

Chronica 49

co 668 0 compl. p.

8°. [XIVIII]. 957. (57) pp.

tabla

[incl. final blank]

Ex Libris Domini
Bichingio

<36622286570011

<36622286570011

33

Bayer. Staatsbibliothek

Ex Libris Domini Pictini

1818

10

CHRONICON CARIONIS,

EXPOSITVM, ET AVCTVM MVLTIS,
ET VETERIBVS, ET RECENTIBVS HISTORIIS,
in descriptionibus regnorum, & gentium antiquarum,
& narrationibus rerum Ecclesiasticarum, & Politica-
rum, Græcarum, Romanarum, Germanicarum, & alia-
rum, ab exordio Mundi, vsque ad Carolum Quintum
Imperatorem:

^A
Philippo Melanchthone, &
Casparo Peucero.

*Postrema editio, prioribus omnibus longè castigatior:
cui accesserunt Capitulorum, & Rerum
Indices.*

BERNÆ,

Excudebat Iohannes le Preux, Illustris.

D D. Bern. Typographus.

M. D. C. I.

Wb 170/165

CHRONOLOG
KALONIE

1. VON DER ERSTEN ANSIEDLUNG
BIS ZUR GRÜNDUNG DER
KOLONIE. 1607-1633.
2. VON DER GRÜNDUNG DER
KOLONIE BIS ZUR
ERKENTNISSE DER
KOLONIE. 1633-1675.
3. VON DER ERKENTNISSE DER
KOLONIE BIS ZUR
ERKENTNISSE DER
KOLONIE. 1675-1701.

Philippe M. de la Roche
Colonie de la Roche

1. VON DER ERSTEN ANSIEDLUNG
BIS ZUR GRÜNDUNG DER
KOLONIE. 1607-1633.

Erverfachte
Stadt Bibliothek
München

1. VON DER ERSTEN ANSIEDLUNG
BIS ZUR GRÜNDUNG DER
KOLONIE. 1607-1633.

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO
Augusto, Duci Saxoniae, Sacri Romani Imperij
Electori, & Archimarschallo, Landgrauio Tu-
ringiae, Marchioni Misniae, & Burggrauio Mag-
deburgensi, domino suo Clementissimo, S. D.

Thæ gratis. vices temporum, diei, &
noctis, æstatis, & hyemis, & leges mo-
tuum cœlestium, verè sunt à Deo con-
ditæ: sic, dubium non est, verè Deum
authorem esse totius societatis huma-
næ, quæ deuincta est, inter se, coniugiis,
procreatione, & educatione liberorū,
mutuis contractibus, & officiis, imperiis, & multiplicibus
distinctarum gubernationum gradibus; & regit, atque cō-
tinet hæc vincula, insita animis humanis notitia legis di-
uinæ, tanquam munimentum societatis vniuersæ. Nec ta-
men aut constitui, aut durare Imperia: neque exequi le-
gem Dei homines, sine ope diuina, possent. Ideò Deus nō
tantum, ceu vigilans pastor, agmen ouium circumiens, ar-
cet, ac depellit lupos: ita elidit, ac pessundat consilia, moli-
tiones, & conatus Diabolorum, Tyrannorum, & seditio-
forum hominum: sed ipse excitat, & adiuuat gubernato-
res, & suam ipse legem exequitur, armat, & gubernat ma-
nus magistratuum, in puniendis iniustis cædibus, flagitio-
sis libidinibus, rapinis, furtis, graffationibus, vt conseruari
societas possit. Cūque hanc ipsi magistratus turbant, aut
dissipant, vt cū Tyranni fœdis sese polluant libidinibus,
rapiunt aliorum coniuges, aut liberos, exercent iniustam
crudelitatem, defendunt, & stabiliunt manifestam idolo-
latriam, aut impia, & blasphema dogmata, mutat Deus
ipse Imperia, & vicinos reges, aut populos excitat, qui Ty-
rannos puniant, Ecclesiam vindicent, leges, & honestam
disciplinam, restituant.

Harū rerum exempla, & documēta suppeditāt historiz.
Oppresso Sardanapalo, discerpitur Babylonica Monarchia

Excussis Chaldaeis, & Assyriis, summa potentia transfertur ad Cyrum, qui punit Tyrānos, defendit Ecclesiā, sancit labefactatas leges, iudicia, disciplinam. Nobilitate Romana, in qua scelera creuerant, ac turpitudines, in immensum, ac tandem Antonio deleto, traduntur habenæ Imperij Augusto, qui mutat reipublic. formam. Deus euexit Constantinum, extinctis Tyrānis Diocletiano, Maximiano, & Maxentio; qui, immanis seuitiæ supremo conatu, propugnabāt idolomaniam Ethnicam, & oppugnabāt, ac persequebātur Ecclesiam Christi, & attulit victoria Constātini, mutationem vniuersalem orbi terrarum, deletis idolis Ethnicis, robore veritatis Euangelicæ. Cū autem ordo ipse aspicitur, & cōsideratur, sine personis, scilicet, ipsa cōsociatio hominum, coniugium, ciuiles cœtus, imperia, iudicia, leges, disciplina, magis apparet, & ordinis pulchritudo, in quo lucet sapiētia, & iustitia Dei architecti, & utilitas, in qua sese ostendit mirifica Dei, erga nos, bonitas, & beneficētia. Quod potest cogitari pulchrius spectaculum, hoc ordine, si animo secernamus vitia, quæ Diabolus, & hominum improbitas, aut infirmitas, ordini aspergunt? Quā est, in bene cōstituta œconomia, honesta societas mariti, vxoris, liberorum, cū se inter se amant, iuuant, certant officiis, colloquuntur de Deo, deque eius beneficiis, inuocant vna voce Deum, curāt propagari, & cōseruari Dei notitiam, & veros cultus, ceteri & simul Deum rectē inuocant, & sedulo, ac fideliter faciunt operas suæ vocationis? Quid est augustius, eā vel ciuitatis, vel prouinciæ forma, in qua rectē cōstitutæ sunt Ecclesiæ, principes, & magistratus ceteri, suo quisque loco, tuentur disciplinam, subditi sunt concordēs, congregiuntur statutis temporibus, exercendæ religionis, & celebrandorum iudiciorum causa, in templis, scholis, curia: iuuetus excolitur studiis doctrinarū, & assuefit ad pietatis, & virtutū omnium exercitia; quarūt victum singuli, honestis artibus, quibus vitæ opus est, cultura agrorum, mercatura, opificiis; ædificant ad necessitatem, & ad elegātiā, muniunt vrbes aduersus latrocinia. Et subditorum omnium voluntates spectant ad hūc finē, vt, in hac societate, rectē colatur Deus, & vt Deo obedientia præstetur, propter hāc causam defendunt patriam, communi animo, & consilio. Quod spectaculum vel augustius, vel iucundius hoc ordine, animo concipi potest?

Sed incurrunt in oculos vitia, & confusiones œconomiarum,

miarum, & politiarum: contumacia liberorum aduersus parentes, coniugum discordia. In Imperiis, Tyrannides superiorum, negociatorum fraudes, libidines principum, & vulgi; doctorum dissidia, seditiones, latrocinia, bella, caedes, parricidia, excidia regnorum, vastationes, tristes, & tragici exitus, non tantum sceleratorum, sed infantum & immeritorum, & innumera alia. Hæc tristissima spectacula, & terra specie deformant ordinem diuinum, ne verè conspiciatur, neve iudicetur opus, & munus Dei esse, & vehementer percellunt animos sapientum etiam, ac labefactant assensionem, de prouidentia.

Ideò quæsitum est à Sapientibus, omni tempore: An sit aliqua prouidentia diuina, in rebus humanis? An sint certæ aliquæ Imperiorum periodi? Et quæ sint tantarum, ac tam subitarum mutationum, vt ruine, & interitus florētissimorum regnorum, prouinciarum, & urbium, dissipationis totarum gētium, causæ? Illustria sunt testimonia prouidentia diuinæ, quæ in rerum natura conspiciuntur, vt certa corporum cœlestium, & elemētorum series, rati, statique siderum cursus, ac reditus, distinctæ temporum vires, specierum conseruatio, & mentis humanæ notitiæ, quæ sunt artium fontes.

Hæc cum intuentur homines, fateri coguntur, esse aliquam primam causam, mundi architectatricem, à qua condita sint vniuersa, & cuius nutu, eadem administrantur, ac sustententur. Sed cum aspiciunt deformitatem Imperiorum, infinitas, in omnibus ordinibus hominum, fraudum, viciorum, scelerum, & flagitiorum confusiones, instabilitatem, & iniquitatē variantis sese in momēta fortunæ; ignauiam, stoliditatem, aut crudelitatem gubernatorum, in eo fastigio, in quo eminere, ac conspici debent sapientia, & virtus, tristes, & tragicos horum interitus, excidia totarum gentium, aut dissipationes, attoniti, admiratione stupent, cōturbatique, & in ancipites distracti cogitationes, herent dubitantes: An casu coëant Imperia, ac rursus casu dissiliant, ac dilabantur, vt formicarum agmina: An non solis humanis consiliis, aut viribus, cogantur, atque constituentur, defensionis causa, & iisdem, alias aliis de causis, & ex aliis occasionib. an conuellantur, & euertantur: vel, an hæc omnia ab occultis, & nulli satis peruestigatis causis, gubernentur hoc modo, præter omnium hominum opinionem, & spem.

Extant multæ querele, de inconstantia fortunæ in Impe-

tiis: noti sunt Lucani versus: - *Summisque negatum
Stare diu, numioque graues sub pondere lapsus.*

Et Seneca:

*Non sic Libycis Syrtibus aquor
Furit, alternos voluere fluctus,
Non Euxini turget ab imis
Commota vadis unda, niuali
Vicina polo, ubi caruleis,
Immunis aquis, lucida versat*

Plaustra Bootes:

*Vt precipites regum casus,
Fortuna rotat.*

Nec profectò tristius vllum spectaculum est, quàm vel oculis, vel animo intueri tot florētissimorum regnorum interitus, de quibus, ne quidem *epitoma*, reliqua sunt. Propter hanc euentuum varietatem, de iis, quæ dixi, multa quæsiuerunt Philosophi: sed explicari res, nisi ex doctrina Ecclesiæ, nequit.

Omitto Democritica, Epicurea, & Pyrrhonia. Pompeius prælio Pharsalico victus, multa apud Cratippum Philosophum disputat, contra prouidentiam, quòd, in causâ iustiore, ut ipse contēdebat, à Deo desertus esset. Et similes cogitationes, in rebus aduersis, tentant, & exercēt nō Ethnicos tantum, sed eos etiam, quos Ecclesia genuit, & instituit, nec rarò eosdem, si his indulgeant, in horrendos fluctus dubitationum coniiciunt, aut perturbatos extra sese constituunt, aut præcipites agunt, in exitium adactos, ad desperationem.

Aduersus hæc scandala, quomodo sint muniendi animi, ne desperatione deficiant, inquirendum est. Ac primo euentuum dissimilitudini turbanti, aut lāguefacienti assentionem de prouidentia, opponatur nota, & expressa testimonia scripturæ sacræ, quæ ostendunt, cum ordinem politicum esse opus Dei, & conseruari, ac defendi à Deo, tum ab eodē, & excitari, atque adiuuari salutare gubernatores; & cum degeneres magistratus, ordinem diuinitus sanctum, turbant, aut dissipant, mutari Imperia, excitis vicinis regibus, aut commotis populis, qui Tyrannos puniunt, ac leges, & honestam disciplinam restitunt. Id docet expressè dictum Danielis: Deus cōstituit, & transfert regna, Hoc dictum, velut epigraphæ, præfigatur voluminibus omnium historiarum, & nostras, de Imperiorum motibus, cogitationes dirigat, ac moderetur.

Rectè

Re&e & Plato gubernationem rerum humanarum Deo attribuit: cui, suo consilio, tanquam instrumēta, & media, adiungit *τύχην, ἢ κατὰ πόλιν*, quibus vult obsequi *τέχνην*, id est, consilia, & conatus prudentiæ humanæ. Sed Deo tribuatur, quod docent sacræ literæ, Deum non esse astrictū ad secundas causas, & multa agere, atque perficere, absque his: imò sæpe contra ordinem secundarum causarum.

Secernantur autem ab ordine politico, vitia deformantia opus Dei, & confusiones, quæ non sunt à Deo, qui non est author *ἀνατασσίας*, sed oriuntur à furoribus Diabolorum, & malorum hominū, vel ab humana imbecillitate. Non, itaque, ut multi prophani arbitrātur, existimetur temerè, ac fortuitò, sine Dei consilio, homines concurrisse, ut se, iunctis viribus, tuerentur aduersus bestias, aut latrocinia: nec Imperia casu oriri, aut ruere, & deuolui casu in eas gentes, quarū extollitur potentia; nec eas, quæ accidunt in Imperiis florentibus, mutationes, casus euenire: sed certum hoc, ac firmum sit, Deum architectum esse ordinis in Imperiis, & hunc tueri, ac prohibere, ne à Diabolis & malis hominibus prorsus dilaceretur, vastationibus infinitis.

DE Periodis autem Imperiorum, an sint aliquæ, & si sint, certane, ac definitæ sint, & perpetuæ, an verò suæ singulis sint politiis propriæ, cum species politiarum plures reperiantur, ac diuersæ: & mutationum quæ sint causæ, maior quæstio est, & perplexior, in qua explicanda, cum hæserit Plato, introducit Socratem, sententiam, de hac quæstione, suam Musis tribuentem, quam illæ, ut in re obscura, & inextricabili, velut vaticinantes, arithmetico ænigmate inuoluunt. Politias, inquit Plato, mutari, cum fundus sesquitertius, quinario iunctus, duas exhibet harmonias, ter auctus. Hæc, quo tendant, ne Aristoteles quidem explicauit, qui locum hunc interpretans, initia mutationum collocat, in momentum tale, quo diagrammatis, à Platone expressi, numerus sit perfectus. Et si autē, Sibyllæ foliis, obscuriores sunt hi Platonis numeri, in quibus, ut in aliis eiusdem authoris euoluendis, & extricandis, plurimi frustra laborarunt: tamē hoc videtur velle: Imperia ad summā seu perfectionē, seu potentiā euecta, cum ultra hanc natura nihil instituat, postea facta cōuersione, ut compleatur periodus, & fiat reditus ad principium, degenerare rursus, ac ruere, succedentibus gubernatoribus, qui nullis, à natura deficiente, adiumentis, aug

præfidiis instructi, ne disciplina quidem excoli, aut cicurari possunt.

Etsi itaque, quanta, Plato, circumscribat periodo, politias, diuinare difficile est: tamen mutationum causas, quas constituat, minus obscurum est, nimirum certis vicibus temporum; vi, ac robore naturæ, gigni gubernatores bonos, ac præstantes, quorum virtute Imperia tenentur; postea languefacta, vel extincta ea naturæ vi, nasci aut languidiores, aut deteriores, qui, suis ipsi furoribus, euertunt Imperia. Nec Pompeio, ex prouidentia, causam sui casus, quem iniquum esse censebat, quærenti, inconcinnè respondet Cratippus: Viciosum reip. statum exigere Monarchiam: cumque vicissim interrogaret Pompeium: Quo nobis argumento persuadebis, te melius, quam Cæsarem, si vicisses, fortuna vsurum fuisse? Illo tacente, subiicit: sed in Dei arbitrio, ac potestate posita, relinquamus. Coniungit itaque Cratippus, cum moralibus, fatales causas: sed neutras explicat, & fatales, etsi mentione numinis diuini attingit, quales sint illæ tamen, ignorat.

Aristoteles, omiſſa prouidentia, & causis fatalibus, ac physicis, tanquam remotioribus, & obscurioribus, præteritis, solas intuetur causas propinquas, ac morales: nam & motus cieri, efficique mutationes, & quasi metas constitui, ac definiri circuitus durationum, ostendit, viciis politiarum, & hominum cupiditatibus: qui, seu communibus, ac publicis viciis, & morbis politiarum, seu aliis causis irritati, atque accensi, si moliantur res novas, præsentem reipubl. statum perturbant.

Sæpè vicia tam sunt enormia, vt emendationem necessariam desiderent. Sed conatus etiam, optimo consilio suscepti, vel hoc fine, vt è statu deteriore reipubl. transferantur in meliorem, nō in eum tamen, qui spectatur, & quæritur, exitum desinunt; sæpe ingentem ruinam trahunt; tum res motæ, non ab authoribus reguntur amplius, sed semetipsas incitant, & authores impellunt, urgent, & implicant, nō præuisis difficultatibus. Et effert sese audacia sceleratorum hominum, sicut veteri versu dicitur: *Εὐδὲ δὲ διχοσασίη, καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς*. Non enim, vt mouere res novas, sic euentum præstare, in nostra potestate est. Et secundū Pindarum: *ὁ δὲ ἰὼν μὲν πόλιν σεῖσαι, ἀλλ' ἐπὶ χωρᾷς ἔσται αὐθις μένον ἐς τὴν θεῶν*. Idcirco iubent viri politici, aliqua parua incommoda condonare consuetudini, ne mo-

ea republic. velut agro corpore, maiora mala accidant. Et Plato, vt delyri parentis, sic senescentis, ac morbidæ rei-
public. vitia ferenda, regendâque censeat; ne, intempestiuis
remediis, exacerbata, gangrænarum instar, aut cancrorû,
serpant, & depascantur, ac consumant corpus vniuersum.
Polybius, duabus potentissimis ciuitatibus, Carthagine, &
Roma, multorum annorum bello, de Imperio decertanti-
bus, ad extremum succubuisse Carthaginem, & victam,
conditiones accepisse, ob eam maximè causam putat;
quòd, quo tempore, inter eas incidit contentio, tum &
Carthagini, multò quàm ante, negligentius, & Romæ mul-
tò quàm ante diligentius, mores, institutâque maiorum
colerentur; sicut, de Romanis, poëta cecinit: *Moribus anti-
quis, res stat Romana, virisque.* Sed frequentius, non tam
Reip. quàm rerum priuatarum respectus, incitat homines,
ad innouandum aliquid, aut turbandum in bene consti-
tutis, ac quietis politiis.

Aristoteles, publica, morbidarum politiarum, vitia, vno
τὸ ἀνίστασθαι nomine, complectitur; quod latè patet, ac domi-
natur, maximè in Democratiis, & Tyrannide, quæ, cæteris
etiam omnibus, minus diu durant, & mutationibus maxi-
mè sunt obnoxia. Vt enim ἰσότης, æquatione quadam,
dissimilium, κατ' ἀξίαν, copulat animos hominum: sic, τὸ
ἀνίστασθαι eosdem disiungit, neque vnquam vera, inter se, fir-
mâque beneuolentia, coalescere patitur. Sed occasiones,
ἀφορμαὶ, à quibus initia, & causæ motuum, ac mutationû
existunt, in hominum moribus sunt, & cupiditatibus, nec
sunt vniusmodi. Nec eodem modo mouentur, aut tur-
bantur politiæ.

Ac plerunque alia sunt αἰτίαι, alia προφάσεις, seu pretext-
us. Alios impellit φιλοκερδία, & vniuersim omnis φιλονε-
ξία, quæ est νόσημα σύμφυτον ταῖς δυναστείαις secundû Plu-
tarchum, & eousque sese effert, vt nec profundî maris gur-
gitibus, nec excelsorum montium cacuminibus, nec vastis
solitudinibus, nec Europæ, Asiæ, aut Africæ limitibus, nec
cognati sanguinis legibus, & vinculis definiri, atque coër-
ceri possit. Sed regnat ea cupiditas non minus in priuato-
rum animis. Ac verissimum est Pausaniæ dictum: ὅτι τῇ ἀν-
δραγαθίῃ φύσει καὶ ἄλλων ἐνόντων ἐφ' οἷς βιαζόμεθα ἅδ' ἰκοι γί-
νεσθαι, τὰ κέρδη μέγιστην ἀνάγκην ἔχει. Hominum animis,
cùm alia, quæ insunt, tum maximè lucri cupiditas, quasi
vim affert, incitans ad iniuste faciendum. Nec ignoti sunt
Euripidei versus, qui Iulio Cæsari in ore fuerunt.

Plurimos vexat, & exagitat φιλοτιμία, δεινὸν πακὸν, secundum Tragicum, quæ eorum animos, quos occupauit, occulta inuidia, seu face quadā, assidue perurēs, quiescere non sinit; & ad ciuilia certamina extrusas, nihil sani, aut moderati experiri facit. Desiderio enim crescedi, nec superiorem ferre, nec parem potest. Vnde de ambitiosis dictum: ὅφρις ἂν μὴ φάγοι ὄφιν, μή ποτε γενήσεται δράκων. Contra, τὸ ἀφιλότιμον ἔμικρόν εἰς πωρότητα πολιτικὴν ἐφόδον.

Nec parua detrimēta affert rebus pub. φιλονεικία, & cōtendendi, vincēdiq̃ue libido, quæ in pugnacibus, & pertinacibus naturis, fere, non nisi interitu ipsorum, aut rerū publicatum cineribus, extinguitur. Ac rectè reprehēditur Lycurgus, quod τὸ φιλότιμον, καὶ τὸ φιλονεικὸν οἶον ὑπέκαυμα τῆς ἀρετῆς, ceu fomitem virtutis, lege, iniecerit Spartanis. Vtramque enim protinus comitantur alia cognata, nec minus reipub. pernicioſa vitia. E quorum sunt numero, πολυπραγμοσύνη, quauis occasione, mouēs non necessaria, & aliena à vocatione: φιλαυτία, despiciens, & quasi cōculcans alios: ὕβρις, contumeliis afficiēs, aut iniuriis, pares, aut inferiores: κακοζήλεια, fingens, & somnians ex sua, vel aliorum fortuna, persuasione, aut perpetuò duraturæ felicitatis; aut similis vel sapientiæ, vel virtutis, similes successus, qualis erat in Demosthene, & Cicrone, ἰδιογνωμοσύνη, καὶ αὐθάδεια, ex admiratione sui, & contemptu aliorum, suas cogitationes antefereñs melioribus, ac sanioribus aliorū iudiciis; aut pertinaciter retinens, & vrgens semel cœpta, qualis erat in Pericle, & Catone: ἀπιστία, diffidens aliis, & muniens sese amicitiiis, societatibus, fœderibus, attractis sociis dissimilibus, aut potentioribus, ac clam struens insidias æmulis. Sunt enim πλεονεκτικαὶ, & φιλοτιμοὶ, καὶ φιλονεικοὶ φύσεις omnes infidæ, & insidiosæ.

Sed cuncta persequi & hæc, quæ commemorata sunt, exemplis illustrare, nimis foret longum. Verè hæc autem, & rectè dicuntur. Certum enim est, sæpe maximos motus, in politiis, ab his causis extitisse. Sed ἀφορμαὶ tantum sunt, καὶ ἀρχαὶ κινήσεων. Hoc, quod quaeritur, nōdum explicatur, nimirum, an sint certæ, & fatales periodi Imperiorum? & si sunt, quæ sint vltimæ earundem ceu metæ: & ad eas metas, an cuncta perueniant Imperia? aut, si non attingāt: cur ante tempus deficiāt, atque cōcidant? & quibus de causis tota regna, & res pub. deleantur, totæ gentes dissipentur? Assentior minus obnoxias esse motibus, atque ideo durare diutius politias, quas consociat, & cōtinet æqualitas.

τὰ γὰρ ἴσα πόλεμον ἔποιεῖ. Contrà, reliquas æqualitatis experies, faciliùs turbari, ac dissolui, & dissilire citiùs. Sed hanc æqualitatem Aristoteles metitur tantùm gradibus honorum, & dignitatum, & lucris, atque accessionibus, nō virtute, cūm hac pauci præditi sint: ac minus religiosa pietate, qua Deo tribuitur, sibi quod dari, exhiberi que præcipit. Denique hoc solum monstrat, quod in præsentia homines mouet, ad moliendum aliquid, aut turbandum; non ostendit causas fatalium, & vniuersalium mutationum, quas fortasse nullas credidit esse.

Quod ergo neutiquam satisfaciunt hæc, Sapiētibus; nec tamen, alia mente, percurrētibus hanc totam propiorem, & oculis obuiam rerum naturam, sese offerunt: ideo ad cælum, & ad astra, tanquam fati tabulam, conscendūt aliqui, vt inde causas deducant. Partiuntur Imperium orbis terrarum, in Zodiaci trigona, ac dodecatemoria, & in stellati orbis distincta sydera, ac τεταρτημόρια cæli, atque inerrantium insignes Synodos, & luminum deliquia: Singulis regnis etiam, & regionibus singulas errantes, itidēque insigniores inerrantes stellas, præficiunt; quasi opifices, & architectos publicorum fatorum; quæ ad decursus eorū siderū, vi luminis, sese cōmouentes, quasi exundēt in subiectas terras, inque his naturis, & ingeniis hominum, noua quadam affectione, in melius, aut deterius perculsis, atque imbutis; & ad cōsilia, conatus, molitiones, aut salutare, aut perniciosas impulsis, efficiant mutationes ad alterutram fortunam, prosperam, vel aduersam; alias extollendo prostratam, ac iacentem; alias deprimendo florentem rerum pub. cōditionem, pro ratione habitudinis suæ, ad eas terras, vibratīque luminis, & positus in cælo.

Romæ, cūm ea conderetur, ex propinquo, radiis verticalibus, affulsisse tradunt vltimā stellam, in cauda Vrse maioris, atque hoc positu, ei despondisse Imperium orbis terrarum. Inde digredienti, successisse latus Persæi, & caput serpentis, quæ hostilibus radiis, idem Imperium destruxerint. Eandem stellam, cūm supra Byzantium cōstitisset, ex vrbe Romana sedem Imperij traduxisse, & postea Fræcis, tandem Germanis idem axioma attulisse. Asiam, & Græciam, quādo Saracenis, & Turcicis armis deuastatæ, ac sub iugum redactæ sunt, tradūt, infestis è vertice radiis capitis Medusæ, quod sinistra manu tenet Perseus, pulsatas esse; & ex eiusdem sideris affulsione simili, in easdem calamitates præcipitatam esse vltiorem Italiam; qua hodie latè

patet regnum Neapolitanum.

Etsi autem hæc, & similia alia, sagacibus ingeniis, ex euentu, animaduersa, & coniecturis eruditis, ad decursus, virésque syderum accommodata, nequaquam repudio, neque inficior, magnam, & admirandam (sed neutiquam satis peruestigatam) esse vim, & efficaciam luminis cœlestis in totum orbem elementarem; quem, vt circumflexu suo cœlum complectitur: ita cœlo affixa sidera, alias aliter vibrata radiorum feriunt, atque afficiunt: denique multas concurrere, & quasi conspirare, causas fatales, phycas, & morales, de quibus supra dixi, non ignoro: cū, quasi à fundamentis euulsa, corruunt Imperia. Tamē quantum de cœli viribus exploratum est, hoc omne vim tantum particularem habet. Propter ea rata, & immota nō sunt periodi Imperiorum, ex circuitibus cœli, aut syderum deducta, & ex his, quicquid de periodis, & causis mutationum eruitur, atque extruitur, hoc mutilum, & imperfectum est, nec, eo cognito, mens humana acquiescit. Nisi ergo, coniecturis philosophorum, adiungantur testimonia, & exempla Ecclesiæ, necesse est eas, hac in parte, hæere, ac deficere.

Vt expleamus autem, quod deest, præsidia doctrinæ sacræ assumemus, quæ sola, vt ad authorem, custodemque, ac vindicem ordinis politici, sic ad primam, & vniuersalem mutationum causam, nos deducit, & periodis constitutis, metas designat, quas rarissimè, aut nunquam excedunt, non sæpè assequuntur Imperia.

Periodus vniuersalis definitur in Daniele, septuaginta hebdomadam mentione; quibus tempus exprimitur, & ab instauratione templi, politiæ, post captiuitatem Babyloniam, vsque ad Christum. Complectūtur illæ autem annos circiter quingentos. Hanc periodum, lege quadam sancta diuinitus, magnis Imperiis fatalem esse, & vniuersales mutationes afferre, ostendunt omniū temporum historiæ, si à prima antiquitate repetantur. Compertum est enim, magno exemplorum cōsensu, ea circumacta, in ipso quasi articulo anni quingentesimi, vel paulò ante, mutationes incidere, quibus vel euersa regna, vel translata aliò, esse desinunt, vel in nouam commutantur formam.

Ac seruauit eandem Deus ipse, in suo populo. Tot enim sunt anni ab exitu populi, ex Ægypto, vsque ad edificatiōnem primi templi. Totidem annos stetit vtrumque templū, & durauit principatus ducum: ac post hos, regum successio.

cessio, & à captiuitate, restituta, gentis Iudaicę, politia. Totidem annos Assyrij tenuerunt Asiam; imperarunt Athenis reges: stetit respub. Laconica: rexerunt rempub. Romanam cōsules: sedes Monarchiæ fuit vrbs Romana, ab Augusto, vsque ad Valentinianum vltimum, Constantij, & Placidia filium. Veritur & nunc quingentesimus annus, quo rerum, in orbe Christiano, potiuntur Germani; & regna sunt, Gallia, Polonia, Vngaria. Nec, si pauci anni desint, non absolutam esse periodum, putandum est. Sæpe enim magnitudo cōfirmatorū scelerū vtget, & præcipitat fata.

Sed non est, inquires, hæc periodus perpetua, & catholica? Constat enim regna non pauca, vix dimidiū eius exegisse. Monarchia Persica vix annos ducentos triginta, Græca non multò plures copleuit: Romani, reges expulerunt, anno ab vrbe condita ducentesimo, quadragesimo quinto. Huius dissimilitudinis quæ sunt causæ? Explicat & has causas vox doctrinæ cœlestis, quas ordine percēsebo. Ostendi Imperia nō esse opera humanæ industriæ, aut caliditatis; sed à Deo ea condi, euehi, & sustineri: ac vicissim ab eodem deiici ex alto, ac dissipari. Nec eas vicissitudines mutationum, quæ accidunt Imperiis efflorescentibus, aut fatiscentibus, casu euenire, sed diuina dispensatione, propter antecedentes causas. Ita autē extollit Imperia, si quos in hoc summo fastigio collocat, ad gubernacula, eosdem ornat etiam, armat, & munit potentia, & authoritate, sicut dicitur in Psalmo: Qui das salutem regibus.

Authoritas enim, seu maiestas in principe, singulare donum Dei est, & comparatur quatuor rebus præcipuè, quæ & ipsę sunt singularia dona Dei, sapientia, virtute, felicitate, & beneuolentia, seu inclinatione animorum in populo. Ac virtutes quidem, maximè dignæ principe, sunt: vera, & religiosa pietas erga Deum, quam præire, ac præluere oportet cæteris: deinde iusticia, clemētia, sedulitas in officiis vocationis, fortitudo, temperantia, castitas, munificentia, veritas ἀρχὴ μετ' ἀλὼν ἀρετῶν, de qua Salomon inquit: Misericordia, & veritas custodiunt regem, & clemētia fulcitur thronus eius: At, secundum eundem, Principis mendacis, omnes sunt ministri mendaces.

In Scipione, quanquā adolescente, authoritas tamen, & maiestas tanta erat, vt in sententiam pertraheret suam, maximam Senatus, & Nobilitatis Romanæ partem, periculossimo rerum statu. Lucebant in eo sapientia excellēs, & virtus eximia, & felix erat vtraque: illa, in consulē-

do rebus desperatis: hac, in patria defendenda. Vnde apparebat, eum adiuuari diuinitus. Incendantur autem animi hominum, admiratione sapientiæ, ac virtutis, & opinionone præsentia Dei, seu auxilij diuini. Hæc, quanquam multum conducant, ad authoritatem parandam, ac tuendam: tamen accedere oportet, & quantum Dei munus, nimirum inclinationem animorum diuinitus factam, in populo; de qua dicitur in historia regum: Et abiit cum eo pars exercitus, quorum Deus tetigerat corda. Item, Vt oculus videat, & auris audiat, Deus facit vtrumque.

Hæc eadem illustriora sunt, & conspectiora in Dauide, qui cum esset humili, & obscuro loco natus, & pusilli corporis specie, contemptus, atque inter greges ouium educatus, neque à se quicquam afferret tanto dignum fastigio, regno tamē, magno populi studio, potitus est. Tales ergo principes, si gubernacula teneant, quibus authoritatem circumdat Deus ipse; his, quibus dixi, nitentem fulcris, florent, & consistunt Imperia. Mediocritas etiam, in iisdem, retinet, & tuetur Imperia, cum authoritate. Si contra rerum potiantur principes impij, stolidi, ignaui, iniusti, rapaces, sæui, mendaces, polluti sceleribus, flagitiis, & libidinibus: aut, si commutata vitæ ratione, degenerent à semetipsis: & si hæc vitia regnent etiam in subditis impune, qui fere ad exempla principum sese componunt, præsertim si ita radices egerint, ut extirpari nequeant, amittitur authoritas, & sequuntur pœnæ, quæ, mutationes accelerando, constitutos terminos, multis seculis, anteuertunt. Hæc scelera, ut dixi, non sunt à Deo, sed ab hoste generis humani Diabolo, qui, ut testantur literæ sacræ, summis ordinibus infestius, astutiùsque insidiatur, quàm aliis, quod horum saluti, publicæ vniuersorum salutem inclusam esse, intelligit, & accedunt furores malorum hominum, quos occupat, & exagitat Diabolus.

Etsi autē magna Diaboli potentia est, apud impios præsertim, non mutantur tamen politia; nisi Deo volente, & ordinante: ac punit Deus omnium gentium peccata, mutationibus Imperiorum, & vastationibus. Idem, cum sit agens liberrimum, ut se ad causas secundas non alligat, sic neque iis periodorum metis vincitur, aut astringitur, quas constituit, sed abruptit, aut prorogat, vel etiam variis mutationum vicibus interrumpit, cœptos cursus liberrimè, propter causas positas, in potestate nostra, quib. ipsi fata nobis cudimus, & accersimus. Demōstrat hoc Salomō, cum inquit:

inquit: Propter iniustitiam transferuntur regna, de gente, ad gentem. Item, Propter delicta terræ, citò alij, post alios sunt principes: Et propter virum prudentem, & intelligentem, durabilius est Imperium: Propter peccata ergo principum, & populi, nulli diu regnāt, aut multi discordes regnant, quorum alij pellunt alios: aut prorsus destruuntur Imperia, & traduntur alienis, totis stirpibus excisis, & gentibus deletis, regionibus devastatis. Et de Tyrannis, quibus Deus metas constituit, ultra quas progredi nequeunt, Psalmus inquit: Fient dies eius pauci. Ac sæpe prædicitur: Ideo non dati salutes principes, ut puniantur peccata populi, cum ingrauescunt. Vt Esaiæ tertio: Auferet Dominus bellatorem, & iudicem, & prophetam.

Est autem fere initium mutationū, & ruinæ, ab imprudentia principum, aut eorum, qui præsumunt: cum scilicet, aut per se stolidi, & amentes, non intelligunt gubernationem: aut recta, & salutaria monentibus, non obtemperant: sed mordicus conceptas sententias retinent, & exequuntur: aut pluris faciunt insana, & exitiosa furiosorum hominū, quam prudentium recta, & moderata cōsilia. De his Psalmus inquit: Fecit eos errare in inuio, & nō in via. Et Esaias Propheta ait: Dabo pueros principes eorū. Semel turbatis consiliis, multi deinceps sequuntur errores, sicut dicitur: Ager animus semper errat. Paulatim & virtus ipsa læguit, & accedunt infleices impetus animorum, & actiones infelices, ut moueantur res non necessariae, & attrahantur certamina maiora viribus, quibus authores succumbunt. Extant, in hanc sententiam, dulces, & elegantes versus, in oratione Lycurgi, contra Leocratem:

Ὅτι τὰν γὰρ ὁρῆν δαίμονων βλάπτει τινα,
 Τάτω πρῶτον ἐξαφαιρεῖται φρενῶν
 Τὸν νοῦν τὸν ἐσθλὸν, εἰς δὲ τὴν χεῖρῳ τρέπει.
 Γνώμην, ἢ εἰδὴ μὴ δὲν ὧν ἀμαρτάνει. id est,

*Iratius ad pœnam Deus si quos trahit,
 Auferre mentem talibus primum solet,
 Caliginemque offundit, ut ruant suas
 Furenter in clades sibi quas noxiis
 Accersuerunt ultro consiliis malis.*

Et Lucani versus noti sunt.

*Hoc placet o superi, cum vobis vertere cuncta,
 Propositum, nostris erroribus addere crimen:
 Cladibus irruimus, nocituræque pascimus arma,
 Talia cum sunt, labefactatur autoritas, aliter iudicat*

consensus bonorum, aliò inclinant animi, quàm antea. Mutatur verò, & cum aduersitate fortunæ beneuolentia populi, & crescit contemptus, ac per se regum, atque gubernatorum degenerum, quando tendunt ad interitum, prima pœna est authoritatis amissio, de qua dicitur in Psalmo: Effusus est contemptus super principes. Ingrauescentibus his, ruina propinqua est. Nec de singulis tatum regibus, aut principibus, sed de totis etiam, hæc intelligantur, regnis, rebus pub. & politiis.

Peccata verò, propter quæ mutantur imperia, pœnis, & cladibus publicis, ita, in doctrina sacra, indicantur maxime insignia, quæ magna ex parte concurrunt, atque coniunguntur: Nimirum ἀσέβεια, ἀδικία, & ἀτέλγεια. Impietas, Ecclesiâ: iniustitia, politias, & communem generis humani societatem: luxuria, œconomias turbat, aut vastat, corrupta propagatione familiarum, adulterino semine. Sed & singulorum detrimēta redundant in vniuersas. Domesticae disciplinae vitia, penetrant in rempub. reipub. vitia vicissim in domos singulorum. Et contagia vtriusque corripunt Ecclesiam. Sicut è conuerso, labascente Ecclesiastica disciplina, collabuntur ceteræ. Pietate enim extincta, frigescit studium honestatis & virtutum. Ac fere perpetuò idololatriam omnem, comitantur fœdæ commixtiones libidinum, vel Pauli Apostoli testimonio, ad Romanos. Et vicissim commixtiones, aut illegitimæ, aut promiscuæ, & libidinosæ gentium, quæ religionibus discrepant, pariunt eandem confusiones.

De Heliaca vrbe noti sunt versus:

Ἡλὶς ἢ μεθύει ἢ ψεύδεται οἷος ἐκάστῃ

Οἶκος, τοῖν μὲν ἢ ζυγαπᾶσα πόλις.

Heliaca vrbs simul est mendax, atque ebria: talis

Tota vrbs est, domus vt qualibet esse solet.

Et in politiis vsitatum est, vt gubernatorum mores imitentur, & effingāt subditi: πέφνκεν γὰρ αἷς αἰεὶ πρὸς τὰς γνώμας τῶν ἀρχόντων ἐκτυπουνθαι τὸ ὑποχείριον. Ἀσεβείας nomine vtrūque complector extremum: Cū δεισδαίμονίαν, quæ, superstitione sua, sibi comminiscitur, ac fabricat numina, ac suos instituit cultus, contra interdicta diuina, vnde εἰδολομανίαι existunt: & ὑποκρίσιν, simulatō religionis zelo, corrumpentē rectè tradita malitiosè. Tam βεβηλότητα, Epicureo contemptu, ridentem Deum, atque aspernantem religiones omnes pariter, tāquam fabellas aniles, aut commenta inania, ociosorum hominum, excogitata ad terren-

terrendos homines.

Αδικία cum nomino, vniuersalem iniustitiam significo, qua non tantum tyrannidem & rapacitatem superiorum, ac ceterorum ordinum inter se fraudes, sycophantias, contumelias, iniurias, latrocinia, direptiones, denique *ὅλην* omnem, sed & negligentiam magistratuum ac singulorum intelligo, in tuenda disciplina, colendisque officiis, pertinentibus ad conseruationem publicæ tranquillitatis, & in operibus vocationis.

Ασελγείας nomen ex *ἀσθ* & *ἄλλος* factum, abusum significat voluptatum omnis generis, non tantum ad tædium, nauseam & fastidium, sed & vsque ad eneruatæ ac fractæ naturæ langorem dolorémque, complectens libidines, heluationes & luxuriam omnem.

Hæc sunt peccata, quæ abominatur Dominus, propter quæ, fame, peste, bellis, incendiis, exundationibus, terræ motibus, dissipat, absomit, delet totas vrbes, familias, gentes, regiones, respub. regna, & monarchias: Has clades publicas, quandoque præuis in natura signis portendit ac prænunciat, vt sint conciones de ira Dei, & aliquos reuocent ad pœnitentiam. Atque eam ob causam pœnas differt, concedens spatium ad resipiscendum, vt aliqui seruentur. Quapropter si non protinus sequantur pœnæ, nec cuncta vno deleantur impetu, id tribuamus misericordiæ diuinæ, sicut sonat dictum Ieremiæ: Misericordiæ Domini, quod non consumti sumus.

Cum ergo causas periodorum & mutationum in imperiis quærimus, non procul vagemur animis, nec ad sidera euolemus: (etsi nec astorum vim, vt secundarum causarum, quibus tanquam mediis vtitur Deus, nec quæ proponuntur, ostenta portentâque contemni vult) sed quid in ecclesia, politiis & œconomiis fiat, consideremus. Si regnât in ecclesia falsæ, impiæ, fanaticæ, blasphemæ opiniones, aut idola, & conflictantur inter se docentes: si in politiis impunè grassantur tyrannides, seditiones, latrocinia, imposturæ, fraudes, & licet euilibet quod libet: si dissident coniuges, & vagis ac prohibitis libidinibus impunè contaminantur œconomix, & adulterantur familiæ: non dubitemus impendere tristes, atroces & propinquas pœnas.

Contra, si in ecclesiis bene constitutis sonet & exaudiatur pura & incorrupta vox euangelij, legitimè administrantur sacramenta, & Deus recte inuocetur, si celebrentur honesti congressus in templis religionis causâ, & co-

stantur ac exerceantur in scholis studia pietatis & literarum: si magistratus debita cura tueantur leges, iudicia, disciplinam: subditi obtemperent, sint concordēs, quærant victum honestis artibus quibus vitæ opus est, cultura agrorum, mercatura, opificiis, ædificent ac muniant vrbes aduersus latrocinia: & magistratuum ac subditorum voluntates spectent ad hunc finem, vt in hac societate Deus recte colatur præceptis diuinitus non fictæ obedientiæ officiis, vt singulis bene fit: ac si propter has causas patriam communi animo & consilio defendant. Denique si in domestica consuetudine vitæ mariti & vxores se casto sincereque amore mutuo complectantur, certent inter se officiis mutuæ beneuolentiæ, colloquantur de Deo, recte educēt & instituunt sobolem assuefactam ad agnitionem Dei & inuocationem, & ad literarum ac virtutum amorem & cultum, si grauitè regant familiam, & inuocent vniuersi vna voce Deum, communicatisque inter se fideliter consiliis & operis, constituent & administrent res domesticas: talem politiam necesse est diu beatam manere ac florentem.

Hæc de toto ordine politico, de imperiis, imperiorum causis, periodis & mutationibus præfari volui, quod huius libri vestibulo argumentum nullum aliud videretur esse conuenientius, quod velut exegesis est eorum, quæ hic disputantur, & eadem infinita varietate exemplorum illustrat. Mouit me & præsentium exemplorum conspectus atque consideratio. Pleraque enim orbis Christiani regna propemodum ad periodorum suarum decurrerunt metas, Germanicum, Franciscum, Pannonicum, Polonicum. Idcirco & nutant omnia & minitantur ruinam. Cum autem non dubia signa ostendant appetere nouissimos dies, quos gloriosissimum reditum suum antecessuros prædixit Redemptor generis humani filius Dei, confido hunc Ducem populi sui & Emanuele nostrum, & regnis ipsis & iis mutationibus atque calamitatibus, quæ impendent vndique exoptatum & lætū finem aduentu suo allaturum, & præreptos nos his malis ad vitam & lætitiā cœlestem translaturum esse. Hanc nostri liberationem vt acceleres, & interea ecclesiæ tuæ calamitates, ærumnas, exilia, patricidia, immanes lanienas vt mitiges, te Fili Dei *λόγε καὶ εἰκὼν αἰδὴς τοῦ αἰδὴς πατρὸς*, ardentissimo precor pectore.

Tuæ autem celsitudini, illustrissime princeps, dux Saxonie elector, domine & benefactor clementissime, hanc
chronici

DEDICATORIA.

chronici in vnum volumen coniunctam editionem dedicare, & sub augusto nomine tuo posteritati commendare atque consecrare volui, non eo tantum quod celsitudo tua lectione & commemoratione veterum ac recentium historiarum mirifice delectatur, quam laudem celsitudo tua communem habet cum omnium ætatum & gentium viris heroicis, sed multo magis alteram ob causam, vt extet ad omnem posteritatem testimonium pietatis, sapientiæ, rectorum & salutarium consiliorum, virtutum & gubernationis tuæ. Publicarum occupationum, quæ spectarunt & quæsiuerunt conseruationem sinceritatis in repurgata doctrina euangelij atque consensum de hac, & leges honestæ ac seuerioris disciplinæ in ecclesia & politia: documētæ sunt academix & scholæ, pietatis & omniū harum artium ac disciplinarū communi vitæ necessariorum, studiis, & illustrissimæ munificentix tuæ beneficiis florentes. Ecclesiæ de doctrina puriore inter se consentientes, & vna voce, vna fide, vno spiritu Deū in agnitione & fiducia filij vni-geniti Domini nostri Iesu Christi inuocātes. Iudicia tā ecclesiastica quam politica ordine conuenientissimo & sanctissimis atque grauissimis legibus constituta. Exempla quotidiana, iustæ, moderatæ, & vbi res exigit, etiam quadam seueritate exasperatæ, & vniuersim ad salutē & quietem publicam attemperatæ disciplinæ.

Priuatam vitam, omnem, quantum huic ocij concessit administratio difficilis, laboriosæ, & propter seculi mores ac temporum fata etiam periculosa gubernationis, quæ sibi vendicant & vendicent studia, ostendunt omnis generis monumenta priuata, præclara scilicet & elaborata in summis ac difficillimis artibus opera, de quibus contestari nos deceat, qui explorata illa habemus, dissimulare non possum, non eognouisse me quemquam, cui in ocio, plus negotij, minus quietis fuerit, & qui indefinenter atque indefesso studio plura complexus sit atque elaborarit. Inter quæ cum & historica sint, de impensa his etiam opera extate ad posteritatem, hoc argumentum dedicationis publicæ volui, quod vt gratū acceptūque tua celsitudo habeat, ea qua possum ac debeo animi subiectione peto. Nomen chronici Carionis retinui quod mutare illud author primus sanctæ beatæq; memoriæ Philippus Melancthon socer meus noluit. Occasio nominis huius inde extitit, quod cum Ioannes Carion mathematicus ante annos quadraginta cœpisset contexere chronico, & recognosceret.

EPISTOLA

dum illud atque emendandum, priusquam prelo subiiceretur, misisset ad Philippum Melächthonem, hic, quod parum probaretur, totum aboleuit vna litura, alio cōscripto, cui tamen Carionis nomen præfixit: sed & hoc cum retexisset, amici nomen & memoriam, à cuius primordiis *ἀπορμῆ* prima chronici contexendi nata atque profecta esset, titulo posteritati commendare voluit. Quæ defunt, peculiari volumine descripta, & quantum omnino fieri potest, optima fide integrè explicata, Deo adiuuante, edemus seorsum, de quibus vera exploratæque nos edituros profiteri ac polliceri possumus. Commendo autem celsitud. tuam & totam illustrissimam domum, ecclesias, politias, & economias, scholas harum terrarū misericordi ac propitio Deo, veris & ardentibus gemitibus suppliciter orans, vt ipse omnium nostrum misereatur, & ingentes tempestates publicarum cladum & calamitatum, quæ ex omni parte orbem Christianum videntur inuoluturæ esse & oppressuræ, discutiat ac depellat, & confirmet celsitudini tuæ vires animi & corporis, vt diu his terris supersit, benedicat posteritati celsitudinis tuæ, vt fiat longæua, beata, florens, & colligat sibi inter nos & in his regionibus æternam ecclesiam celebraturam ipsum in omni æternitate. Data XVIII. Calend. Octobris, ANNO M. D. LXXII.

Celsitudini tuæ

subiectissimus

Caspar Peucerus

D.

ILLVST.

ILLVSTRISSIMO ET
REVERENDISSIMO PRINCIPI
& Domino, Domino Sigismundo, Ar-
chiepiscopo Meideburgensi, Primati
Germaniæ, Administratori Halbersta-
tensi, Marchioni Brandenburgensi, Duci
Pomeraniæ, &c. & Burggrauio Noriber-
gensi, &c. Principi clementissimo, S.D.

*X*celluit ingenio, eruditione, cōsilio et
virtute Hermānus Bonnus, qui in in-
clyta urbe Lubeca & doctrinæ studia
rexit, & euangelium docuit. Is ante
annos viginti Germanicum libellū,
cui titulus est Chronicon Carionis, vs
adolescētia inuitaretur ad historia-
rum lectiōem, & illo compendio nonnihil adiunaretur,
in quo monarchiarum seriem & temporum collationem
in præcipuis ecclesiæ, veteris Græciæ, & Romæ negotiis
probauit, Latine interpretatus est. Eam interpretatiōem
cū postea viderem non solum in manibus esse adolescē-
tum, sed etiam vagari per exteras nationes, retexendam
esse iudicaui, non tam ut augerē (etsi enim quædā addi-
di, tamen compendii modus seruandus est) quā ut phra-
sin Germanicam, quam interpres suo quodā consilio stu-
diosius retinuerat, cū quidē facundus & disertus es-
set, propter adolescentes exteros mutarem. Nec alia
caussa fuit, cur hūc laborem susceperim. Vt enim lectiō
ametur, intelligi orationem oportet.

Cum autē prima editio illustrissimo principi electori
patri tuo dedicata sit, ne transferre munus in aliā fami-
liam viderer, filio dedicare hanc editionem volui, quia
patrē ipsum, cui iam historia ecclesiæ & imperiorū no-
tissima est, scio velle talia iam à filiis legi, & se vno vos

in possessionem doctrinae venire. Cum igitur non dubitē eum pro sua excellenti sapientia hanc nostram inscriptionem probaturum esse, te oro, ut hunc librum accipias, ac non tam meum, quam paternum munus esse cogites, & propter patrem principem sapientia, & virtute excellentem, magis ames, & legas saepius.

Est omnino necessaria singulis hominibus historiae cognitio, sed maximē gubernatorib. quae sine temporum serie, sine gentium distinctione, & non monstrato imperiorum ordine, lucem non habet.

Saepe audiui narrare Capnionem, cū apud Philippum principem Palatinum electorem essent Dalburgius episcopus Vangionum, Rudolphus Agricola & ipse, & non solum in familiaribus colloquiis, sed etiā in deliberationibus de rebus saepe narrarent insignia exempla, vel Persica, vel Graeca, vel Romana, mirifice accensum esse principem studio cognoscendae historiae, sed dixisse, se animaduvertere distinctione temporum, gentiū, & imperiorum opus esse, eāque ob causam petiuisse, ut sibi ex tota antiquitate, quantum nota esset, ex Hebraeis fontibus, & ex Graecis ac Latinis scriptorib. ordine cōtexerent monarchias, ut mente cōplecti tempora mundi, & seriē maximarum mutationum posset. Nulli tūc extabāt scripti lingua Germanica libri de veteribus imperiis. Nec Latina praeter Iustini confusaneam epitomen, quae tamē distinctione tēporum caret, habebantur. Erat ociū tunc illis doctis viris, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Hebraeis, Graecis & Latinae monumentis monarchias recēsent, & maxime digna memoria suo loco adhibita temporum & gentium distinctione inferunt. Legit auidissime id scriptum princeps ingeniosus, seq; laetari dicebat: diuinitus cōseruatam esse temporum seriem, & rerū praecipuarum memoriam. Ostenderant enim ei cōtinuatam esse mundi historiam ita, ut Herodotus inchoet suas narrationes paulo ante finem propheticae historiae.

Nam

DEDICATORIA.

Nam & ante regnum Persicū, de quo narrationes luculentæ extant in Daniele, Esdra & Nehemia, regum Assyriorum, & Aegyptiorum aliquot nomina sunt eadem in prophetis & Herodoto. Aprii prædicit exitiū Ieremias, quod describit Herodotus. Postquam Ieremiā interfecit Apries, postea Amasis captum regem superbū strangulat. Agnoscere se etiam princeps Palatinus dicebat testimonia præsentie Dei in constitutione monarchiarum, quia solis humanis viribus constitui & retineri non potuerint, & eo diuinitus constitutæ sint, ut essent custodes humanæ societatis, coniungerent multas gentes, restituerēt leges, iudicia, pacem ut docere homines de Deo possent. Sæpe igitur repetebat Danielis verba: Deus imperia transfert & stabilit. Mutationibus etiam & tyrannorum pœnis dicebat conspici iudicium Dei, & moneri totum genus humanum illustribus, exemplis, ut agnoscat Deum, sciat ordinasse eum & velle iusta & vere irasci violentibus ipsius ordinem. Tales erant eius principis sermones, considerantis ordine imperiorum incrementa & ruinas.

Etsi autem necesse est iunioribus initia proponi, talia compendia, tamen cum accedit ætas, legendi sunt fontes, & historiae, quæ extant sapienter scriptæ, cognoscendæ sunt integræ, quantum fieri potest. Est omnino excellentis sapientiæ & eloquentiæ opus historiam recte scribere. Sed sapientia est etiam lectori necessaria considerare, quæ commonefactiones ex historiis sumendæ sint, de quibus hæc regula tenenda est: Sic vitæ norma Decalogus, id est, lex Dei, sicut scriptum est: In præceptis meis ambulate. Postea, historias sciamus legum exempla esse, ac monstrare pœnas atrocium scelerum, & liberationes iustorum. Ac in utrisque non tantum euentus intueamur, sed Dei præsentiam cogitemus, qui sui ordinis custos est.

Historiæ ethnicae magis proponunt exempla secundæ tabulæ Decalogi, quorum multa pertinet ad præceptis,

non occides, ad quod & hæc regula pertinet: Omnis quæ gladiū acceperit, videlicet nō datū à legibus, gladio peribit. Quàm multi tyrāni, quàm multæ gētes pœnas dederunt, intra hanc regulā. Mouit Annibal non necessarium & iniustum bellum. Etsi autem utrinque magnæ clades acceptæ sunt (nam bella communes pœnæ sunt utriusque partis) tamen Romani vincunt tandem. Plenæ sunt historia talium exēplorum. Et in hoc genere multa errata accidūt. Brutus & Cassius existimant se iustam habere causam interficiēdi Iulii: Piso, Marius & multi sapiētes contrariū iudicarunt: Et lex diuina inquit: Qui potestati resistunt, incident in pœnas. Monent igitur historia, ut rectè iudicetur, quod cū in rebus obscuris difficile sit, diligentia adhibenda est, & à Deo consilium petendum est, & non necessaria in magnis rebus non sunt tentanda.

Multa exēpla pertinet ad præceptum, Nō machaberis, cui lex addit comminationem: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Sæpe igitur propter libidinū confusiones totæ Gentes deletæ sunt. Sodoma, Thebæ, Troia. Contra Davidē horrenda seditio mota est à filio, trucidata multa millia ciuium, contaminata sanctæ matronæ. Est & vrbe Roma stirps regia expulsa. Et in conspectu sunt exempla quotidiana. Vagātur pœnæ per regum, principum & priuatorum familias propter adulteria & incestas contaminationes.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non furtiū facies: cui præcepto addita est comminatio, Vā qui spoliās, quia spoliaberis. Cresphontes defraudatis orphanis, fallaci sortitione occupauit Messenen. Postea ciues eum interfecerunt, & coniunx Merope furens filios interfecit. Hæc pœna fuit fraude occupati alieni regni deceptis orphanis.

Hæc eò dixi, ut exempla ad regulas prudenter accommodentur, & cogitemus legem Dei normam vitæ esse oportere.

DEDICATORIA.

portere, & exempla pœnarum ad comminationes diuinas congruere. Nihil dubium est pœnas in hac vita mortali comitari atrocia delicta, etiamsi mitigantur iis, qui ad Deum redeunt.

Deinde quantus usus est chronicorū & historiae in doctrina primæ tabulæ Decalogi? Necesse est scire seriem patefactionum diuinarum, legis & promissionis gratia. Necesse est considerari, quæ & ubi semper vera ecclesia Dei fuerit, quæ fuerit vox veræ doctrinæ, quàm horrendæ tenebræ fuerint, & sint in maxima multitudine hominum, qui discesserunt à vero Deo, & à vera doctrina, & furenter excogitarunt commentitia numina.

Ostendunt etiam historiae ærumnas ecclesiæ, & testimonia præsentis Dei in liberationib. Ac sapienter accommodanda sunt exempla ad primam tabulam, quomodo tolerandæ sint ærumnæ, & quomodo petenda & expectanda sit liberatio. Semper certa sit spes salutis æternæ, etiamsi in hac vita mortali magnis calamitatibus opprimitur. Mitigantur tamē hæ quoque rectè inuocantibus, ut Dauidi, Iosaphat, Ezechia, Manassæ, & aliis innumerabilibus, quorum exempla congruunt ad regulas: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Si fuerint peccata vestra, ut coccinum, & ut vermiculus, eritis candidi ut nix. Vt enim exemplis rectè vii possimus, simul & regulas oportet notas esse.

Iam de controuersis ecclesiæ, quantum refert scire veteres diiudicationes, qui fuerint testes vera sententiæ, quæ fuerint hostium agmina? Quàm dulce est videre cōsensum Irenæi, Gregorii Neocæsarensis & similiū veterū πειρὶ λόγου, qui antecesserunt synodū Nicenam, sicut & Ignatius scribit sæpe repetens hæc verba, θεὸς λόγος, &, λόγος ὁσιώδης, nō sonus euanescentes. Et Alexāder episcopus Alexandrinus, qui refutationem Arii scripsit ante Nicenam synodum, testimonia superiorum temporum

recenset, & inter cetera inquit: ἡ ἐν ἄλλοις ἐπαναστάσει
τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ, διδασκαλίᾳ, ἐβίωνός ἐστι, Ἀρθιμά,
καὶ ζήλος τῆ κατὰ Ἀντίοχεια Παύλου τῆ Σαμοσατίως συνό-
δου καὶ κρίσις τῶν ἀποαιτηχῶν ἐπιπόρων ἀποκηρυχθέντος
τῆς ἐκκλησίας. Hæc omnia, si non extarent historie, pror-
sus ignota essent, ac ne hoc quidem sciretur, quæ prior,
quæ posterior sit doctrina, quod considerari necesse est,
quia non contemnendum est Tertulliani dictum: Primum
quodque verissimum est.

Cum Meletius seditionē in ecclesia Alexandrina mo-
ueret, de lapsis non recipiendis, qui supplices ad ecclesiā
redire volebāt. Petrus episcopus exempla vetustatis op-
posuit: & vera consolationis erexit eos, qui ad veram in-
uocationem redituri erant. Eius iudicii memoriam gra-
tiam esse piis contra Nouati rabiem manifestum est.
Extant & vera testimonia contra Marcionem, Mani-
chæos & Pelagianos edita, in quibus multum ab histo-
ria adiuvamur.

Nec tantum prodest videre, ubi recte iudicatum sit,
sed etiam ubi veritas hypocritarum factionib. oppressa
sit. Quia interdū hoc quoque accidit: Vt cū falsa decreta
facta sunt, quæ Romano pontifici tribuunt summam au-
thoritatem, non solum in ecclesia sed etiam in transferē-
dis imperiis mundi. Itē de adoratione hominum mortuo-
rum de circumgestatione panis in pompa Persica, de sa-
crificio venali, de cælibatu. Hæc decreta etsi aliquot secu-
lorū spacijs confirmata sunt (ut propter temporum lon-
gitudinem sit illud Simonideū δόξα βία ζεταὶ τὴν ἀλήθειαν)
tamen deprehēditur vanitas non solum ex scriptis pro-
pheticis & apostolicis, sed etiam ex cōsensu purioris an-
tiquitatis, quem historie dignæ fide ostendunt ab hac re-
cēti turba pontificū & monachorum dissentire. Semper
autem in exemplis anteferenda sunt ea, quæ cum norma
iudicii congruunt, videlicet cum scriptis prophetis &
apostolicis, iuxta dictum: Si quis aliud euangelium do-

DEDICATORIA.

set, anathema sit.

Considerentur autem precipue in historia ecclesiæ semina utriusque imperii huius senectæ mundi, mahometici & pontificii. Vtrumque ortū est ex dissidiis de doctrina. Cum in oriente dilacerata essent ecclesiæ, non tantum Ariana peste, sed etiam Manichæis & aliis furoribus, & hæc varietas in multorum animis dubitationes & odium religionis Christianæ & nominis Christiani accēderet, & disciplina laxata esset facile impelli homines potuerūt, ut novum dogma, quod obscuras disputationes tollebat, & tantum plausibilia humanis iudiciis proponebat, amplecteretur, præsertim vim & imperium Romanum multæ gentes iam & odissent & contemneret, auide arripuerunt illæ gentes, alioqui & curiosæ & leues, Ægyptia, Arabica, Syriaca, opiniones populares, & authorem Mahometum armauerunt.

Præcipue vero potentia Romani pontificis creuit, quū attracti sunt Franci in Italiam, quod fiebat Græcorum odio non quidem iniusto. Nam & iniusta eorum imperia erant, & vires non erant pares iis gentibus, quæ Italiam vastabant, sed tamen alia causa prætexebatur, accusabantur Græci quod delerent picturas & statuas templorum. Sciebant autem Romani pontifices, valde abhorrere Gallorum & Germanorum animos ab eorumque, quare facile persuadebant nostris, ut Græcos tanquam religionis hostes procul ex Italia depellerent. Postea propter regum discordias creuit pontificum auctoritas, qui Italiam inclinabant ad quos volebant. In his confusionibus tandem nati sunt monachi, quorum avaritia cumulavit idola & errores.

Harum rerum series cum in historia conspicitur, accendatur in nobis cura recte discendi, & tuendæ coniunctionis in vera ecclesia. Quā ad rem etiam opus est cā-dore & moderatione disputationum & affectuū. Quia non sine gravi causā Platonikum illud celebratum est:

EPISTOLA DEDICATORIA.

τα μεγάλα κακά οὐκ ἄλλως, ἢ ἐκ φιλονεικίας συνίσταται.

Oro autem Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, ut semper ecclesiam sibi inter nos colligat. Horribilis mutatio omnium regnorum generi humano impedit, in qua barbaricam vastitatem fieri in his regionibus Filius Dei prohibeat. Nos etiam pietate morum & inuocatione Dei studeamus impetrare paenarum mitigationem. Et diligentiam in studiis doctrinae & in fouendis ecclesiis adhibeamus, ne tristissima paena obruamur, de qua scriptum est: Quia scientiam repulisti, repellam te. Crescit feritas in moribus, negliguntur doctrinae studia, & ducitur esse virtus laxare disciplinam. His publicis malis omnes gubernatores summi & infimi repugnare debent. Cumque nos, quibus doctrinae propagatio commendata est, iuventuti hortatores esse debeamus ad recte discendum, & ad omnia honesta officia auxiliis gubernatorum indigeamus, oro, ut boni principes & alii gubernatores considerent singulorum labores, & recte docentes & amantes communem salutem & concordiam adiuuent. Ego quidem hac voce Paulina, & me & alios in his docendi laboribus saepe confirmo: Non erit inanis labor vester in Domino. Non dubito Deum gubernatorem & Πατριάρχην esse nostrorum laborum, & eum assiduis gemitibus & votis oro, ut faciat me οκεῖνος ὁ λόγος, & organum utile discantibus: & huius mee voluntatis conscientiam oppono sycophantarum crudelitati, & spero sapientum & bonorum iudicia de me esse mitiora, quam sunt inimicorum. Laetabor etiam, si tibi & aliis iunioribus huius libri lectionem gratam fuisse intellexero. Filius Dei Dominus noster Iesus Christus te protegat & gubernet. Anno M. D. LVIII.

Philippus Melancthon.

CHRONICI

Carionici Capitulum,

INDEX.

I. PARS.

Melâchthonis præfatio, de vtilitate historiæ pag. 1

De ordine libri 6

Chronicorum partitio 7

Annorum series ex Philone 10

LIBER PRIMVS completens ea quæ diluvium præcesserunt 12

Diluvium 18

Filij Sem, & Chami posteritas 19

Posteritas Iaphet 22

Filij Gomer 24

Abrahæ stemma 28

De Monarchiis 29

LIBER SECVNDVS seu prima

<i>ma Monarchia Assyriorum</i>	31
De Abrahā & de circūcisione	35
Pœna Sodomæ	36
Iosephi historia	37
Exitus Israelitarū ex Ægypto	39
Reges Ægyptij	41
Iudices populi Israelitici	45
Regni Iudaici constitutio, & reges tum Iudæ, tū Israëlis	47
De regno Samariæ	60
Græcæ historiæ quæ ad tēpus primæ monarchiæ pertinet	62
De bello Troiano	63
De veteri doctrina Ionū, At- ticorū & vicinorū: de Sibyl- lis, Atlāte, Orione, Lino, Or- phæo, Musæo, Homero, He- siodo	64
	Initium

Initium vrbis Romæ	66
<i>Secunda Monarchia Persarum, quorum reges describuntur</i>	68
De Cyro primo rege Persico	70
De Ecclesia	75
Studia doctrinarũ in Græcia	78
De Solone	79
Cãbyfes, secũd ^o rex Persarũ	80
Darius, tertius rex	81
Xerxes, quartus rex	85
De bello Xerxis	86
Artaxerxes Lõgimanus, quin- tus rex	91
Res Græcæ & Romanæ	92
Darius Nothus sextus rex	94
Artaxerxes Mnemon, rex se- ptimus	ibid.
Res Græcæ	96
Captæ Athenæ à Lyfandro	98
De triginta tyrannis	100

De Thraſybulo & ἀμυνσίᾳ	101
Imperium Laconicum	103
Epaminondas	109
Res Romanæ	111
Artaxerxes Ochus Perſarum	
rex Octauus	113
Res & Reges Macedoniae	114
Arſames, nonus rex Perſ.	118
Alexander Magnus	120
Darius vltimus rex Perſarū	121
De Ægypto	125
Prælium ad Arbela	ibid.
<i>Tertia Monarchia</i> Græcorum	126
De ſucceſſoribus Alexandri	129
Bellum Lamiacum	130
De Caſſandro	133
De Antigono	134
Antigoni poſteri	135
Reges Syriaci	136
Reges Ægyptij poſt Alexādrum	
143	Duces

Duces Iudæorum post reditum ex Babylone	146
Post Alexandrum	147
Series principum & regum, qui ex Maccab. orti sunt	148
Seetæ Iudaicæ	149
Reges ex familia Maccab.	152
Herodis posteritas	153
Bella Romana tempore tertiæ monarchiæ	155
De tempore inter primum bel- lum Punicum & secundum	157
De Arato Sicyonio	159
De secundo bello Punico	160
De bellis Macedonicis	164
Tertium Punicum bellum	167
Excidium Numantiæ vrbs	169
De bello Achaico	172
Cimbricum bellum	173
Bellum sociale & bella ciuilia post	

Cimbricum bellum	178
Bellum ciuile gestū ducibus Pom- peio & C. Iulio Cæsare	181
De Iudæa & de ecclesia	188

II. PARS.

LIBER TERTIVS

<i>Quarta Monarchia Romanorum</i>	198
Augustus Cæsar	199
De Harminio duce Cherusco- rum	200
Tiberius	204
Pauli Apostoli curriculum	206
Catalogus annorum Pauli	208
Caius Caligula	210
Claudius	211
Domitius Nero	213
Galba, Otho, Vitellius, Vespas- ianus	216
	Titus

Titus Vespasianus	218
Domitianus	219
De Ecclesia eius temporis	220
Nerua	222
Traianus	223
Adrianus	225
Antonius Pius	227
M. Antonius Philosophus	228
Commodus	231
Pertinax	233
Didius Iulianus	ibid.
Seuerus	234
De Origene veteris ecclesiæ	
Theologo	236
Antonius Bassianus	238
Popilius Macrinus	239
Varius Heliogabalus	241
Alexander Seuerus	ibid.
Maximinus	243
Gordianus tertius	244

Philippus Arabs	245
Decius	ibid.
Valerianus	246
Gallienus	248
Flavius Claudius	251
Valerianus Aurelianus	ibid.
De Ecclesia, atque de hæresi Ma- nichæorum & P. Samofateni	253
Tacitus	259
Valerius Probus	ibid.
Carus Narbonensis	261
Diocletianus	262
Constantinus Magnus	266
An Cōstantinus urbem Romam & Occidentis imperium Ro- mano episcopo dederit	269
De Nicena fynodo	272
Constans Constantini filius	278
Constantius	279
Ecclesiæ certamina post mortem	

Constantini magni	280
Iulianus apostata	286
De templo Delphico	289
Iouinianus	290
Valentinianus primus	ibid.
Saxones	291
Gratianus	293
Theodosius	295
De ecclesia eius temporis	297
Arcadius	303
Honorius	306
Theodosius secundus	309
Valentinianus	310
De Ecclesia	312
De Synodo Ephesina	316
De Cretenſi Moſe	319
Martianus	320
Quo tēpore ſit cōdita vrbs Vene- ta in ſinu maris Adriatici	324
De Synodo Chalcedonenſi	325

Vandalorum sæuitia in Africa	327
Vandalorum reges	328
Leo magnus	330
Zeno	332
Gottorum reges in Italia	333
Narsis bella in Italia	340
Anastasius	343
Iustinus	345
Iustinianus	346
De ecclesia	350
Iustinus II.	353
Longobardorum reges	354
De Exarchis	361
Tiberius	365
Mauricius Cappadox	366
Phocas	369
Heraclius	371
De Mahometi secta & regno	372
Constans	379
Constantinus	380

Iustinianus	381
Philippicus Bardanes	382
Artemius	382
Leo Isaurus	383
Constantinus Copronymus	387
Leo Copronymi F.	389
Irene	ibid.
De Ecclesiæ statu	390

LIBER QVARTVS.

Populorum migrationes & sedes, præsertim in Germania	399
Carolus Magnus	433
Ludouicus Pius	451
Lotharius	453
Ludouicus secundus	457
Carolus Caluus	458
Ludouicus tertius	460
Carolus iunior, cogn. Crassus	461
Arnolphus	463

Ludouicus quartus	466
Conradus primus	468
De rebus Ecclesiæ	471
Imperatores Orientis	470
Nicephorus	488
Michael Curopalates	485
Leo Armenius	ibid.
Michael Balbus Amorræus	485
Theophilus Balbi F.	486
Michael Theophili F.	487
Basilus Macedo	488
Leo Philosophus	489
Alexander	ibid.
Constantinus Leonis Filius	490
Romanus iunior	491
De Turcorum origine	ibid.
Primi imperatores Turcici	494
Imperatores Occidentis ex stirpe	
VVidechindi Saxonis	
Henricus Auceps.	496
	Otto

Otto primus	504
Otto secundus	514
Otto tertius	517
Henricus cognomēto sanctus & Claudus	533
Imperatores Orientis	538
Nicephorus Phocas	539
Ioannes Cimiscēs	ibid.
Basilus Porphyrogenitus	540
Constantinus frater Basilij	541
Romanus Argirus	ibid.
Michael Paphlago	542
Michael Calaphates	ibid.
Cōstantinus Monomachus	543
Michael Stratioticus	545
Isaacius Comnenus	ibid.
Constantinus Ducas	546
Romanus Diogenes	547
Michael Parapinacius	548
Nicephor. Botoniates	ibid.

Alexius Comnenus	549
De occupata à Normannis Sicilia	550
Imperatores Romani in Occi- dente ex Francis Orientalibus.	
Conradus secundus, cogno- mento Salicus	554
Henricus tertius, cognomento Niger	560
Henricus quartus, cognomen- to Senior	564
Henricus quintus, cognomen- to iunior	583
Lotharius Saxo	388
De rebus Ægyptiis & translato à Calyphis ad Sultanos regno	599
De suscepta in Asiam expeditio- ne duce Godefrido Bilioneo, & de constituto regno Hiero- solymo-	

Iolythorum	605
Imperatores Orientis vsque ad Francos.	
Calo Ioannes Alexij Comneni filius	614
Manuel Comnenus	616
Alexius Comnenus	617
Andronicus Comnenus	618
Isaacius Angelus	619
Alexius Angelus	620
Alexius Iunior	621
Imperatores Occidentis ex vete- rum Gibellinorum stirpe in Sueuia	623
Conradus tertius Franciæ & Sueuiæ Dux	629
Fridericus primus cognomen- to Barbarossa	634
Henricus Sextus	644
Philippus	646

Otto quartus, Henrici Leonis
filius 651

LIBER QVINTVS.

Imperium Occidentis 667

De Ecclesia 678

Fridericus secundus 688

De statu Imperij post Fridericum
secūdum; de interregno & Fri-
derici posteritate 702

De regibus Hispanicis 720

De Imperio Orientis 722

Imperatores Constantinopoli-
tani ex Francis 724

Imperatores Constantinopoli-
tani ex Lascarinis 726

De Scythis, Tartaris 727

Imperatores Occidentis.

Rodolphus Habsburgēsis 740

Adolphus Nassauiensis 751

Alber-

Albertus Austriacus	759
Henricus Septimus	764
Imperatores Orientis.	
Michael Palæologus	772
Andronicus Palæologus	775
Andronicus Iunior	779
Ioannes Palæologus & Ioannes	
Cantacuzenus	780
Emanuel Palæologus	782
Ioannes Palæologus	785
Constantinus Palæologus vlti- mus	ibid.
De rebus Turcicis	788
Ottomannus	792
Orchanes	794
Amurathes primus	795
Imperatores Occidentis.	
Ludouicus Bauarus, cui fuit op- positus aliquorum suffragiis	
Fridericus Austriacus Alberti	

filius	797
De Helueticis motibus	818
Carolus quartus, contra quem fuerunt electi Eduardus rex Angliæ, Fridericus Marchio Misniæ, Gunterus comes Suar- ceburgensis	820
VVenceflaus, Caroli quarti fi- lius	830
De Ecclesia	834
Iodocus Barbarus marchio Brā- deburgi & Morauia	839
Rupertus Bauaria Dux, Comes Palatinus ad Rhenum, imperij elector	840
Sigismundus	847
De Synodis Constantiensi & Ba- siliensi	856
Albertus Austriacus	861
De Turcicis rebus, quibus miscē- tur	

tur Scythicæ seu Tartaricæ
Persicæ & Ægyptiæ.

Baiazetes primus & Tamerla-
nes Scythia 869

Celebinus Baiazetis filius 873

Mahometes primus 874

Amurathes secundus 876

Mahometes secundus 882

Baiazetes secundus 890

Selimus Baiazetis filius 898

Imperatores Occidentis.

Fridericus Tertius 907

Maximilianus I. 907

De Ecclesia 951

CHRO-

CHRONICI

[The following text is extremely faint and largely illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. It appears to be organized into several sections, possibly separated by large curly braces. Discernible fragments include:]

[Faint text at the top of the page, possibly a title or introductory sentence.]

[A large section of text in the middle, possibly a list or a detailed account, with several lines of text visible.]

[A section of text at the bottom, possibly a conclusion or a separate entry.]

THESE PAPERS ARE
THE PROPERTY OF THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND ARE NOT TO BE
REPRODUCED OR
COPIED IN ANY MANNER
WITHOUT THE PERMISSION
OF THE DIRECTOR

THESE PAPERS ARE
THE PROPERTY OF THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND ARE NOT TO BE
REPRODUCED OR
COPIED IN ANY MANNER
WITHOUT THE PERMISSION
OF THE DIRECTOR

THESE PAPERS ARE
THE PROPERTY OF THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND ARE NOT TO BE
REPRODUCED OR
COPIED IN ANY MANNER
WITHOUT THE PERMISSION
OF THE DIRECTOR

CHRONICI CARIONIS

A

PHILIPPO MELANTHONE

aucti & expo-
siti,

PARS PRIMA.

PRÆFATIO.

EGERVNT historias omnibus ætatibus
etiam Ethnici, & quia cognitio per sese
expetitur, & quia in exemplis multi-
plices commonefactiones proponun-
tur, tum de priuatæ vitæ officiis, & de
causis calamitatum, tum verò de con-
siliis publicæ gubernationis, & de cau-
sis multarum horribilium mutationum
in imperiis, sicut grauissimè Polybius inquit: Historiæ co-
gnitionem esse verissimam institutionem & præparatio-
nem ad actiones politicas, & illustrem magistram ad
perferendas fortunæ vices. Etsi autem de Polybij dicto
nunc non disputo, tamen manifestum est, exempla consi-
liorum in gubernatione multum prodesse: Vt vrbs
Roma præcipuas leges, & iudiciorum ordinem accepit à
ciuitate Attica. Sæpe etiam singularia exempla illius rei-
publicæ imitata est, vt cum vsurarum magnitudo præbuit
occasionem seditionibus, consilium Solonis secuta est
de *σεισάχθεια*, & redegit vsuras ad centesimas. Item, cum
interfecto Iulio sanxit senatus, *ἀμυνσίαν*, vt fecerat Athe-
nis Thrasybulus. Et vt Lysander in Græcia constituit *ὀλι-
γαρχίαν*, ac populo ademittit summam auctoritatem, & re-
mouit oratores, qui populum concitabant: Sic Romæ
Sylla debilitauit tribunitiam potestatem. Postea Augustus
totum ius tribunitiæ potestatis ad se vnum transtulit, quia
sæpissimè fuerunt tribuni tubæ seditionum. Ideò autem
Augustus ad sese transtulit, vt etiam cum non erat consul

ius retineret conuocandi senatus, quod habuerat potestas tribunitia. Et regulæ illæ tutiores sunt : *ἐκ αἵαθ' ὅν πολυκοιρανίη*. Item, sapientissimè constitutus est senatus Electorū in Germania, qui iam annis quingentis neruus fuit Germanici imperij. Et si autem authores huius consilij Deus singulari modo rexit : Tamen exempla aliqua considerasse eos consentaneum est. Et penè similem potestatem in Lacedæmone quinque Ephori habuerunt, aut initio septem Principes in Perside.

Nec tantū ad imitationem bonorum consiliorum prodest historia, vt imitatio stratagematum, sed multò magis ad præmonitionem in cauendis causis horribilium mutationum & calamitatum, cum regula vniuersalis sit: Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac vita. Recitant historiæ omnium temporum exempla de pœnis blasphemiarum, periuriorum, tyrannicæ crudelitatis, seditionum flagitiosarum libidinum, & rapinarum, quæ pœnæ testimonia sunt prouidentiae & iudicij diuini, & harum regularum: Non habebit Deus insontem, quicumque vanè vsurpat nomen eius. Item: qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, de libidinibus, Omnis anima quæ fecerit abominationes has delebitur. Item, Væ, qui spoliās, quia spoliaberis. Et potest ceu commune argumentum inscribi omnibus historiis : Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Deinde de multis peculiaribus negotiis historia monet. Sæpè fuerunt infelicia fœdera præsertim dissimilium, & quia fiducia propriarum virium est insolens & infelix. Vnde sequitur quòd dictum est à Theognide:

Υβρις καὶ Μαλὴντας ἀπωλεσε, καὶ Κολοφάνα. Et accedit hoc, quod causæ dissimiles sunt, vbi multi dissimiles coniuncti sunt. Vt, Atheniensium & Corcyraeorum fœdus vtrisque exitiale fuit, cum Attici propter coniunctionem eum Corcyraeis, quàm fecerant in causa dubia, mouissent bellum Peloponnesiasum. Item, postea propter fœdus cum Phocensibus seditiosis attraxerunt regem Macedonicum. Et regula est de dissimilium fœderibus apud Thucydidem libro tertio: *ἐν τῷ διαλλάττοντι γνώμης διαφοραὶ ἔρπον καὶ δίσσανται*. Id est: Dissidentibus opinionibus & voluntatibus fiunt diuersa opera.

Docet item, tantū necessaria facienda esse, nec mouendas esse res non necessarias stulta *πολυπραγμασύνη*, quæ varias habet causas. Interdum æmulatio incendit animos.

yt, Marius & Pompeius bella ciuilia mouerunt præcipuè ex æmulatione. Interdum ingenij pertinacia attrahit bellum. Causa belli Peloponnesiaci proxima, fuit Periclis pertinacia, nolentis retractare iniustum decretum de Megaris. **A** Cato nec morte Pompeij, nec amissis tot exercitibus permouetur, vt arma deponat. Sæpè ambitione mouentur res non necessariæ ab inquietis ingeniis. Vt, Alcibiades suator est belli gerendi in Sicilia, cum patria domestico bello arderet, & nulla magna causa esset, tam procul mittendi robur ciuium. **B** Agathocles circumfessa vrbe Syracusana abduxit exercitus in Aphricam, qui ibi trucidantur. Sic aliquoties Galli exercitus in Italiam duxerunt.

Interdum mouentur animi κακὸς ἡλίκια. Vt, Demosthenes imaginatur suum consilium esse Themistocleum, defendendam esse Græciæ libertatem contra externos reges. **C** Cicero, qui antea Catilinam oppresserat, sperat se simili felicitate Antonium oppressurum esse. Hoc modo sæpè in ecclesia peccatur, vt Zedechias scit à prioribus regibus defensum esse templum, ac sperat suam defensionem fore felicem, quam Ieremias contra superiorum prophetarum exempla dissuadebat. Iudæi aliquoties aduersus Romanos mouerunt seditiones, tanquam imitaturi Iosua aut Maccabæos, &c. **D**

Cum igitur legimus, quales habuerit euentus πολυπραγμοσύνη, cogitemus de regula: Necessaria facienda esse, & quidem cum petitione auxilij diuini: Non mouenda esse non necessaria. Ideo inquit Paulus: Qua vocatione vocatus es, in ea ambula. Et Syracides inquit cap. 3. Quæ mandata sunt tibi, cogita sanctè. Qui amat periculum, peribit in eo. 1. Thessal. 4. Sitis quieti, & agite propria. Vbi præcipit Paulus de vitanda πολυπραγμοσύνη, quæ ruit extra vocationem. Tales multæ admonitiones traditæ sunt, etiam ab ethnicis sapientibus. Spartam nactus es, hanc orna. Et Aristophanes Periclem exagitat in fabula, cui titulus est Acharnensis: Εἰ πεῖ τις, ὃ χρὴν. Ἀλλὰ τί χρὴν εἰσάγει. **E** id est, Dicat aliquis: Non opus erat, Sed dicite, Quid opus erat? Item: ἀλείω πάρεργα ἔργων. Denique de multis vitæ consiliorum regulis historia nos monent. Et prudèter in exemplis considerandum est, ad quas regulas vitæ accom- **F** modanda sint. Sed nunc de nobis in ecclesia dicamus.

Præcipuè historia opus est in ecclesia: Primum, quia Deus immensa bonitate sua se patefecit, & patefactiones suas scribi voluit. Vult sciri initia generis humani, eccle-

fix exordia, instaurationes, conseruationem & reuelationem promissionis de Filio, gloriosam promulgationem legis, missionem filij, & illustria testimonia, quæ subinde edita sunt, vt nos de doctrina confirmemur. Vult sciri **A** discrimen ecclesiæ, & aliarum congregationum siue sectarum, & cognosci omnibus temporibus, qualis fuerit ecclesia. Ideo historiam Deus nobis per patres & prophetas optimo ordine, & numero annorū diligenter tradito, scribi voluit. Ac singulare decus est ecclesiæ, quod non alibi in toto genere humano inuenitur antiquior series imperiorum & temporum. Nec alia gens habet retro **B** annotatos certos numeros annorum.

Præterea non modò decus est ecclesiæ, sed testimoniū etiam de Deo, de prouidentia, de veritate doctrinæ in ecclesia, quod ordine monarchias quatuor statim initio **C** secundæ, videlicet Persicæ, describit. Simul etiam multa magna bella regum Ægyptiacorum & Syriacorum prædicit. His vaticiniis cum euentus respondeat, fatendum est, & prædictiones illas à Deo traditas esse, & hanc doctrinam solam de Deo, quæ simul tradita est per illōs ipsos **D** prophetas, veram esse. Item, seruari à Deo ecclesiam inter horrendas imperiorum confusiones, & præter eam Deo curæ esse imperia.

Secundò, vt libri prophetici melius intelligantur, omnium temporum historia complectenda est. Et cōsiderent **E** iuniores, fere ibi Herodotum ordiri suam historiam, vbi Ieremias desinit, videlicet in rege Aprie, qui Ieremiam interfecit. Erit igitur continua mundi historia. Libri prophetici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus de Philippo, Alexandro, & successoribus, Polybius, Liuius, & **F** deinde alij post Liuium.

Tertiò ad diiudicationes grauissimarum controuersiarum, prodest nosse historias. Vt statim post Apostolos orta sunt certamina plurima.

Cerinthus, Ebion, deinde Samosatenus & Arius lacera- **G** runt doctrinam de Filio Dei.

Manichæi fixerunt duo principia, pariter æterna, contraria, Bonum & Malum, φῶς καὶ ὕλη Probauerunt necessitatem Stoicam, damnauerunt certos cibos.

Tacianus & alij multi damnauerunt coniugium. Alij **H** vt Carpocrates, finxerunt raptus diuinos, & voluerunt communes esse mulieres. Multi, & nominatim Pelagius, penitus damnauerunt doctrinā de gratia, & iustitia fidei.

In talibus materiis valde prodest scire, per quos veritas defensa sit, quibus argumentis mendacia refutata sint, quæ testimonia diuinitus edita sint. Vt, Ioannes refutauit Cerinthum, & Cerinthum ruina balnei oppressit. Samosatenū refutauit Gregorius Neocæsariensis, clarus miraculis, & Dionysius Alexandrinus. Marcionem & colluuiem Manichæorum refutarunt, Polycarpus auditor Ioannis, & Irenæus auditor Polycarpi. Manem, qui primus autor fuit Manichææ impietatis, interfecit rex Persicus detracta ei cute, quod in curatione filij comperit eum esse impostorem, non medicum. Marcion Diaconi coniugem ex Cypro abducit, quæ postea reuersa multa de sectæ turpitudine narrauit. Arium refutauit tota Nicæna synodus, in qua multi martyres fuerunt: Et ostendit Deus iudicium suum aduersus Arium, qui cum haberet nouam aulae beneuolentiam, Byzantium iturus ad disputationem, subita consternatione oppressus, declinans de via ad latrinam, ibi sanguinem & intestina effudit. Atque ita pene vt Iudas mortuus est vt hoc tempore aliquot hypocritæ extincti sunt subitis terroribus, qui confessi sunt, se contra conscientiam oppugnasse veritatem. Latomus Louaniensis inter horrendos mugitus confessus est, se contra conscientiam aduersatum esse veritati. Pelagium refutarunt Ambrosius, Augustin. Prosper & alij.

Post ea tempora cum Romanorum imperium dilaceratum esset à Gothis, Vandalis, & Hunnis, infusæ barbaræ gentes in Italiam, Græciam, & Asiam, mutarunt linguam, & multas ecclesias & scholas deleuerunt. Inde sequutæ sunt in doctrina tenebræ, & noua doctrinæ forma nata est, & multæ superstitiones receptæ & confirmatæ sunt. Vt, sacrificia pro mortuis, & inuocatio hominum mortuorum & initia monachorum. Et paulatim creuit Romani pontificis potentia, quæ deinde Germanicorum imperatorum liberalitate instructa est magnis opibus, qui ei multa oppida in Italia attribuerunt. Hanc potentiam auxerunt postea fraudibus & bellis, & ex imperij reliquiis multa occuparunt.

Horum bellorum causæ ex veris historiis iudicari possunt, quæ ostendunt, quibus occasionibus regna pōtifex Romanus dare & eripere regibus conatus sit, & finxerit, summam monarchiam imperiorum Petro datā esse, iuxta verbum scriptum in corona Rodolphi, quem Papa imperatorem nominauit contra Henricum quartum: Petra dedic

Petro , Petrus diadema Rodolpho. Leguntur & synodi pontificia , in quibus confirmati sunt errores & pontificia tyrannis. Magna igitur utilitas est historiae in diiudicatione multarum controuersiarum.

Postremo & hæc ingens utilitas assidue cogitanda est, **A** in collatione historiarum ethnicarum & nostrarum. In historiis ethnicis tantum cernuntur exempla iræ Dei contra atrocissima scelera, iuxta regulas : Qui gladium acceperit, gladio peribit. Itē, contra periuros : Nō habebit Deus infontem, qui vanè nomen eius usurpat. Item: Væ qui spoliās, quia **B** spoliaberis. Itē: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur, &c. At in historia ecclesiæ vtriusque generis exempla proponuntur. Exempla iræ in pœnis, vt diluuij, conflagrationis Sodomæ, interitus Pharaonis, & alia **C** multa, quæ ad legem referantur. Item exempla misericordiae seu gratiae, quæ ad euangelium referantur. Et testimonia manifestæ præsentiæ Dei in ecclesia, quæ docent nos de fide, de vera inuocatione de veris cultibus, & valde confirmant pias mentes. Vt, post lapsum voce Filij recepti & seruati sunt Adā & Eua. Manifesta præsentiā Dei **D** est in familiis Nohæ, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph & deinde in ecclesia Israel in deserto. Postea quoque in gubernatione Iosua, Gedeonis, Samsonis, Samuelis, Ionatæ, Dauidis, Iosaphat, Eliæ, Elisæi, Ionæ, Ezechiae, Esaia, Ieremiae, Danielis, manifesta præsentiā Dei in ecclesia conspicitur. Hanc totam seriem ecclesiæ omnium temporum **E** intueri utile est. Ac in vniuersa historia discernantur narrationes de ecclesia ab ethnicis materiis, & vbi singulis temporibus fuerit ecclesia, quam habuerit doctrinae vocem, quos præcipuos Doctores & testes, quæ certamina, **F** quales erumnas & liberationes, consideretur.

Hanc admonitionem de utilitate historiae & de ecclesia discernenda ab ethnicorum tenebris, initio propter iuniores recitavi, & vt auidius legant historias, & vt ecclesiam rectius nosse discant. **G**

D E O R D I N E L I B R I.

V T I L E est, semper in conspectu habere, quantum fieri potest, omnium temporum seriem, & præcipuas generis humani mutationes. Ad id maxime conducit nosse dictum, quod recitatur in Iudeorum commentariis hoc modo: **H**

T R A D I T I O D O M V S E L I A E.

Sex millia annorum mundus, & deinde conflagratio.

Duo

Duo millia Inane.

Duo millia Lex.

Duo millia dies Messiae. Et propter peccata nostra, quae multa & magna sunt, deerunt anni, qui deerunt.

Hoc modo Elias de duratione generis humani vaticinatus est, & praecipuas mutationes distinxit. Duos primos millenarios nominat Inane, quod simplicissime sic interpretor, nondum homines procul dissitas regiones occupasse ante conditam Babylonem. Alij dicunt nominari Inane, quia nondum certa politia ecclesiae constituta fuit, & nondum segregata fuit ecclesia à cæteris gentibus. Nondum etiam erant imperia, qualia postea in monarchiis fuerunt. Sed quaecunque causa est, quare sic dixerit Elias, hoc non dubium est, primam aetatem fuisse florentissimam. Quia natura hominum minus languida fuit, quod ostendit longæuitas, & fuit excellens decus, quod sapientissimi senes pleni diuinæ lucis simul vixerunt, & de Deo, de creatione, de edita promissione testes fuerunt, & multi artes inuenerunt & illustrarunt.

Secundum tempus à Circumcisione numeratur, usque ad natum Messiam ex virgine, quod multò minùs duobus millenariis continet.

De tertio tempore significat fore, ut non compleantur duo millenarij, quia nimium crescet impietas, propter quam citius delebitur totum genus humanum. Et Christus se palam ostendet in iudicio, ut inquit: Propter electos dies illi breuiores erunt.

Distribuemus igitur historiam in tres libros, iuxta dictum Eliae,

PRIMI libri narratio breuis est, etsi haud dubiè ante diluuium Deus multa illustria testimonia de sese edidit, & varia certamina fuerunt ecclesiae & imperiorum, & multa admiratione digna in artium inuentione excogitata & tradita sunt.

SECUNDUS liber erit prolixior, quia tunc & ecclesia habet suas mutationes, promissio repetitur & alligatur ad certam stipem, & ecclesia distinguitur à cæteris gentibus, & fit promulgatio legis, & collocatur ecclesia in se de & politia certa. Et in id tempus incidunt monarchiae, quibus magnae mutationes generis humani acciderunt dignae consideratione. Ac praedixit Deus seriem quatuor monarchiarum, ut significet Messiae aduentum & finem

mundi, videlicet humanæ generationis, & tempus vltimi iudicij. Intelligas autem Monarchiam non quidem complexam omnes regiones & gentes, sed tantam quæ magnam partem orbis terrarum tenuit, & tantam habuit potentiam, vt cæteros reges compescere posset. Ideò enim **A** voluit Deus monarchias constitui, vt homines legibus, iudiciis & disciplina regerentur.

Hoc vt fieret, Deus dedit monarchas instructos potentia, qui & leges honestas conderent, & iudicia disciplinam ac armis defenderent. Et mutat Deus imperia, cum hæc **B** officia negliguntur, & principes vel ipsi faciunt, vel non puniunt iniustas cædes, libidinum confusiones, direptiones, & alia atrocia scelera. Vult enim Deus, politicum ordinem testimonium esse, de prouidentia, & de iudicio suo & vult hoc modo vtcumque seruari societatem hominū, **C** coniugia, disciplinam, doctrinas, & vult imperia esse hospitia ecclesiæ.

Est & hoc singulare monarchiarum decus, quod aliqui præstantes reges in numero monarcharum vocati sunt ad veri Dei agnitionem & ad ornandam ecclesiam: vt, Nabu- **D** chodonozor, Euilmerodach, Darius Medus, Cyrus, Artaxerxes Longimanus, Constantinus, Theodosius, Arcadius Valentinianus, Carolus Magnus, Ludouicus Pius, Henricus Saxo, Ottho primus, vt de cæteris non dicam.

Ostendit autem liber Danielis, Deum ipsum quatuor **E** monarchias numerare, & significare, quartæ monarchiæ tempore Messiam palam prædicaturum esse Euangelium, & sacrificium facturum, ad quod mittendus erat, & deinde finem fore generationis hominum, & sequuturā esse resurrectionem hominum mortuorum. Voluit enim **F** Deus sciri, hanc generationem hominum non fore perpetuam. Voluit item sciri tempora vtriusque aduentus Christi. Ac magna confirmatio est piorum, cum videmus hunc fuisse Monarchiarum ordinem & successionem, vt prædicatur, non dubitemus, sequuturum esse iudicium. Sic autem **G** numerantur monarchiæ.

1. Prima est Chaldaeorum, qua & Assyrij vicini comprehenduntur. Nam alias statim initio potentiores fuerunt reges in Babylone, alias vicini reges in Niniue. Nec dubium est Babylonem & Niniuem diuersas vrbes esse. **H**

2. Secunda dicitur Persarum.

3. Tertia Alexandri & proximorum successorum.

4. Quarta Romanorum, quam significat Daniel tandem dila-

dilacerandam esse, & pedes partim ferreos, partim luteos fore. Et si alij ferreos pedes intelligant regnum Turcicum, ceteros monarchas luteos pedes: tamen ego existimo Turcicum regnum, quod manifestas blasphemias contra
A verbum Dei profitetur & ex professo delere nomen Christi conatur, non annumerari monarchiis, quas Deus legum & disciplinæ causa constituit. Sed ferreos pedes intelligo aliquot potentes imperatores Germanicos, ut Carolum primum, Ludouicum filium, Henricum Saxonem,
B quem vſitate Aucupem nominant. Veteres Germanicæ historiæ nominant eum Humilem, ut sic dicam. Deinde Otthones, Henricum Bambergensem. Postea fuerunt multi imbecilliores, quos significant lutei pedes. Sed mixti fuerunt & fortes Principes, qui res vtilis gesserunt, ut Lotharius Saxo. Nam Turcicum imperium prorsus à monarchiis ſeſtingo, quas Deus legum & disciplinæ causa constituit.

Sunt igitur peculiareſ descriptiones Turcicæ tyrannidis. Ut apud Ezechielem prophetia de Gog & Magog propriè ad Turcas pertinet. Et cornu loquens blasphemias & con-
D terens eccleſiam apud Danieleſ, de toto Mahometico regno concionatur. Singularis furor eſt ortus à diabolis in hac vltima ſenecta mundi, Deo permittente, propter horribilia hominum peccata. Tyrannis Mahometica diſſimilis omnium regnorum: quia ex professo conatur delere
E nomen Chriſti, nec ornat genus humanum legibus aut diſciplina, ſed vaſtat orbem terrarum ut & nomen Turca vaſtationem ſeu vaſtatoſem ſignificat.

Sit autem grata nobis conſideratio, quod Deus & Germanicam gentem hoc honore ornavit, ut reliquias Romanæ monarchiæ eam tenere, & præcipuos eſſe cuſtodes
F Europæ voluerit. Nec dubium eſt, Italiæ poſt longas vaſtationes, ſalutarem pacem & ornamenta ciuilia reſtituta eſſe Caroli & Ludouici virtute, & ab his deſenſam eſſe Galliam & Germaniam depulſis à Gallia Saraceniſ, & à
G Germania Vngariſ, ornatas eſſe eccleſias, & excitata doctrinarum ſtudia, cum in Ægypto & in Aphrica penitus deletæ eſſent eccleſiæ & in Aſiam infuſi eſſent Saraceni & Turci, qui ibi quoque delebant eccleſias & literas. Ut igitur
H in Europa reliquiæ eccleſiæ & doctrinarum ſeruaten-
 tur, ruruſ ibi diuinituſ pulchra coniunctio facta eſt Italia, Gallia & Germanica, quæ ab vno Carolo tenebantur, qui tanquam monarcha erat Europæ, & cuſtoſ pacis, re

ligionis, legum & disciplinae. Postea Italiae & Germaniae coniunctionem retinuerunt Othones, Henricus Bambergensis, & Conradus Spirensis. Post hunc, cum iam Romanorum pontificum potentia creuisset, furiae Pontificiae accenderunt in Germania bella ciuilia, quibus potentia Germanici imperij praecipue languefacta est. Non enim procul abest dies triumphus in quo se filius Dei palam ostendet generi humano, & ecclesiam gloria ornabit, & omnes impios in aeternas poenas abiiciet. Interea tamen, ut minus sit confusionum, optandum est, ut Principes in Germania hoc decus sapientia & virtute tueantur, ne priuatis discordiis Germaniam ipsi dilacerent. Hanc curam praecipuam esse oportebat summi in terris senatus, videlicet collegij electorum, ut Europa & caput & vires haberet contra Turcicam barbariem & tyrannos, qui iniusta bella mouent, perniciose toti Europae. Nos autem Deum ardentibus votis & gemitibus precemur, ut in hac turbulenta senecta mundi, & ruinis imperiorum, seruet aliqua ecclesiae hospitia, & tribuat eis salutarem gubernationem.

ANNORVM SERIES EX

PHILONE.

- M**ILLE sexcenti quinquaginta sex ad diluuium.
 Ducenti nonaginta duo ad Abraham natum.
 Quadringenti viginti quinque ad Moysen natum.
 Octoginta ad exitum ex Aegypto.
 Quadringenti octoginta ad templum Salomonis.
 Centum triginta octo ad regem Ioas, & finem stirpis Salomonis.
 Ducenti nonaginta vnus ad migrationem spontaneam Ieconiae.
 Vndecim ad excidium Ierosolymae sub Nabuchodonosor.
 Septuaginta exilij Babylonici post destructam Ierosolymam.
 Triginta sex, Iesus magnus sacerdos, cuius fit mentio in Zacharia sub. Cyro.
 Octo, Ioakim absente patre.
 Viginti, Iesus reuersus a rege Persico.
 Quadraginta octo Ioakim iterum.
 Viginti & vnus, Eliakim.
 Viginti quatuor, Ioiada.
 Viginti quatuor, Ioathan.
 Decem Iaddua sub Alexandro.

Summa

Summa annorum ad Alexandrum vsque : Tria millia
quingenti octoginta quatuor.

Tredecim: Simon priscus celebratus à Siracide,

Viginti, Eleasar.

A Viginti septem: Manasses.

Viginti octo: Simon iustus.

Triginta nouem: Onias filius eius, interfectus ab An-
dronico praefecto Antiochiae, quem pecunia corruperat
Menelaus ad Oniam interficiendum, vt ipse Menelaus
Pontificatum occuparet.

B Anni quinque: Iudas Maccabaeus.

Nouendecim: Ionathas.

Octo: Simon frater Iudae Maccabaei.

Viginti sex: Ioannes Hircanus.

Vnicus annus: Aristobulus.

Viginti septem: Alexander.

Nouem: Alexandra.

Triginta quatuor: Hircanus vltimus.

Triginta septem: Herodes. Natus est autem Christus an-
no 30. Herodis.

D Hanc Philonis tabellam addidi, quanquam propter in-
terregna defunt anni aliquot. Sed propter Philonem &
propter seriem historiarum, prodest studiosis & hanc ta-
bellam in conspectu esse.

LIBER PRIMVS

QVI COMPLECTITVR

DVO MILLIA ANNORVM

*inde vsque ab initio
mundi.*

INGVLARI consilio Deus in ecclesia extare & semper cōseruari voluit initia mundi, & seriem annorum : quæ quidem & testimonium est de ecclesia, & magnum decus. Vult enim sciri Deus originem generis humani, & diuinas patefactiones, & testimonia patefactionum, & quæ doctrina, & quomodo propagata sit. Vult sciri certò, ideò conditum esse genus humanum, vt inde æterna ecclesia colligatur. Vult & causas sciri calamitatum humanarum, & mortis, & agnosci Filium, per quem liberabimur ab his malis, & restituentur iustitia & vita æterna. De his tantis rebus vt certi essemus, anni metæ in motu solis constitutæ sunt, & primis patribus ostensæ sunt, & in doctrina primorum patrum diuinitus tradita, annorū series diligenter perscripta est. Et addidit Deus omnibus temporibus illustria testimonia, quæ ostendunt eam doctrinam à primis patribus transmissam ad posteros, veram & non fabulosam esse. Huic doctrinæ diuinitus traditæ de initiis mundi & generis humani, & de patefactionibus diuinis constanter assentiamur.

Sumamus igitur ex primo libro Moisis narrationes de creatione mundi & hominū, de hominum lapsu & causis calamitatum, de restitutione ecclesiæ post lapsum, & de annorum serie & firmissima assentione eas amplectamur. Nec alias imaginationes, siue Democriti, siue Platonis, siue Aristotelis anteferamus. Itaque hæ res maximæ initio actæ iunt, quas Deus voluit notas esse.

I. Creatio mundi & hominum.

II. Institutio ecclesiæ & coniugij.

III. Certum opus quod esset testimonium obedientiæ.

III. In-

III. Institutio domini.

V. Lapsus, causa mortis & calamitatum.

VI. Restitutio ecclesiæ, & pœnæ mitigatio.

VII. Prima promulgatio promissionis de Salvatore, red-
dituro iustitiam & vitam æternam : Semen mulieris con-
teret caput serpentis.

Harum maximarum rerum cognitionem in ecclesiâ necessariam esse non dubium est, & quanta sit magnitudo, piæ mentes utcunque cogitare possunt, etiam si prophani homines hæc narrationes derident, aut in *μυθολογίας* transformant. Nos verò credamus voci diuinæ, & in singulis narrationibus amplitudinem consideremus.

I. Primum sciamus vnicum hunc mundum creatum esse, in quo se filius Dei patefecit. Nec esse aut fuisse alios mundos, quia in Moise expresse dicitur : Postquam homo conditus est, Deus postea cessauit alias res cōdere & creare, videlicet, alios novos mundos, aut nouas elementorum aut animantium species. Et condito homine quieuit Deus : quia vult in homine acquiescere, & eo delectari, & in tota æternitate communicare sese, suam sapientiam, iustitiam & lætitiā.

II. Secundò cogitemus, qualis sit conditus homo, videlicet talis, ut sit imago similis Deo. Interpretatur autem Paulus imaginem, ad Ephesios 4. iustitiam & sanctitatem veritatis. Complectitur ergo imago incorrupta potentiam cognoscentem, in quam transfusa est lux diuina, quæ vera & firma agnitio Dei & legis, & notitia de vera obedientia, & de iudicio Dei. Deinde complectitur & voluntatem & cor, quod ardebat motibus Spiritus sancti, & integra obedientia, sine peccato. Ad hæc dona coniuncta fuit libera & non impedita electio voluntatis. Sunt autem in Deo summa bona, sapientia, iustitia, & libertas electionis. Horum summorum bonorum radios cum in nos transfuderit, testimonium ostendit, verè à se hanc creaturam diligere. Et quidem ideò transfudit ea in nos, ut hæc ipsæ notitiæ testentur, esse Deum, & doceant nos, qualis sit, & discernant eum à malis naturis. Iam cogita, quantum decus fuerit homo ante lapsum, cum verè esset domicilium & templum Dei, sine peccato, sine morte. Et cogita, quanta fuerit ingratitude, auertere se à Deo ad diabolos & excutere Deum. Excusso autem Deo, qui est fons vitæ, sequuta est mors, ut postea dicetur.

I I I. Tertiò, ecclesiæ initium est ipsa creatio hominis cum illis donis, quæ erant data, vt Deum celebrarent. Et addidit Deus mandatum de externo testimonio, quo ostenderent obedientiam erga Deum, & vt esset occasio colloquendi de Deo, videlicet mandatum de ligno seu arbore scientiæ boni & mali. Cæterùm radius lucis diuinæ insitus menti notat mandata moralia, & in his obscurior erat prohibitio vagarum libidinum. Ideò mox post creationem & alterum mandatum expresse traditum est: Erunt duo in carnem vnā, id est inseparabiliter iuncti. Hac voce sancitur coniugium, & expresse prohibentur omnes vagæ libidines.

I I I I. Quartò, recitatur coniugij institutio, & insertæ sunt narrationi multæ grauissimæ sententiæ, quarum explicatio nota sit. Sunt autem initio creati duo, quia Deus voluit genus humanum esse ecclesiam. Et conditi sunt mas & fœmina, vt esset ordinatus & dulcis amor.

V. Quintò, condita ecclesia, & sancita lege coniugij, institutum est etiam dominium rerum corporalium, quæ necessariæ sunt vitæ corporali: Ita agnoscamus res præcipuas statim initio ordinatas esse: ecclesiam, & conomiam & politiam. Est autem ordinatum dominium in his verbis: subiicite vobis terram, & dominamini piscibus maris, &c. Id est, generi humano trado hoc ius, vt de vsu harum rerum tales ordinationes faciat, quæ prosint ad æqualitatem, conseruatricem societatis. Hic distinctio dominiorum, & contractus comprehenduntur. Post diluuium verò hæc eadem lex repetita est, & expresse addita summa lex, quæ est neruus imperiorum de pœna homicidæ. Hæc lex fons est politicæ gubernationis in hac deprauata natura, & initium imperiorum vt postea dicemus.

VI. Sextò, recitatur lapsus primorum parentum, & mox restitutio, & inchoatio vniuersæ ecclesiæ, quæ secuta est post lapsum. Et exponitur causa mortis & calamitatum ignota philosophiæ. Hic rursus maximæ res proponuntur: Concio arguens peccatum, & arcana promissio de venturo semine mulieris, per quod, deleta peccato & morte, ostendit Deus restituendam esse iustitiam & vitam æternam. Hæc concio fuit initium nouæ ecclesiæ, & vox vna & eadem est, qua colligitur ecclesia, vsque ad postremum tempus generationis mundi. Hac voce tunc cum argueretur peccatum, primi parentes senserunt se amisisse primam

nam naturæ lucem, rectitudinem & lætitiā, quā in Deo
lætati fuerant. Et extincti fuissent terroribus mortis:
sed audita promissione, quā Filius Dei patefecit, (qui i-
deo λόγος dicitur, quia ex sinu æterni Patris hoc arcanum
A decretum protulit) rursus senserunt se recipi à Deo, &
reddi sibi vitam. Hoc primum fuit miraculum post crea-
tionem rerum, quod de promissione testimonium fuit,
quod Deus morituris opitulatus est sine causis secundis,
B & ostendit se ecclesiam collecturum & seruaturum esse
etiam extra illum naturæ ordinem, quem antea condi-
derat. Ac prorsus miranda res est. Non potuit Adam ra-
ticipinari, Deū aliud velle, nisi iuxta legem, videlicet ho-
mines perituros esse, cum cogitaret: Iustitia Dei immuta-
bilis est: Iustitia Dei est, vt inobedientes pereant: Ergo im-
C mutabile est decretum de nostro exitio, &c. Huic argu-
mento nulla creatura respondere posset. Sed Filius Dei
responsionem ostendit, qui minorem sic explicat: Iustitia
Dei est, vt inobedientes pereant: Nisi satisfiat iustitiæ Dei
pœna deprecantis Filij pro genere humano, & in sese irā
D inenarrabili misericordia deriuantis. Prolata igitur pro-
missione rursus ecclesia condita est: ac deinceps semper
huius promissionis doctrina fuit ecclesiæ propria, & eam
ab aliis cœtibus, qui se postea à primis parentibus seiun-
xerunt, distinxit.

E VII. Septimò recitantur causæ calamitatum. Pœnæ
sunt primi lapsus, mors, ærumnæ ecclesiæ, tristissimæ insi-
diæ diabolorum, iuxta dictum: Ponam inimicitias inter
serpentem & semen mulieris. Simul autem amplissima
consolatio proposita est de gloriosa victoria, quā ecclesia
omni tempore seruabitur ab illō Domino, qui assumpta
humana natura erit semen mulieris. Hæc tota doctrina
paulatim illustrata est, vt non dubito, colloquiis Filij Dei
cum parentibus, sicut Ioannes inquit: Filius, qui est in sinu
Patris, ipse enarrauit nobis. Et ipse affirmat: se initio locu-
tum esse in ecclesia, cum inquit: τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ
G ὑμῖν. Et in prouerbiis Salomonis: Delectatio sapientiæ fi-
lij cum filiis hominum.

H VIII. Octauò, Paradisus significat & locū terræ me-
liorem, & talem hominum statum, in quo sine peccato &
sine morte vixissent. Et cum quatuor fluminum fontes in
paradiso fuerunt, significatum est, illam meliorem par-
tem terræ homines fuisse habituros, quæ irrigatur ab
Euphrate, Tygride, Gange & Nilo. Id spacium propemod-

dum est tertia pars totius orbis terræ.

Eiici autem ex paradiso est, ex illo meliore statu eiici, & quidem habere omnia elementa minus felicia. Fuisse autem sedem primorum hominum in regione vicina Damasco non dubium est. Quare & ibi conditos esse credamus. Postea describitur generatio primæ Sobolis, & ostenditur, qualis fuerit prima ecclesia, & quæ certamina statim inter fratres exorta sint. Ac ibi conciones legis recitantur, & sancitur lex, quæ prohibet & punit homicidia, & expressè dicitur de vêturo iudicio: Si bonus fueris, eris acceptus: sin malus, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Hic significatum est futurum esse, vt aliquādiu differantur pœnæ. Quanquam autem differuntur, tamen certò venturas esse inquit. Ac verbo Quiescendi horribilis securitas generis humani taxata est, quæ cæca & furens contemnit iram Dei, donec sentiuntur pœnæ.

Postea narrantur pœna Cain & series posteritatis ipsius, & artium inuentio. Necesse est & anni rationem statim initio cognitam & traditam esse, quia series annorū inde vsque ab initio generis humani in sacris libris diligenter recitata est. Et postea in narratione diluuij menses numerantur. Est autem magna pars scientiæ de motibus astorum, scire motus solis & lunæ. Quare fatendū est, & huius doctrinæ initia à primis parentibus tradita esse. Et cum Adam ante lapsum aspiciens totum cœli & terræ opificium, multa intellexerit, quæ postea homines acie mentis penetrare non poterant, non dubium est, eum semina doctrinarum de Deo de cœli motibus, & de rebus nascentibus tradidisse posteris.

Longæuitas enim patrum signum est, quod ostendit, doctrinam ab eis propagatam esse. Ideò enim lōga vitæ spacia multis concessa sunt, vt essent testes de continuis patrefactionibus Dei, de forma, collectione & defensione ecclesiæ, & totius doctrinæ illustratores.

Initio & figuras literarum excogitatas esse necesse est. Quia, vt patrum series annotaretur, opus fuit literis. Et citatur prophetia Henoch, quam scriptam esse consentaneum est.

Ac memoria dignum est, quod veteres quidam temporamundi sic distribuerunt: Vt in homine præcipuæ vires sunt ἡσμερικὸν, θυμικὸν & ἐπιθυμητικὸν, tia dicunt initio in genere humano præcipuè regnasse ἡσμερικὸν, id est, exceluisse sapientiam, cum artes inuētæ sunt, & gubernatio adhuc

huc paterna fuit, plena sapientiæ, iustitiæ, & autoritatis.

Secunda ætas fuit *Συμική*, in qua excelluit fortitudo in bellis, & imperia constituta sunt. In hac ætate complector quatuor monarchias, sicut initium sit à Nimrod, vsque ad Iulium Cæsarem, post quem secuta est senectus hominum languida, & dedita voluptatibus. In hac regnat *ἡ δεινὴ Συμητική*. Et si enim & in postrema senecta multum est bellorum: tamen non geritur res simili vigore animorum & labore. Tumultus assidui sunt, quibus fiunt vastationes, non constituuntur nec ornantur imperia. Ita paulatim languescere naturam consideremus, multa deliria in ecclesia & imperiis sequutura esse, & ardentibus votis petamus, ut Filius Dei nos in hac squalida senecta gubernet. ut Esa. 26. dicitur: Etiam in senecta vos gestabo.

Scribit etiam Iosephus, Adam duas lapideas tabulas collocasse, in quibus scripsit initia creationis, lapsum hominum, & promissionem. Has tabulas existimo tanquam templum fuisse, & certi loci signum, in quem solitus est conuocare suam ecclesiam, & ubi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina. Fuitque vox promissionis testimonium discernens veram ecclesiam à cœtu Cain, qui secesserat à patre, & habuit suos ritus & suam sectam. Ita statim initio veræ doctrinæ vocem & veram ecclesiam pars humani generis deseruit, & promissionem oblita est, & tamen condita ciuitate, necesse est eos aliquam legis particulam retinuisse.

Postea in Moise breuiter annotata est series annorum vsque ad diluuium: quia, ut supra dictum est, vult Deus scribere initia rerum, & tempora suarum patefactionum. Ac res miranda recitatur hæc sola de Henoch, qui non est mortuus, sed viuens in cælum translatus est. Quod non existimemus clam nemine spectante factum esse, sed vel in ecclesiæ congregatione, vel spectantibus aliquot patribus fide dignis. Quia hanc translationem voluit Deus testimonium esse de vita & salute æterna, danda his, qui Deum rectè inuocant in agnitione promissi seminis. Ac duo similia testimonia generi humano ostensa sunt ante aduentum Messiae: alterum Henoch ante diluuium: alterum Eliae post diluuium. Hi prophetae testati sunt, Messiam, abolita morte, redditurum esse vitam æternam, & conculcaturum caput serpentis.

Citatur & prophetia Henoch, de postremo iudicio in epistola Iudæ: Ecce venit Dominus cum sancto exercitu.

suo, vt faciat iudicium contra omnes, & arguat omnes impios, &c. In ea prophetia haud dubie comprehensa fuit copiosior doctrina de promissione, de Messia, de futuris mutationibus generis humani.

DILUVIUM.

A NNO à condito mundo millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo sexto, cum Noha inchoasset annum sexcentessimum, mensæ secundo eius anni, die septimo decimo, ingressus est Noha cum coniuge & filiis in arcam, & in ea mansit integrum annum solarem. Rursus enim egressus est mense secundo proximi anni, die septimo & vicesimo. Nam ad menses lunares duodecim, addendi sunt decem dies, qui nominantur epactæ. Ita congruit ratio ad anni solaris periodum. Et numerus mensium & dierum in hac narratione ostendit, annum solarem complexum esse duodecim menses lunares, & dies decem. Ideò dicitur Noha egressus esse ex arca, anno ætatis suæ sexcentesimo primo, videlicet anno à condito mundo, millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo septimo.

Interea dum in arca vehitur familia Nohe, totum genus humanum vniuersali diluuiio perit. Hæc pœna primū significat, conditam esse hanc rerum naturam, vt seruiat electis & iustis. Ideò sequenturum esse vniuersalem interitum impiorum, & iustos mansuros esse in possessione æterna operum mundi. Deinde hoc exemplo testatur Deus, se deinceps quoque peccata puniturum esse, quanquam sic mitigat iram, vt promittat, condita Iride, se deinceps non puniturum esse genus humanum vniuersali diluuiio. Sed simul significat, in extrema pœna igni conflagraturum esse mundum, & se ex ea massa nouam mundi formam facturum esse. Ideò colores sunt in Iride duo. Cæruleus significat genus humanum aquis peris. Igneus seu purpureus, postea periturum esse igni, vt in secunda epistola Petri scriptum est.

Eodem anno à mundo condito 1657. cum Noha egressus est ex arca, rursus ecclesiæ data sunt testimonia, cum sacrificium de cælo incensum est, & testimonio ecclesiæ dum res additæ sunt: Promissio de mansuro naturæ ordine: & institutio politice gubernationis. Tunc enim expressè lata est lex, vt homicida occidatur ab homine, qui præest cæteris hominibus. Hæc lex præcipua in ordine politico est, & nervus humanæ societatis. Ita cernis rursus initia ecclesiæ & politice. Deinde recitantur nomina eorum, qui ex filiis

A filiis Nohe propagati sunt, & stirpes diuersarum gentium. Voluit autem hanc seriem Deus notam esse, vt sciremus. ex qua stirpe voluerit Deus nasci Messiam, & vbi fuerit expectandus & conspiciendus. Nobis ad hoc etiam prodest nosse patrum nomina, vt sciamus gentium origines, quod non solum iucundum est, sed etiam vtile. Series enim testatur, primam doctrinam de Deo esse hanc, quæ in scriptis Moysi, & deinceps in prophetarum scriptis tradita est. Et cum fateantur Græci, se à Iapeto, & Ione ortos esse, ostendunt hanc narrationem Moysi veram esse, & se recentiores esse hac stirpe, quæ hic commemoratur. Recensebo igitur nomina filiorum Nohe, & eorum qui ex eis propagati sunt.

B Filij Nohe fuerunt Sem, Cham, & Iaphet. Ex his omnes gentes, procreatae sunt. Ac posteritas Sem loca vicina Euphrati versus orientem occupauit. Cham loca vicina Iordani & Nilo progressus versus meridiem. Iaphet minorem Asiam versus occidentem tenuit, vnde multæ gentes in Europa propagatae sunt.

D FILII SEM QVINQUE.

E LAM, stirps est Persarum, quod in lectione prophetarum scire necesse est, vbi cum nominatur Elam, intelliguntur Persæ. Et fit mentio apud Xenophontem tribus Elamidos de Cyro. Significat autem nomen Elam adolescentem. Et inde nomen est Alma, Esaia 7. Ecce virgo concipiet.

F Assur, id est, beatus, inde Assyrios esse vox ipsa ostendit. Et expresse dicitur in textu, ab Assur conditam esse Niniuem, quam fuisse in Assyria constat. Significat autem Ninie; Nini domum; seu simpliciter habitationem.

Ninus, id est, filius, Esaia 14. Et sciant studiosi, diuersas vrbes esse, & interdum diuersorum regum arces fuisse, Niniuen & Babylonem.

G Arphachsad, id est, sanans vastitatem: Ab hoc orti sunt Chaldæi: & ab eius nepote Eber, Ebræi, id est peregrinatores. Ab hac stirpe ortus est Abraham, vt Genesis 11. legitur. Constat igitur, Messia stirpem esse Sem, filium Nohe.

Lud, id est natus.

H Aram, id est, sublimis. Hinc Syrii orti sunt. Et metropolis Syriæ est Damascus, vt Esaia 7. scriptum est; Caput Aram Damascus.

CHVS, stirps Æthiopum in vltima ora Aphricæ, vbi Nili fontes sunt, vt Genesis 2. scriptum est: Circuit omnem terram Chus. Apud Ptolomæum in illa interiore Lybia nomen est Chusitæ.

Filij Chus sunt, Saba & Euila. A Saba sunt Sabæi. Ab Euila pars Indorum.

Nimrod, id est, amarus dominator. Hic in Babylone primus ita dominatus est, vt vicinos vi coëgerit in vnam imperij formam. Ab hoc igitur initium factum est, imperia vi & armis constituendi, cum antea plus valeret paterna autoritas, & seniori patri cæteri vltro parerent. Postea citò, cum mores fierent deteriores, & grassari aliqui rapinis & cædibus cœpissent, nec vellent à parentibus & vicinis coërceri aut puniri, & haberent turbam scelerum sociam & receptus, necesse fuit tales præfidiis reprimi, & ad iudicia ac pœnas pertrahi.

Ita primùm imperia armis constituta sunt per virum fortem, præfidia ordinantem & ducentem, & iudicia præfidiis defendentem. Quia sine executione lex est inanis sonitus, vt Æschines inquit: *ὅς ἐν ὀφθαλμοῖς πολιτείας μὴ ἔχουσιν νεῦρα ἐπὶ αἰσιν κρούοντας*. Ideò dicitur Nimrod fuisse robustus venator coram Domino, id est, venator ducens exercitus, vt armis cogeret homines ad legitimam obedientiam. Additur autem, Coram Domino, quod significat, Deo dante ei robur, victorias, & successum in constituendo & retinendo imperio. Non enim retinetur obedientia, nisi Deo iuuante, vt ait Daniel: Deus transfert & stabilit regna.

Mizraim, id est, rebellis. Hic occupauit eam regionem, quæ postea nominata est Ægyptus. Ac nunc quoque Arabes & Turci, nominant eam Mizri. Filij autem Mizraim, Ludim, à quo Lydios ortos esse magis consentaneum est, quam à Lud. Quia ex Ægypto brevis nauigatio est ad litus minoris Asiæ, & mores Lydiæ gentis magis congruunt cum Ægyptiis. Et quia Lydij postea nouas sedes in Italia quæsiuerunt, aiunt ab ipsis spectacula nominari ludos. Sed hoc nomen videtur à Lezin factum esse, quod est ludentes, Mimi, subsannatores.

Laabim, vnde sunt Lybies, fortassis ab æstu. Nam Laab significat flammam.

Phut, vnde sunt populi in occidua parte Aphricæ, circa Mauritaniam, vbi manet vetus appellatio fluminis Phut.

A Phut. Sic enim nominatur apud Plinium. Apud Ptolemaeum scribitur Ptheuh, sed existimo apud Plinium rectius scriptam esse hanc appellationem. Est enim vrbs Phythi. Et congruit significatio. Nam Phut significat catadinem. Est autem Mauritania finis terræ, Oceano proxima in occidente. Et ab hoc nomine est nomen regis Epaphi, qui certauit cum Phaëthonte.

B Enamim, simpliciter est fons aquarum. Et concinnum est, quod inde dicunt nomen esse Cyrene, quod significat urbem fontis. Cum autem certissimum sit Ægyptum citò occupatam esse, (est enim inter prima regna mundi Ægyptus) credibile est, citò & inquisitam & occupatam esse vberriam regionem, quæ nominatur Cyrenaica: nec primos esse possessores posteros Argonautarum, quorum mentio fit apud Pindarum & Herodotum.

C Magis etiam celebrata est ea regio propter miraculum fontis, qui in meridie frigidissimus est, nocte calet, qui nominatur Fons solis. Inde nomen videtur esse Cyrene, quod simplicissimè, vt sonat, significat urbem fontis. Ac **D** propter nominis conuenientiam dicitur eam regionem primùm occupasse hic vir Enamim, qui fuit nepos Cham. Nec procul à fonte isto fuit templum Hamonis, quam appellationem fuisse eandem, quæ est Cham, consentaneum est.

E Chanaam, id est, mercator. Sidonij enim & Tyrij nauæ & mercatores præcipui fuerunt propter maris mediterranei opportunitatem. Filij Chanaam recitantur in Genesi, qui partim littus maris Syriaci occuparunt, partim Libano vicina.

F Sidon, id est, venator, condidit Sidonem notissimam urbem, ex qua postea deducti coloni propter dissensionem ciuium, condiderunt in vicina Tyrum.

G Heth condidit Hebron, vbi aliquandiu habitauit Abraham, & ibi locum sepulturæ coniugi emit, in quo & ipse postea sepultus est.

H Iebuseus possedit Gabaa & Ierusalem. Ac expressè in Genesi descripti sunt limites regionis, quam tenuit posteritas Chanaam, quæ postea deleta est propter idola, libidines & alia peccata, & diuinitus collocati sunt in eam possessionem Israelitæ, qui fuerint orti à Sem.

Consideres autem, posteros Sem versus orientem in maiore Asia sedes magna ex parte tenuisse. Nam Heuila Indiam esse constat ex Genesi, vbi dicitur Ganges fluere

per terram Heuila. Natus est autem ex Heuila pronepote Sem. Posteriores autem Cham tenuerunt aliquandiu terram Canaan, Ægyptum, Æthiopiam, & Libyen. Posteriores Iaphet sunt sparsi in minorem Asiam, & progressi sunt versus Septentrionem, & multas Europæ partes occuparunt.

POSTERITAS IAPHET.

Iaphet, id est, dilatatio.

Filii Iaphet fuerunt:

Gomer, id est, finiens. Ab hoc orti sunt Cimmerici, qui postea Cimbri dicti sunt. Nam Ezechiel capite 38. expresse inquit Gomer & Togorma latera esse Aquilonis. Fuisse autem Cimmericos ultra Thraciam, circa Mæotidem paludē, appellatio Cimmerici Bosphori, & oppidi Cimmerici testantur. Nec longa via est à Bosphoro Cimmerico per vicinam Russiam, Lituaniam, Liuoniam, & Borussiam, ad Cimbricam Chersonesum, ubi in hoc littore postea latè regnarunt. Inde & Sicambri dicti sunt.

Magog, id est, de Gog, quod significat tectum. Ait autem Ezechiel, & gentem Magog Septentrionalem esse, & quidem postremis temporibus, latè vastaturam esse Israel, id est, Ecclesiam Dei. Quare Scythicam gentem esse, id est, Turcicam intelligimus, quæ olim in plaustris circūferebat ruguria, ut subinde alia loca facilius occuparet. Cūque Apocalypsis ostendat, postremò regnaturum esse Gog & Magog, & nunc Turci latissimè dominantur, cōsentaneum est Turcicam gentem significari appellatione Magog.

Madai, id est, modius seu mensura. Ab hoc Medi orti sunt, qui versus Orientem progressi sunt. Gens clara, ut Daniel & Herodotus testantur.

Iauan, vel Iaon, id est, defraudator. Ab hoc certissimum est, gentem Ionicam esse ortam. Et firma testimonia ex Daniele sumi possunt, quæ ostendunt appellatione Ionum comprehendere Græcos. Nam euerforem regni Persici nominat regem Iauan, id est, regem Græcorum.

Sunt autem filii Iauan:

Elisa, à quo sunt Æoles in minore Asia.

Tharsis, à quo condita est Tharsus, quæ fuit metropolis Cilicum.

Cethim, id est, percussores, à quo Macedones ortos esse, certum est, ex libro Maccabæorum. Et vetustas non dixit Macedo sed Μακεδνæ, quasi dicas, à Cethim.

Adodanim, quod significat cognatos miseros, sunt Dodonæi in Epiro. Adeoque vetus est Dodonæ appellatio, ut
ibi

ibi Hellum regnasse dicant. Ideò nec reprehendo eos, qui Dodonæos in Rhodum collocant. Nam & Rhodij fuerunt Doriensium coloni. Et manifestum est, Græcos, id est, natos ab Ione, multas terras occupasse in littore minoris Asiæ, in vicinis insulis, & in Europa. Pars etiam Italiæ oram occupauit. Et consentaneum est, hunc Ionem esse, quem Latini Ianum nominauerunt, patrem & Latinæ & Græcæ gentis. Cum autem ex hac narratione in Moise discamus, unde natus sit Ion, videmus historiam Mosaicam antiquiorem esse gente Græca. Et ignorantiam Græcorum deprehendimus, qui cum nesciant, qui fuerit Ion, alium quendam multis seculis post Iaphet fingunt, natum ex Creusa Erechtei filia.

Thubal, id est, germen. In his gentium appellationibus quædam certæ sunt, ex nominum similitudine, & testimoniis prophetis, & aliarum historiarum. Vt Mizraim, Chus, id est, Æthiopes, Sidon, Iauan, Kitthim, & aliæ quædam, nec tamen similis est certitudo omnium interpretationum. Thubal interpretatur Iosephus Hispanos, & nominat Iberos. Fuerunt autem initio Iberi & Chalybes in Asia vicini, inter pontum Euxinum & mare Caspium, metallicis venis clarissimi. Nomen autem Chalybes factum est ex alio vetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel, exigua metathesi litterarum. Ac significat Iobel res natas in terra, *Ein geuuechs vnter der erden*. Inde Ialibes, *Die dasselbige geuuechs gesucht haben*. Sicut nos dicimus, *Die Berckleute*. Hinc nomen vrbis fuit Alybe, quam sic nominat Homerus.

Τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρεα καὶ γενέθλα. Et Argonautas scribit Apollonius ad Chalybes in Asia venisse, de quibus inquit

*Hac gens tellurem rigidam non vertit aratro,
Sed ferri venas scindit sub montibus altis,
Mercibus hac mutat, quæ vitæ alimenta ministrant.*

Hos Iberos & Chalybes in Asia; qui ibi venas metallicas scrutati sunt, ortos esse à Thubal consentaneum est. Nam & Ezechiel collocat Thubal in Septentrionem. Scribit autem Iustinus in postremo libro, Chalybes in Hispaniam venisse, vt credibile est, illius gentis homines quæsiuisse venas metallicas & in aliis terris, ideò non temerè interpretatur Iosephus Thubal Hispanos, quia Chalybes ex Asia

in Hispaniam migrarunt. Existimo autem varias gentes etiam initio in Hispaniam ex vicino Aphricæ littore infusas esse.

Mosoch, id est, extendens, videlicet ab extendendis arcubus seu iaculando videtur nomen factum esse. Aut certe significat longinquos, & procul extensos, *Die davveit ligen*. Congruit autem cum appellatione, quæ adhuc manet Moschouia, quæ est à veteribus appellationibus, quæ extant *Μοσχιοὶ* & *Μοσχονοί*, id est, Moschici, & Mossynæci, in Argonautico carmine. Et scribit poëta dictos esse à casis ligneis, quarum nomen fuit *μοσχοί* apud ipsos. Ea gens, ut pleræque aliæ, cum primum in littore Ponti Euxini sedes teneret ad fluvium Thermodontem, ubi postea Cappadoces fuerunt, deinde versus Septentrionem progressa est. Psalmus inquit: Hei mihi, quod exulo in mesech, significat gentis eius feritatem insignem esse, sicut in Argonautico carmine describitur.

Tiras, id est, destructor. Ab hoc Thraces esse ortos aiunt. Mirum est autem, fluviiorum appellationes durabiliores esse, quàm terrarum & montium, quum tamem fluvij moveantur, ac sæpenumero alveos suos mutant, contra verò montes stent immoti.

Quumque nomen sit fluvij in Russia, Tiras, quem hodie nominant Nistrum, consentaneum est, ab hac appellatione filij Iaphet & fluvium & gentem nuncupatum esse.

FILII GOMER NOMINANTVR

Ascanes, Riphath & Togorma.

COMMVNIS Ebræorum sententia est, ab Ascanе ortos esse Tuisconas, exigua mutatione literarum, præposito articulo, Die Ascanes. Inde Tuiscones.

Etymologia nominis Ascanes, significat eum antecelluisse autoritate propter doctrinam & virtutem, cum præesset regioni. Quia Ascanes est sacerdos, aut custos ignis, Esch Cohen. Fuit autem vetustissima superstitio apud ignem ex sacrificiis servatum, dicere preces.

Terra Ascania fuit, supra Phrygiam in Bithynia versus Cimmerium Bosphorum. Et in ea regione fuit palus Ascania, quæ diu nomen etiam retinuit Romanis temporibus. Et ductor exercitus inter auxilia Troianorum nominatur *Ἀσκανίος*, Iliados 2. ubi hæc sunt verba:

Φόρυς αὐ Φρύγας ἦγε, καὶ Ἀσκανίους δευειδὴς

Τῆλ' ἐξ Ἀσκανίης, hoc est, Phrygas ducebat Phorceys, & Ascanius Deo similis, procul ex Ascania. Nec mirum est posteros Ascanis deinde in alia loca migrasse, ut progressi sunt Cimbri, & ex locis vicinis Bithyniæ Caucones, & Cai-ci, & Heneti.

Denique usitata fuisse magnarum gentium migrationes nihil dubium est. Sæpè etiam diuersæ gentes coniunctæ sunt, & sedes in vicinis locis ceperunt, ut manifestum est, Teutonicæ genti permixtam esse Henetam, & inde usque à Carpatho ad Albim sedes promiscuas habuisse.

Quid nunc usitatus est priuatorum migrationibus? Quarum consideratio commonefaciat nos de imbecillitate rerum humanarum, ut cogitemus unicam esse perpetuam patriam cœlestem, hanc expetendam esse, & ad eam præparandos esse animos nostros.

Riphat inde Riphei, id est, Gigantes. Notissima est autem appellatio Ripheorum montium, de quibus, etsi quid alij scribant, non ignoro, tamen in illa parte Septentrionis hæc appellatio celeberrima fuit, in qua fuerunt Sarmatæ, & inter Sarmatas Heneti, sicut Ptolemæus inquit: Sarmatarum gentem maximam Henetos esse. Nomino autem Henetos omnes, ubicunque confederunt, qui lingua Polonica utuntur, etiamsi dialectis differunt.

Nec discrepat ab hac nostra interpretatione Ripheorum Iosephus, qui ait, à Riphath Paphlagonas ortos esse, quorum appellatio posterior est. Nam in eo ipso loco, quem Paphlagonas tenuerunt, fuisse Henetos, ex Homero & Argonautico carmine apparet. Sic enim inquit Apollonius.

Παφλαγόνων, τοῖσιν δ' Ἐνετήιος ἐμβασίλευε,

Progressi autem Heneti in littore maris Euxini, compleuerunt magnam partem lateris Ἀρῶν in Europa, & adhuc tenent eas regiones, quæ nunc nominantur Russia, Lituania, Polonia. Et lingua & nomen Venetæ regionis ad sinum Adriaticum ostendunt, Henetos in Illyricum & vicinas regiones progressos esse, siue ab Antenore eò ducti sunt ex Asia, siue cum iam in Europa essent, paulatim aliis occasionibus ad meridiem processerunt in terras mitiores, minùs frigidas, & frugum & vini feraces. Inde effusi sunt in has regiones, inter Vistulam & Albim, & occuparunt Bohemiam, in qua antea fuerunt Hermunduri & Boij, & compleuerunt littus Balticum, vnde no-

men est in Prussia sinus Venedici.

Cum igitur magnam Europæ partem tenuerint Heneti, & adhuc teneant, & magna regna constituerint, consilio & virtute eos antecelluisse non dubium est. Sunt igitur à Riphath, Riphei, qui sunt Sarmatæ & Heneti. Nomen Heneti, ut sonat, significat Ebræis Vagabundi, Vt Græci dixerunt, *Νόμαδες*, id est, subinde alia pascua, & alia loca quærentes. A

Sarmata rectius Sauromata, id est, Dux altitudinis. Quod intelligo de regione ardua, quia assurgit terra versus Septentrionem, quasi dicas, Ducem superioris regionis. Ex nomine Sarmata existimo factum esse nomen Sorabi, paucis literis mutatis, quæ appellatio adhuc est magnæ regionis in Illyrico Seruia. Et in historia Caroli Magni legitur, ad Salam ab eodem domitos esse Sorabos. Vbi adhuc sunt nomina Sorben & Sorbek. B

Inter filios Sem in primo libro *παράλειπον*, cap. i. nominatus est, Gether, à quo Getas ortos esse consentaneum est. C

Getas autem Göttoſ postea nominatos esse non dubium est, qui progressi tenuerant eam regionem, quæ nunc Vallachia dicitur, & occupauerunt ripam Vistulæ, & Sueciam & vicinas regiones, ubi nomen hæsit Gotthia. Significat autem Geth molam, Gether dominus molæ fortassis, quia posteritas loca vberima tenuit. D

Getas autem locutos esse Teutonica lingua non dubium est. Fuêrunt ergo mixti genti Teutonicæ, quæ nomen habet Tuiscōnes ab Ascanē, ut supra dictum est, quod adhuc vsitatum est. Vnde autem sit nomen Germani, quod olim vsitatus fuit, mirum est. Quidam ineptè fingunt à Romanis nostros homines dictos esse Germanos, id est fratres Gallorum, quod lingua, habitus & mores Gallorum & Teutonum similes essent. E

Vnde autem sit Gallorum, nihil dubium est. Nam VVallen in lingua Teutonica significat peregrinari, & aliquas nostras gentes Rhenum transgressas, in locis fertilioribus consedisse, nomina ostendunt, ut Tungri, Semones, & aliæ quædam appellationes. Nomen igitur vniuersi à peregrinando sibi indiderunt VVallen, quod est Galli. Nec verò appellationem Germaniæ Latinam esse arbitror, sed cum iisdem syllabis apud Herodotum inter appellationes Gentium, quæ Persis vicinæ fuerunt, sint *Γερμανίος*, *Ἀρίος*, *Σάκαι*, inde etiam à Caspio mari paulatim pro-

progressas esse arbitror, fugientes bella aut tyrannidem.

Fortassis, ut discederent ab ethnicis idolis, hortatores & ductores Israelitas habuerunt, à quibus doctrinam de vero Deo, & alias honestas leges multos in Oriente didicisse non dubium est. Ideò enim dispersæ sunt decem tribus, ut ad alias gentes quoque perferretur notitia de vero Deo. Sicut Herodotus scribit, in Cholchica fuisse ritum Circumcisionis.

Nomen Germaniæ congruit cum Germania. Sed etymologia potest esse, Gerim Ani, id est, aduenæ miseri, seu pauperes. Nomen Dai significat scientes. Sacæ à Sagan; quod interpretantur sacerdotem seu vatem. Vnde Latinis est Saga, & præfagium. Et apud Esaiam & Esdram est pro rectore populi. Inde est nomen Germanicum *Segen*, benedictio.

Hæc pauca de multarum gentium stirpibus & dispersione addidi, quia ecclesiæ doctrinam antiquissimam & primam esse inde intelligitur, cum ibi certæ stirpes multarum gentium cernuntur, quas ab illis maioribus ortas esse, nomina & testimonia prophetica ostendunt. Deinde in tantis dispersionibus querendum est, ubi & quæ fuerit ecclesia Dei. Ideò enim præcipuè voluit Deus extare Chronica, seu historias, & annorum seriem, ut sciamus ordinem patefactionum diuinarum, & ubi & qualis semper fuerit ecclesia.

Vixit Nohe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et rediisse arbitror ex Armenia in veterem patriam, id est, in loca vicina Damasco, ubi antea vixerat, & ubi primos parentes conditos esse sciebat. Et post diluuium agnoscere regionem potuit, consideratis spaciis dierum, & umbris in gnomone. Certum est enim filium Nohæ Sē rursus vixisse in illa regione, cum fuerit rex Salem, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchisedek.

Fuit igitur ecclesia Dei in illis locis, ubi fuerunt Nohe, Sem, & filij Sem tantisper, donec retinuerunt veram doctrinam. Ac Sem doctrinæ lucem retinuit. Sed cum eius posterij in Babylone essent, ibi paulatim vera doctrina extincta est, & impij cultus recepti & stabiliti sunt. Eduxit igitur Deus Abraham ex Babylone ad patrem maiorum suorum Sem, ut rursus insignem ecclesiæ cœtum coniungeret statim post mortem Nohæ. Nam à Diluuiio ad mortem Nohæ sunt anni trecenti quinquaginta. Post mor-

tem Nohe sunt anni sedecim vsq; ad migrationem Abrahæ ex Charam in Palaestinam, vbi Deo gratias agit, quod eductus sit ex Vr Chaldaeorum, id est, ex cultu idolorum Chaldaeorum. Nam Vr significat lumen, & inde nomen cultus fuit, quia ex igne diuinitus accenso apud patres seruabantur lichni. Inde nomen fuit Orimasda, id est, lumen sanctum: Orim Hefed. A

Cum igitur venisset Abraham cum fratre ad Sem, cogitemus quam pulchrum collegium fuerit Sem, qui viderat diluuium, & deinde aliorum. Fuit autem Abraham natus ex filiis Sem hac serie. B

Sem,	Reheu,
Arphaxat,	Saruch,
Sale,	Nachor,
Eber,	Thare,
Phaleg,	Abraham.

C

Cogitandum est autem, quam dulcis consuetudo fuerit, Sem, & Abrahæ, & cognatorum cum octauum ex posteris videret Sem ad ecclesiæ societatem vocatum esse, & ei certam sedem promissam esse, & promissionem ei renouatam esse de Messia, propter quem deleta morte, restituenda esset vita æterna. Non igitur cogitemus fuisse ecclesiā illo tempore ignotam & futilem turbam: sed sciamus ibi generis humani lumina fuisse, & vidisse multa illustra testimonia præsentiæ Dei. D

Semper autem & doctrina consideretur, quam præcipui viri in ecclesia professi sunt, quæ & à cæteris gentibus distinxit ecclesiā. Repetita est ad Abraham promissio de semine venturo, quod abolito peccato & morte redditurum esset iustitiam & vitam credentibus. Hunc verum Deum inuocabant patres, Sem, Abraham, Loth, & eorum auditores, qui se tradita hac promissione patefecerat: & inuocabant fiducia illius venturi seminis, propter quod solum sciebant se recipi & exaudiri. Sicut Dominus inquit: Abraham vidit diem meum, & lætatus est. Hac fide, inuocatione, & confessione distinguebantur ab aliis gentibus membra ecclesiæ, & damnabant sectas, quæ ab hac doctrina discesserant, & excogitabant quotidie novos cultus, noua numina & idola. Voluit Deus etiam semper vocem legis repeti in ecclesia, vt ad Nohe repetita est lex prohibens homicidia. Ad Abraham repetita est lex pro- E
F
G
H

prohibens incestas libidines, & ostensa pœna Sodomorum, quæ deleta sunt.

Anno ab initio mundi 2047.

Anno post mortem Nohæ 41.

- A** Anno ab aduentu Abrahæ in Palæstinam 25. Cùm non multò ante Abraham victor pepulisset exercitum regum, qui abduxerant magnam multitudinem ex illis vrbibus, quam Abraham reduxit. Ac semper in sola ecclesia Dei mansit lex diuina incorrupta, vt sit testimonium, qui populus sit ecclesia.

- B** Quamquam autem lex non erat ignota gentibus, tamen quia gentes noua numina & novos cultus fingebant, & permittebant tetràs confusiones libidinum, etiam voce legis distinguebatur ecclesia à cæteris gentibus. Et quia damnabat scelera, gentes sæuitiam exercebant in ecclesiam, quæ tamen mirabiliter à Deo protegebatur. Inde intelligi potest, qualis fuerit ecclesia, scilicet subiecta cruci, cum imperia tenerent multi impij, vt in Babylone & in Sodomis. Interea tamen Deus ostendit testimonia suæ præsentia in ecclesia mirandis liberationibus, vt docent
- D** historiæ Abrahæ & Loth.

DE MONARCHIIS.

- E** **V**T semper in historiis quærendum est, vbi, & quæ ecclesia Dei in genere humano fuerit: ita & series imperiorum considerata est, quæ voluit Deus constitui, & disciplinæ causa, & propter defensionem communis societatis. Nam si mali non reprimerentur, sed impune raperent aliorum res, coniuges, filios & filias, & trucidarent quos vellent, nulla posset manere honesta societas hominum. Cum autem initio fuissent paterna imperia, & nulla familia fontes reciperet, postea cùm multitudo creuisset, & plures essent mali, & fontes haberent socios & receptus, Deus hoc nouo consilio munxit societatem,
- G** videlicet excitato duce, qui armis & præsidiis cœrceret populos ne latrocinia exercerent, & vt ad iudicia & pœnas vi traherentur. Adeoque citò creuit hominum malitia, viuentē adhuc Noha, vt circiter annum centesimum post diluuium & turris Babylonica condita sit, & gentium diuisio facta sit, & mox Nimrod imperium armis constituere cœperit. Significat autem Nimrod amarum dominatorem, quia hæc forma imperij fuit terribilior, quàm
- H**

antea paterna autoritas.

Et nominatur Venator coram Domino, quia & feras & latrones cepit, & à Deo armatus est robore & successibus, vt constituere durabilem imperij formam legibus, iudiciis, & præfidiis, & fontes vi trahere ad pœnas posset. Ita initium regnorum in Babylone fuit, postea alibi alia orta sunt. Sed Deus singulari consilio societatem generis humani sic muniit, vt ordine maxima imperia, quæ monarchiæ nominantur, constitui voluerit, vt plures gentes coniungi possent, & vnius summi imperij potentia facilius tyranni punirentur. Ac in ipsis monarchiis exorta tyrannide, summa potentia vel ad alios duces, vel ad alias gentes translata est. Hic ordo imperiorum & causæ mutationis considerandæ sunt, quæ comprehenduntur in dicto Syracidæ, cap. 10. Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitiam.

Hactenus in primo libro complexi sumus duos millennarios, in quibus recitantur initia mundi & generis humani, & primæ ecclesiæ. Post diluuium posteritas Nohæ à quo iterum propagatum est genus humanum, per eum instaurata ecclesiæ: & deinde per eius & pronepotem Nemrod inchoata forma imperij.

Atque hæc sunt initia primæ monarchiæ, quæ tamen varias vices habuit. Nam à posteris Cham, post annos fere ducentos translata est summa potentia ad posteros Sem, videlicet ad Assyrios, cum Ninus conderet Niniuen. Prima igitur monarchia alias Chaldæa, alias Assyria nominatur. Et Xenophon rectè scribit, primos hominum Chaldæos latè regnasse.

LIBER

LIBER SECVNDVS,

A CHRONICORVM,

N N O à condito mundo 2007. mortuus est Noha. Deinde 16. anno Abraham cum fratris filio Loth, venit ex Haran in Sichem, ubi quæ fuerint ærumnæ peregrinationum eius, & qualem collegerit ecclesiam, ostendunt narrationes in Moise. Ac iam

in Assyria & Babylone monarchiam tenebat Nini filius, post matrem Semiramidem. Ac singulare & potens regnum in Ægypto esse cœperat, ubi regum communis appellatio erat Pharaos, à libertate sumpta. Nam Pharaones significat liberos.

Attingit autem historia Israelitica res gestas à regibus Babylonici, Assyrii & Ægyptiis. Ideò recitabo quantum extat de regno Babylónico, & Assyrio, ut in multis historiis ordo temporum melius cognosci possit, & hic quoque cernatur antiquitas stirpis Israelitica, & consideretur, quomodo ecclesia & duriter ab omnibus quassata sit, & tamen seruata diuinitus, & quomodo propagata sit doctrina in has ipsas vicinas gentes.

Nemrod post annos circiter centum à diluuiio,

Deinde post annos ferè ducentos Ninus condidit Niniuen in Assyria, ac summa potentia ad Assyrios translata est, qui & Niniuen & Babylonem tenuerunt.

Semiramis iuxor Nini, condidit mœnia Babylonis, & fossam fieri curauit, & progressa plures regiones occupauit.

Ninias filius Nini & Semiramidos vixit in ocio, adeò ut deinde in scriptoribus Ionicis, propter ignauiam vituperetur, ut narrat Athenæus lib. 2. Ἀπὸ τοῦ ἐσθίου καὶ πλούτου, καὶ ἐξ ἁλλὰ κατὰ πείρων αἰθεῖ. Hoc regnante, Abraham venit in Palæstinam.

Post hunc in historia Sodomorum fit mentio regis Semiar, id est, Babylonis, Amraphel, id est, dicens euerfionem, Genesis 14. Credibile est autem, varias mutationes in his vicinis regnis, Chaldaeo & Assyrio accidisse. Ac nomina regum Assyriorum recensentur, sed quia res gestæ non sunt additæ, omitto cætera nomina,

locum nominat Magdalem, sicut Ieremias eius nominis mentionem facit. Sed vicina sunt oppida, in littore, in regione tribus Manasse, Mageddo & Magdalem.

Nabuchodonozor magnus, regnavit annos quadraginta tres. Celebratissimus est in historia prophetica, propter exilium tribus Iuda in Babylone. Anno sedecimo sui regni, cinxit obsidione Ierosolymam, regnante Zedechia. Apud Ieremiam cap. 39. scriptum est, obsidionem durasse annum integrum & sex menses. Proximo mense postquam vrbs Ierosolyma capta est, iussit rex Nabuchodonozor deleri urbem & templum, & transtulit Iudeorum multitudinem in Chaldaeam, ubi exulavit tribus Iuda annos 70.

Et quanquam ingens calamitas est exilium, & ita dissipata erat gens Iudaica, & euersa vrbs Ierosolyma, & deleta politia, ut humanis consiliis restitui non posset: tamen Deus mirabiliter & servavit gentem, & reduxit, & in exilio magna gloria ornauit. Nam Danielis confessione & doctrina conuersi sunt ad veri Dei agnitionem quatuor monarchae: Nabuchodonozor, filius Euilmerodach, & deinde Darius Medus, & Cyrus Persa. Hac non sunt facta sine insignibus miraculis, in quibus Deus testimonium ostendit de sua doctrina & de ecclesia, quorum aliqua in historia Danielis recitantur, quem hic Nabuchodonozor in Babylonem abduxerat.

Obserues autem, hunc victorem Nabuchodonozorem ortum esse ex Babylonis regibus, videlicet à Merodach, cum iam, post Sennacherib, rursus dominarentur Babylonij Assyriis.

Euilmerodach, id est, insipiens Merodach, seu iunior Merodach, regnavit annos triginta. Primo anno, cum patri Nabuchodonozor Magno successisset, liberauit Ieconiam ex carcere, & ei regium honorem & victum attribuit, ut in ultimo capite quarti regum scribitur, & in ultimo capite Ieremiae.

Consentaneum est autem, & hunc amplexum esse doctrinam Danielis de vero Deo, quam & pater publico edito professus est, eamque ob causam clementiam exercuisse erga regem Ieconiam. Et fortassis ideò principes impij nominarunt eum stultum Merodach.

Balsaar, id est, dominus exercitus, regnavit cum fratribus annos quatuordecim. Hic amplexus est idolorum cultum, & vero Deo populi Israel, palam in conuiuio mae dixit, ut scriptum est Danielis 5. Tam cito honorum principum

cipum posteritas deseruit proximorum patrum doctrinam & exempla. Sic autem punitæ sunt eius blasphemix, vt capta Babylone, & ipso interfecto, monarchia translata sit ad Persas.

A Cùm autem Herodotus in lib. 1. nominet Labynitum eum, qui capta Babylone à Cyro interfectus est, consentaneum est hunc Balsaarum esse apud Herodotum Labynitum, quod significat, gladium tradentem, vel inclinantem.

B Hic finis est primæ monarchiæ, quæ nominatur monarchia Chaldæorum & Assyriorum. Ac rursus hic illustre exemplum propositum est communis regulæ: Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitiam, ac præsertim propter blasphemias, ac sæuitiam, quæ in ecclesiam exercetur. Excitatus est autem Cyrus, vt postea dicam, vt populum Iudæorum rursus mitteret in Iudæam, ad institutionem templi, & politiæ. Ipse enim doctrinam de vero Deo à Daniele didicerat.

D Hactenus recitavi catalogum aliquot regum Chaldæorum & Assyriorum, præsertim eorum, quorum fit mentio in prophetica historia, quorum seriem in conspectu habere utile est.

DE ABRAHAM, ET DE CIRCUMCISIONE.

E VT patefactionum diuinarum series, & tota historia ecclesiæ conspectior esset, Deus, singulari consilio, monarchias & instituit, & notas esse voluit. Quare postquam catalogum regum Chaldæorum & Assyriorum breuiter recensui, rursus dicamus, quæ, & vbi fuerit ecclesia. Dictum est autem, Abrahæ migrationem in terram Canaan incidere in tempora filij Semiramidos; quia tunc sub rege ignauo, & impio, creuerunt & tenebræ, & tyrannis contra pios. Ac historia peregrinationis legatur in Moise. Nos breuiter tempora annotamus.

Anno mundi bis millesimo vicesimo tertio, Abraham ex Haran, notissima vrbe (in historiis (in quibus nominatur Charra, & factum est nomen ab æstu) venit in terram Canaan, vbi primum eius domicilium fuit in Sichem, quæ vicina fuit illi loco, vbi postea Samaria fuit, & vberima regio est terræ Palæstinæ. At tunc erat Abraham annorum septuaginta quinque. Inde in Ægyptum propter

famem profectus est, ac post aliquot annos rediit.

Anno Abraham nonagesimonono instituta est circumcisio, cum iam aliquoties repetita esset promissio de venturo semine, propter quod Deus tollit peccatum & mortem, & restituit iustitiam & vitam æternam. Ac tunc nouo & admirabili signo, videlicet Circumcisione, distincta est Abraham posteritas à cæteris gentibus, & promissa est ei certa sedes, & decretum est, in ea posteritate semper fore ecclesiam Dei, donec nasceretur Messias. Fore etiam membra ecclesiæ omnes, qui doctrinam eius populi amplecterentur, etiamsi ritum circumcisionis non assumerent illi, qui non erant nati ex semine Abraham. Sic voluit Deus certò sciri, quæ & vbi esset ecclesia Dei, & conspici discrimen ecclesiæ à cæteris gentibus, ac intelligi, vocem promissionis de Messia seiungere ecclesiam ab omnibus gentibus. Hanc qui non norant, non erant membra ecclesiæ, sicut scriptum est: Abraham vidit diem meum, & lætatus est. Et existimo, ipsum Filium Dei, visibili specie, hospitem fuisse Abraham, in cæna, quæ describitur in cap. 18. Genesis. Cogita autem, quàm venerandus cœtus ecclesiæ fuerit, cum ibi conuenirent, Sem filius Nohæ, qui viderat vtrumque mundum, & nominatur Melchizedek, ac rexit oppidum, quod postea dictum est Ierusalem. Et Abraham, qui erat in vicina vrbe Hebron, quæ à Ierosolyma distabat circiter quinque Germanica milliaria. Item Loth & Abimelech Rex in Gerare, quæ distabat ab Hebron circiter duo milliaria Germanica. Et multi alij præstantes viri.

DE POENA SODOMÆ.

SIMVL autem consideres testimonia patefactionum diuinarum. Eodem anno, quo instituta est circumcisio, & manifesta miracula addita sunt: Anus effœta, & quæ antea fuerat sterilis, fit grauida, & confirmata est ecclesia dulcissimis consolationibus. Mox addita sunt & alia miracula, quæ sunt exempla iræ Dei, quibus Deus testatus est, se seruare ecclesiam, & puniturum esse impios. Tunc enim horribiliter Deus, propter tetras libidinum confusiones, flammis de cælo sparsis, deleuit vrbes Sodomam, Gomorram, Adamam, Seboim & Segor, quarum ruinis demersis in terram, in earum vrbium sede, factus est lacus exhalans perniciosos fumos Ασφαλίτης, qui extenditur Germani-

Germanicis milliaribus octo. Et Strabo inquit: *ἡ δὲ πόλις καὶ ἡ χώρα*. Et manet hodie hoc illustre testimonium ira Dei.

- Prodest & seriem annorum considerare, vt videamus
A vtrumque, & exiguo tempore hominum scelera magna incrementa accepisse, & Deum subinde noua testimonia in pœnis & liberationibus ostendisse. Deletæ sunt hæ vrbes, Sodoma, Gomorra, & cæteræ, anno quadragésimo post mortem Nohæ. Et post diluuium anno
B trecentésimo, nonagésimo, viuentē adhuc Sem, qui & diluij & huius incendiij spectator fuit: qui quidem, vt testis & custos esset veræ doctrinæ, vixit, post Abrahæ mortem, annos 35. Hi tales viri, Sem, Abraham, Loth, cū de voluntate Dei illam viciniam docerent, & cū Abrahā recens ciues Sodomorum abductos reduxisset, tamen ab impiis adeo sprete sunt, vt tanta scelera multi palam facerent, nec vererentur oculos talium virorum, quibus verè adesse Deum ex multis non dubiis testimoniis sciebant. Profecto horribile spectaculum est tantus
D furor impiorum, cū optimos haberent doctores, voluntatem & iudicium Dei ostendentes. Sed hoc insigne exemplum monstrat, quomodo ecclesia in hoc mundo inter impios sprete prematur, & seruetur tamen.

Hic cogitentur cæteræ historiæ, comprehensæ in Moise, de Abraham, de oblatione Isaac, de filiis Isaac, Iacob & Esau, de peregrinationibus Iacob, & filiis eius. Et consideretur, qualis illa ecclesia fuerit, quæ doctrina, quæ ærumnæ & liberationes, quæ testimonia præsentiæ Dei fuerint. Hic enim breuiter annorum seriem annotamus.

F Diligentissimè verò consideretur historia Ioseph, per quem regnum Ægyptium eo tempore florentissimum constitutum est, & propagata vera doctrina de Deo in magna Ægypti parte.

G Iacob fuit annorum nonaginta vnus, cum ei ex Rahel natus est filius Ioseph.

Ioseph anno septimodecimo ætatis suæ in Ægyptum venditus est, viuentē adhuc Isaac, qui in communi dolore, & luctu fuit, cum filio Iacob.

H Vixit autem Isaac, post venditum Ioseph, annos duodecim.

Ioseph, cū esset triginta annorum, ex carcere liberatur, & constituitur princeps in regno Ægyptio, vt capite 14. Genes scriptum est.

Postea cum fames sequuta est, forma regni Ægyptiaci constituta, & tributa ordinata sunt, & sacerdotum collegio redditus attributi sunt, vt essent doctrinæ custodes. Etsi autem doctrina de Deo, post Ioseph, mutata est, & post exitum Israelitarum ex Ægypto, & sæpè postea magnæ regni vastationes acciderunt: tamen doctrina de motibus cœlestibus, & de natura rerum in Ægypto conseruata est, tot monarchiarum tempore, Assyriæ, Persicæ, Græcæ, & Romanæ, vsque ad barbariem Mahometicam, ferè tribus millibus annorum.

Iacob descendit in Ægyptum anno ætatis suæ centesimo tricesimo; vixit annos centum quadraginta septem. Fuit igitur in Ægypto, fruens dulcissima consuetudine filij Ioseph, annos septem & decem, ac videns florentem regni statum, quod tunc habebat regem pium, cum quo sæpè colloquebatur, & qui latè propagari veram doctrinam curauit, & multis vicinis gentibus, in fame, opem tulit.

Ioseph vixit annos centum & decem. Nec inde vsque à Ioseph ad tempora certaminum Moisis, alia historia de Israelitis recitatur præter expeditionem filiorum Ephraim, quæ extat in 1. Paralipomen. capite 8. vbi narratur: filios Ephraim duxisse exercitum ad occupandam Palæstinam, viuentem patre Ephraim, sed interfectos esse. Consentaneum est autem, eos, cum initia tyrannidis Ægyptiæ viderent, & scirent promissiones diuinas patribus de occupanda, & tenenda Palæstina traditas esse, humanis consiliis voluisse excutere seruitutem, & confisos esse singulari generis præstantia, quod essent orti à Ioseph, & amplissima promissione ornatus esset pater Ephraim, Hac fiducia humana, cum sine vocatione diuina bellum mouissent, repulsi & interfecti sunt. Id exemplum monet, ne ecclesia, sine vocatione diuina, bellum moueat ad seruitutem corporum excutiendam, sed sciat, Deum, etiam inter medias ærumnas seruitutis, tamen suas reliquias seruaturum esse.

Postea exasperata est tyrannis regum Ægyptiorum contra Israëlitas, de qua legatur historia in Exodo. Ideò autem in regno florentissimo, & in tanta multitudinæ Israelitarum in exitu ex Ægypto, & in vicinis gentibus, tot illustria miracula exhibita sunt, quia Deus certissima testimonia, de sese, & de sua lege, de promissione, de collectione ecclesiæ conspici voluit: Quæ quidem cogitari vult omnibus ætatibus, vt assensio de Deo, & de to-
ra

ea ecclesiae doctrina in nobis confirmetur. Sed priusquam ad eam historiam accedimus, breuissimè de doctrina Iacob dicamus.

Promissio tradita Abraham de semine reddituro nobis iustitiam & vitam æternam, deleta peccato, & abolita morte repetita est Genesis 28. Et hanc rectè intellectam esse de æternis bonis, & collectione æternæ ecclesiae, constat postea ex concionibus ipsius Iacob, ut cum cap. 48. inquit: Deus benedicat his pueris, & Angelus, qui eripuit me de cunctis malis. Hic & Deum nominat, & nominat Angelum, videlicet Filium Dei, λόγος, missum ad patres, & hunc affirmat non esse creaturam: Quia dicit, se per hunc Angelum à cunctis malis, à peccatis & morte liberatum esse. Hæc vetusta testimonia de Filio Dei sæpè cogitemus, ut sciamus, verè Filium esse ὁφθαλμῶν, etiam antè assumptam humanam naturam. Et semper adfuisse ecclesiae, sicut & Irenæus inquit: Semper adfuit generi humano λόγος. Ita sint nostra chronica, narrationes, non tantum de rebus politicis, sed multò magis de hoc rege, Filio Dei, & de eius præsentia in omnibus mirandis operibus in ecclesia.

Prædicat etiam Iacob tempus aduentus Saluatoris. Et nominat eum Siloh, ut significet, se respicere ad primam promissionem, in qua dicitur: Semen mulieris conteret caput serpentis. Nam etymologia Siloh est χάρις αὐτῆς. Sic nominat factam venturæ matris. Expresse autem prima promissio loquitur de restituenda iustitia & vita æterna, deleta peccato, & abolita morte. Itaque vocem Evangelij eandem docuit Iacob, quæ in scriptis prophetis & apostolicis de Filio Dei, & æternis eius beneficiis postea scripta est, & quæ est propria ecclesiae doctrina, & eam à cæteris gentibus discernit.

DE EXITV ISRAELITARVM

ex Aegypto.

NON longo tempore post mortem Ioseph, reges Aegyptij, abiecta doctrina Ioseph, rursus idola coluerunt, & magicas artes amplexi sunt. Ita non diu retinent homines lucem veritatis, nisi diuinitus ferretur, sicut tunc veritas in populo Israel conseruata est. Cum autem Aegyptij odissent Israelitas, & metuerent eorum multitudinem, dura seruitute eos premere coeperunt, &

edicta proposita sunt de necandis infantibus. Hæc calamitas longo tempore duravit, videlicet à nato Moise anno octoginta.

Inquit autem textus, in Exodo cap. 12. Ebræos fuisse hospites in Ægypto annos 430. Inde Paulus numerum sum-
 A
 sit, inquiens ad Galatas cap. 3. post promissionem Abrahæ datam, vsque ad legis promulgationem, annos esse quadringentos & triginta. Sunt igitur anni in Exodo & Paulo non numerandi à descensu Iacob in Ægyptum, sed à prima migratione Abrahæ, cum ex Haran egressus, B
 promissionem accepit, cum esset annorum septuaginta quinque. Et mox in Ægyptum profectus est, propter famem. Horum annorum computatio hæc est:

25. Vigintiquinque anni, à migratione Abrahæ ex Haran
 C
 ad natum Isaac.

60. Sexaginta. Natus Iacob.

90. Nonaginta. Natus Ioseph.

110. Centum & decem vixit Ioseph.

65. Sexaginta quinque post Ioseph, natus Moises.

80. Octoginta à nato Moise ad exitum ex Ægypto. Sum-
 D
 ma 430. anni.

LEGATUR autem integra historia de exitu Israelita-
 rum ex Ægypto, & de legis promulgatione in lib. E
 Moisi. Quia inter res maximas in genere huma-
 no, verissimè est illa patefactio Dei facta, cum legem, cœ-
 lesti voce, edidit in monte Sinai, audientibus sexcentis
 millibus virorum. Et vt non dubium esset, hanc esse do-
 F
 ctrinam diuinam, addita sunt tot testimonia: Eductio po-
 puli per mare rubrum, aquis cedentibus, & postea Pha-
 raonis interitus, manna de cælo sparsum, dum quotidie
 singulis duo χοῖνικες dati sunt, id est, quatuor sextarij, & alia
 ingentia miracula, quorum consideratio, in nobis fidem, de
 G
 tota doctrina, in ecclesia, confirmet.

In ea historia hoc quoque nobis gratum sit, quod Pau-
 lus affirmat, ipsum Filium Dei, & ductorem & custodem
 Israelitis adfuisse, & cogitemus, eum semper etiam eccle-
 siæ suæ adesse, vt inquit: Petra autem erat Christus. Et pla-
 cet mihi veterum interpretatio, qui, cum Paulus inquit, H
 legem per manum Mediatoris datam esse, intelligunt i-
 psum Filium Dei, λόγον æterni Patris, fuisse oratorem ad
 populum, dicentem verba legis, qui ipse postea in natura
 humana

humana etiam inquit: Non veni soluere legem, sed implere. Hæc suo loco copiosius declaranda sunt.

2453. Est autem annus à condito mundo ad exitum Israëlitarum ex Ægypto bis millesimus, quadringentesimus, quinquagesimus tertius.

A 430. Ab exitu Abrahæ ex Haran, quadringentesimus tricesimus.

406. Post conflagrationem Sodomæ, anno quadringentesimo sexto.

B 480. Anno ante fabricationem templi Salomonis quadringentesimo, octogesimo, ut scriptum est 3. Regum 6. cap.

Considerandum est autem, quæ regna tunc in genere humano præcipua fuerint, quibus spectantibus, Deus ecclesiam suam in loco certo constituere voluit. Magna fuit potentia monarchiæ Assyriæ, sed celebritas maior fuit regni Ægyptij, propter opulentiam & artes. Inter hæc regna collocavit Deus ecclesiam suam, & illustribus testimoniis suam patefactionem ostendit.

D Nomina autem regum Ægyptiorum posteriorum, ut Necao & Aprius, qui extant in Herodoto, ad historias regum Iuda perspicuè accommodare possumus, quia tempora nota sunt. Sed priorum regum tempora, apud Herodotum & Diodorum, non sunt ordine annotata.

E Osiris, id est, auxiliator vir, seu beatus vir, qui existimatur vixisse tempore Abrahæ, & Isis coniunx, Ischa, id est, virago.

Orus, id est, lumen. Or, qui præcipuè doctrinas in Ægypto monstrasse dicitur, existimo usum esse consiliis Abrahæ, & doctrinam de vero Deo populis tradidisse. Fuit autem adiuncta doctrina de motibus cœlestibus.

Filius nominatus est Bocchoris, id est, primogenitus vir.

Deinde Busiris, id est, munitor, qui maxima opera extruxit. Et Diodorus Siculus scribit, eum condidisse Thebas Ægyptias. Cum autem celebrata sit Busiridis crudelitas, qui dicitur mactasse hospites, consentaneum est, famam crudelitatis ortam esse à sæuitia, quam erga Ebræos exercuit, necatis ipsorum infantibus. Et cum pyramides aliquas construxerit, labore Ebræorum constuctas esse consentaneum est. Nam prope oppidum Busirim sunt tres pyramides celebratissimæ, quarum Plinius mentionem facit. Apparet autem eodem nomine plures fuisse reges Busirides.

Postea fuit interregnum, quia deleta rege in mari rubro, cum educti sunt Israelitæ, diu in Ægypto varias seditiones fuisse credibile est.

Post Busiridem nominatur à Diodoro post longum intervallum, rex Miris, id est, acerbus vel crudelis. Hic **A** rursus detexit Nili alueos, & eduxit lacum Myrin, & instauravit potentiam regni Ægyptij. Ideò clarior est multis aliis regibus.

Post hanc fuit, tempore Samsonis ante bellum Troianum filius Miridis Sesostris, id est, ponens exactores vel **B** direptor, sub quo Ægyptij regni potentia valde crevit. Hic enim multas vicinas gentes domuit, & latè in Asia regnavit, & nauigiis lustravit maria, insulas & littora, ut terrarum metas inueniret; quarum cognitio, initium fuit doctrinæ cosmographicæ. Fuisse eum ante persica tempora, **C** ostendit narratio de Dario, qui cum vellet suam statuam collocari ante Sesostris statuam, à sacerdote prohibitus est, quia Darius nondum magnitudinem rerum gestarum Sesostris æquasset. Hanc libertatem sacerdotis Darius laudavit.

Post Sesostrin, collocat Diodorus, filium, eodem nomine. Herodotus nominat Theronem, quod existimo commune nomen esse Pharaon. Hic cæcus factus, vixit in **D** ocio.

Post eum regnavit Protheus, quem Diodorus nominat **E** Cethem. Existimo autem à Græcis Prothea nominatum esse, propter magiam, qua varias præstigias effecit. Ad hunc venit Paris cum Helena, & deinde Menelaus. Congruunt autem Troiani belli tempora, ad tempora regis Saul.

Post Protheum collocat Herodotus Rampsinum, id **F** est, altum scutum, sub quo narrat furum insigne, & fratrem furis, cui rex filiam dedit uxorem propter astutiam.

Deinde Cephus, id est, petra, apud Diodorum, seu Cheops **G** apud Herodotum, ignavus & avarus, qui etiam filiam prostituit propter pecuniam.

Huius filius fuit Cephrim, id est, leo inuisus populo, propterea quod templa multos annos clausit.

Post hunc nominatur Mycerinus apud Herodotum, seu **H** Cerinus apud Diodorum, id est, ordinator, quia hic restituit iudicia, iustissime iudicavit, & rectè iudicantibus præmia dedit.

Deinde

Deinde nominantur Anyſis cæcus, & Sabæus, qui videtur eſſe Seſac, 3. Regum 14. auarus, vnde nomen eſt Saccus munerum.

Sethon, cui bellum illaturus Sennacherib Aſſyrius, A non potuit progredi in Ægyptum, amiſſo exercitu in Iudæa.

Pſammitichus, cuius patrem Sabacus occiderat, regno potitus, expugnauit urbem Azotum in Syria.

Necos vicit Ioſiam prope urbem Mageddo. Herodotus nominat Magdalum, quod generaliter arcem ſignificat. Poſtea idem Necos à Nabogdonosor victus eſt, vt Ieremias narrat c. 46.

Filius Pſammis.

Deinde Apryes, quem nominat Ieremias Ophrea, cap. C 44. Sidonem deleuit, & Ieremiam interfecit. Poſtea ab Amasi duce, qui Cyrenaicam, quæ defecerat, pacauit, ſtrangu-
latus eſt.

Hic & nomina regum, & rerum geſtarum narrationes apud Herodotum, congruunt cum Ieremiæ historia, D quare & tempora facile agnoſci poſſunt. Gratum eſt autem videre, vbi propheticaſ historias continua ſerie Herodotus ſequatur. Simul & hoc cernitur, propheticaſ historias longè vetuſtiores eſſe Græcæ. Deinde verò Græcam conſentientem, teſtimonium præbere propheticæ E hiſtoriæ.

Hactenus verò ad Amasin uſque ducta eſt ſeries Ægyptiorum regum, uſque ad Perſicam monarchiam. Quia Amasis tempora incidunt in Perſicæ monarchiæ initia.

Cum Amasis tenuiſſet Ægypti regnum annos quadraginta quatuor, vt ſcribit Herodotus, ſucceſſit filius Pſammenitus, hoc eſt, clypeus inclinatus, qui cum ſex meſes regnaſſet, captus eſt à Cambyſe rege Perſico, & aliquantò poſt interfectus. Suntque apud Herodotum de Pſammenito hæ narrationes, dignæ memoria: Cum filia G duceretur inter captiuas ſeruili habitu, miſſas ad aquam ferendam, ſedit Pater Pſammenitus inter captos, videns prætereuntem filiam: ac cæteris plorantibus, ipſe tacitus ſedit, oculis in terram defixis. Poſtea cum filius duceretur inter cæteros interficiendus, ſedit eodem modo tacitus. H Poſt hos cum familiaris quidam duceretur inter captiuos, plorare, & caput ferire cœpit. Hæc cum animaduertiſſet Cambyſes, interrogari eum iuſſit, cur nunc ploraret, cum antea tacitus uidiſſet duci filiam & filium? Reſpon-

dit, Domestica mala maiora esse lacrymis, sed amici calamitatem posse lacrymis significari. Aiunt autem Cræsum, qui simul adfuit, & Principes Persicos illacrymasse, & Cambysem misericordia motum, iussisse filium ei restitui incolumem. Ad quem reducendum eum nunciij mitterentur, iam adolescens interfectus erat. Ipsi tamen Psammenito tunc vitam donauit Cambyses: & erat ei redditurus Ægyptum, ut eam tanquam regius præfectus gubernaret. Sed cum Psammenitus non quiesceret, & sollicitaret Ægyptios ad defectionem, iussit eum postea Cambyses interfici.

Deinceps Ægyptum retinuerunt Persici reges vsque ad Darium Nothum, cuius anno sexto Amyrteus Saïtes defecit à Persis, & in Ægypto regnavit. Et post hunc Nephertites, Achoris, & Nectanebos prior & posterior, quem expulit ex regno Persicus rex Ochus, qui Sidone incensa, progressus recuperavit Ægyptum. Fugiens autem Nectanebos in Æthiopiam, exul ibi mortuus est.

Deinde post annos ferè viginti occupata est Ægyptus ab Alexandro: post quem nati ex Macedonica stirpe reges Ægypti fuerunt, de quibus infra dicemus in tertia monarchia.

Nunc veterum regum Ægyptiorum catalogum contexui, ut aliquo modo conspici possit, quomodo series rerum Ægyptiarum ad primam & secundam monarchiam, & ad politiam Israel congruat. Excelluit autem Ægyptus artibus & legibus, & aliquantisper doctrina Ioseph Ecclesiam ibi plantauerat. Sed reliquis temporibus plena fuit Ægyptus terribilium idolorum: ideò crebris mutationibus regni, & variis calamitatibus punita est. Postquam autem de Chaldæis, Assyriis & Ægyptiis diximus, in quibus regnis, tempore primæ monarchiæ, multæ mutationes & vastationes acciderunt: nunc rursus de politia Israel dicemus, & breuiter catalogum iudicum & regum inseremus. Nam res gestæ legendæ sunt in prophetica historia, & simul considerandum est, Qualis ibi fuerit ecclesia, Quæ sint à Deo illustra testimonia ostensa, Qui propheta missi sint, Quæ fuerit forma gubernationis, Quomodo defensa sit politia Israel propter ecclesiam, non humanis consiliis, sed à Deo subinde excitatis ducibus, sicut & Zacharias dixit: Non in exercitu, non in robore, sed in Spiritu meo. dicit Dominus.

IUDICES POPVLI ISRAEL.

CVM Israelitæ quadraginta annos in deserto fuissent, Moyses moritur, quadagesimo anno post exitum ex Aegypto, cum vixisset annos centum & vi-

A ginti.

Huic successit Iosua, qui fuit dux populi Israel, annos triginta duos.

Non fuit autem successio ducum ex certa stirpe, aut electio certi senatus, sed velut aristocratia erat seniorum in singulis tribubus, & summa autoritas erat legis diuinæ, quam sacerdotes quotidie docebant: & hi consulebantur de grauissimis negotiis, vt in Deuteronomio mandatum erat. Ita lex Dei erat domina & reatrix huius populi, nec quisquam appetebat regnum, quia sciebant hunc po-

C pulum Dei esse, & à Deo protegi, nec humanis consiliis formam gubernationis nouam constituendam esse, sicut Gedeon inquit: Non dominabor vestri, nec dominabitur vestri filius meus, sed dominabitur vestri Dominus. Sic diuinitus conseruata est hæc aristocratia annos, post

D Iosua, trecentos viginti quinque, vsque ad mortem Elj. Excitauit autem Deus alios ex alia tribu felices duces, vt ostenderet diuinâ potentiâ colligi & seruari ecclesiam, nec felicem esse gubernationem, nisi Deo iuuante. Simul autem defensionis miracula testimonia fuerunt de doctrina huic populo tradita, & ostenderunt in hoc populo verè fuisse ecclesiam Dei, & præsentem in ea esse Deum. Ac duces, post Iosua, fuerunt;

E

Othoniel ex tribu Iuda annos octo.

F Ehud ex tribu Benjamin annos octoginta. Interfecit Eglō regem Moab, & profligatis Moabitis, trucidauit decem millia hominum.

G Debora & Barac ex tribu Nephthali, annos quadraginta. Vicerunt Sisaram, ducem regis Iabin, qui tenuit Hazor, quæ tunc adhuc fuit regia Cananæorum, in sorte Nephthali.

Gedeon ex tribu Manasse, annos quadraginta. Vicit Madianitas.

H Abimelech, natus ex concubina Gedeon, interfecit fratres septuaginta, & velut tyrannus regnauit in Israel tres annos, & interfectus est à suis ciuibus. Tanta calamitas accidit posteritati Gedeonis, quem Deus singulari modo vocauerat, & ornauerat illustribus victoriis & testimoniis, quia ipse tandem instituit cultum sine mandato Dei. Et

voluit Deus ostendere, se non velle quenquam occupare dominationem fiducia generis, sed retinendam esse aristocratiam, & à Deo expectandam esse gubernationem.

Thola, ex tribu Issachar, annos viginti sex. A

Iair, ex tribu Manasse, in Galaad, quæ regio fuit ultra Iordanem, versus Libanum & Arabiam: postea dicta Iturea, id est, scopulosa, quod Græcis est *Τραχανίτις*, id est, aspera. Præfuit annos viginti duos.

Iephthe, ex tribu Manasse, in Galaad, annos sex, temerario voto mactavit filiam tanquam hostiam. B

Abesan Bethlehemitæ ex tribu Iuda, annos septem. Quidam scribunt, hunc esse Boos, patrem Isai, auum Davidis.

Elon, ex tribu Zabulon, annos decem. C

Abdon, ex tribu Ephraim, annos octo.

Samson ex tribu Dan, annos viginti.

Postea non nominantur duces, sed præcipua autoritas fuit summi sacerdotis Eli, cuius fuit infelix exitus, amissa arca, quam Deus mirandis modis restituit Israelitis, ut ostenderet, ecclesiam suam non humanis consiliis & viribus, sed diuina potentia colligi & seruari. D

Nec tamen aut veteribus exemplis, aut hoc recenti & illustri miraculo moti sunt Israelitæ, quò minùs humanis consiliis mutarent formam gubernationis à Deo institutam. Sunt autem anni Eli vsque ad eius mortem quadraginta. E

Samuel & Saul annos quadraginta. Quanquam autem Samuelis gubernatio felix & salutaris fuerat, tamen populus expetiuit nouam gubernationis formam. Hunc errorem & hanc cupiditatem populi, Deus reprehendit. F

At, si quis interrogat, quod fuerit populi peccatum, eum videatur sapienter deliberatum esse, ut certus dux esset? Simplex responsio est hæc: Duo magna peccata taxari, Diffidentiam, & audaciam nouæ formæ constituendæ, humano consilio, in politia diuinitus constituta. G

Vult enim Deus intelligere, ecclesiam protegi, & seruari eam à Filio, qui est caput ecclesiæ, non humanis præsidiiis. Et vult eam expectare defensionem diuinitus, sicut expectauerat liberationem in Ægypto, plus octoginta annis. Hac fiducia tunc seniores abiecta, cogitabant de humanis præsidiiis. H

Alterum delictum est, Audacia constituendi nouam formam

formam in politia à Deo constituta. Nam Deus neque doctrinam, neque cultus, neque legem, quam tradiderat, mutari voluit.

A Quare nec formam politiae mutari volebat, quia talis mutatio, etiam legem & doctrinam labefacerat, sicut vincula legum sæpè reges ægrè ferunt. Multi etiam inflectunt religiones ad suas cupiditates, ut reges Samariae, nouum cultum, regni causa, instituebant. Nec desunt exempla veteris dicti, vlli ætati: pietas, sanctitas, fides, priuata bona sunt, Qua iuuat reges, eant.

B Hæc consideratio de delictis populi, commonefacit nos de protectione ecclesiae, & de impia pontificum, & aliorum audacia, qui noua dogmata & novos cultus instituerant aut stabiliunt, relicta puritate primæ ecclesiae. Item, qui contra vocationem mouent respublicas.

C Assentitur autem Deus, & regem constituit, sed prædicit onera regni: Hoc est ius regis, &c. Hic dicunt aliqui, describi tyrannum, non regem: nec dici hæc ita, tanquam approbante Deo seruitutem. Sed textus nominat Ius regis, & loquitur de oneribus, stipendiorum causa impositis, non tribuit potestatem instituendi extremam seruitutem contra legem diuinam.

D Quia Deuteronomij 17. præceptum est, ut rex discat legem, & eam sequatur in tota gubernatione. Et punitur Achab, qui distinctionem dominiorum, in lege sancitam, tollere voluit, cum Naboth inuito erepturus erat vineam. Quamquam autem & interdum mixta & salutaris est forma regni, tamen asperior est, quàm aristocratia. Et pauci in magna potentia moderati sunt.

Constituto autem regno, multa deinceps consideranda sunt bona & mala. Summum bonum, in qualibet congregatione, est conseruatio veræ doctrinæ de Deo, & ecclesiae. Quia homines ad agnitionem Dei, & ad æternæ ecclesiae societatem, non tantum ad huius vitæ mortalis ingentes ærumnas, conditi sunt, sicut dicitur Matthæi 16.

E Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animam verò amittat? Item: Primum querite regnum Dei, & cætera adiicientur vobis.

Laudatur ergo à Moise & aliis prophetis, politia Israel, quod in ipsa luceat vera doctrina, & quod ibi sit certò ecclesia Dei. Ideò dicitur Deuteronomij 4. Nec est alia natio, quæ habeat appropinquantem sibi Deum, sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. Ad has laudes pertinet totus liber Salomonis, cui titulus est Cantica

Hoc igitur in regio statu bonum est quod aliquo modo piorum regum labor, Deo iuante, profuit ad doctrinæ conseruationem, vt David, Salomon, Iosaphat Ezechias, Iosias, studia doctrinæ & veros cultus adiuuerunt.

Secundum bonum regij status fuit, quod in regum victoriis Deus illustra testimonia suæ præsentia in hoc populo ostendit, sese patefecit, & testimonia doctrinæ & ecclesiæ exhibuit, & prophetas regibus adiunxit. Summam etiam promissionem de Messia repetiuit, & ad stirpem Davidis alligauit, vt certè sciretur, vbi & quando Messias venturus erat. Et huic promissioni hoc bonum adiunctum fuit, quod certò sciebant illam politiam duraturam esse, donec Messias exhibitus esset. Hæc bona non fuerunt in ethnicis imperiis. Ideò hoc regnum longè antecelluit in toto genere humano. Ac interiectum fuit aliis regnis, Ægyptio, Assyriaco, Chaldæo, & Persico, vt inde agnitio veri Dei propagaretur, etiam ad multas alias gentes.

Tertium bonum fuit regij status, quod vtcunque profuit ad durationem politia. Sunt enim, à principio Davidis vsque ad mortem Sedechiæ, anni quadringenti, sexaginta septem. Et tamen postea quoque, post reditum ex Babylone, duces fuerunt ex stirpe David vsque ad Maccabæos, annos trecentos septuaginta tres.

Hæc bona fuisse magna & singularia opera Dei, agnoscendum est, sicut scriptum est: Nisi Dominus eustodierit ciuitatē, frustra vigilat, qui custodit eam. Et vt hæc summa bona nostris politiis etiam tribuat, ardentibus votis petamus. Et vbi dantur, agnoscamus ea esse Dei opera, & grati Deum autorem, & custodem celebremus, & retinere ea studeamus.

Vt autem cætera diuina opera diabolus, odio Dei, corrumpere conatur, vt in ipsa natura humana tristissimam destructionem fecit: sic & ordinem in gubernatione variis furoribus turbat: & infirmitas humanæ naturæ per se se facile labitur, & extra ordinem ruit. Hæ sunt causæ innumerabilium vitiorum & calamitatum in gubernatione. Itaque & in regno populi Dei multa magna mala accesserunt ad diuina beneficia. Ambitio & æmulatio primū regem Saulem impulit ad crudelitatem & tyrannidem. David voluptati indulgit, ideò per seditionem à filio pulsus est. Salomon ad voluptates addidit cultum idolo.

idolorum: ideo postea dilaceratum est regnum. Hæc dilaceratio peperit assidua bella ciuilia, seditiones, & idolorum cultus. Et post annos, ab initio Ieroboam, ducentos quadragintaquatuor, tristissimam dissipationem decem tribuum, quæ posteritatis Iacob pars maxima fuit, ac nequaquam existimauit futurum, vt ex hac sede eiiceretur, quæ & diuinitus promissa erat, & ingentibus miraculis tradita & defensa fuerat. Sed hoc exemplo multa Deus monet. Ostendit promissionem præcipuam non esse de hoc politico regno, sed de æternis bonis. Et voluit in pœnis disci discrimen promissionum æternarum, & temporalium. Ac profectò oportuit esse excellentem eruditionem sacerdotum, qui docuerunt rectum intellectum promissionum. Et ob hanc causam Prophetæ missi sunt.

Postea, huius regni exemplis, monet Deus omnes homines, vt reuerenter donis Dei vtantur, & cogitent de iudicio Dei, & sese ad pœnitentiam & veram inuocationem exuscitent. Ac magnitudo pœnarum vtrumque ostendit, iram Dei aduersus peccatum, & rursus præsentiam Dei, potenti dextra, inter tâtas confusiones, seruantis tamẽ regni partem, quatenus seruetur, sicut inquit Ieremias: Misericordiæ Domini, quod non consumiti sumus.

Intuentes itaque historiã populi Israel, sciamus nos de multis magnis rebus commonefieri. Ab initio huius Chronici diximus, ex his historiis, non tantum exempla politicæ gubernationis petenda esse, qualia præbent res gestæ in aliis imperiis: sed multò magis testimonia patefactionum Dei, & iræ ac misericordiæ, & imagines calamitatum & liberationum ecclesiæ. Ac vult Deus his testimoniis confirmari in nobis fidem & inuocationem & cæteras virtutes. Etsi autem hæc cogitatio vtilissima est, & in lectione sacrorum voluminum omnia exempla diligentius illustranda sunt, tamen in hac temporum annotatione necesse est nos breuiore esse. Sed lectores adhortor, vt mentem integras historias intueantur, & cogitent, quare eas Deus ecclesiæ proposuerit.

David vixit annos 70. Regnavit annos 40. 2. Regum 5. In huius historia non hoc tantum considerandum est, quod ornatus est à Deo multis admirandis & salutaribus victoriis, quæ fuerunt testimonia præsentia Dei in hoc populo: sed multò magis hoc, quod ad eum repetita est promissio de Messia. Eius promissionis quoque testimonia fuerunt illæ victoriæ. Ac non solum regis officio felicissime

functus est, sed etiam doctor fuit præcipuus in hoc populo. Et in suis scriptis non tantum legis doctrinam, sed etiam Euangelium complexus est. Docuit, quis sit Messias, & quæ sint eius beneficia. Et quidem Dauidis dolores typi fuerunt dolorum Christi.

Cumque vir tantus esset Dauid, simul fit exemplum infirmitatis humanæ poenarum. Turpiter labitur, & horribiliter punitur, & sustinet non solum suorum scelerum conscientiam, sed etiam ingentium scandalorum, quæ peperit seditio. Est enim nimis verum dictum Thucydidi: *ἐν γὰρ τοῖς πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις κακὸν ἔστι*,
B

Sed idem Dauid testis est misericordiæ & remissionis peccatorum. Vult enim Deus nos tenere regulam. Vio ego, dicit Dominus: nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et vult nos tueri exempla eorū, qui redierunt ad poenitentiam, ne desperatione opprimamur. Hæc sunt præcipua in Dauidis historia, quem, etsi non parua macula deformatus est, tamen cogites fuisse *καὶ ὁ Θεὸς ἐλπίσας*. Quia & ecclesiæ & politiæ eius labores profuerunt, & rursus ad Deum conuersus est.
D

In hanc totam imaginem intuentes, de nobis ipsis quoque cogitemus, & ardentibus votis precemur Filium Dei, vt nos quoque faciat vasa misericordiæ. Confirmemus etiam nos ipsius doctrina & exemplis, sicut ipse vult suas liberationes testimonia esse de promissione & voluntate Dei, quod & aliis inuocantibus opitulari velit, sicut inquit Psalmo 33. Accedite ad eum, & facies vestra non confundentur. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

Salomon filius Dauidis circiter vicesimum ætatis annum successit patri. Regnavit annos 40. Fuit igitur breue spatium ætatis, anni videlicet sexaginta aut circiter. Vt autem regna debet esse & defensio & gubernatio in pace, iuxta vtranque tabulam Decalogi, id est, vt vera doctrina de Deo proponatur, & vera inuocatio fiat, regantur mores, exerceantur iudicia, ordinentur tributa & præsidia, dedit Deus, post bella Dauidis, pacem Salomoni, & instruxit eum excellenti sapientiam, & adiunxit sapiens collegium prophetarum, & aliorum excellentium eruditione & pietate. Sunt igitur eius opera cōuenientia paci, ædificatio templi, studia doctrinæ, monumenta librorum de historiis ecclesiæ, de natura rerum, iudicia & ordinatio tributorum & præsidiorum. Fuitque Salomon &

rex & doctor, sicut se nominat ecclesiasten, id est, cōcio-
natorem. Extant adhuc tres libelli, qui sunt testimonia
fidei ipsius, & doctrinam dulcissimam continent. Est igitur
A & Salomon exemplat boni regis in pace. Sed tamen
idem fit etiam exemplum humanæ infirmitatis. Hæc ex-
cellens sapientia tunc senescit, cum maximè vigere de-
bebat, & cedit mulierum affectibus, quibus ædificauit tē-
pla idolorum. Qua in re primū lapsus consideretur, quod
B in ecclesia rex & doctor excellens, in quo fuerat Spiri-
tus sanctus, admittit idolorum cultum. Simus igitur vigi-
lantes, & petamus nos gubernari à Deo, ne approbemus
aut stabiliamus idola. Deinde magnitudinem pœnæ in-
tueamur. Tertio Regum vndecimo scriptum est, hunc
C lapsum Salomonis causam esse dilacerationis regni, quæ
postea sequuta est, & quæ noua idola, & assidua civilia
bella peperit. Nec dubiū est, in hac postrema mūdi se-
necta, orbem terrarum à Turcis vastari, & lacerari civili-
bus bellis, ideò, quia Deus horribiliter irascitur cum a-
liis sceleribus, tum verò præcipuè idolis, quæ in ea parte
D generis humani, quæ ecclesiæ titulum habet, dominan-
tur. Quare assiduis gemitibus petamus à Deo, vt veram
inuocationem vbique accendat, & omnia idola deleat.

Roboam filius Salomonis successit patri, cum esset an-
norum quadraginta vnus. Regnavit annos. 17. Vixit an-
nos 58. Fuit negligens in tollēdis idolis, in imperio su-
perbus & ignauus. Fuit igitur infelix & calamitosa vni-
uersa eius gubernatio. Creuit sub eo idolorum cultus.
Spretis seniorum consiliis, cum non veller leuationem
F onerum publicorum admittere, defecerunt ab eodem
decem tribus, & aliud regnum constituerunt. Gessit bel-
la infelicitate cum rege Ieroboam, & cum Ægyptiis. Ita
post auream ætatē Salomonis, & peccata cumulata sunt,
& magnæ calamitates secutæ. Hæc exempla ostēdūt, nec
diuturnum esse felicem statum regnorum, nec sedem
eandem imperiorū diu manere, sicut in Syracide dicitur:
G Regnum à gente transfertur ad gentem propter iniusti-
tiam. Quanquam autem & ecclesiæ nocent imperiorum
ruinæ, tamen Deus, potenti dextra, reliquias conseruat, &
propter eas aliquantisper imperia retinet, ne desint hos-
pitia. Hanc consolationem propheta sæpè repetuit.

H Abia filius Roboam regnavit tres annos in Iuda. Vixit
magno prælio exercitum Ieroboam.

Asa regnavit in Iuda annos 41. Delevit idola, etiam sua

matris impios cultus sustulit. Vicit Æthiopes. Sed postea mutatus, fecit fœdus cum rege Syriæ, & obiurgatus, prophetam inclusit in carcerem.

Iosaphat pius & felix. Regnavit in Iuda annos viginti quinque. Fecerat fœdus cum rege impio Achab, propter quod à Deo obiurgatus est. Postea domi iudicia constituit, & iudicibus pia mandata dedit, quæ recitantur 2. Paralip. 19. Non hominis exercetis iudicium, sed Dei. Et vobiscum est iudicio, videlicet & adiutor & vindex. Sit timor Domini vobiscum. Rectè cognoscite, & sitis executores. Vicit Ammonitas sine prælio, ut victoria testimoniū esset præsentia Dei in isto populo, & doctrinæ.

Tempore Iosaphat fuit Elias prepheta, & aliquandiu deinceps. Successit huic Eliseus, quos excitavit Deus immensa bonitate in regno impio decem tribuum, ut inde reliquias ecclesiæ exciperent, & idola delerent, & docerent populum quærere veram doctrinā, & veros cultus in Ierosolyma, & ostenderent testimonia de vera doctrina, ac ut aliquatò diutius hæ decem tribus in patria retinerentur. Nam post hos, statim abductæ sunt. Ac ut autoritas maior esset, uterque natus est, non sub rege Iuda, sed sub regibus Samariæ. Elias in oppido Thebæ ultra Iordanem, Eliseus in Galgala, non procul à Iericho. Incidit autem gubernatio eorum in mediam ætatem mundi. Nam sub patre Iosaphat completa sunt tria millia annorum à condito mundo. Ita Deus, non longis intervalis, doctores misit, quibus addidit illustria testimonia: Post Noe, Abraham, Ioseph, Moisen, Iosua, Samuelem, Dauidem, & mox valde insignes, Eliam & Eliseum: Eliseum audiuit Esaias: hunc Ieremias, Ieremiam Daniel: Daniele Aggeus & Zacharias. Deinde fuerunt Malachias, Onias, Maccabæi, Simeon, Zacharias, Ioannes Baptista, qui monstravit Christum præsentem. Gubernatio autem Eliæ, quantum ex scripta historia sumi potest, cōplectitur circiter annos viginti. Elisei gubernatio circiter annos septuaginta. Fuit autem ingens beneficium, tales doctores tam longo tempore habere, qui de dubiis quæstionibus respondere poterant. Ac propagata est horum doctrina ad posteros, quia cœtus discipulorum eos habuisse manifestum est.

Necesse est autem, totam seriem prophetarum, eorum vocem, consensum doctrinæ, miracula, coniunctionem inter ipsos, considerare. Nam consentiens vox doctrinæ erudit

erudit & confirmat pias mentes, & illius pulcherrimi agminis coniunctio ostendit, & esse ecclesiam Dei, & qualis sit. Monet docentes, vt ipsi quoque coniunctionem inter sese tueantur. Quid pulchrius est tali collegio, quale est Elifai & discipulorum, & in quo Deus habitat, & manifesta testimonia ostendit, & in quo studia sunt vera doctrinae de Deo, & de natura rerum? Et ordine aliqua prophetarum collegia fuerunt. In hac intueamur, quæres, quæ & vbi fuerit ecclesia Dei. Quanquam interea in illo regno Israelitico, præter hæc collegia, fuit magna multitudo impiorum sacrificulorum, multi reges cultores idolorum, multi seditiosi duces, qui regnum occupabant, & patriam dilacerarunt. Sic inter varias confusiones, ecclesiam tamen Deus seruat, in qua pii omnes, ac præcipue doctores, eò coniunctionem coniugis amare, & omnibus officiis fouere debet, vt ipsa coniunctio decus aliquod afferat, ornet doctrinam & nomen Dei, & confirmet pios.

Iorã regnavit in Iuda annos 8. dissimilis patri Iosaphat. Interfecit omnes fratres suos. Coluit idola exemplo materno. Erat enim natus ex matre filia regis Samariæ Achab. Fuit infelix eius gubernatio. Tunc enim Arabes Iudæam vastarunt, & filios Ioram interfecerunt.

Ochozias regnavit in Iuda annum 1. captus à rege Samariæ Iehu, & ex vulnere mortuus in Mageddo, Athalia verò mater, nata ex rege Samariæ Amri, impia & crudelis, vt regnum retineret, interfecit omnes regni hæredes, præter puerum Ioas, clam ereptum scævitæ mulieris tyrannicæ. Hoc tempore regnum Iuda à stirpe Salomonis translatum est ad posteros Nathan, qui etiam fuit filius Dauidis. Hic rursus exemplum proponitur, quod ostendit, regna mutari, & extinguere familias propter idola & tyrannidem. Tota posteritas Salomonis deleta est. Interea tamen Deus mirabiliter seruat promissiones de regno Iuda, & de venturo Messia. Transfert enim regnum ad posteros Nathan, ex quibus vult nasci Messia. Ideò in genealogia Christi apud Lucam, omisso Salomone, inferitur Nathan.

Athalia tyrannica mulier regnavit annos septem, interfecit posteritatem Salomonis, & publicè cultum & sacerdotium Baal in Iuda instituit. Ideò Ioiadas summus sacerdos ipsam & sacrificulos Baal interfecit, & cultum Baal sustulit.

Ioas seruatus à coniuge summi sacerdotis, regnauit in Iuda annos quadraginta, instaurauit templum, & fuit initio rex pius & felix, donec vixit Ioiadas summus sacerdos, cuius consiliis obtemperauit. Post eius mortem cœpit idola colere, & interfecit Zachariam illius filium, à quo ipse seruatus erat. Postea Syriaci exercitus populati sunt Iudæam, & Ioas à seruis suis interfectus est. Regnate hoc Ioas mortuus est Elisæus.

Amasias regnauit in Iuda annos 29. initio pius & felix. Vicit Idumæos. Postea coluit idola, & moto bello nō necessario, dissuadētibus prophetis, victus est, & templum spoliatum est. Post aliquot annos ipse Amasias fugiēs ex Ierosolyma, interfectus est in Laches.

Tempore Amasias Sardanapalus fuit, quo oppresso monarchia Chaldæa diuisa est, & retinuit Phul Belochus Babylonem & Niniuen. Arbaces verò fuit rex Medorum & Persarum. Haftenus verò Chaldæi & Assyrij, non intulerunt bellum Israelitis & Iudæis, sed deinceps Assyrij duriter afflixerunt decem tribus, & ecclesia crescentem potentiam illorum regnorum magnis calamitatibus experta est. Sed vicit tamen, conuersis regibus ad agnitionem veri Dei, Nabogodonosor, Dario Medo, Cyro & aliis.

Ozias, cuius & alterum nomen est Azarias, regnauit in Iuda annos quinquaginta duos. Initio pius & felix, vicit Philistæos & Arabes, sed postea, cum officio sacerdotis fungi vellet, & per sese sacrificaturus esset, Deus irā suam publica pœna declarauit. Regem enim subita lepra percussit, quæ postea hæsit in eo in longa senectâ.

Sub eo concionari cœpit Esaias natus in familia regia, qui cum à Manasse serra dissectus sit, fuit in ministerio prophetico annos circiter octoginta. Prædixit mutationes præcipuorum regnorum, quæ postea sequutæ sunt, regni Israel, Egyptiaci, Syriaci, Babylonici, Assyriaci, euersionem Tyri. Et quidem nominatim vaticinatur, Macedones, Citim & Dodonæos potituros esse Tyro & Babylone. Doctrinam verò de Messia, & de gratia splendidissimè illustrauit.

Iothan regnauit in Iuda annos sedecim. Pius & felix, vicit Ammonitas. Anno secundo Iothan inchoatur Græcorum Olympiades, secundum quas Græcis, longo tempore, vsitatum fuit, seriem rerū gestarum, in publicis monumentis perscribere. Sumi etiam initiū certum potest, recto numerando. Quia certissimū est, regni Alexandri, mox

mox post mortem Philippi, initum esse primum annum Olympiadis centesimæ vndecimæ.

Nomen autem Olympias comprehendit annos quatuor. Et factum est ab ordinario cōuentu Græcorum ad Elidem, qui celebrabatur semper post quartum annum, in mense, qui Græcis initium erat anni, videlicet in plenilunio, quod solstitio æstiuo proximum est. Sic conuentus ille anni initium Græcis erat. Idèò series annorum inde commodè sumebatur. Quæ autem insignes historiæ

B Græcorum antecesserint hanc annotationem annorum, infra dicemus. Consideranda est enim temporum collatio, vt sciamus, ecclesiæ doctrinam antiquissimam esse.

Achas regnavit in Iuda annos sedecim, fuit impius, infelix, fascinatus idolomania multipliciter, clausit tēplum **C** Dei in Ierusalem, & in oppidis idola collocauit, cremavit & filium in sacrificio.

Eius tempore Rex Israel, & Syriæ vastarunt Iudeam, & Ierosolimā obsederūt. Achas igitur spoliato tēplo, mercede inuitavit Assyrios, vt regi Israel & Syriæ bellū inferret.

D Propter hanc societate obiurgatus est Achas ab Esaia.

Regnante Achas, anno primo 7. Olympiadis Romulus & Remus condere Romam cœperunt, vt scribit Dionysius Halycarnassensis & mœnia primò inchoata sunt die vicesima prima Aprilis.

E Ezechias regnavit in Iuda annos viginti nouem, pius & felix, rursus aperuit templum, deleuit idola Achas, & restituit veros Dei cultus, & præcipit dari sacerdotibus ea, quæ lex eis attribuit.

Ipso regnante res tristissimæ in Israel acciderunt, & **F** Deus ipsum inter tantas calamitates singularibus miraculis consolatus est. Ita mirabiliter Deus inter ingentes confusiones generis humani seruat ecclesiā. Nam anno ipsius sexto Salmanasar deleuit regnum decem tribuū, & maximam populi partem abduxit, & in Assyriam &

G Medorū regionē collocauit, cuius calamitatis magnitudo non satis cogitari potest. Quam miserū est ecclesiam & familias honestas ex certis domiciliis & fundis excuti, & alibi collocari, vbi aut in seruitute viuāt, aut nō habeant certa hospitia. Et tamē tristiora nūc fiunt à Turcis.

H Vetustas rarò distrahebat singulas familias, sed colonias deducebat, & familias alias sedes distribuebat, vt simul viuerēt parētes, filij & filię. Sed Turci distrahūt cōiunges, parētes, filios & filias, & distractos vendūt vel interficiūt,

Deplorat autem Esaias hanc dissipationem decem tribuum, inquiens: Iniquitates nostræ, sicut venti, dissipauerunt nos. Cum autem videamus vastationes similes, petamus vt Deus mitiget pœnas, & seruet ecclesiæ reliquias.

Postea anno quarto decimo Ezechia, Sennacherib, exemplo patris, conatur delere reliquias populi Dei, & vastat terram Iuda, & cingit obsidione Ierosolymam. Sed Esaias & Ezechia inuocantibus Deum, subito miraculo Deus trucidat exercitum Assyrium.

Sequenti anno ægrotanti Ezechie promittit Deus sanationem, & signum additur, solis regressus. His miraculis Deus & consolatus est ecclesiam, quæ viderat antea tristissimum spectaculum, abductionem decem Tribuum, & ostendit præsentiam suam in ecclesia. Vidit autem Ezechias interitum regni Assyriaci post necem Sennacherib, & filij eius Assor Haddon, qui à Merodach interfectus est, qui, deleta Niniue, Assyriam rursus subiecit Babyloni.

Manasses regnavit in Iuda annos 55. impius & infelix. Coluit idola, cremauit filios in sacrificiis in valle Hinnon. Vnde postea nomen factum est Gehennæ, id est, val-
lis prædationis (*Ein Mordergrube.*) Prophetam Esaiam senem ferra dissecuit. Cumque Chaldaei vastarent Iudæam, ipse Manasses captus, & in Babylonem abductus est, vbi annos decem retētus est. Sed cum rursus ad Deum conuersus esset, & peteret sibi remitti peccata, & mitigari pœnas, rursus in regnum remissus est. Ac rediens deleuit idola, quæ coluerat. Fuit igitur insigne exemplum salutaris pœnitentiæ. Et tamen prophetæ inter causas excidij Ierosolymæ, quod sub Nabogodonosor sequutum est, numerant peccata Manasse: Quia consentaneum est, exempla eius multos & ipso viuo, & postea imitatos esse. Ac pœnæ corporales veniunt, quanquam mitigantur, etiam cum culpa remissa est.

Amon regnavit in Iuda annos duos, fuit impius & infelix, & coluit Idola, nec patris pœnitentiam imitatus est. Interfectus autem est à suis seruis.

Iosias regnavit in Iuda annos triginta vnum, pius & felix, deleuit Idola, restituit veros Dei cultus, & sacerdotum gradus & officia. Instaurauit templum, & reperit librum Moisi in templo, & rursus proferri ac legi iussit.

Anno eius tertio decimo Ieremias concionari cœpit, qui annos quadraginta fuit in ministerio prophetico, vsque ad excidium Ierosolymæ. Et aliquantò diutius po-

stea

stea in Aegypto, vbi ab Aprye rege interfectus est.

Regnante Iosia, pax fuit in Iuda. Sed ipse non necessarium bellum mouit aduersus Necao regem Aegypti, qui Assyriis bellum intulerat. Cum igitur in Campo Magedo vulnus accepisset, aliquantò post mortuus est. Estque exemplum Iosias pij principis, restituentis veram doctrinam. Talium protectorem se esse Deus; in ipsorum historiis, ostendit, sicut inquit: Glorificantes me, glorificabo, &c. Sed tamen hi quoque, vt est humana infirmitas, sua errata habuerant, propter quæ & ipsi puniuntur: Sed Deus eis mitigat pœnas, vt ostendunt historiæ Assæ, Iosaphat, Amaziæ, Osiæ, Ezechia & Iosæ.

Ioachas regnauit in Iuda tres menses. Postquam enim Iosiam præliò vicit rex Aegyptius Necao, vastata Iudæa, successorem Iosæ in Aegyptum abduxit, & interfecit.

Ioakim vel Iehoiakim, regnauit in Iuda annos Vnde-
cim præfectus regno à Necao, fuit impius & infelix. Cumque Nabogdonosor bellum inferret regi Aegyptio, in quo interfectus est Necao, indixit tributum huic regi Ioakim, & abduxit multos Iudæos in Babylonem, inter quos & Daniel, & alij quidam nobiles adolescentes abducti sunt, quos rex honestè educari & doceri curauit. Cum autem Ioakim postea rursus defecisset à rege Babilonico, reuersus Chaldaus cepit Ioakim, & eum interfici iussit, & proiici cadauer ante urbem Ierosolymam inter cætera cadauera, sicut prædixerat ei Ieremias, capite vicesimo secundo: Sepultura asini sepelietur.

Ioachim siue Ieconias regnauit in Iuda tres menses. Cumque Nabogdonosor urbem Ierosolymam obsidione cinxisset, suasisit Ieremias, contra exempla priorum prophetarum, vt fieret deditio. Vtrumque enim prædixit, futurum, vt Ierosolyma deleretur, & abductos Iudæos in exilio Deo curæ fore, & post septuaginta annos redituros, & patriam politiam instauraturos esse. Huic autem prophetiæ cum crederet Ieconias, fecit deditionē. Quare & ipse, & alij permulti. Ieremiæ consilium sequentes, in Chaldaeam abducti sunt, quos ibi protexit. Cæteri prophetae, inde vsque à Iosue, suaserant defensionem, Ieremias dissuadet, & seruetur ecclesia nouo modo, videlicet in exilio, cum disputarent impij, promissam esse defensionem stirpi Iuda, in hoc ipso loco. Sed pij sapienter discernebant promissionem æterni regni, & suæ politiæ, & sciebant, Deum promissa præstare mirabiliter, & pro-

missiones bonorum corporalium intelligendas esse cum exceptione castigationis & crucis. Hanc doctrinam in illo excidio politix disciebant, vt vera consolatione confirmati, non deficeret à Deo, & expectaret reditū diuinitus.

Zedechias regnauit in Iuda annos vndecim, impius & infelix: defecit à rege Nabogodonosor. Rediit igitur Nabogodonosor, & urbem Ierosolymam cinxit obsidione integrum annum, & menses septem. Etsi autē Ieremias suadebat deditionem, tamen pertinacia tanta fuit, vt defendere urbem conatetur, cum quidem fame intra mœnia quotidie multi perirent. Sed confirmabatur furor à malis doctoribus, qui vociferabantur, non posse deleri regnum Iuda, quia in promissione dicitur: Non auferetur sceptrum & doctor de Iuda, donec venerit Sion. Nec tamen cogitabant, Deū mirabiliter præstare promissa, & in promissionibus corporalibus exceptionibus castigationibus & crucis intelligi oportere. Seruauit autē Deus etiā in exilio regiam posteritatem, & populū magnis miraculis seruauit & ornauit, quibus & quatuor reges ad agnitionem veri Dei conuersi sunt: Nabogodonosor & filius eius, Darius Medus, & Cyrus. Non igitur defuerunt duces & doctores huic populo, cum dederit Deus exiguo tempore illustres doctores, Daniele, Ezechielem, & deinde alios, & manifestis miraculis ostenderit suam præsentiam in hoc populo.

Capta autem vrbe rex Zedechias ex fuga retractus est, & ad regē Babylonicum adductus, vbi filij eius interfecti sunt, & pater effossis oculis Babylonem abductus est. Abducta est & maxima pars populi in Chaldaeam.

Nominatim autem iusserat rex parci Ieremix, & ei concessum est manere in patria cū reliquiis populi, quarum tamen rabies tanta fuit, vt inter sese dimicarent, & contra mandatum Dei, quod eis Ieremias exposuit, in Ægyptum descenderent, vbi partim fame, partim crudelitate regum Ægyptiorū perierunt. Ita in pœnis furor est summa pœna, & calamitate auget.

Hæc tota historia plena est exemplorum multiplicium. In pœnis & furoribus impiorum cernitur ira Dei. Rursus & misericordia cernitur, cum inter tantas calamitates reliquix ecclesiæ mirabiliter à Deo seruantur, sicut inquit Ieremias: Misericordix Domini, quod non consumti sumus. Videmus autē & nos hoc tēpore ruinas imperiorū, & alias calamitates. Quare agnoscamus iram Dei,

Dei, & conuersi ad Deum petamus & expectemus pœnarum mitigationem, & ecclesiæ conseruationem.

A Tempus exilij tribus Iuda, in Chaldaæa, post destructionem Ierosolymæ, & templi, fuit annorum 70. vsque ad Cyri edictum, vt suo loco dicemus in secunda monarchia. Nam adhuc recitamus res præcipuas, quæ tempore primæ monarchiæ acciderunt, quo tempore fuerunt florētissima regna Chaldaeorum, Assyriorum, Ægyptiorum, Ierosolymæ & Samariæ.

B Iam in exilio considerentur testimonia præsentia Dei in ecclesia, quæ ostendit Deus, vt confirmarentur pij aduersus alios, qui vociferabantur, Iudæos, cum amisissent, regnum, patriam & templum, nihilò magis curæ esse Deo, quàm alias gentes, vt iudicant homines ex aduersis vel secundis rebus. Sed statim cum adoratio statuæ mandabatur, ostendit Deus præsentiam suam, seruatis iis, qui propter confessionem in flammis coniecti erant, vbi simul conspectus est Filius Dei inter tres viros.

D Accesserunt & alia multa miracula, interpretationes somnij de ordine regnorum, de pœna Nabogodonosor, & restitutione eius, de pœnitentia eius, & haud dubiè alia multa illustria testimonia præsentia suæ in ecclesia Deus ostendit, quæ consideremus, & vt sciamus, quæ & vbi fuerit ecclesia, & qualis fuerit in cruce, & discamus **E** discrimen ecclesiæ & imperiorum politicorum; ac sæpè legatur integra Danielis historia.

Confirmant autem nos quoque, his temporibus, hæc miracula, quia testantur doctrinam prophetarum veram esse, & ibi tantum esse veram ecclesiam, vbi recipitur doctrina prophetica. Iam Iudæi, post deletam à Tito Ierosolymam, non retinent Danielē, qui prædixit Christum statē politica Mosaica venturum esse, & numerum annorum **F** expressit. Prædixit & futurum esse, vt interficiatur, & tamen tollat peccatum & mortem, & deinde politiā Iudæicam interituram esse, & Iudæos non fore populum Dei. **G** Has prophetias omnes, Iudæi sceleratè corrumpunt.

Monemur autem & hoc exemplo, vt quærentes ecclesiam, non solum spectemus, qui retineant scripta prophetica, sed qui retineant ea sine corruptelis. Vt Papa & **H** hæretici falso iactant se retinere scripta prophetica & apostolica, quia affingunt peregrinas opiniones.

Legantur & conciones propheticae eius temporis, apud Ezechielem, Danielelem, Haggæum, Zachariam, Esdram,

Ac de vaticinio Danielis, & de 10. hebdomadibus infra
 dicetur. Valde prodest etiam ad consolationem piorum,
 considerare insignia exempla, conuersionis regis Nabog-
 donosor, Darij, Cyri. Quàm illustre exemplum est regu-
 læ, Gratia exuberat supra peccatum, conuersio regis Na-
 bogdonosor? Interfecit hic rex multos sanctos, deleuerat
 templum, postea mandauit adorari statuas, coniecit in i-
 gnem viros sanctos, taxantes impios cultus. Tanta delicta
 attraxerunt horribilem pœnam, à qua tamen Deus eum,
 propter preces sanctorum, liberauit. Et postea commone-
 factus hac pœna audit prophetas, & verum Deum agno-
 scit, & ad eum conuertitur, ac recipitur, quanquam tanta
 fuerat moles peccatorum, vt magnitudo non cogitari sa-
 tis possit. Sic igitur cogitate: Ostendit Deus iram suam
 aduersus tantos reges, Daudem, Manassè, Nabogdono-
 sor, quare nos quoque iudicium metuamus, & verè expa-
 uescamus, agnitione nostrorum delictorum? Et cum re-
 ceperit Deus contaminatos tam horrendis sceleribus, nō
 dubitemus gratiam exuberare supra delictum, & Filium
 potentiorē esse toto regno peccati.

Discamus etiam rectè intelligere dictum Danielis ad
 regem: Peccata tua remoue iustitia: & iniquitates tuas
 beneficiis erga pauperes: & erit sanatio delictorum tuo-
 rum. Concio est pœnitentiæ, qua prior pars præcipit con-
 uersionem: Abiice peccata, & conuertaris ad iustitiam &
 beneficentiam erga iniuste oppressos. Sicut & Esaias in-
 quit: De finite malè facere, & discite rectè facere. Secūda
 pars est absolutio, videlicet promissio remissionis pecca-
 torum, quam oportet fide accipi. Ac in priori parte, cum
 præcipitur conuersio, non hoc dicitur, nostras virtutes
 mereri remissionem peccatorum, sed tantum traditum
 est præceptum, in quo & verba rectè intelligenda sunt.
 Regia concio est de toto Decalogo: Quinque nomina-
 tur iustitia, comprehenduntur vera agnitio Dei, agnitio
 promissi Saluatoris & fides: deinde præcipiuntur benefi-
 cia in gubernatione, vt cogitet imperia à Deo constituta
 esse, vt foueant & regant legitimam societatem, ac præ-
 fertim oppressæ Ecclesiæ opem ferant.

DE REGNO SAMARIÆ.

Supra dictum est, post Salomonem dilaceratum esse
 regnum populi Dei, & à Iuda decem tribus auulsas
 esse. Ea dilaceratio regni & bella ciuilia assidua pepe-
 rit

rit, & novos ac impios cultus. Quia reges Samarie, ne maior esset autoritas regum Iuda, propter templum & collegium sacerdotum, contra legem diuinam instituerunt, ut in suo regno duobus locis, in Bethel & Dan, conderetur templa, vbi vituli aurei collocati sunt, ut significaret, ibi sacrificandum esse, & sacerdotes ab attraherentur mercede vndique ex leuissimis hominibus. Ita & doctrina & cultuum deprauatio, regni mutationem sequuta est. Postea & alia ethnica idola, Baal & alia, addita sunt.

Quantquam autem in publica gubernatione talis deprauatio à regibus instituta fuit: tamen Deus immensa misericordia in hoc impio regno excitauit excellentes prophetas, Eliam, Eliseum, Amos, Oseam, & alios, per quos ecclesiam collegit, reuocatam ad veri Dei agnitionem, &

ad veros cultus, ita fuit ecclesia sparsa etiam in regnum Samarie, quanquam ordinaria gubernatio erat impia, ut sub Phariseis & Zadducæis sparsi erant aliqui pii, Zacharias, Ioseph, & multi alij, qui rectè senserunt, vñ nunc sub regno Pontificio aliqui sunt rectè sentientes, qui confessionem ostendunt, quorum alij plus, alij minus lucis habent.

Et quidem Elias & Eliseus magnos scetus docuerunt, annos amplius ceterum. Regnum verò durauit annos ducentos quadraginta quatuor. At Salmanassar Assyrius maximam partem populi abduxit, & collocauit familias in aliis regionibus, vbi aliqui retinuerunt veram doctrinam, & docuerunt multos inter ethnicos. Tales fuerunt familiae Tobiae in Ninive, & Raguelis, & Gabeli in vrbibus Medorum, & passim multas fuisse consentaneum est.

Ita Deus mirabiliter ex decem tribubus aliquas ecclesie reliquias, etiam inter gentes, seruauit, & voluit earum distractionem gentibus prodesse.

Manferunt & exiguae reliquiae decem tribuum in patria sede, sed dissipatae, & sine regno, ut in Osea predictum est: Non faciam furorem irae meae, quia Deus ego sum in medio tui sanctus, sed non ingrediar in ciuitatem: id est,

cum promissionem tradiderim posteritati Iacob, seruabo aliquas reliquias ecclesiae in decem tribubus, nec penitus eas delebo: sed non intrabo in ciuitatem, id est, regnum destruam, nec amplius ciuitatem volo esse regiam sedem, nec defendendam eam, sicut antea defendi,

ut non defendam eam, sicut antea defendi,

GRÆCÆ HISTORIÆ, QVÆ AD

tempus primæ monarchiæ pertinent.

NOMEN Iapeti Græcis notum est, sed vnde, sit, ignorant. Liber Moïsis narrat, eum esse filium Nohæ. Ex Iaphet natus est Iauan, à quo Græcos ortos esse, nomen gentis Ionicæ testatur. Et non dubium est prophetas, cum nominant Iauan, intelligere Græcas gētes. Deinde, vt sit in posteris, & in diuersis locis, nouæ appellationes accesserunt. A

Hellas est ab Hello, qui regnauit inter Dodonæos, qui sunt à Dodanim, filio Iaphet. Nomen Græciæ recentius est, à Græco, qui filius fuit Thessali. Sed veterem Ionicam gentem excelluisse sapientia ac virtute, magnitudo urbium & coloniarum multitudo, & vetusta Homeri scripta ostendunt. B

Sunt autem anni à diluuiio Nohæ, vsque ad bellum Troianum, circiter mille, quod ad tempora Saul refero: inde intelligi potest, Græcam historiam multò recentiorē esse Moisaica. Etsi autem vetustiora quædam recensentur ante bellum Troianum, tamen illa non multis annis antecedunt. Nihil est clarius Argonautica expeditione. Sed hanc antecesserunt Erechtheus Atheniensis, qui clarus factus est repressione Thracum, qui Atticam inuaserant. Item, Perseus, qui bellum gessit cum Persis, & Gorgonas occidit in Libya. Postea & Cadmus ex Phœnicia in Bœotiam nauigauit, & nomina indicant originem. Cadmius enim lingua Phœnicum significat orientalem. Nomina Semele & Ino fuerunt appellationes simulacrorū. Semele prorsus significat effigiem seu simulacrū: Ino fortunam: Theba, nauem. Etsi autē illæ vetustæ narrationes plenæ sunt fabularum, tamen nihil dubiū est, multas res veras illis inuolucris significatas esse. Argonautica expeditio postea celebratior est, ad quam præcipui principes ex vniuersa Græcia cōuenerunt, qui in Colchicā ad velus aureum dicuntur profecti esse, id est, ad venas metallicas. Nā hodie quoque sunt in illa vicina locupletes venæ. Ac fieri potest, vt profectionis occasio fuerit crudelitas Aetæ regis Colchicorum aduersus Phryxum & eius filios. Fuit propemodum talis præstantissimorum principum vltro suscepta militia. qualis fuit principum Germanicorum, Gallicorum & Italorū, qui, duce Godefrido Billionæo, recuperarunt Ierosolymam, quorum virtute diu repressi sūt Turoi, vt tardius potiti sint Asia & Græco imperio. C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

p̄rio. Fuit autem Godefridus dux Lotharingiæ, vt suo loco dicemus, in eadem natus familia, in qua nati sunt duces Bergenses & Iuliacenses. Nomen autem Argo certam figuram nauis significat, & Argonautarum expeditio collocanda est in tempus vicinum etati Samsonis, cuius coetaneus fuit Hercules. Cetera de Argonautis legenda sunt in carmine Apollonii.

Sequitur Argonauticam expeditionem Thebana historia, plena horribilium exemplorum. Duxerat ignarus matrem Oedipus, qui postea hiatu terræ absorptus est, & filij de regno dimicantes, mutuis vulneribus interfecti sunt. Mater iacens inter filios vulneratos sibi ipsi mortem consciuit. Filius Polynicis Thersander, qui Thebis potitus erat, postea in expeditione Troiana interficitur à Thelepho. Ita rerum series ostendit, non longum interuallum esse inter Oedipi tempus & Troianum bellum. Et pœnæ scelerum commonefaciunt lectores de iudicio Dei.

DE BELLO TROIANO.

Troianum bellum vicinum esse temporibus Davidis, intelligi inde potest, quia ab initio regni Albani, ad Romæ initium trecenti anni sunt, vt Virgilius inquit

Hic iam sex centum totos regnabitur annos. Sunt autem ab initio Romæ anni retro numerati, videlicet ab anno Achas decimo ad regni Davidis initium, anni trecenti viginti duo. Quare etsi numerum de Troia nō exactè quæro, tamen hoc ostendi potest, Ebræam historiam multò esse antiquiorem Græca, & Troianum bellum non multò prius fuisse Davidis temporibus. Hæc collatio eo prodest, quia ostendit Ebræam historiam & doctrinam ecclesiæ multò vetustiore esse rebus Græcis. Legatur autem historia Troiana apud Homerum. Et causa consideretur, videlicet adulterium Paridis. Deinde & principum dissimilitudo, virtutēs, scelera, discordiæ, pœnæ vagatæ per omnes familias, & mutatio regnorum Asiæ, Græciæ & Latij, ita, cum ex vno bello magnæ calamitates in vtraque parte sequutæ sint, agnoscamus, bella horribilem pœnam esse, & non temerè mouendas esse respublicas.

Reliquias Troianas duxit Aeneas in Latium. Antenor Helenos vicinos Troianorum, in Illyricum & Istriam. Achilles, & Ajax, duo fortissimi viri, & orti ab Aëaco, sic perierunt, vt Achilles ab ignauo Paride per fraudē interfectus

fit. Ajax furens sibi mortem consciuit. Palamedes, qui antecelluit sapientia, ab Vlysse per calumniam oppressus est. Agamemnon reuersus domum, à coniuge incesta interfectus est. Vlysses diu vagatus, tandem domi à filio Telegono, qui ei ex Circe natus fuerat, occisus est. Diomedes à patria repulsus in Italiam venit, vbi socij dicuntur in aues conuersi esse, quo significatum est, piratas eos factos, & paulatim interfectos esse. Fuit igitur bellum Troianum verè *Ἰλίας κακῶν*, non tantum iplis Troianis, sed etiam multis aliis gentibus.

DE VETERI DOCTRINA IONVM,

Atticorum & vicinorum, de Sibyllis, Atlante,

Orione, Lino, Orpheo, Musao, Homero & Hesiodo.

CVM à diluuiio Nohe sint anni ad Troianum bellum circiter mille, consentaneum est, filium Nohe Iaphet & eius posteros aliquandiu, retinuisse doctrinam à patre traditam, quam & Sem retinuit, præsertim ante longinquas peregrinationes & bella. Occupauit autem posteritas Iauan Ioniam, vbi extincta doctrina patrum de Filio Dei, tamen plus fuit literarum, disciplinæ ciuilis, & artium, quàm alibi. Sed ethnici nihil recitant vetustius Sibyllis, quas fuisse multas credibile est. Nomen enim significat Vaticinam *Σίβη*, Deus, *βελῆ*, consilium. Sic appellatæ fuerunt mulieres, quæ habuerunt sua quædam vaticinia, siue accepta à piis maioribus, siue quoquo modo dæmonum præstigiis sparsa. Citantur carmina Sibyllarum, quorum aliqua existimo retenta esse ex doctrina patrum, vt sunt, quæ congruunt cùm decalogo, de fugiendis idolis, homicidiis, adulteriis, incestis, libidinibus, furis & mendaciis. Hæc carmina cùm posterior ætas negligeret, rursus dicuntur à Phocylide aliqua ex parte collecta esse, & eius nomine in populo deinde repetita,

Sciant autem iuniores, aliud doctrinæ genus esse legē, aliud euangelium, id est, promissionem de Filio Dei: Ac gentes amantes disciplinam, quia lex natura nota est, ex naturali iudicio multas honestas sententias de moribus tradiderunt. Sed credibile est, has quoque multa legis dicta à patribus accepta retinuisse. At doctrina de Filio Dei apud ethnicos extincta fuit. Quod autem Lactantius citat quosdam sybillinos versus de Christo, si non falsò tribuuntur

buuntur Sibyllis, consentaneum est, acceptos esse à patribus, tunc cum adhuc doctrina de Filio nota esset.

Altas dicitur ex Libya doctrinam de cœlestibus motibus & stellis in Græciam attulisse, cuius auditorem fuisse

A Orionem in Bœotia scribitur, à quo pulcherrimo sideri nomen inditum est, quia Græcis annum ordinavit. Et consentaneum est, metas anni descriptas esse ab ortu & occasu Orionis, Pleiadum, & Sirij, quia maximè conspicuæ sunt hæ stellæ, inter minores. Nomen Orionis, ut ego

B existimo, est ab ὄρα, quod significat differentias temporum anni, Ver, Æstatem, Autumnum, Hyemé. Grammatici deriuant ab ὄρου, id est, ab vrina, quia cœsmicus occusus in nouembri ciet sæuas tempestates. Vnde Virgilius inquit:

C *Sæuus Ubi Orion hybernis conditus undis.*

Linus quo tempore fuerit, inde colligi potest, quia Herculem literas & musicas docuit: quæ cum obiugaret, adolescens iratus, tabulam, in qua literas pinxerat, capiti Lini illisit: quo ictu Linus mortuus est. Scribunt

D hunc ex Phœnicia doctrinas in Græciam attulisse. Reliqui habentur pauci ipsius versus, quorum hic celebratissimus est:

Πάσα παῖντα θεῶ τελέσαι, καὶ ἀνῆνυτο ἑδὲν.

E Orpheus Lini auditor, fuit comes Argonautarum Scripsit bella Titanum, & expeditionē Argonautarum. Scribitur discerptus esse à mulieribus in Thracia, superstitione aliqua, quia mutauit leges.

F Homerus vixit post bellum Troianum, cum essent exacti anni centum & quinquaginta, & ante conditam Romam annos circiter cētum & quinquaginta. Non procul ab est ab Esaiæ tempore. Eius carmē ostendit Principum familias eius ætatis, & pingit imagines variarum personarum, consiliorum, & mirabilium euentuum in vita. Quæ imagines sunt exempla & commonefactiones de multis magnis rebus. Simul etiam dulcedo carminis Homerici ostendit, in Ionica gente excellentem fuisse linguæ suauitatem, & magna doctrinarum studia.

G Hesiodus vixit, cum anni centum, post Homerum, exacti essent, aliquantò ante tēpus exilij Babylonici. Fuit sacerdos templi Musarum in Helicone. Nam Aspera Hesiodi patria ad radices mōtis Heliconis sita fuit. Scribit Pausanias eius carmē adhuc suo tempore in plumbeis tabulis in eo templo seruatum esse. Est autem partim concio

de moribus, partim anni descriptio, seu, vt nos nomina-
mus, Calendarium. Ac talem fuisse ethnicorum sacerdo-
rum doctrinam apparet, videlicet præcepta de moribus,
& qualemcunque anni descriptionem, sumptam ab orti-
bus & occasibus stellarum. Vetustas & alium librum He-
siodi habuit, astrologicum videlicet, quæ Plinius citat, in
quo plurium stellarum descriptiones fuisse apparet, quàm
in eo libro, qui adhuc extat. Fuit igitur vetus sapientia
Græciæ particula legis de moribus, cum natura nota, tum
accepta à patribus. Item, inquisitio herbarum, & reme-
diorum, consideratio stellarum, & qualiscumque anni
descriptio. Et in his doctrinis præcipuam partem à Phœ-
nicibus, & Aegyptiis accepit, ad quos multi nauigarunt.

Hesiodum scribunt senem interfectum esse ab hospi-
tibus, seu errore, seu prædæ causâ. Considerentur autem
multorum excellentium virorum tristes interitus, quo-
rum, apud ethnicos, sæpe causâ fuit confirmatio idolo-
rum, vt mortis Orphei & Hesiodi. Etsi autem sit mentio
multorum aliorum vatum & scriptorum, in hac antiqui-
tate primæ monarchiæ, tamen eos omitto. Vtunque
enim ex horum monumentis, quos recensui, intelligi
potest, quæ fuerit vetus Græciæ sapientia, quod conside-
randum est.

Simul autem necesse est mente cogitare, quid intersit
inter ethnicorum & ecclesiæ sapientiam, & vbi, & quæ
interea fuerit ecclesia Dei. Amiserunt enim gentes do-
ctrinam de promissione mediatoris, & paulatim lex apud
ethnicos obscurata est, & magni furores, in excogitandis
idolis, & libidinibus recepti sunt.

DE INITIO VRBIS ROMÆ.

ANNO mudi 3212. anno primo septimæ Olympiadis,
die 21. April. videlicet quo Palilia celebrabantur,
urbem Roman condere cœperunt Romulus &
Remus, nati ex Rhea Syluia, Numitoris regis Albani filia.
Plutarchus initiû collocat in annû tertium sextæ Olym-
piadis. Etsi autem exigua differentia est, vnius nempe
anni, tamē potius sequimur Dionysium Halicarnassensem.
Fuit autem annus primus septimæ Olympiadis, annus 10.
Achas regis Iudæ, qui proximè antecessit Ezechiam, sunt-
que ab initio urbis Romæ ad natum Christum ex virgi-
ne, anni septingenti & quinquaginta.

Quæ fuerit forma primæ gubernationis regiæ, quæ Vr-

bis incrementa, quæ legum & magistratuum mutationes
 inciderint, quanta fuerit ciuium virtus, quæ bella, quàm
 varij motus domestici, donec ea vrbs monarchiam or-
 bis terrarum adepta est. Ac deinde quomodo luxu, bellis
 A ciuilibus, & fatali orbis mutatione, rursus amiserit & vir-
 tutem & imperium, ex integris historiis cognoscendum
 est. Qua in lectione considerandum est, magna imperia
 diuinitus constitui, ne fiant infinitæ dissipationes homi-
 num, assiduis vastationibus & latrociniiis, sed aliquo mo-
 B do societas generis humani conseruetur, & aliquantisper
 familiæ in iisdem sedibus maneant, sint leges, coniugia,
 procreatio & educatio sobolis, iudicia, disciplina, artes:
 præcipuè verò, vt & ecclesia habeat hospitia. Simul autē
 Deus per imperia punit latrocinia & alia scelera, & pro-
 hibet ne iniusti reges & gentes latius grassentur.

C Constituit autem Deus imperia mirabiliter. Etsi enim
 armat virtute aliquos insignes duces, tamē in tanta infir-
 mitate humana experiuntur hi ipsi, humana consilia &
 vires humanas non sufficere ad constituenda & retinēda
 imperia, sed fatentur omnes non furiosi, veram esse vo-
 D cem Danielis: Deus transfert & stabilit imperia.

Persica potentia cōplexa erat florentissimam partem
 orbis terrarum, & erat instructa ingenti multitudine &
 robore hominum, diuitiis ingentibus. Hanc autem
 potentiam euertit adolescēs, natus in horridis montibus
 E Macedoniæ, quod fieri non potuit, nisi Deo & armante
 ducem, & gubernante euentus.

Quid mirabilius est, quàm urbē Romanam, cū esset
 tam turbulēta, & quassaretur subinde domesticis discor-
 diis, & sepe ab externis hostibus vinceretur, tamē monar-
 F chia potitam esse? Sed Deus subinde aliquos duces dedit,
 virtute præstantes, & euentus gubernauit, Canillum, Fa-
 bios, Scipiones, & voluit enim regum tyrannides punire,
 & in ea vrbe collocare imperij arcem, sicut scriptum est:
 G Propter iniuriam regnum à gente in gentem transfertur,
 Et magnam opulentiam ac potentiam comitantur luxus,
 superbia, discordiæ, & alia scelera, quæ pœnas & mutatio-
 nes imperiorum attrahunt, sicut dictum est:

-nam catera regna

Luxuries vitis, odiisque superbia vertit.

H Intuentes igitur imperia, cogitemus de iustitia Dei, pu-
 nientis scelera, & de bonitate eius conseruantis aliquam
 societatem generis humani, & ordinem, vt colligi eccle-

fia possit, & veris gemitibus petamus, vt det nobis salu-
 tia inperia, & caueamus, ne nostris furoribus turbentur.
 Initio Roma gubernata est à regibus annos 244. teste Li-
 uio, quem in Romana historia sequi rectissimū est. Apud
 ipsum etiam rerum gestarum series legenda est, & consi- **A**
 derandum, creuisse potentiam foris militari labore & di-
 sciplina: domi verò modestia & iustitia gubernationis, &
 ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyranni-
 dem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sæ-
 pissimè causæ mutationū in imperiis, libidines fu erunt, **B**
 iuxta dictum vniuersale: Omnis anima, quæ fecerit abo-
 minationes has, eradicabitur. Hic breuiter nomina regum
 adscribemus.

Romulus regnauit annos triginta octo.

Numa annos quadraginta tres.

Tullus Hostilius triginta duos. Hic deleuit Albam, & **C**
 ciues Romam migrare cōegit. In his fuit & familia Iulia,
 ab Iulo orta, quæ regnum Albæ tenuerat. Ideo dixit Vir-
 gilius Æneæ posteritatem regnaturam esse:

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Ancus Martius annos viginti quatuor, **D**

Tarquinius Priscus annos triginta septem,

Seruius Tullius quadraginta quatuor. In huius senectā
 incidit initium Persicæ monarchiæ, vt mox dicemus. Sed
 breuitatis causa hic omnium Regum Romanorū nomi-
 na recitamus.

Tarquinius Superbus vigintiquinque. Hic expulsus est **E**
 regno, propter filij scelus, qui Lucretiam per vim com-
 presserat. Id exemplum notum sit inter libidinum po-
 nas.

DE SECUNDA MONARCHIA. **F**

IN fine primæ monarchiæ Deus etiam in regno Baby-
 lonico summos reges Nabuchadnezar, & eius filium, ad
 ecclesiæ societatem ingentibus miraculis vocauit. Quia **G**
 volebat his testimoniis ostēdere, quæ & vbi tunc erat ve-
 ra de Deo doctrina, & vera ecclesia. Cū autem tertius
 à Nabogodonosor restitueret idola, & blasphemias cane-
 ret contra verum Deum, excussus est ex regno, & mo-
 narchia à Chaldæis ad Persas translata est. **H**

Hac translatione Deus simul & puniuit blasphemum
 regem.

legem, & ecclesiam exultantem reduxit in patriam, ne, si finis non esset dissipationis, gens Iudæa funditus periret, quam voluit Deus habere certam sedem & politiam, ut sciretur, quæ, & ubi esset vera de Deo doctrina, & ecclesia, & ubi vellet nasci, conspici & audiri Messias.

A Legatur autem apud Danielelem historia de causa translata monarchiæ, de blasphemis Baldassari, & de manu scribentis in pariete tria verba, quæ significant, circumactis periodis regnorum, deficere authoritatē, & mox sequi discordias, quæ sunt exitiosæ imperiis. Quomodo autem congruant appellationes regum Persicorum à Græcis recitata, ad Danielelem & Esdram, initio breuiter dicam.

Græci Persicos reges sic numerant:

Cyrus regnavit annos viginti novem.

C Cambyes annos septem, menses quinque.

Darius filius Histaspis annos triginta sex.

Xerxes annos viginti.

Artaxerxes Longimanus quadraginta,

Darius Nothus, novemdecim,

D Artaxerxes Mnemon quadraginta.

Ochus annos viginti sex.

Artanes annos quatuor.

Darius ultimus, annos sex.

E Apud Danielē Darius Medus nominatur ante Cyrum, Iosephus, hunc Darium, inquit esse Cyaxarem, filiū Astyagis; quod consentaneum est. Nam & Xenophon Cyrum Cyaxari adiungit. Ordo igitur hic est apud Metasthenem.

Darius & Cyrus simul regnarunt annos duos.

F Postea Cyrus solus annos viginti duos.

Artaxerxes Assuerus annos viginti.

Darius Artaxerxes Longimanus annos triginta septem.

Darius Nothus annos novemdecim.

G Artaxerxes Mnemon quinquaginta quinque.

Ochus annos viginti sex.

Artanes annos quatuor.

Darius ultimus annos sex.

H In hoc catalogo Metasthenis pleraque nomina cum Græcorum enumeratione congruunt. Duo autem omisi sunt, Cambyses & Xerxes, quia Cambyses regnavit, viute patre. Cum igitur non liceret extra regnum proficisci

regem cum exercitu, nisi domi prius rege creato, Cyrus ducturus exercitum in Scythiam, filium Cambyfen creat regem Persarum. Ita anni Cambyfis, qui regnavit absente patre, attribuuntur Cyri annis. Post Cyrū hic nominatur Artaxerxes Assuerus, qui est Darius filius Histaspis, quem scribit Herodotus habuisse coniugem filiam Cyri Atossam, & nominat inter concubinas Aristonam, quam ait valde dilectam fuisse à Dario. Hāc consentaneum est fuisse Ester, cuius historia est in Bibliis.

Post Darium filium Histaspis, nominant Græci Xerxē, qui celebratissimus est, propter magnitudinē exercitus quem duxit in Græciam. Videtur autē ideō hic omissus, quia, eo discedente, domi regnavit filius Artaxerxes Longimanus, cui familiaris fuit Esdras. Et post bellum Xerxes statim interfectus est, cum fratrem interfecisset, & haberet incestam consuetudinem cum eius coniuge & filia.

DE CYRO PRIMO

rege Persico.

CVM imperia diuinitus constitui, & trāsferti certum sit, sicut Daniel inquit, Deus transfert regna & stabilit; sciamus etiam principes aliquos excellenti sapiētia & virtute à Deo ornari, & singularibus motibus regi, vt sint felices in gubernatione, & salutare generi humano, profint Ecclesiæ, muniant honestam societatem hominum, legibus, iudiciis, pœnis, disciplina, commerciis multarum gentium. Tales principes diuinitus instructos excellentia virtutum & felicitate, nominant Græci viros Heroicos. Sūtq; & in historiis & in quotidiana vita considerata discrimina gubernatorum heroicorum, mediocrium, & tyrannorum, vt opera Dei discernantur ab operibus diaboli, & vasa misericordiæ à vasis iræ, & vt beneficia diuina grati celebremus, & furores tyrannicos detestemur. Et multæ insignes admonitiones sunt in singulorum historiis. Quanta virtutum præstantia est in Samfone, Hercule, Dauidē, Alexandro. Hi tamen & tetros lapsus habēt, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate, de modestia, ne ruamus extra metas, & de inuocatione Dei, vt ardentē petamus nos à Deo regi & iuuari. Multę liberationes in periculis iustorum in inuocatione susceptis, & subitæ euersiones florentis potentia superborum, qui

qui mouent bella non necessaria, manifesta testimonia sunt præsentiæ Dei. Vt, Cræsus, fiducia potētiz, infert bellum Cyro gerenti iustum bellum aduersus tyrannum Babylonicum, qui Gobriæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat.

Sic igitur hæc historiæ legantur, vt mētes simul præsentiā Dei, & multa opera diuina considerent. Cyrus expositus, vt fame moreretur, diuinitus seruator, quocunque modo id factum est. Postea optima disciplina Persica ad virtutem assuefactus est. Cūque velim omnibus notissimos esse libros Herodoti & Xenophontis, non inferam eorum narrationes huic breui commemorationi. Daniel, familiarem fuisse regnanti Cyro manifestū est. Arbitror autē & tunc, cū rexit Persiam Daniel, præsides in Susis, fuisse eius auditorem Cyrum adolescentem, & ab eo didicisse veram de Deo & de Messia doctrinam, & prædictiones Esaia, in qua nomen Cyri expressè positum est.

Inter disciplinæ exempla recitat hoc Xenophon, quod docet, leges anteferēdas esse propriis opinionibus. Exercebant iudicia adolescentes, & postea sententiarum rationem magistro reddebant. Venerant autem in iudiciū duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem breuiori adolescenti, & ei curtam tradidit. Cyrus audita vtriusque oratione, iussit procerum tenere longam tunicam, alterum curtam. Propter hanc sententiam plagas accepisse Cyrus traditur, quia iustitia est æqualitas, non quæ nobis videretur, sed quæ lex ordinat. Hæc autē facit hanc æqualitem, vt suum quisque teneat, & prohibet furta & rapinas.

Egressus ex adolescētia, fuit socius regis Cyaxaris, qui à Daniele nominatur Darius Medus, & magna bella gessit annos amplius viginti, antequam cepit Babylonem. Nam Rex Assyrius Medis bellum intulerat, & hic socium habebat Cræsum. Nominat autem regem Assyrium Herodotus Labynitū, qui existimatur esse Baldaasar apud Daniele. Quia verò res Lydorum, & Ionie, Græcis notiores fuerunt, bellum Ionicum copiosius descriptum est. Fuit autem eo tempore florentissima Ionia, vrbibus, ingeniis, & artibus ornatissima. Sed à Cyro & Harpago multæ magnæ vrbes deletæ sunt, fueruntque tantæ calamitates, vt multitudo, nauigiis ex vrbibus fugiens, vltro se in mare demerserit. Apparet autem libidinum confusiones caus-

sam fuisse tantarum pœnarum.

Eo tēpore Phocéâ, Ionicâ vrbe, circumfessa ab Harpago, ciues, deserta patria, nauigarunt in occidentē, & Masyliam in littore Gallico condiderunt, vbi longo tēpore Ionicam linguam & doctrinas retinuerunt, & iustitiæ ac A disciplinæ laude excelluerunt. Nomen est ab ἀλία, id est, naue piscatoria, & μάται, id est, alligare, vel quærere, quod, propter commoditatem portus, eum locum nauigantes elegerint.

Capto autem Cræso, pepercisse, hac occasione, Cyrus B scribitur: Cū in rogū impositus ter clamasset: O Solon, Cyrus miratus, cur in extremo articulo vitæ hanc vocem sonaret, iussit eum liberari. Ibi Cræsus interrogatus, narrauit suum & Solonis colloquium, qui dixerat, Neminem, ante vitæ finem, beatum esse iudicandum: quia singulis ante mortē tristitia multa accidere possent. Hæc cogitantem, ait, se deplorassee suam stultitiam, quod confusus præsentī potentia, bellum Cyro intulisset, tunc non cogitans fortunæ inconstantiam, cū quidem & oraculo rectē monitus esset, se beatum fore, si se nossent. Quo, cū D iudicasset se moneri, ne quid moueret; tamen ab adulatoribus incitatum se esse, qui oraculum sic interpretati essent, vt potentiam suam cogitaret maiorem esse Cyri potentia, & permotum esse, vt bellū moueret. Hæc cū Cyrus audiuisset, seruauit eum, & inter viros honoratos E & amicos secum habuit.

Nominatur ergo Cræsus inter exempla inconstantiae fortunæ. Sed caussa magis consideranda est. Errore mouetur, vt bellum non necessarium moueat, ita calamitatem attrahit. Docet igitur, ne res magnas, sine necessitate, moueamus sed simus memores nostræ infirmitatis, & necessaria faciamus, sicut præceptum est: Subditus esto Deo, & ora eum, &c. Item: Commenda Deo viam tuam, &c.

Notæ sint, & memorabiles sententiæ in hac historia. Apud Herodotum, inquit Solon pag. β, versu vltimo: πάντες ἄνθρωποι συμφορῇ: id est, Homo hoc totum quod est, est obnoxium multis calamitatib. & aduersis casibus. Apud Xenophontem oraculum recitatur:

Σαυτον γνώσκων εὐδαίμων Κροῖσε παρὰ σε

Post bellum gestū aduersus Ionios & Lydos, Cyrus Babylonem cœpit obsidere: quam eū occupasset, tenuit iam duo maxima regna, Lydium & Babylonicum: & antecelluit potentia omnibus regibus generis humani. Et si igitur

igitur res magnas gessit Cyrus, ante occupatam Babylo-
nem, tamen initium monarchiæ Persicæ constitutum est
hac victoria, qua summā arcem imperij Babylonē cepit.
Et anni septuaginta exilij Iudæorum hoc anno, capta Ba-
bylone, finiti esse scribuntur. Hic nominatur annus pri-
mus Cyri, scilicet monarchiæ, post captam Babylonem,
in 2. libro Paralipom. & primo libro Esdræ.

Cum autē Cyrus victor, domitis duobus præcipuis regi-
bus, Asiam teneret, scirētque semper gentes Scythicas in
Asiam infusas esse, & magnas vastationes fecisse, vt Asia
tuta esset, bellum Massagetis, qui vicini erat mari Caspio,
intulit. Fuisse autem Massagetæ Gothorum stirpem, no-
men indicat, quod à Getis compositum est, & Mes. Fuerūt
autem Mes & Gether posterī Sem, vt Genesis testatur. Ab
illis Getas esse cōsentaneum est. Et vicini in illa regione
fuerunt Massagetæ, Sueui & Alani.

In hoc bello dum abest Cyrus, interea domi Cambyfes
regnat annos sex. Ita miscentur anni Cyri & Cābyfis. Et
quanquam Cyrus, primo anno monarchiæ, post captam
Babylonem, latissimū edictum, de restituendis Iudæis in
patriam, & de instauratione tēpli & politiæ Iudaicæ, edi-
derat; tamen postea filius Cambyfes prohibuit reditum,
quia bellū illaturus erat Ægyptiis, & metuebat, ne Iudæi
se Ægyptiis adiungerent. Ita nouis cōsiliis diabolus impe-
diuit reditū Iudæorū, & ecclesiæ instaurationē. Fuerunt
itaq; in luctu pii, præsertim postquā Cyrus interfectus est.

Herodotus scribit, Persicum exercitum à Massagetis in-
genti prælio victum esse, & simul in acie Cyrum inter-
fectum esse, ac postea cadaueri caput præcisum esse, quod
postea Tomyris regina in vtrēm plenum sanguine cōie-
cit, addito hoc verbo, cum contumelia & exprobratione
crudelitatis: Quia sanguinē sitiisset, ibi humano sanguine
saturaretur. Antea enim Cyrus & exercitum Massageta-
rum trucidauerat, & filium reginæ ceperat.

Etsi autem, inquit Herodotus, dissimiles esse sermones
de Cyri morte, tamen vtrinq; magnos exercitus truci-
datos esse consentaneū est. Et fieri potest, vt Cyrus, quan-
quam Deum rectē inuocauit, & fuit veræ ecclesiæ mem-
brū, ac hæres vitæ æternæ; didicerat enim à Daniele ve-
ram doctrinam, tamen, vt Iosias, moto non necessario
bello, cladem acceperit, & inter exempla propositus
sit, quæ monent, non solum impios & iniusta mo-
uentes, à Deo eueri, vt Pharaonem, Saulem, & alios

innumerabiles, sed etiam electis, cum in fastigium venerunt, metuendos esse aduersos casus, praesertim si fiant se-
gniores, vt multorum praestantissimorum hominum sua
quaedam sunt errata, quae comitantur poena, vt Aatonis,
Salomonis, Osiæ, Iosia. Et vniuersaliter vult Deus omnes
sanctos agnoscere infirmitatem humanam, & obtempe-
rare, cum aut puniuntur propter certos lapsus, vt David,
Salomon, Osiæ & alij multi: aut singulari consilio Dei,
onerantur cruce & ærumnis, sicut scriptum est: Humilita-
mini sub potenti manu Dei. Item: oportet nos similes fie-
ri imaginis filij Dei.

Narrat autem Xenophon, Cyrum placide mortuum
esse, & eius orationem recitat, qua ante mortem filios
hortatur ad iustitiam, & ad concordiam. Et addit com-
memorationem de immortalitate animæ, & de præmiis
& pœnis sequuturis post hanc vitam: ac iudicij diuini, &
signum & testimonium esse affirmat, horrendos pauores
conscientiæ, qui sunt vindices scelerum, etiam si quis hu-
mana iudicia effugerit.

Etsi autem magnum decus est, quod Deus Cyrum ad
imperij fastigium vocauit, & prudentia, iustitia, fortitudi-
ne, & aliis virtutibus, felicitate in rebus gerendis instru-
xit: tamen hoc longè maius bonum fuit, quod pectus eius
ad agnitionem & inuocationem veri Dei & Messie flexit,
& eius imperium voluit esse salutare ecclesiæ. Hæc sunt
summa bona gubernatoris, quia politiæ debent esse ho-
spitia ecclesiæ, & ministerium euangelij, & disciplinam
tueri, iuxta dictum: Reges erunt nutritores tui. Et Psalmus
inquit: Aperite portas, principes, vestras, aperiimini por-
ta mundi.

Optandum autem erat plura de Cyro in Daniele exta-
re, sed legamus quantum tradidit antiquitas, & virtutes
Cyri diligenter in Xenophonte cōtemplemur. Nusquam
irascitur in tota historia, nō certat ambitione, cedit Cya-
xari, ait se nō effusè lætatū esse, & *ὅτι ἐὺ φρονεῖ τοῦ ἐκπεπλη-
μένως*. Diligtia tanta fuit, vt nō daret mandata incertis,
vt negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam fe-
rendam: Ligna aliquis secato. Sed nominatim certis mā-
data dedit, & nomina meminit. Iussit præconium fieri in
bellis, vt parceretur agricolis, & quā minimum belli
esset. *συνεργάστον τῷ πολέμῳ λαβεῖν*. Iubet sic vincere, vt
possessores maneant in suis possessionibus. Reprimi vult
armatos hostes, & seruari populum pacis cupidum.

DE ECCLESIA.

A NNI supra ex Moise, & historiis prophetis, ordine sumti sunt.

A Anni ab initio mundi vsque ad destructionem Ierosolymæ 3355.

Adde 70. exilij Babylonici vsque ad captam Babylonem à Cyro, & vsque ad edictum Cyri de restitutione templi, anno mundi 3425.

B Ut autem semper in serie temporum considerandum est, quæ, & vbi fuerit ecclesia, quæ habuerit testimonia, pericula, liberationes, certamina: ita nunc tempore monarchiæ Persicæ eadem consideranda sunt. Dictum est autem supra, fuisse ecclesiam annis 70. in exilio & tristi seruitute in Chaldæa, in qua tamen Deus ornauit eam illustribus testimoniis, & ingenti gloria: liberatione trium virorum, qui in flamas coniecti fuerat, & aliis miraculis: ac recēs, ante edictū Cyri, Daniel inter leones seruatus est.

C Nunc latissima reductio in patriam sequitur. Quanquā autem accesserunt multæ miseriæ, tamen monarchia Persica, vsque ad hoc tempus, minùs aspera fuit erga ecclesiam, quàm alia monarchia. Cyrus, anno proximo post captam Babylonem, edidit decretum, quo concessit Iudæis reditum in patriam, & dedit mandata de instauratione templi, & attribuit redditus. Fuitque dux populi Iudæorum Zorobabel, nepos regis Ieconia. Deinceps enim, sine regio nomine, duces ex stirpe David populo Iudæorum præfuerunt. Et fuit summus sacerdos Iesus, filius Iosedek. Hos duos ductores magna multitudo comitata est, vt scriptum est in libro Esdræ. Hi reuersi in Iudæam, rursus condere urbem Ierosolymam cœperunt, & fundamenta templi iecerunt.

D Hæc latissima initia turbata sunt, partim à vicinis Samaritanis, partim aulicis calumniis. Cum enim pater Cyrus bellum aduersus Massagetas gereret, & Cambyfes domi regnaret, inchoata ædificatio templi, edicto Cambyfis prohibita est. Et consentaneum est, calumniatores in aula, habere vios esse occasione, quod cum bellum illaturus esset Cambyfes Aegyptiis, disputatum est, Iudæos ex Aegyptia stirpe esse, & cauendum esse, ne Iudæi se cum Aegyptiis coniungerent. Ita à Cambyfis tempore, vsque ad secundum annum Longimani, instaurationis impedita est. Ac tunc rursus, noua consolatione, populus, per Haggæum & Zachariam, confirmatus est.

Et si autem eductio ex Aegypto gloriosior est, & manifestis miraculis magis ornata, qua Deus voluit ostendere testimonia de lege, tamen non minus difficile fuit, dissipatas familias colligere, & inermes per tot inimicas gentes ducere, & inter hostes rursus extruere urbem, & collapsam Rempublicam restituere, post annos 70. quam olim fuerat, cum valido exercitu alienam terram occupare. Vtraque res ostendit, Deum mirabiliter seruire & regere ecclesiam, & velle peti, & expectati diuinum auxilium, sicut & in hac ipsa restitutione consolatur Zachariam, anxium de defensione multitudinis, mulierum, puerperarum, infantum, senum, imbecillium familiarum, cum nondum haberent tecta, muros, & praesidia, inquiens: Non in exercitu, non in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus. Item: Ego ero murus igneus circum eos.

Quo igitur in loco tunc fuerit ecclesia, & quae habuerit testimonia, ostendit haec reductio, in qua multa sunt miracula. Tempus congruit cum vaticinio Ieremiae, qui praedixit post annos 70. populum reditum esse. Et Danieli fuisse prophetam, a Deo missum, recens protectio inter leones ostendit. Erant igitur ecclesia Dei ipsius auditores, qui professus est doctrinam in libris prophetarum traditam, & hanc ita illustravit, ut non solum dixerit, quale futurum esset regnum Messiae, & quae beneficia, sed etiam numerum annorum expressit, intra quos Messias pro genere humano futurus erat victima. Haec concilio praecipuam euangelij doctrinam complectitur.

Ac valde prodest omnibus hominibus hac ipsam concilionem notissimam esse, quae quidem & perspicue refutat Iudaeos. Quia cum affirmet, stante politica Mosaica, veterum esse Messiam, non dubium est, errare Iudaeos, qui nondum venisse Messiam vociferantur. Saepem igitur legatur caput notum Danielis, ubi scriptum est: Septuaginta hebdomades decretae sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut finiatur praeuaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propitiatio pro peccato, & adducatur iustitia sempiterna, ut compleatur visio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum. Scito ergo & considerato. Ab exitu sermonis, ut iterum habitetur & aedificetur Ierusalem, usque ad Christum Ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta duae erunt, & rursus habitata erit, & aedificata platea Ierosolymae, & muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, &

non

non erit populus, & ciuitatem, & Sanctuarium destruet
 populus ducis venturi, & finis eius inundatio, & finis bel-
 li, definita vastitas. Et confirmabit testamentum multis,
 hebdomade vna, & in dimidio hebdomadis deficiet ho-
 stia, & sacrificium, & erit super aras abominatio vasta-
 tionis perpetua, & definita vastitas effusa erit.

In hoc vaticinio & beneficia Messiae recipiuntur, & mors
 Messiae praedicitur, & tempus aduentus exprimitur. Heb-
 domades enim intelligendae sunt annorum hebdoma-
 des, vt in Leuitico capit. 25. textus loquitur. Sunt igitur
 hebdomades septuaginta, anni 490.

Dicit autem Daniel: Post hebdomadas sexaginta duas
 occidetur Christus, sic tamen vt in dimidio hebdomadis
 confirmet testamentum, id est, doceat & testimonia o-
 stendat, & deinde patiatur & resurgat.

Significat autem Daniel, vnde sit inchoanda numera-
 tio, cum ait, ab exitu sermonis, vt iterum habitetur & re-
 dificentur Ierusalem. Hac sermonis egressio, non intelli-
 gatur Cyri decretum, quia tunc aedificatio rursus prohi-
 bita, & impedita est, vsque ad Darij Longimani guberna-
 tionem. Ad hoc interuallum accommodant aliqui dictum
 Iohannis 2. Quadraginta sex annis aedificatum est hoc
 templum. Sed de eo dicto Iohannis hic non dispuro.

Sumatur autem initium hebdomadam ab eo tempore,
 cum abolitis prohibitionibus, iam processit aedificatio,
 sitque initium ab egressione sermonis, de processuro o-
 pere, cum Haggaeus & Zacharias vaticinantur opus pro-
 cessurum esse anno secundo Longimani, & postea Esdras
 mittitur anno 7. Longimani.

Concinnius est autem egressionem sermonis de diui-
 no sermone intelligi, qui per Haggaeum & Zachariam
 traditus est. Quamquam adiungi Esdrae missio potest, quae
 non longo interuallo sequitur. Sunt autem a secundo an-
 no Longimani vsque ad mortem vltimi Darij, iuxta Me-
 tasthenem, anni 145. Adde, iuxta Philonem, vsque ad trice-
 simum Herodis, quo natus est Christus, annos 310. Adde
 30. annos ad Baptismum Christi, ita erunt anni 485. Iam
 69. hebdomades annorum sunt anni 485. Sunt igitur ad
 Christi Baptismum 69. hebdomades, & in dimidio vltimae

Christus publice concionatus est, ostendit testimonia, pas-
 sus est, & resurrexit. Ita in Pentecoste, proxima post re-
 surrectionem Christi, finis est hebdomadam Danielis. Nam
 postea Iudaica politia reiecta est, templum a Deo damna-

rum est, & magis magisque prophanatum, donec tota gens sub Tito dissipata, & templum fuditus deletum est.

Hæc computatio tantum quinquennio differt à Fun-
tiana, qui orditur hebdomades à septimo anno Lōgima-
ni. Nec absurdum est, adiungere Esdræ missionē ad Hag-
gæi & Zachariæ vaticinia. Et, si Ptolemæi numeros seque-
ris, ab Alexandri morte vsque ad Augustum, inuenies à
morte Alexandri ad natum Christum annos 324. quibus
si addes Persicos annos regni Alexandri post Darium, ta-
men incurrent hebdomades in annos Christi.

DE STVDIIS DOCTRINARVM

in Græcia.

Primi in Græcia doctores, qui, vel de natura rerum,
vel de moribus, vel de historiis scripta monumenta
ediderunt, plerumque carminibus vsi sunt, vt Linus,
Orpheus, Homerus, Hesiodus. Fuerunt igitur primi scri-
ptores poëtæ. Deinde alij doctores orti sunt, qui cōple-
xi sunt omnes artes, arithmeticam, geometriam, doctri-
nam de motibus & effectibus cœlestibus, physicam, de
qualitatum actionibus in materia corporum, & de re-
mediis morborum. Harum doctrinarum partem, veteres
Ionas à suis parentibus, Iaphet & Iauan, accepisse, cōsen-
taneum est. Sed magis coluerunt arithmeticen, geome-
triam, de motibus & effectibus cœlestibus, & artem me-
dicam Phœnices & Ægyptij. Horum eruditi consuetudi-
ne Thales, & Pythagoras, circiter Cræsi & Cyri tempora,
excitauerunt maiorum studia harum doctrinarum in Eu-
ropa, & cœtus discipulorum familiariter docuerunt.

Thales vixit Mileti, & ordinauit annum Ionicis ciui-
tatibus, & Atticæ, rectè monstratis æquinoctiorum tem-
poribus, & interuallis; & descripsit meteora carmine.

Pythagoras natus in Samo, adiit Ægyptum, & inde at-
tulit suam philosophiam Tarentum. Ab his duobus di-
uersa genera philosophiæ orta sunt. Ionicum à Thalete,
quod fuit minùs obscurum, & magis physicum: Alterum
Italicum à Pythagora; qui, cum Romæ regnaret Seruius
Tullus, docuit in vltima ora Italiæ, magna Græcia, fuitq;
doctrina obscura, plena ænigmatum, & ad vsum cōmu-
nem minùs accommodata; & quia arcanos congressus,
& suos quosdam ritus pythagorici habuerunt, propter
tyrannorum suspensiones, deleti sunt.

D E

DE SOLONE.

- C**ROESI tempore & Solon fuit ciuis Atheniensis, quē, cū seditio Athenis orta esset, propter crudelitatem fœneratorū, qui cogeant debitorum filios, &
- A** filias sibi, in seruitutem addici, aut vendi, vt vsuræ numerarentur, ciuitas consentiens, elegit, vt legum & iudiciorū acerbitatē mitigaret, & vsuras moderaretur. Hic primam tulit legē, ne deinceps liceret vllum liberū corpus, propter debita, aut vsuras, in seruitutem trahi. Item: Vt
- B** tunc vsuræ, quæ ad id tempus debebantur, omnes remitterentur: & ipse primus remisit quinque talenta, id est, tria millia coronatorum. Hunc modum etiam vsurarum instituit, ne plus peteretur, quàm vsura, quæ nominatur centesima, id est, centesimo mense sortem æquās. Postea
- C** leges veteres Atheniensium mitigauit, & iudicia cōstituit. Nomen autem erat veterum legum, Leges Draconis, sic nominata vel ab authore, vel (vt magis existimo) à loco iudicij, cuius signum terribile erat Draco. Fuerunt enim poenæ multorum delictorum asperiores, in illa seueriore antiquitate, sicut Demades inquit: Leges Draconis sanguine scriptas fuisse. Fuit autem aliquarum mitigatio honesta, vt, Ne darentur in seruitutem filij, aut filię, pro pecunia sumpta mutuo. Contra verò aliquarum laxatio turpis fuit, vt, de adulteriis, quæ omnia olim puniebantur supplicio capitali.
- E** Ordinauit & annum ac menses, & ad duodecim menses lunares adiecit epactas dies vnde oim, vt congruerent ad integrum solis circuitum. Initium anni constituit coniunctionem solis & lunæ proximam æstiuo solstitio. Collegit & in integrum corpus Homeri poemata, & in loco publico collocauit, & instituit, vt ordine singuli libri in diebus festis publicè legerentur, & ostendit, ad gubernatores pertinere, curam conseruandi bona scripta. Antecessit autem Homerus Solonem annos circiter trecentos.
- C** Sapiēter actiones fœnenses ita distinxit, vt earum ordo pene ad Decalogum congruat. Sunt enim actiones, velut exequutio poenarum, quibus externa delicta contra Decalogum puniuntur. Demosthenes recitat iuramentum Iudicum: **F**ERAM sententias iuxta leges, nec suffragia feram, vt debita condonentur, aut agri aut domus locupletioribus eripiantur, nec reducā exules, nec liberabo damnatos aut reos, nec accipiam munera iudicij causa: Audiam pariter accusatorem, & reum: pronuntiabo de re,

de qua propriè actio instituta est. Hæc & similia multa exempla, in historia Solonis, continent vtilis commonefactiones, quas prodest passim ex scriptoribus excerpere.

CAMBYSES SECVNDVS REX
Persarum.

CVM Cyrus senex exercitum extra regnum aduersus Massagetas duceret, filio Cambyli regium nomen tribuit, & viuens adhuc, Persicæ monarchiæ regem eum esse iussit. Hic Cambyses Ægyptum addidit regno Persico. Est autem insigne exemplum inconstantia rerû humanarum, quod natus tanto patre, cuius fuit excellens virtus, & haud cubiè, optima disciplina institutus, tamen mores induit non solum genere & rege indignos, sed omnino retros. Motus falsa suspitione, iussit interfici fratrem. Duxit uxorem sororem suam, & lacrymantem, propter fratris necem, excandescens, grauidam interfecit. Hæc domesticam crudelitatem alij furores sequuti sunt. Cum Prexaspes reprehendisset eius temulentiam, dixit se ostensurum esse, sibi mentem etiam inter pocula integram esse, ac iussit in conuiuium adduci filium Prexaspis, quem collocatum ad limen, iussit puerum sinistram manum capiti imponere, & arcum intendit, ac ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod cum vulnerasset, icto pectore hærens in corde spiculum patri monstrat, eumque ridens interrogat, sat isne certam manum haberet? Pater, sibi metuens, artem laudat.

Sed talis cum esset Cambyses, aliquantò post diuinitus punitus est. Cum enim in equum ascenderet, decidens ex vagina gladius, ferit ei femur. Ex eo vulnere post paucos dies mortuus est, cum regnasset annos septem, menses quinque. Cum autem, viuo patre, annos aliquot regnarit, hi anni discernuntur à patris annis. Est autem & ipsius pœna testimonium regulæ: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Ac talibus exemplis pœnarum, Deus, cæteros homines, de prouidentia, & de suo iudicio commonefacit.

Iustitiæ exemplum de Cambyse hoc narrat Herodotus: Præsidem Sisammem, qui, pecunia corruptus, iniustam sententiam tulerat, interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eamque instrauit tribunali. Postea filiū Sisamnis, Otanem in eam sedem collocavit, ac iussit eum intuentem

tem patris exunias, iustè iudicare, ne simili supplicio afficeretur.

- A** Sæpè autem dicimus, societatem hominum similem esse gregi, quem, etsi passim lacerant lupi & vrsi, tamè fidelis pastor à cæteris pecudibus eos depellit. Sic, etsi grassantur diaboli, tyrāni, & alij scelerati in genere humano, tamen Deus, ceu fidelis pastor, sua dextra cætus aliquos protegit, iuxta illud: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Et grassantes tyrannos & latrones tollit. **B** Quanquam igitur & ipse Cambyfes tyrannus est, & mox punitur, tamen quædam in gubernatione diuinitus iusta fiunt, ne dissipetur vniuersa societas generis humani.

C DE DARIO, TERTIO
Rege Persico.

- C**VM abesset Cambyfes in Ægypto, Magi aliquot, conspiratione facta, regnum à familia Cyri ad sese transferre conati sunt, & vnus ex Magis regem se **D** nominauit. Sed re prodita, Magi à septem principibus interficiuntur. Postea deliberatio instituitur de forma gubernationis. Et sunt orationes tres apud Herodotum dulcissimæ, de optimo statu.

- Otani placet nō creari regem, sed suadet, vt certis legibus principes, & ciuitates fœdus faciant, de communi defensione, & singuli suam libertatem atque æqualitatem **E** retineant. Quia vnum armare summa potentia nequaquam tutum sit. Ipsa enim magnitudo potentia etiam in bonis mentem deteriore efficit. Cūque cupiditas incitata est, quia facultas est delinquendi, crescit audacia, **F** & ruit in omnia scelera. Ac tyrānos, inquit, delectari maiorum familiaritate, & calumniis, optimum esse ducere, mouere leges patriæ, vi rapere aliorum coniuges, interficere ciues sine iudicio.

- G** Hanc sententiam refutat Megabyzus, dicens, Vulgi tyrannidem minùs tolerabilem esse vnius tyrannide: quia vulgus fit sine sapientia, ac ruat in negocia incitatum, vt rapida flumina. Suadet igitur constitui paucorum optimorum virorum principatum, & addit tutissimam rationem: **H** Consentaneum est, optimorum virorum optima consilia esse.

Darij tertia sententia fuit, quæ suasit regem creari, quia etiam inter paucos non sit diuturna concordia: & in ma-

gnis imperiis hoc accidere, vt, propter discordias principum, tandem necesse sit, ad vnum summam potentiam trāsferre. Rectius etiam esse, patrias leges & institutiones non abolere, quā regium statum constituissent.

Hanc Darij sententiam cū ceteri quatuor approbassent, decretum est, vt rex crearetur: & ne certamina orientur, sed vt electio Deo commissā videretur, conuenit, vt mane principes in suburbio, equis insidentes, conuenerent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriēt e sole, is rex esset. Darius autem cū domum rediisset, hęc decreta narrat suorum equorum curatori OEbari, & interrogat, an arte rem iuuare possit. Ille verò, inquit, se consiliū inuenturum esse. Ac noctu in eo loco, in quo principes mane conuenturi erant, equum Darij ad equam admittit. Manē igitur, desiderio equæ, primus edidit hinnitum Darij equus. Sed tamen accessit cœleste signum, ulgur & tonitrua sereno cœlo, quod iudicatur esse faustū. Defiliētes igitur ex equis omnes principes, Persico more Darium adorant, regem salutant, & ei fausta precantur.

Regnavit autem annos triginta sex, vt Græci numerant. Initio regni, Babylonem, quæ à Persis defecerat, post longam obsidionem, vicesimo mense recepit, astutia Zopyri, qui cū sibi nares & aures præcidisset ipse, Babylonem venit, cruenta facie, simulans se à rege hac contumelia affectū esse, quod hortator fuisset relinquēdæ obsidionis, vehementer accusans regiam scuitiam. Hęc credentes Babylonij, præficiunt eum exercitui, qui primum, vt ei plus fidei esset, leuibus præliis vicit Persas, aliquantò post autem urbem Dario tradidit. Ita secundo à Persis Babylon capta est.

Tanto autem in honore postea Zopyrus apud Darium semper fuit, vt cū Darius pomum punicum in manu teneret, dixerit, se non optare maiorem thesaurum vllū, quā vt tot haberet Zopyros, quot grana sint illius pomi, significans, regibus nihil vtilius esse fidelibus amicis. Recepta Babylone Darius aliquantò post mouit bellum Scythicum. Vt enim Cyrus à suo regno barbaricas gētes, quæ ex Arctoa regione in Asiam infundebantur, arcere conatus est: ita & Darius infusas iam in Asiam eūcere, & longius remouere volebat. Nominat autem Herodotus vicinas gentes Thraciæ ad Bosphorum Getas, Cimmerios, & vltcrius Sauromatas, quæ nomina obseruāda sunt, quia ab his Cimmeriis nostros Cimbro, ortos esse, & à Getis
Getos

Gottos, non dubium est. Ac hodie Gottica nominatur regio, vicina Colchicæ, & sunt in Taurica Gotti: linguam Germanicam retinentes. Ac tunc quidem Dario Getæ sese dediderunt, sed Scythas non vicit, ac factis aliquot præliis rediit in Ioniam. Postea, quia Persica monarchia Macedoniam attingebat, vicini potentiores hanc etiam suo imperio adiicere conabantur, præsertim cum ibi & venæ metallicæ vberimæ sint. Missi sunt ergo legati Persici ad Amyntam regem Macedonicum, qui petierunt, ut terram & aquam traderet Dario. Amyntas metuens potentiam Persicam, placidè respondet, & Persas in conuiuium vocat. Hic barbari superbè petierunt etiam nobiles mulieres adduci, & inter cōuiuas collocari, qui ebrij iam & basia dabant honestis mulieribus, & attrectabant sinus. Hæc cum iustè ægrè ferrent pater Amyntas, & filius Alexander, filius patrem hortatur, ut ex cōuiuium discedat dormiturus. Qui cum abiisset, simulabat hilaritatē Alexander, ac aliquantò post hortatur, ut concedant mulieribus, ut aliquantis per surgant, & ait mox redituras esse. Quibus dimissis, iubet adolescentes nobiles totidem induere earum vestes: & gladios sumere abditos sub vestibus, & cum Persæ eos attrectarēt, ipsos confodere. Hæc ita facta sunt, & lasciuiæ ac petulantia pœnas legati iustas dederunt. Fuitque hic Alexander proauus Alexandri Magni.

Aliquantò post & Ionicum bellum sequutū est. Defecerant enim à Dario Iones in littore Asiæ, & incenderāt Sardis; qua in re & auxilia Atheniensium habuerant. Fuit autem defectionis præcipuus suasor Istiæus, qui cum esset in Persiam vocatus, ibi intellexit Dariū velle Ionas in Phœnicum regionem transferre, & Phœnices in Ioniam collocare. Ut igitur tutò significaret hanc rem suæ genti, hoc consilio usus est: Nuntio radi capillos capitis iussit, deinde literas, quas voluit, inussit, significantes Aristagoræ, capitaneo in Asia, ut bellum moueret. Cumque rursus creuissent capilli, mittit eum ad Aristagoram, & iubet radi capillos capitis, & aspici caput. Intellecto igitur cōsilio, mouit bellum Aristagoras, sed oppressa seditione, magna cum difficultate Aristagoras interfectus est, & postea Istiæus cruci affixus.

Erat hoc tempore exul apud Darium Hippias Pisistrati filius, qui Athenis tyrannidem tenuerat. Et cum frater Hipparchus interfectus esset, propter libidines, & postea

Hippias seuitiam in ciues exerceret, pulsus est Athenis. Profectus igitur ad Darium, petiuit se in patriam reduci. Eò autem facilius impetrauit exercitum, quia Darius iratus erat Atheniensibus, propter societatem Ionicā. Quare misit Darius centum millia peditum, & decem millia equitum, qui cū ab Athenis non plus duobus nostris milliaribus abessent, deliberatio erat in vrbe, an obsidio toleranda esset in vrbe, aut an dimicandum esset acie cū hostibus. Suadet igitur Miltiades, vt dimicaretur, qui exercitum decem millium ciuium, & mille Plataenses educit, & magno impetu adortus hostes, ac multis Persis in prima acie trucidatis, reliquam multitudinem Persicam fugere cogit.

Aiunt ante aciem terribiles sonitus auditos esse, & visa spectra, quæ Athenienses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, vt fugerent. Inde Panici terrores postea dicti sunt, de subitis consternationibus.

Hippiam Pisistrati filium interfectum esse in eo prælio, scribunt Cicero ad Atticum, & Iustinus. In Suida verò legitur, vndecunque ea narratio sumta est, profligato exercitu Persico, fugisse Hippiam in Lemnum, & ibi morbo extinctum esse inter magnos cruciatus, cū amisisset visum, & ruptis venis, sanguis copiosè per oculos flueret. Perierunt ergo ambo filij Pisistrati tragicis exemplis, etsi Hipparchi sapientiam laudat Plato, citans eius versus inscriptos statuis Mercurialibus:

Μνήμα τόδ' Ἰσπαρχοῦ: σείχε δ' ἰκαίᾳ φρονεῖν. Item:

Μνήμα τόδ' Ἰσπαρχοῦ: μὴ φίλον ἐξαπάτα.

Miltiadis verò interitus exemplum est vñtatae ingrati- tudinis hominum. Cū enim præcipuè ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cūque Lemnum adiecisset ad Atticæ ciuitatis imperium, postea infelicitè tentata pace, ab inuidis accusatus est, & publicè damnatus, vt quinquaginta talenta, id est, triginta milia coronatorum penderet. Ac ductus in carcerem, ibi aliquantò post mortuus est.

Postremò de Dario filio Histaspis hoc addo. Hic Darius filius Histaspis est maritus Esther, quæ historia sacra nominat Assuerum, cuius tempore, quantis in periculis & miserijs fuerit ecclesia, cogitandum est. Nam & in Iudæa adhuc erat impedita ædificatio templi, & Haman per calumniam impetrauerat edictum de tota gente Iudæorū delenda.

delenda. Sed mirabiliter Deus protexit ecclesiam patefactis calumniis & sceleribus Haman. Nomen Esther significat absconditam. Fortassis sic nominata est, quia non prodiit in publicum, ne formæ struerentur insidiæ, aut
 A quia ecclesia tunc duriter oppressa fuit. Apud Herodotum altera cōiunx Darij præcipue dilecta nominatur Aristonæ, quod videtur esse nomen Esther, sicut nomen Vasti est Atossa.

Philo historiam Iudith etiam refert ad tempus Darij filij Histaspis, & narrat hunc Arphaxat, seu Arbacem fuisse Assyriorum ducem, eo tēpore, quo à Cyro absente, cum à Tomyre exercitus eius trucidatus esset, & Chaldæi & Assyrij defecissent. Etsi autem de tēpore historię Iudith disputare nolim, tamen existimo eam antecessisse excidium Ierosolymæ & Persicam monarchiam, cum adhuc Assyrij, Medi, & Chaldæi inter sese bella gererent, & nondum decem tribus prorsus abductæ essent. Non enim vno anno omnia Israelitarum oppida capta sunt. Et textus narrat, Iudith fuisse ex stirpe Ruben, fuitque Dothaim
 C vrbs, cuius in ea historia fit mentio, vicina Samariæ. Significat autem Iudith cōfessam. Bethulia, virginem Dei, Doth, legem.
 D

XERXES, QVARTVS REX Persarum.

Græci Xerxē, proximè post Darium filium Histaspis, numerant. Metasthenes & Philo, omisso Xerxe, proximè post Darium filium Histaspis collocant Longimanum, qui & Darius & Artaxerxes Longimanus nūcupatur. Existimo autem præteritum esse Xerxē à Metasthene & Philone, quia Xerxe discedente ex regno, necesse fuit regem alium nominari. Itaq; scriptores isti, qui occidentis historias prorsus omittunt, tantum Lōgimani
 F mētionem faciunt, qui interea domi regnum tenuit, cum Xerxes in Græcia bellum gereret. Et consentaneum est, Xerxen, post bellum Græcum, non diu superstite fuisse. Cum enim interfecisset fratrem Masistem, cum cuius cōiuge & filia fuerat ei incesta consuetudo, breui post &
 G ipse ab Artabano interfectus est. Nos tamē Xerxis historiam breuiter recitamus, quæ luculenter ab Herodoto descripta est.
 H

Initio, in historia Xerxis, memorabile exēplū est mor-
 f. iij.

destiæ, Frater Xerxis Artabazanes, maximus natu, sine seditione, cessit iudicio patris, de regno. Sed pater hanc habuit sui iudicij causam, quia Xerxes natus erat ex filia Cyri Atossa, regnante Dario: Artabazanes autem, antequam pater regnaret, ex alia coniuge natus erat. Prælatuſ est igitur Xerxes propter Atossæ potentiam, cuius & propter patrem magna erat apud Persas autoritas. Scribunt autem fratres interea non mutasse mutuam beneuolentiam, ac, vſitato more, inuicem alterum alteri munera misisse.

DE BELLO XERXIS.

CVM Darij exercitus, Hippiam reducturus Athenas, pulsus esset, Darius, maiori apparatu, bellum inferre Græcis decreuit. Sed, dum colligit exercitum, moritur. Filius igitur Xerxes in ipso gubernationis initio cupidus gloriæ, & instructus exercitu, cum haberet incitatoreſ Mardonium, hoc bellum mouit, dissuadente Artabano patruo Xerxis. Exercitus dicitur fuisse decies centum millium hominum, quantum exercitum non legimus vllum regem duxisse, nisi Tamerlanem Tartarum, qui recens ante annos ferè ducetos, regnante Baiazete Turcico tyranno, peruaſtauit Asiam, à Tanai vsque ad Ægyptum, & ad Farthos: & captum Baiazetem, in cauea circumduxit. Hunc scribunt duxisse quatercentum millia equitum & sexcenta millia peditum.

Ductus est autem Xerxis exercitus trans Hellespótum, anno septimo regni Xerxis, & intra bienniũ Persæ quatuor præliis victi tota Græcia expulsi sunt. Primum terra ad Thermopylas victi sunt. Deinde mari duobus præliis, ad Artemisium, & ad Salaminem. Quartò ad Plateas, cum post fugam Xerxis, Mardonius in Græcia mansisset. Pugna enim ad Thermopylas facta est circiter solstitiũ æstiuũ, cum instarent olympia. Postea decimo mense Mardonius Athenas combussit, videlicet circa Aprilem anni sequentis. Et ad Plateas esse pugnatum constat die quarto Augusti.

Etſi autem, nõ sine magnis cladibus, tanta multitudo vinci potuit, tamẽ exemplum insigne est humanæ infirmitatis, quod tantus exercitus tam breui tẽpore pulsus & trucidatus est. Ipse verò Xerxes, parua cymba, fugit post pugnam ad Salaminem. Vult enim Deus non suscipi bella nõ necessaria, cupiditate gloriæ, & fiducia humanæ potetia

tit. Regula est enim: Necessaria madata diuinitus faciēda esse, & petendum esse à Deo auxilium, iuxta dictum: Cōmenda Deo viam tuam, id est, vocationem tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Ac narrat Herodotus, Mardonium

A Thebis in conuiuiō ante pugnam ad Plateas, cū diceretur, mirum esse, tam exiguum numerum Persarum reliquum esse, dixisse: Quod Deus decreuit, non posse ab hominibus mutari, neque probabilia suadentibus, homines obtemperare: *ὅτι δὲ γενέσθαι ἐκ θεοῦ ἀμύχανον ἀποτρέψαι, καὶ ὁδεῖς τοῖς δὲ λέγουσι ποιεῖν παίδεσθαι ἐδέλετο.*

Postquam exercitus Xerxis trans Hellespōtum ductus est, quarto mense, videlicet circiter tempus Olympiorū, circiter tempus solstitij æstiuī, pugnatum est iisdem diebus in mari ad Artemisium in Thessalia, non procul à Pagasis, & alibi in terra in faucibus, vbi aditus est ad Phocensem regionem ex Thessalia, quarum nomen est à calidis aquis, Thermopylæ. Pugna naualis ad Artemisium non magna fuit, sed quia fuit felix, erexit Græcorum animos ad defensionem & curam instituendæ classis. Pugnam verò ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sūt.

C Ibi enim cū exiguus exercitus custodiret fauces, trecēti Lacedæmonij, quadringenti Thebani, & ex aliis locis Græciæ, circiter tria millia: Phocæses primi, deinde alij discesserunt ante pugnam, sed manserunt soli ibi Lacedæmonij, Thebani, & Thespienses. Hic paruus numerus trucidauit viginti millia in exercitu Xerxis, sed ipsi simul interfecti sunt, Lacedæmonij & Thespienses omnes præter duos. Nec alia similis pugna extat in historiis, præter Helueticum factum, ad Basileam, tempore synodi, cū Papa in Germaniam misisset Delphinum Gallicum, cum exercitu Armoricorum, qui cū magnam crudelitatem in Alsatia exercuissent, ad Basileam accesserunt, ibi à tribus millibus Helueticorum, millia hominum viginti in Gallico exercitu trucidata sunt, sed simul Heluetij victores occubuerunt, cūque reliquæ Gallici exercitus fugerēt, Germania illo terrore liberata est.

D Post pugnam in Thermopylis, Mardonius exercitum in Græciam duxit: cūque Phocenses & Thebani se ei adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, vt certis conditionibus se Persis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, vt non sint admittæ vllæ conditiones deditiōis. Cū autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyr-

E fectus, cūque Phocenses & Thebani se ei adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, vt certis conditionibus se Persis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, vt non sint admittæ vllæ conditiones deditiōis. Cū autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyr-

F fectus, cūque Phocenses & Thebani se ei adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, vt certis conditionibus se Persis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, vt non sint admittæ vllæ conditiones deditiōis. Cū autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyr-

G fectus, cūque Phocenses & Thebani se ei adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, vt certis conditionibus se Persis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, vt non sint admittæ vllæ conditiones deditiōis. Cū autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyr-

silum, sua for esset accipiendi cōditiones, cæteri ciues Athenienses lapidibus eum obruerunt. Necarūt & mulieres Atticæ vxorem eius, lapidibus. Tantus fuit ardor animorum in defensione patriæ, quia barbaros sciebāt, abolitis legibus, & disciplina Græciæ, crudeliter imperaturos esse, & coniuges, filios, filias & facultates erepturos, quibus vellent. His malis seruitutis, mortem anteponendam esse statuerunt, vt nunc Turcica tyrannis ingentia mala secum adfert. Etsi igitur pæna Lycidæ atrocior fuisse videtur, tamen palam iniusta consilia dantes, punire iustū & æquum est.

Pugna ad Salaminem insulā celebratissima est, in qua Græca classis, nauium 378. toto die prælians, Persicam, quæ multò maior fuerat, ita dissipauit, vt plurimæ naues Xerxis submersæ sint, & trucidata magna pars exercitus naualis, & reliquæ fuga euaserint. Fuitque tanta clades Persici exercitus, vt Xerxes, post paucos dies, post hoc prælium, paruo nauigio fugiēs, redierit in Asiam. Relictus est igitur Mardonius cum exercitu in Græcia, dimicaturus in terra, & ingenti prælio ad Plateas victus est, & Græcia toto bello Persico liberata est. Mardonium vir Spartanus interfecit, coniecto lapide in caput eius. Hic fuit exitus eius viri, qui præcipuè hortator fuerat suscipiendi huius belli.

Sunt autem exempla, in hac historia, consideratione digna plurima. Primū, ne quis, fiducia potentiæ, res non necessarias moueat, quia Deus subitò magnam potētiam delere potest, vt hoc bellum ante biennium finitum est. Ad Thermopylas dimicatum est mense Iunio, & iisdem ferè diebus ad Artemisium pulsa est classis Xerxis. Deinde ad Salaminem vicit Græca classis die 16. Martij. Postea trucidatus est Mardonij exercitus die 4. Augusti. Traiecit autem Xerxes in Europā in vere anni superioris, & post Salaminiam pugnam fugit: quare non multò plus integro anno fuit in Europa. Deinde consideretur studium concordie tuendæ propter communem salutem, quod in Atheniensibus insigne fuit, qui statim initio summam imperij Lacedæmoniis cesserunt. Postea ante pugnam ad Plateas, cū Arcades ante ipsos collocari vellent, aiunt, se non moturos esse seditionem, loci causa, sed vbicunque collocentur, se fore viros fortes. Ipse etiam Themistocles dixit, se vicisse socios patientia, celeritate hostes. Tertiò, in hac breuitate temporis consideretur, quantum pro sit

profit celeritas, ne detur spacium perterrefactis hostibus sese rursus colligendi. Sicut Iulius interrogatus, quomodo tantas res perfecisset, respondit: *Μηδ' ἐν ἀνακαλλόμενος*. Et reprehenditur Annibal, quod, post captam Capuam, non obsedit urbem Romam. Quarto, exempla præstantium virorum in hac historia intueamur, qui post victoriam, elati successibus, facti sunt, aut negligentiores, aut insolentiores, & tragicos exitus habuerunt, ut discamus hæc dicta: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Item, Abominatio est coram Domino, quicquid est sublime coram hominibus.

Pausania Spartani, qui dux fuit ad Plateas, tanta fuit modestia in victoria, ut cum eum adhortarentur quidam, ut capita Persicorum ducum interfectorum, affigeret cruci, sicut Persæ caput Leonidæ regis Spartani simili contumelia affecerant, responderit, se mortuos nulla contumelia affecturum esse, ac satis sibi esse, si iusta faciens & dicēs, Spartanis suis placeat: fecit & alia modeste: remisit captiuam nobilem ad suos. Sed idem Pausanias, cum postea Byzantium Græci occupassent, factus superbus & crudelis, rapuit filiam præcipui ciuis Byzantij, & hanc noctu in subita consternatione interfecit. Id cum fecisset, ex frastu editus est hic versus, pœnam denunciāns:

Ἐπεὶ χε δὲ κηρὶ πόσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὄρεται.

Deinde cum Persis fœdera facere conatus est: hac conditione, ut daretur sibi vxor filia Xerxis, & ut adiutus Persicis auxiliis, rex Græciæ fieret, eamque Persico imperio subiiceret. Reuocatus igitur ex Byzantio, cum ephori eum prehensuri, & in carcerem ducturi essent, fugit in templum. Ibi cum audissent ephori ipsum fatentem crimen, inclusus, fame periit. Et mater Alciþhea, cum muro fores obstruerentur, primum lapidem in ea obstructione locauit. Hic exitus Pausaniæ fuit, eò tristior, quod ostendit tantam esse imbecillitatem naturæ hominum, ut non solum fortuna sit instabilis, sed virtus etiam, quæ durabilior & firmior esse debebat in præstantibus viris, sæpè extinguatur. Agnoscamus igitur & naturæ infirmitatem & diaboli tyrannidem, & petamus auxilium à Filio Dei, iuxta dictum: Tua est perditio, tantum in me auxilium Israel.

Adeò excelluit sapientia Themistocles, ut præcipue ipsius consiliis Græcia fuerit victrix Persarum. Quare his verbis laudatus est à Thucydide. Erat Themistocles

Præcipue dignus admiratione præ aliis, quia acie mentis suæ non præmonitus, nec diu considerans, in rebus subitis, optima consilia habebat, & de futuris quid euenturum esset, rectissime coniiciebat. Et quæ in præsentia in manibus habebat, explicare poterat, & quæ non no-
A
 uerat, non destitit inquirere. In obscuris autem rebus, quid melius aut deterius esset, omnium maxime prospiciebat, & ut in summa dicam, Naturæ viribus, & celerissima deliberatione, optime id eligebat, quod maxime profuturum erat.
B

Tanta rû fuerit sapientia, & cum optime meritus esset, tamen ex tota Græcia expulsus est. Ac primum ei iniusta odia Lacedæmoniorum nocuerunt. Postea & apud ciues accessit inuidia, quia minus modestè vivebat. Exul autem Persas accessit, & promisit se ducem fore contra Græcos. Cum autem rex ei exercitum & pecuniam, ut Græciæ bellum inferret, decreuisset, desperatione rei tantæ, ac præcipue metu Cimonis, omisit expeditionem, & mortem sibi consciuit, hausto seu taurino sanguine, seu veneno, cum quidem vixisset annos quinque & sexaginta. Hic fuit exitus tanti viri, qui quum excelluerit sapientia, stultè tamē se adiunxit infidis hostibus, & longè maiora viribus suis promisit, & sese in tantum periculum adduxit, ut mortem sibi consciscere mallet, quàm expectare tristiores exitum, cum metueret fore, ut vel à Græcis, vel à Persis interficeretur. Adeo infelix est sapientia humana cum à Deo deseritur, iuxta hæc dicta: Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum à Deo. Item: Scio, Domine, quod non est hominis via eius: Item in epistola Iacobi: Si quis indiget sapientia, petat à Deo, &c.
C
D
E

Cum Lacedæmonij fugientem ex Græcia sequeretur, ut ipsum interficerent, fugit primum ad Admetum regem Molossorum, qui cum ei inimicus esset, monitus ab uxore Admeti, factus est ei supplex, hoc singulari ritu quem docuerat eum regia coniunx. Cum domum veniret Admetus, in vestibulo ad aram Themistocles tenens manibus filiolum Admeti, & patri ostendens, propter eum orat se supplicem recipi, sibi parci, nec dedi se hostibus. Hic ritus propter filium petendi iudicabatur esse sanctissimus. Dedit igitur ei Admetus aliquantisper tutum hospitium. Sed cum timeret Græcos, qui poscebant eum sibi dedi, curauit eum in Asiam transfuehi.
G
H

Duo autem viri celebrantur in eo bello, qui ad ceteras virtutibus

virtutes, modestiam & iustitiam adiunxerunt, Aristides & Cimon, qui & res magnas & vtilis patriæ gesserunt, & cum essent in omni officio iusti & moderati, placidos habuerunt exitus.

- A** Fuit & Xerxis exitus tragicus, qui post bellum reuersus in Asiam, cum fratris uxorem & filiam amaret, fratrem interfecit. Sequuta est igitur poena incestus libidines, & crudelitatem, iuxta diuinas regulas: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Aliquantò enim post Xerxes ab Artabano interfectus est.

ARTAXERXES LONGIMANVS quintus Rex Persarum.

- C** **A**rtaxerxem Longimanum supra diximus in oriente regnum tenuisse, absente Xerxe. Græci ergo numerant eum post Xerxem. Dicitur est Lōgimanus, quòd dextra longior fuerit, quàm sinistra. Laudatur eius bonitas, quam etiam ostendit in munificentia amplissima erga ecclesiam. Quare Iudæi tradunt eum fuisse filium Dario & Esther. Fuerat autem impeditus reditus Iudæorum sub Cambyse & Dario filio Histaspis, vt consentaneum est, propter Egyptiaca bella, sed pacato oriente, Artaxerxes Longimanus renouauit edictum Cyri, & iussit perfici ædificationem Ierosolymæ & templi. Ac anno sexto regni Artaxerxis Longimani, templi ædificatio absoluta est.
- D** Cum igitur apud Haggæum & Zachariam nominatur Darius, plerique hunc Artaxerxen Longimanum intelligunt, qui & anno septimo regni sui, misit Esdram cum magna multitudine Iudæorum, & cum amplissimis donis Ierosolymam, ad instaurandam politiam.
- E** Cogitemus autem, quàm difficilis instauratio fuerit, cum vicini bellis eum impedire conarentur, & multi Iudæi reuersi ex longo exilio, legem & mores patrios obliuati essent, & difficulter œconomias instituerent. Sed hæc incommoda leniit Deus, qui Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & iuuandos Iudæos, vt non videatur vnquam in genere humano alius monarcha erga ecclesiam munificentior fuisse. Dedit etiam gubernatores sapientes & felices: Haggæum, Zachariam, Esdram, Nehemiam & alios, fuitque inter præcipuos Esdræ labores prophetarum librorum collectio, & studiorum doctrinæ
- F**
- G**
- H**

instauratio. Quia ecclesiæ fundamentum est doctrina prophetica diuinitus tradita.

Anno vicesimo Artaxerxis, missus est Nehemias ex Babylone Ierosolymam, qui & sumptibus & auctoritate adiunxit ædificationem murorum, & vsuras prohibuit, quibus inopes à locupletioribus exhauriebantur. Ita Deo iuante paulatim certa sedes ecclesiæ in Iudæa restituta est, & in magno imperio Persico nota fuit, vt mulei inde doctrinā petere possent. Et mediocris in Iudæa pax fuit, vsque ad tyranni Ochi tempora. A
B

R E S G R A E C A E .

SCRIBIT Thucydides hunc Artaxerxem mortuum esse anno septimo belli Peloponnesiaci, quod Græciā grauissimè afflixit. Nam & diuturnum fuit, durauit enim annos septem & viginti, etsi breues inducias aliquātiſper habuit, & multæ ciuitates partim funditus deletæ sunt, vt Platea, vrbs Corcyræorum, vrbs Meleorum, partim tristi seruitute oppressæ sunt, cum grassarentur perpetuæ cædes in vrbibus, vt Mitylene, & ipsa vrbs Attica, & bella ex bellis noua subinde orta sunt. C
D

Anni à fuga Xerxis vsque ad initium belli Peloponnesiaci sunt quinquaginta. Hoc tempore maximè floruit Græcia, & præcipuè creuerat Athenarum potētia, quam, Demosthenes inquit, tenuisse principatum inter Græcos, annos tres & septuaginta, numerās videlicet annos à Cimonis victoriis, vsque ad Lyſandrum Lacedæmonium, qui obsessas Athenas deditionem facere eoëgit. Erat autem commune fœdus Græcorum, ne qui aliis bella inferrent, sed vt controuersia communi iudicio dirimerentur. Sed inuiderunt inter Megarenſes & Athenienſes, de luco incenso, contentiones, propter quam Attica ciuitas edictum proposuit in Megarēſes, vt à portu Attico abſtinerent, ne liceret eis ingredi in terram Atticā. De hac iniuria cum Megarenſes apud Lacedæmonios queſti eſſent, petunt Lacedæmonij, vt edictum illud tollatur. Pericles fatetur, cauſſam ipſam non magni momēti eſſe, sed exemplum non tolerandum eſſe. Poſtea Lacedæmonios maiora imperaturos eſſe, ſi nunc in re parua cederēt. Hac exaggeratione rem adducit ad bellum, vt ſuſpiciones & aſtutia, ac virulētæ interpretationes ſepè ſunt cauſſa magnorum bellorum. Ita ab exigua, cauſſa, bellum diuturnū & exi- E
F
G
H

& exitiale toti Græciæ ortum est, sicut Pindarus inquit: Parua scintilla sæpè magnam syluam comburit.

Secundo belli anno, sæua & inusitata lues Athenis, & in vicina grassari cœpit, quæ corpora inflammata sic vrebatur, vt membra putrefacta intra paucos dies deciderent, in aliis capita, in aliis brachia, in aliis pedes: & accedebant furores, in quibus alij sese præcipites in puteos abiciebant, alij aliis modis sese perdebant, & extinguebatur memoria etiam in his, qui conualescebant. Huius pestilentiae fit mentio apud Hippocratem, qui tunc vixit: & dicitur hoc consilio eam à Thessalia depulisse, incensis siluis, cum flatus ventorum ab Attica adferebant contagia. Nec tam sæua lues descripta legitur aliis temporibus, nisi anno post natalem Christi 1089. quo anno Sigebertus narrat talem pestilentiam in Lotharingia grassatam esse.

Denunciarunt magnas calamitates, eclipsis Solis initio belli facta, quæ medio die tenebras fecit, vt stellæ conspicerentur, & cometa, qui arsit sexaginta diebus: Et oraculi versus:

Ἡ ζει Δωρικὸς πόλεμος, ἢ λοιμὸς αὐτῶν, vbi dubitatum fuit, pestisne an fames significaretur, sed concurrerunt omnia. Legatur autem integra historia apud Thucydidem & Xenophontem, quia insignis commonefactio est de ira Dei aduersus hominum scelera, & de stultis hominum consiliis, qui bella non necessaria mouent odiis, aut cæca ambitione, vt initio, in bello mouendo. Pericles magis odio Megarensium, quàm alijs causis motus est. Postea Alcibiades bellum intulit Siciliæ, tantum stulta & iuuenili ambitione. Hæc cum legimus, commonefiant animi & de timore Dei, & de modestia, vt dicitur: *μεγάλα δ' ἰσχύειν, καὶ τὰ παρόντα εὖ φέρειν, μαινομένων οἱ δ' εὖ πρόσφορος.*

DE VRBE ROMA,

TEMPORE Artaxerxis Longimani, & Romæ, insignis mutatio facta est. Scribendarum legum causa, decemviri creati sunt; quæ historia tota apud Liuium legenda est. Occasionem consilio legum scribendarum præbuerunt, & sauitia fœneratorum, & nobilitatis superbia, quæ iudicia eludebat,

DARIVS NOTHVS, SEXTVS
rex Persarum.

NON fuit filius Artaxerxis Longimani, sed, vt dicitur, maritus sororis ipsius. Regnavit annos 19. vt numerant & Metasthenes & Græci. Huius tēpore missa est in Siciliam classis Attica, cum exercitu quadraginta millium hominum, ducibus Alcibiade & Nicia. Hic totus exercitus trucidatus est, præter paucos, qui fuga elapsi sunt. Fuerat autem suscepta hæc expeditio præcipuè Alcibiadis ambitione, qui populo persuaferat, Athenas tota Sicilia potituras esse. Nec causa belli necessaria erat, nec par erat Attica potentia simul domestico & externo bello, sed cupiditate & cæca spe, incitati homines, sæpe iniusta & maiora viribus mouent, iuxta dictum: *Μάταια μάταια λογίζονται, διὰ ἐπιθυμίας.* Et Pindarus inquit, *Δέδεταί ἀναιδέϊ ἐλπίδι γυῖα.* Tales causæ cum pœnam & magnas calamitates attraxerint, hoc exemplum monet, vt modestè necessaria faciamus, nec stulta ambitione moueamus res non necessarias.

Dignum memoria & hoc est, quod captiui Athenienses multi dimissi sunt, propter hoc solum officium, quod Siculis communicauerant tragædias Sophoclis & Euripidis. Tantus honos ab ingeniosis hominibus habitus est bonis scriptis.

ARTAXERXES MNEMON
septimus Rex Persarum.

NE inter fratres de regno certamina orientur, Darius Nothus, ante suam mortem, filium natu maximum, Artaxerxen, regem constituit. Tradidit autem secundo filio, Cyro, siue regio nomine gubernandam Lydiam & Ioniam. Sed post mortem patris, Cyrus siue à matre incitatus, quæ oderat coniugem Artaxeris, siue alioqui ardens cupiditate dominationis, bellum fratri intulit, & magnum exercitum ex minore Asia aduersus fratrem ultra Euphratem duxit. Interea & Artaxerxes cōtraxit magnum exercitum, & cū Cyro dimicauit. In eo prælio Cyrus fratrem vulnerauit, & partem exercitus eius loco pepulit. Sed aliquātò post cum paucioribus irrūpens in medios hostes, Cyrus interfectus est. Ita frater, qui sine iusta

Ita causa bellum mouerat, aduersus fratrem, & regem, quam multæ in eo magnæ virtutes fuerunt, & robore exercitus antecelluit, diuino iudicio superatus est, & inter exempla referendus est, de quibus regulæ concionantur.

- A** Qui gladium acceperit, gladio peribit. Qui potestati resistunt, punientur, &c. Virtutes eius à Xenophonte, cuius titulo extat historia huius libelli, honorifice describuntur: Iustitia in imperio, fides in pactis, modestia, & munificentiæ erga principes, & respublicas, fortitudo in dimicando, comitas erga amicos. Nec mirum erat, inquit, superare eum omnes, magnitudine donorum, cum ditissimus esset, Sed liberalitati addere comitatem, & singularem delectum, mirandum est. Sæpè lagenas semiplenas misit amicis, iubens ut hodie cum amicis biberent, quia diu nullum melius vinum habuisset. Laudat autem semiplenas misisse, ut significet, de eo misisse, quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suauē esse. Sic & anseres semesos, ait, amicis eum misisse.

- Post Cyri mortem, capta est in castris Aspasia, mulier Ionica, quam Cyrus magis amauit, quam cæteras concubinas. Adeo enim & forma & ingenio antecelluit, ut nominata sit σοφὴ καὶ καλὴ. Hanc captam Artaxerxes valde amare cepit. Cum autem filium Darium regem creasset, & consuetudo esset, ut die, quo pater filium regem renuntiauerat, liceret filio donum petere à patre, quocunque vellet, idque patrem largiri oporteret, filius Aspasiam petiuit. Etsi dolebat eam pater ab se abduci, dedit tamen, nec multò post rursus eripuit. Inde inter patrem & filium orta simultate, filius incitatus & adiutus à Tiribazo, constituto tempore cum armatis irrumpit in cubiculum patris, ut eum interficiat: sed præmonitus pater, effugit insidias, & ibi Tiribazus & cæteri comites armati à patris satellitibus interficiuntur, filius Darius capitur, & postea, re iudicata, in principum consilio (quia pater solus de filio rege statuere noluit) interficitur. Hæc pœna sequuta est incestas libidines. Duxit autem pater uxorem filiam Atossam. Et cum iam Ochus filius regnum appetere, fratrem Arseman ipse interfecit. Alteri fratri tantum incussit terrorem, ut ipse sibi mortem consciuerit. Hic aditus fuit Ocho ad regnum, qui postea cum filiis periit, & Cyri posteritas prorsus extincta est, & calamitas filiorum Mnemonis, incesta consuetudine polluti, ostendit, peccata in semine, postea in sobole puniri. Græci tribuunt huic Artaxerxi Mnemoni annos quadraginta.

CVM Atticus exercitus in Siciliam venisset, nō multō post Alcibiades reuocatus est Athenas ad iudicium, qui metuens factionis contrariæ potentiam, non rediit in patriam, sed hostibus se adiunxit, ac Spartam venit, vbi trium consiliorum autor fuit, videlicet vt mitterent Lacedæmonij ducem Gylippum Syracusanis, & bellum in Attica instaurarent, munita Decelea oppido, vbi assiduè exercitus esset oppositus Atticæ. Deinde vt Chiis, & Lesbiiis & aliis, qui defecerant ab Atheniensibus, opem ferrent. Ipse etiam nauigans in Ioniam, ciuitates socias Atheniensium coëgit, vt adiungerent se Lacedæmoniis. His causis valde diminutæ sunt vires Atticæ ciuitatis, vnde & magnæ discordiæ ciuium domi ortæ sunt. Sed nunquam diuturna est beneuolentia erga transfugas, præsertim cū eorum crescit potentia. Et videbant Spartani principes, maiorem esse apud ciuitates, auctoritatem Alcibiadis, quàm suam: ideò inuidebant ei, & eum metuebant. Quare ephori miserūt literas ad duces, vt interficerent Alcibiadem, quod & ipse resciscens, animinum Tissaphernis Persici ducis, qui stipendia dabat, à Lacedæmoniis alienauit. Cūquæ amicorum literæ spem reditus in patriam ei facerent, ostendit Tissapherni vtiliorem ei classem Atticam fore; & superba & auara imperia Lacedæmoniorum in odium adducebat. At aliquantō post, ad exercitum Atticum, qui in Samo erat, proficiscitur ipse quoque, vbi honorificè exceptus est. Erat autem hic exercitus Athenas nauigaturus, vt statum quadringentorum, qui recens in discordia ciuium constitutus erat, destrueret. Eam ad rem ducem esse Alcibiadem voluit. Sed Alcibiades imperium accipere noluit, videns ciues cum ciuibus dimicatueros esse. Ita tunc seruauit patriam: quia imperium contra quadringentos non accepit, ac potius hortando ac precando vnā cum Thra-sybulo perfecit, ne iratus exercitus Athenas accederet. Postea rursus Athenis concordia facta, publico decreto Alcibiades reuocatus est. Sed non mox rediit Athenas. Vidit enim, necessariū tunc occurrendum esse Lacedæmoniis, qui aliquot præliis in mari, non procul à Cyzico, vicerant Atticā classem. Et Mindarus, dux Laconicæ classis, ibi erat cū sexaginta nauibus. Aderat & ibi Pharnabazus dux Persicus, cū copiis pedestribus. His occurrit Alcibiades, & consiliū viribus addens, parte classis suæ occultata

- tata, magno praelio vicit Mindarum & Pharnabazum, in quo Mindarus interfectus est, & literæ Spartam plenæ de sperationis missæ sunt. Rursus igitur adiunctæ sunt Atheniensibus vrbs Cizycena, & aliæ multæ. Et in aliis locis victæ sunt hostium naues, & Lacedæmoniis rursus ereptum est imperium maris. Postea & Byzantium accessit, quod aliquandiu Athenienses obsederant. Ibi cum Clearchus dux Laconicus truculentus, frumentum diuideret militibus, ereptum ciuibus, quorum familiæ fame peribant, Anaxilaus ciuis, de patriæ deditione, cum Alcibiade paciscitur; qui absente Clearcho acceptus intra urbem, dimicauit cū præsidio, & milites partim interfecit, partim cepit. Ciuium verò nullus interfectus est, nullus ex patria pulsus, nulla facultatum direptio facta est.
- A** Anaxilaus postea Spartæ, propter deditionem vrbis, accusatus, cum honestissima excusatione vteretur, absolutus est, cum diceret, bella gerenda esse cum hostibus, non cum natura rerum. Et iniustum esse, tristiora facere defensores aduersus ciues, quam facerent hostes, captis urbibus.
- B** Hic Clearchus postea à Persis interfectus est. His tantis rebus gestis, liberata patria in maximis periculis, domesticis & externis, recuperato imperio maris, occupatis multis urbibus, partis victoriis insignibus, Alcibiades, cum iam patriæ gratior eius reditus esset, rediit modestè Athenas, comites habēs viginti naues. Et modestiā ac metum hac re significauit, quod non egressus est ex nauī, nisi prius conspecto fratris filio, & aliis amicis.
- C** Tertio mense post reditum, centum naues ad Andrum duxit, vbi praelio vicit Andrios & Lacedæmonios. Deinde reuersus in Samum, Antiocho gubernatori suo tradidit exercitum, proficiscens ipse, cum paucis nauibus, ad Hellespontum, vbi pecuniam colligeret. Discedens autē mandauit gubernatori, ne cum duce Lacedæmoniorum Lyfandro dimicaret. Sed cum gubernator temerè contra mandata pugnaret, Athenienses victi sunt. Hic rursus inimici Alcibiadis naēti occasionem criminandi eum, quod abesset, voluptatum causa, perfecerunt, vt imperium ei abrogaretur. Discedens igitur ab exercitu, postea tanquam in priuata vita degit, in possessionibus suis ad Hellespontum, vbi sibi aices aliquot extruxerat. Ita nec longo tempore post reditum fuit in patria, nec multum patriæ profuit. Nec tamen ociosus fuit in illo secessu, sed vicinā Thraciam populatus est, & vt præda locupletare
- D**
- E**
- F**
- G**
- H**

tur, & vt Græcos colonos ibi defenderet.

Non multò post Athenienses magno prælio victi sunt à Lyfandro, ad Ægos Potamos, vbi tria millia Atheniensium, cum viui capti essent, postea crudeliter interfecti sunt, ante quam pugnam Alcibiades, in vicino loco habitans, cum vtramque classem considerasset, præmonuit Athenienses, ne dimicarent. Deleto Atheniensium exercitu in mari, Lyfander mox Athenas obsidione cingit, & post sextum mensem dedita vrbe, Lyfander triginta viros, qui nominantur triginta tyranni, vrbi præfecit, inter quos Critias fuit sæuissimus, qui consilium dedit, vt Alcibiades interficeretur, quia tantum in eo consilij & industriæ esset, vt Athenas iterum liberaturus videretur, si viueret. Quare Lacedæmonij ad Pharnabazum scripserunt, vt eum interficeret. Missi igitur aliquot milites, domum incenderunt, in qua erat Alcibiades, & erumpentem adorti, cum multi essent, & vndique telis peterent, tandè eum ibi interfecerunt. Cadauer eius Timandra concubina sepeliit. Hic fuit exitus Alcibiadis, cuius fuit excellens ingenium, fortitudo, industria, & felicitas in præliando tanta, vt semper ea pars, cui adfuit, vicerit. Fuitque erga eum beneuolentia populi eximia, quia alienus fuit à crudelitate, & erga plurimos beneficus & liberalis. Sed in hac naturæ præstantia etiam hæc vitia fuerunt: Fuit inquietus, nimis magna appetens, nimis auidus popularis beneuolentiæ, impatiens iniuriæ, inconstans, & diuersarum partium. Ac propter has causas dictum est, non potuisse duos Alcibiades sustinere Græciam. Gessit res magnas terra marique in multis locis, sed inutiles sibi & aliis. Estque tota eius historia commonefactio, vt cogitemus, ne quidem excellentem virtutem utilem esse nobis & aliis, nisi Deus consilia, dextras & euentus gubernet. Petamus igitur vt faciat nos Deus organa salutaria, & sui officij metas quisque intelligat.

CAPTÆ ATHENÆ

à Lyfandro

QUOD Thucidides inquit, in seditione omnes formas rerum malarum esse: ἐν δὲ στάσει πάντα ἰδέσθαι κακὰ καὶ ἐστὶ, id conspici potest in bello intestino Græcorum, quod nominatur Peloponnesiacum, quod fuit plenum tristissimorum exemplorum. Multæ vrbes funditæ

ditus deletæ sunt, multi ciues interfecti, & extincta naturali *σὸς*, scuitiam exercuerunt cognati in cognatos. Tā horrendis pœnis ostendit Deus iram suam aduersus idola, & libidines. Vt autem prædictum erat hoc, bellum du-

- A** raturum esse tres nouenatios, ita accidit. Anno septimo & vicesimo huius belli, vicit Lysander Atticam classem ad Ægos Potamos, & captiuorum Atheniensiū tria milia, post prælium, nouo exemplo crudelitatis, interfecit. Postea statim Athenas terra marique obsidere cœpit.
- B** Cūque iam magna multitudo in vrbe fame mortua esset, consiliis Theramenis res eò deducta est, vt fieret vr-
bis deditio, sexto mense obsidionis. Valde contenderant Thebani & Corinthij, vt Athenæ funditus delerentur. Sed Lacedæmonij contra senserunt, non delendam esse
- C** urbem, ante hoc bellum, sæpè bene meritam de tota Græcia, in reprimendis Barbaris. Scribitur autem deditio-
nem factam esse die decimo Martij, quo die, ante annos septem & septuaginta, consilio & virtute Atheniensium, ad Salaminē Persæ victi sūt. Qua in cōsideratione cogite-
- D** mus instabilitatem rerum humanarum, & consideratione caussarum, nos ad veri Dei agnitionem & modestiam hortemur. Bellorum enim variæ vices sunt, quia punit Deus scelera in vtraque parte. Tandem verò grauioribus & vltimis pœnis opprimuntur ij, qui iniusta bella moue-
- E** runt, seu odio, seu cupiditate maioris potentia. Initium huius belli fuit ortum ab Atheniensibus, qui adiunctis Corcyreis potentiam augere conabantur, & Lacedæmonios contemnebant. Accessit & odium in Pericle aduersus Megarenses. Venit igitur in tristem seruitutem Attica ciuitas. Et, vt intelligi posset, singulari exēplo, superbiam punitam esse, ad cantum tiliarum muri euerfi sunt, & naues crematae.

Scriptores nominant hanc Athenarum deditioem, finem belli Peloponnesiaci, quia ceteri Græci aliquantisper quieuerunt, cū potentia Lacedæmoniorum formidabilis esset, & aspera essent imperia. Nec multò post Agesilaus exercitum in Asiam duxit. Atticarum verò calamitatum nondum finis fuit. Nam triginta tyranni, de quibus mox dicetur, plures ciues intra octo menses trucidarunt, quàm decennio ab hostibus interfecti fuerant, vt narrat Xenophon. Postea recuperatio libertatis mirabiles casus habet. Nunc annos annotabimus.

Captæ sunt Athenæ

2 Anno Artaxerxis Mnemonis.

27 Anno, mense sexto, ab initio belli Peloponne-
saci.

77 Anno à Salamina victoria.

19 Anno ante captam Romam à Gallis, vt Polybins
scribit.

Anno mundi 3563.

DE TRIGINTA TYRANNIS.

VT autem victores Lacedæmonij vbique potentiam
plebis diminuebant, & oligarchias constituebāt: ita
& Athenis formā gubernationis mutarūt, & trigin-
ta viris Atheniensibus summam dederunt potestatem, &
addiderunt Laconicum præsidium. Hi triginta initio, suo
consilio, sine cognitione, turbulentos ciues, quos fuisse se-
ditionum, autores notum erat, interfecerunt. Nec id ægrè
tulit populus, quia nemo ignorabat fuisse seditiosos, & ne-
cesse erat palā seditiosos è medio tollere. Sed immode-
rata potentia non diu manet intra iustas metas. Aliquātò
post igitur hi triginta viri etiā honestos ciues, quos me-
tuebant, aut oderant, expulerunt ciuitate, aut interfece-
runt. Et, vt se munitèt maiore præsidio, catalogū scripse-
rūt, tria millia ciuium, quos delectos ex cæteris existima-
bant sibi fore fideles, & cum his, bona damnatorum, &
multorum aliorum partiebantur.

Erat inter hos triginta Theramenes, qui, vt erat astu-
tus, & antea mutationes quasdam rexerat, & arte dedux-
erat rem ad deditionem, vt vrbs seruarietur. Hic cogi-
tans hanc sæuitiam non posse diuturnā esse, & sciēs præ-
stantiam virtutis in Trasibulo exule, fuit hortator mo-
derationis. Metuens igitur Critias, qui inter triginta cru-
delissimus erat, ne, vt erat artifex Theramenes, contra
hunc statum aliquid moliretur, accusat eum apud colle-
gas, & petit eum interfici. Theramenes se excusāt, & re-
spondet: Sua consilia non contraria huic statui, sed po-
tius salutaria esse, quia iniusta sæuitia non possit esse diu-
turna. Et nosse se, inquit, magnitudinem animi, & consilij
in expulso Trasibulo, qui nactus exulum multitudi-
nem, non sit omissurus consilia recuperandæ patriæ.

Denique lex tuebatur Theramencem recens lata: Ne
collegæ, aut illi, qui in catalogo scripti erant, sine iudicio
interficerentur.

interficerentur. At ego, inquit Critias, ne hic lege se tueri possit, nomen eius deleo, & eum condemno. Tacent collegæ, quia vident armatos ex catalogo circūstare. Et cum ad aram confugeret Theramenes, imperat licetorib. Critias, vt eū ab ara abstrahāt, & interficiant. Abstractus ducitur ad bibendum venenum, quod cum exhausisset, & aliquantulum, quod reliquum erat, effudisset, iocans, inquit: Hoc propino Critiæ. Hic exitus est Theramenis, interfecti scuitia collegæ, propter moderata consilia.

B Fuerat autem & antea mutationum in republica, & autor, & dissolutor callidus, seu vt reipublicæ, seu vt sibi etiam consuleret, vt in comædiis exagitur, quod arte solitus sit se ex periculis euoluere, & se ad occasiones inflectere. Vnde & Cothurnus nominatus est. Et Ari-

C stophanes in Ranis ait, cum venit in discrimen, arte elutatum esse: Πέπταικεν ἔξω κακῶν οὐχ ἴος, ἀλλὰ κῶος, alludens ad ludum talorum. Non vnitas, sed senio victor. Accidit autem hoc in ciuilibus dissensionibus, vt moderati à vehementioribus opprimantur, vt dici solet: ὅφιν ἂν μὴ φά-

D γῃ ὄφιν, μή ποτε γενήσεται δράκων.

DE THRASYBULO ET

ἀμνησία.

E **T**si autem, post hanc cladem, nec potentia prior Athenarum, nec virtus, nec auctoritas restituta est, tamen vtcunque, Deo ita volente, seruare urbem, primum exules, oppressis triginta tyrannis, recuperarunt patriam, & veterem formam gubernationis restituerunt, duce Thrasybulo. Aliquantò post & Conon eripuit imperium maris Lacedæmonis, & rursus ædificauit muros Athenienses.

Horum duorum virtus, in restitutione patriæ, præcipua fuit.

G Post interfectum Theramenem Critias, & aliqui eius collegæ, maiorem scuitiam exercuerunt, & scribitur iussisse eos filias quorundā interfectorum saltare in cruore parentum, quæ se præcipientes ex illis locis deiecerūt. Cum igitur Thrasybulus sciret: iam in odio esse Critiā, & collegas, adduxit septuaginta in Atticam, & oppidum Phylem occupauit. Qua re cognita, in ipsa vrbe multi ciues recusant militare eum tyrannis. Accersunt igitur tyranni Spartanū regē Pausaniam, qui audiens scelerata triginta

tyrannorum, & intelligens, Thrasybulum velle societatem cum Lacedæmoniis inuiolatum esse, non impediuit eius reditum in patriam. Thrasybulus itaque dimicans cum exercitu tyrannorum, trucidauit Critiam & quosdam eius collegas, & præconium fecit, se non gerere bellum cum ciuibus, sed velle, vt patria veteribus legibus regatur, ita in urbem rediit Thrasybulus cum cæteris exulibus, & leges veteres, ordinem magistratum, & iudicia restituit.

Sed, vt ciuitas tranquilla esset, decretum factum est de ἀμνηστία, id est, vt obliuio esset veterū iniuriarū. Et quia multi tenebant res alienas, quoquo modo translatas, alij hæreditatibus, alij emtionibus, alij dotibus, alij aliter, & repetitio paritura erat noua bella, sancitum est, ne lites mouerentur de præsentibus possessionibus, sed vt in posterum nihil contra leges fieret. Hæc ἀμνηστία restituit Athenarum tranquillitatem. Sic in dissensionibus ciuilibus sæpè decursum est ad ἀμνηστίαν, vt futuræ paci consulere-
tur, vt censuit Romanus Senatus, interfecto Iulio Cæsare. Et in aliis historiis sæpè dicitur: Pacem faciant singuli ἐχοντες ἢ ἐχουσι. Hæc exempla meminisse vtile est.

Pausanias postea in vrbe Sparta accusatus, quod non defendisset triginta tyrannos, se excusauit: quod iniusta crudelitas sociorum non fuerit approbanda, aut adiuuanda, & satis fuerit Athenienses retineri in societate Lacedæmoniis promissa. Ibi pares calculos tulit, quo more significatum est, eum absolui. Et docet exemplum, socios iniustam crudelitatem exercentes, non defendendos esse. Sicut, etsi socij erant Constantinus & Licinius, tamen Constantinus defendit Ecclesiam contra Licinium. Socij Lacedæmoniorum & Thebani erant, cum Thrasybulus in patriam rediret. Et mandauerant Lacedæmonij, ne Thebani exulibus Atticis præberent hospitium. Sed Thebani prorsus contrarium edictum proposuerunt, se non impedire exules Atticos, gerentes arma contra triginta tyrannos, ac mandare se, vt nulla domus clausa sit exulibus Atticis. Sed fuerunt hæc exempla diuini iudicij, contra iniustam & atrocem sæuitiam, sicut scriptum est: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

IMPE- H

A **T**Enuerunt imperium Lacedæmonij annos nouē & viginti, post victoriam Lyfandri ad Ægos Potamos, vsque ad pugnam Leuctricam, quæ facta est initio Olympiadis centesimæ secundæ, cum Helice & Bura biennio ante, quàm terræ motu absorptæ essent, anno quarto Olympiadis centesimæ primæ, vt disertè inquit Pausanias. Fuit autem aliquantisper tranquilla Græcia, donec **B** Agesilaus rex Spartanus, & Lyfander duxerunt exercitū in Asiam, qui, cum domi pax esset, adicere imperio suo Asiæ partem, & Persicam potentiam debilitare, conabantur. Ac initia Agesilao latissima fuerunt, magnis aliquot præliis Tissaphernem vicit, propter quas clades iratus Artaxerxes, Tissaphernem interfici iussit, & successorem misit Tithrausten.

Interea in Græcia tumultus orti sunt inter Phocenses & Locros. Quumque Thebani defenderent vicinos Locros, accusantur à Phocensibus apud Spartanos. Remiserat autem **D** Lyfandrum Agesilaus in patriam, propter æmulationem. Etsi autem Spartani alioqui Thebanos oderant, tamen eos magis accendit Lyfander: qui & natura inquietus erat, & scribitur in senectâ, propter adustam atram bilem, factus iracundior. Hic Thebanis magis, quàm cæteri, irascebatur, propterea quòd Atheniensibus exulibus hospitium præbuerant, contra edictum Spartanorum. Decretum igitur faciunt ephori, vt Thebanis bellum inferatur. Hi ab Atheniensibus auxilium petunt, qui antea in Sparta petiuerant, ne bellum inferretur Thebanis, sed **F** vt iudicio controuersia inter Phocenses & Locrenses dirimeretur. Postea cum Thebani auxilium peteret, Thrafsybulus memor beneficij Thebanorum, suasor est, vt iuuantur, & accedunt auxilia aliarum ciuitatum. Ita rursus in Græcia ex leui causâ ingens bellum, & exitiale Lacedæmoniis ortum est. Duxit partem exercitus Laconici **G** Lyfander. Is in oppugnatione Haliarti, erumpentibus Thebanis extra oppidum, in pugna interfectus est. Hic exitus est Lyfandri, qui Athenas ceperat, cuius virtute Spartani imperio potiti fuerant. Sed superbiam pœna sequuta est. Scribitur enim huic, primo omnium Græcorū, diuinos honores habitos esse.

H Erant autem tam lati successus Agesilai in Asia, vt procedere in regnum Persicum cogitaret. Sed Spartani, cre-

sciente potentia Thebanorum, reuocant eum, missa Seytala. Hic tanta fuit modestia Agesilai, vt relicta maxima spe occupandi Persicum imperium, mox in patriam redierit. Hæc modestia, in tanta potentia, ita prædicatur, vt longè omnibus ipsius, victoriis anteferatur. Tanta autem de eius iustitia, fortitudine, & modestia opinio, vt Lacedæmonij summum ei imperium, & exercitum in terra, & classes in mari, commendauerint. Et scribit Theopompus, fuisse eum summum virum suæ ætatis.

Cùm autem in Asia triennio fuisset, & multas vrbes Persis ereptas, imperio Laconico adiecisset, & sociis iustè & moderatè imperasset, discedens reliquit sui dissimiles, auaros & crudeles Harmostas. Classi autem præfecerat Pisandrum vxoris fratrem.

Erat eo tempore Conon, exul Atheniensis, apud Euagoram regem Cypri, qui cum octo nauibus fugerat ex pugna ad Ægos Potamos. Hic & Euagoræ & regis Persici pecunia & nauibus instructus, mittitur contra Lacedæmonios, cùm Persæ viderent nimium crescere potentiam Laconicam in Asia. Conon, magno prælio, ad Cnidum vicit Laconicam classem, & interfecit Pisandrum. Hac clade accepta, Lacedæmonij rursus maris imperium amiserunt, & paulatim ciuitatum defectio sequuta est.

Hæc clades annunciata est Agesilao, in ipso reditu, & ad hanc alia clades accessit. Cùm enim in Bœotiam, in ipsa solis ecclipsi, peruenisset ad vrbem Coroneam, cum Thebanis & eorum sociis dimicans, vulneratus est. Ac scribit Xenophon, tam acre prælium fuisse, vt nullū suo tempore fuerit acrius. Ex eo prælio cùm multi in templū vicinum fugissent, iussit parci templo, & dimitti incolumes omnes, qui eo confugerant. Concessit & Thebanis petentibus cadauera interfectorum ad sepulturam. Adeò non indulsit iræ, quanquam vulneratus erat.

Iam verò in Asia inclinatione facta Laconicæ potentia, rediit, Athenas Conon, & patriæ donans quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum, muros ea pecunia refici curauit, à Lyfandro euersos. Ita Thrasybuli & Cononis virtute paulatim Athenæ rursus erectæ sunt. Nec multò post reditum Cononis, cùm Lacedæmonij classem repararent, missus est Thrasybulus ad impediendos Lacedæmonios, qui Byzantium recepit, & res multas feliciter gessit. Sed cùm ad Aspendum milites eius populati essent agros, Aspendij irritati, noctu erumpentes

pentes, subito tumultu & Thraſybulum in ſuo tentorio, & milites aliquot interfecerūt. Hunc breui, ſed honeſtiſſimo teſtimonio ornat Xenophon lib. 111. *Θρασύβουλος μὲν τοι μάλα δοκῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι, ὅπως ἔτελεύτησεν*

- A** Vt autem Lacedæmonij rursus creſcentem potentiam Athenienſium, & refectionem murorum impedirent, accuſant Atticam ciuitatem, & nominatim Cononem apud Tyribazum ducem Perſicum, ac monēt, periculofam fore potentiam Athenienſium regno Perſico, præſertim cū & Euagoram Perſiæ metuerent. Mittunt igitur Athenæ legatos ad Tyribazum placandum. In his & Conon fuit.
- B** Hunc Tyribazus, contra ius gentium, captum in Perſiam ducit, vbi in carcere, ſeu ne catūs eſt, ſeu morbis extinctus. Accuſator autem fuerat Antalcidas, Spartanus legatus. Is deinde à rege Perſico, quia bello Thebano Lacedæmonij impares erant, imperauit edictum, quo rex pacem Græcis omnibus imperat, & bellum minatur iis, qui non ſint obtemperaturi. Ac ſimul mandat Thebanis, vt arma deponant, & ciuitatibus priſtinam libertatem reddant.
- C** Quia verò, Lacedæmoniorum conſilio, hæc pax impetrata fuerat, & adhuc magna erat ipſorum potentia, & Ageſilai præcipua autoritas, Lacedæmonij ſe oſtenderunt fore huius edicti regij defenſores, quod celebri appellatione nominatur pax Antalcide. Iurant igitur Græcæ ciuitates omnes, ſe obtemperaturas eſſe. Sed aſtutè Lacedæmonij huius pacis prætextu, ſuam potentiam rursus confirmare conati ſunt; occupant fraude Cadmeam Thebarum arcem. Ibi & coniuges & filias honeſtorum ciuium rapiūt, & Thebis expellunt, quos volunt. Ideò Pelopidas & Epaminondas, & alij exules, fœdere clam factò, magna prudentia, & fortitudine irrumpunt in arcem, & eiiciunt inde Laconicum præſidium, aliquot viris interfectis.
- E**
- F**

Dederant autem hoſpitium Thebanis exulibus Athenienſes, qui & poſtea eos iuuant contra exercitus Laconicos. Tandem rex Spartanus Cleombrotus, cum exercitu in Bœotiam veniens, non procul ab oppido, cui Leuctra nomen erat, cum Thebanis dimicat. Ibi interfectis rege Cleombroto, & mille Spartanis, quorum præcipua erat nobilitas, & dilapſis eorum ſociis, victores fuerunt Thebani.

H Ac locum tantæ cladis voluit Deus teſtem, ſeu monitorem eſſe de ſua ira. Nam aliquantò ante pugnam, quidam ex Spartana nobilitate, hoſpitaliter excepti in Leu-

etris à Scedaso, postea redeuntes, absente patre, filias eius duas, vi stupratas, interficiunt, & in puteum abiiciunt. Pater deinde Spartam profectus, ac petens sceleris authores puniti, derisus est. Et narrantur alia exempla crudelitatis & libidinum, quibus in imperio Spartani & iram Dei irritarunt: & voluntates ciuitatum à se alienarunt. A

Cum igitur Deus in ipso loco puniret Lacedæmonios, qui sceleris vestigium fuerat, voluit homines & de magnitudine perpetrati sceleris, & de iudicio diuino commone fieri. Denunciata fuit antea pœna oraculo, quod recitat Pausanias. Id his versibus reddidi. B

Leuctra mihi sunt cura, & mors tristissima, gnata

Occisa Scedasi, qua periere due.

Hic atrox fiet pugna & seuissima cades,

Fatalis quando venerit illa dies.

Quam prius haud quisquam norit, quam Dorica pubes

Amittet robur, militiaq, duces.

Facta est autem pugna Leuctrica, D

Anno Artaxerxis 32.

Anno 29. post pugnam Lyfandri ad Ægos Potamos.

Initio anni secundi Olympiadis centesimæ & secundæ, die quinto Iunij.

Anno ante initium regni Alexandri, tricesimo sexto, quod omnium scriptorum consensu collocatur in annū primum Olympiadis centesimæ & vndecimæ. E

Et si autem vsque ad Leuctricam cladem numerantur anni principatus Spartani, tamen non mox processerunt Thebani in Laconicam, sed Lacedæmonij, nuntiata clade, multa grauitate fecerunt, & profuit hæc Agesilai moderatio ad leniendam tristitiam. Vsitatum fuit apud Spartanos, vt qui ex acie fugerant, iudicarentur infames. Qui quidem ab aliis ciuibus discernebantur vestitu & barba, ac licebat cuilibet prætereuntem verberare, nec licebat eis vxores ducere. Cum autem multi nobiles, & fortes viri ex fuga domum rediissent, & essent, qui vsitatum morem de his, qui fugerant, seruari vellent, accessit ad concionem Agesilaus, & iussit, vt sinerent leges, eo die, dormire; quia calamitas accidisset, non ignauia ciuium, sed iniquitate fortunæ. In posterū autem, ab eo die, leges seruandas esse. Hac ἐπιεικεία reuersos ciues infamia liberauit. F

Cum igitur mitteretur Archidamus filius Agesilai cum exer. H

exercitu Laconico in Bœotiam, accersunt Thebani Iasonem Phereum ex Thessalia, cuius tanta erat virtus & auctoritas, vt existimaretur in Asiam traiecturus esse, vt bellum Persis inferret. Is cum venisset ad Thebanos, hortator fuit eis, ne dimicarent cum Lacedæmoniis, qui irritati nunc, & cautiores & firmiores futuri essent. Et cum vtrisque dissuaderet prælium, perfecit, vt certis conditionibus pacem facerent. Ita sine prælio Lacedæmonij domum redierunt, & Iasonis verba recensentur apud Xenophontem: Solet Deus ex paruis magnos facere, & ex magnis paruos.

Hic Iason domum reuersus, fraude interfectus est. Cumque in Thessalia, contra tyrannos, aliquæ ciuitates à Thebanis auxilium peterent, profectus eò Pelopidas, postea à tyranno Alexandro Phereo captus est, cuius tanta fuit scruitia, vt homines viuos insueret vrsorum pelli-
 bus, & canes contra eos incitaret. Ac in prima expeditione Thessalica, cum Pelopidam fraude captum esse, Epaminondas audiret, profectus eò cum exercitu, tantum incussit Alexandro terrorem, vt redderet ipsi viuum & incolumem Pelopidam. Ita fide, & virtute amici, Pelopidas tunc seruatus est. Sed postea reuersus in Thessaliam Pelopidas, in acie dimicans, à tyranni exercitu interfectus est. Tyrannus verò postea domi à coniugis fratribus, facces tenente coniuge, dormiens frucidatus est.

Interea dum Thebani occupati sunt motibus Thessalicis, & ipsi, & Lacedæmonij, & aliæ ciuitates ostendunt, se pacem Antalcidæ non violaturos esse. Mantinei exules, freti hac pace, conueniunt, & patriam Mantineam instaurare conantur. Fuerat autem Mantinea præcipua vrbs Arcadiæ, condita à filio Lycaonis, cuius nomen fuit Mantineus: quæ, cum vicina esset Laconicæ, & tamen (vt gens Arcadica inquieta fuit, & mercede militare cōsueuerat) sæpè adiungeret se hostibus Lacedæmoniorum & velut
 G arx esset hostilium copiarum, à Lacedæmoniis euersa fuit. Quare cum viderent, non sine periculo viciniæ, eā instaurati, Agesilaus impedire instaurationem conatus est. Accersit igitur gens Arcadica Thebanos. Ita nouum bellum in Græcia accensum est, in quo Sparta penè funditus periit.
 H Nā Epaminondas, quæ, propter ipsius virtutem, socij libenter sequebatur, exercitum in Laconicam duxit, quadraginta millium virorum, & vastata Laconica, & multis oppidis occupatis, ad Spartam accessit, nec tamen flumi-
 nem Eurotam

qui niuibus intumuerat,transiit.Ac tantus terror incussus
 est Spartanis, vt seruos armarent,promissa eis libertate,
 Cúmque speciem iusti exercitus, sex millia armatorú,in
 vrbe Agesilaus haberet, disposuit eos certis locis, quia
 Sparta sine mœnibus erat.Ea res deterruit Epaminôdam,
 ne oppugnationem tentaret. Nec Agesilaus,etsi conuitiis
 prouocabatur ad dimicandum,tunc iudicabat ex vrbe e-
 xercitum educendum esse.Steterunt autem ambo in cõ-
 trariis ripis Eurotæ, Agesilaus & Epaminondas,sese mu-
 tuò contuentes,& alter alterius virtutem admirantes, &
 fortunæ vices cogitantes. Erat enim triste spectaculum,
 cùm anni sexcenti essent ab Heraclidarum regno in La-
 conica,nec vnquam in ea conspecti essent hostiles exer-
 citus,nec incendia, & populationes ab hostibus ibi factæ
 essent,nunc totâ regionē vri, & vastari:ac,vt Athenę an-
 te triginta annos,deditione facta, imperiũ & libertatem
 amiserāt,sic Spartę nunc pene similem calamitatem esse.
 Ipse etiam Agesilaus exemplum fuit inconstantie rerum
 humanarum,qui & florentissimam patriam acceperat, &
 formidabilis fuerat regi Persico,& suæ ætatis,propter vir-
 tutem,laudatissimus dux fuerat, nunc senex patriæ videt
 incendia,& ciuium funera. Profuit tamen patriæ animi
 robore,& consilio.Non enim deferuit urbem,& ciues ar-
 mauit.Et cùm exercitum Epaminondas proprius urbem
 adduxit, emissis equitibus, & ex insidiis adortus hostiles
 copias,terrorem eis incussit,nec procederent.

Commoratus autem Epaminondas ad urbem Spartam
 quatrduo,cùm & dilabi Arcades ad prædam videret,in
 regione opulenta, in qua spolia ex multis gentibus cõge-
 sta erant, discessit inde ad alia oppida occupanda, fuit-
 que in Laconica tres menses. Interea Lacedæmonij ab A-
 theniensibus auxilium petiuerunt, facta commemora-
 tione mutuorũ beneficiorũ,& orantes,ne hos,qui in ma-
 ximis Græciæ periculis fuissent, velut *απαστάται* Athe-
 niensiu,deberi finerent.Ibi cùm ciuitas Attica, vt sæpè a-
 lias,oblita offensionum, vellet Græciam saluam esse,de-
 creuit, vt misso exercitu Lacedæmonij defenderentur.
 Misit & Dionysius Siculus pater, viginti triremes,in qui-
 bus fuisse Celtas & Iberos narrat Xenophon. Et quidem
 postea plurimum profuisse Lacedæmoniis Celtas inquit.

E P A M I-

EPAMINONDAS.

Postquam verò discessit ex Laconica Epaminondas, Spartani, propter societatem Atheniensium, & instructis auxiliis ex Sicilia missis, paulatim oppida sua recipiunt. Hos cum reprimere Arcades conarentur, nōdum finis fuit belli. Cūq; Agesilaus, propter senectā, ducere exercitū non posset, missus est filius Archidamus cum Spartanis copiis, & auxiliis Celticis aduersus Arcades, quos ita vicit, vt magna hostium multitudine interfecta, & nullo Spartano amisso, nominata sit illa pugna, *αδελφικὴ μάχη*. Neque tamen Arcades tumultuari desierunt. Cūq; noua fœdera fecissent cum Eleis, & aliis, & deinde Arcades ipsi inter se disiuncti essent, vt semper fuit genus hominū inquietū, & rapax, & pars (Mantinei videlicet) defecisset ad Lacedæmonios, alij à Thebanis auxiliū peterent, & Messanæ instauratio Thebanis curæ esset, rediit Epaminondas in Arcadiam, ducens ex Bœotia & Eubœa & Thessalicis equitibus mediocres copias, quas, accessione sociorū in Arcadia, auxit. Iam & Lacedæmonij mediocres copias habebant, quia equites Atheniensium, & pars Arcadum, Mantinei & Achæi, ad eos accesserāt. Eduxit igitur Agesilaus exercitū ad Mantineam. Hic Epaminondas sperans se nactū occasionē rei magnæ perficiendæ, videlicet occupandæ Spartæ, quia exercitus inde aberat, omisso prælio, iter suscipit versus Spartā. Sed re indicata à Cretensi milite, Agesilaus redit Spartā cum filio Archidamo, & paucis aliis. Quo cū Epaminondas venisset, acerrima pugna repulsus est. Hic rursus senis Agesilai virtute patria seruata est, non vt ante, sine prælio. Scribit enim Xenophon diuinitus factū esse, vt Thebanī, qui antea Lacedæmonios vicerant, & ignē spirabant (h s enim verbis vtitur, *οὐδὲ πνέοντες*) nunc tā paucis cesserint. Nam Archidamus paucissimos ex vrbe educens, cum interfecisset aliquot Thebanos in prima acie, tantum reliquis terrorem incussit, vt fugerēt. Adeo nec fortunæ nec viriū magnitudini confidendū est, sed cogitandum est dictū: Victoria à Domino est. Vterq; autē dux in maiore admiratione fuit, alter propter consiliū oppugnandæ vrbis, alter propter celeritatē reditus, & defensionē patriæ.

H Regressus autem Epaminondas, etiā videbat, se nō sine periculo dimicaturum esse, tamen quia pugnandum esse statuerat, nō procul à Mantinea, castra locat. Ibi intētus in occisiones, adortus est hostes præter ipsorum opinionē,

& arte aciem ita instruxit, vt robur hostilis exercitus pelleret. Eo in loco, cum ipse prælium ciceret, & cedete hostes cogeret, vulnus accepit. Quia autem, propter vulnus ducis, milites non sequuti sunt hostem cedentem, minus magna strages facta est. Epaminondas viuens relatus in castra, non prius spiculum ex vulnere euelli permisit, quam interrogauit, vtri vicissent. Cum victores Thebanos esse diceretur, spiculo euulso patriæ gratulans, placidè mortuus est. Hic est exitus Epaminondæ, qui non solum propter iustitiam, fortitudinem, modestiam, & fidem erga amicos valde laudatur: sed etiam quia doctrinas à Lyfide Pythagorico didicit, quarum studiis in eius pectore magis confirmatus est amor iustitiæ, & modestiæ.

Cum autem post Epaminondæ mortem, vtrique se pro victoribus gererent, Thebani & Spartani, eaque ex re passim noui motus orirentur, inquit Xenophon, in fine sue historiæ: Confusio & perturbatio maior fuit in Græcia post Epaminondæ pugnam, quam fuit ante. Tales bellorum exitus sæpè sunt, vt hoc decennio vidimus bella ex bellis nata esse, sicut Pindarus inquit: Facile est cuius mouere urbem, sed in tranquillum sistere, sine Dei auxilio, nemo potest. Præcipua tamen fuit tunc potentia Thebanorum, qui, non multò post Epaminondæ mortem, contra Phocenses, qui templum Delphicum spoliauerant, bellum mouerunt, Olympiadis centesimæ quintæ anno quarto, quod nominatur Bellum sacrum, cuius sæpè fit mentio in authoribus. Pertinet autem historia belli sacri ad Ochi tempora, vt postea dicam. Nunc breuiter eius mentionem feci, vt series Græcorum bellorum faciliùs mente comprehendere possit, & consideretur, semel motis imperiis, non faciliè pacem restitui posse. Captis Athenis sequuta est recuperatio, quam adiuerunt Thebani. Inde Spartani Thebanos adorti, rursus amiserunt imperium. Postea, in bello sacro Thebani attraxerunt Macedones. Aliquantò post ab Alexandro Thebæ funditus deletæ sunt, & horribiles pænæ per omnes Græciæ populos vagatæ sunt, ac simul extincta est vbique vetus doctrina, ac disciplina, & perpetua latrocinia in Græcia fuerunt. Has ruinas gentiù intuentes, cogitemus de causis, & similibus omnium temporum miseriis, & petamus, vt Filius Dei sit vmbraculum ecclesiæ suæ, sicut texit in Ægypto domos sanguine agni conspersas.

RES ROMANÆ.

A NNO ab vrbe Roma condita tricentesimo & sexagesimo quinto, vrbs Roma à Gallis capta & incensa est, Olympiade nonagesima noua, regnante in Persia Artaxerxe Mnemone, anno vicesimo post captas Athenas à Lyfandro, vt Polybius scribit. Integra verò historia apud Liuium legatur, vt res Romanæ aliæ. Hic tempora tantum insignium euentuum annotamus. Sed quia illa Celtarum expeditio in Italiam non breuis fuit, & magnarum mutationum, & multorum præliorum causa fuit, aliquid & de gente, & de occasione expeditionis addam.

C Veteres Græci regionem ad Alpes sitam, versus Oceanum septentrionalem & occidentalem vno nomine Celticam nominarunt, videlicet totam oram ab Oceano Occidentali ad Harciniam vsque. Deinde ab Harcinia versus orientem vno vocabulo Sarmatias nominarunt. Etsi vicinas aliquas Alpibus distinguunt, vt Boios, Noricos, & inde Pæonios, & Mysos. Inquit igitur Herodotus, oriri Istrum in Celtis & Pyrene, quod hodie nominatur *vff der Bar*, & dirimere mediam Europam.

E Nomen verò Κέλτος est à Γαλάτης. Et scribit Appianus, se nihil de origine nominis aut gentis verisimilius reperisse, quàm hoc, quod Polyphemo in Sicilia duo sint nati filij ex Galatæa, quorum alteri fuit nomen Γαλάτης alteri Γάλλυρος. A Galatæa ortos esse Γαλάτας, vnde postea factum est nomen Celti. Nos verò scimus eandem esse vocem Galli & *VValen*. Significat igitur reuera Galli peregrinatores seu migrantes. Et quidem vocabuli origo Ebræa est.

F Multæ autem & diuersæ gentes confederunt in vtraque ripa Rheni, & in illa vltiore regione versus Oceanum Occidentalem, & versus mare Ligusticum. Nam & Massilienses fuerunt Ionum colonia. Et Vienna in Gallia Cretensium colonia est. Fuit enim eodem nomine vrbs Crete, vt scribit Stephanus, dicta, quod ibi Othus & Ephialtes Martem ceperint. Qua narratione significatum est, bella ibi, fratrum istorum virtute, sedata esse, vnde postea reliquæ in Gallia confederunt. Magnam Galliæ partem & Ligyes tenuerunt, quos Stephanus inquit ex Tarso venisse. Tarsus autem dicitur à Tarsis filio Iauan.

H Cōsedisse autē in ora septentrionali Galliæ Senonas, certum est, qui fuerunt ex nostra gente Teutonica, quæ nomen habet ab Ascanē Tuiscones. Et non dubium est,

vicinas gentes in Italiam, & postea in Græciam duxisse exercitus mixtos ex Teutonibus & Gallis.

De expeditione in Græciam postea dicemus, in qua Brennus, post Alexendrum, centum & quinquaginta milia peditum, & viginti millia equitum, & quadringentos in Græciam duxit, de quibus scribit Callimachus, dicere Apollinem, suam & regis Ptolemæi communem fore victoriam; se ad Delphos fulmine interfectorum esse Celtas, sed regem Ptolemæum interfectorum esse Celtas ad lacum Serbonidem, id est, Asphaltiten. Postea enim cum in Asiâ attracti essent, Ptolemæus Euergetes multos, interfecit ad Asphaltiten. A
B

Ex his narrationibus apparet, & magnum robur harum gentium fuisse, & magnam multitudinem ex patria educitam esse. Sed expeditionem in Græciam antecessit Italica, cui occasionem præbuit pœna libidinis. Tenuerunt Italiæ oram ab Alpinus ad Tiberim vsque, tres gentes: Heneti ad sinum Adriaticum: Ligures contrarium littus ad occasum: Media ora, quæ & vbertate soli, & amœnitate longè excellit, fuit Thyrrhenorum, quorum appellatio antiquissima. Vltior Italia pars nominata est Ausonia ab Ausone filio Vlyssis, & Calypsus. Fuerunt autem Tyrreni, Lydorum coloni. Lydi autem ab Ægyptiis orti sunt. Et fuisse tetras libidinum confusiones in Tyrrenia, narrat Timæus, qui circa hæc tempora vixit. Occasio autem, qua Celtae & Senones in Tyrreniâ adducti sunt, hæc fuit. C
D
E

Adolescens nobilis Clusinus, Lucumon, tutoris coniugem rapuit. Tutor hoc iusto dolore incensus, inuitauit Celtas, ut sedes quærerent in ea parte Italiæ vberima, & scelus Lucumonis punirent. Ita cum Deus vniuersæ gentis Tyrrenæ scelera puniturus esset, egressi ex horridioribus locis Celtae & alij, Tyrrenos oppresserunt. Et credibile est non fuisse breuem, & subitam expeditionem, sed paulatim plures exercitus ex Gallia & Teutonicis gentibus eò infusos esse. F
G

Ab his, affirmant veteres scriptores Græci & Latini, conditas esse vrbes, Senas à Senionibus, Mediolanum, Veronam & alias quasdam. Qua autem occasione Romanam attracti sint, narrat Liuius, apud quem integra historia legatur. H

ARTAXERXES OCHVS

Persarum rex octauus.

A **R**EGNAUIT annos sex & viginti, ac regnum occupa-
uit, necatis duobus fratribus. Huius gubernatio, cum
plena fuisset crudelitatis aduersus domesticos, ex-
ternas nationes, & aduersus ecclesiam in Iudea, quæ me-
diocrem tranquillitatē, & quasi Halcyonia habuerat, tan-
dem ipse à quodam suo duce interfectus est. Initio gu-
Ebernationis, Sidonem proditione cepit, vbi cum supplices
interfecisset, irati Sidonij, ipsi urbem incenderunt. Ac
periisse ibi quadraginta millia hominum scribitur. Postea
Euagoram Cypri regem, de quo extat Isocratis oratio,
tūm fuisset eius socius, interfecit.

C DE SÆVITIA OCHI
aduersus Ecclesiam.

D **R**ECUPERAVIT Ochus & Ægyptū. Cūque in vici-
nia Iudææ bellū gereret, sæuitiam in Iudæos etiam
exercuit, quibus ad id tempus, à Longimano vsque,
Deus tranquillitatem dederat, vt instaurari vrbes, tem-
plum, doctrinæ studia, & totus ordo gubernationis, pos-
sent. Sed tanta est humanæ naturæ infirmitas, vt in re-
Ebus secundis lætitia afferat negligentiam in frenandis cu-
piditatibus. Cæperunt igitur iam fratres de summo sacer-
dotio certare. Summus sacerdos erat Iohanna. Hunc
vt frater eius Iesus excuteret, petit à Vagose Persico præ-
fide auxilium, & conatur vi occupare tēplum. Ibi à fratre
FIohanna frater in tēplo trucidatur. Talia peccata irritarūt
iram Dei. Venit igitur Ierosolymam Vagosēs, & ingres-
sus templum, inde spolia auexit. Cui cū diceret Iohan-
na, impiè eum facere, respondet præses Persicus, illum
verò magis impiè fecisse, qui ibi fratrem occidisset.

G Postea Ochus & annuas pensiones templo eripuit, do-
natas à Cyro & Longimano, & indixit tributa populo Iu-
dæorum. Occupata etiam præfectura (id enim significat
ἀρχὴν ἀσπίαν) multa oppida deleuit, & multas familias pro-
cul transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Rursus igi-
Htur ecclesiam exercuerunt magnæ calamitates vsque ad
Alexandrum Magnum, qui veniens Ierosolymam, vt po-
stea dicetur, restituit Iudæis *αὐτονομίαν*, & pacem, & tri-
buta remisit.

RES MACEDONICÆ.

NON dubium est, nomen Macedo factum esse à Kittim, vt veteres dixerunt *μακίτης*. Fuit autem Kittim filius Iauan. Et libri sacri affirmant, Alexandrum ortum esse ex Kittim. Ac sæpè fit mentio huius vocabuli. **A** Significat autem Kittim percussores. Cùm autem deinceps in historia mundi rerum Macedonicarum præcipua sit commemoratio, vtile est iuniores scire, quantum de origine regum Macedonicorum tradita est.

Vetustas affirmat reges Macedonicos ab Hercule ortos **B** esse. Et hanc seriem tradidit Herodotus.

HERCVLES.

HYLLVS.

CLEOBEVS.

ARISTOMACHVS. **C**

TEMENVS.

PERDICCAS. Hic primus in Macedonia rex factus est.

ARGÆVS.

PHILIPPVS. **D**

ÆROPVS.

ALCETAS.

AMYNTAS.

ALEXANDER, qui, cùm esset in castris Mardonij, indicauit Aristidi, præliaturum esse Mardonium. **E**

PERDICCAS & ALCETAS fratres.

ARCHELAVS natus ex patre Perdicca & ancilla Alceæ, nothus, interfecit auunculum Alcetam & eius filiū Alexadrū, & germanum fratrem, Perdiccæ filiū. Tenuit regnū annos 24. Gessit bella cum Thracum populis. Tandē **F** interfectus est ab adolescente nobili, quem per libidinem contumelia affecerat. Estque de eo versus traditus:

Τεύχων ὡς ἐτέρω τι, ἐὼ κακὸν ἡπάτι τεύχει.

Archelai filij fuerunt, ORESTES, ARCHELAVS & **G** PAVSANIAS, & ordine regnum annos octo tenuerunt. His extinctis, rediit, regnum ad legitimos hæredes, videlicet ad Amyntam filium Alceæ, interfecti ab Archelao.

AMYNTAS, cùm regnasset annos sex, reliquit filios tres, **H** ALEXANDRVM, PERDICCAM & PHILIPPVM. Cùmq; patri Amyntæ successisset Alexander, natu maximus, interfectus est à Ptolemæo Alorite. Hunc non multò post interfecit Perdiccas, quē deinde in prælio ceperūt Illyrici. Post hūc tertius frater Philippus, qui tūc obses aliquāti-

spex

ſper Thebis fuerat, celeriter in patriam rediens, fratri in regno ſucceſſit. Fuerat autem adoleſcens ductus Thebas à Pelopida, qui pacē fecerat inter Ptolemæum Aloriten, & fratrem Philippi Alexandrū. Vixit autem Philippus Thebis apud patrem Epaminondæ, quem habuit exercitiorū ſocium, & exemplum virtutis. De morte autem Philippi poſtea dicemus. Prius enim pertexenda eſt poſteritas.

A PHILIPPO nati ſunt ex Olympiade, ALEXANDER Magnus, & CLEOPATRA: itē ex matre Theſſala, THESSALONICE, quæ nupſit Caſſandro, interfecta à filio Antipatri, quem deinde interfecit frater ipſius Alexander. Hunc poſtea Demetrius interfecit.

B Ex Cleopatra, Sobrina Attali, natus eſt Philippo filius PHILIPPVS, quem Olympias, vnā cum matre, aneo vaſi incluſum, & in ignem coniectum, interfecit.

C Poſtea interfecit Caſſander Olympiadem, & Roxanē, coniugem Alexandri, & filium eius Alexandrum, & Barſenen alteram coniugem Alexandri, & eius filium HEREVLEM. Antigonus verò iuſſit interfici Cleopatram, germanam ſororem Alexandri Magni.

D Tales pœnæ vagatæ ſunt per Philippi & Alexandri poſteritatem, quia magna gloria à Deo ornati, facti ſunt inſolentes, voluerunt ſibi tribui diuinos honores. Alexander etiam crudelitatem in amicos exercuit. Cogitemus autem, hæc triſtia exempla in tantis viris, & nobiliſſimis familiis, propoſita eſſe, vt alios homines de modestia commonefaciant.

E Nunc ad Philippi hiftoriam redeamus, qui inter reges præcipuos recenſetur, quia conſilio & fortitudie excelluit, & paruis copiis magnos exercitus vicit.

F Laudatus eſt in oraculo, in quo duo deſcribuntur Philippi, quorum priorem ait fore victorem multarum gentium, & felicem regem: poſteriore verò, videlicet, illū, qui cum Romanis bellum geſſit, regni euerſorem. Verſus extant in Achaicis Pauſaniæ:

G *In Macedum populis clariſſima regna tenebunt
Argiua de ſtirpe, bonum damnumque, Philippi.
Horum qui prior eſt, gentes, vrbesque domabit,
Sed veteris regni perdet decus omne ſecundus,
A populis victus, quos mittent veſper & ortus.*

Initio autem regni vicit Athenienſes, qui Argæo regnum
h. ij.

tradere conabantur. Deinde, facta pace cum Atheniensibus, vicit Pæonas & Bardyllin regē Illyriorum, trucidatis in prælio 7. millibus Illyriorum, ac victor recepit oppida, quæ regno Macedonico Illyrij ademeraut. Deinde cepit Amphipolin, & Pydnam, & oppidum Crenidas, vbi venę auri erant, quod auxit, & nominauit Philippos. Ex is venis, quotannis Philippus, reditum habuit mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

In ea vrbe postea ecclesiam Paulus collegit, ad quam extat epistola scripta ad Philipenses. Fuit autem antea nomen vrbis *Δάδος*, vnde prouerbiū est, *Δάδος ἀλὰ θῶν*. Postea accersitus Philippus in Thessaliam cōtra tyrānos, ciuitatibus libertatem restituit, & eas sibi fœderibus adiunxit.

Circa id tempus ortum est bellum sacrum in Græcia, cuius sepè fit mentio, quia magnarum calamitatum causa fuit, & præcipuè potentiam Macedonicam auxit. Inchoatum esse, Pausanias scribit, anno quarto Olympiadis centesimæ quintæ, & durauit annos continuos decem. Interuallum est autem inter pugnam ad Mantineam & belli facti, seu Phocensis initium, anni quindecim. Tanta erant odia intestina Græcorum, nata ex superioribus bellis, vt diu quiescere non potuerint, & attraxerint externa auxilia, & seruitutem.

Occasio autem belli facti hæc fuit: In Iudicio Amphictyónico damnati erant Phocenses, & Thessalis & Thebanis petentibus, vt magnam mulctam penderent: Hanc mulctam cū dare nollent, quia & agri eis adempti erant, Lacedæmoniis clam eos incitantibus, qui & ipsi magnam mulctam debebant, Philomelus Phocensis, collecto exercitu columnas Amphictyonum euertit, in quibus decreta mulctæ scripta erant, & agros consecratos recipit, aurum & argentum aufert ex templo. Addit & alteram causam. Phocenses, veteri more, defensores esse Delphici templi, id ius eripi ipsis à Thebanis, queritur. Vt igitur opem ferrent iudicio Amphictyónico, & templo, vicini Locri, Thebani & Thessali bellum Phocensibus inferunt. Philomelus victor tribus magnis præliis, quarto victus, sese de rupe præcipitem deiecit. Hic primi ducis Phocensium exitus fuit.

Secundus dux fuit Onomarchus, qui cū in somno vidisset, sibi in templo datum esse colossum, vt altiorem faceret, sperauit suam potentiam maiorem fore. Sed tan-

dem post multa praelia suspensus est. Ita colossus auxit.

Suppeditabant autem Delphici thesauri pecuniam ad
conducendos & alēdos exercitus. Nam aestimatio auri &
argenti, quod initio huius belli in Delphico templo fuit,
A scribitur fuisse decem millia talentorum, id est. sexaginta
tonnarum auri. Vicit igitur Onomarchus Bæotios, & ce-
pit urbē Coroneam. Vicit & duobus praeliis Thessalos, &
cū his Philippum regem Macedonū, quem accersue-
rant Thessali ad belli societatem, & multos Macedo-
B nas trucidavit. Sed tertio praelio in Thessalia Philippus
vicit Onomarchum, trucidatis sex millibus hostium, &
captum Onomarchum affixit cruci.

Necato Onomarcho, dux Phocensium factus est Phayl-
lus, cui Lacedæmonij pedites mille, Athenienses quinque
C millia, & quadringētos equites, & Thessali hostes Philip-
pi duo millia miserunt. Sed tribus praeliis victus Phayllus
à Bæotiis, ipse postea urbem Arycam in Locris cepit, &
direptam funditus deleuit. Sed cū Phtisi mortuus esset,
dux Phocensium factus est Phallæcus Onomarchi filius,
D cui Mnaseas, propter adolescentiam, dux additus est. Sed
Bæotij Mnaseam, non multò post incautum oppresserūt,
& interfecerunt.

Postea cū Phocenses tres munitas vrbes in Bæotia te-
nerent. Orchomenum, Coroneam & Corfias, ex quibus
facile erat populari vniuersam Bæotiam, Thebanj, nec
E pecunia, nec viribus soli diutiùs belli molem sustinere
potuerunt. Petunt igitur ab Ocho pecuniam, qui mittit
eis trecenta talenta, id est, centum & octoginta millia co-
ronatorum. Accerferūt & Philippum regem Macedonicū
Thebani, qui magnum exercitum Macedonū & Thessa-
F lorum adduxit in loca vicina Bæotiæ, vbi Phocensium
dux Phallæcus erat cum exercitu. Sed cū Phallæcus nō
auderet dimicare, petiuit à Philippo pacem, qui concessit,
ea conditione, vt relicta terra Phocēsi, & Bæotia, trāfret
in Peloponnesum. Ita sine praelio Philippus finem belli
G fecit, Phocenses in seruitutem redacti sunt, omnia oppi-
da destructa sunt, & multitudo in villas distributa est, &
agri eis traditi sunt: sed ita, vt quotannis penderent sexa-
ginta talenta, id est, triginta & sex millia coronatorū. Iu-
diciū Amphictyonum restitutum est, & decretum, vt
H Philippus ibi, & successores reges Macedonici, duo suffra-
gia haberēt. Phocensibus ademptum est ius suffragij. De-
cretum est etiam, vt Philippus Græcorum dux nomina-

retur. Finito igitur bello, Philippus in Macedoniā rediit: parta nō solūm victorię gloria, in causā iusta & speciosa, quod templum & iudicium Amphyctionū defendisset, sed etiam moderationis in victoria.

Phallæcus postea in Creta militans, in quadam oppugnatione fulmine ictus periit, & incensis machinis multi eius milites igni perierunt. Pausanias scribit, finem belli sacri fuisse anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, ac fuisse eum annum belli decimum. Fuitque hic annus Ochi regis Persarum decimus nonus.

ARSA MES, NONVS REX Persarum.

OCHI crudelitatem & pœnæ ipsius & regni interitus sequuntur, iuxta regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Ochus interfectus est à principe Bagoa, qui cū regnum in se transferre non posset, regem fecit Arsamen Ochi filium. Qui, cū annos quatuor regnasset, etiam ab hoc ipso Bagoa interfectus est, metuentes filium, propter necem paternam. Hic finis fuit familiæ Cyri, in cuius consideratione, deploranda est miseria humana, quod etiam talium posteritas citò degenerat, in quibus fuit vera agnitio Dei, & excellens virtus. Fuerunt autem in regno Persico reges Deum rectè colentes: Darius Medus, Cyrus & Artaxerxes Longimanus. Hi laudantur in libris Danielis & Esdræ.

Interfecto Arsame, Bagoas ad principem Armeniæ regnum transtulit, qui non fuit ex posteritate Cyri, ac nomen ei tribuit Darii. Hic Darius vltimus ab Alexandro victus, & regnum & vitam amisit, vt postea dicemus.

Nunc ad res Macedonicas redeamus. Cū Philippus Macedo finem belli sacri, seu Phocæsis fecisset, anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, & pace cum omnibus Græcis facta, rediisset in Macedoniam, postea multas vrbes in Thracia occupauit. Expulit etiam ex Eubœa tyrannum Galliam, de quo dicit Æschines, fuisse eum mutabiliorem euiipo maris, cui vicinus fuit. Cū autem Athenenses crescentem eius potentiā metuerent, & eum irritarent: & vicissim ipse debilitare potentiam ipsorum conaretur, tandem rediit in Græciam, Olympiade decima. Sunt igitur anni inter belli sacri finē, de quo diximus, & postremum aduentū Philippi in Græciam, circiter nouē.

Fuitque

Fuitque occasio postremi aduentus hæc, aliena à causis prioris belli, in qua tamen etiam prætextus religionis ostensus est, ut sæpè homines prauis cupiditatibus religionem prætexunt, quia videri volunt, se iustis & magnis causis ad bella mouenda cogi. Hanc iustitiæ simulationem grauiores poenæ sequuntur. Et Deus finit homines in tales futores ruere, ut idolomania puniantur.

Fuit oppidum in Locris, Amphissia, quod campum duorum milliariū Germanicorum cōsecratū occupauerat, & tradiderat suis ciuibus, ut ibi villas extruerent, & colerēt agros. Hunc campum cū restitui templo Delphico Amphictyones iussissent, armis etiam euertere villas conarentur, concursu Amphissensium repressa est turba, quā Amphictyones adduxerant. Defenderunt autem & Thebani Amphissiam, quia Locri Thebanis amici erant. Fit igitur decretum Amphictyonū de accersendo Philippo rege Macedonico, præsertim cū iam & ipse in consilio Amphictyonum duo suffragia haberet. Ac Demosthenes inquit, quosdam pecunia corruptos, astutè perfecisse, ut illud decretum fieret, ut eo prætextu Philippus accersitus, Græciam opprimeret. Ego odio Thebanæ potentia, decretum illud à pluribus factum esse existimo.

Vocatus igitur Philippus, exercitum adduxit in Græciā à mense Februario. Ac primū Amphissenses punit. Erant vtrique in metu: Thebani, quia Amphissenses defecerant: Athenienses, propter Eubœam. Mittunt igitur legatos ad Philippum, ac petunt ne pacem, quæ in fœderibus antea vtrinque promissa erat, violet. Interea Philippus urbem Phocensem Plateam vi capit, & totam regionem Phocensem occupat. Cū autem iam & Græciæ partem occupasset, & cæteri in metu essent, suasor fuit Demosthenes, ut Athenienses & Thebani se coniungerent ad Græciæ defensionē. Et mense Maio decretum factū est, ut Philippus armis reprimeretur, & facta est cū Thebanis societas. Postea die septimo mensis Iulij ad Cheroneā, urbem Bœotiæ, pugnatum est, fuitque tanta virtus Græcorum, ut diu anceps prælium esset, ac multis vtrinque cadentibus, trepidauerit Philippus, donec adolescens Alexander equites à fronte ad latus duxit, & in medium exercitum Græcorū irrupit. Ibi inclinatio facta est. Interfecti sunt autem ciues Athenienses mille, & capta duo milia: multò plures verò Thebani & interfecti & capti sūt. Ac præsidium Thebis impositum est. Erat autē inter ca-

h. iij.

ptiuos Athenienses, Demades orator, qui Atheniensibus pacem impetrauit, & obtinuit, vt captiui sine precio redderentur.

Post victoriam, Philippus, conuocatis Græcarum ciuitatum legatis Corinthum, ibi dux Græcorum contra Per-
 fas nominatus est, & constituta pace Græciæ, in Macedo-
 niam rediit, ac translaturus bellum in Asiam, misit eò
 partem exercitus. Sed dum commoratur domi, & osten-
 tat regium splendorem, cum aliis spectaculis, tum verò
 etiam sacrificio, in quo suam statuam inter Deorum sta-
 tuas collocauit, in spectaculo quodam à satellite Pausa-
 nia interfectus est, non diu postquam ad Cheroneam vi-
 cit Athenienses & Thebanos, sicut oraculum prædixe-
 rat, victorem breui post moriturum esse. Flet victus, sed
 victor mortuus est: *Κλαίει ὁ νικηθεὶς, καὶ ὁ νικῆσας ἀπὸ λύπης.*
 Ita rex præstantissimus consilio & fortitudine, adhuc æ-
 tate florens (tantum enim vixit annos 46. vt in Arcadi-
 cis apud Pausaniam narratur) interfectus est, cum & in-
 ter Deos colì vellet, & obscænis voluptatibus se dede-
 ret, quæ delicta Deus horribilibus exemplis punit, etiam
 in hac vita. Deinde & per coniuges & filios vagatæ sunt
 pœnæ, vt supra diximus.

ALEXANDER MAGNVS.

EXTINGUITO Philippo, filius Alexander ex Olympia-
 de, quæ nobilitate alias coniuges antecelluit, regno
 Macedoniae poritus est. Ac prodest meminisse tem-
 pus initij regni Alexandri, qui multa inde tempora, post
 eum sumuntur.

Olympiadis centesimæ vndecimæ anno primo cœpit
 regnare Alexander, cuius temporis, propter certitudinē,
 sæpè fit mentio. Fuit autem annus à condito mūdo 3628.
 A reditu Nehemiæ ex Babylone in Iudæam anno 88.
 Cum in Iudæa Pontifex esset Iaddus, cuius frater Manaf-
 ses aliud templum, contra legem Dei, in monte Samarię,
 qui nominatur Garizin, prope Sichem, condidit. Ita tunc
 non diu post reditum ex Babylone, ambitio & discordiæ
 pontificum in Iudæa turbabant & politiam & doctrinā,
 & legitimos cultus. Quod, eò magis mirum est, quia hæc
 tempora Nehemias attigit, qui vixit circiter annos 130.
 Huius tanti viri authoritatem in senecta spreuerunt iu-
 niores, cupidi dominationis.

Supra

Supra dictum est, reges Macedonicos ab Hercule ortos esse, paterna origine. Olympias verò, mater Alexandri, ex Æacidis est; hac serie:

Æacus.

- A** Peleus, vicit Centauros.
 Achilles filius Pelei, dolo interfectus à Paride.
 Pyrrhus interfectus est ab Oreste, propter Hermionē, filiam Menelai.

- B** Molossus rex Epiri, & Pielus, nati ex Andromacha, olim Hectoris coniuge.

A Pielo scribitur ortos esse sequentes reges in Epiro, vt, narrat Pausanias in Atticis;

Turymbam.

Alcetam. Ex hoc,

- C** Neoptolemus & Arymbas.

Olympias Neoptolemi filia, mater fuit Alexandri magni, & soror Alexandri Epirotæ, qui cum in Italiam traiecisset, vt Tarentinis opem ferret, contra Brutios, in Brutiis periit.

- D** Arymbæ filius fuit Æacides, pater Pyrrhi, qui Pyrrhus postea cum Romanis bellum gessit.

Natus est igitur Alexander magnus ex duabus familiis, in Græcia, præstantissimis, videlicet ex Hercule & Æaci posteritate.

E

DARIVS VLTIMVS REX

Perfarum.

- F** **R**EGNAVIT annos sex. Cæpit enim regnare eodem anno, quo Philippus mortuus est; à Bagoa, qui Ochū & Arsamen veneno sustulerat, accersitus ad regnū,

- G** propter opinionem virtutis. Cum enim Artaxerxes bellum gessit cum Cadusiis, & quidam Cadusius prouocaret vnum ex Persicis ducibus ad monomachiam, hic Darius Cadusium victor occidit. Qua re Armeniæ gubernatio ei commendata est. Etsi autem vocauerat eum ad regnum Bagoas, tamen, vt semper in metu sunt homicidæ, hunc quoque, metuens, veneno tollere Darium, conatus est.
- H** Sed re indicata, Darius Bagoam venenum, quod in eo cōuiuio regi daturus erat, bibere coëgit. Ita Bagoas extinctus, tandem scelerum suorum pœnas dedit.

Cum autem sciret Darius, iā à Philippo missos esse exercitus in Asiam, mittit & ipse exercitus, & classis ducem

facit Memnonem Rhodium, cuius peritia fuit excellens, & in Græcia, mortuo Philippo, concitauit contra Alexandrum ciuitates. Demosthenes etiā, vt fuit inquietus, belli suasor fuit, cui aduersatus est Demades, qui ait, se reprehendisse Demosthenis decretum, quod fuerit tātū **A** ὀνόμασι καλόν, & fuisset exitiosum reipublicæ, si Athenienses obtemperassent. Inquit etiam Æschines, à Demosthene adeò spretum esse Alexandrum, vt nominatit eum *μαργίτον*.

Cū igitur multi, in Græcia, florentem Persarum potentiam intuerentur, & considerent auxiliis Persicis, hortatores fuerunt defectionis à rege Macedonico. Thebani igitur præsidium Macedonicum ex arce deiecerunt, & decretum fecerunt, vt qui Græciæ libertatem defensuri essent, se, cum ipsis coniungerent. Hæc noua belli causa **C** fuit Alexandro.

Post mortem Philippi, gentes bellicosæ, vicinæ Macedoniae, res nouas moliebantur, Illyrij & Triballi. Horum sedatis tumultibus, Alexander, initio regni, Syrmum quoque regem Getarum, à quo Syrmium postea nominatum **D** est, coëgit pacem petere. Ibi cū cognouisset Thebanos bellum mouisse, celeriter in Græciam rediit, & cū aliquot prælia circa Cadmeam, & in portis Thebanis facta essent, infusi milites Alexandri intra portas, ceperunt Thebas, vbi magna cedes in ipsa vrbe facta est. Interfecta sunt **E** sex millia hominum, capta & redacta in seruitutem triginta millia. Vrbs Thebana funditus deleta est, quam tamen postea Cassander restitui iussit. Et de exulibus, qui effugerant, decretum est, ne vsquam eis in Græcia hospitium præberetur. Sed Athenienses memores veteris beneficii, cū, contra Lacedæmoniorum decretum, Thebani ipsis hospitium præbuerant, nunc receperunt exules, nec eos expulerunt. Hanc gratitudinem postea Alexander comprobauit.

Anni sunt autem ab eo tempore, quo capte sunt Athenæ à Lyfandro, sexaginta, nec sunt plures. Tam exiguo tempore primū Athenæ & imperium amiserunt & capte sunt. Postea Sparta, amisso imperio, durissimè afflicta est. Nec multò post vrbs Thebana funditus deleta est. Fuitque annus tertius, post luctuosam pugnam ad Chero- **H** neam. Ita cū floruisset Græcia, sapiētia & virtute, postea, laxata disciplina, cū petulātia iuniorum & ambitione, bella non necessaria moueret, magnorum scelerum po-
nas

nas dedit, sicut & hoc tempore Turcicam tyrannidem attraxit idolorum cultu, libidinibus & odiis domesticis.

Dignum verò memoria est factum Timoclea matronæ Thebanæ, à qua cum posceret quidam ex Alexandri A ductoribus, quicquid habebat auri & argenti, & illa corpori metueret, dixit se monstraturam, quod abiiecisset. Eduxit igitur militē, ad puteum in hortum, & ait, ibi occultatum esse. Cumque oculi militis ad puteum conuersi essent, ipsa eū impellit, & in puteum præcipitat. Postea ad B Alexandrum adducitur matrona, qui audiens eius narrationem, & nobilitatem familiæ, iussit eam, cum filiis & filiabus, liberam esse. Reges enim, ut aliarum virtutum, ita & pudiciæ defensores esse debent.

Post Thebarum excidium, ab Atheniensibus petiuit A lexander, ut dederent oratores, Demosthenem & Lycurgum, qui bellum suaserant. Et censuit Phocion, sicut olim Erechtei filiæ factæ essent victimæ pro patria, ita ipsi quoque ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, ut patria tranquilla esset. Hic Demosthenes recitauit a D pologum de lupis, qui pastoribus pacem offerebant, ea cōditione, si canes dederent. Sed cum populus dubitaret, orator Demades ad Alexandrum profecturum se esse promisit. Huic populus dat mandata, ut pacem petat. Itē, ut petat, ne cogantur exules Thebanos expellere. Quæ o E mnia Demadis legatione impetrata sunt. Hæc Alexandri moderatio in victoria excellens virtus fuit, & opus Dei, qui incenderat eum singulari impetu, ad faciendam imperij translationem, & puniendam sæuitiam & luxum Persarum, sicut Syracides inquit capit. 10. Propter iniustitiam regum à gente in gentem transfertur.

F Pace cōstitutā in Græcia, communi decreto nominatus est Alexander dux Græcorum contra Persas, & secundo anno duxit exercitum in Asiam, ubi, quæ prælia facta sint, quæ vrbes, quanto labore captæ sint, quanta victoris magnitudo animi, iustitia & modestia initio fuerit, discen G dum est ex integris historiis. Modestiae testimonium ingens est, quod, cum Darij coniugem, filios & filias cepisset, curauit, ut regio more alerentur, & nulla contumelia afficerentur. Quod Persicus nuncius narrans Dario, his eum verbis ornat, Alexandrum & in præliis acerrimum, H & in victoria clementem esse δεινὸν μάχόμενον, χρηστὸν δὲ πραΰσαντα.

Quarto anno, cum Asiam & Ciliciam, magno labore, de-

muisset, Tyrum, post longam obsidionem, septimo mense cepit, vbi septem millia hominum in oppugnatione interfecta sunt, duo millia postea strangulata sunt, tredecim millia in seruitutē redacta sunt. Hæc calamitas ab Esaia prædicta est, qui capite vicesimo tertio inquit, Venturos esse euersores Tyri ex terra Cittim. **A**

Inde Alexander ad Iudæam accessit, cui iratus erat, quia Iudæi, in obsidione Tyri, responderant, se memores magnorum beneficiorum, quæ à regibus persicis acceperant, nihil facturos esse contra eos. Cum autem, Tyro capta, **B** Alexander in Iudæā venisset, placaturus eum Iaddus summus Sacerdos, ornatus veste sacerdotali, cum cœtu sacerdotum & seniorū, processit ei obuiam, & pacem petiuit. Ibi Alexander de equo descendens, summum sacerdotē reuerenter salutat, & pacem promittit. Duces admirantes **C** interrogant, cur tanto honore hunc sacerdotem exceperit; Quibus respondet, se in Macedonia, ante bellum, dormientem vidisse talem speciem numinis, ornata simili veste, vocantem eum in Asiam, & iubentem, vt bellum contra persas moueret, & dextram porrigentem, **D** tanquam ductricem. Eius speciei cum viderit hunc sacerdotem similem esse, existimare se hunc populum Deo curę esse: seque ab huius populi Deo adiutū esse, quare ei parcere, & benefacere decreuisset. Postea hospitaliter exceptus, tributa ab Ocho tyranno imposita, remisit; compescuit etiā vicinos in Samaria, qui aduersus Iudæos tumultuabātur. Credibile est etiam narrasse sacerdotes Alexandro Danielis prædictionem, qui ante annos 200. vaticinatus fuerat, regem Græcum potiturum esse imperio Persico. Et non dubium est, de hac tanta generis humani **F** mutatione, sapientes multa collocutos esse.

Narrat enim & Diodorus, Seleucū scripsisse, Chaldeos sacerdotes prædixisse sibi Alexandri interitum, & partitionem regni inter quatuor duces. Hæc existimo ex Daniele sumpta fuisse. **G**

Præcipuè verò in hac historia consideretur exemplū, quod in tanta mutatione generis humani, Deus ecclesiā, cum nulla habuit humana præsidia, clementer texit, & fuit mediocris ecclesiæ tranquillitas sub Macedonicis **H** regibus, ferè vsque ad Antiochi Epiphanis tempora, vt postea dicemus.

DE ÆGYPTO.

REGNUM Ægyptium, vt supra dictum est, inter prima
 & pulcherrima regna generis humani fuit: & quan-
 quam bella gessit cum Chaldaeis & Assyriis, tamen
 usque ad Persica tempora, annos circiter mille, semper
 retinuit proprios reges, & veterem regni formā. Camby-
 ses verò, & deinde Darius regno Ægyptio potiti sunt. Po-
 stea, cum, sub Dario Notho, defecisset, difficili bello, rece-
 pit eam Ochus, & magnam ibi crudelitatem exercuit. Fuit
 autem ultimi Darij tempore praefectus ibi Mazabes, qui
 cum sciret Ægyptios odisse Persicum imperium, & quia
 ad arcendum Alexandrum imparatus esset, venienti ex
 Syria dedidit sese, & Ægyptum, sine certamine. Ita vetu-
 stum & opulentum regnum Alexander occupauit, & for-
 tunam sapienter moderatus est. Non mutauit veterem for-
 mam gubernationis, sed, veteri more, monarchas fecit, &
 quidem Ægyptios. Nec vni ex suis commendauit vniuersū
 regni gubernationem, sed praesidia imposuit diuersis lo-
 cis, & his ductores praefecit, pacis tuendae causa. Ac scribit
 Arrianus, additos esse duos inspectores, quos nominauit
 Episcopos. Quae omnia sic constituta sunt, ne si vnus esset
 summus gubernator, regem se faceret. Et dicit Arrianus,
 Romanos Alexandri consilium postea, in Ægypti guber-
 natione, sequutos esse. Ita vetus doctrina in eo regno
 conseruata est, inde usque à Ioseph ad Mahometica tem-
 pora, annis plus duobus millibus. Scribitur & reditus A-
 lexandro indicatos esse sex millia talentorum, id est, sex
 & triginta tonnas auri.

DE PRÆLIO AD
Arbela,

CONSTITUTO regno Ægypti, ex vrbe Méphi, quae nunc
 est Alcairum, rediit Alexander in Syriam, anno sex-
 to, postquam regnare coeperat. Cumque Tyrum re-
 diisset, multis rebus in Asia ordinatis, celeriter duxit e-
 exercitum aduersus Darium. Cumque ad Arbela in Assy-
 riam venisset, vicina fuerunt Alexandri & Darij castra.
 Ibi mense Augusto, vt Plutarchus recitat, eclipsi lunae
 conspecta est, cuius & alij scriptores mentionem fecerunt,
 qui & eodem mense, die vicesimo sexto, pugnatū esse di-
 cit. Quo in praelio profligatus est ingens Darij exercitus.

interfectis nonaginta millibus hominum. Fuerunt in acie Darij, cum Scythis, Dai & Sacæ, vt aliarū gentium nomina omittam. Acies ita instructa fuit, vt Alexander in medio esset cum Thessalis equitibus, Clitus teneret dextrum cornu, Parmenio sinistrum. Vbi, etsi multi interficiebantur à Scythicis & Bactrianis equitibus, tamen Alexander recta ad Darium accessit, mediam aciem tenentem, quo pulso, & fugato, postea opem tulit Parmenioni, vbi acerrima pugna fuit. A

Darius pulsus fugit per loca ardua, & aspera in Medos, sed Alexander recta accessit ad Babylonem, & Susa, quæ vrbes vltro deditiōem fecerunt. Postea duxit partem exercitus in Medos, vt Dariū persequeretur, quem Bessus præfectus Bactrianorum, cum intelligeret Alexandrum prope esse, interfecit. B

Etsi autem Alexander, post necem Darij, mox in eum locum venit, vbi tanti regis corpus vidit iacere cruentū, & sine honore, tamen non vidit viuentem Dariū: sed ipse regio honore sepeliri eum curauit. Bessum verò interfectorem comprehensum, iussit discerpi, alligatum duabus arboribus inflexis. C

Hic fuit exitus regis Darij, qui etiam est insigne exemplum inconstantia rerum humanarum. Et quidem tota mutatio imperij, deletis tot vrbibus, & trucidatis tot exercitibus, plena est multorum horribilium exemplorum, quæ sunt commonefactiones de iudicio Dei, qui nō leuiter mutat imperia propter multa magna scelera hominum, vt sæpè dictum est: Propter iniustitiam mutantur regna. D

DE TERTIA MONARCHIA.

MORTVO igitur Dario, anno suæ ætatis quinquagesimo, cum regnasset annos sex, translata est monarchia à Persis ad Alexandrum, cum Persæ tenuissent eam annos ducentos & paulò amplius. Estque initium Græcæ monarchiæ annus Alexandri septimus. E

Extincto Dario, anni aliquot consumti sunt in expeditione Indica, in qua primū peruenit ad Taxilé, qui regnum habuit nō minus Ægypto, & vbertate agrorū eximium. Is Alexandri fortunæ cedens, ad eum vltro accessit, inquiēs, nil opus esse bello, malle se beneficiis certare, Si sit potentior, se daturum esse munera Alexandro: si inferior, se gratum fore, si beneficia ab ipso acceperit. Alexander aduersus vltro cedentem, nihil hostile faciendum G
dum H

dum esse censuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iussit.

Deinde cum Poro rege Indorum bellum gestum est. Nam is dimicare cum Alexandri exercitu ausus erat. Sed
A cum captus esset, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare conueniat? Respondit ille: βασιλικῶς. Cumque interrogaret Alexander, an præterea aliquid peteret, respondit Porus, omnia se complexum esse, cum dixerit βασιλικῶς. Ostendit igitur Alexander, clemen-
B tiam præcipuè regiam esse, nec vitam, nec regnum ei ademit, tantum, pro rege, nominari satrapam iussit.

Hæc sapienter & clementer facta, maximè decebant regem, ad quem scribens Aristoteles, hortatur eum, ut cogitet, regnum à Deo ipsi datum esse, ad benefaciendum generi humano: πρὸς τὴν ἀνθρώπων, & πρὸς τὸν θεόν. Hæc ab Aristotele grauissimè scripta sunt. Constituuntur enim regna diuinitus, ut leges, pacem & disciplinam custodiant, & bene sit communi honestæ societati hominum, Sicut Paulus inquit ad Romanos 13. Magistratus Dei minister est tibi ad bonum. Et Danielis præceptum est, ad regem Chaldaum: Libera te à peccato iustitia & beneficiis erga pauperes, id est, iniuste oppressos.

Hunc finem certè intelligere & intueri principes debent. Nec sint imperia similia latrociniorum, quorum finis est, tantum nocere aliis. Nec rectè respondit Alexandro pirata captus, qui interrogatus, cur in mari latrocinium exerceat, respondit: Cur, cum tu exerceas in terra latrocinium, mihi non idem in mari liceat? Non enim erat latro Alexander, sed rex, legitimum imperium tenens, & gerens bella iusta, in quibus Deus in eum transfudit monarchiam, ut Persarum tyrannis puniretur, & restituerentur in genere humano leges & disciplina. Nec de bellis Alexandri plura addam.

Post victorias autem, in vita domestica, mores ipsius valde mutati sunt, ut in ipso præcipuè conspici possit, quod dicit Herodotus, etiam optimum virum, in tanta potentia corrumpi. Et nota sunt dicta:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis, &c.

Mirum est autem, non solum corpora hominum, & possessiones mutari, & deleri, sed etiam sapientiam, & virtutem in anima, quæ sunt res firmiores, lægrefieri. Ut minus mirum est, corpus Iulij interfectum esse, quàm sapientiam & virtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qu

furens, interfecit filios. Agnoscamus igitur, in his horrendis exemplis, imbecillitatem generis humani, & sciamus petendum esse à Deo, vt & corporis & animi bona nobis seruet, & cogitemus dictum Ieremiæ: Scio Domine, non est hominis via eius: & Danielis: Deus dat sapientiam sapientibus. A

Tristius est igitur in Alexandro, quod tanta virtus languefacta est, quàm quod corpus immatura morte periit. Ante captam Babilonem fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens iræ, vt iniustam crudelitatem exerceret, sapiens in præficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso rege, propter virtutem. Postea nihil eo turpius, & deformius fuit. Nominati se Deum, & coli diuinis honoribus voluit. Hoc tantum scelus pœne sequutæ sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, à quo seruatus fuerat in pugna ad Granicum, & alia multa, turpissimè fecit. Adorari voluit. Et Callisthenem philosophum, natum ex consobrina Aristotelis, qui eum adorare recusauit, includi in caueam iussit, & circunduci spectandum, ac tandem interfici, versum addens, B

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις ἔχει αὐτῷ σοφίαν. hoc est, Odi sapientem, qui sibi non sapit. Et creuit furor adeò, vt interficeret senem ducem optimè meritum Parmenionem, qui præcipuus inter duces Philippi, & ipsius Alexandri fuerat. Talis est præcipuè aulica beneuolentia, & gratitudo. Quare dictum est: C

Sauum prælustri fulmen ab arce venit. Et Pindarus inquit: Παλαία γὰρ εὐδαι χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοὶ, Antiqua dormit gratia, & homines sunt immemores. D

Cùm autem Alexander ex India reuersus, accessisset Babylonem, Chaldæi vates dixerunt, moriturum esse breui, postquam urbem ingressus esset. Hoc vaticinio motus, aliquot dies extra urbem commoratus est. Postea Anaxarcho Physico, Epicureo & Cyclopico homine, deridente hac vaticinia, ingreditur urbem, & ibi legationes omnium gentium audit, cognoscit controuersias, constituit prouincias, & legatos regiis muneribus donat. Postea dedens sese voluptatibus, certamina potantium tanta instituit, vt aliqui in cōuiujs subito extinguerentur. Ipse tantum ad duos Choas processit, id est, octo sextarios. E

Tunc autem, inter aulicos colacas, familiarissimus eiuit Thessalus quidam, nomine Medias, cuius hoc est dictum: F

Audacter

Audaacter calūniare, semper aliquid hæret. Ab hoc Thesalo vocatus ad conuiuium, cum largius bibisset, subito sensit magnum cruciatum inter scapulas, in eo loco, qui nominatur *μετάφρεον*, vbi orificium ventriculi alligatum est spinæ dorsi, sicut vsitatum, est in eo loco cruditates, sentiri. Inde & febris sequuta est, in qua non abstinuit à vino. Initium febris fuit mense Dæsius, qui cum nostro Iunio congruit, die 18. Cumque ægrotasset dies vndecim, die vicesimo octauo mensis Dæsij mortuus est.

B Sic Alexander, cum in tot præliis inuictus fuisset, periit immodico vino, sicut Daniel Macedonicum regem Pardali similem facit, quæ non capitur, ab armatis venatoribus (ipsorum enim iacula sua celeritate eludit) sed sopita vino, & venere.

C Est autem & huius regis interitus insigne exemplum inconstantia rerum humanarum, & monet, ne, exultantes lætitia, laxemus frenos iniustis cupiditatibus, & pœnas atrahamus, sed petamus nos à Deo gubernari, cogitantes & accidere posse subitas conuersiones, sicut dicitur: Magna momento ruunt, & Deum vindicem esse scelerum.

D Vixit annos triginta duos, & menses octo. Regnavit annos duodecim, & menses octo. Fuit hic mensis primus Olympiadis centesimæ quartæ decimæ, ante Christum natum annis trecentis viginti quatuor.

E Iam sine certo rege erat maxima pars generis humani, & accidit, quod Demades dixit, Alexandri exercitum, ipso mortuo, similem esse Cyclopi effosso oculo, ac membra, rectore carentia ruitura in mutuam perniciem, sicut, interfecto Iulio, Romæ accidit, & multa sunt similia exempla. Constantino mortuo, filij inter sese dimicarunt. Nunc quoque, postquam Carolus gubernationem deposuit, Germania, Belgicum, Italia sunt velut Cyclopi corpus, amisso oculo. Prædixerat & ipse Alexander, se ducibus suis relicturum esse magnum *ἡ ὄντα ἐπὶ τὸ ἀφρον.*

G DE SVCCESSORIBVS Alexandri.

H Sicut Daniel, ex Græco Rege, quatuor cornua oriri vidit, ita accidit. Lacerata est enim eius Monarchia in præcipua, & maxima regna quatuor. Et si .n. vt sit, alia parua regna, inter tantos tumultus, orta sunt; tamen cultissimam partem generis humani, quatuor regna com-

plexa sunt, Ægyptus, Syria, minor Asia, & Macedonia. Quanquam autem varix vices & in his regnis fuerunt, tamen Ptolemæus, & eius posteritas, Ægyptum retinuit, usque ad Iulium Cæsarem: Seleucus, & eius posteritas, Syriam. Antigonus initio Minorem Asiam tenuit, Antipater, Macedonia. Postea deleta Antipatri posteritate, Macedoniam tenuerunt posteri Antigoni, donec Romani eam occupauerunt, rege Perseo capto.

Fuerunt autem inter hos ipsos duces Alexandri, statim post eius mortem, ingentia bella, dum quilibet solus Monarchia se potiturum esse cogitat.

Prima deliberatio, post mortem Alexandri, hæc fuit, ut frater Alexandri, Arideus, Rex esset, & ut expectaretur hæres ex Roxane, coniuge Alexandri. Et quia Perdiccæ summa fuit autoritas, hic præcipuus totius imperij gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdiccas, se imperio potiturum esse, coniugium petiuit Cleopatæ, sororis Alexandri, & Ptolemæo Ægyptum eripere conatus est. Id initium fœderum, & bellorum inter duces fuit. Ibi enim Ptolemæus, & Antipater primum fœdus inter sese fecerunt. Cum igitur Perdiccas exercitum in Ægyptum duxisset, & ad Memphin usque accessisset, cum infelicitè pugnasset, à suis equitibus interfectus est. Nam & antea in odio erat, propter crudelitatem, & Ptolemæus, propter iustitiam & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter duces bellum mouit, primus interfectus est. Adiunxerat sibi Antipater Craterum, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens virtus. Sic enim de ea scribit Diodorus: Hæc mulier virtute excelluit, seditiones in castris sedauit, sororibus & filiabus pauperum militum dotes dedit, falso accusatos homines, liberauit periculis. Sæpè & consiliis eius, in gubernatione, pater usus est.

BELLVM LAMIACVM.

Antipater & Craterus Atticam ciuitatem, rursus mouentem bellum aduersus Macedonas, proximo anno, post Alexandri mortem, coegerunt ad faciendam deditionem, exercitu in viciniam adducto. Ut enim sæpè antea, multitudo Attica, somnians veterem libertatem, & Græciæ principatum, tumultuata est: ita tunc, mortuo Alexandro, sperans, repressis Macedonibus, rursus sese dominaturam esse Græciæ, Ætolos & partem Thessalorum sibi

sibi adiunxit, & Antipatrum ingressum in Thessaliam vici-
cit, & in urbem Lamiam fugere coëgit, quam Leosthenes
dux Atticus obsidione cinxit: erantque initia belli, Athe-
Aniensibus foelicia. Sed cum dux Atticus Leosthenes, ante
urbem, lapide ictus, in capite vulnus accepisset, & post pau-
cos dies mortuus esset, fortuna mutata est: Antipater e-
nim obsidione liberatus est. Cumque breui post ad eum
BCraterus firmum exercitum adduxisset ex Asia, magno
prælio vicit Athenienses ad Cranonem, urbem Thessaliæ,
Inde Antipater & Craterus exercitum in Bæotiam ducunt.
Ibi multitudo Attica, quæ antea Demosthenis, & aliorum
inquietorum consilia probauerat, metuens obsidionem,
Cpacem expetiuit.

Mittuntur ergo legati, Demades, Phocion, & Xenocra-
tes philosophus, qui semper consilia belli improbauerant.
Hos cum audiisset Antipater, respondit, se non aliter
concessurum esse, nisi ea conditione se dederent, quam
Leosthenes ad Lamiā ipsi tulisset, ut suo arbitrio omnia
Dpermitterentur. Cogebat necessitas Athenienses, quoquo
modo, pacem facere: mittebant igitur ei omnia, ut sta-
tueret de eis quicquid vellet. Sed Antipatri moderatio,
salutaris fuit urbi. Præsidium Macedonicum in urbe col-
locatum est, & concessum Atheniensibus, ut suis legibus
Euterentur, sed ita, ut non admitterentur ad magistratus
tenuiores, qui censum non habebant. Et multis ciuibus
turbulentis, volentibus migrare, Antipater agros in Thra-
cia dedit. Pecuniam, ne ciuitas Antipatro penderet, im-
petrauit Phocion.

F Nominatim etiam petiuit Antipater, dedi sibi Demo-
sthenē & Hyperidem oratores, quorum alter Hyperides,
post fugam, in Ægina captus est, & cum ad Antipatrum
missus esset, lingua ei excisa est, postea trucidatus est. De-
mosthenes, cum in fuga secessisset in templum quoddam,
GArchias ab Antipatro missus, egredi eum hortatur. Sed De-
mosthenes incumbens in librum, tanquam scripturus ali-
quid, venenum ex calamo hausit. Sic extinctus est Demo-
sthenes, anno post mortem Alexandri proximo. Nam
pugna ad Cranonem facta est mēse Iulio, Athenæ deditæ
Hsunt mēse Augusto. Demosthenes die decimo sexto O-
ctobris mortuus est, cum nō multò ante, decreto ciuitatis,
reuocatus esset ex exilio. Fuerat enim, non multò ante
mortem Alexandri, condemnatus à senatu Areopageri-
co, quod pecuniam ab Harpalo acceperat, qui cum fuisset

Custos thesaurorum Alexandri, cum magnis furtis in Græciam fugerat, & Athenis hospitium petiuerat. Is dederat. Demostheni poculum, & vigintitalēta, id est, duodecim millia coronatorum. Sed cum, moto bello aduersus Antipatrum, Græcas ciuitates passim hortaretur ad societatem Atheniensium, publico decreto reuocatus est. Incidit urbis deditio in annum 2. Olympiadis centesimæ decimæ quartæ.

Prodest & hoc considerare, quod memorabile iudicium, in quo Æschines accusauit Demosthenem, quod suafor fuisset belli contra Philippum, dilatum est in annum decimum Alexandri; in quo iudicio, Demosthenes illam luculentam orationem, quæ extat, cui titulus est, pro Ctesiphonte, dixit in magna frequentia hominum, qui ex tota Græcia Athenas venerant, ut huius certaminis auditores essent. Et videtur tempus Demostheni profuisse, quia Alexander procul in India aberat, & dolor iam non erat recens, & multi seniores, recordatione honesti consilij, qualiscunque fuerat exitus, latabantur, & rursus ciuitas nouas spes conceperat.

Post mortem Demosthenis, non diu superstes fuit Antipater, ad quem profectus Demades orator, cum filio, ibi à Cassandro, qui successit Antipatro, trucidatus est: quia deprehensæ erant eius epistolæ, accersentes Antigonum ad defensionem Græciæ, pendentis tunc, ut ipse scripserat, à veteri & putri filio, videlicet ab Antipatro. Ita profectio sponte suscepta, in Macedoniam tanquam fato tractus est ad exitium, cum aliquantò ante scripsisset decretum depellendo Demosthene.

Addita est autem crudelitas supplicio, quod filius Demadis in complexu patris prius interfectus est. Postea necatus est pater. Hic fuit exitus summorum oratorum: quem cogitantes, primum communia pericula oratorum consideremus, qui plerunque inter certamina publica, velut inter contrarios fluxus, opprimuntur. Tales enim sunt vices in dissensionibus, ut alias aliæ factiones vincant, ut dicitur:

Εὐνὸς ἐνυάλιος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα. Deinde & hoc deplorandum est, quod excellentia ingenia plurima inutilibus contentionibus consumuntur, ut multi summi viri fuerunt velut parricidæ patriæ: ut Pericles, Alcibiades, Demosthenes, Demades, & alij multi. Talia exēpla intue-
es, expauescamus, & ardentissimis votis Deum oremus,

ut

vt faciat nos vasa misericordiæ, & organa salutaria ecclesiæ, patriæ, & nobis.

DE CASSANDRO.

A Post mortem Perdicæ, Crateri, Antipatri, tunc verò noua & atrox laniena sequuta est. Cassander occupauit Macedoniã, & tenuit eam annis octodecim. Duxit uxorem Tessalonicam, Philippi filiam. Cùmque Olympias, mater Alexandri, conaretur regnũ paruis filiis Alexandri tradere, urbem Pydnam, in qua erat Olympias, Cassander obsidione cinxit tandiu, donec multi homines fame morerentur, & milites hominum cadaueribus pascerentur. Coacta igitur fame, Olympias deditionem fecit; postea eam Cassander occidi iussit: cùmque milites primi ad eam trucidandam missi, reuerentia eius, deteriti, non fecissent mandata, missi sunt alij, qui eam trucidauerunt. Deinde coniuges & filias Alexandri veneno sustulit: Roxanen, quæ peperit Alexandrum: & Barsenen, quæ peperit Herculem. Etsi autem initio Cassander socius fuit Antigoni, tamen, cùm in Asia Lyciam peteret, Antigonus ei hostis factus est, & vt honesta specie bellum ei inferre posset, accusauit eum apud exercitum, quod interfecisset Olympiadem, coniuges & filias Alexandri. Expulsi sunt igitur Cassandri exercitus ex Asia, & ipse, non multò post, Phthiriasi mortuus est.

Hæserunt & in posteritate maiores pœnæ. Filius Antipater occidit matrem, Alexander alter filius occidit fratrem Antipatrum, & Demetrium filium Antigoni in Macedoniam accersiu. Hic Demetrius hunc Alexandrum interfecit. Hæc omnia congruunt ad regulam: Qui gladiũ acceperit, gladio peribit. Hæc tristia exempla in historia Cassandri commonefaciant nos de ira Dei, & hortentur ad timorem, & inuocationem Dei. Hoc tantum laude dignum fecit Cassander, quod reditum Thebanis, & vrbis instaurationem concessit, quam Athenienses, & alij Græci adiuuerunt. Id factum est anno vicesimo postquam Thebæ ab Alexandro deletæ sunt, videlicet anno octauo post mortem Alexandri.

DE ANTIGONO.

Occisis Cassandri filiis, posteritas Antigoni retinuit Macedoniam, vt postea dicemus. Qua in re iudiciũ Dei consideretur. Rediit enim regnũ ad eos, qui ex
i. iij.

regia stirpe fuerunt. Omnes enim scribunt, Antigonum, filium fuisse Philippi nothum, ac, inter duces, antecelluisse eum virtute, magnitudo rerum gestarum ostendit. Ipse etiam in edictis patrem nominat Philippum.

Gessit primum bellum aduersus Eumenem, quem Perdiccas sibi adiunxerat, cum bellum Ptolemæo inferret, monarchiam ad sese translaturus. Cumque Eumenes contra Antipatrum & Craterum duxisset exercitus, & Craterus in prælio periisset, quem Macedones valde dilexerant, irati exercitus Macedonici, ducem faciunt Antigonum contra Eumenem. Ita coniunxerunt se contra Perdiccam & Eumenem; Antipater, Antigonus, & Ptolemæus. Hæc prima contraria fœdera facta sunt. Et initium bellorum ortum est à cupiditate dominationis Perdiccæ, qui, ut supra diximus, cum ad Ægyptum accessisset, à suis equitibus interfectus est.

Post triennium, Eumene victo, secundum bellum gessit Antigonus, aduersus Cassandrum, ac victor sperare Monarchiam cœpit. Profectus igitur in Syriam, prouincias vicinas occupauit, & Seleucum perterrefecit, ut ad Ptolemæum in Ægyptum fugeret. Ita disiecti sunt, Antigonus, & Ptolemæus, qui defensionem Seleuci suscepit. Hoc tertium bellum asperrimum fuit, in quo variæ vices fuerunt. Sed cum ingenti pugna nauali, ad Cyprum, vicisset Demetrius, Antigoni filius, Ptolemæi classem, captis sedecim millibus militum, & demersis nauibus ducētis; Antigonus sese, & filium Demetrium reges nominauit, & diademate regio uti cœpit. Horum exemplum & Ptolemæus imitatus est, & deinde Seleucus, recuperatis suis prouinciis. Sic noua regna, ex Alexandri monarchia, orta sunt, sicut Daniel prædixerat. Pugna ad Cyprum facta est post mortem Alexandri, circiter annum sedecimum, videlicet Olympiade centesima & decima octaua. Ac breui post cōuersa est Antigoni fortuna, ut superbiam pœnæ comitantur. Nam & Cleopatram sororem Alexandri, recens interfici Antigonus iusserat, propterea quod eius coniugium cæteri reges petebant. Cumque iam potētia summa esset Antigoni, coniunxerunt se, aduersus eum, cum Ptolemæo & Seleuco, Cassander, & Lysimachus, quos tamē ita spreuit Antigonus, ut diceret, se dissipaturum esse eos, tanquam agmen auium, quæ spermologi nominantur. Quanquam autem aliquot magnis præliis Antigonus vicerat, tamen tandem in acie, multis vulneribus acceptis, extin-

extinctus est, cum attigisset annum octogesimum.

Hic fuit exitus Antigoni, qui inter successores Alexandri, virtute excelluit, ac donec vixit, minorem Asiam & vicinas regiones, usque ad Syriam tenuit. Postea filius

- A** Demetrius, amissa Asia, regnum Macedoniae, extincta Cassandri posteritate retinuit. Sed cum recuperare Asiam conaretur, & varia fortuna bellum gereret, aduersus Seleucum generum, cui Stratonicen filiam suam, natam ex Phile Antipatri filia, uxorem dederat, tandem à Seleuco
- B** genero captus est, apud quem, captiuus, anno tertio mortuus est, cum vixisset annos quatuor & quinquaginta, tantam expertus fortunae varietatem, ut de eo versus Sophoclis pronuntiati sint, de Lunae incrementis, & decrementis.

C POSTERI FVERVNT REGES
Macedoniae.

- A** Antigonus Secundus, natus ex Phile, Antipatri filia, laudatus, propter iustitiam & moderationem, Graeciae pacem restituit. Quare à Graecis nominatus est *Εὐεργέτης*. Ex hoc Antigono Secundo natus est:

Demetrius Secundus, qui non diu regnavit.

- E** Philippus: hoc impubere, tutor regnavit patruelis, cognominatus Doson. Postea Philippus, accepto paterno regno, fuit crudelis, & à Romanis victus, pacem petiuit. Filium Demetrium, falso accusatum à Perseo fratre, interfecit.

Successit Perseus, captus à Romanis.

- F** Haec exempla congruunt ad regulam, quae dicit: Iustitia stabiliri thronum, & regna propter iniustitiam mutari. Haec de Antigoni posteritate breuiter annotauimus, ut regum series, post Alexandrum, utcumque considerari possit. Daniel, cæteris omissis, de regibus Aegyptiis, & Syriacis multa vaticinatur, quorum series recensenda est, ut libri sacri intelligantur.
- G**

REGES SYRIACI.

- H** Seleucus, post mortem Demetrii, tenens Babylonem Syriam & Asiam minorem, bellum gessit cum Lysimacho, in quo tandem Lysimachus, anno ætatis septuagesimo quarto, interfectus est. Fuitque in Seleuco tanta regni cupiditas, ut extinctis tot regibus, monarchiam spe-
- i. iiij.

raret, anno ætatis septuagesimo septimo. Bellū igitur gerens cum Ptolemæo Κεραύνῳ, primi Ptolemæi filio, fratre Philadelphi, interfectus est 7. mense post Lyfimachi mortem. Et hunc Ptolemæum Κεραύνον aliquantò post Galatæ interfecerunt, infusi in Macedoniam & Græciam. A

Recensui exitus præcipuorum princepum, post Alexandrum: Perdiccæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrii, Lyfimachi, Seleuci, quibus omnibus cupiditas dominationis exitio fuit. Et pertinent exempla ad regulas, quæ iubent quenque intra metas vocationis manere, & prohibent mouere bella non necessaria, & ostendunt, iniustam cupiditatem dominationis, non habere placidos exitus. B

Postquam Antigonus, ut dixi, interfectus est, & Demetrius eius filius captiuus mortuus est, & trucidatus Lyfimachus, addita est ad regnum Seleuci, videlicet ad Syriam & ad Babyloniam, Asiæ pars, à Tauro monte usque ad Ioniam, ut antea tenuerat Antigonus. Ita deinceps Seleuci posteritas antecelluit potentia cæteros reges. Ac tempus apud Polybium, in secundo libro, annotatum est, ubi inquit: Olympias erat centesima vigesima quarta, qua mortui sunt Ptolemæus Lagi filius, Lyfimachus, Seleucus & Ptolemæus Κεραύνος. C

Post Seleucum, rex Syriæ, Babylonis, & Asiæ à Tauro monte usque ad Ioniam, secundus Antiochus Soter, regnavit annos nouemdecim. D

Antiochus Theos, regnavit annos quindecim. Habuit ex Laodice duos filios, Seleucum Callinicum, & Antiochum, cui cognomen fuit Hierax. Postea Ptolemæus Philadelphus dedit Antiocho Theo filiam Berenicen. Mortuo autem marito, Laodice filium Seleucum hortata est ad regnum occupandum, & ad capiendam nouercam. Hanc cum obsidione coëgisset ad deditionem, interfecit eam cum paruo filio, contra datam fidem. E

Ab hac historia contexit Daniel vaticinia de bellis inter reges Ægypti, & Syriacos, quia Iudæa interiecta inter hæc regna duriter utrinque quassata est. Prædicit igitur Daniel calamitatem reginæ Ægypti in Syria. Hæc enim postea causa fuit, & initium, non tantum bellorum inter vicinos reges, sed etiam defectionis Babyloniorum ad Parthicum regem Arsacem, & Bithyniæ ad Eumenem. F

Cum autem Evergetes, rex Ægyptius, frater esset Berenices, intulit bellum regi Syriaco Seleuco Callinico, & ei G

ma-

magnam regni partem ademit, & coronatus est in Syria, ut rex vtriusque regni nominaretur. Sed Seleucus Gallenicus, rursus collecto exercitu in Asia, quam frater Antiochus Hierax in diuisione hæreditatis, nactus erat, recuperavit Syriam.

A Postea, cum Ptolemæus Euergetes cessisset ex Syria, & pacem cum Seleuco fecisset, intulit Seleuco bellum Hierax frater, & Galatas attraxit in Asiã, quos Brennus in Græciam duxerat, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc

B Gallia nominatur, lingua ostendit. Et constat, vno nomine, vetustatem nuncupasse vtramque gentem, Galatas & Celtas, citra & ultra Rhenum, vsque ad Danubium. Et vocabulum γαλάτης, significat peregrinatorem, vnde & nostrum nomen est *VVallen*.

C Ut autem antea multitudo Celtica in Italiam infusa est, quæ Romam cepit, & incendit: ita noua multitudo postea, ex Pæonia in Macedoniam progressa est, peditum centum quinquaginta millia, & equitum viginti millia, ut numerum Pausanias exprimit. Ibi, interfecto Ptolemæo

D Κεραιύνω, transiit multitudo in Græciam. Fama rerum gestarum, magnitudo corporum, & multitudo, terrorem incusserunt Græcis, similem, ut cum Xerxes in Europam venit.

E Nomen autem & huius ducis Celtarum, Brennus fuit, qui tamen non est Brennus, qui Romam cepit. Anni enim à Roma capta, vsque ad hunc Brennum interfectum, sunt centum & nouem; quia Roma capta est, anno vrbs trecentesimo sexagesimo quinto, qui fuit annus primus Olympiadis nonagesimæ octauæ, quæ antecedit Philip-

F pum Macedonem, annos viginti octo. Scribit autem Pausanias, pulsos esse Gallos ex Græcia, & ex vulneribus mortuum Brennum, anno secundo Olympiadis centesimæ vicesimæ quintæ. Erit igitur interuallum, anni centum & octo. Quare diuersis temporibus, duos Brennos fuisse ne-

G cesse est. Et consentaneum est, has bellicosas gentes, cum progredi in alias regiones cœpissent, non citò quieuisse, sed subinde nouas expeditiones suscepisse.

Horum Celtarum reliquias attraxit in Asiam Hierax, vbi, cum latè grassarentur, pars interfecta est à Ptolemæo

H Euergete. Quare Apollo, apud Callimachum inquit, communem esse victoriã sibi, & Ptolemæo, quia magna pars Celtarum periit ad templum Delphicum, cū Græci præliantes iuuarentur fulminibus, ventis & pluuiis. Partem

dicatur trucidasse Ptolemæus ad Lacum Serbonidē. Versus Callimachi hi sunt:

*Contra hostem fient communia praelia nobis,
Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit.*

Titanum soboles, extremo cardine terra

Effusa, Hesperias & sedes effera linquet.

Continuas, densasque nives, ut spargere bruma,

Flante, solet, Borea, venient sic agmina densa.

Nontamen hæc stolidis Galatis via fausta futura est.

Auxiliis igitur exercitus Galatarum adiutus Hierax, fratrem Seleucum vicit. Postea sedes ad Halyn fluuiū huic peregrinæ genti datæ sunt. Deinde Ptolemæi auxilio rursus vicit Seleucus, & fratrem regno expulit. Fugit ergo Hierax ad Ptolemæum in Ægyptum, à quo cum clam discessurus esset, quia ei diffidebat, retractus ex fuga, à militibus Ptolemæi interfectus est. Circa id tempus in Syria Seleucus, de equo lapsus, mortuus est. Hic exitus fuit duorum fratrum, qui inter sese iniustis, & infelicibus armis dimicarunt.

Interea posteritas Seleuci amisit Babylonem, & vicinas prouincias, quæ ad Arsacem Parthum defecerunt, quem scribunt iustitia, & erga subditos beneficentia, & consilio ac fortitudine in bellis excelluisse. Denique, post eū, Arsacidæ in illa parte oriētis regnarunt, ex quibus natus fuit is qui interfecit M. Crassum, & eius exercitū deleuit.

Alibi etiam Seleuco adempta est Bythinia, in qua regnare cœpit Attalus, cuius vetusta fuit nobilitas, & præcipuè laudata est excellens eius iustitia. Ac oraculum significauit ei, quàm diu posteri eius regnaturi esset: *Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων καὶ ἐτι παῖδες*. Qui versus memoria dignus est, quia in multis familiis hoc accidit, vt tertius aut quartus hæres fuerit vltimus. Vt Constantius, Constantinus & filij. Postea alieni successerunt. Sic de primo Othone dici posset: *Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων καὶ ἐτι παῖδες*.

QVINTVS REX SYRIÆ, Antiochus Magnus.

Antiochus Magnus intulit bellū Ptolemæo Philopatori, & victus pacem petiit. Sed cum, aliquantò post mortuo Ptolemæo Philopatore, rursus speraret Ægyptium regnū, cōtra fœdera, bellum Ptolemæo Epiphanii adolescenti, intulit. Sed Romani, quibus eum com-

A mendauerat pater, iusserunt Antiochum ab Ægypto. Ideò Antiochus, cùm & magnam Græciæ partem sibi adiunxisset, ingens bellum aduersus Romanos mouit, propter quod & Annibal ad eum profectus est. Sed tandem Romani cum vicissent eum, multis magnis præliis, coëgerunt eum pacem petere, & ademerunt ei florētissimam regni partem, ab Ionia vsque ad Taurum montem. Postea hic Antiochus, cùm in Syria spoliaret templum Beli, interfectus est à multitudine, quæ casu ad defensionem templi concurrerat.

B Hic fuit exitus tanti regis, qui rursus, cum Asia, Græciâ coniunxisse videbatur, & sperabat, se Romanam potentiam euersurum esse: sed initia belli fuerant iniusta. Talis igitur fuit exitus, iuxta versum:

C *Κακῆς ἀπ' ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν.*

Mediocris autem pax in Iudæa fuit ab Alexandri Magni initio, vsque ad hunc Antiochum Magnum, annos amplius centum. Et post Alexandrum Iudæi magis adiunxerunt se regibus Ægyptiis. Sed cùm interiecti essent inter Ægyptum & Syriam, duriter vtrunque quassati sunt, ac sæpè experti sunt, verum esse, quod dicitur: *πῶμα κακὸς γείτων*. Moto autem bello inter Antiochum Magnum, & Ptolemæum Epiphanem, dux Ægyptius Scopas, occupauit Samariam, & aliquot Iudææ vrbes, & Iudæos valde afflixit. Postea cùm Antiochus Magnus Scopæ exercitum deleuisset ad Iordanem, easdem vrbes sibi parere coëgit, & ad Ierosolymam cum exercitu accessit. Sed Iudæi eum, data pecunia, placarunt, & honorificè in urbem admiserunt, ac cum eo fœdus fecerunt. Ita rursus aliquantisper Iudæa tranquilla fuit, donec Pontificum furia maximas calamitates attraxerunt.

Antiocho Magno tres filij fuerunt,

Seleucus Philopator,

Antiochus Epiphanes,

G Demetrius.

Seleucus, post patrem, non diu regnauit. Alij duo fratres Romæ obsides erant. Huius Seleuci tēpore, cùm Heliodorus templum Ierosolymæ spoliaturus esset, diuinitus repressus est, vt narrat secundus liber Maccabæorum.

H Cùm autem Antiochus Epiphanes, audiisset patrem mortuum esse, clam ex vrbe Roma fugiēs, regnum Syriæ occupauit, filio Seleuci pulso. Huius Antiochi historiam necesse est considerare, & propter Danielelem, & propte

exempla calamitatum, & mirabilium liberationum ecclesie.

Narrat autem Polybius, tantam fuisse petulentiam in hoc Antiocho, ut pro Epiphane dictus sit *Επιμανής*, id est, furiosus. Interdum in conuiuia gestatus est velut funus, **A** & cum scurris & mimis certauit. Talis fuit, qui Deo bellum intulit, & delere ecclesiam conatus est. Regnare cepit, post mortem Alexandri, anno centesimo & trigesimo septimo. Et cum astutus esset, ac nosset Romanorum potentiam, nihil contra Romanos mouit, sed prætectu tutelæ adolescentis regis Ægyptij, exercitum in Ægyptum duxit. **B**

Nupta fuerat Ptolemæo Epiphani Cleopatra, soror Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolemæus Philometor, cuius ætas, cum, mortuo patre, nondum matura esset **C** gubernationi, simulat Antiochus, se, quia auunculus erat, tutorem fore adolescentis, & sperat hoc prætectu se positurum esse regno Ægypti. Cumque venisset in Ægyptum præsidia in Memphi, & in aliis quibusdam urbibus, tanquam tutor, collocat. **D**

Erat tunc summus sacerdos Onias, vir sanctus, qui, propter legationem, aberat. Quare eius frater Iason paciscitur cum Antiocho, redeunte ex Ægypto, & promissa ingenti pecunia, petit sibi tradi summum sacerdotium. Excipit ergo in vrbe Ierosolyma Antiochum, qui ingressus **E** templum, multos homines interfecit, & spoliato templo, summum sacerdotium Iasoni tradidit.

Hic primus aduentus Antiochi Epiphanis in urbem Ierosolymam, qui incidit in annum sextum regni Antiochi, etiam si multum habuit scelerum, tamen secundus **F** aduentus, post biennium, longè vicit crudelitate, & omnibus sceleribus, & calamitatum diuturnitate.

Iason inuisus populo, deinde expulsus, in Arabia exul periit. Successit Menelaus, qui Oniam absentem interfici curauit. Hunc Menelaum, cum adiuuisset crudelitatem **G** Antiochi postea filius Antiochi interfecit.

Tales cum fuerint summi sacerdotes, parricidæ & ethnicorum socij, in cogendo populo, ad cultum idolorum, non dubium est, in vulgo multos fuisse similes, ipsorum, **H** ut dici solet:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Itaque cum latè vagarentur contagia impietatis & crudelitatis in populo Dei, sequutæ sunt tristissimæ pœnæ.

Post

Post biennium, cum Antiochus in Ægyptum rediturus esset, adest ibi legatus senatus Romani, Popilius, & præcipit nomine senatus, ut ab Ægypto abstineat, & ex Ægypto præsidia abducatur, quia senatus pupillum defensor sit. Antiochus, ut eluderet Romana mandata, tergiuersatur, & ambiguit respondet. Ibi legatus baculo in pulvere circulum pingit, circa Antiochum, & iubet eum planè respondere, priusquam ex eo circulo egrediatur. Id nisi faciat, populum Romanum ei bellum indicere. Antiochus metuens Romanos, promittit se imperata facturum esse.

B Rediēs igitur Ierosolymam, anno regni sui octauo, iratus, fremens & egens, longè maiorem crudelitatem exercere incipit, quàm antea. Proponit edictum, ut relicta lege Moysi, adorent omnes idolum Iouis Olympij, quod ipse in templum Ierosolymæ collocauit. Libros Moysi & prophetarum vndique cōquisitos, igni consumsit. Munit idolum præfidiis sceleratissimorum militum. Iubet Bacchanalia celebrari in vrbe Ierosolyma. Interficit horrendis suppliciis multos senes, matronas, virgines nolentes deficere à lege Moysi. Fuitque tanta calamitas huius populi, quanta nulla fuit antea, ut & verba Danielis prædicunt.

Cum autem multa iudicent homines ex rebus secundis, & aduersis, multos hæc tristia spectacula mouerunt, ut à Deo deficerent, existimantes nihilo magis hunc populum esse ecclesiam Dei, quàm alias gentes. Ut igitur, pij confirmarentur, & scirent hanc pœnam breuem fore, ac sequuturos latos exitus, & Deum rursus eiecturum esse idolum ex tēplo, prædixit Deus hanc calamitatem, & exitium, scripto Danielis, & quidem dierum numerum expressit. Ait hunc tyrannum vastaturum esse Iudeam, & prophanaturum templum duobus millibus dierum & trecentis id est, sex annis & sex mensibus. Suntque tot anni à tertio anno Antiochi, vsque ad octauum Antiochi, quo anno Maccabæus templum recuperauit. Historia perspicuè recitatur in libris Maccabæorum, & annorum numerus congruit ad prædictionem Danielis. Ideò nunc præter historiam nihil addo.

Consentaneum est autem, quod vetustas sensit, Antiochum esse typum Antichristi, & quidem regni Pontificij.

H Alij accommodant ad regnum Mahometicum, de quo iam non disputo, sed relinquo istas accommodationes iudiciis eruditorum. Et signa cum Pontificio regno congruunt: idolum Maozim, prohibitio coniugij, aurea & ar-

gentea idola & ornamēta, quibus Pontificij colunt, & includunt Deum, sicut ipsi loquuntur. Ac nomen Maozim sonat, vt Maza, & vt Missa, vt in missa pontificia, & circumgestatione adoratur panis. Et hic cultus horribili scuitia defenditur. Si quis igitur typum accommodare volet, prudenter consideret verba Danielis. A

Anno, post mortem Alexandri, centesimo, quadagesimo octauo, recuperauit templum Iudas Maccabæus mense Kisleu, qui ad mensem Nouembrem congruit, quod & nomen indicat. Est enim Kisleu, nuncupatus ab Orione, quem Ebræi nominant Kesil. Fuit is annus trecentesimo is quadagesimus octauus, post reditum ex Babylone. Fuit & centesimus quinquagesimus secundus ante natum Christum ex virgine. Quare recens memoria fuit huius calamitatis, cum Christus nasceretur. Cumque recuperatio libertatis, tempore Maccabæorū, felix fuisset, multi inquieti homines, exemplo Maccabæorum, ex Iudæa Romanos eiiciendos esse disputauerunt. Sed sancti intellexerunt & causas fuisse dissimiles, & temporum aliam fuisse rationem, Nam Romani concedebāt Iudæis *αὐτονομίαν* in cultibus, & mox finis erat futurus politiæ Mosaicæ. Antiochus autem non concesserat *αὐτονομίαν* in cultibus, & adhuc multum temporis ad finem politiæ Mosaicæ tunc restabat. B
C
D

Vt autem tota defensio ecclesiæ tunc plena fuit mirabilium operum Dei, & testimoniorum præsentia Dei in his, qui non defecerant à lege Moisis: ita tandem interitus tyranni, ostēdit eū diuinitus repressum esse. Cum audiret Antiochus, profligatos esse exercitus suos à Iudæis, & idolū ex templo eiectum esse, iratus, nouā expeditionem suscepit. In hoc apparatu excussus ex curru, magnis cruciatibus mortuus est, cum regnasset annos duodecim. E
F

Post ipsum, vagatæ sunt pœnæ scelerum ipsius, & per eius posteros, & per totum regnum Syriacum. Filius Eupator, cum duos annos tenuisset regnum, interfectus est à Demetrio patruo, qui reuersus ex vrbe Roma, Syriam occupauit. Hunc Demetrium interfecit Alexander, qui se filium Antiochi Epiphanis nominauit, & habuit vicinorum regum auxilia. Ptolemæus Philometor etiam filiam Alexandro dedit, sed postea & filiam & regnum ei eripuit, & tradidit Demetrio Nicanori. Alexander, acie victus, fugit in Arabiam, vbi interfectus est, & caput eius Ptolemæo missum est. G
H

Deme-

A Demetrius, frater Antiochi Epiphanis, duos habuit filios, Demetrium Nicanorem, & Antiochum Sedeten. Expulit regno Demetrium, frater Antiochus Sedetes; adiutus à duce Tryphone, qui postea dominum interfecit, videlicet Antiochum Sedeten. Hic Tryphon post, cū triennio regnasset: rursus expulsus, à suis interfectus est. Ita continua fuerunt bella intestina, & parricidia in familia regum Syriae.

B Narrationes in hac historia, propter rerum cōfusiones, sunt obscuriores. Ideò breuissimè excerpimus præcipua, vt in ruinis regnorum, & causas & iudicium Dei consideremus, & precemur Deum, vt nunc quoque ruentibus regnis, pœnas leniat, & seruet ecclesiæ reliquias.

C Demetrii Nicanoris filius fuit Antiochus Gryphus. Antiochi autem Sedetis, filius fuit Antiochus Cyzicenus. Hi duo inter se bellum gesserunt de regno Syriae, & vterque interfectus est. Gryphus ab Herodiano, Cyzicenus à Seleuco Gryphi filio. Horum etiam filij inter sese dimica-

D runt, quorum tempore accersitus Tigranes rex Armeniæ, Syria potitus est. Huic postea eam Lucullus ademittit, ac deinde Pompeius Syriam fecit Romanam prouinciam. Hic finis fuit regni Syriaci, postquam Romana Monarchia, deletis tyrannis in Asia, vtcunque pacem restituit.

I Tunc quoque Pompeius ex vicina Syria ab Hircano accersitus, restituit pacem Iudææ, vt postea dicetur.

REGES ÆGYPTII, POST Alexandrum.

F **P**TOLEMAEVS filius Lagi, qui, inter Alexandri duces, iustitia & liberalitate excelluit, retinuit Ægyptum, cū ei bellum inferret Perdiccas, vt supra dictum est.

E **II.** Ptolemæus Philadelphus, quo regnante pax in Ægypto fuit. Cūque antea in Ægypto doctrinarum possessio tantum penes sacerdotes esset, & lingua ac literis Ægyptiis contineretur, huius regis consilio, doctrinæ in Græcā linguam translatae sunt, & instituta sunt studia Alexandria, vbi deinceps communia fuerunt, omnibus discere volentibus, & rex vndique doctos viros accersuit. Bibliothecam instruxit copiosissimam, & inquisiuit apud multas gētes vetera monumenta. Quare Callimachus librum scripsit de gentium originibus & migrationibus, &

veterum vrbium conditoribus & legibus, quo libro amisso, multæ veteres historiæ interciderunt.

Quia verò intellexit Ptolemæus, habere Iudæos vetustam patrum seriem, & vidit legem Iudæorum maximè congruere rationi, de vnitæte Dei, & de honestis moribus, curauit & Iudæorum libros in Græcam linguam transfundi. Quare ad Eleasarum summum sacerdotem, & vasa quæ olim Iudæis ademta erant, & alia splendida dona misit, & ad se mitti interpretes petiuit. Missi sunt igitur duo & septuaginta viri, qui Moisen & cæterorum Prophetarum libros, & haud dubiè, multa alia monumenta in Græcam linguam transtulerunt. Ita libri Prophetici multis gentibus facti sunt notiores, & propagata latius vera de Deo doctrina. Et cognitis monumentis Iudæorū rex Ptolemæus tanti istam fecit gentem, vt libertatem captiuis Iudæis in Ægypto donauerit.

Et si autem multi disputant de Græca interpretatione, quæ hodie extat, qui fuerint authores, & qualis sit: tamen, cū Paulus verba inde citet, apparet eam etiam ante Apostolorum tempora vsitatam fuisse. Et corpus narrationum non male redditum est, etiam si alicubi occurrunt aliqua errata. Esset & magis perspicua lectio, si diligentius distincta esset. Summa tamen operis, est vtile testimonium de significatione Ebræi sermonis.

Huius igitur Regis Ptolemæi Philadelphi labore, & munificentia, generi humano restituta sunt, & latè propagata doctrinarum studia. Ac scribitur, motum esse consiliis doctissimorum hominum, Aristæ, Stratonis & Demetrii Phalerensis, qui apud eum exul fuit, pulsus Athenis. Fuerunt apud eum & alij docti viri, Callimachus, Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Canon & Hipparchus mathematici.

III. Regis Philadelphi filius fuit Ptolemæus Evergetes. Intulit bellum regibus Syriacis, propter interfectam Berenicen, quæ fuit soror Evergetæ, vt prædixit Daniel. Et supra narrata sunt parricidia, quæ fecerunt Seleucus Καλλίνικος & Antiochus Ιέραξ. Cūque Antiochus Ιέραξ, pulsus à Seleuco, fugisset ad Evergeten, ibi interfectus est.

Studia doctrinarum instituta Philadelphi tempore, maximè floruerunt Alexandria, regnante Evergete, qui & erga Iudæos beneficus fuit. Eius tēpore collegit in Ægypto, Iesus filius Syrach, sentētias, quæ adhuc extāt, quas inquit

inquit, ab auo suo scriptas, sed à sese auctas, & in Græcum sermonem translatas esse, quarum lectio, cum sit & utilissima & dulcissima, liber ille familiarissimè notus sit omnibus. Et sciant iuniores, quod discrimen sit inter

A gnomas ecclesiæ, & ethnicas. Nam ethnicæ, vt Theognidis, tantum sunt præcepta, aut admonitiones pertinentes ad secundam tabulam Decalogi: sed in ecclesia tradita sunt præcepta, & admonitiones de vtraque tabula Decalogi, de fide, & de bonis operibus, vt Syracides inquit,

B capite tricesimo secundo: In omni bono opere credas in anima tua. Hoc est enim seruare mādāta. Qui credit in Domino, mādāta eius curat, & confidens in illo, nō peribit. Et in prouerbiis. Salomonis multa dicta sunt de Filio Dei, de verbo, de fide, de veris cultibus, valde perspicua.

C **iv.** Ptolemæus Philopator vicit Antiochum magnum, afflixit Iudæos. Deinde Eurydice coniuge & sorore interfecta, libidinibus, & cædibus cōtaminatus, veneno periit.

v. Ptolemæus Epiphanes successit, cui Antiochus Magnus bellum intulit, sed postea dedit ei filiam Cleopatam vxorem.

vi. Ptolemæus Philometor defensus à Romanis, cum ei Antiochus Epiphanes auunculus regnum erepturus esset.

vii. Ptolemæus Euergetes restituit in regnum Syriæ, Demetrium Nicanorem.

viii. Ptolemæus Physcon, dictus à farcimine, propter tumidum ventrem, duxit sororem, eam interfecit, & filium ex ea natum, inter epulas ei offerri iussit. Regno expulsus est.

ix. Ptolemæus Alexander, frater Physconis, regnavit, pulso fratre. Postea & ipse expulsus est.

x. Ptolemæus Lathurus, id est, clam reuersus, nominatur à Plutarcho Lamyrus, id est, dicax. Exulauit in Cypro. Postea rediens, triginta millia Iudæorum trucidauit, & coëgit captiuos vesci interfectorum cadaueribus. Harum horribilium calamitatum spectatores fuerunt multi sancti homines, qui tunc vixerunt, Simeon, Zacharias, & multi alii, quo tempore simul, in Iudæa, fratres inter se partiticiis certabant, Aristobulus, Antigonus, & Alexander Iannæus.

xi. Ptolemæus Auletes, pater Cleopatæ Antonij, exulans Romæ. Deinde reductus in regnum, per Gabinius.

xii. Ptolemæus Dionysius, frater Cleopatæ, qui

k. i.

Pompeium interfecit, & postea, Iulium Cæsarem hospitio exceptum, opprimere conatus est. Sed cū Iulius Cæsar, magnis præliis, vicisset exercitū regiū, rex in scapha effugere conatus, inter collisas naues, in tumultu fugiētiū, euer-
sa cymba, in mari periit. Postea dedit Iulius regnum Cleo-
patræ; quæ, post mortem fratris, vsque ad annum Octauij
Augusti duodecesimum, regnauit, quo anno victi Antonius
& Cleopatra, sibi mortem consciuerunt. Hic finis fuit re-
gni, & posteritatis Ptolemæorum in Ægypto. Postea, vt di-
cemus, Ægyptus facta est prouincia Romana ab Augusto. A
B

DVCEs IVDÆORVM, POST
reditum ex Babylone.

ECCELESIAM, in exilio Babylonico, mirandis operibus
diuinis, & seruata, & ornatam esse ingenti gloria,
inter magna pericula, dictum est supra in monarchia
Persica. Fuitque, post reditum ex Babylone, mediocris
tranquillitas Iudææ, vsque ad Ochi tempora. Nam & Ne-
hemix longa ætas fuit, videlicet annorum centum & tri-
ginta, qui, si attigit tempora Ochi, vidit nouā populi cala-
mitatem in vltima senectâ. Teneantur autē nomina du-
cū, post Ieconiam. Etsi enim posteri David, vsque ad Mac-
cabæos, fuerunt principes populi, tamen non nominarunt
se reges, vt existimo, propter reuerentiam Persicorum re-
gum, ne viderentur velle pares esse monarchis, præfer-
tim, cū ab eis ingētia beneficia accepissent. Sūntque ap-
pellationes ducum in Luca. C
D
E

Ieconias, id est, erectus, stabilitus, in exilio honoratus.
Nominatur apud Lucam Neri, id est Lucerna mea.

Huius filius fuit Sealthiel, id est, postulatus à Deo. Fuit
autem in reditu dux primus, filius Sealthiel. F

Zorobabel dux præfuit annos quinquaginta octo. Ety-
mologia est: Alienigena Babylonis. Huius mentio fit in
Haggæo, & Zacharia.

Resa Mesollam, secundus dux, sexaginta sex annos. Ety-
mologia est: Caput pacificum. Huius tempore veniebant
Ierosolymam Esdras, & Nehemias. G

Iohanna Ben Resa, tertius dux, quinquaginta tres.

Iudas Hircanus primus, quartus dux, annos quatuorde-
cim, fortassis eò dictus Hircanus, quòd eius tempore O-
chus transtulit partem Iudæorum in Hircaniam, iuxta
mare Caspium. Præfuit Iudææ, cū Alexander vicit Da-
rium. H

Ioseph

Ioseph primus, quintus dux, annos septem.

POST ALEXANDRVM.

A BNER Semei, dux sextus, vndecim annos. Huius tempore Ptolomæus Lagi filius, Ierosolymam fraude cepit in Sabbatho, simulans se sacrificaturum esse.

Eli Matathia, septimus dux, annos duodecim.

E Asar Mahat, octauus dux, id est, beatus percussor, annos nouem.

Nagid Artaxad, nonus dux, præfuit annos decem. Significat Nagid principem, Arta magnum, Hesid sanctum. Huius tempore missi sunt septuaginta interpretes in Ægyptū ad Philadelphum, fuitque tranquilla Iudæa.

C Haggai Eli, decimus dux, præfuit octo annos. Significat festum Dei mei. Lucas nominat Essi, id est, seruatum.

Maslot Naum, vndecimus dux, præfuit annos septem. Significat dominum iucundum.

D Amos Syrach, duodecimus dux, præfuit annos quatuordecim. Fortis præliator.

Matathia Siloah, tredecimus dux, Datus à Deo, felix, seu missus, præfuit annos decem.

Ioseph Iunior, quartus decimus dux, nominatus Arses, honoratus à Ptolemæo Euergete, præfuit annos sexaginta.

E Ianna secundus, Hircanus, quindecimus dux, annos sedecim, multis præliis vicit Arabes. Postea in defensione arcis cuiusdam, quam oppugnavit Antiochus Epiphanes, interfectus est hic Ianna secundus Hircanus. Fuitque postremus ducum ex posteris David. Nam scelera pontificum attraxerunt Antiochum Epiphanem in Iudæam, quæ

F cum armis reprimerent Maccabæi, postea principatum hi tenuerunt, cum essent nati ex tribu Leuitica.

G Post Maccabæos, Iudæam regendam dedit Iulius Antipatro Idumæo, cuius virtutem & fidem in bello Alexandrino expertus erat. Hic Antipater pater fuit Herodis primi. Ita prædictum fuerat in vaticinio Iacob, venturum esse Messiam in fine politiæ Iudaicæ, cum iam peregrini in Iudæa reges essent. Et tamen, ne stirps David ignota esset, oportuit non longū tempus esse, à postremo duce ex stirpe David, ad Christi natalem. Sunt autem anni centum sexaginta. Erat igitur recens memoria postremi ducis, & familiae eius.

H Extat, iisdem appellationibus, ducum series, apud Lucam

& Philonem ; vsque ad postremum ducem Ianna Hircanum, filium Ioseph. Deinde Lucas attexit quatuor patres, qui non fuerunt duces. Sed multi familiam nosse poterant. Vt autem series in conspectu sit, recitabo hic & Maccabæos.

SERIES PRINCIPVM, ET REGVM,
qui ex Maccabæis orti sunt.

Nomen Maccabæi sumtū est ex literis pictis in vexillo, quæ significabant : Quis, sicut Dominus in Israel? Extat autem series familiæ in primo libro historiæ Maccabæorum.

Matathias contra Antiochi Epiphanis duces, primus arma cepit, & filius hortator fuit, vt exercitus colligerent, & defenderent reliquias ecclesiæ, & rursus expellerent Antiochi exercitus, sicut Daniel futurum prædixerat : Iuuantur auxilio paruulo.

Sciendum est autem, eius temporis calamitatem, dissipationes, & liberationes, imaginem esse postremi temporis in ecclesia.

Iudas Maccabæus filius Matathiæ, fuit dux annos quinque. Cū Antiochus, post secundum reditum ex Ægypto, collocasset idolum in templo, anno 245. mense Kisleu, qui nobis est Nouēber, sequenti anno Iudas Maccabæus, collecto exercitu, defendere populi reliquias cœpit, & quatuor duces ordine, magnis præliis, vicit, Apolloniū, Seronem, Gorgiem & Lysiam. His profligatis, recuperauit, & purgauit templum, cremato idolo. Estque facta templi repurgatio in fine tertij anni, mense Kisleu, eodem die, quo idolum, ante tres annos, in templum collocatum fuerat. Circa id tempus & Antiochus Epiphanes mortuus est. Et iam spes erat pacis, sed rursus, scelere summi sacerdotis Alcimi, attracti sunt hostes ex Syria, regnante Demetrio. Fuitque difficilius bellum, propter Alcimi perfidiam, qui intra mœnia Ierosolymæ insidiabatur Maccabæis.

Fuit autem tanta superbia ducis Syriaci Nicanoris, vt, extenso brachio contra tēplum, iurauerit, se hoc tēplum igni deleturū esse. Sed huic Nicanori, in acie interfecto, præcidi victor Iudas caput, & brachia iussit, & suspendi ea ante templum, vt conspiceretur exemplum pœnæ blasphemi hominis.

Histantis rebus diuinitus, & feliciter gestis, per annos quatuor

Quatuor, deinde fœdus fecit cum Romanis. Post id fœdus, infelicitèr pugnans, in acie cecidit. Quia Deus voluit ostendere, ecclesiam non debere confidere peregrinorum regum præsidiis, & fœderibus, sed ab ipso petere, & expectare defensionem, iuxta dictum: Maledictus, qui confidit in homine. Nam & Ionathæ fratri postea, exitio fuit perfidiosa regum amicitia.

Ionathas frater Iudæ, dux fuit annos nouendecim. Fuit amicus regum Syriæ, Alexandri, & Tryphonis, de quibus supra in catalogo regum Syriæ. Et si autem rursus tunc mediocris status fuit Iudææ, tamen, cum iam, velut conductitij, militarent apud Syriacos reges, inter sese dimicantes, doctrina, disciplina & mores in Iudæa magis corrumpabantur. Et Ionathas, Tryphonis insidiis, interfectus est. Ita paulatim status Iudææ ruit in deteritis.

Simon frater Iudæ Maccabæi, fuit dux annos octo. Repulit Thryphonem, & Antiochum Gryphum. Expulit ex arce Sion, & ex aliis locis reliquias præsidiarum Syriacorum, ita, vt sub eo prorsus fuerint, ex Iudæa, peregrinæ gentes eiectæ.

Cumque iam non solum pax in Iudæa esset, sed restituta etiam esset vetus forma reipublicæ, templi dignitas, & vsuati cultus, Simon à genero suo Ptolemæo, cui dederat præfecturam Iericho, interfectus est. Ita postrema ætas, in illo populo, valde inquieta fuit. Et tamen, inter hos tumultus, mirabiliter Deus ecclesiæ reliquias seruauit.

Patri Simoni successit filius Ioannes Hircanus, qui fuit dux annis triginta vnum, excellens virtute & felicitate. Repulit Antiochum Gryphum, qui obsederat Ierosolymam. Deinde cepit, & destruxit ipse Samariam, quam obsederat totum annum: & templum ibi conditum, post Alexandrum, ab impiis, deleuit. Cepit & oppida quædam in finibus Syriæ & Idumææ. Sed sub eo, in illa gentis Iudææ senecta, inter bella, & in permixtione ethnicorum, dilacerata est Iudæa sectis. Præcipuè verò nominantur Pharisæi, Sadducei & Essæi.

Et si autem nomen Phariseorum aliqui fecerunt à segregatione, tamen multi deriuant ab exponendo, qui iudicant Phariseos dictos esse, quasi expositores, seu interpretes scriptorum prophetarum. Et horum nomen antiquius cæteris videtur. Hi non abiecerunt libros propheticos, vt Sadducæi, sed transformarunt doctrinam legis, & promissionem, prorsus in politicam, seu philosophi-

cam doctrinam. Dixerunt, lege Dei tantum externam disciplinam præcipi, & homines, disciplina, mereri remissionem peccatorum, & iustos esse coram Deo, & hæredes æternæ vitæ. Item, Sacrificia mereri remissionem peccatorum. Et addiderunt multa exercitia ceremoniarum, ieiunia, & lotiones, quæ ipsi finxerunt, vt apud nos, monachi. De Messia docuerunt, occupaturum esse prouincias. Negarunt Messiam fore victimam ad placandam iram Dei. Amiserunt doctrinam de natura diuina Messiae, quæ loquuta est cum patribus, & prophetis, & semper adfuit ecclesiae. Beneficia Messie somniarunt hæc fore: Ipsum mille annos in hoc mundo viuentem regnaturum esse, lege Moysi imposita gentibus. Et Iudæos fore gentium principes, & longæuos fore trecentorum, aut quadringentorum annorum, & futuram esse dulcem pacem, & auream ætatem in toto genere humano. Postea sequuturum esse postremum iudicium, in quo hostes populi Iudæorum, in æternas pœnas abiecturus esset, & suis daturus æterna bona.

Zadducæi, post Phariseos orti, magnam potentiam in populis adepti sunt, fuitque grata professio. Quia, cum Pharisei nimis multis traditionibus onerassent populum, hi fecerunt laxationes. Ac non solum traditiones Pharisaicas abstulerunt, sed etiam abiecerunt prophetas omnes, præter Moysen. Hunc vnum se amplecti simulabant, & tamen negauerunt animas esse superstites, extinctis corporibus. Negauerunt & corporum fore resurrectionem. Dixerunt autem legi obtemperandum esse, quia obedientia mereatur tranquillitatem huius vitæ, & contumacia pœnas. Horum cum & multitudo, & potentia magna esset, inter Phariseos & ipsos assidua certamina fuerunt, vnde & in gubernatione crebri tumultus orti sunt. Est autem horribile exemplum, quod in tam exiguo populo, non solum dilaceratio tanta gentis facta est, sed etiam doctrina tam variè à sectis corrupta est. Denique quod prophanitas adeo creuit, vt essent in hoc populo, qui nomen habebant ecclesiae Dei, qui palam Epicureas opiniones defendebant. Plerumque autem pessimi hypocritæ arroganter sibi gloriosissimas appellationes tribuunt. Ita Zadducæi nominarunt se à Zaddic, quod est iustus, quasi nominati essent iusti seu iustitiarum. Alij fecerunt alias etymologias, quas omitto.

Essai, id est, operarij, ab Afa, quos sic dictos esse apparet, quia cum viderent alios, assiduis contentionibus, perturbare-

- turbare rempublicam, & retinere vitę turpitudinem, ambitionem, luxum, odia, & alia vitia, ipsi amantes modestiæ, & pacis, discesserunt ab illis, & ostenderunt, se bonis operibus, non rixis, velle Deo seruire. Sed cū pauci essent, nec peterent gubernationē reipublicę, secesserunt ad loca vicina hortis Balsami, & Palmarum. Ibi & coluerunt hortos, & artē medicam didicerunt, & remedia appararunt, & cū laboribus medicationis, qui sunt magni & grati, tū aliis multis officiis, beneficētiam erga multos re ipsa exercuerunt, disputationum vanitate omissa.
- B** Distribuerunt diem in tempora precum, lectionum, laborū, cibi & potus. Lucra etiā contulerunt in commune ærarium sine superstitione, vt inde suis, & aliis honestis, in egestate, & in morbis opitularentur. Denique schola fuit medica, & eruditione, & exemplis virtutum excellens. In Eusebio legitur, dictos esse, quasi *ὑπερπρεπότες*. Et dicitur *ὑπερπρεπότες τοῦ ὅλου τοῦ Ἰουδαίου*, id est, longē antecellentiores Phariseis. Apparet autem Eusebium nomen fecisse ab Aza, quod est considerare speculari.
- D** Dolēdum est autem, quōd, cū, manifesto auxilio Dei, Iudæa defensa aduersus Antiochum, & tandem liberata esset, mox in pace opinionum diffidiis dilacerata est. Postea etiam bella ciuilia, & statim fratrum parricidia sequuta sunt. Hæ calamitates postremi temporis in Iudæa, sunt imago extremæ senectæ mundi. Vt autē tunc, inter tot sectas, & bella, mirabiliter Deus aliquas ecclesię reliquias seruauit, vt fuerūt Simæon, Zacharias, Elisabeth, Anna, Maria, Ioseph, & alij multi, alieni à deliramentis Phariseorū, & Zadducærum, ac retinentes propheticam doctrinam, sine corruptelis, sicut Esaias inquit: Obsigna legem in discipulis meis. Ita nunc quoque Deus, immensa bonitate, reliquias ecclesię seruat, agmen exiguum, quod retinet fundamentum, & Deum rectē inuocat, & fugit idola, cū interea ingens multitudo sit defendentiū idola, & hostium doctrinæ propheticæ, & apostolicę, qui sūt parricidæ membrorum Christi, videlicet, Mahometici, Papa, monachi, & eorum satellites, & tota ista colluies defendentium idola. Monēt autem illa vetera exempla, et, in tantis diffidiis, certō statuamus, seruari tamen cœtum aliquem, qui est vera ecclesia Dei, & vt sapiēter queramus, quæ, & vbi sit illa vera ecclesia Dei, & nos ad eam adiungamus, sicut scriptum est: Oves meę vocem meam audiunt. Item Psalmo 83. Beati, qui habitant in domo tua,
- k. iiij.

Domine. Item Psalmo 91: Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri floreant.

REGES EX FAMILIA

Maccabæa,

A

FILIVS Ioannis Hircani fuit Aristobulus, qui se regē nominavit primus, post reditum ex Babylone, oblitus modestiæ priorum ducum. Sed dedit pœnas superbiæ. Non enim diutiùs anno regnavit. Interfecit fratrem Antigonom, præstantem virum, falsò suspicās eum appetere regnum. Interfecit & matrem, à qua existimabat adiuuari Antigonom. Postea cū, dolore conscientiæ, in magnis cruciatibus esset, iussit se in locum fraternæ necis gestari, ibi, vomens sanguinem, mortuus est. Hæc horribilia scelera in populo Dei fecerunt principes, nati ex viris sanctis, optimè meritis. Tales calamitates postremi temporis consideremus, & petamus nos regi à Deo, & servari veræ ecclesiæ reliquias.

Secundus rex, Alexander Iannæus, regnavit annos viginti septem, filius Hircani minimus natu. Sub eo tristissima clades accepta est, in qua Ptolemæus Lamyrus trucidavit triginta millia Iudæorum, & captivos interfectorum carnibus vesci coëgit. Propter seditiones motas à Phariseis, qui regio nomini adversabantur, occidit ipse sex millia Iudæorum. Postea bellum gessit feliciter contra Arabes.

Successit Alexandro; coniunx Alexandra, quæ & Salome nominatur. Gubernatio eius tranquilla fuit, quia adiunctos habuit Phariseos, quorum consilio rempublicam administravit. Regnavit annos novem.

Alexandri filij duo fuerunt, Hircanus, & Aristobulus. Etsi autem Hircanus maior natu erat, tamen Aristobulus, collecto exercitu, regnum inuasit, adhuc vivente matre. Defenderūt autem Hircanum initio, Antipater Idumæus, & Aretas rex Arabum. Postea, cū Scaurus Pōpei legatus, corruptus pecunia, iuaret Aristobulum, misit & Hircanus ipse legatos ad Pompeium, qui, cognito iā negotio, Ierosolymam accessit cum exercitu, & vrbe occupata in Sabbato, tradidit Hircano gubernationem, & summum sacerdotium, & abduxit Romam captivos, Aristobulum, & eius filios, Alexandrum, & Antigonom.

In his seditionibus, & fratrum parricidiis, non solum discipuli-

seiplina Iudaica, sed etiam doctrina magis extincta fuit. Nec finis fuit domesticarum seditionum, donec Iudæa redacta est in formam prouinciæ. Ibi, quanquàm peregrini magistratus dominarentur, tamen concessa est Iudæis *αὐτονομία* in doctrina, & cultibus, & mediocri tranquillitas fuit, ne ecclesia funditus extingueretur.

Alexander, cum patre Aristobulo, captiuus, cūm Romanam duceretur, in Cilicia elapsus, rediit in Iudæam, & occupata parte Galilææ, à Gabinio captus est. Postea tempore belli civilis Pompeiani, quia seditiones moliebatur, à Scipione, Pompeij socero, Antiochiæ securi percussus est.

Antigonus à Iulio, post bellum ciuile Pompeianum, dimissus, Parthorum auxiliis, recuperare Iudæam conatus est, præsertim mortuo Antipatro, cūm Iudæi mallent ipsi parere, quàm filiis Antipatri. Et senex Hircanus, patruus ipsius, summus sacerdos, ab eo captus, & in Parthiam subductus est, præcisæ auribus. Hunc Antigonum, tertio anno, postquam Herodes rex factus erat, Antonius capitali supplicio affecit. Herodes autem Hircanum, patrum Antigoni, reuocatum ex Parthia, interfecit octogenerium.

Hic tristis exitus fuit familiæ Maccabæorū, quos Deus ornauerat ingenti gloria. Et his orti nepotes, inter sese horrendam laniendam exercuerunt, peregrinas gentes attraxerunt, & doctrinam, leges, & disciplinam patriæ valde labefactarunt. Quorum historia imago est postremi temporis in ecclesia, in qua etiam, certamina ambitionū inter doctores, corrumpunt doctrinam, & disciplinam. Cūmque considerabimus, quàm turpiter degenerauerint Maccabæorum posterī, non confidamus maiorum meritis, aut virtute, sed simus eò modestiores, vt Dei dona à maioribus accepta retineamus.

G HERODIS POSTERITAS.

Cūm Iulius in Ægypto periculosum bellum gereret, multū ei pro fuit Antipatri Idumæi prouidentia, & fides, quia regiones illæ huic notissimæ erant, & flexit ad amicitiam Iulij Memphitas, & alios. Ideò Cæsar Antipatro tradidit Iudæam regēdam, siue regio nomine, sed nomine gubernatoris. Deinceps igitur Iudæa peregrinos principes ex ethnicis natos, habuit. Quod cūm æ-

grè ferrent Iudæi, ac disputarent, tribui Iuda regnū promissum esse, donec Messias nasceretur, subinde atroces seditiones mouerunt. Ac Antipater, qui sapienter, & moderatè dominabatur, veneno necatus est à Iudæo Macho, quem postea Herodes prope Tyrum interfecit. A

Herodes primus filius Antipatri, quem & Ascalonitè nominant, ab Ascalon, quæ fuit in Idumæa, viuo patre, Galilæam, magna cum laude virtutis, rexit, & seditionem motam à quodam Ezechia, oppressit. Cūque post mortem Antipatri sperarent Iudæi, ipsius filios excuti ex regno posse, attrahunt exulantem apud Parthos Antig- B
num, de quo supra, qui adiutus à Parthis, potitur vrbe Ierosolyma. Sed cū aliquot præliis vicisset Herodes, nominatus est ab Antonio, totius Iudææ Terrarcha. Post paucos annos, cū Romam venisset, Octauio & Antonio do- C
minantibus, regio nomine ornatus est, & rex totius Iudææ appellatus, in Capitolium ductus est, medius inter Octauium & Antonium. Olympiade centesima octogesima quinta.

Tertio anno post, cū Antonius venisset Antiochiam, D
securi percussit Antigonom. Deinde Herodem assidue seditiones exercuerunt: sed victor, occidit summum Senatum populi Iudaici, quem nominabant septuaginta duos Seniores.

Anno tricesimo regni Herodis, Natus est ex Maria vir- E
gine Filius Dei, Dominus Noster IESVS CHRISTVS. Hic numerus anni à multis traditus est, quos sequor. Nec diligentiam illorum improbo, qui tres annos adiciunt, sed disputationem omitto.

Herodes filios Antipatrum, Aristobulum & Alexandrū, F
propter suspicionem insidiarum, occidit. Successerunt patri Herodi, tres filij, Archelaus, qui Iudæam tenuit, sine nomine Regio, annos nouem. Huius fit mentio in Matthæo. Herodes Antipas, quem nominamus Secundum, qui Galilæam tenuit, à quo interfectus est Iohannes Baptistæ. Philippus, qui tenuit Trachonitida, siue Ituræam. G
Nomen Antipas mutilatum est ex *Αντίπατρος*. Trachonitis Græcum est, confragosa, aspera seu scopulosa. Idem significat Ituræa Ebræis, à vocabulo Tira, quod significat turrem, siue in montibus angustas fauces.

Archelaus, & Herodes Antipas relegati sunt, cū qui- H
dem Herodes Antipas Romam profectus esset, vt regnū impetraret: quo non impetrato, in reditu, Philippi coniugem

jugem, duxit vxorem. Postea relegatus, mortuus est in Gallia. Nomen tenuit Tetrarchæ, quod significat principem, id est, non regem, sed habentem regi similem gubernationem, videlicet agricolas, opifices, curiam, & militiam, sed ita, vt superiori domino pareret.

A Herodes tertius, cuius cognomen est Agrippa, filius Aristobuli (interfecti à primo Herode) qui interfecit Iacobum Apostolum filium Zebedæi. Hunc Herodem Agrippam Tiberius Romæ carceri inclusit, quod familiaris esset C. Caligulæ, quem Tiberius imperij successorem esse non voluit. Postea Caligula eum liberauit ex carcere, & dedit ei Thraconitidem, quam Philippus tenuerat, & attribuit regium nomen. Claudius addidit Samariam & Iudæam. Ita rursus vnus fuit rex Herodes Agrippa, Iudææ, Samariæ, & Galileæ, qui regnavit annos septem, punitus, postquam necavit Iacobum, sicut narratur Actorum 12.

B Post huius Herodis Agrippæ mortem, cum filius Agrippa esset adolescens, & Iudæa plena seditionum esset, rursus per Romanos Magistratus administrata est. Sed Claudius tradidit huic Agrippæ Chalcidem in Syria, & regium nomen & Trachonitidem. Nero addidit aliqua oppida in Iudæa. Huius Agrippæ tempore, Ierosolyma deleta est. Fit eius mentio Actorum 21. Regnavit annos viginti septem. Philo scribit, huic Agrippæ, filium fuisse aliū Agrippam, socium seditiosi viri, qui tempore Adriani Imperatoris magnum exercitum collegit, vt restitueret & politiam Iudaicam, & se nominavit Ben Cochab, id est, filius stellæ. Postea, cum infelix euentus fuisset, nominatus est Ben Cosban, id est, filius mendax, siue mendacij. Cumque Bethoron triennio obsessâ fuisset, domiti sunt Iudæi, partim præliis, partim fame, trucidatis amplius trecentis milibus ab Imperatore Adriano. Hic finis est familiæ Herodis, quæ annos centum & tres dominata est, vsque ad finem Agrippæ, qui fuit filius Herodis Agrippæ regis.

G

BELLA ROMANA TEMPORE tertiæ monarchiæ.

H IN tertia monarchia breuiter recitavi Persici regni finem, Alexandri victorias, & post eius mortem quatuor præcipua regna successorum, sicut Daniel præ-

dixerat, Ægyptium, Sirciacum, regnum Antigoni in minore Asia, & Macedonicum. Diximus etiam, Iudææ & ecclesiæ mediocrem fuisse tranquillitatem tempore Alexandri, & proximorum successorum, usque ad Antiochū Magnum. Interea paulatim in Italia creuit Romana potentia. Fuit autem maximè memorabile bellum, quod Romani, tempore Philadelphi, gesserunt cum rege Pyrrho, & Tarentinis, motum anno à condita vrbe quadringentesimo septuagesimo secundo: quia Tarentini & classem Romanam diripuerant, interfecto duce, & legatos Tarentum missos pulsauerant. Vtile est autem totam historiam Pyrrhi nosse, quæ legatur apud Plutarchum. Virtus fuit excellens Pyrrhi. Sed cum multa bella simul moueret, & inchoata non pertexeret, potentia ipsius paulatim lingue facta est.

Post bellum Tarentinum, insigne exemplum Romanæ iustitiæ narratur: Romana legio, quam nominat Campanam, præsidij causa, in urbem Rhegium collocata, Rheginos ciues interfecit, & eorum bona & agros occupauit. Romani igitur, ut ostenderent, se fidem sociis debitam, non velle violare, punire suos milites decreuerunt, & positi vrbe Rhegio, trecentos, quia non plures viui in consulis potestatem venerant, securi percusserunt. Cæteri sceleris socij, in oppugnatione perierunt.

Postea anno vrbis quadringentesimo, octogesimo nono, motum est primum bellum Punicum, quia Carthaginenses Hieroni Syracusano, socio populi Romani, regnū eripere conabantur. Etsi autem Carthaginenses sæpè magnis præliis victi sunt, tamen Romanæ clades, propter crebra naufragia maiores fuerunt. Ac imprimis Reguli fortuna, & fides, in primo bello Punico, insignis fuit.

Anno nono eius belli, cum duo consules, Manlius & Regulus in Aphricam traiecissent, & post reditum Manlij ad urbē, Regulus in Aphrica mansisset, vicit acie duos, Asdrubalem, & Amilcarem, patrem Annibalis. Trucidauit octodecim millia Pœnorum, quinque millia cepit, & octodecim elephantos.

Sequenti anno Regulus victus est, & trucidata triginta millia Romanorum, capta quindecim millia, Regulus catenis victus est.

Anno quinto post hanc cladem, cum Metellus viginti millia Carthaginensium trucidasset, elephantos interfecisset sex & triginta, cepisset, centum quadraginta sex, Regulus

gulus missus est Romam, vt pacem, aut permutationem captiuorum Carthagenensibus peteret; dissuasit vtrunque. Nec tamen violauit datam fidem, de reditu ad Carthaginem. Reuersus est igitur Carthaginem, vbi postea
A crudeli supplicio necatus est. Postea rursus magnæ clades vtrunque acceptæ sunt, sed nouo anno, post Metelli victoriam, Luctatius consul, cum vidiſſet Hannonem adducere nouam classem ad Amilcarem: priusquam duo exercitus coniungerentur, statim dimicauit, ad insulas
B Ægates, cepit Punicas naues sexaginta tres, demersit centum viginti quinque, cepit viginti duo millia hominum, trucidauit tredecim millia, postea properauit ad Amilcarem, & eum ex Eryce discedere coëgit. Pœni, qui fuerant in Eryce, venditi singuli denariis octodecim. Postea
C petentibus Carthagenensibus, data est pax, fuitque hic finis primi belli Punici, anno vicesimo quarto, posteaquam motum est. Estque hic annus Urbis conditæ quingentesimus duodecimus.

Ac præcipue insignia exempla sunt in hoc bello, fortuna & fides Reguli, & celeritas Luctacij.
D

DE TEMPORE INTER PRIMUM bellum Punicum & secundum.

E INTER finem primi belli Punici, & initium secundi, sunt anni quinque & viginti. Suntque interea magnis præliis victi, prope Mediolanum, Insubres, & Boij, & Gallorum, ac Teutonum noui exercitus; qui ad defendendos Insubres iuga Alpium transierant, & iurauerant, se
F Romam deleturos esse. Nec contempserunt Romani periculum, sed magnos exercitus opposuerunt. Curius & Flaminius Coss. non procul à Mediolano trucidauerunt quadraginta millia Gallorum, & Teutonum. Horum dux
G Ariouistus, quod est *Ehrnvest* captus est, vt scribit Polybius.

Sequente anno Coss. fuerunt M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius Scipio. Marcellus is est, qui deinde, post Cannensem cladem, vicit Annibalem, Cn. Cornelius Scipio patruus fuit Africani, quo in Africa victus est Annibal. Cum autem, duce Viridomaro, quod est *Fridmeier*, id est, custos pacis, rursus triginta millia Gallorum & Teutonum ad Mediolanum accederent, & Coss. Mediolanum

obsiderent, Marcellus partem exercitus duxit aduersus Viridomarū. Cumque hunc insignem armis, auro ornatis, ante aciem vidisset, quia ducem esse ratiocinabatur, Marcellus recta impetum in eum facit, & Ioui opima spolia vouet. Non fugit hostis, sed acerrimè dimicans, tandem accipit lethale vulnus. Interea & exercitus inter sese configunt, sed interfecto duce Viridomaro, prima acie perterrefacta, & turbata, Romani alacres instant cendentibus. Marcellus spolia hosti detrahit, quæ postea, reuersus Romam, affixa querno trunco gestat in Capitolium, exēplo Romuli, sicut vouerat. Mox verò, post illam pugnam, triginta millibus hostium profligatis, ad obsidionem Mediolani redit, vbi cū copiae Coss. rursus coniunctæ essent, vi captum est Mediolanum. Deinde vicina oppida deditionem vltro faciunt. Ita, deletis peregrinis exercitibus, Italia ingenti terrore liberata est. Ac plurimum attulerunt momenti ad victoriam, consilium, celeritas, fortitudo, & felicitas Marcelli, qui & anno, post trucidatum Viridomarum, nono; anno post cladem Cannensem, tertio, vicit Annibalem.

Cū talis excellentia in imperiorum constitutione conspicitur, cogitemus Deum constituere imperia, & id non fieri sine ingēti labore, & Deum velle agnosci suam præsentiam in illa virtutum excellentia, & in ipsa imperiorum constitutione, qua fit, vt aliqua pars generis humani & honestæ societates conseruentur. Huius Marcelli mentio fit in sexto libro Æneidos.

Aspice, vt insignis spoliis Marcellus opimis

Ingreditur: victorque viros supereminet omnes.

Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,

Sistet eques, sternet Pænos, Gallumque rebellem,

Tertiæque arma patri suspendet capta Quirino.

Hæc de Marcello diximus, quia valde prodest excellentes viros in omnibus historiis considerare, propter eas causas, quas recitavi, quia discendum est imperia à Deo constitui, & Deum dare excellentem virtutem & successus: & hæc dari non ignauis, sed laborantibus, sicut in Æschylo dictum est, ἀλλ' ὅταν σωεὺς ἡ τις αὐτὸς, καὶ θεὸς συναπτεται.

Polybius inquit, huius belli Gallici pericula, & prælia fuisse non minora, quàm vlla in cæteris fuerunt, sed à Celtis omnia magis impetu, quàm consilio acta esse: θυμὸν μᾶλλον, ἢ λογισμὸν βραβεύειναι.

- E**xemplum est Aratus Sicyonius gubernatoris sapien-
tis, iusti, moderati in victoria ciuili, & experti fortu-
Anæ inconstantiam, & infidas regum familiaritates
Quem eò præterire nolui, quia Cicero eius mentionem
facit. Et in eius historia conspicitur, quàm variij tumultus,
& quales tyrannides in Græcia tunc fuerint, cùm non-
dum à Romanis defenderetur.
- B** Aliquantò ante bellum Gallicum, in quo Marcellus
victor deleuit magnum exercitum Celtarum, id est Gal-
lorum & Teutonum, clarus fuit in Græcia Aratus Sicyo-
nius, natus patre Clinia, qui fuit princeps Sicyonius, quē
cùm interfecisset Abantidas, qui rapuit dominationem,
Cpostea filius Clinia, Aratus exul, adiutus à cæteris exuli-
bus, nocte conscensis muris, patriam cepit. Cùmque ty-
rannus fuga euasisset, vetuit Aratus vllum ciuem interfici.
Opes tyranni dedit exulibus. Quia verò exulum prædia
iam ab aliis ciuibz possidebantur, & multa hereditatibus,
Ddotibus, aut vèditionibus translata erant, eiectionis possesso-
ribz, noua bella sequutura erant. Vt igitur paci ciuitatis
consuleret Aratus, adhibitis senatoribus, trāsactiones in-
stituit. Precia numerat iis, qui volentes cedebāt, aut, si qui
cedere nolebant, tantundem pecuniæ dat exulibus,
Equanti æstimabantur fundi. Hanc ad rem sumit à Ptole-
mæo talenta centum & quinquaginta, id est, nonaginta
millia coronatorum. Hac compensatione pax ciuitatis re-
tenta est. Postea hic Aratas creatus dux Achæorū, libera-
re & vicinos instituit. Ex arce Corinthi, & ex Athenis e-
Fiecit Macedonica præsidia. Deinde Cleomenem regem
Laconicum conatus est reprimere, qui & ephoros sustu-
lerat, & vicinis bellū inferebat, à quo magno prælio vi-
ctus est. Cùm autem & Cleomenis audaciā, & robur La-
conicum metueret, ad belli societatem Antigonum re-
Ggem Macedonicum inuitauit, qui adducto exercitu, ma-
gno prælio vicit Cleomenem: qui amisso regno, fugit in-
Ægyptum, vbi captus, mortem sibi consciuit.
- Postea mortuo Antigono rege, successit in regno Ma-
cedonico Philippus, Persei pater. Cùm autē Ætoli reno-
Huarent bellum aduersus Achæos, & eorum oppida cape-
rent, & exercitus funderent, nec pares essent Achæi, rur-
sus accersuit Aratus auxilia Macedonica. Cùmque multa
consiliis Arati præclare gererentur, factus insolētior Phi-

Ippus, crudelitatem naturæ suæ paulatim detexit: Messenios præcipuos, & alios passim iniuste interfecit: deinde & coniugem filij Arati corrupit. Quæ scelera senex Aratus ægrè ferens, se ab eo disiungit. Sed Philippus & patrem Aratum, & filium veneno necavit. Cùmque sanguinem vomeret Aratus pater, præsentibus amicis, solitus est dicere: ταῦτα ἐστὶν ἐπιχειρήματα τυραννικῆς φιλίας, hæc sunt præmia Tyranniæ amicitiae. Hic fuit exitus viri præstantis Arati, cuius laudatur in recuperatione patriæ, & in multis aliis victoriis, moderatio. Estque in patria ei statua posita, cum hac inscriptione:

*Venit ad Herculeas quanquam tua fama columnas,
Dum patriam servas, inclyte Arate, tuam:
Nos tamen hanc statuam, pro libertate recepta,
Virtutis testem fecimus esse tuae.
Communis tibi cum Diis servatoribus esto
Hic honor. In patriam nam pia iura refers.*

Reprehenditur, quod Macedonas rursus in Græciam attraxerit, qui mox Græciam servitute oppresserunt. Et prudentia necessaria est, considerare quales nobis adiungamus. Valde enim infelix coniunctio fuit, cum Philippo Macedonico rege; qui & natura crudelis fuit, & obscænus. Quare dictum est Aratum malè fecisse, quod attraxisset Macedonas in Græcorum gynecæa. Quod verò societate fecit cum inimicis, temporis, & sævitiae novorum hostium tribuitur, sicut usitatum est, ut Plutarchus inquit: Καὶ τοῦ δουλέυσαι οἱ δοκοῦντες ἀρχεῖν. Et, apud Thucididem, inquit legatus Atheniensis: Ἄνδρα τύραννον δεῖ πρὸς ἕκαστα, φίλον, ἢ ἐχθρὸν, κατὰ καιρὸν γίνεσθαι. Sed postea tyrannus Macedo pœnas dedit, ut infra dicemus.

DE SECUNDO BELLO

Punico.

ANNO ab vrbe Roma condita quingentesimo tricesimo sexto, motum est bellum secundum Punicum, cùm Annibal Saguntum in Hispania deleuisset. Anni sunt, à fine primi belli Punici, ad initium secundi, quinque & viginti. Tanta odiorum incendia fuerunt in his ciuitatibus, de imperio dimicantibus, ut non diu quiescere potuerint. Et Deus crescere Romanam potentiam volebat

lebat, vt regum tyrannides compesceret. Durauit secundum bellum Punicum, vsque, ad annum septimum decimum. Ac numerari potest inter acerrima bella generis humani, propter magnitudinem praeliorum, & varias vices.

A Cumque de multis magnis rebus commonefactiones, in tantis calamitatibus, & mutationibus imperiorum proponantur, hoc precipue considerandum est, imperia non solum humanis consiliis, aut viribus constitui, sed Dei opera esse, vt Daniel inquit, Deus transfert & stabilit regna. Et

B quanquam bellis horribilibus vtrique scelera hominum puniuntur, tamen Deum victorias plerunque illis tribuere, qui, iustæ defensionis causa, repellunt vim iniuste illatam, iuxta regulam : Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit.

C Et si autem perspicua causa est secundi belli Punici, tamen quaesita est illusio. In foedere Romanorum, & Carthaginensium, fuit hoc caput. Ne læderentur vtrique socii.

D Erant autem Saguntini socii Romanorum, quos cum Annibal crudeliter deleuisset, Romani accusarunt Carthaginenses, violatum ab eis esse foedus. Carthaginenses contra disputarunt ; Saguntinos non fuisse socios Romanorum, cum illud foedus fieret. Huic excusationi, cum responsum esset, foedus de praesentibus, & futuris sociis loqui, & non dubium esse, violatum esse foedus ab Annibale, vtrique

E bellum motum est.

Legatur autem historia integra, apud Polybium, & Liuium, & considerentur duces, & belli vices. Annibal excelluit calliditate, & audacia. Venit in Italiam mense Octobri, & statim ad Ticinum, & Trebiam Romanos vicit.

F Postea ad Thrasimenum, in vere anni secundi, consule Flaminio interfecto, trucidauit quindecim millia Romanorum. Tertio anno, ad Cannas trucidauit quadraginta millia in exercitu Romano, & magna pars Italiae ad Annibalem defecit: ita fuerant initia Annibali lata. Postea

G fortuna paulatim conuersa est. Adolescens Scipio, natus annos octodecim, patrem consulem, in praelio ad Ticinum, seruauit, cum hostem, qui patrem vulnerauerat, repelleret.

H Hic Scipio adolescens, cum tribunus militum esset, in pugna Cannensi, & multi nobiles Romani, post infelicem pugnam, deliberarent de deferenda Italia, ipse interueniens, coegit eos iurare, se patriam non deserturos esse. Si quis nollet iurare, necem ei minatus est.

Nulla tempore maior virtus fuit Romanae ciuitatis

quàm tunc, cum maximis præliis victa, amissa magna Italia parte, funditus ruitura videbatur. Ibi diuinitus, & excitata est magnitudo animorum, & constantia & vigilantia in rebus aduersis, & dati magnanimi, sapientes, concordēs, & felices duces; fuitque virtus, magis cōspicua inter tantas aduersitates, vt dicitur: ἐν δυσυχίαις λάμπει τὸ καλόν. Fabius, cunctando, repressit Annibalem. Marcellus, anno quinto huius belli, primus vicit Annibalem prælio. Postea res secundæ multæ sequutæ sint. Anno decimo huius belli, maximè lāguē fieri Annibal cœpit, interfecto Asdrubale fratre in Italia prope Senam. Hic exercitum adduxerat in Italiā, & se fratri coniuncturus erat. Id cum Claudius, interceptis literis, cognouisset; relicto Annibale, cui oppositus erat in Apulia, sex dierum spatio emensus Italiæ longitudinem, coniunxit se cum altero Consule Liuiο. Ibi cum dimicaretur, Asdrubal interfectus est, & exercitus eius deletus. Redit Claudius in sua castra, & caput Asdrubalis interfecti abiici ante castra Annibalis iubet, & duos captiuos mittit Annibali, ignorantī fratris aduentum, & infelīcem pugnam, narraturos hæc, vt acciderant. Hic Annibal mœstus, longiùs abduxit exercitum in Brutios, & gemens, fortunam se Carthagini agnosce dicit. Hoc Claudij consilium maximè dignum est admiratione, in huius belli exemplis.

Obiter & hoc exemplum hic inseram, de captis Macedonum, & Carthagenensium legatis, quod narrat Liuius in tertia decade, lib. 3. Etsi enim vsitatum est legatis parcere, tamen id intelligatur de iis, qui non moliuntur hostilia, vt tunc Macedones & Carthagenenses fœdus facturi erant, contra Romanos. Ideò iudicatum est, iustè hos legatos captos esse.

Simile exemplum extat apud Thucydidem, libro secundo, vbi narratur, ab Atheniensibus captos esse legatos Lacedæmoniorum, ituros ad Persas, vt auxilia, contra Athenienses peterent. Hi legati Athenas adducti, interfecti sunt. Hæc exempla citantur, cum disputatur, in quibus casibus, iustum sit legatos capere.

Sed inter duces Romanos, qui tunc multi fuerunt præstantes virtute, eminet Scipio virtute & felicitate, qui recuperauit Hispaniam, & postea in Aphrica vicit regē Siphacem, & Annibalem. Fracti igitur his cladibus Carthagenenses, anno septimo decimo huius belli, pacem petere coacti sunt; quam Romani, certis conditionibus, dederunt,

videli-

videlicet, vt abstinerent ab omnibus, quæ iam Romani tenebant, & ab eorum sociis; & penderent, intra annos quinquaginta, decem millia talentorum; id est, sexaginta tonnas auri. Scribit Liuius etiam postulasse Scipionem, vt

A sibi traderetur Annibal; sed responsum est, Annibalem non esse in Aphrica. Fugerat enim ad Antiochum in Asiam, metu suorum ciuium.

Extat apud Appianum narratio, quomodo in pugna inter se ipsi dimicauerint, Scipio & Annibal, & deinde Masinissa & Annibal. Scipio telum emisit in clypeum Annibalis, Annibal equum Scipionis sauciauit, & cum vulnere equus turbatus, resliret, interuenit Masinissa, qui cum primum telo scutum Annibalis percussisset, huius etiam equum Annibal vulnerauit. Relicto igitur equo, Masinissa

C pedes adoritur Annibalem, & eius propugnatorem equitem interfecit, & nactus aliud telum, rursus petit Annibalem, sed hæsit telum in alio equite, qui & interfectus est. Tertium telum cum rapere Masinissa conaretur, vulnus accipit in brachio. Interea & Scipio redit, Masinissæ opitulaturus, quem inuenit, iam obligato vulnere, redeuntem in prælium in alio equo. Hic acerrimum certamen inter Duces & exercitus ortum est, donec tumultum proximum Annibal ascendit, non fugæ causâ, sed vt inde commodius in hostes impetum faceret. Quia verò inde

E in exercitu Punico consternatio, errore, orta est; Pœni, omisso prælio, dissipati fugere cœperunt. Euasit Annibal, sequente Masinissa vsque ad noctem.

Est autem & Masinissa, inter huius belli præstantes viros, numerandus; dignus laude, propter iustitiam, fortitudinem, & fidem, quam, in tuenda societate Romana, præstitit. Vixit annos nonaginta. Nomen Masinissa significat remittentem tributa.

Annibal, cum fugisset ad Antiochum, ac deinde ad Prusiam Bithyniæ regem, anno, post finem huius belli,

G septimo decimo mortuus est, sumto veneno, cum Prusias eum Romanis dediturus esset. Et scribitur, eodem anno mortuos esse Annibalem, & Scipionem, qui non solum fortitudine, scientia rei militaris, & felicitate excelluit; sed etiam iustitia, continentia, & modestia, quam ostendit, secedens in rus, nec mouens rempublicam, iaceffitus tribuittis criminationibus.

DE BELLIS MACEDONICIS.

PAUCIS mensibus, post finem belli Punici secūdi, videlicet anno à condita vrbe quingentesimo quinquagesimo quinto, motum est bellum aduersus Philippum regem Macedonicum, patrē Persei, qui initiò, cū Arati Sicyonij consiliis regeretur, naturæ sœuitiam non statim ostendit, eratque de eo magna industriæ, & virtutis opinio. Postea verò & libidinibus variè se polluit, & magnā crudelitatem exercuit. Sed scelerum pœnas dedit. Vetus igitur vaticinium discernit Philippum Alexandri patrem, ab hoc posteriore. Extant versus apud Pausaniam in Achaicis, digni memoria:

*In Macedum populis clarissima regna tenebunt,
Argina de stirpe, bonum, damnumque Philippi.
Horum qui prior est, gentes, urbésque domabit:
Sed veteris regni perdet decus omne secundus,
A populis victus, quos mittent vesper, & ortus.*

Vicerunt enim hunc posteriorem Philippum Romani, adiuti à socio rege Attalo, qui tenuit Pergamum, & viciniam.

Occasio belli hæc fuit: Philippus bellum intulerat Atheniensibus, vt reges conantur opprimere vicinas vrbes, opibus, & artibus florentes. Incitabat etiam eum κακοζηλία prioris Philippi. Quare Athenienses à Romanis auxilium petunt; quia, cū alioqui Philippum odissent, propter societatem, quam cum Annibale fecerat, & gloriosum esset defendere Athenas, laudatissimam ciuitatem, à qua Romani leges, formam iudiciorum, & multa honesta exempla acceperant, bellum aduersus Philippum mouent. Ac initiò socios habuerunt regem Attalum, & Ætolos.

Fuit autem excellens virtus, felicitas, & moderatio ducis T. Quintij Flaminij consulis, qui Philippum in faucibus Epiri, & deinde in Thessalia vicit. Interea rex Attalus, & Lucius Quintus, frater consulis, nauali prælio, Philippi classem vicerunt, & Eubœam occuparunt. His cladibus fractus, pacem Philippus à Romanis petiuit: quæ ei, hac conditione, data est: vt à tota Græcia abstineret, & penderet Romanis mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

Et si autem hæc victoria Flaminij gloriosa fuit, tamen recens erga Græciam beneficentia, multò gloriosior fuit, cū

cum, superato Philippo, Græcæ ciuitates se Romanis adiungerent, & ipse discordiarum intestinarum arbiter factus, dirimeret controuersias, sua moderatione, sine bello. Postea in Isthmiis, & Nemeis iussit decretum populi Romani publicè pronuciari: Velle populum Romanum, & T. Flaminium, vt tota Græcia libera sit, & suis legibus vtatur. Hunc tantum honorem Roma Græciæ, propter doctrinas, leges, & maiorum virtutem, habuit, & præbuit imperiis exemplum moderationis in victoria, & monuit, aliter mitiores, & bene meritas gentes tractandas esse, quàm illas, quas, propter crudelitatem, & turpitudines, opprimi aut deleri necesse est. Romani beneficii in Delphico templo monumenta suspensa sunt, Clypei argentei, & clypeus Titi Flaminij, cum hac inscriptione:

Tyndarida fratres, quorum fuit inclyta virtus,

Custodes inter quos modò Sparta colit.

Leges, libertas, & pax sunt optima dona:

Hac Græcia genti dat Titus Aeneades.

Manfit in Græcia Titus Flaminius circiter quinquênium, quia, postquam Philippo pax data est, cum bellum bienio durasset, reliqui anni consumti sunt in constituendo Græciæ statu, occupandis aliquot Thraciæ urbibus, & tyranno Laconico Naxide reprimendo. Postea Romam rediit, secumque obsidem Demetrium, filium Philippi, adduxit, quem tamen Senatus, aliquantò post, ad patrem remisit.

Fuit pax Romanis opportuna cum Philippo, quia mox sequutum est bellum cum Antiocho Magno, quo tempore, si coniuncti duo reges fuissent, multò difficilius bellum Romanis futurum erat. Motum est bellum cum Antiocho, tertio anno, post reditum Titi Flaminij ex Græcia, anno ab vrbe condita quingentesimo sexagesimo secundo: durauit biennium, superato Antiocho à Scipione Asiatico, fratre Africani, apud urbem Magnesium, anno quingentesimo sexagesimo quarto. Asia citra Taurum montem adiecta est Antiocho. Ita paulatim regum potentia diminuta est, donec prorsus stirpes eorum deletæ sunt.

Philippus autem dolens Romanorum potentiam crescere, vt rursus bellum moliri posset, annis aliquot in pace munit vrbes, colligit magnos aceruos frumenti, & pecuniarum, & vicinos Thraces, Pæonas, & alios barbaros sibi ad-

iungit, ac ostendit, se bellum in Italiam translaturū esse, Annibalis exemplo, & ingressurum Italiam circa Adriā; quare & regem Illyricarum gentium, & Celtas vicinos Adriatico, ad societatem tanti belli inuitat. Sed hæc appa-
rans, moritur, cum quidem filium Demetrium, excellen-
tem virtute, rescivisset, à fratre Perseo falsò accusatum, &
dolo interfectum esse. Cum enim Demetrius antecelle-
ret virtute, & opinio esset, Perseum non esse natum ex
patre Philippo, insidias Demetrio struxit Perseus, me-
tuens eum in regno successorem fore.

Mortuo patre, furiis vlttricibus eum impellentibus, ut
pœnas parricidij daret, & incitatus ab improbis, bellum
Romanis infert, Thessaliam & vicina loca vastat, duobus
preliis Romanos vincit, & læta ei initia tanti belli fuerūt,
quod à Perseo motum scribitur, anno ab vrbe condita
quingentesimo octogesimo secundo. Vixerat autem Phi-
lippus, post reditum Titi Flaminij ex Græcia, circiter vi-
ginti annos. Duravit bellum Persei annos quatuor.

Anno eius belli quarto, videlicet anno à condita Vrbe
quingentesimo octogesimo sexto, cum prioribus annis Ro-
mani exercitus aliquoties infelicitè pugnasent, & Græci
Romanorum sociis magnis detrimentis adfecti essent, L.
Paulus Æmilius, filius Pauli Æmilij interfecti in Cannesi
pugna, consul iterum factus est, anno sexagesimo suæ æta-
tis, ut aduersus Macedones dux idoneus mitteretur. Hic,
cum bellum ei mandaretur, publicè in concione dixit, si
alium magis idoneum eligerent, se libenter ei cessurum
esse. Sed si vellent ipso duce hoc bellum geri, postulare
se, ut exercitus obtemperarent, nec sumerent sibi ducis
officia, nec impedirent eum sua curiositate, & suis fabel-
lis: Μη παραστρατηγεῖν. μηδὲ λογοποιεῖν.

Mense Septembri acerrimo prælio vicit Perseum, truci-
datis viginti millibus peditū. Ante id prælium, ait Plutar-
chus, conspectam esse eclipsin lunæ; qua, ne perterrefie-
rēt milites, iussit Æmilius, pridie ante eclipsin, præmone-
ri vocatos in concionem oratione Sulpitij Galli tribuni
militum, qui & prædixit venturam eclipsin, & docuit cer-
to ordine motuum cœlestium obscurari lunam, incurre-
tem in umbram terræ, nec rem in natura ordinatam, ut
prodigium metuendam esse. Seneca scribit, eodem tem-
pore conspectum esse Cometam, cui tribuitur nomē Hir-
ci. Cum autem mox, nō solūm finis regni Macedonici se-
quutus sit, sed etiam Antiochus in Iudæa horrendā sæui-
tiam

tiam exercuerit, apparet signa non fuisse inania.

Rex Perseus ex fuga retractus est, & ad Æmiliū adductus cum duobus filiis, Philippo & Alexandro. Hi postea, cum patre Perseo, in triumpho, ante currum ducti sunt.

A Cūque in carcerem ducti essent, impetrauit Æmilius, ut alibi in loco minus tetro à certis militibus custodiretur. Perseus & filius Philippus non diu superstites fuerūt. Alexander scriba magistratum Romanorum factus est.

B Ex regis thesauris, qui fuerunt amplissimi, dedit Æmilius stipendia militibus. Reliquam pecuniam in ætarium inferri curauit. Macedoniæ, deletis urbibus, tributum imposuit, dimidio minùs, quàm regibus dederant, videlicet centum talenta, id est, sexaginta millia coronatorum. Ita Romana monarchia, initiò tyrannis deletis, leges, & iustitiam gentibus restituit, & expilationes moderata est.

C Ex thesauris regiis Æmilius, libros regios iussit filiis suis attribui. Vixit post hanc victoriam annos decem, carus senatui & populo. Et post quàm cēsor fuisset, placidè mortuus est, relictis duobus filiis, quorum alterum adoptauit filius, eius Scipionis, qui vicit Annibalem. Hic enim habuerat coniugem Æmiliam, inde nomen est, Scipio Æmilianus. Facultates Æmilij, ut Plutarchus narrat, non superauerunt triginta millia coronatorum, & septem millia, cū in ætarium intulerit plus, quàm quinquagies cētum millia coronatorum. Adeò præstantes ciues, tunc magis augere rempublicam, quàm priuatas opes, studebant.

D Hoc ipso tempore, quo, Æmilio duce, Perseus victus est: Antiochus Epiphanes iussus est à Popilio legato populi Romani, ex Ægypto discedere, & abducere inde præsidia. **E** Et tergiuersanti, Popilius circulum virga circumscripsit, ac respondere eum iussit, antequam inde egrederetur. Cum igitur rediret Ierosolymam Antiochus, ardens ira, magnam ibi sæuitiam exercuit. Et initia præliorum Iudæ Maccabæi conferuntur in annum ab vrbe condita quingentesimum octogesimum septimum.

TERTIVM PVNICVM BELLVM.

A Nno à condita vrbe Roma sexcētesimo quarto, anno, post finem belli Punici secundi, quinquagesimo secundo, motum est bellum Punicum tertium. Eius **H** belli anno quarto, Carthago vi capta & deleta est, duce Scipione Æmiliano, qui natus est patre Paulo Æmilio, sed adoptatus à Scipione, nato ex Scipione victore An-

nibalís.

Causa belli fuit, quòd regi Masinissæ, socio populi Romani, bellum intulerāt, missō exercitu in eius fines quinquaginta & octo millium hominum, qui tamen circumfessus ab exercitu Masinissæ, magna ex parte fame periit. **A** Postea, cū legati à Romanis missi, viderentur æquiores esse Masinissæ bene merito, conditiones pacis Carthaginenses repudiauerunt. Sequuta est igitur, post legationes aliquoties missas, deliberatio, non tantū de bello, sed etiam de vrbe Carthagine delenda, quia non quiesceret. **B** Eade re dissensio Romæ in senatu fuit. Scipio Nasica sensit, non delendam esse, quia nimis atrox exemplum esset, & non conueniens Romanæ clementiæ, tantam hominum multitudinem perdere. Deleta etiam ea vrbe, Romanos facilius ciuilia bella moturos esse: quia illa imperij æmula sublata, foris neminem formidaturi essent. **C** Catonis fuit contraria sententia. Quia virtus Romana paulatim fieret languidior, Carthaginem, occasione recuperandi imperij, aliquando vsuram esse.

Consules in Aphricam missi biennio vicina oppida occuparunt, & aliquoties infeliceiter tentarunt oppugnationem Carthaginis, ac virtute Scipionis Æmiliani, qui tunc tribunus militum erat, bis, magna cum gloria, seruati sunt Romani exercitus. Post biennium hic Scipio, ante consularem ætatem, creatus consul, & missus in Aphricam, alio **D** consilio vsus est, quàm priores duces. Totam urbem circumuallauit, ne frumentum inuehi posset. Id opus difficile, & magna arte, & magno labore perfectum est. Fuit enim ambitus vrbis sex milliarius Cermanicorum. Diameter igitur fuit circiter duorum milliarius. Interea sæpe dimicatum est acerrimis præliis, præsertim naualibus. **E** Sed tandem vrbs vi capta est, cæde intra mœnia horribili facta. Priusquàm autem diriperetur, & inflammaretur, iussit edici Scipio, vt fugerent, qui vellent. Fugerunt igitur ex vrbe quinquaginta millia hominum, reliqui aut interfecti, aut flammis absorpti sunt. Vrbs inflammata, arsit dies sedecim. Scribit autem Polybius, se Scipioni astitisse, spectanti vrbis incendium. Qui, cū lachrymans versum recitasset.

Ille dies veniet, cū fato Troia peribit: interrogat Polybius, quid lachrymæ, hi gemitus, & hæc dicta significant? **H** Respondet Scipio: Se cogitare miserabiles generis humani casus, & futurum aliquando simile vrbis Romæ excidiū,
 sicut

sicut & Totila Gotthici regis tempore, accidit, circiter annum septingentesimum, post hunc Scipionem. Steterat autem & Carthago, annos circiter septingentos; condita ante urbem Romam, anno centesimo & paulò amplius.

- A** Asdrubal dux Carthaginensium supplex ad Scipionem confugit. Eius vxor, dira marito imprecata, se, cum paruis filiis, in medium ignem præcipitavit. Postea & ipse Asdrubal sibi mortem conscivit. Et leguntur alia horribilia exempla, quæ acciderunt in eo excidio, quæ ostendunt iram Dei aduersus delicta, & monent, ne, spreto Dei iudicio, cæcis cupiditatibus indulgeamus.

Carthaginem non multò post restituere conatus est Caius Gracchus, deducturus eò coloniam. Sed Lupi signa, quæ murorum spacia significabant, eruerunt. Postea à Iu-

- C** lio & Augusto restituta est, & eò deducti sunt coloni.

EXCIDIVM NVMANTIÆ VRBIS.

- D** **S**CIPIO Æmilius quarto decimo anno, post euersam Carthaginem, deleuit urbem Numantiam, sitam in Celtiberia, vbi Romani exercitus aliquoties trucidati fuerant.

- Huius autem vrbis excidium terribilius exemplum est, excidio Carthaginis. Quia, cum, propter famem, defendere urbem ciues diutiùs non possent, inflammaverunt eam ipsi, & sese, partim igni, partim ferro, partim veneno perdidit. Postea Scipio ruinas funditus deleuit, & agros vicinis attribuit, & ordinata prouincia, pacem in ea parte Hispaniæ restituit.

- F** Absente eo, Romæ, magnæ seditiones motæ sunt, propter leges Agrarias: quas initio, bono studio, Tyberius Gracchus tulerat, fauentibus etiam Lælio & Sceuola. Sed ad bonam causam postea Gracchus addidit turbulenta consilia, & contentione discordia creuit, pluresque causæ cumulatae sunt, sicut Homerus de Lite inquit:

*Parua motu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, caput inter nubila condit.*

- H** Et sæpè bona causa, malè agendo, corrumpitur. Quare dicitur à Salomone: Quod iustum est, iustè persequaris.

Sciant autem iuniores, in aliis historiis, Agrariam legem significare distributiones possessionum, in quas noui co-

loni introducebantur. Sed, in Tiberij historia, lex Agraria significat præfinitionem numeri agrorum. Fuerat enim vetus lex: Quando, deletis hostibus, agri publici diuisi erant, nemini ciuium Romanorum licebat ex his plus, quàm quingenta iugera possidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & suis addere, & per mancipia colere, ne pauperum ciuium familiæ redigerentur ad egestatem, & Italia repleretur peregrinis & seruis.

Est autem iugerum quadratum, cuius vnum latus est centum viginti pedum, Græcè *ωλέθρον*, id est, sexta pars stadij.

Hac veteri lege neglecta, diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per seruos colebant. Ita multorum ciuium familiæ nullos fundos retinebant. Cùm igitur Tiberius in prouinciam proficisceretur, passim in viis occurrebant ei ciues, cum paruis filiis, & matribus: & querebatur, se vagari extorres, qui sanguinem pro patria profudissent teneri agros à diuitibus, & petebant vetustam legem restitui, consuli saluti Italiæ, ne deessent milites, & ne Italia seruis, & hominibus barbaris impleretur. Motus misericordia Tiberius, pollicetur, se hanc causam acturum esse. Et reuersus ex prouincia, cùm factus esset tribunus plebis, fert rogationem, de veteri lege restituenda, quæ modum agrorum præscribit. Dicit in cōcionibus, iniustam esse ducum orationem, cùm iubent milites præliari pro aris & focis, cùm nec aras, nec focos habeant. Queritur præliari eos non pro patria, sed pro fœneratorum rapacitate. Sed aduersabantur legi diuites, & tribunum Octauium sibi adiungunt intercessorem, qui suffragationem prohibeat. Huic, nouo exemplo, tribunatum Tiberius abrogauit. Cùm autem visus esset violentius agere, creuerunt discordiæ.

Tulit & aliam legem Tiberius, vt pecunia legata populo Romano, ab Attalo rege, egentibus ciuibus diuideretur. Denique contra leges, prorogare sibi magistratum conatus est. Ea res, cùm speciem haberet tyrannicam, senatui iusta causa visa est, armis opprimendi Tiberium Graccum. Et iam tota Italia mouebatur. Ideò Senatus hortatur Mutium Sceuolam consulem, vt arma capiat ad sedandum tumultum. Qui, cùm nollet in Vrbe, nouo exemplo, præliari: Senatus ipse, hortante Scipione Nasica, pontifice maximo, cùm magna multitudine amicorum

rum ascendit in Capitolium, ad interficiendum Tiberium Graccum. Cúmque populus accedenti Senatui cederet, & sese desertum, Tiberius Graccus peti videret, fugit. Sed fugientem interfecit collegia ipsius Saturnius. Sunt
 A & alij, trecenti ciues interfecti, & corpora in Tiberim abiecta. Hæc, in ciuilibus seditionibus, Romæ prima cædes facta est. Postea sequutæ sunt magis cruentæ seditiones. Et si autem, vt populus placaretur, Senatus legem de modo agrorum recepit, extincto autore, tamen odia non
 B sunt extincta.

Interfectus est Tiberius Gracchus anno Urbis sexcentesimo vicesimo, consulibus Mutio Scæuola & Calpurnio Pisone, cum abesset Scipio Æmilianus ad Numantiam, qui cum audiisset acta, & necem Tiberij Gracchi, recitans Homeri versum, ostendit se quoque seditiones improbare:
 D

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅστις τοιαῦτα κερύζοι.

Perdatur simili pœna qui talia fecit.

Deinde, cum Romæ Scipio Æmilianus rediisset, & certamina eadem, de agrorum diuisione, renouata essent, & accessissent aliæ turbulentæ leges, quarto anno post reditum Scipionis Æmiliani, Tutidano & Aquilio consulibus, anno Urbis sexcentesimo vicesimo quarto, cum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, vt liceret eundem creari
 C tribunum plebis, quoties vellet, & suaderet eam legem Caius Gracchus, Tiberij frater, dissuasit eam acerrimè Scipio Æmilianus; quia ea rogatio contra veteres leges, de tribunis, ferebatur, & turbulentos tribunos perpetua potentia armabat. Dixit etiam Tiberium Gracchum iure
 E interfectum esse. Post hanc contentionem, manè Scipio inuentus est in cubiculo suo mortuus, cum pridie rectè valuisset, fuitque suspicio ab aduersariis, veneno necatum esse. Hic fuit exitus præstantissimi ciuis, anno ætatis ipsius
 F quinquagesimo sexto. Breuiter autem vtrumque Scipionem commemoravi, victorem Annibalis, & alterum Æmilianum: quia, cum in secundis, in magna gloria & rebus gestis, quæ profuerunt patriæ, iusti & modesti fuerint, exempla eorum nota esse omnibus vtile est.

Carbo postea sibi mortem consciiuit, Caius Gracchus & Fuluius, cum seditiosè Auentinum montem, cum armata
 H multitudine, occupassent, ab Opimio consule interfecti sunt, & trucidati sunt, in eo prælio urbano, tria millia hominum.

Caij Gracchi eloquentia sic laudatur à Cicerone: Grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis, manus extrema non accessit. Legendus est hic orator. Non enim solùm acuerè, sed etiam alere ingeniam potest, &c. Apud Gellium lib. ii. cap. 10. hæc eius verba recitantur: Omnes nos, qui verba facimus, aliquid petimus, neque vilius rei causâ quisquam ad vos prodit, nisi vt aliquid auferat. Ego ipse non gratis prodeo. Verùm peto à vobis, nō pecuniam, sed bonam existimationem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiat, pecuniam petunt. Qui autem ex eodem loco, atque ordine, tacent, hi vel a certimi sunt, nam ab omnibus premium accipiunt, & omnes fallunt.

DE BELLO ACHAICO.

SUPRA dictum est, pace facta, cum Philippo rege Macedonum, Romanos Græciæ, qui ab ea doctrinas, & leges acceperant, pacem & libertatem restituisse, & decretum T. Flaminij publicè recitatum est in Isthmiis, anno vrbs Romæ quingentesimo quinquagesimo septimo. Hoc tanto beneficio, Græcia vniuersa frui, & retinere dulcem tranquillitatem poterat; sed inquieta ingenia subinde nouos tumultus mouebant. Et plerunque homines, singulari petulantia, fatales pœnas attrahunt, sicut Lucanus inquit:

*Hoc placet, o superi, cum vobis vortere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituræque poscimus arma.*

Statim post pacem, cum Philippo factam, rebellarunt Ætolii. Sed longè maius bellum postea mouerunt Achæi, & Bæotij, anno quinquagesimo post libertatem à Tito Flaminio Græcis restitutam. In eo bello & Achæorum, & Bæotiorum exercitus citò trucidati sunt. Dux Diæus interfecit coniugem, ne fieret captiua, & venenum hausit ipse. Corinthus deleta est à consule Mumio, nec longum fuit: quia & Romana potentia tunc florebat, & horum hostiū non magnæ vires erant. Ideò Pausanias inquit: *Ἰσχυρὸς ὁ πόλεμος, ἀπὸ τοῦ Διέως, καὶ τῆς Μυμίου*: qui & finem Achaici belli fuisse icribit, Olympiade centesima & sexagesima, maximèque tunc, ait, debilitatas esse Græciæ vires. Nec tamē quiescere

in ea factiosi ciues potuerunt.

Fuit, post annos quinquaginta, anno vrbis Romæ sexcentesimo sexagesimo sexto, bello Mithridatico philosophus Athenis, nomine Athenio, qui cōductus magna pecunia, à Mithridate, ciuibus suavit, vt à Romanis ad eum deficerent, quia melius esset, vnū esse orbis monarcham regem, quàm tot auaros dominos Romanos. Et nominabat Romanum imperium ἀναρχίαν. Iamque Mithridates magnam Asiæ partem, & Thraciam tenebat, ac multi sperabant, euersurum esse Romanum imperium. Hic philosophus aliquandiu, velut tyrannus, septus armato satellitio, dominatus est Athenis, interfecit multos ciues, multorum facultates diripuit, & magnis aceruis pecuniæ in Delum missis, fugit.

Successit Aristio tyrannus, sentiens cum Mithridate, conflatus, vt Græci scribunt, ex petulantia & crudelitate. Hic prohibuit, ne Athenæ Romano duci Syllæ se dederent. Quare Silla urbem terra marique circumfidens, tandem eam vi cepit, & magnam ciuium multitudinem in vrbe trucidauit. Multi antea fame perierāt. Medimnus enim frumenti vendebatur mille drachmis, id est, centum coronatis, qui mediocribus annis æstimabatur quinque drachmis. Aristion ab ara auulsus, necatus est.

Postea Silla in Bœotiam transiens, vicit Archelaum ducem Mithridatis, duobus magis præliis, & partem vrbis Thebanæ prorsus diruit, & thebanis dimidiam Bœotiam ademtam, attribuit Phocensibus. Ita Græcia & vires suas, & libertatem, & veterē reipublicæ formam amisit, cū bella non necessaria, & iniusta ciues aliqui, priuatis cupiditatibus, mouissent.

Hæc de Græciæ ruinis vno in loco breuiter annotaui, etsi, in seriæ historiæ, nondum ad Syllæ tempus peruenimus: sed in historia continua melius conspici potest, has fatales pœnas paucorum furoribus attractas esse, qui fuerunt patriæ Αλαίσορες. Retinenda est igitur modestia propter nostram & patriæ salutem.

DE CIMBRICO BELLO.

HVPRA dictum est, infusas esse in Italiā gentes Celticas tempore Camilli, cū vrbs Roma incensa est. Olympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, anno vrbis Romæ trecentesimo sexagesimo quinto: in qua expeditione &

Brenni ducis metio fit, & Senonum, quos fuisse olim Albi vicinos, nihil dubium est. Estque vrbs Roma incensa à Gallis, ante Alexandrum, regnante Artaxerxe, cuius cognomen fuit Μυήμων, anno nono decimo, postquam Athenæ à Lyfandro captæ sunt.

Sequuta est alia Celtarum expeditio, qua Græciam vastarunt, & ad Delphos interfecti sunt, Olimpiadis centesimæ vicesimæ quintæ anno secundo vt, narrat Pausanias, videlicet post incensam Romam anno centesimo septimo. Fuit igitur alius hic Brennus, qui Galatas in Græciam duxit, & trucidauit Ptolemæum Κιραυνόν. Infusa est autem & in Asiam hæc multitudo, & pars ibi à Ptolemæo Euergete trucidata est, vt scribit Callimachus, apud quem inquit Phœbus:

*Contra hostem fient communia praelia nobis,
Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit.
Titanum soboles, extremo cardine terræ
Effusa, Hesperias & sedes effera linquet,
Densaque sic veniens late trahet agmina, sicut
Spargit bruma nives Borea, spirantibus auris*

Necverò dubium est, apud veteres scriptores, Celtarum nomen commune fuisse gentibus in vtraque ripa Rheni, vsque ad Oceanum Occidentalem, & vsque ad Harcynios montes, qui nunc Boiemici, Turingici & Harcinij nominantur.

A clade Celtarum accepta in Delphis, vsque ad Marcellum consulem, qui interfecit Viridomarum, sunt anni sexaginta. Hæc in Italiam secunda Celtarum expeditio celebratur, in qua nomen ducis Teutonicum esse manifestum est.

A nece Viridomari, vsque ad primam victoriam Cimbrorum in Italia, Syllano consule interfecto, sunt anni centum & tredecim. Durauit autem bellum Cimbricum, à Syllani consulatu, annos octo, vsque ad consulatum Marij quintum, à quo tandem, ad flumen Athesin, deleti sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sit igitur hæc tertia in Italiam expeditio earum gentium, quæ terras ab Alpibus versus mare Septentrionale tenuerunt, quæ omnium maximè terribilis fuit.

Cimbrorum nomen retinet Chersonesus Cimbrica. Itaque non obscurum est, quæ gens fuerit Cimbri. Sed
nunc

nunc magnam partem littoris tenuerunt. Strabo nomen esse dicit à Cimмериis factum, quos supra Thraciam habuisse sedes, nomen Bosphori Cimmerij testatur. Et Herodotus lib. 4. collocat eos ad Araxen fluuium. In 1. libro

- A** inquit, in Lydiam infusos esse, & à Lidorum rege iterum inde expulsos. Consentaneum est nomen esse à Gomer, filio Iaphet, & ex oriente progressos esse Cimmeros ad hoc nostrum littus, sicut & aliae gentes vicinae progressae sunt: Getæ, Dai, Syeui. Non enim dubium est, Getas esse
- B** Gottos, Daos, Danos, & Syeuos, quos nunc Suecos, seu Suedos nominamus. Vetustas nominauit Sueuos & Suionas. Getæ significat milites, Dai scientes, Dani iudices, Sueui raptores.

- Teutones hic primùm nominantur in historiis. Id nomen in nostra lingua nunc multis seculis multas gentes complectitur. Nectamen extat vestigium in tanto spacio, vnde sciri possit, quæ fuerit vetusta & præcipua sedes Teutonum. Adeò sunt instabiles & caducae res humanæ, vt mutatis imperiis, magnæ gentes ita deleantur, aut dissipentur, vt nec veteres earum sedes sciri possint. Sed ex
- C** Cornelio Tacito, & Ptolemæo constat, Teutones Vvestualiam & viciniam ad Visurgim tenuisse. Nam Cornelius Teutoborgum in Vuestualia collocat, vbi Quintilij vni legiones ab Harminio trucidatae sunt. Et inde est nomen suburbij ad Coloniam *Teutsch*.
- D**

- Origo nominis fit, vt multi existimât, ab Ascanes. Tuiscones, quasi dicas, *die Ascanes*. Legimus autem in sacris libris, fuisse filium Gomer, Ascanes. Et appellatio diu mansit in Phrygia, vbi nomen vsitatum fuit Ascanij, vt ex Homero intelligi Potest. Interpretor nomê siue sacerdotem ignis, siue custodem ignis, videlicet sacri. Significat igitur talem virum, cui sacrificia commendata fuerunt. Hæc
- E** appellatione delectemur, & sciamus reuerētiam singularem rerum seclarum, in illis vetustis maioribus nostris, fuisse.
- F**

- Ambronum nomê prorsus interiit. Sed existimo significari Rheniaccolas, Cleuenses & Iuliacenses, & Tencteros, quasi dicas, Ambrones, *Am Rhein*, ad Rhenum. Et fortassis inde est vrbs Embrica. Non procul ab aquis Sextiis, vbi Marius vicit exercitum Teutonum, & Ambronum,
- G** vrbs est Ambrona.
- H**

Romani, post Iulium Cæsarem, nomen Germaniæ tribuerunt multis gētibus, intra Harcinium saltum & Vistula-

Iam, & mare Septentrionale. Etsi autem in nostra lingua nunc non est vsus huius nominis, tamen non existimo Latinam originem esse, sed vt Cimbri, Dai & Sueui ex oriente ad hoc littus Septentrionale accesserunt, ita progressos esse ex Asia Germanios & Sacas existimo. Nominat Germanios Herodotus in 1. libro, & congruit nomen cum Carmanis, quorum fortitudo laudatur à Strabone. A

Etymologia nominis concinna est, *Herman*, vir exercitus, id est, militaris, vt vetus appellatio apud Plinum est, *Hermiones*. B

In historia Persica celebratissimi sunt Sacæ, & apud Cyrum res magnas gesserunt, inde nomen esse Saxonum, iudico. Et est Sacæ, aut habitatores, aut pares.

Germanos, vetustas distinxit à Noricis & Rhetis. Nec dubium est Noricos tenuisse eas regiones, quæ nunc sunt Bauaria inferior, & Austria, & vicina pars Alpiû. Nomen reliquum est in extrema ora, citra Noribergam. Est autem etymologia Norici, à *Nort*, id est, Septentrione, *am Ort* vel *nach* Arcto. Eamque appellationem veteribus Græcis notam fuisse existimo, & quidam sic interpretantur apud Homerum *Νόριχα χαλκον* de Noricis ferramentis. C

Rheti tenuerunt Alpes, Galliæ propriiores, & regiones vicinas, vsque ad Augustam, quam vetustas nominauit Augustam Rheticam. Appellatio adhuc in extrema ora hæret prope Noribergam, & ciaram fuisse gentem, inde apparet; quia inter Gigantes, & Centauros, Græci nominant Rhetum, id est, impetuosum. D

Postea autem magna eius regionis pars, Sueuia dicta est, quia Augustus transtulit in eum locum Sueuos, qui ex Pomerania progressi erant in Vvestualiam, & Romanæ prouinciæ ad Rhenum bella inferebant. E

Existimo autem cum Getis, & Henetos, veteribus temporibus, à Vistula paulatim progressos esse ad regionem Albi vicinam & ad littus Septentrionale, vbi vetustas nominat Venedos, & sinum Venedicum. Et lingua Heneta ostendit, eam gentem, etsi clara & potens nunc quoque est, tamen esse aliam, quàm sit illa, quæ nostra lingua vsa est, quam nominamus Teutonicam. F

Nomen Heneti significat vagabundos, *Νόμαδες*, id est, qui latè sparsi, diuersas regiones occuparint. Celebrata est gens apud Homerum, & Herodotum. Postea Ptolomæus inquit; G

inquit, Henetos, maximam Sarmatarum gentem esse, vt hodie Russiam & Poloniam tenet, & magnam regionem à Vistula ad Viadrum & ad Albim. Retinet autem nunc quoque gens Heneta eam regionem, quæ antea à Boiis Boiemia dicta fuit. Sunt igitur vicinæ gentes, Teutonibus, & Cimbris mixtæ; & alicubi nomina mutata sunt imperiis, ac migrationibus. Quæ cogitantes, agnoscamus instabilitatem rerum humanarum; & bella, ac migrationes maiorum, fuisse tristes pœnas, cùm tot exercitus Romani, Cimbrici & Teutonici trucidati sunt. Cogitemus autem & hoc, non tantum ad has miseras cõditum esse genus humanum, sed inter tantas confusiones, tamen, miranda bonitate, seruari reliquias, vt ecclesia colligatur, & Deo gratias agamus, quod nos quoque ad agnitionem Filij vocauit, & diu iam honestas politias, inde vsque à Carolo primo, tribuit; etsi postea quoque magnæ vastationes factæ sunt. Et virtutem principum celebremus, quos Deus armauit & adiuuit in patriæ defensione, & expectemus æternam patriam, in qua erit dulcissima consuetudo cum Deo, qui erit omnia in omnibus beatis.

Hæc cogitanda sunt, cùm legimus veterum & bella & migrationes. De reliquis appellationib. partium Germaniæ dicam in historia Harminij.

Anno vrbis sexcentesimo quadagesimo nono, Mālius & Seruilius Cepio proconsules, à Cimbris, in aditu Alpiū victi sunt, & trucidata ciuium, & sociorum Romanorum octoginta millia. Cepio, cùm ei imperium abrogatum esset, in carcerē ductus est, & à carnifice necatus, & cadauer ad scalas Gemonias abiectum, triste spectaculū fuit; & insigne exemplum inconstantia fortunæ. Nam antea & consul, & pontifex maximus fuerat. Narrant autem puni-
tum esse, quòd aurum ex templis Tolosanis abstulerat, quod antea Galli ex Delphis rapuerant. Et accommodatur prouerbiū ad pœnas sacrilegij.

Anno post infelicem Cepionis pugna, Caius Marius cõsul secundum factus est, & mandatum est ei bellum Cimbricum. Hic non statim dimicauit, sed vsus consilio mulieris fatidicæ Marthæ, quam Iudæam fuisse existimo, primum post biennium dimicauit, ad aquas Sextias, cū Teutonibus & Ambronibus, & trucidauit ducenta millia hostium, & cepit nonaginta millia. Interea Cimbri ingressi Italiam, per Noricum, Catuli exercitum ab Alpium faucibus pepulerunt, & ad Athesin flumen castra fecerunt. Huc

properè veniens Marius, & exercitum Catuli cum suo cōiungens, trucidauit centum quadraginta millia Cimbrorum, & sexaginta, die vicesimo nono Iulij. Liberata igitur Italia Cimbricis terroribus, Marius & Catulus Romam ad triumphum redierunt.

DE BELLO SOCIALI, ET
bellis ciuilibus post Cimbri-
cum bellum.

ADVERSVS externos hostes magnæ res gestæ sunt, vsque ad finem belli Cimbrici. Iamque, velut parto summo imperio, orta sunt bella intestina inter Romanos, & socios Italicos, & deinde inter Romanos ipsos, quæ fuerunt plena crudelitatis. Hæc exempla ostendunt, imperia non humanis consiliis seruari, sed donec durant, seruari diuinitus, & tamē interea horribiles pœnas accedere. Nec tantum iram Dei aduersus peccata conspici, sed hoc quoque, quod inter tantos fluctus, ipse tamē seruet imperia, donec durant. Omnia hæc bella, Sociale, Syllanum, & Iulianū, la niēna fuerunt ciuium, nobilium & plebis, qualis non alia legitur.

Cæteris autem omissis, pauca de Syllano bello dicam, vt duorum ducum naturæ, magnitudo rerum gestarum, & vitia considerentur. In Mario, qui Cimbro-
s vicerat, cal-
litas, crudelitas & ambitio ingens fuit. Hæc cæca ambi-
tio in sene, causla fuit postea sæuissimi belli ciuilis. Cū
Sylla dux contra Mithridatē missus esset, impulit Marius
Sulpitium tribunum plebis, vt legem ferret, de reuocan-
do Sylla, & mittendo Mario ad gerendū bellum Mithri-
daticum. Huic legi cū consul Q. Pompeius aduersaretur,
filium consulis, generum Syllæ, occidit Sulpitius. Tāto
vrbis tumultu cognito, Sylla, priusquam in Græciam nauigaret,
Romam cum exercitu rediit, & damnatis Mario & Sulpitio,
reipublicæ tranquillitatem restituit; Sulpitium
tribunum interfecti; Marius clam fugit in Aphricam.

Deinde Sylla profectus contra Mithridatem, recuperavit Græciam, & alias prouincias à Mithridate occupatas.

Interea Romæ, cū Cinna nouos tumultus moueret, vt Italici-
s iura suffragij daret, consul Octavius eum vrbe
expulit. Naetus exercitum Cinna, rediit ad urbem, & re-
uocato ex Aphrica Mario, præcipuos viros Romanæ no-
bitatis interfecit: Octauium consulem, Antoniū Orato-

rem, Lucium & Caium Cæsares fratres, Catulum, & multos alios.

A Cum Cinna urbem obsideret, duo fratres, alter ex Cinnae exercitu, alter ex contrario, inter sese dimicauit, cum neuter alterum agnosceret. Postea victor spolians interfectum, agnouit fratrem, & rogo exstructo sese impositum corpori fratris transfixit. Talia sunt spectacula bellorum ciuiliū.

E Marius pater, proximo anno, post reditum, septuagenarius, & errans mente, mortuus est.

E Deinde Cinna, & Carbo sese, sine comitiis, cōsules creant in biennium. Cumque Cinna, metuens Syllae reditū, ad quem plurimi nobiles viri confugerant, aduersus eum ducturus esset exercitum, milites nolentes ingredi naues, eum interfecerunt. Ita pœnas dedit suae crudelitatis, cum initio collegam consulem Octauium, & deinde innumera- biles præcipuos viros curasset interfici.

D Post tertium annum Sylla redit in Italiam, facta pace cum Mitridate, L. Scipione & Norbano Coss. ducens triginta millia militum contra duos consulares exercitus, in quibus erant ducenta millia. Sed L. Scipionis exercitus ultro ad Syllam transiit. Norbani exercitum acie vicit, trucidatis septem millibus. Hic Norbanus postea in Rhodum fugiens, cum à Sylla deposceretur ad supplicium, in foro Rhodio sibi mortem consciiuit.

E Carbo fugit in Siciliam, ubi à Cneo Pompeio captus & interfectus est.

F Deinde & Marius filius acie victus est, ac scripsit Sylla, se tantum viginti milites in eo prælio amisisse, hostium vero viginti millia cæsa esse, & octo millia capta. Marius filius, cum in oppidum Preneste fugisset, & circumfessus non posset effugere, sibi mortem consciiuit.

C Cum aduersarios Sylla intra bienniū à reditu vicisset, senatus, comitiorū causa, interregē creauit. L. Valerium Flaccum, qui legem ad populum tulit, Syllam videri è re- publica esse, dictatorem dici, qui perturbatam rem publi- cam rursus ordinaret, de qua lege Cicero inquit, contra Rullum: Omnium legum iniquissimam, dissimillimāque legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus interrex, de Syllae tulit, ut omnia, quaecunque ille fecisset, essent rata.

H Sylla dictator factus, anno urbis sexcētesimo septu- gesimo tertio, adiungit sibi Coss. Tullium Deculā & Dola- bellam: ipse, regio more, supra eos sedit. Dictaturā tertio

anno deposuit : interea leges necessarias tulit. Donec enim vult Deus imperia seruari, flectit summos victores, ad hanc curam, vt leges, iudicia, & legitimas pœnas restituant. Id fit alias mitius, alias asperius. Et cum Sylla necessariò coërceret inquietos ciues, multi etiam iniuste necati sunt, cum à Sylla, tum scelere eorum, qui familiares erant Syllæ, & aliorum opes occupabant : vt quidam modestus ciuis Aurelius, cum interficeretur, clamauit: O villa Aurelia, quare occidis dominum tuum? Tantamque crudelitatem in proscriptione exercuit, vt postea scriptum sit: Excessit medicina modum.

Retinentur & hodie in Pandectis leges Corneliæ, de sicariis & de falsariis. Sed tulit alias multas, legem maiestatis, & de magistratuum ordine, de iudiciis, de repetundis, sumptuariam, & alias, quarum pleræque postea, cum in bellis ciuilibus iterum abolitæ essent, à Iulio, & deinde ab Augusto renouatæ sunt.

Tribunitiam potestatem Sylla non prorsus sustulit. Permisit enim, vt tribuni crearentur, sed duos neruos incidit: Non concessit, vt prouocatio ad eos fieret, nec concessit, vt nouas leges ferrent, sed reliquit eis ius conuocandi Senatus, vt intercederent, si quis videretur iniuste opprimi. Ideò Cicero, de Syllana lege, inquit: Syllam probo, qui tribunis plebis iniuriæ potestatem ademit, auxilium ferendi reliquit. Profuit frenari nimiam vulgi potestatem, & augeri Senatus auctoritatem, & tamen huic quoque frenum iniici, intercessione tribunorum, vt *ἀριστοκρατία* esset temperata, nec tamen infinita esset vulgi potentia. Est enim, vt Aristoteles dicit, mera *δημοκρατία*, extrema tyrānis. Et apud Herodotum grauiissima est oratio, contra democratiā. Ruere, inquit, vulgus, & impellere negocia sine mēte, vt feruntur magno impetu flumina. Pompeius autem restituit tribunitiam potestatem. Postea Augustus totum ius tribuniæ potestatis ad sese transtulit, simul vt prorsus aboleret eam, & prætextu illo retineret ius conuocandi Senatus.

Hæc consilia considerentur in historiis, præsertim cum similia multa omnibus temporibus accidant. Vno, & eodem die, vrbs Noriberga, & Augusta Rhetica, petiuerunt contraria à Sigismundo Imperatore. Augusta petiuit institui, ne quid Senatus constitueret, nisi tribunis opificum approbantibus. Noriberga petiuit, ne liceret tribunis impedire Senatus decreta. Nunc Carolus potestatem tribunitiam

riam Augustæ rursus sustulit. Et apparet Aristocratiam in magno cœtu optimam esse.

A Sylla deposita dictatura, vixit biëniū. Fuit tanta in eo animi magnitudo, non solum vt pericula contemneret, viuens sine præsiidiis, sed etiam vt dixerit, se rationem rerum gestarum redditurum esse. Et si autem valde cruenta fuit eius gubernatio, tamen Mario anteferebatur, qui primū, priuata ambitione, rempublicam turbauit, nec
B egit hoc, vt leges, & iudicia valerēt: sed Sylla Mariū iniuste turbantem rempublicā repressit: postea direxit victoriam ad hunc finem, vt leges, iudicia & legitimæ pœnæ restituerentur, quæ officia Deus gubernatoribus com-
C mendauit.

BELLVM CIVILE GESTVM,
ducibus Pompeio & C. Iulio Cæsare.

D **P**OST Syllæ mortē, anno tricesimo, bellum ciuile morerunt Pompeius, & C. Iulius Cæsar, cuius hæc fuit causa. Cæsar petierat se absentem fieri consulem, antequam ex Gallia decederet; quia, si priuatus in Urbem rediisset, inimici eum accusaturi, & oppressuri erant. Populus igitur, rogatibus tribunis, & cōsule Pompeio assentiente, iubet Caij Iulij Cæsaris absentis rationem haberi. Postea inimici sunt hortatores, ne Senatus id permittat, & Coss. Lentulo, & C. Marcello, fit senatusconsultū, vt ante certum diem Cæsar exercitū dimittat: si id non faciat, videri eum contra rempublicam facere, & Pompeium inimici Cæsaris sibi adiungunt. Aduersantur senatusconsulto tribuni plebis Marcus Antonius, Q. Cassius, & Curio, & contendunt, ne beneficium antea promissum, Cæsari eripiat. Mox & hoc decretum senatus facit, vt videant Coss. & cæteri magistratus, NE QUID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPERET. Hac forma verborum Senatus utebatur, quoties, tanquam aduersus seditiosos, præcipiebat consu'ibus, vt arma caperent, & vim habebat similem proscriptioni, vt nos nominamus, seu interdictioni atque & ignis. Discedunt igitur, ex Vrbe tribuni ad Cæsarem. Statim & prouincia Gallia L. Domitio decernitur, & delectus tota Italia à consulibus, & à Pompeio habetur. Cæsar, permissurum se iudicium populo, ostendit, & Cicero æquas pacis cōditiones proponebat, vt & Cæsar, & Pompeius exercitus dimitterent, & Pompeius in prouin-

etiam suam Hispaniam poscisceretur, & Cæsar consul fieret. Has condiciones recepturus erat Cæsar: sed Pompeiani aduersabantur. Cum igitur intelligeret Cæsar & senatus consulti atrocitatem, & iam delectus haberi videret, iustam se causam, sese defendendi, habere existimans, **A** cum exercitu procedit ad loca vicina vrbi Romæ. Cognito Cæsaris aduentu. Consules, & Pompeius ex Italia fugientes in Epirum, traiciunt ad urbem Dirrachium, vbi exercitus, quantos possunt, ex Græcia, & Asia contrahunt. **B** Hæc initia fuerunt huius belli, quo, mutata veteri forma reipublicæ, deinceps, in imperio Romano, cæpit vnius esse summa potentia, vt in regno.

Cæsar antequam Romam venit, properauit ad retinendum Pompeium, qui adhuc Brundisij erat, eamque urbem circumfedit. Sed clam, nocte, discedente Pompeio, **C** Brundisini Cæsari se dediderunt. Postea primum Cæsar urbem Romam adiit, & in Senatu narrat, se necessariam defensionem suscepisse, nec se crudelitatem Syllæ, & Marij imitaturum esse; hortatur, vt secum rempublicam gubernent, & legatos de pace ad Pompeium mittant. **D** Nec tunc noui aliquid Romæ constituit, sed properans ad Pompeij exercitum, qui in Hispania erat, urbem Romam Lepido commendat, Italiam M. Antonio. Ipse post paucos dies in Hispaniam proficiscitur, in qua exercitus Pompeij fame coëgit ad deditiōem, & Hispanos sibi adiunxit. **E** Deinde & laudatissimam urbem Massiliam, veterem Iouum coloniam, sociam Romanorū, vi cepit. Interea Romæ Lepidus rogationē tulerat, vt Cæsar dictator crearetur. Rediens igitur Cæsar Romam, comitia consularia habuit, & quædam de iudiciis, & de frumento aduehendo **F** in urbem, tanquam dictator, ordinauit. Consules creauit sese, & Seruiliū Isauricum, ac dictaturā post diem vndecimum deposuit, cōtentus nomine ordinariæ potestatis consularis, & urbem ac Italiam consuli Seruilio commendauit. **G** cumque multi turbulenti ciues, spe nouarum tabularum, cumulasent æs alienum, legem tulit, de emptionibus & usuris, paci vtilem, vt æstimatio rerum eadē maneret, quæ fuisset ante bellum. Ac in usuris, si quid supra centesimam solutum esset, in sortē computaretur, & vt legitimis iudiciis, debitores cogerentur numerare, quæ **H** debebant. Hæc iudicia defendit postea Seruilius consul, qui vrbe expulit Celium prætorem, qui plebē, spe nouarum tabularum, contra Cæsarem, ad mouendam seditionem

nem sollicitabat. Cælius se cum Milone coniunxit, cōtra-
hēte fugitiuorum exercitum, vt Romam rediret, sed am-
bo interfecti sunt, Milo, & Cælius.

- Anno igitur septingentesimo quinto, mense Ianuario,
A Cæsar consul nauigauit in Epirum, aduersus Pompeium.
 Et **B** im Pompeius Dirrachium teneret, Cæsar eò accessit.
 Ibi cum multa castella faceret, inclusurus Pompeium, etsi
 in aliquot paruis præliis superiores eius milites fuissent,
 tamen vno prælio maiore victus est Cæsar, in quo non-
 gento s milites amisit. Ex eo igitur loco in Thessaliam di-
 scedit, cum quidem & fames eum cogeret loca vberiora
 quærere. Sequitur eum Pompeius, spe elatus, propter Dir-
 rachinum prælium. Cum igitur ad Pharsalum ventū es-
 set, nec plus Germanico milliari castra distarent, in ea
C Thessaliæ ora vicit Cæsar, trucidatis quindecim millibus
 in exercitu Pompeij, & captis viginti quatuor millibus.
 Nam fugientibus, & dissipatis hostibus, clamabat Cæsar:
 Miles, parce ciuibus.

- Pompeius fugiens, accessit ad Larissam. Inde nauigauit
D Mitylenem, vbi eius coniunx Cornelia erat. Diuertit au-
 tem in hortum Cratippi Philosophi, nō ingressus urbem:
 apud quem, cum de fortuna quæreretur, disputauit an sit
 prouidentia, cum in causa meliore victus esset: Respon-
 dit Cratippus, fatales esse imperiorum periodos, & iam
E conuerti Romanam rempublicam in monarchiam.

- Cum autem existimaret, sibi in Ægypto futurum esse fi-
 dum hospitium, & ibi posse novos exercitus colligi, eò ac-
 cessit. Vbi, quia Ptolemæus adolescens regebatur alienis
 consiliis, deliberarunt Pothinus eunuchus, & præceptor
F adolescentis regis, Theodotus Caius, & Achilles, qui præ-
 erat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, quia vide-
 bant molem belli attrahi in Ægyptum, si reciperetur. Ae-
 re diu disputata, suavit Theodotus, vt interficeretur Pom-
 peius, addens dictum: *Νεχρὸς ὁ Σάκερ.* Et apud Lucanum
G Pothinus inquit:

Exeat aula, qui vult esse pius.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos. Et Pompeium
 accusat, qui, cum Senatus Romanus velit Ægyptum quie-
 tam esse, ipse eò bellum transferat.

- H** Missi sunt igitur, ad interficiendum Pompeium, Achil-
 las & Septimius tribunus militum, qui olim fuerat centu-
 rio in exercitu Pompeij. Hic Romana lingua primū al-
 loquitur Pompeium, deinde Græca Achilles, iubent eum

ex sua naue, in qua cum coniuge & filiis vehebatur, egredi in regiam nauem. Pompeius, nihil hostile metuens, transit in aliam nauem, cum liberto Philippo, sed exiens recitat Sophoclis versus:

*ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπαρεῖται
κείνῃ ἐστὶ δ' ἕλος καὶ ἐλεύθερος μόλη.*

Agnoscit deinde Septimium, & alloquitur. Cūque legeret orationem Græcam, qua Ptolemæum allocuturus erat, Septimius à tergo eum gladio transfodere cœpit, B deinde labentem fodiunt Achilles & alij. Ipse, in tā tristi exitu, nullam deformitatem ostendit, sed gemitū edens, caput inuoluit vesti, quia indutus erat. Postea transfollo, & necato, præcidit Septimius caput.

Consideretur autem temporis breuitas, quo hæ tantæ C res in Epiro & Thessalia actæ sunt. Cæsar consul venit in Epirum mense Ianuario. Pugna Pharsalica eo anno in Septembri, aut paulò ante facta est. Pompeius interfectus est primo die Octobris, cū inchoaret annum nonum & quinquagesimum. Natus est enim die ultimo Septembris. D Hic fuit exitus Pompeij, qui res magnas, patriæ utiles, ante bellum ciuile gessit, & vsque ad id tempus felix, & valde carus omnibus gentibus fuerat, in hoc extremo actu, perfidiosè necatus est à filio eius regis, quem ipse in regnum restituerat. Est autem inter insignia exempla, E quæ monent, non solum fortunam instabilem esse, sed etiam sapientum magna & tristia errata esse, sicut dicitur *ὅδ' εἰς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός*. Nec Cæsar quicquā asperius ei obijcit, quàm quòd dicit, hoc bellum ab eo non necessariò motum esse, & tamen magis accusat incitatores, quàm ipsum. F

Statim autem Deus interfectores puniuit, cū Cæsar mense octobri venisset in Ægyptum, & ipsi quoque insidias struerent Achilles, & Pothinus; qui, ut videtur, hanc gloriam auferre voluerunt, quòd duos summos duces Romanos sustulissent, iussit eos interfici. Ptolemæus ipse G fugiens, obrutus fluctibus, in mari periit, cū Cæsar exercitum Ægyptium ad Alexandriam profligasset. Theodotum, post aliquot annos, Brutus, cū, post interfectū Cæsarem, Sardes occupasset, cruci affixit.

Hoc etiam considerandum est, Pompeium pene in cōspectu Ierosolymæ interfectum esse, quam ante annos quindecim ceperat, in ipso Paschate. Et quanquam non spoliauit templū, tamen, dehortante summo sacerdote,

in Sanctum sanctorum ingressus est. Hęc templi violatio-
nem sequutę sunt pęnę, consiliorum errores, & insolentia,
quę pericula, non necessariis caussis, attraxit, vt de Bel-
lerophonte dicitur, cüm res magnas, Pegaso insidens, ges-
sisset, postea cüm in cœlum Pegaso vehi vellet, excussus,
pedem fregit. Ac nostra ætas similia exempla vidit.

Coniunx Pompeij Cornelia, cum ingenti dolore, spe-
ctatrix fuit necis mariti, in ea naue, in qua cum ipsa Pom-
peius vectus fuerat. Postea mox cum filiis in Cyprum re-

diit, inde eos in Aphricam misit, ad Scipionem & Cato-
nem. Maior natus filius Cn. Pompeius in Hispania, anno
quarto post pugnam Pharsalicam, magno pręlio victus
est, & fugiens retractus à Cæsarianis, interfectus est. Vixit
diutiùs alter filius Sextus Pompeius, qui Augustum, & An-

tonium, post Iulium interfectum, annos octo, variis bellis
exercuit; occupauit Siciliam, tenuit mare, rediit in Bi-
thyniam, & occupauit Niceam, & Nicomediam. Sed de-
ceptus à Titio, duce Antonij, cüm se ei dedidisset, ab ipso
perfidiosè interfectus est. Hic fuit exitus duorum filiorũ

Pompeij, sũntque procul disitis locis interfecti, & sepul-
ti, pater in Ægypto, maior natus filius in Hispania, minor
natus filius in Asia. Hęc tristia exempla intuentes, simus
memores regulę, ne extra metas officij ruamus, nec mo-
ueamus nõ necessaria. Et illud Euripidis sæpè cogitemus:

Εἴ τις ἂν μεγάλα δυνάκων, τὰ παρόντα ἔχῃ φέρει, μαυνομένων
οἷδε τρόποι.

Cüm autem, post Pharsalicam pugnam, Iulius Consul,
eo anno, mense Octobri, Alexandriam venisset, primũ
otiosus, vt scholasticus, in turba, lectiones doctorũ audi-
uit. Sed insidias ei struxerunt illi ipsi, qui Pompeium in-
terfecerant. Ab his insidiatoribus, cüm exercitus regij ad-
uersus eũ contracti essent, magna virtute, & felicitate ab
eo profligati sũt. In eo bello, multũ adiutus est Antipa-
tri principis Idumęi cõsiliis, & fide: qui fuit pater Herodis.

Quare ei Cæsar Iudęam regędam, & fruendam tradidit.

Interea Romę Cæsari in consulatu successerunt, anno
septingentesimo sexto, Calenus, & Vatinius. Vt autem Cę-
sar nomen haberet legitimi magistrātus, dictator à M.
Antonio, absens, creatus est in annum. Ac rediens eo an-

no Romam, ibi mansit aliquot mensibus.

Proximo anno, septingentesimo septimo, tertium Con-
sul factus est Cæsar, cum Lepido. Eo anno in Aphrica diffi-
cile bellum gessit, aduersus reliquias Põpeianas; sed vicit

tandem. Ibi Petreius Iubam regem, & sese interfecit. Scipio quoque, & Cato, sibi mortem consciuerunt: Afranius, cum in potestatem Cæsaris venisset, interfectus est. Inde Romam reuersus Cæsar, anno septingentesimo octauo, creatus est dictator tertium, in annos decem, & consul A quartum, sine collega, factus est. Egit censum, ordinauit iudicia, suppleuit Senatum, & tempora rectoribus prouinciarum præscripsit.

Anno septingentesimo nono, mense Aprili, dimicauit ad Mundam cum filiis Pompeij, magno cum periculo. B Nam cum primus impetum in hostem faceret, ducenta in eum tela coniecta sunt: & serò ad vesperam vicit, trucidatis triginta millibus hostium.

Recepta Hispania, & pacatis omnibus prouinciis, Romam, mense Octobri rediit, vbi ei noui honores decreti C sunt, vt dictator perpetuus, & imperator nominaretur, & sacrosanctus esset, id est, inuiolabilis, *ἱερός καὶ ἀσυλός*, & vt magistratus iurarent in ipsius acta. Ita, summa potestas ei attributa est vniuersæ gubernationis. Eo tempore leges Iulias tulit. Et annum ordinauit, quo hætenus vniuersa D posteritas vsa est, qui & annus Iulianus appellatur; cuius rationem perturbatam, in bellis ciuilibus, Augustus restituit. Nam, ante Iulium, Romani, mensibus duodecim lunaribus annum finiebant, & quia supersunt vndecim dies, qui nominantur *ἐπιδράματα*, intra octo annos addebantur I tres menses intercalares, quos nominabant *ὀκτωετηρίαι*, ita vt tres anni postremi haberent singuli tredecim menses. Hæc ratio, cum esset confusior, nec initia annorum in diem certum inciderent, Iulius, hanc politiam, & solaris anni, rationem, de consilio Sosigenis, mathematici, in F stituit, quem ex Alexandria Romam duxerat. Nam, in imperiis, certam annorum rationem esse, propter multas magnas causas, iudicia, contractus, historias, necessarium est.

Semper autem etiam, mediocres gubernatores in magnis periculis sunt. Cassius igitur, cum non obtinuisset G præturam urbanam, quam appetebat; & alioqui Cæsare odisset, primus fuit autor consilij de interficiendo Cæsare, & arte Brutum ad societatem huius consilij pertraxit. Deinde Bruti autoritas cæteros adiunxit. Facta igitur arcana conspiratione, Idibus Martis, Iulius Cæsar, in curia Pompeij, à Cassio, & Bruto, & cæteris, huius consilij conscis, H interfectus est, acceptis viginti tribus vulneribus.

Hic exitus tanti viri, inter insignia exempla est, non solum

solum instabilitatis fortunæ, sed etiam ingratitude humanæ, & perfidiæ. Quia plurimi interfectores à Iulio non solum seruati, sed etiam honoribus & potentia ornati fuerunt. Nec, eo sublato, pax esse potuit, etsi Cicero, &

A alij senatores pacem facere conati sunt. Ac statim post die in Senatu factum est decretum de ἀμνηστία, id est, ut omnium priorum offensionum, & cædis obliuio esset, & forma reipublicæ non mutaretur, nec noua bella mouerentur.

B Quàm breuis fuerit dominatio Cæsaris, post reditū ex Hispania, pacatis omnibus prouinciis, intelligi potest ex temporum serie. Mense octobri Romam reuersus, proximo Martio interfectus est, anno ætatis sexto & quinquagesimo. Anno belli ciuilibis, à fuga Pompeij ex Italia, sexto.

C Nec intexam disputationem de iure. Etsi fecit quædam insolentiùs, tamen multò moderatior fuit Sylla, & Mario, & aliis; qui antea in ciuilibus bellis rempublicā oppresserunt. Et cum reuera Iulius magistratus esset, decreto publico confirmatus, quo ei tributa erat summa pote-

D stas, & quo sanxerat Senatus eum inuiolabilem esse, iniustum fuit eum interficere. De initio belli, etiam iudico, eum, in casu legitimæ defensionis, arma cepisse. Sed sciamus res humanas, quamlibet florentes, facillimè euer-

E ti, deferente Deo, sicut scriptum est. Scio, Domine, non est hominis via eius, &c. Et meminerimus dictum Herodoti in Polymnia: *Θνητὸν ἔδ' ἐνα εἶναι, ἔδ' ἔσσοθαι τὰ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινόμενα, & συνεμίχθην, τοῖς δ' ἐμεγίστοις, μέγιστα.*

Interfecto autem Iulio, pax retineri non potuit. Senatus, ad reprimendum Antonium, adiunxit sibi Octauium

F Cæsarem. Postea se coniunxerunt Octauius Cæsar, Antonius, & Lepidus, mense Decembri eiusdem anni, quo Iulius interfectus fuit. Horum triumuiratus plenus fuit crudelitatis. Multi præcipuè nobilitatis Romæ proscripti, & interfecti sunt. Tunc & M. Cicero, ingressus annum sexagesimum quartum, mense Ianuario, interfectus est, cuius

G caput, cum dextra, in rostris positum est.

Anno septingentesimo duodecimo, Antonius & Octauius Cæsar, Brutum, & Cassium, bello persequuti sunt.

Cassius sibi ipse mortem consciiuit. Brutus postea quoque

H se interfici à Stratone iussit, cum aliquantò ante Brutus recitasset hunc versum.

Ζεῦ μὴ λάθοι σέ, τῶν δ' ἐς αἰτίας κακῶν: quo versu, mala, imprecatus est auctori tantarum calamitatum,

Tandem & inter triumuitos dissensiones ortæ sunt, vt dicitur:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas

Impatiens consortis erit. Cùmque Antonius, sperans se solum potiturum imperio, ex Ægypto magnum exercitum Romam adduceret, Octavius Cæsar, cum exercitu, in Epirum traiecit, vbi victum, & fugatum Antonium, sequutus est Alexandriam. Ibi, ante aduentum Octauij Cæsaris, domunculam extruxerat, in qua, velut in secessu, se Timonis *μυτασθρεω* vitam acturum esse. Postea ab Octauio circumfessus, cùm aliquoties infelicitè dimicasset, & ei falsò nunciatum esset, Cleopatram sibi consciuisse mortem, ipse sese interfecit, anno ætatis suæ quinquagesimo sexto, anno autem duodecimo post mortem Iulij Cæsaris. Deinde & Cleopatra sibi aspides admouit, quæ eam necarunt. Hæc facta sunt anno Urbis septingentesimo vigesimo secundo. Postea solus tenuit imperium Octavius Cæsar, cui Senatus tribuit nomen Augusti.

DE IVDÆA ET DE ECCLESIA.

CVM, in historia, consideratio ecclesiæ præcipua esse debeat, dicamus etiam in hac vniuersali mutatione generis humani, cùm intra paucos annos, & cessisset Romanæ potentia pene totus orbis terrarum, nobis cognitus, & ipsi inter sese Romani ciues, moto bello domestico, collegæ, magnas vastationes in toto imperio fecissent, an Iudæa fuerit tranquilla, vbi sedes fuerit veræ ecclesiæ.

Incidit autem in hanc vniuersalem generis humani mutationem, & finis propriæ periodi regni Iudaici, de qua dictum fuit: Non auferetur, sceptrum à Iuda, donec venerit Siloh. Quare, cùm articuli illi mutationum maxime sunt turbulenti, Iudæa etiam fuit inquieta, sed ipsa, vt fit, domestica fratrum discordia, attraxit ingentes calamitates, quas tamen Deus mitigauit, ne funditus ecclesia deleteretur. Primum autem de ecclesia in ea sede hæc considerentur. Sacerdotia tenebant homines prophani, doctrinæ genus, quod latissime vagabatur in populo, erat Pharisæicū. Nec tamen exigua multitudo amplexa est Epicureos furores Zadduceorum. Ita in magna multitudine extincta fuit vera inuocatio Dei, partim superstitione Pharisæorum

ſætorum, partim Epicurea prophanitate Zadducæorum.
 Secuauit tamen Deus piæ reliquias, Simeonem, Zacha-
 riam, parentes Mariæ, & cæterum aliquem, qui horum do-
 ctrinam piè, & conſtanter amplexus eſt, & verè Deum,
 cum ipſis, inuocauit, in agnitione & fiducia Filij Dei, & ab
 A erroribus Phariſæorum & Zadducæorum abhorruit, &
 eos, quoties fuit occaſio, refutauit. Hic pius cætus, in
 quantis fuerit periculis, intelligi poteſt, ex morte Zacha-
 riæ patris Baptiſtæ. Credo enim vetuſtati, quæ narrat Za-
 chariam, propter piam confeſſionem, interfectum eſſe.
 B Accedebant autem aliæ magnæ calamitates, propter af-
 ſidua bella, donec Iudæam Auguſtus in prouinciæ for-
 mam redegit. Poſtquam enim Pompeius, capta Ieroſo-
 lyma, anno quindecimo, ante bellum ciuile ſuſceptum
 C aduerſus Iulium; Hircano ſummum ſacerdotiũ reſtituit,
 & Ariſtobulum, cum duobus filiis, Alexandro & Antigo-
 no, Romam abduxit, rurfus bella in Iudæa mota ſunt,
 anno, poſt iter Pompeij, ſeptimo, ab Ariſtobulo, qui ex
 vrbe Roma, clam fugiens, in Iudæam rediit.

D Cumque Alexander biennio in Iudæa graſſatus eſſet,
 peruenit in amicitiam Craſſi, cui fuit incitator, vt Ieroſo-
 lymam ingrederetur, vbi magnam pecuniam auferre poſ-
 ſet. Facile perſuadet auariſſimo duci, qui templum vio-
 lauit atrociùs, quàm Pompeius. Nam & in adytum ingreſ-
 ſus eſt, & abſtulit decem millia talentorum, id eſt, ſexa-
 E ginta tonnas auri, & alia ornamẽta. Eius ſacrilegij poſtea
 pœnas dederunt & Craſſus, & hic Ariſtobuli filius, Alexan-
 der, interfectus à Scipione, qui initio belli Pompeiani, Sy-
 riam regebat. Pater Ariſtobulus, ſecundò reuerſus in Iu-
 dæam, cum duabus legionibus, à Iulio datis, veneno extin-
 F ctus eſt à Pompeianis.

Fugerat Antigonus, Ariſtobuli filius ex vrbe Roma, cum
 fratre Alexandro. Cumque Iulius ex Ægypto in Iudæam
 veniſſet, Petiuit ſibi regnum tradi, quod Pompeius Hir-
 G cano patruo tribuerat; ſperans, odio Pompeij, Iulium fore
 ſibi æquiores. Sed Iulius pretulit Idumeum Antipatrum,
 cuius ſapientiam & fidem probabat. Eſſi Antipater mode-
 ratus erat; tamen Iudæi, impatiẽter ferentes peregrinum
 dominũ, ſubinde ſeditiones mouerunt. Ezechia ducem ſe-
 H ditioſorum fortiter oppreſſit Herodes, cui pater Galileã
 tuendam cõmendauerat. Poſtea, interfecto Iulio, cum ſpe-
 rarent inimici Antiparti nouam rerũ conuerſionẽ, neca-
 tur Antipater veneno, à Malcho: qui cum regnũ appetere

ret, Cassio, interfectori Iulij, misso in Syriam, se adiunxit. Sed Cassius seditiosum hominē Malchum interfici iussit.

Tertio anno, post interfectum Iulium, cum rex Parthorum speraret se potiturum esse Syriam, cum & Cassius iam, post pugnam in Macedonia, periisset, adduxit exercitum in Syriam. In tantis confusionibus totius orbis terrarum, nouas spes & Antigonus habet: impetrat auxilia à Pacoro rege Parthorum, & Ierosolimam in Pentecoste occupat, fitque magnum praelium intra mœnia. Cumque Phaselus, & Hircanus, ad Pacorū fraude adducti essent, rex Pacorus regnū Iudææ tradit Antigono, & retinet captiuos Hircanum, & Phaselum. Hircanus truncatur auribus, & in Parthos mittitur, Phaselus contumeliarum impatiens, in vinculis, capite alliso ad parietem, mortem sibi consciuit.

Interea, magno cum periculo, primū in Idumæam fugiens Herodes euasit. Postea ad urbem Romā accessit, ut laudata patris fide, erga Iuliū, & commemorata societate Antigoni cum Parthis, Antigonus iudicatur hostis populi Romani, & Herodes rex Iudææ appellatur. Et egressus ex curia, medius inter Antoniū, & Octaviū, precedentibus consulibus, Domitio Caluino, Asinio Polliōne, & comitatibus reliquis magistratibus, & senatoribus, in Capitolium ad sacrificium deducitur. Hæc acta sunt anno quarto post interfectum Iulium, ante natum Christum tricesimo septimo. Initium enim regni Herodis ab hoc anno sumitur, quo rex à Senatu Romano appellatus est. Interea in Iudæa regnat Antigonus, & regnum annos quinque tenuit. Sed inter assidua bella, & inter tantas vastationes, & petulantiam militum, qui ex crudelissimis gentibus collecti erant, Iudæis, Parthis, Arabibus, Syriacis & Romanis, familias pias, ut Zachariæ, Simeonis, parentum Mariæ, & similes protectas, & seruatas esse, valde mirum est. Verū hæc imago docet nos, ecclesiam à Deo protegi, & seruari inter horribiles ruinas imperiorum, etiam destitutam humanis præsidiis.

Redit Herodes statim in Syriam, cum Ventidio missus aduersus Parthos, & quamquam acceperat partem copiarum à Ventidio, tamen intra biennium recuperare Ierosolimam non potuit. Interea milites in vtraque parte trucidabant, & spoliabant multos inerimes, & multorum coniuges, & filias rapiebāt; quia dux, Herodi additus, Silo, pecunia corruptus erat ab Antigono. Tandem cum Antigonus

gonus venisset in Syriam, ducem Solum cum duabus legionibus Herodi adiungit. Has copias cum adunxisset Herodes cum suo exercitu, Ierosolymam quinque mensibus circumfidet, & factis aliquot præliis, sexto mense eam capit, eodem die & mense, quo eam ceperat Pompeius, ante annos septem & viginti. Magna cedes in vrbe facta est, Antigonus abducitur ad Antonium Antiochiā, & ibi, iubente Antonio, tanquam hostis populi Romani, securi percussus est.

Facta igitur regni & regij nominis translatione ad peregrinam stirpem, nemo postea ex stirpe Iuda regnavit. Summum sacerdotium etiam dederunt reges, quibus libuit, contra legem Mosaicam. Hircanum reuocavit Herodes ex Babylone, datis muneribus regi Pthorum, sed, propter mutilationem aurium, non restituit ei summum sacerdotium. Postea octogenarium interfici iussit. Deleuit & summum Senatum populi Iudæorum, videlicet septuaginta duos seniores, quem Senatum Iudæi nominarunt Sanhedrin, vocabulo facto ex Græca appellatione συνέδριον.

Cum igitur magna multitudo populi errores Phariseorum, & Zadducæorum amplexa esset, & in assiduis seditio- nibus & belli, inter impios milites cresceret prophanitas, & multi pii interficerentur, & studia veræ doctrinæ extinguerentur, quàm fuerit exigua vera ecclesia, cogitan- dum est. Fuit tamen aliqua, in qua manserunt lux veræ do- ctrinæ de Deo, & de Filio Dei, de lege, de promissione gratiæ de veris cultibus, & vera Dei inuocatione, & initia salutis æternæ: scilicet Zacharias, Elizabeth, Simeon, pa- rentes Mariæ, Maria virgo, soror eius, & cætus, qui horum doctrinam amplexus est.

Sciamus autem, illud tempus imaginem esse huius se- nectæ mundi, in qua etiā vniuersalis mutatio generis hu- mani in conspectu est. Latissimè vagatur doctrina Mona- chorum, & Papæ, ut Phariseorum, & Zadducæorum, quæ pugnat cum lege Dei, ac euangelio, & iubet idola cole- re: & delere nomē Filij Dei palam conantur Gog & Ma- gog, id est, Turci, & alij Mahometici; & stabiliunt idola plurimi reges, principes & eorū doctores. Inter has con- fusiones seruat tamen Deus aliquam veram ecclesiam, quæ sonat veram doctrinā, & rectè inuocat eum in agni- tione & fiducia Filij, sicut expressè dicitur de extrema senectæ mundi: erit sicut in diebus Noæ, vnus assunc-

tur, aliter relinquetur. Confirmemur autem exemplo tristissimi temporis Zachariae, ne cogitemus nullam esse ecclesiam Dei, quia adeò exiguum esse videmus, & oppressam ingentibus calamitatibus, sed firma adfensione, quotidie pronunciemus articulum in Symbolo: Credo esse **A** ecclesiam Catholicam, & discamus, quæ, & ubi sit vera Dei ecclesia, & nos in eam includamus, speremus Filium Dei nos protecturum & seruaturum esse.

Et ut nos protegat, & seruet assiduis votis, & gemitibus petamus, sicut dixit, **B**

Nemo rapiet oues meas ex manibus meis.

DEO GRATIA.

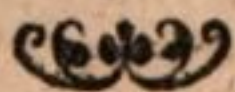
CHRO. C

SECUNDA PARS

CHRONICI
CARIONIS,

A
PHILIPPO MELAN-
THONE AVCTI,
& expositi.

EPIGRAMMA

DE MONARCHIIS.

Aspicis, ut iaceant disiecti membra colossi,
Quem rex Chaldaea vidit in arce senex.
Stat tantum pars ima pedum, ferroque, lutoque
Mixta, statim rimis corruiura suis.
Deleuere urbes Turci, populósque potentes,
Nec gens imperium sauior vlla tenet.
Sunt igitur Turci magna pars ferrea planta,
Et sunt infirmum cetera regna lutum.
Sed lapis absque manu celsa de monte reuulsus,
Moxque aderit iudex Filius ipse Dei.
Totius & planta delens ferrumque, lutumque,
Regna dabit populo non peritura suo.
Ergo Dei Gnato dedant se pectora nostra,
Ipsius, & discant iussa verenda sequi.
Móse, Gnate Dei, nostris in mentibus adsis,
Et flatu accendas pectora nostra tuo.

Philippus Melanchton.

ILLVSTRISSIMO, ET

REVERENDISSIMO PRIN-

A
cipi, & Domino; Domino Sigismun-
do, Archiepisco Meideburgensi, Pri-
mati Germaniæ, Administratori Hal-
berstatensi, Marchioni Brandeburgen-
B
si, Duci Pomeraniæ, Silesiæ, &c. Burg-
grauio Noribergensi, &c. Principi cle-
mentissimo, S.D.

ON dubiū est, fateri sanos omnes, necessa-
riam esse cognitionem historia omnium
temporū, de Ecclesia præsertim, & de se-
rie Imperiorū, quæ fuerunt in genere hu-
mano præcipua, quantum sciri potest. Sed
nostræ cōmemorationes, de utilitate le-
ctiōis historiārū, proponuntur iuniorum
caussa, ut ad hanc considerationem inui-

tentur, quam, si qui non expetunt, amentia eorum, & detestāda,
et deplorāda est. Aliquid igitur in vestibulo primæ partis huius
E
cōpendij, de serie tēporū mūdi, de utilitate huius lectiōis dixi,
iuniorū causa, meāque adhortationes multis prodesse optarim.

Ego quidem, bono studio, hoc compendium institui, sed fateor
quod res est: ut in longo itinere, ita in hoc opere, quò longius pro-
gressus sum, eò magis defatigatus sum. Initia mundi & Imp-
F
riorum habent & res splendidiores, & scriptores meliores.

Quanta magnitudo est diuinorum operū, in eduçãoe Ecclesiæ
ex Agypto, in cōstitutione, & defensione politiæ Mosaica: quā-
ta virtus in Monarchiū, in Cyro, in Dario Histaspis, in Philippo
Macedone, in Alexandro, Antigono, Pyrrho: in Atticis duci-
G
bus Miltiade, Themistocie, Cimone, Aristide: in Romanis Ca-
millo, Fabio, Marcellis, Scipionibus, Emilio, Pompeio, Iulio, hos
utiq; complexi sumus in priore libello. Et quid dulcius est le-
ctiōe sacrorum scriptorum, ex quibus illorum historia excerpē-
da fuerūt, ut Prophetarum, deinde Herodoti, Thucididis, Xeno-
H
phōtis, Diodori, Livij, Iulij. At post Augustum, præter initia Ec-
clesiæ Christi, quid in cæteris est, quod delectare legentem possit.

Cohorresco, intuens illa monstra Imperatorum, quæ sequuntur
plurima, ac deploro hanc ingentem calamitatē generis humani.

quod in summo fastigio conspici sapientiam, & virtutem, Deus velit, tamē plurimi Imperatores spurcissima bellua fuerūt. Nec habet sequens ætas post Augustum, scriptores disertos, quia ἀπὸ ἰσχυρῶν & καλῶν, & καὶ ἐν ἐπὶ καλὰ & quia deterrebantur idonei scriptores metu tyrannorum. Præterea, quàm tristia spectacula sunt laniens Theologica, Hæreticorum rabies, ululatus furiarū in impiis dogmatibus, Sinonia consilia in incitandis aulicis, præstigia sophismatum in tuendis manifestis mendaciis. Quare hic mihi labor, priore multo & difficilior, & molestior fuit. Pertexui tamen & hanc partem, quia literarum studiosos necesse est, integram temporum seriem nosse.

Quod autē, voce divina, prædictū est: In senectū mundi maiores fore Imperiorū, & Historia cōfusiones, id in hac parte Ecclesie cōspicitur. In dilaceratione Romani Imperij, quantū initio seditionū fuit, postea, quàm multæ gentes, antea ignotæ, inter se orbē terrarū partita sunt. Interea & doctrina extincta sunt, & ἀναρχία licentiam præbuit malis ingeniis, spargēdi infinita deliria. Harū calamitatum consideratio, ad quid prodest, inquires?

Existimo bona ingenia moneri primum, ut magis cogitent, in quantis periculis uiuant: deinde ut nauigantes in sauisima tempestate, duas res adhibeant, inuocationē Dei, & diligentiam qua, suo quisque loco, mandatas operas modestè facit, ne in ipsa naue seditiosi tumultus oriātur. Ita nunc & assiduus votus petamus, ut filius Dei suam cymbam gubernet, & semper inter nos aliquam sibi Ecclesiam colligat, & præbeat ei mediocria hospitia, nec sinat fieri infinitas dissipationes. Deinde accedat hæc diligentia: Vt gubernator nauis, si u ex stellis, seu ex magnetis acie iudicet, qua dirigenda sit nauis: ita nos, magna cura, circumspectemus, quæ, & ubi sit vera Ecclesia, Deum rectè inuocans, quod iudicari ex genere doctrinæ potest. Non enim sunt aut parue, aut obscuræ res, de quibus dissensiones sunt.

Facile est iudiciū, qui homines, in quibus locis, manifesta idola, & manifestè absurda tueantur, & qui, ad defensionem errorum, parricidia addant. Hæc non tegi possunt grandiloquentia Staphyli, aut præstigiis sophistarum, qui sui theatri plausus captant. Simus memores vocis Psalmi: Beati, qui habitant in domo tua, Domine. Et rectè Nazianzenus:

Ζητῶς Νεὲ καὶ ὧτον, ὁπῶς μόνον αἰνὸν ἀλύξω.

Deinde, cum constiteris in hac naue, quæ verè est Ecclesia, modestè facito mādatas operas, nō moueto seditiones inter remiges, quedam incōmōda sapienter feras, coniunctionem tuearis circūspectes quales sint, qui seditiones mouent, & quas causas habeant. Quidā inscitia peccant, sed multo plures ambitione, cupiditate

ditate vindicta, & auaritia, qui morbi facile deprehendi possunt Samosatenum ambitio, & aulica potentia, apud Zenobiam, impulit, ut Iudaicas corruptelas sereret.

A Quam multi apud Constantinum, & deinde apud Iulianum, ut potentiam, aut opes venerarentur, veritatem abiecerunt: non iudicamus his cupiditatibus, de quibus inquit Nazianzenus: Ταῦτα μὲν οἷσι φίλον, καὶ κερκόπων κράτος εἶναι, Αὐτὰρ ἐγὼ Χριστὸν πλήσομαι ἀτρεμέων. Anteferamus vniuersae Ecclesiae salutem nostris commoditatibus. De hac enim ferè dici potest illud Sophocleum: Ἡδ' ἐστὶν ἡ σώζουσα καὶ ταύτης ἐπὶ Πλέοντες ὀρθῆς, τοὺς φίλους ποιεῖμεθα.

C Est Historia pictura generis humani, in qua & Imperiorum & Ecclesiarum erumpe, & pericula cernuntur, quae afficientes, & in ciuili consuetudine, & in Ecclesia modesti simus, intuentes & nostram & alienam infirmitatem, cogitantes etiam illud, exorta incendia non facile restringui, & ferè semper, ex uno tumultu, longi temporis bella, & orbis mutationes sequi. Quantam ruinam traxit Ariana discordia? ex qua postea Mahometici furores orti, maximam partem generis humani à Deo auulserunt.

D Hec cogitanda sunt, in lectione historiarum, & mentes ad modestiam flectendae sunt, Prodest etiam scire in Ecclesia, quid saniores, quolibet tempore, iudicauerint, & quae ipsi vetustiora testimonia protulerint. Necesse est enim, nosse primae, & purioris Ecclesiae sententias. Spero igitur & hunc nostrum laborem studio-
E si profuturum esse, & ut proficiat opto.

F Volui autem, & in hac editione, mentionem tui nominis facere, Illustrissime & Reuerendissime Princeps: propter easdem causas, quas exposui in priorè editione, ac Celsitudinem Tuam oro, ut honestas doctrinas, & rectè docentes, auctoritate tua, contra rabiem sophistarum, qui & doctrinas & disciplinam delere conantur, tuearis.

C Toto pectore autem Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis, & resuscitatum, sedentem ad dextram aeterni Patris, ac dona largientem hominibus, oro, ut semper in his regionibus Ecclesiam sibi colligat, eamque gubernet, & protegat, Amen. Anno 1560. Die 25. Martij, quo die, Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, ante annos 1526. in cruce pro nobis victima factus est. Et scribitur, eo die creatos esse Adam, & Heuam, ante annos 5522.

H Illustriss. Celsitudinis
Tuae seruus,

PH. MELANCTHON.
n. iij.

LIBER TERTIVS,

DE QVARTA

monarchia.

VM Daniel quartam Monarchiam nominat, & pingit, non tantum à Iulio, aut Augusto eam orditur, sed completitur tempus, quo vrbs Roma summum imperium tenuit, etiam ante bella ciuilia. Et cum adeò terribilem speciem pingit, significat bella ciuilia; & deinde scuitiam, quam Tyranni, in illo Imperio, in Ecclesiam exercuerūt; quia hæc duo mala maximas vastationes, in genere humano, ante Gotthica, Saracenica, & Turcica tempora, fecerunt. Iterum verò consideremus, quare Deus voluerit notam esse seriẽ Monarchiarum: videlicet, quia vult sciri, has generis humani confusiones non fore sempiternas, sed aliquando finem futurum esse, & sequuturam meliorem Ecclesiæ vitam. Vult item sciri, quo tempore Filius Dei, se ostensurus fuerit hominibus, & postea in fine mudi sit iudicaturus. Ideò Monarchias distinguit, vt monstraret tempus aduentus Filij. Ac prædicit, Filium, in quarta Monarchia venturum esse. Non igitur deficiamus à Deo, sed expectemus aliam vitam, & sciamus illud tempus melioris vitæ, non procul esse. Hæc, & alia multa consideranda sunt, in lectione Danielis. Nos ad seriem redeamus. Vsitatum est ordiri quartam Monarchiam à Iulio, vel Augusto, eam consuetudinem nos quoque sequimur.

ANNOTATIO ANNORVM.

Ab initio Iulij inchoantur anni Augusti, cum Augusto tribuuntur anni quinquaginta sex.

Imperator Octavius Cæsar Augustus tenuit Imperium, ab interitu Iulij, annos 56. In his annis inclusi sunt anni 12. in quibus habuit collegam Antonium.

um autẽ inchoantur anni Augusti, ab interitu Iulij, initium erit ab anno vrbs Romę septingentesimo vndecimo.

cimo.

Anno mundi ter millesimo, nongentesimo vicesimo tertio.

A Anno à morte Alexandri, vsque ad interfectum Iuliū, vt Ptolemæus numerat, ducentesimo octogesimo secūdo. Anno, ante Christum natum ex virgine Maria, quadregesimo secundo, ab interitu Iulij.

Estque diligenter obseruandum, vbi anni Antonij includantur, aut non includantur.

B Mirandi successus Augusti considerentur in integris historiis, & opera Dei esse agnoscamus, constitutionē Imperij in horribilibus confusionibus, quales tunc fuerunt, Bruto, Cassio, Dolabella, Lepido, L. Antonio, Sex. Pōpeio, M. Antonio passim bella mouentibus. Hos omnes diuinitus oppressit Augustus: cū adole scens primū consul

D factus fuisset, natus annos viginti.

Nomen Cæsaris habuit, propter adoptionē; quia Iulius eum, cū natus esset ex Accia filia sororis Iulij, adoptauit, & hæredē scripsit. Ideo fuit hostis interfectorū Iulij.

C Iulia, soror Iulij. Accius Balbus, maritus Iuliæ.

Accia, filia Iuliæ, & Accij Balbi,
nupta Octauio.

Octavius Augustus, filius Octauij, & Acciæ.

Bellis ciuilibus finitis, extincto Antonio, præcipua bella gessit Augustus per Tiberium, in Pannonia, & Norico.

F Item per Drusum Germanicum in Rhetia, & Vindeliciis. Postea, nō procul à Moguntia, Drusus cū in prælio crus fregisset, mortuus est. Strabo inquit lib. 7. inter Salam, & Rhenum præliantē, læsum esse. Suprà autem de Norici, & Rhetiæ appellationibus dictum est. Noricum, est inferior Bauaria, & Austria. Rhetia, quæ ab Alpibus vsque ad Augustā Rheticā porrigitur. Tirolēsis regio, & vicinia. Anno Augusti Imperatoris quadregesimo secūdo, natus est ex

G virgine Maria, Filius Dei, Dominus noster IESVS CHRISTVS, qui est λόγος æterni Patris, ac protulit ex sinu æterni Patris, promissionem gratiæ, & alloquutus est primos Patres, & semper colligit æternam Ecclesiam; & assumpsit humanam naturam, vt esset Mediator, Redētor, & Saluator, merito, & efficacia: de qua, tota doctrina Euāgelij, co-

gnosceda est, sicut præcipit æternus Pater: Hic est filius meus dilectus, quo delector: hunc audite. Vt autem prædictum fuit, natus est Christus ex Virgine, in fine politiæ Mosaicæ, cum iam peregrinus Rex esset Herodes, sicut prædictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda, nec Magister à pedibus eius, donec venerit Siloh. A

In dicto Eliæ, etiam tempora mundi sic distributa sunt, ut significetur, Messiam se ostensurum esse mundo, post quatuor millenarios. Natus est Christus ex Virgine, anno mundi ter millesimo nongentesimo sexagesimo tertio. Ita apparet ferè completos esse quatuor millenarios. Est-
que hic annus, à morte Alexandri, annus trecentessimus vicesimus quartus. Annus vrbs Romæ, septingentesimus quinquagesimus primus. B

DE HARMINIO DVCE Cheruscorum.

C

Dion scribit, Quinto Sulpitio, & Poppeo Sabino Consulibus, trucidatas esse Romanas legiones in Germania: quarum dux fuit Quintilius Varus. Incidit autem horum Consulatus, in annum vndecimum ætatis Christi; quo tempore Iudæa tranquilla erat. Cum enim Archelaus tria millia ciuium, qui in templum confugerat, in Paschate interfecisset, & summum sacerdotium traderet, & eriperet, quibus vellet; & magna scruitia multitudinem irritaret, vnde crebræ seditiones oriebantur: Augustus, vocatum Romam, relegauit in Galliam, & dedit rectorem Iudææ, Coponium. Ita nunc primum in formam prouinciæ Iudæa redacta est, concessa tamen genti *αὐτονομία* in religione, & iurisdictione inferiore. Hoc modo pacem Deus Iudææ tribuit, per Romanos Magistratus, ut Ecclesiæ reliquæ seruarentur, & Zacharias, Simeon, Iohannes, Christus, & deinde Apostoli aliquantisper locum docendi haberent. Nam Herodes, & eius posterum, non faciebant finem laniæ, trucidabant præcipuos viros, & assiduis seditionibus occasionem præbebant. D
E
F
G

Cum igitur pax esset, Coponio regente Iudæam, Christus, anno duodecimo suæ ætatis, Ierosolymæ in templo docuit.

Ante eum annum, aut circiter, in Germania tres legiones Romanæ interfectæ sunt ab Harminio, quem nominant Ducem Cheruscorum, quos fuisse inter Salam, & Harcianiæ syluam, versus Goslariam, non dubium est. Et vox

Cherusc

Cherusci adfinis est appellationi huius temporis *Hertzi-sche*. Iam enim Romani, domitis Noricis, & Rhetia, procedebant in arctoam Germaniæ orā, quam & propriè Germaniam vetustas nominavit. Sintq; notæ appellationes.

A Nomen, & regionem Bohemiæ, adhuc novit hæc ætas. Quia Boij, gens Alpina, in ea loca transferant, ad sylvam Gabretam, quæ nunc Bohemica appellatur. Marcomanni vicini sunt, nunc Moravi.

Ab altera parte fuerunt Hermūduri, qui nunc Misnenses nominantur: quia expressè inquit Tacitus: Albim in Hermuhduri oriri. Et Strabo, vicinos esse, dicit, Hermunduros Longobardis, quorum sedes fuit à confluente Albis & Salæ, in ripa Albis occidentali, quæ nunc est regio Medeburgensis, & Halberstadiensis.

C Ultra Salam, ad Harciniam, fuerunt Cherusci, ad Northusen & Gossariam.

Sub Cheruscis, & Longobardis, fuerunt Brueteri, in regione Brunsvicensi, vbi adhuc reliqua est appellatio montis Brueteri. Sic & Claudianus: *venit accola sylvæ, Brueterus Harcinia*.

E E regione Longobardorum, in ripa Albis orientali, fuisse Senonas, manifestè adfirmat Strabo; quæ regio nunc appellatur vetus Marchia, circa Stendaliam, & vicinas vrbes. Ac gentis integritatem ita prædicat, vt fingat etymologiam à *σενωνες*, quod est à *σένειν*.

F Sub Brueteris fuerunt Cauici, seu Cayci, ad Visurgim, vsque ad Bremam. Est autem vetus appellatio. Nam cum nominat Homerus Pæonas, & Mysos, adiungit eis Cauconas. Quare inde ad nostrum littus, cum Cimbris, aut Hænetis, progressos esse, existimo.

G eaucis proximi sunt Frisij. Deinde Teutones, & Ditmarsi, qui tamen progressi à littore, tenuerunt oram Vuestualia, & oram cleuensem. Fuerunt in Vuestualia & Angriuari, vnde reliquum nomen est *Engern*. Et appellatio Angli huic adfinis est.

Sicambri, Geldrenses. Et videtur nomen factum, vel à Lacubus, & mari, *See am Mere*, vel à victoribus cimbris.

H cimbris magnam partem littoris, ad cimbricam chersonesum, tenuerunt videlicet tractum Megalburgensem. His vicini, supra Rostochium, fuerunt Burgundi.

Versus orientem, in littore, fuerunt Sueui, qui nunc Pomerani nominantur, & pars Prussiæ.

Deinde Getæ, quos Plinius Guthones appellat. Obser-

uandum est enim, nomina eadem, alios magis, alios minus agresti, & horrido sono pronunciaſſe. Placet etymologia Gedani, quod dicunt à Getis & Danis nominatum eſſe, nec aliud nomen Gothinos, quàm Getas eſſe iudico.

Progreſſiones gentium etiam conſiderandę ſunt. Nam, **A**
Iulij tempore, Sueui in Vveſtualiam tranſiuerunt. Poſtea eis, ab Auguſto, ſedes datę ſunt in Rhetia, vbi nunc reliquum eſt nomen Sueuię.

Catti, ſunt Heſſi, & aliquoſque vicini, vnde eſt Catthe-
nelnbogen. Et nomen Catti, idem eſt, quod Haſſi, aliquã- **B**
rulum mutata veteri pronuntiatione. Hos, ſcribit Tacitus, cum Cheruſcis bella geſſiſſe de fontibus ſalis. Intelligo igitur, Heſſos, & proximos Turingos, geſſiſſe bella cum Harciniis, de ſalinis, quę ſunt nobis vicinę, in ripa Salę.

Cattis, verſus Rhenum, vicini fuerunt Tencteri, qui ſunt **C**
à Francofordia, quę eſt in ripa Meni, verſus Moguntiam, & ripan. Moſellę, vſque ad Coloniam Agrippinam; tractus *Vvederavv*, & Naſſaenſis, & Vuidenſis.

Idem nomen eſſe iudico, Tencteros, & Tungros. Nomi-
nantur autem Tungri, infra Coloniam, Iuliacenſes: etſi **D**
poſtea longiùs progreſſi ſunt.

Sunt, è regione Colonia, verſus Occidentem, Vbij, *die Eifel*. Supra Vbios, ſunt Treuiri, & Vangiones, *vom Gavv*, qui ſunt Vvormacienſes.

Supra hos, ſunt Nemetes, Spirenſes. **E**
Charitini, tractus Vuirtebergenſis. Idque nomen factum eſt ab Hortis, *Gertner*.

Supra hos, ad meridiem, ſunt Rhetij.

Ad occidentem ſunt Eluetij.

Ad ſeptentrionem, ſunt Vſipij, qui nunc Franci nomi-
nantur. Sunt autem multa nomina, gentium migrationi-
bus, & imperiis nouis, mutata: vt, cùm Franci latè domina-
rentur, magna pars Germanię, & Gallię, Francia dicta eſt. **F**

Heneti, à Viſtula ad Albim procedentes, dederunt no-
uas appellationes Sileſiis, & multis vicinis, etſi ego quidẽ
exiſtimo, Henetos, etiam ante Gotthica tempora, mixtos
 fuiſſe gentibus Teutonicis: quia Dion expreſſe ſcribit,
Albim oriri in montibus Vandalicis.

Apud Tacitum ſunt Elyſij, videlicet Sileſij, aut Lyſatij,
mutata voce in ſonum elegantioſorem.

Hac breui nominum explicatione, in hoc compendio, **H**
contenti ſimus.

Pugna Harminij facta eſt in Vveſtualia, non procul à
Padel-

Padelborn, inter fluuios Lippiam, & Amisiam. Sic enim Tacitus expresse inquit: Quacunque vastatum, haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquæ Vari legionum, eæque insepultæ, dicebantur. Ibi Harminius dux Cheruscorum, & Longobardorum, vt Velleius narrat, id est, harum regionum inter Albim, & syluam Harciniam, quæ nunc propriè nomen habent Saxonix, seu regionis Meideburgensis, Gassariensis, & Brunsvicensis; deleuit tres Romanas legiones. Quintil. Varus sibi ipse mortem consciiuit. Romæ ideò tanta consternatio fuit, vt Augustus sæpè exclamaret, Quintili, redde legiones: quia metuebant, Harminium rectà in Italiam transiturum esse, vt olim Cimbri fecerant. Sed arte repressus est Harminius, quia aduersus eum vicini conducti sunt, ab altera parte Boiemi, ab altera Sueui.

His hostibus domitis, creuit Harminij potentia, cum iam teneret has regiones continuas, quæ nunc nominantur Vuestualia, Harcinia, Saxonia, Marchia, Mysnia & Bohemia, quarum, si sunt coniunctæ, & concordēs, magnum robur esse, manifestum est.

Quum autem annos duodecim, post deletas Quintilij legiones, patriam, & vicinas regiones, victor tenuisset, & non solum virtus eius, sed ætas etiam formidabilis esset, dolo Tiberij Imperatoris, cognati ipsius conducti, domi eum interfecerunt. Et narrat Tacitus, interfectum esse anno ætatis suæ tricesimo septimo. Fuit igitur singularis naturæ præstantia, cum iuuenis res tantas gesserit. Tantum enim triennio superauit Alexandri ætatem.

Existimo Virgilium ad hunc Harminium alludere, cum alium quendam, hoc nomine, describit. Fuit enim Cheruscus Harminius Romæ obses.

*Deiicit Harminium, nudo cui vertice fulua
Casaries, nudique humeri, nec vulnera terrent,
Tantus in arma patet.*

Hæc de Augusti temporibus annotasse satis sit, de quo cogitantes, præsentiam Dei in Imperiis agnoscamus. Cum totus orbis terrarum, extincto Iulio, ciuilibus bellis arderet, Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, mirabiliter texit, & adiuuit, & per eum restituit in Imperio pacem, leges, iudicia, & gubernationis ordinem, quo stetit aliquantisper ad posteros hæc Monarchia. Est igitur Augustus inter sapientes, bonos, & viles generi humano Principes nu-

merandus: & considerandum est, magnam sequentium dissimilitudinem esse: vt dona Dei discernamus à pestibus generis humani.

Anno mundi ter millesimo, nongentesimo septuagesimo nono. A

Anno à condita Roma septingentesimo sexagesimo septimo.

Anno à nato christo ex virgine septimo decimo.

B
Tiberius Imperator successit Augusto: & statim initio, Senatus in eius acta iurauit. Fuerat autè adoptatus ab Augusto, cum esset Liuiæ filius, & prudentiâ, ac circumspeditionem eius, in regendis exercitibus, Augustus probasset. Tenuit Imperium annos viginti tres.

C
Mores priuati quales fuerint, significanter ostendit descriptio præceptoris, cum nominauit eum, lutum sanguine maceratum. Fuit enim natura insuauis, ironica, & sæuitiâ aliquantisper occultans, & tamen impura, sæua, ac lupina.

Anno quintodecimo Tiberij, christus, anno tricesimo D
ætatis suæ, baptizatus est à Iohanne Baptista. Sûntque illustria testimonia baptismo addita, in quibus se Deus manifestè patefecit: quæ cogitanda sunt quotidie, in inuocatione, cum discernimus nostrâ inuocationem ab Ethnica, agnoscentes æternum Patrem, Filium, Dominum nostrum Iesum Christum; & Spiritum sanctum, & cogitantes, cur miserit æternus Pater, filium, & Spiritum sanctum. E

Hic rursus admonendi sunt iuniores, de prædictione Danielis, cuius verba, cum de multis magnis rebus nos doceant, & confirmant, sæpè cogitanda sunt, cõplectuntur enim Euangelij summam, & simul indicant tempus, quo Messias, & concionaturus, & passurus erat, stante adhuc Ierosolyma, & adfirmant futurum, vt postea deleatur politia Mosaica. F

Hæc prædictio perspicuè refutat multos Iudæorum errores. Negant natum esse Messiam, negant passurum esse, ignorant doctrinam de remissione, & de iustitia, quam donat Messias, somniât instauraturum esse politiam Mosaicam. Hæc blasphemix omnes refutantur testimonio Danielis, quod extat in capite 9. his verbis: Septuaginta G
Hebdomades præfinitæ sunt, super populum tuum, & super urbem sanctuarij tui, vt finiatur præuaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propitiatio pro iniquitate, & adducatur iustitia. H

iustitia sempiterna, & compleatur visio, & prophetia, & vagatur Sanctus sanctorum.

A Scito igitur, & intelligito: Ab exitu sermonis, ut redeat populus, & ædificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt, & habitabitur, & ædificabuntur plateæ, & muri in angustia temporum.

B Et, post hebdomades sexaginta & duas, excindetur Christus. Et non erit ei populus & sanctuariû. Et vastabitur populum dux veniens. Et finis eius in inundatione. Et post finem belli, definita desolatio.

C Et confirmabit testamentum multis, hebdomade una. Et in dimidio hebdomadis, cessabunt hostia, & sacrificiû. Et super aram erit abominatio desolatrix. Et usque ad finem durabit præfinita desolatio.

Expresse inquit: Post hebdomades septem & sexaginta duas, id est, post hebdomades sexaginta novæ passurum esse Messiam. Et insigni verbo usus est, Karath, quod significat excindere.

D Intelligantur autem annorum hebdomades, ut, Levitici vicesimo quinto capite, lex loquitur. Nec de initio horum annorum prolixè disputabo.

E Et si Cyrus concesserat Iudeis reditum in patriam, tamen, absente eo, res impedita est. Quia Cambyfes, mouens bellum aduersus Ægyptios, noluit Iudeos cum Ægyptiis coniungi.

F Rursus autem, post annos quadraginta sex, cum anno secundo Longimani decretum esset, ut Iudeis reditus concederetur, ædificatio templi, & reditus processerunt. Nam anno Longimani sexto, templum completum est. Eo tempore, per prophetas Zachariam & Haggæum, promissus est reditus.

G Ac rectius est sumere initium hebdomadum à diuino sermone, videlicet prophetico, à secundo anno Longimani, aut à sexto.

H Sunt autem ab anno Longimani secundo, iuxta Metasthenem, ad initium Alexandri, centum quadraginta quatuor. Ab initio Alexandri, post Darij mortem, iuxta libros Maccabæorum, & Iosephum, sunt anni trecenti & decem, usque ad Christum natum. Adde triginta annos à Christo nato, usque ad eius baptismum. Erunt igitur à secundo Longimani anno, usque ad baptismum christi, quadringenti octoginta quatuor. Sunt autem hebdomades sexaginta no-

uem anni,quadringenti octoginta duo. Deinde in dimidio sequētis hebdomodis,Christus concionatus, & passus est.

Nec magna discrepantia erit computationū, si certiores historias sequamur, etiā si exiguae differentiae occurrant, quia in regum annis, interdū pars anni, duobus attribuitur. Hęc annorum Danielis congruentia cū tempore aduentus Christi, piis grata sit. Deinde excidiū vrbis Ierusalem prespicuè testatur, Messiam exhibitum esse, cū exhiberi eum, adhuc stantē politia Iudaica, oportuerit, in qua, cū esset inchoata Euangelij prædicatio, postea, deleto hoc populo, Ecclesia colligitur ex gentibus.

Hic considerandum est, & quæ sint discrimina doctrinarū Legis, & Euangelij: quod sit discriminē veræ Ecclesiæ, à politia Iudaica: & quomodo Ecclesia inde vsque ab initio generis humani collecta sit.

Anno Christi tricesimo quinto, anno Tiberij decimo nono, Paulus, iter faciens ad Damascum, conuersus est ad agnitionem Christi, cū iam annus, post Christi resurrectionem, exactus esset.

Commoratus aliquot diebus in vrbe Damasco, cū ostenderet suam confessionē, Iudæi, hostes Euangelij, struxerunt ei insidias. Demissus igitur ex muro in calatho, discessit in Arabiam, & ibi triennio docuit.

Postea venit Ierosolymam, & ibi quindē dies, apud Petrum mansit. Hic congressus Petri & Pauli, factus Ierosolymæ, incidit aut in vltimum annum Tiberij, aut in Caligulæ initia, videlicet in annum Christi tricesimum octauum.

Deinde Paulus Tarsū profectus est, vnde rediit in Syriam, regnante Claudio, cū Herodes Agrippa phthiria si mortuus esset, & in Seleucia, & in Cypro docuit. Sunt autem, ab initio Caligulæ, vsque ad mortē Herodis Agrippæ, octo, videlicet vsque ad annum Christi quadragesimum sextum, qui est annus Claudij quartus. Tandiu Paulus in ora vicina Tarso, in Cilicia docuit.

Ex Syria rediit in Ciliciam, quo tempore in Iconio, & Lystris concionatus est. Inde rediit Antiochiam in Syriā, vnde missus est ad synodum apostolorum, cuius mentio fit in Actis capite 15. Ea synodus incidit in annum Christi quinquagesimū primū, qui est annus Claudij nonus. Annus à conversione Pauli se decimus. Ideò Paulus inquit, se, post quatuordecim annos, rursus Ierosolymā venisset & ibi

& ibi cum præcipuis viris, de doctrina colloquutum esse.

Eo tempore fames in Asia, & Europa fuit tanta, vt modius sex drachmis emeretur, cuius precium mediocribus annis erant tres sestertij, id est, numuli nostrates viginti quatuor. Erat, lege, modius tribus sestertiis, inquit Cicero in Verrinis. Drachmæ autem precium est, tres nostrates grossi. Plus igitur quintuplo superabatur vsitatum precium. Ideò in Apocalypsi dicitur de fame, in qua chænix, cuius precium erant tres nostrates nummuli, valeret denario, id est, tribus grossis. De hac fame loquuntur & liber Actorum apostolicorum, & Suetonius, & Dion.

Post synodum Paulus rediit in Lystram, & sibi Timotheum adiunxit, anno à sua conuersione sedecimo, & longiùs processit in Galatiam, Phrygiam, & Mysiam.

C Inde traiecit ad urbem Philippos, anno decimo septimo à conuersione. Liberatus ex carcere, discessit ex Philippis ad urbem Thessalonicen, vbi, cum Iudæi contra eum concitassent populum, à nobilibus defensus est.

D Inde Athenas nauigauit, vbi amplexus est eius doctrinam Dionysius, qui fuit Senator Areopagiticus. Inde Corinthum venit, anno à conuersione decimo octauo, vbi commoratus est annum, & sex menses. Corinthi scripta est epistola Pauli ad Romanos, circiter vicesimum annum à conuersione.

E Postea rursus in Asiam nauigauit, & Ephesi biennio, & tribus mensibus commoratus est. Adiit & Laodiceam, vbi ad Timotheum scripta est prior epistola, Inspexit & Galatarum Ecclesias. Expresse enim in Actis cap. 19. dicitur, diu commoratum esse in Asia.

F Inde secundò rediit Europam, ac, in vrbe Philippensi, scripsit duas epistolas ad Corinthios. Rursus ex Philippis in Asiam nauigauit, anno à conuersione vicesimo quarto, aut circiter, quo tempore Neronem tenuisse Imperium Romanum, annorum ratio ostendit. Nauigatio in Pascha-

G te inchoata est, vt expresse in actis dicitur, voluisse Paulum ante Pentecosten Ierosolymam venire: quò cum venisset, captus, tota æstate circūducitur. In hyeme nauigat Romam, cum quidem in itinere tres menses in insula Melite Paulus & cæteri, qui simul nauigauerant, commorati essent.

H Romæ fuit in libera custodia, vbi ad eum accedere multi poterāt. Et à Nerone interfectus est, anno Christo septuagesimo, qui fuit postremus annus Neronis. Et quidem

post paucos menses, Nero sese ipse interfecit, cum pridie ingens terramotus fuisset, in quo species Neroni fugienti obuersata est, quasi dehisceret terra, & erumperent animæ interfectorum ab ipso, impetum in eum factura. Ita sensit Nero initia æternorum cruciatuum.

Tantum fuit curriculum Pauli, in quo bonam partem Asiæ minoris peruagatus est, & bis in Europā venit, antequam Romam missus est, ubi narrat liber Actuum, biennio eum habitasse in domo conductā. Ostendit autem temporum ratio, aliquātō diutius eum ibi fuisse. Nec verò tantum voce multos docuit, sed etiam optimis scriptis doctrinam Ecclesiæ illustrauit. Et Deus eius ministerium resurrectione mortuorum, & aliis testimoniis confirmauit.

Hæc ingentia Dei beneficia, grati celebremus, & consideremus ad quarum rerum intellectum Pauli scripta præcipuè conducant. Non tantum dimicat de abrogatione ceremoniarum, ut eum Monachi interpretati sunt, sed doctrinam omnibus temporibus necessariam tradit. Planissimè ostendit Legis & Euangelij discrimen. Pugnat de exclusiua Gratiæ, ut discernat promissionem Gratiæ, à Legis promissionibus. Docet, quæ sint beneficia propriè per Euangelium donata. Quomodo homo sit iustus coram Deo. Quomodo tollatur peccatum, & reddatur iustitia sempiterna. Quid intersit inter iustitiam Spiritus, & iustitiam politicam. Harum maximarum rerum doctrina, omnibus temporibus necessaria, illustratur à Paulo, qui quidem est lumen prophetarum concionum, & eo lecto, prophetæ intelliguntur, & consensus agnoscitur.

CATALOGVS ANNORVM

Pauli.

Anno Christi	Anno post conuers. Pauli.	
35	1	<i>Annus conuersionis Pauli.</i>
36	2	<i>Iuit Paulus in Arabiam</i>
37	3	
38	4	
39	5	<i>Iuit in Tharsum. Act. 9.</i>
40	6	
41	7	
42	8	<i>Barnabas Paulum ex Tharso Antiochiam ducit, Act.</i>

Act. II.

Anno Christi, conuersionem Pauli.
Anno post

- 43 9
A 44 10 Iuit in Cyprum, Act. 13. comitante eum Barnaba,
& iubente Spiritu sancto. Ibiue Sergius pro-
consul conuertitur.
45 11 Profectus est in Pergen Pamphylie, Antiochiam
Pisidia, Iconium, & vicinas urbes, Act. 14.
B 46 12
47 13
48 14 Fames prædicta ab Agabo, totum terrarum orbem
affligit. Iosephus.
49 15
C 50 16
51 17 Synodus Ierosolyma, cui Paulus interfuit, Act. 15.
52 18 Rediit in Iconium, & Lystram, ubi Timotheum sibi
adiunxit, & traiecit in Macedoniam. Et fuit
Corinthe, ubi scripsit epistolam ad Romanos.
D 53 19
54 20
55 21 Rediit in Asiam, & cum fuisset biennio, Ephesi, Ti-
motheo Ecclesiam, abiens commendauit.
56 22 Rediit in Phrygiam, ubi Laodicea scripsit primam
epistolam ad Timotheum.
E 57 23 Rediit Paulus in Macedoniam, prius peragrata
Phrygia & finibus Galatarum, cumq; venisset in
58 24 Macedonia scripsit in Philippi, vtramq; episto-
lam ad Corinthios non longo interuallo. Postea
F rediit in Asiam, ac venit Mytilenen. Item in
Samum, & Miletum, Act. 20.
59 25
60 26 Postremum iter ad Ierosolymam, quò cum venit,
capitur, & biennio Casarea captiuus tenetur.
61 27
62 28 Remissus Romam. Sed tunc liber atus ex ore leo-
nis, ut 2. Timoth. 4. narrat.
63 29
64 30
H 65 31
66 32
67 33 Fuit biennium in conducto.
68 34

- 69 35 *Interfectus Paulus à Nerone, paulò ante eius mortem.*
- 70 36 *Decimus quartus Neronis, quo Nero sibi conscivit mortem.*

Dion scribit, auem, quæ nominatur Phœnix, ante postremum annum Tiberij conspectam fuisse. Quod, si verum est; cum Phœnix sit pictura renascentium ex morte, significatum est, eo tempore, Christum ex morte reuixisse, & doctrinam Euangelij spargi, quæ affirmat mortuos reuicturos esse.

Anno mundi quatermillesimo primo.

Anno Romæ, septingentesimo, octogesimo nono.

Anno Christi, tricesimo nono.

CAIVS CALIGVLA.

CAius Caligula successit Tiberio, tenuit Imperiū annos tres, menses decem. In cuius historia vtrunque deplorandum est, quod horribiliter degenerant nati ex parentibus, qui excelluerunt naturæ bonis, & quod in fastigio rerum humanarum sæpè tetra portēta dominantur. Natus fuit C. Caligula ex laudatissima stirpe.

Drusus frater Tiberij, mortuus in Germania, accepto vulnere.

Antonia coniunx, filia Antonij ex Octauia.

Claudius
Imperator,

Germanicus mortuus in Syria, veneno interfectus à Pisone, iussu Tiberij. Excelluit virtute, rexit Germaniam, & inde Armeniam & Syriā. Latino carmine reddidit Aratum.

Agrippina vxor Germanici, Agrippæ & Iuliæ filia: unde nomen est Coloniæ Agrippinæ ad Rhenum.

Ex his natus est Caligula teterrima belua.

Voluit se adorari. Statuam suam misit collocandam in templum Ierosolymæ. Tres suas sorores stuprauit. Multos Senatores, & alios crudeliter interfecit: cuius dictum est: Oderint, dum metuant. Conatus est abolere Homerum, &

& Virgilium, & libros Iuriconsultorum. Sed cum non diu regnasset, interfectus est à Phereo tribuno militum.

- A Anno mundi, quatermillesimo quinto.
Anno Romæ, septingentesimo nonagesimo tertio.
Anno Christi, quadregesimo tertio.

CLAVDIVS.

- B **C**LAVDIVS successit Caligulæ. Tenuit Imperium annos tredecim, menses octo, & dies viginti. Vixit annos sexaginta quatuor, natus patre Druso, quem suprà diximus, inter Salam & Rhenum vulnus accepisse patruus Caligulæ. Regnare cœpit, cum annum ageret quinquagesimum. A militibus ex latebris est tractus, ac primus Imperium mercatus est, promittens singulis militibus quaterdena sextertia, id est, trecentos coronatos & quinquaginta.

- D In studiis eloquentiæ eò processit, ut historias scripserit: qua in re Magistrum habuit Liuium. Sed fatuitas eius multipliciter exagitata est, cum præcipuè regeretur à Libertis, quorum ingentia furta, & sycophanticam populus detestabatur. Fuitque in eos pronuntiatus versus in Theatro:

- E *Ἀπόρητος ἐστὶν εὐτυχῶν μασιίας*, ut vulgò dicitur; Asperius nihil est misero, cum surgit in altum.

- F Claudij tempore dira fames fuit in Asia, & Europa, ut suprà diximus, in qua fame modius frumenti emptus est sex drachmis, cum aliàs, mediocribus annis, vsitatum pretium tres sestertij essent, id est, nostrates nummi viginti quatuor. Eius famis initium fuisse anno quinto Claudij, scribitur.

- G In Ecclesia hæc facta sunt: Maria virgo, mater Christi, ex hac vita discessit, Claudij tempore, cum, ut Nicephorus scribit, annum ageret nonum & quinquagesimum. Fuit ergo superstes, post resurrectionem Filij, annos aliquot, & vidit initia Ecclesiæ eius temporis; multa ingentia miracula, & supplicia sanctorum, & consiliis suis rexit Apostolos.

- H Apud vnicū Clementem legitur, & Petri coniunx affecta esse supplicio, ubi dicitur: Voce Petri confirmata est, qui iussit eam recordari Domini. Id, si verum est, circiter idem tempus factum esse, videtur, quo Maria decessit.

Sub Claudio, & Iacobum interfecit rex Herodes Agrippa, qui & ipse non multò post, phthiriasi periit. Deinde Claudius Iudæam rursus in formam prouinciæ redegit.

Nec multò post Synodus fuit Apostolorum, anno, post resurrectionem Christi, sedecimo, qui fuit annus Claudij octauus, aut circiter. In ea Synodo doctrina de gratia, & fide, repetita est: & asseueratio tradita est, non esse necessariam obseruationem ceremoniarum Mosaicarum. Hæc asseuerationem Apostoli, non autoritate humana, condiderunt; sed cum scirent doctrinam de fine politiæ Iudaicæ, & de discrimine regni politici, & regni Christi, & iustitiæ ceremoniarum, & iustitiæ æternæ, à Deo, per Prophetas, reuelatam esse, has diuinas prædictiones repetiuerunt, & illustrauerunt.

Sed hi, qui contendunt Synodos, & Episcopos habere authoritatem cõdendi nouas leges, quas amplecti Ecclesiam, necesse sit, citant decretum in ea Synodo factum, de Idolothytis, scortatione, suffocato, & sanguine. Ad hanc obiectionem respondendum est: Scortationem, & esum Idolothytorum, prohiberi vniuersaliter, omnibus temporibus, autoritate decalogi. Ergo, quod ad ista attinet, nihil noui constituerunt Apostoli, sed tantum repetiuerunt decalogum, qui est lex æterna, & immutabilis.

Sed de sanguine, & suffocato, consuetudinem veterem, traditam à Noe, retinuerunt. Qua vsitatum fuit, cum capiebantur vrbes ex Ethnicis, eis tantum imponere præcepta moralia, non ceremonias Mosaicas. Has vrbes etiam volebant retinere consuetudinem, à Noe traditam, ne homines vescerentur sanguine, & suffocato. Fuitque forma decreti Apostolici, sumpta ex illa veteri forma, qua semper vsi erant Israelitæ, captis vrbibus Ethnicis. Quare nec in hac re aliquid noui constituerunt: sed prohibitio Idolothytorum, & scortationis, repetitio præceptorum erat, de vitando cultu idolorum, & de vitandis libidinum confusionibus.

Claudij tempore, & Simon Magus Romam venit, qui, magicis præstigiis, tantum venerationis adeptus est, vt statua ei, cum inscriptione, posita sit: SIMONI DEO SANCITO, cum quo magna certamina Petro Apostolo fuisse, scribitur. Cùmque Simon Magus tandem iactitaret, se in cælum ascensurum esse, sublatus est à Diabolis in aërem. Sed Petrus imperauit Diabolis, vt eum abicerent. Ita decidens in terram, extinctus est. Ac leguntur, illis primis tempore.

temporibus, contra Apostolos, à Diabolis multa hostium genera excitata esse, Iudæi & Ethnici manifestam sæuitiam, contra veram Ecclesiam, exercebant. Magi, & Hæretici, variis præstigiis, eam turbabant. Multi seditiosi, prætextu nouæ libertatis, magnos tumultus mouebant, ut Ægyptius, qui à Fœlice præside oppressus est.

Hæc exempla consideranda sunt, ne multitudine hostium frāgamur hoc tempore: sed queramus veram Ecclesiam, quæ perspicua testimonia habet, ex scriptis Prophetis, & Apostolicis, & Symbolis. Huic nos constanter adiungamus, etiamsi aliæ factiones, quarum magna est potentia, & multitudo, eam oppugnant.

Anno mundi, quater millesimo decimo nono.

¶ Anno vr̄bis Romæ, octingentesimo septimo.

Anno Christi, quinquagesimo septimo.

DOMITIVS NERO.

¶ **C**VM Claudius veneno necatus esset, à cōiuge Agrippina; Imperator factus est à militibus, Domitius Nero, anno septimo decimo ætatis, cūm promississet eis tantundem pecuniæ, quantum Claudius dederat, videlicet, singulis trecentos quinquaginta coronatos. Vixit annos triginta, menses nouem. Regnavit annos tredecim, menses octo. Interfecit matrem, duas cōiuges, Octauiam, & Popeam, & multos præstantes viros. Exercuit magnam sæuitiam in Christianos, hac occasione, quòd, cūm magna pars vr̄bis Romanæ incendio periisset, quod, ipso volente, eius familia, direptionum causa, excitauerat, falsò dixit authores esse Iudæos, quo nomine & tunc Christianos, comprehendebant. Interfecit Paulum, & Petrum. Et quidem, de Paulo, idem omnes affirmant.

Reliquam Neronis historiam omitto, in qua repetenda est querela; & quòd degenerant tam multi à maioribus, qui naturæ bonis, & virtute excelluerūt: & quòd in summo fastigio generis humani, in quo præcipuè eminere sapientia, & virtus debebant, tam multa terra portenta dominantur.

¶ Anno Christi, sexagesimo tertio, videlicet, post resurrectionē Christi, tricesimo, Iacobus, filius Alphei, Episcopus Ecclesiæ in Ierosolyma collectæ, interfectus est, sæuitia Ananiæ sūmi Sacerdotis, qui & iuuenis, & Sadducaus

erat. Etsi enim non licebat Iudæis quenquam vltimo supplicio afficere; tamen, absente præfide, multum valuit auctoritas summi Sacerdotis, præsertim, cum alioqui Iudæa plena esset seditionum.

Erat autem mortuus Festus, & nondum venerat Ierosolymam successor Albinus. Hac vsus occasione Ananias, suam factionem incitat, ad interficiendum Iacobum, & alios multos accusatos, propter Euangelium, suppliciis afficit; etiam contra Romanorum iudiciorum ordinem. Hæc acta sunt anno decimo, ante excidium Ierosolymæ. Anno Neronis septimo.

Post Iacobum, frater eius Simeon, filius Cleopæ, Episcopus Ierosolymæ factus est, qui vixit vsq; ad Traiani tempora, functus Episcopi officio plus quadraginta annis. Eduxit Ecclesiam ex Ierosolymis, aliquantò ante obsidionem, trans Iordanem, in oppidum Pellam. Deinde multos reduxit ad ruinas, vbi eum Iudæi, odio Christiani nominis, apud Traianum accusauerunt; quòd, cum esset ex stirpe regia, videretur nouam seditionem moliri. Quare, cum annos centum & viginti vixisset, vltimo supplicio affectus est.

Hic exitus duorum fratrum fuit, qui sanguine proximi fuerunt Christo. Nati sunt enim ambo ex vna matre, sorore Mariæ virginis: sed Iacobi pater, fuit Alphæus: Simeonis Cleopas.

Cur autem Ecclesia cruci subiecta sit, discendum est ex fontibus doctrinæ, quam Deus, in Euangelio, patefecit; vbi dicitur: Oportere nos similes fieri imaginis Filij Dei.

Neronis tempore, arsit ingens cometa, sex mensibus; progrediens ab ortu ad occasum, non nihil deflectens ad meridiem, vt scribit Seneca, quem vellem tempora certius commemorasse, & dixisse, quo in loco, prope quas stellas accensus esset. Quid significauerit, euentus ostenderunt: multorum ciuium interitus, in mutatione Imperij, post Neronem; vt postea dicemus. Sequuta est & totius Iudææ vastatio.

Erat autem Galliæ præses, vir iustus, & fortis, Iulius Vindex; qui, cum, non toleranda esse Neronis scelera, palam ostenderet, præsertim, cum & Gallia nouis expilationibus oneraretur; facile persuasit vniuersæ Galliæ, & suis exercitibus, vt à Nerone deficerent, fuitque hortator Sergio Galbæ, in Hispania, vt contra Neronem, ad urbem Romanam accederet, & orbem terrarum tam tetto Tyranno libera-

liberaret, seque promittit, suos exercitus ipsi adiecturum esse. Defecerunt à Nerone & Germanici exercitus.

Interea & Senatus legatos ad Sergium Galbam mittit: & Neronem iudicat hostem: & Hispanici exercitus Sergium Galbam, nobilitate, & autoritate præstantem senem, qui iam septuagesimum tertium annum attigerat, Imperatorem salutarunt. Ita consensu Senatus, præcipuorum Ducum, & exercituum, iuste decretum est, ut Tyrannus tolleretur. Quia summus Senatus, & summi Duces debent punire Tyrannos, manifestam crudelitatem, sine fine, exercentes. Et in hac pœna, Deus ostendit vtrunque, conservare se Imperia, honestorum Ducum consensu, & tamen punire crudelem, & obscœnum Tyrannum.

Cognito aduentu Sergij Galbæ, Nero fugit ex vrbe Roma. Qua in fuga, ingens terræmotus factus est. Et terra Neroni dehiscere visa est, & spectra occurrerunt interfectorum ab eo. Cùm autem audiisset, prope esse equites, à Senatu missos, ad eum interficiendum, ipse gladio se transfixit. Hic exitus testimonium est iudicij diuini, & congruit ad regulas: Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit. Et, Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Fuit autem postremus eorum, qui ex Augusti filiabus, & neptibus nati sunt.

E	Domitius Nero, pater Neronis Imperatoris,	Agrippina, vxor Domitij, filia Germanici, proneptis Augusti.
----------	---	--

F

Nero Imperator.

Post eum, multiplex laniena sequuta est. Sergium Galbam interfecit Otto. Deinde, superatus Otto, prælio, à Vitellio, qui rexerat Germaniam, seipsum occidit. Vitellius, adueniente Vespasiano, fugiens, ex latebris extractus, à militibus interfectus est, & cadauer à canibus laceratum est.

Anno mundi, quater millesimo tricesimo tertio.
Anno vrbs Romæ, octingentesimo vicesimo primo.
Anno Christi, septuagesimo primo.

o. iiii.

VESPASIANVS.

Hoc anno inchoamus Imperium Vespasiani, mox à Neronis interitu. Etsi enim, amplius anno, durauerunt bella ciuilia, Galbæ, Ottonis, Vitellij: tamen, his præteritis quia eodem anno inter se dimicarunt, mox à Nerone Vaspasianum numeramus, qui illis viuentibus, in Iudæa Imperator salutatus est. Regnauit annos decem, minus sex diebus. Per hūc Deus restituit formam Imperij, ordinem prouinciarum, distinctionem exercitum, leges, & iudicia: cū, sub tot portentis, Caligula, Claudio, Nerone, & in Ianiena Ottonis, & Vitellij, magnæ confusiones, in toto genere humano, extitissent. Sed tamen aliqui fuerunt, in prouinciis honesti Magistratus, quorū virtus retinuit vtcunque imperij speciem. Nunc Vespasiani consiliis, & virtute melior status est. Numeratur ergo inter sapientes, iustos & vtilis Principes. In aureo eius, est capricornus, globum tenens, prioribus pedibus.

Cū ex Iudæa discederet, Romam profecturus, filio Tito mandauit, vt bellum Iudaicum gereret, quod, viuo Nerone, inchoatum erat. Cū enim Flori, quem Nero in Iudæam miserat, rapacitas, & crudelitas præbuisset occasionem mouendi seditiones, & Cestius, Syriæ præses vicinus, & Florus infelicitè cum Iudæis pugnassent: multitudo Iudæorum palàm rebellare cœpit, nacta Ducē turbulentum Manaimum, id est, Castrensem, qui milites Romanos, vbicunque deprehendit, occidit, & fuit hortator ad recuperandam libertatem. Hic, magnitudo periculi, coëgit in Syriam mittere Ducem virtute præstantē. Missus igitur est Vespasianus, qui initio Galilæam recepit, deinde filium iussit obsidione cingere Ierosolymam. Ea obsidio inchoata est in festo Paschatos, videlicet 14. Aprilis: anno secūdo Vespasiani, anno Christi, septuagesimo secūdo; anno, post resurrectionē Christi, ferè quadragesimo.

Initio belli, Manaimus occiderat summum sacerdotem Ananiam, cum Romanis sentientem. Sic Ananias, qui Iacobum Episcopū Ierosolymæ, & alios sanctos multos interfecit, pœnas dedit. Successit ei summus sacerdos Ananus Romanorum hostis. Hunc Zelotæ, aliquātò post interfecerunt. Nam Iudæi, & inter sese, & cum Romanis dimicarunt. Legatur autem integra historia, & non solum magnitudo calamitatum, sed etiam causæ consideretur. Ostendit Deus, in hoc horrendo exemplo, iram suam aduersus omnia peccata, & præcipuè aduersus sæuitiam, quæ exer-

exercetur contra veram Ecclesiam Dei. Vocaturque Deus, hoc tristi spectaculo, omnes homines ad conuersionem, ac denunciat pœnas æternas, & præsentes omnibus, qui non confugiunt ad Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum, sicut secundus Psalmus expresse concionatur: Osculamini Filium, ne quando exardescat ira eius, &c.

Cogitemus autem, cum Deus non pepercerit illi stirpi, quam antea prætulit omnibus gentibus, in qua multa de sese testimonia ediderat, ex qua nati erant Patres, & Prophetæ: quanto minùs parceret aliis regnis, & gentibus, quæ habent similia delicta: vt & Paulus monet: Cum naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi parceret. Voluit autem Deus & alia multa significare, de deletione politiæ Iudaicæ.

Primùm, vult hanc vltimam euersionem testimonium esse, quòd missus sit Messias, quem, stante hac politia, cõspici, & audiri docentem, & ostendentem testimonia, & morientem, & resuscitatum oportuit, vt Daniel, prædixerat.

Secundò, hæc rudera, & hi cineres ostendunt, Messiam non missum esse ad constituendum regnum politicum: sed ad restituenda bona æterna, vt Daniel inquit: Adducetur iustitia sempiterna.

Tertiò, hæc rudera, & hi cineres ostendunt, ceremonias, & forenses leges Mosi, non oportere imponi Ecclesiæ, vt & tunc multi contendebant, & sæpè, aliis temporibus, ea quæstio præbuit occasionem magnis tumultibus.

Die decimo Augusti, Templo ignis iniectus est, à quo conflagrauit, nec postea vnquam restitutum est; etsi Iudæi politiam suam, & Templum, magnis seditionibus motis, sæpè restituere conati sunt. Sed euentus ostendit, omnes humanos conatus, contra decretum Dei, infelices, & irritos esse.

Deinde die octauo Septembris, quatum urbis reliquum fuit, combustum est. Sūt autem anni, ab exitu ex Ægypto, vsque ad hanc vltimam politiæ Iudaicæ destructionem, mille quingenti octoginta duo. Hic numerus diligenter considerandus est, vt nunc quoque non procul abesse tempus cogitemus, quo Filius Dei rursus se generi humano ostendet, & omnia regna impia delebit. Hæc commonefactiones, in hac insigni historia, adiungendæ sunt, ad tristissimum exempli lectionem. Interea tamen & Ecclesia, quæ

Ierosolymæ fuerat, seruata est trans Iordanem. Et postea, cum mediocri tranquillitas rursus in Iudæa esset, ad Ierosolymæ ruinas rediit.

Anno mundi, quater millesimo quadagesimo tertio. **A**
 Anno Romæ, octingentesimo tricesimo primo.
 Anno Christi, octuagesimo primo.

TITVS VESPASIANVS.

Titus Vespasianus patri successit. Tenuit Imperium annos duos, menses duos, dies viginti. Vixit annos triginta nouem, menses quinque, dies viginti quinque. Laudatissimus fuit, ac propter iustitiam, & beneficentiam, nominatus est, Amor & Deliciæ generis humani. **C** Patrem viuente debita pietate coluit, & tamen consilia gubernationis adiunxit. Cumque disertus esset in Latina, & Græca lingua, plurima edicta formauit, & plurimas orationes, in Senatu, Patris nomine habuit.

Imperium eius fuit incruentum, nec recepit accusationem contra eos, qui dicebantur maledixisse Imperatori. inquit : Ego, cum nihil faciam dignum, propter quod contumelia afficiar, mendacia nihil curo. Delatores etiam, qui, propter prædam, alios accusabant (nam pars bonorum delati, ad delatorem perueniebat) cæsos flagellis **E** aut fustibus, deportari iussit. Fratri Domitiano, cum insidias ei strueret, pepercit; eumque lacrymans, hortatus est ad mutuum amorem, cum quidem successorem eum iam nominasset. Sed tamen opinio fuit, veneno extinctum **F** esse Titum, quod frater dari ei curasset.

Anno mundi, quater millesimo quadagesimo quinto.
 Anno Romæ, octingentesimo tricesimo tertio.
 Anno Christi, octogesimo tertio.

DOMITIANVS.

Domitianus successit fratri. Tenuit Imperium annos quindecim, dissimilis patri, & fratri; crudelis, occultator, diffidens, suspicax, & insidiator, obscænus & **H** rapax.

Domitiani tempore, bellum, aduersus Romanos, motum est, à Decebalo, qui Daciâ, & vicinas regiones tenuit **ad**

ad Istrum . Nec dubium est , tunc Daciam dictam esse,
quæ nunc est, partim Transsylvania, partim VValachia.

Virtus Deceballi, à Dione, his verbis descripta est:

A Δεινὸς μὲν συνέιναι πολέμια, δεινὸς δὲ καὶ πράξαι, ἐπελθεῖν
ἔυστοχος ἀναχωρῆσαι καίριος, ἐνέδρας τεχνίτης, μάχης ἐρλά-
της, καὶ καλῶς μὲν νίκη χρήσασθαι, καλῶς δὲ καὶ ἥτταν διαθεῖ-
ναι εἰδώς.

B Tanta virtus cùm fuerit Deceballi, Romanos exercuit,
annos circiter sedecim, & vix tandem à Traiano Impera-
tore victus est, vt infrà dicetur. Etsi autem Domitianus,
aduersus eum, suscepit expeditionem, tamen non accessit
ad hostes, sed abdidit se in lustra libidinum, & multos a-
micos interfici iussit. Cùmque C. Fuscus, missus contra
C Decebalum, cum legionibus trucidatus esset, pecunia pa-
cem emit, ac rediit triumphaturus, & passim trophæa vi-
ctoriæ collocavit. Poëtæ etiam, quia videri non rudis
poëticæ voluit, fictis laudibus, vtramque expeditionem,
priorem aduersus Cattos, & posteriorem contra Dacos,
celebrant, vt Statius inquit:

D ——— Frena tenentem,
Rhenus, & attoniti vidit domus ardua Daci, Item:
Et coniurato deiectos vertice Dacos.

E Sed, de expeditione in Germaniam, contra Cattos, Dio
inquit: Profectus in Germaniam, ne quidem conspectis
hostibus, rediit. Cattos autem tenuisse Hassiam, & vicinas
aliquas regiones, vestigia veterum appellationum indi-
cant, Castella, & Catenellenbogen. Et Traianus postea,
F cùm eos compesceret, in vicinis locis exercitum habuit,
& in vrbe Colonia Agrippina primùm, accepit decretum
de successionem in Imperio.

G Exercuit autem Domitianus multiplicem crudelitatem.
Trucidavit multos Christianos, Iudæos, & Ethnicos. For-
tassis autem, & propter Iudæorum tumultus, asperior
Christianis factus est: quos passim interfici iussit. Hæc, post
Neronem, proxima persecutio in Christianos numerata
est, in qua & Iohannes Euangelista, cùm Ecclesiam Ephe-
sinam doceret, relegatus est in insulam Pathmon.

H Cùm autem Domitia coniunx reperisset catalogum
interficiendorum, scriptum in pagella, in quo & ipsius, &
multorum amicorum, & libertorum nomina erant: re
deliberata cum illis, liberti Domitianum interfecerunt.

Sed amici prius cum Nerua egerunt, vt Imperium, illo interfecto, reciperet, ne milites seditionem mouerent.

DE ECCLESIA EIVS TEMPORIS.

Domitiani tempore, superstites fuerunt in ea parte orbis terrarum, quæ nobis, propter Romanum Imperium, nota est, Iohannes scriptor Euangelij, qui, post resurrectione Christi, vixit annos septuaginta duos. Dicitur enim ex hac vita discessisse, anno quarto Traiani anno Christi centesimo secundo, anno ætatis suæ, octogesimo nono.

Simeon filius Cleopæ, Episcopus Ierosolymæ, interfectus tempore Traiani, cum attigisset annum centesimum vicesimum.

Ignatius Episcopus Antiochiæ, qui affirmat, se Christum, post resurrectionem vidisse.

Clemens, Episcopus vrbis Romæ, cuius mentionem fecit Paulus in epistola ad Philippenses. Et hic, Traiani tempore, epistolam ad Corinthios scripsit, quam diu Ecclesia Corinthiorum, quotannis, relegere solita est.

Titus in Creta, qui attigit annum ætatis suæ nonagesimum quartum. Et his adiuncti fuerunt multi eorum auditores, qui, cum eis, incorruptam Euangelij doctrinam retinuerunt.

Polycarpus, auditor Iohannis, passus sub Marco Antonio Philosopho, & Vero, Imperatoribus. Hi, & similes multi, & auditores, cum eis consentientes, fuerunt vera Dei Ecclesia. Et hi doctores, quos nominaui, testes, & assertores fuerunt veræ, & incorruptæ doctrinæ.

Simul autem illo tempore, horribiles confusiones fuerunt. Ethnici & Iudæi palàm erant hostes Filij Dei. Deinde alia organa Diabolorum tetros furores sparserunt. Ita multos diuersos hostes Ecclesia habuit: sicut nunc, non soli Turci, & Papistæ, sunt hostes veræ Ecclesiæ, sed etiam multi fanatici homines. Anabaptistæ, Seruetistæ, Stenckfeldiani, &c. Plurimi autem impostores tunc. Domitiani tempore, exorti sunt, & vt fit in erroribus, & dissensionibus, vno capite Hydræ præciso, postea tria nata sunt. Nec singulorum furores recitabo, sed hanc considerationem iudico vtilem esse, de quibus controuersis, præcipua fuerint certamina in Ecclesia, quorum similia deinceps mota sunt, & hoc tempore mouentur.

Quatuor

Quatuor fuerunt præcipuæ controuersiæ.

Prima de Filio Dei. Cerinthus & Ebion contenderunt, tantum esse humanam naturam in Christo. Et nihil esse Christum, antequam ex virgine natus est: sicut & postea samosatenus, & recens Seruetus contenderunt.

A Secunda controuersia fuit similis Anabaptistica, ut Carpocratis, & multorum, qui finxerunt, Christianos oportere facultates conferre in commune, & probauerunt confusiones libidinum.

B Tertia fuit Ebionis, & multorum aliorum, qui contenderunt, oportere seruari ceremonias Mosaicæ.

C Quarta fuit tetra confusio, orta ex questione de causa mali. Marcion, & ante eum, Basilides, posuerunt duo principia contraria, coæterna, bonum & malum, *φῶς καὶ σκότος*, & finxerunt Stoicam necessitatem in bonis, & malis actionibus, & multa portentosa deliramenta addiderunt.

D Harum quatuor sectarum contagia, semper postea hæserunt in Ecclesia. Omnes autem sectæ, de iustitia communem errorem habuerunt, homines esse iustos, propter propria opera: & alij impostores plus, alij minus præstigiæ addiderunt; ut Menander fuit Magus. Aliqui imitati Theogoniam Hesiodi, finxerunt magnam turbam Deorum, quam allegoricè interpretati sunt, ut eluderent doctrinam de Filio Dei, & de Spiritu sancto.

E Hæc præfari in genere volui, quia Diabolus similes furores, omnibus temporibus, spargit, paulum mutata specie. Necesse est igitur considerare integrum corpus veræ doctrinæ, & tenere confirmationes, & refutationes.

F Primum autem confirmentur pij, aduersus hoc ingens scandalum, videlicet, quod, in tot dissidiis, dubitatio oritur, ubi sit veritas, & an aliqua sit Ecclesia Dei, distincta à cæteris gentibus. Huic scandalo opponamus articulum fidei: **G** Credo esse Ecclesiam sanctæ catholicam: & quæramus, quæ & ubi sit illa Ecclesia, scilicet, qua retinet scripta Prophetica, & Apostolica, & Symbola: & intueamur miracula, quæ Deus voluit esse testimonia huius doctrinæ. **H** Discamuseriā ex ipsa doctrina à Deo tradita, semper horribile odiū esse in Diabolis, & eius organis aduersus Ecclesiam, ut in prima cōcione dicitur: Inimicitias ponā inter serpentē, & mulierem. Non igitur excutiant nobis fidem hæc tristia spectacula. Cogitemus & hoc, cum in illo

flore Ecclesiæ, tantum fuerit dissidiorum, hanc vltimam senectam non fore tranquilliorē.

Quia verò easdem controuersias Diaboli sæpè renouant, pertinet ad historiam sciri, qui fuerint assertores, veritatis, quibus vsi sint testimoniis. Iohannes refutauit Cerinthum, & Ebionem. Fuit auditor Iohannis Polycarpus Episcopus Smyrnæ: Polycarpi, Irenæus, cuius extat liber, qui perspicuè defendit hanc sententiam: Quod in Christo, nato ex virgine Maria, sint duæ naturæ: λόγος, & natura humana, assumpta ex virgine: Et quod λόγος non significet sermonem euanescentē, sed λόγον ὑφισταμένον, qui semper adfuit Ecclesiæ, & cum Abraham, & aliis patribus locutus est. Huius scriptoris testimonium prodest, ad confirmandam veritatem, περὶ λόγου; quæ postea in Symbolo Niceno recitatur. Nam Irenæus antecessit Synodum Nicenam ferè ducentis annis.

Scribit idem libro tertio: Polycarpū narrasse historiam de mortæ Cerinthi. Cū Iohannes, Ephesi, venisset in balneum, & ibi videret sedere Cerinthum, inter suos applausores, disputantem, & blasphemias contra Filiū Dei spargentem, dixit Iohannes, suo comitatu: Discedamus, quia statim domus obruet sonantem has blasphemias, & auditores. Egresso Iohanne, domus statim collapsa, Cerinthum & turbam reliquam oppressit.

Sunt apud Irenæū & aliæ refutationes, vtilēs nostris temporibus, aduersus Anabaptistas, & alios, de Magistratibus, & ceremoniis Moysei. Rursus autem infra, de plerisque controuersiis. Hæc nunc monuisse satis sit, de controuersiis temporum Domitiani.

Anno mundi, quatermilesimo, sexagesimo primo.

Anno vrbs Romæ, octingentesimo, quadragésimo nono.

Anno Christi, nonagesimo nono.

NERVA.

NERVA Cocceius, interfecto Domitiano, successit, agens annum sextum, & sexagesimum. Tenuit Imperiū, annum vnum, menses quatuor, & dies nouē. Princeps iustus, & beneficus fuit, iniuste damnatos sub Domitiano restituit. Prohibuit sæuitiā, quæ in Christianos exercebatur, & sycophantas quosdā occidi iussit, inter quos fuit & Sura Philosophus. Iussu eius, delecti sunt Senatores, qui agros emerēt, data pecunia ex publico, & diuiderent

videret egenis ciuibus. Sustulit sumtuosa spectacula. Marcum Vlpium Traianum, natum in Hispania, propter virtutem, adoptauit, & successorem fecit, præsente Senatu, eique insignia Imperij misit in Germaniam, ad urbem

A Coloniam Agrippinam. Postea febre mortuus est.

Scribunt Suidas, & Nicephorus. Neruæ tempore, Iohannem Apostolum, ex Pathmo Ephesum rediisse, vbi, post reditum, annos quatuor vixit. Et reditum eius orna-

B bat, cum Ioannes in urbem ingrederetur, per eum vita restituta est.

Anno mundi, quater millesimo, sexagesimo secundo.

Anno urbis Romæ, octingentesimo, quinquagesimo.

C Anno Christi, nonagesimo nono.

TRAIANVS.

D **V**lpus Traianus Hispanus, anno suæ ætatis, quadragésimo secundo, imperare cœpit, cum ad eum Nerua decretum, de adoptione, ad urbem Coloniam

Agrippinam, misisset. Tenuit Imperium annos nouemdecim, menses sex, dies quindecim. Princeps sapiens, iustus, consilio, & fortitudine, in bellis, excellens. Neruæ acta

E confirmauit, reductis exulibus iniuste condemnatis, & Romæ leges, & iudicia restituit, ius frequenter ipse dixit.

Estque, Senatus decreto, hic honos ei habitus, vt Princeps optimus nuncuparetur. Bibliothecas instruxit, inter quas vnâ, à gentilitia appellatione, Vlpianam nominauit. Fami-

F liarem doctorem habuit Plutarchum, cuius extant vtilia scripta. Præfecto prætorio tradens gladium, dixit: Hoc gladio pro me vtaris, donec iusta facio: si iniusta fecero, contra me vtaris. Hæc verba, si intelligantur de depulsione notoriæ, & atrocis iniuriæ, iusta oratio est, præsertim ad

G Duces exercitus.

Bella tria præcipua gessit. Primum, contra Decebalum, qui circiter annos sedecim, Romanos bello exercuerat, & recens lazygas, qui nunc Transyluani nominantur, vexauerat. Tandem mora, & præliis aliquot victus, mortē sibi

H consciiuit.

Pontem fecit, quo Istri ripas coniunxit in Bulgaria, magno, & mirando opere, nec procul inde Nicopolin condidit, ad quam, magno prælio, victus est Sigismundi Impe-

ratoris exercitus, à Baiazete Imperatore Turcico.

In secundo bello, orientem adiit, vbi Armeniam occupauit: & progressus in Assyriam, ad Arbela vsque, Parthos repressit. Ac, vt gloriæ fuit auidior, dixit se, Alexandri exemplo, in Indiam processurum esse, si esset iunior. **A**
Fuit autem fatalis limes Imperij Romani, Assyria.

Et vt ingens felicitas, nec diuturna est, nec sine aliqua insigni calamitate: ita Traianum tunc fortuna deseruit. Quia & ipse sæuitiam aduersus Ecclesiam exercuerat. Numeraturque ea persecutio Tertia, in qua Simeon, **B**
filius Cleopæ, natus ex sorore Mariæ virginis, Episcopus Ierosolymæ, anno ætatis suæ centesimo, & vicesimo, interfectus est: cum quidem Iudæi eum accusassent, quod natus ex posteris Dauid, videretur aliquando seditionem moturus esse. **C**

Est & Ignatius, Antiochenus Episcopus, Romam ductus, & bestiis obiectus, iam senex: qui familiaris fuerat Apostolis, & epistolas ad Ecclesias aliquot scripsit, in quibus testimonia sunt, de Filio Dei, quod sit *λόγος & σῶμα θεοῦ*. Hoc enim vocabulum extat in quadam eius Epistola. **D**

Reuocarunt autem Traianum ex Assyria, crudelissime seditiones Iudæorum, qui in Ægypto, & Cyrene, & Cypro quadraginta millia hominum, tanta immanitate, trucidarant, vt carnes interfectorum comederint, & cruore eorum facies suas pinxerint. Hic furor Iudæorum eò magis admirandus est, quod recens adhuc erat memoria excidij Ierosolymæ. Nā à secundo Titi anno, vsque ad Traiani decimum octauū, tantum sunt anni triginta quatuor. **E**

Sed cum impendent fatales pœnæ, homines abiecti à Deo, singularibus furoribus attrahunt exitia, vt ostendunt, non solum Iudæorum, sed etiam aliarum gentium historia. Talia exempla intuentes, cohorrescamus, & metuentes iram Dei, doctrinæ diuinæ obtemperemus, & regi nos à Deo, veris gemitibus, petamus. **F**

Hos Iudaicos tumultus, antecessit ingens terræmotus, **G**
in Syria, qui durauit aliquot dies, & multa ædificia euerxit, quorum ruinis, magna hominum multitudo oppressa est. Ipsum Traianū, scribit Dion, à spectro eductū esse in locum tutiorē, ex domo Antiochiæ, in quam diuerterat.

Vt igitur seditiones, in ea vicinia, opprimeret, bellum **H**
mouit contra Agarenos: qui fuerunt pars Arabum, dicti ab Agar ancilla Abrahamæ.

Existimo autem eò colluuiem Iudæorum confluxisse.

In

In eius belli apparatu, cum cœpisset ægrotare hydrope Traianus, profectus in Ciliciam, ibi mortuus est, anno ætatis suæ sexagesimo quarto, cum imperasset annos decem & nouem, menses sex, dies quindecim. Ita, cum postremam hanc expeditionem, ad orientem, multę calamitates exceperint, etiam in hoc Principe cernitur Fortunę inconstantia.

Anno mundi, quatermillesimo, octogesimo.

Anno vrbs Romę, octingentesimo, sexagesimo octauo.

Anno Christi, centesimo, decimo octauo.

A D R I A N V S.

Publius Ælius Adrianus successit Traiano. Tenuit Imperium annos viginti, menses vndecim: filius Adriani Senatoris, qui consobrinus fuit Traiani; fuitque, paterna origine, ex oppido agri Piceni, Adria.

Discedens Traianus ex Syria æger, regendam eam Adriano dederat. Quare, moriente eo, cum exercitus præcipui in iis locis essent, & magna esset autoritas Adriani, propter cognationem Traiani, & propter ipsius industriam, nemo ei prælatus est. Et adoptatus à Traiano dicebatur, seu verè, seu fingente Plotina, coniuge Traiani, quę amabat Adrianum. Scripsit ad Senatum, se non accipere Imperium, nisi & Senatus id iussisset.

Initio Imperij, vt citius Romam venire posset, & prouincię, in Oriēte, tranquilliores essent, cum adhuc in Assyria esset, volens, cessit de Assyria, & pacem fecit, contrētus veteri limite: & Syrię, & aliis prouinciis, rectores dedit. Ipse Romam venit, vt ibi iudicia restitueret, & prouincias ordinaret. Et quia Iudæi non desinebant tumultuari, Iulium Seuerum ex Britannia accersuit, & in Syriam misit, vt Iudæos opprimeret: qui, non ausus magna prælia facere, & dimicare cum audacissimis latronibus, traxit bellum. Interea vires Iudæorum confirmatę sunt.

Vt autem, propter religionis speciem, & plures cōcurrerent, & cresceret audacia, Dux seditiosorum tribuit sibi titulum Messię. Et vt alluderet ad vaticiniū: Orietur stella ex Iacob, nominatus est Bencochab, id est, Filius stellę. Alij scribunt Barcochab, quod prorsus idem est. Nam & Ben, & Bar significat filium. Hic, annos aliquot, in ipsa Iudæa, tenuit quinquaginta castella, & nongentos & octoginta vicos, & muniit oppidum Bethoron, situm in Benjamin, & Ephraim, quod olim & Salomō munierat. Ex ea arce, cū irruptiones facerent, sæpè Romanos profligarunt.

Sed rediit in Syriam Adrianus, & oppidum Bethoron obsedit annos tres, & sex menses. Ibi, cum multi in preliis interirent, & plures fame, & pestilentia morerentur, tandem oppidum vi captum est, & interfectus est Dux seditionis, Bencochab, quem postea Iudæi nominarunt Ben-cosba, id est, Filium mendacij, quod falsò iactitasset, se Messiam esse, & recuperatorem Iudææ. A

Numerus interfectorum scribitur fuisse, quinquies cētum millia hominum. Alij, qui pestilentia, & fame perierunt, non potuerunt numerari. B

In hoc bello, potentia Iudæorum, quanta reliqua fuit, fracta est. Et exemplum est dignum consideratione, quod ostendit, quales furores sint in impiis, à Deo abiectis, cum fatalibus pœnis vrgentur: & simul monet, ne, falso prætextu religionis, seditiones moueantur, sicut, nostro tempore, fecerunt Anabaptistæ Monasterienses, quorum rex verè fuit Ben Cosba, id est, filius mendacij. C

Iudæi ipsi hanc historiam atrocissimè narrant, & dicunt, bellum hoc cōtinuatum esse sex annos. Ipse Adrianus scripsit ad Senatum Romanū, ne hæc victoriam, paruo labore partam, existimarent: & ad pacem Orientis, scirent plurimū cōducere, huius seditionis oppressionem. D

Nec tantū Romanis, sed etiam Christianis fuit hostis ille BenCosba: vbicunque enim occasio fuit, crudelissimè interfecit Christianos in Palæstina. Cum igitur postea Adrianus pelleret Iudæos, distinxit ab eis Christianos: & cum in Ierosolymæ ruinis rursus ædificari urbem sineret, quam nominavit à suo nomine Æliam, concessit vt ibi Christiani habitarent: fuitque primus Episcopus ibi Marcus, non ex Iudæis parentibus natus. Adeò igitur tūc mutata est vrbs Ierosolyma, vt nec ritus, nec ciues Iudæos, nec nomen vetus retinuerit, vt clarè conspici posset, deletam esse politiam Iudaicam, & Deū nolle eam restitui. E

Hæc Iudaica historia, in vita Adriani, præcipuè digna est consideratione. In ipso verò, quæ magnitudo ingenij, eruditionis, industriæ, & consilij fuerit, legatur apud alios. Studia doctrinarum intellexit, & ornauit. Remouit à munere docendi parum idoneos, datis alimentis, & magis idoneos præfecit. Certauit cum doctis scribendo, & disputando. Quotannis sibi scripsit ipse prædictiones astronomicas. Respondit & ineptè iocantibus. Quidam Poëta versus ei exhibuerat. F

Ego nolo Casar esse,

Ambulare

*Ambulare, per Britannos,
Scythicas pati pruinas. Huic mox respōdit, deridens ei^{us}
Cynicam simulationem:
Ego nolo Florus esse.*

- A *Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas.
Culices pati rotundos. Moriturus, pronunciauit hos versus.
Animula, vagula, blandula,
Hospes, comesque corporis,
B Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis iocos.*

- C *Talis est querela, & dubitatio in mentibus non confir-
matis luce doctrinæ Christianæ. Mortuus est, anno ætatis
sux, sexagesimo tertio; Imperij, vicesimo secundo. Ossæ
condita sunt in mole Adriani, quæ nunc Romæ est Arx
sancti Angeli,*

- Anno mundi, quater millesimo, centesimo primo.
Anno Romæ, octingentesimo, octogesimo nono:
D Anno Christi, centesimo tricesimo nono.*

ANTONINVS PIVS.

- E **A**NTONINVS Pius adoptatus ab Adriano, tenuit Im-
perium annos viginti tres. Solus, omnium Principū,
sine ciuili sanguine fuit. Senatus auctoritatem pluri-
mi fecit. In iudicando Iurisconsultos adhibuit, Vlpium
Marcellum, & Iabolenum. Stipendia literarum, & philo-
sophiæ doctoribus, etiam in prouinciis, attribui cōstituit.

- F *Nemini bellum intulit, sed inferentes repressit: ac in li-
mitibus nominatim scribuntur repressi Daci, & Alani. Sæ-
pè repetiuit dictum Scipionis: Malle se vnum ciuem ser-
uare, quàm mille hostes occidere. Facetè dicta etiam pla-
cidè tulit. Ingressus in domū amici, cū ibi vidisset por-
phyreticas colūnas, interrogauit, vnde allatæ essent. Re-
G spondit Paterfamilias: In aliena domo surdum, & mutum
esse decet; id est: Nec fabellas efferentem, nec curiosè sci-
scitantem aliena, nec petacem. Delectatus est Imperator
hac libertate. Mortuus est, anno ætatis suæ, septuagesimo.*

H M. ANTONINVS PHILOSOPHVS.

- M**ARCUS Aurelius Antoninus Philosophus successit
Antonino Pio, volēte Senatu. Tenuit Imperiū an-
nos decem, & nouem, dies vndecim. Initio Imperij,

collegam fecit fratrem, L. Verum. Ac primum tunc regnare duo Augusti, pari potestate cœperunt.

Sciendum est autem, non fuisse eos naturâ fratres, sed adoptione. Et vt discerni familię possint, sciendum est: ab Adriano adoptatum fuisse initio Ælium Verū, quo mortuo, ante ipsum, deinde adoptauit Antoninum Pium. A

Ælius Verus.

L. Verus natus
ex Ælio Vero.

Antoninus Pius adoptauit Marcum Antoninum Philosophum, natū ex fratre vxoris Antonini Pij, videlicet ex Antonino Vero. Adoptauit Pius & L. Verum, filium Ælij Veri. B

Mores collegarum dissimiles fuerunt, L. Verus voluptatibus deditus fuit, sed Marci virtus texit vitia Lucij, & moderatione, ac patientia Marci, cōcordia retenta est, sicut inter dissimiles non potest retineri concordia, nisi alterius sapientia, & sanet, & ferat deteriolem. C

Mota, & repressa est sœuitia aduersus Christianos, Marci tempore; vt postea dicam. Sed in omnibus aliis partibus gubernationis, Princeps optimus fuit, sapiens, iustus, modestus, beneficus, amans, & intelligens doctrinarum. Nec infeliciter gessit bella. Extat eius laudatio insignis, & digna memoria, apud Dionem, his verbis: ὁμοιος δὲ τὰ πάντων ἑνὶ τοῦ καὶ ἐν ἐδ ἐνὶ ἡλλιωθῆ. ἔτιως ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς ἀνὴρ ἦν, καὶ ἐδ ἐν πρὸς ποιήσιν εἶχεν: παμπόλλα μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παιδείας ἀφελήθη. D

Sunt autem duæ egregiæ virtutes, in magnis, & in paruis: constantia in perferendis aduersis, quæ ferre necessaria causa est, & misericordia erga ciues, vbi decet leniri asperitatem: vt Cyrus, Scipio, fuerunt firmi aduersus hostes pertinaces, misericordes erga cedentes, iuxta dictum: *Parcere subiectis, & debellare superbos.* Quia iustitia, & beneficentia sunt necessariae virtutes. Has etiam prædicat in Antonino Dion, his verbis: Οὗ δὲ Μάρκος ἀτελεῖς τὸν, οἷος ἀπασιν τοῖς ἀνιάρους ἀντέχειν, ὥχετο φερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν ἐς τὸ ἀνθρώπινον. Accessit ad auditoria Philosophorū, etiam cū esset Imperator, egressus annum quinquagesimum. Et cū sumptuarias leges ferret, non caruit obtrectatoribus, qui calumniosè interpretati sunt eius seueritatem, & H dixerunt, eum tyrannidem exercere, prætextu philosophiæ, sicut vsitatum est, rectissimas voluntates, calumniis laesare. E

Extat liber M. Antonini, de seipso; qui & recens editus est. In eo libro sunt commonefactiones de virtutibus Principi necessariis: de iustitia, de beneficentia, de patientia in ferendis iniuriis, ne maiora mala, oriantur, iuxta dictum Periandri: *μὴ ἰσὺ κακὸν ἐν κακῷ*.

A Bella gessit præcipua quatuor. Oppressit seditiones, in Britannia. Catos depulit à Rhetia, & compescuit. Aduersus Parthos misit fratrem L. Verum, qui mansit Antiochia, indulgens voluptatibus. Sed, duce Cassio, Parthi repressi sunt, & facta est pax, hac conditione, ne in Syriam Parthi transirent.

B Maius autem bellum fuit, ad quod ipse, cum fratre, profectus est, aduersus Marcomannos, & Quados. Nec verò dubium est, Marcomannos fuisse eos, qui nunc Moravi dicuntur, & vicinos aliquos. Quia Ptolemæus expressè inquit, fuisse Boemiam limites, Sudetes montes, qui sunt iuga versus meridiem, Voilandos, & Mysos. Et è regione, Siluam Gabretam, id est, altitudinem latam. Et sub ea silua fuisse Marcomannos, ubi nunc est Moravia.

C Vicini Marcomannis fuerunt Quadi: videlicet Silesiæ pars, & regio inter Vratislauiam, Cracouiam, & ad Carpathum. In hoc limite Imperij, semper bella difficilia Romani gesserunt. Tunc verò, ad alias difficultates accesserat tanta siccitas, ut milites, & equi siti perirent. Erat autè in exercitu Romano, Christiana legio, quæ nomen habebat à Melite, ubi Paulus semina Euangelij sparserat. Hæc legio non solum ferro, sed etiam precatione præliabatur: & cum publicam precationem indixisset, qua peteretur pluuia, & bonus exitus belli, mox ingens tempestas orta est, in qua simul Deus, & largam pluuiam Romano exercitui dedit, & crebra fulmina contra Quados iaculatus est. Hac victoria, precibus Christianorum parta, Imperator huic legioni nomē dedit, *Κεραινοβόλος*, id est, fulminatrix.

D Hoc exemplum memoria dignum est, quia ostendit legitimam militiam Deo placere, & Deum, propter Ecclesiam Imperiis sæpè benefacere, sicut benefecit Cyro, Constantino, Theodosio, propter Ecclesiam, ut scriptum est: Si quis dederit potum aquæ, vni ex minimis meorum, habebit mercedem; sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostendit. Ac post hanc victoriam, M. Antoninus decreta contra Christianos aboleuit.

In bello Marcomannico biennium cōsumtum est. Fit-

que mentio, inter socias gentes, Hermundurorum, & Nariscorum. Certum est autem Hermunduros esse, qui nunc superiora loca, in Misnensi regione, tenent. Nariscos esse Voitlandos, & proximos vicinos, facta appellatione à Norico.

In reditu ex bello Marcomannico, collega L. Verus mortuus est apoplexia. Marcus, cum superstes fratri fuisset annos octo, mortuus est, anno ætatis suæ, sexagesimo primo.

Horum Imperatorum tempore creuit Ecclesia, non solum multitudine, sed etiam eruditorum numero: quia Principes eruditi fuerunt multi. Ad eos scripserunt apologias, pro Christianis, Iustinus, Aristides, Athenagoras, & alij, ferè similibus vñ argumentis.

In collatione doctrinæ Christianæ, & Ethnicæ ostenderunt, rectiùs sentire Christianos, vnũ esse Deum, omnium creaturarum conditorem: & improbarunt turbam Deorum, quam finxerunt Ethnici. Ostenderunt & leges Christianorum de castitate, & coniugiis, honestas esse, & improbauerunt libidinum confusiones, quas Ethnici admittebant, & probabant. Improbauerunt & gladiatorum pugnas, in quibus, per ludum, homines interficiebantur. Et hac demonstratione damnarunt Ethnicas opiniones, & superstitiones, quod impossibile sit, esse cœtum Deo placentem, qui probet legem contrariam legi naturæ. Iustinus etiam tempora confert, & ostendit doctrinam Christianam antiquiorem esse Ethnica, & historiam Moisaicam vetustiore Græcis esse. Inde & dictum est Tertulliani: Primum quodque, verissimum est.

Tempore M. Antonini, Romam venit & Polycarpus, Smyrneus Episcopus, Iohannis Apostoli auditor, ac vidit, & ibi refutauit Marcionem Hæreticum, & multos ab eo seductos, ab errore reuocauit. Cum Marcion, ei obuiã factus, interrogasset, an se agnosceret? inquit ille: Agnosco primogenitũ Diaboli. Nam quæstio, de causã mali, tunc quoque ingētia certamina peperit. Marcion cōstituit duo principia pariter æterna, inter se pugnãtia, videlicet duos, quorum alterum dixit esse causã peccati, sicut postea Manichæi nominarunt ὕλην, & ortos ab hoc principio dixerunt non posse conuerti ad bonum. Alterum dixit esse bonum, quod Manichæi nominarunt lucem, & dixerunt, ortos à luce, non posse damnari, quicquid faciant: ac Stoicam necessitatem in bonis, & malis constituerunt.

Hæc tetra deliramēta latè sparsit Marcion, in Asia, & Roma

mæ: quæ nata sunt ex Stoicis disputationibus, de necessitate, quæ, eò sunt perniciosæ moribus, quia, cùm fundamentum hoc positum est, Omnia necessariò fieri, diligentia abiicitur regendi mores, & accedit aut desperatio, aut
A in securis confidentia. Si quis cogitat, se ab ὕλῃ ortum esse, non expetit conuersionem.

Vt autem & species inusitata sanctitatis offunderetur, hominum oculis, Marcion prohibuit coniugium. Et tamē ipse Diaconi in Cyprio coniugem abduxit, quæ postea re-
B uersa ad maritum, narrauit magnam turpitudinem istius sectæ..

Talia fuerunt certamina, in illa aurea ætate, primæ Ecclesiæ, mox post Apostolos. Polycarpus supplicio affectus est Smyrnæ, tempore M. Antonini, anno sexagesimo post
C Iohannis Apostoli mortē, cùm quidem diceret, se octoginta sex annos Deo seruire. Audiuit igitur Iohannem anno decimo sexto ætatis suæ aut circiter. Doctrinā fuisse Polycarpi eam, quæ recitatur in Irenæo, non dubium est. Nec alia fuit Iohannis. Et quidem cum voce Ecclesiarum nostrarum planè congruit Irenæus.
D

Anno mundi, quater millesimo centesimo, quadragesimo tertio.

Anno vrbs Romæ, nongentesimo, tricesimo primo.

Anno Christi, centesimo octogesimo secundo.

E

COMMODVS.

Commodus successit patri M. Antonino Philosopho. Regnavit annos duodecim, & menses nouem, à prima statim pueritia turpis, & crudelis. Videturque
F Romanæ Monarchiæ tempus à Iulio, vsque ad M. Antoninum Philosophum, velut ἀκμὴ fuisse. Postea plurima tetra monstra regnarunt. Sequutæ sunt assiduæ seditio-
G nes, & multa bella ciuilia. Nobilitas deleta est, partim à tyrannis, partim in bellis ciuilibus: exercitus ex barbaris gētibus collecti: disciplina vetus extincta: magistratuum, & militum in prouincijs rapacitas, & libidines creuerunt.

Cùm autem tantas in genere humano confusiones in-
H tuemur, deploremus misérias humanas, & cogitemus simul, non tamen vniuersum genus humanum, tantùm ad hæc horrenda mala nasci: sed verè Filium Dei missū esse, vt inde Ecclesiam æternam excerpatur, cuius efficiamur ci-
ues: & protegi ac seruari nos in ea petamus, sicut Israelitæ

seruati sunt intra domos, quarum limina sanguine Agni conspersa erant.

Hæc breuiter dicere malui, quàm horrenda flagitia Commodi recitare, qui cùm multos Senatores, & alios iniuste interfecisset, tandem per Præfectum prætorio Latum, & concubinam Martiam strangulatus est. A

Interea tamē creuit Ecclesia. Nam, sub Commodō, scribunt, magnā frequentiam fuisse Collegij Alexandrini: & floruisse, eo tempore, interpretes doctrinæ Propheticae, & Apostolicae, Pátænum, & Clementem, qui narrat, se fuisse auditorem Pantæni. Dicitur autem Pantænus postea Euangelium docuisse in India. Ac fuisse plures tunc, qui nominabantur Euangelistæ, id est, quorum singuli Euangelium, in multis prouinciis, docebant. Vnde intelligi potest, quid Paulus nominauerit Euangelistas, cùm discer- nit eos à Prophetis, Apostolis, Pastoribus & Doctoribus. B

Clementis libri extant, in quibus refutationes sunt Ethnicorum, Iudæorum, & multorum Hæreticorum, quorū plerique, doctrinam similem Anabaptisticae, sparserunt, & addiderunt furores superiorum, de duobus principiis contrariis. & pariter æternis, Bono, & Malo, & contendunt in Christo tantum esse humanam naturam: prohibuerunt certos cibos: iusserunt omnia in commune conferri: alij coniugia prohibuerunt: alij promiscuos concubitus approbauerunt. C

Narrat, de prohibitionē coniugij, Hæreticos citasse colloquium Christi, & Salomes, quod ait in Euangelio Ægyptiorum scriptum esse. Interroganti Salomæ, quando venturū esset regnū Dei, respondet Christus: Cū cessabit opus mulieris. Inde ait, Clemens Hæreticos argumentatos esse, de futura coniugia, postquam Christus natus sit, & iā inchoata sit Euangelij prædicatio. Tales ludi sunt Hæreticorum, detorquere dicta in peregrinas sententias. Christus nominat opus mulieris, scilicet Heuē peccatum, & mortem: illi generationem interpretati sunt, quæ est Dei institutum, vt fiat, copulatione maris, & fœminæ. D

Sic & definitionem iustitiæ, malè detorsisse eos, narrat: *Δικαιοσύνη ἐστὶ κοινονία θεῶν μετὰ ἰσότητος.* Ergo omnes omnium rebus, & vxoribus æqualiter vtantur. At definitio, si non reiicienda est, loquitur de æqualitate ordinata lege Dei, quæ dicit: Non mæchaberis: Non furtū facies. Talis sit æqualitas, qualis lege ordinata est. E

Ceterum ipsa definitio, si non insulse enarretur, Legalis est. F

G

H

est, non Evangelica, quia non facit mentionem Mediatoris, sed loquitur de effectu, videlicet de nouitate, iuxta primam, & secundam tabulam Decalogi. Nouitas, iuxta primam tabulam, est communicatio, qua se Deus nobis communicat, id est, qua fulget in nobis, rectè agnoscitur, & accendit in nobis, verbo, timorem, dilectionem, fiduciam Dei, &c. Deinde, in secunda tabula, iustitia est æqualitas, id est, dilectio proximi ordinata lege Dei. Hæc interpretatio congruit cum Osiandrica definitione, de iustitia essentiali. Neesse est autem prius teneri definitionem iustitiæ fidei, qua, propter Mediatorem, persona placet Deo, per misericordiam, iuxta dictum: Iustificati fide, pacem habemus.

Hæc de libris Clementis breuiter dixi, vt sciant iuniores, contineri in eis & historias, & disputationes aliquas consideratione dignas.

Anno mundi, quater millesimo centesimo, quinquagesimo sexto.

Anno Romæ, nongentesimo, quadregesimo quarto.

Anno Christi, centesimo nonagesimo quarto.

PERTINAX.

Pertinax successit Commodo interfecto, regnauit menses duos, dies viginti quinque, natus libertino patre, docuit grammaticam. Postea factus miles, virtute creuit. Rexit Rhetiam, Noricum, Mysiam & Daciam. Et quia Præfectus vrbs erat, interfectores Commodi, vt defensionem haberent, Imperium ad eum detulerunt. Mox & à Senatu appellatus est Imperator. Sed cum milites prætorianos, qui Commodi tempore infinitam licentiam habuerant, coërceret, venit in odium, & ab ipso Læto Præfecto prætorio, qui eum Imperatorem fecerat, interfectus est, anno ætatis sexagesimo primo.

DIDIVS IVLIANVS.

Cum autem in illa seculi turpitudine, nec in Principibus autoritas esset, nec in militibus modestia, Sulpitianus Præfectus vrbs, & Didius Iulianus palam, & impudenter mercati sunt Imperiū. Sulpitianus promisit singulis prætorianis quingentos coronatos, videlicet sextertia viginti. Iulianus promisit sexcentos coronatos, &

viginti quinque, videlicet sestertia viginti quinque. Ita vincit Iulianus, qui tenuit Imperium duos mēses, & dies quinque. Cūque esset helluo, & aleator, nec daret promissa militibus, statim venit in odium. Et alibi exercitus in Pannonia Imperatorem appellauit Seuerum, cuius fuit **A** excellens ingenium, & virtus. Inde ciuile bellum ingens ortum est inter Seuerum, & Pescenium Nigrū, Syriae Rectorem, & Clodium Albinum Britanniae Rectore, quod significarunt Parelia in primo sacrificio Iuliani cōspecta.

Anno mundi, quater millesimo centesimo quinquagesimo septimo. **B**

Anno Romae, nongentesimo quadregesimo quinto.

Anno Christi, centesimo nonagesimo quinto.

SEVERVS.

SEVERVS Imperator successit interfecto Iuliano. Regnavit annos octodecim. Natus fuit in vrbe Aphricae Lepti, equestri loco, Romae educatus à M. Antonino Philosopho. Propter industriam, primū Quæstor in **C** Betica factus est: deinde quatuor legionibus præpositus est, in Hispania. Postea Lugdunensem prouinciam, magna cū laude, rexit: deinde Pannoniam & Germaniam. Cū interfectus esset Iulianus, Romam accessit, & honorificè à militibus, & Senatu exceptus est, & Imperator appellatus. **E**

Scribit Dion, se nullam vidisse splēdidiorē pompam, quā ingressum eius in urbem Romam. Vbi cū ad portam venisset, descendens de equo, pedes accessit ad Capitolium. Deinde milites, qui Pertinacem interfecerant, exautoratos expulit ex Imperio. Interfecit & Lætum Præfectum prætorio, qui autor fuerat necis Commodi, & Pertinacis. Iudicia restituit, & pace in Occidente constituta, in Orientē profectus est contra Pescenium Nigrum, qui ex Syriaco exercitu, Imperator appellatus erat. Cū hoc vetus ei amicitia in Gallia fuerat: & non defuit virtus Pescenio. Vicit autem tribus magnis præliis Seuerus. Primo **G** ad Cizycum: deinde ad Niceam: tertio ad Issum in Cilicia, vbi Darium vicit Alexander. Cūque in exercitu Pescenij viginti millia trucidata essent, fugiens Pescenius Antiochiam, ibi interfectus est, & caput pilo infixum circumlatum est. **H**

Initio belli occupauerat Pescenius Byzantium, quod Seuerus obsidione cinxit totum triēnium. Ac defensum est
tanta

santa pertinacia, ut ad humanas carnes ventum sit. Tandem verò, cum Byzantij, & fame, & tempestatibus coacti, deditionem facerent, Seuerus iussit demoliri muros. Ita vrbs à Carthaginensibus condita, & quæ diu floruerat, delera est. Nam à Philippo Macedone (quanquam vrbs multò vetustior est) ad Seuerum Imperatorem, sunt anni circiter quingenti. Postea à Constantino instaurata est.

Interuallum à Seuerò, ad instauratorem, sunt anni cētum, & amplius triginta.

- B** Cū autem Seuerus iam maximam Romani Imperij partem teneret, rediens in Italiam, bellum mouit aduersus Albinum, quem antea collegam fecerat. Rexerat Britanniam Albinus, & Frisios domuerat, ac propter nobilitatem, Romæ Senatoribus carus fuit : Fitque primū in
C historia Romana, Frisiorum mentio, in rebus gestis huius Albini. Obiecit autem Seuerus Albino, quod societatem non bona fide coluisset.

Vicit Albinum ad Lugdunum, magno prælio, in quo ipse Seuerus ictus, de equo decidit, & extinctus putabatur.

- D** Victor, Albini caput præcisum, Romam misit. Deinde solus tenens Imperium, magnam crudelitatem exercuit. Interfecit aduersariorum amicos, & multos alios, prædæ causa.

- Vxorem habuit primam Martiam, quam Romæ duxit
E tempore Marci Antonini, ex qua ei filius natus est Bassianus. Hac mortua, noluit vxorem ducere, nisi quæ haberet regiam γένειαν, ut fuit studiosus, & peritus astrologiæ. Duxit igitur in Syria Iuliam, ex qua natus est ei alius filius Geta, quem, ut postea dicemus, interfecit frater Bassianus.

- F** Postremam expeditionē Seuerus in Britanniam suscepit, ubi mortuus est Eboraci. Vixit annos sexaginta quinque, menses nouem, dies viginti quinque. Moriturus, deplorans humanas miseras, dixit: Omnia fui, & nihil mihi
G prodest: Πάντα ἐγένεμην, καὶ ὅδ' ἐν ἐμοὶ λυσιτελεῖ.

Filiis misit legendam Micipsæ orationem, quæ extat apud Salustium, in qua hæc sunt verba: Concordia parue res crescunt: discordia maximæ dilabuntur.

- H** Apud Dionem, hæc, de eo, verba sunt: Erat corpore robustus, nisi quod senex podagra laborauit. Acies mentis fuit acerrima, & validissima. Doctrinas appetiuit, & intellexit, nec tamen garrulus fuit. Non ingratus amicis, sed aduersus inimicos acerrimus. Intentus in ea, quæ agen-

da erant, nihil morabatur fabellas, & rumusculos, qui de ipso spargebantur.

In eius historia, exemplum est insigne aulici Plautiani, qui summam potentiam nactus, postea ea abutitur, & à Domino tollitur. A

Plautianus enim Afer, ex tenui loco, euectus est ad summam potentiam, & maximas opes, à Seuerō: adeoque carus ei fuit, ut filiam eius, dederit Seuerus, Bassiano. Sed scribit Dion, de Plautiano: Omnia concupiscebat, omnia petebat, omnia accipiebat, nec gentem, nec urbem vllam relinquebat non spoliata, sed omnia, & vndecunque rapiebat. Cætera magis tetra omitto. Talis cum esset, non potuit diuturna esse felicitas. Sed primum hoc furore punitus est, ut vitæ Seueri, & Bassiani infidias strueret: quibus deprehensis, Plautianus à Seuerō in Palatium vocatus, ibi interfectus est: & cadauer monstratum Iuliæ, ut lætaretur, & filiæ Plautiani, ut dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui fiducia potentiæ suæ, nimiam licentiam sibi sumferat, oblitus huius præcepti: B

Fortunam reuerenter habe, quicumque repente

Diues, ab exili progrediare loco. C

Exercuit Seuerus etiam sæuitiam contra Christianos, in qua Leonides, pater Origenis, propter confessionem, supplicio affectus est, qui quidem filium, magna cura doceri curauit. D

Est igitur Origenes factus catechetes in Alexandrina Ecclesia, agens annum decimum octauum. Variam historiam continet tota eius vita, quæ legatur apud Eusebiū.

Iuniores hoc studij, & diligentiae exemplum, meminerint, quod linguam Ebræam studiosè didicit, & interpretationes contulit. Opus igitur contexuit, quod nominauit. E

ἑξάγων, id est, distinctum in sex lectiones, seu columnas

Prima erat Ebræa, scripta Ebræis literis.

Secunda, Ebræa, scripta Græcis literis.

Tertia, Græca interpretatio septuaginta interpretum. F

Quarta, Aquilæ.

Quinta, Symmachi.

Sexta, Theodotionis. G

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conseruare: & consideratis interpretationibus, eligi maximè propriam: H

Hi libri in Ierichunte asseruati sunt, quorum similes adhuc Hieronymi tempore reliquos fuisse apparet, quia sæpè recitat illorum interpretum verba. Tales libri nō sine magno

magno sumptu, & multorum collatis operis, adornari potuerunt. Quare inde illius temporis liberalitas, in iuuandis studiis, æstimetur.

A De doctrina Origenis olim quoque magnæ contentiones fuerunt, sed non multa ipsius scripta ad nos peruenerunt. Quæ in Latinam linguam conuersa sunt, apparet mutila esse, & non rectè consuta. Potest etiam fieri, cum tam multa scripserit, ut non semper fuerit intentus, sicut dicitur: *χωρίς τὰς εἰπεῖν πολλὰ, καὶ τὰ καίρια*. Et manifestum est eum, in enarratione epistolæ Pauli ad Romanos scriptæ, sæpè errare.

B Hoc notum est, fuisse eum immodicum in allegoriis, quod ita accidit. Cum Ethnici deriderent Mosaica scripta, propter ritus de cibis, & sacrificiis, Origenes tradidit interpretationes allegoricas, ut reconditâ sapientiam continere viderentur, sicut Pythagoræ dicta, aut poëmata. Verum est autè, umbras aliquas in ritibus, traditas esse, quæ aliud significant, ut Agni mactatio, significat Christi mactationem. Cum Psalmus dicit: Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor: Hyssopus tinctor in sanguine vituli, significat ibi sanguinem filij Mediatoris. Arca in adyto templi significat Ecclesiam, quæ est custos doctrinæ à Deo traditæ, sicut in arcam Tabulæ Decalogi collocatæ erant. Sed talium figurarum oportet concinnâ accommodationem, ad res significatas fieri, oportet etiam modum esse.

C Sed Origenis tempore, gustata harum picturarum dulcedine, hic ludus nimium creuit. Cum enim solus homo habeat naturam imitatricem, vsitatum est noua, & præsertim admirabilia, ut in vestitu, imitari. Quare ætas illa nimium delectata est allegoricis picturis, & amisit principalem doctrinam.

D Ideo Epiphanius, & multi alij reprehenderunt scripta Origenis, & monuerunt, non omnia in allegorias transformanda esse, sicut eruditè inquit Epiphanius *τὰ ῥήματα θεῶν ἔκ πάντα ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλ' ὡς ἔχει: θεωρίας δὲ δεῖται καὶ αἰσθησεως, εἰς τὸ εἶδέναι ἐκαστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν*. Hoc est, Verba Dei non omnia indigent allegoriis, sed sicut se habent. Indigent autem speculatione, & sensu, ad sciendam cuiuslibet rei substantiam. Nā in articulis fidei, in lege morali, & in promissione gratiæ, necesse est retineri nativā verborum significationē. In aliis materiis, ut in ritibus, picturæ sunt, quæ aliud significant. Et tamen iudicio opus est, ubi etiam verborū proprietas retineatur.

Ait autem Epiphanius, speculatione opus esse, id est, Grammatica, & Dialectica, videlicet cōsideratione phrasīs, collatione locorum, definitionibus, distinctionibus, & iusta consequentia in argumentis.

Ait & sensu opus esse, id est, experientia monstrante vocabula, vt experientia ostendit, quid significant, vita, mors, dolor, timor, consolatio, lætitia, fides, &c. A

Hæc de Origene ideò breuiter dixi, vt iuniores discernant materias, & considerēt, vbi allegoriæ locus sit. Quia non omnia in allegorias transformanda sunt.

Anno mundi, quater millesimo centesimo septuagesimo quinto. B

Anno vr̄bis Romæ, nongentesimo sexagesimo tertio.

Anno Christi, ducentesimo decimo tertio.

ANTONINVS BASSIANVS. C

ANTONINVS Bassianus Caracalla, Seueri filius ex prima coniuge Martia, regnavit annos septem. Nomen Caracallæ habuit à figura vestis, qua & ipse usus est, & cuius similes militibus & populo donavit. D

Crudelissimus & incestus. Initio Imperij fratrem Getā, natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris collegam esse, interfecit pendente collo matris Iuliæ, & clamantē: Mater, opem fer mihi, interficior. Ac mater non tantum sanguine filij respersa est, sed etiam vulnus in manu accepit. Hæc tamen postea Priuigno Bassiano nupsit, & quidem inuitans eum. Cū enim, quasi per negligentiam, coram eo nudasset sinū, & ille diceret: Vellem si liceret, illa contra ait: Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Publicè igitur eam duxit, & vxoris loco habuit. Quare & postea Alexandrini eam Iocastam, & ipsum nominarunt OEdipum. Sed huius ioci magnas pœnas dederunt. Trucidavit enim, in vr̄be Alexandria, Bassianus multa millia ciuium. E

Romæ iniuste plurimos Senatores, & alios interfecit, & inter hos Papinianum Iurisconsultum Præfectum vr̄bis, docentem ius; quod excusare necem Getæ noluit. Cū enim iussus esset eam excusare, recusans, respondit: Non tam facile est excusare parricidium, quàm facere. Hæc fortitudo necessaria est, malle mori, quàm defendere iniustam causam. F

Cū vellet Bassianus, in omnibus rebus, imitator esse Alexandrini. G

Alexandri, scholas Aristotelicas Alexandriae aboleuit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens, Aristotelem iuuisse consilium, mittendi venenū, ad necandum Alexandrum.

- A** Venit in Galliam, vbi Praefulem Narbonensem, & multos alios magistratus occidit. Inde accessit Rhetiam, & trucidatis aliquot millibus Germanorum, nominavit se Germanicū. Satellites etiam multos ex Germanis sibi delegit. Postea transiit in Asiam, & movit bellum Parthicū: vbi, cum multa turpiter, & crudeliter fecisset, consilio Macrini Praefecti praetorio, a satellite Martiali, cuius fratrem interfecerat, occisus est.

- B** Cadaver missum est nouercae, & uxori Iuliae, quae Antiochia erat. Illa, supra corpus Bassiani iacens, sibi mortem consciuit. Hic fuit exitus incestae consuetudinis. Vixit Bassianus annos quadraginta tres.

Anno mundi, quatermillesimo centesimo octogesimo secundo.

- C** Anno Romae, nongentesimo septuagesimo.
D Anno Christi ducentesimo vicesimo.

POPILIUS MACRINVS.

- E** **P**opilius Macrinus Praefectus praetorio, post Bassiani necem, factus est Imperator ab exercitu, qui in Assyria erat, ne milites tam procul ab Italia, sine Principe essent. Regnavit menses quatuordecim. Fuit libertinus, & factus est tabellio sub Commodus. Fecit Caesarem filium Diadumenum.

Initio Imperij sui, & reipublicae consulens, pacem emit a Parthis, data pecunia. Deinde Antiochia ludis deditus, venit in odium militum, propter asperitatem, & tenacitatem.

- F** Intet caetera eius facta, hoc narratur. Cum duo milites hospitam vi compressissent, inclusit eos in duos boues, exertis capitibus, ut colloqui possent, donec extincti sunt.

Quia autem Bassiani memoria grata fuit militibus, & filius Bassiani dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit Heliogabali, exercitus pecunia corruptus ab auiā

- H** Heliogabali, ad eum defecit, & mox seditionem movit adversus Macrinum, qui, post infelicem pugnam, fugit in Bythiniam. Ibi, cum audiisset filium Diadumenum interfectum esse, latitans in suburbano quodam, Macrinus, & ipse interfectus est.

Hic fuit exitus eius, cum non multò ante scripsisset ad Senatum Romanum, se nolle Imperium accipere, nisi volente Senatu. Quia multi mallent interfici Imperatores, quàm viuere, non potiti hoc summo fastigio honorum, quod & ipsi accidit.

Et si autem totam Heliogabali mentionem prodesset deletam esse, ex omnibus monumentis, propter horrendam spurcitiem, tamè stirps recitatur, propter Alexandrū Seuerum. Quia ex eadem stirpe turpissimum monstrum, & honestus Princeps nati sunt.

Iulia, nupta Seuero, & deinde Bassiano, de qua supra diximus, sororem habuit Mæsam, quæ Romæ, apud Iulium diu vixit.

Hæc Mæsa filias duas habuit. Alterius nomen est Soæmis, alterius Mammæa.

Soæmis consuetudinem habuisse cum Bassiano dicitur, cum Romæ adolescens esset. Inde natus dicitur hic Heliogabalus.

Auia, & mater, sequutæ Bassianum cum Iulia, redierunt ad urbem Emesam in Syriam.

Ibi & Mammæa vixit, nupta viro nobili, Vario Marcello. Ex hoc Vario, & Mammæa natus est Alexander Seuerus. Fuerunt igitur sororum filij duo dissimillimi cognati, Heliogabalus, Alexander Seuerus.

Sorores.

Iulia nupta Seuero
deinde Bassiano.

Mæsa, filia

Soæmis concubina
Bassiani.

Mammæa nupta
Vario Marcello.

Filius Heliogabalus. Filius Alexander Seuerus

Nomen Heliogabali est ab idolo, cuius sacerdos fuit, hic Soæmidis filius. Fuit autem nomē urbis in Phœnicia, Gebal, clara artificum industria. Inde nominatum esse idolum existimo, El Gebal, id est, Deum Gebal. Postea Græci El mutarunt in ἑλως. Fortassis partim Græca, partim Syriaca,

riaca vox est, ἡλιος & Gabal, quod significat terminū, seu metam: quia Sol terminator est, & metas annorum facit, fuitque statua figura trianguli, vt Phœnicum, & Chaldeorum idola significarunt multa, de astris.

A Anno mundi, quater millesimo centesimo octogesimo quarto.

Anno vr̄bis Romæ, nongētesimo septuagesimo secūdo.

Anno Christi, ducentesimo vicesimo secundo.

B

VARIVS HELIOGABALVS.

VARIVS Heliogabalus, filius Bassiani, vt existimabatur, Mæse auia calliditate, & largitionibus factus est Imperator. Regnavit biennium, & septem mēses. Superavit turpitudine omnes, qui in historiis infames sunt, propter libidines. Nominatus est Sardanapalus, sed multo fuit contaminatior. Fecit Cæsarem consobrinum Alexandrum, persuasus à matre, & Mammæa, quæ metuebant, oppresso isto, Imperium peruenturum ad alienum. Sed postea misit milites, qui Alexandrum trucidarent. Hoc, cum prætoriani milites rescivissent, qui Alexandri mores probabant: ipsum Heliogabalum, in cloaca, in quam fugerat, interfecerunt. Postea tractum per circum, carnifices in Tiberim abiecerunt. Deinde & mater Soæmis, & multi scelerum ministri interfecti sunt.

E

Anno mundi, quater millesimo, centesimo, octogesimo septimo.

Anno Romæ, nongentesimo, septuagesimo quinto.

F Anno Christi, ducentesimo, vicesimo quinto.

ALEXANDER SEVERVS.

ALEXANDER Seuerus, natus ex Mammæa, factus est Imperator, cōsensu prætorianorum, & Senatus. Tenuit Imperium annos tredecim, menses tres. Mores fuerunt casti, & iusti. Initio Imperij, mox remouit ab officio, infames, qui antea, sub turpissimo Tyranno, creuerāt. Delegit autem ex Senatu, & ex doctis viris, præcipuos, excellentes sapientia, & virtute, quos ad cōsilia adhibuit, & ad domesticam familiaritatem. Gracè eleganter doctus fuit, adeo, vt vitas bonorū Principū, Græco carmine, descripserit. Ex Latinis, legit plurimum Ciceronis Officia, &

libros de Republica. Familiarissimus ei, ex omnibus iuris consultis, Vlpianus fuit, quem & cum milites in eum imperū facturi essent, texit sua purpura, & milites repressit.

Nihil fecit asperius, toto Imperij sui tēpore, quā quod fumo necauit Thurinū Verconium, quia solitus esset fumos vendere, id est, fingere responsa Imperatoris, accepta pecunia; cum causas nunquam ad Imperatorem retulisset, iussitque præconem clamare: Fumo punitur, qui fumos vendit. Compererat enim, sæpè eum, ab vtraque parte, pecuniam accepisse. Supplicij exemplum sumtum fuit ab Auidio Cassio. Scribit autem Lampridius, Alexandrum deinceps, in cauendis fumi venditoribus, cautiorē fuisse, nec passum esse, vt de aliis quispiam malè apud se loqueretur. In eos, qui, corrupti pecunia, iniuste iudicauerant, duriter animaduertit, sæpè hunc versum recitans: *ὁ πολ-
λὰ κλέψας, καὶ ὑλέϊα δ' οὖς, ἐκφεύξεταί*

Disciplinam militarem seuerè rexit, exautorata semel integra legione, & Tribunis militum affectis capitali supplicio. Cum fustibus subiiciebantur milites, qui socios iniuria affecerant, iussit præconem clamare: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Hæc mandata Tribunis militum dedit: Si vis Tribunus esse, imò, si viuere vis, manus militū contine: nemo segetes atterat: nemo salem, oleum, ligna auferat: nemo ouem alterius rapiat: annona sua miles contentus sit: ex præda hostium, non ex lachrymis prouinciarum habeat.

Stipendia constituit, non solum docentibus literas, & artes, sed etiam discentibus, pauperum ingenuorum filiis. In templa aurum inferri vetuit, recitans Persij versiculos ex Satyra secunda:

Dicite Pontifices, in templis quid facit aurum?

Quin superis iustos mores, castosque dicamus.

Expeditiones magnas duas suscepit. Priorem, versus Orientem, contra Persas, vicit Artaxerxen, qui antea regem Parthorum Artabanū interfecerat, & à Parthis regnum ad Persas rursus trāstulerat. Altera expeditio suscepta est, versus Occidentem, in Germaniam, vbi, cum milites asperius regeret, venit in odium, & quidem matris Mammææ accusata est auaritia, quæ dicebatur expilare prouincias, & impedire liberalitatem filij, erga milites.

Erat autem barbarus Thrax inter Duces Maximinus, ad quem deferabatur Imperium. Hoc Duce, milites seditiosi, Mogunticæ, Alexandrū, cum matre Mammæa, trucidarunt.

Vixit

Vixit annos viginti nouem, mēses tres, dies septem, mortuus die suo natali, qui fuit dies mortis Alexandri magni, videlicet 28. Iunij.

A Inter signa, quæ mortē eius præcesserunt, fuit hoc quoque: Mulier fatidica, in Gallia, ex sacerdotum familia, quæ Druidæ nominabantur, proficiscenti in Germaniā, dixit: Vade, nec speres victoriam: nec confidas militi tuo. Fuerunt autem Druidæ, sacerdotes gentis Gallicæ nominati, vt ego existimo, à fidelitate, quasi dicas, *Die Treuven*.

B Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo.
Anno Romæ, nongentesimo, octogesimo octauo.
Anno Christi, ducentesimo, tricesimo octauo.

MAXIMINVS.

C **M**aximinus, occiso Alexandro, filio Mammææ, natus in Thracia, infimo loco, factus est Imperator, sine Senatus autoritate. Regnavit annos tres. Filiū Maximinū Cæsarem fecit. Cum Pastor in Thracia fuisset, Romam venit, Seueri tempore; vbi, propter robur corporis, quum, cursu, pedes æquaret currentem Seueri equum, receptus est inter custodes corporis Seueri. Postea, sub Bassiano, Tribunus militum factus est. Sub Macrino, rediit in patriā, & ditatus, prædia emit. Sub Heliogabalo, Romam rediit, sed sub tali portēto militare noluit. Postea, sub Alexandro, rursus Tribunus factus, tanto in honore fuit, vt Alexander sororem, filio ipsius coniugem, dare voluerit, nisi mater, soceri crudelitate, deterrita fuisset.

F Cum Imperator factus esset, non solū in milites in castris crudelitatem exercuit, sed etiam Romæ, delatos Senatores, citò multos interfecit, & multis facultates eripuit. Ac alij eum Cyclopem, alij Busiridem, alij Antæum, propter sæuitiam nominarunt.

G Cum igitur, in Africa, Procurator fisci, quem ipse eò miserat, propter rapacitatem, interfectus esset; exercitus, qui ibi erat, senem nobilissimum, materna origine à Traiano ortum, Gordianum, propter iustitiam, Imperatorem fecit, recusantem, quia iam octogenarius erat.

H Erat autem tanta iustitia, & modestia eius, vt Africanæ ciuitates sibi Scipionem, aut Lelium redditum, dicerent. Oppressi sunt tamē Gordiani duo, pater, & filius, à Capelliano duce Maximini. Sed Romæ Senatus eum iudicauit hostem, & Imperatorem fecit Gordianum tertium, adiū-

etis duobus consularibus, Pupieno Maximo Præfecto urbis, & Celio Albino. Maximinus, iratus Senatui, & Romam ducturus exercitum, in via retinetur ad Aquileam, quæ eum recipere noluerat. Hanc, cum obsideret, cum filio, & famulus in castris esset, milites, cognita voluntate Senatus, medio die quiescentem in tentorio, Maximinum patrem, & deinde filium, interfecerunt. Hos versus in theatro, coram ipso, Græcè quidam recitauit, significans eum crudelitatis pœnas daturum esse, quantumlibet cōsideret suo robore:

Elephas grandis est, & occiditur.

Leo fortis est, & occiditur.

Tigris fortis est, & occiditur.

Cave multos, si singulos non times.

Cum autem Græcè loquentem non intelligeret Maximinus, & interroganti, alia sententia diceretur, euasit Minus, sine supplicio.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo tertio.

Anno Romæ, nongentesimo, nonagesimo primo.

Anno Christi, ducentesimo, quadregesimo primo.

GORDIANVS TERTIVS.

Gordianus tertius, interfectis Maximinis ad Aquileiam, & Romæ, occisis in seditione militari, Albino, & Pupieno, imperare cepit, anno ætatis suæ sedecimo Regnavit annos sex. Vixit annos viginti duos, amans iustitiæ, pudicus, & alienus à crudelitate. Sapientem, & iustum gubernatorem habuit, socerum Misitheum, quem fecit Præfectum Prætorio. Duxit exercitum contra Persas, qui Antiochiam occupauerant, & eam recepit, profligatis Persicis exercitibus. Sed mortuo socero Misitheo, Philippus Arabs, cum fieret Præfectus Prætorio, adolescentem Gordianum interfecit.

Tristia signa initio Imperij Gordiani fuerunt: Eclipsis solis tanta, ut medio die, nocturnæ tenebræ fierent: & terræmotus tantus, ut magnæ urbes corruerint, & multi homines ruinis oppressi sint.

Anno mundi, quater millesimo ducentesimo nono.

Anno Romæ, nongentesimo, nonagesimo septimo.

Anno Christi, ducentesimo, quadregesimo octavo.

P H V

PHILIPPVS ARABS.

Philippus Arabs obscuro genere natus, factus est Imperator, necato Gordiano. Regnavit annos quinque. Facta pace cū Persis, accessit ad urbem Romam; ubi, anno secundo Imperij sui, ludos seculares fecit, ingenti pompa, calendis Maij, cū millesimus annus esset urbis Romæ. Quia Roma ædificari primū cœperat, die vicesimo primo Aprilis, ut suo loco dictum est.

B Diligenter autem hic millesimus annus urbis obseruandus est, quia temporum annotatio, in multis historiis, inde sumitur. Magna pars urbis Romæ, in illis ludis secularibus, propter nocturnos lichnos, conflagrauit.

Narrant hunc Philippum Arabem, primum, ex Imperatoribus Romanis, factum esse Christianum. Quūque in Paschate ad Cœnam Domini accessurus esset, non admissus est, ab Episcopo Romano Fabiano, nisi prius inter cæteros, quorum explorabatur pœnitentia, in templo staret: sicut mos fuit, reos manifestorum scelerum, per aliquot dies, stare certo loco, & egredi ex templo, ante administrationem cœnæ Domini. Postea, cū viderentur seriò emendationem promittere, ad cœnam Domini admittebantur.

E Rituum pœnitentiæ memoria tradita est, & magna certamina tunc quoque fuerunt: An peccata remitterentur, sine illis ritibus. Vnde satis apparet, tunc à multis, non perspicuè traditam esse doctrinam, de fide, gratis accipiente remissionem peccatorū, propter Mediatore. Quid igitur intellexerit ille Arabicus miles, & qualis eius pietas fuerit, nescimus. Sed tamen, odio Christiani nominis, defecit ab eo, Decius, qui regebat exercitum in Illirico, ubi, cū Imperator nominatus esset, aduersus eum expeditionem Philippus suscepit. Sed Veronæ, à suis militibus interficitur. Romæ, filius Philippus, à prætorianis trucidatus est.

C Anno mundi, quater millesimo ducentesimo decimo quarto.

Anno Romæ, millesimo secundo.

Anno Christi, ducentesimo, quinquagesimo secundo.

DECIVS,

H Decius Imperator factus, regnavit annos duos. Natus in Pannonia inferiore, in familia nobili, crevit virtute, & scientia rei militaris. Filium Deciū Cæsare fe-

cit, volente Senatu. Et si autē breue est tempus Imperij illius, tamē duæ magnæ res, eius tempore, acciderūt. Atrocissimam persecutionem contra Christianos Decius mouit. Occidit Romę Fabianū Episcopum: in vrbe Ierosolyma, Alexandrum. Antiochiæ Babylam senē, qui, cū trib. filiis suis, iussus erat sacrificare idolis: quod cū facere recusarent, ducti sunt ad supplicium pater, & tres filij. Cūque supplicio afficiēdi essent, pater petiuit prius interfici filios, ne spectantes patris necem, fierent lāguidiores. Ipse interea, & mater astantes, confirmauerunt filios. Postea mater, cū fuisset spectatrix necis mariti, & filiorū, eos sepeliit. Hæc constantia fidei, & fortitudo Babylæ Episcopi, & filiorum, in historia Decij, præcipuē recitatur, et si passim magna agmina Christianorum trucidata sunt.

Interea Decius & Getas, qui postea Gotti nominati sunt, qui Istrū trāsierant, reprimere conatus est. Et priore prælio triginta millia Gotorū interfecit. Ac in posteriore prælio, cū Gotti arte traxissent Decium in loca palustria, filius fortiter dimicans, in prima acie interfectus est. Pater, ira, & dolore longius procedens, merfus est in paludem, & ibi periit, cū vixisset annos quinquaginta.

In hac historia primū scribitur, Gotos bellum intulisse Romanis, & intra limites Romani Imperij transisse. Nec dubium est, eandem gentem nuncupatam esse Getas, & Gotos: & linguam eorum Teutonicam esse, manifestum est. Vbi olim in Asia sedes fuerint, ex Herodoto apparet.

Inde progressi, accesserunt ad Thraciam. Et postea longum tractum à Pannonia, vsque ad littus Balticum, & vicinas insulas complerunt. Inde rursus effusi, primū Pannoniam, deinde Italiam occuparunt. Nomen Getæ, Gedit, militem significat.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, decimo octauo.

Anno Romæ, millesimo sexto.

Anno ducentesimo, quinquagesimo sexto.

V A L E R I A N V S.

Valerianus iā senex, ab exercitu in Rhetia, factus est Imperator. Regnavit annos quatuor, natus in familia Romana nobilissima, videlicet Cornelia, propter iustitiam, & fortitudinē Senatui adeo carus, ut antea Censor

for, consentientibus Decij Imperatoris, & Senatus suffragiis, factus fuerit. Postea cum alibi alij Imperatores, ab exercitibus creati, & interfecti essent, hunc liberaret & Senatus, & omnes exercitus receperunt.

- V Fuit initio mitis erga Christianos, sed postea à Mago Ægyptio incitatus est, vt persecutionem moueret, qui persuasit etiam ei, vt humanas hostias mactaret. Non diuturnus fuit hic furor. Profectus enim anno quarto Imperij, in Orientem Valerianus cōtra Persas, victus, & captus est à Rego Persico Sapore, qui aliquot annos, quoties equum cōscendit, pedem ceruici Valeriani imponens, pro scabbello, eo vsus est. Tandem, in extrema senectā, viuenti cutem, à ceruice ad pedes detraxit.

- C Id insigne exemplum inconstantia fortunæ consideremus. Sed simul etiā iudicium Dei agnoscamus, qui sic puniuit crudelitatem, quam aduersus Ecclesiam exercuit, & impietatem in mactatione humanarum hostiarum. Et deploremus tantos furores in summo Imperij fastigio.

Eius tempore, Cyprianus in Africa trucidatus est.

- D Dionysius Alexandrinus, qui multis erroribus aduersatus fuit, in exilium pulsus est.

- E Cheremon Episcopus in vrbe Nicopoli, cum in exilium pulsus esset, cum magna multitudine Christianorum, & propter senectam, ipse & coniunx procedere non possent, spectante multitudine, in cœlum sublati sunt Cheremon, & coniunx. Ita Deus testimonium præsentia suæ, exules, ostendit.

- F Tempore Valeriani, & Nouatus presbyter Romanus, atrox dissidium in Ecclesia excitauit, negans recipiendos esse lapsos, qui, cum, metu suppliociorum, negassent se Christianos esse, postea ad pœnitentiam redibant. Hęc species seueritatis multos traxit, vt Nouati sententiam sequerentur. Et hæc durities postea translata est ad alios lapsos. Quare nominabantur Cathari, qui non recipiebant lapsos in manifesta delicta.

- G Non multò post, Alexandria, Meletius eodem dogmate Ecclesiam distraxit.

- H Sed refutauit hunc errorem, firmissimis testimoniis, Dionysius Alexandrinus, citans etiam exempla superiorū ætatum. Et exemplum Petri notum est, de quo, cum antea dictum esset: Beatus es Simon, caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus celestis: tamen ipse postea & lapsus, & receptus est. Et Paulus recipit Corin-

thium, qui, post incestum, rediit ad pœnitentiam. Et dulcissima vox omnibus nota sit: Quoties remittam? Non septies, sed septuagies septies: Quibus verbis significatur & ingens infirmitas, & simul amplissima consolatio proponitur. Et Apocalypseos; dicitur: Age pœnitentiam: Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audiet vocem meam, & aperiet, ingrediar ad eum. A

Recitatur & digna consideratione historia, de Iohanne Apostolo, qui adolescentē ex sodalitiis latrūculorum reduxit: Sitque grata piis hæc vera commonefactio, & magis ament doctrinam, quæ in Ecclesiis nostris, de hac questione traditur, cum videant Ecclesias nostras consentire cum iudiciis synecræ antiquitatis. Magis etiam ament ritum priuatæ absolutionis, quia veteres etiam hunc ritum citarunt, tanquam testimonium de recipiendis lapsis. Nota sit autem integra explicatio controuersie huius, a libi tradita, ut sint præmuniti animi contra Anabaptistas, qui, nostro tempore, etiam Nouati, & Meletij errorem sparserunt. B

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, vicesimo tertio. C

Anno vrbs Romæ, millesimo, vndecimo.

Anno Christi ducentesimo, sexagesimo primo. D

GALLIENVS.

Gallienus filius Valeriani, patre capto, regnavit annos vndecim, similis Neroni, aut Domitiano, deditus obscænis voluptatibus, & crudelis. Quare, cum Ducibus, & exercitibus inuisus esset, numerantur, eius tempore: triginta Duces, qui à suis exercitibus facti sunt Imperatores, qui partim inter sese dimicarunt, partim à suis militibus interfecti sunt. Hæc laniena Ducum, vires Imperij duriter afflixit, & gubernationem ubique turbavit. E

Vnus fuit ex Ducibus, excellēs vir, Posthumus: qui Galliam rexit. Hic, cum septem annos teneret Imperatorium nomen, & Gallienus exercitum aduersus eum misisset, Francos sibi adiunxit, qui tunc ad Rhenum accesserant. Hic primū fit Francorum mentio, in bellis Romanis. F

Semper autem prudentes viri quæsiuerunt gentium, ac præsertim maiorum suorum stirpes: & quia inuitat ad cogitationem de parentibus, & quia gratum est, virtutem, & honesta exempla maiorum intueri, & quia honestæ gentes disciplinam, maiore cura, retinuerunt. G

Fuissē

Fuisse autem excellentem virtutem gentis Francicæ, ostendit magnitudo rerum gestarum, quod in Gallia regnum constituerunt, quo, multis seculis, nullum est, in genere humano, magis ornatum legibus, doctrinis, & iudiciis: & quod Italia dignos esse censuit, in quos transferret Romani Imperatoris dignitatem: & quod voluit totius Europæ præcipuos custodes esse.

Laudanda est igitur diligentia eorum, qui Francicæ gentis originem quæsiuerunt. Sed iuste reprehenduntur inepti scriptores, qui fabulas ex sese finxerunt, de filiis Hectoris, quas omitto, & ex Troia Francos educunt.

Nomen Francorum celebre esse cœpit, tempore Gallieni Imperatoris, quia Posthumus eos armauit contra Gallienum. Sed tunc fuisse eos in ripa Rheni, & vicinos Galliarum, Posthumi historia ostendit. Deinde expresse scribitur Aurelianum triginta millia Francorum, prope Moguntiam, trucidasse. Postea Constantinus dimicauit cum Francis, & Alamanis, & reges eorum captos, obiecit bestiis. Et Hieronymus, in vita Hilarionis, inquit: Inter Saxones, & Alemanos, Franci sunt, gens non tam lata, quàm valida.

Alemanos autem nominatos esse, qui sunt inter siluam Martianam, Alpes, & Noricum, non dubium est, prope modum vbi nunc sunt Sueui. Interiecti autem inter Sueuos, & Noricos, & siluam Turingicam, sunt Franci nunc quoque, sicut, & Strabo inquit, Fracos esse, inter Noricos, & Vindelicos, vt inter hos nunc quoque interiecti sunt. Et nomen Francus est *Frey*, quod libertum significat. Et Principum nomina sunt nostræ linguæ voces, *Uvarmund*, *Luduvig*, *Helffrich*, & alia multa.

Satis igitur perspicuum est, non transiisse Francos ex Gallia in nostras regiones, inter Rhenum, & saltum Turingicum: sed transiisse eos ex nostris regionibus, à saltu Turingico, ad Rhenum, & inde ad Galliam.

Sed quæ prima sedes Francorum fuerit, dubitatur. Beatus Rhenanus vicinos Frisiis fuisse, & inde ad ripam Rheni ascendisse existimat: quia non dubium est, Constantini tempore, Francos tenuisse Sycamborum regionem, & Bataviam, id est, Hollandiam. Et Claudianus scribit ad Stilliconem:

*—Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeo mitescere cogis.
Vt Salius iam rura colat, flexosque Sycambri
In falcem curuent gladios, geminasque viator*

*Cum videat ripas, quæ sit Romana requirat:
Ut iam transfluvium, non indignante Cayco,
Pascat Belga pecus: mediūque ingressa per Albim,
Gallica Francorum montes armenta pererrent.*

Intelligi autem & Salios, Francos, ex Marcellino notum **A** est. Quod nomen, cum à Sala flumine factum esse scribatur, tunc quoque Francos regionem ad Salam, versus Mœnum, & Rhenum tenuisse apparet, vnde & Salingi Franci dicti sunt.

Oppidum est è regione Coloniae Agrippinae, *Teutsch*, vbi **B** tabula in veteri monasterio reperta est, in qua scriptum fuit, eam arcem à Constantino extructam esse in terra Francorum, vt ibi præsidium ad defensionem Coloniae Agrippinae collocaretur.

An autem descenderint à ripa Mœni, quæri potest. *Stra* **C** bonis, & Hieronymi dicta magis significant, descendisse eos ad Rhenum, quàm primùm in littore Frisiaco natos esse.

A Gallieni Imperatoris morte, ad Honorij Imperatoris tempus, sunt anni circiter centum, & triginta. Intra hoc **D** tempus, Franci, cum multis Imperatoribus dimicarunt, & latè in ripa Germanica Rheni processerunt. Sed Honorij tempore, trans Rhenum, potiti sunt vrbe Treuitorum, & longiùs in Celticam, & in Belgium progressi sunt. **E**

Scribitur autem, hac occasione, vocatos esse à Treuiris. Quia Præses Honorij, Lucius, rapuerat vxorem viri nobilis. Vt igitur libidinosus Præses expelleretur, accersita sunt **F** auxilia Francica, sicut sæpè, propter libidines, magna mutata sunt. Primum autem Regem, Franci, post trāsitum in Galliam, Vuarmundum nominant. Ab hoc initia pulcherrimi regni Francici, quod Celticam, & Belgium, & magnam Germaniæ partem tunc complexum est, recensentur, vt postea sub Honorio dicetur. Nunc ad seriem temporum redeo. **G**

Posthumus, cum haberet auxilia Gallica, & Francica, septem annos tenuit Imperium, & sæpè vicit exercitus Gallieni. Tandem fraude interfectus est, Lolliani Ducis insidiis, quem statim Victorinus, Præses Coloniae Agrippinae, interfecit. Gallienum postea interfecit, prope Mediolanum, Cecropius Dalmata. Multiplex enim Ducum, inter **H** sese, qui tunc Imperatores dici voluerunt, laniena fuit.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, tricesimo **I**
tertio.

tertio.

Anno Romæ, millesimo, vicesimo primo.

Anno Christi, ducentesimo, septuagesimo primo.

FLAVIVS CLAVDIVS.

A **F**lavius Claudius Imperator factus est ab exercitu, ad Mediolanum, cuius iudiciū postea comprobavit Senatus. Regnavit annum vnum, & menses novē. Quanta fuerit ipsius virtus, ex Senatus testimonio apparet, in quo hæc verba recitata sunt: *Claudi Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu verè Princeps.*

Hæc præconia, multas eximias virtutes complectuntur.

C Dum autem Gallienus, in luxu, & popinis vivit, & per seditiones, multi se Imperatores nominant, & inter sese dimicant, trecenta millia Gottorum, & Herulorum, ad fluvium Tyram collecta, transierunt, partim in Mysiam, partim in Macedoniam, & latè grassati sunt rapinis, & cædibus. Obsiderunt etiam magnas vrbes, Thessalonicam, & Cassandream.

D Aduersus hos Claudius duxit exercitum, & magna celeritate, dispersos in diuersa loca, oppressit, tantamque multitudinem feliciter deleuit. Aliquantò post hæc prælia, morbo extinctus est. Post eius mortem, Senatus, honoris ipsius causa, clypeum aureum, in quo imago eius expressa fuit, in Capitolio collocavit.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, tricesimo quinto.

Anno Romæ, millesimo, vicesimo tertio.

F Anno Christi, ducentesimo, septuagesimo tertio.

VALERIVS AVRELIANVS.

Valerius Aurelianus, natus in Syrmio, in familia ignobili: matre sacrificula Solis, cum, sub Claudio, præcipuus Dux esset contra Gottos, & ductor equitum, post eum, ab exercitu Imperator factus est, cuius iudiciū comprobavit Senatus. Regnavit annos sex: Militari virtute excelluit, sed propter crudelitatem, venit in odium.

H Fuit autem digna laude severitas eius, in regenda disciplina. In pœna militis, qui hospitam per vim, compresserat, imitatus est Bessi supplicium: inflexis duabus arboribus eum alligavit, quæ, cum rursus erigerentur, miles discriptus est.

Antequam factus est Imperator Aurelius, pugnavit cū Francis ad Moguntiam, vbi, triginta millia Francorū trucidata esse, scribitur.

Postquam autem successit Claudio, terribilis expeditio Marcomannorum, & Sueuorum, retraxit eum in Italiam, qui iam Mediolanum ceperant, & terrorem vrbi Romæ, similem Cimbrico, incusserant. Munito igitur limite Imperij, properans in Italiam, apud Placentiam deleuit Marcomannos, & Sueuos, sed magna clade Romani exercitus prius accepta.

Fuerunt autem Marcomanni partim Boiemi, partim Moravi, & Austriaci, vt nunc nominamus: Sueui Alpibus vicini, qui se cum Marcomannis coniunxerant. Pacata Italia, Romam profectus Aurelianus, seditiones urbanas sedauit, & multis ciuibus interfectis, vtcunque iudicia restituit, & constituto vrbis statu, duxit exercitum aduersus Zenobiam, quæ Syriam, & vicina loca tenebat, & filiis regna quærebat.

Hæc regina, velut Semiramis, duxit exercitus, & antea fortiter repulit Persas. Postea, cum Syriam Romanis adëtam, tradere filiis conaretur, repetenti eam Aureliano, cessuram se esse negavit. Facta sunt igitur aliquot prælia, in quibus, Zenobia duce, aliquoties Romani exercitus pulsi sunt. Tandem circumfessa Palmyra, cū Zenobia ex ea vrbe in loca tutiora discederet, conspectam in eo itinere, Aurelianus cepit. Hic belli finis fuit. Viua Romam ducta est, vbi, in triumpho, splendidissimè ornata, currum Aureliani, in magna turba captiuarum, antecessit cum filiis, & filiabus. Postea concessum est Zenobiæ, vt Romæ, more priuatæ matronæ, cum filiabus viueret.

Romæ Aurelianus, cū alia quædam, paci vtilia, constituit, tum etiam *ἀμυνσίαν* sanxit, ne audirentur, qui deferiebant malè locutos de Principibus. Deinde rursus ex vrbe ad bellum Vindelicum discessit, vbi Boios, quos nūc Bohemos nominamus, egressos ex saltibus suis, & populantes oram Vindelicam, repulit. Inde rediturus in Orientem, non procul à Byzantio, interfectus est à militibus, incitatis à scriba Mnestheo, cui Aurelianus necem minitatus fuerat, sed statim exercitus de Mnestheo pœnas sumfit, eūque bestiis obiecit.

DE ECCLESIA.

DVM inter sese Romani Duces, sub Gallieno belligerantur, creuit Ecclesia. Multi enim libentius amplexi sunt doctrinam de vero Deo, cum viderent scelera, fatores, & pœnas impiorum Principum, qui idola defendebant. Simul autem, vt fit in confusionibus imperiorum, praua ingenia sparserunt impias opiniones. Ac præcipuè duæ furia, diuersis locis, valde perniciose fuerunt: Manes in Persia, à quo Manichæi nominati sunt, & Paulus Samosatenus Antiochiæ. Attigit Aureliani tempora vterque. Imposturæ autem dissimiles fuerunt.

Manichæa pugnans cum iudicio rationis, & ciuili consuetudine vitæ, absurda, monstrosa, barbarica, spectro similis, seu Chimæa, seu Empusæ, conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac simulatis afflatibus.

C Samosaténica verò, vt bella meretricula, fucata philosophicis coloribus, lasciuiens, & blandis illecebris inuitas curiosa ingenia, non tunc primùm nata, sed antea, Plotini disputationibus, Alexandria computa. Cognosci vtraque, ex nostræ ætatis spectaculis, potest. Furores Anabaptistici similes sunt Manichæorum. Seruetus Hispanus, qui diu fuit in Academiis Mahometicis in Numidia, Samosaténicam illam meretriculam in theatrum reduxit.

E Cum autem necesse sit, vetera certamina, & veræ Ecclesiæ iudicia nosse, non prætereunda sunt hæ maximarum rerum controuersia, præsertim cum res ostendat, id, quod Thucydides inquit, accidere, vt donec eadem hominum natura manet, similia multa accidant.

F Vt autem, de nostræ ætatis controuersis, rectiùs indicare possimus, prodest collatio veterum certaminum, & iudiciorum.

C Nec difficilis est refutatio Manichæorum, quia multi sunt manifesti furores. Et extant vetustæ refutationes scriptæ ab Irenæo contra Marcionem, & ab Augustino contra Manichæos, quas legere eruditos vtile est, & multæ recentes contra Anabaptistas.

H Fuerunt autem hæc præcipua capita Manichææ sectæ, Vt Stoici dixerunt: Duo principia esse pariter æterna, ὄν, καὶ ὕλην: Ita Manichæi duo principia pariter æterna, & inter se pugnātia finxerūt, Bonum. & Malum. Bonū nominarunt Lucem. Malum Tenebras, & materiam, quā dixerūt, malorum omnium causam esse. Otros à malo nominarūt καὶ καὶ ὕλην. Hos dixerunt, quia haberent semi-

na malæ materiæ, necessariò sceleratè facere, nec posse ad Deum conuerti. Contrà verò ortos à bono Deo, necessariò recta facere, nec damnari eos posse, quasi sint in eis lucis semina. Nec teneri eos Lege, etiam cùm contraria Legi faciunt, quia Lex tantùm iudicet ortos à materia.

Ita docuerunt omnia necessariò fieri, bonas & malas actiones, & prorsus nullam esse humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus, interioribus, & exterioribus.

Reiectis etiam Prophetis & Apostolicis scriptis, nouū B Euangelium scripserunt, & vt antecellere communi hominum multitudini, & semidei viderentur, simularunt Enthusiasmos, seu afflatus, subitò in turba se in terram abiicientes, & velut attoniti, diu tacentes, deinde, tãquam redeuntes ex specu Triphonio, & plorantes, multa vaticinati sunt. Prorsus vt Anabaptistæ recens fecerunt, in seditione Monasteriensis. Etsi autem in quibusdam manifesta simulatio fuit, tamen aliquibus, re ipsa, à Diabolis furores immisos esse, certum est. Finxerunt etiam coniugium, politicum ordinem, magistratus & iudicia, opera esse nō D Lucis, seu boni Dei, sed mali principij.

Hi furores multa tetra scelera, libidinum confusiones, & seditiones pepeterunt, sicut historiæ Clementis, Epiphaniij, & Eusebij, inde vsque à Marcionis tempore, narrant, in quibus scribitur, colluuiem Marcionis, oppidum E Phrygiæ Pepuzam, nominasse Ierosolymam, & ibi seditionem mouisse, prorsus vt Anabaptistæ seditionem in vrbe Monasteriensis mouerunt.

Tandem verò Manes dicitur hoc modo periisse. Cùm se pro medico venditaret, apud regem Persicum, & filium F eius in curatione, seu dolo, seu inscitia necasset, rex Persicus cutem ei detrahi iussit, & sic eum interfici.

Cohorrescamus autem, hæc monstrosa dogmata legentes, & considerantes, quanta multitudo fascinatorum in ea secta fuerit, & quàm diu hæc pestis durauit. Nam, vt Marcionis tempora omittam, post Aurelianum, Manichei G magnos cœtus in Persia, Ægypto, Africa, & in multis Asiæ locis habuerunt amplius ducentis annis.

Hæc cogitantes, agnoscamus & esse Diabolos, & horribiliter insidiari Ecclesiæ, & nō assentiamur inexploratis dogmatibus, sed doctrinam Ecclesiæ rectè discamus, & assiduis votis à Deo petamus, vt nos doceat, & gubernet, sicut propheta clamat: Fac cum seruo tuo, secundum misericor-

ricor-

15

A recordiam tuam, & iustificatines tuas doce me. Sintque
 in conspectu firmæ refutationes, sumtæ ex perspicuis te-
 stimoniis diuinis, quæ affirmant esse vnum, & æternum
 principium bonum, Deum verum, creatorem omnium
 creaturarum, & vniuersæ materiæ corporum. Nec esse a-
 liud æternum principium, pugnans cum bono: nec pec-
 catum ortum esse ab æterna natura, nec ex materia, sed à
 voluntate Diabolorum, & primorum parentum, qui se li-
 berè auerterunt à Deo, quia scriptum est: Non Deus vo-
 lens impietatem tu es. Item Ioann. 8. Quando menda-
 cium Diabolus loquitur, ex propriis loquitur, quia men-
 dax est, & pater mendacij.

C Falsum est etiam, propter materiam diuersam, alios
 posse conuerti, alios non posse conuerti, quia certum est,
 non esse discrimen in propagatione hominum, propter
 diuersas materias, quod ad peccatum attinet, sed omnes
 homines ex Adam, & Heua propagatos, ex commixtione
 maris, & fœminæ nascentes, adferre peccatum originis, vt
 capite quinto ad Romanos perspicuè dicitur.

D Rursus etiam omnes, qui, in veris doloribus, voce E-
 uangelij, id est, promissione gratiæ, eriguntur, fiunt hære-
 des æternæ salutis, nec consolatio excutienda est his i-
 maginationibus, quæ fingunt discrimen in hominum
 materia esse, aut in Deo *προσωποληψία*. Sed vtraque con-
 cio vniversalis est: Accusatio peccati in omnibus, qui nati
 sūt ex commixtione maris, & fœminæ: & promissio gra-
 tiæ, iuxta hæc dicta: Venite ad me omnes, qui laboratis, &
 onerati estis, & ego reficiam vos. Iohannis cap. 3. Sic Deus
 dilexit mūdū, vt vnigenitū Filium dederit, vt omnis, qui
 credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.
 Item: Deus vult omnes homines saluos fieri. Itē: non est
 in Deo *προσωποληψία*, &c.

G Quod etiam Manichei dixerunt: Omnia necessariò fie-
 ri, bonas & malas actiones; tetrum, & diabolicū menda-
 cium est, contumeliosum contra Deum, & perniciosum
 moribus. Manifestum est enim Paulum affirmare, esse a-
 liquam iustitiam carnis, quæ est externa gubernatio, qua
 homo liberè regit externa membra, ne faciant contra le-
 gem Dei. Ideò inquit: Lex paedagogus est. Aliqua igitur
 libertas est, & in non renatis, videlicet regendi exter-
 nas actiones, seu, vt nos loquimur, regendi Locomoti-
 onem.

1
Multò verius est libertas in renatis. Ioseph adiuuatur à Spiritu sancto, vt Heri coniugem fugiat, & tamen liberè, & volens, non coactus fugit. Dauid liberè, & volens, non coactus, rapit alterius coniugem, & poterat imperare externis membris, ne alienam attingeret, præsertim cū antea domiciliū fuisset Spiritus sancti. Posse igitur labi renatos, ostendunt exēpla Pharaonis, Saulis, Dauidis, Petri, & aliorum innumerabilium, quorum aliqui rursus ad Deū conuertuntur, vt Aaron, Dauid: aliqui ruunt in æternum exitium, non quod sint ab alia materia orti, sed suę volū-
tatis malitia. A

Errores Manichæorū de coniugio, & politico ordine, cū manifeste impij sint, testimonia, sunt eam sectam, & similes, Diabolorū organa esse. Cū igitur Filius Dei velit discerni veram Ecclesiam ab impia colluie, doctrinarum voce, sicut scriptum est: Oves meę vocem meā audiunt. Item: Ex fructibus eorum cognoscetis eos: sciamus Manichæos, & similes, cū manifestè impios furores defendant, nequaquam esse ciues Ecclesię Dei, & fugiamus, & execremur eos, tanquam hostes Dei, & agmina Diabolorum. B

Extant autē scripta de coniugio, & politico ordine, in nostris Ecclesiis edita, quę Manichęis, Anabaptistis, & aliis fanaticis opponi volo. Nam huius scripti modus, nō patitur ea repeti: sed nota sunt piis, & alibi sæpè repetita sūt. Et mihi gratum est, prorsus eadem ab Irenęo dicta esse. C

Adiciā pauca, & de Paulo Samosateno, qui blasphemiam renouauit, quę non tantum ab Ebione, & Cerintho, post Apostolos, sparsā esse iudico, sed existimo primum à Diabolis impulsū esse Cain, vt doctrinam de Messia irrideret, & negaret tunc adesse Ecclesię Filium Dei. Deinde secutę sunt maiores tenebrę, & Ethnica idola. Postea in populo Israel, Pharisei, & Zadducęi etiā negauerūt, in Messia fore diuinā, & humanā naturā. Ita deinceps semper habuit Diabolus sua organa, quę filiū Dei contumelia affecerunt, spretis testimoniis Prophetis, & Apostolicis, donec tandem eam blasphemiam, horribilis potentia regni Mahometici, latè propagauit, & stabiliiuit. Hęc ingentia mala consideremus, & Propheticę, & Apostolicę doctrinę testimoniis nos confirmemus, & simul petamus nos ab ipso filio Dei doceri, & confirmari. D

Existimo autē Samosateno tunc fuisse hęc occasionem, spargendę blasphemię. Zenobia mulier Arabica, quę Antiochiam

tiochiam & Syriam tenebat, didicerat, ut multi alij Ara-
 bes, doctrinam Iudaicā. Huic reginæ, cū familiaris esset
 Paulus Samosatenus Antiochenus Episcopus, ut eam ad
 Christianos inflecteret, doctrinam de Messia transforma-
 uit in Iudaicas opiniones. Et recens, in Schola Alexandri-
 na, Plotinus allegorias *κατὰ λόγον*, suæ philosophiæ miscue-
 rat. Et apparet, multorum disputationibus, hæc agitata
 esse. Inde sumsit præstigias Samosatenus, & contendit in
 Christo tantū esse naturam humanam, & *λόγον* in Io-
 hanne, non intelligi oportere, aliquid subsistens, seu *ὕψι-
 σάμενον*, sed posse intelligi decretum, seu sonum euane-
 scentem promissionis. Hæc, in illo gynæceo Zenobiæ, &
 inter alios homines curiosos, magnos plausus ciebant. Est-
 que defensus Samosatenus à Zenobia, circiter decenniū.
 Aliquoties autem vicinarum prouinciarum Episcopi, ad
 refutandum Samosatenum conuenerunt. Fuitque præci-
 pua autoritas duorum, qui Samosateno contradixerunt,
 Dionysij Alexandrini, & Georgij Neocæsariensis, qui mi-
 raculis clarus fuit. Huius extat confessio, quam prodest o-
 mnibus notissimam esse, quæ recitatur in libro septimo
 historiæ Eusebij.

Vnus Deus, Pater Verbi viuentis, sapientiæ subsistentis,
 & imaginis suæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filij vni-
 geniti. Vnus Dominus, solus ex solo, imago Patris, verbum
 efficax, Filius verus Veri Patris, & inuisibilis ex inuisibili,
 sempiternus ex sempiterno, immortalis ex immortali. V-
 nus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, qui per
 filium apparuit, sanctificans, & per quem, Deus, super om-
 nia, in omnibus cognoscitur.

Talia vetustatis iudicia, & testimonia recenseri in hi-
 storiis, vtile est: quia, cū seruet Deus Ecclesiā, nec sinat
 eam prorsus deleri, excitat aliquos, qui veritatem in Pro-
 pheticis, & Apostolicis scriptis, & testimoniis traditā, reti-
 neant, & aliis ostendant, ac in magnis certaminibus eos
 adiuuat, & suis testimoniis ornat. Hanc Ecclesiam vult
 Deus, tanquam monitricem, audiri, sicut scriptum est: Nisi
 vitula mea arassetis, non inuenissetis. Vult autem fontes
 considerari, ex quibus hi testes doctrinam hauserunt. Tūc
 igitur ostenderūt pij senes, semper & Prophetas, & dein-
 de Apostolos idē docuisse: videlicet, missum esse ad Ec-
 clesiā ab initio, Filium Dei, & hūc allocutū esse patres,
 & custodem fuisse Ecclesiæ, sicut Paulus inquit, adfuisse
 Christum patribus in deserto. Et Iacob inquit: Benedicat

his pueris Deus, & Angelus, qui eripuit me, omnib. malis.

Ac dicta, quę affirmant affuisse Ecclesię Messiam, antequam assumeret humanam naturam, perspicuę ostendunt, τὸν λόγον, qui assumeret humanam naturam, nequaquam esse sonum euanescentem, sed aliquid uiuum, intelligēs, A subsistens, & ὑφ' ἑαυτοῦ, sicut ipse Dominus inquit: Antequam Abraham natus esset, ego sum. Item: Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam esset mundus. Item: Nemo ascendit in cælū, nisi qui ex cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo. Et dicta Prophetica multa B congrunt, Mich. 5: Egressus eius ante dies mundi. Zachar. 12. Aspicient me, quem confixerunt. Deinde omnia dicta in Prophetis, & Apostolicis scriptis, de omnipotentia, & inuocatione Messię, firma testimonia sunt, de eius diuinitate, qualia hæc sunt. Ego vitam æternam do eis. C Item: Sine me nihil potestis facere. Ego sum uitis, vos palmites. Et Ephes. 1. Qui est caput, omnia in omnibus perficiens. Et valde illustria sunt dicta Coloss. 1. Per Christum condita sunt omnia, & ipse est ante omnia, & omnia per eum consistūt. Hæc, cum de Christo iam manifestato, dicantur, necesse est in eo esse naturam diuinam. D Et ad Ebræ. 1. dicitur: Per quem secula fecit, qui est ἀπαύλασμα glorię, & character substantię eius, ferens omnia verbo potentię suę, &c.

Talibus dictis nos confirmemus, & testimonia veteris E Ecclesię adiungamus, Irenęi, & aliorum. Et quidem affirmat Irenęus, se doctrinam suam accepisse à Polycarpo Iohānis auditore. Discernit igitur Paulus, Christū à ceteris sanctis: ait in eo habitare diuinitatē σωματικῶς, quasi dicat: In cæteris, ut in Elia, Davide, habitat diuinitas effectiue, & separabiliter: at in Christo inseparabiliter, & ita, F ut humanę naturę vnita sit, mirando modo, vnione hypostatica. Vetustas vsa est qualicunq; similitudine, quę extat apud Athanasium, Cyrillum, & Iustinum: Sicut anima gestat corpus humanum, sic gestari, inquit, ab imagine coæterna Patri, naturā humanam in Christo. Verba G apud Iustinum hæc sunt: Τινὲς μὲν τὴν ἑνωσιν αἰς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα νοήσαντες, ὥτως ἐκδεδόκασιν: καὶ ἀρμόδιόν γε τὸ παρ' αὐτοῦ εἶναι, καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τι ζοῖν.

Hæc breuiter inserui historię, ut lectores & veteris H Ecclesię iudicia considerent, & ab his commonefacti, testimonia in fontibus quęrant, & confirment in mentibus, Veras sententias de Filio Dei, ut ardeat inuocatio, & alacriter

criter confugiant ad eum, sicut præcipit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, quadragesimo primo.

A

Anno vrbis Romæ, millesimo, vicesimo nono.

Anno Christi, ducentesimo, septuagesimo nono.

TACITVS.

B

Tacitus Imperator factus est, ex Senatusconsulto, cum sex mensibus, sine Imperatore exercitus essent, & Senatui iudicium permitterent: qui, propter virtutem, elegit Tacitum. Sed & senex fuit, & sexto mense Imperij, mortuus est in vrbe Tarso. Quanquam autem Florianus, Taciti frater, succedere ei conatus est, tamen exercitus legit Imperatorem Valerium Probum, cuius virtus exercitibus nota erat.

C

Cum igitur in concione militari, dictum esset, quærendum esse Imperatorem fortem, sanctum & PROBVM tota multitudo, quasi omen sequens, acclamavit: Probe Auguste, Di te seruent.

D

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, quadragesimo secundo.

Anno vrbis Romæ, millesimo, tricesimo.

Anno Christi, ducentesimo, octogesimo.

E

VALERIVS PROBUS.

F

Valerius Probus factus est Imperator, suffragiis exercitus, qui Tarsi erat, & libenter receptus à Senatu, & omnibus exercitibus. Regnavit annos sex, & menses tres. Natus fuit in Syrmio, ex patre Tribuno, vir iustus, & fortis.

G

Initio Imperij, duxit exercitus ex Oriente in Galliam, quia & Franci eam inuaserat, & Lugduni Proculus, & Dux limitis Rhetici Bonosus, nominauerant se Imperatores. Depulsis igitur ex Gallia Francis, & interfecto Proculo, pacata Gallia, Probus, Bonoso, qui Rhetiam tenebat, & Alemanis bellum intulit, quos ultra Nicrum cedere coëgit.

H

In hac historia primum inuenio nomen Alemanorum, quæ appellatio aboleuit nomen Rhetia. Nec dubium est, propriè hanc vocem, in veteribus historiis, tribui populis, qui sunt inter Alpes, & Moguntiam.

Vnde nomen factum sit, quæritur. Quidam deducunt à lacu Lemano. Alij existimant esse, quasi *allerley man*, id est, promiscuam multitudinem, quæ concurrit ad libertatem recuperandam, propter tyrannides Romanorum Ducum. Agathias, à Græca voce dictos esse, scribit, quasi ἀλήμονας, id est, errantes, seu vagabundos. Ego existimo idem nomen esse Alanorum, & Alemanorum. A

Sunt autem hodie Alani, non procul à Constantinopoli, quorum tanta est virtus, ut adhuc retineant libertatem, & Ecclesias. Fuisse eos olim Getis, & Dacis vicinos, apparet ex Dionysij versibus, ubi dicitur: B

Δάκων δὲ ἀσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντας Ἀλανοί. id est,

Latæque Dacorum regio, fortes & Alani. Est & apud Marcellinum libro 21, longa Alanorum descriptio. Bella cum Hunnis gesserunt, tempore Valentis. C

Et si autem nomen Alemanni vicinum est, & effusam esse Alanorum gentem in Occidentem constat: tamen non affirmo inde factam esse appellationem Alemanorum. Cæterum etymologia Ducis est, Alman, ab Elā, quod est iuuenis, unde & Alma est, quod virginem significat.

Ut autem Francorum primum fit mentio in Gallieni historia: ita obseruabis, inter gentes à Probo victas primum nominari Alemanos. Repressit autem Probus utraque gentem, Francos, & Alemanos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Franci in Belgio victi sunt, & receptæ Gallicæ ciuitates sexaginta, Alemanni, ad Nicrum, profligati sunt. D

Simul in Rhetia Bonosus, qui se Imperatorem nominauerat, & Alemanos concitauerat, victus est. Hic laqueo sibi vitam finiuit. Et quia fuerat helluo, & habuerat venter deformiter tumidum, iocus militaris sparsus est. Non hominem pendere, sed amphoram. E

Pacatis his regionibus, Probus in Asiam duxit exercitus per Thraciā, ubi Gottos repressit, & multa millia in agris Imperij collocauit. Latrocinia in Cilicia sustulit. Cum Persis, & Parthis pacē fecit, ac regressus ad bella magis necessaria, Sarmatica, & Gottica, cum in Syrmio milites oneraret labore siccandi paludes, aliqui tumultuantes, seditionem aduersus eum mouerunt, & fugientem Probum Imperatorem in speculam interfecerunt. Reliquus exercitus dolens extinctum esse iustum, fortem, felicem, & utilem Imperatorem, sepulcrum ei fecit, cum hac inscriptione: HIC PROBVS IMPERATOR VERE PROBVS SITVS

TVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM.

- A Quanquam autem excellēs in eo virtus fuit, & gubernatio felix: tamen exemp^lum est, non solūm inconstantiæ fortunæ, sed potius ingratitude, leuitatis, & furorū vulgi, quod eum, temeratio impetu, & seditiosè oppressit. Et ad regulam congruit: ὄχλος σὺν ἀμαθίᾳ, μέγιστον κακόν.

Item:

- B λαὸς μὴ κρίσενε, πολύτροπος ἐστὶν ὄμιλος.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, quadragesimo octauo.

Anno Romæ, millesimo, tricesimo sexto.

- C Anno Christi, ducentesimo, octogesimo sexto.

CARVS NARBONENSIS.

- D Carus Narbonensis, cūm Præfectus prætorio esset, propter virtutem, suffragiis militaribus Imperator factus est. Regnavit biennio. Filios nuncupavit Cæsares, Carinum, & Numerianum.

- E Probus, honorificum testimonium, de eō, ad Senatum scripsit, his verbis: Felix esset nostra Respublica, si plures Cari similes haberemus. Ideò Senatus libenter comprobavit militarem suffragationem, præsertim cūm virrus eius, nobilitate generis, & eruditione ornata esset.

- F Quia verò, audita Probi morte, vicini Pannoniis Sarmatæ, rursus in Pannoniam, & Thraciam irruptiones faciebant, primūm omnium Carus Sarmatas repressit, sedecim millibus interfectis, & viginti millibus captis.

Pacata vicinia, transiuit in Asiam, ad bellum Persicum. Cūmque ad fatalem Imperij Romani limitem, ad fluvium Tigridem peruenisset, mortuus est.

- G Successurus erat filius Numerianus, qui, propter nobilitatē, optimos mores, eruditionē, & patris memoriā, à Senatu, & exercitu diligebatur: sed eius socer, Arius Aper, vt Imperiū in sese transferret, occidit eum. Id, cūm comperisset exercitus, in concione, accusato Apro, Imperatorem elegit Diocletianum, qui mox Aprum, palam spectante exercitu, interfecit. Id factū congruit cum vaticinio mulieris in Tungris, quæ vna Druidum fuit. Sunt autē dictæ sacerdotes Druidæ, à fidelitate *Treu*, quasi dicas, *Die vertravveten*. Hæc prædixerat Diocletiano, obiurgās eum.

quod parcè solueret in hospitio, futurum esse Imperatorem, cum Aprum occidisset.

Facta autem pace cum Persis, Diocletianus exercitum reduxit in Europam, & Carino in Dalmatia nominanti se Imperatorem, occurrit. Carinus dissimilis patri, & fratri, **A** cum flagitiosissimus esset, & Heliogabali mores imitaretur, ab exercitu desertus, & occisus est.

Cum igitur & Orientis & Occidentis exercitus, Diocletianum fecissent Imperatorem, Senatus, militarem suffragationem comprobauit. **B**

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, quinquagesimo.

Anno vrbis Romæ, millesimo, tricesimo octauo.

Anno Christi, ducentesimo, octogesimo octauo.

DIOCLETIANVS.

Diocletianus natus in Dalmatia, patre scriba Senatoris Amilini, matre Dioclea, Imperator factus est. Regnavit annos viginti. **C**

Initio Imperij, reducens, exercitum ex Asia, vicit Carinum in Dalmatia, qui patri Caro succedere conabatur. **D** Postea, cum multi novi motus in prouinciis orti essent, & metueret futurum, ut alibi alij crearentur Imperatores, maluit ipse collegam fidum, suo iudicio, eligere. Adiunxit ergo sibi collegam Maximianum, forte, & peritum rei militaris, sed truculentum, & libidinosum. Hunc, pari potestate, Augustum nominauit. Horum integra mansit concordia, & Diocletianus se Iouium nominauit: Maximianum, Herculeum. Cumque propter diuersarum gentium motus, opus esset pluribus fidelibus Ducibus, duos Augusti, **E** rursus nominant duos Cæsares: Diocletianus Galerium Maximinum, natum in Thracia Ripensi. Maximianus, Flauium Constantium *χλαῖρον*, cuius virtus tanta fuit, ut Carus Imperator, si vixisset, interfectorum filium flagitiosum, decreuerit successorem nominare hunc Constantium. **F**

Coniugiis etiam fœdera confirmata sunt. Diocletianus **G** filiam Valeriam dat Maximino: Maximianus Herculeus, priuignam Theodoram Constantio. Duo in Orientem proficiscuntur. Diocletianus Ægyptum recipit, obsessa Alexandria octo mensibus, magnam multitudinem trucidauit; Achilleum, qui se nominauerat Imperatorem, obiecit bestiis dilaniandum. **H**

Maximinus contra Narsum regem Persarum missus: primum victus est. Postea vicit, capta regia Gaza.

Maxi-

Maximianus primùm in Occidente Galliam pacavit, oppresso *Æliano*, qui, ut se Imperatorem faceret, agricolas concitauerat. Deinde, cum in Africa Milites Quinquagenarij seditionem mouissent, qui volebant dimissionem fieri, & dari agros Quinquagenariis, profectus eò Maximianus, eam seditionem repressit.

Difficillima pars bellorum, mandata fuit Constantio, ut Francos, & Alemanos domaret: qui, cum sæpe cum eis conflixisset, tandem sexaginta millibus Francorum, & Alemanorum trucidatis, recuperavit Belgium, & Rhetiam. Eo tempore, Spiram ad Rhenum condidit, ubi matrem Claudiam sepeliit. Natus est enim Constantius ex Romana stirpe nobilissima, patre Eutropio, & matre Claudia, filia Imperatoris Claudij, qui antecessit Aurelianum.

Pacatis iam omnibus prouinciis, Imperatores Diocletianus, & Maximianus, cum circiter decem annos regnassent, Nicomediæ conueniunt, & de delendis Christianis deliberant, quia dissensio religionis, magnas discordias in familiis, & in Imperio pariebat. Et quia, inter ipsos Christianos, multa dissidia erant, diuulsos inter sese, facilius opprimi posse, sperabant, iuxta dictum: Concordia res parue crescunt, discordia maxime dilabuntur. Erant etiam multi transfugæ, & alij sycophantæ inter eos, qui Christiani nominabantur, qui, tanquam furia, & ἀλαστορες, incitabant, & armabant Imperatores.

Durauit hæc sæuitia circiter decennium, & numerari potest, inter exempla, diuturnæ crudelitatis, præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Ægypto, Pharaonum tempore, & deinde Antiochi experta est.

Edictum propositum est, simile Antiochi edicto: Ut omnes homines ubique sacrificaret Diis Imperatorum: non sacrificaturi, afficerentur suppliciis: & ut templa, & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit, in qua non quotidie circiter centum raperetur ad supplicia. Conspectum est, bestias parcere multis, qui eis obiecti erant. Abstinere etiam à Sanctorum cadaueribus. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse Tyrannis. Et tamen bestia, sæpe lacerarunt ipsos carnifices, & impios spectatores. Annotatum est, in vno mense, septedecim millia, in diuersis locis, interfecta esse.

Hæc fiebant Diocletiani, Maximiani, & Maximini crudelitate: postea etiam Maxetij. Constantius, qui Galliã, & Germaniam regebat, non fuit huius sæuitiæ socius, sed Christianis in hac parte Imperij, quam ipse tenuit, pepercit.

Militabat eius filius Constantinus, apud Diocletianum, in Ægypto, vbi & Diocletianus, & Maximinus insidias ei struxerunt, vt eum è medio tollerent, sed effugiens, rediit ad patrem in Galliam.

Ita, cùm in Asia, Syria, & in Italia, nobilissimi homines A interfecti essent, & in multis vrbibus solitudo esset, Diocletianus, & Maximianus Imperium, vno die, volentes, deposuerunt: vel dolore, quod perfici non posse viderūt, ea, quæ moliti fuerant, vel metu Constantini. Diocletianus sibi ipse postea mortem consciuit, cùm Maxentium B Constantinus interfecisset.

Qua in re, considerandæ sunt vehementes naturæ, quæ incendia animorum dissimillima habent, nec secundas res, nec aduersas, moderatè ferunt. Mouent iniustas res cæco, & ingenti impetu. Postea frustrati, opprimuntur magnitudine dolorum, sicut accidit Antonio, & aliis C multis.

Magis ostendit metum Maximianus, qui Romam rediit, vt à Prætorianis reciperetur, & rursus nominaretur Imperator. Sed cùm filius Maxentius, eum expelleret, fugit Massiliam ad generum Constantinum, cui, cùm strueret D insidias, filia maritum, patri prætulit, quæ detexit insidias. Ita, cùm Deus Maximianum Constantino mirabiliter obtulisset, interfectus est Maximianus Massiliæ. Hic exitus fuit duorum sæuissimorum tyrannorum, Diocletiani & Maximiani. E

Romæ Maxentius, Maximiani Herculei filius, eò dominabatur crudeliùs, quia Seuerum ad Rauennam vicerat, qui exercitum contra eum Romam ducturus erat. Cùmque & sæuitiam, contra Christianos, Maxentius exerceret, & raperet honestas matronas, & virgines, & militibus F concederet licentiam omnium scelerum, Senatus Constantinum ex Gallia accersiuit, cui dubitanti an Romam duceret exercitum, ostendit Deus illustre signum victoriæ. Nam medio die, in clara luce, vidit Constantinus, in cælo, igneā crucem, cum literis: EN T O T T Ω N I K A, G id est, IN HOC VINCE.

Scribit Eusebius, se hanc narrationem ex ipso Constantino audiuisse.

Itaque, tanquam ducente Domino nostro Iesu Christo, Romam cum exercitu properat. Etsi Maxentius imparatus H erat, tamen occurrere fortissimo exercitui, vsque ad pontem Miluium ausus est. Ibi, prælio victus, & cum magna multitu-

multitudine in flumen merfus,periit. Ideò Chriftiani dixerunt,interitum Maxentij fimilem fuiſſe pœnæ Pharaonis.

A Suſtulit ergo initio Conſtantine duos Tyrannos: Maximianum,& eius filium Maxentium,cum quidem Conſtantine à Maximiano,Cæſar nuncupatus eſſet.Cùm igitur potitus eſſet Conſtantine Occidentis Imperio,teneretque eam partem,in qua plurimum roboris erat:Italiã,Hiſpaniam,Africam,Galliam,Germaniam& Britanniam:
B cum Licinio,tenente Illyricum,quem Maximinus Cæſarem nominauerat.,facit fœdus,eique ſororem Conſtantiam dat vxorem,& mittit eum in Aſiam,contra Maximinum.Interea pacem in Occidente reſtituit:abolet decreta tyrannica,& vetat Chriſtianos iniuria affici:& in
C prouinciis iudicia,& præſidia ordinat.

Victus autem Maximinus à Licinio ad Tharſum, poſtea phthiriâ,inter ſæuos cruciatus,periit,cùm examina vermium ei in inguinibus nata eſſent. Quo pœnæ modo,ſignificatum eſt,libidines eius puniri.

D Extinctis igitur quatuor Tyrannis: Diocletiano,Maximiano,Maxentio & Maximino,tenent Imperium poſtea collegæ,Conſtantine,& Licinius,& paulisper in Imperio pax fuit.

E Initium autem Imperij Conſtantini collocatur paulò ante Maxentium:

videlicet in Annum mundi,quater milleſimum ducentefimum,ſeptuageſimum ſecundum.

Annum Romæ,milleſimum,ſexageſimum.

F Annum Chriſti,trecentefimum decimum.

Sunt ergo,ab initio Diocletiani,ad hunc annum,qui eſt initium Conſtantini Magni,viginti duo anni. Intra hos annos,in toto genere humano,horrendam lanienam aduerſus ciues,& hoſtes,& inter ſeſe,exercuerunt Imperatores.

G Sùntque anni à Iulij initio,vſque ad primum annum Conſtantini,trecenti quinquaginta ſeptem,qui mutationem in Imperio inſignem fecit.Ac à Iulij initio,vſque ad
H captam Romam ab Alarico,sunt anni quadringenti,ſexaginta,& vnus,

CONSTANTINVS MAGNVS.

Constantinus Magnus tenuit Imperium annos triginta duos, minus duobus mensibus. Vixit annos sexaginta sex. Natus est in familia, cuius fuit præcipua nobilitas in Dardanis, ex Romana stirpe, cuius hæc series traditur:

Eutropius. Claudia vxor, filia Crispi,
fratris Claudij Imperatoris.

Constantius $\chi\lambda\omega\rho\varsigma$ Imperator, conditor
Spiræ: qui vicit Francos, & Alemanos.

Helena Británica, Theodora Maximiani Pri-
prima coniunx uigna, secunda coniunx
Constantij. Constantij.

Cōstan- Annibalia- Constantius Constantia
tinus nus Dalma- pater Galli, Licinij cō-
Magnus. tij pater. & Iuliani. iunx.
Constantinus Magnus.

Mineruina, prima cō- Fausta, secunda coniunx
iunx Constantini Constantini Magni, filia
Magni. Maximiani. Eius filij.

Cri- Con- Con- Con- Con- Helena con-
spus. stan- stan- stās. stātia iūx Iuliani Im-
tinus tius. con- peratoris.
secū- iunx
dus. Galli.

Dalmatium Orienti præfecit Constantinus patruus, sed postea, regnante Constantio, interfectus est. Gallum Constantinus Cæsarem fecit, & post Dalmatium Orienti præfecit. Hunc quoque crudeliter dominantem, Constantius interfici iussit. Iulianus, post Constantium, Imperator factus est.

Post hunc, successor Iouinianus Pannonius, ex alia familia

lia fuit. Sūntque anni, ab initio Constantini Magni, vsque ad mortem Iuliani, quinquaginta octo.

Post Maxentij interitum, rexit Occidentem Constantinus: Licinius verò Orientem, qui Maximinos deleuerat.

A Deinde pax fuit in Imperio Romano, & Imperatorum concordia circiter quinquennium.

Cū verò Licinius paulatim odium aduersus Christianos ostenderet, & aliquot nobiles viros, propterea quòd abiicere professionem Christianā noluerāt, interfecisset,

B multorū etiam raperet facultates, & coniuges; multi exules, ad Constantinum confugiunt, & petunt suscipi defensionem Christianorum. Erant fœdera inter collegas, Licinium, & Constantinum, & Licinius coniugem habebat sororem Constantini, Constantiam. Primū igitur hortatur

C Constantinus Liciniū, vt iuxta edicta, quæ antea simul ediderant, parcat Christianis. Ille contrā superbè respondet: Se non impediendum esse in ea parte Imperij, quam regeret: & bellū minatur. Cū autem iam Licinius, violato priori edicto, fœdus rupisset: & iusta sit defensio, etiā

D contra socios, ad depellendam manifestam sœuitiam. Constantinus, cū Filio Crispo, exercitum in Thraciā ducit, vbi ad urbem Adrianopolim, quæ nunc quoque nota est, fuitque olim Odrissā, magno prælio vicit Licinium, de quo & miracula narrantur: Conspēctas esse in aëre, flammās, supra exercitum Constantini. Scribit Marcellinus, in exercitu Constantini, qui contra Licinium ductus est, fuisse Francorum auxilia, quæ ex re apparet, Constantinum Francorum virtutem magni fecisse.

E Fugit ex Europa Licinius, in Bithyniam, & rursus exercitum collegit. Sed ibi quoque victus, pacem petit, missa ad victorem sorore ipsius, Constantia; quæ vitam Licinio marito impetrauit: sed ita, vt priuatus Thessalonicæ, cum coniuge viueret.

Aliquantò post Licinius, cū res novas moliretur, à
G Constantini præsidio Thessalonicæ interfectus est. Extinctis igitur quinque Tyrānis: Diocletiano, Maximiano, Maxentio, Maximino, & Licinio, tenet Monarchiam solus Constantinus, qui, cū leges, & iudicia deleta essent, & non solum bellis ciuilibus, sed etiam sœuitia, quam Tyranni contra Christianos exercuerant, vastatæ essent provincie, victor Constantinus, & Ecclesias, & Imperium restituere cœpit.

Estque hæc mutatio, vna inter præcipuas generis humani mutationes, difficilior, quàm fuit Augusti, victo Antonio, aut Iulij, victo Pompeio. Bellum certè cum Licinio, longè maius fuit, quàm, vel Iulij, vel Augusti bella. Nam & Ducum par fuit magnitudo animi, & potentia, & causa maior fuit, quàm Iulij, vel Augusti. Dimicarunt enim, in vtram partem fieret inclinatio, an deinceps totus orbis pareret Christianis Principibus, deleturis Ethnicas religiones: an verò pareret Ethnicis, deleturis Christianos. Et multi erant Duces, & milites nobilissimi in exercitu Constantini, quorum patres, & matres crudelissimè interfecti fuerant. Fuit igitur causa longè maior, quàm vlla in Imperiis vnquam fuit. Et habebat robur Imperij Constantinus, vt de eo dici possit:

Et causâque valet, causâque tuentibus armis.

Vt autem Deus victoriam dedit Constantino, ita postea eum adiuuit, in constitutione Imperij. Restituit leges, & iudicia, & multas novas leges condidit: præsertim de coniugiis, & pudicitia sanxit, vt capitali supplicio afficerentur mæchi, & omnes, qui se deinceps pollueret libidinibus contra naturam, & scorta mascula iussit vbique interfici. Prohibuit & ciuibus Polygamiam. Sanxit, ne Christiani vlla iniuria, propter confessionem afficerentur: & vt ad honores admitterentur. Nominatim verò excepit Hæreticos. Curauit rursus ædificari Christianorum templa, & redditus attribuit Pastoribus.

Pro militum vtilitate, sanxit, vt prædia, ex quibus milites antea habuerant stipendia, transfirent ad Heredes, & fierent propria familiarum, sed ita, vt certum numerum militum præberent. Id initium est eius moris, qui nunc seruatur in feudis, vt nominamus, id est prædiis militum.

Hoc beneficio tenuit Constantinus obligatos omnes honestos milites. Ideoque hunc morem instituit, vt mallerent in coniugiis honestè viuere, & procreare sobolem, quàm vagari vt antea.

Anno mundi, quater millesimo, ducentesimo, nonagesimo septimo.

Anno vrbs Romæ, millesimo, octogesimo quinto.

Anno Constantini, vicesimo sexto.

PAcatiano, & Mecellio Cofs. inchoata est instauratio murorum Byzantij, qui à Seuero Imperatore destructi fuerant. Estque interuallum inter destructionem factam

Itam tertio anno Seueri, ad hanc instaurationem, anni centum, & triginta. Sūntque ab instauratione, donec à Mahometo capta est, mille, centum, & octodecim anni. Capta est enim à Mahometo, anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo tertio.

Sunt urbium, & imperiorum fatales periodi.

Et multa Heroici viri faciunt fatali impetu, de quibus secus videtur aliis.

Verum est, urbis Romæ, Italiæ, & Imperij statum valde langufactū esse, translata dignitate, & translatis familiis, & opibus ex Italia, in Thraciam. Nec quæro, quæ res mouerit Constantinum. Etsi situs Byzantij valde oppotunus est, ad tuendum Occidentis, & Orientis Imperium. Et tūc, assiduis præsiidiis, in eo loco, aduersus Gottomos, & Sarmatas, opus erat; quæ quidem ibi commodissimè ali poterāt. Sed potiore causam tantæ mutationis, fatum fuisse, existimemus. Cū Deus puniturus esset Italiam, & Romam, aduentu peregrinarum gentium, prius voluit alibi arcē Imperij, & doctrinarum condere.

Ipsa vrbs Byzantium, olim à Carthaginensibus condita esse scribitur, & nominis etymologia concinna est: Beth-zona, id est, domus cauponæ, seu meretricis: quia, propter vbertatem soli, & loci opportunitatem, copia ibi magna est, omnium rerum necessariarum.

Constantinus nominauit *νέα Ῥώμη*, quia voluit has duas ciuitates vnā esse, & ciues in hac noua Roma, tam fieri consules, quā eos, qui in vrbe Roma nati erant, & habitabant. Vicit autem consuetudo, vt hæc vrbs dicta sit Constantini vrbs; quæ quidem, ab instauratione, vsque ad hanc postremam expugnationem factam à Mahometo, etiam præcipua omnium doctrinarum sedes fuit.

AN CONSTANTINVS VRBEM

Romam, & Occidentis Imperium Romano Episcopo dederit.

V Sitatē nominatur Liber decretorum, in quo, & vetera, & recētia decreta multa, partim vera, partim cōmentitia, & notha, & sententiæ scriptorum trūcata recitantur. In eo libro distinct. 96. extat fabulosa narratio, in qua fingitur Constantinus, Romano Episcopo Syluestro donasse urbem Romam, & Occidentis Imperium, Italiā, Galliam, Hispaniam, Germaniam, & alias vicinas prouin.

cias : Huius fabulę refutatio scripta est à multis doctis viris: Et has disputationes nosse, eò prodest, vt discrimen intelligatur potestatis politicę, & ministetij Euangelici; nec existimetur Apostolis, aut eorū successoribus, mandatū esse, noua Imperia constituere, aut regna trāsferre, sicut falsò dicitur in versu: A

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Considerandum est igitur, in historiis, quomodo paulatim creuerint opes Episcoporum, & quando accesserint Imperia. B

Pastoribus, & aliis, qui in templis, & scholis docent, vitus debetur. Quare initio contulerunt pecuniam homines locupletes, & benefici, & ad doctores alendos, & ad iuuandos egentes, dignos publica beneficentia; videlicet ægrotos, & exules. Hę collationes, omnibus temporibus, vsitatae fuerunt, & lege Mosaica ordinatae sunt. Fuerunt igitur & in Ecclesiis publica æraria, sicut & Tertullianus Stipis mentionem facit, & nomen Missa, tales contributiones significat, Deuteron. 16. C

Sed Imperia nec Apostoli, nec Episcopi, nec Pastores, nec Præfecti ærariis habebant: sed hi, vt alij ciues priuati, parebant, quolibet loco, suis magistratibus armatis. Nec ante Pipinum, Caroli patrem, legimus habuisse Romanos Episcopos, Italiae partē: aut tenuisse Imperium in ea parte. Sed cum Lōgobardi, pulsīs Hexarchis, qui Rauennam, & alias quasdam vrbes rexerāt, eam partem occuparent, & iam Romę minitarentur, accersitus est Pipinus Caroli pater, qui repressit Longobardos, & vrbibus, quas Hexarchi rexerant, libertatem restituit. D

Et quia magna erat Pontificum authoritas, vrbes, quę Romę propiores erant, cum defensione indigebant, ad Pontifices confugiebant. Ita paulatim aliquę, velut proprię Romanę sedis factę sunt. Postea igitur Ludouicus Pius, tenens omnia, quę Longobardi tenuerant, & tenens ceteras vrbes, vsque ad vrbem Romam; expressē distinxit loca, quę volebat Romanam sedem, tanquam propria, tenere, ab iis, quę voluit Imperij partem esse. His initiis, pars illa Romę propior, cœpit esse propria Pontificum, non Pipini, aut Caroli donatione, sed Ludouici Pij. E

Præterea tradere Imperiū, est iuramēto obligare Senatū Romanum, & exercitus, vt illi optemperent, cui Imperium traditur. Manifestum est autem, nec Senatū, nec exercitus tunc iurasse Romano Episcopo. Sed Constantinus F

ius, Iulianus, & deinde successores, soli fuerunt exercituum domini. Romæ etiam Prefectos urbis constituerunt: Constantius Leontium, qui seditiones Romæ ortas oppressit, & autorem seditionis urbe expulit, & postea, cum nobilem virginem vi stuprasset, ultimo supplicio adfecit. Iulianus Imperator Præfectum urbis constituit Apro-
A nianum, & deinde alij alios. Iustinianus in Italiam misit Bellisarium, qui & Sylverio Pontifici, Gotos reuocanti, ad Romam occupandam, dignitatē ademit, eumque relegauit. Postea Narses, annos sedecim Italiæ rector fuit.
B Deinde Hexarchi Imperatorum vicarij fuerunt, circiter annos centum, & sexaginta, à Iustiniano secundo, vsque ad Pipinum. Testis est igitur historia, Romanos Episcopos non tenuisse Imperium urbis Romæ, aut Occidentis.

Additur & argumentum à persona, seu officio Episcopi. Primùm hoc manifestè falsum est, quod multi scribunt, Petro datam esse summam potestatem, etiam Imperij constituendi. Quia hæc dicta discernunt ministerium Euangelij, & politica Imperia: Sicut Pater meus misit me, ita ego mitto vos. Regnum meum non est de hoc mundo. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Arma militiæ nostræ, non sunt carnalia. Ergo etiam si mittitur Petrus ad ministerium Euangelij, non tribuitur ei simul autoritas politica, constituendi, aut mutandi imperia, aut colligendi exercitus, aut bella mouendi. Sicut horum nihil fecit Paulus, etiam si flagitiosissimam belluam Neronem tenere florentissimum Imperium videbat. Sed, quanquam dolebat, talem pestem, hoc fastigium generis humani tenere: tamē ordinē politicum Imperij sciebat Dei opus esse, & venerabatur.

F Quod verò in constitutione Bonifacij citant dictum: Ecce duo gladij hic: non sequitur, hac voce armatum esse Petrum Imperio. Nam & ipse Filius Dei, præliari eum prohibet. Et cum Christus inquit: Satis est: significat querelam de duplici genere hostium. Satis est, & Pontificum, & Pilati gladios aduersus vos stringi.

C Cum autem distincta sint officia: Euangelicum, & politicum: & de hoc politico expressè dictum est, Omnis anima potestati, quæ præest, sit subdita, contrarium esset mandato diuino, & seditiosum, rapere dominationē, quā legitimus magistratus tenet. Fuisset igitur seditiosus, & prædo Romanus Episcopus, si Cōstantini potestatē, aut exercitus, aut provincias subditas, nō donatas, ad sese tram-

stulisset, vt reuera seditiosi fuerunt deinde Pontifices, qui urbem Romam, aut alias, quæ fuerunt propriæ Imperatoris, non donatas occuparunt.

II. ARGVMENTVM.

Etsi historia testis est, vt dixi, non esse factam donationem Urbis, aut prouinciarum à Constantino: tamen etiam si oblata esset potentia illa Siluestro, non licuisset eam ipsi accipere, in ea functione, in qua erat, & successoribus tradere. Quia vnusquisq; facere debet officia sue vocationis, iuxta dictum: In hoc sitis ambitiosi, vt sitis quieti, & faciatis propria: Pastor debet docere: Rex gubernare exercitus, stipédia, bella, pacem corporum. Non sunt hæc igitur mandanda pastori, sed vnusquisque suo loco memor sit regulæ: Propria facite. Item: Vnusquisque, sicut eum vocauit Deus, ita ambulet. Et Syracidæ tertio: Qui amat periculum, peribit in eo. Altiora te, non stolidè quaerito. Quæ tibi Deus præcepit, ea sanctè cogita. Itaque dictum: Vos non sic: non tantum sic intelligatur, quod, cum ministerio Euangelij, non tradat Christus politicam potestatem, sed etiam, ne accipiatur, & exerceatur à tenente ministerium. Huc adiungatur dictum: Nemo militans implicat se negotiis secularibus. Ita nec Pastores vult Paulus occupatos esse negotiis impediētibus ministerium Euangelicum. Hæc breuiter commemorauī de fabula donationis, vt moniti iuniores, & historias considerent: & rectè discernant ministerium Euangelicum, & politicam potestatem.

DE N I C E N A S Y N O D O.

FECERAT pacem in Imperio Constantinus, deletis Tyrannis, & tulerat honestas leges: & restituerat iudicia: prohibuerat sæuitiam exerceri in Christianos: fouebat Ecclesias, & attribuerat redditus: ademerat templa Hæreticis Marcionitis, Manichæis, & Samofatenicis.

Hanc tranquillitatem, & Imperij, & Ecclesiarum, turbauit Diabolus, qui odio Dei, ab initio, post lapsum, contumelia affecit Deum, & primis parentibus exitium machinatus est. Idem semper agit. Ac tunc quoque horribile incendium in Ægypto excitauit, quod vagatū est per totum Orientē. Impulit presbyterum Alexandrinum Arium,

rium, vt sereret impium dogma, astute fucatum contra diuinitatem Christi. Scribunt autem, dolore repulsa, motum esse Arium, cum non esset factus Episcopus, vt aduersaretur Episcopo Alexandro.

A Existimo autem Arium, reipsa idem sensisse, quod senserunt Ebion, Samosatenus, & similes, sicut & Alexander Episcopus Alexandrinus de eo scribit: Scitis recens motam doctrinam contra Ecclesiae pietatem, esse Ebionis, Artemæ, & Samosateni contagium: qui in Synodis, & iudiciis Episcoporum, ubique ex Ecclesia eiectioni sunt.

B Sed cum non auderet Arius, expresse negare, λόγον esse ὑφ' ἡμῶν, astute alia specie struit insidias. Dicit non esse coæternum Patri λόγον, sed summam creaturam, ex nihilo conditam. Et vsus est his formulis loquendi: ἦν πατὴρ, ὅτε ἔκ' ἦν λόγος, hoc est, Erat Pater, cum nondum esset λόγος. Itē dixit, esse λόγον, ἐξ ἔκ' ὄντων, ex non existentibus, id est, nihilo. Hæc est summa sententiæ Arii; quam, si quis proprie aspiciet, deprehendet eam vicinam esse Samosateni impietati. Negat autem reipsa Filium esse de essentia Patris,

C & omnipotentem, quia dicit, esse ἐξ ἔκ' ὄντων.

D Pij opposuerunt caput primum Ioannis, vbi dicitur: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Item dicta de omnipotentia Filij, vt mox Ioannis primo dicitur: Omnia per ipsum facta sunt. Itē: Ego vitam æternā do eis. Et: Sine me nihil potestis facere. Matthæi decimo octauo. Vbicunque sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Adesse vbique, exaudire, & opitulari vbique, propria sunt diuinæ naturæ, Col. 1. Omnia per ipsum, & in ipsum condita sunt, & omnia per eum consistunt. Ebr. 1. Per quem & secula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substantiæ eius, sustentans omnia. Dicta etiam de inuocatione, testantur Filium omnipotentem esse, sicut Ecclesia semper dixit, Χριστὸν ἐλέησον.

E Talia testimonia sunt in conspectu, & in quotidiana inuocatione cogitentur. Ac confirmati testimoniis veræ sententiæ, legamus & historiam, & certamina.

F Cum autem Arius traxisset in suam sententiā aliquos Episcopos, & iam non obscura discordia esset: Constantinus edictum mittit in omnes regiones, quo cōuocat omnes Episcopos, ad urbem Bithyniæ, Niccam, vt ibi, in synodo, confessio singulorum, & confessionis testimonia audiantur, & quantum fieri posset, discordia tollatur. Curat & publicis vehiculis eos aduehi,

Conuenerunt igitur trecenti, decem, & octo Episcopi. Inter hos, martyres multi fuerunt, mutilati aliqua corporis parte, cum adhuc sauitiam exercerent Maximinus, & Licinius. Aduenerunt Presbyteri Legati Episcoporum, qui propter senectam, & morbos, accedere non potuerant. A Adfuerunt & Laici multi, viri docti, & pij. Hæc Synodus inchoata est anno trecentesimo, vicesimo octauo Christi, anno Imperij Constantini, decimo nono.

Est autem dignissimum opus, sapientibus, & magnis Regibus, iusto modo, & ordine, tollere dissidia Ecclesiarum: B indicere, & rectè regere Synodos, sicut fecerunt Constantinus, Theodosius primus, & Theodosius secundus, & Martianus, vt infra dicetur.

Nec rectè sentiunt, qui dicunt, hanc curam indicendi Synodos, ad solos Episcopos pertinere: Quia lex diuina, & politica potestati, & doctoribus, præcipit tollere blasphemias, & idola. Cùm igitur dissidia oriuntur, etiam politica potestas curet legitimam cognitionem institui, in qua doctores, & alia membra Ecclesiæ idonea, & ipsi Principes, re inquisita, dicant suas sententias. Quia iudicium illud non est vnius gradus, sed omnium membrorum Ecclesiæ, quæ sunt idonea ad iudicandum. Postea, cùm veritas patefacta est, fiat executio. Doctores refutent, & damnent blasphemias. Potestas politica prohibeat externam professionem impiam, remoueat blaphemos, ne virus suum afflent aliis. D E

Hanc sententiam verissimam esse, non dubium est. Et singuli Principes, in sua ditione, piam concordiam, hoc modo, tueantur, sed non seruiant alienis odiis: nec, sine pia cognitione, gladios stringant: sed audiant vtranque partem, sicut Deus sæpè præcepit. Et iuramentum Atticum erat: *ἐμὸς ἀποὶν ἀποδοῦναι*, & sint normæ iudicij. scripta Prophetica, & Apostolica, & Symbola. F

Assedit igitur Constantinus inter Episcopos, sede non altiore: & initio hortatus est eos ad placidam collationem, & ad inquisitionem veritatis, omissa sophistica, & deposita animorum acerbitate. D

Primam sententiam dixit Εὐσέβιος Anthiochenus Episcopus. Post longa certamina, scriptum est Symbolū Nicenum, quod adhuc in Ecclesiis retinetur, quod plurimi, sua subscriptione comprobarunt: & subscripsit ipse Constantinus, qui ait, se adfuisse, ceu vnum ex ipsis: Ac valdè lætor, inquit, me fuisse vestrum comministrum, donec o- H
mnium

mnium conueniens inquisitio facta est, & veritate in lucem prolata, concordia constituta est.

Tres autem fuerunt magnæ causæ, quæ ad doctrinam pertinuerunt, de quibus præcipuè Synodus testimonia ostendit. Rursus damnatum est impium dogma Samosateni. Deinde & Arianum. Postea & Nouati, & Meletij error damnatus est, qui docuerunt, lapsos redeuntes ad pœnitentiam, non recipiendos esse. Qua de re Imperator falsè reprehendens arrogantiam Acelij Nouatianorum Episcopi, inquit: Scalas, Aceli, ad moue, & solus in cœlum ascende. Hac ironia significabat, illum falsò fingere, se & suos sine peccato esse.

Postea deliberationes aliæ accesserunt: vt eodem die omnes Ecclesiæ Pascha celebrarent: Nec alij Iudaicum diem, alij alium obseruarent. Item, vt Alexandrinus Episcopus inspector esset Ecclesiarum Orientis, Romanus Occidentis.

Quædam etiam, de temporibus publicæ pœnitentiæ, ordinarunt, quod ritibus eius ætatis tributum est. Nec vero æstimandum est, voluisse eos, hæc decreta paria esse articulis fidei.

Propositum etiam fuit, à quibusdam, vt Sacerdotibus maritis prohiberetur consuetudo coniugalis.

Sed senex Paphnutius, cui & in confessione, oculus effossus erat, & qui Episcopus erat in Ægyptiaca Theba, dissuasit hanc legem, dicens, coniugia non dissoluenda esse, & coniugalem cōsuetudinem castitatem esse. Synodus Paphnutij sententiam sequuta, censuit nequaquam recipiendam esse contrariam.

Decreta etiam hæc facta sunt: Ne quis se castraret. Item: ne Clerici vsuras acciperent, & ne haberent secum mulieres, quæ non essent coniuges. Inde apparet, in ea Synodo de multis negotiis deliberationes incidisse, quæ discernendæ sunt.

Accidit hoc quoque: Cùm multi Episcopi, priuatas inter se accusationes, Imperatori exhibuissent, vt Imperator obsignatas omnes asseruari iuberet, dicens, Prius publicam causam agendam esse, deinde se de illis acturum esse. Hunc fasciculū, in exitu Synodi, proferri iussit, & adhuc obsignatū, in ignem coniici, inspectantibus omnibus Episcopis, & addidit hæc verba: Sacerdotum crimina, nō efferenda esse in publicum, quia, talibus scandalis, hominum animi à doctrina alienentur. Ac *ἀπὸ τῶν ἐκείνων* priuatas

rum offensionum sanxit: & hortatus est, vt eandem vocē doctrinæ sonarent omnes, & Ecclesiarum concordiam tuerentur.

Hic fuit exitus Synodi Nicenæ, quæ durauit triennium, & aliquantò diuitius.

Ipsa Synodi tempore, Imperator celebrauit vicesimum annum Imperij sui. Inde sciri potest tempus, quo hæc Synodus conuocata est.

Profuit piis huius Synodi cōfessio, & prodest nunc quoque. Sed tunc, neque prorsus extinctum est Arianum incendium, & aliquantò post, latius in Asia vagatum est, quàm antea. In ea distractione Ecclesiarum, quia dubitatio odium doctrinæ parit: deinde multitudo pertæsa obscurarum disputationum, & rixarum inter Christianos, libentiùs recepit Mahometi dogma, plausibile prophanis ingenijs, quia tantum est particula legis, proposita ad tuendam pacem inter ciues.

Seneca inquit: Nunquam vitia, bona fide mansuescunt, ac repressa aliquantisper, tamē erumpunt: Ita, cū aliqui impij Episcopi, clam sentientes cum Ario, metu Imperatoris, simularent, se Nicenum symbolum amplecti, paulatim sese aperuerunt: Sicut in Euripidis versibus dicitur:

ὁ μὲν πονηρὸς ὃ δ' ἐν ἄλλο, πολλὴν κακὸς.
ὃ δ' ἔσθλ' ὃς ἔσθλ' ὃς, ὃ δ' ἐσσυφορᾶς ὑπὸ
φύσιν δ' ἐφ' θείρας: ἀλλὰ χρηστὸς ἐς' αἰεί.

Cūque inflectere animum Imperatoris conarentur, nacti sunt ad eam rem artificem idoneum, Sacerdotem, qui, apud Constantiam, sororem Imperatoris, quæ fuerat nupta Licinio, erat. Is afflauit Constantiæ Arii contagia, & perfecit, vt fratri hortatrix esset, vt Arium ab exilio reuocaret, & causam rursus cognosci iuberet. Accenditur & odium contra Athanasium.

Procedunt in aula artificia Sinonis, & Aniculæ. Reuocat Arium Cōstantinus, & mandat causam rursus cognosci, in Tyro. Ac verba sunt in epistola Imperatoris. Si quis recusabit venire, mittam, qui eum doceant, non aduersari huic edicto: & mādāt seuerissimè, Ecclesiā liberari à blasphemijs. Confluunt ergo Episcopi, sed præcipuè colludentes cum Ario. Et eò accessurus erat Imperator. Nam & in Iordane decreuerat baptismum accipere. Sed, dum hæc apparat, in morbum incidit, in vrbe Nicomedia. Ibi, cū bapti-

baptizatus esset, aliquantò post, in suburbano mortuus est, anno ætatis suæ, sexto, & sexagesimo; anno Imperij tricesimo secundo, minus duobus mensibus.

A Verùm ante mortem, vocavit Cōstantinopolim Imperator, Episcopos, qui in vrbe Tyro conuenerant. Ac simul Arium ex Alexandria accersuit. Voluit enim coràm, huius iudicij gubernator esse. Eò cùm venisset Arius, ortum est ingens certamen inter Alexandrum Cōstantinopolitanum Episcopum, rectè sentientem: & Eusebium Nicomediensem, qui astutissimè subleuabat Arium. Cùm autem instaret magnum certamè, post aliquot dierum congressus, Alexander Episcopus, noctu manens in templo, precatur Deum, vt ipse veritatem tueatur. Mane, cùm longa esset expectatio, tandem factio Ariana, ad publicū confessum accedit. In eo itinere, Arius deflectit de via, subita consternatione oppressus, ac confidens in latrinā, ibi effudit intestina, & extinctus est. Multitudo, cognito eius interitu, dilapsa est, & rursus cœpit autoritas maior esse rectè sentientium.

D Id exemplum & pios commonefaciat, veritatis defensionem petendam, & expectandam esse à Deo: & puniri insignibus exemplis hostes veritatis, vt supra de Montano, & Priscilla dictum est, qui sibi ipsis fregerūt gulas laqueis. Ita & pœnas dedit Arius, insigni exemplo, quod pene simile est Iudæ exitio.

F Aliquantò post, mortuus est Constantinus Imperator, cuius virtutem, & fortunam fuisse heroicam, euentus ostendunt. Quia singulari felicitate, deletis Tyrannis, pacē orbi terrarum restituit: & fecit insignem mutationem in Imperio Romano, quæ tamen postea profuit generi humano, cùm illa pars mundi, versus Orientem, defensa est per Cōstantinopolitanos Principes; Italiā occupata à Gottis, & aliis peregrinis gentibus. Fuit iustus, & seuerus, sed domesticas duas calamitates insignes habuit: Filium, præstantem virum, Crispum, natum ex prima coniuge Minervina, quem iam Cæsarem nominauerat, falsò accusatum à Nouerca, interfici iussit. Fuit autem Nouerca, Fausta, filia Maximiani Herculei, quæ ad suos filios transferre Imperium volebat. Postea Constantinus, deprehensa calumnia, & coniugem Faustam iussit necari.

Nec tantum his domesticis calamitatibus, senectus Cōstantini afflicta est: sed accessit etiam consiliorum inconstantia, quæ auxit Ecclesiarum discordias. Arium exulan-

rem reuocauit. Contrà verò, Athanasium in exilium misit, in urbem Treuironum. Etsi igitur fundamenta cōcordiæ Ecclesiarū, in Synodo Nicena iecerat, & maximè cupiebat Ecclesiam relinquere tranquillam, tamen id non perfecit, sed creuerunt discordiæ, Diabolorum fraudibus, A
qui organa habuerunt aliquot Episcopos, & sycophantas, qui, Sinoniis artificiis, senem Imperatorem deceperunt.

Nec Imperij pax, mortuo Cōstantino, fuit diuturna: nec posteritas eius felix fuit. Nam fratres ipsi inter sese dimicarūt. Adeò nulla est, quantumuis magna fœlicitas, in hac B
vita, cui non multæ calamitates misceantur. Sūntque digna consideratione, verba Herodoti, in Polymnia: *εἶναι δὲ θνητὸν ὃ δ' εἶναι, ὃ δ' εἶσθαι, τὸ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινόμενον ὃ συνεμίσχθη, τοῖς δὲ μέλλουσιν μέλλειν.* Monent autem talia exempla, vt simus modesti, retineamus timorem Dei, & C
non moueamus non necessaria, & ardentius petamus nos à Deo regi & protegi.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, nonagesimo primo.

Anno Christi, trecentesimo, quadragesimo primo. D

Filij Constantini successerunt Patri, diuisione Imperij in testamento, hoc modo, facta: Constantinus natus maximus, tenuit Hispaniam, Galliam, Alpes, & Britanniā: Constans, Italiam, Africā, Græciam, & Illyricum: Constantius minimus natus, Orientem tenuit. Hic, cum non esset par ingenio fratribus, tandem Monarchia potitus est. E
Cum enim maximus natus Constantinus superbior, & inquietior esset cæteris, non contentus suis prouinciis, fratri Constanti bellum intulit, vt Italiam occuparet. Sed F
cum ad Aquileiam peruenisset, prælio victus est à Constantis exercitu: & cum equus vulneratus Constantinum excussisset, multis ictibus confossus est, anno ætatis vicesimo quinto, Imperij, nondum finito triennio. G

CONSTANS IMPERATOR.

Acceperunt igitur Constanti, ad suam partem, omnes prouinciæ, quas frater Constantinus tenuerat. H
Regnavit annos tredecim, vixit annos triginta. Fratrem vicit, anno ætatis suæ, vicesimo. Fuit initiò iustus, & strenuus, sed postea, propter morbum articulare, deditus voluptatibus;

luptatibus, neglexit gubernationem, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Augusta Rhetica, contra eum factus est Imperator Magnentius, qui tunc præerat Rheticæ. Hic interfecit Constantem, quiescentem in cubiculo. Estque mors eius eò insignior, quòd Magnentium antea in Illyrico ipse seruauerat, tectum sua purpura, cum milites eum interfecturi essent. Nunc talem gratiam seruatori reddidit, qualem Cassius, & Brutus, Iulio reddiderunt: sed seipsum quoque, aliquantò post, interfecit, vt mox dicam.

B

CONSTANTIVS IMPERATOR.

CONSTANTIVS enim tertius frater, vt puniret Magnentium, septuaginta millia hominum aduersus eum duxit. His occurrit in Illyrico, cum exercitu triginta millium, Magnentius, confusus robore Gallico, & Germanico. Etsi autem victor fuit Constantius, tamen cædes tanta facta est, vt in eo prælio, vires Romani Imperij ita cecidisse dictum sit, vt peregrinæ gentes, quæ postea in Galliam, & Italiam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Magnentius victus, Lugdunum fugit, vbi cum necasset amicos, quorum ei fides suspecta fuit, postea sibi ipse mortem consciiuit.

E Solus igitur Constantius Monarchia potitus, regnavit annos viginti quatuor, mortuus anno ætatis suæ quadragesimo. Successit igitur patri, adolescens, circiter annum decimum octauum ætatis suæ, qua in ætate, facile ab astutis hypocritis deceptus est. Ac idè ille Præbyter, qui Constantiam, sororem Constantini Magni, ad Arianos inflexerat, huius Principis animum ad eos inflexit, quia custos testamenti patris fuerat. Idque primùm Constantio exhibuit.

G Fuit autem felix in bellis ciuilibus. Postea duxit exercitum aduersus Alemanos, cum quibus, cum pacem peterent, fœdus fecit. Id factum esse in Rauracis, scribit Marcellinus. Nec verò dubium est, Rauracos fuisse, vbi nunc vrbs est Basilea ad Rhenum. Postea nominantur reges Alemanorum, ad Argentoratum, Festradius & Gnademarius. Vndecunque igitur appellatio Alemanorum fuit, tunc eas gentes complexa est, quæ sedes tenuerunt ab Alpibus, ad Moguntiam vsque. A Moguntia, Rheni ripam, & Belgium, Franci tenuerunt. Hæ duæ appellationes, illis temporibus, præcipuæ fuerunt, in hac regione, quæ ab Alpibus

inter Rhenum, & saltum Thuringicum, vsque ad mare portigitur. Ac sæpè, cum Romanis, Alemanni, & Franci dimicarunt. Postea inter sese, magna bella gesserunt, donec Francorum fortuna fuit victrix.

Sed redeo ad Constantium. Is ex Oriente discedens aduersus Magnentium, præesse iussit Orienti, filium Constantij, qui fuit frater Constantini Magni, nomine Gallum, eumque adoptatum, Cæsarem dixit. Sed, multa crudeliter, & petulanter facientem, iussit interfici, cum annos quatuor Orienti præfuisset. Deinde Iulianum Galli fratrem, natum patre Constantio, qui fuit Constantini Magni frater (vt iam dictum est) adoptatum, Cæsarem dixit, eumque aduersus Alemanos milit, quos Iulianus, magno prælio, ad Argentoratum vicit. Idem postea descendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam, occupatam à Francis, quos Salios nominat, à flumine Sala dictos, vt Marcellinus dicit. Hi Tungrorum sedes, id est, regionem Iuliacensem tunc tenebant. Postea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt, vbi nunc Leodium est.

Interea Constantius Imperator, bella cum Sarmatis, & Persis gessit. cum autem audiuisset, Iulianum Imperatorem, & Augustum dici, & cum exercitu ad Byzantium accedere, relicto Persico bello, exercitum contra eum duxit. Sed in reditu, in Cilicia febre extinctus est, anno Imperij vicesimo quarto, ætatis quadragesimo primo.

Ipsè narrauit, se speciem, quam antea, in secundis rebus, sæpe lætam vidisset, tunc, cum ægrotaret, vidisse mœstam, & lugenti similem: qua de re eruditi disputarunt, fuisse genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari: & citantur Græci versus:

*ἄπαντι δαίμων ἀνδρὶ τὰς γενόμεναι.
ἄπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τῷ βίῳ*

ECCLESIAE CERTAMINA, POST mortem constantini Magni.

E Tiam sapientum, & bonorum Principum animi sunt mutabiles. Ita constantinus Magnus, biennio ante mortem, à sorore constantia persuasus, exulantem Arium reuocauit, & Athanasium relegauit. Ea mutatio voluntatis in Principe, rursus accendit Ariana certamina. Nam, cum, pulso Athanasio, reuersus esset Alexandriam Arius, veluti triumphans, valde confirmauit suam factionem:

nem: & multi Episcopi, qui antea, metu, tacuerant, aperte eius sententiam propugnare cœperunt, præsertim post constantini mortem.

A Latuit autem exul Athanasius apud Maximinum Episcopum Treuironum, annos duos, & menses quatuor. Nam filius constantinus, vir magnanimus, qui, ex testamento patris, Gallias tenebat, perfecit, ut Athanasius in Alexandriam reduceretur. Iamque Arius mortuus erat, ut antea dictum est: & adolescens constantius nondum aperte
B tuebatur Arianos, etsi familiares ei erant Episcopi quidam Ariani.

Receptus Athanasius, triennio retinet gubernationem. Interea artificijs Eusebij Nicomediensis, & aliorum, magis alienatus constantius ab orthodoxis, pellit ex constantinopoli, Paulum, & ex Alexandria Athanasium, recte sentientes. cum exercitu, Georgius quidam præficitur Ecclesiæ Alexandrinæ. Abdidit igitur se in latebras Athanasius. cumque ab aduersariis, ad necem, studiosè quæteretur, aliquantò post effugiens, Romam profectus est. Rursus igitur exulat: & Romæ aliquantisper manent apud Iulium Episcopum, & ipse, & Paulus constantinopolitanus. Deinde ad constantem Imperatorem accedunt, qui victor Occidentem tenebat. Apud hunc tandem res eò deducitur, ut consensu fratrum constantis, & constantij, Synodus indicta sit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica conuenit, anno decimo, post mortem constantini Magni, anno christi trecentesimo, quinquagesimo primo.

E conuenerunt, in vrbe Sardica, ducenti quinquaginta Episcopi. Inter hos fuerunt Athanasius, & Hosius cordubensis Episcopus, quem epistola Synodi dicit, grandè natu fuisse *εὐγνώστου*, & maximè dignum honore, propter perpetuam constantiam in confessione veritatis, inter multas afflictiones. Hæc Synodus testata est, se amplecti Nicenum Symbolum, & damnat ab eo dissentientes. Extat Synodi decretum, apud Theodoretum, in quo hæc verba sunt: *Μὴδὲ ποτὲ πατέρα χωρὶς υἱοῦ: μήτε υἱὸν χωρὶς πατρὸς μήτε γενέσθαι, μήτε εἶναι δύνασθαι.*

G Tanta fuit autem eius ætatis calamitas, ut eodem tempore *ἀντισύνοδος* in Thracia, in vrbe Philippopoli conuenit: quod accidit, quia non fuit vnicus gubernator, ut fuerat Nicenæ Synodi constantinus; & iā non erat Imperatorum cōsensus; & adolescens constantius, à suis assentatoribus, deprauabatur. Talia mala oriuntur ab iis, qui

Principum voluntates distrahunt. Et quarto anno, post hanc Synodum, sequuta est Synodus Syrmienſis, cui interfuit Constantius, contraria Sardicensi.

Cogitandū autē est, quanta calamitas fuerit, cū subinde concurrerent Synodi, Antisynodi, & retractationes A priorum Synodorum. Fuerunt enim impiæ Synodi frequentiores, post Sardicensē, sex, corrūpentes Nicenum Symbolum, videlicet, in Syrmio, Arimino, Mediolano, Seleucia Isauriæ, Cōstantinopoli, Antiochia, de quibus mox pauca dicam, vt considerentur Ecclesiæ calamitates. Prius B enim Athanasij historiam breuiter complectar.

Post Sardicensē Synodum, Constans Imperator, à fratre Constantio petiit, vt Athanasio gubernationem Alexandrinæ Ecclesiæ restitueret: & palàm minatus est, se eum reducturum esse, si frater non restituat. Ibi, quamquam diu res arte differtur, tamen Constantij amici metuētes, fratri suadent, vt potius reditum Athanasio concedat, quàm bellum ciuile attrahat. Tandem igitur concedit Athanasio reditum, Constantius, sed aliquantò post, mortuo Constante, rursus iubet eum eiici Constantius, quia fuerit fratri incitator ad bellum mouendum. Exulat D igitur tertio Athanasius, latitans in Lybia, sex annos, vsq; ad mortem Constantij.

Interea magnam crudelitatem exercuit Alexandria Episcopus Georgius. Virgines duxit ad ignes, minitans eis necem, nisi iurarent, se abiecturas esse doctrinam Athanasij. E

Rediit autem, Iuliani tempore, Athanasius, & postea, quamquam Iulianus eum interfici iusserat, tamen mansit in gubernatione Ecclesiæ Alexandrinæ, vsque ad annum septimum Valentiniani. Suntque anni sex, & quadraginta, ab initio gubernationis Athanasij, vsque ad eius mortem. Interea quantas viderit Ecclesiæ calamitates, & quas æumnas in se tulerit, in quibus tamen diuinitus seruatus est, series historiæ ostendit. F

Nicenæ Synodi finis, incidit in annum vicesimum primum, Constantini. In annum Christi, trecentessimum, vicesimum nonum. G

Anno tricesimo Constantini, anno Christi trecentesimo, tricesimo nono, fuit synodus Tyria, & receptus est Arius, qui tamen, aliquantò post, Constantinopoli mortuus H est, cū ex Tyro Synodus eò vocata esset. Anno decimo, post mortem Constantini.

Anno

Anno Christi, trecentesimo, quinquagesimo primo.

Anno, post Nicenam Synodum, tricesimo primo, fuit Synodus Sardicensis, pia, confirmans Nicenam.

A Anno Constantij, quinto decimo, videlicet quinto, post Sardicensem Synodum, fuit Synodus Syrmienfis, in qua & ipse Constantius affuit, motu bello aduersus Magmetium, contraria Nicenæ.

Sequuntur Syrmiensem, exiguis interuallis, Synodi impia; Ariminensis, Seleuciensis, & Antiochena.

B Occasio autem conuocandæ synodi Syrmienfis, hæc fuit: Vt semel motis rebus, multi exemplo fiunt audaciores, & novos tumultus mouent, & ἀναρχία concedit licentiam; Photinus Syrmienfis Ecclesiæ Præbyter, & Arianos, & orthodoxos vituperare cœpit, & abiecta vtraque sententia,

C renouauit blasphemiam Samosateni. Negauit esse duas naturas in Christo nato ex virgine. Ac λόγον in Iohanne, interpretatus est, decretum de redemptione hominis, & restitutione vitæ æternæ, per hunc hominem, quem ad id missurus esset. Et contēdit, nequaquam esse λόγον ὑφιστα-

D μενον, qui fuisset, antequam hic homo Christus ex virgine natus est.

Fuit autem tanta Photini confidentia, vt se audiri corā ipso Imperatore Constantio postularit. Aderant ex Asia præcipui Episcopi, inter quos, cum excelleret Basilius, Ancyræ in Galatis Episcopus Arianus, hic acerrimè refutauit Photinum. In ea causâ, decreta facta sunt, laude digna, Quod λόγος sit ὑφιστάμενος. Extant ea decreta in Socrate Scholastico, quæ digna sunt consideratione.

F I. DECRETVM.

Εἴ τις, τὸ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ἄΝΘΡΩΠΟΝ μὴ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν λέλοι, ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est, Si quis hoc, Faciamus

C Hominem, non Patrem ad Filium dixisse, dixerit: sed ipsum ad sese Deum dixisse, anathema sit.

II. DECRETVM.

H Εἴ τις τὰς Ἰακώβ μὴ τὸν υἱὸν ὡς ἄνθρωπον καταπαλαμῆναι, ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον θεόν, ἢ μέρος αὐτὸ λέλοι, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est: Si quis, cum Iacob, non filium, tanquam hominē, colluctatum esse, dixerit, sed non genitum Deum, aut partem Dei, anathema sit.

III. DECRETVM.

Εἰ τις τὸ, ΕΒΡΕΞΕ ΚΥΡΙΟΣ ΠΑΡΑ ΚΥΡΙΟΥ,
 μὴ ἐπὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ἐκλαμβάνει, ἀλλ' αὐτὸν παρὰ
 ἑαυτοῦ λέγει βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰρεξε γὰρ Κύριος ὁ
 υἱὸς παρὰ κυρίου τοῦ πατρὸς. Hoc est, Si quis hoc: Pluit Do- A
 minus à Domino, non de Patre & Filio accipit, sed ipsum
 à seipso pluiffe dixerit, anathema sit. Pluit enim Filius
 Dominus à Patre Domino.

Hæc recito, quia ostendunt, & vetustatem hæc dicta in
 Moise de Filio intellexisse. B

Agitata est etiam tunc quæstio, de his modis loquendi:
 Pater naturâ genuit Filium, non genuit voluntate, id est,
 contingenter, sicut contingenter creaturas condidit.

De his modis loquendi extant communefactiones in
 Nazianzeno, & in Longobardo, libro 1, distinct. 6. C

Cætera acta Synodi Syrmienſis, impia, & pernicioſa fue-
 runt. Processit enim Synodus ad controuersiam Arii, cui,
 vt humano consilio mederetur, conata est silêtio obrue-
 re mentionem vocabuli ὁμοῦσις, & voluit in Symbolo
 poni ὁμοιος pro ὁμοῦσις. Hunc cothurnum, si vtraque pars D
 acciperet, existimabant discordiæ finē fore, quia vtraque
 pars Filium esse fateretur, & quidem similem Patri, omis-
 sa quæstione, An sit ὁμοῦσις? Subscripsit huic decreto, &
 pius senex Hosius Cordubensis Episcopus, coactus, vt nar-
 rant, cum tamen antea veritatem constanter defendisset. E
 Ita discessum est ex Syrmio. Sed mox ambiguitas ab or-
 thodoxis repudiata est, quod insidiosa esset, & semper in
 docendo ambiguitas dissensiones parit.

Post biennium constantius Mediolanū venit, cum iam
 victus esset Magnētius. Vt igitur Syrmienſia decreta con- F
 firmarentur, incitant eum Ariani, vt in Italia Synodos cō-
 uocet. Et scribit Theodoretus, de leuitate constantij, hæc
 verba: τὸν πάντα ῥαδίας πειθόμενον, quod facillè ad mala
 consilia impelleretur. Vocat igitur Episcopos Mediolanū,
 vbi Ariani ausi sunt primū postulare, vt Synodi Tyria G
 acta confirmarentur, & rursus ex Alexandria pelleretur
 Athanasius. Huic postulationi cōstātissimè aduersati sunt
 Paulinus Episcopus Treuirēsis, & Dionysius Episcopus Al-
 ba in Latio, intelligētes moliri ipsos oppressionem Sym-
 boli Niceni. cum igitur Imperatori coram dicerēt, inu- H
 sta peti, discesserunt. Ita subito hæc Synodus dissoluta est.
 Sed sequenti anno plures Ariminum conuocat. Ibi maio-
 ra, & longiora certamina fuerunt. Palàm petita est Syr-
 mienſis

A mienſis decreti confirmatio. Et nominatim poſtulatū eſt, vt deleſetur in Symbolo ὁμολογίαν. Sed Occidentales, circiter ducenti, contradixerunt, qui ad Conſtantium legatos, & ſcriptum de ſua confeſſione, miſerunt. Sed Conſtantius, vt elude, et acta, contando, reſcripſit, ne ex Synodo diſcederent, donec Legatos auditos, remitteret. Cū autem mora longior eſſet, pij ad ſuas Eccleſias redierunt. Hic fuit exitus Synodi Ariminenſis.

B Interea verò dat mandata Conſtantine in Oriente, & Occidente, vt Syrmienſi decreto ſubſcribatur, & pellantur ex Eccleſiis, qui nolint ſubſcribere.

C Eodem tempore Synodus fuit Orientalium, in vrbe Iſauriæ, Seleucia, vbi maior fuit numerus Arianorum, ac plurimi receperunt vocabulum ὁμοίου. Sed cū magnæ altercationes ortæ eſſent, de hoc cothurno, an ὁμοίου intelligēdum eſſet, de eſſentiæ ſimilitudine, an verò voluntatis, & apertè affirmarent plurimi, ſe tantū voluntatis ſimilitudinem intelligere, ſurrexit Legatus cæſaris, & dixit, D ſe non adfuturum ſine ſine rixantibus. Cū igitur hic nollet in conſeſſum redire, diſceſſerunt & multi Epiſcopi. Hic fuit exitus Synodi Seleuciēſis.

E Concurrerunt paſſim alibi alij. Sed breuiter recito frequentiores Synodos, quarum triſtia exempla intuētes, cogitemus, quanta fuerit Eccleſiæ calamitas, cū ſubinde maiores diſtractiones ex Synodis orirentur.

F Poſt biennium, cū iam conſtantius Antiochiam veniſſet, propter bellum Perſicum, Synodus eò conuocata eſt, quæ magis turbulēta fuit prioribus, & cumulauit blaſphemias. Quia ibi, ne hoc quidem recipere impij voluerunt: Filium ſimilem eſſe Patri, & contenderunt eſſe diſſimilem Patri, Filium.

Exemplum verò extat ſophiſtices, in hac narratione, inſigne. Vſus eſt enim Acacius hoc argumento.

G *Pater neminem colit:*

Filius colit Patrem,

Ergo ſunt diſſimiles:

H Cūque vſus eſſet hic præſtigiator, verbo ἀσεβής, pro non colēte alium, quod alioqui ſignificat impium, totius populi clamore, reprehēſa eſt prophanitas vocabuli. Poſtea etſi vocabulū aliter interpretabatur, tamē, iuſto odio ſophiſtices exploſus eſt. Et addit hiftoricus περὶ τοιαυτὰς ἀσχολόμενοι λέξεις, τὴν ἐκκλησίαν διέσπασαν. Circa tales occupati dictiones, Eccleſiam diſtraxerūt. Vt omnibus etati-

bus, in defensione falſorum dogmatum, ſingulares argu-
tia excogitantur, quæ ipſa nouitate capiunt rudes.

Synodi autem Antiochenæ finis fuit Conſtantij diſceſ-
ſus, qui rediturus erat Byzantium, vt Iulianum reprimere
t. Sed in reditu in Cilicia morbo extinctus eſt. A

Breuit̃er autem de his impijs Synodis dixi : vt videant
iuniores, ſæpè etiam Synodis frequentibus, magnos erro-
res confirmatos eſſe: Nec anteferendas eſſe Synodos per-
ſpicuis testimonijs, quæ tradita ſunt in ſcriptis Propheti-
cis, & Apoſtolicis. B

Ac iuſtè reprehenditur πολυπραγμοσύνη Conſtantij, qui
toties conuocauit diſſimillimos homines, fuitque infelix,
quia malorum conſilijs regebatur, qui aut ſtabilire impia
dogmata, aut arte maiores diſtractiones facere cona-
bantur, ne ipſorum authoritas labefactaretur. Sicut &
noſtro tempore, arte factas eſſe diſtractiones, vidimus. C

Duæ autem fuerunt piæ, & vtilis Synodi, tempore Cō-
ſtantij: altera, Sardicenſis, de qua ſupra dictum eſt, viuen-
te adhuc Conſtante: altera, circa id tempus, fuit Gangren-
ſis, in oppido Galatarum Gangra, quod nomē ſcribunt ſi-
gnificare capream, lingua Heneta. Et hodie Boemis id vo-
cabulum capream, ſignificat. D

Narratur occaſio, quod Euſtathius quidam ſeceſſus
quæſiuerit, tanquam Monachus: hunc imitati multi, ritus
nouos inſtituerunt: Prohibuerunt coniugium, & multas
nuptas ad ſe attraxerunt, quarum aliquæ, etiam virili ve-
ſtitu tectæ, latere valuerunt. Fuitque cum multis ſtupri
conſuetudo. Damnauerunt habentes proprium. Nolue-
runt accedere ad communis Eccleſiæ ſacramenta, quia
adminiſtrarentur per Sacerdotes maritos. Inſtituerunt
& delectum ciborum, &c. E

Auno mundi, quarer milleſimo.

Anno Romæ, milleſimo, centeſimo, decimo quinto.

Anno Chriſti, trecenteſimo, ſexageſimo quinto.

IULIANVS APOSTATA. G

Iulianus Apoſtata regnauit ſolus annum, & meſes ſe-
ptem, cum antea à Conſtantio Cæſar dictus, collega eius
 fuiſſet ſexennio. Natus eſt patre Conſtantino, fratre
 Conſtātini Magni, & matre Baſilina nobiliſſima fœmina.
 Adoleſcens, ab Epifcopo Nicomediæ, doctrinam Eccleſiæ
 didicit, & profeſſione Chriſtianus fuit, ac inſtitutus in
 Collegio Nicomedenſi, cum valeret ingenio, & eloquen-
 tia, citò factus eſt Lector in Eccleſia. Interea clām auditor
 fuit H

fuit Libanij, qui, tunc Nicomediae rhetor fuit, studiosus Atticae elegantiae, vt ostendūt eius scripta, quae adhuc extant. Ille inflexit eum ad Ethnicos. Paulatim & aliis Ethnicis disertis, & Philosophis familiaris factus, Iamblico, Maximo, Byzatio, & aliis, coepit superbè fastidire Ecclesiae doctrinam, & anteferre opiniones Ethnicas, natas in humana ratione, & palam hostis factus est Christi.

- Postea ingenij vanitate, dedit se & Magicis artibus, & ex Magorū praeceptis, mactavit humanas hostias, diuinationū causa. Ac solus Imperio potitus, edidit edicta contra Christianos, & rursus iussit aperiri Tempia Idolorum, & eis sacrificari, & in numismate Symbolum fecit: Iouem diadema ipsi imponentem, palladem circumdantem ipsi chlamydem, Mercuriū tribuentem ipsi sceptrum. Reditus Ecclesiis eripuit, ne possent alii docētes, & discētes, & virulentos iocos addidit: Se facere expeditiores ad regnū cœleste, spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: Beati pauperes, quia eorū est regnum cœlorum. Vetuit Christianis tribui honores militiae. Prohibuit Christianorum filios admitti in scholas rhetoricas, dicens: *οἱ κεῖναις ὤπλοις βαλλόμεθα*, propriis pennis ferimur. Scripsit & ipse libros contra Ecclesiae doctrinam, in quibus praecepū exagitat prohibitiones vindictae. Ait tolli Magistratus, iudicia, poenas, legitima bella, confirmari latocinia in infinitum. Denique pugnare eam doctrinam, cum sensu communi, & tollere nervos humanæ societatis.

- Refutarunt has calumnias Nazianzenus, & Cyrillus, qui tamen & ipsi frigide respondent. Distinguunt consilia, & praecepta, cum responsio vera, firma, & luculenta hæc sit, Euangelio maxime confirmari, & muniri politicum ordinem: Nec prohiberi vindictam ordinatam, quæ ad officium Magistratus pertinet, sed inordinatam, quam priuati exercent, sicut hæc distinctio, Dei beneficio, in nostris Ecclesiis perspicue illustrata est.

- Iudæos etiam hortatus est, odio Christianorū, vt suam politiam instaurarent, & eis defensionem, & immunitatem promisit. Conuenit igitur ingens multitudo Iudæorum, & magna spe, collatis sumptibus, & opibus, Templum ædificare coepit: sed cum fundamenta iacerent, magno terræmotu dehiscente terra, inter fulmina totū opus disiectū est, & multa millia Iudæorū ruinis oppressa sunt. Ita didicerunt Iudæi, se frustra niti, contra Dei decretum. Inter ædificandum, signa crucis in vestitu, & in panibus

passim Iudæis facta sunt, ac similia exercitui Iuliani facta sunt, ante annum, accedenti ad Byzantium, initio Imperij.

Cæterum, & priuatim, propter Christianam professionem, aliquot interfecit, multis honores ademit, vt Iouiniano, Valentiniano, & Valenti. Cùm scripta legisset, in A quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea, cū hac breui inscriptione, ἀνέγνω, ἔγνω κατέγνω.

Vicissim autem & nostri, scripta contra eum ediderūt. Et extant Nazianzeni duæ orationes, in quarum altera, & gestuū ipsius descriptio est, memoria digna, quæ signifi- B cat, ex gestibus, coniecturam de ingenijs, & voluptatibus fieri. Verba hæc sunt. Fecit me vatem, gestuum ipsius deformitas, & ingens admiratio, siquidem optimus Vates est, qui ex coniecturis, optimè ratiocinatur. Nequaquā verò mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: Colli cre- C bra conuersiones, humeri alternis subsultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddā contuentes, pedes instabiles, crebræ geniculationes, nasus contumeliam, & contemptum spirans, figura vultus derisionem significans, quoquo modò variabatur. Risus crebri, altum crepantes, D nutus, renutus sine sermone, sermo interruptus, non complens sententiam, interrogationes crebræ, confusæ, & stultæ, responsiones inconcinnae, coaceruatae, inter se dissidentes, & sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi, ante facta, qualem esse, postea facta ipsa ostenderūt. E Et, si adessent, qui tūc mecum fuerunt, & eadem viderūt, testes essent huius meæ narrationis: qui meminērūt etiā, me edidisse hanc vocem: Quantam pestem Romana Monarchia, nunc alit.

Fuit autem Athanasij vaticinium verum, qui, cū Ec- F clesiae passim, in magno dolore, & metu essent, dixit hunc Tyrannum, Nubeculam esse citò transiturā. Congruit enim exitus eius cum Psal. 55. Viri sanguinū, & dolosi, non attingent dimidium dierum suorum. Cumulauerat scelera, cultum idolorum, blasphemias, magiam, sauitiam erga G Christianos, seditionem contra Imperatorem.

Quanquam igitur antea, cū Cæsar esset, feliciter represserit Alemanos, & Francos: tamen solus Imperio potitus, citò periit. Nam bellum gerens cum Persis, in prælio vulnus in hepate accepit à milite, qui, quis fuerit, nescitur. H Relatus in castra, sanguinem, caua manu excipiens, sursū sparsit, clamans: Vicisti tandem Galilæe. Hac voce emissā, qua fatetur impiam suam voluntatem, & ostendit ingentem

gentem fremitum, & sensum pœnarum, extinctus est, anno ætatis suæ, secundo, & tricesimo.

Narrant Didymum Alexandrinum, in somnio vidisse cādidos equos, & in his, equites dicere: Narrate Didymo, **A** hac hora Iulianum interfectum esse.

Iam Lector integram Iuliani historiam intueatur, quæ, exiguo tempore, insignes mutationes habuit. Decennio, cum collega esset Constantij, in bellis legitimis aduersus Alemanos, & Francos, fuit felix. Postea mouit seditionē, **B** & occupauit Constantij prouinciam. Ostendit se hostem esse Christi, sæuitiam exercuit in Christianos, gladio, stylo, & variis technis, bonorum, & facultatum ereptione, & incitatis Iudæis. Palàm etiam exercuit magicas artes. Hæc scelera tristis exitus citò secutus est.

C

DE TEMPLO DELPHICO.

D **V**tilissimum est autem, in historia Iuliani, hoc considerare, quod Deus, duobus illustribus miraculis, ostendit, eodem tempore, suam iram, aduersus Iudæos, & Ethnicos. Dixi antea, quid acciderit Iudæis, cum Ierosolymæ, concedente Iuliano, rursus condere Templum cœpissent. Terræmotu disiectæ sunt moles, & absorpti multi homines, & pars operum, & machinarum, **E** & homines fulminibus accensi, perierunt.

Eodem tempore, in alia orbis terrarum parte, Delphicum Templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, diuinitus, non hominū manibus, deletum est terræmotu, & fulminibus; cum Iulianus Legatos eò misisset, interrogaturus de euentu belli Persici. Sæpe antea direptum, & aliquoties deletū est Delphicū Templum, sed rursus extructum, & ornatum. At, post hanc euerfionem, diuinitus factam, Iuliani tempore, numquam deinde instauratum est.

G Primi narrantur Phlegiæ, qui fuerunt in Thessalia Iapithæ, cōbussisse Delphicum Templum. Deinde partes aliquas, Xerxis milites. Post hunc, Phocentes ipsi: deinde Brenni exercitus accendit. Toties & instaurationes factæ sunt. At, post Iulianum, nulla facta est instauratio.

H Horum duorū Templorum, Iudaici, & Delphici euerfio diuinitus facta, eodem tempore, insolentiam Iudæorum, & Ethnicorum valde repressit, & pios confirmauit. Hæc miracula, in Iuliani historia, considerare, valde prodest.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, vicesimo nono.

Anno vrbis Romæ, millesimo, centesimo, decimo septimo.

Anno Christi, trecentesimo sexagesimo septimo. A

I O V I N I A N V S.

IOVINIANVS, militum suffragiis, factus est Imperator. Vixit in Imperio septem menses. Notus enim fuit militibus, & quia ductor fuerat ordinis domesticorum, & quia pater Varronianus clarus fuit, qui fuit Pannonicus, comes ordinum agri Singidunensis, qui non procul abest ab Vlpia Traiana, quæ nunc Corona nominatur. Initio professus est se Christianum esse, & amplecti Nicenâ Synodum. Pacem fecit cum Persis, reddita ipsis Mesopotamia. Quia, cum sciret Imperium à Iuliano turbatum esse, redire in Asiam cogitabat, ut tranquillitatem Ecclesiis, & multis gentibus restitueret. Iussit reuocari exules, qui pulsi erant propter veram professionem. Mandauit Ecclesiis restitui partem reddituum, quos eis Iulianus ademerat, ac testatus est, propter famem, nunc veteres redditus integros non posse restitui. Iussit rursus claudi idolorum templa. B

Cum autem Antiochiæ aliquandiu moraretur, multis prodigiis, sequentia mala significata sunt. Cometa interdiu conspectus est. Conflagrauit locupletissima bibliotheca Antiochena. Breui post Iouinianus, cum ad Bithyniam accessisset, mortuus est morbo, qui ex intemperantia ortus esse, existimabatur. C

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo vicesimo. D

Anno Romæ, millesimo, centesimo, decimo octauo.

Anno Christi, trecentesimo, sexagesimo octauo. E

V A L E N T I N I A N V S P R I M V S.

Valentinianus Imperator, militum consensu, factus est, cum iterum Tribunus militum, à Iouiniano factus esset. Nam sub Iuliano dimissus erat, eo quod sacrificium pugno percusserat, aspersus lustrali aqua, in ianua templi, vbi idolo Iulianus sacrificabat. Tenuit Imperium annos vndecim. Natus fuit in Pannonia, in oppido Bibalis in ripa Savi, quod non procul fuit à Taururo, quod nunc est Belgradum. F

Post

Post triginta dies, accersuit inde Valentem fratrem, eumque consortem Imperij fecit, & Augustum nuncupavit: aliquantò post & Gratianum filium Valentinianus Imperij consortem fecit, & Augustum nominavit. Fuit autem infelix fratrum dissimilitudo. Sunt, initio Imperij, ingenti terræmotu, significata mala, quæ ex impietate, & sæuitia Valentis orta sunt. Magnis spatiis, & horrendis hiatibus mare terras reliquit. Commendavit autem Valenti Orientem frater. Ipse, audita fama novorum bellorum, quæ Alemanni, & Saxones mouerant, properavit in Galliam. Dux enim Alemanorum Brando, Moguntiam ceperat, & inde magnam Christianorum multitudinem, viros, & mulieres, abduxerat. Aliquot magnis præliis, Valentinianus Alemanos repressit. Ad Nicrum etiam condidit arces. Deinde infra Coloniam Agrippinam in Tugris repressit Saxones.

In vrbe Constantinopoli Valentinianus, æneum modium collocavit, ne mensuræ diminui possent, & quibusdam, qui diminuerant, præcidit manus, quas ibi suspendit. Hæc Suidas.

SAXONES.

PRIMUM autem hic, in bellis Imperatorum, fit mentio Saxonum, cum quibus & postea, tanto cum periculo, dimicatum est, ut Sidonius Apollinaris Episcopus Arelatensis scribat: Nullus hostis hoste Saxone truculentior est, nec robore tantum & audacia, sed etiam consilio, & arte vincit. Ac limites veteris Saxoniarum fuerunt ad occasum, Amasis, ad Ortum Albis, ad meridiem Boiemi, & Franci, ad Septentrionem Cimbrica Chersonesus, & in vicino littore Heneti.

Ut autem, ex Oriente, cæteras vicinas gentes progressas esse, verisimile est, Getas, Daos, Cimmerios, Germanios, Syeuos: ita & horum vicinos Sacas, ex Asia progressos esse, existimo, & inde originem, & nomen esse Saxonum. Alij nomen Saxones faciunt ab Ascanes, sed sonus propior est vocabulo Sacæ, & fuisse Sacas inter præcipuas gentes Persici regni, ex Ctesia, Herodoto, & Xenophonte apparet.

Nomen Ascanes significat custodem ignis, nomen Saca æquale est, quasi dicas, iusti, & liberi, vel vates. Dum autem Valentinianus reprimit Alemanos, & Saxones, interea Theodosius Magister equitum, qui postea factus est Im-

perator, bellū gerit in Rhetia, inde mittitur ad pacandam Africam, contra Firmum. Redit inde Valentinianus in Pannoniā, cōmendata Gallia, & vicinis prouinciis, filio Gratiano. Intulerant enim Quadi bellum vicinis Pannoniis, sed territi aduentu Valentiniani, pacē petunt. Ibi, cū in excusatione, quædā falsò dixissent, iratus Valentinianus, magna vocis contentione, eos obiurgauit. Eam commotionem subita febris secuta est, qua, intra paucos dies, extinctus est, anno ætatis, quinquagesimo quinto, cū tenuisset Imperium annos quindecim, menses octo, & dies viginti. Defendit Ecclesiæ pacem, amplexus Symbolum Nicenum. Fratri Valenti sæpè hortator fuit, vt & veritatē amplecteretur, & ne sæuitiā in rectē sentiētes exerceret.

Valentinianus duas vxores habuit, Seueram, & Iustinā. Ex Seuera natus est Gratianus, qui Imperator factus, postea Theodosium, & Valentinianum secundum, sibi collegas adiunxit. Interfectus est autem Gratianus à Præsīde Galliæ, Maximo, qui deinde, apud Aquileiam, à militibus suis vinctus, Theodosio traditus est, qui eum occidit.

Ex Iustina nati sunt Valentinianus secundus, Iusta, Grata, & Galla, quam postea duxit Theodosius. Postquam autem Valentinianus secundus, à Gratiano fratre, consors Imperij factus est, cū in vrbe Galliæ, Vienna, non cauet insidias, ab Arbogasto interficitur. Hi tristes exitus fuerunt filiorum Imperatoris, qui iustitiæ cultor fuit.

Redeo autem ad Valentem, qui superstes fuit fratri, circiter triennium, cū antea simul cum fratre tenuisset Imperium, annos ferè vndecim, indoctus, & crudelis, amplexus Arianā impietatē, fratre eum dehortante. Orthodoxos Episcopos in exilia misit. Initiò bellum gessit cum Procopio, Iuliani cognato, qui rapere Imperium conatus est. Hunc acie victum, milites tradiderunt Valenti, qui eum occidi iussit. Deinde repressurus Persas, duxit exercitum ad Antiochiam. Eo tempore, multa fecit crudeliter contra orthodoxos. Reuocatus autem in Thraciam, quia Gotti urbem Constantinopolim oppugnabant, in quorū exercitu nominatur dux Frigidernus, nominatur & Thuringi: reprimere Gotos cœpit, sed cū ad Adrianopolim præliaretur cum eis, vulnere accepto, decidit ex equo, & in proximū tuguriū ductus est, quod, cum sequentes hostes incendiissent, ipse quoque flamma consumtus est. Ita pœnas dedit iniustæ sæuitiæ, quam aduersus orthodoxos exercuerat, & quidem proficiscenti ad prælium, prædixit

vir sanctus, igni perituum esse.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, quadragesimo quarto.

A Anno vrbis Romæ, millesimo, centesimo, tricesimo, secundo.

Anno Christi, trecentesimo octogesimo secundo.

GRATIANVS.

B

MORTVO Valente, Gratianus, Valentiniani primi filius, natus ex Seuera, in vrbe Syrmio: & Valentinianus secundus, Gratiani frater, natus ex Iustina, successerunt.

C Fecit autem Gratianus cōsortē Imperij Theodosium, cum quo annos quatuor regnavit, cū antea cū patre annos octo; cum patruo tres, regnasset. Fuit eruditus. Scripsit carmen eleganter, & oratoribus ætatis suæ præcipuis annumeratus est. Extat eius epistola ad Ambrosium Mediolanensem Episcopum scripta, in qua proficitur se amplecti Symbolum Nicenum, & in fine addit epiphonema, Agnoscere se, hanc suam confessionem, nō splendide scriptam esse, vt magnitudo rei poscit, sed dicere se de Deo, quantum in hac infirmitate humana, iuxta scripta Prophetica, & Apostolica possit, non tantum,

D quantum de magnitudine rerum diuinarum, se dicere posse optet.

E

Mortuo Valente, reuocauit exulantes Episcopos orthodoxos, & eiecit ex Ecclesiis Hæreticos, & Symboli Niceni professionem omnes Ecclesias, communi consensu, amplecti iussit.

F

Viuo Valente, post mortem Patris, ad Argentoratum, Alemanorum triginta millia trucidauit. In eo prælio, focios habuit Francos, vt scribit Marcellinus, & addit, post eam victoriam, vicinas prouincias aliquandiu tranquillas fuisse. Quare Gratianus Pannoniam adit, vt Valenti contra Gottomos opitularetur. Sed Valens, non expectato eo, dimicans periit.

G

Cū igitur Gratianus fortem, fidelem, & peritum collegam quæreret, adiunxit sibi Theodosium. Hic Gottomos in Thracia repressit. Ipse Gratianus in Galliam rediit, vbi, ommissa cura gubernationis, deditus venationi, & ludis, & Alanos milites domesticis anteferens, in odium venit, & Lugduni à Maximo, Galliæ Præside, interfectus est, anno

H

c. iij.

ætatis vicesimo nono.

Interea Valentinianus, Mediolani fuit adolescens, vbi Iustina eius mater, fauens Arianis, Ambrosium Episcopū, pellere conata est, & missis Gotticis satellitibus, vi iussit eum ex templo eiici. Hi, cū irrupissent ad eum armati, **A** affirmat Ambrosius, se non discessurum esse, à suo grege, sed, si velint eum interficere, in templo se expectare omnes casus. Ipse scribit de Gottis hæc verba: Olim plaustra eis domus erant, nunc templa pro plaustris habent. Vociferantur omnia Imperatoris esse, sed Deus affirmat, suas **B** domos esse templa, in quibus sonat vera doctrina: Domus mea domus orationis vocabitur. Citat & hoc: Date Deo, quæ Dei sunt, & Cæsari, quæ sunt Cæsaris.

Cū autem Valentinianus Maximum fugiens, auxiliū à Theodosio peteret: rescripsit ei Theodosius, puniri eius impietatem, se ipsi non defuturum esse, si veram sententiam amplecteretur. Occurrit igitur Maximo, venienti Aquileiam, Theodosius, vbi, cū prælio superatum Maximum, sui milites Theodosio tradidissent, iussit eum Theodosius interfici, quia & Gratianum occiderat, & postea, **D** misso ad eum Ambrosio, Moguntiam, cedere de Imperio noluerat. Scribunt & Episcopum Martianum, cū ei familiaris esset, dehortatorem fuisse belli aduersus Theodosium mouendi.

Ambragatius Dux Maximi, sese in mare præcipitavit. **E** Pacata Italia, & vicinis prouinciis, Theodosius Romam accessit, vbi & templa idolorum claudi curauit, & multa turpia exempla sustulit. Valentinianus verò in Galliam discessit, quam, post Maximi interitum, rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius scriba, & **F** Dux exercituum Arbogastus vir Gotticus, qui Francos represserat. Per hos duos, Eugenium, & Arbogastum, corrupti cubicularij, Valentinianum, in vrbe Gallix Vienna, laqueo strangulant. Eugenius, qui se Imperatorem nominauerat, postea captus, non procul à Mediolano, prostratus ad pedes Theodosij, à militibus trucidatus est. **G** Arbogastus sibi manu sua mortem consciiuit. Ita seditiosi, & parricidæ pœnas dederunt.

Anno mundi, quatermillesimo, trecentesimo, quadragésimo quinto. **H**

Anno Romæ, millesimo, centesimo, tricesimo tertio.

Anno Christi, tricentesimo, octogesimo tertio.

THEO.

THEODOSIVS

THEODOSIVS patre Honorio, matre Termantia, Hispanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubiè literarum, &

A veræ pietatis cultor, iustitia, & fortitudine excellens; postremus Romanum Imperium in Occidente, & Oriente tenuit integrum. Nam sub filio Honorio, Franci in Galliã progressi sunt, & mox VVaramundus, regio nomine, in Gallia regnare cœpit, & Roma capta est ab Alarico rege

B Gottorum.

Tenuit autem Imperium Theodosius, annos decem, & septem, quibus comprehenduntur anni duodecim, quibus Gratiani, & Valentiniani secundi collega fuit. Cum Magister equitum esset, sub Valentiniano primo, pacavit

C Rhetiam, & Africam. Deinde, post mortem Valentis, factus Gratiani collega, multis præliis vicit Gottos, donec Athalaricus rex Gottorum, qui Frigiderno successerat, pacem petiuit, inuitatus Constantinopolim, ubi cum ordinem gubernationis, Senatorum, & Ducum, & Principis

D pietatem, iustitiam, & modestiam considerasset, dixit, se agnoscere, à Deo hoc Imperium ordinatum esse, nec fore felices eos, qui euertere conentur.

Postquam verò Maximus Galliæ præses, Gratiano interfecto, & Gallia occupata, in Italiam transiit, & multos cru-

E deliter interfecit, necesse fuit eum parricidæ occurrere. Hunc, cum vicisset, & interfici iussisset, Romam profectus, multa ibi emendavit, ac Valentinianum secundum in Galliam misit, ipse Constantinopolim rediit, ut discordias in Ecclesia tolleret, & eò conuocavit Episcopos, ex

F multis prouinciis, ac monitus à Nectario Episcopo, iussit scripta veterum patrum proferri, qui, ante dissidia, vetustæ, & purioris antiquitatis testimonia ediderant. Quia verba Prophetica, & Apostolica, prauis interpretationibus; Hæretici eludebant. Hæc Synodus sua decreta Romã

G ad Damasum Romanum Episcopum misit, cuius nomine, extant asseuerationes de multis quæstionibus, quas postea recitabo. Interea Theodosius, non solum claudî idolorum templa in multis locis iubet, sed etiam prorsus destrui. Et sacrificia Ethnica, & Orgia Bacchi, quæ tempore Valentis adhuc durauerant, prorsus aboleuit. Ita pacis

H tempore Ecclesias, honestas leges, & iudicia restituit. Hoc exemplo commonefacti pij Principes, sciant, se debere idola, blasphemias, & impios cultus abolere.

Hæc, dum in pace vtiliter agit, in Oriente; nouum, & terribile bellum, in altera orbis parte, mouetur. Interfecto Valentiniano, Eugenius, & Arbogastus adducunt ingentem exercitum ad Alpes, vt Italiam occupent, & ostendit Eugenius, se Iuliani exemplo, instauraturum esse Ethnica sacra. In vexillis Herculem pingit. Iam Theodosio, non solum de Imperio aduersus seditiosos, & parricidas dimicandum erat, sed etiam Christiani defendendi erant. Reddit igitur ex Thracia in Italiam, & exercitum adducit, cui decem millia Gottorum adiunxerat. In vexillis pingi litteras curat X P Σ, significantes nomen Christi. Sic & aureos cudi iussit, in quibus tenet vexillum, in quo erant hæc litteræ, X P Σ. Videbat autem Theodosius, difficilem, & periculosam pugnam fore, quia magna multitudo, & magnum robur fuit Gallici exercitus, & prælium in angustiis Alpium, Duces dissuadebant. Sed ipse, cum noctem in precatione consumsisset, eique somno species oblata esset, quæ fuerat hortata eum ad præliandum, ducit exercitum intra fauces Alpium, & acerrimo prælio vincit hostem, cum quidem & diuinitus adiuuaretur magnis ventorum flatibus, qui contrarij erant hostibus. Quare & Claudianus scripsit:

*O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.*

Eugenius adductus est ad Theodosium, cumque prostratus ad pedes eius, veniam peteret, à militibus astantibus capite truncatus est. Arbogastus in fuga, ne retractus in conspectu victoris pœnas daret, ipse sibi manu sua mortem consciuit.

Pacato rursus Imperio in Oriente, & in Occidente, Theodosius Mediolani mansit, & Stiliconem Ducem, natum in gente Heneta, ad restituendam pacem in Gallia, & Germania misit: quia seditiosis, Eugenio, & Arbogasto, coniunctæ fuerant. Eo tempore, Stilico, has regiones vicinas Albi, & Harcinia peruagatus est, vt ex Claudiano intelligi potest, qui inquit:

*Germanis responsa dabat, legesque Caycis
Arduus, & flauis signabat iura Sueuis. Item:
-- non indignante Cayeo*

Pascat Belga greges.

Et quidem dicit, non armis, sed opinione iustitiæ, moras has gentes, quieuisse:

Nec fama fefellit

Iustitiæ,

Iustitia, videre pium, videre fidelem.

Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.

Ante tubam nobis audax Germania seruis.

Inuenio & tunc, Saxonicos, & Thuringicos exercitus,
A collocatos esse ad defensionem limitis Imperij, contra
 Sarmatas, siue ad Viadrum, siue ad Vistulam.

R Ecitatis bellis Theodosij, quæ & iusta, & Ecclesiæ
 necessaria fuerunt, vita domestica, & acta in pace,
 considerentur. Natus ex Christianis parentibus in
B Hispania rectè didicit Ecclesiæ doctrinam, amplexus est
 Symbolum Nicenum, & nullius Hæreseos contagio infe-
 ctus fuit. Coniugem habuit priorem, Placillā, ex qua nati
 sunt Arcadius, & Honorius. Huius matronæ castitas, pie-
 tas, ac beneficentia erga pauperes, valde prædicatur. Hac
C mortua, duxit filiam Valentiniani primi, Gallam, ex qua
 nata est Placidia Galla, quæ postea nupsit Constantio. Ba-
 ptismum accepturus Thessalonica, vbi ægrotauerat, post
 prælia Gottica, interrogauit Episcopum de doctrina, ne ab
 Hæretico Episcopo baptismum acciperet. Is, cum confes-
D sionem suam, & suæ Ecclesiæ exposuisset, & ostendisset
 se amplecti Symbolum Nicenum, Theodosium baptiza-
 uit. Hæc circumscriptio pietatem eius ostendit, quam de-
 clarant & acta ipsius in Synodis, & euersione idolorum.

Exemplum est pœnitentiæ, & reuerentiæ erga Eccle-
E siam, quod ab Ambrosio exclusus ex templo, & lamentis
 ostendit pœnitentiam, & octo mensibus non rediit in té-
 plum, donec acciperet sententiam absolutionis ab Am-
 brosio. Fuit autem hæc causa, cur ab Ecclesia arceretur:
 Victo Maximo, cum Mediolani esset Theodosius, per se-
F ditionem multitudinis, in vrbe Thessalonica, interfecti
 sunt Vdericus præfectus, & multi nobiles viri. Iratus igitur
 Imperator, eò cohortes aliquot misit, quæ septem mil-
 lia hominum interfecerunt. Ambrosius iniustam crude-
 litatem esse sentiens, quod non, inquisitis fontibus, pro-
G miscua cæde sæuitum esset in turbam innocentem, &
 fontes, iubet Theodosium agnoscere delictum.

Etsi autem seueritas Ambrosij pia fuit, tamē causa cō-
 sideretur indignationis Theodosij. Nō fuit causa, euersio
 statuæ Imperatoris, aut coniugis, aut petulantia conuitio-
H rum, vt aliqui narrant. Talia errata atrociter punire Tyrā-
 nicum est. Nec id solū mouit Theodosium, quod Præfe-
 ctum, & multos viros nobiles, multitudo iniuste trucidau-
 erat, etsi hic dolor mouere Principem nō leuiter debet:

sed alia fuit, in Principe casto, maior causa dolorum. Raperat auriga, gubernator ludorum Circensium, adolescentem ad stuprum: hunc aurigam, Praefectus, vir honestus, incluserat carceri. Quia verò populus, huius aurigae, industria delectabatur, poscit, ut impunitus dimittatur: **A** quod, cum denegaret Praefectus, per seditionem occisus est.

Tria igitur magna scelera concurrunt: Quod noluerunt puniri tantum scelus aurigae: quod seditionem in causa turpissima mouerunt: quod Praefectum, & alios viros nobiles trucidauerunt. Propter has tantas causas, cum Princeps, iusto dolore, exarserit, non existimetur deliquisse, more Tyrannorum, qui, propter nullas, aut leues causas, magnam sauitiam exercent, etsi excessit modum. Sed, in magnis viris, Nemesis valde inflammatur. Hanc excusationem Theodosij addidi, quia multi de causa errant. **B** **C**

Cum autem instaret festus dies, mense Decembri, quo publice celebratur recordatio natiuitatis Christi, ex virgine, accessit Theodosius ad templum, & reuerenter petiuit absolutionem, quam pronunciauit ei Ambrosius. Addidit autem commonefactionem, ut ferret legem, ut post rescripta Imperatoris, differantur supplicia capitalia, dies triginta, ne rei, iniusta ira, rebus non satis inquisitis, interficerentur. Sumtum est autem exemplum ex Attica consuetudine. **D**

Vt autem maximè prodest discernere, bonos Principes à malis, ut Dei opera, & virtutum exempla considerentur: ita non est inutile conferre bonos. Constantinus bella maiora gessit, & terribilior fuit. Sed Theodosius etiam, magnis rebus gestis, in toto Imperio pacem fecit, Ecclesias protexit, & dissidia sustulit, conuocata pia Synodo, fuitque in coniugiis felicior. Vterque veritatis eò fuit studiosior, quia literas norunt, & fontes doctrinae melius cognoscere potuerunt, quàm indocti. Vtrunque Deus protexit, ne à Tyrannis vincerentur. Quia ambo Deum rectè coluerunt, & Ecclesiis benefecerunt. Congruit exitus ad dictum: Plantati in domo Domini, etiam in senecta floreant. **E** **F** **G**

Mortuus est autem Theodosius Mediolani, anno ætatis, sexagesimo quinto, die Septembris decimo septimo, anno Imperij decimo septimo. Corpus Constantinopoli sepultum est. Extat laudatio Theodosij apud Ambrosium, qui inquit: Dilexi virum, qui, cum corpore solueretur, magis de Ecclesiarum statu, quàm de suis periculis, agebatur. **H**

Post eum, Imperium in Pannonia, Italia, & Hispania à
Gottis

Gottis, & Vandalis, deinde ab Hunnis dilaceratum est. Galliam verò, partim Franci, partim Burgundi occuparunt. Prius autem, quàm de successoribus dicam, aspiciamus Ecclesiam, qualis fuerit, post mortem Constantini, sub

A Constantio, Iuliano, Iouiniano, Valentiniano primo, Valente, Gratiano, & Theodosio.

In Oriente, quia Constantinus, deceptus blanditiis sororis, reuocauerat Arium, in Ecclesiis passim rursus excitatum est incendium Arianae impietatis, & crebris Synodis dissidia aucta sunt.

B Hæc mala, cum Imperator Constans, qui Occidentem tenebat, reprimere conaretur, perfecit, ut Synodus pia conueniret in vrbe Sardica, anno post Nicenam Synodum, vicesimo. Etsi autem Sardicensis Synodus pia decreta fecit, & Occidenti profuit: tamen Constantius, cum non solum, propter adolescentiam, levis esset, sed etiam naturam futilis, & domi ab assentatoribus regeretur, fauit Arianis, & permisit, ut late spargerent errorem.

C

Fueruntque, post mortem Constantij, aliae Synodi contrariae Sardicensi: Prima Syrmienfis, anno, post Sardicensem. Mox sequuta est Ariminensis, ubi cothurnus factus in Syrmio, profertur: videlicet pro ὁμολογίας in Symbolo, legeretur ὁμολογία. Discedentibus igitur piis ex Arimino, cum Imperator faueret impiis, audacia in Oriente creuit & impia Synodus, futilitate Imperatoris, in urbem Isauriae, Seleuciam conuocata est.

E Biennio, post Synodum Seleucianam, rursus frequens Synodus impiorum conuenit Antiochie, quod Constantius, propter bellum Persicum, exercitus duxerat, ubi, ut fit inter malos, dissidia creuerunt. Natum est ibi tetrum sophisma, de quo supra diximus: Pater est εὐσεβής, Filius est ἀσεβής. Ergo est inæqualitas.

F

Mota est contentio de Spiritu sancto: An sit ὑψίστος ἀμείνους, de qua controuersia postea dicam, regnante Theodosio, in Synodo Constantinopolitana, & in Damasi decretis, vera doctrina restituta est.

G Ex Antiochena Synodo, Constantius rediturus in Europam, aduersus Iulianum, in itinere mortuus est, cum Ecclesias dilacerasset multis impiis Synodis.

Sequuta est maior calamitas, sub successore Iuliano Apostata, anno Christi, trecentesimo, sexagesimo sexto. Ad priora dissidia, accesserunt multa mala: Iulianus ipse palam defecit ad Ethnicos, & Ecclesiis reditus ademit, & in multos Christianos scuitiam exercuit. Publica etiam Ethnico-

H

rum sacrificia restituit, & multi, exemplo Principis, à vera Ecclesia defecerunt, vt dicitur:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Post biennium, extincto Iuliano, lenitæ sunt hæ calamitates. Iouinianus enim Symbolum Nicenum amplecti **A** se, professus est, & Ecclesiis pios Pastores, & reddituū partē restituit. Sub Valentiniano etiam, mediocris tranquillitas fuit Ecclesiarum Occidentis. Sed Valens in Oriente confirmavit Arianorum impietatem, & multos pios Episcopos ex Ecclesiis expulit. In his tristissimis spectaculis, **B** dubitet aliquis, an, & vbi fuerit vera Ecclesia, cum tantū esset dissidiorū, & furorū in maxima parte generis humani. Etsi autem vera Ecclesia exigua fuit, & oppressa Constantij, Iuliani, & Valentis tyrannide: tamen Deus seruauit reliquias. Romæ erant duo Episcopi: alter præerat piis, **C** alter Arianis. Erant & duo Constantinopoli: Nazianzenus rectè docebat: sed regium templum tenebat Demophilus Arianus. Basilii Cæsareæ propugnator fuit veræ doctrinæ, Ambrosius Mediolani. Hilarius in Gallia, & quidem in Occidente minus contagiorum fuit, quàm in Oriente. **D**

Non igitur cogitemus, nullam esse Dei Ecclesiam, cum horribiles generis humani cōfusiones intuemur, sed firma assensione teneamus articulum: Credo esse Ecclesiam catholicam. Et simul sciamus hunc esse cœtum, qui fundamentum retinet, & nos in hunc cœtum includamus, & **E** testimonia diuina aspiciamus, quibus suam doctrinam Deus confirmauit. Deploremus etiam miseriam generis humani, quod semper horrendæ confusiones sunt, fuerūt & erunt, quarum causæ notæ sunt ex doctrina Ecclesiæ, & veris gemitibus petamus nos regi, & protegi. **F**

Hæc admonitio in historiis sæpè repetenda est, & contra talia spectacula nos cōfirmemus. Deinde tales historiae multa de Synodis monent. Vult Deus esse iudicia Ecclesiæ, vult conuenire pios, vt confessionem ostendant, & falsa dogmata reiiciant, sicut Actorum decimoquinto **G** conueniunt Apostoli.

Multæ fuerūt piæ Synodi, vt anno Christi, ducentesimo septuagesimo, tertio, Antiochena, in qua senes multi conuenerunt, qui dixerunt testimonia cōtra Samosatenum, Deinde anno Christi trecentesimo, vicesimo octauo Nicæna, contra Arium, & Nouatianos. Anno trecentesimo, **H** quinquagesimo Sardicensis, quæ Nicenam confirmauit. Anno trecentesimo, octogesimo quinto, Constantinopolitana

taña, initio Theodosij primi, in qua vera doctrina, de Filio, & Spiritu sancto, illustrata est.

Interea verò multæ concursationes impiæ fuerunt: in quibus magna frequētia fuit Episcoporum: vt, paulò ante mortē Constantini, Synodus Tyria fuit, anno Christi, trecentesimo quadragésimo quinto, cōtraria Nicenæ. Deinde Constantij tempore, anno christi, trecentesimo, quinquagesimo sexto. Syrmienſis, cui interfuit Imperator, contraria Nicenæ. Anno trecentesimo, sexagesimo secundo, Ariminensis. Anno trecentesimo, sexagesimo secundo, Seleuciensis. Anno trecentesimo, sexagesimo quinto, Antiochena, cui cōstantius Imperator interfuit, paulò ante mortē. Hæ tres etiā corruperunt Symbolum Nicenum. Sint igitur in conspectu, etiam impiæ Synodi, vt refutari possint hi, qui vociferantur, Synodos non posse errare.

Cum autem in Ecclesia oporteat esse iudicia, sciamus, normam esse iudiciorum, scripra Prophetica, & Apostolica, & Symbola. Curandum est igitur, vt Synodi recte regantur, nec discedant à norma, vt, aut multitudini, aut Tyrannis assententur: sicut tunc, sententiæ gratæ Constantio dicebantur: & regula tenenda est: *Δεὶ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῇ ἀλήθειᾳ, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ ἡμῇ.*

Fuit, Constantini tempore, & Gangrensis Synodus, quæ pia fuit. Est autem Gangra vrbs vicina Galatis, in ea parte, quam Heneti tenuerunt. Et scribunt veteres, lingua Heneta, Gangram significare capream, vt nunc quoque Heneti capream nominant. Ibi aduersus Eustathium quendam, & eius imitatores, decreta facta sunt, qui certos cibos, & coniugia prohibebant, & nolebant accedere ad eas Ecclesias, vbi sacerdotes erant mariti. Huius Synodi memoria retinenda est, vt & hoc vetus testimoniū, cōtra superstitiones, de cibis, & prohibitionē coniugij notū sit.

Deinde, post Valentem, regnante Theodosio, ex prioribus fluctibus aliquantulum emerſit Ecclesia. Hic enim Synodum conuenire iussit Constantinopoli, in qua, contra Arianos, & contra Macedonium, & Eunomium, & similes, qui negabant Spiritum sanctum esse *ὁμοῦσιν*, decreta facta sunt.

Eodem tempore, & Damasus Romæ Synodum conuocauit, & decreta facta sunt, communi deliberatione piorum, qui Constantinopoli, & Romæ erant, quæ recitantur à Theodoro, libro quinto. Sunt quoque reuocati exules pulsi ex Ecclesiis, tempore Valētis. Consilium etiā Theo-

dosij, memoria dignum est, qui, cum Hæretici eluderent testimonia Prophetica, & Apostolica, iussit proferri testimonia ex piis scriptoribus, qui ante dissidia illa fuerunt, & codices ex veteribus bibliothecis suo sumtu, protulit, ut consensu purioris antiquitatis, conuicti Hæretici, cederent. Idem si nunc fieret, multæ dissensiones rectè tolli possent. Etsi enim vociferatur aduersarij nostri, se defendere veterè consensum, tamè oppugnāt, re ipsa, ac ludūt, nomine consensus, cum intelligūt tantum recentium temporum consuetudinem, pugnantem cum antiquitate. Manifestum est enim, multa tetra deliria recepta esse, ignota vetustati. Etsi autè fides nititur verbo Dei, & norma iudicij esse debet scripta Prophetica, & Apostolica, & Symbola: tamen vecem purioris Ecclesiæ docentis, & cōmonefacientis, audire pium est, iuxta dictum: Nisi arassetis vitula mea, non inuenissetis.

Consideremus autem ætates Scriptorum, & fide dignos discernamus ab impuris. Ætas Theodosij habuit laudatos scriptores: Basilium, Ambrosium, Nazianzenum, Theodoretum. Extat & Hieronymi confessio ad Damasum.

Vixit autem Hieronymus annos viginti, post Theodosium, & mortuus est Bethlehem, anno ætatis, nonagesimo primo, anno Christi, quadringentesimo vicesimo, die Martij ultimo.

Interfuisse scribitur Synodo Treuirensi, cum Martino Turonensi, & Ambrosio cum aliquantò ante Damasus esset mortuus.

Post Damasum, Romanus Episcopus fuit Ciricius, qui Presbyteros cœlibes, cum ducerent vxores, remouebat à Ministerio: & Presbyteris maritis prohibuit consuetudinem coniugalē, & nō obtemperantes remouit à Ministerio. Extant verba eius, in libro decretorū, distinct. 82. vbi, contra coniugiū, & declamatio contumeliosa, edicto inseritur, & insulse citatur dictum Pauli: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Hic cogitetur, quantum scelus sit, tali sophistica ludere in Ecclesia. Certū est enim, apud Paulum dici, in carne eos esse, qui reguntur carne, non Spiritu sancto, & amittentes fidem, & bonam conscientiam, obtemperant cupiditatibus carnis, vel non frenant cupiditates carnis, quæ pugnat cum lege Dei.

Post Ciricium, decreta de cœlibatu, magis etiam exasperata sunt. Nā & Gregorius iussit remoueri ab officio, Presbyteros maritos, qui ostendebāt, se nolle abstinere à consue-

consuetudine coniugum. Hæ distractiones præsentium coniugiorum, & prohibitiones futurorum, per sese, magna peccata fuerunt, & causæ fuerunt multorum scelerum. Sed de sequentibus decretis, suo loco dicitur.

A Consideranda enim sunt tempora, ut ostendi possit, leges de cælibatu, post Apostolos, humana audacia, conditas esse.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, sexagesimo secundo.

Anno Romæ, millesimo, centesimo, quinquagesimo.

B Anno Christi, quadringentesimo.

A R C A D I V S.

C **M**ORTVO Theodosio, successerunt filij, Arcadius in Oriente, & Honorius in Occidente, quos vivus Theodosius, consortes Imperij fecerat, & Imperatores, & Augustos nominauerat: sed, propter ætatem, adiunxit tutores præcipuos Duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stilliconem, Gildonem Africæ præesse voluit.

D Hos, cum putaret fidos fore, quanquam sapiens Princeps, tamen deceptus est. Impulit enim eos ad perfidiam, regni cupiditas: ut ille inquit: Si violandum est ius, regnandi gratia vires, in aliis pium esse decet.

E Ac primus Ruffinus, natus in gente Gallica, attraxit Alaricum regem Gottorum, qui antea duxerat Gottica auxilia, sub Theodosio, gerente bellum aduersus Eugenium. Terrebat enim, metu Gottici exercitus, Arcadium, & postulabat, se fieri collegam Arcadij, & Imperatorem nominari: sed, hoc petentem, ante tribunal, Italici milites trucidarunt. Hic exitus perfidiæ fuit Ruffini.

F Post Ruffini mortem, & alius dux Gotticus, & Ariannus, nomine Caianus, seditione aduersus Arcadium mouit, in qua, manifestis miraculis, Deus ostendit, se urbem Constantinopolin, & Arcadium protexisse. Antecessit autem **G** hunc tumultum ingens cometa, qui flammam ad terram usque sparsit. Ac disertè inquit Historicus: Neminè fuisse, qui talem cometam antea vidisset.

H Primum autem, cum incedere regiam Arcadij, in urbe Constantinopoli, Caianus, noctu conaretur, cospectus est exercitus angelorum, qui depulit Caiani milites. constabat enim, domum non custoditam esse, humanis præfidiis.

Cum autè, cognitis consiliis caiani, Arcadius præfidia accerferet, aperte bellum caianus molitur. Occupat Phry-

giam, & passim direptiones, & vastationes facit. Tandem
ratibus ad Urbem Constantinopolim accedit. Huic classis
Arcadij occurrit, quæ habuit ventos secundos, qui rates
Caiani euerterunt, & exercitum eius in mare demerse-
runt. Ipse, cum euasisset, postea in vicinis montibus de-
prehensus, interfectus est. Hæc diuina testimonia confir-
mauerunt pios, in vera doctrina, & autoritatem Arcadij
auxerunt, qui & ipse constanter retinuit symbolum Ni-
cenum, nec fuit crudelis.

Reprehenditur autem, quod nimiam potentiam permi-
serit Eunuchis, & vxori Eudoxiæ quæ, Iohanni Chryso-
stomo inimica fuit, taxanti eius fastum. Et quidem Eunu-
chus Eutropius, cuius fuit summa potentia, iustas pœnas
dedit. Hunc talem fuisse præstigiatores, scribunt; ut Gor-
goni comparatus sit, ut sæpè in aulis regnant tales pestes,
quales apud Tyberium, fuit Seianus, apud Seuerum, Plau-
tianus. Hic Eutropius, cum venderet Magistratus, & sen-
tentias daret, ac eriperet prouincias, quibus vellet, & tan-
dem consul factus esset, transferre in se Imperium cona-
tus est. Sed, in ipso consulatu, Arcadius ei caput præcidi
iussit. Scribunt autem hunc ipsum Eutropium fuisse, ante
id tempus, suasorem legis, ut liceret fontes, ex templis, vi
abducere, qua lege postea, & ipse ex templo extractus
est. De Eudoxiæ odio aduersus Iohannem Chryso-
stomum, postea dicetur.

Vixit Arcadius annos vnum, & triginta, tenuit Imperiū,
post mortem patris, annos tredecim, ac filium reliquit
pium, & salutarem Orienti, quem pater viuens, Augu-
stum nominauerat.

Fratres.

Valentinianus habuit duas vxores, Valens.

Seueram,
ex ea fi-
lius est
Gratianus.
Hic colle-
gam fecit
Theodo-
sium, in-
terfectus

Iustinam, ex qua

Valenti- Iusta, Gra- Galla, quam
nianus se ta. duxit Theo-
cundus, dosius.
strangula-
tus Vien- ambæ fa-

Lugdun

Lugduni *na*, in cu- *et* mona
à Maxi- biculo, *cha*.
mo. fraude Eu-
genij.

A Theodosius collega Gratiani, cuius vxores.

Placilla, ex hac sunt
Arcadius,
Honorius.

Galla, ex qua est
Placidia Galla, abducta ex
vrbe Roma per Alaricum,
& data Ataulpho Gotti-
co, postea recepta per
Constantium. Ex his scili-
cet Constantio, & Placidia,
sorore Honorij, natus est
Valentinianus tertius.

Ex Arcadio sunt

D Theodosius secundus, ha-
buit coniugē *eu* *donia* fi-
liam Leonis, Philosophi
Atheniensis. Filia Eudo-
xia nupta Valentiniano
tertio, abducta in Aphri-
cam, per Gensericum cum
duabus filiabus, Placidia
secunda, & Eudoxia ter-
tia.

Pulcheria,
Placilla, &
Marina.

Placidiam duxit Olibrius, qui septem mensibus Romæ
Imperator fuit. Eudoxiam tertiam duxit filius Genserici,
cui filium peperit Hildericum. Deinde, relicto marito,
propter Arianam sectam, Ierosolymæ mortua est.

G Ex priore Placidia, filia primi Theodosij, & Constantio,
quem Honorius collegam fecit, natus est Valentinianus
tertius, interfectus propter adulteria, & necem Aëtij, vlti-
mus Occidentis Imperator, vsque ad Carolum Magnum;
H etsi multi interea se Imperatores nominarunt, & variz
fuerunt dilacerationes. Valentiniani filiz fuerūt Placidia
secunda, nupta Olibrio. Eudoxia tertia, nupta filio Gense-
rici.

Honorius Theodosij primi filius, frater Arcadij, tenuit Occidentem annos vnum, & triginta. Initio Imperij, edicto prohibuit gladiatorum pugnas. Promulgator legis obrutus est lapidibus.

Anno eius octauo, anno videlicet Christi, quadringentesimo sexto, Franci occuparunt urbem Treuironum, accersiti à Senatore, cuius uxorem rapuerat Lucius Præses Romanus. Ita libidines occasionem mutationis Imperij præbuerunt, ut sæpè accidit. Cumq; ex urbe Treuironum, deinde in Belgicum, & Celticam progressi sunt, initium regni Francorum, ab occupatione urbis Treuironum, sumitur. Et quanquam antea quoque reges Francorum nominentur, priusquam in Galliam transierunt: tamen, postquam in Galliam transierunt, in hac serie, primus rex nominatur Vuaramundus.

Supra de gentis origine dixi, de qua citavi Strabonem, qui Francos, inquit, sedes habuisse inter Noricum, & Vindelicos. Et Hieronymus inquit, Francos inter Saxones, & Alemanos habitare, gentem non tam latam, quam validam. Fuisse eos vicinos fluuii Salæ, ex Marcellino apparet. Progressi igitur à Meno, ad ripam Rheni accesserunt, ubi, cum Aureliano, Probo, & Cōstantino dimicarunt, & quidem fuisse exercitum Francorum, inter auxilia Cōstantini contra Liciniū, scribit Marcellinus. Deinde, paulatim confirmatis viribus, in Galliam trāsierunt, & sumitur initium ab occupatione urbis Treuironum.

Hæc fuerunt initia dilacerationis Imperij Romani versus Galliam. Altera dilaceratio, à Pannonia versus Italiā, à Gottis facta est, nec dubiū est Gottos Getas esse, qui olim in Asia fuerunt, ut Herodoti historia ostendit, inde paulatim, ut multæ aliæ gentes, progressi sunt versus Pannoniam. Inde accesserunt ad Vistulam, ad littus Balticum, & Scandiam occuparunt. Cum enim primorum hominum sedes in Oriente fuerit, consentaneū est, inde, versus Occidentem progressos esse posteros, nec primū natos esse in scopulis nostri maris, ut quidam ineptè fabulantur.

Alexander, non procul ab insula Peuce, quæ notissima est, paululum supra Byzantium, dimicauit cum rege Getico Syrmio, vnde Syrmium dictum est. Aliquantō post, Lysimachus à rege Getico acie victus, & captus est, & liberaliter dimissus, concessit, ut ad Istrum Getæ sedes haberent, & regi Getarum filiam dedit uxore: ut narrat Pausanias.

fanias. Tūc igitur regionem vicinam Byzantio ad Istrum tenuerunt, & Græcis noti fuerunt, & paulatim latius dominati sunt. Nominat enim Strabo, Ducem Getarum, VVarfestum, qui Thraciam, Romanis temporibus, popu-
A latus est. Deinde notissimum est, Romanos Imperatores, in vicina ora Pannoniæ, cū Getis, & Gottis sæpe dimicasse. Narrant & hodie Gottos tenere Chersonesum Tauricam, quæ non procul abest à Constantinopoli, & lingua eos nostra loqui affirmant. Diu igitur Getarum sedem
B fuisse eas regiones ad Tyram, & ad Istrum, constat, quæ nunc sunt partim VValachia, partim Bulgaria.

Valens Imperator, non procul à Constantinopoli, ab eis victus est. Deinde repressit eos Theodosius. Auxilia etiam eorum sibi adiunxit contra Maximum, & Eugenium, & stipendia eis dedit. Hæc, cū deinde Arcadius, & Hono-
C rius pendere nollent, bellum contra eos mouerunt. Erat autē Stillico ortus ex gente Heneta, inimica Gottis. Ideo contra Gottos, & Francos, attraxit in Galliam Burgundos, Sueuos, Alanos, & alias gentes littori Baltico vicinas. Hæ
D fuerunt occasiones bellorum Gotticorum, & Vandalicorum, quibus in Occidente Imperium dilaceratum est.

Anno autē Honorij, decimo octoua, anno Christi, quadringentesimo nono, Radagisus ducēta millia Gottorum in Italiam duxit. Sed cū transisset Apenninum, ad Fesulam, multitudo fame dissipata, à Stillicone cōsule oppressa, & deleta est. Radagisus fugiēs captus, & strāgulatus est. Captiuorū greges, singulis aureis, venditi sunt. Etsi autem hæc initia Gottis in Italia non fuerunt læta, vt plerunque Deus scelera vtriusque partis, variis bellorū vicibus, punit: tamen non mox finis fuit horum bellorum. Reliqui
E crearunt regem Alaricum, qui ductor fuerat exercitus apud Theodosium contra Eugenium. Cum his paciscitur Stillico, vt in Gallias discedant, vbi simulabat, se eos Francis oppositurum esse. Discedunt igitur ad Alpes, ibi, die Paschatos, cū iussu Stilliconis, quidam ex eius Ducibus,
G fraude eos adortus esset, Gotti fuerunt victores. Aliquantō post Honorius, seu verē, seu falsò suspicans Stilliconem Imperium ad se translaturum esse, iubet eum, & filium eius Eucherium, interfici.

Cū igitur Italia Duce orbata esset, Alaricus, omiſſa Gallia, pergit Romam, & circumſessam biennio, capit calendis Aprilis, anno decimo tertio Honorij, anno Christi, quadringentesimo, decimo quarto. Anno Romæ, millesimo
H

mo, centesimo, sexagesimo quarto, anno, post Radagisi mortem, quinto.

Vrbs non est deleta, multitudo etiam, quæ in Christiana templa confugerat, non interfecta est, sed ex templis, & ex alijs thesauris publicis, & priuatis, ingens præda conge-
sta est, & Placidia Galla, filia primi Theodosij, Imperato-
rum Arcadij, & Honorij soror, capta est, & despōlata co-
gnato Alarici, Adaulpho. Nam Alaricus iam senex erat.

Vt autē reliquam Italiam occuparet, & spoliaret, Alari-
cus, duxit exercitum in Campaniam, & ad Siciliam vsque
accessit, vbi in vltima Italia ora, morbo extinctus est rex
Gotticus. Post eum factus est Adaulphus Rex, qui exerci-
tum in Italiā reduxit, vbi, Placidia intercessione, lenitus,
non deleuit urbem, vt fuerant hortatores Gotti, & pace
facta cum Honorio, propter affinitatem, discessit in Gal-
liam, & inde in Hispaniam, cuius magna pars iam à Sue-
uis, Vandalis, & Alanis occupata erat, qui ex Gallia à Con-
stantio pulsi erant. Anno autem tertio, post discessum ex
Italia, Adaulphus in Hispania à suis interfectus est. Ad-
uersus hunc misit Honorius Ducē Constantium patriciū
Romanum, qui Galliam Narbonensem, & vicinam partē
regebat, & feliciter inde Vandalos expulerat. Hunc iussit
repetere Placidia, spem ei, & coniugij, & Imperij faciens.

Erant autem in Hispania discordia inter Gottos, & Van-
dalos, & Constantius malebat fœdera cum Gottis reno-
uari, ne nouum bellum Gallia, & Italia attraheret. Red-
dit igitur volens Placidiam, quam Honorius dedit con-
stantio uxorem, & ipsum consortem Imperij fecit: Ex his,
videlicet ex Constantio, & Placidia, filia Theodosij pri-
mi, natus est Valentinianus Tertius, vltimus Imperator
Occidentis, vsque ad Carolum Magnum.

Vvallia, in Hispania, bellum Vandalis infert. Franci pro-
cedunt in Belgico, in Italia, & Gallia Narbonensi. Postquā
Constantius Cæsar factus est, pax fuit; sed, post reditum
Placidia, tantum biennio vixit Honorius, & aliquantō
ante eam, mortuus est Constantius, post quem, Galliā re-
xit Aëtius natus in Myfia, id est, Vvalachia, Dux sapiens, &
fortis. Præfecerat Honorius Africa Bonifacium Thracē,
ad quem multæ sunt Augustini epistolæ. Ac fuerunt tūc
præcipui gubernatores Occidentis. In Oriente tūc Impe-
rator erat Theodosius secundus, adolescens, Arcadij filius;
cui pater tutorem dederat virum excellētem sapiētia, &
virtute, Anthemiū, de quo inquit Græcus historicus: *επα-*
ναιετα-

νιμωτάτος καὶ ἐδύκει, καὶ ἦν.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, septuagesimo quarto.

A Anno Romæ, millesimo, centesimo, sexagesimo, secundo.

Anno Christi, quadringentesimo, duodecimo.

Anno Honorij, decimo quinto.

B

THEODOSIVS.

C

Theodosius Secundus, Arcadij filius, natus ex Eudoxia filia, seu Gratiani, seu Bottonis, successit mortuo patri, natus annos ferè nouem. Tenuit Imperiū Orientis, à morte patris, annos quadraginta duos. Vixit annos quinquaginta vnum. Tutorem habuit Anthemium, cuius sapientia, non tantum publica negocia feliciter gubernata sunt, sed etiam adolescens ad doctrinas, pietatem, & optimos mores assuefactus est, cum plerique tutores indulgentiores sint Principibus. Sed adiutricem habuit Anthemius, Pulcheriam Theodosij sororem, excellentem ingenio, eruditione, & pietate, cuius consilio, etiam postea regnante Theodosio, res maximæ gubernatæ sunt.

D

E

F

G

H

Fuit Theodosius Princeps eruditus, firmus in doctrina Symbolorum, & rectè inuocans Deum. Vt Gotti tranquillæ essent, pacem cum eis fecit, & eorum auxilijs vsus est contra Hunnos, & Persas. Cum Persas, duobus magnis præliis vicisset, tamē, de pace facienda, victor, legatos ad eos misit. Ita postea Orientem tenuit pacatum, nec in pace voluptatibus se dedit, sed vtilēs leges condidit, quarum multæ adhuc extant, vt de coniugijs. Et in Ecclesijs concordiam cōstituit. Conuocauit piam Synodum Ephesinam, in qua Nestorij impietas damnata est, vt postea dicemus, qui contēdebat, in Christo non fuisse duas naturas vnitas inseparabiliter, sed humanæ naturæ affuisse λόγον, vt cæteris sanctis. Dauidi, aut Esaia.

Mos fuit Theodosio, manè precationes dicere, & psalmos canere cum coniuge, & sororibus. Habuit autem cōiugem Εὐδοκίαν filiā Leontij Philosophi Atheniensis, ad eò eruditā, vt poëmata scripserit de victoria Arcadij, & de victorijs mariti. Ab ipsa dicuntur esse cōgesta ἑμπρόκηντα. Scripsit Theodosius, sua manu, libros noui Testamenti, quorum aliquā partē quotidie legit. De dogmatibus, cū doctis.

simis viris ita differuit, vt intelligi posset, eum nō inferiorē esse eruditione. Bibliothecam Byzantijs, vndique veteribus libris Ecclesiasticis, & Ethnicis coēntis, valde auxit. Talis cū domi esset, tamen & militiæ labores patie-
 ter tulit. Duces habuit præcipuos, Gratianum, Ardaburiū, A
 Asperem, Ariobindam, quos fuisse Gottomos, historiæ ipsæ
 narrant, & appellationum sonus ad nostram linguam cō-
 gruit. Misit Asperem, & Gratianum in Africam, sed Gen-
 sericus eorum exercitum vicit. Martianum captum dimi-
 sit, quia viderat eum, inter reliquos captiuos dormientē, B
 regi ab aquila. Is postea in Imperio successor fuit Theo-
 dosij. Placidē autem mortuus est Constantinopoli Theo-
 dosius Secundus, cū vixisset annos quinquaginta vnum.
 Sepultus est in sepuchro Theodosij primi, & patris Arca-
 dij. Mortem eius antecessit terræmotus, qui durauit sex
 menses, concussit Cōstātinopolin, & multa Asiæ loca. De-
 hiscente terra, multa oppida absorpta sunt. Mare alibi fu-
 giēs, hiatu absorptum, alibi in terram effusum multa op-
 pida obruit. Hæc prodigia, sequentes Imperij ruinas, &
 Mahometica initia significarunt.

Anno mundi, quatermillesimo, trecentesimo nonagesi-
 mo secundo. D

Anno Romæ, millesimo, centesimo, octogesimo.

Anno Christi, quadringentesimo, tricesimo.

Anno Theodosij secundi, nono. E

VALENTINIANVS.

Mortuo Honorio, cōsortē Imperij fecit Valentinia-
 num tertium, Theodosius secundus, natus ex Con-
 stantio & Placidia prima, Honorij sorore. Tenuit
 Imperium Valentinianus tertius, annos triginta. Coniugē
 habuit filiam Theodosij secundj Eudoxiam secūdā. Fuit
 vltimus Imperator Occidentis, vsque ad Carolū Magnū,
 etsi interea multi seditiosi nominari Imperatores volue-
 rūt, qui tamen, vix exiguam partem Italiæ, habuerūt. Pæ-
 nas autem cumularūt & Valētiniani mores, qui mœchus,
 magus, & Ducum bene meritorum parricida fuit. G

Duo tūc præcipui Duces in Occidēte fuerūt: Bonifacius,
 quem scribunt Thracem fuisse, qui rexit Africam, & Aë- H
 tius natus in Vvalachia, qui rexit Narbonensem Galliam.
 Inter hos, cū similtas esset, Bonifacius, metu Imperato-
 ris, dicitur attraxisse Gensericū in Africam. Alij magis si-
 gnifi-

gnificant, Gensericum, possessione Hispaniæ pulsam, à Vualia rege Gottico, quævisse sedes in Africa. Quæcunq; causâ fuit, ingressi in Africam Vandali, vicerunt Bonifacium, & alios Romanos exercitus, & Carthaginem occuparunt,

Anno Theodosij secundi, tricesimo quarto.

Anno Valentiniani tertij, decimo septimo.

Anno Christi, quadringentesimo, quadregesimo quinto.

B Cum autem Gensericus defensor esset Arianae impietatis, magnam crudelitatem in pios exercuit. Metuens igitur odia suorum, cum Valentiniano pacem fecit, qui concessit ei patrem Africae, quam, usque ad Bellisarii tempus, retinuerunt annos sexaginta sex. Attraxit autem Gensericus, **C** Attilam, & Hunnos contra Gotos, in Hispaniam. Progressus igitur Attila ex Pannonia, cum quingentis millibus, in Germaniam, & Italianam, peruenit ad Tolosam usque, ibi Aëtius, optimo consilio, ad societatem belli, adiunxit Francos, quorum rex tunc fuit Meroueus, nepos VVara-
D mundi, & Gotos, quorum rex fuit Theodoricus, qui Vualia successerat. Nunquam duos maiores exercitus inter sese oppositos fuisse, scribitur.

Pugna facta anno secundo Martiani, anno Valentiniani tertij, vicesimo septimo, prope Tolosam, ab hora nona
E diei, tota nocte, usque ad sequentem diem, & trucidata sunt centum, octoginta millia hominum. Attila fractus hac clade, & metuens filium Theodorici regis Gottici, reliquias sui exercitus abduxit. Ita victores existimati sunt Aëtius, Franci, & Gotti. Et regis Gottici Theodorici inter-
Ffecti filius Dorismundus, ardens iusta ira, fugientem Attilam sequendum esse censuit.

Et si autem Aëtius vidit, utile esse reliquias exercitus dederi, ne Attila Italiam invaderet: tamen sequi eum noluit, cuius consilij, quam habuerit causam, non disputo: Fortassis, ut sapientes dicunt, hosti fugienti argenteum pontem
G faciendum esse, cogitavit, non sine maiore periculo rursus dimicatu-
ros esse, aut Valentinianum, propter malos mores, odit. Interea enim, dum hæ res magnæ ab Aëtio geruntur, Valentinianum Romæ adulteria exercet.

H Fuit, inter præcipuos viros, tunc Romæ, Maximus, ex eius Maximi stirpe, quem Theodosius, ante annos aliquot bello vicit. Huic Maximo, cum in ludo annulum detraxisset Valentinianus, mittit eum ad Maximi coniugem, & eam

simulans maritum hæc agere, vocat ad cōiugem Imperatoris. Hac fallacia adductam in aulam, Maximi coniugem vi comprimit. De hac iniuria, cū illa apud maritū queritur, cœpit is, & de Imperio rapiendo, & de Valentiniano necando, cogitare. Alienat eius animum ab Aëtio, quem **A** fingit appetere Imperium. Falsa igitur suspitione motus Valentinianus iubet interfici Aëtium, optimè meritum, vt Alexander Parmenionem interfecit. Postea, cū interrogaret Valentinianus quendam, an existimaret iustè interfectum esse Aëtium, nescio, inquit ille, an iustè interfeceris eum, hoc scio, te dextrā tuam sinistrā præcidisse. Nec multò post incitat Maximus duos milites Aëtij, vt Valentinianum Imperatorem interficiant. Ita pœnas dat libidinum, magiæ, & necis Aëtij Valentinianus tertius.

Deinde Maximus rapit Imperium, & ducit vxorem Eudoxiam secundam, quæ fuerat coniunx Valentiniani tertij. **C** Apud hanc, cū iactaret Maximus, se amore ipsius, & spe huius coniugij motum, interfecisse priorem maritum Valentinianum, irata mulier, accersit Gensericum ex Africa Romam; hoc veniente, Maximus, cū fugere **D** conaretur, interficitur à Romano milite, Vrsō. Gensericus Romam ingressus cum ingenti exercitu, flectitur à Leone Episcopo, & Eudoxia, ne urbem incendat, dies tamen quatuordecim direptioni, & quarendæ prædæ tribuit. **E** Eudoxiam auexit, cum filia Eudoxia tertia. Matrem duxit Gensericus, filio autem dedit filiam Eudoxiam tertiam, vt postea dicetur.

Considerentur autē hic insignia exempla iudicij diuini in Valentiniano, & Maximo, iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Tempora etiam confectantur, vt videas, quā breui spatio pœnæ aliæ alias secutæ sint, in Imperij ruinis. Bis capta est Roma, intra annos quadraginta quatuor. Primum ab Alarico Gottico rege, anno Ciristi, quadringentesimo, decimo quarto, tempore Honorij. Deinde à Genserico rege Vandalico, anno **G** quadringentesimo, quinquagesimo nono, anno Martiani sexto.

DE ECCLESIA.

A Rcadij tēpore, fuit Episcopus Constantinopolitanus **H** Ioannes, cui nomen Chrysostomi tribuerunt: quem antea, presbyterum Antiochenū fuisse, scribūt. Huic elo -

eloquentia authoritatem, & potetiam auxit. Quare multa, & in aula egit, & aduersus vicinos, quibus præerat.

A Fuit autem ingrata eius seueritas, quæ aliquibus nimia visa est, cum verum sit, in gubernatione, iustitiam temperatam *ἐπιεικέα*, dominari debere. Luxum, & spectacula, quæ multa vitia alebant, iustè taxabat, quare in odium multorum, ac præcipuè coniugis Arcadij venit Eudoxia, quæ statuam sibi, non procul à templo, in columna marmorea collocauerat, apud quam histriones, & mimi crebras comædias exhibebant. Hanc statuam, & hos ludos, præsertim templo vicinos, tolli Chrysostomus voluit. Quamobrem, cum Eudoxia ei irasceretur, arte res eò deducta est, vt excussus Episcopi dignitate, in exilium mitteretur. Ad tales machinationes opus est Sycophanta.

C Habuerat apud se Chrysostomus, hypocritam astutum, & facundum Seuerianum, cuius auxit existimatione, quia sæpè iubebat eum publicè concionari: Sed in aula, spes potentia, & ambitio, sæpè mutant homines. Hunc Seuerianum Eudoxia, contra Chrysostomum incitat, qui nactus, cum alias causas, tum verò & hanc, quod inter Epiphanium, & Chrysostomum, magna dissensio, de libris Origenis orta esset. Adiunxit igitur se factioni Episcoporum, qui alioqui Chrysostomum oderant. Cum adiuuaretur ab Eudoxia, perfecit, vt Chrysostomus eiiceretur, qui, in concione, Eudoxiâ comparauerat Herodiadi, inchoans concionem: iam iterum insanit Herodias. Etsi conuicium fortassis asperius fuit, tamen reprehensio statuæ, & ludorū iusta fuit, sed accesserant odia aliorum, ex aliis causis.

F Cæterum de Origenis libris, iustior fuit Epiphaniij sententia, qui eos condemnari voluit, quàm Chrysostomi, qui condemnationi aduersatus est. Improbauerat eos, & ante Constantini tempora, Methodius Liciæ Episcopus, & deinde Tyri, vir sanctus, qui, propter allegorias, comparauerat eum Sirenibus. Idque reprehendit, quòd intempestiuis allegoriis, discesserit à natua sententia in scriptis Prophetiis, & Apostolicis, & dogmata quædam corruperit. Nec dubium est, errores quosdam dogmatum insignes, sparso fuisse, in libris Origenis: vt ostendit Epiphanius. Libri autem Origenis, qui nunc extant, partim sunt mutili, partim sunt centones ab aliis affuti, & in his quoque obuia sunt manifesta errata.

H Sunt & in Chrysostomo, contagia quædam errorū, quæ pius lector, & rectè eruditus, agnoscere, & iudicare potest

Multa tamen, præsertim de moribus, honestè dicit. Cum Episcopi cæteri, in Synodo, statuere vellent, lapsos post baptismum, & redeuntes ad pœnitentiam, semel tantum recipiendos esse: ille cõtra dixit: Imo millies agens pœnitentiã, ingredi: *χιλιάκις μετανόησας εἰσελθε*. Hanc vocẽ, A
tunc reprehensam, iudico probandam esse, si rectè intelligatur, quia fuit opposita errori Nouatianorum.

Mortuus est autem Chrysostomus, in exilio in Arme-
niæ limite, anno ante mortem Arcadij, qui mortuus est
anno Christi, quadringentesimo duodecimo, biennio an- B
tequam vrbs Roma, ab Alarico capta est. Vir eloquẽs fuit,
sed scripta magis declamatoria sunt, quam *διδασκαλικά*.
Quare interdum extra metas currit, vt in hyperbolis lau-
dum vitæ monasticæ.

Tempore Theodosij secundi, celebres Synodi, de his C
controuersis, fuerunt, Pelagiana, & Nestoriana, anno
Christi, quadringentesimo, vicesimo primo: anno Theo-
dosij secundi, decimo: anno Honorij, vicesimo quinto
Carthaginensis Synodus: in qua fuerunt Episcopi ducen- D
ti, decẽ, & septem, inter quos præcipuè clarus fuit Augu-
stinus, egressus annos sexaginta: damnauit Pelagij errores.

Fuit autem Pelagius Monachus Romæ, qui doctrinam
Euangelij, de lege, de peccato, de gratia prorsus in Phari-
saicam, seu Philosophicam transformauit. Contendit
non esse peccatum Originis, & homines libero arbitrio E
posse satisfacere legi Dei. Vocabulo gratiæ, dixit significa-
ri, non remissionem peccatorum gratuitam, & donatio-
nem Spiritus sancti, sed ipsam doctrinæ promulgationẽ.
Satisfieri autem legi Dei, externa obedientia: nec peccata
esse prauas inclinationes, & hominem, externa discipli- F
na, coram Deo iustum esse: etiam sine Spiritu sancto, &
mereri remissionem peccatorum, & vitam æternam: fi-
dem esse notitiam legis, & historiæ, vt vulgus loquitur,
cum de professione vtitur vocabulo fidei. Hæc cum sint
plausibilia rationi, quæ disciplinam externam intelligit, G
summa huius doctrinæ, omnibus temporibus, latè vagata
est. Apud Iudæos Pharisæica erat, postea Origenica, repre-
hensa à Methodio viro sancto. Deinde Pelagiana: nec a-
liud est doctrinæ genus reipsa in Scoto, & Occam, & si-
milibus. H

Hæc collatio utilis est, ad iudicanda doctrinarum ge-
nera. Opposuit autem refutationem Augustinus, qui
affirmat esse peccatum Originis, & discernit externam
disci-

disciplinam, ab obedientia interiore. Concedit in homine, etiam non renato, esse libertatem, seu facultatem faciendi externa legis opera, sed negat, sine Spiritu sancto, posse fieri interiora opera, scilicet verum timorem Dei, **A** veram dilectionem Dei, letitiam acquiescentem in Deo, fiduciam accipientem remissionem peccatorum. Pugnat acerrimè, ne, vocabulo gratiæ, intelligatur doctrina, sed donatio Spiritus sancti. Extabat, illis temporibus, decretum illud: Impossibile est legem fieri, sine gratia, quod **B** prodest notissimum esse, & sic declaratum est, ut complectamur, & gratuitam imputationem iustitiæ, & donationem Spiritus sancti. Renati faciunt legem, per gratiam, id est, placent Deo imputata iustitia, propter Mediatorem, & simul Spiritus sanctus in eis inchoat fidem, & novam obedientiam, quæ tamen non satisfacit legi Dei, sed placet, propter Mediatorem, fide.

Sunt autem discernenda tempora librorum Augustini, quia & ipsi accidit, in hac causa, ut fuerint *δευτέραι φροντίδες σοφότεραι*. Et ipse inquit, se scribendo proficere, **D** Quanquam autem, in posterioribus libris, alicubi sunt *ἀκυρολογίαι*: tamen certum est, re ipsa congruere eius sententiam cum nostris Ecclesiis, sed accadat, in iudicando, dexteritas & candor.

De eadem cōtrouersia, & alia Synodus Meleuitana, in **E** Africa, fecit decreta contra Palagium. Scripsit autem utraque Synodus, ad Innocentium Episcopum Romanum, eumque hortatur, ut & ipse improbet errores natos Romæ, nec propagari eos patiatur. Extant epistolæ, & Synodorum, & Innocentij, in libro epistolarum Augustini. Fugiens igitur Pelagius ex vrbe Roma, peruagatus est orbem, ut suffragatores quæreret, sicut factionum duces, variis modis attrahunt socios. Venit Ierosolymam, ubi Hieronymus ei, adhuc viuens, aduersatus est. Inde in Britanniam discessit, quæ iam defecerat à Romano Imperio. **G** Quare tutius ibi hospitium habuit.

Hæc certamina etiam, viuentem Pelagio, diu durauerunt, quod indicant tot Synodi, & scriptorum tempora. Nam Hieronymus, decennio, ante mortem Augustini, decessit. Dixi enim supra, Hieronymum Stridonensem mortuū esse in Bethlechem, anno ætatis suæ nonagesimo primo. Anno Christi, quadringentesimo vicesimo. **H**

Extant autem nominatim contra Pelagianos, Hieronymi scripta, in quibus hæc sunt verba: Tunc iusti sumus

cum, nos peccatores esse confitemur: Et iustitia nostra, non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit.

Augustinus autem mortuus est, anno etatis suae, septuagesimo sexto: anno Christi, quadringentesimo tricesimo, regnantibus Theodosio secundo, & Valentiniano tertio, A
obsidete urbem Hipponem Genserico, ubi Augustinus fuerat Episcopus annos quadraginta, inde usque ab initio Arcadii, fere ad finem Theodosii secundi, inter magna certamina. Refutauit enim Manichaeos, Donatistas, & Pelagianos, & scriptas refutationes posteritati utiles reliquit. B

Mense tertio obsidionis mortuus est, saepe deplorans, non solum Imperii ruinam, sed multo magis Ecclesiarum dilacerationes, quia Gensericus Arianus erat, & successores magnam sauitiam contra recte sentientes exercebant. Cum igitur magnarum calamitatum spectator esset, C
& praeuideret tristiora mala secutura esse, (nam post Vandalicorum regum impietatem, deinde, statim Africam furores Mahometici oppresserunt) assiduis, & ardentibus votis Ecclesiam Deo commendauit.

DE SYNODO EPHESINA. D

Non diu, post Augustini mortem, conuocata est Synodus Ephesina a Theodosio secundo. Expresse enim scribitur, Theodosium literas misisse ad omnes Archiepiscopos, ac praecepisse, ut Ephesum venirent, cum Episcopis: si quis non veniret, reum fore. Est autem pronuntiatum de controuersia a Nestorio mota, qui, cum natus esset in Syria, factus est Episcopus Constantinopoli, propter facundiam. Aiunt fuisse indoctum, & spreuisse probata veterum scripta; & cum esset iuuenis, audax, loquax, & gloriae cupidus, accidit, quod in veteri versu dicitur: F

Νεὸς φιλοδ' ὅξ' ἂν πρῶτος πονηρία.

Digna ipsius re ipsa hoc fuit: τὸν λόγον affuisse homini Christo, per assistentiam, sic enim loquitur, seu societate, G
sicut affuit Heliae, & aliis Prophetis nec fuisse duas naturas, in Christo, vnione hypostatica vnitas. Ideo solitus est dicere: Noli gloriari Iudae: Non enim Deum crucifixisti, sed hominem. Hoc, cum plausibiliter diceretur, habuit multorum studia. Cumque saniores, qui insidias intelligebant, H
aduersaretur ei, excusabant eum sui, quod certamen inter ipsum, & aduersarios, λογομαχία videretur. Sed re ipsa nequaquam fuit λογομαχία. Etiam veteres quidam iudica-
uerunt

uerunt, eum reuocare Iudaicum Samosatani dogma, etiam si aliquantò aliter pingeret, sicut sæpè renouatū est, & existimo eum, suis præstigijs, ad illam metā direxisse.

- Ostendunt & decreta, contra Nestorium facta, controuersiam fuisse de re maxima, non *λογομαχίαν*. Sic enim loquitur decretum: Si quis in Christo diuidens *ὑποστάσεις*, post vnionem, & dicens *λόγος* coniunctum fuisse homini, societate, seu potestate, non naturali vnione, anathema sit. Hinc & doctrina, de communicatione idiomatum, tradita est. Pugnatum est de his propositionibus loquentibus de Christo: Deus est passus: Deus est crucifixus, ut sciretur, hanc personam Christum, esse Deum, nec *λόγος* tantum affuisse ei, ut Eliæ, aut aliis Prophetis. Nominatur enim figura loquendi, communicatio idiomatum, cum proprietates vni naturæ conueniens, tribuitur personæ, in concreto, ut significetur in ea persona duas naturas esse vnitas, vnione hypostatica. Vetustas vsa est hac similitudine: Sicut anima, & corpus sunt vnum completum *ὑφεσάμενον*, ita ut anima gesserit corpus, quod dissoluitur, ab anima desertum: sic *λόγος* gestat naturam humanam, animam & corpus, sed inseparabiliter.

- Extat hæc similitudo apud Athanasium, Cyrillum, & Iustinum, qui tamen addit correctionē: *Τινὲς μὲν τὴν ἑνωσιν ὡς περὶ ψυχῆς πρὸς σῶμα νοήσαντες, ἕτως ἐκδεδάκασιν, καὶ ἀρμύδιον γὰρ τὸ παραδείγμα, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τι γένηται.* Et tamen, ut retineatur discrimen naturarum, non dicitur: Diuinitas est passa, quia vocabulum in abstracto, significat naturam, secundum se consideratam: sed concreta, significant personam, in qua sunt duæ naturæ.

- Et hac doctrina, de communicatione idiomatum, opus esse, intelligi potest ex multis dictis Christi: Antequam Abraham natus est, ego sum. Vbicunque sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Aspicient me, quæ cōfixerunt. Talia dicta plurima obuia sunt, quæ illustratur ex doctrina de cōmunicatione idiomatū.

- Hæc commemoro, ut intelligi possit, Nestorij controuersiam, non fuisse *λογομαχίαν*, etsi tunc quoque alij aliter iudicauerunt. Synodus Ephesi cōuenit anno Christi, quadringentesimo, tricesimo quinto, anno Theodosij secundi vicesimo quarto. Fuit turbulenta, nam Cyrillus Alexandrinus Episcopus, cū suis suffragatoribus, dānauit Nestoriū. Iohannes Antiochenus, & eius suffragatores, excusant eū, & Cyrillo aduersarij sunt. Sed Cyrillus rectissime

docuit, aliter λόγον in Christo esse, aliter in Helia, & aliis Prophetis. Post discessum, cum Ecclesia Constantinopolitana probaret Cyrilli sententiam, Nestorius in loca barbarica, infra Thebas Aegyptias, relegatus est; ubi in exilio scribitur mortuum esse, lingua consumpta à vermibus. **A**
 Existimo ipsum phthiriasi extinctum esse.

Ante Nestorij certamen, accidit Constantinopoli in templo, tragicum exemplum, quod tunc quoque multi dixerunt signum esse futuri dissidij: Confugerant in templum aliquot serui, quibus dominus eorum atrociter minatus **B** erat. Cumque iuberentur egredi, gladiis, repellebant homines; tandem & interfecto sacerdote, & alio vulnerato, seipsum ibi interfecerunt. Ea de re, recitati sunt versus, digni memoria:

*Σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίνεσθαι φιλεῖ,
 ὅταν τι ναοὶς εἰκαστα σκηφῇ μίση.*

Fuit Theodosius secundus, Princeps laude dignus, propter pietatem, iustitiam, castitatem, & modestiam. Profuit eius gubernatio Ecclesiis, in qua, multa recte egit, Pulcheriae sororis consilio, & Deus eum, contra inimicos, Rufinum, Cainam, Persas, & alios barbaros mirabiliter defendit. **D** Protexit etiam eum aduersus Attilam, à quo tamen pacem emit, data magna pecunia.

Hoc ipso tempore, non multo ante mortem Theodosij, mota est primum Eutychis controversia. In hoc postremo actu fuit incautior Theodosius, sed culpam ipse quoque **E** in uxorem Eudoxiam contulit, quae fuerat æquior factioni Eutychis, sicut extremus actus Constantini, cum reuocauit Arium, fuit infelix, quem etiam mulier, soror Constantini, rexerat. Cum autem discordia inter Pulcheriam, & Eudoxiam incidisset, cessit Pulcheria & abstinuit à **F** consiliis gubernationis, ideo facilius fuit Eudoxiae tueri, & euehere, quos volebat.

Indicta est Synodus altera Ephesi infelix, in qua iudices armatis militibus septi fuerunt, & confirmata est Eutychis opinio, factione Dioscori Episcopi Alexandrini. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus recte sentiens, calcibus ex confesso expulsus, & triduo post mortuus est. mortuum etiam Dioscorus pedibus calcavit. Est & Theodoreto, cuius extant scripta, adempta dignitas. Denique ita **H** acta sunt omnia, ut hæc Synodus sit infamis & nominata sit ληστρική, id est, latronum concursus.

Monet igitur exemplum, ut in conuocandis Synodis, circun-

cunſpecti ſint Principes, & quod Theodoſio, alioqui bono Principi, hæc acta notam aſperſerunt, ſimus memores humanæ infirmitatis, de qua dictum eſt : Non eſt iuſtus in terra, qui, cum bona fecit, non etiam peccet. Item:

- A** Μόνος θεὸς ἡ ἐκείνη τελεία ἀρετή. Poſtea Theodoſius, agnoſcens errorem, obiurgavit coniugem, quæ ſimulans votū, profecta eſt Ieroſolymam. Ita, poſt ſeptem annos, Pulcheria in aulam reuocata eſt, nec diu poſt Theodoſius vixit, cuius morte, & Attilæ bellis impedita eſt cognitio controuerſiæ Eutychis, uſque ad tertium annum Martiani. Quæ fuerint præſtigiæ Eutychis, tunc exponam, cum de Chalcedonenſi Synodo dicetur.

C DE CRETENSIS MOSE.

- I**N temporibus Theodoſij, extat narratio, apud Socratē historicum, de Cretenſi Moſe, quam, propter ſcriptoris grauitatem, nolui omittere. Poſſe enim accidere imitatio-
D impoſturas, etiam noſtra ætas vidit, in exemplo Monaſterienſi, ubi fanatici homines ſimularunt enthufiaſmos, & nouum regnum conſtituere cœperunt: ſicut & olim, in oppido Phrygiæ Pepuza, fanatici homines concurſerunt, & magnam pecuniam, prætextu vaticiniorū collegerunt, donec tandem Montanus, eorum magiſter, ſibi laqueo
E vitam finiuit, & alij aliis caſibus perierunt.

Talia exempla meminiffe, vtile eſt: ne præſtigiatoribus, inexplorato doctrinæ genere, credatur, & vt precatio ſit ardentior, vt Deus regat mentes, ne laqueis Diaboli implicentur, ſicut vidimus ipſi ingenioſos homines, horribiliter euerſos eſſe, in ſeditione agricolarum, & vrbe Monaſterienſi.

- Historia verò Cretenſis hæc eſt : Quidam impoſtor ſimulauit ſe eſſe Moſen, cælo demiſſum, vt reducat Iudeos in patriam per mare. Vagatur integro anno per Cretam,
G & Iudæis diem conſtituit. Fingit vaticinia, colligit pecuniam, & tandem, die conſtituto, adducit multitudinem ad littus, ubi iubet primos deſilire in mare, quorum aliqui cum deſiliſſent, perierunt. Mox ad eū locum, vicini nau-
H te properāt, & aliquos recipiunt, & ad multitudinem vociferātur, ne deſiliant. Ita multitudo ſeruata eſt, & impoſtor ſe ſubduxit. Hæc fuit occaſio multis, vt, relicto Iudaismo, amplectereretur doctrinam Chriſti. Cum autem ſingulis ætatibus aliqui tales ſint Cretēſes Moſæ, qui falſo præ-

textu religionis, tumultus excitāt, commonefaciat lecto-
res hęc historia, vt sint memores dicti: Probate spiritus,
an ex Deo sint. Et cogites illud Epicharmi: Νῆφε καὶ μέ-
μνησο ἀπιστεῖν, ἄρ' ὅρα ταῦτα φρενῶν.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo de- A
cimo sexto.

Anno Romę millesimo ducentesimo quarto.

Anno Christi, quadrigētesimo, quinquagesimo quarto.

MARTIANVS.

Martianus Theodosio secundo, in Orientis Imperio
successit, cū fuisset antea ductor exercitus Theo-
dosij secundi, in Africa contra Gensericū, & dein- C
de in Syria contra Persas, non solum propter militiam
antecellens authoritate, sed etiam propter iustitiam, &
pietatem. Cū igitur magna esset authoritas Pulcheriæ
sororis Theodosij secūdi, hęc Martianum iam ingressum
senectam, propter virtutem, ad coniugium, & Imperium
inuitauit, sed hoc pacto, ne eam attingeret, quia iam gran- D
diuscula, moritura esset virgo. Tenuit Imperium Martia-
nus annos sex, & menses sex. Et vt Ecclesię discordias se-
daret, fecit & cum Persis, & cum Vandalis in Africa, pa-
cem. Nam ibi olim captiuus, promiserat Genserico, se, si
Imperator fieret, non illaturum bellum Vandalis. Gense- E
ricus enim contemplans captiuos, viderat ei dormienti
in campo, & in æstu, aquilam tegere caput, ne radiis solis
laderetur. Hoc spectaculo delectatus, dimisit eum, præsa-
giens Imperatorem fore, & pactus est, ne Vandalis bel-
lum inferret.

F Anno secundo Martiani, Attila victus est ad Tolosam,
magno prælio, vt supra diximus. Inde egressus, cū vires
in Pannonia reparasset, Italiam inuasit, capta Aquileia,
Mediolanum, & Ticinum diruit, & cū Romam acces-
surus esset, missi obuiani Leo Romanus Episcopus, & pars G
Senatus, petiuerunt pacem, & supplices orauerūt, vt par-
ceret vrbi Romę, quę tot excellentes viros olim genuif-
set, quorum virtus in toto orbe clara sit. Flectitur, præter
omnium opinionem, Attila, & exercitum in Pannoniam
reducit. Interrogatus causam, cur subito oratione sup- H
plicū motus esset, dixit, se vidisse Senē astantē Leoni Ro-
mano Episcopo, specie, supra humanā, terribili, minitan-
tem ei mortē, nisi supplicibus parceret. Ita etiam terribi-
lium

Hum Tyrannorum impetum sæpè Deus frangit.

Redit inde in Pannoniam; & , vt natura fuit inquieta, minuitur vicinis omnibus. Sed iam fatalis finis instabat tantæ sæuitiæ. Etsi multas habuit cōiuges Attila, more gē-

A ris , tamen iuuenulam ducit , quam nominant Hildico, filiam regis Bactrianorum. In iis nuptiis, cū & laboribus certaminū equestrium, & vino, & venere corpus eius inflammatū esset, nocte extinctus est , sanguine copioso in fauces exundante, & ex ore erumpente. Tātū enim hic
B euentus describitur, & epiphonema additur: Iustū fuisse suo sanguine necari , qui tam multum humani sanguinis hauserat. Sed aut venæ ruptæ sunt, aut apoplexia antecessit, cum qua, hæc effusio sanguinis facile accidere potuit. Nec tantū ipsius mors exemplum est iudicij diuini, sed
C etiam filiorum interitus, post ipsum, & regni dissipatio.

Conferri Monarchæ aliter alij possunt, sed in his tribus hæc similia sunt: in Alexādro, Attila, & Tamerlane, quod ex paternis regnis angustis progressi, magnos exercitus duxerunt, & magna partæ orbis terrarum potiti sunt, quam
D tamen non diu tenuerunt. Et cū essent mortui, regna variè dilacerata sunt, iuxta dictum:

--- Summūque negatum est,

Stare diu. Ac ostendunt hæc exempla, non solis humanis consiliis, & viribus parari, & teneri Imperia : sed verā
E esse Danielis vocem: Deus transfert, & stabilit regna.

De annis Attilæ narrationes dissimiles sunt, sed ab expeditione, in qua in Germaniā, & Galliam eduxit, ex Pannonia, quingenta millia hominum, vsque ad mortem, inuenio annos circiter duodecim. Prosper enim scribit,
F coſſ. Theodosio, & Albino, Attilam, interfecto fratre Buda, solum regno potitum, multarum gentium exercitum duxisse. Hic fuit annus Christi, quadringentesimus, quadregesimus septimus.

Pugna ad Tolosam, in qua victus est ab Aëtio, facta est
G secundo Martiani anno. Hic fuit annus Christi, quadringentesimus, quinquagesimus quintus. Consumti sunt, igitur anni circiter sex , in vastatione Germaniæ, & Galliæ, quo tēpore, multi sancti viri , & matrones passim interfecti sunt; captæ, & dirutę præcipuę vrbes, Colonia Agrippina, Tungria , Argentoratum, vrbs Rauracorum, Lugdunum, & aliæ multæ. Sed vrbs Aurelianēsis, pietate Episcopi Anniani, mirabiliter defensa est. Nam, cum Attilā frustra precatus esset, vt vrbi parceret, postea, veniente Aëtio,
H

saeva tempestas, inter praeliandum, magnam multitudinē Hunnorum perdidit. Ita reliquit obsidionem Attila. Deinde post pugnam ad Tolosam, circiter quadriennium vixit: mortuus est enim, viuentē Martiano, cui dormienti, ea nocte, qua mortuus est Attila, species, in somnio, ostensa est, fracti arcus Attilae. A

Quanquam igitur regnum tenuit amplissimum, tamen vastationes tantum fecit, nec constituit formam regni, nec vni ex filiis Monarchiam tradidit, nec prouincias eis distribuit. Fuit igitur Tyrannus, & cursus eius, Europae fatalis poena fuit, & de filiis accidit, quod scriptum est: Semē impiorum peribit. Rursus enim in Pannonia Gotti regnum recuperarunt. Cum enim filij Attilae, inter se, de successione circiter triennium dissiderent, rex Gepidarum Ardericus, bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum, & filio Attilae Ellac, maximo natu, potitus est regno Pannoniae. Alter autē frater Chaba, cum parte Hunnorum in veterem patriam discessit. Pars in Pannonia mansit, etsi regnum Gotti tenuerunt annis circiter centum, donec Hunni, & Auares, Iustiniani Imperatoris tempore, tunc effusi sunt in ea loca, quae nunc Bulgari, & Vvalachi tenent, & in vicinam Pannoniam. B
C
D

Variae mutationes, in omnibus regnis, acciderunt, ut sunt res humanae instabiles. Et Deus omnium gentium peccata, mutationibus Imperiorum, & vastationibus punit, sed propter regionis fertilitatem, & oportunitatem, praecipue in Pannoniam saepe infusae sunt peregrinae gentes. E

Hoc igitur loco, facta insigni mutatione, post Attilam, aliquid, de veteribus appellationibus, inferere volui. Notissimum est vocabulum Cethim, unde nomen est Μακεδονία, id est, Macedo, & liber Maccabaeorum ait, Alexandrum egressum esse ex terra Cethim. Hodieque fluuius dirimens Macedoniam, & Illyricum, nominatur Cethim. Quae autē, & ubi sit Macedonia, notum est. F

Fuerunt autem vicini Macedonum, Thucydidis tempore, Paeones, ad Strymonem, & significatio vocabulorum eadem est. Nam Paeon, Graecis, idē est, quod Hebraeis Cethim, quod significat percussores. Alij nomen Paeon fecerunt à Πάαν, quod vetustis est carmen triumphale, aut est nomen patris Philoctetae, qui fuit Herculis comes. G

Siue igitur à victoriis, siue ab Herculis comite, nominati sunt Paeonij, nomē esse antiquissimū, testantur Homerus, Euripides, & Thucydides. Et quia vox Graeca est, H
Ioniā

Ioniam esse Græcam, apparet. Cum verò paulatim à Stry-
mone progressi sunt, ad Istrum; deinde nominata est Pā-
nonia, voce aliquātulum deflexa à Pœonia. Cúmque stirps
fuerit Græca, vrbes veteris Pānoniæ magis ornatae fue-
rūt legibus, ædificiis, disciplina, quàm aliæ vicinæ. Post
prædicationē Apostolorū, citò etiā Ecclesiæ ibi cōstitutæ
sunt, & studia Græcæ linguæ ibi floruerunt. Nam Irenæus
Episcopus in Syrmio, supplicio affectus est. Fuisse autem,
Thucydidis tēpore, Getas vicinos Pœoniis, manifestū est,
& Alexāder, cum Getico rege Syrmio, bellum gessit, inde
Syrmium denominatum esse, à Syrmio, consentaneū est.

Diu autem Romani Pannonios defenderunt, contra vi-
cinos Getas, & Dacos, donec tandem, Valentis Imperato-
ris tempore, Getæ victores Pannoniam occuparunt, &
eisdem esse Getas, & Gottos non dubium est. Vetustior
autem sedes Getarum, in Asia, quæ fuerit, ex Herodoto
intelligi potest.

Valentiniani tertij tempore, Attila Hunnos in Panno-
niam adduxit, & latè regnavit, qui & Gotti parere nō re-
cusarunt. Vbi autem veteres Hunni fuerint, ex Plinio in-
telligi potest, qui collocat eos apud Thocaros, qui Bactria-
nis vicini fuerunt. Sonus vocabuli certè congruit cū ver-
bo Chana, quod est castra posuit. Inde potest esse, Hunni,
quasi castra ponentes. Sed tertio anno, post Attilæ mortē,
Gotti rursus potiti sunt regno Pānoniæ. Nam Gepidæ, qui
nunc sunt Sepusij, pars fuerunt Gottorum. Fuit autem Ar-
daricus, qui filium Attilæ vicit, rex Gepidarum.

Post annos centum, tempore Iustiniani, redierunt Hun-
ni, & adiuncti eis fuerunt Auares, qui occuparunt Thra-
ciam, & vicinas regiones, & Pannoniam. Fuerunt autem
Auares Hunnorum vicini, ex ea regione, quæ hodie re-
tinet nomen Iura, vltra Moscouiam. Et nomen Vngari v-
surpari cœpit, compositum ex Hunnis & Iura, sicut apud
Iornandem scribitur Hunniuar, quod Hunni & Auares
mixti fuerunt.

Etiā autem tunc, Lōgobardi Noricum, & vicina loca te-
nuerunt, tamē inde citò discesserunt, & Vngari possessio-
nem regni tenuerunt, inde vsque à Iustiniano ad regem
Matthiā annos circiter octingentos. Interea magna bella,
cum Bulgaris, postea, cum Longobardis in Italia, deinde
cum Germanis, post Arnolphum Imperatorem, tempore
Hērici Aucupis, & deinceps gesserunt, sed tamē possessio
Pannoniæ penes Hungaros mansit, qui recens, circiter cē-

tum annos, Deo iuuantē, fortiter represserunt Turcos, ac velut murus reliquæ Europæ aduersus eos fuerunt. Quod verò quidam narrant, Carolum potitum esse Pannonia, & Coloniam eò deduxisse, inanis fabula est. Sed Teutonicā linguam retinentes ad Carpatum, & in vicinia, reliquæ A sunt Gottorum veterum.

Hæc breuiter hic recitavi, vt series rerum Pannonicarum, aliquo modo, in conspectu esset.

Vt autem Ardaricus vicit filium Attilæ Ellac : ita, circa Budam, VVallemir rex Gotticus vicit alium filium Attilæ B Dincionem. Reliquit autem hæredem fratrem Theudomir, cum quo, summa concordia, vixerat. Is Theudomir pater est Theodorici Veronensis, vt nos nominamus, qui à Zenone in Italiam missus, Odoacrum oppressit, & Italiam rexit annos triginta tres. C

QVO TEMPORE CODITA SIT vrbs Veneta, in sinu maris Adriatici.

GEntem Henetam, vicinam fuisse Phrygiæ, manifestum est ex Homero, & Apollonio. Ea regio postea dicta est Paphlagonia, à Paphlago Phinei filio. Deinde Galatis in ea regione sedes datæ sunt, quos in Asiam attraxit Antiochus Hierax, inter Phrygiam, & Chalybes, qui venas ferri, & argenti habuerunt, vnde nomen fuit E Alybe, ab Hebræa voce Iobel, quod propriè significat metallum. Ex voce autem Alybe factum est nomen Chalybes.

Mentionem facit Henetorum & Herodotus : sed tunc cum tenuerunt littus maris Adriatici. Consentaneum est F autem vetustiore sedem fuisse, quam tenuerunt belli Troiani tempore, prope Phrygiam. Ac narrant, post bellum Troianum, ab Antenore, ad sinum maris Adriatici, Henetos ductos esse, fortassis idem duxit eos in vicinam Illyriam.

Ptolemæus scribit Henetos, esse maximam gentem Sarmatiæ. Compleuerunt enim magna spatia, quæ nunc nominantur Russia, & Polonia. Inde & ad littus maris Baltici effusi sunt. Vnde, Ptolemæi tempore, nomen fuit vsitatum, Sinus Venetici. G

Nomen Heneti prorsus, vt sonat, significat Hebræis vagabundos, seu *וְיָמָדִים*; qui latè processerunt. Non poterant autem sine consilio, iustitia, & fortitudine, tam latè dominari, & regna constituere. Hæc de vetustate, & virtute H gentis

gentis Henetæ considerentur.

Cumque linguæ discernant gentes, comprehendendo appellatione Henetorum, nationes, quæ linguam retinent, cuius hodie vsus est apud Henetos, sparsos ad sinû maris

A Adriatici, qui & nunc appellantur Veneti. Retinēt nomē & Heneti, in littore Arctoo, lingua illa, vicina mari Adriatico, vcentes.

B Quanquam autem in dialectis exigua dissimilitudo est: tamen eandem esse originem, harum gētium, consentaneum est, Illyricæ, Polonicæ, & Boiemicæ, & nostrorum Henetorum, & alibi loquentium eadem lingua.

C Nominabatur autem olim tota regio, in littore sinus Adriatici, Venetia, videlicet circa Patauium, & Vincetiam. Et scribit Polybius, in eo littore, aliam esse linguam, quàm sit alibi in Italia.

D Cum autem Attila obsideret Aquileiam, & magnas vastationes in vicinia faceret, multi homines nobiles, & honesti, sperantes se tutos fore in aquis, occuparunt in vicino mari locû, qui adhuc vocatur Riuus altus: & cumulatâ arena, domos extruxerunt, & vrbi nomen Venetiæ, à vicina regione indiderunt.

E Inchoatam esse ædificationem, scribunt, anno Martiani tertio, videlicet anno Christi, quadringētesimo quinquagesimo septimo. Ac, singulari felicitate, vrbs adeò creuit, vt, multis seculis, vnica sit vrbium regina, in toto genere humano, antecellēs cæteris omnibus, forma gubernationis optima, excellentia artium, & gloria rerum gestarum.

F Anni sunt autem, ab inchoatione, vsque ad hunc annû Christi 1559. mille centum & duo. Tot annis nunquam in externi hostis potestatem venit, etsi multa bella, varia fortuna gessit, in quibus, sæpe victrix, multarum insularû, & vrbium domina facta est.

G DE SYNODO CHALCEDONENSI.

A Nno secundo Martiani, Synodus conuenit in vrbe Chalcedone, quæ è regione Byzantijs sita est, in qua sexcēti, & triginta Episcopi fuerunt, edicto Martiani Imperatoris, conuocatis, qui & ipse disputationi interfuit, ne seditiosis tumultibus, facultas dicendi sententias impediretur. Et verba Martiani recitantur dist. 96. Nos ad confirmandam fidem, non ad ostendendam potentiam: exemplo Constantini Imperatoris pij, Synodo interesse volumus, vt inuenta veritate, dissidia tollantur.

x. in.

Dictum est autē supra, non multò ante Theodosij secū-
di mortem, conuocatam fuisse Synodum alterā ad Ephe-
sum, quæ, propter necem Flauiani, & alias seditiones ibi
motas, nominatur *λησρικὴ* Synodus. Ibi, cū Eutychis fa-
ctio impediret cognitionē, creuerūt postea discordiæ. Sta-
tim igitur Martianus, post mortem Theodosij, doctrinam
Eutychis cognosci voluit, & piā concordiam restitui.

Fuit Eutyches, Monachus Constantinopoli, eo tēpore,
quo fuit ibi Episcopus Nestorius: quem, cū damnatum
esse sciret, quod contenderat λόγον tantū affuisse homi-
ni Christo, tanquam socium, vt affuit Eliæ, & aliis Sanctis:
ipse Eutyches postea, ad contrariā hypetbolen delapsus,
confusionem naturarum finxit: dixit naturam humanam
conuersam esse in λόγον, nec tribuit proprietates suas cui-
que naturæ: sed contendit, τὸν λόγον mortuum esse, & na-
turam humanam esse ipsam τῷ λόγῳ naturam. Denique
vniuersam doctrinam Ecclesiæ, de cōmunicatione idio-
matum, deleuit. Extant acta Synodi apud Nicephorum.

Vtile est autem piis, tenere aliquas illustres refutatio-
nes errorū, quæ sunt accuratē scriptæ à Theodoro, qui
cū, in Synodo, quæ *λησρικὴ* nominatur, officio Episcopi
iniuste spoliatus esset, nunc in Chalcedonensi restitutus
est. Is rectē scribit, duas in Christo, nato ex virgine, natu-
ras esse, λόγον, & assumptam naturam humanam, & vtran-
que retinere suam proprietatem, nec faciendam esse cō-
fusionem naturarum. Verē natura humana est, non spe-
ctrum, assumpta à λόγῳ, nec est ipsa natura assumpta τῷ λόγῳ,
vt & Petrus distinxit naturas, 1. Pet. 4: Cū Christus passus
sit pro nobis, carne. Et in Actis cap. 2. Non relictā est ani-
ma eius in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Et
Luc. 24. Spiritus carnem, & ossa non habet.

Hæc, & similia testimonia sint in conspectu, quæ perspi-
cuē affirmant, verē humanam naturam in Christo esse, &
simus memores dicti Iohannis in epistola: Omnis spiri-
tus, qui non fatetur Iesum Christum in carne venisse, ex
Deo non est.

Ibi etiam Theodoretus narrat, quomodo vetustas, de
humana natura, loquuta sit, citata sententia Irenæi: Quie-
scente λόγῳ in Crucifixione, & morte, præsente tamen a-
pud humanā naturam in perferendo, & resurgēdo: ἐν τῷ
ὑπομένειν, καὶ ἀναστῆναι, ἡ σὺν ἁλόντος τῷ λόγῳ ἐν τῷ σαρκῶσθαι, καὶ
ἀποθνήσκειν. Sic & Athanasius loquitur, in libro de incar-
natione Verbi: Cū non esset possibile ipsum mori λόγον,

quippe

quippe immortalem Patris Filium, corpus, quod mori posset, accepit.

Sic vetustas locuta est, & tamen retinet hos modos loquendi in concreto de persona: Christus mortuus est. Et de Christo, Deus mortuus est, ut significetur hanc personam Christum, verè Deum esse. Ac Nestorij impietas refutetur, qui fingeat τὸν λόγον adesse Christo, ut sociū, sicut omnibus sanctis adest. Latini nominarunt hanc loquendi formam, communicationem idiomatū, de qua Theodoretus ait: Κοινὰ τὴ προσάφω γέγονε τὰ τῶν φύσεων ἰδίαι.

Tandem, post longa certamina, Martianus perfecit, ut decretum, communi cōsensu plurimorum, fieret, in quo, primū omnes testati sunt, se amplecti Nicenæ Synodi Symbolum. Deinde damnata sunt dogmata Nestorij, & Eutychis.

Hic labor Martiani, etsi multis profuit, tamen non ubique extinxit dissidia: sed, in vrbe Ierosolyma, mulier inquieta Eudoxia vidua, quæ fuerat Theodosij secundi vxor, fouebat reliquias factionis Eutychianæ.

Aliquantò post, cū contra Zenonem Imperatorem, Basiliscus seditionem mouisset, ut armaret se multorum Episcoporum fauore, publicè edictum proposuit, quo acta Synodi Chalcedonensis prorsus damnauit. Huic edicto subscripserunt Episcopi plures quingentis. Fuit & huic Basilisco incitatrix vxor.

Miror autem rabiem ingeniorum, quod tanta fuit pertinacia, in manifesta absurditate, videlicet in hoc prodigioso errore, quod non humana natura, sed diuina mortua fuerit.

Vt autem Nestorius tectè, Samosatēni impietatem restituit: ita suspicor Eutychen idē voluisse, etiā si aliter pinxit suum dogma. Sed Basiliscus breui pœnas dedit sui furoris. Captus enim à Zenone, missus est, cum vxore, & aliis quibusdam, in carcerem, vbi, in magno frigore, & fame, captiui se mutuò complexi, & deplorantes suam calamitatem, extincti sunt.

VANDALORVM SÆVITIA IN Africa.

CUm initia sæuitiæ Vandalorum, in Martiani tēpora incidant, breuiter hic cōplectar, seriem regni, quod in Africa Vandali tenuerunt annos nonaginta quin
x. iiij.

que. Numerat Plinius Vandalos, inter Germanos, in littore maris Germanici, vbi nunc Megalburgenses, & Pomerani sunt. Non dubito autem Vandalos, ex Heneta stirpe esse, sed credibile est, cum vicini, crebra inter se bella gesserint, Heneti, & Germani, vsque ad recentia tempora, alias alios victores fuisse, & partem Henetorum linguam, & leges Germanicas accepisse. Eam partem existimo Vandalos à Plinio nominari.

Cum autem linguæ discernant gentes, facile intelligi potest, aliā esse gentē Henetam, aliam Teutonicam. Et adhuc, in eo littore, gentes quædam, Heneta lingua loquuntur. Et arbitror non recens in ea loca venisse Henetos, sed olim cum Getis, & Dais paulatim progressos esse.

Dion scribit, fontes Albis esse in Vandalicis montibus. Diu igitur diuersæ gentes ibi fuerunt, in ea regione, quæ habuit Boiemix nomen. Boij, Marcomanni, & Heneti. Boij significat aduenas, Marcomanni, limitaneos. Heneti latè vagantes.

GENSERIGVS, PRIMVS VANDALORVM rex.

ANno quadringentesimo, tricesimo quarto, cum de Hispaniæ possessione inter sese Gotti, & Vandali dimicarent, Gensericus rex Vandalorum, impar Gotis, incitatus à Bonifacio Duce Valentiniani, adduxit in Africā quinquaginta millia Vandalorū. Et occupata parte Africæ, concedente Bonifacio, deinde Hipponē, Carthaginem, & alias vicinas vrbes, fraude, & armis cepit. Vexauit Siciliam. Populatus est urbem Romam, & Campaniam, Martiani tempore. Post Carthaginem captam, tenuit regnum annos triginta septem, vir astutus, intentus in occasiones varias, fœdera faciens, & violans, pro opportunitate. Interdum victus, arte se rursus erexit: pene Sertorio similis. Regnū, in aliena terra, nō magnis copiis, adeptus. Addictus Arianis, expulit Episcopos rectè sentientes.

HONORICVS II.

HONORICVS successit Genserico, anno Christi, quadringentesimo, sexagesimo sexto. Tenuit regnū annos septē, cuius tēpus insigne est, ingēti crudelitate regis, fame, & pestilentia Africæ, & tetro exitu Tyranni. Monestas matronas, & virgines nudatas suspēdit, facibus vssit corpora, præcidit māmillas, & brachia, nolētibus assentiri Arianæ impietati. In ipso supplicio, Dionysia matrona

trona nobilis, filium vnicum Maioricum, raptum ad necem, confirmavit, inquit: Memento fili, te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatum esse.

A Cum talibus suppliciis, & exiliis multa millia hominum sustulisset Honoricus, secuta est sterilitas, propter siccitatem, in qua & homines, & pecudes fame perierunt, & late vagata est pestilentia, in qua & ~~theopidius~~ regis corpus ita putrefactum est, ut alia membra, post alia, deciderint. Vxor Eudoxia, filia Imperatoris Valentiniani, mater Hilderici, pij regis, discessit à marito, tanquam voti causa Ierosolymam proficiscens, ubi in lacrymis, & precatione vixit.

III. REX.

C Gundamundus, natus ex fratre Honorici, successit, qui regnum tenuit annos duodecim. Exercuit & hic sevitiam aduersus recte sentientes.

IIII. REX.

D Thrasimundus regnavit annos viginti septem, qui, quanquam erat Arianus, tamen sevitiam non exercuit.

V. REX.

E Hildericus natus ex Eudoxia, recte sentiens, restituit Ecclesias in Africa. Tenuit regnum annos septem. Sed per seditionem à Gilimero captus est, & aliquantò post necatus.

VI. REX.

G Gilimer natus ex fratre Honorici, fuit audax, & peritus rei militaris, movit seditionem aduersus Hildericum, quia Vandali eum oderant, dissentientem ab Arianis. Capto igitur Hiderico, & filiis, & quibusdam cognatis eius, regnum tenuit Gilimer annos quinque. Hildericum etiam postremo anno interfecit.

H Quia verò Iustiniano, cum Hiderico, foedus erat, liberare captum, studebat. Sed cum Gilimer superbe responderet, & multi in Africa defensionem, contra impium, & crudelem regem, peteret, misit eò Iustinianus, Ducem Belli

sarium excellentem iustitia, scientia rei militaris, fortitudine, beneficentia, & modestia. Huic, cum primo praelio vicisset Gilimerum, Carthaginienses ultro urbem patefecerunt. Postea fugientem Gilimerum, ex aliis locis, in alia, & in solitudines, coegit Bellisarius fame, ut sese dederet, & duxit eum captiuum Constantinopolin, ubi, cum, in triumpho Bellisarii, supplex ad Iustinianum duceretur, cogitans fortunæ vices, in hac calamitate, in quam senex inciderat, hæc verba edidit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Ita pœnas dedit Gilimer, crudelitatis, quam exercuerat aduersus Hildericum, & multos alios. Et simul cum eo, reliquæ Vandalorum in Africa deletæ sunt, quam tenuerant Vandali, annos nonaginta quinque. Ac rursus Africa Romanorum prouincia facta est, vsque ad Heraclij tempora. Postea eam Saraceni inuasērunt.

Fuit autem Iustinianus beneficus erga Hilderici filios, & nepotes, & eis in Thracia dedit prædia, & victum. Sed Gilimerum longius in Galliam relegauit.

Hanc seriem regni Vandalici, in Africa, breuiter hic comprehendere volui, ut tota in conspectu esset, etiam si posteriora bella, ad sequentium Imperatorum tempora, pertinent.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, vicesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, vndecimo.

Anno Christi, quadringentesimo, sexagesimo primo.

DE LEONE.

Leo natus in Thracia, factus est, ex Tribuno militari, Imperator Constantinopoli, Senatus, & exercitus suffragatione, coronatus ab Anatolio Patriarcha. Atque huc primū inuenio à Patriarcha coronatū. Nec verò coronatio, seu Patriarcha dedit Imperiū, sed testis fuit, eum, qui electus erat, Christianū esse, & alienum esse à falsis dogmatibus, eamque ob causam, professio doctrinæ, ante coronationē petebatur, ut postea in Anastasij Imperatoris coronatione dicetur. Tenuit Imperiū Leo, annos septēdecim. Princeps iustus, & eò utilis, quia, cum ipse alienus esset à falsis dogmatibus, Ecclesiæ minus turbatæ sunt, nec Episcopi rectè sentientes, ex suis sedibus expulsi sunt.

Fuit autem tunc magna potentia duorum Principum, qui quanquam Gotti erant, & Arianī, tamen inter patricios asciti

sciti fuerant, Asparis, & Ardaburij, quorum suffragatione præcipue adiutus erat Leo. Sed hi, cum postea infidiarentur viæ Leonis, ac dicerent, *φάγομεν τὸν λέοντα, πρὶν αὐτὸν ἡμᾶς ἀρῆσαι*: iussu Leonis interfecti sunt.

A Iam vero, in Occidente, ruere Imperium Romanum cœperat. Franci magnam Germaniæ, & Galliæ partem tenebant. Ostgotti Pannoniam, VVestgotti Hispaniam, Gensericus Africam. In Italiam multi Imperatores creabantur; qui, nec diu tenebant Imperium, nec exercitus magnos

B habebant. Cumque verum sit illud Homericum,

ἐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, mox, post Leonis mortem, inuasit Italiam Odoacer Rugianus, & crudeliter in ea grassatus est annos quatuordecim, ut postea dicetur.

C Voluit autem Deus, in Oriente, aliquantisper adhuc durare Romani Imperij formam, quod cōplectebatur Thraciam, Macedoniam, Græciam, Illyricum, minorem Asiam, Syriam & Ægyptum. Fuitque Leonis gubernatio mediocriter tranquilla.

D At in Italia, interfecto Valentiniano, Maximus, ut supra dictum est, inuasit Imperium, qui, fugiens Gensericum, captus, discerptus, & in Tiberim abiectus est, mense Imperij secundo.

E Post hunc, Senatus creavit Imperatorem Auitum, cum quo Martianus fecit fœdus. Nondum finito anno, cepit Auitum, Richimer Gottus, apud Placentiam, & deponere eum Imperium coëgit. Interea Rauennæ, Maiorianus, cuius virtus laudatur, Imperator factus est. Cumque bellum Vandalis in Africa inferret, tertio Imperij anno, mortuus est. Successit Rauennæ Seuerus, qui Romæ, tertio Imperij

F anno, extinctus est.

G Misit igitur Martianus, Anthemium generum in Italiã, ut Imperium Occidentis teneret. Hic collegam fecit generum, Richimerum Gottum, qui, ut Ariasis, in vrbe Roma, traderet Ecclesiam, cum socero, id prohibente, in ipsa vrbe Roma dimicauit, & victor socerum interfecit, anno Imperij quarto, & bona ciuium diripuit. Quadragesimo autem die, post soceri mortem, morbo extinctus est Richimer parricida.

H Tales confusiones accidunt, ruentibus Imperiis. Agnoscamus igitur, non durare Imperia, nisi Deo conseruante, & petamus à Deo salutare gubernatores.

Richimero successit Olybrius, missus à Leone Romano, quia ad finitas Imperatorum, ei auctoritatem addebat. Ha-

buit enim uxorem Placidiam, filiam Valentiniani, sed septimo Imperij mense, mortuus est.

Post hunc à militibus, Rauennæ, Imperator factus est Glycerius, cui, cum non totum annum regnasset, eripuit Imperium Iulius Nepos, & fecit eum Episcopum in Dalmatia. Cum autem Iulius Nepos, Orestem fecisset magistrum militum, hic Orestes, instructus exercitu, Imperatorem fecit Rauennæ, filium adolescentem, qui nominatur Augustulus: ac fœdus fecit cum Vandalis, in Africa.

Iam autem Odoacer Rugianus exercitum in Italiã adduxerat. Vt igitur defenderet Italiam Orestes, contra eum, ad Ticinum vsque, exercitum ducit. Ibi robur Italiæ extinctum esse scribitur. Orestes victus, fugit in urbem Ticinum, qua expugnata, Odoacer Placentiam adduci Orestem iussit, ibique eum, spectante exercitu, interfecit. Urbes vicinæ consternatæ, deditionem fecerunt. Augustulus fugiens, Imperio se abdicat, quod circiter annum unum tenuerat, ac deinde in Campania, priuatus vixit, tanquam exulans.

Hic finis fuit Imperatorum Italicorum. Anno Christi, quadringentesimo, septuagesimo quinto, cum adhuc Leo Constantinopoli viueret.

Odoacer autem Romam ingressus, regem se vrbis Romæ, & Italiæ nominauit, & triumphans in Capitolium ascendit. Magnæ cædes, & direptiones in vrbe Roma, & alibi factæ sunt. Agrorum tertiam partem suis attribuit, ac regnavit annos quatuordecim. Misit enim Zeno, Theodoricum Gotticum regem, in Italiam, tanquam vicarium, seu socium, qui duobus magnis præliis Odoacrum occurrentem vicit, altero ad Aquileiam, altero ad Padum. Vinctus Odoacer, fugit Rauennam, vbi triennio circumfessa vrbe, multa prælia facta sunt, donec tandem Odoacer, à Theodorico Gottico rege, interfectus est. Ac respondit euentus voci, quam in Apennino audierat Tyrannus Odoacer: Vade pellite, non enim redibis.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, quadregesimo primo.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, vicesimo nono.

Anno Christi, quadringentesimo, septuagesimo nono.

Zeno, gener Leonis, regnare cœpit. Tenuit Imperium annos septemdecim. Natus in Cilicia, obscuris parentibus, ductor exercitus, sub Leone, raro exēplo, à filio factus

factus Imperator. Nam Leo Imperatorē fecerat Leonem secundum, natum ex Zenone genero, & Ariadna; quæ fuit filia primi Leonis. Moriturus autem filius Imperatorem fecit patrem. Præcipue memorabilia, in eius Imperio, hæc acciderunt: Basilisci seditio, Theodorici Gottici regis, in Italiam, expeditio, & mors ipsius Zenonis.

A Primùm igitur pauca de Basilisco dicam, qui fuit frater socrus Zenonis. Hæc, absente Zenone in Cilicia, Imperiū in fratrem transtulit, qui vt confirmaret vires, adiunxit sibi factionem Episcoporum, qui aduersabantur Synodo Chalcedonēsi, vt sæpe religio prætextitur prauis cupiditatibus: Episcopi rectè sentientes, ex suis sedibus pulsi sunt.

B Hæc, cū fiunt, redit Zeno, ac Duces Basilisci, obuiam missi, defecerunt ad Zenonem. Quo reuerso in urbem Byzantium, Basiliscus fugiens in templum, quod polluerat, inde eductus, & captus, & cum vxore, in exilium missus est, vbi, cū frigore, & fame morituri essent, complexi se mutuo Basiliscus, & vxor, & cognati aliquot, calamitatem deplorauerunt.

C Hic fuit exitus seditiosi hominis, & qui factionem impiam confirmauerat, vt regno potiretur.

D Priusquam verò ad Gotticas res, in Italia gestas, accedo, de morte Zenonis dicam. Scribunt, eum crapula extinctum esse. Narrant autem ab vxore, temulentum, adhuc viuētem, in sepulchrū inclusum esse, atque ita necatum.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo quinquagesimo, quinto.

E Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, quadregesimo tertio.

Anno Christi, quadringentesimo, nonagesimo tertio.

DE THEODORICO GOTTICO

Rege, & Gottorum regno in Italia.

G **T**heodoricus rex Gotticus, qui Pannoniā tenuit, missus à Zenone in Italiam, quā tenuit annos triginta tres, adolescens fuit obses, apud Martianū, & Leonē, vbi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnū remissus, socius Romani Imperij fidelis fuit. Consideretur autem, quo patre natus sit.

H Regnum Pannoniæ Gotti tenuerunt, ante Attilam: sed Attilæ potentia cedentes, donec is vixit, in seruitute fac-

runt. Cùm autem filij Attilæ, post eius mortem, discordes
essent, tres fratres Gottici, recuperarunt Pannoniam: Vva-
lamir, Theodmir, & Vvidemir. Inter hos primus regnavit
Vvalamir, maximus natu, cùm Attilæ filios aliquot præliis
superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, **A**
in ea regione, quæ nunc est Austria, periit.

Deinde regnavit Theodmir. Hic pater Theodorici hu-
ius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Sue-
uos, & Alemanos à Pannonia depulit.

Tertius frater Vvidemir, duxit exercitum in Italiam, **B**
ibi mortuus est. Quia verò Theodoricus, absente patre,
Sarmatas, qui Gottorum, & Romanorum terras populati
fuerant, repulerat, Zeno Imperator eum ad se vocat, &
facit eum Patricium, & Consulem. Ac misit eum in Italiã,
contra Odoacrum Rugianum, quem, duobus magnis præ- **C**
liis, vicit, & deinde, cum Rauennam triennio obsedisset,
interfecit. Potitus Italia, urbem Romam Senatui regendã
commédauit: sui regni arcem Rauennã esse voluit. Sedi-
tiones Romæ ortas, propter electionẽ Pontificũ, sedauit. Et
extat in Græco scriptore laudatio ingenij, & iustitiæ eius: **D**
δικαιοσύνης ὑπερφυῶς ἐπεμελήσατο, ξυνέσεως τε, καὶ ἀνδρείας
εἰς ἀκρὸν ἐλήλυθεν. Sed postremus eius actus cruentus fuit.
Iohannẽ Episcopum, quia Arianis templa tradere nole-
bat, carceri inclusit. Nam & ipse Theodoricus, vt plerique
Gotti, Arianus fuit. Hic Ioannes Episcopus in carcere **E**
mortuus est.

Cùm magna autoritas Romæ duorum Senatorũ esset,
Symmachi, & Boëtij, qui gener Symmachi fuit, euocauit
eos Ticinum, & diu captiuos tenuit, quia aliquibus eius
decretis aduersati fuerant: &, vt ego existimo, quia im- **F**
pedierant, ne Arianis Ecclesiæ traderentur, & bona eorũ
publicauit, & tandem ipsos interfici iussit. Hanc iniustã
crudelitatem, hæc pœna secuta est. Non multò post eorũ
necem, cùm cœnanti propositum fuisset in mensa, grãde
caput piscis, visus est sibi cernere caput Symmachi, horri- **G**
bili rictu, & flammeis oculis minitãtis ipsi. Subitò igitur
consternatus, & tremens, iussit se in lectum collocari, &
accerfito Medico Elpidio, narrauit amicis terribilẽ illam
Symmachi speciem cõspectam, & in deploratione scele- **H**
ris sui, paulò post extinctus est.

Gregorius Pontifex scripsit, quendã in solitudine, in in-
sulis Æoliis viuentem, vidisse deiici Theodoricũ in illa-
rum insularum voragines, quæ eiiciunt globos flamma-
rum

rum, sicut Aetna.

Extant scripta Boëtij, de præcipuis disciplinis, ex quibus iudicari potest, fuisse eum omnium Romanorum, quorum reliqua sunt scripta, eruditissimum. Ad hoc decus addidit,

A & veræ doctrinæ de Deo professionem, & utiliter scripsit de discrimine naturæ, & personæ. Et hortâdi sunt studiosi, ut eius libros legant. Coniugem eius, filiam Symmachi, scribit Procopius, Totilæ tempore, inter ceteros medicos patricios, victum mendicando collegisse. Hunc autem Symmachum, Boëtij socerum, multo recentiore esse, lector sciat, illo superiore Symmacho, qui Theodosij tempore, contra Christianos scripsit, & cui respondet Ambrosius.

B Habuit autem coniugem Theodoricus, filiam regis Francici Ludoici, cuius nomen fuit Adelheda, quod, aut est *αλὴδεα*, aut Germanicum, à nobilitate dictum.

C Sororem habuit Amelfredam quam regi Vandalorum in Africa despondit. Huius filiam Amelbergam dedit regi Turingorum, Hermanfrido. Filia verò Theodorici fuit Amalosuntha. Hac nomina putant alij à cælo dicta esse, quasi *Himelfried Himelsehöheit*. Sed verius est, esse à dictione. *Hamel*, quod est agnus, seu aries. Id enim nomen fuit familiae Theodorici, quæ sic à vellere lasonis dicta est. Inde enim Gotti, ex Colchica, in Europam progressi fuerant, ut adhuc in Taurica Chersoneso, Gotti sunt, nostra lingua loquentes. Erit igitur etymologia Amalosunthæ: Amalorum *Schonheit*.

D Hanc filiam suam Theodoricus despondit Eutarico Vviderici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Ex his parentibus Eutarico, & Amalosuntha natus est Atalaricus, qui, orbatus patre, successit Theodorico in regno Italiæ, natus annos octo. Sed mater excellens prudentia, & virtute, aliquandiu iustè, & feliciter gubernavit. Decreta extant, filij nomine, de Ecclesiarum libertate, & canonica Episcoporum electione, & stipendiis docentium in Scholis.

E Offendit autem Cottorum voluntates, duabus rebus, institutione filij, quem literas doceri voluit, & iustitia, quia licentiam Ducum, & militum coërcerat, ne ciues in Italia iniuriis afficeret. Permisit autem mater, ut filio tres, ex Gotticis Principibus præficeretur, qui & adolescentem ad militaria exercitia assuefacerent, & consilia publica regerent. Hi plus licentiæ in ocio, & adolescētī, & militibus permiserunt. Sed adolescens, dum voluptatibus indulget,

mortuus est, postquam annos octo, cum matre, regnavit.

Mater deinde, tres illos gubernatores filij, interfici curavit, & ut se muniret, Theodatum Gottum sibi ad regni societatem, adiunxit, & cum Iustiniano Imperatore foedus facit. Prætulit autem cæteris Amalosuntha, hunc A
Theodatum, quod & natus erat ex Amalfreda, sorore Theodorici, & rexerat Hetruriam, & existimabatur, propter studia doctrinarum, quia Platonius haberi voluit, fore iustior: sed longè eam fefellit opinio. Nam avaritia, generis nobilitatem in eo dedecorabat, & naturæ prauitatem in eo non emendauerant literæ, iuxta dictum: B

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit. Imponebat Italiæ iniusta tributa, & multos excutiebat ex facultatibus, qualicumque prætextu, circûuentos calumniis.

Hanc iniustitiam, cum reprehenderet Amalosuntha, inclusit eam in carcerem. Ibi aliquantò post, fraude Theodati, interfecta est: qui tamen, non multò post, ingrati tudinis pœnas dedit, iuxta dictum: Non recedet malum à domo ingrati. C

Theodatus regnavit duos annos, post neccatam Amalosuntham, avarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret Iustinianus, propter necem Amalosunthæ, initio trepidus, Italiam se ei traditurum esse, promisit. Sed cum in Illyrico dissipatus esset Iustiniani exercitus, elatus noua spe, legatos Iustiniani retinet inclusos carceri. Ibi verò Iustinianus Bellisariû, cuius virtus, & felicitas, iam cognita erat, multis gentibus, & cum in Oriente Persas vicisset, & recens, deletis Vandalis, Africâ recepisset, misit in Italiam. Hic recuperata Sicilia, ingressus Italiam, primùm obsedit D
Neapolin: in qua, etsi vi eam ceperat, tamen seuerè præcepit, ne seuitia exerceretur in ciues, eorum coniuges, & liberos: iussitque ciues domos, & res suas tenere. Et quidē hac vsus oratione, ad milites, scribitur: Diuinitus se potitum esse vrbe, quæ putabatur inexpugnabilis, & Deo hanc E
gratiam referendam esse, ne quid crudeliter, aut libidinose fieret, pepercit & Gottico præsidio, cui concessit, ut fide publica, tutò discederet. F

Interea Romæ erat Gottorum rex Theodatus, qui seu metu, seu spretus à suis, non parabat se aduersus peritissimum hostem. Itaque Gotticus exercitus, vicinus vrbi Romæ, iratus Theodato, creat regem Vitigem, virum bellicosum, G
H

sum, qui feliciter duxerat exercitum, Theodorici tēpore. Cognita noui regis electione, ex vrbe Roma fugit Theodatus, Rauennam concessurus, quē Optares, iussu Vitigis, fugiētem interfecit. Cupidiūs enim hic Optares, mādati Vitigis paruit, quia coniugem ei ademerat, eamque alteri, pecunia corruptus, tradiderat. Ita pœnas dedit Theodatus, cū aliorum scelerum, tum ingratitude erga Amalosuntham. Venit Romam Bellisarius, & eam magnis operibus munit.

B **V**itiges quartus rex Gottorum, regnauit annos quinque. Ac belli Gottici epitalis, in huius Vitigis, & deinde Totilæ tempora incidit, in qua ingens Italiæ vastatio facta est. Roma sæpè capta est. Mediolanum funditus deletum à Gottis, qui triginta millia ciuium ibi interfecerunt. Sunt & aliæ multæ vrbes vtrinq̃ captæ, magni exercitus trucidati, magna multitudo hominum pestilentia, & fame absumpta est, matres filiorum carnibus, in Liguria, pastæ, scribuntur.

C **D** Initium autem belli, cum Vitige gesti, Romæ factū est, quam Vitiges, anno integro, & diebus nouem, obsedit. Multa ibi magna prælia facta sunt. In primo autem, maxime virtus Bellisarii conspecta est. Exercitus Vitigis erat centum, & quinquaginta millium Gottorum; robore & peritia rei militaris excellentium. Hi, cū vidissent Bellisarii exercitum, qui egressus erat ad speculanda hostium castra, contenta paucitate, prælium cient. Et quia agnoscebatur equus Bellisarii gilvus, & albo capite, Gotti, rectè ex stimantes, Duce interfecto, facilem fore victoriā, sese cohortantur, vt quàm plurimi conglobati, in vnum hūc, impetum faciant, continuo clamore, hanc vocem sonantes: in Falam, id est, giluum equum.

E **F** Semper autem, veteri Laconico more, proximos apud se delectos equites habuit Bellisarius, excellētes fortitudine, scientia rei militaris, iustitia, & fide. Ab his tūc quoque fideliter defensus est, & pugnauit ipse suo loco fortissimè, donec in collem, interuallo mediocri à castris distitum, euasit, quo Gotti, cū iam nox instaret, progredi non sunt ausi. Ita diuinitus seruatus, rediit intra vrbis Romæ mœnia, cū iam periisse diceretur, ac rediens, multos dubitantes, ad officium reuocauit.

H Postea, durante obsidione, cū sæpè tentaretur oppugnatio, & in ipsis mœnib. crebra prælia fierēt, vno die tri-

ginta Gottorum millia perierunt. Ea clade, cum fracti essent Gottorum animi, lenta deinde fuit obsidio. Cū verò in vrbe, ad cæteras miseras, fames accessisset, venerunt in suspicionem, Senatores quidam Romani, & cum his, Pontifex Syluerius, quod de vrbe tradenda, cum Gottis agerent. Quare Bellisarius, & Pontificem, & alios, qui accusati fuerunt, in exilium misit, & successorem dedit Syluerio, Vigilium, qui fuerat Diaconus. Hæc in libro quoque Decretorū, vt nominatur, recitantur, caussa 13. quaestione 4. vbi Syluerius narrat, se propterea, contra Bellisarium, & Vigilium edidisse fulmen excommunicationis.

Vitiges tandem, omiſſa obsidione Romæ, cum sexagies septies ibi dimicatum esset, ducit exercitum ad oppugnationem Arimini. Postea obsidionum, & deditio-
 rum varia vices fuerunt. Mediolanum etiam à Gottis deletum est, magna ibi cæde facta. Tandem ad Rauennam, Bellisarius accessit, vbi granaria conflagrauerant. Ibi, cum de pacis conditionibus, sæpè colloquia haberentur, tandem astutè Bellisarius obtinuit, vt Rauenna dederetur, in qua erat Vitiges, quem captum honorificè custodit.

Et si autè nōdum tota Italia pacata erat, & adhuc multas vrbes ad Padum, & Athesin, Gotti tenebant: tamen quia inclinatio magnæ potentiaë Gotticæ, Bellisarij consilijs, & virtute facta erat, ipse Cōstātinopolin rediit: & eò Vitigem captum abduxit. Reuocatum autem scribunt à Iustiniano, propter bellum Persicum, à Cosroë motum. Sed existimo facilius, ex Italia eum discessisse, propter Iustiniani suspicionem, & cæterorū Ducū, Ioannis, & Narsētis maleuolentiam, quorum voluntates ab eo alienatæ erant: sic vt excellentem virtutem, inuidia comitatur.

In hunc Vitigem, adductum Constantinopolin, Iustinianus nihil asperè constituit, quia, perfidia suorum, captus erat. Ideò, propter reuerentiam regij nominis, fecit eum patricium, Gotti regem creauit Ildobadum, qui, cum Vitigis cognatum interfecisset, non diutiùs anno regnavit. Nam & ipse, in conuiuio, obtruncatus est. Mox & successor eius interfectus est. Ita, intra biennium, duos reges Gotti interfecerunt.

Cum igitur & Romanis bellis, & domesticis discordijs, potentia Gottica languefacta esset, rex Gottorum Totila factus est, qui breui, magnam partem Italiae recepit, cum initio exiguas copias ageret, quia Græci Duces & Præfecti, propter rapacitatem, in odio erant, & in gubernatione

non

non erant concordēs.

Totila penultimus rex Gottorum, regnavit annos decem. Res Gotticas, singulari virtute, & felicitate, rursus erexit; etsi tandem ipsius etiam fortuna cōversa

A est, sicut ei Benedictus abbas prædixit, qui, inquit, ad eum: Multa mala facies, Romam ingredieris, novem annis regnabis, decimo morieris. Ac flexisse eum, Benedicti adhortatio, dicitur, ut minus crudelis, in victoriis, fuerit.

Initiò, ad Placentiam, vicit Romanum exercitum, duplo maiorem suo, insigni stratagemate. Nam Gotticus exercitus erat tantum quinque millium virorum. Deinde procedens, occupavit magnam Italiae partem, & ubicunque cepit nobiles matronas, virgines, & pueros, misit inuiolatos, additis præfidiis, ad suos. Itaque, propter iustitiā,

C plures ad eum defeciebant. Neapolin fame coëgit, ad deditionem: quam, cum occupasset, mox frumentum inuehi curavit, & præsidium addidit, ne, in tanta fame, frumentum subito diriperetur, sed ut ordine vendi, & egentibus distribui posset; prohibuit urbis Neapolitanæ direptionē, & præsidium Romanum dimisit, additis etiam nauigiis, & viatico.

Cum autem Iustinianus intellexisset, Gottos rursus superiores esse in Italia, & iam à Totila Romam obsideri; Bellisarium secundo in Italiam mittit, sed, neque accedere ad obsessam urbem, Bellisarius potuit; nec exercitum habuit parem hostibus. Interea, dum urbis Romæ obsidio, fere biennio, durat, simul alibi multæ urbes iam à Totila, iam à Bellisario, & ab aliis Ducibus occupantur, multi fame, & pestilentia, multi in præliis pereunt, & fit vniuersæ Italiae vastatio. Placentia tandem Gottis dedita est, cum præsidium ibi vesci humanis carnibus cœpisset. Romæ etiam tanta fames fuit, ut pater, qui multos filios habuerat, spectantibus multis, sese de ponte in Tyberim præcipitauerit, iubens filios, petentes cibum, se sequi.

G Milites igitur Isaurici, portam Asinariam Totilæ patefecerunt. Gotti ingressi urbem, passim obuios interficiunt, fit direptio, & magna pars ædificiorum incendio perit. Iubet Totila & muros dirui. Cumque totam urbem Romam

H Gotti delere vellent, Pelagio Pontifice deprecate, prohibuit Totila cædes, & incendia. Etsi fuit ante Roma, ab Alarico, & Genserico capta, & direpta, tamen destructa non fuit. Sed in hac tertia occupatione destructa est, sicut prædictum fuit à Sibylla.

Ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται, καὶ ὁ ἄλλος ἀδῆλος.

Admoneant autem nos exempla ruentium Imperiorū, & magnarum urbium, de iudicio Dei. Pleraque, propter idola, tyrannidem, & libidinem, delentur. Romæ, adhuc scelera, accesserat sæuitia aduersus Christianos, inde usque A à Nerone. Tandem igitur Italia vniuersa, horribiliter vastata est, & in exterarum gentium potestatem venit. Repeto autem & tempora, quibus & antea capta est.

ROMA QVOTIES CAPTA SIT.

I. Tempore Honorij, Alaricus Gottorum rex, Romam biennio circumfessam cepit, anno Romæ millesimo, sexagesimo quarto. Anno Christi, quadringentesimo, decimo quarto.

II. Tempore Martiani, Gensericus Vandalus, Romam C spoliauit, abducta inde Eudoxia, quæ fuerat coniunx Valentiniani, anno Romæ, millesimo, ducétesimo nono, anno Christi, quadringentesimo, quinquagesimo nono.

III. Tempore Iustiniani, Totila cepit, & destruxit urbem circumfessam circiter biennium, anno Romæ, millesimo ducétesimo, nonagesimo sexto, anno Christi, quingentesimo, quadregesimo sexto. Ab Augusto, anno quingentesimo quarto: anno, post destructionem Carthaginis, septingentesimo. Quod, eò adiicio, quia Scipio, incendiū D Carthaginis aspiciens, ac lacrymās, dixit: Se cogitare, simile fore aliquando excidium Romæ. Deinde, cum Bellisarius, qui Romam, destructis muris, receperat, discessisset, triennio post destructionem, Totila rursus eam cepit, & aliqua ex parte instaurauit. E

NARSIS BELLA IN ITALIA.

Interfecto autem Totila, post triennium recepit urbem Romam, Narses, anno Christi, quingentesimo, quinquagesimo secundo. Post id tempus, usque ad Agilolfum, regem Longobardorum, nemo peregrinus urbem Romā obsedit. Has vices simul complecti hic volui, ut cogitari possit, quante fuerint calamitates, cum tot obsidiones G exiguis interuallis acciderint. Nunc Totilæ interitum addo. H

Cum Bellisarius ex Italia discessisset, cuius fortuna, in hac posteriore expeditione, nō fuit similis priori, Iustinianus summū Ducē in Italia esse iussit Narsen, qui pecunia I
instru-

instructus, magnum exercitum collegit. Adiunxit sibi etiam Herulorum, & Longobardorum auxilia. Cum igitur, collecto exercitu, Rauennam venisset, mittit legatos ad Totilam, pacem certis conditionibus facturum. Totila nullam pacis conditionem audire volens, respondet, dimicandum esse armis, & exercitum aduersus Narsen ducit, usque ad Apenninum. Ibi, magno praelio facto, Gotti tandem victi, & in fuga dissipati sunt. Totilam insignem equo, aureis armis, purpura, & proceritate corporis, fugientem cum quinque comitibus, sequitur vir Gepida, Asbadus, à quo vulneratus, in castra vehitur à quatuor comitibus, ubi, paulo post, mortuus est. Quintus comes, qui Asbadum, ne sequi posset, repressit, & vulnerauit, etiam suo vulnere periiit.

Hic exitus est Totilæ, qui etiam exemplum est inconstantia rerum humanarum. Inclinatam potentiam Gotticam, cum haberet exiguas copias, feliciter restituerat. Postea res magnas, toto decennio, gesserat. Tandem, sprete pace, superatus vno praelio, & fugiens interficitur. Reliquia tamen Gottorum, regem faciunt Teiam, qui in vrbe Ticino erat; ubi, sumpta ex veteribus thesauris pecunia, exercitum colligit, & à Francis auxilium petit. Interea Narses ad urbem Romam accedit, eamque vi capit, pulso Gottico praesidio.

Teias rex Gottorum vltimus, in Italia interfectus est, non dum primo anno regni exacto. Cum enim exercitum duceret in Campaniam, ubi praesidium, quod Romæ fuerat, Cumas se contulerat, idque Narses obsederat, ibi, magno praelio, Narses ad Nuceriam vicit Gottos. In eo praelio prorsus & vires Gottorum conciderunt, & ipse Teias praelians interfectus est. Illi, qui Cumis erant, deditionem fecerunt, concessa vita. Addita est autem conditio, ut vniuersæ Gottorum reliquiae, ex Italia discederent.

Hic finis fuit regni Gottorum in Italia, quod, ab initio Theodorici Veronensis, usque ad mortem Teiae, durauit annos fere sexaginta. Fuitque, post Amalosunthæ mortem, continua Italiae vastatio, annos fere triginta. Postea Narses rexit Italiam, tanquam proconsul, annos sedecim. Deinde Italiam Longobardi, & Exarchi lacerarunt, donec Caroli Magni virtute, & felicitate, Italiae pax utcunque restituta esset.

Considerentur autem, in historia Gottica, viri præcipui. Theodoricus Veronensis fortis, & felix fuit, in bellis Italicis, & Germanicis; & initio iustus, & moderatus in gubernatione. Sed tandem crudeliter interfecit Symmachum, & Boëtium, & terribili consternatione extinctus est. A

Totila initio felix, & Benedicti Abbatis adhortatione, repressit iracundiam. Postea, in rebus secundis, factus insolentior, periit fugiens.

Iustiniani Duces tres fuerunt, sapientes, fortes, & felices: Bellisarius, Iohannes & Narses. B

Clarius est autem cæteris, Bellisarius; qui Persica bella, & Vandalicum, in Africa, feliciter gessit. Fuit & prior expeditio Italica, contra Vitigem, gloriosa; magna parte Italia recuperata. Posterior verò contra Totilam, nequaquam priori par fuit. Iustus fuit erga socios, ac seuerè cauit, ne frumentum, aut alia res ciuium, & sociorum, raperetur. Sæpè militibus pauperibus, de suo pecuniam largitus est, &, vt medici vulneratis, aut alioqui ægrotantibus, opem ferrent, diligenter curauit. Cumque, eo tempore, Ducum, in Imperio Romano, præcipuus esset, & cæteros gloria, & potentia anteeelleret, dignitatem, & opes ei Iustinianus eripuit, falsis suspicionibus, ab eo abalienatus. Hæc narrat Zonaras. Alij addunt, oculos ei effossos esse, & mendicasse eum stipem. Tantus igitur vir, exemplum est, non solum inconstantia fortune; sed etiam ingratitude aulicæ, de qua in Psalmo dicitur: Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, &c. Et noti sint versus: C

Viue tibi, quantumque potes prælustria vita,

Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra

Fortunam debet quisque manere suam. D

Narses Eunuchus, quæstor primùm fuit Iustiniani, sed tanta industria, vt postea summus Dux in Italia factus sit, ac describitur his verbis: Εὐφρων ἐς τὰ μέγιστα καὶ δραστήριος, καὶ εἰνὸς ἀρμότισταί τιν' παρεμπούτωντι, καὶ παρὰ τὸ οἶός τε ἦν τῶ λόγῳ τὰ βεβλημένα. Cumque Italiam rexerit sedecim annos, & ex magnis calamitatibus utcūque eam recreauerit, sapientia, & iustitia signū est illustre. Sed huius etiam potentia suspecta fuit aula, &, post Iustinianum, Iustinus successorem ei misit, Longinū, sceleratum hominē, & coniunx Iustini, iussit Narsen, redire adpenſa E

ad pensa, in gynæceo, exprobrans ei mollitiem, quòd Eunu-
chus esset. Sed ipse respondet, se telam exordiri, quam
non posset ipsa superba mulier pertexere. Inuitavit enim
Longobardos in Italiam, quorum auxilio, antea, aduersus
A Gotos vsus erat. Ac, vt tutior esset, non rediit Constanti-
nopolin, sed, vt priuatus, Neapoli vixit, donec ibi mortuus
est.

Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo,
quinquagesimo sexto.

B Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, quadragesimo
quarto.

Anno Christi, quadringentesimo, nonagesimo quarto.

ANASTASIUS.

C Anastasius Dicorus factus est Imperator: regnavit an-
nos viginti septem, menses tres. Euexit senē ad Im-
perium, anus Ariadne, coniunx Zenonis: cū antea
fuiſſet scriba Aulicus. Initio fauorem populi sibi conci-
D liauit, abolito grandi tributo annuo. Seditiones quasdam
repreſſit, & cum Persis inducias fecit, vt postea dicam, nec
magnas res bello gessit, Ecclesias valde turbauit.

Hunc secundum, legimus coronatum à Patriarcha. Sed
prius data ſyngrapha, qua promiſit Anastasius, se à Chal-
E cedonensibus decretis non diſceſſurum eſſe, nec moturū
nouos tumultus in Ecclesia. Hac ſyngrapha accepta. Eu-
phemius Patriarcha, eum coronauit. Sed non multo poſt,
Anastasius delirans, ſyngrapham repoſcit, & palam deſe-
dit Eutychianos, & Episcopos, ipſi aduerſantes, expulit ex
F ſuis Eccleſiis. Euphemium, à quo coronatus fuerat, expu-
lit ex Conſtantinopoli. Deinde eius ſucceſſorem Mace-
donium, etiam interfecit. Conuocata eſt ab eo, & impia
Synodus Sidonia, contra Heliam Episcopum Armeniæ,
& alios rectè ſentientes. Talis erga Eccleſiam fuit.

G De bellis, hæc digna memoria recitantur: Vitalianus,
mota ſeditione, exercitum contra Anaſtaſium ad Con-
ſtantinopolin adduxit, vbi, nauali prælio, Marianus Dux
Anaſtaſij, ſeditioſos vicit. Et ſcribitur à Proclo mathema-
tico, naues ſeditioſorum, veteri exemplo Archidemidis, in-
H cenſas eſſe. Facta ſunt enim caua ſpecula, à quibus radij
ſolis accenſi, vicinas naues inflammant.

Fuit, eo tempore, & Perſarū rex Cabades, id eſt, glorio-
ſus, cui Perſæ, quia legem tulerat, ne adulteria, ſine violē-

etia facta, punirentur, regnum ademerunt, eumque in carcerem incluserunt. Cum autem eius coniunx, aditum ad eum peteret, tandem custos carceris, ea conditione promisit, se aditum concessurum esse, si secum cōcumberet. Illa marito hoc significat, qui, spe liberationis, iubet uxorem voluntati custodis parere. Quod, cum faceret, mulier postea familiariter intromissa, virum tandem liberauit, indutum muliebri veste: qui, cum euasisset, adiutus ab amicis, regnum recuperavit, & fratrem, qui biennio regnauerat, interfecit. Cum hoc Cabade diu Anastasius bellū, per Duces, gessit, quod postea, Iustini tempore, finitū est.

Ideo autem huius Cabadæ mentionem hic feci, quia & nostro tēpore, simili pacto, mulier virum liberare conata est. Cum Gonzaga Mediolani Præses esset, Caroli quinti Imperatoris tempore, in vicina quadam vrbe, præfectus Hispanus, virum nobilem coniecerat in carcerem. Vxor captiui, magna pecunia, redimere maritum, conata est. Ea pecunia accepta, Hispanus promittit, ita se redditurum esse virum, si illa noctē promitteret. Refert mulier postulata Hispani ad maritum, qui assentitur. Illa promittit Hispano. Postridie, cum maritum peteret, reddit Hispanus, sed prius interfectum. Illa misera, calamitatē, & suam, & viri, exponit Gōzagæ Præsidī, qui mox Hispanum prehendi iubet, & primū mulieri omnes facultates Hispani addicit: deinde eum capitali supplicio affici iubet.

Hoc exemplum, iusti iudicis, memoria dignum est, & pœnæ ostendunt iram Dei aduersus vtrunque, & eum, qui admisit adulterium, & eum, qui fecit.

Recensetur inter calamitates temporum Anastasij, & hoc, quod primū tunc nomen Bulgarorum in Thracia, & Illyria auditum est, qui tunc Illyriam populati sunt.

Existimatur autem Anastasius fulmine periisse, quia inuentus est mortuus, cum vixisset annos octoginta octo, regnasset annos viginti septem, & tres menses.

Anno mundi, quatermillesimo, quadringétesimo, octogésimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, septuagesimo.

Anno Christi, quingentesimo, vicesimo primo.

IUSTI-

IVS TINVS.

Iustinus factus est Imperator, regnavit annos octo, & menses aliquot, natus obscuro loco, in Thracia, patre armentario: sed miles factus, virtute crevit. Cúmque præesset excubiis Anastasij, & autoritate apud milites valeret, dedit ei ingentem pecuniam, Anastasio mortuo, Eunuchus Amantius, ut militum suffragia emeret, cuidam Theocretiano, quem Eunuchus Imperatorem creari volebat. Prudenter autem Iustinus, accepta pecunia, sibi militum suffragia emit, & quia virtus eius Senatui probabatur, Senatus, & militum consensu, Iustinus factus est Imperator. Primum ei periculum ab Amantio, & Theocretiano fuit, quorum, cum deprehendisset infidias, iubet eos interfici.

C Fuit utilis Orienti. Nam, & Chalcedonensem Synodum, mox initio Imperij, se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit, & Episcopos, qui errores, contra receptas Synodos, defendebant, remotos ab officiis, expulit in exilia. Severo Antiocheno Episcopo, linguam præcidi iussit, ut blasphemiarum poenas daret. Hæc seueritas Ecclesiis Orientis profuit.

E Cúmque & Arianos pelleret, misit ad eum legatos Theodoricus Veronensis, bellum minitans, nisi desisteret. Hic & Romanum Episcopum Iohannem inclusit carceri, ut supra dictum est, propterea quod Constantinopoli, Iustinum coronasset. Ac primum hunc à Romano Episcopo coronatum esse Imperatorem legimus. Sed Theodoricus, ut supra diximus, post quadam sæuitiæ exempla, mortuus est. Pax etiam cum Persis à Iustino facta est, quam tamen citò Persæ violarunt. Memoria dignum & hoc est, Manichæos tunc, in Persia, deletos esse, quod filium regis ad sua deliramenta pertraxerant.

G Quia autem Iustinus senex erat, & tandem morbi ad senectam accedebant, viuens, quarto mense, ante mortem suam, Imperatorem creavit Iustinianum, sororis suæ filium, præsentibus Epiphanio Patriarcha, & præcipuis Senatoribus. Epiphanius Patriarcha Constantinopolitanus, Iustinianum, & Theodoram coniugem eius coronauit.

H Anno mundi, quater millesimo, quadringentesimo, nonagesimo.

Anno Romæ, millesimo, ducentesimo, septuagesimo octauo.

Anno Christi, quingentesimo, vicesimo octauo.

IVSTINIANVS.

Iustinianus regnare coepit, collega Iustini, quatuor mē-
sibus. Regnavit annos triginta octo. Natus ex sorore Iu-
stini. Valuit consilio, & fuit eò felix, quòd industrios, &
felices Duces habuit, per quos, in magnis bellis, in Asia
defendit Imperium. Alibi recuperavit prouincias aliquas
amissas. Vituperatur eius auaritia, quòd omnes gentes o-
nerarit magnis tributis, quòd omnes circumuentos ca-
lumniis excusserit ex facultatibus, quòd doctoribus sti-
pendia ademerit. Sed fortassis magnitudo bellorum, & æ-
dificationum eum excusat.

Initiò, Persæ repressi sunt, per Bellisarium, cum quibus,
cùm pax facta esset, Bellisarius in Africam missus est, vbi
recepta Carthagine, & capto Gilimero rege Vandalico,
qui interfici regem Hildericum iusserat, recuperata est
Africa, & finis ibi fuit regni Vandalici. Bellisarius, cū ma-
gna gloria domum Constantinopolim rediit. Ibi, cū Gi-
limer, in triumpho, ad Iustinianum supplex duceretur,
dixisse barbarus, scribitur, hæc verba: Vanitas vanitatum,
& omnia vanitas: fortassis cogitans inconstantiam rerum
humanarum, & Imperatori significans, ne durior esset in
victoria.

Cū autem, in recuperatione Africæ, virtutem, & feli-
citatem Bellisarij conspexisset Iustinianus, mittit eum in
Italiam aduersus Gotos, cū nono anno regnaret. Sūnt-
que res magnæ gestæ, in prima expeditione Bellisarij Ita-
lica, intra annos quinque. Primū recepta Neapolis, &
cæteræ vrbes in Campania & Apulia.

Interea Gotti, rege Theodato, qui Amalosunthā inter-
fecerat, deserto, propter auaritiam, & ignauiam, regem
Vitigem crearunt, qui Theodatum interfecit. Cūq; vr-
bem Romam Ludero, Duci Gottico custodiendam tradi-
disset, ipse Rauennam adiit, vt exercitu collecto, cum Bel-
lisario dimicare posset. Cū autem Bellisarius ad urbem
Romam accessisset, & defensionem desperaret Luderus,
qui tantū quatuor millia Gotorum secum habebat, &
cuius animi ad Bellisarium inclinarent, vrbs Roma, sine
prælio, patefacta est Bellisario. Milites Gottici, eodem die
egressi sunt, alia porta. Luderus Dux missus est Constanti-
nopolin. Hanc vrbs Romę recuperationem, ponit Proco-
pius in annum vñdecimū Iustiniani, qui est annus Chri-
sti, quingentesimus, tricesimus septimus. Estque sexagesi-
mus annus, postquam ab exteris gentibus occupata fuit.

Quod

Quod planè intelligendum est, de Odoacro, qui urbem Romam, circiter annum Christi, quadringentesimum octogesimum, occupauerat.

A Reuersus autem Vitiges, Urbem Romam obsidione cinxit, quæ durauit annum integrum, & dies nouem. Cumque fierent crebræ oppugnationes, & magna pars exercitus Gottici ibi periit. Sed dira fame, & morbis ubique in tota Italia multi absumebantur, & in quibusdam locis, matres filiorum carnibus, pastæ sunt.

B Eodem tempore Gotti Mediolanum funditus deleuerunt, interfectis triginta millibus hominum.

C Tandem verò relinquit obsidionem urbis Romæ Vitiges, cum alibi Ariminum amisisset, & Rauennæ metueret. Sequitur ergo Bellisarius Vitigem, & inclusum obsidet, quem, ut Gotti dederent, fraude eos persuasit. Ibi captiuum regem Vitigem custodit. Ita, valde inclinata potètia Gottica, Bellisarius rediit Constantinopolim, regem Vitigem secum adducens, cum in Italia annos quinque, in summis difficultatibus, res magnas gessisset.

D Etsi autem nondum belli Gottici finis fuit: tamè gloria Bellisarij magna erat, quod, ut antea regem Vandalicum, ita nunc, regem Gotticum captiuum adduxit, victor duarum bellicosarum gentium, Vandalicæ & Gotticæ. Sed inconstantiam fortunæ metuere nos: multa exempla, & **E** in hac historia, docent.

Nullius viri tunc, in toto orbe terrarum, virtus, & gloria maior fuit, quam Bellisarij. Ac reditus in Italiam, fuit infelix. Fuerat inclinata Gottorum potentia, sed rursus, Totila regnante, erecta est. Hoc interfecto, intra decenniū **F** rursus concidit. Sæpe igitur hanc admonitionem cogitemus:

*Omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
Et subito casu, quæ valuerunt, ruunt.*

G Urbis Romæ calamitates etiam fuisse magnas, cum toties obsideretur, & caperetur, necesse est.

Post Bellisarij abitum, anno septimo, rursus vrbs Roma circiter annū obsessa est à Totila, qui, cum eam cepisset, & partem murorum demolitus esset, Bellisarius reuersus ex Thracia, urbem non munitam recipit, nec tamen diu retinet. Cumque ibi Cononem præfectum reliquisset, **H** milites eum, quod frumentum iniuste vendebat, & inæqualiter diuidebat, interfecerunt.

Aliquantò post Bellisarius reuocatus, cum fere quin-

quennio in Italia vagatus esset, rebus multis frustra tēta-
tis, sine gloria in Thraciam rediit. Ibi Totila Romam ite-
rum obsidet, & capit anno quarto, postquam antea cepit.
Nec multò post, interfecto Totila, Narses eam recipit. Post
id tempus, non est obsessa, vsque ad Longobardorum re- A
gem Agilolfum.

Narses Persamenius, successor Bellisarij, feliciter ex Ita-
lia Gottos expulit. Sed postea Longobardos attraxit, vt
suo loco dicam. Scribitur autem Bellisarium, postea di-
gnitate, & opibus spoliatum esse, à Iustiniano. Id apud B
Procopium non legitur, qui tamen de Iohanne Duce, cu-
ius præcipua fuit potentia, post Bellisarium, expressè hoc
scribit. Iustinianum ei dignitatem, & opes eripuisse, eum-
que diu mendicando victum quæsiuisse. Extat apud Sui-
dam, huius Iohannis, Cappadociæ præsidis, descriptio: φύ- C
σεως ἰσχύι δ' ἐνόντατος γινώσκει τὰ δέοντα. καὶ λύσιν ἀπὸ τοῦ εὐ-
ρεῖν ἰκανότητος, πονηρότατος δ' ἐστίν, &c. Annumeretur autem
exemplis inconstantie fortunæ aulicæ, vt Seianus apud
Tiberium, Seuerianus, apud Seuerum, Eutropius, apud
Theodosium secundum. D

Etsi autem Iustiniano hæc gloriosa fuerunt, expulsio
Vandalorum ex Africa, & expulsio Gottorum ex Italia:
tamen clades alias, in Imperio, magnas accepit, Hunni va-
starunt magnam Thraciam partem, & Pannoniam recupe-
rarunt, domitis ibi Gottis. Et quia coniunctæ gentes fue- E
rant, Hunni, & Auares, nomen Hungari, ex vtrisque fa-
ctum est, Hunniuari, vt Iornandes scribit.

Tria pacis opera, in Iustiniani gubernatione, Principi cō-
uenientia, & digna laude sunt. Legum collectio: Synodus,
quæ nominatur quinta οἰκουμενική: & ædificationes, ac re- F
pressiones barbarorum, factæ.

De legibus non dubium est, Principes debere hoc effi-
cere, vt extet Ius rectè scriptum, & certum, quo, & regan-
tur homines, & in iudiciis, consensus iudicium constitua-
tur. Ideò & in politia Israel, Ius scriptum fuit, diuinitus G
traditum, & collegium interpretum.

Fuerunt & Athenis scriptæ leges, & νομοφύλακες, & Ro-
mæ leges scriptæ fuerunt, & Iuriscōsulti, quorū magna fuit
authoritas, postquam duodecim tabulæ Romanarum le-
gum, populo propositæ publicè fuerunt. Et, vt nunc sunt in H
Academiis, studia discendum, & docentium leges, & re-
spondentium de iure: ita fuerunt olim Romæ, deinde in
vrbe Beryto, postea Cōstantinopoli, ceteris docentium, &
discen-

discientium.

A Cúmque in Italiam Gotti, deinde Longobardi, & Frāci, patrias leges intulissent, tandem Lotharius Saxo Imperator, admonitus ab Irnerio, iuris interprete, qui auditor doctorum, in vrbe Constantinoboli, fuerat, rursus, ex bibliothecis, proferri libros Pandectarum, iussit, & enarrari eos libros Bononiæ, & iudicari in Italia controuersias, ex illis Romanis legibus, mandauit. Ita vetus Iurisconsultorum doctrina, ex Constantinopoli, rursus in Italiam illata **B** est.

C Etsi autem quidam vituperant Iustinianum, quòd ex vetustioribus integris scriptis, tantum breuem epitomen excerpere iusserit: tamen iudico valde benemeritum esse. Nam cum illa vetera volumina, propter magnitudinē alioqui peritura fuerint, valde prodest reliquias superesse, plenas eruditionis, quā æqualitas, aliās arithmetica, aliās geometrica proportionē, sapienter quæsitā est, & multæ demonstrationes traditæ sunt. Nec assentior Procopio, qui Trebonianū, ait, leges venales habuisse, cum quidē ille ipse fateatur, eū eruditione excelluisse, *φύσεως δύνάμει ἐχρήτο, καὶ παιδείας εἰς ἀκρὸν ἀφίκετο, αἰμύλος δὲ ἦν, καὶ φιλοχρηματίας νόσημα ἐπισκιάσαι ἱκανὸς τῆς παιδείας περισσίᾳ.*

D Sæpè autem turbulenti homines excitarunt tumultus, non solum contra legum doctrinam, sed etiam contra politicum ordinem: sustulerunt distinctionem dominiorum: instituerunt communicationem facultatum Platoniam: damnarunt Magistratus, iudicia, & legitimas pœnas. **E**

Tales furores olim sparferunt Carpocrates, Marcion & alij, & adhuc circumferunt, nostro tempore, Anabaptistæ. Carolestadius non volebat videri prorsus abolere leges: **F** sed contēdebat, oportere iudicia exerceri, iuxta forentes leges Moisi.

G Hæc deliramenta omnia, ex his tenebris oriuntur, quod autores eorum, & applausores, non intelligunt discrimen iustitiæ, de qua propriè concionatur Euangelium, & vitæ politicæ: nec cogitant missum esse Filium Dei, ut in corde, nouā lucē, agnitionem, & inuocationem veri Dei, & iustitiam æternam restituat, sicut Daniel perspicuè inquit, Adducetur iustitia sempiterna. Hanc restituit Filius **H** Dei in cordibus. Ut autē, in diuersis regionibus, utimur dissimilibus dierū spatiis, ita in politica vita, finit nos, in diuersis Imperiis, uti legibus civilibus, quæ tamē cū lege naturæ congruunt.

Extant autem plurima scripta nostrarum Ecclesiarum, quibus muniuntur pii, contra fanaticos, & seditiosos furores, & ornatur dignitas politici ordinis, & legum.

Id obiter hic commemoro, cum de Iustiniani libris dicendum esset. Quia utile est considerari omnium tempo-
rum certamina, de legum, & ordinis politici dignitate. **A**

Dixi, inter insignia facta Iustiniani, esse & Synodi conuocationem, de qua mox dicemus in Ecclesiae historia, quam attexo cæteris narrationibus. Omitto etiam ædificationū descriptiones, quæ legantur apud Procopium. Mun-
iuit limites Imperij in Oriente, & Occidente. Et fit mē-
tio Istri, in cuius ripa, multas vrbes, & arces condidit. Et
Traiani pontem refecit in Dacia, quæ est Vvalachia. Sūt-
que verba Procopij. de Istro hæc : Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρίων τῶν
ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἰστρος. Loquitur enim Herodoti more. **B**

DE ECCLESIA.

Quinta Synodus οἰκουμενικὴ à Iustiniano Constātinopolin conuocata est, anno Chaisti 552. Quia & reli-
quæ Nestorij, & Eutychis, adhuc turbabant Ec-
clesias in Oriente, & Monachi, in. Palæstina, renouabant
Origenica deliramenta. Fingebant, omnes animas huma-
nas, initio mundi, conditas esse, ante corpora. Itē Diabo-
los habituros finem pœnarum, & saluos futuros esse. De-
inde spargebant & alij plures, monstrosas opiniones. Re-
petita est igitur confirmatio Symboli Niceni, & cōdem-
natio Samosatēni, & Arii, Nestorij, & Eutychis. **D**

Scribit Nicephorus, interfuisse huic Synodo, Romanum
Episcopum Vigilium,

Retinetur, in Græca Liturgia, cantilena, quæ continet
breuem confessionem, contra multos errores. Eam dicunt
à Iustiniano, post eam Synodū, compositam esse. Sed exi-
stimo & communi deliberatione Synodī, & scriptam, &
Ecclesiis traditam esse. Verba hæc sunt: Vnigenitè Fili, &
Verbum Dei, qui, cum immortalis sis, assumisti huma-
nam naturam, propter nostram salutem, ex sancta Dei ge-
nitrice, & sine mutatione naturarū, homo factus, & cru-
cifixus es, Christe Deus, mortem morte proculcans, & si-
mul glorificaris cū Patre, & Spiritu sancto salua nos: Mo-
νογενὴς υἱὸς, καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξά-
μενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας θεο-
τόκου, καὶ αἰεὶ παρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρῶπώσας, σταυρω-
θεὶς **E**

Θεὸς καὶ Χριστὸς ὁ Θεὸς, θανάτου θανάτου πατήρας. συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ ἄλλοις πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.

Duravit autem Synodus circiter biennium, Ac, de Origene, magna certamina fuerunt. Agitate sunt quæstiones:

A Quid sit anima hominis? Sit ne ex Traduce? an tunc ex nihilo creetur, cum infunditur? Aut, an probanda sint Origenis deliramenta, qui dixit, simul omnes humanas animas conditas esse, easque in cælo lapsas, postea in corpora mitti

B Filius Dei perspicuè, & sine vlla ambiguitate, affirmat, se, corporibus hominum mortuis, redditurum esse vitam. Hæc sententia firmissima fide amplectenda est, & expectandum iudicium, post hanc vitam

Verum, de anima separata, obscurior est doctrina. Sed **C** tamen hæc dicta significant animas hominum, spiritus separabiles esse, & vivere separatos: Hodie mecum eris in Paradiso: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, quia animam occidere non possunt: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Rom. 8. Corpus mortuum est, propter peccatum, **D** Spiritus autem viuit, propter iustitiam. Deus, est Deus Abraham. Viuit igitur Abraham. Hæc dicta opponamus iis, qui imaginantur, animas humanas esse flammulas, quæ nominantur à Medicis, spiritus vitales, qui extinguantur, sicut in pecudibus.

E Quod verò animæ hominū, non sint creatæ, initio mūdi, ante corpora, narratio in Mose ostendit, quæ ait, prius formatum esse Adæ corpus, & deinde in faciem, scilicet iam formatam, inspiratum esse vitæ spiraculum. Non igitur prius erāt conditæ animæ. Quare & in Psalmo 139. qui est cōfessio de presentia, & opere Dei, in singulorum formatione, & vitæ cōseruatione, aliquoties repetita est, insignibus verbis, hæc doctrina, quod in vtero formetur homo. Jam, si potior pars, prior fuisset, non diceretur de toto homine, formari eum in vtero, & nominatim inquit: Pinxisti me, in inferioribus terræ. Ergo animæ non fuerunt prius in cælo, quasi dicat, organis, & sensuum diuersitate, variasti corpus informe. Hæc variatio fit per animam. Tunc igitur anima creatur in terra, nec fuit antea in cælo. Eadem sentētia, extat in Iob cap. 31. sine metaphoris. Et si fuissent animæ, ab initio mundi, quæ esset absurditas, nihil eas, ex tot seculis, meminisse?

Tertia quæstio est: An de nouo creentur animæ ex nihilo, extra corpora, & deinde infundantur corporibus? An

verò intrà corpora ex Traduce fiant? vtrum verò dixeris, non est excludenda Dei præsentia, in formatione, & viuificatione, sed firmissimè statuendum est, formationem, & vitam, Dei opus esse, sicut totus Psalmus 139. affirmat, nos formari, viuificari, & foueri à Deo: Formasti me in vtero matris meæ. Ac vtile est aduersus Epicureas imaginationes, confirmati fidem, illustribus testimoniis, qualia hæc sunt: Deuter. 30. Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Act. 17 in ipso sumus, viuimus, & mouemur.

Col. 1. Omnia per eum consistunt.

1. Tim. 6. Coram Deo, qui viuificat omnia.

Psalm. 104. Auferes spiritum eorum, & peribunt, & in puluerem reuertentur. Emitteres Spiritum tuum, & recreabuntur, & renouabis faciem terræ.

Pf. 33. De cælo respicit Dominus, videt omnes filios hominum, format sigillatim corda eorum,

Psalm. 99. Scito, quod Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.

Iob. 14. Numerus mensium eius apud te est Constituisti terminum ei, quem non præteribit.

Talibus testimoniis confirmari certò statuamus, vitam nobis à Deo dari, & cōseruari, & quotidie eis gratias agamus, agnoscamus conditorem, & petamus, vt nos seruet, gubernet, & protegat. Hæc cogitare vtilius est, quàm profanis disputationibus implicare mentes.

Interrogant autem aliqui, qui fiat, vt peccatum sit in animabus, si recens creantur? Ideò concinnius esse, dixerunt aliqui, dicere: Creari eas in corporibus, ex Traduce immundo. Seruari autem, & propagari naturam talem, qualis nunc est, vt qui pedem, quamuis claudum, retinet. Et hæc, de Traduce, conueniunt ad dictum: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Sed hæc consideranda iis, quorum ætas maturuit, relinquo.

In cæteris, controuersis huius Synodi, minus est difficultatis. Ideò hic eas non repeto.

Anno mundi, quater millesimo, quinquagesimo, vicimo octauo

Anno Romæ, millesimo, trecētesimo, decimo septimo.

Anno Christi, quingentesimo, sexagesimo sexto.

IUSTINVS.

Iustinus secundus, nepos Iustiniani ex filia, Imperator factus à Iustiniano viuentē, tenuit Imperium annos duodecim. Vt Imperij initium grātius esset, leniūt tributa, & vsuras, & coniunx Sophia quādam debita, ex suis facultatibus, soluit: breui tamen post, noua tributa inducta sunt. Non multa per sese Imperator, morbis impeditus, administrauit.

Bellum cum Persis quadriennio gessit, per ducem Martinum, in quo vtrinq̃ magnæ clades acceptæ sunt. Sed cum tandem victi essent Persæ, rursus aliquantisper pax facta est. Duæ res valde dignæ memoria, in huius Iustini gubernationem incidunt. Initia Exarchatus in Italia, & initia regni Longobardici in Italia. Fuerunt autem Exarchi velut vicarij Imperatorum, ex Constantinopoli missi. Durauitque eorum gubernatio, post Narsē, annos cētū, & sexaginta.

DArx autem, & sedes Exarchorum, Rauenna fuit. Priores, bella cum Longobardis infelicia gesserunt. Postremis, varia certamina cum Romanis Pontificibus fuerunt, donec Longobardi vrbibus illis, quas Exarchi reliquas tenebant, potiti sunt, quas tamen relinquere Longobardos, Pipinus coëgit.

Efuit autem primus Exarchus, à Iustino secundo in Italiam missus, Longinus, cuius mores ita describuntur, vt nō sit mirum, Græcos in maius odium venisse. Dicitur aluisse *γυναικώδους*, qui vi, & fraudibus, alienas coniuges, & nobilium filias, ad ipsum pertraherent. Prius autem res Longobardicæ breuiter recitandæ sunt, postea series Exarchorum addenda erit, ita magis perspicua erit narratio.

DE LONGOBARDIS.

GMitto fabulosas ineptorum narrationes, quæ Longobardos ex insulis Arctoïis educunt, & sequor Strabonis, ac Ptolemæi descriptiones, qui Longobardos, & Senonas in ripis Albis collocant, & disertè inquit Ptolemæus, Longobardorum sedem ad medium Albis esse, qui tractus nunc, ad diœceses Meideburgensem, & Halberstatisensem pertinet. E regione fuisse Senonas, in eo tractu, qui nunc vetus Marchia appellatur, etiam ex vtroque scriptore intelligi potest. Nec limites immotos constituo. Interdum longiùs hæ bellicosæ gentes progressæ sunt, interdum regressæ, vt fortuna bellorum erat.

Ex hac sua patria, Longobardi, in illis terribilibus gentium migrationibus, accesserunt, cum familiis suis, ad eam Pannoniæ oram, quæ Italiæ propior est, ubi manserunt annos quadraginta duos. Ac deinde, ab eis auxilia, aduersus **A** **Gottos**, in Italiã Narfes accersuit. Gottis ex Italia expul-
 sis, aliquantò post Longobardi, siue à Narfe inuitati, vt aliqui narrant, siue, quòd magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus, & splendore, vltro Italiã ingressi sunt, anno Christi, quingentesimo, sexagesimo octauo, cum Imperator esset Iustinus secundus.

Tenuerunt regnum, in ea Italiæ parte, quæ est inter Alpes, & Apenninum, annos ducentos, & quatuor. Vnde adhuc, ea pars, nomen habet Longobardiæ, ac, in Italica expeditione, mixtos fuisse Longobardis Saxones, & Sueuos, id est, Pomeranos, historia ostendit. Vastationem Italiæ denuntiauerunt, multa prodigia: **C** **Conspectæ** sunt igneæ acies in aëre dimicantes: Sanguis ex terra, & parietibus scaturiens, & alia multa, vt semper magnæ calamitates prodigiis denuntiantur. Nomen à longis cuspidibus, vel bipennibus, deducere concinnius est, quàm à barbis. **D**

Primus rex Longobardorum, in Italia, fuit Alboinus, regnauit annos quatuor. Initiò occupauit Vincentiã, & Veronam. Deinde ad Mediolanum accessit, quod, suadente Honorio Episcopo, deditionem fecit. Nam & **E** **propter** famem, obsidio tolerari non poterat.

Ticinum, quod à Longino, præsidio munitum fuerat, triennio obsedit, quòd, cum tandem cepisset, rediens Veronam, in conuiuio iussit afferri poculum, factum ex cranio Cunimundi, quem occiderat, & coëgit coniugem, **F** **filiam** Cunimundi, ex cranio patris sui bibere. Illa tunc, dissimulato dolore, postea hortatur Helmechildum nobilem Longobardum, vt Alboinum interficiat, & promittit ei regnum. Helmechildus dormientem Alboinum interfecit, deinde coactus fugere, cum Rosimunda, coniuge Alboini, accessit Rauennam ad Longinum, ubi, cum aliquandiu fuissent, Longinus nouas spes concepit, potiturum se, & muliere Rosimunda, & Longobardorū societate, quam adeptus, velit se nominare regē Italiæ, persuadet mulieri, vt venenum det Helmechildo, eique promittit conui- **G** **gium**. Illa præbet marito egredienti ex balneo, venenum, quod, cum auidè hausisset, veneni vim sentiens, cogit Rosimundam reliquum haurire, quæ, simul cum Helmechildo, **H**

do, extincta est.

In hac breui historia, multa sunt insignia exempla: singuli suorum scelerum pœnas dederunt, rex Alboinus, mulier perfidiosa, & minister mulieris perfidiosæ. Hæc fuerunt initia regni Longobardici in Italia.

Secundus rex Longobardorum, Clephes, regnavit annū unum, & sex menses, statim post interfectum Alboinū electus, pulsa coniuge Alboini. Multa Italiæ oppida occupavit: sed cum in subditos, & domesticos crudelis esset, interfectus est à viro præcipuæ nobilitatis, qui in eius familia fuit.

Post eius mortem, interregnum fuit, annos decē, in quo triginta Duces, aliquandiu, mediocri concordia, nō solum eam Italiæ partem rexerunt, quæ prius à duobus regibus occupata fuit, sed progressi etiam in Vmbriam, Picenum & Campaniam, multa oppida occuparunt, & direptiones magnas sacrarum, & prophanarum rerū fecerunt, propter quas nominati sunt, veteri exemplo, Triginta Tyranni.

Nec diu fuit inter eos concordia, sicut dicitur.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκυρανίη. Defecit ad Longinum Exarchū vnus, ex triginta, Sueuus nomine Dotrula, cum oppidis, quæ tenuit, quī vicinum, vnum ex triginta, Feroaldum cepit, & occidit, profligato exercitu.

In hac historia nominatim fit Saxonum mētio, qui, cum fuissent in Longobardorum exercitu, ægrè ferentes eorū dominationem, redierunt in patriam, adiuti à rege Frāncico Sigeberto, &, non sine magnis præliis, veterem patriā recuperaverunt. Quia Sueui, id est Pomerani in ea loca transierant. Ideò Longobardi bellum Galliæ vicinæ Narbornensi intulerunt. In his difficultatibus, cum viderent Duces, vno gubernatore opus esse, rursus creaverūt regē.

Tertius rex Longobardorū Autharus filius Clephis, regnavit annos sex, mitior patre, & iustior in gubernatione, conditis legibus, inter suos latrocinia prohibuit. Cumque recuperato Brixello, Dotrulā Sueuum expulisset, fugientem Rauennam, inducias fecit cum Exarcho Smaragdo. Pacem etiam fecit cum rege Francico. Coniugem duxit, filiam regis Bauarorū, Garibaldi, Theudelindam, celebratā à Gregorio Magno, quæ, cum piē agnosceret, & coleret Dominum nostrum Iesum Christum, viro, ad iustitiā, & pacis studium, hortatrix fuit. Sed

non diuturna fuit hæc Longobardorum tranquillitas. Nam Autharus veneno extinctus esse Ticini, scribitur.

Quartus rex Longobardorum, Egilolphus cognatus Authari, regnavit annos viginti, cū dux Taurinensis esset, delectus à Theudelinda ad coniugium, & regnum, quia tanta fuit Theudelindæ virtus, ut Longobardi, dubitantes, quem eligerent, arbitrio viduæ permitterent electionem. Hæc Egilolpho, & coniugium, & regnum obtulit, & nati sunt ex eis Adoaldus, qui postea in regno successit, & Gurbirga. A
B

Initiò, Egilolphus pacem cum Francis fecit, qui & captivos reddiderunt. Mox & in suo regno Duces rebelles, cōpescuit. Fecit & cum Exarcho inducias. Ecclesiis ademta, restitui curavit: aboleuit barbaricas superstitiones, quas antea Longobardi, ex patriis moribus, retinuerāt, & Christianam doctrinam edoceri curavit, qualem Gregorius Romanus Episcopus præscribebat. C

Cū autem Exarchus Callinichus Parmam cepisset, & inde filiam Egilolphi, natam in priore coniugio, & eius maritum abduxisset, irritatus tanta iniuria, & liberaturus filiam, & generum, Egilolphus bellum aduersus Exarchū movit, & primū ad urbem Patauium accessit, in quam, cū faces multas iaculatus esset, magna parte ædificiorū incendio consumpta, facta est deditio. Quod reliquum fuit urbis, dimissis ciuibus, combustum est, anno centesimo, & octogesimo, postquam ab Attila fuerat deleta. D
E

Rursus igitur, magna multitudo, inde migrans, auxit Venetam urbem. Postea Cremonam deleuit. Mantua deditioe seruata est, sed nudata mœnibus. Deinde totius Italiæ Imperium sperās, exercitum ad urbem Romam adduxit, quam integrum annū, perpetua obsidione, fatigauit, sed tandem, propter malas tempestates, & luem ubique grassantem, abduxit exercitum, deprecatione etiam Gregorij Episcopi Romani motus, qui perfecerat, ut Smaragdus Exarchus restitueret & filiam, & generum, & urbem Parmam. Domum rediens, despondit filio uxorem, filiam regis Francici, & pacem cum Phoca Imperatore facit, qua constituta, aliquantò post mortuus est. F
G

Quintus rex Longobardorum, filius Egilolphi, Adoaldus, qui regnavit cum matre Theudelinda, quæ, & propter filij adolescentiam, & propter alias causas H

fas, bella moueri noluit, sed mortua ea, Adoaldo Longobardi, pertæsi eius ignauiam, regnum ademerunt.

A **S**extus Longobardorum rex, Arioaldus,

B **S**eptimus Longobardorum rex, Rotharis, leges condidit Longobardis, & vicit Exarchum Theodorum, trucidatis octo millibus, & vrbes aliquot regno Longobardorum adiecit.

Octauus rex Longobardorum, Rodoaldus, interfectus in adulterio.

C **N**onus rex Longobardorum, Aribertus, filius fratris Theudelindæ. Huic duo filij successerunt, Godebertus regnans Ticini, & Bertarius Mediolani regnans.

Orta autem, inter adolescentes fratres, discordia, Godebertus accersit Grimoaldum Ducem Beneuentanum, ut haberet auxilia contra fratrem. Grimoaldus veniens Ticinum, interfecit Godebertum, & eius filium, & sese regem Longobardorum fecit. Bertarius fugit primum ad Caganum regem Hunnorum, postea ad regem Francicum Dagobertum, & abfuit exul, denec regnauit Grimoaldus.

E **DECIMVS** rex, annos nouem: qui, cum, rupta vena, sanguinis fluxu mortuus esset, rediit Bertarius, quem regem **VNDECIMVM** numero, cuius iustitia, & pietas laudantur. Sed mox post eum, nouæ discordiæ, inter successores ortæ sunt. Cum regnasset annos octo Bertarius, successit

F filius eius.

Dodecimus rex Longobardorum, Cunibertus Bertarii filius, pulsus regno ab Alachiso Duce Tridentino, quem ipse seruauerat, cum pater Bertarius eum interfecturus esset. Sed cum Alachisus crudelitatem in sacerdotes exerceret, reducitur Cunibertus, & cum prælio Alachisum vicisset, caput, & pedes ei præcidit. Moriens Cunibertus, reliquit paruum filium Ludbertum, quem Asprando Duci commendauit. Sed Reginbertus Taurinensem Dux, bellum puero, & Asprando infert, & victor se regem facit. Huic **TREDECIMO** regi, qui iniuste regnum occupauerat, quod non diutius vno anno tenuit, successit filius Aribertus secundus.

Quartusdecimus rex Longobardorum, Aribertus secundus, qui quanquam regnum à patre iniuste occupatum, armis retinuit annos duodecim, tamè tandem pœnas dedit, & simul regnum, & vitam amisit. Reducturi erant legitimum hæredem Ludbertum Duces Asprandus, & Rotharis, & cum magnum prælium ad Ticinum factum esset, Ludbertus regni hæres captus est, & aliquantò post interfectus. Fugiens in Bavariam Asprandus, ibi annos nouem exulat. Inde adiutus à Dithberto Bauarico Duce, rediit in Longobardiam, & magno prælio vicit Tyrannum Aribertum, qui in fuga in Ticino periit.

Quintusdecimus rex Asprandus, reuersus ex Bavaria, tenuit regnum tres menses: Princeps iustus, & qui in tutela fidem præstiterat, reliquit successoré Ludbrandum filium, qui cæteris regibus Longobardorum omnibus antecelluit.

Sedecimus rex Longobardorum Ludbrandus, regnavit annos viginti duos. Initia gloriosa habuit. Mouit bellum aduersus Exarchum, vt defenderet Episcopos: quos Græci, propter *εικονομαχίαν* spoliabant. Cum Rauennani obsidione frustra aliquandiu fatigasset, duxit exercitum in Tusciam, vbi Clusium vi captum, crudeliter diripuit. Auxilia ad urbem Romam Pontifici misit, quæ Exarchum, eò venientem, repulerunt. Postea Bononiam, Forum Liuij, Auximum, & alias quasdam vrbes occupauit. Pace deinde facta cum Exarcho Erithio, impetrauit à Romano Pōtifice, vt Exarchum liberaret excommunicatione. Misit auxilia Carolo Martello, gerenti difficile bellum cum Saracenis, quorum trecenta millia in Galliam infusa fuerant.

Vt autem sunt mutabiles sociorum animi, præsertim Romanorum Pontificum, cum Ludbrandus Spoletum capit, vt cognatos rebelles ad officium reuocet, Pōtifex Romanus addit exercitum Duci Spoletano contra Ludbrandum: vbi, etsi pars copiarum Ludbrandi trucidata est: tamen singulari pugna Rachisij Ducis Foroiuliensis, victus est Spoletanus. Iratus igitur Ludbrandus Romano Pontifici, Romam duxit exercitum, eamque obsidione cingit. Ibi Pontifex, quia nec poterat à Leone Imperatore auxilium sperare, & magna tunc autoritas erat Caroli Martelli, petit à Carolo Martello, vt, vel autoritate, vel armis perficiat, vt Ludbrandus ab vrbe Roma discedat, & Ecclesiæ Romanæ adempta

adempta restituat.

Recens Carolus Martellus, profligato Sarracenicis exercitu, trecentorum millium, ingenti terrore Galliam, & Italiā liberauerat, & amicitia erat summa inter hos duos

A Principes, Carolum Martellum, & Ludbrandum, quorum virtus tanta fuit, vt longè antecelleret omnibus regibus, & Principibus eius ætatis. Impetrat igitur Carolus Martellus, non minis, sed, pro ipsorum amicitia, petens amāter, vt propter Ecclesiæ reuerentiam, Pontifici, & vrbi parceret.

B Hac amicissimi, & præstantissimi Principis oratione motus Ludbrandus, discedit ab vrbe Roma. Sed Rauennam, obsidere rursus incipit, quò, cum ad eum Romanus Pontifex accessisset, soluit obsidionem. Redeuntem ad Padū,

C sequitur Pontifex, quo reuerenter excepto, & audito, vniuersæ Italiæ pax restituta est, nec multò post, Ludbrandus ex hac vita, placida morte discessit.

D Septimus decimus rex Longobardorum, Hildebrādus regnavit sex menses, filius fratris Ludbrandi. Die coronationis, egredienti ex templo, & ritu gentis, hastā gerētis, federat in ea cuculus: id existimatum est, esse infaustum omen. Nec multò post regnum ei ademptum est.

E Octauus decimus rex Longobardorum, Rachisius Dux Foroiulienensis, qui singulari pugna Spoletanum, vt supra dictum est, vicerat, regnavit annos quatuor. Pacem à Ludbrando factam, cum Romano Pontifice, & Rauennatibus, initio confirmavit. Sed, postremo anno, Perusiam cepit, quò, cum, ad eum Zacharias Romanus Pontifex venisset, persuasit ei, non solū, vt bellum finiret, sed etiam, vt relicto regno, pietatis studio, monasticæ vitæ sese dederet.

G Nonus decimus rex Longobardorum Astulfus Rachisij frater, regnavit annos octo, Tyrannus, crudelis, & timidus: Rauennam occupavit, & oppida quædam Romanæ sedi ademit. Et quia processurus erat ad urbem Romam, Stephanus Pontifex, frustra petito auxilio à Cōstantino Imperatore, discessit in Galliam, petiturus, vt rex Francicus Pipinus Tyrannum reprimeret. Quanquam Pipino obkta erat occasio regni Longobardici occupandi: tamen, sine cupiditate, tantū publicæ paci cōsuluit, bis ingressus Italiam. In prima expeditione Astulfus, cum, in

faucibus Alpium infeliciter pugnasſet, fugit in urbem Ticinum: ibi, metuens obſidionem, promiſit pacem, & dedit obſides. Redit igitur Pipinus in Galliam, ſperans Italiam periculo liberatam eſſe. At Aſtulfus, poſt abitum Pipini, contra pacta, ad urbem Romā accedit, facit magnas vaſtationes, & ſuburbana incendit. Rurſus opem implorat Pontifex à Pipino, qui rediens, non contentus promiſſis, cogit Aſtulfum relinquere Rauennam, & alias Italiae vrbes, quas partim Pontifex, partim Exarchi tenuerant. Nec tamen ei regnum Longobardicum ademit.

Hæc moderatio excellētibus Monarchis congruit, qui, cum iuſta, & neceſſaria bella geſſerunt, oſtendunt ſe magis publicæ ſaluti conſulere, non hoc agere, vt priuatam potentiam augeant: vt, cum Romani Græciæ integram libertatem reddiderunt, &, reſpreſſione Macedonum, contenti, non occuparunt eorum regnum. Aſtulfus, poſt factam pacem, res nouas moliens, apoplexia in venatione extinctus eſt.

Vltimus rex Longobardorum, fuit Deſiderius Dux Etruriæ, tenuit regnum annos octodecim. Contra pacis conditiones, Pipino promiſſas, occupauit Rauennam, & alia vicina oppida. Fecit Epiſcopum Rauennatē, contra canones, qui antea non fuerat in Eccleſiaſtico ordine. Cūque reſprehenſus, ab Adriano Epiſcopo Romano, exercitum Romam duceret, & Adrianus, à Carolo rege Francico auxiliū peteret, reſgreſſus Deſiderius, venienti Carolo exercitum in faucibus Alpium oppoſuit. Sed victus, Ticinum fugit, vbi decem menſium obſidione, & fame, coactus, fecit deditiōem. Interea Mediolanum, & Veronam exercitus Caroli occupauit. Quia verò pacta Longobardi toties antea violauerant, ſeuerius egit Carolus, quàm antea Pipinus, vt ſcriptum eſt: Propter iniuſticiam transferuntur regna. Carolus in ſua poteſtate regnū Longobardorum retinuit. & Francicos præſides eis dedit. Regem Deſiderium captiuum relegauit Leodium. Filius Deſiderij, Adelgiſus ad Græcum Imperatorē fugiens, patricius Conſtantinopoli factus eſt. Poſtea, cum à Græcis inſtructus exercitu, regnum paternum recuperare conaretur, à Francis captus, & interfectus eſt.

Hic finis fuit regni Longobardici, in Italia, quod ab Alboino, uſque ad huius Deſiderij deditiōem, annos ducētos, & quatuor durauerat. Præcipua virtus fui Egilolphi, Theudelini-

delindæ Bauaricæ, Guniberti, Ludbrandi. Cæteri crudeles, & quidam sanguine cognatorum, polluti fuerāt, quorum pœnæ testimonia sunt iræ diuinæ, quæ etiā posteritātē hoc monent, quod dicitur in rota clamare Ixion:

Discite iustitiam moniti, & non temnere Deos.

V Incidit hic finis regni Longobardici, in annum, postquā natus est Christus ex virgine, septingentesimum, septuagesimum tertium.

B Carolus Romam profectus, honorificè à Romano Pontifice exceptus est, & factus Patricius Romanus. Iurauit Francos perpetuò amicos fore Romanæ sedi, & populo Romano. Nondum tamen Imperator factus est: Sed hæc initia fuerunt potentiæ Francorum in Italia, quæ diu profuit ad Italiæ pacem.

C DE EXARCHIS.

D **R**ecitabo & continua serie Exarchos, qui fuerunt Vicarij Imperatorum Græcorum, & partem Italiæ rexerunt. Fuitque atx eorum, seu aulæ domicilium, Rauennæ. Incidit eorum initium, in Longobardici regni initium. Sed citiùs aliquantò desit Exarchatus, quam regnum Longobardicum, videlicet cū Pipinus in Italiam, contra Astulfum vocatus est.

E Anni tribuuntur Exarchis centum, & septuaginta quinque. Vocabulū non à sex vrbibus dictum est: sed ἑξάρχος est eximius, seu præcipuus Princeps. Horum tempore, fuit eò inquietior Italia, quia, cū Longobardos Exarchi irritarent, quibus non erant pares, & suos spoliarent; magnæ vastationes, & direptiones fiebant, magnos etiam tumultus contra Romanos Pontifices, propter εἰσρομαχίαν, & alias iniustas causas excitarunt. Sæpè enim Pontifices impediabant expilationes, ac Mauricij Imperatoris tempore, scribit Gregorius Romanus Episcopus, qui primus sic nominatus est: Malitia Exarchi aduersus nos, gladios Longobardorum vicit; qui nos rapinis, & fallaciis perdit.

G Cū igitur in odio essent Græci, propter rapinas, libidines, & dissensiones de religione, & assidua bella in Italia essent, nihil mirum fuit, à Francis peti defensionem, quorum iustitia, fortitudo, modestia, & pietas tunc cognitæ erant. Nec facile in eadem familia continuos quatuor tales Principes inuenire possimus, quales fuerunt Carolus Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, & Ludouicus Pius:

ac Deus, donec vult gentes aliquas seruare, deletis Tyrānis, transfert Imperia ad iustiores, & naturā fit, vt à iustioribus, præsertim vicinis, defensio petatur.

Primus Exarchus ab Imperatore Iustino secūdo, postquam Narfes mortuus fuit, in Italiam missus est, Longinus, cuius nulla virtus celebratur, raptus virginum, & matronarum narrantur, ad quos sceleratos ministros habuit, qui nominati sunt *γυναικοτέπαιες*. A

Secundus fuit, Mauricij Imperatoris tempore, Smaragdus, qui nactus occasionem, gerendi aliquid, contra Longobardos, ex domestica eorum discordia, Dotrulam Sueuum, qui ab eis defecerat, contra eos armauit. Is Veroaldum Ducem Longobardicum cepit, & interfecit. Recepit & oppida quædam Smaragdus. Sed rursus, pulso Dotrula, Smaragdus, cum rege Longobardico, inducias fecit. B

Tertius fuit, nomine Romanus, à Mauricio Imperatore successor missus Smaragdo, turbauit inducias, & aliquot oppida recepit, sed, cum Romæ, aliquandiu grassatus esset, expilationibus, & rapinis, non multo post Rauennæ mortuus est. C

Quartus dictus est Callinicus, qui fortem, & iustum regem Egilolphum, irritauit, capta Parma, & abductis filia Egilolphi, & genero. Moto igitur bello, nō solum Callinicum reprimi, sed etiam oppida quædam recipit, & iratus, exercitum ad urbem Romam obsidendam, ducit. In hoc tanto Italiæ incendio, Callinicus Rauennæ moritur. Rursus igitur Smaragdus, à Mauricio, in Italiam missus est. D

Quintus Exarchus, Smaragdus iterum. Huius tempore, Egilolphus, cum Romam obsidione integri anni fatigasset, Cremonam vi captam, prorsus deleuit. Deinde Mantuam deditione cepit. Cum igitur Smaragdus videret suas vires, nequaquam pares esse, Longobardicis, pacem fecit cum Egilolpho, quem & coniunx Theudelinda, & Gregorius Pontifex, ad pacem flectebāt. Sūntque redditi captiui Egilolphi, & eius filia, cum honorifico comitatu, dimissi. E

Sextus

Sextus Iohannes Lamigius Thrax, à Phoca missus, adduxit magnum agmen mulierum, & spadonum. Cōgruit hic prouerbiū, de similitudine domini, & ministri; Quales dominæ, tales catellæ. Miserat Phocas non meliorem vicarium, quàm erat ipse. Rauennates igitur, agrè ferentes Imperia Thracum, spadonum, & mulierum, & rapinas, ac libidines, trucidarunt Lamigium, & familiam.

Septimus Eleutherius, ab Heraclio missus, initiò feliciter oppressit Neapoli seditiosos, quorum Dux nominatur Iohannes. Deinde, facta pace cum Longobardis, in annos decem; quia Egilolpho mortuo, mater Theudelinda propter filij adolescentiam, pacis cupida erat: Eleutherius, videns Italiam tranquillam esse, sese regem Italię nominat. Sed, cū Romam exercitum ducit, à suis militibus interfectus est, & caput missum est Constantinopolin, ad Heraclium Imperatorem.

Octauus Isaacius ab Heraclio missus, pacem cum Longobardis factam, confirmauit, & decem annos addi voluit, ad conditiones pacis. Romam autem veniēs, vt electionem Romani Episcopi Seuerini confirmaret, pecuniam, quæ in Lateranensi templo reposita erat, rapuit, & parte distributa militibus, reliquum auexit Rauennam. Ad hoc sacrilegiū, vsus fuerat ministro, cui nomē fuerat Mauricius Carthularius, quem Romæ Præfectū vr-bis fecit. Hic, vt Isaacium excuteret, criminatus est eum, palàm apud iudices Romanos, & Præsidium, velle eum, Eleutheri exemplo, regio nomine, in Italia dominari, & iam contra eum, in oppidis aliquot, præsidia collocauerat. Re cognita, Isaacius mittit exercitum aduersus eum, qui iam desertus à suis, cum in templum fugisset, inde extractus est, & securi percussus, caput hastæ infixum, diu Rauennę, in circo pepedit. Nec diu post, Isaacius subita morte extinctus est. Hæ tragædiæ ostendunt, quales & mores, & gubernationes Exarchorum fuerint.

Nonus Theodorus Calliopa, missus ab Heraclio, Longobardis bellum intulit, qui, amplius viginti annis, quieuerant; sed, magno prælio, ad Mutinam victus est à Rothari. Post eam victoriam, Rotharis occupauit Liguriam.

Decimus Olympius, missus à Constantino, mandata Romam attulit, vt Episcopus Romanus errorem Monothetarum amplecteretur. Cùmque Martinus Romanus Episcopus refragaretur, percussorem in templū misit, qui, interfecturus Martinum, subitò cæcus factus est. Quo miraculo motus Olympius, Romano Episcopo adeò amicus factus est, vt & Rauennatem Episcopū cogerit, se Romano subiicere, cū antea voluerit par esse. Deinde Romanus Episcopus hortator fuit Olympio, vt à Sicilia Saracenos depelleret. Quod, cū fecisset, ibi mor-
bo extinctus est.

Vndecimus Theodorus Calliopa, iterum. Romæ, Lateranensem basilicam ingressus, tanquam salutaturus Martinum Episcopum, vi eum cepit, & captum misit Constantinopolin, vnde in Chersonesum deportatus, vbi exulans, aliquantò post, mortuus est.

Dodecimus Iohānes Platina, missus à Iustiniano secundo, cū Romæ dissensio esset, de electione Pontificis, venit eò, pecunia corruptus, vt Paschalē crearet Romanum Episcopum, quod tamen perficere non potuit. Quia Paschalis damnatus est, quod magicas imposturas exercuisset, qui & in monasterium inclusus est, vbi dolore animi, extinctus est. Rediit Iohannes Rauennam, spoliatis Romæ templis.

Tertiusdecimus Theophylactus, missus ab Apſimaro: prius, ex Sicilia, Romam venit, quā accessit Rauennam. Cumque direptiones, & cædes metuerentur, præsidia, quæ Romæ, & Rauennæ erant, se, contra eum, coniunxerunt. Sed Romanus Episcopus, cū inter Exarchum, & exercitum, velut arbiter esset, persuasit eis, ne inter se dimicarent, &, vt Rauennam, sine latrocinis, discederent.

Quartusdecimus Paulus, à Leone tertio missus, Gregorium tertium Romanum Episcopum, capere iussus fuerat, quod Leoni tertio, propter *εισνομαχίαν*, tributa negari iusserat: sed à Romanis, cum filio, interfectus est.

Vltimus Exarchus Eurichus, à Leone tertio missus, cū, literis, Romanos ciues, cōtra Gregoriū, incitaret, edidit, contra eū, Gregorius, fulmen excommunicationis. Aliquantò post, Astulfus rex Longobardorum, Rauennam cepit. Contra hunc, Stephanus Romanus Episcopus accersuit Pipinum: quo tempore, finis fuit, & nominis

minis, & gubenationis Exarchorum, cui tribuuntur anni, centum, septuaginta quinque.

Feci continuos catalogos regum Longobardicorum, & Exarchorum, ut mores, & exitus Principum, in vno loco
A propositi, magis conspici possint. Nunc ad Imperatores redeo.

Anno mundi, quater millesimo, quingentesimo, tricesimo nono.

B Anno Romæ, millesimo, trecentesimo, vicesimo septimo.

Anno Christi, quingentesimo septuagesimo septimo.

DE TIBERIO.

C Tiberius Constantinus, ascitus ad Imperium, à Iustino adhuc viuentem, propter eximias virtutes, quæ in eo, in gubernatione aulæ, conspectæ erant. Tenuit Imperium annos septem. Coronatus est à Patriarcha Euty-
D chio, cum coniuge Anastasia.

Manlit constans in professione piarum Synodorû, nec permisit turbari Ecclesiam. Fuit iustus in gubernatione, placidus, & sine πολυπραγμοσύνη, sine auaritia. Noua quædam tributa aboleuit. Adeo multa distribuit, ad alendas pauperes familias, ut à Sophia Iustini vidua reprehenderetur. Sed Deus vicissim ei, & opes auxit, & victorias egregias donauit. Dum enim auream crucem, marmori insertam, in terra, leuari iubet, nolens eam pedibus calcari, magnos thesauros sub ea reperit.

F Peruenerunt ad eum & thesauri, quos Narses ex Italia miserat. Cum Longobardis pacem fecit. Contra Persas misit Ducem Mauricium Cappadocem, qui, feliciter victis Persis, Mesopotamiam recepit. Captiuos vestitos Tiberius in Persiam remisit. Mauricio reuerso, dedit filiam Constantinam vxorem, eumque viuens Imperatorem fecit, laudatum oratione sua apud exercitum. Sic, cum relinqueret successorē generum, iudicio delectû, aliquatò post, morbo, ex hac mortali vita, placidè decessit.

Anno mundi, quater millesimo, quingentesimo, quadragesimo sexto.

H Anno Romæ, millesimo, trecentesimo, tricesimo quarto.

Anno Christi, quingentesimo, octogesimo quarto.

MAVRICIVS CAPPADOX.

MAuricius Cappadox, gener Tiberij, successit socero. Tenuit Imperium annos viginti, coronatus à Patriarcha Iohanne Ieiunatore. Fuit scriba Iustini secundi, ac propter industriam, consilio Sophiæ, factus est comes prætorianorum. Deinde Tiberius eum præfecit exercitui misso contra Persas. Initia habuit gloriosa. Tiberij tempore, vicetat Persas, suo ductu. Deinde, cum esset Imperator, misit contra eos Ducem Philippicum, cui nupta erat Gordia, soror Mauricij. A

Et si autem variæ vices erant in eo bello, & crebræ exercituum seditiones: tamen Romani tandem fuerunt victores, propter discordias Persarum, qui suo regi Orimasda, oculos effoderunt, quem & filius Cosroës postea occidi iussit. Propter id parricidium, cum Cosroës ad Romanos confugisset, in his discordiis, Persæ victi sunt. Et quia rex Cosroës ad Romanos fugerat, sapienter Mauricius pacem, hac occasione, fecit. Restituit Cosroë in regnum, limitibus Imperiorum distinctis, & pace utrinque promissa, quæ durauit usque ad Phocæ initium. Translatum est igitur bellum in Europam, & exercitus ex Syria reuocati sunt ad reprimendum regem Auarum Caganum. Sed ante huius noui belli initium, domesticas res constituit: filium Theodosium Imperatorem creat, quæ & Patriarcha Iohannes Ieiunator in Paschate coronauit, ac filia Germanici patricij, nata ex sorore coniugis Mauricij, Theodosio desponsata est. B

Haftenus felix, & gloriosa fuit Mauricij gubernatio: sequens tempus, non solum exemplum est instabilitatis fortunæ, sed etiam in Principe pio, conuersionis, seu penitentiae, maxime dignum consideratione. Apparet autem in illa indulgentia fortunæ, mores factos esse asperiores, cum initio fuisset iustus, & ut scriptor Græcus inquit, συλκερσας τὴν σεμνότητα; καὶ παύτητα, ἐλεύθερος τῆς ὑπεροψίας. Postea iracundior factus est, & suspicax, & magis contempsit suos, & alienos. C

Eodem tempore, bellum intulit duabus gentibus bellicosis, Longobardis in Italia, & Vngaris. Et si autem Longobardi, propter suas discordias, quædam oppida amiserunt, tamen non sunt domiti, & Italiani Exarchi, ut supra dictum est, non leuiter afflixerunt. D

Bellum Vngaricum atrocius fuit. Rex Auarum, seu Hungarorum Caganus nominatur, cuius magna fuit potentia, E

- tentia, & magnus vsus militiæ. Nam in Asia bellum antea cum Turcis, gesserat, quorum nomen, Mauricij tempore, primùm in historia legitur, de quibus postea in rebus Saracenicis dicemus. Hic Caganus, occupato Syrmio, processit ad Anchialum, quæ aut Varna est, aut oppidum vicinũ Varnæ. Inde Mauricius progressus obuiam hosti, recepit Anchialum, & rediens Constantinopolin, fecit Ducem exercitus Priscum, qui, post aliquot prælia, inducias cum Cagano fecit, misso oratore, qui hac narratione regẽ, ferocius respondentem, flexit. Dixit, olim Ægyptium regem Sesostrin, vehi solitũ aureo curru, qui à quatuor regibus domitis trahebatur. Cũ autem vnus ex illis regibus sæpè respiciens, rotam intueretur: interrogat Sesostris, cur toties respiciat? Intuens, inquit, rotę volubilitatem, in qua citò ea, quæ summa fuerant, fiunt ima: cogito de nostra fortuna. Hac admonitione motus Sesostris, factus est modestior, & reges liberauit. Delectatus hac narratione Caganus, fecit inducias, quæ tamen breui post violatæ sunt, & Duces Mauricij trucidarunt triginta millia Auarum, Sclauorum, & Gepidarum, & ceperunt tredecim millia hominum, quos Mauricius ad Caganum remisit.
- Deinde Caganus cœpit duodecim millia Romanorum militum, seu Ducis Commētoli Thracis perfidia, seu alio casu. In ea verò expeditione, Caganus tẽpla deleuerat, & ossa martyrum ex monumentis eiecerat. Sequuta igitur pestilentia, in qua septem filios, vno die, Caganus amisit, domum redire properat. Quare ostendit posse redimi captiuos, & pro singulis vnum aureum petit. Negat Mauricius, seu auaricia, vt scribitur, seu pertinacia se redẽpturũ esse captiuos. Iratus igitur Caganus, omnes trucidari iussit.
- Horum interitus, cũ magnũ dolorẽ multis afferret, ortæ sunt, in reliquis exercitibus, seditiones, præsertim quia & Petrus frater Mauricij, Dux stipendia indignè pẽdebat, & in tantum odiũ venit Mauricius, vt, in die natali Christi, ingrediens in templum, pene lapidibus obrutus sit.
- Nec tantũ beneuolentiã populi, in aduersa fortuna amisit; sed etiam virtus languefacta est, & multi errores consiliorum secuti sunt, sicut dicitur: Ager animus, semper errat. Philippicum Ducem, cui nupta erat Mauricij soror, inclusit in carcerem, falsò suspicans, eum regnum appetere. Germanus, cui nupta erat soror vxoris Mauricij, cũ eum prehensurus esset, fugit in templum: filius Theodosius, cui Germani filia nupta erat, cæsus est fustib.

quia pater suspicabatur, eum adiuuare consilia soceri, contra ipsum.

Talia exempla nos, de infirmitate humana, commonefaciant, quæ ostendunt, non solum fortunam mutari, sed, quod multo tristius est, in magnis viris extinguere sapientiam, & virtutem. A

Auxerunt consternationes Mauricij, & prodigia, & somnia. Conspectus est cometa Xiphias. Accurrit Monachus quidam, stricto gladio, ad statuum Imperatoris, clamitans: Imperatorem ferro peritutum esse. Ipse somniavit, se tradi iugulandum suo militi Phocæ. Quare Philippicum ex carcere eductum, interrogat, qualis sit Phocas? Respondet, Centurionem ambitiosum esse, sed timidum. Addit igitur Mauricius hoc vetus dictum: Si timidus est, homicida est: ut vetustas dixit *ὡς αὖ δ' ἐπὶ τὸν φονικόν*. B

Cumque varij essent in vrbe, & in castris, tumultus, milites ad Istrum, centurionem Phocam, virum Thracium, sublatum in clypeum, iubent Imperatorem à toto exercitu nominari. Hic, cum turbæ militaris acclamationibus nominatus esset Imperator, properat Constantinopolin, ubi eum in suburbano coronat Patriarcha Cyriacus, ingressum in urbem populus recipit. Et quia ad Chalcedonem Mauricius ægrotus, cum coniuge, & paruis filiis, & filiabus fugerat, sequi eum Phocas Tyrannus iussit. Suntque, in portu, spectante Phocas, primum duo iuniores filij Mauricij necatati, deinde tres filiæ, post has mater Constantina, filia boni Principis Tiberij. C

Spectauerat Mauricius filiorum, & filiarum neces, mirando silentio, sed cum videt sanctam coniugem, etiam feriri, hanc edidit confessionem suorum delictorum, *Ιὺς τὸ ὄνομα σου* es Domine, & rectum est iudicium tuum. Postea & ipsi Mauricio caput præcisum est. Cadavera in littore abiecta sunt, ut à populo conspicerentur, quæ deinde ab Eunucho quodam, in templo, sepulta sunt. Filius Theodosius præmissus erat à patre, ut ad Persas fugeret. Hunc quoque, ex fuga retractum, Phocas trucidari iussit. Mox interfecti sunt & Germanus, socer Theodosij, & filia eius Theodosij coniunx. Ab his decem cognatis corporibus initium horrendæ sæuitiæ factum est, quæ postea latius grassata est, in amicos Mauricij. Hæc tanta ruina, nobilissimæ familiæ, digna est consideratione. D

Et si fuit in Mauricio virtus: tamē vel iracundia, vel pertinacia peccauit, cum exercitum non redemit, & accesserunt E

runt alia peccata, communia humanæ infirmitati. Pœna igitur ipsius, nos, de ira Dei, admoneat, ut simus modesti, & vivamus in timore Dei, & in inuocatione.

A Simul autem, & magnitudo pœnitentiæ, consideretur, quam optatim magis perspicuè descriptam esse, pluribus testimoniis, inuocationis Dei, recitatis. Sed hæc expressa confessio in tanto dolore: iustus es Domine, &c. similis est confessioni Danielis: Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei, &c. Significat non defuisse veram fidem, & inuocationem. **B** Adiungamus ergo hoc insigne exemplū, ad hæc dicta: Humiliamini sub potenti manu Dei.

Item: Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & vivat.

Item: Gratia exuberat supra delictum.

C Item: omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Nec verò multò post, & Phocas, & illi scelerati exercitus puniti sunt, ut mox dicetur.

D Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, sexagesimo sexto.

Anno Romæ, millesimo, trecentesimo, quinquagesimo quinto.

Anno Christi, sexcentesimo quarto.

E

P H O C A S.

Phocas ignobilis cœturio Thracius, per seditionē creatus Imperator, occiso Mauricio, tenuit Imperiū annos septem, coronatus in suburbano Cōstantinopoli, à Patriarcha Cyriacho. Cū Mauricio interfici iussisset, mox crudelitatem in eius amicos exercuit. Postea, toto Imperij tempore, ut homo ignobilis, iniuste nactus potē-
F tiam, tantū ea, ad priuatam nequitiam, & crudelitatem
G vsus, deditus luxui & libidinibus, rapuit aliorum cōiuges, multos innocentes interfecit, exhausit provincias tributis. Domi: igitur, temulentia, & stupris, retētus, sinebat Imperium alibi à Persis, alibi ab Hunnis, & Cagano vastari, ac sceleratus exercitus, qui cōsperfus fuit sanguine Mauricij, mox in Oriente pœnas dedit. Victor enim Cosroës,
H duob. magnis præliis, trucidata magna multitudine, reliquos abduxit captiuos. Eripuit Romanis Ierosolymam, & inter thesauros, crucem auexit, & magnam Christianorū

A. j.

multitudinem occidit. Occupauit Syriam, & multas prouincias populatus est.

Cū igitur Tyrānus Phocas, in odio esset, non solum populi, sed etiam Principum, coniungunt se Priscus, qui, Mauricij tempore, inter præcipuos Duces fuerat, & tunc A Phocæ gener factus erat, & Heraclianus Aphricæ Præses, & Photius, cuius vxorem Phocas rapuerat, resque ita instruitur, vt, eodem tempore, Priscus Thracium exercitū, & Heraclianus Aphricanum ad Constantinopolim adducant, & Photius, cum parte militū, regiam occupet. Quam- B quam autem Prætoriani, arcere venientes, conati sunt, tamen Aphricanus exercitus, trucidatis paucis, temulentos illos dissipauit, & urbem ingressus est. Photius, occupata regia, cepit Phocam, & ad Heraclium, filium Heracliani, Ducis Aphricani exercitus, adducit. Ibi milites, adducto C Phocæ, brachia, & pedes mutilarunt. Scribunt & execta esse pudenda, postea caput præcisum est.

Hic fuit exitus Tyranni, qui antea Imperatorem suum, Mauricium interfecerat, & postea multa scelera addidit. Agnoscat ergo, & in hoc exemplo, ira Dei, denuntiata D in his regulis: Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur.

Laudat Phocam, Gregorius Romanus Pontifex, odio Mauricij: & deinde Romani Episcopi, Phocæ Tyranni de- E creto freti, prætulerunt se ceteris Episcopis. Quia hic fortassis, vt Romam haberet minus contumacem, iussit Romanum Episcopum superiorem Constantinopolitano, & cæteris omnibus dici, & haberi. Qua de re antea rixæ motæ fuerunt, cū Constantinopolitanus se *οικουμενικόν* F nominaret, quem reprehendens Gregorius, inquit: O tempora, ô mores, ardet vndique bellis orbis terrarum? trucidantur ab idolorum cultoribus Christiani: delentur à barbaris vrbes, & templa, & tamen sacerdotes, velut insultantes publicis calamitatibus, vanitatis nomina vsurpant, G & profanis titulis se ostentant.

Anno mundi, quater millesimo, trecentesimo, septuagesimo tertio.

Anno Romæ, millesimo, trecentesimo, sexagesima tertio. H

Anno Christi, sexcentesimo, duodecimo.

HERA-

HERACLIVS.

Heraclius, Heracliani Præsidis Aphricæ filius, natus in familia patricia, cum occisus esset Phocas, mox, consensu Senatus, & exercituum, Imperator factus est:

- A** tenuit Imperium annos triginta. Eodem die, & coronatus est, à Patriarcha Sergio, & ducit vxorem Fabiam Eudoxiam, quæ simul coronata est. Duabus rebus maximis insignis est, ipsius gubernatio, quarum altera felix fuit, repessio Cosroë, Persici regis: altera calamitosa vniuerso generi humano, videlicet initia sectæ, & regni Mahometici.

De his, ordine dicendum est. Heraclius, pace facta cum Cagano, per legatos etiam pacem petiuit à Cosroë, qui iam & Hierosolymam populatus erat, & Syriam occupauerat, & nonaginta millia Christianorum trucidauerat:

- C** quo tempore, Iudæi multos Christianos emerant, ut eos interficerent. Respondit autem Cosroës, se non depositurum esse arma, donec perfecisset, ut Deus Persicus coleretur, abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur crucifixus esse. Auxerant superbiam Cosroæ, priores successus, Phoca tempore, & magnæ difficultates erant Heraclij, etiam propter Ducum perfidiam. Sed eò alacrius hosti occurrit,

- D** quia non Imperij causa tantum, sed multò magis, propter defensionem Ecclesiarum, & Christianæ doctrinæ dimicandum esse intelligebat. Erectus igitur, spe auxilij diuini, **E** exercitum in Syriam ad Azotum ducit. Inde, cum Cosroës fugeret, ter dimicat Heraclius cum Cosroæ exercitibus, quibus profligatis, domestica calamitate Cosroës oppressus est, ut, insigni exemplo, eius superbia, & blasphemia punirentur.

- F** Cum filium secundum Mardasan, neglecto primo filio Siroë, successorem in regno Persico constituisset, cepit patrem Cosroën maior natu filius, & trucidato fratre Mardasa, spectante patre, deinde & patre interfecit. Hoc modo regnum adeptus Siroës, ut securior esset, pacem cum Heraclio fecit, redditis captiuis, inter quos erat Zacharias Patriarcha Ierosolymorum, & reddita cruce. Vicissim Heraclius restituit captiuos, & Syriam & Ierosolymam recepit. Durauit hoc ingens bellum annos sex.

- H** Reuersus Heraclius, Byzantium ingressus est, sedens in curru sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem in manibus, ac Filio Dei palam gratias agens, pro victoria, cuius recordatio, ut celebraretur, feriæ exaltate Crucis institutæ sunt. Ac profectò poena blasphemiarum Cosroæ, ut

Sennacherib, Antiochi, Nicanoris, & similium, memoria digna est.

DE MAHOMETIS SECTA,
& regno.

Ingens, & horrenda mutatio generis humani, & quidē celeriter, facta est; sparso dogmate Mohomeri, quod primū amplexi sunt Arabes, qui nunquam legitimis Imperiis paruerunt, sed vel domi latrocinia exercuerūt, vel suo arbitrio foris, alij apud alios, mercede militarunt. Huic genti, cupida libertatis, & militia, legem accommodatam, ad amplificationem libertatis, & militia, Mahometus scripsit.

In Arabia natum esse Mahometum, plurimi tradunt: ac primū sibi adiunxisse Saracenicum exercitū, vnde postea Saracenici regni appellatio facta est. De quo, cum dicturi simus, prius, quæ fuerit gens Saracenica, & vbi fuerit, expono.

Ex Mose notū est, posteros Ismaëlis, qui ex Agar natus est, tenuisse Arabiā. Inde Agra vrbs nominata est, ab Agar, matre Ismaëlis, & gens Agræi, qui, in primo lib. Paralip. cap. quinto, nominantur Agareni, vbi & limites vicini Galaad monstrantur. Nomen idem Agareni extat Psal. 82.

In ea regione, in qua fuisse Agarenos, certum est; collocat Ptolemæus Saracenos, & nomen Saracenorum extat in historia Zenobiæ, in victoriis Aureliani. Existimo autem, ipsam gentem Agarenam, maluisse nominari Saracenā, à Sara. Quia gloriosius erat, dici ortos à Sara, quàm ab ancilla Agar. Ipse Mahometus etiam postea, gloriosi nominis mentione, confirmavit exercitum, vociferās, pertinere ad eos, promissionem regni mundi, Abrahamæ posteris traditam, quia essent filij Saræ; sicut, prætextu religionis, sæpè homines incitantur.

Militauerat autem exercitus Saracenicus apud Heracliū, cōtra Persas. Et quia stipēdia non dabātur, defecit ab Heraclio. Aiunt & contumelia irritatos esse: cum Heraclij quæstores dixissent, se vix posse Romano, & Græco militi, stipendia dare, nec tantū se habere pecuniæ, vt huic canum turbæ satisfacerent. Vsitata sunt autem alioqui Arabicæ genti, latrocinia. Quare exercitus Saracenicus, qui defecerat, diripit oppida Damasco vicina. Multi inopes etiam à Mahometo adiuti, qui, ducta vxore ditissima,

facile

facile perfecit largitionibus, ut milites eum audirent, suaseret, ut ducem crearent, & ut firmior esset consensus, tollerent religionum dissidia, eligerent doctrinae genus utile concordiae. Ipse doctrinae formam proposuit, addidit se

A habere colloquia caelestia, & entusiasmos, ut augeret auctoritatem. Creatus igitur Dux, paulatim initia regni confirmavit in vicinia Damasci, annos novem.

Initium regni Mahometi, collocatur in annum Christi, sexcentimum, vicesimum tertium.

B Successit ei Amiras gener, qui Damascum cepit, & regni caput constituit. Deinde capit Gazam, & Hierosolymam obsessam biennio.

Ahumar, tertius rex, magna Syriae parte domita, occupat Aegyptum.

C Muhauias, quartus rex, Caesaream Palaestinae, septenni obsidione capit, & victo Cosroe filio, Orimasda, Persiam regno Seracenico addidit, & ei legem Mahometicam imposuit. Ita, intra annos triginta, Sarraceni potiti Arabia, Palaestina, Phoenicia, Syria, Aegypto, & Persia, magnam potentiam adepti sunt. Postea Africam totam occuparunt, ac paulatim in Asiam processerunt, ac latè cum Imperio legem Mahometicam propagaverunt.

D Et si autem, inter ipsos quoque, seditiones, & regnorum divisiones secutae sunt, ut in aliis regnis: tamen Saracenorum Principes Sultani praecipuam potentiam in Syria, Aegypto, Africa, & magna parte Asiae retinuerunt circiter quadringentos annos, donec rex Saracenicus, qui Persiam tenuit, contra Babylonicum, Turcos attraxit, qui paulatim accepta lege Mahometica, excusserunt, ex regno Persico, regem Saracenicum, tempore Constantini Monomachi, seu Conradi Franci, non multò ante Gotfridi expeditionem susceptam ad Palaestinam.

E Ac de Turcis, eo loco plura dicemus, quos etiam veteribus temporibus, nec ignotam, nec exiguam gentem fuisse, apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquam vicinos Tyllagetis, & sunt apud Herodotum, in Melpomene, Tyllagetis vicini *Ἰσπράται*, quod est aut Turcae aut Iura.

G Consentaneum est autem, gentem Turcicam significari appellationibus Gog, & Magog, quos Ezechiel ait gentem septentrionalem esse. capite 18. & 19.

H Apparet & Danielelem, de Saracenico regno loqui, cum praedicat quartae Monarchiae distractionem, postquam, tale regnum venturum esse, inquit, quod & novam doctrinam,

contumeliosam contra Deum, propagabit, & bella geret aduersus sanctos.

Id perspicuè congruit ad regnum Saracenicum, in quo doctrina expressè contraria Euangelio traditur, quæ, vt inuitaret animos militares, astutè laxat, in priuatis moribus, licentiam, in publica consociatione, beneficentiam, cōcordiā, & decus militiæ confirmat. Et quia sciebat diffidia oriri, de difficilibus articulis, qui nō iudicantur ratione, remouit doctrinam de tribus personis diuinitatis, & contendit tantum vnicam personam esse Deum. Negat in Christo duas esse naturas. A
B

Hæc auidè accipiebant Iudæi, & plurimi, qui Samosatēnica contagia, in illis locis, habebant: sicut & narratur, in Alcorano scribendo, Sergium Monachum, & alios quosdam Hæreticos, & Iudæos adhibitos esse, quorum deliberatione popularia dogmata electa sint, & res ostendit, hæc duo astutè confusa esse, enthusiasmorum simulationes, & dogmata popularia, sicut ab Anabaptistis. C

Deinde taxauit Mahometus Euangelium, quod prohibeat vindictam, & non cogat gladio populos, ad obedientiam. Vt igitur legē suam armarēt Mahometus, dicit Imperium suæ genti, quia sit orta à Sara, promissum esse, & id armis occupandum esse, & cogendas esse omnes gēres, vt aut legi Mahometicæ obediant, aut viuant oppressi seruitute. Hæc enim verba leguntur in verbis excerptis ex Alcorano, ὅτι ἐκ ἡλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους δῆναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῶ, θάνατος ἔσαι ἢ τιμωρία ἢ φόβος δῆναι. D
E

Ordinat igitur militares gradus, & attribuit Ducibus, & militibus certa stipendia, ex pensionibus publicis, quas non licet ad alios vsus transferre. Deinde seditiosos, desertores, & taxantes aliquid in Alcorano, iubet interfici, vt legitur in excerptis: εἰ τις λόγον ἀπορίας ἔποιε εἰς τὸ νόμον, παρευθὺς θανάτῳ τελευτήσει. F

Vt autem, & illecebras addat, concedit πολυγαμίαν, & finit fieri diuortia, priuato arbitrio, sine cognitione iudicū, & sine manifesta causā. Deinde, vt sit occasio beneficentiæ, quæ prodest ad concordiam, non solum iubet largiri pauperibus, sed etiā, pro delictis, ordinat multas dādas pauperibus. Ita remissionem peccatorum transfert in satisfactionem: &, si quis fecit stuprum, aut adulteriū, aut iurauit falsò, diues vestiāt decē inopes, aut redimat precio captiū. Inops vestiāt duos pauperes. Homicidia, & furta G
H

furta punit sicut lex Moisi. Ita, duo præcepta, vtilitatis causa, vtcunque retinet: Non occides, & Non furtum facies.

Deinde, vt distinctionem suæ multitudinis, à cæteris gentibus, faceret, & aliqua religionis species esset, ceremonias addidit, sed paucas, quia turba militaris non patitur multa talia vincula.

A Retinuit circumcisionem, vt confirmaret persuasionem, de regno promisso, posteritati Saræ. Instituit diem festum, qui nobis est sextus dies hebdomadæ. Iubet quotidie disciprecationem quinquies: Concedit vesci omnium quadrupedum, volucrum, & piscium carnibus, excepta suilla carne. Seruantibus hanc legem, promittit victorias, & opes, in hac vita, & post hanc vitam; in paradiso, vt ipse nominat, delicias, & gaudia sine fine, ac certò beatos fore, affirmat, omnes fortiter præliantes in acie.

B **C** Has leges, cum turba militaris libenter acciperet, citò creuit multitudo, & victoriæ legis autoritatem auxerunt. Est autem forma propemodum Laconicæ similis, præcipuè ad militiam directæ.

D Scripserunt refutationes Græci, quas inspicere vtile est, in quibus hoc rectè dicitur:

Nullam doctrinam de Deo posteriorem Apostolis, quibus Filius Dei, resurrectione mortuorum, testimonium dedit, dissentientem ab Euangelio, veram esse.

E Manifestum est autem Mahometi doctrinam plus quingentis annis posteriorem esse Apostolicam, & ab Apostolica dissentire,

Non est igitur vera,

Huic argumento, & hoc addatur:

F Impossibile est esse Ecclesiam Dei, cætum ex professo reiicientem scripta Prophetica, & Apostolica.

Mahometistæ ex professo reiiciunt scripta Prophetica, & Apostolica.

Non igitur sunt Ecclesia Dei.

G Hanc confirmationem toto pectore teneamus, & primum nobis præmonitionem Danielis proponamus, qui ait: Hoc cornu venturum, inclinata Monarchia, potentius cæteris regnis, habiturum oculos, & sermonem grandiloquum, & sermones contra verum Deum locuturum esse, & bella

H gesturum contra sanctos, & habiturum victorias.

Hæc omnia congruunt ad Saracenicum regnum, quod ortum est initio, tribus cornibus, à Romana Monarchia auulsis, Syria, Aegypto, & Aphrica. Oculi verò significant le-

gem astutè cogitatam, & os loquens contra verum Deū, significat blasphemias contra Filium Dei.

Hac prædictione Danielis commonefacti, postea videamus, ubi, & quomodo dissentiat Mahometi doctrina, à scriptis Prophetis, & Apostolicis. Qua in consideratione, necesse est discerni Legem, & Euangelium, & vsum legis, qui proprius est ministerij Ecclesiæ, & vsum politicum. Quamquam enim politica quædam, in lege Mahometi plausibilia sunt, sicut Daniel ait, hoc cornu oculos habere: tamen sciamus totam legem Mahometi tantum esse politicam formam, pene Laconicam. Interea verò deleri à Mahometo propriam Euangelij vocem, de Filio Dei, neque, quis sit, neque cur missus sit, rectè dicit. Hæ igitur regulæ firmissimè teneantur:

Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

Hæc est vita æterna, vt agnoscant te verum Deum, & quem misisti, Iesum, esse Christum.

1. Ioh. 2. Omnis negans Filium, neque Patrem habet.

Ioh. 14. Nemo venit ad Patrem, nisi per Filium.

Ioh. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in vnigenitum Filium Dei.

Item; Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

1. Cor. 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

His perspicuis, & firmis testimoniis, muniti, execremur Mahometum, qui primùm negat in Christo esse duas naturas. Negat hæc dicta: Mundus per ipsum factus est: Antequam Abraham natus est, ego sum. Deinde de causis missionis, audacissimè negat Christum missum esse, vt eius mors sit precium pro peccatis nostris, vt propter eum dētur remissio peccatorum, imputatio iustitiæ, Spiritus sanctus, & hæreditas vitæ æternæ. Negat per eum, & propter eum fieri resurrectionem mortuorum. Negat hanc vocem Prophetarum, & Apostolorum: Ponit animam suam hostiam pro peccato. Sanguis Christi purificat nos, ab omni peccato. Iustificamur fide, gratis, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem posuit pro nobis propiciatorem. Tantum dicit, Christum fuisse legislatorem, & quidem inermem, & inutilem Imperio.

Cum igitur Mahometus manifestè blasphemus sit, doctrinam de persona Christi, & de officiis corrumpens, & palam contradicat Prophetis, & Apostolis, confirmemus

nos

nos regulis supra recitatis, ex Prophetis, & Apostolis: Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet.

A Hæc cogitantes, etiam quotidie seiungamus inuocationem nostram, à colluue Mahometica, & Deo gratias agamus, quod nos Ecclesiæ suæ inseruit. Quanquam enim ingens multitudo est, & potentia gentium, in maxima parte generis humani, quæ Mahometi blasphemias amplectuntur: tamen firmissimè statuamus, impossibile esse, tales esse Ecclesiā Dei, qui, ex professō, reiiciunt scripta **B** Prophetica, & Apostolica, & negant Christum esse redēto-rem. Deinde fingunt se, suis eleemosynis, & labore militis, mereri remissionem peccatorum, & vitam eternam.

C Hæc refutatio Mahometica, sumpta ex Euangelio, est illustris. Alij legalia quædam taxant. Sed deletio Euangelij, est longè maius scelus. Postea & legalia aspiciantur.

D Semper confusiones libidinum, sunt signa impietatis. Mahometus re ipsa delet coniugium, cōcedens diuortia, pro cuiusque arbitrio, etiamsi nullæ probabiles causæ sint. Nam ducere, & abiicere, cum libet, re ipsa est vulgaris scortatio. Dissentiunt etiam à doctrina diuina, prohibitio vini, & suillæ carnis.

E Nec disputandum est: Quare finat Deus tantam multitudinem, tam horribiliter decipi, & perire? & quare blasphemos occupare summa Imperia finat? sed dolendum est potius, tantam esse potentiam Diabolorum, & tantam miseriam, & malitiam generis humani.

F Tradidit Deus, illustribus testimoniis, scripta Prophetica, & Apostolica. Hæc nota sunt, & amplecti eas, omnes debebant: sed multi volentes aspernantur. Quare impietas, & ingratitude puniuntur, cœcitate, & furoribus. Deinde intuentes tam tristia exempla, exitij maximæ partis generis humani, firmitus amplectamur doctrinā Prophetica, & Apostolicā, & simus memores dicti æterni Patris: Hic est Filius meus dilectus, hunc audite. Et assidua inuocatione Filij Dei, nos doceri, gubernari, & confirmari petamus. Ipse nos ad sese vocat, inquiens: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

G Quod verò summa Imperia Mahometici diu tenuerūt, consolemur nos doctrina Euangelij, quæ ostendit Ecclesiam subiectam esse cruci, & non esse parem multitudini impiorum, iuxta dictum Prophetæ: Reliqui mihi populū pauperem in terra, inuocantem nomen meum. Et tamen **H** erigamus nos, articulo fidei: Credo esse Ecclesiā Catholi-

eam: qui affirmat esse aliquem mediocre cœtum, placentem Deo: & discamus, qui sit, & vbi sit ille cœtus, & nos in eum includamus, iuxta dictum: Plantati in domo Domini, in atrijs Dei nostri florebut.

Forma etiam inuocationis nostræ, discernat nos à Mahometicis, & aliis impiis, & sit commonefactio de naturis in Christo, & propriis eius beneficiis, ac latè, verum Deum inuocemus, fiducia Domini nostri Iesu Christi, & nos ab omnibus hostibus Christi seiungamus. A

Intueamur etiam mente, patefactiones Dei, hunc verū Deum certis testimoniis patefactum alloquentes, sicut primum præceptum dicit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te, de terra Egypti, & adiungantur dicta de Filio: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. In hac cogitatione, & gratias agamus Deo, quod nos verè Ecclesiæ ciues fecit. Hac igitur forma vtor. B

OMnipotens, æterne, viue, & vere Deus, æterne, & vnice Pater Domini nostri Iesu Christi, qui, vnà cum Filio tuo cœterno, Iesu Christo, & Spiritu tuo sancto, creasti cœlum, & terram, & homines, & alias creaturas: sapiēs, bone, verax, caste, iuste, iudex, libetrime, & misericors, diligens, & exaudiens nos, qui dixisti: Vniū ego, dicit Dominus, nolo mortē peccatoris, sed vt cōuertatur, & viuat: Confiteor tibi, me miserū peccatorē esse, & doleo, quod offendi te: at supplex oro, vt miserearis mei, remittas mihi omnia peccata mea, & me iustifices, & salues, per, & propter Filium tuū, Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluisti pro nobis esse victimā, καὶ μεσίτην, καὶ ἱκέτην, miranda sapientia, & immensa bonitate: & sanctifica me, Spiritu tuo sancto, vniū, casto, & veraci. Collige inter nos Ecclesiam, & eam gubernā. Da Ecclesiæ politias honestas, & tranquillās. Da nobis victum, vires corporis, rege studia doctrinarum, & fac me vas misericordiae, nec sim vas iræ. Mitiga pœnas publicas, & priuatas, propter Filiū tuum, Dominum nostrum Iesum Christum *αὐτοῦ ἐν ὀνόματι καὶ ἐν ἡμῶν*, & propter tuā gloriā, vt te, in tota æternitate, celebremus, & tibi gratias agamus. Amē. Credo, Domine, opem fer imbecillitati meæ: Sicut dixit Dominus noster Iesus Christus: Petite, & accipietis. D

Hæc inserui historiæ, quia series rerum gestarum, simul commonefactio est, de doctrinis. E

Porrò, in historia Heraclij, cōsideranda est, & incesti cōiugij F

iugij pœna. Prior coniunx Heraclij fuit Fabia Eudoxia, ex qua natus est filius, qui nominatus est Constantinus iunior, cuius posterij aliquot retinuerunt Imperium, quamquam Nouerca ipsum veneno necauit, vt Imperium ad filium, natum in coniugio incesto, transferret. Nam Heraclius, post mortem Fabiæ, duxit fratris filiam Martinā, ex qua natus est Heraclionas. Hunc, vt faceret Imperatorem mater, veneno tollit Constantinū, sexto mense postquam patri Heraclio successerat. Adiunxit hæc consilia Pyrrhus Patriarcha, qui oderat Constantinum rectè sentientem.

Tenuerunt Imperium Martina, & filius Heraclionas, nō toto biennio. Nam Senatus eos cepit, & matri linguam præcidit, ne oratione populum cōcigaret. Filio nares præcisæ sunt, & missi in exilium in Cappadociam, ibi in carcere mortui sunt. Pyrrhus Patriarcha, ex fuga retractus, & interfectus est.

Hæ pœnæ secutæ sunt incestum coniugium, parricidiū, & impietatem.

D Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo quinto.
Anno Romæ, millesimo, trecētesimo, nonagesimo sexto.
Anno Christi, sexcentesimo, quadagesimo quarto.

CONSTANS.

E Constans, filius Constantini iunioris, nepos Heraclij, pulsa Martina incesta, cū filio, à Senatu factus Imperator, tenuit Imperium annos viginti septem, infelix aduersus Saracenos. Domi fratrem Theodosium interfecit, & fauens Monothelitis, pios aliquos, taxantes errorem, occidit. Ipsius mandato, Theodorus Calliopa Exarchus, fraude cepit Martinum Romanum Episcopum, victūque Constantinopolin misit, vbi Constans eum in Thraciam Chersonesum inclusit, in qua Martinus fame, & squalore carceris aliquantō post extinctus est.

G Adeo autem creuerant res Saracenicæ, ab initio regni Mahometici, quod collocatur in annum Christi, sexcentesium, vicesimum tertium: annum Heraclij, decimum tertium, vsque ad hunc annum Christi, sexcentesium quinquagesimum quintum, annum Constantis, decimum tertium, vt iam classe, ex Phœnicia, missa, Asiæ littora popularentur.

H Constans, anno decimo tertio, sui Imperij, scribitur, magno prælio in Lycia, à Saracenico duce Muthauia, victus

esse. Tunc & Rhodum Saraceni spoliarunt, ubi, quæ de colosso Solis narrantur, omitto, quia Plinius scribit, multo ante fuisse euersum terræmotu. Sed prædæ magnitudo, ex toto littore, dedit occasionem illi fabulæ. Constans tandem & in Italiam venit, ubi victus à Longobardis, cum A
eis inducias fecit, spoliataque vrbe Roma, in Siciliam rediit, ubi infelix Imperator, perfusus feruente aqua, in balneo strangulatus est.

Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, tricesimo secundo.

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, vicesimo tertio.

Anno Christi, sexcentesimo, septuagesimo.

CONSTANTINVS.

Constantinus Barbarus, seu Pogonatus cœpit regnare, cum pater eum, ante Italicam expeditionem, cōsortem Imperij fecisset, & coronari iussisset. Regnavit annos decem, & septem, felicior patre.

Saracénica classis, tunc ad Byzantiū vsque, accessit, unde repulsa, Cyzicum occupavit. Cūque, toto septennio, in eo loco commoraretur, sæpè dimicatum est ad Byzantiū, donec tandem, Architecti Callinici arte, ignes sub aqua facti, naues Saracénicas incenderunt: quare, magna multitudi- E
ne deleta, reliqui fugere coacti sunt. Ad Maleam, ubi contrarij flatus sæpè efficiunt turbines, reliquæ Saracénorum naues, partim illisæ sunt scopulis, partim demersæ in mare. Cū igitur, circiter triginta millia Saracénorum periissent, Dux Muthauia pacem à Romanis petit. Facta F
est igitur pax annos triginta.

Post hoc bellum, noua gens arctoa, Bulgari, ad Mysiam inferiorem, quæ non procul à Byzantio abest, accesserunt, primūque tunc celebrari nomen Bulgarorum cœpit, quos existimo dictos esse à Bolga fluuiο, cuius fontes sunt G
non procul à Liuonia, in paludibus Moscouiæ. Adeo autem crescit, fluens versus Orientem, vt viginti quinque nauigabilibus ostiis influat in mare Caspium. Cū autem Bulgari Romanum exercitum vicissent, Imperator pacem cum eis fecit, deditque eis sedem in Mysia inferiore, H
quæ nunc quoque Bulgaria dicitur.

Anno duodecimo, huius Constantini Barbatī, videlicet anno Christi, sexcētesimo, octogesimo primo, Synodus oi-

28/16/17/18/19/20/21/22/23/24/25/26/27/28/29/30/31/32/33/34/35/36/37/38/39/40/41/42/43/44/45/46/47/48/49/50/51/52/53/54/55/56/57/58/59/60/61/62/63/64/65/66/67/68/69/70/71/72/73/74/75/76/77/78/79/80/81/82/83/84/85/86/87/88/89/90/91/92/93/94/95/96/97/98/99/100/101/102/103/104/105/106/107/108/109/110/111/112/113/114/115/116/117/118/119/120/121/122/123/124/125/126/127/128/129/130/131/132/133/134/135/136/137/138/139/140/141/142/143/144/145/146/147/148/149/150/151/152/153/154/155/156/157/158/159/160/161/162/163/164/165/166/167/168/169/170/171/172/173/174/175/176/177/178/179/180/181/182/183/184/185/186/187/188/189/190/191/192/193/194/195/196/197/198/199/200/201/202/203/204/205/206/207/208/209/210/211/212/213/214/215/216/217/218/219/220/221/222/223/224/225/226/227/228/229/230/231/232/233/234/235/236/237/238/239/240/241/242/243/244/245/246/247/248/249/250/251/252/253/254/255/256/257/258/259/260/261/262/263/264/265/266/267/268/269/270/271/272/273/274/275/276/277/278/279/280/281/282/283/284/285/286/287/288/289/290/291/292/293/294/295/296/297/298/299/300/301/302/303/304/305/306/307/308/309/310/311/312/313/314/315/316/317/318/319/320/321/322/323/324/325/326/327/328/329/330/331/332/333/334/335/336/337/338/339/340/341/342/343/344/345/346/347/348/349/350/351/352/353/354/355/356/357/358/359/360/361/362/363/364/365/366/367/368/369/370/371/372/373/374/375/376/377/378/379/380/381/382/383/384/385/386/387/388/389/390/391/392/393/394/395/396/397/398/399/400/401/402/403/404/405/406/407/408/409/410/411/412/413/414/415/416/417/418/419/420/421/422/423/424/425/426/427/428/429/430/431/432/433/434/435/436/437/438/439/440/441/442/443/444/445/446/447/448/449/450/451/452/453/454/455/456/457/458/459/460/461/462/463/464/465/466/467/468/469/470/471/472/473/474/475/476/477/478/479/480/481/482/483/484/485/486/487/488/489/490/491/492/493/494/495/496/497/498/499/500/501/502/503/504/505/506/507/508/509/510/511/512/513/514/515/516/517/518/519/520/521/522/523/524/525/526/527/528/529/530/531/532/533/534/535/536/537/538/539/540/541/542/543/544/545/546/547/548/549/550/551/552/553/554/555/556/557/558/559/560/561/562/563/564/565/566/567/568/569/570/571/572/573/574/575/576/577/578/579/580/581/582/583/584/585/586/587/588/589/590/591/592/593/594/595/596/597/598/599/600/601/602/603/604/605/606/607/608/609/610/611/612/613/614/615/616/617/618/619/620/621/622/623/624/625/626/627/628/629/630/631/632/633/634/635/636/637/638/639/640/641/642/643/644/645/646/647/648/649/650/651/652/653/654/655/656/657/658/659/660/661/662/663/664/665/666/667/668/669/670/671/672/673/674/675/676/677/678/679/680/681/682/683/684/685/686/687/688/689/690/691/692/693/694/695/696/697/698/699/700/701/702/703/704/705/706/707/708/709/710/711/712/713/714/715/716/717/718/719/720/721/722/723/724/725/726/727/728/729/730/731/732/733/734/735/736/737/738/739/740/741/742/743/744/745/746/747/748/749/750/751/752/753/754/755/756/757/758/759/760/761/762/763/764/765/766/767/768/769/770/771/772/773/774/775/776/777/778/779/780/781/782/783/784/785/786/787/788/789/790/791/792/793/794/795/796/797/798/799/800/801/802/803/804/805/806/807/808/809/810/811/812/813/814/815/816/817/818/819/820/821/822/823/824/825/826/827/828/829/830/831/832/833/834/835/836/837/838/839/840/841/842/843/844/845/846/847/848/849/850/851/852/853/854/855/856/857/858/859/860/861/862/863/864/865/866/867/868/869/870/871/872/873/874/875/876/877/878/879/880/881/882/883/884/885/886/887/888/889/890/891/892/893/894/895/896/897/898/899/900/901/902/903/904/905/906/907/908/909/910/911/912/913/914/915/916/917/918/919/920/921/922/923/924/925/926/927/928/929/930/931/932/933/934/935/936/937/938/939/940/941/942/943/944/945/946/947/948/949/950/951/952/953/954/955/956/957/958/959/960/961/962/963/964/965/966/967/968/969/970/971/972/973/974/975/976/977/978/979/980/981/982/983/984/985/986/987/988/989/990/991/992/993/994/995/996/997/998/999/1000

ἡμετέραν, ab Imperatore conuocata est Byzantium, quæ nominatur Sexta, in qua, de contagiis Samosatani, disputatum est. Erant enim, qui contendebant in Christo tantum esse vnicam voluntatem; qui ideò Monotheletæ nominati sunt. Hi rectè, significabant hoc quoque: se sentire, vnicam tantum esse in Christo naturam. Huius Synodi mentionem rursus faciam, cum infrà, de Ecclesia eius temporis, dicam. Decessit placidè Constantinus Imperator, facta pace in Imperio Orientis, & in Ecclesia.

B Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, quadragesimo nono.

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, quadragesimo.

Anno Christi, sexcentesimo, octogesimo septimo.

C

IUSTINIANVS.

Iustinianus, filius Barbati, factus Imperator à patre, tenuit Imperium annos decem, ante exilium, deinde restitutus, regnavit annos sex. Fuit vltimus stirpis Heraclij, inquietus, crudelis, & infelix. Ac multarum ei calamitatum causæ fuerunt, duo eius domestici assentatores, & sycophantæ, qui nimiam potentiam sibi sumserunt, ut apud Theodosium iuniore Eutropius, quem Gorgonem cognominarunt. Horum sycophantarum alter fuerat Monachus nomine Theodosius, cui, cum summam auctoritatem tribueret, nominavit eum Generalem. Alter Stephanus, nominatur Sacellarius, qui regit consilia de religione, etiam matrem Imperatoris verberare ausus est. Hi duo assentatores crudelitatem in Duces exercebant. **L**eon-
Dtium Ducem, biennio in carcere retinuerunt, qui, cum euasisset è carcere, adiuuante Patriarcha, factus est Imperator. Hic Iustiniano nares præcidit, eumque Chersonem relegauit, cum annos decem Imperium tenuisset. Duos sycophantas aulicos Theodosium, & Stephanum, funibus
F ad pedes alligatis, per urbem traxit, postea combussit.

G Hic exitus aulicorum sycophantarum fuit, non mitior, quàm Seiani apud Tiberium, apud Seuerum Plautiani, apud Theodosium iuniorem Eutropij. Nec diutius triennio Leontius Imperium tenuit. Nam Tiberius Apfimar-
Hus, qui rediens cum exercitu, ex Africa pulsus à Saracenis, metuens Leontium, à suo exercitu dictus est Imperator. Hic Leontium, truncatis naribus, in monasterium in-
Iclusit. Contra Saracenos in Syriam misit fratrem Hera-

clium, qui aliquantisper eos repressit.

Tenuit Imperium annos septem. Rediit autem Iustinianus, adiutus a Bulgaris, qui Leontium & Apfimarum per forum vinctos duci iussit, prostratis coram ipso, colla calcavit, deinde eis capita præcidit: Callinico Patriarchæ A oculos effodit, Heraclium, fratrem Apfimari, suspensum strangulavit. Cum autem, aduersus Chersonem, classem misisset, exercitus Philippicum Bardanem Imperatorem fecit, qui properans ad Constantinopolin, Iustinianum, & filium eius Tiberium, abstractos ab ara, occidit. Ita tres B Imperatores, exiguis interuallis, occisi sunt.

Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, septuagesimo quinto.

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, sexagesimo sexto. C

Anno Christi, septingentesimo, decimo tertio.

PHILIPPICVS BARDANES.

Philippicus Bardanes factus Imperator ab exercitu, qui à Iustiniano defecerat, tenuit Imperium annos duos, deleuit imagines in templis, sextæ Synodi decreta oppugnauit, & Monotheletas rursus defendit. Sed D Artemij Secretarij consiliis, oculis priuatus, in carcerem coniectus est.

Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, septuagesimo septimo. E

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, sexagesimo octauo.

Anno Christi, septingentesimo, decimo quinto.

ARTEMIVS.

Artemius, qui nominatur Anastasius secundus, tenuit Imperium annum vnū, & tres menses, vir eruditus. Fuerat enim inter Secretarios præcipuus, cumque amans esset concordie in Ecclesia, repressit eos, qui sextam Synodum oppugnabāt, sed in bello infelix fuit, quia exercitus corrupti seditionibus proximorū Imperatorū, cum licentiā frenari agrè ferrent, Theodosiū Adramittenū Imperatorē fecerunt, qui, pulso Artemio, & in monasteriū incluso, tenuit Imperiū non amplius vno anno, idque volēs cessit Leoni Isauro. Sed Artemius, post annos aliquot, collecto ex Bulgaris exercitu, recuperare Imperium conatus est; verū proditus Leoni, interfectus est. H

Anno mundi, quater millesimo, sexcentesimo, octogesimo.

Anno

Anno Romæ, millesimo, quadringétesimo, septuagesimo primo.

Anno Cbristi, septingentesimo, decimo octauo.

LEO TERTIVS.

A **L**eo tertius, hoc nomine, Isaurus Canon antea nominatus, rexerat Alanos. Postea ab Artemio contra Saracenos missus, cum audiuisset contra Artemium factum Imperatorem Theodosium, ipse, tanquam defensor Artemium, redit Nicomediam, & capto filio Theodosii, paciscitur cum patre, ut Imperio cedat. Ita Leo Isaurus sibi Duces, & exercitus omnes, iurare iubet. Tenuit Imperium annos viginti quinque,

Dignissima verò consideratione sunt, huius Leonis Isauri tempore, bella Saracenica, quæ legentes, tempora considerent, quàm celeriter potentia Saracenica creuerit, & quàm triste exemplum sit, tot gentes fascinatas à Diabolis, subita amentia deficere à filio Dei. Clarè enim, in hac historia conspicitur, verum esse versum Sophoclis:

Ταχὲϊα αἰεὶ δὲ τῶν κακῶν ὁ δὲ ἥτορ ἐστὶ.

D Agnoscamus autem, & diuinitus depulsos esse à Gallia, pulcherrimis victoriis, Caroli Martelli, Ducis Brabantia, qui fuit auus Caroli Magni Imperatoris.

At tempora primùm conferantur: Mahomet cœpit regnare, anno sexcentesimo, vicesimo tertio. Christi. Ab hoc anno, vsque ad initium Leonis Isauri, videlicet vsque ad annum Christi, septingentesimum, decimum octauum, sunt anni centum, & quinque. Intra hoc spatium Mahomet, & successores eius, qui Saraceni, & Agareni nominantur, positi sunt Arabia, Palæstina, Syria, Persia, Ægypto, Africa, Traiecerunt & ex Africa, in Hispaniã: quam, cum decem annos tenuissent, in Galliam, vsque ad Turonum, treceta & septuaginta millia Saracenorum infusa sunt. Alibi verò progressi in minorem Asiam, obsederunt, regnante Constantino Barbato, Byzantium circiter annum sexcentessimum, septuagesimum quartum; vnde repulsi, redeunt cum maiore classe, sub Leone Isauro, post annos circiter quadraginta, videlicet Leonis Isauri initio. Tunc rursus bienio Constantinopolin obsident, Duce Masgada, sed rursus, singulari ope diuina, repulsus est. Nam Saracenicus exercitus fame, & pestilentia periit: naues fulminibus submersæ sunt, aliquæ ignibus, arte sub aqua factis, incensæ sunt. Ità rursus aliquâtisper Saraceni repressi sunt, ne Asia minore, & Byzantiopotirentur.

Sed maiora bella duo, in Gallia, mota sunt. Primum e-
 nim in Galliam, rex Abidiramus duxit multitudinem Sa-
 racenorum, cuius numerus traditur fuisse triginta millia
 hominum. Hunc Eudo Vvestgottus, Aquitaniae dominus,
 contra Francos attraxerat. Iamque Burdegalam Saraceni, A
 vi captam, diripuerat, & vsque ad Turonum, magna mul-
 titudine Christianorum trucidata, peruenerant. Erant in
 summo periculo Gallia, & Italia.

Relictis igitur bellis Saxoniciis & Frisiacis, Carolus Mar-
 tellus, Dux Brabantiae, robur regni Francici ducit contra B
 Saracenos. Clam etiam ab Eudone petit, ne, Christianum
 nomen in Europa deleri sinat, eumque monet, vt relicta
 societate Saracenorum, coniungeret se cum Francico exer-
 citu. Praelio igitur facto, Deo iuueniente, vincit Caroli Mar-
 telli exercitus, & tota illa multitudo Saracenorum truci- C
 datur, periit in acie rex Abidiramus.

Hac tanta clade accepta, Saraceni tamen nondum quie-
 uerunt. Nam aliquantò post rursus ex Hispania, duo in-
 gentes exercitus Saracenicis, in Galliam effusi sunt, freti
 societate Vvestgottorum in Aquitania, & Narbonensi D
 Gallia. Rex Saracenorum Athinius, cum magna classe:
 Galliam Narbonensem inuasit, & Auinionem, subita vi,
 cepit, eamque belli arcem fecit. Hanc obsidione cincta,
 rursus Carolus Martellus, magna cum difficultate, expu-
 gnatam, recipit, & Saracenos, magno numero trucidato, E
 expellit. Rex Athinius, cum parte copiarum, in naues fu-
 giens, Narbonem delatus est. Hanc urbem cum obside-
 ret Carolus Martellus, alter rex Saracenorum Amorræus,
 vt circumfessis opem ferret, ex Hispania venit. Properat
 Carolus ne hostium exercitus coniungantur, & in valle F
 Carbona, ad fluuium Birram, cum Saracenis dimicat. Ibi,
 inter primos, occiso Amorræo, acies perculsa morte regis,
 fugere coepit, exercitus partim in flumine submersus est,
 partim trucidatus.

Cognita Amorræi clade, Athinius ex Narbone, cum
 suo exercitu, fugit, & præda, ex insulis Liguriae vicinis, G
 auecta, in Hispaniam rediit. Narbonam Carolus, ne
 Vvestgotti inde noua bella molirentur, deleuit.

Repressi his cladibus Saraceni, qui se Gallia, & Italia
 potituros esse, sperauerant, deinde semper, inter Pyre- H
 naeos montes, se continuerunt. Nec existimo bellum vti-
 lius, & difficilius, post id tempus, vllum gestum esse: quia,
 non solum Galliae vastatio, sed etiam propagatio Mahome-
 tica

ticæ impietatis, in reliquam Europam, prohibita est. Quid est autem melius, quàm simul & tot ciuium corpora, & familias defendere, & in præsentia, & ad posteritatem, manifestas blasphemias depellere?

- A Hæ sunt iustæ, & magnæ causæ, cur viri fortes, arma induant, vt in Symbolo, Hispanicus rex Alphonsus, auem pelecantum sibi pectus fodientem, & sanguine suos pullos alentem, pinxit, & adscripsit: Pro lege & pro grege, significans has duas esse iustas bellorum causas: Depulsionem latrociniorum à corporibus, & depulsionem blasphemiarum.

Profuit autem etiam hæc victoria in Hispania; quia reliquæ Christianæ, ex gente Gottica, retinuerant loca horridiora vicina Pyrenæis montibus, Cantabriam, & Asturiam. Inde progressæ paulatim, domitis Saracenis, recuperauerunt Hispaniam. Ex illis Gotticis reliquiis, orta est stirps proximorum regum Hispanicorum, ex quibus materna origo est Carolo Imperatori.

- D Agnoscamus igitur Dei beneficia, & ei gratias agamus, subinde restituenti mediocrem statum, sicut tunc Carolum Martellum, ad iusta bella excitauit, & consilia, & dextram eius rexit. Fuitque, propter has victorias, mediocris pax Europæ annos circiter centum, regnantibus Pipino, Carolo Magno, & Ludouico Pio. Horum etiam Principum virtutem celebremus, qui fuerunt organa Dei, & non contumaciter ei repugnarunt, sicut faciunt Tyranni, qui, volentes, iustitiæ suas cupiditates anteferunt.

- E Vt autem, qui fuerit Carolus Martellus, consideretur sciendum est, in historia Francica, Maiores domus nomen, nari, qui fuerunt, post reges, summi gubernatores aulæ, vel regni, vt nos dicimus *Hoffmeister*: illi dixerunt *Hausmeier*, quod Latini scribæ interpretati sunt, Maiorē domus. Hunc gradum dignitatis, regi proximum, tenuit Martellus, cum esset Dux Brabantia. Iuuenem nouerca Vvoldruda, mortuo Pipino parte, carceri inclusit in Colonia Agrippina: Inde tamen diuinitus euasit. Recuperata dignitate paterna, compescuit Frisios. Deinde in Aquitania vicit Eudonem. Postea Franci Principes regnum ei obtulerunt, quod recipere noluit, contentus paterna dignitate. Deinde Saracenos infusos in Galliam, magnis præliis, deleuit; in quibus auxilia habuit regis Lōgobardorum Landbrandi, Landfridi, ducis Alemannorum, & Odillonis ducis Bauariæ.

Ex tot gentium fortissimarum auxiliis, æstimari potest,

B. j.

magnum Europæ periculum à Saracenis fuisse: singulari etiam sapientia, tot gentes coniunctas esse, ad tanti belli societatem, in quo rectè de Martello dici potest, ut de Themistocle dictum est: Victos esse ab eo Persas, fortitudine; socios verò lenitate: τὰς μὲν πολέμους ἀνδρείᾳ, τὰς δὲ συμμάχους ἐὺ νουθεσίᾳ νικηθῆναι.

Tanta igitur eius autoritas fuit, ut cum Ludbrandus rex Longobardorum, urbem Romam obsideret, & Romanus Episcopus auxilium peteret, Carolus Martellus, tantum legatione missa, perfecit, ut Longobardus ab urbe Roma discederet, ac cum Episcopo Romano pacem faceret.

Tenuit paternam dignitatem annos viginti sex. Decessit, anno Christi, septingentesimo, quadragesimo, primo, undecimo calendas Nouembris, non multò ante mortem Imperatoris Leonis Isauri. Sepultus est autem inter reges Francicos, in æde Dyonisij, & sepulchro additum est hoc epitaphium:

Ille Brabantinus Dux primus in orbe triumphans,

Malleus in mundo specialis Christicolarum:

Dux, dominusq; ducum, regum quoque rex fore spernit.

Non vult regnare, sed regibus imperat ipse.

Hæc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & excellenti virtute, nolui omittere; quia harum tantarum rerum consideratio, propter multas grauissimas causas, utilissima est. Nunc ad Leonis Isauri postremum actum accedo.

Cum, repulsis à Byzantio Saracenis, Leo Isaurus aliquid otij nactus esset, edictum proponit, quo iubet deleri imagines in templis. Inde nominatus est εἰκονόμαχος. Omitto fabulas, quæ narrant, eum à Iudæis incitatum esse. Hæc res adeò ingrata fuit Romano Episcopo Gregorio tertio, ut fulmen excommunicationis contra Leonem Isaurum, propter εἰκονομαχίαν ediderit, prohibuerit etiam in Italia tributa ei solui.

Hæc initia fuerunt coniunctionum, & fœderum Pontificiorum, cum Francis. Erant alioqui magno in odio Græci Imperatores, & Exarchi magnam crudelitatem in Italia exercebant. Florebant autem Franci, non solum potentia, sed etiam fama iustitiæ, & pietatis. Ideò defensio ab eis postea aliquoties petita est, sicut vsitatum est, contra Tyrannos, vicinam defensionem quærere, & scriptum est: Propter iniustitiam regna transferuntur. Tunc verò, & prætextus religionis accessit, quod Leo Isaurus, & deinde filius imagines, & statuas delebant.

Anno

Anno mundi, quater millesimo, septingentesimo, quarto.

Anno Romæ, millesimo, quadringentesimo, nonagesimo quinto.

A Anno Christi, septingentesimo, quadragésimo, secundo.

CONSTANTINVS.

B **C**onstantinus Copronymus, filius Leonis Isauri, viuo ptre, coronatus est à Patriarcha, cui nomē fuit Germanus. Tenuit Imperium annos triginta quinque.

Nominatus Copronymus, quòd infans, in sacro baptismi ritu, in aquā baptismi stercus ex ventte eiecit. In delendis imaginibus templorum vehemētior fuit patre. Ideò contra eum factus est Imperator, consensu Patriarchæ, & nobilitatis, Arrabasdus, quem prælio victum, post biennium Copronymus cepit, & ipsi, & duobus eius filiis oculos effodit. Patriarcham verberare iussit, & impositum asino conuersa facie ad caudam, quam manibus teneret, circumuehi.

C **D**um Bulgaris varia gessit bella. Tandem, postquam variam crudelitatem, exercuit, morbo mortuus est.

Ipsius tempore desuit Exarchatus in Italia, & Pipinus filius Coroli Martelli, cū fuisset Maior domus annos decem, consensu procerum, factus est rex Francorum, anno Christi, septingentesimo, quinquagesimo primo.

E **S**cribitur, Romani Pontificis Zachariæ autoritate, proceres iuramento liberatos, coëgisse Hildericum, vt regium nomen deponeret, Hilderico in monasterium incluso. Pipinum Bonifacius Sueffione coronauit. Deinde Pipinus bis in Italiam vocatus est, contra Longobardorum regem Astulfum. In vtraque expeditione, modestia Pipini verè heroica fuit, quam fortassis eò maiore cura præstitit, quia fuit educatus apud regem Lutebrandum. Ideò sic consuluit paci, vt regnum Longobardorum non deleuerit, ac ne quidem vestigium in Italia occupauerit.

G **I**n priore expeditione cū Astulfum Ticini circumfessum, coëgisset promittere pacem, datis obsidibus, hac pactione contentus, mox in patriam redit. Sed Astulfi ferocia magis irritata, quàm repressa fuit. Post abitum Pipini, Astulfus, contra pacta, maius bellū mouet: ducit exercitū ad urbem Romā, & obsidet eam tres mēses. Cū autem Pipinus rediisset in Italiam, relinquit obsidionem Romæ Astulfus, metuens regno Longobardico. Hic magis cōspi-

citur modestia Pipini : tantum priores conditiones pacis seruari postulat, iubet contentum esse paterno regno, & abstinere ab vrbe Romana, & à reliqua Italia. Nec verbis contentus est Pipinus, vt antea, sed manet in Italia, donec præsidia Astulfus, ex vrbibus Rauenna, & aliis deducit. A

Fabula verò de donatione, quam, à Pipino factam esse, aliqui narrant, manifestè refutatur, ex Ludouici Pij historia, qui distinxit Italiae vrbes, quas vellet esse Imperatoris. Reddidisse Pontifici eas, quas ei Longobardi ademerant, consentaneum est. Fortassis & in Latio aliquas addidit, ceteras voluit esse liberas. B

Cum discessisset ex Italia Pipinus, ducit exercitum contra Saxones, & Bauaros. Rex Bauaricus Tassillo, sine dimicatione rediit in gratiam cum Pipino; qui iussit eum retinere regnum. Erat enim sororis Pipini filius. Sicut in Italia ostendit, reges decere iustitiã, & modestiam: ita & in Germania, modestiae exemplum ostendit. Saxonibus acie victis, etiam ita pax data est, vt suo contenti, nihil adimeret regno Francico, & suis legibus viuerent, tantum quotannis adducerent ad regem Francicum, trecentos bellatores equos. C

A Pipino etiam, scribunt, summum iudicium in Gallia, quod Parlamentum nominant, Lutetiae initio constitutum esse, quod sapientia iudicum, ordine cognitionis, seueritate executionis, longè antecellit omnibus iudiciis, in genere humano. Hec verè heroica sunt, iusta bella gerere, & in victoria iustitiam & modestiam retinere, & legitima iudicia, profutura toti posteritati, constituere. Hæc præcipua sunt, quæ in Occidente, Copronymi tempore acta sunt. Interea in Oriente, ex portis Caspiis effusi Turcæ, in Colchicam, & Armeniam irruerunt; vbi & cum Saracenis præliati sunt. Hanc fuisse causam existimo, cur Saraceni, aduersus Copronymum, nihil memorabile egerint. D

Etsi autem, Mauricij tempore, bella gesserunt Turcæ contra Persas: tamen, quia tunc à Persis repressi sunt, ea eruptio minus celebris est, quàm hæc secunda, in qua primum Saracenica arma experti sunt, quæ in tempora Copronymi, & Pipini incidunt. Sunt autem montes Caspij, vicini Iberiæ: vbi nunc quoque sunt vberes venæ metallica. Quare dictos esse existimo, quasi argenteos, quia Keseph argentum significat. Quando autem Turcæ & Saracenis eripuerint Imperium Asiae, postea dicemus. E

Anno F

Anno mundi, quatermillesimo, septingentesimo, tricesimo nono.

Anno Romæ, millesimo, quingentesimo, tricesimo.

Anno Christi, septingentesimo, septuagesimo septimo.

A

LEO QVARTVS.

B

C

Leo quartus, Copronymi filius, patri successit. Tenuit Imperium annos quinque. Coronatus à Patriarcha, viuo patre, qui ei despondit coniugem Irenen Atheniensem. Patrem imitatus est, in delēdis imaginibus. Exercitum in Syriam misit, qui magis irritauit Saracenos, quàm repressit. Nam, aliquantò post, Irene pacem cum Saracenis fecit, promisso tributo. Filium puerum coronari à Patriarcha curauit, nec multò post, febre pater extinctus est.

D

Anno mundi, quater millesimo, septingentesimo, quadregesimo quarto.

Anno Romæ, millesimo, quingentesimo, tricesimo quinto.

Anno Christi, septingentesimo, octogesimo, secundo.

I R E N E.

E

F

G

H

IRENE, cum filio adolescentulo, simul regnat annos decem. Postea domesticæ discordiæ varias confusionos pepererunt. Sed hæc prima gubernatio Irenes fuit tranquillior. Anno igitur septimo, Synodus *ὁικουμενικὴ* Niceæ congregata est, quæ nominatur Septima, in qua decretum factum est de restituēdis imaginibus. Nec ea res sine magno tumultu acta est. Cùm Episcopi, & doctores, in templo Byzantijs confedisent ad dicendas sententias, magna multitudo irrumpens, dissipauit eos armis, quia volebat statuas, & imagines restitui; ne impij cultus, & inuocationes statuarum, aut hominum confirmarentur.

Erat autem Eunuchus Irenes, Aëtius, qui præcipua cōsilia aulæ regebat, & hoc agebat, vt Irene nuberet suo cognato, præfidi Thraciæ. Suasit igitur, vt ad comprimēdam seditionem, præses ille, cum suo exercitu accerferetur. Hoc vocato, ciuibus arma adempta sunt, & multi impositi in naues, passim in insulas missi sunt.

Deinde Synodus translata Niceam, ex sentētia Romani Episcopi, decretum condidit, vt statua, & imagines resti-

tuerentur.

Postea, cum filius Constantinus, natus annos viginti, regere Imperium, suis consiliis, vellet; & quosdam matri addictos, remoueret, ipsa cum suis, sollicitauit partem exercituum, ut iurarent, se filium non admissuros esse ad Imperium. Sed Armeniaci exercitus, rem iniustam detestantes, filio iurauerunt, quorum exemplum deinceps & ceteri omnes secuti sunt. Nec tamen finis fuit insidiarum. Cum annos septem regnasset Constantinus, mater nata occasionem, quod filius uxorem dimiserat, & in monasterium incluserat, & aliam duxerat, mittit certos homines, qui filium caperent. Hi capto, effoderunt oculos, qua ex re, post paucos dies, dolore extinctus est.

Irene, postquam filius oppressus est, regnavit sola tantum tres annos. Intra hoc triennium, cum Græci non solum despecti essent, propter muliebrem Imperium, sed etiam inuisi, propter multorum temporum tragica exempla, & propter recentem matris crudelitatem erga filium, & ipsius patruos, & Italia defensione indigeret contra Longobardos, & seditiones: nam & Romæ Pontifex per seditionem captus, & verberatus fuit: accersitus est Carolus, propter iusticiam, & cæteras virtutes, præsertim cum & antea iusticiam, & modestiam Caroli Martelli, & Pipini, Italia experta esset; ita cum nomine Imperatoris, gubernatio Italiæ ad Carolum Magnum translata est. Fuitque pulchra coniunctio Italiæ, Galliæ, & Germaniæ.

Omissis igitur Græcis Imperatoribus, quorum plerique fuerunt Tyranni, & postremi tandem, domesticis discordiis, Turcas attraxerunt, breuiter recitabo res gestas nostrorum Imperatorum, quorum initia læta fuerunt, & Italiæ, & Germaniæ salutaria. Postea discordiis Pontificum, & Imperatorum, huius Imperij potentia, & auctoritas languefacta est.

ECCLÉSIASTICA EIVS temporis.

Imperatorum Mauricij, & Phocæ tempore, fuit Gregorius Romanus Episcopus, primus eius nominis, qui, ut vir Romanus, politica negotia multa egit. Sed duas res, in Ecclesia perniciosas auxit, Inuocationem hominum mortuorum, & sacrificia pro mortuis, quæ res horribiliter nocuerunt Ecclesiæ, ut alibi copiosè exponitur.

In

In Heraclij tempora, vt supra dixi, incidunt initia horrendæ blasphemiæ Mahometicæ, & regni Saracenici, quod blasphemias, multiplici crudelitate, propagauit.

A Post Heraclium, Constantinus quintus, natus ex Constante, filio Constantini, filij Heraclij, Synodum vocauit Byzantium, quæ nominatur sexta Synodus *ὁικουμενικὴ*. In qua damnati sunt, qui contendebant tantum vnicam in Christo voluntatem esse. Vnde & *μονοθελητὰ* nuncupati sunt. Quomodo pinxerint errorem, nō scribitur, sed contagia Samosatani, aut Nestorij fuisse existimo, de quibus supra dictum est.

B Sciāt autem studiosi, de hac quæstione, in Petri Longobardi commentariis lib. 3. distinctione decima septima disputari, vbi consideratio horum quatuor graduum, in Christo, utilis est, videlicet appetitionum cibi, & potus, affectuum, qui sunt proprii neruorum, vt dolorum in laceratione corporis; deinde affectuum cordis. Tertius gradus est voluntatis, quæ est propria naturæ humanæ.

C Hos gradus in Christo esse, manifesta testimonia ostēdunt, sed sunt ordinati omnes, & sine peccato, nec ruunt extra legem Dei. Sitio, inquit: quod primi gradus est. Secundi gradus sunt dolores in laceratione corporis. Nec enim imaginandum est, Christum fuisse scopulum, cum quidem ipse dicat: Tristis est anima mea usque ad mortē. Et nerui, ordine naturæ, sentiebant destructionem. Sic & cor, ordine naturæ, sine peccato, sentiebat destructionem.

D Hi dolores neruorum, & cordis, aliquo modo ad animam quoque penetrant, sicut dicit: Non sicut ego volo. Nec sunt peccata, sed tantum cruciatus patientis Christi, sicut ipsa mors: & concurrebant ad neruorum, & cordis sensum, alij dolores in Christo, qui animam feriebāt: Sensus iræ Dei, aduersus peccata, generis humani, iuxta dictum: Iniquitates eorum ipse portabat. Interea tamen voluntas humana, in anima Christi, retinet firmitatem propositi, & se ad obedientiam offert: Non vt ego volo, sed vt tu vis. Ita manet harmonia, & congruētia cum Deo.

E Testimonium verò de voluntate, quæ est propria diuinæ naturæ in Christo, firmum est. Nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui vult reuelare Filius: *ὃς ἐὰν ἐθέλῃς ὁ Θεὸς ἀποκαλύψαι*. Id velle, est naturæ diuinæ, quæ cum Patre, & elegit Ecclesiam, & est in ea efficax. Diligenter autem & ob hanc causam, id dictum considerandum est, quia refutat Samosatenum, & testatur τὸν λόγον esse ὑφιστάμενον.

Hæc breuiter attigi, vt considerent studiosi, disputationem illius temporis, res grauiſſimas complexam eſſe, quas cogitare, ad agnitonem, & inuocationem Chriſti, vtile eſt, & alit eruditionem hæc conſideratio.

Tempore Irenes, Synodus, quæ nominatur Septima A
οἰκουμενική, in urbem Niceam translata eſt, quæ decretum fecit, de ſtatuis, & imaginibus reſtituendis. De qua controuerſia non addo diſputationem. Sed manifeſtum eſt, cultum idolorum cumulatam eſſe, ſtatuis.

Fuit, Pipini temporibus, in Germania, Bonifacius, cuius B
 epiſtola extat, quæ oſtendit eum in Turingia, & vicinis locis, multos Eccleſiarum abuſus emendare conatum eſſe. Quæritur crebra eſſe adulteria ſacerdotum, & pœnam ſancit deprehenſo carcerem vnus anni. Prohibuit & Ethnica ſacrificia, vt ipſe nominat, quæ dicebant ſe ſanctis C
 facere. Exiſtimo barbarica conuiuia fuiſſe. Prohibuit & magica, quorum vbique apud Ethnicos magnus vſus fuit. Scribit ad Anglicum regem, quem obiurgat, propter adulteria. Gætæ Saxonica metiam, antequam audiuit doctrinam Eccleſiæ, adeo deteſtatam eſſe ſupra, & adulteria, vt D
 ſtupratas, & adulteras, ſtrangulatas deinde cremauerint. Ac ſupra rogos ſuſpenſos, & vſtulos eſſe ſtupratores, & mœchos, donec morerentur. Hæc ſeueritas in pœnis ſtupri, & adulterij, digna memoria eſt, & optandum eſt, vt E
 commonefacti magiſtratus hoc exemplo, hac ipſa in re ſint ſeueriores, ſicut Deus præcipit, qui leges caſtittatis tradidit, & earum legum contemptum horribiliter punit, vt pœna Dauidis, & alia exempla, omnium temporum, oſtendunt. Tandem Bonifacium à Friſiis, occiſum eſſe, ſcribitur.

Corpus doctrinæ ipſius integrum non extat, ſed conſentaneum eſt Gregorij doctrinam, & exempla ſecutum eſſe. Precor autem Filium Dei, vt ſemper Eccleſiam in his regionibus colligat, & ipſe eam gubernet, & protegat, Amen. F
G
H

CHRONICON
CARIONIS,

A

CASPARO PEVCERO

EXPOSITI, ET
aucti.

TERTIA PARS.

BERNÆ,
Apud Ioannem le Preux.

M. D. CI.

CHRISTIANUS
CAROLUS

A

CASPARO REVERO

EXPOSITIO, ET

INSTR

TERCIA PARS

FRANCO

Apud Franciscum de P...

M. DCC.

ILLVSTRISSIMO,

ET REVERENDISSIMO

A Principi & Domino, Domino Sigif-
 mundo, Archiepiscopo Meideburgen-
 si, Primati Germaniæ, & Administrato-
 ri Halberstatensi, Marchioni Brande-
 burgensi, Duci Pomeraniæ, &c. Burg-
 graui Noribergensi, &c. Domino suo
 clementissimo, S. D.

C **D**E operib. pictoris Apellis, Plinius tradit, di-
 um Augustū, in delubro patris Cæsaris, ver-
 sibus Græcis, dedisse Venerē exeuntē ē ma-
 ri, quam ἀναδυσμένην vocant, ab Apelle pi-
 ctā, cuius inferiorē partē corruptam, qui resi-
 ceret, non potuisse reperiri. Inchoasse verō A-
 D p ellē & aliam Venerē Cois, ut superaret illā priorē, sed inui-
 disse moriē, peractā partē, nec qui succederet operi, ad præscripta
 lineamenta, inuentū esse. Quanto fuit, in hac parte, beatior A-
 pelles, quā vir reuerendus Philippus Melanchthon, pia, san-
 E ctæq; memoria, præceptor, patronus, socer, & pater omni mihi
 reuerentia in perpetuum colendus. In illius enim operibus, adeo,
 qui notare aliquid vellet, repertus est nemo, ut qui de mutilis
 absoluendis, polliceri quid auderet, non sese obtulerit quisquam.
 Huius sancti, Ecclesiæ & Reipub. vtilis, & aternitate digni la-
 bores, qua petulantia exagitantur, & lacerentur, palam est.
 F Reliquit is autē Chronici sui opus imperfectū, de quo, quæ ex-
 tant, etsi qualia sint, quantoq; sint studio, iudicioq;, scripta, quā-
 ta prudentia, simplicitate, ac perspicuitate elaborata, denique,
 quanta dexteritate, ad vsum in vita cōmuni accommodata, res
 docet: tamen, quæ nunc est audacia, & impudentia multorū, fu-
 G turos non dubito qui & in hoc genere, ut in aliis, cū eo super-
 bē certare audebūt. Hos, quicunq; illi fuerint, monere mihi, ipso-
 rū pace, liceat, ne is, qui, ut Plinij verbis utar, successerit operi,
 a præscripta lineamenta attexturus, quæ desunt, somniet suas
 H additiones, partes priores artificis, facile in hoc genere primi, ob-
 scuratus esse.

Relicta est enim pars operis pene difficillima, in qua dicendum
 erat de mutationib. quas perpessa est Ecclesiā, de inuectis in eā,
 ac cumulatis abusib. atq; idololatriis: de abolita memoria legis

diuina; superstitiosa obseruatione traditionum humanarum; de
 obruta multipliciter puriore doctrina Euāgelij, et extincta pene
 vera Dei inuocatione, de conditis nouis dogmatibus, & institu-
 tis cōtra mandatū Dei cultibus; & sancitis legibus impiis, de
 conuerso Ministerio Verbi in Monarchiā politūā, & raptā, at- **A**
 que occupata à Pontificibus Romanis Tyrānide in Ecclesia, &
 Imperio. Erat & de occasionibus harū rerū, deq. initiis, ac pro-
 gressionib. aliquid explicādū, & collatio dogmatū primæ, &
 purioris Ecclesiæ, ac recentis Romanæ faciendā, & utraque ad
 normam verbi diuinitus traditi exploranda. **B**

Præterea celebranda erat, & illustranda sapientia, virtus,
 pietas, ac felicitas nostrorum Principum, quorum multi excita-
 ti, & adiuti diuinitus, gesserunt res orbi Christiano salutaris
 domi forisque, repressis externis gentibus, & orbe Christiano
 pacato. Aliqui enim Imperium Occidentis, velut de collectis ex **C**
 naufragio tabulis, instaurarunt, ut Carolus magnus. Aliqui à
 maioribus acceptum, amplificarunt, ut Henricus Auceps, Otto
 Magnus. Aliqui possessionem Imperij Germania tradiderunt,
 & confirmarunt legibus, & virtute, ut Otto Tertius. Aliqui **D**
 dignitatē, & maiestatem Imperij contra efferentē sese, atque ad
 summa enitentē Pontificū rabiē, ac Tyrannidē, armis & auto-
 ritate defenderunt, ut Henricus Tertius, & Quartus. Et quan-
 quam Pontifices, religionis impio, & falso prætextu, hoc scele-
 ratis artibus, & crudelibus seditionibus, oppugnato atque euer-
 so, successores quasi in seruitutē redegerunt, secuti sunt tamen, **E**
 qui pene profligatam, atque proiectam Imperatorū, auctoritatem
 vindicare rursus, atque asserere sunt conati, ut Ludouicus Ba-
 uarus, Henricus Septimus, & alij. Aliqui ex Europa, bella trā-
 sulerunt in Asiam, aduersus Turcos, & Saracenos; Godefridus
 Bilioneus Lotharingiæ Princeps, Conradus Tertius, Fridericus **F**
 Primus, & Fridericus Secundus, Imperatores, inter quos, Fri-
 dericus Primus, omni laude dignus Princeps, plurimū consa-
 luit publicæ paci, & tranquillitati, in Germania. Secundus, ne-
 pos eius, augeſcentem potentiam Turcorum tunc velut in herba
 concidisset, nisi eum, Pontificum perfidia, velut ex medio victo- **G**
 riarum cursu retractum, nouis seditionibus implicasset.

De his tātis rebus, quā sit difficile ex falsis, supposititiis, tyrā-
 nicis, & impiis recētiorū canonū decretis, ex intricatissimis la-
 byrinthis doctrina scholastica, & mendacib. ac superstitione re-
 fertis cōmētis monachorum, quæ aliena sunt à norma, & ana- **H**
 logia, fidei Christianæ: denique ex iis, quæ ab assentatorib. Ponti-
 ficū, aut non bona fide recitata, aut calumniis deprauata sunt,
 vel ex mutilis, obscuris, cōfusiis, sæpè discrepantib. annotatis catē-
 rorum

rorū, qui res gestas Imperatorū memoria prodiderūt: Ex his igitur, quāsi sit iudiciū, doctrina, experientia, excerpere insignia, vero cōsentanea, vita cōmuni utilia, & ea recte explicare, ita ut monstrētur veri fontes, & causa mutationum, quae in hac tempora inciderunt maxima, sapientes intelligunt.

A Utinā Deus vitam concessisset longiorē Philippo, ad hac pertexenda, in quibus superaturus priora fuisset. Nam & labyrinthos scholastica doctrina peruestigarat, & totam sinceriorē antiquitatem perspexerat, & de rerū in Imperio gestarū momentis, causis, occasionebus, prudenter poterat iudicare, ut de orationis perspicua facilitate, & dotibus in eo ceteris, ad rē tantā necessariis taceā. Sed negavit Deus ingrato seculo, lucē historiae, de iis temporibus, quibus, ob confusiones religionū, & politica potestatis, atque negligentiam scriptorum, maximē opus erat sapienti, erudito, & exercitato scriptore.

B Illi, rebus humanis exēto, ego, in pertexēdo opere, successor datus sum: qui si, ut opera, atque laboris, ita doctrina, iudiciū, prudentia, & perspicua, planaue orationis hereditatem simul adiissem, minus repugnassem voluntatibus meorum collegarum, & de me etiam minus laborassem: sed cum nihil istorum in me sit, cessi tamen auctoritati illorum, qui rem tantam mihi imposuerunt, non quod considerem, nauare me aliquid, aut efficere posse, his rebus dignū, sed quod persuaderer, me, quae desint, adiacere debere, quod auctoris, de multis rebus, sententiā, his, e annis quindecim, quo cū eo vixi, cognouissem, & multa ex sermonibus familiaribus quotidianis meminissem, posteritate digna, in quibus si non satisfacerem omnibus, eō minus tamen mihi periculi fore, quod non expectaretur aliquid priori simile.

E Obsequutus ergo, & mandatis illorum, & multorum aliorū votis, partem eius historiae, quae adhuc restat, paucis, ut Chronico convenit, descripsi, quae complectitur annos circiter quingentos, à Carolo Magno, usque ad Fridericū secundū. De hac si, ut futurū spero, confidōque, & ut fiat, opto, precorque: fuerit iudicatum candidē, excitabor ad reliqua, maiore cura, perscribenda: si acerbior in eā cēsura acta fuerit, existimabo nihil mihi accidisse noui, & cōmuni me fato multorum bonorū, ac mea voluntatis testimonio cōsolabor, quod ex discrepantia & cōfusione magna, studuerim elicere vero maxime consentanea, quantū omnino, in tanta recentium scriptorū negligentia, fieri potuit. Cuius culpa, si quis erret quādoque, aut impingat, mirū prorsus non est. Ideo bonos omnes, & candidē iudicantes, erroribus veniam spōte duros, omnino mihi persuadeo. Ceteros Aristarchos seueriores, ut idē faciāt, reuerenter oro. Si quem offenderit notatio durior Pē-

quod Romanorum is cogitet Sophocleum illud:

Ἀπὸ ἐπ' ὧν ἔκ καλῶν, ἔκ εἰς ἑὴν καλὰ.

Mitto autem & hanc partem, ad Celsitudinē Tuā, Illustris-
sime, & Reverendissime Princeps, cum propter easdem causas,
qua recitata sunt in prioribus partibus, tum, quod scio Celsitu- A
dinem Tuam, magno studio, versari in lectione, & cognitione
historiarum, idque agere, ut velut ideam rerum precipuarum
animo comprehendat, cum serie temporum. Ad quod consequē-
dum, spero hanc qualemcunque χεῖρα ῥωγίαν, aliquid Celsitu-
dini Tua profuturam esse: quam, ut clementi animo suscipiat, B
mequo suo patrocinio complectatur, ea, qua par est, animi sub-
iectione, peto, & simul oro, ut Celsitudo Tua honestas doctrinas,
& recte docentes, contra rabiem sophistarum, qui doctrinas,
& disciplinam delere conantur, tueatur.

Init iam periodus quingentesima, postrema, secundum dictum C
Helie prophetae, de qua, voce divina, praedictum est utriq;., quod
& dogmatum, atque opinionum confusiones, maiores in Ecclesiā
inventura, et Imperiorū paritura sit collisiones inter sese maio-
res: et tamen Deus servaturus sit Ecclesiam aliquam, usque ad
gloriosum aduentū Filij sui, Iesu Christi. Horribiles ergo impē- D
dent mutationes omnibus regnis, et Ecclesiis, quae ne barbaricam
vastitatem afferant his regionibus, toto precemur pectore.

Oro igitur Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum,
crucifixum pro nobis, et resuscitatum; ut semper Ecclesiam sibi E
inter nos colligat, eamque gubernet, ac protegat; et tueatur Celsi-
tudinem Tuam, ut diu salutarī gubernationi, et defensionī do-
ctrinarum, ac publicae pacis, superstes sit.

Bene, et feliciter valeat Celsitudo Tua. Data V Vitebergae,
nono Calēdas Martij, quae dies natalis fuit Illustrissimo Prin-
cipi Ioachimo primo Marchioni Brandenburgensi Electori, aucto F
quo, anno 1562.

Celsitudinis tuae

devotissimus

Caspar Peucerus.

L I B E R H

LIBER QVARTVS

CHRONICORVM.

VM liber Chronicorum quartus ordiendus esset, ab ea Imperij Romani mutatione, quæ Occidentem ab Oriente auulsit, & Occidenti peculiare gubernatores dedit, inter quos primi fuerunt Franci, qui Imperium armis partum, virtute, ac sapientia constituerunt, oppressis Longobardis in Ita-

lia, cæteris vicinis gētibus aut repressis, aut domitis, atque

C in seruitutē redactis: existimaui non alienū fore à proposito, si initio, velut per ἀνακισφαλαίωσις ex iis mutationibus, quæ Imperium Occidentis euerterunt, repeterē pauca quædam, & de gentibus in Europa, quibus cum Carolo fuit dimicandum, & de Germaniæ statu in primis, quæ

D Monarchiam tandem ad se traxit, & huc vsque obtinuit.

Romanum Imperium, quod maximas Asiæ, Europæ, & Africæ partes comprehenderat, intestinis bellis præcipuè fractum, atque eneruatum, cœperat prædæ esse, ac direptioni, multò ante illam, sub Carolo, mutationem: partim exteris gentibus, vel inuitatis, conductisve mercede, ad bellorum societate, vel sua sponte infusis: partim subditis ipsis, odio impotentis. superbæ, aut libidinosa dominationis, præsidium, in libertatem sese vindicantibus.

E Asiæ, & Africæ maximam partem, Imperatoribus Constantinopolitanis ereptam, subegerat potentia Mahometica, noui ac blasphemæ dogmatis, horribili furore, velut flammis subiti incendij, momentaneo volatu, sese diffundentis, propagata, celeritate tanta, vt pene citiùs prehendit omnia, quàm animaduersa sit, sese commouere. Et,

G haud scio, an vllius regni potētia inualuerit celeriùs, cum sese, paucorum annorum spatio, in præcipuas Asiæ, Africæque prouincias, quæ Romanis paruerant, extenderit, & his adiecerit alias regni Persici, summo initio ex Arabum vaga, & latrocinij dedita gente. In mare etiam in-

H gressa, plurimas insulas maris mediterranei edomuerit, & per Hispaniā Gothicis, qui Vandalis, Alanis, & Sueuis debellatis, ante totam suam fecerant, ac cæteris imperitabant, partim deletis, partim coactis, in eas angustias, quas sæ-

piunt, ac concludunt montes Cantabrorum, Austurum, & Callaicorum. Vt inde ergo penetrarit in ipsas Gallias, vbi vix magna cum difficultate, virtute Francorum, tandem retusa est, atque depulsa.

In Occidente, Italiam Vandali, Gotti, Hunni, Longobardi: Hispaniam, vt dixi, Vandali, Alani, & Sueui, & deinde Gotti: Galliam Gotti, & Burgundi: tandemque oppressis vtrisque, Franci: Pannoniam Gotti, & Hunni: Germaniam veterem, Rheno vicinam, & Rhetorum Vindelicorum, ac Noricorum terras, ex vltiore Germania progressi noui coloni, & rursus ab his desertas sedes, gentes Sarmaticæ, ac Henetæ, iuris sui ac ditionis fecerant. A
B

Britaniæ partem humiliorem Angli, è Saxonibus accersiti ad defensionem insulæ, contra Pictos, Scotosque, Germanorum gentes, colonis prioribus eiectis: alteram sublimiorem, & in septentrionem elatam, Scoti occuparunt, nomen à sagittandi peritia adepti. C

Mysiæ verò, Thraciæque, & Tryballorum, ac Dardanû finibus, imminebat, ex vicina Sarmatia, potens gens Henetæ, quæ semel commota, non quieuit, nisi postquam regiones appetitas, nouis coloniis Rasciorum, Bulgarorû, Bosnensium, & Seruiorum compleuit. D

Quàm fuerit ergo angusta, ac tenuis potetia Imperij Byzantini, tot spoliati prouinciis, & assiduis præterea attriti, ex parte vna, Saracenorum incursionibus, ac Turcorû, qui, ex angustiis Caucaß montis, effusi, in anteriore sese Asia paulatim confirmabant: ex altera Sarmatarum infestis irruptionibus, ac populationibus: calamitates, quæ secutæ sunt, ostendunt. Idcirco, cum Italia, per annos trecentos, & amplius, à peregrinis gentibus, bellis continuis diuexata, segnitèrque defensa à Græcis, & tandem horum auxiliis prorsus destituta, quod vix sese tueri possent, Saracenos, qui, aucti Imperio maris, littora aliquoties, ex vicina Sicilia, tentarunt: metueret, & odisset Longobardos, qui oppressionem Italiæ molirètur, attraxit contra vtroque, Francos, qui sedibus in Gallia fixis, ac stabilitis, etiam magna parti Germaniæ dominabantur. Hac de re postea plura dicam. Nunc qualis tunc fuerit Germania, & à quibus culta sit, atque habitata gentibus, paucis exponam. Longè enim alij tunc fuerunt limites Germaniæ, quàm antiquitus, & quam nunc constituuntur. Alia etiam, quàm nunc est, fuit, Romanis temporibus, Germaniæ primæ, seu superioris, à secunda, seu inferiore distinctio, quas Vbiorû, &

& Tungrorum potētes vrbes, secludebant. Et Caroli Magni, ac successorum virtute, limites Germaniæ, versus omnes mundi cardines, prolatati sunt.

A Veterē Germaniam, longo tractu, à Rheno, Danubióq; tendentē versus septentrionem, Vistulam vsque: ad meridiem verò vltra Tyram amnem porrectam, pene vsque ad Borystenem, & Danubij ostia, definiūt Geographi veteres: vtrinque ora littorali maris Baltici, Sueuicique, & Hercynia, Sudetis, Carpatho, ac Sarmaticis montibus, qui continuo iugo, alicubi quidem nonnihil in sese subsidente, sed nulla longa planitie interrupto, excurrunt in septentrionem ab Alpibus, quæ sunt montiū in Europa patens, vt Caucasus est Asiaticorum, Atlas Africanorum.

C In hunc tractum Plinius, quinque genera Germanorum collocat, non annumeratis Vindelicis, Rhetis, & Noricis, ab occasu: neque ad ortum additis Gottis, & Dacis. Nominat hos autem Vandalos, Ingeuones, Isteuones, Hermiones, Peucinos, quibus coniungit Bastarnas. Tacitus & hos ipsos enumerat Germaniæ incolas, non tamen seruata eadem distinctione gentis, & plurium appellationes recenset, quas origine Germanicas esse, sonus cognatióque, & *ἑτυμὸν* indicant.

E Ingeuonū, & Vandalorū nomina, nō petitis procul deriuationibus, nec assūto etymo alieno, aut violēter detorto, coniicio contraria esse. Ingeuones, sono significatióque suffragante, significant indigenas & *αὐτόχθονας*, quasi *Inuouones*. Vandali aduenas, seu peregrinos, & nouos homines *VVandelu* enim, Germanica lingua, vsitatissima, & notissima, idem est, quod peregrinari. Nec repugno, si quis **V** Vandalos ideò nominatos esse, existimet, peruulgata his temporibus consuetudine, & significato vsu trito, quod negotiorum, & mercimoniorum commutandorū causā, lōga susceperint itinera, & diuersas obierint terras. Vt Ingeuones fuerint coloni, & agricolæ, qui colenda terra domi: Vandali verò negociatores, qui euehendis, inuehendisque mercimoniis, alibi victum quæsiuerunt.

H Hermionum vox bellatorē sonat: hac indicatam iudico, partem gentis deditam militiæ, indēque viuentem, quod, vetustissima consuetudine Germanica, militarit, & suis, & alienis stipendiis, domi, forisq;.

Isteuonibus nomen dedisse cardinem Occidentis, mutilato, *κατ' ἀφαιρέσειν*, principio, nō habeo, cur dubitem. Fuerunt enim Germanorum, ad occasum, vltimi, Rheno, Da-

nubiōque proximi, nec aliud significant Isteuones, quā in *VVestvoner*, detracta litera *VV*, sicut *VVestualen* nominantur, quorū sedes ad Rhenum vsque pertingunt. Scio alias esse aliorum coniecturas, vt Beati Rhenani, quē nonnulli sequuntur, sed singulis suas relinquo rationes, & iudicia. Mihi placuit sequi, & retinere etymologias, quæ, vel naturam, mores, & ingenia gentis, vel sedes habitatas exprimerent, nec à nativo sono vocum procul discederent.

Peucinos, & Bastarnas Dacis proximos, Plinius facit, & Tacitus, qui Fennoſ, Venedōſque Henetam gentem, admiscet. Ibidem eosdem Plutarchus reponit, Galatis additis. Galatarum vox, eadem est, quæ Celtarum, & retinemus vtramq; exigua mutatione, in nostra lingua, hodie, qui communiter peregrinos omnes *VValen*, & *VVelsche*, idest, Calatas & Celtas & Belgas nominamus. Peucinos nominatos esse Bastarnas, postquam insulam Peucen, ad ostia Danubij sitam, occupassent, Strabo prodidit. Peucinos ergo postremorum seu Germanorum, seu Galatarum, ad Danubium, eam partem fuisse coniicio, quæ versus ortum ad ostia Danubij habitauit proximè; Bastarnas ceteris remotiores, voce id monēte. Bastarnæ enim significat, nostra lingua, aratores, seu colonos occidentales, *VVestarnen*, vel, respectu cæterorum Germanorum Occidentaliū, *Ostarnen*.

Ingeuones ergo, Plinio his includente Cimbroſ, Teutones, & Chaucorum gentes, antiquitus cōprehenderunt eas gentes, quas Frisios hodie, Danos, Holsatos, Ditmarſos, *VVestualos*, & Saxonum partem maximam, nominamus.

Vandali, quibus subiiciuntur Burgundiones, Varini, Garini, Guttones, tenuerunt sedes Polonorum, ad Viſtulæ caput, & Megelburgensium, Pomeranorum, Marchicorum, Prutenorum, & Saxonum ex parte.

Ad Isteuones rectè referuntur Sicābri, Battaui, Martiaci, Tencteri, Vſipij, Bructeri, Chamaui, Angriuarij, Tubantes, Buſactori, Vangiones, Nemetes, Vbij, pars Saxonum, & hodie Franci, Sueuīque, & Rheni, Danubiūque accolæ.

Hermionum nomine comprehenduntur Sueui, Hermunduri, Catti, Cheruſci, Nariſci, Marcomanni, Ligij, Arij, Elyſij, Quadi, &c. Horum ergo sedes, hodie obſident, & incolunt Turingi, Miſnenses, Boiemi, Luſatij, Sileſij, pars magna Polonorum, Moraui. Reliqua Lituānorum, & ex parte Rutenorum, ac *VValachorum*, partim Iazygas, partim Bastarnas habuerunt colonos.

Germani-

Germanicarum gentium, quarum meminerunt Cornelius Tacitus, & Ptolemæus, appellationes ferè hæ sunt: Teutonum nomen, vt Germanorum, & totius gentis fuit, sicuti & hodie est, & certæ partis. Id à Tuiscone conditore gentis deriuant, de quo omitto fabulas Berosi. Illud vero cōsentaneum est, Gomer filium Iaphet, authorem fuisse gentis Cimbricæ, quæ non exiguam septentrionis partem, in Asia, atque Europa compleuit. Huic fuit filius Ascanes, à quo orti & propagati traduntur Tuiscones, quasi de Ascanie nati. Germanos dictos arbitror, quasi *Hermēner*, id est, viros militares, etsi hæc appellatio, apud Herodotū, etiam reperitur inter gentes Asiaticas, qua de re postea dicam. Omnino vetustiore esse Germanorum appellationem puto, quàm vt à Romanis orta priuū, atque profecta sit.

Marsi nomen adhuc hodie, Saxonibus, vsitatè Epeirum significat, id est cōtinentem mari contiguam, vel terram humiliorem ac palustrem. Inde Marsos appellatos conficio, maris accolas, quasi Epirotas, ad differentiam Holsatorum, nemora, & continentem incolentium. Inde sunt Ditmars, Stormars, VVistermars, & Crāpermars. Vtriusque gentis nomen, & Teutonum, & Marforum, quorum in Sylla meminit Plutarchus, coniunxerunt hodie Ditmars, quos, vel propter nomen, Teutonum, & Marforum veterum reliquias esse, iudico. Illa enim loca obtinuerūt, & vicini fuerunt Cimbris, à quibus est Cimbrica Chersonesus, quam nunc Daniam vocant, à colonis Danis, profectis in ea loca, à ripis Istri, multò post, & Danomarchiam, à præfectura limitanea, quam, ad coercendos, & reprimēdos Danos, instituit, perpetuòque munivit præsidio, Henricus Auceps.

Marforum, & Cimbrorum latera, versus mediterranea, clauferunt Gambriuij, vbi Holsatorū regio est, quos, quia ad ripam Albis borealem habitarunt, postea Nordalbingos, ante inuectum Holsatorum nomen, vocarunt. Hæsit Gambriuiorum appellatio in eo tractu, qui est circa Hamburgum, sicut multarum regionum limites, vel expressas veteres appellationes, vel cognatum aliquid retinuerunt. Nec Hamburgum aliud, exigua mutatione, sonat, quàm Gambriuium.

Vandalos Gothicam gentem fuisse, Procopius author est, eosdem lingua Germanica vsos esse, & à Germanis oriūdos fuisse, moueor appellationibus, quæ Germanicæ pror-

ius sunt, & aliis rationibus, Etymon vocabuli, quod purena esse, recitavi antea. Sed quæ de Gambriuio, Sueuo, & Vandallo Berofus, & Tacitus fabulosè commemorat, repudio.

Inter Hercyniam syluam, Rhenum, & Mœnum amnes, Tacito, sederunt Heluetij, & Boij, quos, Gallicis gentibus annumerans, Celtas intelligit. Celtas enim, veteres, vocarunt vno nomine, Gallos & Germanos, qui à Pyreneis montibus ad Pontū vsque, longo, latoque tractu, habitant. Boij, cum in Cisalpina Gallia, inter Alpes, & Padum, omnia tenuissent, Bononiam extruxerunt, inde pulsi, commigrarunt in Germaniam, occupata amœnissima valle, pene in Germaniæ mediò, quam cingit pars Hercynij saltus, quam Gabretam vocant, & Sudeti montes. Hæc vallis, Boiorum nomen semper retinuit: quanquam sæpe mutatis colonis. Nominatur enim apud Tacitum Boiemum. Apud Paterculū, Boiohemū, quasi patria, vel sedes Boiorū, Boien-Heim. Apud Strabonem Bubiemum. Fugatis inde Boiis, Marcomanni, Maroboduo dūce, successerunt in vestigia eorum, & appellationem: Et his rursus exturbatis, gens Heneta, quæ in locum subiit, idem nomen, consensu vicinarum gentium, vsurpauit. Veteres Boios, qui à Marcomannis eiecti, trans Rhenum habitauerunt, & in agrum Noricum transierunt. Cæsar collocavit in finibus Boiorū. Marcomanni hæredes nominis, & terre Boiorum, tandem migrare coacti, assumtis Nariscis, & Hermunduris, transmissio Danubio, Norici, & Rhetiæ magnam partem ad Alpes, & Athesim vsque, occuparunt. Vnde Bauarorum appellatio manauit, quam vel Boiorum, & Auarorum vicinorum coniunctæ voces, vel crassior, ac plenior pronuntiatio solius nominis Boiorum peperit.

Heluerij forte nomine iidem, qui nunc Alsati. Heluetiorum Eremus, Martiana silua est, in marchionatu Badensi.

Hercynia silua continuo tractu ab Heluetiis, Venetis, & Rauracis, ad Dacos vsque, sese antiquitus extendit, cuius initium, qui se vidisse, vel audisse dixerit, fuisse neminem vel si dierum sexaginta, iter processisset, Cæsar scripsit. Hodie Hercynia, vocatur silua, quæ latus Turingiæ, & Saxoniae claudit, Boemicis contigua montibus. Alibi nominatur saltus Turingicus. Nomen non aliud, nisi à piceis factum est arboribus. Martianæ silvæ nomen, quod apud Marcellinum est, Ptolemæo verò Eremus Heluetiorum vocatur, Sueuis hodie *den Schvartzwald*, etiam à pice ductum esse videtur, sed deprauatum, peregrina pronuntiatione

tionē, minus cum Germanico congruit.

Treveri populi medij, inter Germaniam primam, & secundam, dirimente vtramque Mosella amne, Romanorum distinctione, postquam in prouinciæ formam eas
A terras redegerunt. Metropolis gentis nomen retinet, olim Augusta Treverorum, celebrata versibus Aufonij.

Rauraci Basilienses sunt: Augustæ Rauracorum nomen conseruauit tenuis supra Basileam vicus August.

Mediomatricum sedes, in diœcesi Metensi fuit, & parte
B VVestrichij cui appellatio Occidentalis regni tributa est, Caroli Magni tempore, vt ab Orientali regno discerneretur, de quo adhuc Austriæ nomen reliquum est, *Osterreich*. Antiquitùs, quæ nunc Lotharingia, & VVestrichium dicitur Austrasiæ nomen habuit, cum Neustria, corruptè, pro VVestria vocaretur is tractus, qui nunc Franciam, &
C Normandiam complectitur.

Triboci, & Triboces, hodie sunt Alfati circa Argentoratum.

Nemetes, Spirenses. Spira videtur Græcum nomen esse,
D quæ vox cohortem prætoriam significat, quod in eam urbē Constantius, à quo vel condita, vel ornata est, cohortē prætoriam collocauit, velut in speculam, ad custodiam ac defensionem totius viciniae. Cum enim in locis Spitæ vicinis, diu commoratū esse, cū exercitibus, Constantium, cōstet, neque absurda est, neque aliena à veritate historica, coniectura, Spitam nomen adeptū esse à Græcis cohortibus. Ladeburgum, quod sedes est Episcopi VVormatiensis, à castris Latinis. Heidelshemium, ab Helena Constantij coniuge, & magni Constantini matre. Brettam, à
F Britannis, qui cum Helena, Constantium sequuti sunt. Sunt & alia Romanorum exercituum, ad Rhenum, monumenta, vrbes scilicet quæ Latina nomina conseruant, vt à Bacchi ara Baccheruac. A Traianidomo Drechfusen. Ab ara Lunæ, Arlunum: Colonia Agrippina.

G Vangiones, VVormatienses, *Vom Gen.* Vogesus mons, qui Vangionibus imminet ad Lotharingiā, VVasgau. Vbi tractus ad Mosellam, hodie *bundsruth*. Apud Ptolomæum enim, Mosella fluuius, vocatur Obrinca. Vnde regio, per quam labitur, nomen contraxit. Berbetomagum in Vangionibus vetustissimum oppidum *Vvormbs*.

H Ex aduerso Vangionū, fuit Intuergorum sedes antiquitùs, quæ regio postea Cappellatiū, & Pallas vocata est, vnde nomen extitit Palatinorum, hodie tractus circa Hei-

delbergam.

Vbi regio circa Coloniam, *die Eyffell*.

Mattiaci, seu Cleuenses sunt, seu Seelandi. Sed de his inferius dicam, nunc ad Mediterranea reuertor.

Decumates agri, in confinio Germaniæ, Rhetiæque, fuerunt, Rheno, Danubiôque inclusi, vbi Ptolemæus collocat Charitinos populos, qui hodie sunt in ducatu VVirtebergensi. A

Post Decumates agros, intra Rhenum, fluuam Herciniã, & montes Abnobios, qua, ceu interlabitur Mœnus, vicinæ fuerunt gentes Catti, & Vſipij: vocantur & Viſpi à Ptolemæo, & infra vtrosque Tencteri, qui sunt Tungri Ptolemæo. B

Catti idem sunt qui Hefſi. Horum limites, ad occidentẽ, consentaneũ est fuiſſe Cattenelnbogẽ, quæ vox seu Cat-
timelibocos, hoc est, Cattoſ, à Meliboco progreſſos, ad
Rheni ripam, seu Cattorũ Anconem ſignificat. Nec à Cat-
torum appellatione diſſonat *Vtten vvald*, quaſi *Catten*
vvald, hoc est, ſaltus Cattorum. Poſſederunt autem Catti
quidẽ Haſſiam ſuperiorem, ſeu montanam, verſus Saxo-
niam: Buchoniam item, & Franconiam, circa VVirtzburgum:
comitatum Hennebergẽſem, cum vicinæ Tûringiæ
parte. Vſipetes verò reliquam Franconiã, prope de-
cumates agros, vſque ad Rheni, Mœniq̃ue confluentem, &
ad vtranque Rheni ripam, vbi hodie ſunt Ringouia, Vuedorauia,
VVeſter vvaldia. Sic enim vocant Hercyniæ tractum,
tendentem in occaſum, per montes Abnobios, *das*
Hefſiſche Gebirge. Celebratur apud Græcos Nili nomen,
quod exprimat numerum dierum anni. Idem multò con-
cinnius præſtat dictio Menus: quod eleganter his verſi-
bus monuit Philippus Melanchthon: C
D
E
F

ἔζοχα τῶν ἄλλων τὰς φοῖβε φράζε πορείας
μάνθανε κ' ρανίς κ' θεῶ ἔρτα φοράς.
ἔτι εἴ τις συνόλ' ἔλκει πύσα ἡμάλα κύκλος
τῷ ποτάμῳ φράζει τῷ νομα ὑμεδάπνε. G

*Discite præcipuè ſolis, motumque, viãſque,
Vos quibus eſt patrium Francica terra ſolum.
Namque dies, totus quot traxerit ambitus anni,
Id fluuij veſtri, vox bene nota ſonat.* H

M 40.

E 5.

N	50.
O	70.
Σ	200.

A

365.

Teneteri infra Cattos, & Vsiptes, dextram Rheni ripam incoluerunt. Rheno tantum ab Vbiis distincti, vbi sunt ducatus Cliuensis, & Bergensis, cum aliquot Comitatus. Pars horum, Rheno transmissa, Tungris in Belgico originem deduxit, apud Cæsarem.

B

Angriuarij antiquitus sedes habuerunt ad Albim, vbi vetus marchia est. Oppidum Angermundum ad confluentem Anagri, & Albi, gentis nomen retinet. Postea in Bructerorum loca emigrarunt, vt Tacitus refert. Engern in VVestualia ad Amisi caput, & Visurgis, Lippiæque ripam.

C

Chamaui pars VVestualorum, ad Osnaburgum, & Monasterium.

Cattuarij Cattorum pars, circa Castellam, versus Gottin- gam, & Padebornum, vbi est aditus ad VVestualiam, à montibus Abnobiis.

D

Frisij nomen retinent, & sedes antiquas ad mare. Secundum Ptolemæum enim, τὴν παρακειμένην κατέχευται. Hodie distinguuntur in orientales, & occidentales, Aiminibus Amiso, & Albi conclusi, medio Visurgi diremti, Ostfrisen, & VVestfrisen.

E

Cauci minores, ad Visurgin fluuium, vbi Brema vrbs, Ptolemæo Phabiramus, itèmq; Episcopatus VVerden- sis, & Minden- sis.

Cauci maiores ad Albim, vbi ducatus Luneburgensis, & vetus marchia.

F

Cimbrica Chersonesi extrema tenuerunt Cimbri, dorsum Saxones, quorum in hac ora, ante Ptolemæum, non meminit Tacitus scriptor antiquior. Ibidem Nordalbingorum sedes, superioribus fuit annis: olim Teutonum, Marforum, & Gambriuiorum. Hodie verò regio est Dittmarforum, ac Stormaforū. Ptolemæus Saxonibus subiungit multas gentes, vsque ad Sueuum fluuium, qui nunc Sprea est, vulgatissimo fortasse errore, plurimorum geographorum de Sueui alueo. Plerique enim hunc peculiari

G

H

alueo ducunt in mare boreum, per ea loca, in quibus est ducatus Megalburgensis.

Nō dubito autem Sueuorum situm Veterem, rectè explorare volentem, ad hanc, quamquam aberrantem Sueui

fluminis deriuationem, oportere respicere. Oritur autem Sueuus in montibus Sudetis, duobus supra meam patriam Budissinam, milliaribus, & Lusatiam, Marchiæque partem emensus, cursu à septentrione in occasum reflexo, miscetur Hauelo, ad oppidum Marchiæ, Spondam.

Reliquam Cimbrica partem, inter Cimbro, & Saxones. vbi Holfatia hodie iacet, & Iutlandia, quæ Gutarû nomē retinuit, quos & Vitas vocant, tribuit Ptolemæus Sabalingiis, vbi fortasse legēdum, Albingij, id est, accolæ Albis. Deinde Sigulonibus ad Slesuicum, Cobandis, Chalichalis ad Coldingam, Phundusis & Charudibus ad Horudem.

Cherufci Hercyniæ populi, cū bona parte Turingorum, adiacentium Semanæ siluæ, quæ, Ptolemæo, Cherufcos à Sueuis disiungit, *die Hertzischen*, vbi ditiones sunt principum Anhaltinorum, & aliquot comitum Stolbergenfium, Mansfeldensium, Schvvarzburgensium.

Brueteri sub Gollaria, vbi hodie *der Bröthersberg*, quem Melibocum nomināt, appellatione veteri: sub quo Semana silua versus Brunfuigum, & Halberstadiū, & mons Asciburgius ad Ascaniam, cuius nomen conseruauit oppidum, Ascherleben. De Brueteris Lucanus:

Venit accola silua

Brueterus Hercinia. Brueteros Ptolemæus Bufactores nominat, & distinguit eos in maiores, & minores.

Dulbigini, Ptolemæo Dulgumnij circa Brunfuigam & Hildesum.

Sueuorum amplissima & potentissima gēs, intra ripam Albis orientalem, & Viadrum, ac mare Sueuicum, quod Pomeraniam alluit, ad Sueuū, Hauelumque flumina latē regnauit. Ex his egressi terris, seu sponte, seu coacti, notas quæsiuerūt sedes in Rhetia, Vindeliciaque prouinciis Romanorum: quam migrationem Iulium Cæsarem accessisse, Strabonis testimonio liquet, qui Sueuos ad Danubij fontes locat, quos Herodotus describens, ait: Ἰστρος ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ Κελτικῶν, καὶ Πυρρύνης πόλεως ῥέει μέσσην σχίζων τὴν εὐρώπην. Aliter Plinius, qui inquit: Ortus hic in Germania, iugis mōtis Abnodia, ex aduerso Rauraci Gallia oppidi. Abnobam vocat locū fontis, quod nomē videtur esse factum ab eo quod Germani dicūt, *Ein Auv*, hoc est vallem cultam inter montes, & saltus. In veteribus codicibus scribitur Arnobia, quod ad locum scaturiginis propius congruit, qui dicitur, *In der Bar*. Fontes eius sunt ad pagū Eschingen, vbi, nō procul ab origine, recipit duos riuulos

riuulos magnitudinis eiusdem, quorum alter vocatur *die Prigen*, alter *die Bregen*: ab his, vicina regio Pregena, quam vocem videtur Herodotus in Πυρρύνης nomen commutasse. A Sueuorum transitu in Rhetiam, nomē acquisiuit

- A** oppidum Frāconiæ, Schvvein furt, quod Sueuorum traie-
ctū significat, sicut à Francis, Frācofurtū, à Cattis, Hessive,
Ochsenfurtum. Strabo de Sueuis : τὰ τῶν Σηέων ἔθνη, τὰ
μὲν ἐν τῷ ὄρει, τὰ δὲ ἐκ τῷ τῷ δ' ῥύμῃ, ὁμοῖα τοῖς Γέταις μέγισ-
τον μὲν, τὸ τῶν Σηέων ἔθνος. Multas enim Sueuorū gētes re-
B cēsent Tacitus, & Ptolemæus. Tacitus videtur quosdā A-
quilonares facere, vt Sennones, Longobardos, Rudignos,
Auiones, Anglos, Varinos, Eudoses, Suardones, Suithones.
Quosdam Australes, vt Hermunduros, Nariscos, Marco-
mannos, Quados. Alios orientales, Pānoniæ, Sarmatiæque
C finitimos, vt Lygios, Arios, Heluecones, Manimos, Ely-
fios, Naharualos. Quosdā littorales, aut maritimos, vt Got-
tones, Rugios, Lemouios, Suiones, Æstiones, Sitones. Sed
neque an hoc velit, certò sciri potest, & ex tam breui, atq;
obscura narratione, sedibus rectè discerni nequeūt : sicut
D neque ex Ptolemæo, qui plures miscet gentes, & appella-
tiones veteres magis deprauat.

Saxonibus, Ptolemæus subiungit, Pharodenos, qui Tacito sunt Suardones, fortasse ad Suerinum. His Sidenos, vbi Stetinum. Post Sidenos, collocat Ruticlios, qui Reudigni
E sunt Tacito, vsque ad Vistulam, vbi hodie Cassubiorum regio.

Sueui Angli, Ptolemæo, sunt gens maxima in mediter-
raneis. Ab his in Pomerania nomen oppidi Anglehē, qua-
si patria, vel domicilium Anglorum. Beda Presbyter hos
F prodidit inter Vitas, & Saxones sedisse, & inuitatos à Viti-
gero Britannorum rege, his, contra Scotos, & Pietos, in-
sulā, perpetuis depopulationibus, infestātes, subsidio ve-
nisse, Marriano, & Valentiniano imperantibus, anno Chri-
sti 449. Sed tandem potentia auctos vtrosque, vt fieri so-
G let, oppressis incolis, partitāque insula, & Imperio, ac limi-
tibus ad Caledoniam sylvam interiectis, Britannorū no-
mine abolito, & regio, Anglos parti australi insulæ, Sco-
tos boreali imperasse.

- H** Vitas Saxones, Iuttas interpretantur, à quibus Iutlandiæ
nomen. Fortè Guttæ sunt, quos in Scandia Ptolemæus col-
locat, aut rectiùs Gotti.

Sueui Senones, inquit Ptolemæus, incolunt loca post
Albim, ad Sueuum fluium, à parte orientali. Ergo sedes

eorum fuit, vbi hodie est Marchia Brandeburgensis, ad oppida Brandenburgum, Berlinum, Spondam, & partem Lusatiae inferioris. Ptolemæus, cum meminit Senonum in Gallia, ciuitatem eorum nominat Agendicum. Cum ergo prope veterem sedem Senonum, in hac ora Germaniae, adhuc hodie sit oppidum, retinens idem nomē, quod κατὰ συνήθεον vocant Aken, moueor similitudine vocū, vt horum Senonum in Germaniā progeniem esse credam, tam Gallicos, quā Italicos Senones, qui in Cisalpina Gallia condiderunt vrbes Tridentum, Mediolanum, Veronā, Bergomum, Vincentiam, Senam, Germanici nominis, & originis.

Post Senones, collocat Ptolemæus Ilingos, quos Elisios nominat Tacitus. Hi ab Elistro amne, cuius nomen genti inhæsit, ad Lygios vsque habitarunt, vbi Lusatia superior hodie est, cum parte Silesiæ. Alludit nomen Lusatiorum ad Elysios.

Calucones sub Ilingis, ab vtraque parte Albis, vbi hodie Electoratus Saxoniæ. Meminit Ptolemæus oppidorū Argeliæ, seu Argeuiæ, vt aliqui malūt legere, & Calegiæ. Argeuiæ Torga sono respondet: Calegiæ oppidum Galba, quod supra confluentem Salæ, Albisque positum, vtriusque fluminis nomen complectitur, & exprimit, non aliena syncope, quasi Saleleb.

Teutonoari & Viruni inter Saxones, & Sueuos, vbi Rostochium, & VVismaria.

Teutones inter Pharadenos, & Sueuos, vbi Prignitium & Episcopatus Hauelburgensis.

Longobardorum sedes fuit, circa medium Albis, ad ripam occidentalem, vbi ditiones sunt Episcopatum Magdeburgensis, & Halberstadensis, cū parte Marchiæ veteris. Hi, Duce Alboino, per Noricum, & Pannoniam, intrarūt in Italiam, imperante Iustino. totaque pene Cisalpina Gallia, ad Apenninum vsque, occupata, regnum excitarūt. Reliquum adhuc est Longobardorum nomen, in eo tractu ad Magdeburgum, qui vocatur *auff der Bord*. In historiis etiā incolæ Bardi vocantur. Nec à longis barbis, sed, vel à longis securibus, quibus vsi sunt, pro armis: vel ab hoc loco, qui fertilis est, & planus, nomen Longobardorum factum esse existimo, quod longā planitiem, montibus subiectā, denotat. Vocabulū *Bord*, videtur significare agrum oneratum redditibus, de prouentu annuo frugū: & existimo hanc regionem, propter vbertatem, ac fecunditatē, fuisse velut

velut horreum cæterarum partium aridiorum.

Buguntas, Ptolemæus, Ruticiliis adiungit, & includit v-
trisque Heluecones, qui Heluecones Tacito sunt, ad Elbin-
gam Prussiæ, flumine antiquæ gentis nomen retinente.

A Buguntæ inhabitantur mediterranea, à Cassubiis versus
Poloniam, vsque ad Regium montem, vbi Bregela, quæ
Chronus est, Ptolemæo, in mare sese exonerat.

B Neuter, vel Tacitus, vel Ptolemæus, inter has gētes Sue-
uicas, Vandalorum, vel Burgundorum meminit, nisi quis
Buguntas Ptolemæi, Burgundos esse velit. Sed Burgūdio-
nes postea, & Guttones numerat Ptolemæus inter gentes
Sarmaticas, Venedis vicinas, non procul à capite Istulæ
versus extrema Poloniæ, qua illa ad Rutenos & Podolios
C accedit. Moueor his, vt magis credam, Taciti temporibus,
Vandalos, & Burgundos, in illis locis, quos Ptolemæus illis
attribuit, prope Sarmatas, & Henetos, Peucinósque, & Ba-
starnas, supra Dacos, & Gottos habitasse, quàm, vt nonnul-
lis videtur, in ducatu Megalburgēsi, & Pomeraniæ parte.

D Sed postea paulatim in hæc loca trāsisse, à Sarmatis pul-
sos; inde etiam submotos, Alemanorum sedem, in Cap-
pellatio, vbi, ad Heildebergā, est dirio Palatini, inuasisse:
tandēque, cum hinc etiam extrusi essent, sub Theodo-
sio iuniore, è Germania in Sequanos, & Heduos trans-
E gressos esse, non inficior.

Nuithones Taciti, mea opinione iidem sunt, qui Githo-
nes Ptolemæi. Hos cū vicinis Burgundis, è pristinis sedi-
bus, in maximam Sequanorum emigrasse, & tractui Auē-
ticensi, ad Bernam, & Friburgum oppida, Nuitlandiæ no-
F men attulisse, consentaneum est.

Auiones Borussorum pars, ad Conicium oppidum. Va-
rini, Borussi, Varmienses ab Episcopali oppido, Varmia.

G Sed harum gentium limites distinguere, qui, ne illis
quidem vetustis scriptoribus, rectè explorati fuerūt, diffi-
cile est, præsertim cū fixas, stabilésque, & trāquillas sedes,
nullæ diu possederint, vicinarum gētium assiduīs incur-
sationibus turbatæ, aut profligatæ. Sequor tamen libenter
fluminum indicia, quæ ferè nomina sua conseruarunt,
quando terræ eadem, cum ipsis incolis, mutarunt.

H Hermunduros, in aditu Boiemæ, habuisse regionem,
quā Albis, & Sala flumina, montésq; Sudeti, triāguli for-
ma definiūt, vbi hodie Misnia est, & Voitladiæ pars, Stra-
bonis & Taciti testimonio, certum est. Tacitus Catos re-
fert cum Hermunduris dimicasse, de fontibus Salis, iis i

Pfis fortasse, qui ad Salam amnem, in hac vicinia, peranti-
qui sunt, ac celebres, quos Otto primus attribuit Episco-
patui Magdeburgensi. Fuisse & in exercitu Marcoman-
norum, ac Quadorum, contra Antoninum, Hermundu-
ros, testis est Iulius Capitolinus.

Albim oriri in Hermunduris, Tacitus annotat. Nomen
Albi dedisse vndecim fontes, de quorum confluxu, atque
corruatione profluit, doctis placet. Congruit enim ad
Albis nomen vocabulum, quo vndenarium numerum
Germani efferunt.

Sudetorum montium, qui hodie Boëmiam, & Misniam
determinant, denominatio, vt situs, austro respōdet, quē
Sud Germani vocant, non alieno, vel absurdo etymo,
cūm, respectu saltus Hercynij, qui in boream assurgit, de-
mittant sese in meridiem.

Supra Sudetos, Ptolemæus reponit Tyriochemas, vbi
Voitlandia, submittentibus sese mōtibus, declinat in Tu-
ringiam. Alludit appellatio ad Turingos, etsi à Tyrigetis
hos ortum, nomēque ducere, opinor.

Marcomannorum sedes, partim in Morauia vltiore
fuit, vbi Olmuncium est, & Brunna: in bonāq; parte Au-
stria ad Danubium vsque, & Pisonium urbem, quæ Lunæ
sylvæ præiacet, qua Boëmicus saltus humilior est, & rarior:
partim in Boiemia. Pars enim Marcomānorum, Boiis ex-
actis, in eorum concessit locum. Nomen Marcomānorum
limitaneos significat, scilicet, quod limites Pannoniam, &
Sarmatiam versus clauferunt. His, & Hermūduris inter-
iecti fuerunt Narisci, quos Variscos Ptolemæus nominat,
vbi Franconia mōtana, & Bauariæ superioris pars aliqua,
ad Noricum vsque protenditur, complectens, Egram, Co-
burgam, Bambergam, Neagoram, Ambergam.

Ptolemæus Variscos disiungit à Marcomannis, interie-
ctu sylvæ Gabretæ, cui contermina fuit Lunæ sylua, ver-
sus Danubium. Gabreta, *Boemer vvald gegen Franken, vnd
Beyeren.* Sylua Lunæ, *gegen vvesterreich.* Nariscorum nomē
est à confinio Norici. Gabreta, quasi *Hohebreite*, id est, edi-
ta & montana planities, qualis est in Norico.

Lygij partim Silesij citeriores, intra Viadrum, & Boëmi-
cos montes, quorum metropolis Vratislauia, & post hanc
Lignesium oppidum alludens ad Lygiorum nomen: par-
tim vltra Oderā Poloni, vbi Gnesna vrbs, & Posnania, He-
nectorum Bōssinorum caput. Silesiorum appellatio à Scla-
uorum nomine non prorsus dissonat.

Quadi

Quadi inter Lygios, & Marcomannos incoluerunt inferiorem Silesiam, vbi sunt Episcopatus Nissensis, Ducatus Opoliensis: & citeriorem Morauiam, bonamque Polonię partem versus Cracouiam, vbi est oppidum Petercouiũ, à regni conuentibus celebre. Horum extremi Buriij, ad Vistulam, versus Tornaniam Prussiæ, secundum Vistulam.

Infra Butios, Gottini, prosapia Gottorum, in vltiore Pomerania, Dantiscum vsque. Conuenit ad hos appellatio sinus Codani, prope Dantiscum, quæ appellatio vrbis, vel à Gottis & Danis facta est, vel Heneta prorsus, portum significat Danis oppositum.

Marignij, inter Sarmaticos montes, & Carpatum, pars Polonorum, versus Cepusium.

Post Quados, Ptolemæo, sunt *συνδ' ερσιν χεῖρα* in Carpato, & Sarmaticis montibus, versus metallicas vrbes Pannoniæ, in agro Opoliensi, & Teschinenti.

Rugiorum nomen, insula Rugia, tractus in cōtinēti Pomeranico, qui vocatur *das Rugerland*, & in Liuania, Rigēsis vrbs, ad Rubonem fluuium, quem Dunam hodie incolæ vocant, conseruarunt. Potentem enim, & amplam fuisse gentem, docet expeditio Odoacri in Italiam, qui totam peruastrauit. Habitarunt ergo Rugij, partim in insulis maris arctoi, partim in maritimis vltioris Pomeraniæ, & Liuianiæ, circa sinum Venedicum.

E Arii, & Manimi, vbi Curetes hodie, & Samogethi.

A Lemouiiis, Liuienienses sunt, quos Effluos vocant hodie. Colonos hos esse puto Leuonarum, quos in Scandia ponit Ptolemæus, Sicut Reualienenses Danorum, & Rigenenses Bremensium hodie sunt coloni.

F Naharuallos sic nominatos quasi *Nortvallen*, dicerem esse Refalienses, & Neruios in Liuania extrema, vtriusque gentis appellatione *κατὰ ἀποκοπήν*, & *ἀφαιρέσειν* in vnum nomen coacta quasi *Nervvallē*. i. Neruij Valij, nisi hoc obstaret, quod hos, procul in oriētē, videtur remouere Tacitus: Neruios. n. quasi Nortinos, vel Nordios dictos puto.

G Æsthionum etiam nomen reliquum est in Liuania. Linguam enim, qua vtuntur, qui circa Refaliam habitant longo ambitu, Æsthonicam vocant, quæ prorsus est diuersa à Liuianorum patria lingua; itémque Curetum, & tertia, quam VValachorum, & Lituanorum, noui in Liuania coloni, Latino vocabulo, sed corrupto, nominant *die Lettische Sprach*. Discrepant enim inter se hæ linguæ, & ab Heneta, atque Germanica, vt nulli, alteros sua lingua loquentes, intelligant.

D. iij.

Sub Lunæ fylua, Ptolemæus, gentem magnam collocat, quam Bæmas nominat. Per hos, Boios, qui recens eiekti à Marcomannis, sonum patrij nominis adhuc retinuerunt, intelligere eum existimo.

Suiones sunt, quos nunc Suedos, & Suecos, appellant. Apparet autem, & gētes cognatas, & vocabula fuisse affinia, Suionum, Sueuorum, & Sitonum. Mare Sueuicum ad Pomeraniam fuit, per quod Sueuos, ex vltimis oris Pomeraniæ, colonos duxisse in oppositi littoris continentem, consentaneum est. Nunc Suedicum mare vocatur, sinus inter Sueciam, & Finlandiam. Eginhartus scriptor rerum Francicarum, ex his Normannos prodiisse perhibet, qui Normaniæ in Gallia nomen nouum, cum gente noua attulerunt, & consentaneum est, Suecos irritatos à Gottis, qui Gotlandiam insulam compleuerant, & in continēti Sueciæ, Ostgottos, & VVestgottos condiderant, nouas sedes quæsiuisse. Sunt, qui hos à Noruegis deducunt.

Tacitus ad extremum, Peucinis, & Bastarnis, sicut & Ptolemæus, miscet Sarmaticas gentes, Venedos, & Finnos. Ab his Finnonia est, & Finlandia. A Venedis, sinus Venedicus, inter Russiam, seu Moscouiam, & Finnoniam. Ptolemæus addit Githones, Bulanes, Burgundiones, Auarnos. Peucinis nomen dedisse *πευκην* insulam, ad Istri ostia, consentiunt omnes.

De Bastarnis supra diximus.

Non annumerabantur autem Germanicis gentibus, antiquitus Goti, & Daci, qui ab ortu: Nec Norici, Rheti & Vindelici, qui à meridie: Nec qui ultra Rhenum, ab occasu limites Germaniæ veteris claudebant. Belgicum enim totum ad Galliam pertinebat.

Norico comprehendebatur Bauaria inferior, & Diœcesis Salisburgensis, cū parte Austriæ, Styria, Carinthia, Carnis, eratque duplex. Ripense, Danubio imminebat: Mediterraneum aberat longius. Appellationis vetustæ vestigia retinuerunt vrbes Noriberga, & Nordinga, atque is tractus, qui Nortgouiæ nomine notus, Noribergæ, & Ratibonæ interiacet.

Rhetia vtraque, magna ex parte, Sueuis cessit, quorum & nomen induit. Solus enim ager Norlingensis, & comitatus Oetingensis, Rhetiæ nomen non mutarunt. Dicuntur enim adhuc hodie, siti esse, *Im Rieff*.

Vindelici in Rhetia secunda, habitarunt, quam à prima distinguit Lycus amnis, à quo nomē defluxit Vindelicorū.

Daci,

Daci, & Gotti, qui Getæ, & apud Plinium Guttones vocantur, ad vtramque habitarunt ripam Istri, ὁμοῖα inter se, & ὁμόλωτοι secundum Strabonem, vbi hodie VValachia est, Translylvani, & Bulgaria pars, in cōfinio Mysia.

A Diu autem illa loca tenuerunt. Cum Syrimo enim, Getico rege, Alexander dimicauit. Postea Lyfimachus, à rege Getico, Dromicheto captus est. Apparet ex Herodoto, iā Darij tempore, Getas ad Istrum potentes fuisse, qui magna eos laude ornat, cū vocat ἀνδρείοτάτους καὶ δυνατοτάτους Θρακῶν, & inter cæteros Thyllagetas nominat, fortasse

B Getas ad Thyssam, seu Tybiscum amnem. Diu autem cū Romanis, de finibus, bello cōtenderūt, donec tandē, Valentis tempore, victores, Pannoniam Imperio Romano ademtā, sibi vēdicarūt. Multa de his, libro septimo Strabo.

C Hæc veteris Germaniæ, qualiscunque designatio est, ex Strabone, Tacito, & Ptolemæo, qui cæteris duobus posterior est. Plerosque horum, sicut & recentiores, qui in loca, & vestigia veterum, multò post successerunt, ex Asia prodiisse, multa argumenta ostendunt.

D Herodotus, inter regni Persici gentes, recenset γερμανίης, δάκας, σάκας. In Thalia, cum νόμους, seu Satriapias Persicas enumerat, Sacas etiam nominat, & eorūdem postea meminit in exercitu Xerxis, Cyrum à Massagetis in Asia interfectum esse, scribit, & ad Tyram fluuiū Tyrigetas collocat. Cimmeriis sedem tribuit ad Araxem fluuiū: hi inde à Scythis Nomadibus pulsi, in Chersonesum concesserūt, Hinc Cimmerij Bosphori nomen in Taurica. Ex Taurica in Asiam irruperunt, populabūdi: vnde reiecti ab Haliatte Lydorum rege, commigrarunt in Europam.

E A Cimmeriis, sunt Cimbri. A Sacis, Saxones, Daos, Dacosq; & Danos eosdem esse, cur dubitem, non video. Fuerunt vtrique Sacæ, & Dai in exercitu Darij, contra Alexandrum. Nec ita procul sono dissident Germani, & Carmani. De Getis antea recitavi Herodoti testimonium.

G Valde ergo consentaneum est, has gentes, primas, & vetustissimas sedes habuisse in Asia, indeque paulatim processisse in Europam, seu quod peregrinationibus delectarentur inquieta natura, seu quòd terras quærerent vberiores, & opulentiores, seu, quòd à tergo vrgerētur à barbaris gentibus, multitudine infinitis, natura feris, lingua diuersis, quæ, per vastissimas illas, Orientis ad boreā solitudines assiduè vagantur, ac sedes subinde transferunt, migrationibus turbulentissimis, sicut ostendunt Tartaricæ

in Asiam minorem, & Europam irruptiones.

Græci, vniuersas, vno nomine, Scythas nominarunt, sicut nos hodie Tartaros. Et, haud scio, an non sit Germanicum vocabulum Scythæ. Sic enim iaculatorem, seu sagittarium Saxones vocant. Scythæ verò, pro armis, plurimum arcibus vtuntur. A

Ptolemæus, in eodem Asiæ tractu, plurimum meminit gentium, quæ veteres Germanicas nominibus referunt. Nā & Sallones, & Syebos seu Sueuos, & Alanos nominat, & sub Alanis, in Sogdiana, quæ hodie est Corasena, ad fluiuium Iaxarten, collocat partem Massagetarum. Eosdem & Sacis miscet, & in Margiana, coniungit cum Dais, ad fluiuium Oxum. Ita non in Europa tantum, ad Istrum, sed in Asia semper vicini fuerunt Dai, & Getæ: Sacis regionem tribuit peculiarem. B

Dion, Alanos, à Massagetis propagat, in historia Adriani, vbi Alanos ait Mediam inuasisse, ac diripuisse, Pharasmano Duce: quæ vox, ex Germanici nominis deprauatione, nata, idem significat, quod VVaramundus, quem Gallici scriptores Pharamundum nominant. Sunt igitur Alani gens Gottica. Eosdem ad Meotidem paludem, Germanis, Dacisque, & Getis Dionysius admiscet: C

Τὲ μὲν πρὸς βορέην τελευτῶν φῦλα νέμονται.

Πολλὰ μάλ' ἐξείης μακρότης εἰς στόμα λίμνης.

Γερμανοὶ, Σαρματῆαι τε γέλοι· δ' ἅμα βασιλεύουσιν.

Δακῶν τ' ἄσπερος αἶα, καὶ ἀλκήμεντοι Ἄλανοι.

Ergo paulatim ad Europæ limites, ex Asia, vnà cum aliis accesserunt. D

Supra Phrygiam, in Bythinia, versus Cimmeriū Bosporum, fuit terra Ascania, & in ea terra fluuius Ascanius, & palus Ascania, quæ hoc nomine etiam Romanis temporibus nota fuit. Terræ meminit Homerus 2. Iliados, E

Φόρκυς ἂν Φρύγας ἦγε, καὶ Ἀσκανίης θεοειδὴς.

Τῇλ' ἐξ Ἀσκανίης.

Ascaniæ vicini fuerunt Caucones, & Cayci, sub Horminio monte, quos Pæonibus, & Mysis Homerus adiungit. Hos, cum Cimbris, ad hæc littora nostra progressos esse, & Caucos gentem Saxoniam condidisse, non est vero ab- simile. Ad Hercyniam, Ascaniæ nomen adhuc reliquum est, in ditione Principum Anhaltinorum, qui quidem terræ Ascaniæ domini sunt. F

Ab Alanis, reliqui sunt Albani populi Mediæ, & mari Caspio proximi, Caucaseis conclusi rupibus, quæ, quod ni- uosæ G

uosa sunt, & excelsa, quodque abruptarum, ac præcipitū vallium profundissimis, & sinuosissimis ductibus, catenatim inter se connectuntur, arcant vim hostilem omnem Turcorum, ac Persarum. Habēt autem Albani *αὐτονομίαν*, & equitatu valent, militant stipendiis, interdum Turcis, interdum Persis.

Vicini his Iberi, & Colchici, quorum illos Gregorianos, hos Mengrellios hodie nominant.

Iberi metallici sunt. Vox ipsa fossorem significat. In Colchide adhuc vsurpari linguam Germanicam, sunt, qui cōstanter affirmant. Gotorum reliquias, in Taurica Chersoneso, oppressit tandem Mahometes Secundus Imperator Turcorū, duobus eorum Ducibus cæsis, qui quidē & Gotos se appellarūt, & loquuti sunt lingua nostra. Nec apud Galatas vicinos, & in Armeniæ parte, desisse vsū Germanici sermonis, ex historia Friderici Barbarossæ, notū est.

Quod igitur ex Asia primi, & vetustissimi, qui reperiuntur, Germaniæ cultores, prodierint, & post hos cæteri, quos fatales mutationes, de pristinis sedibus pepulerunt, cur dubitem, non habeo.

Vtile est autem, stupendas has nostrarum gentium errationes, ac dispersiones, diligenter considerare, quod in his vel maximè conspicitur rerum humanarum instabilitas, & fugacitas. Cūque legimus has mutationes, & cū totas gentes vel deletas, vel patria exutas audimus, præparemus animos ad excipiendos, ac perferendos omnes fortunæ casus, & iniurias, & cogitemus, hanc vitam aliud esse nihil, nisi tristissimum exilium, erroribus, ac iactationibus obnoxium perpetuis, nec tranquillam sedem, ullis vspiciam fore, nisi in illa æterna, & immortalī vita, patriæ cœlestis, ad quam nos vocat, & ducit Filius Dei *ἀρχηγός* Ecclesiæ. Vbique terrarum, omnibus seculis, omnes gentes, omnia imperia, imo priuata familiæ, velut Euripi, subinde nouis, & calamitosis mutationibus, dissipantur: vt nos, de exilio, & instabilitate vitæ præsentis, & huius exilij causis, admoneant, & testentur, non ad huius fragilis, & caducæ vitæ ærumnas nos conditos esse, sed aliā vitam meliorem.

Nunc, de mutationibus, quædam adiiciam, quas pœnæ stupendæ, & prorsus fatales migrationes gentium, veteri Germaniæ attulerunt, magna veterum colonorum parte, vel sedibus suis emota, vel extincta. Finibus verò ortum versus contractis, ad occasum ampliatis. Cœperunt illæ, post annum Christi, ducentesium.

Veteribus Germanis ab ortu in Asia, atque Europa, incubuerunt Gotti, Daci, Alani, Tyrigete, gentes ὁμόγλωττοι, vt iam ostensum est, quibus circumfusæ fuerunt, atque interspersæ amplissimæ gentes Sarmaticæ, & Henetæ, quæ ab illis lingua distinctæ, inter se cognatæ, semper illorum A
vestigiis inhaerunt.

Sarmatorum appellationem, cum qua eadem est Soraborum, borealibus, qui supra Pontum, & Meotidæ habitant: Henetorum, qui & Veneti nominantur, cæteris, qui latus Ponti meridionale accoluerunt, tributum existimo, vt Bythini, Paphlagones, Cappadoces collocantur, quæ gentes Heneta lingua usæ sunt. Habuerunt autem sedes contiguas, in Asia, atque Europa. Vtrosque ab ortu presserunt, & vrserunt gentes feræ, & Scythicæ, numero maxime, lingua, ac moribus diuersissimæ, vt Hunnicæ, Tartaricæ, Turcicæ, ex Tartaris oriundæ. Ex his gentibus ego, cum prioribus, vel sponte cedentibus, vel vi profligatis, proximè è vestigio desertas sedes occuparent, factum est, vt non Germaniā tantum, Galliā, Italiā, ac Hispaniā, Sueui, Alani, Gotti, Burgundiones, Dani, Vādali, sed veterem etiam, ad Danubium, Vistulam, & Pontum, harum gentium patriā, itemque Germaniæ partem maximā, Sarmatæ, & Henetæ Sarmatarum loca, atque Henetorum, Scythicæ gentes cōpleuerint, quæ quidem, ex angulo illo septentrionis, effusæ agminibus infinitis, velut ex equo Troiano, progressæq; tandem per Asiam, Europamque, longè latèq; vagatæ sūt. B
C
D
E

Daci ad Istrum, Romanis bellum intulerunt, hos repressit tandem Traianus, cæso duce eorum Decebalō, & Istrum ponte strauit, quem Adrianus metu deiecit. Postea iidē. & cum his, Alani repressi scribuntur, ab Antonino Pio. Quod autem propter belli studium, & consuetudinem, quiescere non possent, non dubito, sub hoc tempus, partem harum trium gentium, Dacorum, Alanorum, & Getarum ab Istro, & Vistula fluminibus, in veterem Germaniam erupisse vel coniunctim, vel seorsim. Nam Dacos, Gottiōsque ad mare arctoum simul confedissee, & insulas, vltioraque, versus septentrionem, littora excoluisse, limitibus, vt in Asia antea, & ad Pontum coniunctis, testatur amplissime horum Colonie in Dania, Gottia, & tractum, Danis, Suecisque interiecto, quem Vvestgoti, & Ostgoti tenent. Eo enim tempore, novos colonos, veterum incolarum nomina, in Cimbrica aboleuisse, vel ex Ptolemæo ostendi potest, qui cū Antonini tempore scripserit, harum gentium, F
G
H

gentium, in illis locis, non meminit, cum paulò post ibidem fuerint celebres.

Alani in mediterranea, superatis angustiis Hercyniæ, sese diffuderunt. Ab his Alemannos non discerno, quorum nominum illud in hoc migrauit, exigua mutatione, quam, non aliter accidisse, existimo, quàm euenit, ut qui Alani in Oriente vocati sunt, nunc Albani nominentur, cum magna cognatio sit vocis vtriusque, Albanorum, & Alemannorum, propter cognatas literas, b, & m.

B Francos dubito, vtrum ab Alanis ducam, an sinam esse indigenam, & vetustam gentem Germanicam, quæ cōtra aduenas, iura vetera, libertatēque defenderit, depulso à ceruicibus suis iugo seruitutis, quod peregrinæ gentes intentarunt, & conseruatam libertatis memoriam, nouo

C gloriōsōque Francorum titulo, ostētarit, ac celebrarit, nominibus gentilitiis abolitis, sicut eos nonnulli Cauorum progeniem faciunt: sed in hanc posteriorem sententiam magis inclino. Nomen ipsum, assertæ libertatis argumentum, in historiis illorum temporum, nouum est, quæ me-

D minerunt, pene circa eadem tempora, vtrorumque, Alemannorum, & Francorum. Francos, contra Decium, primū armauit Posthumus, deinde triginta horum millia, ad Moguntiam, trucidauit Aurelianus. Constantinus tandem dimicauit cum vtrisque, Francis, & Alemannis, &

E reges eorum captos, bestiis obiecit. Fit igitur primū mentio Francorum, in Decij historia, quos inter Alemānos, & Saxones, interque saltum Turingicum, & Rhenum ad Salam, & Menum flumina, habitasse, indēque paulatim, secundum Rheni ripas, ad eiusdem ostia, vsque in Sicābro-

F rum, Batauorūque regiones, descendisse, quibus in locis Constantinus eos reperit: tandēque Rheno, ad Vbios transmissio, in Galliam penetrasse, ex historiatarum annotatis, non est obscurum. Marcellinus, Francos Salios nominat, à Sala amne, vnde legis Salicæ nomen profectum est.

Alemannorum prima reperitur mentio, in Valerij Probi historia, qui repressit vtramque gentem, Francos, & Alemannos, trucidatis quadringentis millibus hominum.

Hi, Rhetorū, Sueuorūque nominibus abolitis, suum in ea loca importarunt, in quibus sese rursus, aliquantò post, Sueuorum nomen extulit, illo vicissim obtrito. Eius

H celebritas tunc inualuit maximè, cum à Francis, qui Alemannis iam olim regnum abrogarāt, Imperium in Saxones translatum est.

Gottorum, seu Getarum partem, Dacos in occidentē sequutos esse, supra dixi, à quibus Gottorum origo est in mari arctoo. Et Tyrigetas in Alanorum comitatu, per mediterranea loca progressos, Turingos condidisse, existimo. Nec improbo, si quis nomen Hieræ, quæ Erphortum interlabitur, idem quod Tyræ, & Turingorum idem, quod Tyrigetarum esse, censeat. A

Myfos, ut Tyrigetas ad Istrum vicini fuerunt: ita eodem tempore in Hermūdutorum terra, prope Turingos, in his regionibus cōsedisse arbitror, quos postea Sorabi oppres- B serunt. Hermunduros enim, cum Boiis, Danubiam transiisse in agrum Noricum, supra dixi.

Tandem, cum Henricus Auceps Soraborum regionem, subacta gente, prouinciam Romani Imperij fecisset, præfectis nouis impositis, Myforum nomē reuocatum, rursus sese exeruit, & inclaruit. Eandem fuisse Myforum linguā, quæ Getarum fuit, auctor est Strabo, Germanicam scilicet vtramque, cum de Getica id certo constet. G

Cæteri Getæ, qui patriis sedibus non exceſſerunt, sub Valente, populabundi ad ipsam vsque Constantinopolin accesserunt. Sed repulit hos Valens primū, postea Theodosius, qui stipendiis eos sibi adiunxit, contra Maximum, & Eugenium. Hæc, cum filij Arcadius, & Honorius, soluere recusarent, causam præbuerunt maximis bellis, quibus Imperium in Occidente dilaceratum est à Gottis, Francis, D E Burgundis, Alanis, & Sueuis.

Memorantur & Saxones, in Valentiniani historia, quod cum Alemannis, Brando Duce, Mogūtiam ceperint. Hos, cum etiam à Ptolemæo, inter arctooas gentes enumerentur, credibile est, creuisse interea, amplificados potentia, F societatibus, & fœderibus vicinarum gentium, contra peregrinorum assiduas irruptiones.

Burgundi pulsi à Gottis, quorum pars fuerunt & Heruli, quæsiuerunt nouas sedes apud Alemannos, qui inter Alpes, & Moguntiam habitauerunt. G

Imperante ergo Honorio, Franci accersiti, contra Lucium præsidem Romanum, qui, in vrbe Treuironum, raperat Senatoris cuiusdam coniugem, urbem Treuironum occuparunt. Hoc fuit initium regni Francici in Gallia: inde enim progressi ad Mosam flumen, & syluam Arduennam, paulatim totam Belgicam, & Celticam Galliam H subegerunt. Contra Francos exciti, artibus Stilliconis, Burgundi, Vandali, Sueui, & Alani, partim etiam vicinorū iniuriis

iuriis compulsi, maximis exercitibus in Gallias irruerunt, aditum Francis interclusuri, vel potius Gallias præoccupaturi. Burgundi quidem Nuithonibus sociis, frustra prohibente Aëtio Romano Præside, maximam Sequanorum, & Heduorum partem Francis præripuerunt, & mox confirmatis in noua terra viribus, regnóque excitato, paulatim fines prolatarunt. Allobrogum regione, cum Prouincia, & Gallia Lugdunensis parte, regno adiecta. Sed ante Francos, regnum constituerunt, quibus cum, postquam diu de finibus disceptassent armis, tandem assiduitate bellorum, & pertinacia Francorum fracti, his sese subdiderunt.

Vandali, Alani, & Sueui prope littora Belgici progressi, ad Ligerim vsque, omnia compleuerunt. Vandalorum gens in aditu Celtica, nomen Flandriae iudicatur indidisse. Sed inde à Constantino Patricio Romano, profligati, peruastratis Galliis, in Hispaniam proruperunt, vbi disiuncti inter se, & partiti prouinciam, alij alias partes inuaserunt.

Sueui Galliciae regnum constituerunt, quod Septimus rex finiit. Vandali suas in Betica sedes fixerunt, à quibus ad Betim fluuium, circa Hispalin, in Turdetanorum veterum tractu, adhuc vsque tempora, Vandalia, & Vandalusia, & Andalusia nomen superest.

In Castellanorum regione, cis Iberum, substituerunt Gottis, Alani, vel potius Catti, & Alani. Cattos enim, vel Francorum, vel Saxonum, inter quos fuerunt medij, iniuriis vexatos, cum Alanis discessisse, consentaneum est. Vnde Catalaunia regio, in qua hodie celebris est Ducatus Cardona,

Sed Hispania non diu possessa à Vandalis, paulò post cessit Gottis, qui, Vallia Duce, Genferico Vandalo excluso, utraque fretum Herculeum, in Africam reiecto, possessionem, ac dominium Hispaniae traxerunt ad sese. Eiusdem enim Honorij Principatu, Radagistus ducenta millia Gottorum in Italiam duxit, quorum magna parte fame dissipata, & Radagisto capto, strangulatoque, reliquiae Alaricum regem crearunt, qui Romam cepit. Huic Cosentiae mortuo, Adaulphus successit, pacem fecit cum Honorio, propter affinitatem, & relicta Italia, discessit in Galliam, occupata ex pacto parte Prouinciae, & Aquitaniae. Inde in Hispaniam mouit, & bellum Vandalis intulit, quod illo interfecto, confecit Vallia.

Horum Gottorum progenies Hispaniam rexit, vsque ad irruptiones Saracenorum, qui Roderico rege, Got-

torum cæso, reliquias in Asturum, intra Pyreneos mōtes, angustias compulerunt. Attractum contra hunc scribunt Muzam, Miramolani Mautorum regis ducē, quod Iuliani comitis cuiusdam filiam, per vim stuprasset, circiter annū Christi septingentesimum decimum quartum. Ita ruina, & A mutatio regni Gottici, extitit à libidinis pœna. Vocati sunt autem VVestgotti, ad discrimen illorum, qui postea, à Zenone Imperatore, in Italiam missi sunt, cum Theodorico rege eorum, contra Odoacrum Rugianum, qui ex Rugiis, & Herulis arctoi maris accolis, conflato exercitu, Italiam B prædabundus totam percurrit.

Ostgotti, tandem in Italia, reiectis Græcis, confederunt, & regnum condiderunt, quod Longobardi destruxerunt. Vandali excussi Hispania, traiecerunt in Africam, Genserico duce, ubi Græci, Gottique à partibus diuersis, eò per- C secuti, reliquias prorsus deleuerunt.

Interea Frāci in Belgica, & Celtica Galliis, regnū exorfi sunt, quod primus Merouæus, VVaramundi nepos, titulo regio administravit. Hoc regnum postea, cū Burgundorum, & Alemannorum accessione, amplificatum esset; limitibus, situque distinctum est, in regnum occidentale D Celticae Galliae, quod scriptores Neustriam, corrupta voce, vocāt, ex VVestrichio, & oriētale Belgici, atque Germanicæ, quod Austrasiam, quasi Ostrichium nominant. Durauit hæc distinctio, vsque ad Carolum Magnum, qui, regnum E Boiorum, per antiquo stemmate sublato, prolatisque in Pannoniam finibus, hoc recens acquisitum regnum, Ostrichium, reliquum omne VVestrichium nuncupauit, vnde ad Lotharingiam VVestrichij, id est, occidentalis regni nomen reliquum est. F

Hæc dum in Occidente gesta sunt, interea ab ortu, & septentrione, Sarmatæ & Heneti, quos Ptolemæus scribit esse maximam gentem Sarmatiae, partim veterē Germaniam versus occasum, occuparūt ad Albim vsque, tot migrationibus, & bellis exhaustā, ac desolatam, reliquiis veterum colonorum, aut cæde sublatis, aut summotis loco, G partim versus meridiem Gotticas, & Romanas prouincias depopulari cœperunt. Et ex vastis solitudinibus Asiae, Attila duce, Hunni gens Scythica, quos χέρυς Ptolemæus nominat, Sarmatarum terras adorti, progressique, Gottos in H Pannonia oppresserūt, indeque promotis castris, per Germaniam, & Italiam, ad Tolosam vsque Galliae urbem accesserunt, ubi Aëtius Præses Romanus, magna strage victos, repulit,

- repulit, adiutus sociis armis Francorum, quorum rex tunc fuit Meroneus, Gottorum, quorum rex tunc fuit Theodoricus, & Burgundorum. Attila mortuo, Gotti rursus, superatis reliquis, Pannoniam recuperarunt, Duce Ardarico, **A** Gepidarum rege, à quibus Cephisi sunt. Ita Gotti Pannoniam recuperatam tenuerunt vsque ad reditum Hunnorum, sub Iustiniano. Ab Hunnorum, & Auarum progenie, sunt Hungari, sicut ex vtrisque, & nomen factum est, cum quibus Imperatores Occidentis, magna bella gesserunt. Idem Gotti, ut dixi, sub Zenone, in Italiam missi contra Odoacrum, Græcis exturbatis, regnum ibi incoarunt: contra hos à Narſe euocati sunt Longobardi, qui à ripa Albis, in Noricum, ad Danubium; indeque in Pannoniam recens commigrarant, Sclauorum, ut opinor, violentia extrusi. **C** Hi aliquantò post, capti scilicet, allectique pulchritudine Italiae, sua sponte reuerſi. Cenomannorum, & Inſubrum veterum sedem, intra Alpes, & Padum, occuparunt, regno fundato, & Gottorum reliquias, bellis continuis attritas, prorsus extirparunt, ut ne quidem vestigia aliqua coloniarum Gothicarum reliqua esse permiserint. Longobardis rursus tandem regnum eripuerunt Franci. Ita Ostgotti, Rugios & Herulos: Ostgottos Longobardi: hos Franci vlti sunt.

- Recitavi, qua potui breuitate, vastationes, & mutationes, non tantum Germaniæ veteris, sed totius pene Europe. **E** Has cogitemus, fatales fuisse poenas peccatorum, generis humani, cum aliorum, tum verò imprimis blasphemiarum contra Filium Dei, in Ariano dogmate, & aliarum similium impietatum, quas Gottos præcipue, & Vandalos, non tantum amplexos esse, ac fouisse, sed etiam magna sauitia defendisse constat. Nec video, quid cogitari possit tristius, & **F** horribilius, excidiis tot regnorum, tantisque eorundem collisionibus inter se, atque conflictibus mutuis, & tot gentium cadibus, tam funestis, tot deletionibus, vel dissipationibus, & exiliis earundem: denique confusionibus atque commixtionibus illatum inter se tam fœdis, Diluij inundationibus absorptum est totum genus humanum. Sed haud scio, an non præstiterit semel mori, quam spectare, ac perpeti tantum malorum, toties variatis vicibus, quantum in his mutationibus accidit. Nec dubito Deum **H** punire voluisse Occidentem, cladibus harum vastationum: Orientem Mahometicæ gentis furiosis opinionibus, & bellis.

Nunc paucis exponam eum Europæ statum, & præcipue Germaniæ, qui emerſit ex his regnorum concussorum, ac

disiectorum, ceu naufragiiscum bellorum fluctibus sedatis, & bellandi rabies, atque libido, nonnihil deferbuisset, & ex tot iactationibus gentes nonnullæ alicubi sedibus fixis substitissent, atque conquieuisent, denique quale acceperit Imperium Occidentis Carolus Magnus, accersitus in Italiam ad Longobardos retundendos,

Omniem terram à Ponto, & Rha flumine, cui Vuolga hodie nomen est, ab ortu in occasum, versus meridiem quidem inclusam Sarmaticis montibus, Carpatho, totóque ambitu Boiemicorum montium; ad boream verò littore Sueuici, Balticique maris: Ad Albim usque, longè latèque compleuerant Heneti, Sarmatæ, & Sclauī magna varietate, ac diuersitate.

Fuisse autem has gentes ὁμογενεῖς reperio. Sed Henetorum; & Sarmatarum nomina vetustiora sunt, ac celebratiora. Sclauorum enim primū innotuit Imperante Mauritio Cæsare, qui ducibus Con. mentio, & Prisco Præto, magna affectos clade, ad Istrum, accidit nonnihil, & languescit. Iam tum enim, Gottisibidem, propter continuas, & migrationes & bella, numero, viribusque attenuatis, eò usque accesserunt. Suidas de his inquit: τὸ Σκλαβικὸν γένος, τὸ πέραθεν τῆ Ἰστρου. Henetorum meminit Homerus in vicinia Paphlagonum, quos Henetum Ducem in exercitu Traiano habuisse prodidit, & sinus Veneti, atque vrbis Venetæ in mari Adriatico, ab his originē esse, consentiunt omnes, siue Antenore, siue quocunque alio Duce eò appulerint: sicut iidē sinui Veneto, in Sueuico mari, supra Prussiam, cognomē dederunt. Nec alia Henetorum, alia Venetorum, seu Vindorum, quos Germani *venden* nominant, appellatio est. Denique vt Sarmatis à Ptolomæo admisceantur: sic in Asia, atque Europa, vtrasque simul, aut mixtim habuisse, aut contiguas possedisse terras, non dubito.

Sarmatarum nomē, quos σαυρομάτας Græci nominant, quod Sorabi referant, & Seruij, manifestum est, Sclauorum nomen (Henetorum enim, & Sarmatarū etyma quæ sint, supra indicatur) illud ergo, cum recētius multò sit, unde extiterit dubito: præsettī cum pene toti genti tributum, seu cōmune nomen, consensu gētium reperiam: An à celeritate famæ, atque iactantia gentis, sit tractum, vt aliquibus placet? An, quod potius credo, à gentis ferocitate, vt in Quadorum nomen successerit, quod nostra lingua, feroces, vehementesque significat, & immites. Sed quod-

quodcunque sit ἱτυμὺν vocis, antiquissimas esse has tres gentes, ὁμογενεῖς appellationes, historiae docent.

Propagarunt hæ autem, ad solem orientem, ultra, citra-
A quæ Mæotidem paludem, supra Pontum, amplam, ac po-
 tentem Circassorum gētē, quæ, ante Tartaricas irruptio-
 nes, latè ibi dominata est, & postea, cū iugo Tartarico
 oppressa esset, mirandis modis, occasione seruitutis illius,
 ad fastigium regni Ægyptij peruenit. Inde versus septen-
 trionem, & occasum, circa Rha, & Tanaim flumina, vsque
B ad sinum Venedicum, vbi hodie sunt Moscouia, Liuania,
 & Russia alba, ex iisdem gentibus derivati sunt, atq; dif-
 fusi Rossi, qui & Roxani, & Roxolani vocātur, hodie Mo-
 schi. Hi, si progenies sunt Mossinæcorum, quos in Argo-
 nautico carmine describit Apollonius, vt nomen osten-
C dit, & vero est consentaneum, sique patrios mores adhuc
 retinent, vix hodie viuit alia gens turpior. Apollonius, quo
 cum Ptolemæus, & Strabo consentiunt, sedem his tribuit
 ad Moschinos montes, quibus, in superioribus partibus
 Ponti Cappadocum, Colchidi Armenia iungitur.

D In Rossorum vicinia, Borussi confederunt, etiam ab o-
 riente protecti, sicut indicat nomen, quod Henetum est,
 & colonos Russis contiguos denotat. Ab his Prutenorum
 seu Prussorum nomen defluxit.

Ad Rha, seu Vvolgam fluuium, hæserunt Bulgari. Ad Bo-
E rysthenem Bosini, qui & Pazinacæ. Prope sinum Venedi-
 cum Liuanij, vetus Liuaniorum nomen conseruarūt. His,
 & Borussis, interiecti Curetes, & Sudini mare, Samogethi
 Lituanorum confinia hodie attingunt, quorum nomen
 congruit cum Sarmatis, & Getis, in Dionysij carmine. Hi
F paulatim ab oriente, & aquilone progressi, statim, vbi de-
 feri loca ad Borysthenem, Tyrā, & Istrum, à Gottis sense-
 runt, his incumbere, infestareque Romani Imperij limi-
 tes cœperunt, neque vrgere destiterunt, donec in Mysia,
 Traciaque, & Macedonia, ac vicinis Triballorum, & Dar-
G danum regionibus, Græcis Imperatoribus, assiduitate irru-
 ptionum, ac depopulationum, defatigatis, sedes extorse-
 runt, vbi, in Mysia inferiore, Sarmatæ à Vvolga profecti,
 gentem Bulgatorum: in superiore, & finitimis locis, Rossi,
 vel Roxolani, Rascios: Sarmatæ Sorabos, & Seruios: Pazi-
H nacæ Bosinos: Cæteri Croatas Dalmatas, totamque pene
 Epiri, & præcipuè partis in Græcia, gentem procecarunt,
 sicut testatur autor Epitomes in Strabonem. Inquit enim:

νῦν δὲ πᾶσαν Ἰππειον, καὶ ἐλλάδα σχεδὸν, καὶ Πελοπόννησον: καὶ

E. j.

μεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται

Sub Boruffis, qui ad mare, veterem Sueuorum patriam inuaserunt, à situ, Pomeranorum nomen contraxerunt: sic dicti, quasi maris accolæ. Hos à Cassubiis, maris interstitium, & sylvarum densitas, seiunxit. Cassubij enim à littoribus, versus mediterranea Poloniae, & Boruffiae, sese extenderunt. Nomen eos à plicis vestium acquisiuisse volunt, quibus cæterorum vestes caruerunt. Hinc secundum littus maris, Baltici, per Pomeraniae partem, Ducatumque Megalburgensem, usque ad Albim, & per Marchiam Brandeburgensem, quæ quadruplici terræ distinctione, ab Odera ad Albim, & ultra flumen utrunque, secundum Sueuum, Havelumque amnes porrigitur. In hoc ergo tractu, sedes, & domiciliū fuit Henetorum seu Venetorum. Huic enim gentis parti hoc nomen propriè inhæsit. Sed multa fuerunt Henetorum genera, locis, nominibusque distincta, qui suis singuli paruerunt ducibus: Vni verò regi subiecti fuerunt omnes, quem genuit stirps regia, de qua prodierunt Duces Megalburgenses: sed regium nomen usurpare desierunt, postquam, accisa potentia, Imperij Romani Principes esse cœperunt. Aliquantò ante, Imperio sese coniuxerunt Pomeraniae Principes: quorum adhuc superest prosapia.

A Viadro, secundum Sueuum, & Havelum ad Albim usque, sedes fuit Lebusiorum, vbi Lebusium oppidum, ite VVilinorum, & Stoderanorum, vbi Berlinum, & Brandenburgum, & Herulorum, seu Helueldorum, vbi Episcopus est Havelburgensis.

Supra Lebusios, in confinio Pomeraniae, & Megalburgensium, cis Panim fluuium, Cycini ad oppidum Gucegoium: Circipani, vbi Gripfvvaldia, VVolgastiū, Sondium. Ultra Panim, Tolensij federūt, & Rhedarij, Tolensij ad Tolensum amnem, alluentem nouum Brandenburgum, in Megalburgensi terra. Rhedarij intra Panim, & Oderam, vbi Ducatus est Stetinensis. Brizanorum sedem, nomen Prignitiorum indicat. Hos omnes à Lupina rapacitate cognominarunt VVelicos. His proximi Lingones, vbi Luneburgum, & VVarnau, vbi Rostochium: Obotriti, vbi Megalburgum: Polabi, vbi Episcopus Raciboriensis. Dehinc, supra Trauenam fluuium, Vvagrij, vbi Episcopus olim Aldeburgensis, nunc Lubecensis.

Luticij, supra Sueuum, ad Albim, usque Lusatiam inferiorem: Sorabi reliquum supra Albim, usque ad montes Sude-

Sudetes, versus meridiem, ab ortu verò, ad caput Sueui fluminis, ab occasu ad confluentem Albis, ac Salæ, inco-
 luerūt, vbi hodie est Lusatia superior, Misnia tota, & prin-
A cipium Saxoniae superioris ad Hercyniam. Ita in hac ex-
 trema ora terrarum, quas occuparunt Sarmatae, & Hene-
 ti, vt in Asia olim, & postea in aditu Europæ, sedes finib.
 coniunxerunt, nominum discrimine seruato. Et vtrique
 diu, multumque Francica, & Saxonica arma exercuerunt;
 cū, non contenti amplitudine occupatæ terræ, vltra Al-
B bim, Saxonum agros, ad Luneburgum, Francorum, ad Sa-
 lam depopulando, terrasque carpendo, potentiam exten-
 dere conarentur. Sæpè ægrè illi, ac difficulter, vim belli-
 cosissimarum gentium sustinuerunt, & represserunt. Sæpè
 hæ iugo, quod bellorum diuturnitate, & victoriarum de
C ipsis partarum crebritate, fractæ, susceperant, rursus abie-
 cto, ad arma redierunt; donec tandem maxima multitu-
 dine contusa, consumptæque cædibus, in locum eius, no-
 uas colonias duxerunt Henricus Leo, & Albertus Vrsus,
 de quibus mutationibus, suo loco dicetur. Soraborum no-
D men, reliquæ in Lusatia superiore, adhuc vsurpant, & de
 veteribus colonis testantur, oppida Sorbecum, & Serue-
 stum. Henricus Aueps, Sorabis domitis, præfectos dedit,
 qui hanc oram tutarentur contra Boëmos, inde origo est
 præfecturæ limitaneæ, quam hodie marchiam Misnen-
E sem vocant. Contra Henetos marchiam brandeburgen-
 sem constituit.

Nunc terminum earundem gentium, ad ortum austri-
 num ducam, & mediterraneas sedes referam.

Mediterraneam versus, sub Borussis, sedes est Masouio-
F rum, quos à fronte, versus ortum, longo tractu, cum Mo-
 schis coniungunt, intermedij Lituani, à Moschis ferè Bo-
 rysthene fluuio diremti, qui hodie dicitur Neper.

Sub his Russi, & Podoli, vsque ad Sarmaticos montes, &
 Tyram fluuium, seu Nestrum, vt hodie incolæ vocāt. Hos
G à Vvalachis, determinant lazyges, non mutato verò no-
 mine. Tergum horum, ab occasu, claudunt Poloni, qui in-
 habitant amplissimam planitiem, quæ patria fuit Buro-
 rum, Quadorum, Lygiorum, & aliorum.

Reliqua Quadorum, & Lygiorum terra, intra Viadrum,
 & Boëmicos montes, excepit Silesios, quos, vt Sclauorum,
H & Quadorum veterum nomina expressisse opiner, vo-
 cum cognatione, & significato moueor. A Sclauorum
 traiectu Vratisslaui nomen adepta esse videtur. Ad Ly-

gios veteres Lignitij appellatio alludit:

In Marcomannorum locum, Moravi subierunt nomen, vt nonnullis placet, à Moraua flumine sortiti.

In vallem amœnissimam, his, & Sorabis interpositâ, Gabretâque, Sudetis, ac Hercynia vndique cinctam, quæ Boiorum fuit antiquitus, inuolarunt Zechi, quos vsitatè non patrio, Zechos, sed vetustissimo, & inde à Boiis vsq; propagato nomine, Boiemos vocamus.

De Silesiis, & Morauis, inter Polonos, & Boiemos, bella diu fuerunt. Polonos Lechum, Boiemos Zechum ducem sequutos, vt, ex gentis vtriusque appellatione, aliqui coniectant, interque sese linguæ, sanguinis, & multarum aliarum rerum societate deuinctos, non origo, quæ eadem est, sed soli mutatio disiunxit, contentione de finibus, & Imperio, ex æmulatione potētia, exorta, Moravi Boemis, Silesij Polonis semper adhæserunt, vsque ad eam mutationem, quæ, de veterum regum Poloniae stirpe, de qua relictum est stemma Ducum Silesiæ Lignicensium, & Bergensium, regnum in nouam gentem Jagellonũ translatum est. Ea enim mutatione, alienatis Silesiorum animis à Polonis, artibus, ac consilio Iohannis Lucelburgensis, regis Boemici, qui fuit filius Henrici VII. Imperatoris, & pater Caroli quarti, perfectum est, vt Silesia prorsus à Polonis discederet, & infereretur regno Boëmico, fieretque prouincia Imperij Romani.

Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum, & gentem Henetam, Caroli Magni temporibus, Albis fluuius, & montes Boiemici. Sed versus occasum, quos limites constitutam, non reperio. Nam Francica potentia, Galliarum partem maximam Germaniæ coniunxerat. Belgicam enim omnem complexa erat, ac Celticam, præter minorem Britanniam, in quam coloni Britanniarum veteris, qui ab Anglis Saxonibus pulsæ, eò transfretarant, Britanniarum nouum nomen attulerant, cum à Cæsare ibidem Armorica ciuitates collocentur: Aquitaniæ item, prouinciæque partem maximam. De eo verò, quod supererat, contendebat bellis assiduæ, cum occiduis Gottis, à quorum reliquiis Languedocia nomen sumsit, vbi Tolosates olim, Volcæ, Nitobriges, & Tectosages sederunt. Metropolis eius hodie est Narbo ciuitas.

Belgicum, & Celticam, Franci, Alemanni, Burgundi, & Vandali compleuerant, & aliæ gentes Germanicæ, quæ & distinctione, & nomina veterum habitatorum abolerunt;

uerunt : quanquam eam mutationem tum paulatim cepisse opinor, cum Gallia Romanis armis subacta, & in prouinciam redacta est.

- V** Franciæ nomen, Parisiensibus, regni Francici sedes imposuit. Hoc, ut dixi, ante Pipinum, & Carolum, distinctum fuit in duo regna. Horum occidentale Galliam Celticā, Neustriæ, seu rectius Vvestrichij nomine : orientale Belgicam Galliam, Austrasię vel rectius Ostrichij nomine comprehendit : hinc Neustriæ nomen reliquum est in parte Normanniæ. Sed hæc distinctione postea aboleuit Carolus Magnus, regibus Boiorum sublati. Nā recens debellatis regnis in Germania, orientalis Gallicis prouinciis, occidentalis regni nomē tribuit. Hoc postea Lotharius, Ludouici Pij filius, cui, ex distributione, Belgica Gallia, cū parte Lugdunensis prouinciæ obtigerat, abrogauit, suo nomine substituto. Inde & Vestrichij appellatio reliqua est, ab occiduo regno, & Lotharingiæ à Lothario.

- D** Sed vetus Lotharingia deinceps, partim à Francis, Burgundis, & Germanis direpta, partim distributione inter posteros Lotharij, in minutiores particulas discerpta, in eas deuenit angustias, quas Vogesus, & Iura montes, fluuiusque Sequana, & Belgicum definiunt : Eam regionem nouæ diuisiones, in alias adhuc tenuiores concisam, vel mutilatam potius particulas, plures gubernarunt Principes.

Fuerunt enim Lotharingiæ partes, Lotharingia superior, eodem hodie nomine nota : Lotharingia inferior, quæ Brabantia postea nominata est, nomine, ex prouincia, per deprauationem facta.

- F** Ducatus Mosellanus, ad fluuium Mosellam, vbi olim Romanduorum sedes fuit, hodie est Lucenburgum.

- G** Ducatus Arduēnæ, à sylua Arduēna, seu Boloniensi, Godfridi Hierosolymorum regis Imperio celebris, in confinio Namurci, Leodij, & Hannoniæ. Sunt autem Namurci hodie, vbi olim Conduisij, & comitatui Namarcensi proximi Segni.

- H** Leodiēses hodie, qui olim Eburones, & Tungri. Leodienses à legione Romana, ibi hybernante, & cesa, cū quinque cohortibus, ab Ambiorige Eburonum regulo, nomen acquisiuisse putantur.

Eburones sic dicuntur, quasi Eyburen, id est, Eiorum coloni : Eyffia verò, quæ protenditur ad Vbios vsque, quasi Eyfelt, id est, campus Eiorum. Ex eo enim loco cis Rhe-

num transferunt in Galliam, qui adhuc hodie comitatus nomine insignis, vocatur *die Ey, oder die Hoy*.

Eburonibus annumerantur Rucini, Betasij, Toxandri, Masaci. Runicorum nomē pars Belgici retinuit, *das Runtzerland*. Sic legendum enim, pro Sucinis, apud Tacitum, & pro Rinucis apud Plinium. Masacorum oppidum, infra Traiectum superius, Masek. Betasiorum multa ad Mosam oppida desinentia in Bech, Dippenbech, Shonbech. Toxandria fuit oppidum inter Mosam, & Traiectum, hodie vocatur Visetum; multa in eo reperiuntur monumenta vetera. Horum sedes primū, vltra Rhenum, Franci inuasērunt, vltra citraque Mosam, vsque ad mare.

Iuliacenses, olim Menapij.

Colonienses, olim Vbij.

Geldrenses, Motēses, & ex parte Phrysi, olim Sicambri, quasi See Cimbri, id est, Cimbri maritimi. A Sicambriis videntur esse reliqua, Segeberg & Sigen.

Hollandia à cauernis subterraneis sic dicta est, post inundationem factam, anno Christi, octingentesimo sexagesimo, quod subruta terra & eluione cauata, cœpit esse *σπηλαιώδης*, & cauernosa, olim Battauia. Fuitque Battauia duplex: Superior ad Geldriam pertinet: Inferior Hollandia est, cuius pars inter Vvahalim, & Leccam Rheni brachia, vetus nomen retinet, *die Betavv*.

Brabantiam olim incoluerunt Aduatici, nunc Bosleduci: Ambuariti, nunc Autuerpienses, à quib. marchia Antuerpiensis nomen habet, quæ constituta fuit in limite Armorica, cōtra Anglos, multo ante Carolum Magnum.

Grudij, vbi Louanium, & Mechlinia: Brabantia, Lotharingiæ inferioris nomine amisso, id nomen adsciuit Henrico III. imperante. Id ex latino, prouincia, factum est.

Flandriam tenuerunt olim Gorduni, vbi Gandauum, & Bruxella: Pleumosi, vbi Brugę, vnde Flamingorū nomen, vel à Flandris: Neruij, vbi Tornacenses: Verocasses, nunc Casselenses, Gessoriacum, seu Iccius portus, hodie Caletū. Habuit autem Flandria comites peculiare, stirpis Francicæ, à Carolo magno, vsque ad Balduinum vltimum, qui, cum hæredem instituisset Carolum, Daniæ regem, hoc mortuo sine hærede, contentio orta est inter Regē Gallicæ, & Imperatorem de comitatu.

Hannonia bona pars, sub Belgica Gallia comprehenditur.

Nomen Germanicum, *κατὰ ἀφαιρέσει* priorum syllabarum

rum ex Arduenna factum videtur, *Hennigavu*, id est, Arduennæ subiecta vallis, vel planities, quam Germani vocant, *ein Avu*.

A Picardia hodie complectitur veteres Ambianos, Suesiones, Bellouacos, Veromandos, & ex parte Morinos. Pars enim Morinorum ad Flandriam pertinet. Campania, Remos, & vicinos: Artesia Atrebates.

B Burgundi Heduis, & Sequanis successerunt. Latè patuit potentia eorum, quæ ad Allobroges, & Taurinos vsque pertinuit, qui sunt hodie Sabaudi, & Pedemontani. Nunc inferior Burgundia, Ducatus titulo, Heduos, Mandubios, Lingones, & partem Sequanorum habet, quæ fuit Verdunensium, Bibractarum, Diuionensium, Matisconensium, & Cabillonensium. Superior, comitatus nomine, Sequanos reliquos, & præter hos, Bisuntinos, & multos alios. **C** Alemannorum etiam pars, in superiore Burgundia cōsedit, quos hodie Iurassos vocant.

D Normanniæ nomen, à noua gente, multò post inuectum est, in ea loca, quæ tenuerunt olim Ambilates, Bellocassi, Lexouij, Eburonices, Aulerci. Sed omnium mutationum momenta, & causas recitare, nimis foret longum.

E Hoc satis sit scire, quod maximæ parti Galliæ, Germaniæque, Franci tunc imperarunt, cum mutatio Imperij facta est, & habuerunt partes singulæ suos, vel principes, vel comites, ex Fræcorum familiis, aut Alemanorum, de quibus reliquæ fuerunt gentes Gibellinæ, & Vvelphæ. Sed Francis paruerunt.

F Erat autem tunc Germania vniuersa distributa inter potentissimas gentes tres, quæ inter se, infestis odiis, armisque, perpetuò decertabant. Duas extremas partes Saxones, & Boij, mediam Franci tenebant.

G Forma gubernationis, apud Saxones, Aristocratica erat, domi tempub. æquo iure, administrantibus duodecim Principibus, è quibus dux belli, cùm opus erat, eligebatur, cui ituro contra hostes, concedebatur in exercitum potestas regia, vt olim apud Spartanos, & Romanos. Boij Francique monarchias habebant.

H Extrema ad septentrionem, ab arcto mari Baltico, & Oceano: à meridie iugis Hercyniis: ab ortu albi fluuii, ab occasu Rheni, Oceanique parte circumdata, Saxonum erat, quos distinguebat Visurgis in Vvestualos, & Ostualos: his ad Albim, illis ad Rhenum accedentibus. Extremā ad meridiem, per Alpes, ac Cecios montes, perque Rhetiam

superiorem, & Norici agros extensam, ad Italiam, & Hunnorum in Pannonia fines vsque, possidebant Boij, iam olim in ea loca delati, qui Hunnos aditu Germaniæ prohibebant, & reprimebant Norico imminentes Boëmos.

Media inter has, longè latèque, ad vtranque Rheni ripam, & per Alemānorum, Francorum orientalium, ac Turingorum agros, ad Salam vsque, & Albim parebat Frācis, horum armis edomita. Paulatim enim Franci, non Galliā solūm vniuersam, Vvestgottis euerſis, sed & Germaniæ populos subegerant, & Turingorum, Alemannorūque regna demoliti erant: cūque propterea formidabiles essent vicinis, Saxones à quibus à parte vna, saltu Hercynio, ex altera Rheni alueo dirimebantur, partim amore libertatis pristinæ, & metu iugi Frācici, odiōque peculiari gentis, partim suæ religionis pertinaci studio, quam extinctam Franci cupiebant, perpetuò contra hos in armis erant. Sed potentiā Franci cæteros superabant, qui regni sui fines, recentibus contra Saracenos victoriis, procul in Hispania, vltra Iberum, propagarunt. Beticam enim totā, & Tarraconensis, ac Lusitanicæ Hispaniæ magnam partē, bello Gottis ademtā, multò ante Saraceni obtinuerant. Hisque Galliam adiecturi, arma mouerant in Francos, attracti à Vvestgottis, qui in Aquitania, & Narbonensi supererant. Sed cæsi, deletique à Francis, rege amisso, magnam Hispaniæ partem amiserunt, donec tota rursus exciderant, oppressi à Gottis, qui mox, post Francicas victorias, respirare, & fractas vires reficere, atque instaurare cœperunt. Recuperarunt enim Gotti Hispaniæ regnum, estque ab his origo materna, Imperatorum Caroli V. & Ferdinandi fratrum.

Cimbrica Chersonesus, totāque, vltra mare Balticum, continens, partim Danorum erat, & Gottorū, partim Suecorum, cum quibus bellum erat Saxonibus assiduum.

De Italiæ principatu, contendebant cum Græcis, Longobardi, eò quòd, quæ ad Exarchatum pertinuerunt, hi inuaderent, scilicet vt occupatis illis, viam sternerent ad Imperium vrbis Romæ. Cū autem Pontifices Romani, suæ potentiæ amplificandæ causſa, eadem appeterent, odissentque Longobardos, multis de causſis, & viderent Græcos defensionī Italiæ impares esse, commiserunt cum Longobardis Francos.

Talis ferè Germaniæ, & magnæ partis Europæ species fuit tunc, cū Imperium Occidentis constitutum est, diuisio-

nissione Italiae inter Græcos, & Francos, Græcorum assensu.

- Nec de Germanicis gentibus, circa illa tempora, plures celebrantur, quàm Saxones, Franci, Turingi, Alemanni, Burgundi, Boij, quorum Turingi, Alemanni, & Burgundi, A Francis subiecti fuerunt: cæteri, horum obscurati amplitudine, ac potentia, latuerunt; sed aliquantò post, ex iis mutationibus, quæ secutæ sunt, rursus inclaruerunt, atque creuerunt, aucti opibus, victoriis, laude bellica, & Imperij dignitate, de quibus suo dicetur loco. Profuit autem plurimum toti Europæ, hæc & Imperij translatio, & trium regnorum Germaniæ, Italiae, & Galliæ coniunctio, sine qua, nulla harum regionum, suis, quibus obiecta fuit, hostibus arcendis, reprimendisque suffecisset, Germaniam assidue infestabant Heneti: eidem, & Italiae imminuebant Hunni: Italiam, & Galliam appetebant Saraceni Galliæ, & Germaniæ formidabiles erant gentes arctoæ. Harum plerasque domitas bellis, & mansuefactas potentia nouæ Monarchiæ, conflata, ex hac coniunctione ad societatem fidei, & religionis Christianæ perduxit, solis Saracenis magna ex parte deletis. Sed de his in singulorum Imperatorum rebus gestis dicetur.

CAROLVS MAGNVS.

- E Certissimum est, ordinem politicum, in genere humano, opus, & beneficium Dei esse, quo societatem honestam cõseruat, sicut scriptum est: Iudicium Domini exercetis. Item: Libra, & pondus, iudicia Domini sunt. Et quidem hæc res optimæ, leges, coniugia, distinctio dominorum, contractus, magistratus, iudicia, pænæ, sunt testimonia de sapietia, bonitate, & iustitia Dei, & de eius præsentia in genere humano: quia ipse Deus custos est sui ordinis. Discernendus est autem ipse ordo, à personis. Ut, coniugij leges multi violant: ita multi gubernatores ordinem in Imperiis conturbant, & fiunt Tyranni, grassantes iniustis homicidiis, confusionibus libidinum, & aliis sceleribus, ut Caligula, Nero, & alij innumerabiles. Hos Deus non approbat: qui, ut priuatos latrones punit: ita istos legum, & iustitiæ hostes excutit ex Imperiis, ut conspiciantur ipsius iustitia, & præsentia, in generis humani conseruatione, ne prorsus fiat dissipatio hominum, sed aliqua maneat societas, ut Ecclesia colligi, & doceri possit: Ac si in pœnis mutationes, non semper salutare, sed ta-

men alicubi, vt interfecto Caligula, succedunt nō meliores, Claudius, & Nero: & tamen postea succedunt vtilis principes, Vespasianus, & Titus: sic intervalla mirāda sunt. Et pœnæ Tyrannorum ad regulas referendæ sunt: Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, extirpabitur: Omnis, qui vspurpauerit nomen Dei vanè, punietur. Væ, qui spoliās, quia spoliaberis.

Sunt & ipsæ Tyrannides, gentium pœnæ, sicut scriptum est: Propter peccata populi, multæ sunt principum mutationes. Certum est autem, singularia Dei beneficia esse, cum dantur salutes successores, iuxta dictum: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Et Daniel inquit: Deus transfert regna, & stabilit. In quibus mediocris status est aliquantisper, illa, certum est, conseruari diuinitus.

Hæc primū consideranda sunt in hac mutatione, Caroli tempore facta. Punita sunt à Deo scelera, & Imperatorum Orientis, & gentium. Exortum est in Oriente impium regnum Saracenicum: ea mutatio nequaquam fuit salutaris: vastauit Ecclesiam, & extinxit veri Dei inuocationem, leges, & doctrinas: deleuit ornatissimas vrbes. Est igitur horribilis pœna, sed iuxta dictū: Misericordiæ Domini, quod non consumti sumus. Salutaris fuit Occidenti, translatio summæ potentiæ ad Carolum: post quem, etsi inter successores etiam bella ciuilia orta sunt, vt nulla regna diu quieta sunt, tamen profuit posteritati circiter trecentos annos, videlicet vsque ad Henricum quartum, cuius tempore, sceleribus Pontificum, hoc Imperium languefactum est. Antea Carolus, Ludouicus Pius, Arnolphus, Ottones, Henricus Bambergensis, Conradus Francus, Henricus tertius, gesserunt res vtilis Italiæ, Germaniæ, Pannoniæ, & aliis vicinis.

Quomodo autem fiant iustæ, & salutes mutationes, & quomodo à latrociniis, & seditionibus differant, sapiēter, considerandum est: Regula discrimen facti: Omnis, qui gladium acceperit, scilicet non datum à legibus, gladio peribit: Est igitur iusta mutatio, cum is, qui arma gerit, verè est ἀμυνόμενος, id est, qui, non prior, atroci iniuria alios afficit, sed est defensor.

Fiuntque iustæ mutationes iure belli, id est, cum causa belli iusta est: & fiunt salutes, cum Deus armat victorē sapientia, iustitia, & fortitudine. Erat Augustus verè ἀμυνόμενος

ῥόμειος aduersus Antonium : & quanquam non erat pater bellator, tamen Deus eum adiuuat. Fuit igitur victor, ac iure dominus, & fatendum est à Deo adiutum esse.

Sic, cum Imperia iuste transferuntur, vtrunque concurrat, iusta causa, & Deus armans, ac regens Ducem. Erant Constantinus, & deinde Theodosius, verè ἀμυνόμενοι, & erant armati à Deo, sapientia, iustitia, & fortitudine. Ex his fundamentis, intelligi potest, & quæ translationes Imperiorum sint iustæ, & quomodo intelligenda sit sententia, Deus transfert, & stabilit Imperia.

Sunt autem iustæ causæ translationis, cum victor habuit iustam belli causam, aut, cum illi, quorum est iusta authoritas, eligunt dominos, ut Rex David prætulit Salomonem cæteris fratribus. Henricus Auceps, prætulit iuniorem filium Ottonem primum. Principes Persici, elegerunt Darium.

Disputatur ergo, de translatione Italiae, & axiomatis Imperij in Carolo, an iuste hæc in eum translata sint. Respondeo, iustissime factam esse translationem, iure belli, & transactione. Rex Longobardorum Desiderius mouerat bellum in Italia, & occupauerat vrbes, quarum aliæ ad Imperium pertinebant, aliæ ad Romanam Ecclesiam. Interfecerat etiam Præsidem in ea parte, quæ erat Caroli. Erant & Romæ seditiones : & Græci Imperatores, nec Italiam, nec Romam defendebant. Vocatus igitur Carolus, verè fuit ἀμυνόμενος, & regi Desiderio capto, regnum ademit. Id, iure belli, iuste retinuit. Cumque iam Italiae Galliae & Germaniae iustus dominus esset, retinuit ea, quæ olim nominabantur Imperium Occidentis. Itaque Italica nobilitas ἀξίωμα ei Imperatoris tribuit, quo tamen Carolus non usus est, nisi facta transactione cum iis, qui Imperium Constantinopoli tenebant. Hæc omnia iuste acta sunt.

Quod autem Romani Episcopi fingunt, Petro datam esse authoritatem regna mundi, vel occupandi, vel aliis tradendi, & à Petro successores, eam authoritatem habere, id commentitium est. Quia Apostolis traditum est ministerium Evangelicum, sine potestate politica, iuxta dictum: Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Rectè igitur dicitur, Carolum, iustis modis, Italia, & Imperij dignitate positum esse, iure belli, & via transactionis.

Cumque Deus det victorias, dicendum est diuinitus factam esse translationem, & congruere huc euentum ad dictum Danielis: Deus transfert, & stabilit regna: Nec mi-

nor fuit Italica nobilitatis authoritas, in eligendo Imperatore, quàm alibi Byzantinorum. Nec Pontificia renunciatio tribuit Imperium: sed est publica testificatio, quæ ostendebat hanc personam, iustam esse, & iustè potitam Imperio: Vt Pastor Ecclesiæ non dat sponsam sponso, sed testis est legitimi coniugij. Romæ Consulatus dabatur suffragiis Senatus, & militum; sed is, qui anno proximo Consul fuerat, publicè indicauit, quis esset electus. Talia exempla multa adhuc sunt in vsu. Hæc initio præfatus sum, vt cogitemus salutarem fuisse mutationem Occidentis, & grati beneficium Dei celebremus, seruantis legitima Imperia, & Ecclesiarum hospitia. Deinde & iustas causas, humano iure, consideremus.

A Vv's Caroli Magni fuit Carolus Martellus. Pater fuit rex Franciæ Pipinus, qui moriens, regnum duobus filiis reliquit, Carolomanno, & Carolo Magno. Sed Carolus Magnus, Carolomanno fratre mortuo, anno tertio, postquam regnare cæperat, solus regno Franciæ potitus est. Adolescens studiosè linguam Latinam didicit, in qua doctorem habuit familiarem, Petrum Pisanum Diaconum. Postea cum venisset Lutetiam, Alcoinus Anglus, Bede auditor, erudiit eum in dialecticis, & doctrina Ecclesiæ, cuius summam Alcoinus contraxit in librum, qui adhuc extat: & apparet Augustini doctrinam sequutum esse, sicut & postea Hugo de sancto Victore, & alij eum sequuti sunt, vsque ad Thomæ, & Scoti labyrinthos. Narrant, Alcoini consilio constitutam esse Academiam Parisiensem. Ego ante quoque docentium, & discipulorum cætus, ibi fuisse existimo. Sed scribitur disciplinam, & studia valde ibi corrupta fuisse: & multos ibi fuisse magicæ impietati deditos: fortassis, quædam Alcoinus emendauit. Ticinensem quoque Academiam institutam esse à Carolo scribitur. Tanta fuit facundia, vt non deesset ei copia, & splendor in patrio, & Latino sermone. Versus etiam fecit de Rolando sororis filio.

*Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos lachrymosa dies.
Sed qui lustra geris octo, & binos super annos,
Ereptus terris, iustus ad astra redis.*

Græcos legatos Græcè loquentes intellexit, sed non respondit longo sermone Græco. In collegio Osnaburgensi Græcum lectorum, dato amplo stipendio, constituit. Denique

nique fundationes veterum collegiorum, quæ tunc doctrinarum scholæ erant, ostendunt, eum iudicasse, ad Principis officium pertinere, curare, ut doctrina Ecclesiæ, & aliarum honestarum artium, propagetur, & rectè doceantur homines. In monasterio Heluetico sancti Galli, adhuc extat litera Caroli Magni, quibus addita est imago faciei, & pectoris in toga Romana, unde apparet speciem fuisse virilem & plenam maiestatis.

Addam hic primum & cætera, quæ leguntur, de domestica vita, quam, optandum esset, copiosius descriptam esse, quia domesticæ virtutes, sunt commonefactiones, omnibus utiles.

Bella cognoscenda sunt, ut mutationes generis humani, & mutationum causæ, considerentur. Cùmque vitæ norma decalogus esse debeat, prima huius virtus fuit pietas. Amplexus est Symbola, & rectè eruditus est ab Alcuino Bedæ auditore, & legit ipse Carolus multum, Augustini libros. Unde consentaneum est, fulsisse in eo lucem veræ fidei, ac rectè eum inuocasse Deum, in agnitione, & fiducia Mediatoris. Hanc inuocationem publicè ostendit. Quodocunque enim fuit in urbibus, accessit ad psalmodiam, ut historia nominat, & unà cecinit ipse, & filiis & principibus distribuit lectiones canendas, & precationem suam cum piis, seriò coniunxit. Quàm pulchrū exemplum fuit toti orbi terrarum, tantum Principem, ac iam dimicaturum, stare in templo, & se, & Ecclesiam, & Imperium Deo commendare, & præcationem cum piis omnibus coniungere, ipsum Imperatorem, & filios virtute prestantes, & duces omnes cataphractos, in panopliis distinctis auro, & ferro, & ad cœnam Domini reuerenter accedere, ubi ostendebant se, & seriò amplecti doctrinam de Filio Dei, & propter iustas causas, bella gerere, & auxilium à Deo bona conscientia petere?

Vsus est, autem Carolus Magnus Alcuino præceptore, non tantum in doctrina sacra, sed & tota philologia in qua didicit diligenter cum alia, tum verò imprimis doctrinam motuum cœlestium, ac numerorum. Nam & ephemerides eum computasse scribunt, & anni mensibus, & vetis nomina imposuit: quorum aliqua huc usque vsus retinuit. Estque omnino domestica eius vita, pietatis erga Deum, & parentes, philostorgia erga liberos, temperantia, & aliarum virtutum: publica autem, veræ & non simulata pietatis erga Deum, & ardētis studij erga religionem.

Christianum, & Ecclesiam, sapientiae item, & fortitudinis, iustitiae, clementiae & beneficentiae erga pauperes insignem exemplum.

Bella gessit plurima, & maxima, & inter haec, longissima, & difficillima, Saxonicum, & contra Hunnos. Cum ergo, A patre Pipino extincto, octauo Calendas Octobris, anno septingentesimo, sexagesimo octavo, partitus esset cum fratre Carolomanno, regna paterna, Sueffione frater, Vvormatiae ipse consedit. Primum bellum gessit contra Aquitanos, relictum à patre Pipino: vbi reliquiae Gotto- B rum, odio Imperij Francici, nouis subinde rebus studebant, sollicitante tum eos, ad defectionem, Principe Hunoldo, Aquitaniae Duce. Hunc fugientem ad Lupum Vasconum Ducem, cum, missis legatis, tradi sibi postulasset, Lupus & illum, & sese dedit. Amisit autem paulò post C Carolomannum fratrem, anno Christi, septingentesimo, septuagesimo primo: cuius vxor Berta, cum filiis, consilio Adomari cuiusdam, fugit in Italiam, ad Desiderium regem Longobardorum, vel odio, vel metu Caroli: quae res in magnam spem erexit Desiderium, antea cupidum & D vrbis Romae, & Imperij in Italia, post eiectiones Exarchos, & metuentem Francos, quorum cum Romanis coniunctio, ei non poterat non esse suspecta. Perfecturum enim se confidebat, vt Carolomanni filij, reges Franciae à Pontifice renuntiarentur. Id si fieret, sperabat aut Francos ad hos, E à Carolo sponte defecturos, aut bella inter vtrosque intestina exoritura esse, quibus inter se collisa frangeretur potetia Francica. Cum itaque aliquantò ante, Paulù Auiartam, Graeci Imperatoris cubicularium incitasset, ad repetendum Imperium vrbis Romae, & saeuitiam in ciues exercendam, & Episcopatus Rauennatensis constitutionem F sibi sumeret, his verò nihil se proficere experiretur: offert se ad foedus cum Pontifice, & Romanis ineundum, & petit à Pontifice, vt Carolomanni filios, reges Franciae renuntiet. Vtrumque recusante Pontifice, fiducia auxiliorum, Desiderius rem, aperto bello aggreditur. G

Haec causa fuit, & occasio belli Longobardici. Euocatus enim à Romanis Carolus ad vrbis Romanae defensionem, primò, missis legatis, hortatur, & rogat Desiderium, vt abstineat ab Exarchatu, & omnibus iis, quae essent Romanorum, & parcat vrbis, reddat etiam occupata: quibus, cum ille nil moueretur, Carolus irritatus, conuertit partem apparatus bellici, quem in Saxones instruebat, contra Desiderium, H

riam, & transmissis Alpibus, descendit in Italiam, vbi cum Desiderio, apud Vercellas congressus, hunc acie victum, in fugam coniecit. Desiderius diffidens rebus suis, Adalgisium filium, cum Carolomanni coniuge, & liberis, **A** Veronam collocat, ipse Ticinum munit, ibi Carolum, & belli euentum expectaturus. Conclufum ergo intra Ticinum Desiderium, Carolus obsidet, cumque produceretur obsidio, mense sexto, relicto ad Ticinum BernharDO patruEle, ipse copiarum partem Veronæ admouet. Hanc statim capit deditioE, Adalgisio Desiderij, filio clàm fugiente ad Imperatorem Græcum, metu bertæ coniugis Carolomanni, quæ vrgebat, vt fieret deditio. Potitus ergo Verona, & magna parte ditionis Longobardorum, Romam proficiscitur, vbi, quod Italiam vindicasset in libertatem, & vrbi à metu Longobardorû liberatæ, defensionem præstitisset, ac porro se præstiturum recepisset, denique Pipini patris donationem sanxisset, vt Imperatoriæ dignitatis fieret capax, inter patricos ascriptus est. Collata quoque tunc est in eum, auctoritas omnis Imperatoris **D** propria, & ipsius etiã Pontificis creandi potestas. Sed nec dignitatem accepit, nec titulum vsurpauit, nec potestatem exercuit Imperatoris, ante debellatos tota Italia Longobardos, & factam cum Græcis transactionem.

Reuersus ad obsidionem Ticinensem, decimo tandem mense urbem cepit, peste intus, & fame grauitè afflicta, **E** & Desiderium regem, cum coniuge, & liberis, comprehensum, relegauit Leodium, vbi in exilio mortuus est. Etsi autem Adalgisius aliquantò post, adiutus auxiliis Græcis, repetere patrium regnum conatus est, tamen à Francis repulsus, & interfectus est.

F Hic finis fuit regni Longobardorum, in Italia, quod durauit annos ducetos quatuor, gubernatum à regibus dissimilibus: inter quos aliqui excelluerunt virtute; aliqui, cum crudelitatis, iniustitiæ, auaritiæ, & parricidiorum suorum dederint pœnas, testimonia præbent iræ diuinæ, **G** aduersus iniustos, & Tyrannicos conatus. Desiderius appetens aliena, amisit sua. Italiam oppressurus, ipse in seruitutem venit, regno exutus, iuxta dictum: Væ qui spolias, quia spoliaberis. Etsi autem Carolus potitus regno Longobardorum; regem sustulit: tamen, nec gentis nomen, **H** aut sedem mutauit, nec cæteris eiusdem gentis Ducibus, vt Spoletano, Eporegiensi, & Foroiuliensi, ea, quæ tenebant, eripuit. Exarchatum autè, nomine mutato, appella-

uit Romandiolam, vt tota memoria Imperij Græcorum, in Italia, deleteretur. Incidit hæc mutatio in annum Christi, septingentesimum, septuagesimum tertium.

Longobardico bello perfecto, rediit Carolus in Germaniam, & totū sese ad bellum Saxonicum conuertit, quod, ante expeditionem Italicam, inchoauerat, anno Christi, septingentesimo, septuagesimo secundo, deuictis magno prælio, & fugatis Saxonibus, ad fōtes Lupiæ amnis. Causa belli Saxonici, præter eas æmulationes, & odia, quæ solent esse inter vicinas gentes, ex suspicione, & metu crescentis potentia, præterque contentiones de finibus, fuit religionum diuersitas, Francis Christianam, quam erāt amplexi, Saxonibus Ethnicam veterem mordicū retinentibus, ac tuentibus. Sæpe itaque armis petitus, sæpe iniuriis lacessitus Carolus magnus, à vicinis Saxonibus, tandem in bellum Saxonicum, quod etiam à patre, & auo gestum fuerat, totis viribus incubuit. Hoc bellum longum fuit, ac difficile. Durauit enim annos totos triginta tres, Saxonibus, ad quascūque defectionum occasiones, bellum reparantibus. Etsi autem Saxones, irruptionibus crebris, & subitaneis, sæpe & terruerunt Francos, & quæ horum erant, dirripuerunt, tamen vt plurimum virtute Francorum, qui ad limites in excubiiserant, repulsi, succubuerunt. In tantum iusto prælio inter eos decertatū esse, scribitur, Francis, ipso Carolo magno duce, victoribus, & quidem vno mense, paucorum dierum interuallo. Vno ad mōtem, cui facellum postea impositū, memoratur, diuini auxilij nomine: altero ad fluuium Hasam, vtriusque prælij locum adhuc hodie incolæ monstrant. Excursiones verò, & velitationes, quæ crebræ fuerunt, multos vtrinque præstantes viros, mutuis cadibus confectos, peremerunt.

Apud Saxones, præcipua fuit potentia VVidechindi Ducis Angriuariorum, qui imperauit terris ad Vigursin, vir animi magnitudine, ac robore, arte & vsu belli, consiliorum celeritate, ac promptitudine prestantissimus. Hunc non tam aduersa belli fortuna, quàm sua lenitate, ac mansuetudine expugnatum, imo delentum potius, cum in suas partes, & suam de religione sententiam, tandem pertraxisset, quod factum scribitur Bardouici, reliquum huius belli, non magno negotio confecit, per Duces suos, edomitis, ac subactis reliquis, qui mutationi religionis, quæ Carolus moliebatur, aduersabantur. Quosdam ex his, pertinaci studio suæ religionis, & odio Imperij Francici, exilij spon-

spōtanei gratia, mutato solo patrio, traiecisse in ea septē-
trionis loca reperio, quæ sunt Borussorum. Post Vvide-
chindum, celebrant historiæ Albionē, qui ad Albim flu-
uium, & Hercyniæ iuga sedes habuit, & Imperium. Horū
A Principum familiæ fuerunt tunc præcipuæ, in Saxonia, in-
ter eas, quæ celebrātur, numero duodecim. A Vvidechin-
do propagati sunt Hentici duo, Auceps, & Bambergensis;
Ottones tres. In eundem, referunt originem Ducū Saxo-
niæ, & Marchionum Misnensium, quos à Vvidechindo,
B eius filio, deriuant. In Italia, Ducū Sabaudia, vbi olim ha-
bitarunt Allobroges; & Marchionum montis Ferrati. In
Gallia regum, qui nunc rerum potiuntur, numerata ori-
gine ab Hugone Capeto, per annos quingentos. Albionē
nonnulli faciunt Principē eius familiæ, quæ nūc est Prin-
cipum Ascaniæ, quæ hanc totam oram Albi, & iugis Her-
cyniæ vicinā, possedit, & fortiter defendit armis, amplius
C sexcentis annis; & diu potentia, ac rebus bello feliciter
gestis, claruit: ex qua se familia ortos, gloriantur, nobiles
Vrsini in vrbe Roma: quod valde verissimile est, cum non
sit dubium, cum ab aliis Imperatoribus alibi, tum à Cōra-
do tertio, Præfectum Heturriæ datū esse, ex hac familia.
Alij veriùs inserunt eum posteritati Sighardi, & tradunt
patruelem fuisse Vvidechindi primi, natum Edelhardo
patre, qui frater fuit VVernechini, partis Vvidechindi. V-
triusque Edelhardi, & Vvernechini, patrem Dittericum
E nominant, Sighardi filium. Reliquæ Principū in Saxonia
familiæ, interierunt, & quæ nunc dominantur, aut nouæ
sunt, in his terris, atque insititiæ, aut Henetæ.

Carolus Magnus ergo, deuictis, inter initia belli, Saxoni-
bus, duobus præliis, paulatim progressus, vt de vero Deo
F gens Saxonica rectè doceretur, & assuefieret ad veram
Dei inuocationem, cuius rei causā bellū tātum suscepe-
rat, destruxit, & sustulit idola, in aliis locis alia, ad quæ fie-
bāt concursus, & cōdidit Ecclesias, quarum curam, & gu-
bernationem cōmendauit Episcopis, viris piis, & sanctis.
G Primò vltra Visurgin, occidentem versus, peculiare Epi-
scopū collocavit Osnaburgi: citra Visurgin aliū, in oppi-
do, quod nominant historici, Selingstet. Vnde postea se-
des Episcopalis translata est Ostervvigum, & inde Hal-
berstadium. Ac memor dicti Esaia, Reges erunt nutrito-
res tui, Ecclesiis attribuit certos redditus, quibus Episcopo-
rum, & ministrorum Ecclesiæ, & aliæ pauperes familiæ a-
lerentur. Id factum scribitur, circa annum Christi, septin-

gentesimum, septuagesimum sextum. Constituit aliquan-
 tō post, plures Episcopos alibi, extructis, ac distinctis Ec-
 clesiis, & redditibus destinatis, vnde sustentarentur: vt Pa-
 debornæ, vbi audiuit Legatos missos ad se, à regibus, ex di-
 uersis partibus orbis terrarum. Item in oppido Mingeroda, de cuius translatione extitit Monasteriensis: Hildesij, A
 Bardouici, vnde VVerdam commigrauit. Adiunxit autem
 docentium, & discentium collegia, sicut adhuc testantur
 distincta Canoniconum nomina, quæ illi, omiſſa cura re-
 rum, & officiorum, quæ titulis honestissimis profitentur, B
 & ostentant, solam vmbra[m] veteris constitutionis, &
 consuetudinis, cū opū possessione, retinuerūt: & Populo,
 terriculamentis vanæ, falsæq; superstitionis fascinato, pro
 salutari doctrina, in templis, theatra[rum] ceremoniarū spe-
 ctacula obtruserunt; quæ fuerunt superstitionis nerui. In C
 collegio Hildesiano scribunt educatum esse, & institutū
 Henricum sanctum. Bremensem Ecclesiam condidit, an-
 nō à nato Christo, septingentesimo, octogesimo octauo, cui
 Episcopum præfecit VVilhaldum natione Anglum. Min-
 densensem aliquantō ante, fundasse memoratur, anno sep- D
 tingentesimo, octogesimo quinto, quō VVidechindus, de-
 posita cum armis superstitione Ethnica, suscepit profes-
 sionem religionis Christianæ.

Sed huius belli tempore, quod productum est in an-
 num Christi, octingentesimum octauum, multō gessit a- E
 lia bella difficilia, & magna, contra Saracenos, qui occupa-
 tas Hispanias fuerāt partiti in duo præcipua regna, sedi-
 bus constitutis Cordubæ, & Illyberi, quam hodie Grana-
 tam vocant, & sæpè Galliam ante tentarāt infestis armis.
 Contra illos ergo magnum duxit exercitum, comparatū F
 ex Francis, Longobardis, & Italis, anno septingentesimo,
 septuagesimo octauo, ac recepta Pompelone, præcipua
 Vasconū vrbe, congressus cum Saracenis, ac victus, amisit
 quadraginta millia hominum. Cecidit in eo prælio, Milo
 Anglerius, Rolandi pater. Post reparato, & aucto exercitu, G
 denuō eum illis confligit, in quo cōflictu, cū Saraceno-
 rum dux Ego landus, interfectus esset, Carolus, dissipatis
 reliquiis Saracenici exercitus, totam citeriorem Hispa-
 niam, vsque ad Betim fluuium recepit. Paulō post, copiæ H
 Francicæ, perfidia Vasconum, denuō à Saracenis circum-
 uentæ, magnam acceperunt cladem, in qua Rolandus fi-
 lius sororis Caroli, siti extinctus est, cū quidē inter præ-
 clara eius dici facinora, sua manu ingulasset Masurium
 summum

summum ducem exercitus Saracenici. Hunc Rolandum quanti fecerit Carolus Magnus, indicant versus epitaphij supra recitati, quibus mortem eius deplorat. Vltus est hæc perfidiam in Vasconibus, Carolus grauissimè, & repulsis

A Saracenis, quæ in Hispania subegetat, præsidij confirmauit.

Debilitati hac strage Saraceni, etsi nullas postea, vindicandæ cladis, & recipiendæ Hispaniæ, occasiones prætermiserunt, tamè nihil profecerunt. Paulatim enim sese cre-

B xit rursus, & promisit Gottorum virtus, qui non passi respirare Saracenos, dum inter se Franci dimicarunt, interea armis repetiuerunt illa, quæ occupata olim à Saracenis, &

C recepta reens à Francis, non satis firmo præsidio, contra barbaros defendebantur. Cùm autem plures essent Gottorum Principes, factum, vt cùm singuli in iis, quæ occupassent, regna conderent, Hispania in plura sit regna diuisa, quæ, tandem ad vnâ regum Tarraconensium stirpem redierunt.

D Hispanico bello confecto, cùm reliquiæ Longobardorum in Italia tumultuarentur, Carolus ingressus in Italiâ cum exercitu, bellum intulit Agariso Duci Beneuentano: qui statim, vt de aduentu Caroli cognouit, præmissis obuiam filiis Rimoldo, & Grimoldo, sese in fidem eius tradidit. Ita pace impetrata, sese, & sua conseruauit, filioque

E natu minore relicto apud Carolum obside, alterum, beneficio victoris, recepit. Scribunt, & ante Hispanicam expeditionem, Carolum Longobardos in Italia tumultuantes compescuisse: & Foroiulij ducem capite truncasse, vt exemplo cæteri à defectione exterrerentur, ac deinceps Ro-

F mam profectum esse, sacrorum causa, ducta eò secum coniuge, & liberis.

Inde reuersum, bellum Bauaricum excepit, quod mouit Tassilo rex Boiorum, gener Desiderij regis Longobardorum, metu imminentis ex propinquo potentia Francica, &

G persuasu coniugis, quæ maritum instigabat, vt patrem à carcere vi, & armis extractum, reduceret in regnum: Carolus ergo occurrit Tassiloni duobus distinctis exercitibus, quorum vnum duxit Pipinus filius, per Iulias & Carnias alpes. Hac celeritate territus Tassilo, pacem petiuit, & im-

H petrauit. Factam pacem scribunt Augustæ Vindelicorum, ad Lycum amnem, qui distinxit Alemannos à Boiis. Sed non multò post Tassilo, violatis pactis, & fœdere inito cum vicinis Hunnis, & Auaris, renouauit bellum: in quo non destitutus tantum, sed insuper accusatus etiam à suis, vio-

latæ fidei, ac Carolo traditus, lege Salica, condemnatus est, ad regni abdicationem. Carolus ergo, regno mulctatum, vnà cum filio Dedone, vt nouarum conspirationum, ac molitionum occasiones omnes, vtrique adimeret, in monasterium vtrumque inclusit, quod adhuc, non procul ab Heidelbergâ, nomē Laureaci retinet. Ita Tassilo, metu, & vindictæ cupiditate, moto nō necessario bello, in ea sese pericula coniecit, quæ depellere voluit: sicut sæpè, quæ arcerere, aut elidere conantur homines mala, intempestiuis consiliis, his ea attrahunt, & accelerant in sui, suorumque perniciem. Regno excussus, pœnas dedit tentatæ vindictæ priuatæ, & perfidiæ, ac seditiosorum conatum, iuxta dictum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Et de bellis nō necessariis, præclarè Pindarus inquit: *ἔα μάχαν, ἔα πόλεμον, χωρὶς θεῶ.*

Hic finis fuit regni Boiorum, quod cœpisse scribunt, anno à nato Salvatore, quingentesimo, quinquagesimo sexto, quo Hunnorum irruptiones, præcipuas Europæ gētes, ad arma concurrere, & immanem sæuitiam à ceruicibus suis depellere, coëgerunt. Et cœpisse quidem, cum Adalgerio primo Boiorum rege, desisse autem lōga successorum serie in hunc Tassilonem, anno Christi, septingentesimo, octogesimo octauo. Durauit ergo annos trecentos, triginta duos. Bauatorum nomen sunt, qui existimant compositum esse, ex Bois, & Auaris, quos Carolus, deuictis, ac depulsis Hunnis, regioni Boiorum adiecit. Tenuit autem Bauariam posteritas Caroli Magni, vsque ad Ottonē primum, qui eam fratri Henrico tradidit, cuius Henrici nepos fuit Henricus sanctus, qui cum sobole careret, coniugis Cunigundæ fratrem Henricum, Bauariæ imposuit, quo extincto, rediit Bauaria ad Henricum tertium Imperatorem. Hūc quæ sunt sequutæ mutationes, suo loco dicetur.

Post euersum regnum Boiorum, Carolus suscepit expeditionem in Sorabos, qui eam regionem, quæ nunc est gentis Myſorum, ad montes Sudetos, & ad Albim, ac Sallam flumina tenuerunt: vtrâque hæc progressi, crebris incursionibus deuastarunt Saxoniam, & Turingiam, atque in his terris multa occuparūt. Ab hoc bello retractus est, ad defensionem regni Boiorum, recens occupati, contra Hunnos, & Auaros: qui ex fœdere, & pacto cum Tassilone rege, supra Amasum fluuium, qui limes fuit Boiorum, & vicinorum Hunnorum, atque Auarum, ductis exercitibus, terram Boiorum cœperant depopulari. Hos, octo an-

no-
rum

porum continuo bello, primùm debilitatos, tandem edomitos, & toto eo tractu, quem incolebant, Boiis vicinum summos, depulit vltra Artabonem amnem, qui antiquitus superiorem Pannoniam, ab inferiore discreuit. Primo belli anno, qui fuit annus Christi, septingentesimus nonagesimus primus, maximam partem nobilitatis Hunnorum, felici prælio, deleuit, cui ipse, & affuit, & præfuit: reliquis septem annis, administrationem rei bellicę commisit Ludouico filio.

- B** Hoc bello victor, Pannoniam superiorem constituit litem regni sui, versus orientem, contra Hunnos, & Aua-
ros: cùmque Germaniam Galliæ coniunctam, in duo distinxisset regna, illud quod ad Galliam pertinuit, vocari cœptum est, Germanico nomine, Vvestreich, id est, occidentale regnum: hoc, quod Orientem spectauit, Oster-
C reich, id est, orientale regnum: cuius, cùm limes esset, versus ortum, recens Hunnis erepta Pannonia, abolito Pannoniæ nomine, tractus ille dici cœpit Marckoster-
reich, id est, limes regni orientalis. Ex appellatione Ger-
D manica Osterreich, factum est nomen Austriæ. Sed Marchiæ nomē, cum dignitate mutatum est in ducatū, multò post à Friderico primo Imperatore. Ante hanc mutationem, rexerunt eam terram Marchiones, qui Latinis sunt Præsides limitum: inter quos, historiæ primùm celebrant
E Leopoldum, cognomento illustrem, ex familia ducum Sueuiæ, & Alberti comitis Bambergensis, tēporibus Henrici Aucupis. Ex prioribus pauci nominantur, & sine cōmemoratione rerum ab ipsis gestarū. Huius Leopoldi stirps, cùm defecisset, Rodolphus Hasburgensis Imperator, ducatum Austriæ tradidit filio Alberto, à quo origo est ducum Austriæ hoc tempore.

- Pannoniam superiorem, postquam Romani occuparūt, dederunt eam incolendam duabus legionibus Germanis, vndecimæ, & decimæ quartæ: & consentaneum est, partem eius etiam tenuisse veteres Gottos. Fuisse autē Germanos veteres, Pannoniæ citerioris, vel superioris colonos, multorū locorum appellationes testantur, quæ plane originem Germanicam referūt. Nomē Budæ prorsus idem est cū Germanico *Baden*, factum à Vicinis Thermis, quarum circa Budam magna copia, & varietas est, & cōgruit appellatio cum Vngarico Besten. Vesperinum Vngari nominant, quod Germani dixerunt, *VVeisbrun*, ab albo fonte, qui adhuc eo in loco, sub arce Episcopi, ostenditur. Vl-

teriore Vngariam tenuerunt Gotti.

Hunni ergo, duce Attila, infusi à septentrione, Gotos oppresserunt, sed Attila mortuo, rursus à Gottis excussi, pars eorum remigrauit in patriam veterē, pars in Vngaria remansit, suscepto imperio Gottico. Dominati itaque sunt Gotti in Pannonia rursus, vsque ad Iustinianum Imperatorem, annis post Attilam amplius centum. A

Sub Iustiniano, reuersi Hunni, cum sociis, seu Auaris, seu Iuuaris, quorum vetus patria vltra Rha fluium, & supra Caspium mare, versus ortum, & septentrionem, veteri nomine adhuc hodie nota est, Pannoniam denuo subegerunt. Gottis partim deletis, partim intra Montana cōpulsis, & finibus prolatis per Pannoniam superiorem, vsque ad Amasum fluium. B

Tenuerunt autem Hunni, & Auari Pannoniam, vsque ad Carolum magnū, cuius Imperio, & ordinatione, superior Pannonia Marchiæ nomen accepit, cum regni Orientalis adiectione: huic Austriæ nomen profectum est, quæ complectitur hodie Pannoniæ superioris partem, & Noricum Ripense. C

Marchiam Styriæ, tunc etiam constitutā esse existimo, partim cōtra eosdem Hunnos, partim contra Græcos Imperatores, & subiectos his, Illyricos, ac Dalmatas. Quæ verò, deductis ex Saxonia colonis, à Carolo, in Daciam, quæ nunc Transsylvania est, feruntur, fabulosa sunt. Transsylvanos enim Dacorum, & Gottorum veterum reliquias esse, non dubito: quibus accessisse coniicio, Pannoniæ superioris colonos Germanos, quando pulsi ab Hunnis, & Auaris, nouas sedes quæsiuerunt. D

Fracti hoc bello Hunni, & Auari, qui euerunt, vsque ad Ludouicum, Arnolphi filium, quo imperante, denuò instauratis viribus, & irruptionibus aliquoties iteratis, Germaniæ, Italiæque, cædibus, incēdiis, ac direptionibus, dāna maxima, & detrimenta intulerunt: donec aliquot funestis cladibus grauitè afflicti, ab Henrico Aucupe, & Ottone primo, & iam ex longa cum vicinis consuetudine māsuefactos, nō nihil, & aliquo Christianæ, religionis gustu imbutos, tandem Henricus sanctus, fœderibus, ac societate cum Imperio coniunxit. Stephanum enim ducē eorum, regio diademate ornatum, post conuersionem ad fidem Christianā, affinitate sibi deuinxit: data ei in uxorem sorore Gisele, & dotis loco, addita parte Pannoniæ superioris, infra Leucam amnem, vbi sita sunt oppida, Pisonium, E
F
G
H

ſonium, Sempronium, Odenburgum, & alia.

A Huius belli tempore, ſcribunt, Carolum deliberationes habuiſſe, de coniungendis Danubio, & Rheno, flumine Alemanno, qui Danubio miſcetur, ducto in Regneſſum, qui in Mænum influit: Mæno tandem ad Moguntiam in Rhenum ſeſe effundente: ſed operis impoſſibilitate coactum, tandem ab incepto deſtituiſſe.

B Poſterior aliquantò fuit, ſuſcepta à Godefrido Danorū rege, expeditio aduerſus Carolum. Sed Godefridus, cū poſt occupatam Friſiam, comperiſſet Carolum accelera- re ad huius deſenſionem, reſſus cum claſſe, à ſuis eſt interfectus. Carolus ergo, inſequendo hoſtem fugientem, progreſſus eſt ad Nordalbingos uſque, qui nunc Holſati ſunt, & Ditmarſi, ſic dicti, quod ultra Albim ad ſeptentrio- nem habitet. Referunt autem hæc, in annū Chriſti, ſeptin- gentefimum, nonageſimum octauum. Anno proximo ſe- quente, cū Romanis inuolantibus in ea, quæ erāt Impe- rij, Leo Pontifex ſeſe opponeret, vim prohibiturus, exor- tus eſt in vrbe Roma tumultus, in quō Leo Pontifex male mulctatus, & in carcerem detrufus, cū opera Albini cu- bicularij, inde euaiſſet, confugit ad Carolum in Saxonia, tunc, cum exercitu hærentē ad Padebornam, Carolus co- gnitis querelis Pontificis, iuſſit eum præcedere, ipſe cum exercitu ſequutus, venit Romam, octauo Calendas Decē- bris, anno octingentefimo. Ibi compositis controuerſiis, & tumultibus ſedatis, octauo Calendas Ianuarij, id eſt, ipſo die natalis Domini noſtri Ieſu Chriſti, Imperator Roma- norum renunciatus eſt à Leone Pōtifice, populo his ver- bis acclamante: Carolo Auguſto, à Deo coronato, magno, & pacifico, Romanorum Imperatori, vita & victoria.

E Tenuit Imperium Orientis tum ſola Irene, mater Con- ſtantini, qui à Leone ſtauro quartus fuit. Hæc, cū filio primū conciliaſſet nuptias filia Caroli Magni, & fœde- ra cū Francis feciſſet, poſtea irritata iniuriis filij, excæca- tum, eum incluſit in monaſterium, ac ruptis fœderibus, incitauit reliquias Longobardorum, ſuis copiis adiunctis, ut ex Italia Francos expellerent. Sed re infeliciter tētata, cum Carolum, confirmata potentia, videret Italia potiri, miſſis legatis, tranſegit cum eo, & totum Occidētis Impe- rium ei conceſſit, coniugio inſuper promiſſo: quod indi- gnè ferens Nicephorus, excuſſa Irene, rapuit Imperium Orientis: ſed mox, eodem modo, cum Carolo tranſegit, Sa- liſburgi, ut quod occuparat Imperium Occidētis, reſine-

ret. Hæc pacta postea renouauit Michael Curopalates, anno octingentesimo, duodecimo, qui Nicephoro acie victo, & caeso à Bulgaris, successorem eius, Stauratium filiū Imperio exuit. Confirmauit eadem Ludouico, filio Caroli, Leo Imperator, post Michaelē. Ita Carolus Magnus factus est Imperator Occidentis: primū iure belli: occupata armis Italia, & vrbe Roma, Longobardorum regno destructo, & pace restituta, atque legibus, ac præsidiis cōmunita: deinde transactione cum Imperatoribus Græcis, qui, vt veri domini, omne ius, quod habuerunt in Imperium Occidentis, Carolo concesserunt. Neque enim accepit Imperium à Pontifice, cuius renunciatio, neque electio fuit, neque traditio: sed declaratio saltem, quod Carolus esset verè Imperator, iure belli, & concessione Imperatorum Orientis, consensūque, & subiectione populi Romani. Nec Pontifices in urbem Romam, iuris quidquam sibi vindicasse, aut vsurpasse tunc, sed ea tantum, quæ ad res sacras pertinerent, procurasse, prodiderunt omnes.

Est autem Carolus Magnus, vnus inter summos, & salutares Monarchas orbis terrarum, qui excitatus, & adiutus diuinitus, Imperium Occidentis, post vltimi Valentiniani cædem, à diuersis gentibus appetitum, tentatum, & horribiliter laceratū; primus restituit, ceu de collectis tabulis, ex naufragio trecentorum annorū, & legibus id cōstituit, ac sancit, coniunctis Germania, Gallia, & Italia, & comparata potentia, quæ par esset vicinis hostibus, ex omni parte: Saracenis tenentibus Hispaniam vltra Iberum, versus occasum: Sclauis accolentibus Albim, & Salam, ad ortum, & septentrionem: Hunnis, & Auaris ad ortum, & meridiem: quas gentes omnes, cū opprimere non posset, fractas tamen, repressit, ac domuit, & hac potentia opposita, intra certos limites coercuit: nec pacem tantum reddidit Occidenti, sed quod multò magis est, & tanto Principe dignius, deletis idolis, Ecclesiā filij Dei propagauit, & templis conditis, constitutis doctorum virorum collegiis, ordinatis Episcopis, ac destinatis redditibus, vnde hi viuerent, & alerentur, perfecit, vt homines rectè de Deo docerentur, & ad veram Dei inuocationem assuefierent.

Sexto anno, post acceptum Imperium, cū bellum Saxonicum, anno præcedente, finiuiſſet, filiis hæreditaria, & acquisita regna, testamento distribuit.

Habuit autem vxores plures: primam, Hermingardin
filiam

filiam Desiderij regis Longobardorum, quam repudiavit: secundam Hildegardin, natam ex nobili familia Godefridi ducis Alemannorum, quæ, cum peperisset ei filios tres,

A Carolum, Pipinum, & Ludouicū, & quatuor filias, mortua est pridie Calēdarum Maij, anno septingētesimo, octogesimo tertio. Post Hildegardin, duxit Fastradam, filiā comitis Francorum, quæ decessit quarto Idus Augusti, anno septingentesimo, nonagesimo secundo, & sepulta est Moguntia, in templo sancti Albani. Ex hac nata ei scribuntur filia duæ. Post Fastradam, duxit Luitgardam Alemanam,

B Suscepit & naturales liberos plures, ex cōcubinis diuersis, quorum Pipinum gibbosum, propter conspirationem, initam cum quibusdam, contra ipsum, coniecit in monasterium. Ex legitimis filiis, Ludouicum Gallia, & citerioris Hispania: Pipinum Italia: Carolum Germania regem fecit, qui contra Sorabos profectus, rege eorum Miloduco cæso, arces extruxit ad Albin, & Salam.

C Extat in historiis, forma testamenti Caroli Magni, in quo filiis præcipuè curam Ecclesiarum commendat. Sed filiorum duo, viuo patre, decesserūt ex hac vita: Pipinus octauo Idus Iulij, anno octingentesimo, decimo, relicto filio Bernhardo, & quinque filiabus: Carolus pridie Nonas Decembris, anno sequenti. His extinctis, cū Saraceni, & Mauri inuaderent Italiam, misit ad Italia defensionem, Bernhardum nepotem. In hac expeditione duæ vrbes à Saracenis captæ, & direptæ sunt, Nicea, in Gallia Narbonēsi, & Centū cellæ in Hetruria. Alioquin, his postremis annis, nulla insignia bella gessit, contra Sclauos & Sorabos. Fuit autem terrori, & admirationi omnibus exteris regibus, ita

E vt Persarum rex, & Maurorum Principes expetiuerint amicitiam eius, missis legatis, qui ab eo auditi esse scribuntur ad urbem Padebornam. Inter munera à Persico rege missa, scribitur fuisse horologium *αυτοματον*, mira arte fabricatum, quod sonitu tinninabuli, horas distinxit, & indicauit. Id præcipuè Carolus admiratus est, & imitatus.

G Post partam pacem, & munitum, contra vicinos hostes, Imperium, præcipuè ei curæ fuit, constituere Ecclesias, & regna exornare ædificiis. Extruxit ergo regias duas, vnam in Inghelheim, vbi natus est, alteram Neomagi: & ad Moguntiam Rhenum ponte strauit, cuius longitudo fertur fuisse quingentorum passuum. Hic pons, anno ante mortem eius, proximo, subito & fortuito incendio, intra horas tres, totus conflagrauit: in cuius ædificatione totos annos

decem, & pecuniæ ingentem vim cōsumserat. Aquisgrā-
ni templum cōdidit, in quo sepultus est. Annis, ante mor-
tem, quatuor proximis: crebris laboravit febribus, quibus
grauiter afflictus, cū se non diu superstitem fore, senti-
ret; accersitum ad se, ex Aquitania, Ludouicum filiū, Im-
peratorem Romanum creauit, & renuntiavit. Bernhar-
dum ex Pipino nepotem, regem Italiae fecit, anno octin-
gentesimo, decimo tertio. Tandem mense Ianuario, anni
sequentis, ardenti febre correptus, laterum dolore, quem
vocant pleuritidem, extinctus est, quinto Calendas Fe-
bruarij, hora diei tertia, cū vixisset annos septuaginta
duos, Imperasset quatuordecim.

Anno Christi, Saluatoris, octingentesimo, decimo quarto.

Anno à mundo condito, quatermillesimo, septingente-
simo, septuagesimo sexto.

Mutationi autem, quæ in orbe Christiano, hoc tempore,
facta est, separatione Imperij Occidentis, ab Oriētali, caus-
sam præbuit, præter tyrannidem, ignauiam, luxuriam, &
luxum Exarchorum Græcorum in Italia, certamē de ado-
ratione statuarum, & imaginum, cultūque sanctorum: de
quo crudelia certamina fuerunt in Ecclesiis Græcis, Epi-
scopis vrgentibus, & propugnantibus, Imperatoribus pro-
hibentibus, & abolentibus cultum statuarum. Leo Isaurus
enim Imperator Græcorum, abauus huius Constantini,
qui Caroli magni filiam duxit, cultum statuarum, qui su-
perstitiosa consuetudine paulatim inoleuerat, & iam in
obsessis hominum animis, penitus infederat, ac radices e-
gerat. Illum ergo cultum, tanquam impium, & idololatri-
cum, abrogat, & imagines omnes, ac statuas ex templis
eiici præceperat, vnde *εικονόμαχος* vocatur. Extiterūt inde
motus maximi, in Græcia, quod Episcoporum plurimi Im-
peratori aduersati sunt, & has eius actiones, vt impias, ca-
lumniosè traduxerunt. Cumque patris exemplum etiam
imitatus esset, Cōstantinus Copronymus; Romani Pontifi-
ces, qui alioquin Imperatores Græcos oderant, multis de
caussis, occasione sumta, ex his actionibus, quas improba-
bant, ab Imperatoribus Græcis cœperunt paulatim, & se-
se, & res Romanas ad Frācos inflectere: quod fidem præ-
stare, & obedientiam Imperatoribus, quos ipsi iudicarent
impiè facere, non tenerentur. Estque de hac re disputatū,
donec Italia tota Franci potiti sunt, sub hoc Constanti-
no, genero Caroli Magni: sub quo certamen de cultu sta-
tuarum, tandem eò deductum est, artibus Episcoporum,
& con-

& consensu Imperatoris vtriusque, vt celebrata sit Synodus Niceæ, quæ vocatur œcumenica, septima, in qua publico decreto statuat restitutæ sunt, & confirmata est adoratio earundem impia, & idololatræ, & anathemate sunt notati, qui in his oppugnandis, Imperatoribus operam suam accommodarant. Motum & tunc est certamen, de pane consecrato abiiciente suam naturam: quod fieri *αγ-
τά μελαγχολίου* scripsit Iohannes Damascenus, qui prima huius noui delirij fundamenta iecit.

LVDOVICVS PIVS.

LVDOVICVS solus, de Caroli filiis, superstes, post patrem, cognita patris morte, ex Aquitania reuersus, administrationem Imperij suscepit Aquisgrani. A religiosa superstitione cognominatus est Pius. Nam & festa, & idololatricos cultus sanctorum, & superstitionas obseruationes ordinis monastici, auxit: sed patri, neq; sapientia, neque virtute, neque industria par fuit: cœpitque cum hoc, non degenerare tantum, præstantia virtutis, quæ fuit in maioribus, patre, auo & abauo, Carolo Martello, sed & authoritas minui. Venit in odium apud Imperij proceres, propter sæuitiam, quam exercuit in fratris filium Bernhardum, regem Italiae, & huic coniunctos: apud filios vero, propter noueræ molitiones, quæ patrem contra priuignos concitabat, vnde & ciuile bellum, inter patrem, & filios exarsit. Habuit enim primò vxorem, Ludouicus, Irmengardin, filiam Ingrami Andium ducis, ex qua ei nati sunt filij tres, Lotharius, Pipinus, & Ludouicus. Hac mortua, biennio ante susceptum Imperium, duxit alteram Iudittam, filiam Guelphi, primi comitis Altorfensis, in Sueuia, sororem Conradi, & Rodolphi Principum, ex qua suscepit Carolum cognomento Caluum. Ante Imperium magnas res gessit, præcipuè contra Saracenos, in Hispania.

GImperio potitus, exemplo patris, primùm Lotharium regem Boiorum: Pipinum regem Aquitaniæ creauit: Ludouicum, minimum natu, retinuit apud se, sed titulum regis Italiæ ei tribuit. Ea res, & quod Imperator, mox inter initia gubernationis suæ, Danico bello implicaretur, mouit Bernhardum Italiae regem, filium Pipini, vt arma expediret contra Imperatorem, & hunc aditu Italiae prohibere, ac regno Franciæ exuere institueret. Incendebatur autem, & assentatorum vocibus, quibus persuadebatur, regnū Fran-

cia ipsi deberi, & non Ludouico. Ergo Ludouicus Danie^{is} rebus compositis, cū magno exercitu Italiam ingreditur. Cuius aduentu territi plerique, ex sociis Bernhardi, diffugiunt. Bernardus destitutus à suis, tradit se Imperatori, cum Pipino filio, & nepotibus ex hoc tribus, Bernhar^{do}, A Pipino, & Eriberto. Imperator eum in Germaniam abductum, & Aquisgrani, ad capitis supplicium condemnatum, sed vita donatum, oculis priuat, & in monasterium includit, in quo paulo post, m^astitia extinctus est. Factū id est anno Christi, octingentesimo, decimo octauo. Alienauit hoc nouæ crudelitatis exemplum, animos multorum ab Imperatore. B

Eodem anno, Normannum, Britonum præfectum, qui se regem appellarat per seditionem, acie victum, interfecit, & totam Britanniam citeriorem recepit. Bernhar^{do} C rege Italię sublatō, fecit regem Italię Lotharium filium, & simul Cæsarem. Vxorem ei despondit Irmengardin, Hugonis cuiusdam filiam, anno octingentesimo, vicesimo primo. Eūdem postea in Italiam missum, curat designari, & proclamari Imperatorem à Pontifice Paschali: quem D cū elegisset populus Romanus, Imperatore inscio, ad quē electio pertinebat, Ludouicus hoc grauit^r tulit, sed placatus Pontificis deprecatione, tandem acquieuit. Ode- rant autem, vt dixi, Imperij procures, præsertim Episcopi, Ludouicum: idcirco maximè, quod ex cōiuge totus pen- E dere, & de huius cōsilio pleraque facere, & administrare existimaretur. Propterea filios, prætextu odiorum, & clā- destinarum molitionum nouerca, incitarunt, vt in patrē conspirarent, & de abrogando ei Imperio consilia cape- rent. Conspirationis initium fuit in Gallia, apud Pipinum F filium. Sed hæc prima incendia pater facilè restinxit, cū quidem filij nondum coiissent. Renouarunt ea autem, nō multò post, & viribus in Alsatia coniunctis, patrem ade- gerunt eò, vt in ipsorum sese potestatem dederet, & no- uercam dimitteret. Captum patrem, & aliquandiu circum G ductum, Ludouicus intrusit in monasteriū, Sueffioni, anno Imperij Ludouici, decimo nono, Carolum fratrem re- legauit Brumiam, quod fuit monasteriū in Lotharingia: nouercam Dertonam in Italiam. Huius tamen præclaræ erga patrē pietatis, vt multorum deinceps aliorum scele- H rum, authores fuerunt Episcopi. Sed pœnas dedit Ludoui- cus sæuitiæ, & ignauiæ suæ, & vicissim impietatem, erga patrem, mox filij luerūt. Cū detineretur à Lothario pa- ter,

- tet, reliqui fratres, mutatis animis, miserti calamitatis paternæ, postularunt, cum magna parte procerum Germaniæ, vt dimissum, in Imperium restitueret: quod cum aut non vellet, aut metueret facere, fugiens in Galliam, bellum
A reparauit, fratrum conatus impediturus, sed destitutus ab omnibus, supplex veniam a patre petiuit, & impetrauit. Ita rediit ad Imperium Ludouicus, anno sequente, & cum, filiis deprecantibus culpam, ignouisset; coniugem ab exilio reuocauit, quæ tandem expugnato mariti animo, perfecit, vt
B Carolum filium regem Neustriæ id est, Celticæ & Lugdunensis Galliæ declararet. Cumq; paulò post Pipinus, obiisset, relictis filiis Pipino, & Carolo, & Pipinus regnum Aquitaniæ affectaret, auus eo in Germaiam relegato, Aquitanos Carolo iurare coëgit. Ex eo itinere, cum Ludouicus deterius habere cœpisset, nouerca metuens Lotharium regem Italiæ, conciliandi eius studio, perficit apud fratres, vt ex Italia euocato, traderet coronam auream Imperij, & ensen, & commendaret ei simul curam Caroli, & nouercæ. Quod indignè ferens Ludouicus Boiorum rex, denuo
D se in patrem armauit, cui pater occursurus, cum morbo inualecente, Moguntia substitisset, Ludouico ibidem reconciliatus, diem clausit extremum, duodecimo Calend. Iulij, anno Christi, octingentesimo, quadregesimo: Anno mundi quatermillesimo, octingentesimo secundo: Imperij
E vicesimo septimo: vitæ sexagesimo quarto, & sepultus est in vrbe Metensi, propè Hildegardin matrem.

LOTHARIVS IMPERATOR.

- F** Extincto Ludouico Pio, inter filios ciuile bellum exarsit, funestum admodum, & cruentum, quod vires potentia Francicæ adeò attriuit, vt ex eo pene conciderint. Plus quam cētum millia hominum, in primo conflictu, cecidisse perhibetur, Lotharius enim, occupato Imperio iure successionis, & nominationis, quod à Patre successor esset designatus, reliquos fratres eò adigere voluit, vt Ludouicus Bauaria, Carolus Aquitania, beneficio ipsius, & concessione contenti, à reliquo Imperio abstinerent, & ipsi tanquam Imperatori paterent. Fratres indignè
H ferentes, se à iusta hæreditate excludi, coniunctis armis, bellum Lothario inferunt, & hunc ad Fontanedum vicum, Antiffidoriensem, in Gallia Lugdunensi, prælio victum, profligant, exercitu eius pene ad internecionem cæso.

Pugnatum est autem anno Christi, octingentesimo, quadragesimo primo, septimo Calend. Iulij.

Lotharius ex fuga Aquisgranum delatus, bellum reparat: cui denuò fratres, ad Argentoratum, occurrunt, decimo septimo Calend. Aprilis, anno sequenti. Sed Lotharij exercitus, memoria cladis superioris, dilapsus, desertum eum fugere coëgit. Non quieuit tamen Lotharius: sed reuocatis ex fuga, ac recollectis copiis, castra locat ad Masticonem urbem Burgundiæ. Eò accedentibus fratribus, procures Imperij sese interponentes, rem eò deducunt, constituta Tetrarchia, ut Ludouicus Germaniam, vnde & Germanici nomen adeptus est, Carolus Franciam, Lotharius Italiam cum Imperio, & in Germania, quæ inter Rhenum, & Mosellam flumina, ad veteres Mediomatrices, Leucos & Treuiros pertinuerunt: Pipinus, Pipini filius, Aquitaniam teneret. Hæc trāsactio promulgata esse scribitur Veroduni, anno octingentesimo, quadragesimo tertio. Lotharius deinceps, Ludouicum filium, sibi in Imperio adiunxit, & instructum exercitu, misit in Italiam, cōtra Saracenos. Quæ, in hac partitione, Ludouico attributa fuerunt, regnum orientale: quæ Carolo, occidentale regnum dicta fuerunt: ut ab Imperio, quod Lotharius retinuit, discernerentur. Ea verò pars Germaniæ, quæ vtrique regno interiecta, vtrūque, ceu limes, dirimeret, à Lotharij nomine, tum primum Lotharingiæ cognomen acquisiuit.

Distractis ad hunc modum, & occupatis ciuili bello, fratribus, peregrinæ gentes, his occasionibus usæ, sese rursus, ex omni parte commouerunt. In Saxonia seruile bellum excitatum est, quod Ludouicus, magna celeritate, compressit. Normani classe litus Gallicum depopulari, & per Ligerim amnem intra Galliam inuecti, penetrarunt populabundi ad ipsam vsque Parisiorum urbem, quibus cum impar esset Carolus rex, ut regno excederēt, pecunia persuasit. Existimo autem Normanos vel partem esse Danorum, Cimbricam Chersonesum incolentium, eam scilicet quæ altiùs in Boream sumnota est: vel quos hodie Noruuegos vocant, nomine à Suedis distincto, à sedibus altioribus, & in septentrionem longius porrectis. Hi primò Galliam tenuerunt, sub Ludouico primo, & postea bonam eius partem occuparunt.

Nec Bohemi, Sorabi, & Marcomanni, ab ortu tidie, sibi in his occasionibus, defuerunt. Contra quos bella continenter gessit Ludouicus Germanicus. Etiam inter ipsos

psos fratres subinde recruderunt dissidia : vt fit, cum semel in exulceratis animis, præsertim agnatorum, altius odia infederunt. Lotharius bellum minitatus est Carolo, quod Giselbertus, Caroli Præfectus, filiâ eius clam rapuisset : Sed, ne ad bellum res perueniret, Ludouici sapientia præstitum est. Carolus verò Pipini filios, Pipinum, & Carolum, Aquitaniæ Principatu deiectos, in monasteria inclusit, hunc in Corbeienſe, illum in Sueſſionenſe, & custodia elapſos, poſtea retraxit. Carolum tandem, Ludouicus Germanicus, Episcopatu Moguntino præfecit.

Denique furia vltices impietatis erga patrē, persecuta sunt Ludouici filios, & ad pœnas hos adegerunt : Sicut dicitur Orphei verſu, qui, cum comminatione, quarto præcepto annexa, congruit : *ἔπειτα γὰρ κατὰ γαίαν ἐπὶ πύλῃς εἰσὶ τοκήων.*

Talibus nepotum Garoli diſſidii s, cum externæ gentes inuitarentur ad Imperij aggreſſionem, ac dilacerationem, paulatim auctæ viribus, & animis, multum detrimenti rebus Chriſtianis intulerunt. Neque irruptionum, & dilacerationum finis fuit, vsque ad gubernationem Saxonum, ex qua gente rursus excitauit Deus præſtantes Principes, ad inſtaurationem Imperij pene euerſi.

Lotharius, quod intellexiſſet Romanos, incitantibus Pontificibus, seu tædio præſentis Imperij, seu libertatis ſtudio, propendere ad Imperatores Græcos, & conſilia clandestina agitare, de reddenda illis vrbe Roma, cū Impetio, proſectus eſt Romam, anno octingenteſimo, quinquageſimo quarto : & ſupplicio ſumto de authoribus huius conſilij, mutauit magiſtratus, & pacta vetera de poteſtate Imperatoris, in confirmando Pontifice Romano renouata, maiore ſeueritate aſtrinxit, & ſanciuit. Reuerſus ex Italia, filiis tribus regna auita partitiſ eſt, Ludouico Imperatore declarato, ac domino Italiæ : Carolo in Galliam Narbonenſem, qui minimus natus erat, Lothario in Lotharingiâ collocato. Ipſe tædio, vt exiſtimo, vitæ præſentis, doloréque de patrato in patrem facinore, & ſenſu iræ diuinæ, ac præſentium pœnarum, conſilio denique facinoris expiandi, Imperio ſponte depoſito, in monaſteriū Brumiam, apud Treuiros ingreſſus eſt, anno Chriſti octingenteſimo, quinquageſimo quinto, vbi anno ſequenti, è viuſ exceſſit, tertio Calend. Octobris.

Carolus filius, nō diu poſt patrem ſuperſtes fuit. Lotharius, cum in vxorem duxiſſet Ditbergam, ſororem Hugo-

borti abbatis, quem ducatu ad montem Iuram, & Coc-
 cias alpes præfecerat: eamque repudiaffet, amore Baldra-
 da concubinæ, sororis Guntheri Episcopi Colonienfis: ex
 consensu Episcoporum Colonienfis, & Treuirensis, fratres
 Ditbergæ, hoc indignè ferentes, perfecerunt, vt à Põtifice A
 propter repudium legitimæ cõiugis, anathemate sit mul-
 ctatus. Cuius expiandi caussa, Romam profectus, post ade-
 ptam ab anathemate absolutionem, & nauatam fratri o-
 peram, in reprimendis Saracenis, in reditu Placentiæ, pe-
 ste extinctus est, septimo idus Augusti anno octingente- B
 simo, sexagesimo nono, amissa magna parte exercitus. Ex
 hac concubina Lothario nati sunt duo filij, Lotharius ter-
 tius, & Hugo dux Lotharingiæ. Hoc Hugone nati Hugo
 filius & Lotharius nepos, Italiæ regnum obtinuerunt ac-
 cersiti contra Berengarium. Ab eodem Hugone descen- C
 dit stirps comitum Lucelburgensium, quæ produxit Im-
 peratorem Henricum septimum, & ex hoc natos, bohe-
 miæ regem Iohannem, & huius filium Carolum quartum
 Imperatorem, & ex Carolo natos Vvencellaum, & Sigis-
 mundum Imperatores.

Ludouicus Germanicus, cum Sorabis Bohemis, & Mar- D
 comannis longa bella gessit. Suscepit filios tres, ex Hem-
 ma vxore Hispana: Carolomannum natu maximum, Ca-
 rolum minimum, cognomento Craffum; Ludouicum me-
 dium, & filiam Ludgardam, quæ vitam cœlibem egit, in E
 monasterio virginum, ad Ghiminum lacum Noricorum.
 Post mortem Ludouici secundi Imperatoris, cum Carolus
 rex Franciæ, Italiam inuaderet, ipse retracturus eum, ex
 Italia, suscepit expeditionem in Franciam: inde reuersus,
 vitam cum morte commutauit, Francoforti ad Menum, F
 decimo quinto Calendas Septembris, anno ætatis se-
 ptuagesimo, anno Christi octingentesimo, septuagesimo
 sexto, & à Ludouico filio sepultus est, Laureaci, in agro
 Vangionum. Carolomannus filius recuperata, vt dicetur,
 Italia, apoplexia correptus, cum Arnolphi filij curam Lu- G
 douico fratri commendasset, tãdem extinctus est, duode-
 cimo Calendas Aprilis, anno octingentesimo, octogesimo,
 Ottingæ: Ludouicus frater decessit, anno octingentesimo,
 octogesimo, secundo, duodecimo Calend. Februarij: cum
 triduo ante, decimo quinto Calend. Februarij cometa e- H
 xarsisset. Sepultus est Laureaci, prope patrẽ. Susceperat is
 filium ex Ludgarda coniuge, qui cecidit in prælio, contra
 Hugonem, naturalem filium Lotharij, supra dictum, eum
 sci v.

scilicet, qui Lotharingiam grassationibus vastarat. Ad tertium Ludouici Germanici filium, cognomento Crassum, post Ludouicum Balbum, tandem peruenit Imperium.

A

LVDOVICVS SECVNDVS.

B

C

D

E

F

G

H

Post Lotharij mortem, Italia pene nunquam fuit tranquilla, ad Ottonem primum vsque. Nam & iis certaminibus, quæ inter Caroli posteros extiterunt, grauiter afflicta est, & ad Imperij fastigium, illis exclusis, postea vel extulerunt sese, vel euecti sunt, Italorum opera, dissimiles: imò, eodem tempore, interdum plures, qui cõ-
 tinentibus sese mutuò bellis exercuerunt: denique, quicquid vltra Latium, versus Apuliam, & Calabriã, mare attingit, direptionibus perpetuis patuit Saracenorum, negligentibus scilicet defensionẽ illis, quibus vnum hoc curæ erat, vt sese confirmarent, oppressis æmulis, aut exterminatis. Nec longa pax Germaniæ concessa est, quam discordiæ agnatorum, & irruptiones vicinarum gentium, non fuerunt quiescere.

Ludouicus filius natus maximus Lotharij, statim, vt fuit à Patre ascitus in societatem Imperij, cū exercitu descendit in Italiam profligaturus Saracenos, ex agro Beneuentano. Cõtra hos dimicauit fortiter, ac feliciter, auxilio potissimum fratris Lotharij: sed exercitu, magna ex parte, peste, & aliis morbis absumto, defensionem Beneuenti cõ-
 mēdauit Adalgisio Longobardo, Salerni principi, qui, Imperatore absente, Græcorum promissis illectus, desciiuit ad Græcos, cum omnibus Samnij, Cāpaniæ, & Lucaniæ oppidis. Hanc perfidiam Ludouicus vlturus, rediit in Italiam: cūque recepisset oppida, quæ defecerant: Capuã verò, quæ repugnabat, obsidione ad deditionem adegisset: ab Adalgisio tamen, fraude circumuentus, iurauit, se nec Beneuentũ: vnquam venturum, nec in ipsum, ob perfidiã, animaduersurum: sed absolutus iuramento, autoritate Pontificis Iohannis, Adalgisio fuga elapso, in Corsicam insulam, de sociis Adalgisij supplicium sumsit.

Rebus in Italia compositis, tandem Mediolani mortuus est, anno Christi, octingentesimo, septuagesimo quarto, cū imperasset annos nouēdecim. Excelluit eruditione liberali, pietate, comitate, & beneficẽtia, & ingenij dexteritate valuit, ac celeritate consiliorum. Gessit & res magnas cõtra Sclauos. Cõiunx eius fuit Luitgarda, filia Etychonis

Vvelphi, qui filius fuit Vvelphi primi, seu comitis, seu ducis Sueuiæ in Altorf, cuius frater Henricus, ab Imperatore impetrauit, partem Bauariæ, vt suo loco dicetur. Ex hac, filiam reliquit Hermingardin, quam Carolus Caluus despondit Bosoni principi, attributa ei prouincia, cum titulo regis. Sororem enim huius Bosonis Richilden, ipse Carolus duxerat in uxorem. Ex hac Hermingarde, Boso suscepit filium Ludouicum regem Italiae, quem Berengarius Veronæ excæcauit, de quo infra.

CAROLVS CALVVS.

Ludouico secundo, sine masculino hærede defuncto, Carolus Caluus filius Ludouici Pij, ex altera uxore Iuditta, quàm primùm de Imperatoris obitu cognouisset, exercitu cõparato, transiit in Italiam, vt Imperium Germanis præreptum, traheret ad Francos. Qua re animaduersa, Ludouicus Germanicus filios duos, Carolomanum, & Carolũ, qui postea cognominatus est Crassus, fratri obuiam misit, vt Italiae aditu eum prohiberent: ipse inuasit Franciam, sed filios à Carolo Caluo, vel muneribus, vel potentia territòs, rebus infectis rediisse, scribunt. Progreßus ergo Carolus Caluus Romam, renunciatus est Imperator, octauo Calendas Ianuarij.

Anno Christi, octingentesimo, septuagesimo quinto.

Metu fratris, muniturus sese amicitijs, & fœderibus, quorum præsidio firmiùs retineret Imperium Italiae: Bosoni affini suo, despondit Hermingardin, filiam Ludouici Imperatoris, & ducem Italiae primũ, mox etiam regem prouinciæ creauit. Berengarium verò, ac Guidonem, Romanæ nobilitatis procures, ex veterum Longobardorum stirpe, alterum Foroiuliensium, alterum Spoletanorum ducem fecit.

Quæ res, vt nunquam sunt felicia fœdera, spe augenda, stabiliendæque potentia, aut studio mouendi res non necessarias, contracta, ad opprimendos alios: ita postea exitio fuit stirpi Carolinæ, totamq; euersam pene radicibus extirpauit: Italiam seditionibus inuoluit, à Germania, Franciæque auulsam, de qua cum diu contendissent armis vtrique, Francis exclusis, Germani recuperatam, rursus pacarunt. Sed & Imperio tandem, & regno Francico, stirps Carolina excidit: & quos ad defendendam, contra agnatos, aliam, auctoritate, Potentiâque Carolus armarat, hi in-

rerea

terea sibi Imperium Italiae, illo excluso, acquisiuerunt.

A Reuersus autem Carolus in Franciam, comperta morte Ludouici Germanici, mox filius eius, de regno paterno bellum intulit, coacto ingenti exercitu, frustra Ludouico, qui ex tribus fratribus, medius erat, & periculo proximus, deprecante ne pergeret, & pacē petente. Callidē Carolus, suspendens responsionem de pace, struebat insidias Ludouico, quibus incautū opprimeret: sed cū, insidiis proditis, Ludouicus periculum cognouisset, cum eo congressus ad Andernacum, praelio superatum, fudit fugauitque, & fugientem insequutus, per Lotharingiam desertam à Francis, recuperauit amissa. Ita pœnas dedit Carolus, & iniustæ auaritiæ, atque ambitionis, & moti belli non necessarij. Dimicatum autē est, inter eos, octauo Idus Octobris anno Christi, octingentesimo, septuagesimo sexto. Interea: Carolomānus, cum fratre Carolo, repetiuit Italiam armis, cui Imperator occursurus, ad Veronā oppressus, & in fugam coniectus, ægrē euasit. Ex ea fuga Mantuam delatus, profluuio ventris extinctus est, non sine suspitione dati veneni à Sedechia Iudæo medico, quē familiariū dilexit.

D Anno Christi, octingentesimo, septuagesimo octauo.

Anno mundi, quater millesimo, octingentesimo quadagesimo.

E Cū tenuisset regnū Franciæ annos triginta sex, Imperium biennium. Cadauer, amici, exenteratū, & aromatibus conditum, cū ad sepulturam in Franciam transferre, decreuissent, putredinis virulentia coacti, Vercellis sepeliuerunt: vnde, post annos septem refossū, & in Franciam deportatum est. Fuit princeps auarus, insolens, & ambitiosus, iactabundus, *ῥαυδὲς ἁλός*, infelix.

F Vxores habuit duas, Richilden sororem Bosonis, de qua dictum est. Alteram Hermindrudin, ex qua sustulit filios quatuor, & vnā filiam. Ludouicum cognomento Balbum, cui Iohannes papa, post patrem, contulit in Francia titulum Imperij. Lotharium, qui ante patrem decessit, Carolum Aquitaniæ, Carolomannum Prouinciæ duces. Carolum præferocē iuuenem, Albinus athleta, in lucta, humi postratum, ita afflixit, perfractō dorso, vt mox expiraret. Carolomannum sacris destinatum, & iam initiatum, cū is, vitæ religiosæ tædio, hac repudiata, sacrū ordinem bello, ac direptionibus persequeretur, pater aliquoties, frustra obiurgatum, tandem oculis priuauit, & in vincula coniecit. Solum ergo Ludouicū habuit superstite.

Hic Carolus Caluus, contra Normannos, conduxit operā Vvidechindi Saxonis, cuius origo existimatur pertinere ad illum Vvidechindū, quo cum Carolus Magnus bellū gessit. Præfecit eum in Gallia Lugdunensi, Andibus, seu Andegauensibus. Hoc Vvidechindo procreati censentur reges Francici, qui annos amplius quingentos, ad nostra tempora vsque, regnum Gallicum rexerunt. Nam filium eius Rupertum, Carolus Caluus, fecit ducem exercitus Francorum, contra Normannos, qui & in prælio occubuit.

Ruperti filius, Otto, permissu Arnolphi Imperatoris, procurauit regnum Franciæ, cum Carolus Simplex, ad gubernationem, per ætatem, nondum esset idoneus. Ex fratre Ottonis, Ruperto, natus est Hugo, magnus Parisiorum comes, cui, ex sorore Ottonis Magni, natus est Hugo cognomento Capetus, rex Francorum, conditor regiæ stirps, quæ nunc rerum politur.

LVDOVICVS TERTIVS. cognomento Balbus.

Carolo Caluo mortuo, & proceribus Romanis, ad Carolum cognomento Crassum, qui, cum fratre Carolomanno, Italiam receperat, inclinantibus, Põtifice Iohanne refragante, qui magis fauebat Francis, Põtifex per seditionem captus est: sed amicorum opera, liberatus, profugit in Franciam ad Ludouicum regem, à quo cum esset humaniter exceptus, vicissim eum Imperatoris titulo ibi remuneratus est: sed Ludouicus, cum esset valetudine imbecilliore, vix biennium Imperatoris titulo gausus, morbo periit, cum adornaret expeditionē contra Bernhardum marchionem Italiæ, Idibus Aprilis: anno Christi, octingentesimo, octogesimo: anno mundi, quater millesimo, octingentesimo quadagesimo secundo: relictis ex Anscarda nobili muliere, quā, patre inscio, duxerat, duobus filiis Ludouico, & Carolomanno, & cõiuge Adelheide grauida, quam pater illi desponderat. Hæc, paulò post enixa, peperit Carolum cognomento Simplicem, & posthumum regem Franciæ. Fratres Ludouicus, & Carolomannus tutorio nomine regnum Frauciæ administrarūt, annos quinque: qui & Bosonem, aspirantem ad regnum, represserunt, & Normannos, ad Ligerim fluuium, magno prælio, vicerunt: sed neuter diu superstes fuit, etsi de genere mortis scriptores dissentiunt.

CARO-

CAROLVS IVNIOR, COGNO-
mento Crassus.

A Carolus, filius Ludouici Germanici, cum à Carolo-
manno Italiam, ab altero Ludouico Germaniæ re-
gnum, iure hæreditario, accepisset, Saracenos in Ita-
lia grassantes, & vrbi imminētes, inde feliciter abegit, to-
tāque Italia pepulit, quo tempore, à Iohanne Pontifice
Imperator renunciatus est.

B Tertium ergo hunc Imperatorem, intra annos quatuor,
Occidentis Imperium habuit, quæ, tam crebræ mutatio-
nes, præterquam quod hostium vicinorum, & Pontificum
Romanorum audaciam, & potentiam, vulgūq, licentiam
confirmarunt, Imperium etiam ipsum, ceu eneruatū, gra-
uiter affligerunt, & cōmutatis animis, studiis, ac moribus

C vulgi, sicut fieri in mutationibus solet, perturbationes ac
distractiones pepererunt magnas. Non enim fiunt tales
mutationes, sine magnis calamitatibus publicis, & priua-
tis, sicut verissimè dixit Xenophon: *πάνται μεταβολαί πολ-
λιτεῖων θανάτηφόραι*. Nec minus incommodi est, in gu-
bernatorum crebra mutatione, quàm, si formæ politiarū,

D legum, & gubernationis innouentur, sicut vulgo dicitur:
Nouus rex, noua lex, quod non tam de scripta lege, quàm
de Principum moribus intelligatur, qui sæpè efficacius
mouent animos subditorum, quàm leges ipsæ. Sicut O-
E seæ 4. dicitur: Qualis populus, talis sacerdos: & Claudianus
inquit:

--- *Non sic inflectere sensus*

Humanos edicta valent, ut vita regentum.

F Prouerb. 28. inter pœnas peccatorū generis humani, re-
censentur crebræ mutationes Principum, vt nulli diu re-
gnent, vel vti multi discordes regnent, & alij alios pellāt.
Propter delicta terræ citò alij post alios fiunt Principes, &
propter virum prudentem, & intelligentē, durabilius est
Imperium. Apud Pausaniam extat præclarum dictum in

G eandem sententiā: *μάλιστα πάντες ἐπὶ πολιμασίαν ἐθέλει με-
γάλοις προαφαιρέσθαι τὸν ἡγεμόνα ὃ δαίμων*.

Cum autem Carolus Crassus eiecisset ex Italia Sarace-
nos, reuersus in Germaniam, Franciæ administrationem
tutorio nomine suscepit, quod Ludouicus Balbus, Caro-
H lum Simplicem posthumum reliquisset.

Irrumpentibus autem Normannis, in agrum Atrebatū,
Morinorum, & Menapiorum, Godefrido, & Sigefrido
Ducibus, Carolus oppressis opitulaturus, cum res parum

succederet, facta cum hostibus pace, Sigefrido Giselam, Lotharij patruelis filiam despondit, adiuncta dotis loco Frisia. Sed ne tunc quidem cessantibus Normānis, verūm, Rollone Duce, Neustriam antiquitū dictam, inuadētib. Carolus ita cum hostibus pepigit, vt fœdere facto, & societate inta, tradiderit eis partem Neustriæ, quæ ab Ep- A
ta flumine ad Britones terminatur, & Oceano Gallico clauditur, cuius regni caput est Rotomagum.

Ab his nouis colonis, Normannia dici cœpit, quæ antea Neustria dicta fuit. Huic Rolloni initiato sacris Christia- B
nis, vocatōque Ruperto, Carolus Simplex, tandem filiam in vxorem dedit, quod aliqui Carolo Crasso tribuunt. Ab hoc Ruperto descendunt, longa serie, duces Normānorū, quorum, Richardus secūdus, Apuliam, Siciliā & Calabriā bello acquisiuit, exturbatis inde Græcorū reliquiis, & Sa- C
racenis oppressis. Carolus Crassus tandem, quod, ob aduersos in bello casus, & iniquas cum hostibus pactiones, in odium venisset, & contemptum apud suos, morbōque fractus, nec mente constaret, nec valeret corpore, Imperio cedere iussus est. In locum eius, collocatus est Arnol- D
phus filius Carolomanni, à quo, cū per Bernhardum filium naturalem vix impetrasset victum, ad reliquum vitæ tempus, paucis post diebus, in ignobili pago Sueuiæ, vitam finiit, Idibus Ianuarij.

Anno Christi, octingentesimo, octogesimo octauo. E

Anno mūdi, quatermillesimo, octingētesimo, quinquagesimo, cū imperasset annos septem, vel, vt alij scribunt decem. Conditus est in Augæo maiore, prope Constan- tiam, humili monumento.

Vxorem habuit Richardam, regis Scotiæ filiā, quam, ob cōceptā falsò de adulterio suspicionem, repudiauit. Talis fuit exitus Caroli Crassi, Imperatoris alioquin neq; igna- ui, neque stolidi, sed ad extremum infelicis. Auitis enim regnis omnibus, sine cæde potitū, & principio gubernationis, successū rerū, ac multis victoriis illustrē, subitò cō- G
uersa fortuna, & odiis suorū obiecit, & de Imperij fastigio deiecit, spoliatūque dignitatibus omnibus, ac fortunis, in extrema paupertate, vitæ reliquum exigere coëgit.

Hoc moniti exemplo, magni Principes cogitent, esse Deum, qui & procurat res humanas, & Imperia sustentat. H
Nec retineri Imperia, aut felicem esse, ac salutarem vllā gubernationem, sine præsentia, & ope diuina: Nec fiducia nostrarum virium, aut potētia, quicquam tentandum, aut molien-

moliendum esse, sed cum inuocatione Dei, & expectatione auxilij diuini, quod, vt peti, expectarique, firma fide possit, causas iam bellorum, consiliorum, & actionum
A oportere esse pias, iustas, & honestas.

ARNOLPHVS IMPERATOR.

IN Carolo Crasso coniunxit fortuna vtrūque, summam felicitatem, cum Monarcham eum effecit, ac dominum regnorum auitorum omnium: & summam infelicitatem, cum vicissim è fastigio deturbatum, abiecit infra omnes infimos homines, vt videatur vires extremas in hoc vno expetiri, & ostendere, fatāque Carolinæ stirpis complere voluisse. Statim enim cum, eo ab Imperio deposito,
C in locum eius successus esset Arnolphus, quem diximus fuisse filium naturalem Carolomanni, ex Carentina nobili fœmina; regnum Franciæ in aliquot discessit partes: Italia in tumultus, ac seditiones sese effudit. Cum enim Franci Carolo Simplici, tutorem præfecissent Ottonem,
D filium Ruperti, ducis Andium, nepotem VVidechindi Saxonis, tandem regem eum salutarunt. Mox alij etiam alia, quæ fuerunt regni Francici in Aquitania, Narbonensi, & Celtica diripuerunt. In Italia Berengarius, & Guido Spoletanorum Duces, quos paulò ante Carolus Caluus,
E ad eam dignitatem, & potentiam euexerat, de regno Italiæ inter se certarunt.

Arnolphus igitur, initio gubernationis, implicitus bello contra Sclauos Morauos, priusquam hos repressisset, nec Italiam adire, nec Fraciā potuit. Domitis illis, suscepturus bellum contra eos, qui seditionibus regnum Franciæ dilacerarant. Ottone deprecante, à bello abstinuit, & cōsensit, vt Otto regnum administraret, nomine regio, vsque ad annos pubertatis Caroli Simplicis: quæ res causam præbuit iis conspirationibus, quibus postea, prætextu iuris
F hæreditarij, Carolus Simplex, à Ruperto fratre Ottonis oppugnatus est, eo vsque, donec Ruperti posteritas, regnū Carolinæ stirpi ademptum, in se transtulit. Ottone enim mortuo, Carolus Simplex, regni administrationē repetiuit, cui bellum intulit Rupertus, Ottonis frater, auus Hugonis Capeti, partem regni Francici, hæreditatis nomine, propter fratrem, sibi vendicans. In eo bello, etsi victus est
H Rupertus, tamen Carolum, tandem fraude circumuentum, Heribertus, cuius sororem Rupertus habebat vxor-

rem, in carcerem Peronæ inclusit. Filius Caroli, Ludouicus, cum matre in Angliam profugit: inde, Ruperto interemto, cum reuocatus esset ad regnum, consuetudo obtinuit, vt vocaretur Transmarinus. Is, cum viginti septem annos gubernasset regnum Franciæ, reliquit id filiis Lothario, & Carolo. Lotharius filium Ludouicum, & nepotem eiusdem nominis, reliquit: quo, veneno sublato, vi & fauore militum, regnum Franciæ traditum est Hugoni Capeto, filio Hugonis, comitis Parisiorum, nepoti Ruperti Ducis Andium, quem, cum Carolo Simplicem dimicasse, & victum esse, iam dixi. Carolum verò, Lotharii fratrem, scribunt obtinuisse ab Ottone secundo Imperatore, Lotharingiam. Ita regnum Franciæ, à stirpe Carolina, peruenit ad alienos prorsus, ac peregrinos, postquam id tenuissent posterii Caroli, annos duecentos, triginta septem. Hoc tempus propemodum dimidium est, de quingentorum annorum periodo, qua ferè regnorum limites, & metas, circumscriptas esse, historiæ testantur. Est & hic Ludouicus vltimus, à Carolo Caluo, quintus rex Franciæ, ex Caroli Magni stirpe. Constat verò ex historiæ annotatis, paternas, aut dignitates, aut felicitates rarò vltra quintum, eadem prosperitate perdurare: sed incidere ferè mutationes, vel aliquanto ante, vt sæpe filiis, aut nepotibus accidit, vel tunc, cum res redierunt ad abnepotes, qui, vel evertunt, vel labefactant ea, quæ à parentibus propagata sunt.

Sed ad Arnolphum redeo, qui, viribus omnibus cōuersis in Normannos, depopulantes Lotharingiam, interfectione pene eos deleuit, cæsis duobus regibus, & Sclauorum inter se dissentientium, defectione, retractus, cumque his ad ripas Mosæ congressus, victor rediit in Lotharingiam, cui filium naturalem Senebaldum præfecit. In Italia, dissensionibus inter Berengarium, & Guidonem crescentibus, euocatus à Berengario in auxilium, Longobardiam inuasit, & Verona deditione capta, cum aliquot aliis urbibus, expugnatæque Bergamo, & urbis comite Ambrosio, cui defensionem urbis Guido commendarat, suspensio, Guidonem tota Longobardia exclusit, ac persequutus eum vltius, Romæ prius compositis motibus, Formosumque Pontifice confirmato, qui eum accersuerat, declaratus est ab eo Imperator, anno, postquam Imperij gubernationem suscepisset, decimo.

Guidone fuga elapso, Imperator recuperatis, quæ ille occuparat, rediturus in Germaniam, ex itinere reuocatus est
Romam

Romam ab Honorio Pontifice, per seditionem Pontificatu excusso, quem, cum vinculis exemptum restituisset, mouit in Lambertum Guidonis filium, qui, patre in exilio mortuo, regē Italiæ se appellarat, expugnatōque Spoletō, **A** copias arcis Camerinæ admouit, in qua vxor Guidonis latuit. Mulier astuta, cum desperatam videret arcis defensionem, per vnum ex familiaribus Imperatoris, auto corruptum. Pharmacum ei propinauit, quo ille hausto, statim profundo sopitus somno, ad diem tertium vsque stertuisse, scribitur. Tandem cum, ex pergefacto, paralytis linguam, ac partes inferiores resoluisset, videreturque non diu superstes fore, in Germaniam reductus est, insequente eum à tergo, & exercitum carpente Lamberto, sed quod veneni vehementia totum infecerat corpus, putrefactione incurabili, & *Spētiāsis* etiam accessit. Ita mortuus est, **C** erumpentibus toto corpore vermibus, tertio Calend. Decembris, vel, vt nonnulli annotarunt, sexto Calendas Decembris.

Anno Christi, noningentesimo.

D Anno mundi, quater millesimo, octingentesimo, sexagesimo secundo.

Regni duodecimo, Ottingæ in Bauaria, vnde cadauer Ratisbonam delatum est, vbi sepulchrum eius ostēditur, in temolo ad D. Emeranum.

E De posteritate huius Arnolphi, diuersas reperio authorum sententias. Plurimi scribunt, vxores eum habuisse duas: primam Agnetem, filiam regis Græcorum, quam duxerit, cum adhuc Carinthiæ, ac Bauariæ Dux fuit. Et post hanc Iuttam, quam alij Ludgardam appellant, filiā Guelphi Ducis Bauariæ. Ex Agnete sustulisse eum prodiderunt duos filios, Arnolphum cognomēto Malū, & VVernerum comites in Schiern: quorum Arnolphus pater, est

F Palatinorum ad Rhenum, & Ducum Bauariæ. Ex Iutta verò Ludouicum quartum, regem Romanorum, in Imperio successorem, & Ludgardam filiā, nuptam Ottoni Magno, Duci Saxonum. Hac matre, & Arnolpho patre, volunt etiam aliqui natum esse Conradum Orientalis Franciæ Ducem, comitē Lotharingiæ, quem Albertus comes Bambergensis interfecit; vt fuerit Germanus frater Ludouici Imperatoris. Sed qui, ex diplomatum, & historiarum annotatis, diligentius origines, & propagationes familiarum inuestigarunt, negant hunc Conradum ex Frācorum sanguine ortum esse, etsi de origine eius, nihil certi, vel ex-

plorati affirmant. Arnolphum Malum autem, cui, non VVernerum, sed Bertoldum fratrem addunt, tradunt, non Arnolpho Imperatore patre, sed Leopoldo quodam, eius præcipuo Duce ortum esse, qui in prælio Ludouici, cōtra Hungaros, interfectus est: sed hunc Leopoldū tamē fuisse **A** sanguine iunctum Ludouico quarto, ex eadem à Carolo Magno origine, non explorato tamen agnationis gradu, perhibent. Atque hæc de Arnolpho veriora esse iudico. Filios autē naturales habuit plures: Senebaldū ex Helingarda concubina, cui attribuit Lotharingiam, quæ, illo à **B** regulis Lotharingiæ obtruncato, postea sæpè mutauit dominos. Nam & Franci, interdum armis, interdum beneficio, atque concessione Imperatorum, obtinuerunt: & his amotis, successerunt alij, donec multiplici partitione, in plures discerpta partes, plures est sortita dominos. **C**

Habuit & Rapoldum filiū, conditorem stirpis Andechianæ in Bauaria, ex qua nati comites, qui postea diu tenuerunt Ducatum Istriæ & Meraniæ, cum Voitlandia. Genuit hæc familia aliquot præstantes viros, inter quos celebratur Otto Bambergensis, cancellarius Henrici sexti, **D** qui Pomeranos ad fidem Christianam conuertit. Ex eadem familia natæ sunt sorores, Gerdrudis regina Hungariæ, mater sanctæ Elisabethæ, & sancta Hedwigis, nupta Henrico Barbato, Duci Silesiæ. Cum defecisset autem, in Ottone ultimo, qui Plassemburgi interfectus est, anno **E** Christi, millesimo, ducentesimo, quadragesimo octauo; quæ huius fuerant in Voitlandia, partiti sunt inter se Episcopi Bambergensis, & VVirtzburgensis, & Burggrauis Noribergensis.

Arnolphi tempore, nouæ, & maiores Hungarorum **F** copiæ, effusæ ex Scythia, superatis fluminibus Tanai, & Borysthene, Traciaque peragrata, atque expilata, coniunxerunt sese cæteris, qui in Pannonia, à bello Hunnico, superfu- fuerant, & magnis agminibus progressi, intermissa bella **G** redintegrarunt.

LVDOVICVS QVARTVS

Imperator.

Ludouicus, post patrem Arnolphum, susceptum Forchemij Imperium, aliquandiu, opera, & consilio tutorum, Ottonis ducis Saxoniz, & Hattonis Archie- **H** piscopi Moguntini, administrauit. Cū ergo, per ætatem, nondum esset ad res gerendas idoneus, intestina dissidia, quæ sese, ceu germina, patre viuo, exeruerant, vbique ma- **G**gis.

gis magisque creuerūt. In Italia, Lamaerto, filio Guidonis, in venatione occiso, ab Hugone Mediolanensi, Albertus Tuscus, & Albertus Eporedus, Ludouicum, filium Bosonis, regis prouinciæ, in Italiam accitum, regē salutarunt, quem

A Berengarius captum, excecavit. In Germania noua bella exarserunt. Alberto comite Bambergēse, vnā cum fratribus Adelhardo, & Henrico, filiis Henrici comitis, bellum inferente Episcopo VVirtzburgensi: defendente hunc cōtra, Conrado Duce Franconiæ orientalis. In qua expedi-

B tione, cum Albertus Bambergensis, amissis duobus fratribus, horum cædem vlturus, Conradum Francum, fraude interceptum, interfecisset, Ludouicus Imperator, propterea eum in iudicium vocauit, ad dicendam causam, & cum non compateret, proscripto, bellum indixit, & intulit.

C Sed cum Albertus, persuasu Hattonis Episcopi Moguntini, dedisset se in fidem Imperatoris, Ludouicus, eum capitis cōdemnatum, securi percussit, quinto Idus Decembris: anno Christi, noningentesimo quarto. Hic Albertus Tarrissæ sepultus est, in agro Bambergensi. Posteritas eius, ut supra dixi, postea adepta est præfecturam limitis orientalis, seu marchionatum Austriæ.

D Fuerunt & in Lotharingia, bella inter vicinos, quorum Dux fuit Conradus, Dux ad Mosellam, ex veteri Francorū prosapia, cum filiis Gebhardo, & Conrado.

E Fracto ergo Imperio tot bellis civilibus, & nouis motibus turbato, hisque Imperatore iuvene implicito, Hungari ex Thracia, per Pannonias progressi, limites Bauariæ vastare, & depopulari cæperunt, Anno noningentesimo, septimo: quibus Ludouicus Imperator occurrit, quantis potuit copiis, & congressus cum illis, continuo trium dierum præ-

F lio, à quinto Iduum Augusti, vsque ad tertium Idus, tandemque victus, & fugatus, perdidit præcipuam, & florentissimam partē nobilitatis Germanicæ. Cecidit in prælio, præter alios præstantes Principes, Ludouicus oriundus ex Caroli Magni prosapia, pater Arnolphi, & Bertoldi, ad quos

G referunt originem Ducum Bauariæ, & Palatinorum ad Rhenum. Auentius, contra reliquorum historicorum annotata, pugnatum esse scribit contra Hungaros, non ad Lycum amnem, prope Augustā Vindelicorum, sed ad Danubium in Bauaria, prope oppidū Ansburg, quod verisimilius est.

H Et fuit error facilis, propter cognationem appellationum Germanicarum Ansburg, & Augsburg. Hungari victores, progressi, longè latèq; incendiis, direptioni-

bus, ac cædibus omnia peruastrarunt, donec pacē Ludouicus, multò ab illis auro redemit, quæ res ei causa mortis fuit. Ex animi ægritudine enim in morbum delapsus, diē suū obiit, duodecimo Calendas Februarij.

Anno Christi, noningentesimo vndecimo.

Anno mundi, quater millesimo, octingentesimo, septuagesimo tertio.

Imperij, duodecimo. Sepultus est Ratisbonæ in templo diui Emerani, prope patrem.

Vxorem habuit Madhildam, quam alij Ludgardam vocant, filiam Ludolphi Ducis Saxoniae, sororem Brunnonis, & Ottonis Magni, sed nullam ex ea suscepit sobolem.

Hunc Ludouicum aliqui vltimum faciunt Imperatorē, in Germania, ex Caroli magni posteris, & fuit à Carolo sextus, secundum seriem maiorum. Sūntque ab initio Imperij Caroli, vsque ad mortem huius Ludouici, anni centum vndecim. Reliquit moriens, res valde turbatas: nam & intestinis discordiis arserunt in Italia, & Germania, ad quas accessit noua contentio, inter Principes, de successione in Imperio, & vicinæ gentes, quas vtcunque coegerat qui escere potētia Imperatorum Francicorum, velut allestæ his dissentionibus Principum, vndi quaque sese infuderunt. In Italiam vltiorem rursus irruerant Saraceni: Cermaniam, ex parte vna, Sclauj, ex altera Hungari, assiduis depopulationibus ac cædibus vexabant, & Hungari quidem in Galliam vsque penetrarunt. Nec fuit pene vllus in Germania locus, ab iniuriis, & sæuitia Hungarorum immunis, donec, consensu Principum, ad Imperij fastigiū Henricus Auceps euectus est.

CONRADVS PRIMVS.

Extincta stirpe Caroli Magni in Germania, & rebus, propter hostiū irruptiones, & intestina bella, fluctuantibus, Mogūtinus Episcopus, & Otto dux Saxoniae, cūque his, procures Francorū, Imperium detulerunt ad Conradum Ducem Franconiae orientalis: sed Arnolphus cognomento Malus, dux Bauariae, Giselbertus Lotharingiae, & Burghardus Sueviae Duces, illo recusato, accersuerunt ex Gallia, Carolum Posthumum, cui & Lotharingia tunc sese subiecit, & paulò post, Ottone Saxone mortuo, cum iisdem sese filius eius Henricus coniunxit, contra Conradum. Hæc dissensio, ne protinus in bellum ciuile erum-

etumperet, sola Hungarorum irruptione impeditum fuit, qui, post Ludouici mortem, aggressi Arnolphum Bauariæ Ducem. sed fortiter repulsi, pace cum eo facta, conuerterunt sese in Italiam, vbi Berengarius rex, metuens saui-

- A** tiam eorum, & multitudinem, ne progredierentur, prohibuit, non vi & armis, sed muneribus, magna pecunia pacem mercatus. Regressi ergo Hungari ab Italia, & denuo Germaniam adorti, primum Saxoniam, Turingiam, & Franciam, deinde Rheno transmissi, Lotharingiam & Alsaciam, Basilea euerfa, horribili grassatione percurserunt, & Conradum ad pacem, quibuscunque conditionibus redimendam, annua pensione, adegerunt. Liberata hoc modo ab Hungaris Germania, cum nihil remitterent, de hostilibus molitionibus Principes, qui se Conrado opposuerant:
- C** Imperator, anno Christi, noningentesimo, decimo sexto, Synodo indicta ad duodecesimum Calend. Octobris, & paulo post, Nonis Octobris Imperij conuentu habito, hostes suos proscripsit: moxque Arnolphum Bauaria pepulit, qui postea, Imperatore mortuo, sua recuperauit. Fratres duos
- D** Giselberti Ducis Lotharingæ, Eringerum, & Bertoldum bello captos, securi percussit. Pacata tandem Germania, morbo correptus, cum de vita desperasset, vero, grauique iudicio, odiis priuatis sepositis, quod præstantis naturæ argumentum fuit, anteponentis salutem publicam iniuriis priuatis, suavit, vt Imperium commendaretur Henrico Aucupi, nepoti Arnolphi Imperatoris, ex filia Ludgarda, cui & per fratrem Eberhardum insignia Imperij misit, adductus admiratione virtutis, & sapientiæ Henrici: quod huc vnum erigere afflictas, penèque collapsas res Imperij, &
- F** contra barbaras gentes, patriam vindicare posse, ex iis consiliis, & conatibus didicisset, quos, cum hostem cum habuisset, fuerat expertus.

Decessit autem, anno Christi, noningentesimo, decimo nono.

- G** Anno mundi, quater millesimo, octingentesimo, octogesimo primo,

Regni septimo, decimo Calendas Ianuarij, & sepultus est in monasterio Fuldensi.

- Retentus in Germania bellis intestinis, Italiam non ardiit. De origine eius, & familia, vt dixi, scriptores dissentiunt. Nam aliqui patrem eius Conradum prodiderunt, natum esse patre Arnolpho Imperatore, ex eadem, qua Ludouicus Imperator, matre. Negant id alij. Vxorem ha-

buit Placentiam, filiam Ludouici senioris, regis Germaniæ, ex qua nullam suscepit prolem. A fratre huius Conradi, Eberhardo, vtrum descendant Imperatores Francici, ad quos à Saxonibus rediit Imperij administratio, non plane constat. Sunt enim qui eos à Conrado, Magni Ottonis genero, deriuant, quem in prælio contra Vngaros, occubuisse infra referemus ad Augustam. Hoc, filium Ottonem, nepotem Henricū, quem Hermānum aliqui nominant, pronepotem Conradum Salicum natum tradūt, At de Conradi illius patre dissentiunt, quem Eberhardū alij, VVernerum rursus alij nominant. Mihi hi videntur omnes, ex eadem stirpe Conradi, interfecti ab Alberto Bambergense, prodiisse. Cuius filium fuisse hunc primum Conradum Imperatorem, testantur veriores historiæ, etsi series familiæ non reperitur integrè descripta.

Ad hunc modum Imperium Occidentis, primò discordiis successorum conuulsum, paulatimque, velut neruis incisus, ac solutis compagibus, inclinatum ad ruinam: postea exterarum gentium impetu, ac violentia grauius impulsus, pene corruit, his per ruinas inuolantibus, & rudera diripientibus, nemine prohibente, imo consternatis omnibus, ac trepidantibus.

Concidit & ipsa Caroli posteritas, redacta in nihilum, cui successit noua Saxonum stirps, quæ, ceu ex afflatu diuino, receptis animis, dilapsa, & aliquoties direptionibus expoliata, deuastatæque cædibus, rudera recollegit, & instaurauit. Hæc considerantes, cogitemus de perpetua Dei in Imperiis præsentia, deque iustitia eius, & immensa misericordia, ac bonitate. Punit Deus, iusto iudicio, totas gentes, & Principes ipsos, collisionibus inter se regnorū, mutuis Principum cædibus, & terrarum deuastationibus. Rursus, cum interitura regna videntur, producit aliquos præstantes viros, ordine, qui, aut res labantes fulciant, ac sustentent, aut collapsas restituant, vt conseruetur societas humana, Ecclesiæ causa, quales fuerunt, qui sequuti sunt, Henricus Auceps, Otto primus, Otto tertius, & Henricus sanctus, Conradus Salicus.

Consideremus & causas mutationum. Transfert Deus regna, non tantum de gente in gentem, sed & de stirpe, in stirpem, cum propter peccata hominum, & alias causas, tum ne somniemus, regna posteris necessario deberi lege, & iure successionis. ideo quod maiorum virtute acquisita primum, & ab iisdem, longa annorū ferie, possessa sint

finē, atque administrata. Hæc opinio multos impulit ad bella non necessaria, in quibus perierunt sæpe totæ familiæ: sicut & reges Francici frustra, cum Saxonibus, de recuperatione Imperij contenderunt, & tandem amiserunt
A vtrumque, & tota earum posteritas deleta est.

DE REBUS ECCLESIAE.

Potestas Ecclesiastica præcipuè consistit in duabus rebus, in Ministerio doctrinæ, & sacramentorum, & gubernatione disciplinæ externæ. Ministeriū doctrinæ, & sacramentorum, diuina autoritate institutum, & Ecclesiæ commendatum est. Inquit enim Christus: Ite in orbem vniuersum, & prædicate Euangelium vniuersæ creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Item Ioannis 20 Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos, & insufflauit in eos dicens: Accipite Spiritū sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Missus est autem Filius Dei, non ad constituendum Imperium politicum, sed regnum spirituale, & æternum, quod colligitur voce, & ministerio Euangelij, non armis aut potentia politica aut vlla vi corporali.

E Pertinet autem ad ministerium doctrinæ, non tantum munus docendi in Ecclesia, & administrandi sacramenta sed & cura cognitionis, diiudicationisque controuersiarum, quæ incidunt, de dogmatibus Ecclesiæ propriis, de Deo, & de rebus æternis, de lege Dei, de peccato, & causis peccati, de Euangelio, de gratia, de iustitia coram Deo, de sacramentis.

F Sed alligata sunt iudicia Ecclesiæ ad normam Verbi diuini, Credimus Ecclesiæ tanquam doctrici demonstranti veritatem, ac certitudinem in dubiis sententiis, ex fontibus Israel, id est, ex scriptis Prophetis, & Apostolicis, quæ non sunt Sphingis ænigmata, aut oraculorum Delphicorum inuolucra, sed perspicua, illustra firma. Et nititur fides non testimonio Ecclesiæ, sed Verbo Dei. Expressis autem interdictis, adimitur Ministris, omnis potestas mutandi aliquid, in dogmatibus diuinis, & iis, quæ autoritate diuina tradita sunt, cum dicitur: Nihil addatis, neque dematis. Item: Qui aliud Euangelium annunciauerit vobis, anathema sit. Item: frustra me colunt mandatis hominū

Et obligantur omnes in Ecclesia, vt audiant vocem Euangelij, quæ per ministros traditur, quatenus sonant vo-

cem doctrinæ patefactæ à Filio Dei : inquit enim Christus: Qui vos audit, me audit.

Gubernatio disciplinæ externæ, scādala prohibet, omnis generis doctrinæ, & vitæ, animaduersione, inspectione, & censura seu inferiore doctrinæ, vitæ & morū externorum, A
& constituit pertinentia ad *εὐταξίαν*, vt omnia ordine, & decenter fiant, distinguit gradus, & officia Ministrorum, distribuit horas, & materias lectionum, cantionum, exercitiorum, examinum, cōgressuum, ordinat: & digerit cœtus docentiū, in certas classes. Præcipit enim Paulus, vt in Ecclesia omnia decēter, & ordine fiāt. Non vult esse confusiones, aut licētiā infinitam, & *ἀναρχίαν* in Ecclesia, aut tyrannidē, quanquam *ἀναρχία* infinita est tyrannis: sicut inquit Paulus: Deus non est author *ἀνατασασίας*. B

Constituit autem Ecclesia hæc, quæ ad gubernationem disciplinæ externam, & *εὐταξίαν* pertinent, sua, id est, humana authoritate, non diuina: neque alligata est Ecclesia, ad vllas leges conditas ab hominibus, neque ad vllam ordinariam successionem ministrorum, aut ad statum vllū, quantumuis pulchrum, sed ad Euāgelium Filij Dei, quod D
vt sonet in ministerio, Deus subinde excitat aliquos rectè docētes, etiam si inter hos alij plus, alij minus lucis habent. Et dicta de audiendis pastoribus, non constituunt regnum, aut tyrannidem in Ecclesia, sed præcepta sunt, & consolationes. Iubent, vt vocem à Deo traditam audiamus, & affirmant Deum, voce docentium certò efficacē esse, accendere mentes, ac percellere corda nostra, perinde ac si palam nos ipse alloqueretur. E

Habet & iudicia sua potestas Ecclesiastica, quæ non vi corporali, sed verbo exercet: Non tyrānnicē, & pro cuiusque affectu, sed adhibita cognitione, & legitima diiudicatione. Non enim armata est gladio, vt potestas politica: sicut expressè Christus dicit, Matthæi decimo: qui cernūtur Imperia tenere, dominantur gentibus: & Principes earum potestatem habent in eas, vos autem non sic. F G

Sed multū interest inter iudicia Ecclesiæ, & iudicia politica: sicut multū differunt, quæ in Ecclesia, humana authoritate condita sunt, ab iis, quæ expresso Dei verbo sunt promulgata, & sancita.

Politica iudicia, etsi etiam sonare debent decalogū, tamen, & de circūstantiis, addere leges possunt, & ambigua interpretari, valētque interpretatio propter authoritatē regiā, seu pratoriam, & vi corporali exequantur sententiam, H

iam, eadēque authoritatem suam tuentur.

Iudicia Ecclesiæ dissimilia sunt. Quædā enim sunt de iis rebus, quæ immediatē sunt prohibitionis diuinæ, & quarum violatio, sine vlla dubitatione, est peccatū mortale;

A siue sint dogmata pugnantia cum Euangelio, siue delicta manifesta, contra legē Dei. Quædā sunt de delictis contra leges, instituta boni ordinis causā, humanā authoritate. Differt autē ab his iudiciis, quæ sunt iurisdictionis, Ministerium verbi. Tantum enim fiunt illa, de manifestis, & notoriis, nō de occultis: cū Ministerium verbi, potestatem habeat remittendi peccata, petentibus, vniuersa, siue nota sint, siue ignota: & rursus annunciandi iram Dei, & pœnas æternas omnibus perseuerantibus in erroribus, contra fundamentum, aut delictis contra conscientiam.

C Primus gradus iudiciorū, prorsus alligatus est ad doctrinam Euangelij. Hanc enim vult Deus normam esse illorum, & moderatricem, nec contra eam decerni, aut sanciri, nec, sine ea, tanquam ex ea natum, atque profectum, proponi quidquam: nec aliunde, nisi ex hac, dubiorum

D declarationes, obscurorum interpretationes, confusorum explicationes, aberrantium emendationes peti vult. Hinc verò desumptæ interpretationes non valent, propter iudicium autoritatem, sed quia congruunt cum verbo Dei, & cōfessione veræ Ecclesiæ. Nam verbū Dei est iudex, quo

E cum consentiunt piorum confessiones. Conuicti his iudiciis, de errore aliquo, in fundamento, aut de criminibus publicis, & manifestis, nisi mutent sententiam, aut pœnitentiam agant, incidunt in pœnas Ecclesiæ proprias, quas illa, non vi corporali, infligit, sed verbo, scilicet segregatione, vel exclusionē à cœtu Ecclesiastico, & factorū cōmunione. Non enim fas est Ecclesiæ decretas, & pronuntiatas sententias, vi corporali exequi.

Alia ratio est eorum, quæ disciplinæ, & ordinis causā constituuntur in Ecclesia, ab hominibus. Nō enim diuina authoritate obligant: vt illa, quæ immediatē præcipiuntur à Deo, neque vt edicta prætoria, de quibus expressè scriptum est: Obedite non tantū propter iram, sed etiam propter conscientiam. Disertē enim traditum est: Frustra colunt me mandatis hominum. Quare neglectio eorum,

H aut violatio, si absit petulantia, & Ministerij contemptus, non est peccatum mortale. Vult enim intelligi Deus discrimen inter obedientiā debitā ministerio, & doctrinæ, & inter obedientiam præstanda traditionibus humanis

ut sciamus de Deo, & de voluntate Dei, nihil queri, aut
 fingi, extra traditum verbum, debere. Ut autem, si prestā-
 tur opera traditionum humanarum, cum opinione iusti-
 tiæ, cultus, aut necessitatis, horribile peccatum sunt: ita, si
 omittantur quandoque, sine scandalo, ut dixi, & ministe-
 rij contentu, non protinus delinquens reus peragi debet,
 æternæ condemnationis, aut iis affici pœnis, quas Eccle-
 sia indicit, & irrogat: sicut, qui in leges magistratum pec-
 cat, à prætore punitur mulcta, aut corpore. Discernit &
 vetus Ecclesia inter ἁίρεσιν, & σχίσμα. Controverfia Arii,
 hæresis, certamen de paschate, schisma fuit.

Sed ut iudicia, de publicis, & notoriis: ita pœnas suas ha-
 bet Ecclesia, quibus non corpora hominū lacerat, aut vi-
 tam petit, sed excludit à societate externa, contumaciter
 delinquentes cōtra ministerium, & perseverantes in de-
 lictis, contra conscientiam, ut in erroribus contra funda-
 mentum, & aliis peccatis manifestis, ac notoriis, cōscien-
 tiis, horribili denuntiatione iræ Dei æternæ, & æternarū
 pœnarum territis, nisi resipiscant. Hæ pœnæ vocabantur
 ἐπιτίμια in veteri Ecclesia, nec recipiebantur in Eccle-
 siam, quibus propter lapsus, ἐπιτίμια imposita erant, nisi
 editis veræ pœnitentiæ, & emendationis signis, impetra-
 sent publicam absolutionem; nec hos, si ad alias se con-
 ferrent Ecclesias, admittere fas erat, nisi afferrent literas
 συστατικὰς, seu testimonia περὶ λύσεως τῶν ἐπιτιμῶν.

Erant autē gradus pœnarum tres: Ἀνάθημα, vel ἀναθημασι-
 σμὸς, καθάρσις, & ἀφορισμὸς. Ἀνάθημα commune erat utrius-
 que, Clericis, & Laicis, & hos eiecit ex Ecclesia, atque ab
 omni societate, tanquam aliena membra, abscissos, atque
 exterminatos, non tantum à communione sacrorum, sed
 ab omni consuetudine vitæ æternæ, arcebat. Καθάρσις
 propriè ad clericos pertinebat, qua illi deponebantur ab
 officio. Erāt autem & καθάρσεως gradus. Aliquibus enim
 officio motis, sola adimebatur tractatio, & celebratio sa-
 crorum, ita ut à communione Cœnæ Dominicæ, vel
 à publicis sacris non arcerentur: aliqui simul & excom-
 municabantur, id est, ab usu, & communicatione Cœnæ
 Dominicæ repellebantur, & à reliquis publicis, & com-
 munibus sacris removebantur. Ἀφορισμὸς pertinebat ad ut-
 rosque, clericos, & laicos, & reos abigebat à sacris publi-
 cis, quosdam ab omnibus, aliquos tantum à Cœnæ com-
 municatione, qui vocabantur ἀποκλεισθέντες. Separati ferè, in
 loco solitario, seorsum consistere, cogeantur: eratque
 ceterū

certi temporis, pro ratione delictorum.

Hæc ita constanter seruauit prima Ecclesia, post tempora Apostolorum: sicut piarum Synodorum decreta, & canones, historia, ac piorum doctorum scripta, testatur. Viguit in ea puritas doctrinæ, de cuius conseruatione certamina fuerant maxima, quibus hoc perfectum est, ut doctrina magis illustrata, & testimoniis scriptorum Prophetarum, atque Apostolicorum certius confirmata sit. Fuit & disciplina Ecclesiastica optimo constituta ordine, distinctione officiorum, classium, temporum, lectionum, exercitiorum, inspectionum, examinum, & aliorum utilium rituum.

Sed cum primò turbassent Ecclesias nugacissimæ rixæ, de tempore, quo esset celebrandū Pascha, & inde ortæ distractiones, præbuissem occasionē aliis certaminibus, quæ mouit Arius, de Filio Dei: tandem, crescente licetia, & nouorum errorum seminibus, subinde suppullulantibus, horribiliter Ecclesiæ cōuulsæ, & laceratæ sunt, donec Mahometicus furor, & potētia, magnam partem Ecclesiarum in Asia, & Africa oppressit: Occidentē verò dilacerarūt Gotthicæ, Vandalicæ, Francicæ, Hunnicæ, & Henetæ gentes.

Ex his Ecclesiarum Orientalium, & Imperij in Occidente ruinis, creuit potentia Romanorū Pōtificum, quæ ambitione, auaritia, & Tyrannicis consiliis, aucta, tota à cura administrandæ Ecclesiæ, & tuendæ puritatis doctrinæ, cōuertit sese ad curam, & studium cōstituendæ Monarchiæ in Ecclesia. Occupatis ergo Pontificibus, & Episcopis, certaminibus de primatu, & cura constituendæ Monarchiæ, atque iis comparandis, quæ hanc instruere opibus, præsidij bellicis, neruis politicæ potentia, ac stabilire possent: paulatim doctrina negligi cœpit: & creuerunt superstitiones, ut semper sit, cum homines, de rituum externorū vero usu, in quo plus intuentur, quàm in doctrinā ipsam, non rectè docentur.

Superstitione ergo inualecente, non negligi tantum, sed & deprauari doctrina cœpit: & inuecta sunt paulatim noua dogmata, excogitatique ritus noui κακοζηλία Israëlitiæque politiæ, in oculos pulchra specie incurrentes, quos postea Pontifices, horribili, & furiosa audacia, cumularūt, additis idololatricis prophanationibus sacramentorum. Retenta est veteris disciplinæ sola umbra, quæ suo instituto ita accommodarunt, ut fuerit hætenus Monarchiæ illius neruus. Tandem confirmata potentia, & captis, ac dementa-

H. ij.

ris hominum animis, superstitione multiplici, eò usque audacia, Pōtīfices progressi sunt, vt & dogmata, & cultus, diuinis contrarios, condiderint, & crudelitate noua, stabili-
 A
 erint, & traditiones suas, cum opinione cultus diuini, ac necessitatis, obseruari voluerint.

Doctrinæ deprauationes manifestæ sunt in partibus, de peccato, de lege Dei, de pœnitētia, de iustificatione hominis coram Deo, de bonis operibus, de gratia, de fide iustificante coram Deo, de sacramentis, de Ecclesia, quæ ab expressis testimoniis, tum Prophetarum, & Apostolorum, tum primæ, & purioris Ecclesiæ recedunt, & discrepant. Nota sunt commenta plusquam anilia, de purgatorio, imposturæ indulgentiarum, satisfactiones canonicæ, quibus corruerunt consuetudinē veterem τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Manifesti sunt & cultus, qui, cōtra mandata Dei, sunt effecti, & instituti: vt inuocationes mortuorum hominum, adorationes statuarum, & imaginū, ἀνταρπεία, id est, adoratio repositi, & eleuati panis, Ethnicæ pompæ processionū, & supplicationum, quibus panis est circumgestatus, profanationes Cœnæ Dominicæ in Missis theatricis, quæ celebratæ sunt pro viuis, & mortuis. Item consecrationes magicæ, rerum naturalium, vt aquæ, vini, olei, salis & similes. B C D

Manifestæ sunt & leges, quæ præcipiunt onera, quæ, sine peccato, sustineri non possunt, vt leges de cœlibatu. Aliæ verò traditiones, quatum superstitio, & abusus, etiā à rudibus intelligitur, quantum habent admixtum errorem? vt, traditiones de certis ciborum generibus, certæ formæ ieiuniorum, battologia in precationibus, quas & cōdiderunt, & recipi, obseruariq; cū opinione cultus, & necessitatis voluerunt, contra libertatem sancitā in Euangelio, quæ mutari, aut aboleri, nulla humana auctoritate, potest. E F

Quid dicam de illa impudentia, qua suam extulerunt auctoritatem Pōtīfices, cū sese, & caput Ecclesiæ, & dominos regnorum mundi constituerunt, & Monarchiā fabricarunt, Imperiis politicis similem, in qua alligarūt Ecclesiam, ad Pontifices, & Episcopos, & horum collegia, id est, ad ordinariam successionem Pontificum, Episcoporum, & collegiorum, hōsque, auctoritate diuina, tenere Ministerium, neque errare posse, neque horum aduersari decretis, licere, cōtenderunt. Pro hoc statu, qui ex Idololatria, abusibus, superstitione, impiis decretis, sceleribus parricidiorum, rapinarū, & libidinum, conflatus est, pertinaciter pugnant, & hæc illis est religio. G H

Si quis

Si quis historiam Ecclesiæ diligentius considerarit, inde usque à temporibus Christi, & Apostolorum, per annos mille, quingētos, reperiet, primis annis quingentis, etsi in-

A cisse tamen veritatem, mendaciis discussis, atque elisis, & tradita esse posteritati vera, firma, ac perspicua testimonia de doctrina Apostolorum, publicè in Synodis, & in priuatis scriptis eorum, qui Apostolorū discipulos viderāt, & audierāt: denique optimæ, ac necessariæ disciplinæ, seueras leges cōditas, ac descriptas esse, quibus stetit, floruit, & viguit Ecclesia, etiam inter calamitates ingentes, ac horribiles persecutiones Ethnicorum, & Arianorum.

B Sequentibus annis quingentis, ita colluctatū est, eū veritate mendacium, cum fidei sinceritate superstitio, cum veris Dei cultibus idololatria, vt mortuorum hominum inuocationes, imaginum, & statuarū adorationes ἀπολατρία (quanquā hæc tardius aliquantō cœpit) cū rectitudine sententiarum sophistica, cum seueritate disciplinæ, & ordine laxatio, & cōfusio, cum humilitate ambitio, superbia, dominandiq; cupiditas, vt paulatim hæc inuasuerint ac superarint, illa elanguerint, & cōciderint: denique ex gentium confusionibus, vt morū, ita dogmatum, & religionum extiterunt confusiones admirabiles, & ex his emerferunt germina multiplicium abusuū, quæ, sensim adolescendo, radices egerunt, & sese confirmarunt.

F Reliquis annis quingentis maturuit, & creuit, regnauitque in Ecclesia idololatria, superstitio, & ambitio, præsertim Pontificum, & Episcoporum. Cessit cultus Dei verus, qui fieri debet, in agnitione, & fiducia Filij Iesu Christi, hic inquam, sanctorum cultui cessit: disciplinæ seueritas, in inanem vmbra vetustæ consuetudinis exoleuit, cuius, ne dissiparetur neruus, fuit instillata animis superstitio, quam aluit, & auxit agmen Monachorum. Doctrinā Euangelicæ contrariam, ex Platonis dogmatis, & argutiis Aristotelis texuerunt scholastici. Potestatem Ecclesiasticā Pontifices, & Episcopi commutarunt in monarchiā politicā, & omnibus sese Imperiorum negotiis admiscuerunt, adeo, vt potestatem sibi arrogarint tradendi regna mundi, quibus vellent, autoritate diuina. Semper tamen fuerunt aliqui pij, & docti, qui huic Tyrannidi Pontificum contradixerunt, & abusus, atque errores taxarūt, atque improbarunt.

Hæc est causa, quod cū historia Ecclesiæ primorum an-

norum quingentorū, extet descripta accuratē, postero-
 ribus annis mille, aut paucā reperiātur annotata, aut nul-
 la. De confusionibus enim quid scribi potuit? Cū ergo
 Synodis pene omnibus, quas historiae celebrāt, his proxi-
 mis annis quingentis, vsque ad emēdationē doctrinae, re-
 cens factam à Luthero, Philippo, & aliis, fiant, aut publica
 auctoritate sanciantur decreta impia, vel contra doctri-
 nam, & cultus diuinos, traditos in scriptis Prophetis, &
 Apostolicis, vel de Pontificum, Episcoporum, & vniuersim,
 satellitum sedis Romanae ambitione, rapacitate, & tyran-
 nide contra Imperatores, & reges Christiani orbis: vel de
 iis, quae cæcitatem, & obstinatiam inueteratæ superstitionis,
 in vulgo confirmant: omissis illis, de rebus gestis in
 vtroque Imperio Orientis, & Occidentis dicemus. Cū-
 que sese Pontifices, & suas res miscuerint Monachiis, &
 regnis, non plus eorū meminisse volumus, quā exege-
 rit vel series historiarum, in singulis Imperatoribus, vel
 mentio nouorum errorum, atque abusu, quibus scili-
 cet in Ecclesiam sint occasionibus introducti.

Cū autem & profiteantur, ac iactitent titulum Ecclesie
 Pontifices, propter ordinariam successionem in sua poli-
 tia, Monarchiæ similē, & potestatem sibi, iuris, mandatūq;
 diuini prætextu, arrogant infinitam, non in politias tantū,
 sed ea etiā, quæ Dei, & Ecclesiæ sunt propria, & hoc ful-
 mine terruerint, ac terreāt omnes ordines orbis Christia-
 ni, summos, infimosq; cōtra has falsas persuasiones, & im-
 posturās, sciamus non posse esse Ecclesiam apud illos, qui
 dogmata, & cultus instituunt, ac defendunt, aduersantes
 expressis, & euidentibus sacrae scripturae testimoniis, etiā si
 habent regnum in Ecclesia, & ordinariam potestatem, ad
 externam speciem rituum supersticiosorum, legibus pul-
 chrè compositam. Non enim hoc regno Pontificum, sed
 fundamento Christi, & Apostolorum nititur Ecclesia.

Deinde sciamus, non deberi obedientiam vlli potestati
 præcipienti, vt impia doceamus, aut faciamus. Constat e-
 nim, talia, esse doctrinas dæmoniorum, nec obediendum
 esse, sed redeundum ad illas regulas: Oportet Deo magis
 obedire, quā hominibus. Sunt autem multæ traditiones
 Pontificiæ palam impiæ, sicut abusus Cœnæ Domini, inuo-
 catio mortuorum, lex de cœlibatu, magicæ cōsecrationes
 creaturarum: vt de erroribus in doctrina, quibus Mona-
 chorum, & scholasticorum libri referti sunt, taceam: quæ
 veteri Ecclesiæ fuerunt ignotissimæ, & recens irreperūt,
 & Epi-

& Episcoporum potentiam amplificauerunt, Monachorum opes auxerunt. Primum decalogi mandatum inquit: Non habebis Deos alienos. Non igitur inuocandi sunt mortui, sed vnus verus omnipotens Deus, qui se patefecit, dato Euangelio, & misso Filio, Domino nostro Iesu Christo, & sic est inuocandus, sicut docuit, fiducia Filij. Etiam traditiones, de rebus adiaphoris, fiunt impia, & doctrinae daemoniorum, propter errores, qui admiscuntur, scilicet, quod mereantur remissionem peccatorum, aut sint cultus Dei, quibus se Deus iudicet honore affici, aut sint necessarii, aut quod Episcopi habeant potestatem instituendi tales cultus.

Nec propterea eleuatur authoritas Ministerij Euangelici. In his enim, quae iuris diuini sunt, conscientia necessario debet obedire pastoribus, iuxta illud: Qui vos spernit, me spernit. De ritibus adiaphoris, qui boni ordinis causa instituti sunt, praecipit Euangelium, ne sentiamus cultus, aut necessarios esse: Sed seruari concedit, sine opinione iustitiae, ac necessitatis. De pugnantibus cum mandatis diuinis, simpliciter pronuntiat vox diuina: Fugite idola. Item: Oportet Deo plus obedire, quam hominibus. Item: Si quis aliud Euangelium annunciauerit vobis, anathema sit. Nec dictum, Qui vos audit, me audit, transferri potest ad opiniones, aut leges pugnautes cum Euangelio, quod prorsus non constituit regnum politicum. Eoque magis detestanda est impietas, & impudentia pontificiorum, quod authoritatis, & nominis diuini praetextu, tituloque Ecclesiae, fingere sibi potestatem condendi decreta impia, contra tot manifesta scripturae testimonia, non verentur. Sed de his satis sit dictum. Nunc, ex historiis Graecorum Imperatorum, quorum plerique impurissima monstra fuerunt, & portenta generis humani, paucula quaedam subiiciemus, vt series rerum gestarum sibi constet: & quidem praecipue eam ob causam, vt res a nostris, in Asia gestae, & initia potentiae Turcicae, rectius intelligantur, quod Graecis res fuerit cum vtrisque, nostris argonautis: cum recuperarunt Palaestinam, & Syriam; & Turcis.

IMPERATORES

ORIENTIS.

Imperium Occidentis dilacerari coeptum est a diuersis gentibus, mox post Constantini Magni aetatem, a quo, vsque ad Carolum magnum, cauit Occidens certa, &

H. iij.

constante Monarchia, Romanis oppressis, Græcis exclusis à gentibus diuersis, quæ conflictatæ sunt inter sese, de sedibus, & principatu in Italia, Germania, Gallia, Hispania, & Pannonia, alibi inuitatæ, ruinis Imperij, ex discordijs intestinis dehiscendis, atque collabentis: alibi conductæ, ad bellorum, quæ vel inter se, vel contra externos hostes gesserunt, societatem: alibi accersitæ ad coercendam petulantiam Romanorum Præsidum, qui, ruente Imperio, prouincias licentiùs administrarunt. A

Inter hos populos, præcipui fuerunt Hunni, Sarmatæ, cumque his Heneti, & ὁμιλιώτις gentes Germanorum. Non enim lingua, sed idiomate tantum, ac dialecto discerno Gottos, Francos, Burgundos, Longobardos, Alanos, Sueuos, Anglos, sicut re ipsa linguis non discreparunt. Hunni ex Italia, Galliisque repulsi, intra Pannoniam sese continuerunt. Sarmatæ, Henetique totam, versus orientem, Germaniam veterem ad Albim vsque subiugarunt. Germanicæ gentes, cum his, Romanisque imprimis, & inter sese, contenderunt, per annos quadringentos, & amplius: donec Angli Saxones, Britannia: Gotti, Hispania, Franci, & Burgundi, Galliis: Longobardi Italia potiti sunt, & Franci rursus tota Germania perdomita, vnoque regno comprehensis tribus potentissimis prouinciis, Germania, Gallia, & Italia, quæ antiqua Imperij sedes fuit, Occidentis Imperium instaurarunt, vt dixi. C D E

Has dum collisiones inter se gentium nouarum, atque conflictationes pertulit Occidens, interea etiam Orientis Imperiũ grauitè affligerunt, penèque discerptum destruxerunt diuersæ gentes in Asia, & Europa. In Asia creuit subito Saracenorum potentia, qui, cum, Heraclio imperate, & à religione Christiana, & à Romano Imperio defecissent, Mahomete authore, breui tẽpore, tantis successibus, vires auxerunt suas, vt non tantum Palæstinam, Syriam, Arabiam; Mesopotamiam, & bonam Asiæ partem celerrimè occuparint: sed antiquum etiam Persarum regnum, & Romanis infestum, ac formidabile, sublati regibus antiquissimi stemmatis, ceperint, & Africam littoralem omnem, ad montem Atlantem vsque, cum multis maris mediterranei insulis, complexi sint. Tantis aucti accessionibus, duo condiderunt præpotètia regna, vnum in Asia, alterum in Africa. Huius sedè constituerunt Alcairum Ægypti urbem, quæ Memphis est: illius Babylonè, quam Bagadat, & Baldacum sua lingua vocitarunt, etsi Baldacum aliqui

liqui Susam esse volunt. Vtrique præfecerunt vnum Monarcham, Calipham nomine, qui populo domi forisque dux esset, exemplo Moïsis, & Iosue.

A Collocant autem principium regni Mahometici, aliqui in annum Christi, sexcentesium, vicesimum tertium. Sed Saraceni, annos Hegyre, vt vocant, altius ordiuntur, ab anno Christi quingentesimo, nonagesimo primo. Inde enim annorum suorum seriem detexuerunt.

B Græcos Imperatores Saraceni, dum inter se consenserunt, magnis affecerunt detrimentis: ita vt potentia labefactata, deinceps illi, nec retinendæ Italiæ, pellendisque, quæ inuolarant, peregrinis gentibus; neque arcendis, ac reprimendis nouis hostibus, quos è septentrione excitabant occasiones acquirendæ prædæ, & nouæ potentia,

C pares esse amplius possent. Sed cum dissensiones domesticæ, horum etiam animos, mutuis odiis incensos, ad arma in se mutuò capienda pepulissent, robore partim distracto, partim mutuis cædibus comminuto, desperatio imbecilliores coëgit accersere peregrina auxilia. Ita adducti

D sunt Turci, qui, cum militassent Sultano Persico, contra Calipham Baldacensem, seu Babylonicum, postea, vtrisque oppressis, sibi regnum constituerunt, à Perside, intra Pontum, & Armenios montes, ad Hellespontum, & inde per totam anteriorem Asiam, ad Syriam vsque, dilatatum. Sic

E concidit Saracenorum in Asia regnum, vt ferè omnis magna potentia, non alienis, & externis, sed suis dissolutum, atque dissipatum viribus.

Turcos rursus attriuerunt primum in Asia, nostri Argonautæ, profecti ad recuperandam terram sanctam, & cõdendum regnum Hierosolymorum: deinceps eosdem profus regno Asiæ exuerunt Tartari, euocati ab Armeniis. Sed cum hos vicissim, aliquantò post, dissipassent, atque excussissent Turci, vt dicetur, redintegratis viribus, restituerunt regnum, quod cætera tandem absumsit vniuersa, Persico excepto.

G Interea in Europa, Henetæ, & Sarmaticæ gètes, immensis copiis delatæ ad Istrum, & Hellespontum à septentrione, incursionibus perpetuis, Thraciam, Mysiam, Epirum, omnemque vexarunt Macedoniam. Primi inter hos, Bulgarios sese nominarunt, vt opinor, à Vvolga fluuio Rossia, qui, apud veteres, est Rha fluuius, Rhapontici plantæ appellatione celebris, & ex paludibus Rossia profluens, non procul ab eius gentis metropoli, Moscouia: hodie e

H

rim, seu Moschos, seu Rossos ea regio habet, deuoluitur in mare Caspium. Horum prima fit mentio in historia Constantini Pogonati, circa annum Christi, sexcentissimum, octogessimum. Adorti autem Mysiam inferiorem, Græcos Imperatores irruptionibus, ac depopulationibus crebris, fractos, fatigatosque, adegerunt ad conditiones pacis, quas tulerunt, accipiendas. A

Rossi Bulgaros sequuti, tamen Rasciæ nomen dederunt, in ea regione, quæ olim Triballorum sedes fuit, & pars Mysiæ superioris. Horum meminertunt historiæ in Constantino Monomacho, pene eodẽ tempore, quo Turcorum. B

Pacinacas, seu Bossinos, vltra Tanain fluiuium habitasse, ratiocinor. Ab his conditum est Bosnensium regnum in confinio Dalmatiæ, & Croatiæ, ad veteres Dardanos, & Triballos. Mentio eorum fit aliquantò post in Iohanne Zimisce. C

Seruios originem, appellationemque à Sorabis, & Sarmatis trahere, non dubito. Vix sunt autem, & vtuntur adhuc hodie, hæ gentes lingua Heneta, vocanturque vno nomine Sclauī, & diu Græcos Imperatores exercuerunt, donec ex pacto, & fœderibus, Mysiam vtramque, Thraciæ bonam partem, Macedoniam item, & Epirum obtinuerunt. Sed nunquam diu in officio manserunt, & fide: verum, quibus potuerunt occasionibus, iussa, & auctoritatẽ Græcorum detrectarunt, iugum amolitori: sũtque inter sese colluctati vtrique, eò vsque, donec vtrique libertate, & Imperio amisso, venerunt in potestatem Turcorum, quos ad defensionem Imperij, contra Bulgaros, Græci, ex Asia accersuerunt. D

Ita Saraceni primùm & deleuerunt regnum Persicum, & inclinationem fecerunt Imperij Orientis, in Asia; vt Heneta gentes, in Europa. Saracenos vicissim debilitarunt Turci. Hos Tartari compescuerunt. Tartaros rursus Turci, cum sese recollegissẽt, Asiæ Imperio, & domicilio spoliatos, profligarunt: vbi paulatim confirmati in Asia, & Europa, cum sibi eos Græci, contra Bulgaros, & ceteros Sclauos, adiunxissent, deuorant vtrisque, & consumtis his, deleuerunt etiam Saracenorum in Ægypto regnum, Sultanis sublati, & Armeniorum in Asia, quod diu inter Persas, & Turcos medium, naturâ loci magis, quàm robore, contra gentis vtriusque vim, sese defenderat. E

Reliqua sunt adhuc, in Turcorum confinio, Tartarorum regna, per amplissimas, & vastissimas Orientis, ac Septen- G
H

Septétrionis solitudines dispersa: & Persicum, quod, Turcis oppressis, pulsisque, eodem cum Tartaris tempore, potentissimus Parthorum Sultanus Gempfas in libertatem vindicauit, atque erexit: cuius posteritas adhuc rerum potitur, & cum Turcis continentia bella gerit.

Ab his gentibus Imperatores Græci circumuenti vndique, conclusique, & assiduis incursionibus exagitati, paulatim perdiderunt, quicquid de veteri Imperio fuit reliquum, culpa potissimum suorum scelerum, ac latrociniorum, quibus in se mutuo grassati sunt, & ignauia, ac libidinum, propter quæ contemptui fuerunt: ludibrioque, & prædæ, ac direptioni vicinis hostibus.

Et habuit Imperium Orientis præstantes viros, vel mediocres salté, perpaucos, post reparatum à Carolo Magno Imperium Occidentis: Sceleratos, ignauos, flagitiosos, luxu perditos, parricidiis, & iucestu pollutos, plurimos: inter quos, si qui nauarunt, aut præstiterunt boni aliquid, hoc laudem meretur, quod, maiorum exemplo, nonnulli, quanquam perpauci, cultum idololatricum, & inuocatione hominum mortuorum, ad imagines, & statuas, tollere studuerunt. Virtus bellica emollita, atque eneruata voluptatibus, perierat. Veteres familiæ interierant: nouæ irreperant, defecerant & nerui bellorum, partim prouinciarum direptionibus, atque auulsione decisi, partim exinaniti, non tam apparatibus bellicis, quàm profusionibus inutilibus. Hostes verò, etiam conspectus domesticorum bellorum, odiorumque mutuum, ac laniens mutua, acuebat, & accendebat contemptus, quem pariebant socordia, imperitia rei militaris, sæpè frustrati conatus, imperia muliebria, apud Græcos.

Est ergo tota sequens historia Græcorum, verissima imago comminationis, quæ extat apud Esaiam, capite tertio, de excidio, & interitu regni Iudaici: vbi, inter cætera, de principibus dicitur: Dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Prout enim Deus affligere vult gentem aliquam, tribuit, & accommodat ei Principes. Est & exemplum regularum, de quibus sæpè dicitur: Non habebit Deus in fontem eum, qui vsurpauerit nomē Domini in vanum. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, euometur ex terra. Item: *Διὰ τὸν τὴν ἀμαρτάνει, διὰ αὐτῶν καὶ αὐτὸς εὐέλαι.* Item:

Οἷα τ' ἀνὴρ ῥέζει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκανεῖ. Atro-

cia delicta puniuntur atrocibus pœnis, etiam in hac vita. Nec causæ tantum sunt, sed & signa indubitata propinqui interitus, crescentia in Imperiis populi, & gubernatorum peccata, & quidem certiora multò, quàm vlla in natura rerum prodigia, vel ostenta. Admiramur vestigia sapientia diuinæ, & presentia, expressa in rato, statòque ordine causarum physicarum, cùmque præter consuetum naturæ ordinem, & cursum aliquid euenit, expauescimus, & cohorrescimus, concipientes omina sinistra, & tristium euentuum præsagia. Sed nec minor sapientia Dei architecti lucet in ordine politico, & multò maior inest deformitas in enormibus hominum vitiis, quæ cùm ingrauescunt, certius quàm errata naturæ, pœnas præsagiant, ac denunciant, & celerius attrahunt.

NICEPHORVS.

LEone quarto, Copronymi filio, mortuo, Irene cōiūx, Constantino filio, adhuc impubere, regnum suum, suo cōsilio, & arbitrio administravit, initio quidem satis feliciter, & tranquillè: sed postea discordiæ domesticæ, & motus novos, & novas distractiones pepererunt. Nam & mater filio insidias struxit, quod quosdam ipsi addictos remouisset, quorum opera, se clauū gubernationis retetūrum in manibus, atque potestate, sperarat: & cū perfecisset, ut capto oculi eruerentur, propter exemplum immanis in filium sæuitiæ, cœpit inuisa esse omnibus, & publico flagrare odio. Erat verò & Constantinus petulās admodum, cūque alia multa iniuste, atque insolenter fecisset, tum verò coniugem etiam, præter causam, repudiavit, ducta alia. Quod ergo, Constantino amoto, Imperium, & crudelitatem matris Irenes odissent, ac metuerēt Græci, Nicephorus, ea dolo excussa, & in Lesbum relegata, Imperium rapuit.

Is, cum Carolo Magno, & de Imperio Occidentis, & de limitibus in Italia, iisdem transegit conditionibus, quibus antea pepigerant Constantinus, & Irene: ut ambo Augusti, alter Orientis, alter Occidentis: ambo fratres dicerentur. In Italia verò, Neapoli, & Sipunte distinguerentur limites vtriusque Imperij, ut quantum à Neapoli, & Sipunte, versus Alpes sursum, id Francici: quantum deorsum protenderetur, versus Magnam Græciam, & Siciliam, id Græci iuris esset, atque ditionis. Veneti verò, ceu medijs neutris

neutris addicti essent, sed amici vtrisque, retinerent *αυτονομίαν*, & pace, bellóque neutrius censerentur.

Bello contra Persas infelicitè gesto, cum in Bulgaros moueret, emuncturus argentum, quo pactam, de pace, Persis pecuniam dissolueret, acie victus, & cæsus est. Cùm imperasset annos nouem. Cranio eius de argentato Bulgarus, pro poculo vsus est, in conuiujs. Filium Stauratium, quem Imperij consortem fecerat, ob corporis deformitatem, & ingenij stoliditatem, Byzantini repudiatum, coniecerunt in monasterium, suffecto in locum eius genero Michaëlo Curopalate, ne prorsus Imperio posteritas excideret.

MICHAEL CVROPALATES

C cognomento Rangabes.

Michael Nicephori gener, à Byzantinis constitutus in Imperio, Soceri exemplo, renouauit fœdera cum Francis. Socors fuit, timidus, & infelix. Contra Bulgaros profectus, cùm, exercitu fuga dilapso, rem infelicitè gessisset, & intelligeret insidias sibi parari, propter Imperium, à Leone Armenio, quem successus contra Saracenos, animatum in spem regni erexerant; desperatione Imperio sponte cessit, seque in Monasterium abdedit, in insula Prota.

LEO ARMENIVS.

Desertum à Michaële Imperium, cum Leo Armenius inuasisset, & consequutus esset, Theophilactum Michaëli filium, quem pater Imperatorem appellarat, mutilatum ea parte, qua vir erat, vnà cū matre in exilum egit. Fuit vir acer, & industrius, sed crudelis, & malus. Ante Imperium Saracenos, in Imperio Bulgaros, magnis cladibus affecit. A coniuratis, in suo conclauis, obtruncatus est, cum imperasset annos septem, menses quinque.

MICHAEL BALBUS AMORREVS.

Michael Balbus obscuris ortus parentibus, in opido Phrygiæ superioris, quod vocatum scribunt Amorium, post cædē Leonis Armenij, ad Imperium peruenit. Dimicauit de Imperio cum Thoma quodam, qui,

mutato nomine, se Constantinum appellarat, regnum-
 que affectarat, euentu vario. Sed tandem eum, Bulgaro-
 rum opera, quibuscum triginta annorum inducias pepi-
 gerat, captum, brachiisque, & pedibus truncatum, intere-
 mit. Saracenos à Creta, & Sicilia depulsurus classe, duo- **A**
 bus magnis præliis victus est. Periiit profluvio ventris,
 quod dysenteriam vocant, ad quod accessit phrenitis,
 cum imperasset annos octo, menses novem. Hoc Impe-
 ratore, Dalmatia excussio iugo Imperij Græci, sese in li-
 bertatem asseruit. Vnde regnorum Dalmatiæ, Bosnen- **B**
 sium, Croatiæque origo est, quæ aliquandiu, his proxi-
 mis annis, reges Pannoniæ tenuerunt.

THEOPHILVS BALBI FILIVS.

Theophilus hic Balbi filius, in gubernatione iustus, & **C**
 seuerus, in vita priuata honestus, & castus fuit. Cul-
 tum imaginum, tanquam idololatricum, vehemen-
 ter est abominatus, vsurparique in templis vetuit. Vr-
 bem muniuit, & ornauit magnificè, instauratis mœnibus, **D**
 quæ collapsa erant, & altius eductis. Cum Calipha Baby-
 lonico certauit, munerum magnificentia, per legatos. Cõ-
 tra Saracenos, in Asiam, profectus quinquies, ductoribus
 Theophilo & Manuele, bis victor rediit, ter succubuit.

In postrema expeditione, cùm Amerumnes Saracenus **E**
 cepisset Amorium, patriam Michaeli, & præcipuas inde
 familias adduxisset in seruitutem, Imperator verò capti-
 uos, quos vi, & armis liberare frustra tentarat, pecunia re-
 dempturus, vt dimitterentur, impetrare non posset, vehe-
 menter perturbatus animo, quod, inter captiuos, multi es-
 sent consanguinei ipsius, præ doloris magnitudine, à cibo **F**
 omni abstinuit, solâque frigida potione contentus, cum
 hæc læsisset viscera, dysenteria correptus, interiit, cùm
 imperasset annos duodecim, menses tres: relicto filio
 impubere Michaelo, quem cùm Imperatorem designa-
 set ante mortem, constitutis tutoribus, qui Imperij res **G**
 interea procurarent, ipsum, & matrem Theodoram Se-
 natui Byzantino commendauit.

MICHAEL THEOPHILI FILIVS.

Theophilo mortuo, cum filius Michael, per ætatem, **H**
 nondum esset idoneus ad gubernationem, mater
 Theodora interea Imperium administravit. Hęc re-
 stituit

stituit & imagines in templis, & earum cultum Idololatricum, reuocatis ab exilio Episcopis, quos Theophilus, quod pertinaciter idola tuerentur, pepulerat. Cum Bulgari pacem fecit, reddita Regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc, cum esset in Christiana religione rectè instituta, persuasit fratri, ut pro Ethnica Christianam amplecteretur. Hæc occasione, Bulgari peruenerunt ad agnitionem Christi.

Filius Michael, cum adoleuisset, matrem omni potestate priuatam, relegauit in Monasterium. Fuit malus, stolidus, petulans, ebriosus, deditus voluptatibus, ludis, ac certaminibus equestribus, & curulibus. Relictam in ætario à matre pecuniam omnem, in luxum, crapulas, ludos, mimos, adulatores, & alios id generis homines effudit, & eò redactus est inopiæ, ut vestes etiam regias vendiderit. Bis profectum contra Saracenos, & in fugam versum, penèque cæsum, ad urbem Samosatam, tertio ultus est ad Petronas auunculus eius, deletis magno prælio Saracenis, & rege eorum Amero interfecto, filio regis capto.

Mortuo Petrona, cum rex, suarum voluptatum studio, negligeret Imperij defensionem, Saraceni, qui Cretam occupant, Cycladas insulas inuaserunt: cæteri, in Syria, reparatis viribus, denuo Græcos prouocarunt, quibus cum occurrisset, re infecta, domum reuersus, basilium Macedonem, cuius opera in domandis, & exercendis ad cursum, & aurigationem equis, usus fuerat, Cæsarem creauit, tradita ei in uxorem concubina Eudocia. Ab hoc basilio postea interfectus est, cum vino madidus, basilium remigem, porrectis ei calceis purpureis, eadem dignitate ornasset. Imperauit annos tredecim, cum matre Theodora, solus annos vndecim. Hoc Imperatore, Rossi, classe ad pontum Euxinum comparata, primùm in limites Græci Imperij irruerant, sed res non successit.

Est autem appellatio Rossorum, & gens, lingua, & moribus eadem cum Roxolanis veteribus, & recentioribus seu Moschis, seu Rossis: Rossos enim hodie nominamus Moschos, seu à Metropoli Moschouia, seu à vetusta gente Mossenicorum, quorum meminisse Apollonius in carmine Argonautico. Antiqua enim eorum sedes fuit, in Asia, ad Moschicos montes, quorum meminerunt Ptolemaeus, & Apollonius. Inde progressi, ad Tanain fluvium confederunt. A Rossis, ut dixi, reliqua est appellatio Rasciorum. Nam, inita cum Græcis pace, partem regionis

obtinuerunt, quam olim possederunt Triballi. Sclauorum appellatio, in historiis, antiquior est. Nam meminit eius, in Iustiniano, Procopius; sed tempore Mauritij Imperatoris, & sequentium, magis celebratur, cum quidem hæc gens Græcos diu, multumque exagitasset.

A

BASILIUS MACEDO

Basilus Macedo, obscuro, & ignobili genere ortus, & venalis inter captiuos, Constantinopolin adductus, commendatione Medici, in notitiam Michaëli venit; apud quem, tantum creuit gratia, & beneuolentia, ut tandem cubicularij dignitatem consequutus, & Michaëlo interfecto, Imperio sit potitus. Pecunias publicas, quas alter in largitiones exhauserat, hic repetiuit, publicato edicto, ut qui pecunias acceperat à Michaëlo, absque causa iusta, is eas restitueret.

B

C

Saracenis Cretensibus, classe bellum intulit, sed superatus, vix fuga se seruauit, moxque instaurata classe, denuò eos aggressus, alieno ductu vicit. Hoc bello confecto, mouit in Saracenos Syriacos, contra quos, cum primo feliciter rem gessisset, postea cum oppugnationes urbium, parum prosperè succederent, relictis in Syria ducibus, & præsidiis, sese Constantinopolin recepit. Tenebant autem tunc Imperatores Græci, ex pacto, ac transactione in Italia, Apuliam adhuc, & vicinos tractus, quam Saraceni Carthaginenses vastabant. Eos, per Nicephorum Phocam, inde expulit, Ragusio etiam recuperato, quod illi occupant. Venetis, & Ludouico secundo Imperatore Occidentis, rem Christianam iuuantibus, fregit in mari potentiam Saracenorum, & multos, ex Iudæis, ad fidem Christianam conuertit.

D

E

F

Pace facta cum Rossis, persuasit eis, ut discederent ab Ethnicismo, ad religionem Christianam. Tandem, cum imperasset annos viginti, in venatione, lethaliter sauciatus à ceruo, qui cornibus, violento insultu, in anum ventrem adactis, equo eum excussit, paulò post, ex eo vulnere, mortuus est, relictis, ex Eudocia vxore, tribus filiis, Leone, Alexandro, & Stephano, nam quartum Constantinum aliquantò ante amiserat, & filiabus totidem, quas omnes sacris initiatas, monasteriis inclusit.

H

LEO

LEO PHILOSOPHVS.

Leo filius Basilij, à studiis philosophicis, quæ coluit, & amplexus est, cognomentū adeptus est. Princeps fuit in repub. moderanda diligens, & in vrbe custodienda, & uendōq; semetipso, cōtra insidias, sollicitus & solers: quod quidem & res exegit, cū & vrbs vndequaq; à vicinis barbaris hostibus, ex propinquo circūfideretur, quī Imperio inhiabant, & ipse, multiplicibus insidiis, petere-
B tur. Anno Imperij decimo quinto, in festo Pentecostes, sub publicis sacris, ictu baculi grauitè læsus, ex insidiis, cum mentis alienatione, sanguinem vomuit, adeò vt pro semi mortuo sit è templo elatus.

Bulgaros, violata pace, deficientes, suis, & sociis Turcorū armis, repressit; et si semel ab eorum rege, simulatæ pacis conditionibus, delusus, & ex improviso circumuentus, magnam cladem accepit. Fitque prima Turcorum mentio, in historia huius Leonis, sed iidem & Turci, & Vgri nominantur, atque ad Istrum collocantur, quæ gentes alibi discernuntur, & differre eas constat origine, lingua & moribus, et si fortasse, in Asia, contiguas sedes habuerunt. Sed de Turcis paulò post plura. Occupato Leone ædificadis templis (plurima enim condidit, vel religione, vel superstitione) Saraceni Siciliam deuastarunt, & Lemnum occuparunt, indeque vicinas Cycladas, perpetuis, & improvisis depopulationibus, vexarunt, quibus cum classe, Niceta ductore, cōfluxit, sed pugna ancipiti. Vxores habuit quatuor, ex quarum postrema filium suscepit Constantinum, quem moriturus, cum Imperio, fratri Alexandro commendauit. Extinctus est morbo cæliaco, cū imperasset annos viginti quatuor, menses tres.

ALEXANDER.

Alexander Basilij Macedonis filius, frater Leonis fuit; cuius mandato, Imperij administrationem suscepit, sed studiis, & moribus fratri dissimillimus fuit. Totus enim prouolutus, ac demersus in helluationes, & libidines, curam Imperij commisit adulatoribus, præstigiatoribus, & flagitiorum sociis; cūque non nisi à balneo prædium fumeret, aliquando immoderatè impletus, cum conscenderet equum, corpore vehementius extenso, venam interius rupit, è qua largissimo sanguine, supra infraque effuso, animam simul euomuit, porci instar iugula-

tas sua ingluvie, cum imperasset annum vnum, & mensem vnum, quo vaticinium fratris Leonis compleuit.

CONSTANTINVS LEONIS

filius.

Alexander moriturus tutelam Constantini, qui Leonis fratris filius, & puer septennis erat, cum Imperio, matri, & nobilibus quibusdam commendauit, constituto duce copiarum terrestriu Phoca, classi vero preposito Romano Lacapeno Armenio, viro ignobili, & obscuro. Sed male res Græcorum administratæ sunt, effeminatorum, mulierum, & puerorum consiliis. Nam & appetitum est, & tentatum Imperium à plurimis, & magnis eladibus affectum.

Mox à morte Alexandri, ad illud aspirauit Constantinus Ducas, Andronici filius, quæ familia id tandem consecuta est, sed citò oppressus est. Bulgari, quaternis expeditionibus, urbem Constantinopolin bis obsederunt. Adrianopolin bis ceperunt, & diripuerunt, sed non retinuerunt. In vltima expeditione, peruaftata Thracia, penetrarunt in Macedoniam vsque.

Præfectus classis Romanus, cum, matre Constantini à gubernatione remota, in monasterium, Constantine filiam suam despondisset, hoc etià exclusio, se, & filios Imperatores constituit, tenuitque Imperium annos viginti sex. Sed tandem à filiis captus, & in exilium actus est. Filios, rursus Constantinus, comprehensos, tonsosque, in ordinem redegit, & solus Imperio potitus, id prudenter administrauit. Recepit in Italia Beneuentum, Longobardis ereptum. Contra Saracenos infelix fuit. Turcos depopulantes Imperij limites, assiduus incursionibus, cum armis coërcere non posset, muneribus placatos, eò perduxit, ut aliqui ex ducibus, cum magna multitudine, ad Christianam religionem sese conuerterent. Correptus ingentibus totius corporis doloribus, ex haustu infecti poculi, quod filius Romanus ei, cum coniuge, adornarat: his aliquantulum sedatis, secessit in montem Olympum, ad Theodorum Cyzicum, virum pietate illustrem, ac celebrem, precum causa, cum imperasset, cum patre Leone, Alexandro patruo, & matre, annos tredecim, cum Romano Lacapeno focero, annos viginti sex, solus quindecim. Ibi, cum totum sese Deo, cultuque diuino addixisset, & cōsecrasset, reliquum

vixit

vita precibus, & lectionibus, ac studiis sacris, consumsit, Imperij cura deposita. Nec, metu insidiarum, ad Imperium est reuersus.

A

ROMANVS IVNIOR.

Romanus iunior, cum patrem veneno submouisset, Imperium, eo viuo, possedit. Vir malus, ignauus, luxuriosus, crudelis, impius in matrem, & sorore. Duce

B

Nicephoro Phoca, contra Saracenos in Creta feliciter regressit. Eundem inde reuocatum, opposuit cum exercitu, grassantibus in Syria Saracenis; qui recens Chalepum receperant, oppidum a Saracenis, ex ruderibus, vel Hierapoleos, vel Epiphaniae instauratum. Hic, Saracenis victis, urbem recuperavit. Imperator tandem libidinibus, & crapulis extenuatus, & confectus, vitam finiit anno Imperij decimo tertio. Vxores duas habuit, primam Bertam, filiam

C

Hugonis regis Italiae, qua mortua, patre viuo, duxit Theophaniam, ex qua suscepit filios duos, Basilium, cognomento

D

Porphyrogenitum, & Constantinum: filiam vnam Theodoram, quae nupsit Iohanni Zimiscae, qui ante filios imperavit.

DE TVRCORVM ORIGINE.

E

Plinius, & Pöponius Mela, Turcos collocant inter Scythicas gentes, ad latus septentrionale Caucaei montis: qui, velut in ramos brachiatus, continuis montium iugis, & interruptarum vallium angustis, complectitur Iberiam, Albaniam, Colchidem, & Chalybes, extensus versus

F

pontum Euxinum, & Meotidem paludem, ad occidentem: versus mare Caspium, ad orientem: estque feracissimus metallorum omnis generis, ad hunc usque diem. Vbi vero, ceu dehiscens, populis sese aperit, portarum nomina, ab

G

adapertis, ac ceu ductis, expansisque vallium hiatibus, fortitus est, quae alibi Armeniae, alibi Sarmaticae, alibi Caspiae vocantur, scilicet, quod per eas, maris Caspii accolas, ad Armenios, Assyrios, & Hyrcanos, proximo itinere ducunt. Alexandrum has obstruxisse, historiae tradunt, ob-

H

ditis ad fores trabibus ferratis, ut arcerent transitus ferarum gentium septentrionis. Ibidem Herodotus ὑπνάς ponit, quae appellatio a Turcorum nomine non est aliena: etiam sunt, qui a Teucris Turcos deducunt.

Quaecunque verò sit, seu origo vocis, seu cum vetustis
 appellationibus cognatio, hoc constat, per Caucasiangu-
 stias, Turcos irrupisse ex septentrione, in Asiam. Sed, de
 tempore, non inter omnes conuenit. Aliqui Turcos Car-
 maniam inuasisse, & obtinuisse, prodiderunt, tùm, cùm **A**
 Parthi, excusso Macedonum dominatu, Persiam retraxe-
 runt ad sese. Nam, post Alexandri mortem, Macedonibus
 inter se dimicantibus, etsi posteri Seleuci Babylonem ali-
 quandiu retinuerunt, vltioribus tamen, non ita multò
 post, potiti sunt Parthi, duce Arsace, à quo, qui secuti sunt **B**
 reges, longo ordine, vsque ad annum quartum Alexandri
 Mammææ, qui fuit annus Christi, ducentessimus, vicesimus
 octauus: à morte Alexandri, quingentesimus, quinquage-
 simus, Arsacidæ sunt nominati: eo enim anno, Artaxer-
 xes quidē Persa, trucidato Artabano, Parthorum rege, qui **C**
 Arsacidarum vltimus fuit, Persiam à Parthorum dominio
 liberatam, sui iuris fecit.

Huius Artaxerxis posteritas gubernauit regnum Persi-
 cum, vsque ad Heraclium Imperatorem, & initium Sara-
 cenicæ potentiae, id est, ad annum Christi, sexcentessimū **D**
 tricesimum secundum, per annos cōtinuos trecentos, vi-
 ginti nouem: cūque Imperatoribus Græcis continenter
 bella gessit. A penultimo Syrocho, Heraclius recepit, ex pa-
 cto, quæ Imperio Constantinopolitano maiores illius ade-
 merant Successorem Orinasdam, Saraceni, pralio victū, **E**
 interfecerunt, cū potiti Syria, Cilicia, Cappadocia, Meso-
 potamia, & in mari, Cypro insula; improvisa irruptione,
 regnum Persicū obruerunt. In eo regno, abolitis legibus,
 & institutis prioribus, nouam prorsus politiae formam
 condiderunt. Sedem regni cōstituerunt Babylonem. Eam **F**
 tribuerunt summo Principi Caliphæ, penes quem sum-
 ma & religionis, & Imperij potestas fuit. Caliphæ addide-
 runt Seriphen, qui, illo extincto, proximè successit. Pro-
 uincias distribuerunt inter Praefectos, quos nominarunt
 Suldanos, sicut veteres Persici reges, prouincias per satra- **G**
 pas administrarunt. Significat autem vox Calipha, domi-
 num generalem. Seriphes, Principem, cuius est certa, defi-
 nitæque potestas. Suldanus, Praefectum.

Suldanorum fuit magnus numerus, qui prouincias ex
 destinatis sedibus rexerunt, vt Damasci, Antiochiæ, Iconiæ **H**
 in Laconia, Casarea in Cappadocia, Edessæ, quæ hodie
 est Orpha in Mesopotamia, Sebastia, quæ hodie Suia di-
 citur, Tigranocerta, quæ Suldania dicta fuit. Soli Arme-
 niæ

ñij, Iberi, & Alani, quorum regnum vno nomine Cumaniam vocant, fortiter depulſis Saracenis, primo impetu; poſtea ſemper ſeſe contra vim horum tutati ſunt, & religionis Chriſtianæ poſſeſſionem, inter tot hoſtiles incurſiones, & tam crebras mutationes, conſtanter retinuerunt.

Sunt ergo, qui, ſub hoc tempus irruptionis Saracenicæ in Perſiam, Turcos ab Orimaſda, è ſeptentrione, in auxilium excitos eſſe, ſcribunt: Alij è Carmania euocatos, prodiderunt. Vndecunque verò prodierint, dubium non eſt, contra Saracenos, eos Perſis ſubſidio veniſſe, cùmque, rege Orimaſda caſo, regnum iam in poteſtatem Saracenorum deueniſſe, cõperirent, captos amœnitate, & fertilitate ſoli, ad mare Hircanum, in terra Chorafenorum, quæ antiquitus Sogdiana fuit, vel Hircania, conſediſſe, tandemque cum Calypſa Babylonio initis cõditionibus pacis, ita tranſeſſiſſe, vt terram, in qua conſederant, poſſiderent, & coletent, viciffimq; , accepta religione Mahometica, Caliphæ parerent.

His conditionibus cùm Turcæ acquieuiſſent, rē pecuariam in loco vberē, & fertili, exercuerunt, ſine peculiariſſimis Principibus, ſub Imperio Babylonico. Fuit autē Imperium Aſiæ, & Perſiæ, penes Saracenos, annos centum, nonaginta octo, quo tempore, hi nihil admodum detrimēti vel ab externis hoſtibus, vel ab inteſtinis diſſidiis, paſſi ſunt, ſed graues ipſi Imperatoribus Conſtantinopolitanis clades intulerunt, quàm diu ſolus Calipha rerum potitus, Suldanos in officio, & metu continuit. Quam tranquillitatem, cùm exorta ex dominandi cupiditate, & æmulatione, inter ſuldanos, & Caliphā, diſſenſiones, turbaffent, ſecuta eſt inclinatio potentix, & ruina. Cum enim dimicaſſent Suldani inter ſeſe, & cum ipſo Calipha, tandē Perſidis, Sogdianæ, & Mediæ Sultanus, Mahomet nomine, viribus Caliphæ impar, armauit Turcos, quorum opera, cùm viciffet, quòd pacta ſtipēdia ſoluere recuſaret, mox ab illis, hac iniuria irritatis, rurfus victus, & regno eiectus eſt.

Ab eo tempore, quod potentia Saracenorum, inteſtinis bellis eſſet attrita, Turcæ paulatim progredi, prædarique, & bello continenter incumbere cœperunt, donec ditati ſpoliis, deque ſucceſſu proſpero bellorum, aucti plurimis regionibus, ad pontum Euxinum, in Armenia minore, & maiore, Cappadocia, Galatia, & Bythinia, peculiare regnū inchoarunt. Quanquam autem Calipham Babylonium

non sustulerunt, tamen spoliatum regno Asia, & Persidis, eò adegerunt, ut eum, quem sibi delegerant Principē, sit coactus creare Imperatorem Asia, quod factum est anno Christi, millesimo, quinquagesimo primo. Eo enim cœperunt in Asia Turci dominari, Saracenis, partim bel-
lis intestinis, partim ab Imperatore Diogene Græco, atte-
nuatis, & languefactis.

Turcos rursus, annis centum, nonaginta duobus, post, Tartari attracti ab Armeniis, deturbatos Principatu, & in
seruitutem redactos, sibi parere coëgerunt. Etsi enim
sparsim quædā retinuerunt in Cappadocia, Galatia, & Bi-
thynia, Principe tamen caruerunt, & nihil admodū gesse-
runt, donec Tartarorum Imperio paulatim labefactato,
circa annum Christi, millesimum, trecentesium, rursus
sefe erexerūt, & roborarunt. Tūc enim euocati ab Impe-
ratoribus Constantinopolitanis, & traducti in Europam,
ad tumultuantes Bulgatos compescendos, captique ferti-
litate, & amœnitate Thraciæ, bello confecto, id dederunt
operam, ne domum reuerterentur, sed ad terram vbe-
rem suo Principi aditus pararent.

In Asia verò, post annum Christi, millesimum, trecente-
simum, quinquagesimum, Suldanus Parthorum Gem-
pas, Tartaris excussis, Persidem recepit. Ita denuo ad Par-
thos regnum Persiæ rediit, quos pene solos, Romanam
semper potentiam contemnisse legimus, & tunc quidem,
cum pene totum terrarum orbē perdomuissent. A Gem-
pfa descenderūt reges Persarum, vsque ad Malaonchē,
quo fraude perempto, Magnus Vsumcassanus, vnus ex
Satrapis Persicis, sed originis Turcicæ, regnū inuasit. Huius
Vsumcassani filium, Iacuppum, Ismaël Sophus, oriundus
ex prosapia Gempfæ, bello superatū, interfecit, & regnū
auitum reduxit ad veros hæredes. Cum hoc Ismaële di-
micauit Selinus Turcicus Imperator, in Caldarenis cāpis,
ad Coin urbem Armeniæ, quæ est Artaxata: cum filio Ta-
maso, & nepote, qui nunc regnum tenet, bella continen-
ter gessit Solimannus.

PRIMI IMPERATORES

TURCICI.

Recensentur autem primi Turcorum Principes, vs-
que ad irruptionem Tartarorum, in Asiam, hoc or-
dine. Primum Zadocum nominant, qui incredibili
suc-

successu, breui tempore, maiore Asia partem, intra Taurum montem, & pontum Euxinum, bello subegit, & Turcici regni fundamenta iecit. Hunc Calipha Babyloniz, Imperatorem Asia creauit.

A . Secundus Dogrissa, filius prioris, plurima Constantiopolitanis Imperatoribus, in minore Asia, ademit, & per quendam ex agnatis, Artotum nomine, expugnata Edesa, quæ est, in historia Tobia, Rages, obtinuit Mesopotamiam. Artotus Suldani nomen, & authoritatem vsurpauit.

B Dogrissam, secutus est filius Aspasalem, hic nepotem habuit Solimannum, qui magnas res gessit in Asia. Accessit enim ad Hellespontum vsque, & Niceam, vi expugnatam, arcem belli fecit, contra Græcos; seque Sultanum Turcia nominauit. Cum hoc Solimanno dimicarunt nostri Argonautæ, in aditu Asiæ, qui, duce Godefrido Bilionio, recuperarunt terram Sanctam, complexi regno Hierosolymorum, Mesopotamiam, Syriam, ac Ciliciam.

C Meleclas quartus Turcorum dominus, ante aduentum Godefridi, per Solimannum, & Artotum Suldanos, Antiochiam cepit. Reliquit filios duos, quorum natu maximus Belchiarocus patri successit, sedem regni habuit in Perside, & Turcis Antiochie, à Godefrido obsessis, subsidio misit exercitum ex Perside, duce Carbagato, quem Godefridus fudit, ac dissipauit. Hoc Belchiaroco mortuo, frater Imperium occupaturus, conspiratione Suldanorum oppressus, & interfectus est.

E Suldanis ergo de Imperatore dissentientibus, & vnoquoque prouincias, quas administrabat, sibi asserente, regnum Turcicum distractum est: qua occasione vsi, & vicini Armenij, Iberi, atque Alani, & nostri Argonautæ, Turcos regno Asia expulerunt, quorum pars maxima ad Aladinum Suldanum Turcia, qui Solimanno successerat, aliqui ad alios regni Assyria Suldanos sese contulerunt. Hos tandem, quomodo Tartari oppresserint, postea dicitur.

F Habuerunt autem Turcia, & Turchomania nomen, prouincia octo, sita inter Pontum Euxinum, & Armeniam, versus Hellespontum, & maria Aegæum, Icarium, ac Myrtoum, scilicet, Aëolis, Phrygia, Bithynia, Pontus, Galatia, Isauria, Cappadocia, Paphlagonia. Nunc reuertor ad Imperatores Occidentis.

IMPERATORES OCCIDENTIS, EX STIRPE
Videchindi Saxonis.

HENRICVS AVCEPS.

Caroli magni sapientia, virtus, & felicitas, diuinitus excitata, instructa, & gubernata, Imperium Occidentis, post dilacerationes multiplices, & longas oppressiones, restituit; bello coactis in vnam Monarchiam, Italia, Gallia, & Germania, quam ad eum firmavit, & communivit modum, euerso regno Longobardorum in Italia, & facta cum Græcis pace: In Germania deleto regno Boiorum: Saxonibus verò, non tam bello victis, quam humanitate allectis, Imperioque subditis: Sclauis repressis: Hunis pene ad internecionem cæsis: Saracenis tota Gallia depulsis, & in Hispania, procul ultra Iberum reiectis: vt & robore, ac mole sua, rerumque gestarum recenti memoria, fuerit exteris hostibus terribile, & coniunctarum gentium consensu, atque concordia, studioque erga Imperatorem, & præcipue ipsius Imperatoris pietate, virtute, sapientia, ac successibus, eminuerit, præ cæteris regnis orbis terrarum, ac floruerit.

Sublato illo, cum à virtute aut nepotes degenerarent, & accederet æmulatio, regnandi cupiditate accensa, quæ in dissidia domestica, & mox in bella intestina exarsit, secuta est & procerum Imperij disunctio, distractioque voluntatum, aliis ad alios sese inflectentibus: & cum certatim Principes ipsi, alij alios sese traherent, sui munien- di causa, propter Imperij spem, & cæterorum metum, irrepsit paulatim in animos contentus horum, qui tandem ad res novas moliendas, multos impulit, præsertim cum non deessent occasiones turbandi, ex dissidiis domesticis.

Ita factum est, vt primò Monarchis ipsis, inter se, odia exercentibus, ac bello decertantibus, postea contagia dissidiorum, ac bellorum ciuiliū, priuatos etiam corripere: quibus conuulsa, & eneruata Imperij maiestas, pene concidit, Gallia prorsus auulsa, Italia dubio, atque incerto statu, fluctuante; Germania egrè sese sustinente.

In Gallia, posteritas Ottonis Magni, qui origine Saxo fuit,

fuit, Carolinam progeniem, & vi, & fraude oppugnavit donec ea excisa penitus, Hugo Capetus, Hugonis comitis Parisiorum filius, ad regnum sese extulit, consensu, & suffragiis militum potissimum, ac procerum euectus.

A In Italia, cum Berengarius Foroiuliensium, & Guido Spoletanorum Duces, à Carolo Caluo constituti, conspirassent contra Galliam, repulsi inde, inter se dimicarunt, donec Guidone mortuo, & Lamberto filio eius interemto, Berengarius solus rerum potitus est, qui Ludouicum Bosonis filium, nepotem Ludouici tertij Imperatoris, regem Italiæ cepit, & excæcavit.

B Berengario interfecto, cum intestini motus ingrauescerent, & Itali, de industria, bella alerent, accitis subinde aliis, atque aliis regibus, Rodolphus Burgundiæ rex, Italiã, armata manu adiit; cui, cum se opponeret Berengarius secundus, nepos prioris, ex Gisela filia, quam dederat in uxorem Alberto marchioni Eporegij, profligatus ab eo, fugit ad Hungaros, sed mox Itali pertaxi gubernationis Rodolphi, accersuerunt Hugonem comitem Arelatensem, filium Lotharij regis, qui, occupatam Italianam, tradidit filio Lothario.

D Hunc Lotharium, Berengarius reuersus, interemit, & perfecit, ut ipse Romæ à Pontifice in Imperatorem, filius Albertus in regem Romanorum crearetur: hic tenuit Italianam, usque ad Ottonem Magnum.

E In Germania cum alia, tum exorta, propter Conradum, dissensiones, & concepta erga eum odia, adeò non deflagrant, ut ad successorem, quasi hæreditario iure, sint deuoluta. Et nihil non mouerent reges Gallici, ut *à gliopa* Monarchiæ orbis terrarum, cum stirps Carolina defecisset, à Germanis retraherent ad se, ut qui vellent hæredes esse.

F Nec turbatas ad hunc modum, ac fluctuantes vbique res Imperij neglexerunt hostes externi. Hungari reuersi, Germaniam, & Italianam crudeliter deuastarunt. Inferiora Italiæ (vbi est Apulia & Calabria) Saraceni, ex diuersis locis Syriæ, & Africæ appulsi, cum bello subiugassent, grauius exagitarunt. Nec Germaniæ limitibus ad Albim percerunt Sclau.

G H Tota antem hæc series rerum, & vicissitudo, in stirpe Carolina, diuulsio, disiectioque instaurati Imperij, & dignitatis translatio ad alienos, est illustre exemplum iudicij Dei, transforantis Imperia, propter peccata Principum.

& populi, & testimonium iræ diuinæ, aduersus iniust^{as} molitiones, ambitionem, superbiam, dominandi cupiditatem, violationem pietatis erga parentes, atque impietatis, aduersus superstitiones, & idololatriā. Creuit enim his Imperatoribus, maximè superstitio nouorum, & superstitiosorum rituum, traditionibus aucta, & cumulata. Contra leges, & instituta Ecclesiæ veteris, stabiliti sunt cultus sanctorum, & amplificati. Destinati his sunt, & cōsecrati dies festi; extructa templa, & locupletata, atque instructa immensis opibus; indictæ, ac celebratæ πανηγυρ^{is}, in quibus ad templa sanctorum, prorsus Ethnico more concursus est.

Sparsa sunt etiam tunc semina, & fundamēta iacta, mutationis, & profanationis Cœnæ Dominicæ, & ἀπολατρίας pontificiæ; quæ pro Christo, coluit Deum Maozim, prorsus ritu, & furore Ethnico; qui cultus, est idolum vastans, de quo vaticinatus est Daniel Propheta.

Vsus pretiosarum vestium, in distributione Cœnæ Dominicæ, primum introductus est, Caroli Magni liberalitate. Priuatarum Missarum studium, & consuetudo cœpit, sub Ludouico Pio, eius filio, quando constitutū est in Synodo Agatenſi, vt quouis anno, laici ter tantum, ad sacra Synaxin admitterentur. Hanc consuetudinem postea, ad vnum tempus restrinxit Clementis tertij constitutio, qui & ritus in celebratione Missæ, obseruādo descripsit; cū paulò ante Alexander tertius Pontifex, vsum panis azymi instituisſet, circa tempora Friderici Barbarossæ, & laicis alteram partem sacramenti ademisset. Creuitque audacia, & improbitas Pontificum eò vsque, vt tandem totā Cœnam Domini profanarint, atque in idoli cultum conuerterint, vero usu abolito. Circumgestationi enim consecrati panis, peculiare festum dedicauit tandem Urbanus quartus, instinctu Thomæ Aquinatis, paulò ante Imperium Rodolphi Habsburgensis.

Sunt & canones conditi, ad vsum Missæ, iūque diuersi. Primus à Gratiano, quem postea nouis, & tetrioribus blasphemis, auxerunt Gregorius nonus, circa annum Christi, millesimum, ducentesium, vicesimum septimum, & post eum, Bonifacius octauus, circa annum millesimum, trecentesium, tricesimum. Huius profanationis Cœnæ Dominicæ, & idololatriæ pœnas dedit, & data est hæc pars orbis Christiani, sicut Arij blasphemias adhuc luit Oriens, discerptus Saracenicis, Turcicis, & Tartaricis armis,

& ex clarissima luce doctrinæ, atq; ex optima, & sanctissima Ecclesiæ disciplina, præcipitatus in tetros furores Mahometicos, & vitiorum Ethnicorum turpem, ac flagitiosam licentiam.

A Tot modis ergo laceratum Imperium Occidētis, & tot cædibus, ac grassationibus funestum, & miserabile, Conradus moriturus tradidit Henrico Aucupi, adductus admiratione virtutis, & sapientiæ, qua Henticus excelluit, quod hunc solum, collapsis rebus, opem ferre, & Imperiū erigere, ac fulcire posse, consideret.

B Henricus ergo, cognomēto Auceps, cū accepisset Imperium ab Eberhardo, Conradi fratre, anno Christi, noningentesimo, decimo nono. mox in id incubuit, vt motus sedaret intestinos, ac Germaniam pacaret. Quare, cū Arnolphus, Bauariæ dux, recuperata Bauaria, Henrico Aucupi, propter Imperium aduersaretur, Imperator ei obuiā profectus cum exercitu, colloquio, quā armis dirimere controuersiam maluit, euocatōque ad sese, publica fide, persuasit, vt depositis armis, publicè cederet Imperio, & amicitia iuncta, nuptiisque confirmata, filiam Gerbirgam Arnolphi filio, Iudittam Arnolphi filiam suo filio Henrico despondit.

C Germania hoc modo pacata, vires in Sclauos conuertit, Fuerunt autē in his terris vicini Sarmatæ, & Heneti, vt olim in Asia, & postea in Europæ aditu, intra Tanaim, & sinum Venedicum, vbi Sarmatiæ duæ collocantur, Asiatica, & Europea. Supra enim dixi, partem harum gentium, ad meridiem conuersam, Græciæ magnam partem compleuisse: quatum adhuc tanta est potentia, vt his constet robur exercitus Turcici, & lingua Heneta, in aula Turcica, vsum linguæ patriæ, pene obscurarit.

D Pars altera ad Occidentem, maximam partem veteris Germaniæ, vbi Vandalorum, Marcomannorum, Quadorum, Ligiorum, Elifiorum, Boiorum, Sueuorum, & Hermundurorum sedes fuerunt, partitis agminibus, & ducibus, ac nominibus mutatis, occupauit. Nam qui in terra Vandalorum veterum, & parte aliqua Marcomannorum, ac Quadorum confederunt, Polonos sese, vel à camporū planitie, vel à duce Lecho nominarūt. Qui vallem, mōtibus Sudetis conclusam, subegerunt, Boiis pulsus, cōsuetudine obtinente, Boiorum cognomen conseruarunt: cumque patria lingua Zechi vocentur, Boiemi dici maluerūt. Qui ad ortum, inter Boiemos, & Polonos, Montana inco-

luerunt, Moravi nominati sunt, vel deprauata Marcomā-
 norum appellatione, vel à flumine Moraua. Silesiorum
 appellatio, quæ inhæsit iis, qui, post Morauos, obtinuerunt
 loca, ad Viadrum, inter Boiemos, & Polonos, eadem est
 cum nomine Sclauorum, voce exprimente significatum
 Germanici vocabuli, **Quadi**, quod veterum colonorum
 fuit nomen. A

Soraborum antiquissimum nomen, à Sarmatis retinue-
 runt ij, qui in Hermunduris, intra Sudetos montes, & Al-
 bim, ad Salam vsque, habitarunt. Vvindorum, seu Vene-
 torum, seu Henetorum appellatio, tributa est illis, qui ad
 finum Veneticum, & mare Balthicum, atque ad ostia Al-
 bis vsque, incoluerūt: quorum distinctæ fuerunt familiæ,
 locis, & appellationibus, vt Vagrii, Polabi, Obotriti, Pome-
 rani, Cassubij, Circipani. Qui inter Henetos, & Sorabos
 in edij, ad Sueuum amnem, incoluerunt, Lusatij nominati
 sunt ab Elisiis veteribus. B

Cum his postrennis, quod ad extremos limites, Saxones
 vicinos, & Thuringos perpetuis deprædationibus carpe-
 rent, atque infestarent, vtrique genti Francicæ, & Saxoni-
 cæ, longa bella fuerunt, donec paulatim domiti, & com-
 merciorum, atque aliorum officiorum consuetudine,
 mansueti, tandemque religionis Christianæ cognitio-
 ne, ac studio prorsus deliniti, feritatem, cum bellorum, ac
 prædandi consuetudine, exuerunt, & Imperio sese Ro-
 mano subdiderunt. C

Hos ergo primùm Henricus Auceps aggressus, Brande-
 burgū, quod fuit arx belli Heneti, obsedit, & expugnauit,
 anno Christi, noningentesimo, vicesimo septimo: asper-
 tim hyeme, castris positis super glaciem. Tenuerunt enim
 tunc Heneti Brandenburgum, pulsus Harlungis: quos eò
 collocarat Carolus magnus, translatos ex Alsatia, circa an-
 num Christi, septingentesimum, octogesimum nonum. D

Domitis Henetis, & Sorabis, totam hanc orā distinctam
 in Præfecturas limitaneas, quas, nostra lingua, vocamus
 Marchias, distribuit Præsidi bus, & gubernatoribus, Eccle-
 suas condidit, vt gens Heneta, quæ à religione Christiana
 aliena erat, recte de Deo erudiretur, & ad pietatis, atque
 humanitatis cultum assuefieret. E

Gormone Danorum rege deuictò, huic genti Marchiam
 Schleisicensem, in Cimbrica Chersoneso, opposuit, præsi-
 dio firmatam, quod ad arma reuertentē, cohiberet, atque
 arceret. Inde reliquum est nomen Danomarchia. F

Contra

G
H

Contra Henetos ultra Oderam, statuit Marchiam Brandeburgensem, cui præfecit Sigfridum, fratrem coniugis Mechtildis, quo sine liberis extincto, Otto primus tradidit eam cuidam Gereoni, ob quam causam Tanguardus frater Ottoni bellum intulit. Gereonem secutus est Brunnicco, cuius sepulchrum extat Brandeburgi in mōre Harlungorum. Hic filios habuit Menfridum, Hermannū, Hugonem, & Sighardum. Hugo, Ottonem tertium seruauit Romæ, in seditione: postea mortuus est Pistorij, anno millesimo primo, & Florētiq; sepultus est. Sighardo natus Theodoricus, temporibus Henrici secundi, Marchiam amisit, pulsus inde à Mistoueo, rege Obotritorum. Recuperauit eandem Vdo comes Soltvvedelensis, auxiliis Conradi tertij Imperatoris, & Archiepiscopi Magdeburgensis. Hoc nati Vdo secundus, & Rodolphus, & rursus, Vdone Henricus: Rodolpho natus Otto, vltimi ex hac familia Marchiā Brandeburgensem tenuerunt. Nam Primislaus, regulus Obotritorum, instigatus ab Henrico quarto, eripuit eam rursus Vdoni secundo, quod coniutarat cū Saxonibus, qui Henrico bellum fecerant. Hoc Primislaio mortuo, Marchiam Brandeburgensem obtinuit Albertus Vrsus, de quo suo loco.

Præfectura limitanea, Sorabis opposita, antiquior fuit, cuius etiam, in Francorū historiis, fit mentio. Ex ea enim Sorabos tumultuantes represierunt, ac ne progredierentur, inhibuerunt. Reliquam de ea esse iudico, Marchiam Landsbergensem, quam, per uetustam esse, certum est. Nec dubium est, in hæc ipsa loca, Francos limitanea præsidia collocasse. Per Sorabos autem, Henricus Boiemos mouit, captōque deditione VVencellao eorum duce, cum Praga, regionis Metropoli, Boiemiam Imperio fecit tributariam. Contra hos, & Polonos, Silesiōsque, cōdidit Marchias Misnensem, & Lusaticā, Marchiam Misnensem commēdauit vni ex posteris VVidechindi iunioris, qui beneficio eiusdem Henrici, tenuerunt Præfecturam Soraborū ad Salam, Elistrum, Pleusam, & Albim, titulo dominorū Bythinia, & Sorbeci. Recēsentur autē aliquorū nomina in historiis, & res gestæ. Ridacus agrē Misniā defendit contra Boiemos: huius filio Carolo excluso, Otto secundus prouinciā tuendam commisit Echardo, filio Gūtheri, comitis in ea parte Misnia, quæ peculiariter à situ, orientalis regio vocata est. Hic Echardus, eiectis rursus Boiemis Marchiam, Misnensem recepit, & vt fieret hæreditaria, impetrauit. Reliquis

Hermannum, & Echardum, quos secuti sunt Dedones duo, & Henricus, ex familia dominorum Bithyniæ, usque ad tempora Henrici quarti, qui Marchiam Misnensem tradidit Timoni, domino Bithyniæ, & Soraborum. Hoc Timone orti, & procreati sunt Marchiones Misniæ, qui postea Misniæ, comitatum prouincialem Turingiæ, & ducatum, atque electoratum Saxonie adiecerunt. Sunt, qui Echardi fratrem Guncelinum nominant, quem Hermannus bello est persecutus, de quibus suo loco.

Marchiam Lusatiae, Henricus commendauit Gereoni comiti Stadeni, qui Sigefrido Brandeburgensi successit. Gereonem Christianus sequutus est, cui Gereonem sororem suam despondit. Hic filium Ditmarum reliquit, ex quo natus filius nominis eiusdem, genuit Ottonem, quo mortuo sine liberis, Marchiam Lusatiae obtinuit Dedo, frater Timonis marchionis Misniæ. Gesserunt autem hi marchiones magna bella cum vicinis Polonis, & Boiemiis, & aliquot ex illis fortiter praeliando occubuerunt. Boleslaus Polonus penetrauit populabundus ad urbem Misnam usque, genti *ἰπάρυματ*, vi expugnata Budissina, post primi Echardi mortem. Nec finis bellorum fuit antequam Otto tertius Polonia Imperio coniunxit, amicitia, ac foederibus.

Cum, ad hunc modum, Praefecturas limitaneas, Henricus distinxisset, ac praesidiis muniuisset, condidit etiam Ecclesias, Misnensem, Brandeburgensem, & Hauelburgensem, sed plerasque ab ipso tantum inchoatas, Otto primus filius absoluit.

Hæc dum gessit contra Sclauos, interea Vngari, post finitas nouennales inducias, reuersi, Saxoniam depopulari coeperant. His praeproperè occurrit ad Mersburgum, ubi amplius quadraginta millibus eorum, interneccione deletis, reliquos fugatos, tota Germania exegit, qua hoc terrore liberata, deinceps domesticas dissensiones sopiendo, & controuersias inter vicinos reges Gallicos, componendo, partam pacem confirmauit. Quod eò facilius ei factu fuit, quia recens victoria de Vngaris, & suis, & exteris eum formidabilem fecerat.

Ita pacata Germania, cum iter in Italiam pararet, correptus est apoplexia, quæ in paralyfin desuit. Ea recrudescente, cum Ottonem, filium natu maximum, Imperatorem designasset, decessit ex hac vita, anno ætatis, sexagesimo, Imperij decimo septimo.

Anno Christi Saluatoris, noningentesimo, tricesimo septimo.

ptino.

Anno mundi, quater millesimo, noningentesimo quadragesimo quinto.

Sexto nonas Iulij, sepultus Quedlinburgi.

A Vxorem habuit Mechtildem, filiam Diterici Saxonis, sororem Sigefridi, quem dicimus Henricum fecisse primum marchionem Brandenburgensem. Fuit autem origo vtriusque, ex iisdem maioribus, de quibus hoc annotatum requiro.

B Sighardo, qui contra Dagobertum Francum bella gessit, patre natus Ditericus, quem Carolus Martellus oppugnavit, reliquit filium VVernechinum ducem Angriariorum, & Iburgi. Hoc nati sunt VVidechindus, & Brunno fratres: VVidechindus cū Carolo Magno dimicavit: Brunnone natus Ludolphus, quem Ludouicus Pius, ducem Saxoniae constituit, procreavit filios quatuor, & inter hos Ottonem Magnum, patrem Henrici Aucupis, & Ludegardin sororem, quæ nupsit Ludouico Arnolphi filio.

C Ex VVidechindo nati sunt VVidechindus iunior, Soraborum præfectus, & VVigbertus. VVidechindus filios habuit VVidechindum, & Ditgremum. Ille conductus à Carolo Caluo, profectus est in Galliam militatum contra Normannos, ducto secum in Galliam Ruperto filio, qui postea factus est dux Andium. Ex hoc Ruperto nati sunt reges Gallici. Habuit enim duos filios, Ottonem regem Franciæ, & Rupertum, qui, cum fratre mortuo, regnum Galliae affectaret, Carolo Simplici capto, tandem interfectus est, & reliquit filium Hugonem Magnum, comitem Parisiorum, nepotem Hugonem Capetum, qui regnum Franciæ, deleta Caroli posteritate, occupavit.

D Ditgremum, alterum VVidechindi filium, Otto magnus patruelis pepulit Saxonia, filiū eius Ditmarum, Henricus Auceps restituit. Huius Ditmari filius, Ditericus, pater est marchionum Misniae, qui nunc tenent electoratum Saxoniae.

E VVigbertus VVidechindi iunioris frater, ex VValberto filio, nepotes habuit quatuor fratres, Regēbertum, Ditericum, VVidechindum, Immodum, quem alij Amadeum vocant. Regenberti opera, feliciter usus est Henricus Auceps, in bellis Danicis. Ditericus, cuius filia Mechtildis nupsit Hērico Aucupi, celebratur in historiis, titulo Comitis in Ringelheim. VVidechindi filius Almarus, utroque parente, religionis ergo, profectus in Galetiam, & Is-

horibus itineris extinctis, infans educatus est in Italia, vbi tandem potitus ducatu Taurinatium, & Eporregiæ, primus sese marchionem montis Ferrati nominauit, consensu Ottonis Primi, cuius filiam Adelheidem, quam alij Alafiã, alij Volescam deprauatè nominât, rapuerat. Ab hoc origo **A** est Marchionum montis Ferrati.

Quartus Immodus, seu Amadeus, pater est stirpis Ducû apud Allobroges, quos vocant duces Sabaudia.

Tantum de origine, & propagatione familiae Saxonice, **B** reperio.

Henricus autem, ex Mechtilde coniuge, filios suscepit tres, Ottonem Imperatorem, Hêricum, cui Otto, post mortem Bertoldi, fratris Arnolphi, tradidit ducatum Bauariae, filiis Arnolphi, Hermannò, & Arnolpho, exclusis à ducatu: sed donatis parte Bauariae, titulo comitum in Schiern, quae **C** contentos esse oportuit, vsq; ad Ottonem VVitelzbachiû, cõditorem, ex eadem prosapia, stirpis comitum Palatinorum ad Rhennum, & ducum Bauariae. Tertium filium Brûnonem, Otto frater Episcopum Coloniensem fecit. Natae sunt & filiae Henrico, quarum vnâ Gerblrgam, Giselberto **D** duci Lotharingiae dedit in vxorem: quae coniunctio effecit, vt Franci à Lotharingia abstinerent, quam bello erant repetituri. Alteram Adelheidem, despondit Hugoni Magno comiti Parisiorum, quae Hugonem Capetum genuit. Tertiam, Rixam Rodolpho duci Bauariae, filio Arnolphi, **E** qui postea ab Vngaris interfectus est. Quartam comiti de Eberstein in Sueuia. Quinta ordinè sacrum amplexa est. Ante coniugium, susceperat ex concubina, filium naturalem Tanguardum; hunc praelio victû, Otto interfecit. Fuit autem excellens virtus, sapientia, moderatio, & felicitas **F** Henrici, cum non tantum collapsas res Germaniae instaurarit, sed & amplificarit Imperium, adiectione plurimarum regionum, Sclauis domitis, & Ecclesiam propagarit, conuersione gentis Henetae, ad agnitionem Christi, & munierit, atque instruxerit vtrumq; accuratè: Imperium quidem **G** pace, & praesidiis, Ecclesias recens conditas. Episcopis, & doctoribus, vt non sit dubium, & vocatum eum esse diuinitus ad Imperium, & gubernatum, atque adiutum.

OTTO PRIMVS.

Henrico Aucupi successit filius Otto, cui Magni cognomētū peperit, rerum gestarum amplitudo, quas pace, belloque, pacata Germania, & regnis externis, **H**

confirmato Imperio, & Ecclesiis plurimis fundatis, feliciter cōfecit. Aquisgrani vnctus in regem ab Episcopo Maguntino Hildeberto, anno Christi, noningentesimo, tricesimo septimo.

A Initia gubernationis, quæ difficilia habuit, & periculorum plena, exorsus est à bellis domesticis, quæ vndique sese commouerant tanta, vt videatur tū Europa in caput, perniciemque Ottonis cōspirasse. Cū enim, Arnolpho Malo, duce Bauariæ, mortuo, ducatū attribuisset fratri eius Bertoldo, filiis Arnolpho, & Hermanno, iussis vsurpare nomen comitum prouincialium, vt fuit antiquitus vsitatum, hi indignè ferētes, se spoliari hæreditate paternæ dignitatis, bellum mouerunt in Bertoldum patrum, & Imperatorem.

C Decessit, eodem tempore, Sigefridus Marchio Brandenburgēsis, nullo relicto heredē. Eius prouinciam occupauit Tanguardus frater Ottonis, ex concubina, repulso Gereone, cui Otto prouinciam destinarat. Tanguardo se adiunxit Eberhardus dux Franconiæ, odio Ottonis, & inuiden-

D tia; inque belli societatem pertraxit Giselbertum Lotharingiæ ducem, simulata pollicitatione, inductum in spem regni. Eberhardus armatus suis, & sociis auxiliis, subsidio venturus Tanguardo obfesso Heresburgi, vel, vt alij malunt, Brandeburgi, à copiis Ottonis, in itinere, expugnata

E arce, quem scriptores nominant Basilicum, cepit Henricum Ottonis fratrem, & captiuum abduxit.

In Boiemia, eodem tempore, Boleslaus dux, trucidato fratre VVenceslao, quod ad Christianos transisset, arma expediuit in Imperatorē, & vicini Vngari periclitaturi vires, & fortunam noui Imperatoris, infestis armis, in Franconiam irruerant, hac peruaſtata, Saxoniam aggressuri.

G His bellis tam difficilibus, atque diuersis, Imperator implicatus, Bauaticos motus primò cōpressit, & dedentibus sese Brandeburgēnsibus, cū, Tanguardo à militibus interfecto, sedasset motus intestinos, hac in parte; duxit copias in Boleslaum Boiēsum; cuius belli initia, cū prosperè succederēt, mox & Vngarios repulit. Sed paulò post

H fortuna mutata, Boleslaus, ex illata Imperatori clade, tantos spiritus concepit, vt bellum, sæpè renouatum, produxerit in annum quintum decimum, quo tandem diuturnitate fractus, in Imperatoris fidem sese tradidit.

Interea Eberhardus, interitu Tanguardi, & Imperatoris successu, territus, Henricum, spe regni incensum, dimisit.

Conspirarunt ergo in Imperatorem, Héricus frater, Eberhardus Francus, & Gisebertus Lotharingus, copiisque in Lotharingia coactis; & rebus omnibus ad bellum necessariis comparatis, atque expeditis, se instruxerunt: quibus, cum, re comperta, Imperator ad Rhenum congressus, copiis dissipatis, ipsos in fugam egit. Héricus frater Mersburgum euasit: ubi obsessus ab Imperatore, & vrbe capta, elapsus, cum triginta dierum inducias impetasse, bellum in Lotharingia instaurauit, confœderatorum ope. Ab his tum etiam Ludouicus Transmarinus, Caroli Simplicis filius, rex Franciæ, in auxilium accitus, spe recuperandæ Lotharingiæ, Alsatiâ inuasit.

Otto ergo, vniuersis copiis in Alsatiâ adductis, & Ludouico regredi coacto, qui Brisacum præsidio munierat, se in hostes socios conuertit: ad quos ex castris Imperatoris transfugerant Episcopi Moguntinus, & Argentinensis, sed perripit, & vicit fortuna Imperatoris, Eberhardo, ad Andernacum oppidum, in acie cæso, Giselberto submerso in Rheno, Henrico fratre coniecto in fugam.

Adest enim ordinariæ, & legitimæ potestati, Deus, & hanc tuetur, huius dirigit, & fortunat consilia, conatus, & industriam; cum scriptum sit: Qui potestati resistit, Deo resistit: nō dubiū est, sicut & hoc Ottonis exemplum testatur, seditiosos puniri diuinitus, etiam in hac vita.

Gessit hoc bellum auxiliis, & virtute Hermannii Ducis Sueniæ, & fratrum eius Vdonis, atque Cōradi, qui cognominatus est Sapiens: cui propterea Ludgardam filiam collocauit in vxorem, addita dotis, & præmij loco, Lotharingia; cum Héricus, Giselberti filius, ex sorore Imperatoris Gebirga, obiisset. Hermannii verò Sueui filiam despondit filio Ludolpho: ad quem, Hermanno defuncto, datus Sueuiæ hæreditatis, & successionis iure peruenit. Huius Ludolphi, ex Ottone filio, nepotes fuerunt Brunno, quē Otto tertius creauit Pontificem Romanum, cognomento Gregorium quintum, & Echardus Marchio Saxoniz, interfectus à ducibus Saxoniz Lothario, & Bennone, quod aduersaretur electioni Henrici Sancti: sed de Brunnone nonnulli aliter sentiunt, vt dicetur.

Transegit & cum Ludouico Transmarino, atque, vt patet firmiora essent, dedit ei in vxorem viduam Giselberti, quæ peperit filios Lotharium regem Franciæ, & Carolum, beneficio Ottonis, ducem Lotharingiæ.

Henricus frater, rebus omnibus desperatis, Ottoni supplex

plex factus, venia impetrata, vitam conseruauit, sed custoditus aliquandiu in arce Ingelheimense, tandem matris intercessionem, liberationem, & post mortem Bertoldi Ducis Bauariæ, qui anno noningentesimo, quadagesimo, octauo, absque liberis decessit, ducatum Bauariæ, à fratre obtinuit. Huius Henrici, cognomento Rixosi, nepos fuit Henricus Sanctus Imperator.

Sopitis hoc modo ciuilibus bellis, in Germania, & affinitate iuncta, cum rege Franciæ, Ludouico; cum in Gallia, Hugo Parisiorum comes, capto regi Ludouico, regnū Franciæ conaretur eripere, & insolenter minitaretur Germaniæ, quod *ἀγέλα* Monarchiæ, totis viribus, repetiturus esset; Otto, cum exercitu, accessit ad urbem Parisiorum, & Hugone grauius afflicto, adactoque ad pacem petendam, & regno affini Ludouico reddito, Belgas, & Burgundos, Gallico regno detractos, Germaniæ adiecit.

Hac expeditione occupatus, amisit coniugem Edittam Anglicam. De alia ducenda deliberanti, venit in mentē Adelheidis, vidua Lotharij, regis Italiæ; de quo supra dictum est, filia Rodolphi regis Burgundorum. Hanc, post Lotharij mortem, Berengarius tenuerat captiuam Papiæ. Suscepit ergo expeditionē, rogatus, ad Italiam à Tyrānide Berengarij liberandam. Hic Berengarius filius fuit Alberti marchionis Eporrégiæ, & Giselæ filiæ Berengarij primi, qui auo materno, Berengario primo, extincto, cū Rudolpho rege Burgundorum primū, postea cum Hugone Arelatense comite, Germanicis auxiliis, de regno Italiæ decertauit. Sed Hugo metuens potentiam Berengarij, transegit cum eo, talibus conditionibus, ut Berengarius, cum filio ipsius Lothario, pari iure regnaret, ipse tota Italia decederet.

At Lotharius, vix biēnium, post patris discessum, superstes, soli Berengario regnum reliquit; qui, cum viduam Lotharij in vincula coniecisset, & vsurpato titulo Imperatoris, Pontificum assensu, filio verò creato rege Romanorū, multa tyrannicè faceret; Otto accersitus, præmissis filio Ludolpho, & Cōrado sapiente genero, fregit Berengarij vires, mōxque secutus, Adelheiden carcere exemptam, duxit in vxorem; Berengarium verò, cum Alberto filio captiuum, abduxit in Germaniam, relicto Papiæ Conrado genero; sed hos paulò post captiuitate solutos, in Italiam remisit, & in Longobardia regnare iussit. Quare Conradum generum, ut nuptiis secundis, Ludolphū filiū

grauiter offendit. Inde enim mox nouum bellum exiit, conspirantibus, contra Ottonem, filio, & genero; quibus adhærebat Episcopus Moguntinus, Ottonis partes tuente fratre Henrico Bauaro.

Reuersus ex Italia Otto, exercitum filij obsedit Moguntia. Filius, vt sese confirmaret, occupata Ratisbona, Henricum patrum eiecit Bauaria, auxiliis Hermannii, & Arnolphi comitum Schirensium, qui se, hac occasione, ducatum, quo erant exuti, recuperaturos sperabāt. Sed Otto, mox re comperta, obuiam filio processit, eoque sine prælio fugato, & intra urbem Ratisbonam, cum Arnolpho Schirensi, cōcluso, vniuersas copias vrbi admouit, quam, post longam obsidionem, tandem fame expugnauit, cum paulò ante Arnolphus Schirēsis, cuius virtute vrbs defensa fuerat, in velitatione quadam, trucidatus esset. Capta Ratisbona, & mox copiis etiam, quæ Moguntiam tenebāt, dissipatis, omnes hostium conatus elisit. Filio, & genero, nudis pedibus, ad genua ipsius aduolutis, & culpam multis lachrymis deprecantibus, ignouit.

Tantis, tamque continentibus bellis, Vngari rati potentiam Ottonis attritam, & Germaniæ vires exhaustas esse, copiis denuò quantis antea nunquam, per Bauariā, in Germaniam irruerunt populabundi. Contra hos, subito coëgit exercitū ex Bauaris, Sueuis, Saxonibus, Francis, & Boëmis: cūque illis congressus, ad Lycum amnem, non procul ab Augusta, totum exercitum ad internecionē cecidit, perpaucis captis, inter quos, scribuntur, fuisse tres reguli, quos Henricus Bauarus suspendio necauit.

Pugnatum est cum Vngaris ab Ottone, eodem die, quo, ante annos quadraginta octo, deletus fuit ab iisdē, exercitus Ludouici Tertij, trium dierum continenti prælio, id est, quarto Idus Augusti, anno Christi, noningentesimo, quinquagesimo quinto, altero anno, post mortem Ludolphi filij.

Ceciderunt in hoc prælio multi præstantes viri, & inter cæteros, Conradus Sapiens, gener Imperatoris, sagitta traiectus, cū, propter æstum, galea aperta, respirationis causa, faciem nudasset, cuius cadauer VVormatiam delatum est, itēque Burghardus Dux Sueuorum, gener Henrici Bauari, cū Henricus, propter ægritudinem, prælio interessenon potuisset: qui quidem, eodem anno, paulò post pugnam, è viuis excessit, Calendis Nouembris.

Liberata ab hoc terrore, & periculo, Germania, Imperator

tor bellum parauit in vicinos Danos, & Henetos. Bellum enim contra Sclauos reliquerat pater Henricus, quanquā inclinatum, accisis eorum viribus, non prorsus tamen cōfectum. Nullas enim excutiendī noui iugi, nullas religionis, ad quam armis coacti erant; abiiciendæ, veterisq̃ reuocandæ, occasiones neglexerunt.

Dani, legatis Imperatoris, & primo Marchione Schlesuici obtruncatis, coloniam Saxonū, quam eò Henricus Auceps deduxerat, funditus deleuerant. His ad Schlesuicum deuictis magno prælio, regē eorum Haroldum coëgit, & fidem Christianam accipere, & iugo Imperij sese subdere. Locus pugnæ nomen Ottonis retinuit, *Ottensund*.

Eo tempore, Dania, opera Adaldagi Episcopi Hamburgenfis, conuersa, atque confirmata, & in tres distributa Episcopatus, in Christianæ religionis confessione, constanter perseuerauit.

Obtinuit & victoriā contra Henetos, quibus leges, & religionem mutauit, pro idololattrica veteri, noua Christiana imposita. Constituit & Episcopatus, à quibus regerentur in iis, quæ ad religionem pertinerent: & Præfecturas, quibus corpora subiecta essent cum fortunis, certis cōditionibus: quibus, etsi, toto tēpore Imperij, Ottonum, perstiterunt, tamen postea nacti occasiones nouas, ex Principum de Imperio contentionibus, iis repudiatis, Imperiōque detrectato, ac multis illatis damnis, sese inde rursus exoluerunt, & idololatriam veterem renouarunt. Hanc, cum Princeps ipsorum Godescalcus, institutus in religione Christiana, sub Conrado Saliquo, denuo aboleuisset, à suis est obtruncatus, qui in Idololatriam pristinā relapsi, in hac permanserunt per annos octoginta quatuor, vsque ad Henricum Leonem, & Albertum Vrsū, Principes. Hi tandem, Sclauorum familiis, multa cæde, attenuatis, & extirpatis, inque eorum locum nouis colonis adductis, ex Belgico præcipuè, & VVestualia, perfecerunt, vt reliquæ oppressæ nouorum colonorum multitudo, nihil moliri amplius, aut turbare possent, vel auderent. Hæricus enim, Ducem eorum Bribislaum, tota ditiope pepulerat. Eundem postea ab exilio reuocatum, sibi adiunxit contra vicinos hostes. Ab hoc Bribislaio origo est Ducum Megalburgensium.

Hæc dum bella domi gessit Otto, Ludolphus compescuit in Italia Berengarium, crudeliter, & sine discrimine sæuientem in quoscunque: & cædibus, atque exiliis pa-

triam desolantē. Vbi, re infelicitè gesta, mortuus est anno Christi, noningentesimo, quinquagesimo septimo. Cadaver eius, frater VVilhelmus, quem pater fecerat Moguntinum Episcopum, post Friderici obitum, sepeliuit in ædificiui Albani. A morte Ludolphi, cum Berengarius, resumpto animo, sæuitiam exasperasset, vrgentibus & exulibus Italis, & Pōtifice Romano Iohanne xii. Otto ipse decreuit, & indixit bellum Berengario. Ad id gerendum antequam profectus est, habito conuentu procerum Imperij Ratisbonæ, Ottonem filium septēnem, Imperatorem declarauit, & VVilhelmo fratri, Episcopo Moguntino, educandum, atque erudiendum tradidit, indeq; primo verè, superatis Alpibus, Italiam ingressus, Ticinum vi, cæteras vrbes deditione cepit.

Berengarium fugientem insequutus, ex itinere Romam adiit, vbi salutatus Imperator à Iohanne Pontifice, urbem occupauit, iurantibus in verba Imperatoris Senatu, populoque, & se in potestate eius fore, ac fidem præstituros pollicentibus. Factum id est anno Christi, noningentesimo, sexagesimo, secundo. Sed vix ab vrbe discesserat, ad obsidendum Berengarium, qui, cum vxore VVilla, abdidit sese in montem Leonis, vbi & cepit eum deditione, & abductum in Germaniam, condemnauit ad perpetuos carceres, Bambergæ; in quibus vitam finiit, cum coniuge. Eò igitur vix ab vrbe, exercitu, mouerat, cum Pontifex, mutata voluntate, & fide, Alberto Berengarij filio, clam intro-misso, urbem tradidit. Eo cognito, Imperator iratus, rediit, cum exercitu, ad urbem; & quia Pōtifex, cum Alberto, aufugerat; denuò urbem, religione iurisiurandi obligatam, coëgit renouare promissionem, renunciati iam olim iuris, in electione Pontificis, scilicet, non sese vllum post-hac Pontificem creaturos, sine consensu Imperatoris.

Celebrauit & Synodum in vrbe, veterum Imperatorum exemplo, in qua Iohannem xii. propter perfidiam, turpes libidines, & alia crimina, mouit pontificatu; & in eius locum suffecit Leonem iix. Hic Leo, in eadem Synodo, facto decreto, Ottoni, sicut Adrianus antea, Carolo Magno, contulit ius, & potestatem eligendi, & consecrandi Pōtificem Romanum, & ordinandi ea, quæ ad sedem Apostolicam pertinent: item Episcopos constituendi, atque confirmandi. Fecit, & declarauit irritam electionem omnem, non approbatam consensu Imperatoris. Denique omnes, qui vel labefactarent decreti authoritatem, vel sese ingererent

rerent, none xpectato assensu Imperatoris, eiiciendos ex Ecclesia, & anathemate feriendos, censuit.

- A Extat hoc decretum distinctione 63. cui, paulò post, subiungitur formula iuramenti, quo se ferunt Ottonem deuinxisse Iohanni Pontifici, quod nullum velit Papæ creare periculum vitæ, neque honoré illi, aut dignitaté abrogare. De rebus verò ad urbem pertinentibus, quod nihil deliberare velit, aut decernere, nisi ex sententia Pontificis.
- B Quâ iuramenti formulâ, impudenter confictam esse, & supposititiam, sicut & donationem Ludouici Pij, quæ mox hanc antecedit, manifestum est, ex verissimis testimoniis historiarum, quæ hæc mendacia refutant. Etsi enim neque Otto, quis fuerit, expressum est, neque quotus Iohannes pontifex, tamen si fuit Otto primus, & Iohannes
- C XI. quomodo inter se congruunt Leonis constitutio, & promissum Iohanni factum, quod oportuit præcessisse? aut promisso, quomodo consentiunt, quæ, amoto, & pulso Iohanne, de Imperatoris autoritate, in Synodo decreta, Leo promulgauit? quæ uero & Otto primus & sequuti eum
- D aliquot Imperatores, ad bella Henricorum, usque, in urbe, & contra Pontifices statuerunt, aut sanxerunt? Sed sit fides horum, ut plurium aliorum, penes authores ipsos.

- E Sedatis motibus in urbe, Imperator profectus est ad constituendos Principatus, Spoletanum, & Camerinum. Interea Romani corrupti ab Alberto, filio Berengarij, Iohannem reuocarunt, Leonem pepulerunt urbe, & Iohanni, post reditum, procaci libidine turpiter extincto, contra datam paulò ante, & iuramento obstrictam, fidem; in Pontificatu surrogarunt alium, nomine Benedictum. Hac perfidia grauer offendus Imperator, reduxit exercitum ad urbem, atque ad defensionem paratam, obsidione cinxit, tam arctè, omni undique concluso, & obseptu aditu, ut penuria commeatus, ciuibz pene deuentum sit ad humanas carnes. Urbe in deditiorem accepta, ciuibz peper-
- F cit. Sed Benedictum Pontificem multatum exilio, Adal-
G dago Hamburgensi Episcopo tradidit custodiendum, apud quem mortuus est.

- H Consumsit his bellis, totum biennium: quo exacto, Italia liberata tyrannide Berengarij, conqueuit aliquantulû, cum, ante Ottonem, per annos sexaginta, multiplicem sæuitiam experta, dominos, vario bellorum, & fortunæ euentu, crebrò mutasset, perfidia præcipuè Pontificum, & nonnullorum, qui Pontificibus addicti, nunc hos, nunc

alios, factionum studio, attrahebant, qui quidem & hanc ipsam, virtute, & sapientia Ottonis, reparatam quietem, non siuerunt esse diuturnam. Vix enim, reuerso in Germaniam Ottone, Leo pontifex excessit à viuis.

Missi sunt ergo ad Imperatorem, qui de huius obitu significarent, & successorem decerni peterent. Designatus est, auctoritate Imperatoris, Iohannes XIII. Hunc aliqui ex nobilitate, Imperatoris odio, & studio euehendi alterius, in carcerem detruserunt. Quo comperto, Imperator, cum domi res Germanicas composuisset, ratus exemplo fore opus, ad retundendam toties iteratam contumaciam, Romam accelerauit. Etsi autem ante aduentum Imperatoris ad urbem, authores captiuitatis, metu dimissum Pontificem restituerant, nihilominus perrexit Imperator, & tredecim ex illis, quos compererat fuisse Principes consilij, de Pontifice capiendis suspendio puniuit.

Diutius commoratus Romæ, ut diuturniore præsentia frangeret improborum audaciam, ac molitiones, euocatum eò Ottonem filium, curauit renunciari Imperatorē, quod conspectum successoris certi, profuturum, ad maiorem urbis tranquillitatem, censeret. Ante huius aduentū, Nicephorus Constantinopolitanus Imperator, metuens potentiam Ottonis, missis legatis, renouauit pacta vetera, quæ cum Imperatoribus Francicis maiores fecerant. Otto vicissim, confirmandæ amicitiae causa, per legatos petiuit filio coniugem Theophaniam, priuignam Nicephori, filiam Romani. Id indignè ferentes Græci, legatos Ottonis in itinere violarunt. Hac iniuria irritatus Imperator, Apuliam & Calabriam, quæque in Italia Græcis adhuc parebant, longè latèque depopulatus est. Tandem adductam Theophaniam filio dedit in uxorem, & nuptiis peractis, rediit in Germaniam, ubi, cum, se absente, venæ metallicæ, apud Bructeros, ad Gollariam, repertæ fuissent, oppidum illud exornare cœpit.

Priusquam expeditionem in Italiam suscepit, quod, amissis Ludolpho filio, & Conrado genere, neminem haberet ex suis, cui tutò Saxoniam gubernationem committeret, se absente, in tam dubia fide vicinorum, quos recens bello domuerat, prætulit cæteris nobilem quendam Hermannum humili loco natum, patre, quæ historia vocant, Bilichium, cuius fidem, integritatem, sapientiam, & industriam sæpe antea, rebus difficillimis, perspexerat, ac probarat. Hūc, ex Italia reuersus, creauit Ducem Saxonie,

attri-

attributa ei, in Saxonia, hæreditate Gereonis Marchionis Stedensis. Ab hoc defluerunt duces Saxonie, qui tenuerunt tractum circa Luneburgum, vsque ad Magnum, vltimum ducem, quo ab Henrico quarto capto, & carceris squaloribus enecato, sine superstite prole mascula, Henricus quintus ducatum Saxonie attribuit Lothario Imperatori. Henrici Aucupis prosapia tenuit Brunsvigam, titulo marchionum Saxonie, vsque ad eundem Lotharium, Echardo postremo Marchione, ad Brunsvigam, in molendino interfecto.

B Cum autem Imperia diuinitus constituentur, & consequentur præcipue, non propter otium, & voluptates hominum, sed propter Ecclesiam, vt sint aliqua Ecclesie hospitia, vbi homines legibus, & disciplina cicurati, ex cultique

C artibus, ac doctrinis mansuescant, atque ad humaniorem, viuendi rationem traducantur, & muniti, ac recti Monarchiarum potetia, Deum recte agnoscere discant, & inuocare: Otto intelligens propagationem religionis, & Ecclesie præcipue ad munus suum pertinere, bella quæ gessit, non tantum ad eum finem retulit, vt ampliatis finibus Imperij, firmatisque, dulcem suis tranquillitatem compararet, sed etiam, vt Ecclesias ante constitutas exornaret, & iis gentibus, quæ adhuc alienæ erant à professione Christiana, ad Deum conuersis, ceu proferret limites regni Christi, in genere humano.

E Præstitit ergo Danis, & Henetis, quod antea Saxonibus, Carolus præstiterat. Fundauit Ecclesias, distributas in Episcopatus, ordinatis redditibus annuis, quibus Ministri Ecclesiarum alerentur. De Danis supra dictum est, Henetis condidit Episcopatus Aldeburgensem, Havelburgensem, **F** & Brandenburgensem, quos subiecit metropolitæ Hamburgensi. Sorabis Magdeburgensem, Merseburgensem, Cicensensem, & Misnensem: Magdeburgensi attribuit fontes salis, qui sunt in salinis Saxonis.

G His tantis rebus confectis, cum anno Christi, noningentesimo, septuagesimo quarto, festum ascensionis Domini celebrasset Merseburgi, inde profectus Quedlinburgum versus, subitaneo correptus morbo, quem apoplexiam fuisse ratiocinor, è vita excessit nonis Maij, anno regni tricesimo septimo, Imperij decimo tertio.

H Anno à nato Christo, noningentesimo, septuagesimo quarto.

A mundi initio, quater millesimo, noningentesimo, tri-

cesimo sexto.

Viscera Ottonis condita perhibentur in Turingia, ad Orestum fluuium, vbi fuit cernobium Mimleben, quod adhuc hodie superest. Cadauer sepultum est Magdeburgi. Princeps, quo, post Carolum Magnum, Germania vix habuit præstatiorem, siue ardens veræ pietatis erga Deum, ac religionis propagandæ studium, siue rerum gestarum magnitudinem, sapientiam in gubernatione, atque industriam militarem; siue cæteras mitiores virtutes, iustitiã, clementiam, mansuetudinem, moderationem, in victoria spectemus. Restituit enim Imperiũ, quod erat horribiliter dilaceratum: pacauit Germaniam, Galliam, & Italiam: contudit Vngaros, eiectiones Italia, & Germania; Danos, Sorabos, Henetos, Boiemos perduxit ad societatem Ecclesiæ. Tot modis laceffit, nihil seuerè, crudelitèrque statuit, sed victis clementer ignouit, ac pepercit, deleta ex animo omni offensionum memoria, quod in primis magni, & heroici animi argumentum fuit.

σπένται γὰρ φρένας ἰσχυρὰν, inquit Homerus. Et:

Quo quisque est maior, magis est placabilis ira,

Et faciles motus mens generosa capit.

Vxores habuit duas: primam Edittam, Eduardi Anglorum regis filiam, ex qua nati filij Ludolphus Sueviæ dux, de cuius posteritate dictum est, & V Vilhelmus Episcopus Moguntinus. Filia Ludgarda, quæ fuit coniunx Conradi Sapientis, Francorum ducis. Hanc amissam anno noningentesimo, quadragesimo octauo, septimo Calendas Februarij, sepeliuit Magdeburgi: Alteram Adelheiden, viduam Alberti regis Italiæ, ex qua genuit filios Henticum primogenitum, Brunnonem, & Ottonem II. successorem, filiam Adelheidem, quam in vxorem tradidit Hugoni Capeto, comiti Parisiorum, regi Franciæ.

Tribuunt Ottoni primo & filiam Alasiam, seu Volescã, quã Alramus, filius V Vidichindi Saxonis, comitis in Ringelheim rapuit. Propter eam Ottoni reconciliatus, obtinuit ducatum Eporediæ, & Taurinatium titulo Marchionum Montis ferrati, quod nomen inde extitisse ratiocinor, quod ea pars Alpium distingueret regnum Franciæ ab Imperio, versus Italiam.

OTTO SECVNDVS.

Otto secundus, Magni filius, puer septennis, Aquigrani in Germania, postea, cùm adoleuisset, Romæ, anno Christi, noningentesimo, sexagesimo, quarto, declarata-

- claratus patri in Imperio successor: prima militiæ tyrocinia, patre viuo, magna cū laude, fecit in bello contra Græcos, & Saracenos, in Italia vltiore, quod extitisse à violatis legatis, supra diximus, quos Constantinopolin Otto
- A** pater miserat, confirmatum amicitiam cum Nicephoro Imperatore Orientis, & petiit filiam Theophaniā Ottoni filio, in vxorem. Id bellum enim præcipuum gessit Otto filius, Græcosque tunc tota pene Calabria, & Apulia eiecit, Saracenis, qui recens Consentiam, inopinato aduentu oppressam, receperant, & cum Græcis societate inierāt, partim cæsis, partim dissipatis. Tantam hæc prospera, & læta initia, & formidinem hostibus iniecerunt, & auctoritatem ipsi pepererunt, vt patre mortuo, facile Imperium obtinuerit, citra cuiusquam aduersationem, vno excepto
- C** Henrico, duce Bauariæ patruele, quem Hezelonē cognominant. Hic enim Ottoni Imperium inuidens, pertractis in suam sententiam aliquot Episcopis, se Ratisbonæ Imperatorem nominauit. Sed Otto, quod potentia antecelleret, & beneuolentia, ac studio subditorum, Henricū ad
- D** causam dicendam accersitum, sine armis coëgit pacem petere, deposito, quem assumserat, titulo Imperij. Propter hanc molitionem, exilio eum multauit, & Bauariæ administrationem commendauit Ottoni, Sueuorum duci, nepoti ex fratre Ludolpho.
- E** Henrico Bauaro sub iugū redacto, arma vertit in reges Danicum Heroldum, Polonicum Mesiconem, Boemicum Bolellaum, quos fœderibus sibi adiunctos, concitarat in Ottonem Henricus. Sed hi statim armis positis, cum Imperatore in gratiam redierunt.
- F** Successit ergo patri Otto, anno Christi, noningentesimo, septuagesimo, quinto: & quanquam prælarè sese dederūt initia, tamen fortuna, quæ secuta est, principiis non respondit. Aduersam enim hanc sæpius, quàm secundam, in reliquo gubernationis, & bellorum cursu, expertus est.
- G** Iis, quæ diximus, bellis domesticis ipso distento, Lotharius Franciæ rex, Lotharingiam armis repetiit; quam, etsi Lothario ad famam aduentantis Imperatoris cedente, celeriter recuperarit, tamen cum incautiùs, & confidentiùs Aquisgrani diuersaretur, præpropere, & improviso
- H** Lotharij reditu, pene oppressus est; vbi, nisi fuga euasisset, in Francorū deuenisset manus. Irritatus hac ignominia, cum exercitu populabundus, ad ipsam vsque Parisiorum urbem penetrauit, & Lotharingiam receptā, denuoq; Ger-

mania copulatā, sed tractuum quorundam auulsione diminutā, quos Episcopis, Colonienſi, & Leodiensī attribuit, donauit Carolo, fratri Lotharij: ea tamē lege, vt beneficio Imperatoris, tanquam prouinciam Germaniæ, possideret. Inde cū reuerteretur, reditu intercluso, Axonæ fluminis inundatione, magna passus est, detrimenta, multis amissis, quos partim aquarū impetus absorpsit, partim interfecerunt ij, qui nouissimo agmini prædæ inhæserunt.

Rebus domi expeditis, adornauit expeditionem in Græcos & Saracenos. Nam Basilius, & Constantinus Imperatores Græci, fratres Theophaniæ, cū, superatis prosperè in Syria, & ex Creta insula exturbatis Saracenis, comperissent Ottonem domi bellis domesticis distineri, conductis pecunia, ad belli societatem, Saracenis Siculis, Apuliā omnem, & Calabriam recuperant, quas Nicephorus nuper amiserat. Has Otto repetiturus, vt suas prouincias, coëgit copias vniuersas Germanicas, & Italicas, atque in descensu ex Alpibus, per Ottonem Sueuorum ducem, depulsis ex Istria, & Dalmatia Græcorum præſidiis, eō usque limites Imperij produxit.

Prima castra contra Græcos, fiducia auxiliorum Saracenicorum feroces, vniuersis copiis fixit ad Beneuentum, vbi commissum est præliū atrox. Sed Romanis, & Beneuentanis sceleratè aciem deserentibus, reliquæ copię Imperatoris fusæ, fugatæq; sunt: ipse, abiectis armis, & vestibus, ad Sinum Tarentinum, Rosanāque eius littoris urbem, vbi Theophania vxor, & Theodoricus Mediomatricum Episcopus substiterant, cum impedimentis, cursu ostendit, spe euadendi in urbem: verū cū vrgentium Saracenorum interuentu, terra exclusus esset, in mare desiliit adnataturus ad urbē, sed ab hostium nauibus interceptus est, vbi, cū nō agnosceretur, pretio sese a nautis redemit. Sunt qui in Siciliam traductum, & postquam agnitus esset, piratis ereptum, reductumque in Italiam, Siculorum opera, affirmant, quod verissimile non est.

Sed, quoquo modo se res habet, euasit ex hostium manibus, seruatus diuinitus admirabiliter. Estque hæc ipsa Ottonis conseruatio, exemplum insigne, cū inconstantiæ rerū humanarum, tū præſentiæ diuinæ in Imperiis, quod adsit Deus Imperiis iustis, ea tueatur, & seruet, & bonos, ac iustos Principes protegat, atque ex circumfusiis malis, admirandis modis eripiat, cū omnibus humanis præſidiis destituti videntur.

Græci,

Græci, si perrexissent, tota Italia nullo negotio fuissent potituri, sed accidit eis, quod omni tempore euenire consuevit, vt tunc à sociis Saracenis impediti, & paulò post oppressi, penitus tota Italia, & Sicilia exciderint, quas
A terras non longè post Normanni, à Georgio Maniace, contra Saracenos, inuitati, eripuerunt vtrisque.

Otto, cùm exercitum amisisset, & pene Imperium, diuinitus suis redditus, disiectas, dilapsasque reliquias, quantas potuit, collegit. bellum instauraturus: in quo eum, non-
B nulli scribunt, Saracenorum auxiliares copias, ad internecionem deleuisse, indeque adeptum esse cognomentum, vt vocaretur, pallida mors Saracenorum. Deinde punisse profugos Beneuentanos, & Romanos, illos, vrbe patria excisa, ac solo æquata, hos, domi cædibus, & suppliciis.

C Ad hunc modum cùm Italiam à Saracenis liberasset, Ottonem ducem Sueuiæ remisit in Germaniam, qui, antequam fines patriæ attigit, è vita emigravit, pridie Calendas Nouembris, anno Christi, noningentesimo, octogesimo tertio. Hunc Otto ipse paulò post sequutus est. Mortuus est enim ventris profluuiò, sexto Idus Decembris.

Anno Christi, noningentesimo, octogesimo tertio.

Anno mundi, quater millesimo, noningentesimo, quadragesimo quinto. Imperij decimo. Conditus Romæ in Basilica. S. Petri, sepulcro porphyretico: Princeps alioquin egregius, sed patre multò inferior, vt qui felicitatis, & virtutis paternæ memoria, plus initio, quàm industria propria gessit postea.

E Ex Theophania suscepit filios Ottonem III: puerum, Hugonem, quem alij Vlricum nominant, Marchionem Saxonix, & filias quinque. Narrant eum aliam etiam habuisse coniugem, ex familia Marchionum Austriæ, sed quæ fuerit illa, quibùsve sit orta parentibus, non annotat. Tribuuntur ei & filie plures, inter quas vnā prodiderunt fuisse coniugem trium regum, primò Mescouis Poloniæ, deinde Boleslai Bohemiæ, postremò Vngariæ regis, sed hæc, quòd certi, & explorati nihil, de eis reperiam, omitto.

OTTO TERTIVS.

H **C**VM, Ottone secundo mortuo, filius Otto cognomento puer, per ætatem nondum idoneus esset ad Imperium, nouæ, de successione, contentiones exorta sunt. Romanis author erat Crescentius, vt suū sibi crearēt

Imperatorem, nec Germanos amplius admitteret. In Gal-
 lia Germanis bellum inferebat Lotharius; de erepta ipsi;
 ab Ottone Secundo, Lotharingia; & de axioma Imperij.
 In Germania Henricus Bauarus, denuò, fiducia nonnullo-
 rum ordinum, ad Imperium aspirabat. Is, post mortē Ot- **A**
 tonis Sueuici, ab exilio reuersus, Bauariam receperat, &
 ut, prætectu tutelæ, facilius Imperium consequeretur,
 patre mortuo, Ottonem puerum ad se transtulerat. Pluri-
 mi ex proceribus Germania, Ottonem ab Henrico repos-
 cebant, & huic, ut hæredi legitimo, Imperium deferebant. **B**
 Vicit tamen sententia eorum, qui Ottonem Imperatorem
 esse volebant.

Otto ergo & suffragiis, consensuque procerū, & succes-
 sione adeptus Imperium, quàm primùm ætas maturuit,
 rebus domesticis consuluit. Interea Lotharius, qui Lotha- **C**
 ringiam repetiuerat, desiit esse in vivis, Ludouicus, filius e-
 ius, tantum vnum annum post patrem superstes, fato & ipse
 functus est. Interiit & Carolus, Lotharij frater, ab Hugone
 Capeto oppressus, & captus, dum è Lotharingia, regnum
 Francicum, tanquam sibi debitum, iure hæreditario, oc- **D**
 cupare conatur. Ita Hugo comes Parisiorū, stirpe Carolina
 prorsus absumta, dudum appetitū, affectatūque regnum
 Franciæ, tandem obtinuit: de quo, ne cogeretur cum Ger-
 manis dimicare, citra controuersiam axioma Imperij Ot-
 toni concessit, & Caroli filium, Ottonem, ab omni spe re-
 gni Francici exclusum, fuit Lotharingiam, beneficio Im- **E**
 peratoris, possidere. Hic Hugo, ut dixi, conditor est tertiæ
 stirpis regum Franciæ, quæ & res magnas gessit, pro re-
 public. Christiana in Europa, & adhuc regnum tenet. Pri-
 ma enim à Merouæo in Hilderico rege, quæ Pipinus, Ca-
 roli magni pater in monasterium ingredi cōpulit: Secun- **F**
 da Pipini, & Caroli magni, in hoc Ludouico ultimo desiit.

Cum ergo in Germania, à domesticis, & externis moti-
 bus, tranquillitas esset, Italia verò, aut cum seditionibus
 conflictaretur perpetuis, aut, si quiesceret, non desineret
 tamen occasiones quærere, quibus à Germania & sese a- **G**
 uelleret, & axioma Monarchiæ transferret vel ad suos,
 vel ad alienos suo arbitrio, pernicioso prorsus nimix li-
 bertatis amore, ac studio: quæ res magnorū, & continuo-
 rum motuū causa fuerat, per annos sexaginta: Otto totus **H**
 in eam curā, cogitationēque incubuit, quomodo saluti,
 & quieti Italiæ consuleret, & Germaniæ illam copularet,
 ad eum modum, ut æquabili seruitutis, ac libertatis tem-
 peramento,

peramento, Germania bello partam Monarchię Romanę, atque Italię possessionem retineret: Italia vicissim Germaniæ & axioma Imperij relinqueret, & certis legibus pareret, atque ab hac cū opus esset, defenderetur. Hanc

A tantam rem, quomodo ordiretur, & quibus artibus, atque consiliis perficeret, non dubito diu eum secum, & cum aliis deliberasse.

Quod autem comperisset, Crescentium; vsurpata potestate consulari, vel tribunitia, Romę tumultuari, & Pontificem vrbe pepulisse, eō cum exercitu profectus est. In itinere, cū ad Rauennam substitisset, allatus est opportunē nuncius, de morte Pontificis. Statim ergo decreuit ei successorem agnatum suum, Brunnonem, filium Ottonis, ducis Sueuię, Ludolphi nepotem, qui, nomine mutato, **C** Gregorius quintus appellatus est. Nonnulli nepotem fuisse tradunt Conradi Sapientis. Huius opera, & consensu, vt dicetur, quod de Imperio conceperat, exequutus est. Præmisit autem Pontificē Roman. Ipse cum exercitu sequutus est, & intromissus in urbem, Crescencio ignouit.

D A Pontifice declaratus Imperator, constituerat redire in Germaniam, sed cū, illo vix digresso ab vrbe, Crescentius rediret ad ingenium, & eiecto Gregorio, Pontificem fecisset, priuata autoritate, Iohannem Placentinum, hominem prædiuitem, instaurasset mœnia vrbis, & apparasset necessaria ad defensionē, & si foret opus, etiam ad ferendam obsidionem, re cognita, Imperator Romā, quantis potuit itineribus reuersus, Crescentium in vrbe obsesum cepit, & vili iumento, facie auersa, impositū, circumduxit per urbem, tandemque longo cruciatu laceratum, **F** ad portam, cum duodecim aliis seditionis sociis, suspendit, Iohannem Placentinum naso truncatum, & exoculatum, præcipitavit de Capitolio. Cæteros Senatores consiliorum, & molitionum Crescentij conscios, exilio multauit, deportatos in Saxoniam.

G Ex his seditionibus sumta occasione, cum Gregorium restituisset, decretum fecit, Pontifice assentiente, idque sanciente, & promulgante, vt in posterum ius omne, atque potestas eligendi Romanum Imperatorem esset apud solos Germanos, nec liceret Romano Pontifici quenquam proclamare Imperatorem, nisi quem procures Germaniæ, **H** ad id fastigium euexissent.

Huius constitutionis, sine dubio, causas habuit grauissimas. Meminerat enim, quanta inter Francos de Imper-

rio orbis Christiani bella extiterant : quoties maiores ipsius, cum iisdem, de eodem decertarant : quoties non Imperatores, sed Tyrannos mutavit Italia, & quantis fuerit iniuriis, ac direptionibus Græcorum, ac Saracenorum obnoxia, Germanorum defensione, ac præfidiis destituta : nec quieturos norat Francos, tantisper donec aliqua de Imperio spes superesset, quos omnibus inhiare occasionibus, retrahendæ ad se Monarchiæ didicerat. A

Meminerat etiam, quomodo ex perniciosis de Imperio contentionibus, creuerit Tyrannis, & potentia Pontificum Romanorum, & licentia Principum Italiæ, & similia multò magis in posterum conaturos, animaduvertebat, post auulsam à Germanis Franciam, memoria veterum bellorum, inter Longobardos, & Francos, quos Pontifices inter se commiserant, donec Longobardi superati, cum spe Imperij, regnum suum perdiderunt. B

Præterea intelligebat, orbi Christiano necessariam fore Germaniæ, & Italiæ coniunctionem, contra imminentem vim externam à Græcis, Sarracenis, Henetis, Vngaris, Turcis, quorum tunc in Asia crescebat potentia: præsertim si vtramque teneret Imperator ex gēte bellicosa, & potēte, qui non tantum Germaniæ, & Italiæ defensor esset, sed etiam præcipuus, inter reges orbis Christiani, publici consilij Princeps, & cæterorum dux in tuendo pio consensu Ecclesiarum, & in reprimendis barbaris gentibus, quibus Italia, à vicinis deserta, semper fuerat impar. Hanc coniunctionem effici posse, firmarique videbat, cum animorum etiam inter sese mutuò coalitu, non aliter, quàm si certis legibus Germani imperarent, Itali parerent, quibus ad imperandum vires deerant ac nerui. C

Denique nec finem fore, seditiosarum conspirationum, superbæ gentis Italiæ, contra quemcūque Imperatorem, digladiationumque inter ipsos Italiæ Principes, de Imperio, aut irruptionis peregrinarum gentium, assiduæ, nec reprimi, aut prohiberi contentiones, de eodem, ac certamina alibi, nec Francis spem recuperandæ Monarchiæ adimi, nec Germanis, quod sua virtute acquisierunt à *ἡρώα* Imperij, confirmari aliter posse, prospiciebat: nisi hoc obtineretur, ut nec aliis, quàm Germanis, nec aliunde, quàm ex Germanicis familiis Imperatorem creare liceret. Ad externos enim hostes terrendos, & in metu, atq; officio continendam Italiam, deniq; ad stabilitatem, ac firmitatē Imperij tuendam, hoc fore accommodatissimum videbat, si D

certò

certò constaret, Imperatorem non aliunde expectari oportere, quàm ex vicina gente Germanica, quæ exteris gentibus, bellica virtute, successibus, & potentia, magnum terrorè incusserat, & axioma Imperij Francis eripuerat, &

A Italiam recens magnis terroribus, ac periculis liberarat.

Has, existimo, Ottonem habuisse causas consilij, de transferenda omni potestate eligendi Imperatoris Romani, in solos Germanos; quo perfectum est, ut possessio Imperij apud Germanos, perpetua fuerit, inde usque ab Ottone, nec

B propagata sit successione, sed tradita iudicio delectis, & ut ordines Germaniæ, non tantum regem Germaniæ, sed Im-

peratorem Romanorum, & orbis Christiani, designarint. Pontificibus non est plus relictum iuris, aut potestatis ab

C Ottone, quàm habuerunt antea, beneficio, & concessione Caroli Magni; qui à Romano Episcopo renuntiationem Imperatoris solennem, id est, electionis, aut decreti legiti-

mè facti, promulgationem fieri voluit, qua notum fieret orbi Christiano, hunc Imperatorem ritè electum esse. Nò enim tradit, hac renuntiatione, Pontifex Imperium electo, sed profitetur, ac testatur, huic ab iis, pene quos est po-

D testas electionis, curam, & gubernationem orbis Christiani impositam esse, atque commendatam, idque facit, non iure diuino, sicut adulatores pontificij impudenter comminiscuntur, sed concessione, ut dixi Imperatorum.

E Ad hanc tamen renuntiationem, non est alligata potestas Imperatoris, sed ad suffragia, & sententias eorum, à quibus confertur. Confertur autem, Ottonis decreto, atque instituto, à Principibus Germaniæ, qui hoc eis ius, &

F potuit tribuere, & rectè tribuit, tanquam verus Monarcha Occidentis, & Italiæ dominus. Nec magis tradit Imperium electo, Pontificis vox, & consecratio, quàm consulatū tradebant successoribus, consules Romæ, magistratu abeuntes, cum ad populum, de creatis à Senatu consulibus, referrent. Et valde consentaneum est, vel in eum præci-

G cipuè finem, Ottonem hanc constitutionem voluisse facere, ut iniiceret frenos tyrannidi Pontificum. Meminerat enim, quanta hi perfidia, dissidia excitarent, & aluerant in orbe Christiano, quoties & quanta immanitate, attractis in Italiam, interque sese commissis peregrinis gentibus,

H patriam cædibus, ac sanguine compleuerant, ut vel cupiditates explerent suas, vel tollerent, quos officere iis rebus experiebantur, quas moliebantur: denique, qua ambitione, quos vellent, accerferent, quos odissent, vel repellerent;

vel deponerent.

Illorum verò detestanda est impudentia, qui Pontifici collocato supremo loco inter Principes orbis Christiani, & armato potestate summa, subiiciunt Imperiũ, & regna cætera, auctoritate, vt nonnulli cõtédunt, diuina: vt cæteri modestiores, humana, scilicet concessa ab Imperatoribus, quorum illud, expressè prohibitiones diuinæ, ne Ministri Ecclesiæ rapiant, vel vsurpent potestatem politicã: hoc historiarum consensus redarguit, atque refutat. A

Primum de Ecclesia, certissimum est, regnum Christi nõ esse politicum, sed spirituale, sicut inquit Christus: Regnum meum non est ex hoc mũdo. Nec colligitur, & gubernatur Ecclesia aliter, nisi voce, & Ministerio Verbi, & sacramentorum, Filio Dei per verbum, & sacramenta effundente Spiritum sanctum in corda credẽtium. Nec Caput est Ecclesiæ aliud, nisi Filius Dei, sicut vocatur: κεφαλὴ καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας. B

Deinde, non modò non concessum est, permissu diuino Ministris Ecclesiæ inuadere, quocunque prætectu, regna mũdi, sed seuerissimè interdictum. Nota sunt testimonia plurima; Iohannis vicesimo: Sicut misit me pater, ita ego mitto vos. Cũque hæc dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorũ retinueritis, retenta sunt. Hoc testimonio disertè exprimitur, ad quas res sancitum sit ministerium: Marci cap. 10. Scitis, quia hi, qui videntur præse gentibus, dominantur eis, & principes eorum, potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis. Sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister, & quicunque voluerit in vobis primus esse, erit omniũ seruus. Nam filius hominis non venit, vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis. Luc. 12. Quis me constituit iudicem inter vos? C

2. Corinth. 10. Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei, redigentes in captiuitatem omnem intellectum in obsequium Christi. D

3. Cor. 4. Sic nos æstimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum eius. E

2. Cor. 1. Non dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri. Nam fide statis. F

2. Cor. 3. Euangelium, est ministerium Spiritus. G

Ex his omnibus, manifestissimum est, non pertinere ad Pontifices, Imperia politica, cũque ea rapuerunt, fecisse eos

eos contra vocationis suæ leges, diuinitus præscriptas. Et quidem, si conferant Ecclesiam, quam suis cōdiderūt decretis, post Henrici quinti tempora, ad Ecclesiam primorum annorum quingētorū, proximè à Christi ascensu ad cælos, quomodo hæc ad illā congruat, reperirent: quam non ignorant hoc, neque ignorare possunt. Sed non est eis religio curæ, verum confirmatio suæ Tyrannidis, quæ nititur idololatria, superstitionibus, & abusibus.

Alterum figmentū, euidentissimè redarguunt, historiæ utræque, ecclesiasticæ, & politicæ. Sed omissis vetustioribus, quarum iudicio manifestè condemnantur; ex recentioribus paucula summam referam. Prorsus non est dubium, Pontifices ita fuisse subditos Imperatoribus, ut nullius sit rata habita electio, quā Imperator non approbasset: cūque adhuc, Henrico tertio imperāte, tria portentosa, contentione ambitiosa, de Pontificatu, turbassent urbem Romam, Imperator depulsis, & duriter castigatis omnibus his, aliū, suo iudicio, constituit, renouata vetero lege de Pontificum electione. Hoc iugum, cū impatenter ferrēt, nec amoliri à sese, vi manifesta, possent; excusserunt id tandem, arte, concitatis in Henricos quartum, & quintum, fraude, Germanicis principibus, ut suo dicetur loco, quibus suffectus Lotharius, postulatis Pontificum assensit. Ita hi tum sese subtraxerūt potestati Imperatorum, de qua maiores acriter pugnant, cōtra ciues Romanos: constitutōq; Senatu cardinalium, eligi, ut Monarchæ voluerunt, & paulatim iura Imperatorum conuellendo, ac labefactando, vrbi Romæ etiam dominari cœperunt.

Hoc, cū perfecissent, postea aliud maius aggressi sunt, ut quibus ipsi paruerant antea, hos sibi subiicerent. Ante Saxones, cū stirps Carolina rerum potiretur, patres ex filiis, quos volebant, creabant, & nominabāt Imperatores. Idem fecerunt Saxones, ad Imperij fastigium euecti; etsi iam tum à deliberationibus de Monarcha, & suffragiorū iure, cæteros Principes excludi noluerunt. Post Ottonis constitutionē, etiam cū à parentibus filij summæ rerū præficerentur: oportuit tamen accedere consensum cæterorum ordinum omnium. Sed hi non regem tantum, sed Imperatorem crearunt, cui, quæ sunt Imperatoris propria, tribuerūt vniuersa, sicut testatur sanctio Friderici Barbarossæ, & historiarum consensus. Hanc ergo Principū Germaniæ autoritatem, & potestatem, cū euersam cuperent Pontifices: sed labefactare nec vi, nec dolo possent

finxerunt, impia, & in Deum contumeliosa audacia, diuino mandato Pontificij iuris esse constitutionem, & translationem Imperij: qua de re multa extant impudenter condita, & defensa decreta, quæ recipere, non est opus, cum nota sint vulgò. Isto figmentò, cum sese armassent, nihil **A** non postea tentarunt. Nam & iuramentis peculiaribus Imperatores obligarunt, quorum extat formula in Clemantina & ausi sunt ab Archiepiscopo Moguntino postulare sub iuramento, quod Pium secundum fecisse, ex recetibus historiis constat, ne, nisi consulto, & consentiente Pontifice, **B** ad electionem Imperatoris, Electores conuocaret.

Innocentij tertij epistola, etsi reliquit ius, & potestatem eligendi regem, in Imperatorem postmodum promouendum, iis Principibus, ad quos iure, & antiqua consuetudine pertinet, tamen Pontificibus arrogat authoritatem, ac **C** potestatem iisdem tradendi, confirmandiq; Imperium, iis de causis, quod Romanus Pontifex, & in Carolum primum axioma transtulerit à Græcis, & Principibus Germaniæ hanc facultatem concesserit. Quæ omnia falsa esse, sæpè ostendimus. Quid tribuere enim alteri potuerunt, Pontifices, de quo nec diuina vlla, nec humana madata acceperunt vnquam. Quæ enim iactare mandata, aut quas concessiones possunt, reuicti, & cōdēnati voce Christi, & **D** historiæ euentibus testimoniis? Carolum enim iure belli, & transactionis Imperium Occidentis occupasse: Ottonem potestatem electionis Principibus Germaniæ tribuisse, authoritate sua, id est, Imperatoria, quam à patre, consensu ordinum, acceperat, bellique iure confirmata: Pontifices vtrique subditos, vtriusque authoritate creatos, sacrorum tantum curam egisse, ab omni tali gubernatione, qualem posteriores, superbia, & ambitione, instituerunt, abstinuisse, euidentius est, quàm vt longa indigeat **E** ex historiis demonstratione.

Illa verò mentio, de promouendo rege electo in Imperatorem, si concedit conferri in electum potestatem omnem, quam maiestas Imperatoria complectitur, sententiis suffragantiū, sed titulum vult decerni, tribuque à Pontifice solo, vt non liceat hunc electo vsurpare, ante proclamationem Pontificis, lis est de iure nominis, seu tituli, nō **G** de iure rei. Quod ipsum tamen, vt planè stolidum, & ridiculum est, sic, si tueri id volent, vt à quo, ante Carolum acceperint, ostendant necesse est. Quos verò producent auctores, Deūmne, vt faciunt, an verò Imperatores Orientis? **H**

Sed

Sed refragatur vox diuina, quæ politicam Episcopis potestatem omnem denegat, Imperatores Orientis ius suum Carolo, cum bello Italiam subegisset, non Pontifici, concesserunt.

A Post Carolum verò, si rerexantur historiae veteres, reperietur, neque hoc consilio, & fine Carolum à Romano Episcopo renunciationem fieri voluisse, ut quod beneficii esset, in ius verteretur certum, atque potestatem; neque, si
B authoritas, atque potestas Imperij confertur eligentium sententiis, usum tituli perdere voluisse ex collatione Pontificum: denique ante renunciationem à Pontifice factam, Imperatoris titulum Ludouico Pio, ac Lothario tributum esse. Et qualis est superbia, contendere de iure conferendi titulos, cum rem titulorum, id est, dignitatem, & potestatem Imperatoriam conferant alij: maiestatem, ac felicitatem, successumque in gubernatione præstet solus Deus?

C Neque est obscurum, quibus occasionibus, hunc etiam rapuerint, nescio qualè prætextum Tyrannidis, quem semper affectarunt. Ante dissidia, & contentiones inter posteros Caroli Magni, Patres, ut Carolus, Ludouicus Pius, Lotharius, ex se natos appellabant Imperatores, non usurpata ad eam declarationem lingua Pontificum. Etsi huius decreti Imperatorum, quasi præcones publicos, esse volebant Pontifices Romanos. Postea disceptantibus de Imperio, & Italia, Germanis, & Francis, Carolus Caluus Francorum rex, metu Germanicæ potentia, Italia præoccupata, Imperator appellari voluit à Pontifice, quod, huius artibus, se Italiam obtinere posse, arbitraretur. Hoc exemplum successores verterunt in ius, ut cum nulla re alia, vel
D sola authoritate conferendi titulum, Imperatores obstrictos haberent.

E Honestissimum est, ac piissimum, fieri renunciationem, Monarchiæ orbis Christiani, in magna frequentia publica solèribus ritibus, cum ardenti, ac seria precatatione ad Deum, pro re omnium, in genere humano, maxima, pro salute
G totius orbis Christiani, pro incolumitate, ac felicitate illius, cui cura, gubernatio, protectio, ac defensio Ecclesiæ, & reipublicæ commendata est: cuius saluti, singulorum salus, est inclusa. Sed hoc ius, cur Romanus Pontifex sibi vendicat, præ aliis? quod, nec diuino, nec humano iure villo, sed consuetudine tyrannica suum fecit. De Deo scriptum est, quod transferat Imperia mundi. De Ministris Ecclesiæ aliter præcipit scriptura, quos non vult administrare re-

gna politica. Sed posset ei concedi ius renunciandi, propter Caroli exemplum, si non, ex eo, falsò fingeret aliud commentitium ius, quo, stabiliendæ tyrannidis suæ causæ, ad suam vocem, ita alligat Imperatoris auctoritatem, ut, sine ea, nullam esse contendat: deinde, si ad renunciationem vsurparet, atque adhiberet, non inanium ceremoniarum theatra spectacula, quæ sunt umbra sanctissimi, & laudatissimi ritus veteris, sed preces veras, & serias, quibus Deo Patri æterno, Domini nostri Iesu Christi, Ecclesiam Christi, & rempublicam commendaret: deniq; si id daret operam, ut Imperatoris auctoritate emendaretur varia doctrinæ, & rituum superstitionum in Ecclesia, & consuleretur, cum tranquillitate publica, salutis animarum.

Vt ut verò se res habeat, constitutio Ottonis, à cæteris gentibus, ius eligendi Imperatorem Romanum, transfert in solos Germanos, ea conditione, ut assumatur natus in familia Germanica, nec admittantur exteri, & peregrini, quod seruatum est deinceps, ea lege, ut, vel nominaretur, Francorum veteri consuetudine, à patre filius, qui, si accederet consensus, & approbatio ordinum Imperij, succederet, vel, sine alicuius indicatione, fieret electio, libera deliberatione, & suffragiis ordinum. Hoc decretum, quo anno factum sit, non traditur, sed nò multò ante mortem Ottonis factum esse, narratur: qua in re, flagitiosa scriptorum negligentia, detestanda est; ut in plerisque aliis rebus maximis. Scribit Abbas Urspergensis, Ottonem tertium mortuum esse anno millesimo, primo; quinto Calen. Februarij. Blondus annotat, decretum de electione Imperatoris, sancitum esse biennio ante: & consentaneum est, deliberationem, de re tanta, non fuisse subitam; præsertim cum secum in Italiam adduxerit Pontificem, quem huic rei perficiendæ, ex composito, idoneum fore notat.

Sed maior hic oritur quæstio, quibus scilicet ordinibus, in Germania, potestas electionis, ab Ottone sit attributa; & an certis sit ordinibus attributa, an verò nulli fuerint certi designati electores, sed paria suffragia habuerint omnes? Recentiorum scriptorum plerique, Senatū septem Electorum, qui nunc est, trium nimirum Episcoporum, Moguntini, Coloniensis, Treuirensis; Quatuor Principum politicorum, Palatini ad Rhenum, Ducis Saxonie, Marchionis Brandeburgensis, & regis Bohemici, tradunt institutum ab Ottone. Nonnulli & causas addunt, cur in eum Senatum, Palatinum ad Rhenum, & Marchionem Brandeburgensem

sem cooptarit, præteritis agnatis, qui de ipsius familia reliqui erant. Item, cur Ecclesiasticos numero æquarit Politicis, & addiderit vtrisque velut arbitrum, ac disceptatorem, regem Bohemiam, si qua dissensio inciderit.

- A** Huius constitutionis author, an fuerit Otto, ut multi dubitent, non leues sunt causæ. Si euoluantur enim, & diligenter expendantur, quæ, de Imperatorum rebus gestis, extant literis, monumentisque vetustioribus prodita, ante interregnum, quo, post Fridericum I. & Conradum eius filium, atque eas, quæ exortæ sunt de Imperio concertationes, & in electione dissensiones, Imperium, annos amplius octodecim, certo gubernatore caruit, Principum aliis, nouo exemplo, contra leges veteres, Alfonsum Hispanum, aliis Richardum Anglum ad Imperium deposcentibus.
- B** Illa ergo si perlustrètur, nulla reperietur mentio, vel horum septem electorum, vel inter ordines, qui Imperatorem crearunt, Palatini ad Rhenum, Marchionis Brandeburgensis, & regis Bohemici, qui regiam dignitatem, ante Henricum tertium, non habuit. Sed scriptores plerique veteres,
- C** vno consensu, meminerunt cunctorum ordinum Imperij. Nec certos nominant, nec cæteros à communi deliberatione, & suffragiorum iure, excludunt: etsi, dum stetit, & floruit Imperij maiestas, sæpe potentia plus valuit, & autoritas, quam consultationes, & calculi suffragantium.
- D** Nam ferè potentiores familiæ, in Imperij possessione, semel occupatæ, consensu ordinum, ita sese munierunt, ut neque excuti inde facile potuerint, neque oppresserint tamen cæteros tyrannicè: sed tum etiam, cum petiuerunt filiis Imperium decerni, rem totam permiserint arbitrio ordinum, quorum ferè pars maxima iis, quorum virtutem, sapientiam, auctoritatem, & felicitatem perspexerat profuissæ patriæ: postea sententiis, voluntatibus & studiis sese adiunxit, donec æmulatio, quæ fuit inter Francos, & Saxones, post reuolutum, à morte Henrici Sancti, Imperium in Francos, in bella ciuilia erupit, Pontificum impulsu potissimum, quorum finis fuit nullus, dum ex vtraque stirpe aliquis fuit reliquus.

E His familiis mutua cæde consumptis, cum in eorum loca alia nouæ successissent, in magna Germaniæ parte, quarum nec magnæ, nec confirmatæ erant vires, creuit potentia, & autoritas Sueuorum, inclinantibus ad eos Imperium cæteris, tanquam ad potentissimos, quibus, quâquam grauius aduersaretur Henricus, Lotharij generi, qui, quod

recens, foceribeneficio, cum Bauaria Saxoniam coniun-
xisset, magnas habebat vires; frustratus tamen spe sua, nō
tantum Imperium, sed & potentiae partem præcipuam
amisit, vincente Sueuorum fortuna, quibus Deus, cum
vellet eos euectos ad hoc fastigium, successibus authori-
tatem adiunxit. Iis etiam deletis, fraude, & perfidia Ponti-
ficum, talis, horum artibus, & machinationibus, excitata
est in Germania, & voluntatum distractio, & Imperij iam
labefactati perturbatio, vt dissidiorum magnitudo, non
facile aliquem ex Germanis ad hoc fastigium peruenire,
nec, si peruenisset, consistere in eo sit passa, & aduocati
sint domini peregrini, qui tamen, præter nomen inane,
consequuti sunt aliud nihil.

In his motibus, ac perturbationibus, sæpè plus Episcopos
reliquos potuisse, itemq; Principes, quàm hos, apud quos
potestas eligendi nunc est, historiae docent, vt omnino
quibus legibus, quo numero, quoue ordine in electione
sententiae dictae, & latae sint suffragia, certò nequeat ostendi.

Post Fridericum secundum, & numerus septenarius ex-
primitur, crebroque repetitur, & familiae indicantur suf-
fragantiū. Etsi verò, quod certò affirmem, nō habeo, mo-
ueor tamen historiarum annotatis, vt sub Sueuorum Im-
perio numerum suffragiorum, in electione, ad septenariū
reductum esse, horum authoritate, consilio, & opera, & ex
cōsuetudine antiqua, id ipsum cœpisse, atque extitisse, cō-
iiciam. Nam valde consentaneum est, in tanto procerum
numero, tum etiā obseruatum esse, quod nunc in vsu est,
vt cum de rebus arduis deliberandum aliquid esset, vel
decernendum, deligerentur, ex singulis ordinibus, aliqui
antecellentes authoritate, potentia, & sapientia, qui, vel
προβουλευματα facerent, quæ cæteris in deliberationem
proponerentur; vel, quod à cæteris iam consultatū, atque
in omnem partem pensitatum esset, concluderent, exi-
gente id salute publica, & necessitate, cum & ambitione
nonnullorum, & Pontificum artibus, sæpè consultationes
aut turbatae essent, aut prorogatae, cum graui detrimento
reipub. Huius consuetudinis cum alia reperio argumen-
ta, tum hoc, quod expressè tradunt historici, Henricos pa-
trem, & filium, Superbum, & Leonem, qui ad Imperium
aspirarunt, hoc prættextu, oppugnasse electionem Conra-
di, & Friderici Barbarossæ, quod non cunctis suffragiis, sed
authoritate paucorum, decreta esset, qua illos armarat
consensus cæterorum, qui Henricos, propter potentiā, &
fastum

fastum,imperare nolebant. Quod verò cōsuetudinis fuit, id iuris esse cœpit,accedente non cōprobatione tantum, sed ordinatione, & constitutione Imperatorum, de qua, et si mandatum literis nihil reperio,tamen,vt eam Sueuis tribuam,moueor, cum expressa septem Electorum mentione post horum Imperium, tum mutatione dignitatū, quæ & antecessit hos,& ab iisdem facta est, & multò maxime immani in hos Pontificum sœuitia, ex fastu plus quàm diabolico profecta, quæ coëgit Principes optimos, & patriæ amantissimos, cogitare de aliqua ratione, qua Pontificum tyrannis coërceretur, & afflicta Imperij maiestas fulciretur,ac confirmaretur.

Habuerunt bella Henricorum quarti, & quinti, exitum talem,vt veteres Francicas,& Saxonicas familias pene extirparint, & auxerint Pontificum tyrannidem, nimium his indulgente Lothario: qui quidem & generum Henricum Superbum euexit, adiectione totius Saxonie auctū, propter successionis spem; & alterum generum Ludouicum, comitem prouincialem Turingiæ constituit. Opes Francicas diripuerunt,Imperator,auulsa Hassia; & Episcopi vicini,quarum partem bonam rapuit Vuirceburgensis, cum titulo ducum Franconie, Conrado tertio Imperatore mortuo,cui eum concesserat Henricus quintus.Sueuiæ ducatus cesserat Friderico in Hohenstauffen: Misnensis marchia, Thymoni, marchioni Landsburgensi: Brandeburgensis Alberto Vrso,comiti Ascanie, in Ballenstet, & Soldvvedel.

Cum verò,post Lotharium, Henricus Superbus Conradum, Henricus Leo Superbi filius, Fridericum Barbarossam grauitè aliquandiu exagitassent, & suæ inuidentiæ, ac superbiæ, & Pontificum instinctu, quibus cū conspirarent:Fridericus,postquam Leonem,omni principatu exutum, pepulisset in exilium, Bauariam cum Palatinatu ad Rhenum,Ottoni VVitelsbachio,Saxonie partem,cum ducis titulo,Bernhardo Anhaltino, Alberti Vrſi filio,utriq; propter egregiè nauatam in bello operam attribuit.

Post has mutationes, conicio, vel hunc Fridericum,vel posteros,pene coactos memoria veterum contentionum, de Imperio;& recens perpeſſæ à Pōtificibus iniuriæ, cum oportunas occasiones attulissent,consuetudo vetus,& hæ ipsæ mutationes, rationem iniisse,quæ consulerent tranquillitati Germaniæ,& dignitati Imperatorum,tot modis à Pontificibus impugnata,quod,propter duas causas,pre-

cipue factum esse, res ostendit, & considerata historiarum veritas, euincit. Primum, ut tollerentur incommoda, quæ ex suffragiorum multitudine, & diuersitate, & concessa omnibus horum ferendorum potestate, oriri, ac prouenire consueuerant, quæque ruinam Imperio attulerant, sicut fieri solet, cum in magna suffragantium dissimilitudine, sententias dicunt: alij affectu magis, quam iudicio, alij ambitione, alij conducti mercede, & pretio; alij factionum studio, alij spe maiorum opum, & dignitatum, ex ruina, & interitu meliorum, sicut dicitur veteri versu,

Εν δὲ δὴ χρόνῳ ἡ πόλις ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἐμπροσθεν τοῦ χρόνου.

Quales multi sunt semper, quibus bello civili opus est. Quas clades enim perpessa sit Germania, ex dissensionibus obortis, de electione Henrici Sancti, & Conradi Saliqui, quas ex conspiratione Saxonum in Henricum quartum, qui primò Rodolphum Sueuum, & hoc cæso, Hermannum cognomento Knuffloch Lucemburgi comitem: tandemque filios Conradum, & Henricum, & Ecbertum marchionem Saxonie, Henrico opposuerunt, quas ex oppugnatione Sueuorum, ab Henricis Bauaris, patre, & filio, in recenti versatum est omnium memoria.

Deinde propter Pontificum sceleratam perfidiam, qui, per has occasiones, toties cum Francis Saxones commiserant, & Sueuos crudelem in modum exagitarant, & Germaniam intestinis bellis toties perturbabant, cum, quos odissent, aut ad Imperium non admitterent, aut si id obtinuissent, quando vellent excuterent. Ut ergo Tyrannis Pontificia, his velut metis, constringeretur, & amputarentur occasiones turbandi publicas deliberationes, constitutum fuisse omnino mihi persuadeo, sapientissimo, ac grauissimo consilio, ut suffragantium numerus contraheretur in pauciores, quod eò fuit facilius factum, quia alia & parè noua Germanie discerptæ, exhaustæ & eneruatæ fuit facies alia ordinum distributio, alia familia in priorum vestigia successerant; quarum quædam nouæ erant, quædam de veteribus reliquæ, ex obscura conditione, & humili rursus excreuerant, & inclaruerant.

E conuerso, de ordinibus Imperii, hoc quoque cōsentaneum est, quod huic constitutioni ideò libentius assenserint, quod intelligerent Electores Imperatoribus adiungi, non aliter quàm in regno Persico, Senatus septem Principum, aut in republica Spartana Ephori regibus fuerunt adhibiti, qui moderarentur potentiam Imperatoris, regerent

rent consilia, reprimerent conatus iniustos, & custodes essent publicæ dignitatis, ac libertatis; prouiderentque, ac perficerent, ne vel cresceret nimium potentia vnus, vel ne quid respublica detrimenti caperet, si nimium extolleretur authoritas vnus. Quæ enim ante determinatam, ac velut circumscriptam his metis, ac legibus, potestatem Imperatorû Germania pertulerit sub Saxonibus, & Francis, qui multa suo arbitrio, & libitu, sine consilio cæterorum constituerant, ac mutarant, non ignorabant.

B Sed dolendum est, adeò de hac tanta re, nihil vllorum scriptis expositum esse, vt, vel quorum authoritate, & consilio, vel quibus de causis, vel quo tempore, grauissimus Septem Electorum Senatus primùm sit constitutus, vel cur in hunc Senatum hi ipsi asciti sint, & non alij, nec plures nec pauciores, vix coniecturis explicari possit, nisi quod

C authoritate moueor, in Ecclesiasticis, quæ inde vsque à principio Imperij maior fuit, apud istos tres Episcopos, quàm cæteros: potentia in Politicis, quæ, post Monarchiâ Sueuorum, Palatinus ad Rhenum, dux Saxonix, & marchio Brandenburgensis superarunt cæteros, quorum nullus fuit, qui his compararetur. Marchiones Austriæ potentiâ tunc habebant imbecillam, quæ postea creuit accessionibus nouis. Ducum verò Brunsvuicensium, ac Luneburgensium vires valde attriuerât, ac diminuerât bellâ Sueuica.

E Fortasse authores huius consilij, vt ex Politicis Principibus hos assumerent, præter potentiam, id etiâ mouit, quod cum deliberatio, de Imperatore eligendo, pertineat ad omnes ordines, & debeat esse cõmunis, sicut fuerat antea, conueniat ex singulis Imperij ordinibus, adhiberi vnum, quod de causa, ad omnes pertinente, oporteat esse deliberationem communem, iuxta versum Apollonij.

F *Ἐοῖν γὰρ χρειαζοῖν δὲ τε μῦθοι ἕσταν.* Ideò, ne vllus ordo, se præteritû, vel exclusum esse posset queri, voluerût ascribi in Senatum Electorum vnum ex regibus, vnû ex ducibus, vnum ex marchionibus, vnû item ex comitibus, qui præ cæteris eminuerunt opibus, authoritate, & robore.

G De septenario numero verisimile est eosdem respexisse ad consuetudinem regni Persici, vel quod voluerunt numero exæquare politicos Ecclesiasticis, & vtrorumque arbitrorû esse septimum, qui regia authoritate antecelleret omnibus. Quod verò Bohemix rex cæteris prælatus est, eius rei causas postea exponâ, etsi & vicinitatis, & amicitix, atque confœderationis, & non magnæ potentix, quæ

non esset formidabilis, nec grauis futura Imperio, rationem habitam esse, existimo.

De tempore sunt, qui constitutos septem Electores tradunt, sub Pontificatu Gregorij decimi, paulò ante Imperium Rudolphi Habsburgensis, persuasi cùm aliis coniecturis, tùm quòd circiter eadem tempora, Senatus cardinalium in Italia esse cœpit, & huic leges in Pontificum electione obseruandæ, descriptæ sunt. Sed vetustiore esse, non est dubium.

Siue ergo hoc Gregorio, siue quocunque alio ex successoribus, hæc Septem Electorum constitutio facta est, si qui mirabuntur, cur Pontifices, cùm intolerando abusu iniustæ, & impiæ tyrannidis, Imperatores ipsos, & cætera horum instituta, atque decreta, eo tempore, non tantùm oppugnarint, sed etiam conculcarint, cur huic non sint aduersati constitutioni, quam, sine dubio, intellexerunt suæ tyrannidi offecturam esse: iis veniat in mentem, quod, non aliam ob causam id fecerint, nisi vt hac, seu concessione, seu conniuentia vicissim in præsentia obtinerent, ne quam tum moliebantur institutionem noui Senatus Cardinalium, quo munituri erant in confirmata, & instructa Monarchia, potestatem electionis pontificiæ, Imperatoribus recens extortam: ne ergo illam Principes Imperij, vi & armis impedirent, atque eliderent. Nam, quibus artibus, huius etiã Senatus authoritatem cõuellere studuerint deinceps, docent historiæ Ludouici Bauari, & aliorum.

Et si ergo nec quibus authoribus institutus sit, nec quādo esse cœperit Senatus Septem Electorum, certis argumentis historiarum concludi potest, tamen nullam eorum fieri mentionem ante Sueuorum Imperium, certum est. Secutus tandem Carolus quartus, ordines Imperij accuratiùs distinxit, & leges cùm Electoribus, tùm cæteris Principibus imposuit, etiam Imperatoribus ipsis, quæ exant comprehensæ in ea formula, quam vocant Bullam auream, sicut infra dicemus.

Sed Deo imprimis conditori Imperiorum, deinde Ottonis tertij sapientiæ, industriæ, & virtuti debetur, quod Germania occupatam semel possessione Imperij huc vsque cõseruauit. Hac re perfecta, Otto rediit in Germaniã, inde profectus in Poloniam, Boleslaum principem Poloniæ, amicũ Imperij Romani, & regem salutauit, imposito tributo. Ab hoc Boleslao reliqui sunt Duces Silesiæ, qui nunc Lignicum, & Bregam tenent. Cœpit ergo, beneficio
Ottonis

Ottonis tertij, Polonia regnum esse. Eodem tempore vngaria regni titulum vsurpauit, quem, post Ottonem, confirmauit Henricus Sanctus.

Sub idem tempus, regnum Franciæ deuenit ad Hugonem Capetum, extincto Ludouico ultimo, ex prosapia Caroli. Coincidunt ergo initia Monarchiæ in Germania, regnorū Vngariæ, ac, Poloniæ, & Principatus familiæ Hugonis Capeti in Gallia, à quo tempore, cū elapsa sit fatalis periodus annorum quingentorum, metuendum est his regnis omnibus, magnas, & fatales imminere mutationes, quas clementer Deus mitiget, & seruet aliqua Ecclesiæ hospitia, ne doctrina de Filio Dei, & inuocatio vera, honestæque leges, & studia prorsus aboleantur.

Tandem tumultuantibus Romanis, præcipuè propter amissam omnem in ferendis suffragiis, cū fieret electio Imperatoris, potestaté, Otto Romam rediit, postremò, & sedatis motibus, cū in vxorem Crescentij, quem antea supplicio capitis affecerat, deperiisset illa, quod Imperatore in Germaniā reditum parâte, videret se spe cōiugij excidisse, chirothecis veneno infectis donatū, eum necauit.

Decessit autem anno Christi Saluatoris, primo supra millesimum.

Anno mundi, quater millesimo, noningentesimo, sexagesimo tertio.

Anno Imperij, decimo nono, quinto Calēdas Februarij. Cadauer in Germaniam deferri curauit Henricus Buarix dux, successor in Imperio, & intestina condidit Augustæ, quorum sepulchrum, insigni marmoreo monumento, ornauit Fridericus tertius elector Saxonix, Reliquum corpus Aquisgranum delatum est. Princeps fuit ingenij, magnitudinis animi, industriæ, consiliorum, & sapientiæ argumentis, summus, sed quem mors citiùs abripuit, quàm ex ætatis, & iudicij maturitate, de naturæ præstantia iudicium fieri exactum potuit.

Vxorem habuit Mariam Arragoniam, mulierem impudicæ, & procacis libidinis, quam adulterij conuictam, ad Mutinam urbem viuam cremauit.

HENRICVS COGNOMENTO

Sanctus, & Claudus.

Otione tertio veneno extincto, ordines Germaniæ, de recenti illius constitutione, designarunt Imperatorē Henricū Buarix ducē, sanguine Saxonē, patria

Bauarum, Ottonis agnatum, progenitum patre Henrico Hecelone, auo Henrico Rixoso, cui frater Otto Magnus Bauariæ ducarū tradiderat, exclusis, vt dictum est, Arnolphi Bauari posteris, quos comitatu Schirensi contentos esse oportuit. Natum scribunt Henricum Sanctum, anno Christi, noningétesimo, sexagesimo nono, & educatum, atque institutum in doctrina sacra, & optimarum artium studiis, in collegio Hildesiano, quod postea, præceptorum beneficiorum memor, locupletauit, & amplificauit.

Cùm Imperij administrationē suscepisset, anno Christi millesimo secundo; primū eos compescuit, qui electioni aduersati, ne consequeretur Imperium, impedire studuerant, inter quos fuit Echardus Marchio Saxonix, nepos Ludolphi ducis Sueuix, ex Ottone filio pronepos Ottonis Magni. Hunc interfecerunt duces Saxonix fratres, Lotharius, & Benno, filij Hermannii primi ducis. Henricum etiam Marchionem Austriæ, ex prosapia comitum Schirensium, res nouas molientem, spe recuperandæ Bauariæ, & huic fauentem fratrem Brunnonem Episcopum Augustanum, repressit.

Intestinis motibus domi sedatis, Henetos, qui repudiata fide Christiana, cui sese, sub Ottone primo, addixerant, ad pristinam idololatriam redierant, & templa deleuerant, trucidatis Episcopis, denuo domuit, & Episcopatus Merseburgensem, Misnensem, Magdeburgensem barbarorum armis dirutos, ac deuastatos instaurauit, nouisque donationibus auxit. Præcipuè verò Merseburgensem locupletauit, cui attribuit maximam partem comitatus Merseburgensis, post mortem Esici comitis: quod factum scribunt, anno Christi millesimo, septimo, postquam bellum Bohemicum confecisset. Nam Henetis domitis, Boleslaos duos, alterum Bohemiæ ducem, alterum Poloniæ regem, noui Imperatoris authoritatem aspernantes, bello adegerat ad obedientiam præstandam, & vetera pacta tuenda.

Eodem anno, Rinoldo comite Bambergensi, qui filius Henrici comitis, sine mascula prole extincto, condidit Episcopatum Bambergensem, quem ita muniuit, vt præcipuos omnis Germaniæ Principes huius Episcopi vasallos esse, & ea fide, quæ domino feudi debetur, huic obligatos esse voluerit. Ex ea constitutione adhuc hodie, Electores Imperij vasalli sunt Episcopi Bambergensis, quæque illi Electorum nomine, & titulo tenent, ab eodem eis, vt feuda, conferuntur.

Habebat

Habebat Imperatoris Henrici coniunx Cunegunda, fratres plures, Fridericum ducem Lotharingæ, ad Mosellam fluuium, Henricum, cui Imperator dedit ducatum Bauariæ: Theodoricum Episcopum Metensem; & Adalberum, qui tunc ambiebat Episcopatum Treuirenses. Ex his Henricus, & Theodoricus conspirarunt in Imperatorem, quod dotem Cunegundæ sororis, qua se, illa mortua, sperabant potituros, distribueret ociosis sacrificulis, & adiuncto sibi Guelpho Principe in parte Sueuiæ, bellum ei intulerunt, occupata primum Augusta, & pulso inde Brunnone Imperatoris fratrem. Sed Imperator acie victos, disiecit, ac dissipauit, & Henricum ducatu mouit, quem paulò post in gratiam receptum restituit. Theodoricum, expugnata Metensi vrbe, ad deditiōem coëgit.

Interea Stephanus, Vngariæ rex, miserat legatos, qui peterent in vxorem regi suo, Gisela, sororem Imperatoris, quam despondit illi, ea cōditione, si suscepto baptismo, accepturum se professionem Christianam, & in hac perseueraturum, promitteret. Quod ille cū fecisset, & coniugem impetrauit, & vt regni titulus ei confirmaretur, obtinuit. Ab hoc Stephano, qui cognomentum Sācti, à religiosa in fide Christiana perseuerātia, adeptus est, religionem Christianam in Hungariam introductam posteri sanctè retinuerunt, & coluerunt huc vsque.

Hermannō Sueuiæ ducē mortuo, ducē Sueuis dedit Ernestum priuignum Henrici Marchionis Austriæ, maritum Gisela consobrinæ ipsius, quam scriptores tradunt, primò nuptam fuisse Brunnoni Marchioni Saxonie, auo Ecberti fundatoris collegij Naumburgensis: deinde huic Ernesto Sueuo, tandem Conrado Imperatori. Hanc Gisela aliqui Francam fuisse perhibent, Lotharij filiam, ex Caroli Magni posteris, aliqui originem eius ex Henetorum stirpe deducunt. Ernestum ipsum, scribūt, nepotem fuisse Alberti comitis Bambergensis, quem supra retulimus à Ludouico tertio, Arnolphi filio, capite plexum esse. Aliqui volunt filium fuisse eum Hermannī ducis Sueuiæ, ex Gerbirga filia Conradi regis Būrgundiæ. Hoc constat, quod non multo post adeptum ducatum Sueuiæ, à quodam comite Alberone, in venatione confossus sit, anno Christi, millesimo, decimo quarto: quod aliqui casu, ictu scilicet aberrante, dum feram petit: aliqui consultò, scilicet in gratiam Conradi Imperatoris, in quem arma mouerat, factū perhibent.

Rebus in Germania constitutis, Imperator suscepit profectionem cum exercitu in Italiam. Huius profectionis causæ fuerunt tres: Prima, vt possessionem Imperij, Italia occupata, Germanis confirmaret. Secunda, vt Arduinum Marchionem quem Episcopi, & Nobiles Italiæ, Mediolani Imperatorem declararant, opprimeret. Tertia, vt in Italia tumultuantes Græcos, & Saracenos compesceret, ac depelleret. Ingressus in Italiam, Arduinum duobus magnis præliis victum, trucidauit. In eo bello captum Henricum, & cum deceptis custodibus, elapsus, de muro se præcipitasset, luxato, fractoque crure, postea claudicasset scribunt: vnde cognomen Claudii habuit. Post hanc victoriam, renunciatus est Imperator Romæ, à Benedicto Pontifice, inde versus Apuliam, & Calabriam, directis aciebus, Græcos pariter, & Saracenos adortus est, qui, dum contendebant inter sese, de vltioris Italiæ Imperio, interea non pepercerunt iis, quæ erant Romani Imperatoris. Apuliam, & Calabriam adhuc tenebant Græci, magna ex parte, etsi aliquam partem ademerat eis, recens sub Ottone tertio, Guilhelmus Normannus, cognomento Ferrabrachus, natus patre Tancredo, de quo postea dicemus: partem aliam vexabant, continuis direptionibus, & populationibus, Saraceni. Vtrosque ergo afflictos, Imperator compressit in Italia. Troiam urbem Apuliæ, quam Græci munierant, expugnatam euertit. In Apuliam, & Calabriam Normannos collocauit, vt tuerentur eam Italiæ oram, contra utrosque. Hoc tempore postremo Græcis pariter, ac Saracenis tota vltiore Italia depulsis, Apulia, & Calabria cesserunt. Normannis, quod, quibus occasionibus, acciderit, postea paucis exponam, vbi de rebus Siculis, post Græcorum Imperatores aliquid dixerō.

Imperator, pacata Italia, victor per urbem Romam in Germaniam rediit. Sunt qui affirmant, à reditu, congressum eum cum Roberto Francorum rege, & fœdere inito, de communibus orbis Christiani rebus collocutum esse.

Tandem Bambergæ mortuus est, tertio Idus Iulij, anno Christi, millesimo, vicesimo quarto.

Anno mundi, quater millesimo, noningentesimo, octogesimo sexto.

Imperij, vicesimo quarto, si connumerentur duo anni interregni, quo vacauit Imperium, discordantibus de electione proceribus. Princeps fuit religione maximus, munificentia erga Ecclesias, & pauperes, castitate, clementia & rebus

& rebus bello fortiter gestis, insignis.

Vxorem habuit Cunegundā Franconicæ stirpis Palatinā. Pater enim Sigefridus, dicitur fuisse pronepos Ludouici regis Franciæ, ex matre Cunegūda, & auia Hermédru-
A da. De huius Cunegundis cōtinentia, & castitate, plurima leguntur literis, monumentisque prodita, multis affirmatibus, quod virginitas eius violata nunquam fuerit.

Henrico Sancto mortuo, Imperium Occidentis, & Bauaria, desierunt esse apud stirpem Saxonicam Hérici Ancu-
B pis, reuolutum ad Francos. Bauariam Imperator concessit Henrico, nepoti ex fratre coniugis Cunegundæ, è Lotharingia Mosellana, etsi superessent agnati principes, qui in Saxonia amplis regionibus dominabātur titulo marchio-
C rum Saxonix. Erant enim Henrico Bauaro, Ottonis primi fratri, nati Henricus Hecelo, Sancti pater, qui in Bauariæ principatu successit, & Bruno marchio Saxonix, cuius

filius Bruno, cognominem filium, & Ludolphum reliquit. Ludolpho filij fuerunt Bruno, Ecbertus, vltimi Ecberti pater, & Otto dominus terrarū ad Visurgin, prope Vvestualiam, quī ab Henrico quarto Bauariā recepit. Sed ob con-
D spirationem factam in Imperatorē, iterum excussus, Hérico Crasso, seu pingui filio, comitatum in Ringelheim, cū dominio terrarum ad Visurgin reliquit, vt dicetur. Sed Héricus Sanctus hos testamento præterit. Id vel persua-

su coniugis, vel ob præstitam in bellis operam, factum esse ratiocinor. Translatio verò Imperij ad Francos, quanta, & quā diuturna, ac funesta cōmouerit bella, postea commemorabimus, cū prius strictim percurrerimus Græcorum Imperatorum historias, quorum gubernatio incidit in eandem, cum iam expositis Imperatoribus, ætatē, narratōne deducta, vsque ad ea tempora, quibus à nostris expeditiones in Asiā susceptę sunt, & recepta est Palæstina, atque ipsa vrbs Hierosolymorū, quam Turcæ Saracenis ereptam, anno quarto, vel, vt alij malunt, duodecimo
E

Imperij huius Henrici Sancti, occuparunt, Saracenis oppressis. Sed non ita multo post Saraceni eam recuperarunt, templo, quod à Constantino splendide fuit exædificatum, direpto, ac diruto.
F

M. j.

H

IMPERATORES

ORIENTIS.

Supra dixi, me ex Græcorum Imperatorum historiis
 tantum decerpiturum, quantum satis fore iudicauero,
 ad intelligendas res Asiaticas nostras, Turcicas, & Sara-
 cenicis. Etsi autem vix dignæ sunt, vt commemorentur, ta-
 mē, ne interrupta series narrationis alicubi hiet, & muti-
 la sit, atque afferat obscuritatē cæteris, ordine Imperato-
 res recenseri necesse est: in quibus hoc tamē admiratio-
 ne dignum est, & argumentum est illustre, præsentia, pro-
 uidentia, iustitia, clementia, bonitatis, ac misericordia
 diuina, quod cōstiterit tam diu Imperium Oriētis, à tali-
 bus gubernatum portentis generis humani, idololatriis,
 luxu perditis, parricidiis, libidinibus, rapinis, & aliis scele-
 ribus multipliciter pollutis, & quidem circumfessum vn-
 dique, totiesque & impetum, atque oppugnatum, & dis-
 cerptum ab hostibus tam potētibus, ex parte vnā Sarace-
 nis & Turcis, ex altera Roxolanis, Bulgaris, Bosphinis. Con-
 seruatum est autem, immēsa Dei misericordia, Imperiū,
 inter tot lanienas, & parricidia inter se pollutissimorum
 Principum, & conflictus eorundem cū potentissimis, & ex
 omni parte circumfusus hostibus; sine dubio, propter Ec-
 clesiæ reliquias, vt essent aliqua Ecclesiæ, & bonorum ar-
 tium, ac disciplinarum hospitia reliqua in Oriente.

Etsi enim magna fuit, & Principū petulantia, & viciis, &
 populi, principum exemplo, licentia, in Græcia; præsertim
 temporibus postremis, cū licentiam & auxerunt latro-
 cinia Turcica, tamen libros veterum historiarum, mathe-
 matum, artis medicæ, doctrinæ legum, ac sacrarum lite-
 rarum ibi conseruatos, indeque exilio translato esse in
 Italiam: ex Italia, in Germaniam, & Galliam; ex his tan-
 dē doctrinæ vtriusque, cœlestis, ac philosophicæ, purita-
 tem restitutam, & Ecclesiam ab erroribus, atque abusibus
 repurgatam esse, certum est, vt Græciæ debeatur non mi-
 nima pars instauratarum, cum Ecclesia, disciplinarum. Sed
 interea tamen, dum cōseruatur Imperium, Tyrāni pœnas
 dant scelerum suorum, ac suis exemplis confirmant regu-
 las: Qui gladium acceperit, gladio peribit: Item omnis a-
 nima, quæ fecerit hæc, delebitur de terra. Recensebimus
 ergo Imperatores, qui inciderunt in tempora Saxonum,
 quorum res gestas hætenus exposuimus, vsque ad Ale-
 xium

xium Comnenum, & res gestas singulorum paucis, ac summatim perstringemus.

NICEPHORVS COGNOMENTO Phocas.

A

Decessit, vt supra diximus, Romanus iunior, relictis im-
 puberibus filiis, Basilio, & Cōstātino, & filiab. Theo-
 dora, & Theophania; quarum Theodora nupsit Io-
 hanni Cimisce, Theophania Ottoni II. Imperatori Occi-
 dētis. Cū ergo filiis, propter ætatem, committi non posset
 gubernatio Imperij, tot periculis expositi, consilio proce-
 rum, summę rerum præfectus est Nicephorus cognomen-
 to Phocas, Nicephori Phocæ filius, clarus ob res præclare
 gestas in Sicilia, & Apulia, contra Saracenos.

B

C

Hic Theophaniam Romani viduam, matrimonio sibi
 iunxit, & bella gessit contra Saracenos præcipuè, terra ma-
 riq̃ue. Terra feliciter in Cilicia, primū duce Iohanne Ci-
 misce, postea suo consilio, recepta magna parte Asię, & Sy-
 rię, ac metropoli Antiochia: mari autem infeliciter ad Si-
 ciliam, duce Manuele, qui locis asperis, & angustis à Sara-
 cenis conclusus, amissis copiis vniuersis, in hostium pote-
 statem venit.

D

E

Fuit in Nicephoro auaritia inexplebilis, adeo vt nullas
 extorquendæ à subditis pecunię, & quæstus conficiendę
 occasiones prætermitteret, & fame grassante, etiam insul-
 raret egentibus, frumenti prætio plus æquo adaucto. Sed
 dum, prætextu bellorum deglubit, & expilat subditos, &
 numismata diminuta vsitati ponderis parte, attenuat, in-
 currit in odium ciuium, cuius occasione à Iohanne Cimif-
 ce, quem antea offenderat, trucidatus est in cubili: consi-
 lium cædis, & operam adiuvante Theophania coniuge, vt
 Imperium, quod Nicephorus in fratrem Leonē transferre
 decreuerat, redderet filiis ex priore marito natis. Impera-
 uit annos sex, vixit annos quinquaginta septem.

F

G

IOHANNES CIMISCES.

H

Nicephoro obtruncato, Imperiū occupauit Iohānes
 Cimisces, maritus Theodorę, quę filia fuit Roma-
 ni iunioris, & Theophanię. Hic ab exilio reuoca-
 uit, quos, metu insidiarū, Nicephorus pepulerat, & affines
 Basilium, atque Cōstātinū fratres, in Imperij societa-
 M. ij.

tem asciuit. Ante Imperium adeptum, plus; post illud, minus ipse, per sese, bello gessit. Per duces suos, inter quos præcipuus fuit Bardas Sclerus, Saracenos ab obsidione Antiochena depulit. Roxolanos, auxiliis Bulgarorū, Thraciam deuastantes vicit, fuso, ac dissipato exercitu trecetorum millium, Suendoslao duce eorum, ad pacem petendā adactō; quem, pace impetrata, reuertentem cum reliquiis, Bossini oppresserunt, atque interfecerunt. A

Vrbes quasdā Asiæ defectionem molientes, vi retinuit in fide, à qua expeditione reuersus, cum haussisset poculū lento veneno infectum, à quodam Basilio eunucho, cui se potentiam derogaturum fuerat interminatus, lenta tabe cōsumtus, pœnas dedit, & parricidij, & idololatriæ. Manichæos enim ex Asia, in Europam deductos, collocauerat in vrbe Philippopoli. Interiit, cum imperasset annos sex, B
C menses totidem.

BASILIUS PORPHYROGENITVS,
& Constantinus fratres.

Mortuo Cimisce, rediit Imperium ad filios Romani iunioris, quorum Basilius vicesimum, Constantinus decimum septimum tunc egit annum. Basilius gubernationem à ciuili bello exorsus est. Nam Bardas Sclerus elatus fortuna, ac successibus sub Cimisce, & confusus fauore, ac studio militum, magnam Imperij partem suam fecerat. Cum hoc bis confligit, terra, marique, infelicitè, tertio victum, duce Phoca Barda, & omni exercitu exutum, coëgit fugere ad Persas, sed tandem eum in gratiam recepit. Postea & Phocam, recentis victoriæ insolentia, ad res novas aspirantem, acie superauit, & filios eius, patris fortunam vlturos, oppressit, altero cæso, altero capto. D
E

Post intestina bella, ad externa sese conuertit, Georgium fratrem Dauidis, dominum interioris Iberiæ, carpentem limites Imperij, coëgit pacem pecunia redimere, & eandem, dato obside filio sancire, quem tandem, cum, non seruatis pactis, bellum renouaret, magna strage deuictū profligauit. Saracenos etiam, qui Phœniciam, & vicinam illi Syriam depopulabantur, domuit. Bulgaros, duce Nicephoro Vrano, magno prælio debellauit, & nouo crudelitatis exemplo, ad cæteros terrendos, quindecim captiuorum millibus oculos eruit, in singulis centuriis relicto vno monoculo, qui dux itineris esset sociis, domum reuer- F
G
H

reuerentibus.

Tandem totā perdomuit, & suo Imperio subiecit Bulgariam, & regioni Duceū peculiarem imposuit. In Italia, ducibus Basilio Sanio, & Conto Leone Cephalonio, res
A infeliciter gessit, contra Melen Barensem. Postremò, cū instrueret classem contra Saracenos Siculos: fatali morte præreptus, expeditionem illam non absoluit. Obiit anno ætatis septuagesimo secundo, cū regnasset annos quinquaginta duos. Princeps acer, & bellicosus, sed Tyrānide,
B auaritia, & fraudulentia, ac subdola calliditate infamis.

CONSTANTINVS FRATER

Basilij.

C Post Basilium, suscepit Imperium frater Constantinus, ætate illo paulò minor, & gubernationis prorsus imperitus, ut qui, viuo fratre, res Imperij neq; attigerat, neque curarat, sed voluptatibus suis indulserat, & iam tū ætate fractus, tum effœminatus otio, ignauia, luxu, ac libidinibus languebat. Itaque Imperio potitus, cū nihil de prioris vitæ indulgentia vel mutaret, vel remitteret, tyrannidem insuper adiunxit, quod esset iracundus, & suspicax.

Hoc imperante, Constantinus Diogenes, Syrmij, & Bulgariæ præses, Bosinos vltra istrum reiectos, compescuit, & Sami præses, classem Saracenorum, Cycladas depopulantem, dissipauit, duodecim nauibus captis. Contra eosdem, in Sicilia, & Italia, quanquam bis reparato exercitu, prosperè nihil gestum est, propter imperitiam, & audaciam ducis Orestis. Ipse Imperator, cū annos tres, vno mense dempto, Imperium tenuisset, in fata concessit. Vxorē habuit Helenā Alipij, prædiuitis viri filiam, ex qua suscepit filias, Eudociam, Theodoram, & Zoën. Hanc, cū Imperio, despōdit, & tradidit Romano Argyro, fraude diuulso cōiugio Romani priore, & vxore eius in ordinem redacta.
G Incidit autē Imperium Constantini huius, in principium annorum Conradi Salici. Qui sequuntur Græci, σὺς χρόνος fuerunt posteriorum huius Conradi, vsque ad Henricum quintum.

ROMANVS ARGYRVS.

H Romanus Argyrus vxore priore relictā, alterā Zoën, Constantini filiam duxit, vnā cum Imperio; ipse sexagenarius, Græcarū literarum, doctrinæ legum, philosophiæ, ac rerum plurimarum cognitione excellens, &

M. iij.

naturâ moderatus, quinquagenariam procacissimâ, & in-
temperatissimâ libidinis fœminam. Initio gubernationis,
eum beneficum sese, & iustum exhiberet omnibus, post
acceptam à Saracenis cladem, ad Alepum Syriæ, moribus **A**
mutatis, facultates priuatorum immoderatis, & acerbissi-
mis exactionibus exhaustit.

Saracenos deprædantes Cycladas insulas, & littoralem
Græciam, duce Nicephoro Carâteno depulit, victos duo-
bus naualibus præliis, in quorum priore, classis Saracenica
partim incêdio, partim tēpestare, in mari Siculo absumta **B**
est. In altero, plurimi viui venerunt in potestatē Græco-
rum. Paulo post, eum apud cōiugem impudicam venisset
in odium, quæ Paphlagonem quendam Micaëlum deperi-
re cœperat, morbo contracto ex veneno, quod vxor pro-
pinarat, toto corpore intumuit. Sic affectus, cū ingrede-
retur in balneum, insidiis adulteri, capite in dolium aqua
plenū demersus, & cū iam expiraturus esset, retractus,
atque in lectulo collocatus, vitam finiit, postquam impe-
rasset annos quinque, menses sex.

MICAEL PAPHLAGO.

Cum hoc Micaëlio consueuerat Zoë, marito Romano
vivo, quo mortuo Imperatorem eum instituit. Hic
clementem sese, iustum, & beneficum in Imperio **E**
præbuit: hostibus formidabilem. Cum Calipha Ægyptio
inducias pepigit trecennales. Edessam ab Arabū obsidio-
ne liberauit. In Sicilia Saracenos, per Georgium Maniacē
fortiter debellauit. Et quanquam ex eo morbo, quo, ma-
gna cum deformitate, sæpè prosterni, atque horribiliter **F**
distorqueri fuerat solitus, ex vindicta diuina, pœnas dans
periurij, tandem incidit in hydropē, cūque hæc ingraue-
sceret, mole ventris augeſcente, parum videretur idoneus
ad res gerendas, tamen Bulgaros rebellantes compescuit.
Cūque nepotem ex sorore suum, Micaëlem Calaphatē, **G**
Imperij hæredem instituisset, ipse in monasterium sese
abdedit, eum præfuisse, Imperio annos septem.

MICHAEL CALAPHATES.

Michaël Calaphates ex ignobili, & obscura origine, à
Paphlagonē, & Zoë adoptatus; cum gratia vtriusq;
& simul spe Imperij excidisset, tamen per auuncu-
lum **H**

lum Orphanotrophum obtinuit apud Zoën , prouolutus ad genua Imperatricis , postquam Paphlago sese Imperio abdicasset, vt, propter adoptionem , vel titulum saltē Imperij illi concederet, quē consecutus, mox rediit ad naturam, quam callidè dissimularat. Et, vt fuit ingenio vaser, instabilis, mendax, iracundus: sic, vix ingressus in Imperiū, mox primam tyrannidem in auunculum, cuius opera obtinuerat id omne , quod habebat , & in Zoën, atque eius cognatos conuertit , Zoë relegata in insulam, habitu Monastico. Id indignè ferentes ceteri , concitata seditione, Zoën reuocarunt ad Imperium , adiuncta ei socia in gubernatione, sorore Theodora. Michaëlem verò fugientē, cum fratre Constantino, retractum, oculis priuarunt, cū rerum esset potitus mēses quatuor , dies quinque. Fuit ergo aliquandiu summa rerum, penes duas sorores, Zoën, & Theodoram: quo tēpore Georgius Maniacēs, opera Normannorum , qui recens in Italiam venerant, oppressis Saraceniciis, Siciliam recepit, quā paulò post rursus amisit, iniustitia, & auaritia, sociorum animis alienatis. Sed cum Zoë, quanquam decrepita, tamen adhuc impotenti libidine arderet , maritum sibi delegit Constantinū Monomachum , quem ab exilio reductum, in Imperio collocavit: sed non diu cum eo vixit, extincta iam septuagenaria.

CONSTANTINVS MONOMACHVS.

Constantinus ergo ab exilio reductus , & ex priuato ad Imperium, beneficio Imperatricis, euectus, quod pertæsus esset laborum , atque ærumnarum, quas in exilio sustinuerat , totum sese libidinibus, & quieti dedit, & consilia gubernationis omnia, composuit, & inflexit ad affectus , & voluntatem mulieris, vir moribus quidem facilis , sed effœminatus, ac luxuriosus, literarum ignarus, sed literatorum amans.

Bella gessit domestica, & externa. Domestica duo, vnum cū Georgio Maniace in Epiro , qui ob bella in Sicilia fortiter, & feliciter confecta, enitebatur ad Imperium, fretus copiis, quas habebat instructas, & exercitatas. Hoc bellum citò, vno secundo prælio, & Maniacis interitu, finitum est. Alterum gessit cum Tornitio Leone, ad Orestiadem , de qua extructa est Adrianopolis: hunc de insidiis suspectum habebat , ex vaticiniis, quibus Leoni Imperium promitti

compererat. Propterea in exilium hūc relegarat: vbi Leo iniuriam vindicaturus, cū exercitum comparasset, & ab hoc Imperator esset salutatus, arte pertractis ad se copiis orientalibus, ad urbem Constantinopolim castra posuit. Sed aliquot præliis victus, & viuis in hostium potestatem A redactus, oculos amisit.

Externa bella contra Roxolanos, & Bosphinos gessit. Turcos Asiam longè latèque deuastātes, neglexit. Roxolanos classe vicit, Bosphinis debellatis, locum tribuit inter Bulgarios, vnde Bosnensium reliquiæ sunt, vbi antiquitūs Dardani habitauerunt. Publicæ pecuniæ fuit profusissimus. Cūque, fisco exhausto, inopia pecuniæ, gentibus etiam, quæ, suo sumtu, fines tutabantur, contra vicinorum hostiū irruptiones, ideoque à publicis oneribus immunes erant; C his ergo cū tributa imperaret, factum est, vt Imperium orientis, & belli neruis, & præsidij spoliatum, vndique externis hostibus patuerit.

Hoc ergo imperante, extulit, & dilatauit sese potentia Turcorum, qui, oppressis Saracenis in Perside, & Babylone, magna celeritate in anteriorem Asiam effusi, ibidem Græcorum viribus attritis, regnum constituerunt, quod, quādo, & quibus initiis, atque occasionibus cœperit, supra exposui. Magnam Orientis partem Monomachus amisit, cū nec pecuniæ, quas inconsultis largitionibus dilapidarat, ad bellum suppeterent, nec ipse, ex incontinenti luxuria, & delictiore viuendi ratione, articulorum morbo eneruatus, rebus gerendis esset idoneus.

Sub eodem, Normanni paulò ante irritati, auaritia Georgij Maniacis, quo cum socia arma coniunxerant, ad opprimendos in Sicilia Saracenos, certis partionibus, Calabriam, & Apuliam omnem Græcis ademerunt, exturbatis etiam inde Saracenorum præsidiis, quibus, non ita multò post, Siciliam eripuerunt.

Cū autem, ingrauescente articulorum morbo, & cruciatibus augescentibus, nec incedere posset, nec consistere, & humorum acumen in corpore summum esset, pleuritide accedente, extinctus est, cū imperasset annos duodecim, menses octo. Imperium reliquit Theodore sorori coniugis, quæ maritum in Imperij societatem nullū adduxit, sed sola Imperium administravit. Quāquam autem ætate effecta, corpore tamen non fuit inualida, sed
iliaco

A iliaco morbo correpta, cum vitam desperatam esse sentiret, suasu procerum, delegauit Imperium viro Byzantino, Micaëlo Stratiotico, admodum seni, cum, post Monomachum, sola rebus præfuiſſet annum vnum, menses nouem. Hæc & mulierum, & virorum imbecillium Imperia, labefactatam antea, & accisam dignitatem, ac potentiam adeò debilitarunt, vt ex eo tempore nūquam ſeſe poſtea recollegerit.

B

MICAEL STRATIOTICVS.

C Onſecutus Imperium adoptione Micaël ſenex, cum beneficus eſſet erga populum, & Senatum, delectiſſique ex hoc ordine, dignitates decerneret, & prouincias diſtribueret, atque præfecturas: duces militiæ verò, & militares copias non tantum negligeret, ſed aduerſaretur etiam, ac penè aſpernaretur, venit in odium apud exercitum, à quo Iſaacius Comnenus Imperator ſalutatus, miſſum contra ſe Theodorum, acie vicit, ac proſtigauit, Nicea in belli arcem occupata. Eſi autem Micaël, inita cum Comneno pace, inter conditiones cæteras, ſe teſtamento eum hæredem Imperij nuncupaturum aſſenſet: tamen, cum, mutata volūtate, clam largitionibus corrumperet animos populi, & optimatum, ne id ratum haberent. Comnenus, re cognita, opera Patriarchæ, Imperium ei derogauit, cum id tenuiſſet annum vnum. Ita loco motus, reliquum vitæ priuatus tranſegit: nec, quòd ſapientiæ, ac virtutis adminiculis deſtitueretur, ac propter ætatem, inualidus eſſet, tantæ moli rerum par fuit.

F

ISAACIUS COMNENVS.

G

C Omnenus, cum Patriarchæ auxilio, Michaëlum Imperio exuiſſet, mox, in authorem beneficii, odio cōcepto, Patriarchatu deſcriptum, miſit in exilium. **H** Bellum geſſit cum Vngaris, & Boſſinis, quibus vtriſq; pacem petentibus, inducias conceſſit, perpeſſus non exi-

qua detrimenta à cœli, & tempestatum inclementia, Extinctum scribunt, cum Imperio præfuiſſet biennium, & menses tres, alij pleuritide oborta, ex commotione corporis nimia, sub cœlo gelidiorē, alij morbo seu caduco, seu attonito, cum inter venandum circa Neapolin, aprum aspectu horrendum persecutus, quem spectrum fuisse consentaneum est, & hoc in mare demerso, ipse subito fulgure territus, ex equo præceps decidisset. Vir moribus arrogans, & sæuus, cætera mediocris, etsi ab iis, qui in eius ætatem inciderunt, laudatur.

CONSTANTINVS DVCAS.

Constantinum Isaacius, ante mortem, nominauit Imperatorem; virum iustitiæ quidem, & pietatis opinione celebrē, sed ingenio tardum, & hebetem, ac incredibili corradendę pecuniæ studio, negligentem Imperij defensionem contra Turcos. Dum enim inexplebili avaritia, pecuniæ inhiat, nec præsidia necessaria defensionis comparat, intereat ab Oriente Turcæ magis, magisque progressi, ad littus contra urbem Constantinopolin vsq; accesserunt. Ab Oriente vsq; gens Scytica, Macedoniā, & Græciam depopulati sunt, qui maiora damna daturi fuissent, nisi plurimis peste absumptis, reliquias domū redituras, cū magna præda Bulgari internecione deleuissent.

Irruptionem hanc nouorū hostium, & Turcorum, progressum antecessit, Maio mense, cometa: qui post solis occasum effulſit, plenæ lunæ fulgore, & paulatim deflagrauit. Secutus postea, vicesima tertia die Septembris, terræ motus, plurima ædificia Cyziqi, Niceæ, & alibi euertit. Anno vno post Imperiū, lōgo morbo extenuatus, decessit, sexagenario maior, cum præfuiſſet Imperio annos septē eū dimidio. Commendauit autem Imperiū Eudociæ coniugi, iuramento obligatæ, ne id cuiusquam concederet, nisi natis ex ipso filiis, Michaelo, Andronico, & Constantino. Fratrem Iohannem Cæsarem nominauit. Cuius filius Andronicus postea patruelles adiuuit in Imperio recuperando.

Eudocia ergo suscepta administratione, etsi, vt erat ingenio astuto, & solerti, tēporibus tranquillis Imperium filiis impuberibus conseruare potuisset, tamen quod ingruentē vndiq; vim hostium pertimesceret, & lacero, ac ruenti Imperio, videret strenuo propugnatore opus esse, oblita iuramenti, quo marito viduitatem spononderat, aliam

aliū sibi delegit, natum ex familia militiæ laudibus celebri, Romanum Diogenem, sex, post obitum prioris, mensibus, & aliquod diebus elapsis.

A

ROMANVS DIOGENES.

B

Romanus ergo Diogenes, propter connubium Eudociæ, Imperio potitus, quod Turcis, priorum Imperatorum ignauia, animatis; & successu prospero in spem occupandæ Asiæ erectis, ac longè, lateque grassantibus, nemine prohibente, maturè occurrendum censeret; mox contra datam fidem, exclusa Eudocia, suo consilio, & arbitrio omnia administrare cœpit.

C

D

Summa rerum, apud Turcos, tunc erat penes tertium, ex iis, quos Imperatores Asiæ, Calipha Babylonix creauerat, nomine Aspasalem. Hic sedē habebat in Perside, & per Suldanos, cūm prouincias ceteras regebat, tūm finibus prolatis, regnum ampliabat. Hic, bipartito agmine, Diogenem aggressus, vno versus septentrionem, Cappadociam occupauit, & vicinas regiones deuastauit; altero versus meridiem, Syriam inuasit, cui Diogenes cūm occurrisset,

E

Turcis repulsis, Calepum, Hierapolin, & aliquot vicina oppida recepit. Verno tempore, cūm Turci ex Cappadocia, Lycaoniam popularentur, reduxit exercitum ex Syria. Sed quod iam Turcos præda onustos, & sponte recedentes, Armenij magna ex parte trucidassent, ipse in hiberna sese recepit. Sequentes expeditiones eius, infelices fuerūt,

F

nam & ducum aliquos amisit, & ipse tandem ad Theodosiopolin pugnans, equo, ex lethali vulnere collapsus, venit in hostium potestatem. Adductū ad sese Axan Sultanus, honorificè tractauit, & pactus cum eo fœdus, certis conditionibus, sancendum connubiis liberorum; incolumen, ac muneribus ornatum dimisit. Interea, quod in odio es-

G

set apud Eudociam coniugem, & liberos ex priore marito natos, Byzantini, absenti, Imperium abrogatum, Michaeli natu maximo constantini Ducæ filio tradiderant; qui Diogeni reduci, præter iurisiurandi fidem capto, oculos eruit, ex qua re, cūm vulneris curatio negligeretur, capite toto intumescente, & verminante, misere mortuus est, post annum tertium, & mensem octauum Imperij.

H

MICAEL COGNOMENTO

PARAPINACIVS.

CAPTO à Turcis Romano Diogene, Imperium, odio illius, obtinuit priuignus Micaël, cui ingens fames, quæ sub eo grassata est, à Pinatio Medimni quadrante, cognomentum Parapinacij attulit. Antecessit hanc famem natiuitas monstri, quod pedes habuit caprinos, in media fronte oculum vnum. Secuta est mox ingens pestilentia. Micaël, etsi in liberalibus artibus, ac disciplinis, bene profecerat, opera Micaëli Pselli philosophi, cuius adhuc arithmetica circumferuntur, tamen Imperio non fuit idoneus. Id, cum imperitia rerum, & ignauia, negligeret, factum est, vt regiones Asiae, versus Pontum omnes, Turcis cesserint, & sit ibi constitutum regnum, quod vocatum est Turcomanniae regnum, hodie adhuc nomen retinet. Ab occasu Croatae, gens Heneta, progressi paulatim, ad ipsam urbem regiam vsque accesserunt populabundi, & tandem obtinuerunt sedem in ea Illyridis, vel Pannoniae parte, quæ olim Liburnia vocata, nunc dicitur Croatia. Domi, defectionibus nouis, turbarunt omnia, Nastor praefectus limitum ad Istrum. Cumque hic, desperato Imperio, ad Bossinos transisset, Nicephorus Botoniates, attractis in Asiam Turcis: Nicephorus Briennius Dyrrachij dux, iisdem adductis in Europam. Sed Briennio profligato à Ruselio Latino, cum Botoniatae potentia, Turcicis auxiliis fulta, inualuisset, Michael Imperio, quod conseruare non poterat, sponte abdicato, monasticum habitum induit, & in solitudinem, cum Maria Alana coniuge secessit, post annum Imperij sextum, & dimidium.

NICEPHORVS BOTONIATES.

Hic Botoniates ortus ex posteris Nicephori Phocæ, cum & ignauia Micaëlem exosum ciuibus reddidisset, & ipse, societate Turcicorum armorum, eundem terruisset, Imperium sibi asseruit; quod, etsi confirmarat cæde Briennij Basilaci, qui idem affectabat, & redacto in ordinem Constantino Duca, Micaëli filio, quem ad Chrysopolin exercitus Imperatorem proclamarat, tamen conspiratione Comnenorum fratrum, violenter oppressus, monasterium, Imperio relicto, ingredi coactus est, tertio Imperij anno, cum, pœna talionis, luisset iniuriam, quam Micaëlo intulerat.

ALE-

ALEXIVS COMNENVS.

A Moto ergo Nicephoro Botoniata Imperiū inter se-
se partiti sunt Cōneni fratres, ea lege, Vt titulū Im-
A perij vsurparet, & exerceret potestatem Alexius:
alter Isaacius vocaretur *σεβαστοκράτορ* nouo nomine: ter-
tius Adrianus nominaretur *επαυτοσεβαστος*: minimus *σεβασ-
της*. Affinium verò, qui sorores duxerāt, Micaël Taronites
επαυτοσεβαστος, Milissetus verò Cæsar nuncuparetur,
B & cederent singulis, ex Imperij reliquiis, certi redditus an-
nui, scilicet ne quid ex ambitione, & æmulatione diffidij,
inter eos existeret, quod familiam euerteret, Imperio nō-
dum stabilito.

Cū autem, dilaceratis hac partitione, redditibus Impe-
rij, ea, quæ ad Imperatorem redibant, non sufficerent de-
C fensionis limitum, ac vicinorū hostium incursionibus, Ale-
xius conuersus ad rapinas, & exactiones, subditos imma-
nem in modum expilauit, cumque, corrupta moneta, pro
aurea, & argentea, æneam signasset, tributis loco tamen au-
reā dependi voluit. Ingenio fuit versuto, vafro suspicaci,
D avaro, & rapaci, bello infelix. A Normannis ad Epidam-
num victus, fugatusque, magnā cladem accepit. Amisit in
mari Chium, Lesbum, Samum, & Rhodum iusulas, quas
Turci, duce Zachabo, occuparunt, subacta littorali Asia;
Cretam, & Cyprum recepit. Bello petitus à Boffinis, & vi-
E ctus, fœdus cum eis pepigit, pacem mercatus, parte suæ di-
tionis ad Moglenem, quam incolendam eis attribuit.

Hoc imperate, suscepta est à nostris Argonautis insignis
illa in Asiam, contra Turcos, & Saracenos, expeditio, Duce
Godefrido Bilioneo, à quo Syria omnis, & Palestina, cum
F prouinciis vicinis, recepta, & regnum Hierosolymitanum
constitutum est, de qua expeditione cū dixerimus, cre-
bra fiet mentio huius Alexij, cui fortunæ aduersitas, multa
postea in natura, & moribus correxit, auaritia, ac rapacita-
te, in liberalitatem, & beneficentiam, occulta sœuitia in
G clementiam commutata. Decessit tādē septuagenarius,
diuturno, & graui morbo fractus, cū imperasset annos
triginta septem, menses quatuor, cum dimidio. Vxorem
habuit Irenem neptem Iohannis Cæsaris, fratris Constan-
tini Ducæ, ex qua suscepit filios, Iohannem, Andrōnicum,
H & Isaacium: filias, Mariam, Theodoram, & Eudociam. Io-
hannem successorem in Imperio designauit.

His Imperatoribus, etiam de Oriente conuulso, atque dis-
serpto armis Henetis, & Turcicis, superfuerunt exigua ru-

dera, tamen hæc ipsa conseruauit Deus, & in his aliquam Ecclesiam, admirandis modis, vsque ad extremam euer- sionē, repressit Turcis, primum virtute eorum, qui, ab Oc- cidēte, oppressæ Asiæ suppetias tulerūt, multis annis. Dein de excitatis Tartaris, qui Turcis omne Asiæ Imperium ademerunt, & sustentat ac protegit adhuc aliquas Eccle- siæ reliquias in Armenia, Iberia, Alania, & in ipsa Græcia, sub tyrannide Turcica, sicut seruauit Ecclesiam in Baby- lone, & postea grassantibus Tyrannis, Nerone, Diocletia- no, Maximino, & aliis.

Et si autem Ecclesiæ Græcæ non sunt sine ertoribus, & abusibus multiplicibus, sicut omni tempore Ecclesia aliās plus, aliās minus lucis habet, tamen retinent fundamen- ta, scripta Prophetica, & Apostolica, & Symbola, & Sa- cramentorum vsum; vtuntur vtraque parte Cænæ Domi- nicæ, cum fit distributio in vna communi missa Hoc exē- plo confirmati, statuamus mansuram esse certò aliquam Ecclesiam in hac vita, quicquid euenerit de Imperiis: ne- que ad Monarchias, & politica regna respiciamus, neque horum aut potentia, atque amplitudine, aut collisionibus inter se, & ruinis moueamur, neque ad hæc ita Ecclesiam alligemus, vt cum eis surgentibus, & efflorescentibus, nas- ci. atque consistere, collabentibus interire Ecclesiam fin- gamus, sicut homines prophani iudicant. Est enim Ecclesia cœtus Deum rectè agnoscentium, & inuocantium, fiducia Iesu Christi Mediatoris, dispersus in totum orbem terra- rum. Consideremus & pœnas, sicut dixi, Idololatriæ, Tyran- nidis, parricidiorum, auaritiæ, libidinum, & aliorum scele- lerum, quibus polluti gubernatores, & subditi, mutatio- nem Imperij ac celerarunt.

DE OCCVPATA A NORMAN- nis Sicilia

Siciliā, post eiectos inde Carthaginenses, semper tenuerunt Romani, aut Romanorū Imperatorum titulo, Græ- ci, vsque ad Saracenos; qui, cum occupassent Ægyptum, primum inde, circa annum Christi, sexcētesimū quinquagesimum, Rhodo capta, Siciliam etiam classe aggressi sunt, sed direptione contenti, suam nō fecerunt, vel quod me- tuerent vicinam Italiā, vel quod propinquam Ægypto A- fricam, Vandalis, & Gottis expulsis, prius subiugandā esse, cēserēt. Omisssa ergo Sicilia, promotis ex Ægypto castris, & multis

multis in littore Africano urbibus captis, nō procul à Carthagine, in belli arcē condiderunt Caruenum urbem, sic dictam, quod fuerit ceu receptaculū exercitus, & arx belli. Inde reliquam Lybiam omnem, Africam minorem, Numidiam, & Mauritaniā vtrahque domuerūt Carthaginem, quam anno secundo, supra centesimū, postquam à Scipione iuniore deleta est, Augustus instaurarat, annis sexcentis octoginta post, funditus excisam, solo æquarūt. Dehinc freto Herculeo traiecto, Bethicam occuparunt in Hispania, vbi regnum Granatæ instituerūt, & Rhoderico Gottorum rege cæso, progressi, Toletū etiam expugnarūt.

Omnis autem illa Africæ pars, quæ hodie Barbariæ nomine celebris, interiacet Cyrenaicæ, & monti Atlanti, & à littore maris mediterranei, versus amplissimas Æthiopum solitudines extenditur, in quatuor regna tunc fuit diuisa; quorū vnum in Mauritania Tingitana ad mōtem Atlantem, metropolin habuit urbem Marocum, quæ antiquitū fuit Boganum Hemerum, & sedes regni Bogudis. Fuit autem hoc regnum cæteris amplius, ac potentius, distinctum in regiones septem. Alterum in eadem Mauritania, prope angustias freti Herculei, sedē habuit in vrbe Fesa, quæ apud Ptolemæum est Volubilis, & adhuc hodie regni Fesani caput est. Hoc totidem regionibus distinctū, à flumine Cusa, pertinuit vsque ad fretum Herculū. Tertium in Mauritania Cæsariensi, Romanorum colonia, Metropolin habuit Tremesinum, vel Telesinum urbem: cuius cognomentum vetus fuit Tinice. Huic subiectæ fuerunt regiones tres. Quartum Tunetanum, quod complexum totam Africam minorem, & magnam Numidiæ partem, caput regni habuit urbem Tunetum, non procul à ruderibus veteris Carthaginis, vnde pulsum Muleassem, ab Ariadeno Barbarossa, Carolus V. Imperator restituit, anno millesimo, quingentesimo tricesimo quinto. Sed rursus excidit regno Muleasses, excæcatus & filio Amida. Fuit autem distinctum in regiones quatuor. Ex his quatuor regnis, progressu temporis, conflictu inter sese, mutuo debilitatis, ac dilaceratis, postea emerferunt plura minora regna, positis sedibus Hipponæ Bugiæ, vbi antiquitū fuit Salda colonia: Bisertæ, vbi olim fuit Vtica: Algieræ, quæ olim fuit Iulia Cæsarea, & sedes Iubæ, regis Mauritanix: item Constantinæ, & alibi.

Ex his ergo regnis in Africa, Saraceni sepe Siciliam classe adorti, ac depopulati sunt; sub Cōstantino, patre Constan-

tini Barbatī, & cæteris; multoq; crebrius tunc, cūm maxī-
 mæ partis Italiæ, ab Imperio Græco, auulsione, potentia
 Græcorum debilitata, paulatim corruisset. Tandem ab
 Euphemo Exarcho, qui spe obtinendæ Siciliæ, & Italiæ,
 se nominarat Imperatorem, contra Micaëlum Balbum, A
 attracti è Carueno, certis conditionibus, cūm in subigen-
 da Siciliæ magna parte, strenuam ei operam nauassent,
 illo trucidato, & cæteris Græcis in seruitutem redactis,
 insulam sibi vendicarunt. Factum id est, imperante a-
 pud Occidentales, Ludouico II. Et si autem postea, & B
 de Sicilia, & de Apulia, atque Calabria cum Græcis, &
 Francis continenter dimicarunt, tamen per annos ducen-
 tos, quinquaginta octo, de occupatis aliquid retinuerunt.

Dimicantibus ad hunc modum inter sese Græcis, & Sa-
 racenis, interea paulatim sese collegerant rursus reliquiæ C
 Longobardorum circa Neapolin. Et res Siculas turbarant
 dissidia orta inter reges Saracenos, fratres, Apolopharū,
 & Apocaphen; & inclaruera virtus Nomānorum in bellis
 Berengarij, contra Hunnos. His occasionebus, rei gerendæ
 contra Saracenos, Græci vtendum rati, miserunt cum clas- D
 se in Siciliam Georgium Maniacem, imperantibus cū Zoë
 coniuge, Micaëlo Paphlagone, & Calaphate, qui ascitis in
 belli societatem Longobardis, & Normannis, Saracenos
 nouarum copiarum accessione auctos, magna strage, deuī-
 cit, & tredecim præcipuas Siciliæ vrbes recuperauit. Sed E
 cūm contra pacta, auarè, & iniquè partam prædam, inter
 socios dispertiretur, Normanni irritati, Apuliam, Guiliel-
 mo Ferrabracho duce, Græcis eripuerūt. Paulò post Geor-
 gio Maniace in Eperro acie victo, & obtruncato, Saraceni
 etiam Siciliam recuperarunt, imperāte apud Græcos Con- F
 stantino Monomacho, apud Romanos Conrado Franco.
 Hæc fuerunt initia potentia Normannicæ in Italia.

Normannos autem, Rollone duce, è Cimbrica Cherso-
 neso eam regni Francici partē classe inuasisse, ac diripuis-
 se, postea verò, ex transactione cum Carolo Simplici, Frā- G
 ciæ rege, obtinuisse; quæ, quod in occidentem vergeret,
 corrupta voce, Neustria antiquitùs dicta fuit, quasi regnū
 occidentale, supra commemorauī. Conditor stirpis, Rollo
 nomine, cum religione mutato, post baptismum susce- H
 ptum, appellatus est Robertus. Ab hoc Rollone quintus
 fuit Tancredus, natus patre Roberto comite, tenuis fortu-
 næ, ex vxore plebeia. Is, cūm ex duabus vxoribus, duode-
 cim suscepisset filios, & res domesticæ essent angustiores,
 quàm

quàm pro tot filiorum numero, ad ampliores quærendas, in Italiam profectus, primùm militauit Berengario cōtra Humos. Deinde Pandulpho Longobardorum duci, contra Guimarum Salernitanum. Moriturus, cæteris filiis præfecit Guilielmū, qui, à corporis robore, nominatus est Ferrabrachus. Præter hunc Guilielinum, celebrantur ex fratribus, Robertus cognomento Guiscardus, quod nomen, Normannica lingua, aiunt significare erronem victorem, & Rogerius cognomento Boslus, à corporis proceritate, & crassitie.

B Guilielmus cū adiuuisset Georgiū Maniacen, in Sicilia recuperanda, anno Christi, millesimo, quarto; illo promissam mercedem negāte, primus Apuliam occupauit, moxque, cū Græci, per ignauiam, negligerent Italiam; Calabriam omnem Apuliæ adiecit. Paulò post illo mortuo, fratres Robertus Guiscardus, & Rogerius inuitati à Battumeno Saraceno, qui à cæteris odio defecerat, consilio eius, & opera, expugnarunt Messanam in Sicilia, anno Christi, millesimo, sexagesimo. Inde progressi, continentibus triginta annorum bellis, post Saracenos aliquoties profligatos, Sicilia vniuersa potiti sunt, anno Christi, millesimo nonagesimo.

Robertus febre decessit, apud Cassiopam Eperi urbem, debellati Epero, Arcanania, & Dyrrachio, anno Christi, millesimo, octogesimo tertio, anno ætatis, sexagesimo, tertio; relictis filiis Rogerio Apuliæ duce, & Boëmundo, quæ expeditio Hierosolymitana celebrem fecit. Rogerius fratri diu superuixit, obiit Mileti Calabriæ, anno Christi, millesimo, cētesimo primo, ætatis septuagesimo, rebus magnis bello gestis, vsque ad extremam senectam. Filios reliquit Simonem, & Rogerium, qui anno Christi, millesimo, centesimo secundo, potitus Sicilia, & tota propemodum Apulia, atquo Calabria; primus Regium nomen usurpauit, translato eo, cum regni hæreditate, deinceps in filium Guilielmum primum, cognomento Malum. Cui successit Guilielmus secundus, cognomento Bonus. Quo sine liberis extincto, Siculorum aliqui, regem declararūt Tancredum nothum filium Rogerij regis. Id agrè ferens Henricus, filius Friderici Barbarossæ Imperatoris, qui regnum sibi vendicabat, propter Constantiam vxorem, filiam regis Rogerij, quam duxerat in vxorem quinquagenariam, cum exercitu profectus in Italiam, cū Neapolin frustra obsedisset, peste exercitum depopulante, regredi-

coactus est, re infecta. Sed Tancredo mortuo, qui Rogerio filio regnum tradiderat, reuersus, cum se, ne tum quidem, vi profecturum quicquam, cerneret, fraude propositis conditionibus de regno partiendo, vt Neapolin ipse, Siciliam Rogerius teneret, adolescenti vt assentiretur, persuasit. Ad confirmandas ergo conditiones intromissus in urbem Panormum, pridie Calend. Decembr. anno Christi millesimo, centesimo, nonagesimo quinto, nulla admissa deliberatione, regem se statim Siciliae, & Neapolis proclamari curauit: Rogeriumque oculis priuatum, & virilibus, cum tribus sororibus, Alteria, Constantia, & Madonia in Germaniam; abduxit. Ita regnum Siciliae, cum Apulia, & Calabria, à Normānis, qui id annos centum triginta quinque tenuerant, deuolutum est ad Sueuos: qui quando id amiserint, suo loco dicitur.

IMPERATORES ROMANI

IN OCCIDENTE, EX
Francis orientalibus.

CONRADVS SECVNDVS CO-
gnomento Salicus.

Vlt sciri Deus, Imperia non rapi, aut obtineri viribus, nec regi, aut sustineri consiliis humanis, nec consistere, aut ruere casu: sed cōstitui, ac seruari diuinitus: & rursus, crescentibus gubernatorum, aut subditorum vitiis, & impunitate, vel deleri, vel mutari, ac transferri diuinitus, non tantum de gente in gentem, sed & de stirpe in stirpem. Vix enim, in vllis historiis, diuturnam fuisse eiusdem familiae potentiam, & ultra quintum successorem, pari sese felicitate extendisse reperias. Sicut & oraculi versu dicitur.

Kai ov, hē waid es, hē waid wv xēti waid es.

Sæpe etiam ostēdit Deus, totarum familiarum deletionem, regnorum conseruationem, non ita esse alligatam ad successionem, ex certa stirpe; vt his fastigiis posterius excidere nequeant; & propterea vel perpetuam potentiam, vel certum, atque immutabile ius sibi somniēt. Nec, si quæ mutationes accidant bello, aliisve de causis, quenquam, fiducia generis, inuadere, & occupare dominationem, aut recuperandæ potētiae studio, moliri aliquid, vel munien-

di sui caussa, præsentem formam gubernationis turbare debere. Denique, nullam esse felicem gubernationem, nisi Deo adiuuante. Quàm infelices sint magnæ potentia, extra vocationem, & ordinem, affectationes, ostendunt exempla historiæ.

A Transfertur legitima electione, Imperium à Saxonibus, in Conradum Salicum, & huius posteros, quibuscum Saxones, fiducia generis, quod Henrico Aucupe nati, & propagati essent, qui primus in eam gentem fastigium Imperij intulerat, & alieni iugi impatientia, parere recusarunt, funesta bella ciuilia accensa sunt, flammæ etiam subdentibus Pontificibus. Hæc bella vtrisque familiis absumptis, & pluribus aliis, non solum Germaniam, præstantissimorum virorum præsidio, orbarunt, vt desineret esse formidabilis exteris regibus, sed & Imperij formam mutarunt, & Pontifices, seditiosis consiliis, ac molitionibus, implicitos, noua Tyrannide armarunt.

D Sint etiam in conspectu causæ innumerabilium vitiorum, & calamitatum, quibus Imperia opprimuntur, & tandem euertuntur. Ordo in Imperiis, vt in rerum natura, sine dubio, est opus Dei. A Deo sunt, & boni, ac præstantes, humanoque generi vtilis Principes, & felix, ac salutaris gubernatio. Huius ordinis confusiones nec vult, nec approbat, nec adiuuat Deus, etsi permittit, & metis constitutis, quo vsque toleraturus sit, tandem authores confusionum grauissimè vlciscitur, sarcitque, ac restituit labefactata. Oriuntur autem confusiones, in gubernatione, à Diabolorum furoribus, qui odio Dei, ordinem diuinum, quibus possunt modis, turbare conantur, & ab hominum imbecillitate, quæ, & per sese facile labitur, & furoribus Diabolorum incitata, magis ruit extra metas, & ordinem, idololatriis, libidinibus, tyrannide, quæ ferè ex superbia orta, vel auaritia, desinit in seditiones, in quibus verè, secundum Thucididem *παῖτα ἐνεστὶ δὲ αὐτῶν κακὰ*, sicut Germania experta est in bellis Henricorū. Et omni tempore, vel in seditionibus, extulit sese improbissimorum hominum audacia, & creuit eorundem potentia, secundum versum veterem:

H *Ἐν δὲ δὴ ῥοσασὶν καὶ ἀδύνατος ἔμμορε τιμῆς*, sicut ex nostris dissensionibus emerfit, & confirmauit sese Tyrannis Pontificia, quam priores Imperatores represserant: vel, propter seditiones, attracti sunt homines peregrini, qui domi inter se conflictantes, oppresserunt; vt historiæ omnium

temporum testantur. Etiam Imperia, quæ amplitudine sua fulta, ac maiestate, solius potentia nixu, & sese sustentarunt, & omnem vim externam respuerunt, tandem, intestinis quassata, conuulsaque motibus, corruerunt.

Nunc ad Conradum venio: Ad hunc de iudicio, & sententia Henrici Sancti. scribunt esse Imperium delatum, cum, post interregnum biennij, discordantium inter se principum sententia, tandem in eum consensissent; rem promouentibus Episcopis, Moguntino, & Bambergense, refragantibus paucis, inter quos Conradus, patruelis Imperatoris Imperium ambiebat: Ernestus verò priuignus Imperatoris, Sueviae dux, & Guelphus dux Bauariae occidentalis, partes ambientis, contra iam designatum Imperatorem, fouebant. Sed horum molitiones initio, cæterorum ope, facile retudit Imperator, quæ tamen, illo in Italia absente, rursus sese commouerunt.

Inunctus à Moguntino, mox comitantibus regibus, Rudolpho Burgundia, qui erat Giselaë vxoris auunculus, & Canuto Cimbrorum, Italiam adiit, vt compesceret, ad defectionem, cupiditate libertatis, inclinatos; & Italiae occupatione confirmaret, recenti constitutione, traditam Germanis Imperij possessionem, ac proclamaretur Imperator. Priusquam excessit è Germania, Henricum filium annum agentem XII. declarauit Imperatorem, atque eundem, tertio anno post, Henrico Bauaro, fratre Sanctæ Cunegundæ extincto, collocauit in ducatum Bauaricum.

Ex Italia reuersus, denuo bellum mouit in eos, qui, con- spiratione renouata, res patriæ, ipso absente, turbant. Ernestum, cum non quiesceret, tandem Satellites Imperatoris, biennio post, fusum acie, fugatumque, & in silua circumuentum, atque conclusum, interfecerunt.

Authores sunt, qui affirmant, antiquissimas in Sueuias gentes fuisse, Gibellinorum, & Guelphorum, interq; sese, capitalibus semper odiis, dissedisse, etiã ante Imperatorum, & Pontificum dissensiones, illis Imperatori adherentibus, his aduersantibus, & vtrasque tandem, velut colonias, Sueuorum temporibus, in Italiam traductas esse, ibidemque veterum discordiarum semina sparsisse, & aluisse, iis, qui Gibellinorum nomen profitentur, Imperatorias, Guelphis, pontificias partes, bello, pacèque acriter tuentibus.

Harum factionum memoria adhuc in Italia durat, scissis in diuersum ciuium animis; Gibellini ab oppido Sueuiæ, Veblingen, ybi Fridericum Barbarossam natum tradunt.

A Guelphi à stirpis conditore nomen traxerūt. Si quis principia gentis vtriusque altiùs repetat; Gibellinos cognoscat Francis procreatos, & Sueuiæ, cùm Alemannia Francorū armis edomita est, insitos esse, vt præessent, ac dominarentur: Guelphos origine seu Sueuos, seu Alemannos, retinuisse auitas, & patrias sedes, ea conditione, vt nouis dominis subiecti essent, atque parerent. Ex ea verò mutatione, nata odia, ac nouis subinde iniuriis, vel æmulatione potius exacerbata magis, magisque, atq; aduacta, ita ætate inueterasse, penèque occaluisse in animis vtrorūmq; vt sanari nunquam potuerint. Apud Italos, Sueuis Imperantibus, vtraque factio primū innotuit, & inoleuit.

C Ex Gibellinorum veterum prosapia, quæ origine Francica est, ortum esse prodiderunt hunc Conradū I I. VVelphus, nostra lingua, catulum significat. Prosapia VVelphorum, quæ initio angustas sedes habuit ad Altorphum, & Rauenspurgum, oppida Sueuiæ, illustrauit primus VVelphus, cuius filia Iuditta, nupta Ludouico Pio, peperit Carolū Caluum. Fratribus Iuditte Rodolpho, & Conrado, genitus Etycho, reliquit filium Henricum, & Ludgardā filiā, nuptam Ludouico Germanico, Bauarorum, & Franciæ regi. Hic Ludouicus Henrico affini, in Bauaria, attribuit, quæ à Lyco, ad Abronem, & à Gelone amne, ad Alpes Penninas pertinent. Hæc fuerunt principia VVelphorum in Bauaria. Henrico patre nati sunt, Conradus Episcopus Constantiensis, Etycho conditor stirpis dominorum Suitensium, in Rapoldsvil, & Rodolphus pater VVelphi, quem secundum aliqui, aliqui primum nominant, quod scilicet inter illos, qui Bauariæ partem obtinuerūt, sit primus. Huius, ex Rodolpho filio, nepos fuit VVelphus secundus, qui electioni Conradi secundi aduersatus est. VVelpho secundo, ex coniuge Irmengarda, quæ soror fuit Diuæ Cunegundæ Augustæ, natus est VVelphus tertius, & Cunegunda filia, quæ nupsit Asoni marchioni Ferrariæ. Cùm autem frater Cunegundæ, VVelphus tertius moriens, non reliquisset masculam sobolem, mater obtinuit apud Hæricum quartum, vt auunculi hæreditas cederet nepoti, ex filia Cunegunda, VVelpho, filio Asonis Ferrariensis; quem, etsi postea Imperator proscriptum, rursus ducatu mouit, quòd ad Pontifices se contulisset, contra ipsum, tamē, cùm ab illo rursus discessisset, post viginti annorū exilium, restituit. Hic VVelphus pater est stirpis ducum Brunsvicensium, ac Luneburgensium, vt suo loco dicetur, & tenue-

runt Bauariam VVelphis annos, centum, & nouem. Hæc de Gibellinis, & Guelphis, deque Guelphorum origine, mouisse hoc in loco satis est.

Conradus, pacata Germania, bellum fecit Stephano Ungarorum regi, repetenti Bauariã, hoc prætextu, quod filio eam affereret, nato ex sorore Henrici Sancti. Hoc bello, post vtròque datas, acceptasque clades, morte Emerici filij, finito, res ad pacificationes deducta est. Inde turbatam à Meficone Poloniam, qui fratre Ottonem regno pepulerat, in tranquillum restituit, tumultuantes Francos, Gallos, ac Boemos compescuit. Fuit enim virtus & potentia adhuc tanta Imperatorum Germaniæ, vt vicinis regibus formidabilis esset, & vt ceteri Imperatorem, tanquam summum Monarcham orbis Christiani, agnoscerent, ac venerarentur.

Cum autem delegatum ipsi, testamento, regnũ Burgundia, à Rudolpho rege, qui interea decesserat, Otto Belgici præses, intercepisset, quod Rodolphi nepos esset, ex sorore, Conradus illi deuicto, Burgundiam omnem, vsque ad Rhodanum fluuiũ adempt, & rursus cū Germania coniunxit. Ab eo tempore, Imperatores Germanici, iura, & titulum regni Arelatensis vsurparunt, quæ Carolus quartus alienauit. Desit ergo Burgundia regnum esse, cum, post mortem Caroli Calui, per annos cētum, quadraginta quatuor, suos reges habuisset, decem ordine, inde vsque à Rodolpho, fratre Bosonis, regis Italiæ; filio Conradi, comitis cuiusdam in Burgundia, qui à Carolo Caluo constitutus dux Burgundiæ, eo mortuo, sub Arnolpho, regium nomē vsurpauit. Sed aliquantò post Burgundia in tres est partes discerpta: Ottonis Belgici posteris vnā partem comitum titulo, circa Vesontionem: Guidone Grosso alteram, ducum titulo, tertiam, & maximam Humberto Allobrogum duce occupante.

Quod autem interea Italia, seditionibus turbata esset, Imperator cum exercitu in Italiam regressus, præter alias vrbes Longobardiæ, Mediolanũ obsedit, & cepit; Episcopum seditionis auctorem, exilio mulctauit. Inde Apulia, Calabria, totaque littorali Italia, quæ tunc erat Normanorum, perlustrata, & in fide erga Imperatorem Romanorum cōfirmata, rediit in Germaniam. Absente eo, Belgici præses, violatis pactis, atque conuētis, in agrum Lotharingicum irruperat, sed iam cæsus erat à Gottelone præfecto Imperatoris ad Tullum, urbem Leucorum. Quare reuersus

in Germaniam Imperator, Burgundos, Soloduri, in verba filij Henrici iurare coëgit, & Hermannò duce Sueuorum, peste extincto, in Italia, ducatum tradidit Ottoni, nepoti Ottonis tertij Imperatoris ex Sorore, agnato Hermannì.

A Tandemque, pridie nonas Iunij, repentina, inopinataque morte decessit, anno Imperij decimo quinto.

Anno Christi Saluatoris, millesimo, tricesimo nono.

Anno Mundi, quinquies millesimo, primo.

B Corpus sepultum est Spiræ, in templo, quod extruere cœperat magnificè, vbi adhuc patris, filij, & nepotum monumenta visuntur, cum hac inscriptione:

Filius hic pater hic, auus hic, proauus iacet iste.

Hic proauus coniunx, hic Henrici senioris.

C De stirpe huius Contadi non conuenit inter omnes. Aliqui originem referunt in Eberhardum, fratrem Conradi primi. Aliqui in Conradum Sapientem, generum Ottonis Magni, quem in prælio contra Vngaros, ad Augustam cecidisse, supra docuimus; sed dissimiliter. Nonnulli pronepote faciunt Contadi Sapientis ex filio Ottone, nepote Henrico. Aliqui aut pronepote eiusdem, ex Ottone filio, nepote Cunone, pronepote Hermannò, sed quæ fuerit origo Conradi Sapientis, non annotant. Ego, vt supra dixi, è primi Conradi prosapia descendisse eum, ratiocinor.

D Cognominatus est Salicus, quod originis esset, ac sanguinis Francici, à Francicis Saliis veteribus, accolis Salæ amnis, qui & nomen hoc genti tribuit. A Francis Saliis verò, vt authoribus, profectum est nomen legis Salicæ, cuius verba sunt.

F IN TERRA SALICA MULIERES

NE SVCCEDANT.

G Fit eius mentio in libro Feudorum, & retinuit eam legem regnum Franciæ constantissimè, nec vllis eam familiarum mutationibus, labefactari passa est.

H Fuit autem vir præstans hic Conradus, & princeps salutaris, qui maiorum exemplo, & Ecclesias fouit, quā iam multiplici superstitione obrutas, & acceptum à maioribus Imperium, virtute, ac sapientia stabilivit, restitutione Burgundiæ, auxit.

Dixi & de Gisela prosapia, variare authorum sententias. Plerique tamen eam, decimo quarto gradu, Carolum Magnum attigisse, affirmant, sed non enumerata maiorum

N. iiij.

serie. Superuixit marito annos quinque; mortua, anno Christi, millesimo, quadagesimo quarto; decimo sexto Calendas Martij. Tertio eam nupsisse diximus, Conrado Imperatori, cum primum Brunoni, marchioni Saxonie, Ludolphum filium: deinde Ernesto Sueuie, gemellos, Ernestum scilicet seditiosum, & Hermannum, peste in Italia extinctum, peperisset. Habuit Gisela agnatum, Ludouicum nomine, ex veteri stirpe Francica, cui nonnulli tribuunt titulum comitum Aurelianensium. Huic Conradus, intercessione coniugis, impetrauit ab Hugone Episcopo Moguntino fratre, partem quandam Turingie. Huius Ludouici nepotem, a quo homonymum, postea Lotharius Imperator, comitem prouincialem, seu, ut vocant, Landgrauium Turingie constituit, auctum opibus, & ampliore ditione.

Meminerunt etiam historiae, circa hæc tempora, Ottonis tertij, Henrici secundi, & Conradi secundi, prefectorum limitis orientalis, seu marchionum Austrie, & nominatim quidem Bertholdi, quem in eam prouinciam collocauit Otto tertius, & filiorum eius Alberti, Henrici & Ernesti. Albertus patri successit, Ernestus ducatum Sueuie adeptus est.

Henricus, cum Austriam administraret tutorio nomine, fratre Alberto defuncto, opposuit se Henrico Sancto, Alberto genitus Leopoldus, Conrado, & filio eius, Henrico Nigro, imperantibus. Petrum Vngarie regem, quem, post Emerici filij mortem, Stephanus rex Vngarie adoptarat, mandato Imperatoris reduxit in regnum, unde ab Ouone quodam Tyranno fuerat pulsus. Hæc stirps marchionum Austrie, ab Alberto Bambergense, ut aliqui prodiderunt, propagata, tenuit Austriam usque ad familiam comitum Habsburgensium, quæ nunc rerum potitur in Imperio. Sed aliquantò post, nomen cum dignitate mutauit, pro marchionum nomine, ducum titulo, & dignitate aucta, ut suo loco dicetur.

HENRICVS TERTIVS IMPERATOR, cognomento Niger.

Henicum cognomento Nigrum, quem aliqui secundum, excluso scilicet ex Imperatorum numero Henrico Aucupe, quod Italiam non adierit, aliqui tertium nominant. Hunc ergo Conradus pater, Procerum consensu, designauit successorẽ, cum esset Italiam petiturus. A mor-

- morte patris, Imperium capescētem, duo graua bella exceperunt, quorum priore Boëmos, qui noui Imperatoris authoritate spreta, Vratislao duce, annua tributa contumaciter detrectabant, Vngaricis auxiliis freti: hos ergo altero prælio (cū primam expeditionem, interclusa, obseptaque siluatum succisione, itinera, reddidissent irritam) grauiter afflictos, coëgit, solutis tributis, pristino sese iugo rursus subdere. Altero, reuocavit Petrum Vngariæ regem, Stephani nepotem: quem inuisum suis, & suspectum, ob studium, & affectionem erga peregrinos, Christianæ religionis causa, & quod insolentiùs, atque crudeliùs multa faceret, de consilio paucorum, ex quibus pendeat: Quo quidam, conspirationis dux, regno pepulerat. Huic Quo-
ni primū, opera Leopoldi marchionis Austriæ, qui à rebus feliciter contra Vngaros gestis, fulmen, terrorque Vngaricæ gentis cognominatus est, magna regni Vngarici parte exuto, & pacem, simulata humilitate, suppliciter petenti, clementer ignouit. Postea, cū, violata fide, bellum atrocius redintegrasset, magno prælio victum, ad Scaurinum, quod hodie Iaurinum est, in fugam coniecit, in qua alij obtruncatum eum ab Vngaris, alij captum, deductumque ad Petrum, & de sententia procerum regni, supplicio capitis multatum, scribunt. Pugnatum est, anno Christi, millesimo, quadagesimo quarto, quarto Nonas Iulij. Sed
cū, de pristina sæuitia, Petrus nihil remitteret, nec repudiata Christiana religione, vellet redire ad veterem suæ gentis Vngarorum conspiratione, qui ad regnum Andream, Petri cognatum, ab exilio reuocarunt, oppressus, & excæcatus, diem clausit extremum Albæ regiæ.
Interea domi turbabat patriam, Godefridus Lotharingæ Mosellanæ dux, inito fœdere primū cum vicino Franciæ rege, postea cum Balduino Flandriæ comite, coacturus Imperatorem armis, vt excluso fratre Gottelone, ducatus partem vtramque soli sibi concederet. Hanc ducis perfidiam, etsi ægrè tulit, tamen culpam confitenti, ac deprecanti, veniam dedit, & carceri cū eum inclusisset in arce vicina Salinis Saxonieis, quæ nunc est Archiepiscopi, rursus dimissum, adiunxit Leoni nouo Pontifici, ad reprimendos Normannos.
His bellis domi occupato Imperatore, commouerant Italiam, & urbem Romam tria teterrima monstra, seditiosa, & scelerata, de pontificatu, contentione, contra leges traditas, & confirmatas ab Imperatoribus, scilicet Bene-

dictus nonus, Syluester tertius, & Gregorius sextus. Hanc
contentionem Imperator diremturus, & contumacem
audaciam, ac scelera, quibus certatim alter alterum depu-
lerat, ulturus, Italiam adiit: deiectisque sententia Synodi,
quam, auctoritate Imperatoria, celebravit, & sacro ordi- **A**
ne motis vniuersis, suffecit Suidigerum Episcopum Bam-
bergensem, qui Clementis secundi nomen assumpsit.

Eodem tempore, cum alia statuit ad Imperij tranquilli-
tatem necessaria, tum vetus interdictum, de non creando
Pontifice, sine Imperatoris assensu, denuo sanciuit, cuius **B**
abrogandi causa, nihil non mouerunt Pontifices.

A Clemente renunciatus Imperator, exercitum duxit
in Italiam vltiorem, vbi inter Normannos, & veterum
Longobardorum reliquias, bella erant, quibus compositis,
praesidiisque depositis, quae utrosque in officio contine- **C**
rent, & Normannos, si pergerent tumultuari, compesce-
rent, exercitum in Germaniam reduxit. In ea expeditio-
ne, cum Henricum Bauariae ducem, nepotem ex fratre
diuae Cunegundae, & Ottonem Sueviae ducem, Ottonis
tertij ex sorore nepotem, Hermannii Sueui, cui succeffe- **D**
rat, agnatum amisisset: illi Conradum quendam, huic Ot-
tonem Schvveinfurt successorem dedit.

Nondum reuerso in Germaniam Imperatore, Clemens
secundus, veneno sublatus, decesserat, moxque post illum
alter Damasus. Tertium ergo, ante discessum ex Italia, **E**
constituit Pontificem, cognomento Leonem Nonum. Hic
sequutus Imperatorem in Germaniam, cum Moguntiae,
in frequenti Synodo, quam Imperator indixerat, eius loci
Episcopo sese anteferebat, hoc sua iura allegante, ac tuen-
te, cedere coactus est. Nondum enim Pontifices Romani **F**
tyrannice imperabant Episcopis caeteris, & multo minus
Imperatoribus, quorum auctoritate, & patrocinio nite-
bantur, & consistebant. Sed postea hanc tyrannidem, sa-
pe quidem ante appetitam, & mirificis artibus quaesitam,
bello etiam, & seditionibus tentatam, nunquam tamen **G**
obtentam; tandem, Henrico quinto, huius tertij nepoti,
crudeli perfidia, extorserunt, quam successor Lotharius
confirmavit.

Post reditum ex Italia, duabus expeditionibus Andream
Vngariae regem, ut Petri necem vlcisceretur, frustra ag- **H**
gressum esse, & cum Henrico Franciae rege, ad Burgundiae
fines, foederis ferendi causa, coiuisset, & Conradum Baua-
rum, ob male, & crudeliter administratam prouinciam,
& inita

& inita cum Vngaris fœdera, exilio puniuisse, scribunt. Vngari pacem multa pecuniaria redemerunt, annua pensione, & auxiliis promissis, sicubi foret opus.

A Conradus in exilio periit, cuius loco, Bauariam filio Hêrico, tum bimo, destinauit, cum obtinuisset, ut ab ordinibus Imperij Imperator crearetur: quod factum est anno Christi, millesimo, quinquagesimo secundo, cum nouus Imperator Henricus quartus natus esset anno præcedente, quinquagesimo primo, vel, ut tradunt nonnulli, quinquagesimo, tertio Idus Nouembris, quæ res ἀφορμὴν, & occasionem præbuit mutationibus, quæ sequuntur, Germaniam ita affligerunt, ut pene totam euerterint, & maiestatem Imperatorum conuulserint: Pontificum tyrannidem extulerint.

C Leoni Pontifici, in Italiam reuertenti, magnum exercitum addidit, duce Godefrido Lotharingo, cuius ante meminimus, qui augefcentem Normannorum potentiam retunderet, cum illi ab iis etiam, quæ Imperij erant, non abstinere. Sed cum Godefridus, rebus contra hostes non admodum feliciter gestis, potitus esset nuptiis Beatricis, viduæ Bonifacii, marchionis Italiæ, & videretur aspirare ad maiora, Imperator metuens dubiam turbulenti, & ambitiosi hominis fidem, ipse cum exercitu in Italiam rediit, rebus turbatis opitulaturus, & Godefridum, ut à molitionibus suis desisteret, territurus. Ante hoc iter, filium quadrimum Aquisgrani in Imperatorem coronauit.

D In Italia annum integrum commoratus, & rebus omnibus compositis, reuersus, exercitum instruxit contra Sclauos Lusarios, qui ad internecionem exlus est. Quam iacturam, cum grauitè tulisset, non ita multo post, ægritudine correptus, diem suum obiit, buccella panis grandiore, ut nonnulli tradunt, suffocatus, tertio Nonas Octobris.

E Anno à nato Christo, ex Maria virgine, millesimo, quinquagesimo sexto.

G Anno mundi, quingentesimo, decimo octauo, cum imperasset annos decem, & septem, vixisset quadraginta. Princeps bonus, & salutaris, clemens erga deuictos, hostibus formidabilis, qui postremus maiestatem Imperij, & iura contra Pontificum artes, ac molitiones, & defendit acriter, & conseruauit feliciter. Conditus Spiræ, prope patrem Conradum, quinto Calend. Nouembr. quo die natus fuit.

Vxores habuit duas: Primam Cunegundam Anglicam, Cynetonis regis Anglici filiam, de qua dissimiles extant scriptorum sententiæ: aliis peste extinctam, ante nuptias, aliis repudiatam, ob suspicionem adulterij affirmantibus. Alteram Agnetam filiam VVilhelmi Pictauiensium principis, & Aquitaniæ ducis. Ex hac nati ei filij duo, Henricus quartus Imperator, & Conradus, cui pater Bauariam attribuit. Sed hic non diu patri superuixit. Filia tres, quarum primam Iudittam despondit Salomoni filio Andreæ regis Vngariæ. Altera Mathildis nupsit Rodolpho, comiti in Reinfelden, Sueuorum duci. Tertia Itha Leopoldo quarto, marchioni Austriæ, & duci Sueuiæ.

HENRICVS QVARTVS IMPERATOR, cognomento Senior.

ANnus iniit à nato Christo, millesimus, quinquagesimus septimus, ab instaurato per Carolum Magnum Imperio Occidentis ducentessimus, quinquagesimus septimus, quando Henricus quartus, puer septennis, Imperium adiit. Primum autem, in hac historia, considerentur fatales periodi regnorum, quas & Propheta Daniel definit, & series historiarum ostendit, rebus humanis insignes afferre mutationes. Ferè enim aut integra quingentorum, aut dimidia ducentorum quinquaginta annorū periodo circumacta, accidere solent mutationes quasi fatales, non regnis solū, & rebus publicis, sed etiam Ecclesiæ, quæ quales inciderint, in hæc tempora, eò diligentius cognosci debent, quod inuexerunt in Ecclesiam regnum nouum, politiis simile, & ab illo Christi regno, quod promittunt, & describunt literæ sacræ, diuersissimum.

Ecclesia, inde vsque à prædicatione Apostolorum, anno millesimo completo, & periodum inchoauit tertiam, & doctrinam, disciplinam, atque formam ipsam gubernationis, in nouam prorsus, & priori dissimilem commutauit. Prima Ecclesiæ quasi renascentis ætas, prioribus annis quingentis tantò fuit integrior, & purior, quantò Apostolis, & horum auditoribus propior. Et quanquam certamina sustinuit grauissima, cum Ethnicis, & hæreticis multiplicibus, vicit tamen sinceritate veræ doctrinæ, defensa, confirmataque exemplis confessionis, ac testimoniis constantiæ, inter exiliorum ærumnas, & in ipsis suppliciorum cruciatibus: erroribus contrà explosis, ac profligatis. Sub

extre-

extremum, seu senescens, labeculam cōtraxit, ex inuectis, superstitione vulgi, & doctorum nonnullorum errore, vitiiis, quæ postea, in dilaceratione Imperij, infusæ peregrinæ gentes cumularunt, cum disciplina vetus laxata esset, & superstitiones creuissent, cuius generis fuerunt opinion-
A nes de Monachatu, votis, cœlibatu, veneratione sanctorum, & de similibus traditionibus humanis, quarum semina constat paulatim irrepsisse, & adoleuisse post Synodum Nicenam: cuius, propter tradita, graui authoritate, testimonio-
B nia de controuersis dogmatum, & suppliciis plurimorum obfignata, præcipua semper fuit authoritas.

Et si verò in hac ipsa Synodo, & politica quædam ordinata sunt, de gubernatione Ecclesiarum, vt Alexandrinus Episcopus præesset Ecclesiis in Africa: Antiochenus, Asiaticis: Romanus Europæis vicinis: Item, vt Episcopi ordina-
C rentur à vicinis Episcopis, tamē nec politia constituta est, Monarchiis similis, nec vllus ex Episcopis armatus est authoritate, & potentia tali, vt cæteris posset imperare, neque hæc decreta in eum finem facta sunt, vt haberentur
D pro articulis fidei; quæ, cum sint extra verbum Dei, & temporibus mutantur, sicut deleta sunt, cum Ecclesiis ipsis, illarum regionum, propriè non pertinent ad Ecclesiam, quæ nō ad dogmata, cultus, aut leges, humana authoritate traditas, neq; ad rituum, & politia externæ conformitatem, ac similitudinem, sed ad verbum Dei alligata est.

Non licuit aut Romano tunc, aut Antioche no, aut Alexandrino indicere, & conuocare Synodos, aut onera nouorum rituum aliis Ecclesiis imponere, multò minus noua condere dogmata, aut fingere cultus alios ab illis, quos requirit vox cœlestis. Sed valuit sola authoritas verbis di-
F uini, vt testantur aliquot piarum Synodorum decreta, & sententiæ post Nicenam, quales fuerunt Constantinopolitana prima, quæ damnauit Eunomium: Ephesina, quæ Nestorium: Chalcedonensis, quæ Eutychen, & aliquot alia his posteriores. Sed hæc posteriores, cum de dogmatibus rectè statuerint, ac pronunciarint, legum tamē, ac traditionum humanarum authoritatem, ex ea superstitione, quæ iam inuaserat, nimium extulerunt, vt Laodicea, cum rectè damnarit Nouatianos, non rectè taxat & ligamos laicos. Mileuitana Synodus, cui interfuit. Augustinus, rectè defendit doctrinam de peccato originali, de gratia, & iustificatione, sed non rectè confirmat superstitiosam opinionem de votis. Anchyrana Synodus concessit coniug-

gium diaconis : postea in Carthaginensi consequuta est prohibitio. Ita paulatim inualuit superstitio : cum pluris fierent, & vrgerentur vehementius constitutiones humanae, quam diuinitus traditae.

Potestas autem congregandi Synodos, praesertim aecumenicas, semper fuit penes solos Imperatores, sicut & aliquot pij Principes, Constantinus, Theodosius, & alij conuocarunt Episcopos ad diiudicationes controuersiarum, & collationibus sententiarum ipsi interfuerunt, ac praesuerunt. Hanc potestatem qui sequuti sunt Imperatores, longo ordine, ad Lotharium Saxonem usque, conseruarunt, & vsurparunt.

Sequuta est deinceps aetas proxima, quae accepta ex prioribus, errorum, ac superstitionum semina, auxit, & confirmauit, & paulatim longius discessit a norma verbi diuinitus traditi, donec superstitionum, & errorum multitudo, lucem doctrinae prorsus obtruiuit, & extinxit. Cum enim multae barbaricae gentes influxissent in Italiam, ut Gotti, Longobardi, & horum socij, non solum studia literarum conticuerunt, & Ecclesiae sunt neglectae, sed etiam illae ipsae barbaricae gentes, quae tenebant Italiam, secum inuexerunt, aut facile receperunt multas superstitiosas opiniones: inde breui tempore valde cumulati sunt abusus.

Persecutiones primae aetatis, praebuerunt causam secessibus, & Monachatus: postea accesserunt dilacerationes horribiles Imperij, & peregrinarum gentium confusiones. In illa dilaceratione Italiae, cum videretur esse peculiaris felicitas abesse a reipublica, procul in aliqua solitudine degere, sine familia, sine liberis, non spectare urbium excidia, & vastationem patriae, homines modesti, qui habebant familias, gratulabantur Monachis suam tranquillitatem. Inde creuit & opinio de coelibatu, & admiratio Monachorum, ut plures coeperint expetere, & quaerere secessus.

Deinde homines barbari naturae, mirantur novos ritus, qui praeseferunt speciem eximia pietatis, & cuiusdam quasi commercij cum Deo. Nihil mirum est igitur, tunc & Monachorum coetus creuisse, & opiniones de hoc vitae, & operum genere plausibiles, late vagatas esse, quae tandem extinxerunt Euangelij lucem, de vera fide, & veris cultibus.

Grata fuit Barbaris veneratio Sanctorum: postquam autem receptum erat semel hos statuis, & templis peculia-

ribus ornare, creuit mos, imitatione potentū: & paulatim accessit tantum pietatis, vt nihil differret veneratio Sanctorum, à manifestis furoribus Ethnicorum.

A Talia ergo cū iacta essent impiarum superstitionum fundamenta, initio, & ætate confirmata, iam altè insedis-
B sent in hominū animis, accessit publica authoritas Gregorij Magni Pontificis Romani, qui Pontificatū adiit anno Christi, quingentesimo, nonagesimo tertio. Hic publicum ritum inuocationis Diuorum instituit, & ossibus, ac pulueribus Sanctorum templa dedicari iussit. Auxit plurimū falsam persuasionē de Monachatu, & de operibus, sine mandato Dei excogitatis, de satisfactionibus canonicis, de votis, de cœlibatu; quo onerauit Diaconos Siculos, qui, eò vsque, iuxta consuetudinem Ecclesiæ Græcæ, & Synodorum veterum decreta, retinuerant coniugia in omnibus gradibus Ecclesiasticis. Irrepsit tunc etiam opinio de oblatione corporis, & sanguinis Christi facienda, pro mortuis, quæ horribilem peperit prophanationem sacramenti; hanc Gregorius comprobauit, motus spectris.

D Hi errores publica authoritate sanciti, ac stabiliti, magnam deinde traxerunt ruinam, quæ doctrinam de iustitia coram Deo, & gratuita remissione peccatorum, ac reconciliatione, de meritis Filij Dei, de vero cultu inuocationis, qui fieri debet fiducia vnici Mediatoris Filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, de vero vsu sacramentorum, horribilibus erroribus, abusibus, & idololatriis polluerunt. Et, vt semel dicam, doctrinam legis diuinæ, falsa de humanis traditionibus persuasionē; Euangelij promissionē de beneficiis filij Dei gratuitis, & Christo vno mediatore, & opitulatore, impio, & blasphemio de meritis operum, & cultuum humanorum, deque intercessionibus, atque auxiliis diuorum figmēto, oppressam, prorsus deleuerunt. Ipforum verò Pontificum Romanorum adeò creuit ambitio, ac superbia, vt, non nisi velut in seruitutem redactis, ac suæ subiectis Tyrannidi, Ecclesiis cæteris, con-
F
G quieuerint.

H Victor primus Pontifex, circa annum nati Saluatoris, ducentimum, Ecclesiis Orientalibus, nouas ferre leges, & has, si recusarent, anathemate minitari fuit ausus. Huic acriter restitit Irenæus, Lugduni Episcopus, auditor Polycarpi. Postea seruata est cōstitutio Synodi Nicenæ, authoritate Constantini Magni comprobata, vsque ad tempora

Mauricij, & Phocæ, Imperatorum; quibus, quidam Iohannes Patriarcha Constantinopolitanus, ex vita monastica, simulatæ humilitatis commendatione, ad Episcopatū euectus, non contētus suo loco, & munere, se *οὐκ ἐπὶ τὸν δὲ* dici, & cæteris superior esse voluit. Huic, cū se opponerent Pelagius secundus, & Gregorius Magnus, assensit illi tamen Mauritius Imperator. Sed Phocas, cū, interfecto Mauritio, metueret Italiæ defectionem, ab Imperatoribus Græcis; ut per Pontifices eam retineret in fide, titulum hunc Gregorio detulit; qui, cū tragicè declamitet, se abhortere ab vniuersalis Episcopi appellatione, id se tamen, quod titulus profitetur, vehementer cupiuisse, re ipsa declarauit, cū Imperium in alienas sibi Ecclesias sumserit. Certabant tamen de principatu cum Græcis, & Africis, etiam ante Mauriciū, Sosimus, & Gelasius; sed conatu irrito. Post Gregorium, eundem titulum sibi vendicauit Episcopus Rauennas; cū, grassantibus in Italia Got- tis, & Roma capta, ac vastata. Valentinianus iunior Imperij sedem collocasset Rauennam, & missi ad defensionem Italiæ Exarchi, eandem muniissent. Sed hoc oppresso, post Gregorij mortem, idem certamen inter Romanum, & Græcum Episcopum recrudit, sub Bonifacio tertio, & agitatum est vehementius, cū quidem cōussam cognoscente, ac disceptante Phoca, decretum factum est, ut titulus vniuersalis Episcopi tribueretur Romano. Hoc decreto freti Romani Episcopi, postea, cum Orientales Ecclesias deleuisset Mahometicus furor, paulatim augere suam potentiam in Europa, frustra reclamantibus aliis Episcopis, Græcis præsertim, & cū gentes barbaras, superstitione captas, sibi deuinxissent, atque adiunxissent, confirmare sese magis, magisque, atque extollere, harum assensu, collationibus, & opera, cœperunt.

Hæc initia fuerunt Monarchiæ pontificiæ in Ecclesia: His occasionibus arripuerunt, & occuparunt primatum inter Episcopos, vsi occasionibus, quas attulerunt ruinæ, atque interitus Ecclesiarum in Oriente, & inuectæ in Ecclesias Occidentales superstitiones, atque idololatriæ, quas nouæ gentes auidissimè arripiebant, impensè colebant, pertinaciter tuebantur.

Hoc potiti principatu, etsi ambitio eos, ut paulatim progredirentur, impulit, tamen initio nondum arbitrio priuato omnia administrare in Ecclesia, & gerere; aut cæteris Episcopis tyrannicè imperare, & leges præscribere, atque im-
impo-

A imponere onera, multò minus iura Imperatorù inuadere ausi fuerunt, refragantium Episcoporum aduersatione, & Imperatorum authoritate, ac potentia cohibiti, qui inde vsque à Carolo Magno, veterum Imperatorù exèplo, & creabant Pontifices, atque Episcopos, & loco, atque ordine suo indigna faciètes, rursus abigebant, suffectis aliis, & Synodos cogeant, nec concedebant Pontificibus, vt ipsi, vel indicerent, vel gubetnarent Synodos, authoritate regia, aut prætoria, vel sine Imperatorum, & aliorum Episcoporum authoritate, & consensu, quidquam statuerent. Sæpè celebrabāt Synodos in Germania, & Italia Pōtificibus non consultis, multò minus adhibitis.

B Et si verò hæc Pontificibus seruitus grauis admodum, ac molesta fuit; eam enim vt excuterent, nihil intentatum reliquerunt, tamen, quòd Imperatores intelligerent, quo consilio, & initio, hæc ita constituta essent à Carolo, legibusque munita peculiaribus, & postea à successorib. crebro renouata, armisque defensa, & quid molirentur Pontifices, quoque si eam obtinerent licentiam, ac libertatē, quam affectabant, euasuri essent, & quantum ad Ecclesiæ & Imperij tranquillitatem, ac stabilitatem referret, Pōtiffices Imperatoribus subditos, atque obnoxios esse, ne, abiectò iugò, eniti eò possent, quo vellent, & contēderent, prohibuerunt, vsque ad hunc Henricum quartum.

C Et si autem hac secunda periodo, errores, superstitiones, abusus, & idololatriæ ita inualuerunt, vt in maxima parte orbis Christiani, ad extremum, lucem purioris doctrinæ opprefferint; multi tamen fuerunt viri docti, & pij, omnibus temporibus, & plures quidem initio huius secundæ periodi, vsque ad medium, & vltra, in Græcis & Romanis Ecclesiis, qui rectè senserunt, & docuerunt, de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus; etsi suos etiam habuerunt errores, vt Vigilius, Beda, Alcuinus, Caroli Magni præceptor, & alij, Iohannem Scotum, Ludouici Pij seculo, enarrantem libellum Dionysij de hierarchia, & taxantem opinionem tunc receptam in Ecclesia, de oblatione Cænæ Dominicæ, pro viuis, & mortuis, discipuli graphiis confoederunt. Talis ergo fuit Ecclesia, temporibus secundæ periodi.

D Secuta est deinceps tertia periodus Ecclesiæ, quæ cæpit huius Henrici quarti ætate, inquam incidit dimidia Imperij, inde vsque à Carolo. Hæc insignem mutationem Ecclesiæ, atque Imperio attulit. Confirmata est enim ty-

rannis & superstitionum, atque idololatriæ, in Ecclesia
 contra regnum, id est, doctrinam, cultum atque inuocatio-
 nem Filij Dei, & nouæ potestatis Pontificiæ, contra iustā,
 & legitimam potestatem Imperatorum. Introductus est in
 Ecclesiā, ad priores idololatrias, & abusus, cultus idoli
 Maozin, quod occupauit in Ecclesia locum, & honorem
 adorationis, soli Deo debitum, & ad se oculos hominum, me-
 tēsque conuertit. Hoc sese, in processionum, & theatricæ
 Missæ spectaculis, vndique ostentante, conticuit vox do-
 ctrinæ, hoc ordinis ecclesiastici dignitatem euexit, ampli-
 ficauit potentiam, auxit opes, muniuit regnum. Hoc Mo-
 nasteriis compleuit orbem Christianum, vbi infinita Mona-
 chorum agmina, quotidiana sacrificia Missæ, & alia sua ope-
 ra, pecunia vendiderunt aliis, & velut in statione, & excu-
 biis, pro regno Pontificio, non destiterunt alias ex aliis, te-
 xere carnificinas conscientiarum, ad captas fascino ido-
 lomania, atque irretitas multiplicum figmentorum laqueis
 mentes, in eo carcere retinendas, in quo cruciatus consci-
 entia; inanibus commentorum, & traditionum humanarum
 terribulamentis, iniectos, sustinere difficilius fuit, quam
 vllas corporum lacerationes. Inde creuerunt opes Mona-
 steriorum in immensum. Prodiit & nouum doctorum ge-
 nus, quod doctrinam traditam in scriptis Prophetis, &
 Apostolicis de peccato, de lege, de iustitia coram Deo, de
 operibus Deo placentibus, pene prorsus aboleuit, & abu-
 suum, errorum, atque idololatriæ regnum, forumque in-
 dulgentiarum, nouis, atque ab analogia fidei Christianæ a-
 lienis, præstigiis pinxit, atque defendit.

Imperij maiestas, & dignitas, artibus Pontificum, labefa-
 ctata, penèque euersa, concidit: quibus perfectum hoc est,
 vt non tantum Pontifices, colla sua iugo Imperatorum sub-
 traxerint, sed iura eorundem, præcipue Ecclesiastica, in
 creando Pontifice, constituendis Episcopis, agendis Sy-
 nodis, ad se traxerint, & hos sibi subiectos, crudelē in mo-
 dum prefferint, atque exagitarint: vt Monarchia sit cōsti-
 tuta, quæ complexa est totum orbem Christianum: deni-
 que, vt tota Ecclesiæ, Imperij Romani, & Germaniæ sit fa-
 cies mutata.

Prima fuit cura Pontificum, vt, cum sæpe antea frustra, &
 infeliceiter tentassent abrogationē legis, quæ Imperatori-
 bus tribuit potestatem in Pontificē, & Episcopos, prætex-
 tum quærerent, quo, accensis bellis ciuilibus, disiungeret
 Principes Germaniæ, & quos possent, incitarēt contra Im-
 perato-

petatorem. Hoc perfecto, cum Germania arderet intesti-
 nis bellis, & conspiratione Saxonum distracta, fractaque
 vires Imperatoris, labascerent, coeperunt aperte idem fla-
 gitare. Id verò, cum tandem obtinuissent, multo Germa-
 norum sanguine, & præcipuarum familiarum interitu; ve-
 teribus legibus, & moribus abolitis, atque Imperatorum
 potestate antiquata prorsus, & abrogata; fatali quodam
 successu, ius creandi Pontifices, & Episcopos ad se trāstu-
 lerūt constitueruntque Senatum, cuius suffragiis Pontifi-
 ces legerentur, qui imperarent non Episcopis tantum, sed
 Monarchis ipsis, & regib. orbis Christiani, & religiones, ac
 Imperia moderaretur suo iudicio, ex suis emolumentis, ac
 dignitate, regnaque, & Episcopatus, quibus vellent, tra-
 derent, & adimerent. Imperatores, & reges ceteri orbis
 Christiani, velut satellites, præsto essent Pontificibus, & ad
 eorum iussa, hanc Monarchiam propugnarent, contra ho-
 stes externos, ac prouiderent, & præstarent, ne quid do-
 mi detrimenti caperet. Arma etiam, ad ipsorum iussa, quo-
 ties opus esset, & contra quos illi vellent, stringerent. Ad
 hanc audaciam, quæ successibus creuit, ex dissidiis nostris,
 addiderunt flagitiosam, ac detestandam impudētiam. O-
 mnem enim Tyrānidē, qua nulla maior, de vlllo ynquam
 ordine sacro, cognita est, exercuerunt, titulo authoritatis
 diuinæ, & potestatis diuinitus cōcessæ, fastu plane Diabo-
 lico, sicut ostendit vox, & exemplum Alexandri Pontifi-
 cis, ad Fridericum Imperatorem.

Talem adduxit Ecclesiæ, & Imperij statum, per idus ter-
 tia; quem, etsi multi præstantes viri, hisce annis quingētis,
 sæpe improbarunt, & oppugnarunt voce, & scriptis, cōsti-
 tit tamen, sua nixus potētia, & fascinata multitudinis stu-
 dio fultus, ac periodum compleuit annorum quingento-
 rum, vsque ad Lutherum. Tam diu enim Monarchia Ro-
 manæ Ecclesiæ stetit.

Hæc digna esse iudico, vt considerentur initio, in histo-
 ria Henrici quarti; qui, etsi acerrimè contra inualecentē
 Pontificum tyrannidem, Imperatorum maiestatem, & iura
 armis, bellōq; tutatus est; nec cessit, quanquam proditus,
 desertus, atque oppugnatus à suis, & Pontificij anathema-
 tis fulmine ictus: tandem tamen, fatali ruina Imperij op-
 pressus, succubuit. Cogitentur verò & causæ harum muta-
 tionum, quæ sunt idololatriæ, & alia peccata, quæ idolola-
 triam comitari consueuerunt, vt libidines turpes, parrici-
 dia, & similia, Diabolo, homines à Deo auulsos, & irretitos;

errorum laqueis, impellente ex vno scelere, in aliud. Punire enim Deus sæpè peccata peccatis, cæcitatē cæcitate, errores erroribus, & aliis sceleribus, ac flagitiis; quibus ingrauescentibus, tandem totas gentes, his polutas, bello, fame, peste, & similibus pœnis publicis delet, sicut de gentibus Paulus ait: *ὁ ὁὗτος παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πᾶσιν ἀταμίαις.* Itē: *παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς τοὺν αἰὶν ὀνειδισμὸν, ποιεῖν ἵνα μὴ καθήκοντα,* qualia multa spectarūt, & pertulerunt, magno cū dolore, & gemitu, pij, superiore seculo, & adhuc non tolerat tātū, sed etiam fouet, & excusat regnū Pontificium.

Væ terræ, cuius rex puer est, inquit Ecclesiastes; & inter comminationes diuinas, apud prophetam, est: Dabo pueros principes eorum. Id, si vlla alia terra, certè Germania sub principatu Henrici quarti, experta est. Egit is annum septimum, cū pater è viuis excessit; quī, moriturus, tutelā filij, & gubernacula Imperij matri, curam, & educationem eiusdem, Conrado, cuidam nobili Sueuo commēdauit. Mater annos quinque res Imperij prudenter administravit. Postea depulsa à gubernaculis, conspiratione quorundam Saxoniq; Principum, abdidit sese in monastarium. Abductum hi à matre filium, fraude transtulerant in Saxoniam, consilium instruentibus, & adiuuantibus Episcopo Coloniense, & Ecberto Saxoniz Marchione, patruele Imperatoris: Ottone verò Saxone, cui nuper, Imperatrix, assensu Filij, Bauariā, cesserat, vt ab eo defenderetur, colludente. Huic rei prætexebant Imperium muliebre, & molliorem, ac delicatiorē adolescentis in gynæceo, educationē, qua effœminaretur generosus animus, ea ætate, quæ in gubernatione, & negotiis militaribus esset exercenda; cū, reuera, insidiarentur Imperio, quod se, vel ita cū adolescente recuperaturos, vt pro eo, omnia suo arbitrio, iudicioque constituerent, atque administrarent; vel, si is interiret, consuetudine tamē imperandi, interea ita confirmaturos esse sperabant, vt faciliè id resumerent, exclusis cæteris, freti scilicet potentia familiæ. Nam & Ludolphus, Ecberti pater, Conradi auxilio; quæ Ottones tenuerant in Saxonia, post Henrici Sancti mortem, receperat vniuersa, titulo Marchionum Saxoniz; & recens Otto dux, terrarum in Saxonia ad Visurgin, nouas intulerat in familiam vires, Bauariæ principatu, beneficio Imperatoris, ditatus, & multorum ei studia conciliarant, recentes de Sclauis victoria. Fuit autem hic Otto, vnus ex posteris Henrici, fratris Ottonis Magni, Bauariæ Ducis, Ecberti agnatus.

Hic

His ipsīs annis pubertatis Henrici, in viuis esse desierāt, Conradus Carinthiorum, & Otto Sueuorum duces. Hos ducatus pater Henricus tertius, permiserat Bertholdo duci Zaringiæ, in Sueuorum Brisgoia. Sed Henricus filius, excluso illo ab utroque, Carinthiis Ludolphum quendam cognatum suum, Sueuis Rodolphum comitem in Reinfelden, ducem dedit; qui consilio, & opera Rimoldi Episcopi Constantiensis, recēs potiturus erat nuptiis Mathildis, sororis Henrici quarti: qua iniuria Bertholdus grauiter offensus, cœpit de ultione cogitare, & fuit hæc, seu præteritio, seu exclusio Bertholdi, non minima sequentium turbarum causa. Duces Zaringiæ, nonnulli, propagant, ab Hugēberto, fratre Ditbergæ coniugis Lotharij, qui filius fuit Lotharij Imperatoris: nonnulli ab Ernesto Sueuo, supra memorato. Prosapia eorum extincta est, sub Friderico secundo. Rodolphum Reinfeldensem deriuant à Comitibus Auentici, qui sunt Habsburgenses.

Creuerat interea & licentia apud Saxones, militibus, abusu indulgentiæ, & licentiæ; sub impubere rege, à bellis ad latrocinandi consuetudinem conuersis. Horū numerus auctus, magnę multitudinis concursu, cū nactus esset ducem idoneum Ottonem, fratrem, ex ignobili concubina, VVilhelmi Marchionis Turingiæ, grassari iusto exercitu, pulsisque Principibus, igne, ac direptionibus deuastare Saxoniam cœperat. Hunc latronum exercitum Bruno, & Ecbertus fratres, Marchiones Saxoniz, copiis Imperatoris adiuti, supra Merzburgum, dissiparūt, ac deleuerūt, cū quidam Imperator puer, ad exercitum, in terrorem hostium, adductus, non procul à conflictu substitisset. Ceciderunt in eo prælio, Bruno, Ecberti frater, & latronum ductor Otto, cuius in Turingia hæreditatem adiit Ecbertus Saxonum Marchio, qui etiā paulò post mortuus est, relicto filio Ecberto, quem Echardū alij nominant. Cōdidit Ecbertus ille collegium canonicorum, in oppido Naumburgo, sede Episcopali ex Cyzico, eò translata.

Sed sedari hæc initia malorum, ab Imperatore, ubi adoleuisset, & sanari offensiones potuissent, nisi accessissent alia maiora. Iisdem enim occasionibus, ex imbecilliore ætate Imperatoris, insana ambitio, & Romano Imperio fatalis furor Pontificum accensus, denuò sese, & multò, quàm ante vehementiùs commouerat, ad tentādā denuò potentię Pontificię amplificationem, & Imperatorum oppressionem: Hildebrando, qui se Gregorium septimum

nominauit, fiducia Normannorum, contra leges veteres, quæ paulò ante Henricus tertius renouarat, audacter trāferente ad se ius, atque potestatem constituendi de electione Pontificum, ordinandique Episcopos, ac prohibente, ne peteretur confirmatio ab Imperatore; quod exemplum, cum successores, Desiderius, Urbanus, & Paschalis imitarentur, & incitarent Episcopos, & Principes in Imperatorem sua iura tuentem, Germania odiis inflammata mutuis, suisque inter se viribus crudeliter collisa, non tantum ex mutuis cēdibus, suo inundauit sāguine, sed exhausta viris, eneruataque belli, ac dignitatis præfidiis, pene in teriit: A

Prætexuit Pontifex nouæ Tyrannidi, liberiores vitæ, & dissolutiores mores Imperatoris adolefcētis; quem, cum auulsus à matre, velut à custode, sui iuris esse cōpisset, ex occasione liberioris vitæ, degenerasse in luxum, & lasciuiam, Pontificum assentatores declamitant: Fatentur tamen, indulgentia potissimū Episcoporum, id factum esse, quibus regendi, formandique adolefcentis cura deman- data fuit; & accusatur præ ceteris Bremēsis Episcopus. Alij, etsi aliquid desiderant, in moribus primæ adolefcentiæ Imperatoris, tamen in Pontificibus ambitionem, superbiam, & cupiditatem dominandi grauius, & veriùs accusant. Vt maximè enim fuerit adolefcentia Imperatoris dissolutior, nulla potuit tamen, vlliùs vel diuini, vel humani iuris specie, Romanus Pontifex, nec debuit propterea, rapta, & occupata tyrannide in Ecclesia, & Imperio, cōuellere, & euertere leges diuinas, & humanas, demoliri, aut saltem labefactare Monarchiam orbis Christiani, bellis ciuilibus committere inter se Principes Germaniæ, & prætextu impio religionis, sæuitiam exercere in optimos Principes, & reipub. amantissimos, quauis Cyclopica crudelitate immanio- rem. B

Sed redeo ad Henricum. Hunc fata ruentis Imperij, annum agentem decimum tertium, pene puerum è cunis extruserunt ad gubernacula, obiectum crudelissimis suorum odiis, perfidiosissimis Pontificum machinationibus, & callidissimè structis insidiis, difficillimis bellis externis, ac domesticis; quibus patria conflagrauit; per ætatē tamē, nulla re parem iis auertendis, aut amoliendis, quæ vndiq; parabantur, & intentabantur, vi, & fraude, in reipublicæ perniciem. Ex domestica matris disciplina protinus in aciem productum, velut ex vmbra, in lucem, cōtra fortissi- mos C

nos hostes, & dimicando fortunam belli experiri, priusquam arma, aut gestare posset, aut tractare didicisset, & Imperatoris obire, præstaréque munus oportuit, priusquam, quæ militem decerent, cognouisset.

A Primò auxilium tulit Salomoni Vngariæ regi, affini suo, quem Bela regno exegerat. Hunc, magna strage copiis Be-
le fusis, disiectisque, reposuit in regnum. Inde in Sclauos
Lusatios mouit; à quo bello feliciter confecto, reuertentem exceperunt seditiosæ conspirationes Saxonû; quas

B non habuisse aliam causam reperio, nisi odium Imperij alieni, conceptum ex opinione, & fiducia generis sui, confirmatûmque dolore repulsæ, quod præterirentur ab Imperatore, in gubernatione, & de negociis Imperij, quod consilia communicarentur cû aliis, ac sperarant. Accessit

C deinde innata genti libertatis cupiditas, quam longi temporis licentia acuerat. Huic aduersabantur, qui res Imperij, pro Imperatore administrabant, ac moderabantur; illo, vel propter imbecillitatē ætatis, vel nimio studio suarum voluptatû, si modo, quæ de eo, scriptis Pontificiorum prodita leguntur, vera sunt; non tantûm negligente gubernationis curâ, sed nimîâ permittente, atque indulgente illis, ex quibus pendebat. Consentaneû est, etiâ, hos ipsos multa iniustè, auarè, & insolenter ex affectibus, vel cõmodis suis statuissè, ac fecissè; concessæ potestatis abusu; quæ irritatis, & alienatis antea, *πρόφασι* præbuerunt speciosissimam ad Imperatorem criminandum. Vñtatum est enim, errata in gubernatione ab aliis commissa, ascribere, & imputare Principibus, quos opinio est corrigere multa, ac mutare posse, si res ipsi cognoscerent, & administrarent, vel suo iudicio, vel admoniti. Sed postea, ut fit, semel exulceratis animis, accesserunt plures aliæ causæ.

D Author, & dux conspirationis fuit Otto Bauariæ dux, quē paulò ante Imperator ablegarat in Italiam cum Episcopis, Coloniense, & Tridentino, ut obligatam iurisiurandi religione Italiam, confirmarent in fide, erga Imperatorē; & exigerent tributa vñtata. In eo itinere, quod familiarius se insinuasset Principibus Italicis Otto, venit in suspicionē affectati Imperij: nec temerè. Socios primos cõspirationis habuit Episcopos Magdeburgensem, & Halberstadensem, Magnum, & Hermānum Saxonix duces; Vdonem primū marchionem Brandeburgensem, Ecbertum marchionem Saxonix, & alios. Hos, cû primo occurssu fudisset, ad O-
E nestrū Turingiæ fluuium, auxiliis Rodolphi Sueui, Vñel-

F Author, & dux conspirationis fuit Otto Bauariæ dux, quē paulò ante Imperator ablegarat in Italiam cum Episcopis, Coloniense, & Tridentino, ut obligatam iurisiurandi religione Italiam, confirmarent in fide, erga Imperatorē; & exigerent tributa vñtata. In eo itinere, quod familiarius se insinuasset Principibus Italicis Otto, venit in suspicionē affectati Imperij: nec temerè. Socios primos cõspirationis habuit Episcopos Magdeburgensem, & Halberstadensem, Magnum, & Hermānum Saxonix duces; Vdonem primū marchionem Brandeburgensem, Ecbertum marchionem Saxonix, & alios. Hos, cû primo occurssu fudisset, ad O-
H nestrū Turingiæ fluuium, auxiliis Rodolphi Sueui, Vñel-

phi Bauari, Godefridi Lotharingici, Ernesti Marchionis Austriæ, & aliorum; Rodolphus bellum diremturus, sese interposuit, & Saxonibus, si, positis armis; deditiōem facerent, persuasurum se Imperatori, promisit, ne quid in illos durius statueret. Id, cum non obtinisset, Principibus deditiōe captis, & in vincula coniectis, sed è custodia rursus elapsis, animi vehementius incanduerunt, & odia magis sunt exacerbata. Otto Bauarus, etsi prælio nō interfuit, cōuictus tamen, de insidiis vitæ Imperatoris structis, Bauariam amisit, occupante eam VVelpho, beneficio, & concessione Cæsaris. Quare accensus Otto, percursa Germania, quos potuit, ad belli societatem concitauit.

Edixerat Gregorius Pontifex Episcopis, contra leges antiquas, ne distribui Episcopatus ab Imperatore pateretur, qui conferret vel indignis, vel non idoneis, neve ab Imperatore, in posterum, peterent sui confirmationem; & multò minus, ab hoc tot, vt ferebatur, contaminato vitiis. Pertinere curam illam, & ordinationem, non ad Principes politicos, quos rerum sacrarum deliberationem, tractationemve attingere, nefas sit; sed ad sacrum ordinem, & huius præsidem in primis, Pontificem Romanum. Quæ res, propter libertatis, & potentia maiorem spem, Episcopis gratissima, Pontificibus, ad eam tyrannidem adipiscendam, & exercendam, quàm affectarant dudum, accommodatissima erat. Idcirco facilius assenserunt Episcopi, & Pontificios conatus libentius adiuuerunt. Ad eas enim opes, quas, ex maiorum pia beneficentia, iam ante possidebant, maximas, ex hac constitutione, hoc accedere intelligebant, quod religiones, & res Imperij in posterum moderaturi, & alterum in curia pedem, alterum in Ecclesia habituri essent.

Formula Gregoriana decreti extat quæst. 16. cap. 7. Hoc edicto, quod fax fuit incendij, quo maiestas Imperij absumpta est, hoc ergo fissa Germania, discessit in partes. Saxones enim protinus ad Pontificias partes concesserunt, impium, & tyrannicum edictum amplexi; eò quòd Imperatorem odissent, & sublatum cuperent, quidquid euenerit de Imperatorum iure, authoritate, & potestate: cui enim soli, bello pares esse nequibant, eo se Pontificij anathematis fulmine armatos, facile superiores fore confidebant.

Imperator Romam, Pontifice citante profectus, vt religiosa humilitate crimina, quibus prægrauatus erat, partim excu-

excusando dilueret, partim pœnitendo expiaret, dum statutas, atque indictas, tyrannica Põtificum sentetia pœnas, pro ipsorum libidine, luit, ad valuas, & limina templorũ sese volutato, domi Pontificis, & Saxonum conspiratione,

- A** Imperio excidit. Interea enim Pontifex, vt alienaret ab Imperatore studia nationis Germanicæ, quem hanc Tyrannidem, & hos conatus vlturum esse, sciebat; decretum in Germania promulgarat, quo Henricum ex Ecclesia proscripsit, & miserat, hortatu Saxonum, ad Rodolphum Sueuorum ducem, nouo, & inusitato exemplo, coronam auream, cum hac inscriptione:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Et præceperat Episcopis, Moguntino, atque Coloniensi, hunc, deserto altero, vt complecterentur, ac sicubi opus

- C** esset, instruerent.

Rodolphus, etsi alienum à boni ciuis officio, videbatur, Principis, cui fidem dedisset, maiestatem lædere, & talis Principis, à quo affectus esset maximis beneficiis, persuasus tamen Episcoporum argumentis; quæ, in speciem, plena pietatis erant, non seruandam esse fidem excommu-

- D** nicato, quo cū nulla iuris, aut officij societas esse debeat, ne iudicaretur contra religionem facere, si non obtemperaret Pontifici, suscepit Cæsaris titulum. Moguntia ergo coronatus, mox Imperium inuasit, fretus & sua potentia, & studiis, atque auxiliis Saxonum, bellumque, quanta potuit vi, molitus est. Contulerunt se ad eum plures alij, aut veteribus, aut nouis iniuriis Imperatoris irritati, vt Bertholdus Zaryngiæ dux, Vvelphus, immemor acceptæ ab Henrico Bauariae, paulò ante, anno millesimo, septuagesimo primo. Et præter hos, Episcoporum magna colluies, inter quos præcipui fuerunt Moguntinus, Coloniensis, Salisburgensis, Vuirzburgensis, Magdeburgensis, & Halberstaden-
F sis.

- Rhenani, contra, & Franci detestati, & Põtificum, & cæ-
G terorũ, qui defecissent, perfidiam, duce Godefrido Bilioneo, dum absuit Imperator, quantas potuerunt copias, ad Imperatoris defensionem, coëgerunt, quibus Imperator, cū, admonitus ab Episcopo Argentinensi, clam ex vrbe Roma in Germaniam sese proripuisset, mox Rodolpho occurrit, immisso prius in Sueuiam nouo Duce, Friderico
H in Hohenstauffen, & Rodolphi præsidio Moguntia ex-
turbato.

Confluxit eum Saxonibus nouem iustis præliis. Quarto

Rodolphus profligatus, & lethalter sauciatus, ad Elistrum Myſia occubuit, amiſſa dextra, anno Chriſti milleſimo, octogefimo, Idibus Octobris. Vbi, cū iam expiraturus, dextra, quam in prælio amiſerat, allata eſſet, nimis ſero ſcelera, & perfidiam Pontificum deteſtatus: Hæc (aſtantium Epiſcoporum agmen allocutus) dextra eſt, inquit, qua Imperatori promiſſam fidem confirmaui. Hæc violata à me, vobis impulſoribus, fidei argumentum, & nefariæ perfidiæ veſtræ teſtis eſt, de qua vobis rationes reddendæ erunt Deo. Dextram Rodolpho, in eo prælio, præciſam eſſe perhibent, à Godefrido Bilioneo.

Imperatorem, cū ſignificatum eſſet, Rodolpho regiū extrui monumentum; reſpondiſſe affirmat: Non ſe inuideſe ei ſepulturæ honorem, ſed optare ſe potius, vt hoſtes ſui omnes talibus monumentis conditi ſint.

Rodolpho cæſo, totam belli molem è Germania cōuertit in Pontificem, diſcordiarum facem, repetiturus occupata ab illo Cæſarum iura, & labefactatam authoritatem eorundem vindicaturus, patris exemplo: ſed prius coacta Brixia Epiſcoporum Synodo, emiſſa anathematum fulmina à Gregorio, in authorem retoiſit, illo Pontificatu deiecto, & ſucceſſore designato Clemente Epiſcopo Rauennate. Hunc armata manu in urbem, poſt biennij obſidionem vi captam, introduxit, & Pontificis loco collocauit, ſolenni ritu conſecratum. Ab eodem Imperator eſt renuntiatus, cum vxore Bertha, anno Chriſti, milleſimo, octogefimo quarto.

Sed qui ſucceſſerunt Gregorio, quanquam pulſi vrbe, & exules, tamen telā ſclerum, & malorū, ab illo inchoatā, præclare pertexuerūt. Omnibus enim perfidiæ, & ſauitix modis, Imperatorem oppugnarunt. In ea expeditione caſtigauit etiam Normannos, qui Pontifici adhærebant.

Absente Imperatore, VVelphus Auguſtam occupat, quam mox, vbi rediit Cæſar, recepit. Saxones reparatis, à Rodolphi interitu, viribus, Imperatorem, Pontificis iuſſu, fecerant Hermannum Lotharingia Lucelburgica Principem, Iſlebij ad Hercyniam, qui, Henrico ad Vurceburgū ſuperato, vrbe potitus, ſed mox inde repulſus, cū recepiſſet ſe in Saxoniam, inſtauraturus bellum, deſertus eſt à focis. Is tandem, in oppugnatione quadam, vel lapide è muro præcipitato; vel, vt alij malunt, ruina portæ, cum multis aliis oppreſſus, miſerabiliter interiit, anno Chriſti milleſimo, octogefimo ſeptimo. Huius exemplo, nil terri-

tus

rus Ecbertus marchio Saxonie, Imperium arripuit, sed is quoque, anno quinto post, in molendino, prope Brunsvigam, à satellitibus Henrici circumuentus, & obtruncatus est.

A Tot aduersis præliis, vindictæ diuinæ exemplis, Saxonū impetus reclusus, non nihil deferbuit. Sed Pontificum rabies, è diuerso, adeò non est mitigata, vt furiosius exarserit. Nam Urbanus secundus, cū hac non successisset, alia aggressus Imperatorem via, concitauit in eum Conradum filium, ex prima coniuge natum, quem Italiae pater præfecerat, & hoc immatura morte perempto, Paschalis secundus, alterum Henricum, quem pater, alterius ingratitude nem puniturus, illo præterito, designauerat successorem. Hic rursus, ope Saxonum adiutus, patri certaminibus longis, & exagitationibus crudelibus, grauiter afflictus, & auxiliis sociorum, insigni perfidia nudato, Imperium tandem extorsit, Moguntino Episcopo, Pontificis iussu, nimis insolenter, & crudeliter, omnia ornamenta regia, in conspectu filij, ei detrahente; quam iniuriam, & contumeliā vlturus senex, cū bellum repararet, auxiliis Lotharingicis, Leodij mortuus est, anno ætatis quinquagesimo sexto, septimo Idus Augusti.

Anno Christi, millesimo, centesimo sexto.

Anno mundi, quinquies millesimo, sexagesimo octauo, cū regnasset annos quadraginta nouem.

E Hoc fine, vitam in terris clausit suam, Henricus quartus Imperator fortissimus, & bellicosissimus, patriæ amantissimus, maiestatis Imperij vindex postremus, & acerrimus, qui, cū sexagies bis acie dimicarit, expertus difficultates asperrimarum aduersationum, nunquam tamen despondit animum, neque semetipsum, aut eas res, quibus maiestas Imperij, maiorum constitutione, continebatur. destituit, aut prodidit.

G Etsi autem vicerunt magnanimitatem, & fortunam Imperatoris, aduersa fata publica ostendit tamen Deus illustribus, & tragicis summorum Principum exemplis, adesse se ordini politico, & legitimis magistratibus; hosq; tegere ac tueri, & iniustas ac seditiosas molitiones elidere, ac perfundare, iuxta dictum: Qui gladiū acceperit, gladio peribit. Dederunt enim pœnas, quotquot seditiosorum consiliorum fuerunt authores, & socij, ex ordine utroque, politico, & Ecclesiastico. Nam & in authores Pōtifices, atque Episcopos scelera redierunt sua; plurimi enim ex his in a-

cie interfecti sunt, & veteribus Principum in Saxonia familiis extinctis, deuenerunt Principatus ad alienos.

Ceciderunt in his bellis, Otto dux terrarum ad Visurgin, cum filiis Cōrado, patre stirpis Comitum Bichlingensium in Turingia, & Henrico Crasso Northemio, qui à Frisiis, ex infidiis, trucidatus est. Ottonem hunc, Ludolpho patre, ex posteritate Henrici Bauari, fratris Ottonis primi, ortū esse, supra dixi. Ducū Saxonie stirps defecit in Magno, ducē Saxonie, quem squalor, & sordes carceris consumpserunt: Ecberto Marchione Saxonie iugulato, concidit posteritas Henrici Aucupis. Vdone Marchione, à Bribislaao Obotritorum regulo pulso, & posteritate eius extincta, cessit Marchia Brādeburgensis Alberto Vrso, comiti Ascanie. Interfectus est & Gebhardus, Lotharij Cæsaris pater.

Mutauit tunc & Marchia Misnensis dominos. Cum enim mortuo Dedone Marchione, qui inter primos coniuratos fuit: & eius filio Dedone, etiā à proprio ministro cōfosso, Marchiam obtinuisset Henricus, Dedonis patruelis; Cæsar, quod ad Saxones ille transisset, eandem decreuit, & donauit Thymoni Magno, patrueli Henrici, præmium præstitæ fidelis in bello operæ: fuerat enim educatus apud Cæsarem. Sed hic eam, quod adhuc teneretur à Boëmis, cum vicina Lusatia, qui Henricum, mandato Imperatoris, expulerant, non possedit. Sed aliquantò post Conradus, filius Thymonis, Lotharij Cæsaris auxiliis, Boëmis eiectis, totam recuperauit, adiectis pluribus, quæ fuerant iuris, ac additionis comitum VViperti Groicensis, & Hermannii Binebergensis. Hic Thymo conditor est stirpis Marchionum Misnie, quæ paulatim aucta, illustratæque opibus, auctoritate, potentia, ex vbertate venarum metallicarum, & accessionibus Turingie, Saxonie, ac dignitatis electoralis, magnam consequuta est celebritatem, virtute præcipuè, sapientia, moderatione, & iustitia, quorum extant documenta, pulchrè cōstituta iudicia, respub. honestissimis legibus ornata, scholæ, & Ecclesie florentes, doctrina, & disciplina, gens exculta literis, & humanitate.

Lusatia bonam partem Misnensibus ademerunt Boëmi, quorum ducem Vratisslaum, ob præstitam cōtra Saxones, fidam operam, Cæsar creauit regem, septimo decimo Calend. Iulij, anno Christi millesimo, octogesimo sexto, in vrbe Pragensi. Tribuunt hoc alij Friderico Barbarossæ.

VVelphum, quem ad Rodolphum descivisse diximus, captum in acie, carceri inclusit, ex quo elapsus, & cum viginti

ginti annos exulasset, Imperatori reconcilatus, Bauariam recepit.

Dedit pœnas & Henricus quintus, filius, iisdem artibus Pontificum euersus, quibus ipse patrem excusserat, sicut veteri versu dicitur.

A Ταῖς αὐταῖς τεχναῖς τῆς ἀλώσεως, αἵσθησεν ὁ παῖρ ἑν.

B Antecesserunt hos motus prodigia plurima; arsit cometa aliquot menses, fulsere igneæ acies, exauditi sunt strepitus configētium exercituum, visa arma in cœlo cruenta, & obsessæ ciuitates, faces ardentes, iacula ignita, monstrosi partus editi, loquuti infantes in utero materno, patres fracti fluxere sanguine. Durauit autē hoc bellum, perfidia Pontificum excitatū, annos totos triginta octo, à reditu Henrici ex vrbe Roma, vsque ad obitum eius; in quo, etsi vicit ipse crebrius, quàm victus est; cessit tamen tandem pertinaci superbiæ, & improbitati filij, nō animo fractus, sed superatus fatali ruina Imperij, perfidia, & Pontificum, & suorum euersi: hoc felicior hostibus, quod inter tanta certamina, & pericula, intērque tot modis structas insidias, tantū seruatus diuinitus, præsentia, ac vindictæ diuinæ exempla, in ruina hostium, atque intetitu spectarit, florens adhuc autoritate, & potentia; cū præcipuū seditiosæ coniurationis socij, intra annos decem, & septem, interiecerint tragicè. Rursus, post mortē, duabus de causis, infelicior iisdem; primū, quod illis, ritu Christiano, honorificè sepultis, ipse caruit honore sepulture totos annos quinque, Pontificibus non contentis crudeli exagitatione viuentis, sed, hyenarum instar, rabie immani, in cadauer etiam desquientibus. Nam, post quintum annum, demum Leodio, Spiram translati, & prope patrem collocatus est. Deinde, quod ab adulatoribus Pontificum, illi, à seditionibus, propter obedientiam erga Pontificem, celebrantur: Hic, pro rebus, ex usu, & dignitate Imperij fortiter gestis, non multo clementius tractatur, quā exagitatus est à Pōtificibus ipsis. Sed compleri oportuit, quod de Idolo Vastaturo Ecclesiam Filij Dei, prædictum est à Daniele, & Christo. Oportuit Pōtiffes parricidiis, & perfidia irruere in Ecclesiam; & oppressis iis, qui idolomania abominationes, piorum opera, prohibitori fuissent, tyrānidem constituere, conflata ex idololatria, erroribus, abusibus, libidinibus, & iniustis cædibus. A qua liberatos nos esse, Deo gratias agamus, & precemur ardentibus votis Filium Dei, ne lucem doctrinæ suæ, quam immensa boni

tate nobis, ex caligine tenebrarum pontificiarum, reddidit, veram Dei inuocationem sinat extingui.

Vxor Henrici prima, fuit Bertha, filia Ottonis marchionis Italiae, ex qua nati filij Conradus, & Henricus. Conradus, cum à patre constitutus esset gubernator Italiae, persuasum Pontificis, ducta filia Rogerij Normanni, regem se Italiae nominauit, Pontifice proclamante. Sed paulò post, diem suum obiit, Florentiae sepultus. Henricum, Conrado praterito, pater regem fecit, anno Christi, millesimo, nonagesimo nono, quæ res, si Conradus vixisset, ciuile bellum paritura fuisset. Sed malam patri gratiam degener filius reddidit. Natae sunt, ex eadè, duæ filiae. Primam Agnetam, pater despondit Friderico in Hauhenstauffen; cui, Rudolpho affine cæso, Sueuiam attribuit. Filius Henricus, Friderico mortuo, eandem Leopoldo, marchioni Austriae, iunxit. Altera Bertha nupsit Marquardo seniori, duci Carinthiae, & marchioni Stiriae. Prima vxore mortua, anno Christi, millesimo, octogesimo septimo, Moguntiae primum, deinde Spire sepulta, duxit aliam Praxeden, viduam Vdonis marchionis Brandenburgensis, filiam regis Russorum, cum qua nuptias celebrauit Coloniae, anno Christi, millesimo, nonagesimo quinto. Ex qua, an sobolem suscepit, non constat.

Hoc Henrico imperante, suscepta est expeditio in Asiam, ad urbem Hierosolimam recuperandam, duce Godfrido Bilioneo, de qua paulò post.

Idem Pontifex Gregorius septimus, vindicatae potentiae, & usurpati noui iuris primus author, prohibuit etiam sacerdotibus vxores, interdicto seuerissimo, & contracta coniugia diuulsit in Germania: qua lege, horribilis impuritas in mundum introducta, & accumulata est; sed Pontifices hanc turpitudinem, & obscenitatem insuper confirmarunt immanitate. Iugularunt enim Sacerdotes, qui vxores, castitatis causa, duxissent; quos quidè veteres canones tantum officio priuant. Euangelium docet coniugium nulli mortalium, ad hoc idoneo, interdicendum esse, & leges prohibentium, vocat doctrinam daemoniorum. Et in signa Antichristi, apud Danielelem, recitatur, quod sit futurus osor mulierum: quo dicto significatum est, odium coniugij, & turpitudine flagitiorum. Sed accommodata fuit hæc lex opibus, potentiae, luxui, & otio collegiorum, cui, vt dignitatem ordinis amplificarent, assuerunt commentum aliud, apertè blasphemum, ex profanatione Cœnae Domini-

A minicæ: Neminem, nisi Sacerdotem cœlibem, & ritu Põti-
ficio initiatum, cõsecrare, id est, substantiã panis, & vini,
in Missis theatricis, mutare posse in substantiam corporis,
& sanguinis Christi; quæ, cùm alterius sint loci, non proli-
xius hic eam attingam.

HENRICVS QVINTVS, CO-
gnomento Iunior

B **H**enricus filius, Henrico patri, incitatione Pontificum,
seditioso, ac parricidiali bello, improbè, & inclemẽ-
ter diuexato, & tandem debilitato, Imperium pri-
mò, mox etiam, crudeli parricidio, vitam insuper eripuit,
enecto illo dolqribus animi, anno Christi, millesimo, no-
C nagesimo septimo. Id, quanquam errori potius tribuo, in
quem superstitionis, & falsæ persuasionis fascino, à Põtifi-
cibus inductus fuit; qua cupiditati Imperij, quod hæc non
plus valuisse in animo, & per se generoso, & religione
Christiana delibuto, quàm pietatẽ erga patrẽ, memoriã-
D quẽ accepti ab eo Imperij, plane mihi persuadeo, & miri-
ficè moueri, percellique animos, mentione, & prætextu
religionis, certum est: dedit tamẽ pœnas, iisdem inuolutus
seditionibus, Pontificum artibus, & eadem de causã, pro-
pter quam, patrem ipse oppugnarat, verũtamen, quòd sta-
tim, mutata volũtate, litem mouit, ac bellum Põtificibus,
E de eadem causã, quam bello, contra patrem defenderat,
excusari iniusta eius crudelitas, erga patrem, nõ potest: o-
stendit enim, causã illã, patri iusta arma induisse. Quod
rursus deinceps, seu motus magnitudine seditionum, seu
F fractus anathematum diris, cessit importunitatĩ Pontifi-
cum, & prodita his libertate, ac dignitate Imperij, suscepit
exitiale reipublicæ, & Ecclesiæ Tyrannidis pontificiæ iu-
gum, odio digna est neglecta, vel violata potius pietas, &
fides erga patriam.

G Solus rerum potitus est, post obitum patris, initio pœnas
bello exegit ab iis, qui, sollicitati ad defectionem, disce-
dere ab Imperatore legitimo, noluerãt, inter quos fuerũt
Henricus Lotharingiæ dux, & Robertus, qui Plandren-
sium comes fuit, cum aliquot ciuitatibus, quarum præci-
pua Colonia. Noribergam enim, paulò ante captam, fũdi-
H tũs euerterat. His vindicatis, atque in fidem, deditiõne
acceptis; Almo Vngarico regi opem tulit, contra Calomã-
num, adiutus à Suãtopulto Boëmo; sed conatu irrito. Mox

eodem socio, tentauit Polonos, qui tributa Imperio, ex p^{re}dicto, & oblatione debita, denegabant. Sed quòd, dilapsis, ob eandem clandestinam sui ducis Suantopulti, Boëmis, diffideret reliquis copiis, abduxit exercitum ab obsidione Clogouix, consilio VVipperti comitis Groicensis, & cum Polonis transegit.

Hinc Romam profectus est cū exercitu, vt renūciatetur Imperator, & vt vetera iura conferendorum Episcopatum vindicaret, atque assereret: quæ Pontifices iam, tanquam sua, vsurpabant. Quā de re, quā primū innotuisset Imperatoris consilium, Paschalis Pontifex, tantam concitauit in eum repentē seditionem, vt Imperatorem ipsum dimicare de vita, & fortunis suis oportuerit. Idcirco, postquam, multa ciuium cæde, seditionem compressisset, discessit ex vrbe ad montem Sotactis, abducto eò secum Pontifice, vbi transactis rebus, annuit Pontifex, se nihil derogaturum potestati Imperatorum. Reuersis itaque ambobus ad urbem, Pontifex & Henricum proclamauit Imperatorem, & publica trāfactionis, ac decreti promulgatione, vetera iura confirmauit; quòd factum est anno millesimo, centesimo, vndecimo.

Antecessit hos motus, cometes; qui diu fulsit, & iudicatus est minitari Italia.

Sed vix erat ab vrbe digressus Imperator, cum Pontifex decreta illius rescidit vniuersa, & sua retractauit promissa, additis insuper diris, atque execrationibus, & incensis, atque impulsis Saxonibus, ad nouas seditiones; qui iam ante, extincto Ulrico Saxonix Marchione, quem, Echaro successorem datum esse, coniicio; etsi de origine certi nihil annotatum reperio, armis inter se contendebant de illius hereditate. Fax seditionis fuit Albertus Episcopus Moguntinus, vir sceleratus. Hic peruolitata Saxonia, quos potuit ad bellum excitauit, ac compulit.

Coniunxerunt sese ergo cum Lothario Saxonum duce, qui, vt dicemus, Saxonix omni, magna ex parte, beneficio Henrici quinti, dominabatur, multi alij, vt VVippertus comes Groicensis, Rodolphus Marchio Brandenburgensis, Otto comes Ascanix in Ballenstet, Sigefridus Palatinus Saxonix, cui, non multò ante conuicto criminis læsæ maiestatis, Imperator vitam condonarat, & pœnam perpetui carceris, ad quem fuerat condemnatus, iudicio, & sententia procerum Imperij. Hos, cū, magno superatos prælio, dissipasset; in quo Sigefridus Palatinus occubuit, celebrauit

A brauit deinceps nuptias Mogútiæ, cum Mathilde Anglo-
rum regis filia; vbi, etsi Lotharius Saxo, longa indutus ci-
nerea veste, supplex coram Imperatore, deprecatus est
moti belli culpam, tamen, paulò post se à data fide rursus
auertit.

Post nuptias, arma moturum in Frisios, nouæ Principum
defectiones retraxerunt. Magnas enim coëgerant copias
Saxones, ducibus Lothario, & Episcopo Halberstadenſi;
B quibuscum congressus, ad filuam, in comitatu Mansfel-
denſi, VVelphici saltus nomine, in historiis, ab hoc prælio
celebrem, victus, ac repulsus, amisso præcipuo duce, Hoge-
ro, comite Mansfeldenſe, fugit. Dimicatum est tertio Idus
Februarij, anno Christi, millesimo, centesimo, decimo
quinto. Enituit in hoc bello virtus, & inclaruit nomē Ot-
C tonis, comitis Ascaniæ, in Ballenſtet: qui duo Sclauorum
millia, auxilium latura Henrico, itineribus interclusis, cō-
cidit eodem tempore. Hic, antiquissimo propagatus ſtem-
mate, comitum Ascaniæ, ad Hercyniam, genuit Albertum
Vrſum, conditorem trium amplissimarum familiarum in
D Germania, priorum Saxonie ducum, marchionum Bran-
deburgensium veterum, & principum Anhaltinorum.

Quod ergo & odia ingrauescerent, & dissidia domestica
augescerent indies magis magisque, atque gliscerent, Im-
perator cessurus furoribus hostium, abiit in Italiam, acci-
E tus ad capeſſendam hæreditatem viduæ Mathildis, quæ
soror fuit Ecberti marchionis Saxonie. Sed cū Pontifi-
cum rabies istic quoque consistere eum nō pateretur, ir-
ritatus tot iniuriis, Gelasium, qui Paschali successerat, de-
iectum de Pontificatu, vrbe pepulit, suffecto alio Burcino
F Hispano, Episcopo Bracharēſi, quem Calixtus, Gelasij suc-
cessor, Sutrij, captum misit in exilium, Imperatore excom-
municato. Frustratus ergo omni in Italia cōnatu, rediit in
Germaniam, Moguntinos, propter perfidiā Episcopi mul-
tipl. cem, puniturus; sed territus contrario apparatu Saxo-
G num, quos, per Moguntinum; Pontifex inflammare non
ceſſabat, destitit ab incepto.

Sic expugnatus tandem, & perpulsus, Pontificum perti-
nacibus machinationibus, & suorum infinitis seditionib.
fatali furore in perniciem patriæ cōmotus; cū vrgere,
H & flagitare Episcopi non desinerēt, de suo iure aliquid vt
remitteret, tranquillitatis publicæ cauſſa, consensit in Pō-
tificum postulata. Quod cū VVormatiæ, in magna ho-
minum frequentia, publicatū eſſet, anno Christi, millesi-

mo, centesimo, vicesimo secundo, nono Calend. Octobris, applausus sequutus est ingens populi, stolidè acclamantis, & inani spe tranquillitatis futuræ, gratulantis sibi Tyrānidis pontificiæ impium, & crudele iugum.

Ita constituta magna sapientia, & quodam quasi præsa-
gio malorum, quæ ambitio, & superbia Pontificū Impe-
rio, & Ecclesiæ esset inuectura, si nō coërceretur: Ita ergo
constituta, sancitæque à Carolo Magno iura Imperatorū,
& annos trecentos cōseruata, atque defensa, seditiosa do-
mesticorum conspiratio, fatali successu, in Pōtificum gra-
tiam, pene vno momēto elisit, atque euertit. Quibus ma-
lis in Ecclesiā, & Republicā, hæc cōcessio causā præbue-
rit; quæ damna dederint Pontifices, hac Tyrānide armati?
quid non tentarint, vt labefactatam, penēque proiectam
Imperatorum authoritatem, penitus conculcarent? deni-
que quoties, horum crudeli impulsu, Germania cōcitata,
ruerit in sese, & suo perfusa cruore, maduerit, ac rubue-
rit, senserunt, & deplorarunt maiores nostri.

Eripuerunt Pontifices, huius cessionis prætextu, vniuer-
sæ Ecclesiæ, violenter, legitimam clauium potestatem, se-
que finxerunt constitutos esse diuinitus dominos, & iudi-
ces omnium Ecclesiarum, Episcoporum, pastorum, re-
gum: deniq; orbis Christiani totius, in negotiis vniuersis,
Ecclesiasticis & Politicis; Episcopos coëgerunt à se accipe-
re ius exercendi muneris sui, & ad clauē annexuerunt li-
centiam instituendi nouos cultus diuinos, & serēdi leges
nouas; quas, qui transgrederentur, eos licere pronuciare
amputata, & reiecta membra corporis Christi, seditiosos,
hæreticos, schismaticos, & addicere perpetuis suppliciis.
Denique telo excommunicationis, terrenas ditiones, ac-
quisiuerunt; reges stabilierunt, & euerterunt.

Ex his, quæ secuta sint, ante oculos, & in conspectu est.
Germania spoliata, & ornamentis dignitatis, & præsidiis
stabilitatis suæ, redactaque in captiuitatem turpissimam,
pauit, & expleuit immania odia, & turpem luxuriam Ro-
manorum Pontificum, mutuis inter se cædibus Principū,
in bellis ciuilibus, pene continentibus, & pecuniæ, ad lu-
xum Romanum, profusione. Imperatorum, quæ fuit alia
conditio, quàm vilissimorum mancipiorum? quorum, qui
non annuerunt omnibus Pontificum postulatis, quas di-
ras, & execrationes, quas aduersationes perpeffi sunt? Re-
ligio verò, quod omnium maximè deplorandum est, do-
ctrina, & ritibus à Deo auersa, & ad idola, ac superstitionem

A nem conuersa, seruiuit superbix, auaritiæ, & tyrannidi eorundem, sicut ostendunt repetiti, inde vsque ab Henrico quarto, canones, dogmata noui, & idololatrici cultus, commenta indulgentiarum, & totum chaos errorum, atque abusuum, quibus fuit huc vsque Ecclesia oppressa. Tantam vim habet superstitio, quando occupatas, & obsessas hominum mentes, deuinxit, & excæcauit.

B Sed ne ita quidem, Henricus, placatis uti Saxonibus, potuit. Nam & per se Lotharius nouis studuit rebus, & sororem viduam Hollandicam impulit ad res, in Belgico, nouandas: quas, cum sedasset Hæricus, subsidio venit socero, regi Anglico, bellum gerenti cum Ludouico Gallo. Tandemque rebus in Germania superiore, Bambergæ, compositis, profectus Traiectum, illi, quoque oræ redditurus pacem, in morbum incidit, quo extinctus est, decimo Calen. Augusti.

Anno Christi, millesimo, centesimo, vicesimo quinto.

Anno mûdi, quinquies millesimo, octogesimo septimo, cum regnasset annos nouemdecim.

D Ex vxore Mathilde, cum sobolem non suscepisset, Franciam attribuit Conrado Sueuo, filio Friderici ducis Sueuiæ in Hohenstauffen, qui, post Lotharium, imperauit. Hic instaurauit urbem Noricam, & monasterium ibi condidit ad S. Ægidium. Nam, ut vera pietas, initio necessarios propagandæ doctrinæ Episcopatus: ita superstitio postea, monasteria, velut præfidiarias arces, & propugnacula Pontificij regni, condidit, cumulauit, & locupletauit, inuecto, & stabilito cultu idoli, in Missa priuata, & repositione, circumgestatione, & adoratione panis.

F Huius Henrici seculo, circiter annum Christi, millesimum, centesimum, vicesimum quartum. Otto Episcopus Bambergensis, de cuius stirpe supra quædam monuimus. Gentem Pomeranicam conuertit ad fidem Christianam, ducebatur Bertislao, & Casimiro, Christianis sacris initiatis: unde cognominatus est Apostolus Pomeranorum Casimirus, Ottonis suasu, Episcopatum condidit in celebri Emporio gentis Iulimo: quo à Danis deleta, sedes Episcopi translata est Caminum. Filiis Bertislai, Bugislao, & Casimiro, Fridericus Barbarossa, in bellis Saxonis, ducali dignitate, & priuilegiis decoratis, locum tribuit inter Principes Imperij. Grassata est & pestis sæuissima, qua extincta esse perhibetur pene tertia pars hominum.

LOTHARIVS SAXO.

Interierat, vt dixi, in bellis Henricorum flos Principū,
& nobilitatis Germaniæ: neque vlla ferè reperiēbatur
pars, quæ dominos non mutasset. Imperatores enim ali-
bi alios in loca casorum promouerunt, vel translatos in
ordinem superiorē, vel ornatos noua dignitatē, pro me-
ritis, & fide in bellis præstita. Nondum de flagrant tamē,
ex æmulatione, & inuidētia, contentionēq; de Imperio,
nata odia, quæ in successores, velut lege hæreditaria, pro-
pagata, in nouum mox erupuerunt bellum. A

Ex mutationibus, creuerat præcipuè potentia Conradi,
& Friderici patruelium, in Sueuia, & Francia orientali, de
quibus paulò post, & Lotharij in Saxonia. Inter hos, Con-
radum scilicet, & Lotharium, graue certamen de Imperio
exortum est, Lothario subnixo nouorum clientum in Sa-
xonia subsidiis, & Henrici Superbi Bauari societate, cui
filiam desponderat: Conrado frecto coniunctis Francorū,
ac Sueuorum viribus, studiisque ceterorum Principum, &
ordinū, qui memores seruitutis perpeſſæ sub Saxonibus,
ne amissam Imperij possessionem illi recuperarent, pro-
hibere cupiebant. Erat verò Conradus natus ex Henrici
quinti sorore, cuius pater Sueuiam soceri Henrici senio-
ris, ipse Franciam orientalem, iunioris beneficio, obtinue-
rat. Idcirco Imperium etiam, quodam iuris titulo, propter
matrem, sibi vendicant. Hunc sequebantur Fridericus
Sueuus patruelis, & Leopoldus Austriacus. B

Saxones è conuerso, indignum arbitrati, & sua, & maio-
rum virtute, se gentem liberam, & Imperio assuetam, ab
omni gubernatione excludi, & aliorū authoritate, velut
mancipia regi, præsertim cū, hisce proximis annis, Im-
peratores Francicos parū clementes essent experti, repe-
tendum censebant Imperium, quod maiores magna cum
laude gesserant, & magno suo cum cōmodo, velut colo-
niis Principum ex Saxonia, in reliquam Germaniā dedu-
ctis, atque in prouincias distributis: vnde & opes, & vires
gentis creuerant. Hæc opinio vehementer extimulabat,
& acuebat in animis, naturā genti insitam dominandi
cupiditatem, ac libertatis amorem, & studium. C

Lotharius cæteros antecellebat authoritate, & opibus.
Is natus patre Gebhardo, comite in Supplenburg, & Arn-
sberg, antiqua stirpe comitum Querfordi, ad Hercyniā,
Hærico quinto adhæserat contra patrem. Ab eo, nauatę o-
peræ præmium, consequutus erat Saxoniam vniuersam. D

Et si

Et si enim filias Magni ducis Saxonie, qui masculam sobolem non reliquit, duxerant in uxores, unam Helicem, Otto Ascanie comes, alteram VVlffhilden, VVelphus Bauarus, spe potiundi Saxonia: tamen his Hericus prætulerat, propter auxilia, contra patrem præstita, Lotharium, cui iam antea Rixa coniunx, nata Henrico, comite Northemij, de quo dictum est, & Gertrude sorore Ecberti Marchionis, attulerat dotis loco, consensu Imperatoris, & subditorum, auitam regionem eam, quæ ad Visurgin est, à patre Hericico, alteram quæ ad Brunsvuigam, ubi Marchionum Saxonie sedes fuit, à matre Gertrude: Et munierat sese Lotharius affinitate potentis Principis, Henrici Superbi. His confusus rebus, & opinione virtutis, ex memoria primorum successuum, quibus Henricum quintum debellarat, & eneruarat, accedentibus insuper incitationibus sociorum, præsertim Episcoporum, inuasit Imperium contra Conradum: sunt, qui pertractum eum ad Imperium fuisse perhibent, Alberti Moguntini, & legati Pontificij consiliis, Hos consentaneum est, res ad Lotharium traxisse, opinione, & spe, quam de eo conceperant, quod religione, & fide non minore suscepturum eum defensionem, & amplificationem dignitatis Pontificie, confiderent, collocatum in Imperio, & publica armatum autoritate, quam fecisset antea priuatus. Et cœperant iam Pontifices, quanquam repugnantibus Principibus, ingerere sese, ac miscere consultationibus publicis, quæ de Imperij summa, & electione instituebantur, non eò tantum, ut extortam recens Henrico potestatem, creandorum Episcoporum, consuetudine, & usu ratam facerent, sed ut huic aliam insuper adiiceret, quam vsurparant paulò ante, cum nouo, & inusitato exemplo, Henrico quarto in ordinem redacto, successorem dederant, scilicet, ut Imperatores, quos vellent, admitterent, quos nollent, aut reiicerent, aut amouerent.

Conradus, ubi præsidio firmasset vrbes Imperij præcipuas, Vlmam, Noribergam, Augustam, relicta Germania, in Italiam contendit, omni spe posita in celeritate, scilicet, ut Imperium Lothario, impetrata renuntiatione, præriperet: & iam occupata Longobardia, rem eò deduxerat, ut Modociæ Mediolanensis Archiepiscopus, coronam ferream ei imposuerit. Sed spe pariter, & Imperio excidit, repulsus ex Italia, anathemate Honorij Pontificis, qui Lothario fauebat, Lotharij in Germania successibus territus: qui, ad Imperium adipiscendum, plus positum ratus in Germani-

co robore, cum vrbes, quas Conradus munierat, præfidiis vel vi eiectis, vel deductis, recepisset; Vlma diruta; nō magno negotio, eum ex Italia retraxit, in qua, propter factionum, ac dissensionum studia, Germanicis orbatus auxiliis, alioquin consistere non poterat, domi aditus ad Italiam omnes præcludente, & commeatus intercipiente Hérico Bauaro, qui & Fridericum Sueuum, patruelem illius, depulerat, & Boëmos, subsidio vêturos Friderico, auerterat.

Reuersum in Germaniam Conradum, & spem Imperij abiicientem, Lothario reconciliauit S. Bernhardus Clareuallēsis, qui illa ætate floruit. Huius Bernhardi scripta, etsi plena sunt superstitiosis opinionibus illius temporis, tamen doctrinam de Iustificatione hominis, coram Deo, ex misericordia, per fidem, in vnicum Mediatorem Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christū, rectē eum intellexisse, ac tradidisse testatur. Extat in concione de annūciatione dictum, quod perspicuē, & propriē recitat sententiam Pauli, & nostrarum Ecclesiarū, de Iustificatione: Necessesse est primò omnium credere, quod remissionē peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiā Dei. Sed adde, vt credas & hoc, quod per ipsum peccata tibi donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus sanctus, in corde tuo, dicens: Remissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus iustificari hominem per fidē. Et similia testimonia plura leguntur, in eius scriptis, quæ ostendunt minūs aliquantò, illo adhuc tempore, corruptam fuisse aliquorum capitū doctrinam, quā regnum superstitionum deinceps, tyrannide Pontificum stabilitum, & amplificatum, munimentisque regnorū, & maximarum opum subsidiis, fultum, prorsus extinxit.

Apparet etiam monasteria tūc, nondum à prima, & vetustissima forma, atque consuetudine scholarum, prorsus fuisse mutata, sed pristini moris aliquid cōseruasse, exercitiis pietatis, doctrinæ, & studiorum. Collegia Ecclesiarū initio constituta erant, vt essent scholæ, & mos fuit in his collegiis, adolescentiam Christianis, & literis, & moribus formate, quod institutum, cum videretur vtile moribus publicis, maiores nostri, pio studio, ea locupletarunt, ne vnquam deessent sumtus necessarij discentibus. Postea, cum pietati superstitio successisset, & pro Euāgelij doctrina, receptæ essent leges Pontificum; collegia, quæ fuerant hætenus conuentus studiosorum, paulatim ad sacrificos translata, opes verò collegiorum in luxum Romanæ superbiæ

- perbiæ, atque otiosorum hominum voluptates, profusæ sunt, scholis abolitis. Docendi verò prouincia delegata est familiis monachorum, non Christi, sed Benedicti, & Bernhardi nomen profitentium, & sectantium, vt iactitant
- A** præcepta. Sed collegiorum exemplum hi quoque sequuti, cum superstitionem quæstuosiorem docendi laboribus, experirentur, literas, vnà cum docendi munere, deseruerunt, nouam viuendi formam commenti. Redactæ sunt ergo scholasticæ operæ, studiis pene vbique sepultis, post
- B** Sueuorum Imperium, ad nouos regni Pontificij fœtus, scilicet ad Mendicantium Monachorum agmina, qui, fœcundissimo prouentu, his postremis annis ducentis, vbiq; locorum & gentium, matre superstitione, patre Pontificum tyrannide, editi: sed diuersitate, ac dissimilitudine professionis pene infinita, commentis suis, compleuerunt orbem terrarum, & tyrannidis Pontificiæ leges, cum exasperarunt, tunc executi sunt acerbius, multò, quàm Pontifices ipsi, eoque restandem perduxerunt, vt ipsis etiam Pontificibus formidabiles essent. His doctrinæ custodibus, & occiderunt literæ, & interiit pietas Christiana, antiquata doctrina Euangelij, rectoribus studiis deletis, superstitionibus cumulatis, ita vt necessitas coegerit bonos, & salutares Principes cogitare, de scholarum instauratione, in quibus,
- D** postquam cœpta essent restitui, & excoli liberalium artium, ac linguarum studia, paulatim depulsa barbarie, philosophicarum opinionum, & putidæ, sordidæque orationis, redditus est tandem, etiam Dei immensa benignitate, suus nitor, splendorque doctrinæ cœlesti. Hæc ita euenisse, manifestissimum est, historias consideranti.
- E** Sed ad Lotharium redeo. Is bis duxit exercitum in Italiam. Primùm rogatu Innocentij Secundi Pōtificis, vt excitatos, contra eum tumultus, in vrbe Roma, electione Anacleti, sopiret. Quo tempore, postquam reduxisset Pontificem, quem factio contraria, vrbe eiecerat, vicissim ab eo renuntiatus est Imperatori; sed vetera Imperatorum iura, cum se repetiturum ostendisset, Pontifice, ne id tentaret, deprecante, cessit, persuasus S. Bernhardi, quem secum adduxerat, precibus, seu religione, qua nihil in animis maiorum Principum potentius est, seu spe firmioris concordia, atque coniunctionis inter distractos animos, ordinis vtriusque, sacri, & politici, seu metu scruiorum bellorum, quod intelligebat, non quieturos esse Pontifices. Sed nocuit plurimùm, vt dixi, Ecclesiæ; & reipublicæ hæc con-
- P. iiij.

cessio. Nam verè patefecit fenestram illis, ad omne nequitia, & crudelitatis genus, impunè exercendum.

Secundò venit in Italiam, euocatus contra Rogeriù Siciliæ regem, qui in bona Ecclesiæ inuolarat. In ea expeditione, quòd tota, vltra, citraque Apenninum, Italia domita, captis vrbibus, Rogerioque profligato, auxit opes, dignitatem, & potentiam Romani Pontificis, vnus cum Carolo Magno confertur, quam fortasse non meruisset laudem, si minùs indulgisset Pontificibus: aut, si tam Imperij, quàm Romanæ sedis potentiam extulisset. Cùm enim excelluerit, sapientia, pietate, virtute, industria, & felicitate, & Italiam beneficiis affecerit maximis, non tamen tam hæc celebrantur, quàm quæ in Pontifices collocauit. A

Sunt reuera hæc beneficia summa restitutio dulcissimæ pacis, ex longis, & asperrimis bellis; & iustitiæ, ac legû, ex longa rerum perturbatione. Vtroque autem nomine, de Germania, & Italia, Lotharius præclarissimè meritus est. Nam & pacem vtrique, quantum in ipso fuit, reddidit: etsi diuturnam esse, non siuerunt Pontifices, & eandem, ceu muniuit præsidio legum, reuocatis in lucem, & ad vsum, veteribus legibus Romanis. Eo enim tempore, quo Italiâ Longobardi, & Franci dilacerarunt, paulatim ibi cùm forma iudiciorum mutata esset, barbarici mores recepti erant, & Romanæ leges, his oppressæ, conticuerant. Conseruauit tamen studia veteris illius doctrinæ, sicut aliarum artium Græcia, Constantinopoli: & extant adhuc commentarij in ius Romanum, scripti Constantinopoli, similes glossæmatis, & enarrationibus doctorum Italico- B

rum. Ideò, cùm Italia à Germanis pacata, Ottonum tempore, quasi respirasset, & paulatim mores barbaricos emendaret, homines ingeniosi, excellentes dexteritate iudiciorum in negotiis, & instituti, atque exculti doctrina Constantinopolitana, odio, & fastidio barbaricarum consuetudinum, cœperunt ius Romanum desiderare. Ita paulatim celebrari hoc studium cœptum est. C

Sed Henrici quinti tempore, fuit in Italia vir summæ authoritatis Irnerius, qui gubernauit eas partes, quæ tum erant Romani Imperij. Is, cùm esset eruditus, fortasse Constantinopoli, aut ab iis, qui audierant Constantinopolitanos, sæpe ritus barbaricos in successionibus, & aliis negotiis, ex iure Romano, aut correxit, aut moderatus est. Grauius autem quassarant Italiam, bella Henrici quarti, quibus, vt fit in bellis ciuilibus, patrimonia multorum transf- D

lata E

lata fuerunt ad alienos. Ex ea calamitate, non nihil recte auit eam prudentia, & moderatio Irnerij, qui, cum posteritati etiam consulendum putaret, cupiebat, autoritate Imperatoria, proferri rursus ius Romanum, ut certe leges, & eruditè scriptæ extarent, & vitarentur occasiones discordiarum, quæ, ex incerto iure nasci, consueuerant. Hic Irnerius, cum fides eius, & integritas perspecta esset, in gubernatione eius, & integritas perspecta, auxisset auctoritatem, nactus Imperatorem Lothariū Saxonem, minus impeditum bellis ciuilibus, & qui plurima ad tranquillitatem retinendam necessaria constituit, fuit huic hortator, ut præciperet causas diiudicari ex legibus Romanis, & ut curaret Romæ, & Bononiæ easdem publicè enarrari, sicut fieret Constantinopoli, & antiquitus Athenis, in Beryto, & instituto Theodosij, Bononiæ fuisset vsitatum, & ne deesset doctrinæ copia, produxit libros scriptos. Fertur & ipse Romæ, ac Bononiæ docuisse, & primus ex Italis glossæmata textibus addidisse.

Consilio ergo Irnerij, autoritate Lotharij reuocata sūt studia doctrinæ legum, & reductus est quasi postliminio vsus earum in forū, à quo annos amplius sexcētos exularant. Necesse est autem eos, qui restituerunt, quasi imaginem veteris Imperij, non solum ingeniis, & prudentia excelluisse, quam vsus rerum acuerat, sed etiā diligentiam mirabilem, atque acre, & ardens studium adhibuisse, in legibus conferendis, & considerandis fontibus eruditissimarū constitutionum, quas ex lege naturæ deriuatas esse, atq; extructas, rationes ostendunt, demonstrationibus, reductæ ad fontes, & principia, quod fuit res maximi negotij; mutata veteri reipublicæ forma, prorsus antiquata fori consuetudine, amissa proprietate linguæ, studiis squalida, retrāq; barbarie deformatis. Certè Italiæ, Galliæ, & Germaniæ plurimū eā profuisse doctrinam, res docet.

Secuti postea Irnerium, auditores ipsius, Bulgarus Azo, & alij in schola pariter, & reipubl. administratione, floruerunt: deniq; capta administratione doctrinæ huius, Italia certatim in eā incumbere cœpit, & prodierūt ex illis scolis plurimi, qui docendo, scribendo, & de iure respondendo, regendis Imperiis, de vita hominum optimè sunt meriti. Accursius attigit tempora Friderici secundi, & Caroli quarti ætas, celebrat Bartholum, Baldum, & plurimos alios horum auditores, qui doctrinam, quasi per manus traditam, docendo propagarunt, & commentando il-

lustrarunt.

Est autem verè diuina res, rerumpublicarum constitutio, legumque seu emendatio, seu mutatio in melius; quæ, nisi regatur diuinitus, nec procedit, nec euenit feliciter: quòd, cùm sapiens antiquitas agnouerit, prudenter cauit mutationes omnes, & sæpè inueteratæ consuetudinis vitia, si non prorsus essent enormia, sapienter tulit, ac dissimulauit; sicut nauios corporum, qui, sine deformitate multo maiore, elui, vel expungi nequeunt. Facile est, inquit Pindarus, cuius mutare ciuitatis statum, sed commotum, turbatumve sedare, & in tràquillum restituere, solius Dei opus est. Et apud Thucydidem, Alcibiades censet: τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τοῦτους οἰκεῖν, οἱ ἂν τοῖς παρῶσιν ἦθεσι, καὶ ἐμοῖς, ἢ καὶ χείρω ἢ, ἢ καὶ διαφόρως πολιτεύωσι. Idcirco, cùm euentus ostenderit, vel in ipsa fori; iudiciorumque emendatione, consilium de restitutione iuris Romani, à Deo profectum esse, diuinitus Lotharium adiutum, atque gubernatum fuisse, agnoscamus, & tueamur hoc beneficium, & Deum primò, deinde optimum Imperatorem, authores huius beneficii, grati celebremus.

Vixit, Lotharij ætate, Gratianus, qui Pontificum decreta congeffit: etsi & ante Gratianum, similis liber, in hominum manibus fuisse traditur, opera cuiusdã Episcopi Vvormatiensis collectus. Intexuit his decretis, ex veterum Synodorum canonibus, quæ ad Hierarchiæ, Romanæ dignitatẽ extollendam, & amplificandam facere visa sunt, & recetæ, ac præsentì statui accommodatas constitutiones miscuit: sed seuerissimas sanctioris disciplinæ leges, quibus Ecclesia purior stetit, cõmutauit in otiosa, ac theatra spectacula, ceu ludorum quorũdam. Hic Gratiani liber causam præbuit, vt Pontifices deinceps, infinita audacia, conderent, ac cumulerent decreta; quibus, quæ liberet, in doctrina cœlesti, & ciuilibus legibus Imperatorum, mutarunt, & sese, aduersus vim omnem, vt existimarunt, superam, terrenamque armarunt. Inde æmulata studia exarserunt.

Feruebat recens excitatum studium doctrinæ legum Romanarum, certatim in id incumbentibus ingeniis Italicis, & Germanicis, vt est natura humana rerum nouarum audissima: quod, quia Imperatores muniebat, atq; armabat, videbatur minitari recenti, nec dum satis cõfirmatæ Pontificum Tyrannidi. Pericula ergo, quæ inde emerfura essent, si inualuisset, vt maturè auerteretur, extolli cœpta est canonum authoritas: & legibus Romanis anteponi: utpote quæ

quæ de rebus, ad Ecclesiam pertinentibus, constituerent
 cuius sit maior authoritas, & potestatem quæ habeat mo-
 derandi, ac determinandi ciuilia. Itaque ferri cœptæ sunt
 leges, quibus de Romanis aliquid derogaretur, authorita-
 te Ecclesiæ ceu correctum, ac limitatum. Cùmque nouo
 iuri, ac legibus nouis, patronis etiã, ac defensoribus opus
 esset, citò cômouit sese duplex genus hominũ, Canonistę,
 & Scholastici; quorum illi Hierarchiam, & Tyrannidem
 Romanam propugnandam susceperunt, ex canonum de-
 cretis, non minore contentione, quàm ceteri Imperatoriã
 potestatem, ex sacris literis, & iure Romano tuebãtur. Hi
 dogma nouum excogitarũt, ad fascino errorum, ac super-
 stitionis capiendos, & irretiendos hominum animos, qui-
 bus laqueishi vincti, permanerent in obedientia, erga se-
 dem Romanam. Scholasticæ Theologiæ nomine, id cele-
 bre est, & reliquas doctrinæ purioris scintillulas, de lege,
 de Euangelio, de peccato, de grãtia, de fide, de Iustifica-
 tione corã Deo, de vero vsu sacramentorũ, de vera Dei
 inuocatione, de operibus Deo placentibus, prorsus obtri-
 uit, atque extinxit. Cùm enim errores, & abusus, vel rece-
 pti consuetudine, vel à Põtificibus orti, aut approbati, de-
 fendi, si exigerentur ad regulã verbi sacri, non possent;
 illo neglecto, quæsita sunt alia præsidia. Huius doctrinæ
 fundamenta Petrus Longobardus, sententiarum Magister,
 imperante Friderico primo, contraxit in libros quatuor,
 quibus excolendis, illustrandisque, ita occupata fuit om-
 nis scholasticorum, & Monachorum colluies deinceps,
 vt præ illo, Biblia sacra è manibus, & pene ex animis illo-
 rum affeclarum exciderint, atque in pulpitis, & suggesti-
 bus, non Christi, aut Pauli, sed Magistri sententiarum no-
 men, assiduè sonuerint, & auditum sit. Interpretes Thomas
 Aquinas, & Scotus, cùm inter se certassent subtilitatibus,
 Ecclesiam ita quæstionibus partim ineptis, partim impiis,
 partim inextricabilibus referferunt, ac simul philosophiã
 corruperunt, ac polluerunt; vt recentioribus Vvilhelmo
 Occam, & aliis, necessitatem attulerint dissentendi ab i-
 psis. Inde nati sunt mirabiles conflictus, quos lux doctrinę
 restitutæ tandem diremit, ac sustulit.

Fuit autem, hoc doctrinę genus, confutum, ex male de-
 tortis scripturæ sacre sententiis, & confusis cum Platoniciis,
 & Aristotelicis disputationibus, ethicis, physicis, & meta-
 physicis, sed alicubi deprauatis, & Pontificum constitu-
 tionibus, quod labyrinthis inextricabilibus inuolutum,

particulā doctrinæ legis, seu potius philosophiæ moralis,
 enarrat, prorsus more philosophorum; Euangelij vocem
 obruit, atque abolet, sublata certitudine promissionis, &
 fidei, amotōque Mediatore. Estque totū attemperatum
 Tyrannidi Pontificum, & præsentī regno superstitionum,
 nititurque hypothēsibus impiis, & falsis: quod, quæ à Pon-
 tificibus conduntur, vel approbantur, aut in doctrina, vel
 ritibus vetustis, mutantur, etiam cōtra normam Verbi di-
 uini, sint iuris, mandatque diuini, & valeāt propter Eccle-
 siæ authoritatem, quæ labi, & errare nequeat: cui aduersa-
 ri nefas sit: denique cuius sit caput Romanus Pontifex. Et
 quod, quale fuerit, ostendunt libri, qui extant, cuius pudet
 iam plerosque: qui, nisi conuinci possent, essent id abiur-
 raturi. Hoc, præclarum illum consensum complectitur,
 quem toties Pontificij iactitant, & tam ambitiosè prædi-
 cant, atque inculcant: ad quem, tāquam canonum decre-
 ta, in Ecclesia, inflecti, ac dirigi, & opiniones, ac iudicia e-
 xigi, atque explorari volunt, pertinacia tam cæca, vt eui-
 dentia testimonia doctrinæ sacre, ac primæ, puriorisque
 Ecclesiæ repudient potius, quàm conuelli hunc patiantur,
 scilicet, ne labefiat, aut inclinetur status regni Pontificij;
 qui, his decretis insistit, atque innititur.

Peperit autem hoc nouum doctrinæ genus, ambitiosissi-
 mas æmulationes, & mirificas contentiones inter Iuriscō-
 sultos, Theologastros, & Canonistas. Hinc factionum exti-
 terunt studia, orbe Christiano scisso in partes, aliis Impe-
 ratores Gibellinorum, aliis Pontifices Vvelphorum titulo
 sectantibus, & suum vtrisque ducem, pertinaci odio, & in-
 fidiarum crudeli conatu, cediūmque, ac seditionum sæui-
 tia propugnantibus. Nos de reddita nobis luce, veræ do-
 ctrinæ, Deo gratias agamus, & ardentibus votis precemur,
 vt has, & alias similes veteres, & nouas præstigias, à nostris
 Ecclesiis procul arceat, & colligat sibi inter nos æternam
 Ecclesiam, Ministerio veræ doctrinæ, per Filium, & sancti-
 ficet eam Spiritu sancto.

Redeo ad Lotharium. Hic, Italia ex confusionibus diffi-
 cillimis explicata, in tranquillum locata, constitutāque, &
 ornata legibus, & iustitia, rediturus in Germaniā per val-
 lem Tridentinam, morbo correptus est, cūmque propera-
 ret in patriam, ingrauescentis morbi sæuitia, superatus in-
 ter Enum, & Lycum amnes, in pago ignobili, diem suum
 obiit, octauo idus Decembris, anno Christi, millesimo, cé-
 tesimo, tricesimo octauo: anno mundi, quinquies millesi-
 mo,

mo, centesimo, cum imperasset annos tredecim. Sepultus est in Lotharia Cæsarea, monasterio Saxoniarum, cui à se nomen indidit. Ante postremam expeditionem in Italiam, coërcuit tumultuantes in vicinia reges, Magnum Danicum, & Bribislaum Obotritum. In huius victoriæ memoriâ, trophæum erexit, arcem Sigeburgum, & deinde prouincias huius Germaniarum, quæ cis Herciniam, constituit.

Vxorem habuit Rixam, vt diximus. Ex hac nati ei, filius Lotharius, qui annos pubertatis non attigit: filiæ Gertrudis, & Heduuigis, quarum illam collocauit Henrico Superbo, Bauaro; hanc Ludouico Barbato, comiti Turingiarum, nepoti illius Ludouici, cuius meminimus in Conrado Salico. Hunc Lotharius, supra ceteros Turingiarum comites, quorum numero erant duodecim, extulit, noua ornatum dignitate, comitis prouincialis, seu Landgrauij, & vt antecelleret viribus, ac potētia iis, quibus imperaret, auctum adiectione coniunctarum terrarum Hassiarum, & Turingiarum. Ab hoc defluxit stirps Landgrauiorum Turingiarum, qui regionem vtramque tenuerunt, vsque ad Ludouicum vltimum, quo, sine mascula sobole extincto, auulsa est Turingia ab Hassia, hanc occupante Henrico, duce Brabantino, illam Henrico Marchione Misniam, de quibus, suo loco indicabitur.

Henrico superbo attribuit Saxoniam. Fuit hic nepos VVelphi, filij Asonis, Ferrariensis; cui, cum VVelphus vltimus, absque mascula sobole decessisset, mater impetrauit Bauariam, ab Henrico quarto, sicut supra dixi. Huic nati filij VVelphus, & Henricus, quorum vterque Bauariam possedit. Sed VVelphus, cum ex vxore Mathilde, marchionissa Veronensi, sobole non sustulisset, relicta illa, domum reuersus, vitam cœlibem egit, Henrico, ex VVelphilde, Magni ducis Saxoniarum filia, nati sunt VVelphus, & Henricus Superbus, quorum hic potitus Saxonia, cum filia Lotharij Gertrude, procreauit ex ea Henricum Leonem, parentem totius stirpis, ducum Brunsvvicensium, ac Luneburgensium. VVelphus in Italia Principatum Sardiniarum, ducatum Spoletanum, & Tusciarum marchionatum, beneficio Friderici Barbarossæ, cōsequutus, VVelphum filium, huius nominis vltimum, genuit. Horum cum Conrado Sueuo, & Friderico primo, contentiones, de Imperio, postea perstringemus.

H Ducum Saxoniarum sedes prima fuit ad Ludeburgum. Hi, positam contra Danos, & Henetos, Nordalbingorum regionem, quæ hodie Holsatorum est, tanquam suam, administrarunt per aliquem ex familia natum, vt

tunc moris erat, comitum titulo, annos circiter centum, quinquaginta. Magnus, ab Hermáno primo, vltimus commiserat eam gubernationem vni, quem historie nominat Godefridum; quo obtruncato à Vandalis, Lotharius Holsatiam subdidit Adolpho, comiti Schaumburgio, à quo descendit stirps ducum Schlesuici, & Holsatiæ, quæ produxit proximos reges Danicos, & comites Oldenburgios, ac Schaumburgios.

Auxilio Lotharij, & Conradus Misniæ marchio, Boëmis tota ditione exterminatis, hæreditatem paternam acquisiuit, cui, eiusdem promissio, & deinceps Conradi Sueui consensu, adiunxit, quæ tenuerat Vvipertus, comes Groicensis ad Plissam, & Elistrum amnes. Fuit enim Conradus, natus sorore Henrici comitis Northemij, cuius filia Lotharij vxor erat.

Marchia Brandeburgensis pertinuit tunc ad Henricum, Vdonis secundi filium, primi nepotem, qui & Stadenfes marchiones nominati sunt. Vdoni secundo eripuerat eam Bribislaus Obotritorum regulus, instigatus ab Henrico quarto, quod fuerat inter coniuratos.

Cum ergo Bribislaus, conuersus ad religionem Christianam, adoptasset Albertum Vrsu, Henrico mortuo sine liberis, hæreditatem Albertus, permissu Conradi Sueui, adit. Fuit autem natus Albertus, patre Ottone, comite Ascaniæ, cui à coniuge, filia Magni, ducis Saxonie, accesserat comitatus Solduedelensis.

Lotharingia etiam, bellis Henricorum quassata, & exagitata grauitè varièque discerpta, dominos crebro suos, vario euentu, mutauit. Lotharingiæ ad Arduennam tractus tenuit, Henrico quarto imperante, Godefridus, is, qui postea, ducatu Bilioneo vendito, memorabili in terram sanctam, cum Balduino & Eustathio fratribus, expeditione, victricia arma per Asiam, Syriamque, in urbem Hierosolimam intulit, Turcis procul, ex anteriore Asia, abactis ad Pontum: Saracenis depulsis, atque conclusis in Ægyptum, & regnū exitauit, quod, ipso mortuo, administravit Balduinus frater. Tertius Eustathius, domū ex Palestina rediit, à quo Iuliacenses Principes, ortum ducere existimantur.

Godefrido, in Lotharingia, successit Henricus, ex stirpe Limburgensium comitum, is, qui Henrici quarti partes, ad extremum vsque defendit. Filios hic reliquit Conradum, & Henricum. Henricus Hispaniam militatum abiit, ubi, cum multa præclare gessisset, contra Mauros, & Sarace-

nos, in præmium militiæ, impetrauit ab Alphonso sexto, rege Castiliæ, & Legionis, notham ex pellice filiam, Tiresiam, & Portugalliæ regnum; circiter annum Christi, millesimum, centesimum decimū. Ab hoc origo est regum Portugalliæ. **A** Conrado absque sobole mascula mortuo, Henricus quintus, Lotharingiam tradidit Godefrido, & VVilhelmo fratribus, Louanij comitibus. Hi partiti sunt inter se Lotharingiam: Godefridus retinuit inferiorem, & mari, Rhenoque proximam, Brabantia nomine, quod de prouinciæ corrupto nomine extitit. **B** VVilhelmo superior cessit, ad Arduennam siluam, & Mosæ fontes. Hic Lotharingicos procreauit Principes, vsque ad Carolū vltimum, à quo deuolutus est ducatus ad Fridericum comitem de Vademont, authorem stirpis ducum, qui nunc Lotharingiam tenet. Godefridus Brabantinos duces, & Hassiæ Landgrauios produxit. Sed cum Brabantinorum stirps interiisset, translatus est ducatus ad Hollandiæ comites. Inde ad comites Lucelburgenses, qui originem trahunt ab Hugone comite, nepote Lotharij, qui filius fuit Lotharij primi, Imperatoris. **C**

Sed huius loci non est, mutationum omnium vicissitudines recensere. Has recitavi, vt aliquid lucis afferret, præsertim commemorationi, & exempla, monerent lectorem, de ortu, & interitu Imperiorum, & familiarum. Non casu accidere tantas mutationes, cogitemus: sed respiciamus, & ad Deum authorem Imperiorum, & ad mutationum causas. Quam longam texuit malorum seriem perfidia Pontificum? Quantam, exigua initia, pepererunt ruinam? Quantam postea, cōfirmata Pontificum tyrannis, dedit causam euerfioni religionis, & Imperij? quam sequutæ sunt aliæ **E** pœnæ, irruptiones, & grassationes Turcicæ, & similes. Hæc, eum videant, legant, cognoscant, & intelligant Pontificum satellites; tamen, quæ possunt, impudenter conquirunt, vt illis patrocinentur, & tyrannidem tueantur. **F**

DE REBUS ÆGYPTIIS, ET TRANSLATO à Caliphis ad Sultanos regno.

HET si ordo rerum postulabat, hoc in loco, dicere aliquid de occupata, à nostris Argonautis, Asia, & condito regno Hierosolymorum; tamen cum, in ea ipsa expeditione, decertandum fuerit illis, præcipuè cum Turcis, & Saracenis, & crebra fiat mentio Calipharum, & Sultanorum

qui Ægyptum rexerunt, prius, quando horum in Ægypto regnum cœperit, quas & hoc pertulerit mutationes, & quos tunc rectores habuerit, paucis monere volui, quæ illis afferrent perspicuitatem.

Ægyptum Augustus Cæsar, post deuictos Antonium, & Cleopatram, ad Actium promontorium, redegit in formam prouinciæ. Ex eo tempore; etsi, ut fuit gens superba, & contumax, inuita admodum paruit alienis Dominis, & sæpè, ad quascunque occasiones, conata est sese asserere in libertatem, tamen superata, & cohibita magnitudine potestatis Romanæ, vndique circumfusa, iugum exeutere nequiuit.

Post translata verò sedem Imperij in Græciam, & interitum Romani nominis, Græcis cessit, à quibus cum superbe, auarèque imperitaretur, Ægyptij pertesi seruitutis, euocatis in auxilium Saracenis, qui in Asia, longè latèque grassabantur, perque eos subinde exturbatis, atque reiectis Græcis, Calipham Saracenorum ducem, regem sibi delegerunt. Is, à Mahomete, qui religionem nouam, ex Arii hæresi, & disciplina Iudaica conflata, Orienti dedit, originem duxit. Factum hoc est circiter annum, à nato Christo, septingentesimum, tertium. Fuit autem hic alter gentis Saracenicæ Calipha, religionis pariter, & Imperij dominus, ab eo, quem, aliquantò ante, gens eadem, occupata Persia, in Babylonem collocarat, diuersus Imperio, & superstitione. Authorem enim professus est suæ sectæ, Halim; altero Baldacense, Homarum iactante. A Calipha, cæteri reges, qui eum, varia successione, secuti sunt, per annos circiter quadringentos, quadraginta septem; omnes, veluti repetita veterum Pharaonum, & recentiorum Ptolemæorum consuetudine, Caliphæ nomen acceperunt, quod supra monui, lingua Saracenica, significare rectorem, seu Imperatorem generalem, quia huic paruerunt cæteri.

Vltimus regum eius nominis, incidit in id tempus, quo Christiani, Godefrido duce, Asiam, Syriamque, victricibus armis, peruagati, ereptam Saracenis Hierosolymam, regni sedem fecerunt. Is ab Almerico, qui Hierosolymis Balduino successerat, bello laceffit, cum tantam belli molem ægrè suis viribus sustineret, à Sultano Syriæ, qui Alepo præsidebat, & à Persis alienus, Ægyptiæ sectæ leges, & rationes magis probabat, contractis, ut ratiocinor, cōtagiis, ex vicinia, ab illo ergo subsidia, duce Saracone, impetrauit, circiter annum Christi, millesimum, centesimum, quinquagesimum

num tertium.

A Sarraco, cum, represso Almerico, Christianos tota Ægypto exegisset, captus amœnitate regionis, vbertate, terræ, opulentia regni, & multiplicibus occasionibus inuitatus ad spem regni, præsertim infirmis Caliphæ viribus; hunc, nihil tale expectantem, regno spoliauit, & in carcerem inclusit. Ex eo, in posterum, Caliphæ, regia dignitate, & potestate protus exuti, solis præfuerunt sacris. Reges tamē, Pontificum Romanorum ritu, inaugurarunt. Ita Sarraco, patria Hyrcanus, excusso Calipha, Ægypti regnum sibi, & posteris confirmavit. Nomen significat, lingua Ægyptia, dominum certum, seu confirmatum.

C Sarraconi Saladinus, illius ex fratre nepos, successit. Hic Christianos in Syria, & Palæstina, prosperissimo successu, debellauit; & ad extremum, afflictis opibus, atque accisis viribus eorum, regnum Hierosolymorum euertit. Nomen significat instauratorem iudiciorum, eò quòd regno leges nouas dederit, prioribus Calipharum ritibus, & moribus abolitis, & certam iudiciorum formam descripserit, & ordinarit. Moriens, fratri regnum reliquit, à quo plures filij, nepotēsque, ex ordine Ægyptum rexerunt, vsque ad Melechsalam, qui liberorum regum postremus, ex Sarraconis posteritate, cum Christianis continenter bella gessit.

E Melechsala ergo, cum veteranos, vt accidere tot præliis, fuit necessarium, & fortissimos suorum amisisset, Ægyptiorum ingeniis, & opibus diffusus, noui generis præsidia, ex venalitiis seruis, comparauit. Inuaserāt, sub id tempus, Asiam, per Caspias portas Tartari, gēs Scythica. Hi Comanos populos, ad Cappadociam pertinentes, vbi Colchici, Iberi, & Albani habitant, longo tractu, iuxta Pontum Euxinum, hodie Mengrellinorum, Georgianorum, & Siberiorum nominibus celebres, ac notis; hos ergo recens subiugatos, belli iure vendiderant, sub corona. Ex his Comanis Melechsala egregiam manum, non magno cōemtam precio, in Ægyptum traduxit, & armis instructos, spēque ingētiū præmiorum, si egregia fortitudinis documenta, in præliis, contra hostes, ederent, excitatos, magna cura ad militares operas assuefecit, cumque, opera eorum, D. Ludouicum Gallorum regem, ad Daniatam Ægypti urbē, quæ Helio-
F polis, seu Pelusium fuit; memorabili prælio victum, cepisset viuum, & fratrem regis Robertum, longius in Ægyptum progressum, deleuisset; tanti eos fecit, vt inde cohortem pratoriam descripserit, cui vitam, corpusque suum credi-

dit, & phalangem instituerit, in qua posuit spem victorię, contra hostes. Sed, non multo post victoriam, cōspiratio-
ne seruorum, Melechfala trucidato, regnū serui arripue-
runt, cū id Saraconis posteritas, annos circiter centum,
renuisset; exemplo vsitatissimo plurimorum, qui ad de-
fensionem, vel inuitati, vel conducti, rebus confectis, so-
cios oppresserunt. Nomen Melechfala significat regē sal-
uantem, quod ei tributū opinor, propter partas, de Chri-
stianis, crebras victorias, atque Ægyptum fortiter defen-
sam, nouoque præsidio munitam. Sedes regum fuit in vr-
be seu Memphi, seu Babylone Ægyptia, quam Alcayrum
appellarunt, id est, ciuitatem.

Qui, post Melechfalam, Ægyptum rexerūt, ex hoc nouo
coëmptorum militum ordine, vel vi regnum inuaserunt,
vel suffragiis id obtinuerunt conseruorum. Quod quisque
enim, cū ē literario, militariq; ludo exiisset, celerius vir-
tute, ac magnitudine rerum gestarum, singulorum ordi-
num honores percurrit, atque promeruit, eō ad regnum
citius peruenit. Vicissim autem hi, lege, & instituto gētis,
ordinem, ne minueretur, ac deficeret, instaurarunt, atque
expleuerunt nouo milite, aut mercede comparato, ab ea-
dem gente, aut allecto, spe honorum, & præmiorū. Ægy-
ptij Comanos ipsos, Caphac nominarunt, id est, plagio ab-
reptos ad seruitutem.

Fuerunt autem ferē præcipui omnes Heneti, Sarmatæ-
que, & Getæ, ac Bastarnæ, qui ad Pontum, & Mæotidem
habitarūt, ab ea maximē parte, qua Corax amnis in Euxi-
um effunditur. Regionem, recenti vocabulo, Cercassiam
vocāt, à Cercitis populis, qui in Colchidem vergunt. Eum
enim Euxini maris tractum incolūt, qui à Colchis ad Bo-
sphoros, contra Tauricam Chersonesum, extēditur. Aqi-
lonis flatibus obiectus, perpetuōque rigens gelu, & pro-
pterea squalidus, rerūque prope omnium inops. Eadem
hi lege, atque iisdem ceremoniis, Christū Deum adorant,
quibus vicini à Septētrione Moschi, & Roxolani, Græco-
rum ritus sequentes, vti solēt. Hos Cercassios, VValachi, an-
tiquitūs Gotti, qui Istro adiacent, & Tartari, qui Tauricam
ad Dromon Achillis inhabitant, aliæque finitimæ gentes,
Podolij, Sarmatæ, Roxolani, vel ab vberibus matrum ab-
tractos, vel aliis interceptos casibus, vendiderunt mer-
catoribus, è quibus postea, delectu habito, si qui eorum
corporis, & viriū robore, vel generosi animi indole præ-
stiterunt, hos illi nauibus Alexandriam, atque inde ad
Mem-

A Memphiticū regem perduxerunt, vbi adultiores, abiurato Christo, circūcisos, lanistæ ad hoc destinati, primū in ludo literario, religione Mahometica erudierunt, postea inde eductos ad militiam, armorum, equorūque tractatione exercuerunt. Mamaluchi deinceps dici cœperūt, quæ vox circumcisos significat.

B Fuerunt autem Mamaluchi Christianæ religionis desertores omnes, à captiuitate Mahometanis sacris initiati, cūque, contumelioso in Filium Dei decreto, constitutū esset, ne ad regnum admitterentur alij, quàm ex hac gente orti, vel ex hoc saltem ordine delecti; cautum etiam fuit, ne in equitum numerum adscriberentur, nisi Christianis parentibus nati, & Christiana religione imbuti, si fidem Christianam iuramēto prius abdicassent, Mahometani, & Iudæi arcerentur. Ex hac lege, neque ad Mamaluchorum filios, iura dignitatis equestris transibāt, nec ad filios à Sultanis regnum trans mittebatur.

C Primus è seruis, qui, post interfectum Melechsalam, arripuit Imperium, & nomē Sultani, quod regibus omnibus, post sublatos Caliphas, cōmune fuit, à primo Sultano, gentili nomine, vocatus est Turquemenius, qui, cū pristinae conditionis immemor, conseruos, à quibus principatum acceperat, insolentiū despiceret, à Cotho pariter equite Comano, domi obtruncatus est.

D Cothus salutatus rex ab exercitu seruorum, cū relictos ab Hyalone, in Syria, Tartaros latè cæcidisset, victor domum rediturus, in itinere oppressus est. Interfecto Bendocader regnum obtinuit. Vocatus est autē Cothus Melechmoes, à tributorum exactione, quæ maiora, quàm cæteri, Ægyptiis ad bella Tartarica extorsit, id est, rex tributī exactor.

E Bendocader regnum adeptus, Melechdaër dici cœpit, id est, rex vehemens, & acer. Hic Mamaluchorum potentiā plurimū auxit, Ricardo Britaniæ rege, & reliquis, Christianorum copiis, tota Syria profligatis. Recuperavit Antiochiam, anno à Christo nato, millesimo, ducentesimo, sexagesimo octauo. Indēq; progressus, magnas clades Armeniis intulit. Damasci obiit, veneno necatus.

G Melechfait filius Bendocaderis, id est, rex ordinarius, aut legitimus. Hunc patri successurum, depulit Elpis.

H Elpis, quod nomen, si Ægyptium est, gestientē significat, & exultantem, regnum cæde consequutus; Tripolin Christianis ademit, anno à nato Christo, millesimo, ducentesimo.

mo, septuagesimo nono; trucidatus est ab vno satellitum suorum, in castris.

Melech Vltrephus, vel Melechseraph, id est, rex vrens, à fruitia, & crudelitate. Hic Ptolemaidē, quē sola inter omnes, Christianis ad extremum reliqua fuit, vi expugnauit, anno Christi, millesimo, ducentesimo, nonagesimo primo, interfectus est à suis, in venatione. A

Secūdum hos, longa serie, plures eiusdē conditionis viri fortes, Ægyptum rexerunt, vt Melechnasar, id est, rex aquila, vel sublimis; item Melechadel, id est, rex cunctator vel cessans, qui metu & suorum, & Tartarorum, sese continuit intra urbem Alcayrum, aliique, quorum & nomina obscura sunt, & ignorantur res gestæ, vsque ad Caitbeium Sultanum. Hic, patrū nostrorū memoria, deuictis semel, ad Adenam, iterū ad Tarsum, copiis Turcicis, non magno Mamaluchorum numero, & captis duobus præcipuis ducibus, Mesithe Paleologo, & Cherseogle Bazaietis genero, Mamaluchis illustrem gloriam peperit, Turcis ingentem incussit terrorem. De hoc Caitbeio, & successoribus, vsq; ad vltimum Tomumbeium, quo ad portam Mēphiticam suspenso, Selimus Turcorum Tyrannus, regnum Mamaluchorum demolitus est, infra dicemus. B

Tenuerunt autem Ægyptum Mamaluchi annos circiter ducentos, sexaginta, serie numerata à Turquemenio, vsq; ad Tomumbeium. C

Ita Ægyptus, quæ Ecclesias primas, & florentissimas habuit, plantatas Apostolorum prædicatione (Alexandriæ enim primū docuit Marcus Euāgelista, Petri Apostoli, ex forore nepos) quæque regnum fuit pulcherrimum, conuersa est, iusto Dei iudicio, in arcē blasphemix, & stabulum pessimorum latronum. Et tota, inde vsque ab Ariō hæretico, historia Ægypti plena est turpissimorum exemplorum, & tristissimarum pœnarum. Natum est Alexandriæ dogma Arii. Id gens Ægyptia, magna leuitate, vt fuit in superstitionē pronissima, repudiata doctrina saniore, celeriter amplexa est. Postea, simili leuitate, desciiuit ad detextos inde furores Mahometicos, & odio magis Christianæ religionis, quàm fastidio præsentis Imperij Græcorum, attraxit Saracenos. Sequutæ sunt ergo pœnæ, quæ blasphemiam etiam in hac vita comitantur, in quibus adhuc hæret Ægyptus, horribilis, & perpetua cæcitas in mentibus auulsis à Deo, scelera abominanda, crudelis seruitus corporum, quam sustinuit Ægyptus, per annos octingētos, toties D

ties mutatis barbaris, & impotētibus Tyrānis. Sed multò
 tristius malum est, vagari sine Deo, esse abiectum, & de-
 fertum à Deo, & tandem ruere in æternas pœnas. Serui-
 tutem hanc vtramque, & animorum occupatorum opi-
 nionibus blasphemis, & corporum, accersuit, ac imposuit
 sibi, sua leuitate, gens Ægyptia. His exemplis exsuscitemur
 ad amorem, & studium veræ doctrinæ, & timorē Dei, at-
 que inuocationem, & regi nos petamus diuinitus, ne, ex
 securitate, incidamus in furores similes, quibus postea in
 exitium nosmetipsos præcipitemus. Vt autē Tyrannis Ma-
 hometica Arianos furores vltā est, sic cogitemus Mama-
 luchorū in Syria, & Turcorum Postea in Asia, & Europa
 successus, idololatriam multiplicem Romanæ Ecclesiæ, at-
 que illam præcipuè, quæ fuit in Ethnica statuarum adora-
 tione, in abusu Missæ, & cultu idoli Maozim, vindicasse, &
 vindicaturam esse multò grauius, nisi emēdatio suscepta
 fuerit, sequuturāque tandem, extincta luce doctrinæ, cæ-
 citatem similem, cum tristissima corporū seruitute, quam
 à nobis, vt auertat, atque depellat Deus, misericors, Pater
 Domini nostri Iesu Christi, assiduis votis precemur.

Considerentur & tragici Tyrannorum exitus, & mutua
 inter se eorundem lanientia.

DE SVSCEPTA IN ASIAM

expeditione, duce Godefrido Bilio-

neo, & de constituto regno

Hierosolymorum.

Incidit in Henrici quarti Imperiū, memorabilis illa no-
 strorum Argonautarum expeditio, in Asiam suscepta,
 non cupiditate opum Orientis, vt olim Principum Græ-
 ciæ in Colchidem, ad rapiendum aureum vellus, quæ tot
 poëtarum est celebrata monumentis, sed consilio sanctis-
 simo, studiōq; accerrimo, & ardētissimo, scilicet, vt profer-
 rent notitiam Filij Dei Ecclesiæ ampliacione, & Orientem
 ereptum tyrannidi blasphemæ dogmatis, & crudelis iugi
 Mahometici, vindicarent, ac lucraretur Christo: denique,
 vt pro conseruata, ac multis præclatis monumentis illu-
 strata, & cōmunicata nobis doctrina primæ Ecclesiæ, vi-
 cissim dispersas tota Asia reliquias Christianorum, & sine
 certa sede, sinēque publica doctrinæ voce, errātes, prædi-
 catione verbi, & sacramentorum libera, solenniq; admi-

nistratione, colligerent rursus conditis templis, vel repurgatis, instituto ministerio, legibus, & iudiciis descriptis. Hæc enim vera fuit causa, susceptæ tam longæ, difficilis, & periculosæ expeditionis; ad quam accesserunt & aliæ causa quod huius sacræ militiæ duces, dilacerationis, & A
ruinæ patriæ, ex conflictu inter sese mutuo ciuium, collabentis, spectatores amplius & adiutores esse nollent, & quod se abrupturos intestina bella sperarent, Germania milite hausta.

Dux militiæ præcipuus fuit Godefridus Bilioneus Lotharingiæ Princeps, cuius industria, magnitudine animi, & virtute, Hæricus quartus hætenus, in bellis ciuilibus, fuerat superior, vir armis pariter, & consilio, animoque præ- B
tissimus, & acerrimus. Hic impetrata missione ab Imperatore, & consensu eiusdem, ducatu paterno vendito, Episcopo Leodiensi, pecuniam omnem, in belli apparatus infumfit, adiunctis sibi fratribus Balduino, & Fustathio. C
Accesserunt ad eum ex Germania, Gallia, & Italia, Robertus Flandriæ comes, è vetustissima Francorum stirpe: Hugo frater Philippi regis Francorum: Robertus dux Nor- D
mannorum, Anglici regis filius: Boëmūdus Tarëtinorum Princeps, Roberti Guiscardi Normanni filius, & plures alij, quorum aliqui terra, aliqui classe ducem sequuti, se ad Byzantium cæteris coniunxerunt.

Godefridus, contractis terrestribus copiis vniuersis, ex E
Lotharingis, Frisiis, Sueuis, Saxonibus, Francis, & Bauaribus, iter ingressus est, decima quinta die mensis Augusti, anno Christi millesimo, nonagesimo sexto.

Præcesserant Godefridum tres alij exercitus, numerosissimi, & iunctissimi, quorum primus, duce Petro Heremita, peragratis finibus Vngariæ, Bulgariæ, & Thraciæ, superatoque Hellesponto, euaserat in Asiam: nullas, nisi à solis Bulgaribus, passus iniurias. Hunc Solimannus Turcus, Niceæ Sultanus, totum ad internecionem iam ceciderat. Reliquos duos deleuerant Vngari, quorum postremus G
circiter ducenta peditum millia, & tria equitum millia habuisse traditur. Sequutus ergo Godefridus, quartum exercitum Constantinopolin vsque perduxit, ante anni finem, imperante Græcis Alexio Comneno, quo, primo vere, & cæteri socij, classe, copias suas adduxerunt. Ibi, cum, Græcis H
auxiliis, traductas in Asiam copias vniuersas, & ad Chalcedonem, quæ hodie Scutarium est, congregatas, atque ordine distributas, lustrassent, sexcenta peditum millia, equi-
tum-

eam loricatorum centum millia, numerata sunt; qui sponte militatum profecti sunt, suis stipendiis, pietatis studio.

Imperabant tum toti Asiæ anteriori, Turci, à Ponto, ad mare mediterraneum, vsque ad Hellespontum: eam, vix triginta, aut quadraginta annis, ante irruptiones nostrorum hominum, subegerant, exclusis Græcis, & Saracenis, & accisa potentia Caliphæ vtriusque, Babylonij, & Ægyptijs: promouerant enim Imperij limites vsque in Palæstinam, expugnata vrbe Hierosolymorum, quam Ægyptius Calipha postea recepit. In Syria eos ab Ægyptiis dirimebat Laodicea. Turcis autem, sub id tēpus, imperabat Belchiarochus, à primo Zadoco, quintus.

Prima igitur *σύνταξις*, in ipso Asiæ aditu, & quidem asperrima, ac difficillima fuit nostris, cum acerrimo Turcorum Sultano Solimanno, qui Niceam Bithyniæ urbem, Synodi Nicenæ memoria celebrem, firmo præsidio tutabatur contra Græcos. Hæc, Post viginti sex dierum obsidionem, vi effracta, captaque quinto Idus Iunij, anno millesimo, nonagesimo septimo, feliciterque repulso exercitu Solimanni, qui digressis ab vrbe incubuerat, reliquas Asiæ prouincias Lycæoniam, Ciliciam, Syriam Mesopotamiam, Comagenam, quatuor annorum spacio pene omnes partim cæsis, partim fugatis inde Turcis, perdomuerunt: quæ celeritate, tantum iniecerunt terrorem Saracenis, vt Calipha Ægyptius, desperatione quadam, obuiam missis legatis, amicitiam, & fœdus petiuerit.

Antiochiam ad Orontem fluuium, nouem mensium difficili obsidione fatigatam, tandem proditione ceperunt, tertio Nonas Iunij, anno Christi, millesimo, nonagesimo, octauo. Sed repentino, & improuiso aduentu auxiliorum Persicorum, quæ à Sultano Belchiaroco adduxit Cardagatus Persa, rursus intra urbem, nullo com meatu instructa, conclusi, obsidionem sustinuerunt, rerum necessariarum inopia, multò difficiliorem, quàm pertulerant hostes, cum natura scilicet luctati, simul & hostibus. Tandem, fame compulsi, ad dimicandum, magno ausu, conatūque, eruptione facta, & copiis Persicis fuis, fugatisque, obsidionem soluerunt.

Hierosolymam tūm Saraceni tenuerūt. Nam paulò ante eam, Turcis pulsus, receperant, cum Turci, vt supra monui, Saracenis ademptam, possedissent annos octo. Nostri vicissim Saracenis excussis, ceperunt eam Idibus Quintilibus, anni sequentis, triginta octo dierum continua op-

pugnatione grauitèr quassatam : cùm, pene desperatis rebus, essent reuocati ad nouam aggressionem ostèto, quod ex monte Oliueti, præfulgidi clypei agitatione, fecerat spem victoriæ. Ibi regni sede constituta, cõsistentibus sententiis, regem Hierosolymorum declararunt Godefri-
 dum ducem, qui, solenni initiatus ritu, spinea, exẽplo Christi Saluatoris, non aurea corona, ornari voluit. A

Occuparat, iam ante, Ciliciam, Comagenam, & Mesopotamiam Balduinus, frater regis, qui Edessani comitis titulum vsurpauit. Est enim Edessa Comagenæ ciuitas, quæ Rages dicta in historia Thobiæ, hodie Orphæ cognomine dignoscitur. Tyberiam recens captam, beneficio regis obtinebat Tancredus, nepos Roberti Guiscardi, ex sorore. B

Syriam, ex Antiochia, administrabat Boëmundus: hæc in sacris literis Reblata est. C

Cùm ad hunc modum regni sedes, & arx belli, in Hierosolymorum urbem collocata esset, deinceps in reliquâ Palæstinam, Syriam, & Phœnicum regionem, debellarunt circum circa Godefridi successores. Ipse enim, vno tantum anno, rerum potitus; decimo quinto Cal. Augusti, anno Christi, millesimo, centesimo, fato functus est. D

Godefrido successit Balduinus frater, comes Edessanus, hic ad regnum euectus, cessit Edessam Balduino de Burgo, consobrino; & Antipatridem, Cæsaream, Ptolemaidem, Tripolin, & Berythum vi expugnatas, regno adiecit, edita ingenti strage Saracenorum. E

Expugnatae etiam tunc sunt Apamea, & Laodicea, Syriæ vrbes; & Carræ Mesopotamicæ, ex Abraham historia notæ, Tancredo, & Raimundo Tolosano ducibus. Decessit autem Balduinus, anno Christi, millesimo, centesimo, decimo octauo; regni decimo octauo, postquam reuersus esset ex Ægypto, capta insula Pharo, quo tempore, repeterunt patriam Robertus Flandriæ comes, Eustathius regis frater, & Boimundus Apulus. F

Post Balduinum, tertius regnum possedit Balduinus de Burgo. Hoc rege, maturo, & salubri consilio, institutus est, Hierosolymis, equestris ordo militiæ sacrae, qui excubias ageret, pro Christiano orbe, perpetuas, & regi adesset in reprimendis, & extirpandis hostibus, nouo regno infestis, finibusque tutandis, & præstaret, accedere terrâ sanctam volentibus, tuta itinera, terra marique, latronibus depulsis. Hic ordo, à professione S. Iohannis, nomen adeptus initio, postea dominorum Rhodiorum titulo celebratior, notiorque G
H

riorque euasit, cum plurimas maris mediterranei insulas, bello domitas, perpetuò contra Saracenos, & Turcas, præsidio muniuisset, magno Europæ vniuersæ cum commodo. Plurimum enim profuit orbi Christiano horum equitum vigilantia, & virtus, dum vixit. Diu enim represserunt hostes vtròsque, magno successu, adiuti vicinorum regum, & Imperatorum auxiliis. Nunc deserti ab omnibus, & Imperij Turcici circumfusa potentia fracti, Rhodo amissa, ægrè sese intra Melitæ insulæ angustias tuentur, & sustinent.

Cum autem assidue magna multitudo, certatim, partim religionis, partim militiæ causa, in Palæstinam conuolaret, exemplo illorum, aliis similiter sese coniungentibus, nouæ duæ ibidem familiæ sacrorum militum conditæ sunt, Templariorum, & Teutonicorum. Feruebat enim in animis hominum ardor belligerandi pro gloria Dei, & Ecclesia, successus crescentis superstitionis opinione, & victoriarum exemplis.

Templarij cœperunt, authoribus, vt vocantur, Hugone de Paganis, & Ganfredo de S. Adelmar. Hi primò ad urbem Hierosolymam confederunt, destinati adducendis tutò, reducendisque iis, qui nauibus appulsi, peregrè, ad urbem commearent, & remearent, urbiq; custodiendæ. Nam limites longius ab urbe tutabantur cæteri, continentibus aduersus hostes bellis. Sed breui tempore, in præcipua dispersi regna orbis Christiani, & pia, largaque beneficentia hominum, immensis locupletati opibus, cum sese in aulas Principum insinuassent, ita degenerarunt à sua, maiorumque virtute, grauitate, fide, pristinoque instituto, vt, de tollendis illis, Principes cogitare oportuerit. Et quidem inita in illorum cœdem consilia, structasque insidias, Monarchis miro silentio occultantibus, passim toto orbe Christiano, pene vno momento, simul excisi sunt, atque extirpati vniuersi, ducentesimo ferè, ex quo cœperant, anno, imperante Henrico septimo. Supremus familiæ magister sedem habuit Hierosolymis.

Teutonicorum familia, quos à professione, & Symbolo, Marianos nominat, initium habuit ad Ptolemaidem, imperante Hèrico vi. anno Christi, millesimo, cêtesimo, nonagesimo decimo tertio, Calend. Decembres, authoribus quibusdā ciuib. vrbiū Bremæ, & Lubece, qui magnis sumptibus edificato, & instructo ibi xenodochio, in vsum eorū, qui familiæ infererentur, postea cum numerus creuisset,

cen colonias inde in Germaniam deduxerunt. Gubernatio
familiae commendata fuit cuidam Henrico Vualpodio,
qui primus munus, ut vocant, Magistri obiit. Nouae colo-
niae in Germania auctae, & corroboratae numero, opibusque
ditatae, Friderici secundi Imperio, Prussiam, & aliquantò
ante, Liouoniam, domitis barbaris gentibus, Imperio adie-
cerunt, & diu exceptis, repressisque feliciter ferarum gen-
tium irruptionibus, velut murus, has regiones protexe-
runt, de quibus suo loco.

Consilium institutionis fuit optimum, & sanctissimum,
quo spectatum aliud nihil est, nisi plantatio, & propaga-
tio Ecclesiae in genere humano, & Imperij ampliatio. Quid
verò potest suscipi, gerique pro gloria nominis diuini, lau-
dabilius, his operibus, quibus dilatatur Ecclesia, abolentur
idola, multi adducuntur ad veram Dei agnitionem? exui-
tur barbaris feritas, & praestatur defensio? Consilio etiam
respondit euentus initio; cum ex vero zelo profectos, a-
cres, & ardentes animorum impetus, homines pij, ad ren-
tantiam adferrent, & conatus regeret, atque adiunaret
Deus. Sed, ut nihil est in rebus humanis perpetuum, aut
durabile; ita, cum pericula superata essent, paulatim con-
suetudine ex opum, & ocij abundantia, deciderunt haec fa-
miliae à pietate, integritate, & fortitudine, in Epicuream
securitatem, laxum, molliem, & ignauiam: & nimio stu-
dio suarum voluptatum, prorsus abiecerunt curam Eccle-
siae, religionis, & disciplinae; in qua, ut rudis, & imperita
multitudo rectè institueretur, & assuefieret ad cultum
humaniorem, abducta ab idolis, & beluina feritate, prae-
cipuè praestare debebant.

Sequuntur sunt ergo poenae, quas cernimus. Liouonia, quae,
per annos fere quingentos, virtutis Germanicae praeuium,
victoriarum de barbaris partarum trophaeum, Imperij ad-
uersus eosdem praesidium fuit, auulsa ab Imperio, discer-
pitur à vicinis regibus impune. Prussia aliquantò ante pe-
riit. Sic acquisita virtute, multoque maiorum sanguine,
flagitiosa ignauia perduntur.

Sed redeo ad reges Hierosolymitanos. Balduinus depu-
lit aliquot magnis praeliis, ex parte vna Turcos, qui Da-
mascum tenebant, ex altera Saracenos Aegyptios. Expu-
gnauit Tyrum anno millesimo, ceteresimo, vicesimo quar-
to, tertio Calend. Iulij; & postea Raphaneas in Cassiotide.
Decessit anno Christi, millesimo, centesimo, tricesimo pri-
mo, regni decimo tertio, vndecimo Calend. Septembris.

Hot

Hoc mortuo, Principes distracti diffidiis, mulierum ambitione excitatis, cœperunt inter se belligerari, refrixit paulatim ardor pietatis, & elanguit virtus. Ita neq; virtus est diuturna, neque felicitas; & citò discedunt posterì à vestigiis, & exemplis maiorū. Creuerunt & dissensiones, belli duces defecerunt, & præsidia, mulieres administrationem rerum, & imperia, hæreditarij iuris prætextu, traxerunt ad sese, & in quos deperierunt insana libidine, eos ad regnum, per connubia, sustulerunt. Ex his creuit animus hostibus acerrimis, & in omnes occasiones rei gerendæ intentissimis, qui sibi non defuerunt, & suis rebus.

Fulconem comitem Andegauensium, Balduini generū, constitutum in regno, contentiones domesticæ exercuerunt, motæ de Principatu Antiocheno. Interiit is anno Christi, millesimo, centesimo, quadragesimo secundo, regni vndecimo; Idibus Nouemb. præcipiti lapsu concitati equi, terræ allisus in venatione, ad Ptolemaidem, relictis impuberibus filiis, Balduino, & Almerico.

Balduino impuberti auxilium tulerunt Conradus Sueuus Imperator tertius, Ludonicus Francorum rex maris. Sed Imperator magnas in itinere perpeffus clades, infeliciter tentata oppugnatione Damasci, & Ascalonis, domum, re infecta, miserabiliter rediit, postquam amisisset omnē exercitum, partim alieni, atque insueti cœli iniuriis, partim itinerum difficultatibus, & commentus penuria absumtū. Ascalonem tandem Balduinus deditione cepit. Is decessit in Berytho, Idibus Februarij, anno Christi, millesimo, centesimo, sexagesimo secundo, regni vicesimo quarto.

Almericus frater Balduino successit. Inuasit Ægyptum, dimicauit cum Saracone Suldano, qui, Ægypto recēs occupata, abrogarat Caliphis Imperiū, & successore eius Saladino, sed infeliciter. Suppetias tulit Almerico Fridericus Imperator, sed ante res cōfectas, præpropere morte abreptus, animum Saladino, quem, victoriarum successu, ei ademerat, interitu suo reddidit. Decessit Almericus, anno millesimo, centesimo, septuagesimo tertio, regni duodecimo, Idibus Iul. relictō Balduino filio impubere, qui elephātiāsi correptus, cū de prole desperasset, regē instituit Balduinum, V Vilhelmi Longatespatæ, marchionis Mōtiferrati filium, nepotem ex sorore Sibylla: cui, etsi Raimūndum comitem Tripolitanū, testamento tutorem designarat; tamē Guido Lusignanū pueri vitricus, cui Sibylla Balduini mater, nupsit, illo extruso, in administrationem

regni, & tandem, priuigno mortuo, in regnum ipsum, vi, sese ingressit. Ob quā rem, cū venisset in suspicionē, dari puero veneni, bello petitus à Raimundo, attraxit Saladinum ex Ægypto, qui, vt fit, cū inuitantur ad belli societatem potentes, & infesti vicini, oppresso vtroque, magnas, rebus Christianis, in Palæstina, Syriæque, & Mesopotamia, clades intulit, & tandem regnum destruxit, acceptis in deditionem vrbibus, Ptolemaide, Azoto, & Berytho, & Ascalone, ipsæque regia vrbe, oppugnatione vnus mēsis, capta, anno Christi, millesimo, centesimo, octogesimo septimo, postridie Cal. Octobris, anno postquam à Godefrido occupata fuit, octogesimo octauo.

Hic finis fuit regni Hierosolymitani, verè heroica virtute, concordique conatu primorum regum instaurati, vt terra sancta repurgata ab inquinamenti blasphemiarum Mahometicæ, rursus fieret sedes Ecclesiæ Dei, ambitione verò, & discordiis successorum, proditi, atque euerſi.

In ipso captæ vrbis tumultu, Sibylla, cū quatuor liberis, occubuit, cuius soror Isabella matitum habebat Honfredum Toronium, à quo vi eam abripuit Cōradus, marchio Monferratensis, regnum sibi, coniugis prætextu, vt vendicaret; sed à sicariis, quos Saraceni arfacidas vocant, in foro trucidatus est. Ita de stante, & florēte regno, odiis, ambitione, ac perfidia; de amisso, cædibus etiam certatū est. Marchionis Contadi crebrò meminerunt historiæ Græcæ. Magna enim illi cum Imperatoribus Orientis intercessit coniunctio, ac necessitudo. Isabellam Henricus Cāpaniæ comes, Tyri dominus, ad se transtulit, sed titulum regis Hierosolymorum recusauit, quod eundem sibi, liberisque ex Sibylla natis, arrogaret Guido Lusignanus. Hic, cū Ricardum Angliæ regem, inclinatas, penèque collapsas res Christianorum in Asia, instauraturum, pecunia adiuuisset, Cyprum, quam Ricardus recens, Alexio Comneno, Tyranno capto, relegatōque in exilium, occuparat, pro ea pecunia obtinuit. Huius posterit tenuerunt Cyprū vsque ad Iacobum Lusignanum, regem vltimū; quo mortuo, Veneti, memoria patrum, Cyprum suam fecerunt, vidua, quæ Veneta mulier erat, è Corneliorum gente, exaggeratione periculorum, quæ à Turcis impenderent, persuasa, vt abdicato regno, cui nouum regem matrimonio erat inductura, in patriam reuerteretur.

Post Guidonem, regnum Cyprī, Americus frater excepit, adiecitque, ducta in vxorem vidua Isabella, regni Hierosolym.

solymitani titulum, & Tyri principatum. Hunc, quod negligentius administraret, reliquias Christiani regni, in tanto rerum discrimine, Iohannes de Bregna, nobilis Gallus, Tyri dominatu exiit. Hic Iohannes iuuit Andream Vngariæ regem, Belæ tertij filium, Austriæque ducem, & comitem Niuernensem, oppugnantes Damiatam Ægypti, in qua oppugnatione, ardenti tragula ictus, vstulatúsque, induciis cum Sultano factis, rediit in Galliam, & regnum Hierosolymorum, cum Iole filia, quam ex Iole, Conradi marchionis Mōtisferrati, & Isabellæ filia susceperat, dotis loco tradidit Friderico secundo Imperatori, à quo titulus regni deuolutus est ad reges Neapolitanos. De hoc Friderico, & cæteris Imperatoribus, qui ante eum, res Christianas, in Asia, erigere, ac restituere conati sunt, suo loco dicemus.

C Nauarunt aliquid in his bellis, resp. Italica, Veneta, Genuensis, & Pisana, quæ tunc opibus antecellebant, & viribus, sed eo consilio, & euentu, vt belli sumtus, labores & pericula deriuarint in socios: præmia, & fructus transtulerint ad sese, potitis, & præreptis, interceptisve tota Syria spoliis, è quibus peramplæ eis opes accesserunt, & maris Imperio, quo confirmatæ sunt vires, quarum fiducia, & mouerunt multa deinceps, & Veneti, cæteris oppressis, Italia Imperium affectare sunt ausi, quod esset Imperatorum potentia, Pontificum artibus languefacta.

E Latè dominatæ sunt in mari hæ respubl. post exclusos ab hostibus, tota Asia, Christianos. Genuensium Imperiū, toto mari incommode dispersum, ad ipsam vsque Tauricam Chersonesum sese extēdit, per Ægeum mare, Hælsponum, Bosphorum Thracium, & Pontum Euxinum. Diu enim tenuerunt Capham, celebre in Taurica emporium, quæ est Theodosia veterum, & defenderunt fortiter Byzantini Imperij limites, urbemq; ipsam, cōtra auge-scētem, & ex propinquo vndique imminentem Turcorū potentiam. Corsica, & Chio insulis adhuc hodie imperāt.

G Veneti rectiore consilio, ex Creta, quæ nunc Cădia est, Istria, Illyricóque, per oportuna ad firmum, stabiléque Imperium commoditatē, coniunxerunt Pelopōnesum, & Cycladas insulas, longo tractu, Thessalonicā vsq; ex parte vna: ex altera, Ionij maris insulas, & littora. Sed citò aliena virtute parta opulencia, in æmulationē abiit, æmulatio in bellum exarsit; quod, cū ad Ptolemaidem, ex leuibus initiis, natū esset; Pisanis oppressis, reliquas duas, longo tē-

pore exercuit. Diu enim, inter se, de maris Imperio decertarunt, vario euétu; quaternis vicibus bello redintegrato, donec Genuenses ad extremum, magno prælio victi, ad Methonem, Imperium maris Venetis reliquerunt.

IMPERATORES ORIENTIS vsque ad Francos.

CALOIOANNES, ALEXII
Comneni filius.

Imperatores Orientis, pro innata genti malitia, pene plus nocuerunt rebus Christianis, in Asia, occulta perfidia, quàm hostes, vi manifesta. Nā, ne progredi possent, seque cōfirmare, impediuerunt, vbicūque fuit occasio, con-
meatu aut denegato, aut interuerso, aut infecto, & adul-
terato, auxiliis interceptis, clam instigatis, si quiescerent,
atque adiutis hostibus, vel Christianis, spe amicitiae, aut fi-
ctis occasionibus, rei cōtra Barbaros gerendae, in discrimē
adductis; denique depopulatione occupatarum prouin-
ciarum, amicitias, & fœdera fide dubia, coluerunt, exti-
mescentes, suspicaci metu, efflorescentem potentiam no-
uorum hoipitum, & inuidentes gloriae, ac successibus eo-
rundem, & dolentes, ab exteris & alienis, quasi præ foribus
intercipi, quæ, non multò ante, maioribus, barbarorum
violentia extorta reditura ad sese sperabant.

Accidit autem hoc ipsum paulò post, vt excuterentur à Francis. Fere enim, aut in ea nos mala præcipitamus ipsi, quibus occurrere, immaturis consiliis, quæque, aut virium humanarum, aut sapietiae, vel calliditatis fiducia, sine Deo amoliri, ac depellere conamur; aut, cū fatalibus vrge-
mur pœnis, dū contra fata, mirifico, vt videtur, astu, appa-
ratūque, tendimus, in fata ipsa ruimus, vt apud Platonem
dicitur; fugientes fumū seruitutis, in ignem seruum incidi-
mus. Sed nec Franci diu imperarūt, astutis leuiū ingenio-
rum artibus, euersi; quod incertæ dubiæq; beneuolentiae
fiducia, nimium sese, & apperirent, & crederent animo,
studiōque alienissimis, ex suarum naturarum simplicitate,
& rectitudine, illorum subdola, & fraudulenta ingenia
non rectè æstimantes.

Vituperatur præcipuè Alexij Comneni perfidia: huic Ca-
loioan-

Ioannes filius successit, patre, & victoriis bellicis, & opib-
 superior, vir melior. Nam in Asia Turcos repressit, in Eu-
 ropa Scythas, Tartaros Thracia, Macedoniâque expulit, in
 quas, Alexio Comneno imperante, ex septentrione inuo-
 larant, tantis agminibus, vt locustarum instar, omnia ob-
 ruerint, atque compleuerint. Hec Tartarorum, quos Græci
 vniuersos, veteri nomine, Scythas appellant, prima fuit in
 Europam irruptio: inde, per Vngariam effusi, Poloniam, &
 magnam Silesiæ partem, celeri, per loca plana, atque expe-
 dita, progressu, cædibus, incendiis, rapinis, ac depreda-
 tionibus horribiliter peruastrarunt. Paulò ante, per Caspias
 portas, Asiam adorti, tentarant regnum Turcicum, ad Põ-
 tum. Sed de his infra plura. Tartaris summotis, bellum fe-
 cit Hunnis, quibus ad Savi, librique confluentem, profliga-
 tis prope Belgradum, in loco nobilitato strage Fræcorum,
 quos, in Asiam militatum profecturos, ab Vngaris diximus
 esse cæsos, *φραγκοχάρειον* enim nominatum in historiis re-
 perio; tunc ergo bonam inferioris Pannoniæ partem edo-
 mavit. Legatos misit ad Lotharium Saxonem, gratulatum,
 depulso ex Apulia Rogerio. Postea & cum Conrado Sue-
 uo fœdus fecit, & affinitatem contraxit, data filio Manue-
 li in uxorem sorore Gertrudis, cõiugis Conradi, filia comi-
 tis Sultzbachici.

A Raimundo Principe Antiocheno, emit urbem Antio-
 chiam, cum esset pecuniosus: hanc occupaturus, cum pro-
 hiberetur ab Episcopo Gabulensi, iratus, Syriam depopula-
 tus est. In reditu, vbi Cilicum fines attigisset, memorabili
 exitu vitam finiit, manu, ad digitum minimum, venenata
 sagittæ illapsa, strictim læsa, quam, vnâ cum aliis, aper ab
 eo sauciatus, subito insultu, pharetra excusserrat; ex læsa
 parte veneno celeriter in omnes corporis partes discur-
 rente. Locum, in quo id accidit, Coruorum nidos cogno-
 minatum fuisse, & ambiguo oraculo, indicatum tradit *ἡ
 πῶς γενήσῃ βραῦμα δεινὸν κατὰ κλον.* Fuit enim gens Græca de-
 dita plurimum, atque addicta *χρησμολότοις*, qui Magiam,
 prætextu diuinatoricis physicæ, exercuerunt. Ab his, sicut an-
 tiquitus, ab oraculis, responsa petita sunt, vt sit, extincta ve-
 ræ inuocatione, & corrupta doctrina Ecclesiæ. Deceffit,
 cum imperasset, secundum Nicetam, annos viginti qua-
 tuor; secundum alios, viginti quinque, menses octo. Fi-
 lios habuit quatuor, quorum duo Alexius, & Andronicus,
 obierunt viuo patre: de duobus reliquis Manuelem, natu-
 minimum, maiori Isaacio, tanquam ad gubernacula pa-

rum idoneo, prætulit.

M A N V E L C O M N E N V S.

MAnuelem hunc humili natum loco, & Tryphonis cognomine, à pueris derisum, sunt qui uxorem Alexij principis, ob consuetudinem interiorem, ad Imperium extulisse prodiderunt. Nicetas ex Caloioanne natum scribit. Princeps fuit ingeniosus, levis, turbulētus, infidus, perfidiosus, infelix, sed eloquens, exercitatus in disciplinis, amās sophistices, & nouarū opinionum; in disputando acer, & curiosus. Venetos bello laceffitos, cum sustinere nō posset, restitutione eorū quæ eripuerat, rursus placauit. Conradum Sueuū Imperatorem, cum, ad fœdus, & amicitiam inuitasset, propter affinitatem, pollicitationibus blandissimis postea, fiducia amicitiae, securius se, transmissio Helleponto, Asiae comittentem, insigni perfidia, pene grauius hostibus ipsis, affixit, ferro, fraude, & veneno, exercitum depopulatus. Magnam enim partem eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina infecta Commoliti gypsi tenuissimo puluere. Huius perfidiæ pœnas, Rogerius Siciliae rex, bello persequutus, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, & Acrocorintho, partim vi, partim deditioe captis, atque direptis, classem regiae vrbi admouit, & impetu in eam facto, suburbia, flammis iniectis exussit, ægrè sese, cum Imperij titulo, intra mœnia Imperatore conseruante. Pax demum inter vtrumque, Romano Pontifice conciliante, facta est.

Cum Scythis etiam, Turcīs, Persis, & Hungaris ei res fuit, sed rarò successu.

Curiositate naturæ, & ingenij leuitate, multa turbauit in doctrina Ecclesiæ. Cum enim, & ingenio valeret, & eloquentia, & delectaretur monstrosis opinionibus, atque ostentatione ingenij in disputationum cōflictibus, nouis, ac sophisticis interpretationibus, multa Ecclesiæ dogmata, quæ per se plana fuerunt, atque explicata, labefactauit, & implicuit, præsertim de filio Dei, nato ex Maria virgine, deque his, in confesso Episcoporum, motis controuersis, disseruit, ac declarationibus veteribus repudiatis, vt illos, quib. cū conflictari libuit, exerceret, affinxit noua, καὶ σοφὰ φάρμακα, iam olim condemnatis errorib. audacia tāta, vt Mahometicas blasphemias, etiā præstigiis speciosis, lenire, mollitèque veritus non sit, & hæc, aliāq; his similia, excusarit, verū esse Deum, τὸν ὁλοσφύρον, τὸν μὴ γεγεννημένον, ἢ γεννῆσαντα Θεόν. Quod, etsi ingenij ludus esse debuit, indignum

gnum tamē Christiano fuit Principe, & malitiosæ leuitatis argumentum. Fuit enim Ethnicis etiam ἐχθρὰ σοφία, λοιδορῆσαι θεόν, siue iocò id fiat, siue seriò.

A Agitata tunc est & quæstio, de oblatione, quæ fit in Missa, pro viuis, & mortuis; profecta, sine dubio, ex scholis Latinorum, & in Græciam à Monachis introducta. Disputatum est de verbis canonis Græci, qui verecundiùs loquitur, quàm Latinus Canon, τὸν σεσαρκωμένον θεὸν προσφέρειν τε ὁμῶς, καὶ προσφέρεισθαι, quod in Missa Filius Dei offerat sese Patri, & offeratur manu sacerdotis, sicut obtulit sese in cruce, pro peccatis generis humani. Cui figmento, quotquot contradixerunt, sacro ordine moti, & extorres acti sunt. Nam eò vsq; iam persuasio falsa de idololatræ cultu, & Missa theatra, & huius, pro viuis, & mortuis, applicatione, processerat; vt non audirentur euidētia doctrinæ sacræ testimonia; quæ & vnica oblatione, Filij Dei, consummata esse omnia, teste Paulo ad Hebræos, & beneficiorum omnium Filij Dei applicationem, vnicuiq; fieri, fide propria, conuincunt, & hæc blasphema commenta **D** redarguunt; sed vt pluris fieret consuetudo, qua cœna Domini, magna ex parte, ad mortuos translata, & horribili idolomania contaminata est.

E Manuel Imperio, cui præfuit annos triginta octo, sponte relicto, inclusit sese in monasterium, in quo, nō ita multò post, iam sexagenarius, obiit. Imperij finem, hoc versu, ei prædictum, tradunt:

Ἀλλ' ὕσάτη σε κερδαίνει λάβῃ λόγῳ.

F Postremæ enim literæ nominis Μανῆλ, Græcis, triginta octo significant. Vxores habuit duas, vnā, de qua supra dixi, Germanam, sororem coniugis Conradi Imperatoris: alteram Constantiam, filiam Raimundi Antiocheni principis, ex qua reliquit successorem.

ALEXIVS COMNENVS.

G **A**LEXIVM filium pater, regno decedens, puerum, prorsus Andronici patruelis tutelæ commendauit. Hic Andronicus statim, vt in Imperium ingressus est, amouit æmulos omnes, quos impedituros suspicabatur, ne, quod animo conceperat, de Imperij raptu, perficeret: moxque omni metu liberatus, Alexium quoque pupillum, Imperij hæredem, cū vix annum attigisset, decimum quintum, neruo arcu eliso, immaniter strangulatū.

R. j.

inclusumque arceæ plumbeæ, demersit in mare, acclamantibus cædis sociis, velut ἐπιτάφιον ᾄσμα, Homericū illud:
 Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κοίρανος ἔστω,
 Εἰς βασιλεὺς.

ANDRONICVS COMNENVS.

ANdronicus, iugulato Alexio, rerum potitus, desponsatam illi Annam, regis Francorum filiam, in uxorem duxit. Vir fraudulenta calliditate, & lupina sæuitia, nulli secundus. Nam & suos, & Alexij patruelis consanguineos, amicosque, quoscunque arripuit, vel crudelibus suppliciis tortos, enecauit; vel oculis priuauit. In Nicenos, & Prusaenses, qui Theodoro Cātacuzeno, & Isaacio Angelo adhæserant, cum sese, post Cantacuzeni, viri impigri, & strenui, interitum, dedidissent, nullum crudelitatis genus prætermisit. Cū Thessalonicensibus egit paulo mitius, deprecante Episcopo Eustachio, viro doctissimo, cuius extant in Homerum commētarij. Isaacium Angelum recepit in gratiam. Bello petitus à Vilhelmo Siciliae rege, vindicaturus iniustam cædem impuberis Alexij, & prælio victus, cum, ob immanem sæuitiam, publico flagraret odio, Angelo, quem ad supplicium corripi mandarat, seditionem concitante, dum fugam parat, comprehensus est, mutilatusque altera manu, & oculo, & scabro camelo, facie ad posticam versa, per urbem circumductus, vulgiq; tumultu, vncis, & harpagonibus pene frustillatim concerptus, pœnas dedit parricidij, raptæ tyrannidis, & iniustæ sæuitiæ, cum biennio rebus præfuisset. Odium, quo laborauit pater, & crudelitatis ab illo usurpatæ pœnas, expiaturunt & filij, Iohannes, & Manuel oculis capti, nulla sua culpa, sed propter patris tyrannidem.

Ita, propter scelera parentum, grassantur pœnæ publicæ, in totas familias, non vno tempore, sed multis interdum seculis, sicut de iustitia diuina concionatur vox Decalogi: Visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem, & congruunt ad hanc veteres versus, de talibus pœnis:

Ἀλλ' αὐτῶν κεφαλῆς ἢ ἐν σφετέρῃσι τέκεσσι
 Εἰλεῖται, ἢ πᾶμα ὁμοίᾳ ἐπὶ σπέρματι βαίνει.

Plenæ sunt historiæ exemplis calamitosarum familiarum, vbi, parentum scelera, pœnas posteris attraxerunt, quæ in plurimos vagatæ sunt, & totas absumserunt stirpes,

aut perpetuis exiliis dissiparunt, quale est exemplum OEdipi Thebani, & similium.

A ISAACIVS ANGELVS.

Isaacium Byzantini collocarunt ad gubernacula, destinatis, ab Andronico tyranno, suppliciis ereptum. Hic simulatione iustitiæ, & moderationis, cum esset natura timidissimus, & idcirco truculentus, ac sæuus, initio res afflicta Byzantinorum rursus erexit aliquatulum, & exiliis desolatam urbem ab Andronico, exulibus restitutis, instauravit. Bellum movit in Siculos, qui Thessalia occupata, & expugnata Amphipoli, urbi ipsi, & Imperio imminabant, accitis in societatem belli Alanis, in quo bello, classe Sicula ad Thessalonicam dissipata, exercitus partem mari fuga exclusam, fame necavit, captis ducibus. Richardo, & Balduino comite. Sed postea cum VVilhelmo rege Siculo, ultionem meditante, pacem fecit.

DIn VValachos, quos & Blachos nominant Græci scriptores; in hos ergo, novis defectionibus Imperium detrectantes, aliquoties infelicitè movit. Insignibus enim claudibus repulsus est. Primum autem, quantum ego memini, nominantur VValachi in hac historia, quorum nomen, quo tempore, & quibus occasionibus innotuerit, aut quando gens ipsa, in ea, intra Tyram, & Istrum regione, cõfederit, certò non scio. Inhabitat enim veterem Daciam, quam postea tenuerunt Gotti. Ea diuidebatur antiquitus, à Sarmatiæ parte, ubi hodie sunt Russia, & Podolia, flumine Tyra, quem incolæ Nestrum appellant. Ab occidente sole, attingebat Iazygas Metanastas, quorum regionem Transylviani possident. Ad orientem, distinguebatur ab inferiore Mœsia, quæ Bulgariæ est, Hierasso, quem Prutum nominant, & Istro fluviis. Ad meridiem, à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna est, Seruia disjungebatur eodem Istro.

GDe origine ergo gentis, mihi videtur non absimile esse vero, quod Imperatores Orientis, post summos inde partim, partim excisos Gotos, agros illos, veteri more, distribuerint veteranis militibus, & ut stipendia his exolverent, & ut per eos, à finibus Imperij, ex ea parte, arcerent tumultuantes Sarmatas. Inter illos, plurimos fuisse Romanos, lingua argumèto est, quæ ex latina est deprauata. Ab his Romanis profectum esse VValachorum nomen, vicinis in Transsilvania Gottiis authoribus, qui Italos, Germanica

consuetudine, VVallios nominarunt, consentaneum est. Nam, quod à Flacco quodam, eorum præfecto, nomē tractum esse, nonnulli fingunt, fabulosum prorsus est.

Latuerunt autem VValachi, quā diu quieti Constantinopolitanis Imperatoribus paruerunt, & vicissim inclauerunt, cum admixtione Sarmatarum aucti, & ab iisdē incitati, recusare Imperium cœperunt. Eosdem, Sarmatis duobus, Lituaniam, indeque Liunioniam, & vicinā Borussia, nouis colonis, mixtim compleuisse, testantur veteris linguæ vestigia, quæ latinitatem referunt. A

Posteriori tempore VValachorum vna gens, in duas est partes diuisa, dominatu distincto; sūntque, qui ad orientem, & septentrionem habitant, Podoliæ finitimi, VValachi, antiquo nomine; cæteri ad meridiem, & Transsylvaniam, Muldau, nouo nomine appellati, etsi aliqui nomina permutantes, VValachos hos, Muldaus illos vocare malunt. B

In Alexium Comnenum Cypri Tyrannum, nauiganti, classem tempestas disiecit, & ad scopulos allisam confregit. Hunc Alexiū, anno proximè sequente, Richardus Angliæ rex, oppugnata insula, cepit, & abduxit; de quo supra dictum est. Fridericum Barbarossam ad Hellespontum, aditu Asiæ, & traiectu prohibiturus, aliquot aduersis præliis castigatus, à bello desit, initaque cum eo amicitia, & obsidibus confirmata, progredientem comœatu iuuit. C

Domi, occultis aliquorum conspirationibus, & apertis etiam seditionibus quorundam Imperio insidiantium, irritatus, metu insidiarum, & inopia, ad crudelitatem se cōuertit, & rapacitatem, quibus cum odia suorum cōflasset, à fratre, quem à Turcis captum, multo auro redemerat, Imperio, & oculis priuatus, atque in sordidum carcerem detrusus, de illa spe decidit, qua, ex falso oraculi promisso, Imperium in annos triginta duos sibi desponderat; cum imperasset annos nouē, mēses octo. Postea è carcere per filium extractus, cum insueti aëris nouitatem, & asperitatem ferre non posset, morbo contracto, interiit. D

ALEXIVS ANGELVS.

Non diu fraude, & parricidio raptū Imperium, tenuit Alexius, cum natura meticulosus esset, & ignauus, totūque se in voluptates effudisset, neglectis vicinis VValachis, & Scythis. Nam Isaacij filius, Alexius, cui H
mor-

- mortem machinatus erat, concitatis in exilio, Francis, & Venetis, quorum in vicinia tunc erant vires validissimæ, & horum ope, vrbe ferro, flammâque expugnata, fugatâque patruo, Imperium recuperavit, occasione tali: **M**orturi in Asiam aduersus Turcos, & Saracenos, Bonifacius marchio Montisferrati, Balduinus Flandriæ, & Henricus S. Pauli comites, & cùm his Allobrogum dux, conuenerant Venetiis, cùmque, interueniente mora, belli sumtus exhausissent, petiuerunt à Senatu Veneto pecuniam mutuò, quæ data est eis, cum promissio maioris pecuniæ, certis conditionibus, si rempub. occupatam bello Istriano, & oppugnatione Iaderæ vrbis, iuuare vellent. Quas illi conditiones cùm accepissent, obsidio Iaderæ tentata, sed opinione omnium, longiùs protracta est. Circumsidentibus vrbe, superuenit Alexius, Isaacij filius, qui patris sceleratas manus effugerat, & multa questus de huius crudelitate, cæcitatem patris, sordes, & squalorem carceris, suum exilium, multa etiam, si reduceretur, pollicitus, auxilia impetrauit. Classis ergo ex Dalmatia ad Bosphorum Thracium adducta: sinus, qui Peram à Byzantio, quinquaginta stadiorum interuallo, dirimit, rupta, quæ obtenso fuit, catena ferrea, occupatus: vrbs deditione capta, & Alexio Iuniori reddita est, iis, quibus inter eos conuenerat, conditionibus. Alter Alexius Debelatum profugit, auectis secum thesauris Imperij, cùm imperasset annos octo, menses tres, dies decem, & irritò conatu, Imperium deinceps repetiuit.

ALEXIVS IVNIOR.

- F** Sed nec Alexij Iunioris diuturnum fuit Imperium, quæ inuisum suis reddidit seu timiditas, seu ignauia, seu potius suspicio de collusionē cū Francis, & Venetis, quos censuerat non laceßendos bello, sed auro placandos esse, Byzantiis vociferantibus ignauia, & perfidia Imperatoris fieri, quod per Græcorum prouincias, inque ipso vrbis conspectu, impunè grassarentur, nemine vindicante. Quare illi, per seditionē repulso, datus est successor Nicolaus Canabus, aliquantò minus ad Imperium idoneus Alexio. **H**ac occasione, Alexius Ducas, cognomēto Murzuphilus, ob cōiuncta, ac velut oculis imminētia supercilia, homo subdolus, & sceleratus, Alexiū, amicitie specie, ad se, fraude, tractum, tanquam eum contra iniurias defensurus

esset, insaniēti plebi vinciendum obiecit: alterum Nicolaum, paucorum subnixū studiis, per suos satellites, præsidio diffugiente, cepit, atque ita amoto vtroque Imperiū inuasit. Alexio, bis potu veneni frustra tentato, laqueo guttur sua manu elisit, mense Imperij sexto, die octauo. A
 Ipse, cum exercitu, Balduinum Flandriæ comitem adortus, qui cum exercitu non procul aberat, sed repulsus, ac Venetis, duce Dandalo, persequentibus, intra urbem cōpulsus, & obsidione cinctus, cū de urbis defensione desperaret, clam sese ex vrbe subduxit, fuga vitam cōseruaturus. Obsidio terra marique in diem octauum, & sexagesimum continuata est, cui finem imposuit, insana, intra urbem, de Imperio contentio, inter Theodorum Dueū, & Lascarem. His enim inter se digladiantibus, vrbs capta, direpta, incensaque, maiore sui parte conflagrauit. Tyrannus Murzuphilus deinceps, in Peloponneso comprehensus, perductusque Constantinopolin, & post excultos oculos, de turri præcipitatus, promiscua plebe in cadauer defæuiente, frustillatim est concisus. B

Vrbe recepta, cōuenit inter proceres, vt quindecim viri D
 crearentur, quibus eligendi Imperatoris potestas foret, atque illud expressum est, vt si Veneti nominis Imperator declaratus non esset, quem ipsi vellēt, è sua gente, Patriarcham vrbi darent. Ita Flandrensis, & Sancti Pauli comites quinos: Monferratensis, & Allobrogum duces totidem designauerunt. Reliquos adiecerunt Veneti. Horum suffragiis, ad Balduinum Flandriæ comitem Imperium delatū est. Eidem dimidium urbis, prouinciarum, vectigaliū, rerūque omnium, quas ex fœdere communi bello acquisuerant, attributum est. E
 Pacato ciuitatis statu, castra in Thraciam promota, quæque intra Byzantium, & Hadrianopolin comprehenduntur, in deditionem accepta sunt. Balduinus, vt sociis, quæ ex fœdere decreta erant, exoluerentur, Bonifacium marchionem, Thessaliæ regem declarauit. Venetis Cretam insulam, quam dono Alexij Angeli Bonifacius consequutus erat, attribuit, Bonifacio cedente: quæ res, primam æmulationi inter Venetos, & Genuenses, causam dedit. F

Ita à Græcis ad Francos Imperium Oriētis est trāslatum, in quo, vt supra dixi, præter exempla iudicij diuini, aduersus idololatriam, libidines, perfidiam, tyrannidem, parricidia, præterque tragicos exitus tyrannorum, pene consideratu dignum nihil est. Sed illustria proponuntur testimonia G
H

monia prouidentia, bonitatis, ac misericordia diuina, quod, cum voluerit Deus aliquid esse reliquum, propter Ecclesiam, tulit clementer illa contaminatissima, & flagitiosissima portenta generis humani, ac poenas publicas mitigauit, & prorogauit, & ne ante praefinitam diuinitus metam, interiret Imperium, excitauit interdum aliquos mediocres principes, qui prudentia, & virtute, velut lacinias corrosae, ac diffluentis tunicae, rursus aliquantulum consuerunt, ac sarcinuerunt.

IMPERATORES OCCIDENTIS ex veterum Gibellinorum stirpe, in Sueuia.

Nil magis inimicum esse, atque infestum, nec perniciosum magis Ecclesiae, & reipublicae. superba tyrannide sacerdotum, cum discedentes a verbo Dei, & suae uocationis metis, transformant ministerium Euangelij in Monarchiam politicam, & falso ministerij praetextu, abusuque rapiunt, exercentque potestatem, in quoscunque, suo libitu; didicit orbis Christianus, hisce annis quingentis, post Henricorum bella, quibus vicit, & regnauit tyrannus Pontificum. Sed grauiorem hanc tyrannidem Monarchae senserunt, quam caeteri, quo maior illorum potentia fuit, & Pontificibus formidabilior, si vires reciperet. Hanc, quibus artibus oppugnare, semel inclinatum, perrexerint; exempla Sueuorum ostendunt, quibus Imperium capeffentibus, Germania fracta, fessaque bellis ciuilibus, atque exarmata, vix aegre consistebat. Non destiterunt tamen Pontifices impellere eam, turbarique nouis seditionibus; quam, cum domi, singulari prudentia, moderatione, dexteritate, ac felicitate sedarent noui Imperatores, quorum fuit affectio erga miseram, & misere perditam patriam, verè paternae sanarentque antiqua vulnera, & firmarent, ac solidarent pacem, furor Pontificum Italiam commouere; incitare, & attrahere exteros reges, diris, & execrationibus, alienare ab Imperatoribus studia orbis Christiani, & hos externis, ac domesticis bellis implicare coepit, ne vnquam orbi Christiano quies contingeret, & tranquillitas. Hi scilicet nouae tyrannidis, nouaeque religionis fuerunt fructus. Nam, quae solam antea Germaniam exercuerant bella ciuilia, inde in vniuersa orbis Christiani exundarunt

regna, Pontificum consiliis, & artibus ceu disseminata.

Eleuata est, & in contemptum adducta, apud vicinos reges, authoritas Imperatorum, & incitati sunt illi, vt illis cum rabie Pontificum conflictantibus, paulatim sese ab obedientia, & veterum pactorum legibus, subducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis cōditionibus, ita paruerant hactenus, vt annua tributa, subiectionis testificandæ causa, pendere sint coacti. Hæc tributa Imperatoribus detracta, & controuersias omnes, inter vicinos reges, Pontifices ad se, tanquam supremum orbis Christiani iudicem, transtulerunt; quod non solum opum, sed multo magis authoritatis causa, Romanis profuit, & regibus, libertatis nomine, fuit gratissimum. Imperare enim regibus Monarchiæ, & consensum, atque coniunctas vires orbis Christiani, augescenti potentiæ Pontificum opponere amplius, non potuerunt.

Sed & regibus ipsis, noui compedes, & noua sunt vincula, commentitiæ superstitionis terri culamentis, & Episcoporum, Monachorumque satellitio, circumdata, quibus, si metu Imperatorum soluti, discedere ab obedientia Romanæ sedis vellent, reduci intra carceres, & coerceri possent. Denique cogitatum, tentatumque id omne est, quod Imperatores frangeret, Pontifices augeret.

Tandem & commissi sunt cum Imperatoribus reges inter sese, ita vt nullus pene fuerit, in orbe Christiano, angulus, qui non ex religiosa tyrannide Pontificum, & sic sit cruore respersus. Denique, impediti sunt honestissimi conatus, optimorum principum aduersus Turcos, & Saracenos, potentissimos, ac sæuissimos Christiani nominis hostes; quos, si tunc, vt feliciter cœperant, procul à finibus Christianorum, in Asia, compressissent, non insultantes nobis, successu victoriarum, & grassantes cædibus, in viscera nostra, ceruicibusque nostris, tristissimæ seruitutis iugum intentantes, in ipsa Germania spectassemus.

Sed sola Pontificum perfidia elisit conatus optimos, qui Imperatores ex medio, & prosperrimo bellorum cursu, perniciosissimis seditionibus, retraxerunt, vnde creuit animus hostibus, & potentia, magno, perpetuoque cum dedecore, & cum detrimento multo maiore, Christiani orbis.

Sed cur cesserunt, inquires, Pontificibus Monarchæ? Cur non immoderatam tyrannidem maturè, priusquam vires acquireret, ac roboraretur, contuderunt? Cur iniustā, & im-

& impiam seruitutem Ecclesiæ, & reipubl. imponi sunt passi? Cesserunt victi non metu, nō imbecillitate animorum, non magnitudine periculorum; etsi ruinam patriæ, tot ciuium lanienas, tot præstantum heroum interitus, spectare, graue fuit, sed honestâ, de religione, opinione, quæ ex confirmatis erroribus illorum temporum, in animis fascinatâ superstitione, pene obstinata, dominabatur, cuius, omni tēpore, apud bene institutos, magna vis fuit, vndecunque oriatur, & quibuscunque nitatur fundamētis, modò specie religiosa sese venditet, oculósque, & animos, aliquo numinis diuini sensu, imbuat: quæ etiam Ethnorum animos pupugit, & flexit. Religionis ergo opinio expugnauit optimos Principes, quòd aliter illis persuasum non esset, quàm vt ostendebatur, & iactabatur, piè, rectèque fieri, & ex sententia diuinæ voluntatis, in doctrina sacra expressæ, quæcunque à Pontificibus proponerentur, & susciperentur. Hoc titulo enim fiebant omnia, cui non cedere, piaculum esse ducebatur.

Hæc persuasio postea magis auxit Pontificum audaciâ, & impudentiam, & ad ea molienda, statuendâque impulit, quæ ruinam Ecclesiæ, & Imperio attulerunt, quòd superstitione falsa, & impia, vinctis vulgi animis, Principes iniurias Pontificum dissimulare cogerentur: inter priuatos reperirentur pauci, qui, aut hiscere contra auderent, aut impietatem decretorum Pontificiorum, cum sui capitis periculo, vellent perstringere.

Cum autem supra dixerim, in hac tertia periodo, post Christum, erectam, & stabilitam esse tyrannidem Pontificum, fatali quadam religionum, & Imperij mutatione, ideò, in tota sequente historia, obseruanda sunt hæc duo præcipuè: primum, quando illi, & quas novas leges tulerint, aut quæ procuderint dogmata noua, quibus occasionibus, veteres, vel idololatrias, vel errores cumularint, & disciplinam in superstitionem conuerterint, ritibus veteribus laudatissimis, abusu deprauatis, quomodo turbarint Imperium, & regna orbis Christiani, vt suam tyrannidem, & opes Romanæ sedis amplificarent, quæ excitarent bella ciuilia. Item, quæ Imperatorum, & regum cæterorum, in hac seruitute, fuerit conditio, quæ regnorum, & Imperij forma, & gubernatio extiterit, sub hac noua tyrannide; quæ acciderint regnorum mutationes, quarum peregrinarum gentium, ex nostris dissidiis, in nostram perniciem, ereuerit potentia.

Deinde consideretur, quæ fuerit, his temporibus, Ecclesia, quos habuerit doctores, quid intersit inter doctrinam veræ Ecclesiæ, & recentia commenta Monachorum, & Scholasticorum. Multi imaginantur, ex opinione confirmata diuturnitate inueteratæ tyrannidis Pontificum, Ecclesiam nihil esse aliud, nisi multitudinem vni Romano Pontifici subiectam, distinctam à cæteris gētibus, per ceremonias, quas instituerunt Pontifices, alligatam ad successionem ordinariam Episcoporum, & ad interpretationem scripturæ, quam Pontifices, aut Synodi tradunt. A

Contra hanc imaginationem, sciant pij, non fuisse Ecclesiam Pontifices, Episcopos, & cæteros, qui horum probant opiniones, qui sunt, & fuerunt hostes veræ Ecclesiæ, partim epicurei, partim idololatræ manifesti, & deprauarunt dogmata, ac sacramenta impio, & idololatræ abusu, eaque contulerunt ad turpem quæstum. Sed hos tantum, qui, in hoc cœtu, sanctificati Spiritu sancto, verè crediderunt in Deum, per filium Dei: iuxta Euangelij doctrinam; etsi alij plus, alij minus lucis habuerunt. Nec dubium est, præter multitudinem, quæ dominata est in Ecclesia Romana, & errauit, sicut errabant Pontifices, & Sacerdotes; Hieremiæ, aut Christi tempore, fuisse innumeros, qui, etsi habuerunt aliquid imbecillitatis, vel errorum, fuerunt seruitute Pontificia oppressi, tamen rectè inuocarunt Deum, in agnitione, & fiducia veri Mediatoris Iesu Christi, & sacramentorum pio vsu sese erexerunt, atque consolati sunt, sicut ad Heliam Deus inquit, quod seruauit sibi septem millia, qui non curuauerunt genua coram Baal. B
C
D
E

Nec moueantur pij, autoritate multitudinis, contra verbum Dei, sed redeant ad regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Prima sit autoritas verbi diuinitus traditi. Deinde illa est Ecclesia existimanda, quæ cum verbo illo consentit, sicut inquit Christus: Oves meæ vocem meam audiunt. Et Augustinus: Quæstio est, Vbi sit Ecclesia? Quid ergo facturi sumus? In verbis nostris eam quæsituri sumus, an in verbis capitis sui, Domini nostri Iesu Christi? Puto, quod in illius verbis quærere debemus, qui veritas est: & optimè nouit corpus suum. F
G

Nec titulo etiam Ecclesiæ moueantur, quem Pontifices, tanquam Gorgonis caput, obiciunt. In infinitum enim discernenda est à membris veræ Ecclesiæ, ingēs multitudo impiorum, qui fere in illo cœtu, qui est Ecclesia, antecedunt H

recedunt cæteros authoritate, specie religionis, opinione doctrinæ. Quales fuerunt in populo Iuda, tempore Hieremix, Pontifices, & Sacerdotes impij, qui & ipsi allegabant, contra Hieremiam, authoritatem sedis, & legis, & promissiones: Non peribit lex à Sacerdotibus. Negabant suum cœtum errare posse, cum tamen prorsus errarent, & dissentirent ab Hieremia. Sape autem accidit in Ecclesia, ut impij excellentes ingenijs, vel authoritate, sumant imperus constituendi religionem, humana sapientia; qui, cum non moueantur verbo Dei, sed ducantur opinione rationis, & quærant concinnas interpretationes, gignunt impia dogmata, sicut Samosatenus, Arius, Pelagius. Alij quærant merita, & speciosum regimen, & *eûragiâ* populi, & his causis mouentur ad instituendos, & cumulandos cultus, ut fecerunt Pontifices, & Monachi, qui discesserunt à verbo Dei, instituerunt cultus sine mandato Dei, mutarunt vera dogmata, & contaminarunt, imò obruerunt puritatem doctrinæ. In talibus ergo, non moueantur pij, titulo Ecclesiæ. Nam, cum impia multitudo dominatur in Ecclesia, constituit, nomine Ecclesiæ, multa impia, & falsa, & à norma, atque analogia fidei alienissima: sed sequantur regulam traditam diuinitus: Frustra me colunt mandatis hominum.

Colligant pij, & exempla illorum, qui errores, & abusus Pontificios reprehenderunt, & refutarunt, sicut Prophetæ fecerunt, in populo Dei, quales fuerunt Taulerus, VVesselus Groningensis, Iohannes Hufs, Hieronymus Pragensis, Hiltenius Isennacensis, & alij. Sed meminerint semper, quòd, quanquam, præter multitudinem impiam, sint in Ecclesia aliqui pij, qui retinent articulos fidei, tamen hi quoque, moti exemplis, assentiuntur quibusdam erroribus, quo fit, ut articulos fidei minus puros retineant. Sicut videtur Bernhardus commodius sensisse, quàm cæteri, etsi multis erroribus assensit, ut abusui Missarum, potestati Pontificiæ, votis, cultui sanctorum. Etsi enim vera Ecclesia, quæ exigua est, retinet fundamentum fidei, tamen illa ipsa vera Ecclesia potest habere errata, obscurantia articulos fidei, & multis ita labuntur, ut approbent prorsus impios errores, contra fundamentum, etsi fortassis aliqui resipiscunt.

Intueantur autem pij Ecclesiam omnium temporum, cum has confusiones Ecclesiæ Romanæ considerarint. Etsi enim necesse est veram Ecclesiam semper durare

quia regnum Christi est perpetuum, & scriptum est: Ma-
nebo vobiscum vsque ad consummationem sæculi: ta-
men hæc vera Ecclesia non semper pari frequentia, & ce-
lebritate floret, sed sæpe admodum exigua est, ac subinde
restituitur diuinitus, missis veris doctoribus, sicut tempo-
ribus Nohe, Abrahamæ, Esaiæ, Hieremiæ, Christi, angusta ad-
modum fuit Ecclesia, & paucorum cœtus, & Christo nas-
cente, regimen Ecclesiasticum erat penes Phariseos, & Sa-
duceos, qui erant palam impij. Saducei verò etiam Epi-
curæi erant, & tamen arrogabant sibi præcipuè titulum
populi Dei. A

Sic Esaias, suis Pontificibus, & Principibus derogat augu-
stum Ecclesiæ titulum, cum inquit: Nisi Dominus reli-
quisset nobis semen, sicut Sodoma, & Gomorrha facti es-
semus. Prædicunt similia sacræ literæ, de cladibus post A-
postolos in Ecclesiâ peruasuris. Vt Matth. 24. Multi Pseu-
doprophetæ surgent, & decipient multos. Item: Cum vi-
debitis abominationem desolationis stātem in loco san-
cto. B

Ita & testimoniis Prophetarum, atque Apostolorum, &
Ecclesiæ exemplis admoniti, non cogitemus de Ecclesia,
tanquam de mundana politia, nec eam successionē Epi-
scoporum, aut gradu, & loco Pontificum, aut opibus, lu-
xu, & splendore Romanæ aulae, aut Romanæ Ecclesiæ
Monarchiæ, quæ, post Henricum quartum, constituta est,
metiamur; sed apud eos esse statuamus, qui retinent fun-
damentum, id est, scripta Prophetica, & Apostolica rectè
intellecta; etsi sunt dispersi, despecti, egentes, oppressi, ob-
noxij calamitatibus infinitis. In hoc cœtu esse aliquos ve-
rè credentes, necesse est, nam ad hunc cœtum pertinent, C
promissiones. D

Talem cœtum, sub Pontificum tyrannide, fuisse etiam,
firmiter statuamus, multis in locis orbis Christiani, qualis
fuit tempore Christi, Simeonis, Zachariæ, Ioseph, Mariæ,
& aliorum, etsi non floruit opibus, potentia, authoritate,
sicut Pontifices, & Episcopi, qui fuerunt in ordinaria suc-
cessionē. Cum autem hæc tractatio aliò pertineat, hoc lo-
co satis sit monuisse, conferenda esse huius tertij seculi
noua dogmata, ex superstitionum fundamento detexta,
ad veterem doctrinam, traditam in scriptis Prophetis
& Apostolicis, & aliis, quæ cum his congruunt. E

Exigantur & leges Pontificiæ, quæ, post labefactatam,
imo abolitam veteris Ecclesiæ disciplinam, cum à bello-
rum F

rum motibus nonnihil quieuisset orbis terrarum, paulatim introductæ, & coaceruatæ moribus seculi, & Pontificum impudentiam, nouam, & intolerabilem tyrannidem in Ecclesiam, & conscientiarum crudelem carnificianan, abusu superstitioso disciplinæ, inuexerunt. Hæ ergo exigantur ad veteres canones, quibus præcipiuntur vtilia, & pietatis accommodata exercitia, sine superstitione. Sed semper in conspectu sit discrimen inter dogmata, & ceremonias diuinitus traditas, & inter ritus humanos. Dogmata, & sacramenta voluit prima Ecclesia, firma esse, & perpetua, utpote accepta ab Apostolis, qui non errabant in doctrina. Ritus humanos non voluit esse perpetuos, aut immutabiles. Neque alligata est Ecclesia ad rituum humanorum similitudinem, & conformitatem. De his, cum ab aliis sit alibi copiosè tractatum, in hac commemoratione, illa, breuitatis causa, omittam, Nunc ad res Imperatorum accedo.

CONRADVS TERTIVS, FRANCIA, & Sueuiæ dux.

Lothario mortuo, Imperium cerrò sibi desponderat Henricus Superbus, generi confusus studiis, & fauore Saxonum, propter socerum Lotharium, & magnitudine potentiæ. Saxoniam enim Bauariæ connubio copularat. Ea opinione, insignia Imperij, quæ à socero acceperat, apud se vi retinuerat, & ostēderat, se nō passurum, ut his, præter ipsum, alius ornaretur. Quod ergo & fastum, atque insolentiam eius odissent cæteri, & formidarent potentiam, & iudicarent superbiam, potentia instructam, non esse publica authoritate armandam; comitiis, quæ indicta erant, electionis causa, Moguntiæ, Confluentiam trāsflatis, ibi crearunt Imperatorem Conradum, Friderici Sueuiæ ducis filium, sorore Henrici quinti natum, eum, qui cum Lothario, de Imperio, antea decertarat.

Hæc res nouum peperit bellum. Henricus enim, dolore repulsæ, subito coactis in Bauaria, copiis, Imperatorem circumfedit ad Augustam: vbi, cum frustra tētatae essent pacificationes, Imperator non satis ad dimicandum paratus, decurrit ad consilium proscriptionis. Cū ergo euasisset ad VVirceburgum, de sententia procerum, publica proscriptionis formula, citò copias Henrici dissipauit; deferentibus eum sociis: Saxoniam verò Alberto Vrso marchioni

Brandeburgensi : Bauariam Leopoldo Austriaco, vterino fratri, tradidit.

Ita in diuersa distractus Henricus, cum vtroque periclitaretur, ne vtroque ducatu excideret, confirmante se se Imperatore, in Saxoniam profugit, inde Albertum, qui A
sorore matris suæ, filiæ Magni ducis, genitus erat, & iam magnam Saxoniam partem suam fecerat, reiecturus. Eo pulso, cum amissa, recepisset, molestia extinctus est, anno millesimo, centesimo, tricesimo nono, relicto filio Henrico Leone. B

A morte eius, bellum in Bauaria atrocius instaurauit, & vrsit pertinacius VVelphus frater, oppugnato Lupoldo, auxiliis Vngaricis, & Siculis. Vtrique enim regi, præsertim C
Siculo Rogerio, qui, post Reginaldi mortem, quem Apuliam Lotharius imposuerat, Roberto Capuano, successore illius, pulso, Apuliam repetebat, proderat Conradum bel-
lis domesticis distineri.

Longum hoc fuit, & cruentum bellum, varioque gestum est euentu, ab vtroque; quod tandem, VVelpho ad Flochburgum profligato, Fridericus Imperatoris patruelis, VVelphi D
sorore natus, qui post eum imperauit, his conditionibus composuit, vt tota inferior Saxonia cederet Henrici Superbi filio, cognomento Léoni : Albertus Vrsus contentus possessione marchie Brandeburgensis, & superiore Saxonia, abstineret ab inferiore : Bauariam retineret E
Henricus Austriacus, Leopoldi frater, ducta vidua Henrici Superbi, Gertrude. VVelphus certe partis dominus esset. Quibus conditionibus cum non staret Henricus Leo, postquam adoleuisset, sed iniuriam sibi fieri quereretur, & peteret se, nulla sua culpa, paterno ducatu exutum, restitui F
in integrum, Fridericus Imperator, rem deduxit eò, vt Henricus parte Bauariæ, quæ veteris Austriæ limites attingebat, contentus, & ducis insignitus titulo, ac dignitate, Bauariam reliquam nouis, & angustioribus limitibus, ab Austria diremtam, relinqueret Léoni. Ita Austriacis amplioris ditionis, & nouæ dignitatis accessione, auctis, rediit G
Bauaria ad Leonem, quam tamen, non ita multò post, rursus amisit.

In hoc bello, præter cætera, illud maximè est memorabile, quod ad oppidum Vveinsberg accidit. Cum enim H
per annos aliquot, vario fortunæ euentu, in Sueuia, Bauariaque belligeratum esset, & ancipiti sæpe Marte pugnatum, accidit vt bellum consisteret ad oppidum Vveinsberg, cui

- tui amæna vineta nomen dederunt, in quem locum vires suas VVelphus contulerat, vallo, ac mænibus, si acie vinceretur, sese tutaturus. Fusus ergo, fugatúsque, & intra urbem compulsus, ac post multas difficiles oppugnationes, tandem armis, & fame expugnatus, coactus est, & sese, & suos victori, quibuscunque conditionibus, dedere. Ibi Imperator præcepit, ut VVelphus, cæterique equestris ordinis viri, vincti in custodiam traderentur, oppidum à militibus diriperetur, ciues vitam, ac libertatem retinerent.
- Tunc mulieres, quæ fuerunt in urbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt, ut sibi saluis abire liceret, portantibus de suis rebus, quantû vnaquæque posset. Quod cum à clementi victore, & Germano, facilè impetrarent, capiunt mulieres consiliû pium, & memorabile. Nam, cum hostes, aurum eas, & gemmas, mundûmque muliebre, aut pecuniæ aliquid, secum elaturas, putarent; illæ, omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos solos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu, atque amplexu tenentes, urbe asportabant. Imperator, ingeniosa philostorgia mulierum mirificè delectatus, omnibus conuiuio exceptis, clementer ignouit. Itaque

—————*sæpe utile vinci,*

Victoris placidi fecit clementia multis.

- Insigne hoc est, & memorabile exemplum, verè generosi, & Germani animi, qui contentus laude victoriæ, alienissimus est à sæuitia in deuictos. Sunt, qui VVelphum euasisse ex prælio, & in obsidione non fuisse tradunt. Pace reconciliata, VVelphus Conradum in Palestinam consecutus est.

- Receptus est in gratiam & Rogerius Siciliae rex, qui in Asiam proficiscentem Conradum fideliter, omnibus rebus iunit, & instruxit.

- Nutare iam, & labi cœperant res Christianæ, in Asia; præsidario milite destitutæ, quas reliquæ adhuc, utcunque sustentabant, Armeniorû auxiliis, qui, religionis societate, nostris coniuncti, Turcis agros Christianorum infestantibus, à tergo, assiduè inhærebant. Nec solos Turcos iam, sed & Saracenos Ægyptios nostri habebant hostes. His, ut subveniretur maturè, priusquam penitus considerent, Conradus Imperator, & Ludouicus Franciæ rex, impulsu diui Bernhardi, maximos traiecerunt in Asiam exercitus, rebus omnibus ornatos, atque instructos, anno Christi, millesimo centesimo, quadagesimo sexto. Hi, ad Byzantium, ubi

conuenissent, atque explorata prius Manuelis Comneni, qui Orienti præerat, voluntate, de tota inter se belli ratione consultassent, partitis agminibus, hostes in diuersis sunt locis aggressi. Sed expeditionis sapienter deliberatæ, & optima ratione institutæ, exitus fuit infelix, Manuelis Byzantini scelerata perfidia, exercitu Conradi in Asia, acciso, attenuatoque ferro, fame, veneno, & fraude. Ita non ut causæ, & consilia, sic bellorum euentus semper sunt in potestate nostra, sed reguntur, ac præstantur diuinitus.

Conradus Imperator, quanquam & ob Græcorum perfidiam, magnas accepisset clades, & irrita oppugnatione Iconij, in Lycaonia, defatigatus esset, tamen ad Meandrum fluuium, aperto Marte, cum ingentibus Turcorum copiis congressus, tantam edidit eorum stragem, ut cruor flumen tinxerit, & ripas, longè, latèque cadauera cæsorū compleuerint. Ea victoria consternatis, & procul fugatis hostibus, per itinera à latrociniis, & incursionibus hostilibus liberata, tutum ad urbem Hierosolymam accessum aperuit; sed, quòd exercitus, laboribus itineris, cœlique iniuria, partim consumtus defecisset, partim affectus langueret, nulla re memorabili effecta, post exactum annum quartum, in Germaniam redire coactus est. Domi, cum nouos exercitus collegisset, ad pacandam Italiã, domesticis dissidiis liberarum ciuitatum turbatã, quæ inter se armis de libertate, & Imperio decernebant, morte præreptus, expeditionem non absoluit.

Obiit Bambergæ, decimo quinto Cal. Martij, cum imperasset annos quindecim, anno Christi, millesimo, centesimo, quinquagesimo secundo, anno à mundo condito, quinquies millesimo, centesimo, decimo quarto.

Intestina eius condita sunt Bambergæ, prope Henricum Sanctum. Cadaver Laureacum delatum est, quod Eboracum aliqui nominant.

Vxorem habuit Gertrudim, filiam comitis Sultzbachici, ex qua nati sunt ei filij duo, Henricus, & Fridericus: Henricum, ante expeditionem Hierosolymitanam, pene puerum, consortem Imperij fecit. Hic, ante reditum patris, è vitã emigravit. Fridericum, moriturus, patruæli, Friderico Barbarossæ commendauit. Is, cum militaret in Italia, peste periit, vnà cum multis aliis, in obsidione vrbis Romæ.

Sub id tempus, Henricus Leo, & Albertus vrsus, Sclauorum familias, quod religionis Christianæ professione, post
Ottonem

Ottonem Magnū, repudiata, lattociniis crudelibus, vicinos Christianos infestare, non desinerent; longis, continuisque bellis, magna ex parte extirparunt. Hérico cum Henetis, quos tunc rexit Nicolothus, & post eum, Filij VVertislaus, & Bribislaus, Obotritorum principes, ad mare Balticum: Alberto cum Sorabis, ad Albim, in marchia Brandeburgensi, & Saxonia superiore, res fuit, vt supra monui.

Vterque, in desolatas terras, nouas duxit colonias. Henricus, translatis in Henetorum regionem, vbi ducatus est Megalburgensis, & Pomeraniæ pars, Frisiis, atque Saxonibus: Albertus ad Albim, Salámque, in Soraborum, & Lusariorum loca, prope Mysos, & Hercynios, ad Albim, & Hauelam, collocatis Hollandis, & Flandris, à quibus totus ad VVitebergam tractus, seu Flandrorum, seu Pleumosiolorum nomen sortitus est, quod huc vsque conseruauit, & de colonis illis testantur appellationes oppidorum, quæ restant, vt sunt Cameracum, Neomagum, Bruge, & aliz plures oppidorum, quæ sunt circa VVitebergam, quorum pleraque habent nomina aut Sorabica vetera, aut Germanica recentia, quæ originem colonorum nouorum, & veterem patriam indicant.

Hoc Alberto patre, natos Ottonē, & Bernhardum, virtus bellica, fides erga Imperatorē, merita in patriam, ad magnam euexerunt potentiam. Otto marchiam Brandeburgensem possedit, quam posteri bellis ampliarunt, finibus Pomeraniam versus extensis. Bernharδο cessit Saxonia superior ad Albim. Huic deinceps, beneficio Friderici Barbarossæ, bonam partem inferioris Saxoniz coniunxit, euectus ad dignitatē ducis Saxoniz, Henrico Leone deiecto. Est autem antiquissima stirps comitum Ascaniz, quæ sola ferè vetustissimum gentis suæ nomen, ortum à veteribus Ascaniis, qui ad Hercyniam incoluerunt, conseruauit, inter tot rerum vicissitudines, & familiarum mutationes tam crebras, & varias. Nā aliz vetustæ gentis Germanicæ appellationes, quas historiæ Romanæ celebrant, fere omnes interierunt, obtritæ vetustate, aut cum familiis ipsis simul abolitæ. Prodierūt ex hac stirpe Vrsini nobiles Romani, iis procreati parentibus, quibus Imperatores nostri Italiz gubernationem commiserunt.

H

S. j.

FRIDERICVS PRIMVS COGNOMENTO Barbarossa.

EA fuit de Friderico Barbarossa opinio, & Cōradi Imperatoris, & procerum reliquorum, vt Conradus moriturus, suo eum suffragio, Imperio destinaret, praterito filio, cuius tamē ætas iam fuit matura, & *αποβελευσμα* cæteri amplexi, vno omnes consensu, citra controuersiam, Imperium ad eundem detulerint. Hanc de se opinionem, Fridericus, non tantum sustinuit, maxima cum laude, sed omnibus summis virtutibus superauit, Cum accepisset Imperium, vt fuit patriæ amantissimus, nihil prius habuit, quàm, vt domi pacem, sine publico motu, & consilio potius, quàm armis cōstitueret. Pace enim, & quiete opus esse intelligebat concussæ Germaniæ, ad sananda, & solidanda vulnera, quæ priora bella Henricorum inflixerant, recentia successorum refricarant. Nec odia cessatura esse prospiciebat, nisi controuersis, moderata quadam damnorum exequatione diremtis, & sancita *ἀμνηστία*, perficeretur, vt principum animi, vera inter se, mutuæque beneuolentia, coalescerent.

Contendebant inter se, de Bauariæ principatu, vitricus Henricus Austriacus, & priuignus Henricus Leo Saxo, hoc queritante, iniuste sibi Bauariam ereptam esse. Hanc litem, ne in bellum exiret, ita diremit, vt Austriaco, apud quem plus valebat, persuaferit, de suo vt iure concedere potius, ac regredi, quàm progredi, vellet, pacis publicæ causa. Et, vt iacturam hanc facilius ferret, transtulit familiam Austriacam in ordinem superiorem, decreto ei, tributoque titulo ducis, & amplificauit fines ditionis, parte Bauariæ ad Austriam adiecta. VVelphū, vt quiesceret in posterum, Thusciam, & Spoletano agro, Sardiniaq; principatu donauit. Conradum, ex alia matre fratrem, Palatinū Rhēni constituit. In hac pacificatione, nec prudentiam ei defuisse, in cōciliandis principū animis, nec grauitatem, nec successum, qui confertur diuinitus, declarauit euētus. Sustulit enim maximorum bellorum causas, & occasiones, Germaniæque tranquillitatem peperit.

Composuit & controuersias, inter Suenonē Canutum, & VVoldemarum, reges Danicos; Mersburgum euocatos: qui de regno inter se dimicabant, aliquot annos, magno cum detrimento vicinarum terrarum, quæ erant Imperij. Sunt, qui tradunt, Danos, occupata Lubeca, exercitus, toto illo littore, habuisse firmissimos; Fridericum verò, quod

versa-

perferet animo expeditionem Italicam, ne implicaretur domi, longo bello, & vt auerteret omnes motuum domesticorum occasiones, Lubeca recepta, cum Danis, certis conditionibus, transegisse, in castris ad Lubecam, in eam sententiam; vt gentem fortissimam, quæ diuturnis, & difficilibus bellis Imperatores exercuerat, societate, atque amicitia Germaniæ, deuinxerit.

Rebus domi cōstitutis, ingressus est Italiam, vt ibi quoque motibus compositis, Romæ, de more, coronaretur. Exules enim Apuli, quos Rogerius Siculus expulerat, reduci cupiebant, & liberæ ciuitates in Longobardia, quibus seruitutem intentabant Mediolanenses, cupiditate dominationis, se defendi petebant. In illo itinere, Veronenses, qui eum superbe, & contumaciter, vrbe excluderāt, quod ante renunciationem à Pontifice factam, obedientiam ei deberi negarēt, exquisito exemplo, ita castigauit, vt terræ ceteræ vrbes, cupidissimè eum receperint: Mediolanenses non tam armis, quàm authoritate compescuit.

Transcenso Apénino, cū Romam appulisset, & à Pontifice Hadriano quarto coronatus esset, quarto regni anno, quarto Calend. Iulij, seditiosa multitudinis tumultu laceratus, dimicauit cum ciuibus in ipsa vrbe, multis captis, pluribus in Tyberim demersis.

Dehinc tota Italia peragrata, rediit in Germaniam, vbi, cū Arnoldus Moguntinus Episcopus, & Hermannus Palatinus, priuatis inter se dissidiis, totam ad Rhenum commouissent Germaniam, motibus sedatis, Moguntino, propter ætatem, & ordinem, pepercit; alterum coëgit viuum canem, posterioribus pedibus ad humeros religatum, vel, vt alij tradunt, manibus ea parte prehensum, in spectaculis publicis circumferre. Tali enim censura, notabantur, qui, ex summis ordinibus, petulāter pacem publicam turbassent. Vt olim in militia Persica, pœnæ leuitatis, & incōstantiæ, in desertore, redeunte ad partes priores, erat, gestare nudam meretricem.

Coëgit armis, & Poloniæ regem, ob non soluta annua tributa, multa bellum redimere, & exercitui, quem instruebat in Mediolanenses, præfidiarios equites adiungere, sed diu non durauit hæc Imperatorum authoritas, apud externos reges, post Fridericum, Pontificum artibus, profligata, & conculcata. Statim enim eò res redierunt, vt vicinis regibus despectui essent; à suis, præsertim Italis, etiā oppugnarentur. Auxerunt contumtum, perpetuæ excom-

municationes Imperatorum, & tyrannica edicta, quibus reges, & principes, ad excommunicatos bello persequendos, vrbes ad seditiosas defectiones, impellebantur, prætextu authoritatis diuinæ; vt quos à fide, & obediētia erga Imperatores dimouere, honesti ratio, vel emolumentum alicuius spes, nō poterat, hos terror, falsę religionis specie, iniectus, ab iisdem auelleret. Hæc postea abierunt in cōsuetudinem, & perpetuis bellis causam dederunt.

Imperatore ergo districto domesticis bellis, Mediolanenses confisi, Pontificum instinctu, & patrocinio, & priorē lenitatem Imperatoris, metum, atque animi molli-
 tiem interpretati, quod Imperium Longobardię certò sibi desponderent, denuo proxima oppida alia iniuste vexare, alia ad seruitutem adigere, pellectis in societatem potentissimis ciuitatibus, cœperant. Quare, etsi grauitè fuit
 offensus Imperator, vehementius tamen incanduit ad superbam Hadriani Pontificis orationē; qui, per legatos denunciarat, sui iuris esse, Imperium tribuere, cui liberet, etsi postea hæc retractauit. Multum exhibuit negotij optimo Imperatori, Mediolanensium, & Pontificum perfidiola
 conspiratio, quæ septies eum, cum exercitu, in Italiam pertraxit.

Quod ergo Mediolanenses Derthonam, recēs ab Imperatore dirutam, instaurassent, & Papiam, ac Nouariam diripuis-
 sent, & paulatim procederent, totaque Italia in armis esset, initiis maturè occurrendum ratus, quanta potuit celeritate, Alpibus superatis, traduxit exercitum in Italiam, Mediolanum vi expugnatum, solo æquaturus, repressit indignationē, cū sese ciues ad genua ipsius supplices proiecissent, gestantes signa reatus, suspensos de
 ceruicibus strictos gladios, & affixas pectoribus cruces. Censuerant militiæ duces, seruandam esse tam pulchram urbem, & dignam esse maiestate, & magnanimitate Imperatoris, parcere promiscuæ multitudini, & animadu-
 tere in authores.

Sed vix inde digresso in Burgūdiam Imperatore, redierunt ad ingenium, seq; munierunt nouis fœderibus, ascitis in societatem non tantum liberis ciuitatibus, sed & VVilhelmo Siculo, & cardinalium magno numero, qui promissa grandi pecunia, Pontificem instigarunt, vt Imperatorem excommunicaret, quo cōperto, cū premisset exercitū, ipse è vestigio secutus, citò hoc incendium restinxit, Mediolanensibus ad urbem acie cæsis, sed urbem
 non

non cepit.

A Hadrianum, meditantem fulmen anathematis, in Fridericum, haustu aquæ, in qua musca submersa fuit, enecatū tradunt. Eo mortuo, Romæ duo Pōtīfices creati sunt, quorum alter Alexander, Imperatorem anathemate est execratus, quod alteri Victori faueret, & incendit vniuersam Italiam, ac præcipuè Venetos, aduersus Fridericū. Non leuiter perturbatus fama anathematis Fridericus, scripsit ad collegiū cardinalium, vt res diiudicaretur. Sed cognitionem prohibuit Alexāder, propterea quod haberet, in partibus suis, præcipuum Italię robur, & Gallos. Et ne quid periculi esset, recepit se in Galliam.

C Mouit hæc contumelia, animum Imperatoris, vt in bellū acrius incumberet, & quia Mediolanensium præcipuæ fuerant, in ea cōiuratione, partes, urbem vi captam, diripuit, diruit, & funditus excisam, sale consperxit, authoribus defectionis securi percussis. Inde reuersus in Germaniā, Saxonicos motus composuit, sublata inter Hēricum Leonē, & Albertum Vrsū, contentione, de principatu Saxoniz, quem, ex Contradi promisso, Albertus suum assererat. Sed destitit Albertus, in gratiam Imperatoris, qui, post transactionem, firmandæ pacis causa, Friderico Contradi filio, despondit Leonis, ex prima coniuge, filiam, Leo vicissim Imperatori promisit auxilia contra Mediolanenses.

E Interea belli author Alexander, postquam percussa Gallia, Hispania, Anglia, reuersus esset in Italiam, Venetos denū inflammavit, vt bellum renouarent; ad quos, cū accessissent, præter alias ciuitates, Mediolanenses exules, & urbem reparassent, Imperator redire in Italiam cū exercitu coactus est. In hac expeditione, turpiter proditus, & desertus ab Henrico Leone, in tantum venit discrimen, vt ex equo sit deturbatus, & diu desideratus. Hanc perfidiam Henrici, vt puniret; summa rerum in Italia ducibus Ottoni VVitelbachio, & Bernhardo Anhaltino commendata, clam profectus in Germaniam, Bambergæ, frequenti Principum Senatu, accusatū eum, & horum sententiis cōdemnatum, proscripsit, & vicinis cū præcepisset, vt tota eum ditione, imo tota Germania pellerent, mox ad exercitum reuersus est. Genua expugnata, Romam contendit, quam Alexandrum munire didicerat. Romani, cōito eius aduentu, audacter, sed infelicitè occurrerūt a Thufculum. Nam prælio commisso, Imperator trepidatis Romanorum ciuium duodecim millibus, urbem primo im-

petu cepit, & Calixtum Pontificem constituit. Alexander habitu nautico, deceptis custodibus, Venetias euasit: post eam victoriam, exercitum pestis corripuit, quæ absumsit multos præstantes viros, atque inter alios, Fridericum Contradi filium, & VVelphum Iuniorem. Fugientem Pō-
 tiacē prosequutus est Otto, Imperatoris filius, septuaginta quinque longis nauibus, quo, cū ad Salbotium promontorium, in Peranensi tractu, ad oram Istriæ, confligit Venetæ classis ductor Cīanus, & quadraginta octo nauibus captis, inter quas fuit pretoria, duabus, media pugna, in mare demersis, parua victoria, Ottonem interceptū, Venetias adduxit. Urbē cum triumpho ingressō, Pontifex annulum aureum portexit, quo, se authore, in mare proiecto, id sibi desponderet, ritu prorsus Ethnico, & instituit, vt successores, quotannis idem, statō die, facerent, quod seruatum deinceps, huc vsque, die ascensionis Dominicæ.

Quod ergo nec pertinacem ambitionē Pontificum flecti, aut infringi; nec immanem sœuitiam restringi, aut expleri vllis cladibus publicis, vllōve, tot miserorum, & innocentium hominum sanguine posse, animaduerteteret, persuasus ab amicis, de cōmuni pace agi passus est. Quod vt faceret, mouerunt eum præcipuē causæ publicæ. Tāti enim tūc erāt in Asia Saladini, Sultani Aegyptij successus, vt nisi Imperator afflictis opem ferret, viderentur breui nō in Syria tātū, sed in tota Asia regnaturi esse Mahometistæ. Et Italia cēdibus fessa, pacē petebat. Credibile est etiā, præter has publicas, causas, multū valuisse paternū dolorem. Nam cū domestica eius vita plena fuerit humanitatis, ac pietatis; haud dubiē etiam valde fuit φιλόστολος, vt nunc quoque, in Germanis, vehementiorem videmus esse liberorum amorem, quā in ceterarum nationum hominibus. Mouit igitur Fridericum, extincto altero filio, capto altero, patrius dolor, vt animum ad pacē cōstituentā adiceret, præsertim cū ipse semper à bello abhorruisset, & coactus, scelere Pontificum, sumisset arma.

Itaque tandem cōuenit, vt Fridericus Venetias veniret, & ibi ad pedes Pontificis procumbens, absolutionem peteret. Deinde, constituta pace in Italia, duceret exercitū in Asiam. Has conditiones Fridericus, etsi erat armis superior, accepit tamē; cūque se Venetiis, ad Pōtificis pedes abiicisset, Tyrannus, non cōtēntus Imperatoris modestia, quod factus esset supplex, insignes insuper cōtumelias addidit: Pedem collo Imperatoris imposuit, & acclamari iussit.

iussit; SUPER aspidem, & basiliscum ambulabis. O execrandam superbiam, & tyrannidē! In hoc ipso tamen spectaculo, generosus animus ostendit, indignitate rei se moueri, palam interpellato Pontifice, cū inquit; Non tibi, sed Petro. Significabat enim se factum esse supplicem non huic Tyranno, sed Apostolicæ authoritati. Reclamauit Pontifex tyrannicè. Et mihi, & Petro. Sic absolutionem tandem impetrauit. Demonstrat hoc exemplum, quanta sit pestis rerum publicarum, ambitio ecclesiasticorum.

A Sed hoc miretur aliquis, potuisse Fridericum iniurias tā atroces obliuisci, & condonare reip. & ita sese demittere, vt supplex fieret, in causa meliore, & insuper supplicem, se affici tanta contumelia sinere. Vicit optimum Principē opinio religionis, qua tyrannidem suam Pontifices sceleratè, & impiè extollebant, & exaggerabant, cuius in omnium hominum animis magna vis est, præsertim si superstitio accedat, quæ tunc regnabat. Cessit autem utilitati publicæ, vt constituta firma concordia in Europa, latrocinia Mahometica in Asia felicius reprimi possent.

B Narrant, inter cæteros militiæ duces, qui Imperatori ad genua Pontificis prouoluto, astiterunt, affuisse Theodorū marchionem Mysniæ, fratrem Ottonis illius, cuius seculo aperuerunt sese venæ metallicæ ad Fribergā Mysniæ, qui cū ad conspectum tyrannicæ insolentiæ, ingenti, generosâque percitus ira, minaci gestu, & flammantibus præ iracundia oculis, accurrisset, Imperatorem prostratum erecturus, Tyrānum, pauore consternatum, in complexus, & oscula Imperatoris sese effudisse, nec prius auelli se passum esse, quàm de salute sibi certò caueretur. Transegit & cum Vvilhelmo Siciliæ rege, & filio Henrico despōdit Constantiam Rogerij filiam. Longobardos, certis pacificationibus, rursus Imperio subdidit, quæ diu seruatae sunt. Acta hæc sunt Venetiis anno Christi, millesimo, centesimo, septuagesimo septimo, nono Calend. Sextilis. Talibus exemplis immoderatam potentiam, ac tyrannidem Pontifices confirmare conati sunt; de quibus, cū manifestū sit, eos contra religionem, contra leges diuinas, & contra communia iura omnium gentium, egisse, vt de constitutionibus Imperatorum taceam, nunc nihil disputo.

C Pacata hoc modo Italia, rediit in Germaniam Fridericus, tum vt necessaria ad bellum Asiaticum compararet, tum vt ante migrationem ex Germania, constitueret rempublicam, & tolleretur, ac sopire incertamina, quæ commouerat

proscriptio Hérici Leonis, qui à vicinis principibus, Imperatoris edicto, oppugnabatur, ac diripiebatur. Nam Saxo-
 nici ducatus ditionem, ac dignitatem transtulerat in Ber-
 nhardum Anhaltinum: Bauarici in Ottonem VVittelsba-
 chium, vt compensaret vtrique nauatam in bellis Italicis
 fidelem operam, Leone, in perfidia pœnam, Saxonia, Ba-
 uariaque excluso. Hoc beneficium vtrique confirmauit
 coram. Leo, Imperatoris metu, exulatum abierat in An-
 gliam, ad socerum, cuius intercessione, res eò deducta est,
 vt Henricus, quanquam partem ditionis amissæ recupe-
 rarit, ad dignitatem tamen pristinam non redierit. Episco-
 pus Coloniensis, ex ea direptione, ad se vi traxit ducatum
 Angriuariorum, in VVestualia; qui, in transactione, adiu-
 dicatus erat Bernhardo. Ita Leo mulctatus maxima potē-
 tiæ, & dignitatis suæ parte, Clementis victoris beneficio,
 ea, quæ nunc sunt ducum Brunswicensium, & Lunebur-
 gensium, retinuit.

Otto VVitelsbachius, cognomento Maior, è veteri Pala-
 tinorum Scirensium gente oriundus, de qua supra dixi-
 mus, condidit stirpem ducum Bauariæ, & Palatinorum
 ad Rhenum. Nam filius Ludouicus postea, Friderici secū-
 di concessione, Palatinum Rheni, Bauariæ adiecit. Ita re-
 diit Bauaria, longo postliminio, ad veteres dominos, vicif-
 situdines perpeffa multiplices.

Bernhardum Anhaltinum, Alberto Vrso patre natum
 esse diximus. Hoc editi sunt Albertus, & Henricus filij,
 quorum ille duces Saxonix, qui VVitebergam tenuerunt
 ante Mysniæ marchiones, progeniuit, de quibus reliquum
 est stemma ducum Launburgensium. Hic principibus
 Anhaltinis ortum dedit, qui antiquam patriam Ascaniæ
 gentis, ad Hercyniæ iuga, incolunt.

Tradunt etiam scriptores, magno consensu, ducē Boë-
 miæ primū, apud hunc Fridericum, regiam dignitatem,
 rebus præclarè ad Mediolanum gestis, promeruisse, quod
 de renuntiatione, & confirmatione, publico, ac solēni ri-
 tu facta, intelligo. Et consentaneum est, voluisse Frideri-
 cum illorum principum, quos recentibus beneficiis, sibi
 suisque deuinxerat, augere dignitatem, ac potentiam, qua
 muniti essent contra tyrannicas, & seditiosas Pontificum
 machinationes, ne possent illi, vt cœperant, quando vel-
 lēt, aut rescindere decreta, aut turbare deliberationes in-
 stitutas, de electione; aut, quos vellent, reiicere. Certè ex
 hac Imperij constitutione, & ordinum descriptione, ac di-
 stinctione

stinctione, primò prodiisse, ac cœpisse Senatum septem
 Electorum, vero valde est consonum, quocunque sit au-
 thore institutus. Nam post hunc Fridericum, celebrantur
 in historiis, suffragia regis Boëmici, ducis Saxoniz, Palati-
 ni ad Rhenum, marchionis Brandeburgensis. Ante Fride-
 ricum, regia dignitate Boëmus caruit. Nomen Palatini ad
 Rhenum fuit obscurum. Marchiones Brandeburgenses in
 auctoritate aut nulla fuerūt, aut exigua: solus Saxoniz dux
 excelluit; & tunc quidem maximè, cum principatus à Lo-
 thario, ad VVelphos deuolutus est. At horum principum
 consilio, & auctoritate, postea, à Sueuicis tēporibus, quan-
 tum humanitus fieri potuit, præcipuè effectum esse, ac
 præstitutum, vt minus, quàm antea, de Imperio, certami-
 num extiterit, minus etiam Pōtificibus concessum sit, at-
 que tributum, historiæ docent. Nec Fridericum, qui pluri-
 ma sapienter, & vtiliter ordinauit, nihil de Pontificum
 rabie, quàm expertus ipse erat, frenanda, ac restringenda,
 nihil de possessione Imperij, cui Pontifices non dissimu-
 lanter inhiabant, Germanis confirmanda, cogitasse, etsi
 nihil ea de re extat, nisi quod, de Imperatoris potestate,
 legitur in pace Constantiæ, verisimile non est. Sed cum
 non habeam, quod certò affirmem, præcido hanc dispu-
 tationem, & ad Fridericum redeo.

Hic postquam ea, quæ ad pacem, se absente, retinendam
 in Germania, & Italia, necessaria erant, prouidit, atque cō-
 stituit: legibus etiam optimis latis, quæ titulo pacis Con-
 stantiæ celebrantur, copias, quas contraxit, nō magnas nu-
 mero, sed veterano milite præstantissimas, magna celeri-
 tate Byzantium duxit, vt inde traiceret in Asiam. Hanc
 expeditionē non ambitione aliqua, aut superstitione su-
 scepit; sed intellexit, sui officij esse, tā crudele latrociniū,
 hostium tam immanium, vbicumque posset, à Christianis
 depellere; & turpe esse, existimauit, deferere, & prodere
 hostibus, pugnares pro salute publica Christianos; quæ-
 que maiorum sanguine parata essent, per ignauiam, sinere
 perire. Saladinus enim, Ægypti Sultanus, recepta Hieroso-
 lyma, & fere tota Syria in deditiōem accepta, iam Ar-
 meniā inuaserat, & multos Christianorum, exercitus, in-
 credibili successu, diuersis in locis, conciderat; videbatur-
 que, nisi reprimeretur, tota Asia potiturus. Idcirco iustum,
 & pium bellum, ingenti animo, mouit, & perfecit, vt rex
 Angliæ, Richardus, eosdem hostes, mari adoriretur: Fran-
 ciæ rex Philippus, suppeditaret pecunias. Sunt qui & hunc

mari accessisse, narrant.

Nec defuit Deus honestis consiliis. Fridericus enim, suis copiis, in mediam Asiam ingressus, primò Turcas ad Iconium Lycaoniae, tribus magnis praeliis, vicit, fuditque. Hi successus, tam subitam pepererunt inclinationem rerum, in Asia, tantumque incusserunt Saladino terrorem, ut rebus desperatis, munitarum urbium deiceret propugnacula, & demoliretur arces, deque Asia relinquenda confisum caperet. Fridericus enim, victricibus armis progressus, mox Ciliciam ei eripuit, Saraceniciis exercitibus delectis. Alibi ad littus, rex Angliae, multas ei vrbes ademit. Ita, cum in ipso victoriarum cursu, Saladinus repressus esset, Asia seruitutis metu liberata est.

Potuissent tunc penitus extingui, aut certè ex Syria, & Aegypto expelli Saraceni, & Turci; si Fridericus diutius superstes fuisset. Sed fata urgebant Asiam, & tantum Imperatorem Europae inuidebant. Cum igitur, recuperata Cilicia, Saladini exercitus ex Armenia minore reiecisset, fortè defatigatus labore, atque aestu, descendit in flumen, laudandi studio, quod Serram incolae vocant. Ibi alij ferunt eum abreptum vorticibus in flumine periisse: alij ferunt redeunti ex aqua, epas male affectum fuisse, ut fit; quod eò minus mirum est; quod in Cilicia Alexandrum Magnum, lavantem in Cydno flumine frigidissimo, lethali morbo correptum esse, literis proditum est. Dicitur itaque Fridericus, epatis morbo, intra paucos dies, in Seleucia Syriae, extinctus esse, quarto Idus Iunij.

Anno Christi, millesimo, centesimo, octogesimo nono.

Anno mundi, quinquies millesimo, ceteresimo, quinquagesimo primo, Imperij tricesimo septimo.

Hic fuit interitus optimi Principis, in quo magnitudo animi, atque consilij, fides, constantia, moderatio, pietas adeò excelluerunt, ut nulla ei virtus, magno viro, & optimo Principe digna, defuisse videatur. Est igitur exemplum boni Principis, & domi, militiaeque, & tota vita priuata, quae castissima fuit, publicaque, in qua luxerunt omnium virtutum effigies. Idem exemplum est humanae fragilitatis, quod admoneat nos, de humanis miseriis. Tantus vir, tantis rebus gestis, in ipso cursu victoriae, indignissima morte periit: sicut alij multi heroici, ac fortissimi principes, leuibus momentis oppressi, miserè interierunt, quorum exitus indigni tanta virtute fuerunt, ut Achilles, Ajax, Pyrrhus, Alexander, Sason. Sed felicitati illius tribuatur, quod & domi

mi profligatis bellis, diuturnæ pacis, & optimi status auctor fuerit, & non extinctus sit antea, quàm Saladinus fractus, & Asia periculo liberata esset.

A Fuisse in eo præcipuum studium religionis, ostendunt plurima monumenta. Multa enim collegia regularium, ut vocant, instituit, ut in illis colerentur studia doctrinæ Christianæ, quæ videbat negligi in collegiis, & monasteriis opulentioribus, propter opes, & luxû. In Aldeburgenſi collegio adhuc conspicitur statua eius, & filij Henrici. Curam legum, & disciplinæ, in eo, summam fuisse, testantur **B** leges eius, & quædã exempla. Celebratur versibus à Guntero Ligure poëta, qui ei, in obsidione Mediolanensi, affuit, ut Scipioni seniori Ennius: Iuniori ad Carthaginem Polybius. Extat & præclarum eius encomium, apud scriptorem Græcum, Nicetam Coniatem, qui illo tempore vixit.

C Fuisse eum *παλαιὸν δυνάστην*, testantur exempla plurima. In secunda ad Mediolanū expeditione, Itali habebant exercitū in vltiore ripa Aduæ, Germani in citeriore, cumque Itali arbitrantur se tutos esse, propter flumen, ferociter prouocant Germanos; in ipsam etiam Imperatorem conuicia dicunt superbissimè. Etsi flumen intumuerat, ut tuto transiri vado non posset, tamen Fridericus impatiens contumeliæ, impulso ad traiciendum exercitu, primus se flumini committit, & subito impetu inuectus in Italos, **E** qui, quòd se profundi, & vorticosi fluminis obiectu, tutos esse crederent, nec castra munierant, nec aciem instruxerant, ita imparatos obruit, defecit, ac cecidit.

Cadaver patris filius Fridericus honorificè sepeliuit in Tyro, quæ arx belli Christianorum fuit, post amissam Hierosolymam. Hic, belli mole in se translata, post obitum **F** patris, Antiochiam præsidio firmavit, inde in Cælesyriam profectus, Laodiceam seditione laborantem, & ad Saracenos inclinantem, pacauit. Berythum recepit, & plurimas alias Syriæ vrbes, quæ ab inclinata, & pene iacente fortuna Christianorum, ad efflorescentem Saracenorum descuerant. Sed cum exercitum, ad Ptolemaidem oppugnandam, adduxisset, peste extinctus est. Exercitus duce orbatus, magna ex parte fame periit.

H Vxores habuit duas. Primam Adelam, filiam Theobaldi marchionis Bauatici, in Voburg, quam dimisit, ob propinquitatem, de sententia collegij Constantiensis. Alteram Beatricem, filiam Reginaldi comitis Vesonionis, in Burgundia. Ex hac nati ei filij quinque, Henricus in Imperio

successor, Fridericus, de quo iam dixi, Otto comes Burgundia, hæres maternæ dotis, Conradus Sueviæ dux, Philippus Thuscia, & Sueviæ dux, qui, post Henricum fratrem, Imperavit. Ex eadem, nata est ei & filia Sophia, quæ Ludgardin alij vocant, alij Iuttam, conjunx marchionis Saxoniae: sed cum marchionum Saxoniae nomē multò ante interierit, intelligo Marchionem Mysniæ, Contadum cuius vxor Sueua fuit, & in Misori chronicis nominatur Luidgardis.

HENRICVS SEXTVS IMPERATOR.

Fridericus, ante discessum ex Europa, ne, vel se absente, Europa sine rectore esset; vel, mortuo se, disputatio de successore, nouas contentiones pareret, consensu procerum, Imperio præfecit filium Henricum primogenitum, anno Christi, millesimo, centesimo octogesimo sexto, & despondit ei Constantiam filiam Rogerij Siculi, è monasterio eductam, quæ ad eum Sicilia regnum attulit, vt sæpe admonui. Constantia, etsi putaretur, nunquam paritura esse, quòd quinquagesimum annum attigisset, tamen grauida facta, & anno Christi, millesimo, centesimo, nonagesimo tertio, septimo Calend. Ianuarij, Pannoni enixa est filium Fridericum secundum, in sacello publico, quod, vt spectari partus posset, extrui Henricus curarat, ne existimaretur esse supposititius.

Imperium adiit anno Christi, millesimo, centesimo, nonagesimo, quod impedituri Coloniensis, & Leodiensis Episcopi, seditionem mouerunt, adiuti Burgundicis auxiliis, quam citò compressit Henricus, Leodiense interfecto.

Deinde Italiã ingressus, coronatusque à Cælestino Pontifice, Apulos, Siculosque defectionem molientes, multis præliis compescuit, & in authores, exquisitis suppliciis, animaduertit, quibusdam excoriatis, aliis excæcatis, & in palos actis; nonnullis, qui regnum affectarant, ignita corona redimitis. Propter hanc suppliciorum atrocitatem, Asper est cognominatus. Italiae, ne excusso iugo, facile rebellaret, præfides nouos imposuit. Marchiae Anconitanæ, Marquardum Dapiferum: Apuliæ Theobaldum quendam: Hetruriæ fratrem Philippum, cui in vxorem dedit Irenem Alexij Imperatoris Græci sororem, quæ promissa fuerat Tancredo notho filio Rogerij.

Quod autem, Saladino mortuo, magnas, de recuperatione

ne Afia, spes concepisset, hortatu Pontificis, instituit expeditionem, patris exemplo, in Asiam, delectis ad eam rem sociis, quos, cum instructissimo exercitu, præmisit Conrado Episcopo Moguntino, Conrado Vvirczburgico, quo
A Cancellario vsus est, Henrico Leone, Ludolpho Austriaco, Hermanno Turingiæ Landgrauio, & aliis quibusdam. Hi, peragrata Europa, atque Asia, ad Ptolemaidem delati, Berytum dirutam, ac desertam à Turcis, reedificarunt, Saracenis Ioppen ademerunt, & cætera oppida Christianorum,
B firmiore presidio instruxerunt: fuissentque perrecturi, nisi præmatura mors Henrici, inchoatum opus interrupisset; qua comperta, dilapsi, redierunt in Europam. Henricus enim ex Germania in Siciliam reuersus, dū classem cogit & armat secuturos socios, Messanæ in febrem ardentem,
C ex veneni potu incidit, quod, propter adulteria, coniugem propinasse ferunt: ea extinctus, & Panormi, sepulchro porphiretico, in templo maximo, conditus est; cū imperasset annos septem.

Anno Christi, millesimo, cêtesimo, nonagesimo octauo.
D Anno mundi, quinquies millesimo, centesimo, sexagesimo.

Reliquit filium Fridericum impuberē quinquennem, cuius curam Philippo fratri commēdauit, cum à principibus Germaniæ ante mortē, obtinuisset, vt filio Imperium promitteret, & literis confirmarent. Peperit ei Constantia & filiam Mariam, quæ Conrado Boëmiæ duci, & marchioni Morauie nupsit. Multum dissimilis fuit patri, ingenio, & moribus, magis suis addictus voluptatibus, quam reipublicæ, priuatim in libidinem procliuior, & publicè in vindicandis iniuriis asperior.

F Hisce annis Liuania cœpit cognoscere, & amplecti fidem Christianā, ex doctrina, & prædicatione Menardi Monachi Segeburgij. Condidit is primū Ecclesiā, extructa munitione contra barbaros, in Ripa Rubonis, quam Dunam hodie vocant, permissu VVoldemari regis Poloscouiensis, cui tunc Liuonienses tributarij erant. Deinde, quod gentem feram, ac, barbarā cerneret citius, promptiusq; accessuram ad religionem, si armis domita, & legibus, ac disciplina mansuefacta doceri, exerceri que posset author fuit in Germania, & hortator nouo ordini sacrorū militum, qui recens ad Ptolemaidē cœperat, vt se ducem sequeretur in Liuoniā, ascito in societatem laborū, ac periculorū alio quodam Theodoro: hi duo, partem Liuoniæ

quam Esthoniā vocant, subegerunt. Successores, exemplum imitati, cōparata maiore manu, sacrorū militum, coram perdomuerūt. Tertius à Menardo, Albertus, è collegio Bremēsi sacerdos, vrbis Rigensis fundamēta iecit, & colonias ex vicinia Bremæ, eò deduxit; cumque Ecclesias constitutas, in certos Episcopatus esset partitus, sibi Archiepiscopi potestatem retinuit, & Equitibus sacris, tertiam terræ partem concessit, in præmium militiæ, qua illi non contenti, paulatim ita acciderunt potentiam Archiepiscopi, vt ad extremum longè illo superiores euaserint.

Porro Liuania terra est ampla, ad sinum Venedicum sita. Longitudo eius, à finibus Borussia, versus ortum solstitialem, Rigam vsque, & inde ad Borealem terminum, est miliarium ferme centum; latitudo, vbi maxima, circiter quadraginta, exceptis insulis ad eam pertinētibus. Siluosa est & pascuis, frumento, melle, feris, pecudibus, piscibus, & aliis rebus ab victum necessariis, abundat. Incolarum plura esse, & diuersa genera, dissimilitudo linguarū, indicat; quorum aliquos, de veteribus colonis, reliquos esse, cōsentaneum est; aliquos recens, ex vicina Germania, & Sarmatia immigrasse, certum est. Præter Germanicam enim, & Heneticam linguam, tres aliæ obseruātur, & ab his diuersæ, & inter se discrepantes; quarum ea, quam Esthonicā vocant vocabulis quibusdam, sed valde deprauatis, Latinum idiōma refert, vt vero non sit ab simile; quod aliqui annotarunt, à VValachis, qui Latinorum coloni sunt, argumento nominis, & linguæ Lituanos, ab his Liuanios, ad Reualiam ortos, esse; sicut & nomen Reualienſium, ad VVallios, seu VVallachos alludit. Sed recentes Reualia incolæ à Danis eò sunt trāsſati, quos, cōtra Sarmatas, Heneticosque, perpetua, in illo littore maris venedici, bella gessisse, historiæ testantur, & monumenta quæ supersunt. Reualiam enim incolæ, adhuc hodie, Danopil, sua lingua, vocāt, Et Gedanium, cui eruditorū coniectura, Codani appellatio vicina est, arcem Danis oppositam, Heneticorum lingua, significat. Primum ordinis magistrum Vinnonem nominant, qui multas, contra barbaros, arces construxit, circa annum Christi, millesimum, ducētesimum, tricesimum quintum. De his plura suo loco.

PHILIPPVS IMPERATOR.

REspirarat aliquantulum Germania, moderatione, & sapientia Friderici, domesticis malis explicata, & in tranquillum locata, Resederat & Pontificum rabies, non

non tam cruore saturata interemtorum, quàm effusa, atque exhausta in Imperatorem, genibus Pontificis aduolutum, & ab eodem proculcatum, cum subiectionem iniuriis extorsisset. Sed mox, ab Henrici morte, pari sese vehementia, rursus incitauit in successores, & Germaniâ nouis motibus implicauit. Quàm primùm enim, de morte Henrici, fama percrebuisset, Philippus, vt exequeretur fratris testamentum, celerrimè ex Hetruria sese in Germaniam proripuit, Imperiique Proceres promissi, quod filio Henrici fecerant, admonuit. Postulauit autem, vt cum ætas pueri procul abesset, ab ea maturitate, quæ in gubernatore requiritur, vel relinqueretur ipsi administratio tutorio nomine, sicut instituisset pater, testamento; exemplo Hærici III. vel, si id videretur incommodum, aut periculosum, traderetur ipsi interea Imperium, eo se cessurum Friderico, vbi adoleuisset, spondebat, vt satisfaceret voluntati parentis, & promisso Principum; Europa verò, certo rectore ne careret. Deliberata hæc, & tractata sunt Haganoæ, cõsilia gubernante Episcopo Argentinense.

Multos Philippus, in suam pellexit, & traduxit sētētiam, Germaniæ principes, & suffragia, aut omniū, aut plurimorum, citra vllos motus, collecturus fuisset; nisi deliberationes turbasset, & interrupisset Innocentius Pontifex; qui, recognita, mox, per Legatos, rescidit promissa Hærico facta, & vetuit principibus, ne Philippo Imperium traderent.

Oderat Pōtifex totam Friderici posteritatem; & quibus poterat, artibus, premebat, scilicet, vt certaret scutitia cum antecessoribus, & nihilo illis fuisse mitior videretur erga Friderici posteros. Sed oderat præ ceteris Philippū, quòd, velut metis ipsi circundatis, in Italia, restrinxerat immoderatam eius potentiam; & vsurpata gubernatoris auctoritate, molitiones iniustas, ac tyrānicas represserat. Ideò cum repetiuisset obsides Apulos, Henrico deditos, & Philippus reddere initio recusasset, protinus in eum fulmen anathematis emiserat; à quo, cum, post dimissos obsides, absolutus esset, per Episcopum Sutriensem, Pontifex hūc Ecclesiasticæ censuræ ignominia notatum, albo Episcoporum expunxit.

Prægrauarat autem Philippum, apud Imperij ordines, falsis criminationibus, iniquè, & calumniosè, seque Pōt. ficiam potius dignitatem, vel cum clade, & ruina Italiæ, in discrimen positurum, quàm huic Imperium concessurum, superbè fuerat interminatus.

Moti tyrannica Pontificis voce, Principes aliqui: quod prospicerent, quo euasura res esset, si tyrannico illius postulato aduersarentur, sententias à Philippo inflexerunt ad Bertholdum Zaringia ducem, principem prædiuitem, sed sordidè auarum, & flagitiosum. Contra hunc, adhærebāt Philippo, Saxonie dux Bernhardus, Albertus marchio Misnia, Boemia rex, & Ludouicus Bauarus, qui ad eum, communi cōsensu, domitiis Mulhusij celebratis, Imperiū detulerant. Quod ergo Bertholdus se imparem fore Philippo, si ad arma deuētum esset, intelligeret, repudiato imperio, Philippo, data fide, sese subiecit.

Pontifex, cum se delusum esse, percepisset; impulit Coloniensem, & Palatinū, vt transferrent Imperium in Ottonem Henrici Leonis filium; atque, vt hoc facilius perficerent, Ottoni coronam promisit, & Philippum anathemate percussit, vt ab eo abstraheret ceteros. Moti anathemate Boëmus, Turingus, & Argentinensis, qui primò Philippi partes fouerant, discesserunt ab eo, ad Ottonem. Inde noua bella exarserunt, quæ in eū finem exierunt, vt Imperiū Philippus obtinuerit, alter sit à suis etiam desertus. Adeo nullius vnquā vel Imperatoris, vel regis, in orbe Christiano, fuit diuturna felicitas; qui vel impulsu, aut fiducia, aut ope, atque auxilio Pontificum mouerunt aliquid, vel cum his sese confœderarunt, quod in alieni muneris officia irruerunt Pontifices, & legitimos Imperatores sceleratè oppugnarunt, intrusis alienis, & nothis, vi, & fraude; obliiti suæ vocationis, & abusi prætextu nominis, atque authoritatis diuinæ. Testantur id, longo ordine repetita, ex historiis, exempla, & ante oculos sunt recentia exempla, confœderationum pontificarum, cum Hispaniis, Galliis, Mediolanensibus.

Quod ergo Pontifex Ottonem, principem audacem, & temerarium deposceret, contra Philippum; & eidem suffragaretur coniunctio regis Anglici Richardi, à Colonienſe Aquisgranū deductus, & coronatus est. Philippus nihil territus aduersatione Pontificis, & defectione sociorum, conuertit arma in Argentinensem; qui proximus erat, eoque duriter castigato, & Argētiua capta, mox obuiam processit Ottoni, qui cum, exercitu, ad Spiram vsq; accesserat. Hunc, conferto ad Mosellam prælio, repulit. Fugientē cōfectatus, Hermannum Landgrauium Turingiæ, Odoacri Boëmi auxiliis ferocientem, magna terræ parte vastata, ita contudit, vt supplex veniam peteret.

Inde

Inde mouit in Coloniensem, occupatisque partim spontanea deditione, partim persuasione, Rheni oppidis, Coloniā tandem fame ad deditionem compulit.

- A** Rebus desperatis Episcopus Adolphus, cum gratiam Philippi emeruisset, vicissim ei Imperii insignia Aquigrani communicauit. Quare incensus Pontifex, & Coloniensi ordine moto, successorem decreuit Brunonem, & Ottonem impulit, ut Adolpho eiecto, alterum Episcopatu imponeret. Id conante Ottone, Philippo prohibente, denuo ad Coloniā dimicatum est; sed castris exutus, & profligatus Otto, confugit in Angliam.

C Redierat ex Palæstina recens Conradus Moguntinus; huic, quod Philippo studeret, ademit Episcopatum Pontifex, itemque successor Ludolpho: tertio demum Sigefrido, quod hostiliter se gereret erga Philippum, admissio, accepto. Rescripti formula extat lib. I. Decret. C. Bonæ memoriæ. Moguntinensi Archiepiscopo de elect. & electi potestate.

- D** Ad hunc nimirum finem, tot seditionibus quæsitæ, & tam multo sanguine, parata fuit potestas creandorum Episcoporum. Hi fuerunt fructus hypocriticæ sanctimonie Pontificum, scilicet seditiones, periuria, parricidia, iniustæ cædes, & grassationes, euersiones legum, atque constitutionum, humani, diuinique iuris perturbationes, ordinis omnis confusiones, & similia.

E Quod ergo, seditionibus fessi, Principes, qui Ottonem defenderant, deficerant Philippum exagitare, iniit ipse tale consilium ad Pontificem placandum. Promisit nuptias filiae nepoti Pontificis, ex fratre Richardo Tusciae, & Marchie Anconitanæ comiti; quibus nuptiis cum speraret Pontifex Tusciam, Spoletum, & Marchiam Anconitanam venturas in potestatem nepotis, cupidissime oblatas conditiones amplexus, missis duobus Cardinalibus, Philippum solenniter expiatum, diris exemit, & Ottoni placauit, conciliata inter eos, per alterius filiae nuptias, amicitia. Hoc dolo cum Pontificis ambitio esset exsatiata, cessauit & rabies eius, qua sedata, Germania à seditionum fluctibus rursus conquieuit.

- G** Rebus ita compositis, Imperator Bambergam, curandi corporis causa, secessit. Ibi, quum, die quodam, phlebotoomia, medicationis causa, usus, semotis cæteris, cum vno Henrico Druchefio VValpurgensi, hilarioribus colloquiis se inuitaret, Otto VVitelbachius, cognomento minor, frater

illius, qui à Friderico Bauariam consequutus erat, in con-
 claue, dolo dissimulato, ingressus, occasione captata, ex
 improviso pugionem, quem sub veste occuluerat, in iu-
 gulum Imperatoris adegit, ex quo vulnere mortuus est.
 Parricida, auxilio Ecberti Episcopi Bambergensis, & fratris A
 eius Henrici Andechiani, Histriae marchionis, filiorum
 Bertholdi ducis Meraniae, elapsus, tandem ab Henrico
 Calatino Marescallo trucidatus est.

Causa caedis haec fuit. Imperator Ottoni spem fecerat,
 de nuptiis filiae Cunegūdae; hanc postea, mutata volūate, B
 dedit in uxorem VVenceslao, Ottocari Boëmici regis fi-
 lio; quod Otto, propter iniustam caedem, in magnam in-
 currisset infamiam, & Imperator duceret indignum, filiae
 nuptiis, eum, qui iniusta caede pollutus, & humano san-
 guine conspersus esset. Dissimulauit dolorē Otto, donec C
 vlciscendae contumeliae occasiones opportunas, consilio,
 & ope Episcopi Bambergensis, arripuit. Ita Philippus infi-
 diosè obtruncatus, interiit, decimo Calend. Iulij.

Anno Christi, millesimo, ducentesimo octauo.

Anno mundi, quinquies millesimo, cētesimo, septuage- D
 simo, cū imperasset annos decē, & iam, pacata Germa-
 nia, Imperium domi exornaturus legibus, ac iustitia, foris
 amplificaturus bellis externis fuisset, si vita suppeditasset.
 Fuit enim natura bonus, sapiens, moderatus, acer, & ma-
 gnanimus princeps; non indignus tanto patre, quod o- E
 stendit in Italiae gubernatione, quam in metu, & officio
 continuit, & in ciuilibus bellis, quorum asperitatem bo-
 nitate, & lenitate sua moderatus est, ac mitigauit; & ac-
 cessit ad naturae dotes, rerū multiplex vsus, atq; exercita-
 tio longa, in militaribus negotiis, & politicis. Sed quid foris F
 conarentur optimi principes, quos domi tot inuoluit se-
 ditionibus furor Pontificum, ut in eas cogerentur vitam,
 fortunasque suas, & Imperij neruos, viresque impendere,
 nisi vnā cum Imperio euerti vellēt? Nec quod de occul-
 tis causis Pontificiae tyrannidis pronūciem, habeo aliud, G
 nisi permissu diuino, in pœnam Europæ, perniciemq; pu-
 blicam, hanc in Ecclesiam, & Imperium pestē peruasisse.

Vxorem habuit, ut dixi, Irenem Alexij Constantinopo-
 litani sororem, ex qua natae sunt ei filiae quatuor. Harum
 Cunegūdē, VVenceslao Boëmo, Ottocari filio; alteram E H
 tiffam duci Brabantiae, & deinceps regi Hispaniarum; ter-
 tiam filio Richardi comitis Thusciae; quartam Beatricem
 Ottoni Saxonum principi, qui post Philippum imperauit,
 elocauit

elocauit. Coniunx Irene dolore contabuit. Cadauer Philippi, quod Bambergæ sepultum erat, iuxta Henricum Sanctum, Fridericus secundus inde Spiram transtulit, sepulcro notato hac inscriptione : Philippus Bambergensis.

OTTO QVARTVS IMPERATOR,
HENRICI LEONIS
filius.

POST cædem Philippi, rediit Imperium ad Ottonem, qui tamen nō diu id possedit; deiectus scilicet Pontificis sententia, per quem fuerat euectus. Italiam magno cum exercitu ingressus, munerum magnificentia magis, quàm armorum terrore, aditum sibi ad urbem Romæ patefecit, auro Italorum voluntatibus expugnatis. Morsus tamen, & machinationes perfidiæ, & tyrannidis Pontificum euitare is, atque effugere nequiuit. Romæ enim cū initio Innocentiam tertium, & facilem expertus esset, in impetranda coronatione, & officiosum; mox eundē, post coronationem, habuit infensissimum, quod odium eò usque processit, ut Pōtifex tandem, perculsum anathemate, priuari Imperio præceperit. Is mox à coronatione, tumultu subito in vrbe excitato, Imperatorem in præsens vitæ periculum coniecit; quo, multa ciuium cæde, depulso, Imperator diffusus Pontificum molitionibus, se ex vrbe in Longobardiam recepit, ibique contractis copiis vniuersis, protinus Romandiolam, Tusciam, ac marchiam Anconitanam occupauit. Deinceps promouit castra in Apuliā, ut, quæ Fridericus, Henrici sexti filius, tenebat, alienata ab Imperio, artibus Pontificum, repeteret, & redderet Imperio.

Id agentem, Pontifex, anathematis ictu, profligauit. Nā, ut Romandiola Romanæ sedi eriperetur, ferre non poterat. Et metuebat Apuliæ, quam, post Constantiæ interitū, repetebat, ex veteribus pactis. Anathematis formulam Sigfridus Moguntinus in Germania publicauit, & principes, ut Imperium excommunicato abrogarent, impulit: cui, cū aduersarentur Henricus Palatinus ad Rhenū, & dux Brabantinus, cum aliis quibusdam, nouum bellum conflatum est, in quo pulsus Moguntinus, confugit ad Hermannum Turingiæ Landgrauium.

His motibus Otto ex Italia retractus, conuentum egit principū Noribergæ; vbi cū multa questus, de infinita,

& scelerata tyrannide Pontificum, & de Principū vecordia, qui iniustis illorum cupiditatibus, cedendo, atq; obsequēdo, labefactarēt authoritatem Imperatorum, quosdam in suas partes pertraxisset, bellum renouauit. Et si autem, sociorum auxiliis, persequutus illos, qui ad mandata Pontificis, ab ipsius fide discesserant, Turingiam euastauit, tamen conseruare Imperium non potuit. Præcipui enim, & potentissimi Germaniæ principes, rex Boëmæ, Bauarus, Saxonæ dux, & alij, ex Sicilia Fridericum secundum euocarunt, non tam studio peculiari erga Pontificem, quam odio Ottonis, quod insolentis, ac prætumidi ingenij, inepto fastu, ex alto despiceret cæteros principes, & recordatione promissi veteris, amorēque, & admiratione maiorum Friderici. Hic iam ad Brisacum Alsaciæ accesserat, & Haganoën, hosti addictam, oppugnabat. Otto illi occursurus, cum à sociis defereretur, & hosti se animaduiceret imparem fore, Saxoniam repetiit. Fridericus progressus, totam ad Rhenum Germaniā occupauit: susceptaque Aquisgrani corona, & inito, cum Philippo Franciæ rege, fœdere, inde in Sueuiam se contulit.

Confœderationem Imperatoris, & Franci; cum Angliæ rex suspectam haberet, & odisset Francum, promissione auxiliorum, Ottonem attraxit in Belgicum. Ita ibi bellum recrudit, quod tamen diuturnum non fuit. Otto enim à Frâcis profligatus, à suis derelictus, & belli sumtibus exhaustus, destitit ab Imperio sponte, quarto, postquam id suscepisset, anno. Inde quinque, postquam Imperiū deposuisset, annis exactis, rebus humanis exemptus est, fluxu alui dyssenterico, sepultus Brunswigæ.

Anno Christi, millesimo, ducentesimo, decimo octauo. Anno mundi, quinquies millesimo, centesimo, octogesimo.

Hoc exitu, pœnas persoluit, de affectato per ambitionem, & iniustis armis, quæsito Imperio, extra vocationē, & ordinem Pontificum impulsu. Fuit enim non dissimilis cui, patrīque, ingenio, & fortuna, illo elatus, & insolens; hoc infelix.

Vxores habuit duas. Primam Mariam, filiam ducis Brabantæ, quam repudiavit ob consanguinitatem. Alteram Beatricem, filiam Philippi Imperatoris. Ex neutra Sobolē sustulit. Decessit & sine sobole mascula, frater Ottonis, Hêricus Palatinus ad Rhenum, cuius filiam Agnetem Ludouicus Bauarus cum despondisset Ottoni filio, circiter annum

num Christi, millesimum, ducentesium, decimū quintum, perfecit apud Fridericum Imperatorē, vt Palatinatus ad Rhenum, ipsius beneficio, Bauariæ coniungeretur.

Natæ sunt hoc seculo, in Ecclesia plures, ac diuersæ Monachorum familiæ, veræ pietatis, doctrinæ Christianæ, & disciplinarum, ac liberalium artium pestes publicæ. Fuere duæ, quæ vnum authorem Bernhardum professæ, legibus, moribus, cultūque inter se plurimū discreparunt. Vnius se familiæ socij, pauperes Lugdunenses: alterius, Humiles Italos nominarunt. Hi in oculis hominum viuebāt, concionabantur, interpretabantur scripturas: Illi contemnebant opes, emendicato hostiatim cibo victitabant, exempla Apostolorum iactitabant. His repudiatis à Pōtificibus, successerunt aliæ, quæ, vt superstitio fecunda est, & errorem, ex errore parit, ita vana hypocriseos specie, in admirationem adductæ, partu fecundissimo, ita sese effuderūt, vt non multorum annorum spatio, prouētu penè incredibili, sed varietate monstrosa, in omnes Occidentis angulos sese disseminarint, & in aulis, gynecæis atque urbibus pene soli dominati sint, intēque sese crudelibus odiis, & machinationibus de principatu sint digladiati linguis, non armis. Conditores celebrant Franciscum, & Dominicum, quorum hunc Hispania, illum Assisium, Vmbrosum oppidum, in Italia, produxit.

Carmelitas, in Europā, ex Asia, euomuit Carmelus mōs, Colonias ducente Alberto quodā Patriarcha Hierosolymitano. Eremitas genuit Gallia, familiam condente VVilhelmo Aquitanix duce, & Pictauiensium comite; vt sectarentur Augustini dogmata, & vestigia, quem profiterētur nomine, sicut Græci monachi, quos Calogeros vocant, deprauata dictione, quasi καλὸς καὶ ἱερός, Basilium iactitant.

Consilium primorum authorum fortasse malum non fuit. Quod enim, in collegiis opulētioribus sacerdotum, & monachorum, iam regnaret luxus, & helluationes; studia verò doctrinæ, & pietatis exoleuissent, sacerdotibus occupatis ambizioso regum, & principum splendore, & politica gubernatione, labantem Ecclesiæ disciplinam fulcire, atque ad seueriorem viuendi rationem reuocare, hos voluisse, coniicio; quæ res, cū sapientibus viris probaretur, citò creuerunt familiæ, concursu magnæ multitudinis, hypocrisis admirationem augente.

Sed cū animos iam teneret profunda superstitio, & Pontificum tyrannis inualuisset, mox hæ familiæ cōuersæ

ad studium defendendi, ac stabiliendi præsentem statum: adeo cumulauerunt priora, nouis errorum, ac superstitionum commentis, ut quod adhuc reliquum fuit lucis, in dogmatibus, prorsus obruerint, atque extinxerint. Aliud enim prorsus, & nouum fabricarunt doctrinae genus. Aliud instituerunt operum genus, vtrumque philosophiae potius, quam fidei analogon, & presenti Monarchiae Pontificum, quam regno Christi accommodatius. Sed hypocrisis fucatum vtrumque. Corruerunt doctrinam de peccato, de caligine in mente, & de vitiis in voluntate nihil dixerunt; & morbum, qui & reliquus est in renatis, finxerunt non esse malum pugnas cum lege Dei: deinde concupiscentiam, de sensibus, & appetitione naturali, intellexerunt, quam debebant intelligere ἀταξίαν appetitionum, & simul completam caliginem mentis, & vitia voluntatis. Legem Dei prorsus transformauerunt in philosophiam, quae tantum de civili disciplina loquitur; & dixerunt, legi Dei satisfieri per hanc disciplinam civilem, seu philosophicam: id est, per externa opera, & qualemcumque conatum voluntatis; etiam in mente dubitationes, in voluntate, & eorde, multae praeuæ inclinationes maneant. Has ipsas etiam dubitationes, & prauas inclinationes, docuerunt, non esse peccata. Inde detexuerunt alia commenta, quibus deleuerunt Euangelij promissionem, & totum beneficium Filij Dei, quod finxerunt homines iustos esse coram Deo, id est, Deo acceptos, propter opera, non fide gratis, propter mediatorem Christum, quae est perpetua doctrina Prophetarum, & Apostolorum.

Discrimen legis, & Euangelij prorsus sustulerunt. Tradiderunt enim legem esse triplicem; Naturae, Mosaicam, & Euangelicam: & quod statuerunt hominem legi Dei satisfacere, excogitarunt, priuata audacia, alia opera, & alios cultus, quos & praetulerunt longè operibus praeceptis in lege, & mercede, ac precio applicarunt aliis. Quam absurda commenti sunt de perfectione? Mendicitatem suam, quam vocarunt, discessionem spontaneam à facultatibus, & impurum coelibatum, ac similia monastica, quantis extulerunt laudibus? Denique, impudenter, vitae monasticae genus institutum esse, praedicarunt, ad promerendam remissionem peccatorum, & iustificationem; & finxerunt, esse statum perfectionis; ac longè euexerunt, supra alia vitae genera, à Deo ordinata.

Introduxerunt & stultas imitationes politicae Mosaicæ, volue-

volueruntque in Christianismo, simile sacerdotium, similes ceremonias, talia sacrificia institui oportere, cuiusmodi Mosaica fuerunt; quæ omnia nata sunt, ex inscitia discriminis, inter Legem, & Euangelium.

- A** Doctrinæ de pœnitentia, quantas offuderunt tenebras, disputationibus, inextricabilibus? quæ fuerunt horribiles carnificinæ conscientiarum? Onerarunt conscientias mādato confessionis, & laqueis implicarunt numerationis peccatorum: absolutioni detraxerunt efficaciam omnē, cum negarunt prodesse, sine meritis præcedētibus; & præceperunt manēdum esse in perpetua dubitatione. Præterea imposuerunt certorum operum necessitatem confessis; & indixerunt, humana auctoritate, expiationes peccatorum, quas satisfactiones vocarunt pro peccatis, ad promerendam liberationem à pœnis æternis; quæ pepererunt, & auxerunt alias novas opiniones, plenissimas mendaciis, impietate, & blasphemis in Deum; de votis Monachorum; de applicatione Missæ, pro viuis, & mortuis; de peregrinationibus ad loca sanctorum; de indulgentiis; de purgatorio, & similes alias superstitiosas obseruationes, commentitorum, & inanium operum; discriminis ciborum, dierum, vestium, imaginum, votorum, supplicationum, ieiuniorum, & aliarum traditionum humanarum; quæ, quanto pondere, trepidas conscientias presserint, quanto pauore cōpleuerint, quibus constrinxerint laqueis, monachis & carnificum munia obeuntibus, & noua tormentorum genera subinde cudentibus, non est ignotum.

- F** Omitto hic commemorationem idololatriæ, quæ fuit in cultu sanctorum, adoratione consecrati panis, Missarum venditione, & applicatione pro aliis, ex opere operato; in Ethnicis pompis supplicationum, & processionum; alibi enim copiosius recitantur, & refutantur, manifestis doctrinæ sacræ testimoniis, in scriptis nostrorum.

- C** Hæc monere in hoc loco volui, vt considerentur, qualē hi noui doctores, qui fuerunt non ministri Ecclesiæ Christi, sed Pontificum satellites, conscientiarum carnifices, superstitionis barbaricę architecti, & antistites, omnis doctrinæ liberalioris iurati hostes; qualē ergo hi pepererint doctrinam, & quando tyrannis horum, quæ intolerabilis fuit, orbi Christiano; esse cœperit, & sit confirmata. Et si **H** autem authoribus primis, nec sincerum pietatis studium, nec eruditionem derogo; & fuisse, in illis collegiis, plurimos, omni tempore, consentaneum est; qui excitari diui-

nitus, dogmata, quæ recensui, & flagitia, atque improbita-
 tem vitæ, in collegiis taxarunt, sicut multorum exempl^a
 meminerunt, maiores nostri, ante Lutherum: tamen hac
 proxima ætate, monasteria, in genere, quid fuerūt aliud,
 quàm officinæ superstitionis Ethnicæ, & latebræ homi- **A**
 num ineruditorum, refertæ mendaciis, & idololatria, in
 vita horū molli, atque affluente, & tacitè flagitiosa, plena
 hypocrisis? Horum imposturas, & præstigias reiectas, & in-
 cisa esse vincula, quibus conscientias excruciarunt, luce
 veræ doctrinæ, Deo gratias agamus, & precemur vero in- **B**
 timorum pectorum gemitu, vt in hac extrema, & delira
 Ecclesiæ, ceu senio fatiscentis ætate, doctrinæ lucem con-
 feruet, & tollat dissidia docentium in Ecclesia, ac sanet
 vulnera, vt sint, qui ipsum rectè inuocent, ac cele-
 brent in agnitione, & fiducia Filij Media- **C**
 toris Iesu Christi, vsque ad glo-
 riosam resurrectionem
 mortuorum,
 Amen.

Tέλος, Θεῷ δόξα.

LIBER

LIBER QUINTVS CHRONICI CARIONIS,

A AFRIDERICO SE-
cundo, vsque ad Caro-
lum Quintum,

B EXPOSITVS, ET AVCTVS A
CASPARO PEVCERO.

P E R T I N E T H I C L I B E R
ad partem tertiam Chronici.

C ILLVSTRISSIMO

D PRINCIPi, AC DOMINO, DOMINO
Augusto Duci Saxoniae, Sacri Romani
Imperij Electori, & Archimarschallo;
Landgrauio Turingiae, Marchioni Mi-
sniae, & Burggrauio Magdeburgensi, Do-
mino suo clementissimo, S. D.

F *M*agna semper fuit dissimilitudo illorum, qui vel hi-
storias scripserunt, vel, ex diuersis historiarum mo-
numentis, excerpserunt epitomas chronicorum. Sape
enim, ut de eloquentia, & alijs natura studii que ad-
iumentis, non dicam; defuit utrisque iudicii, & rectitudo, &
firmitas; quo factum, ut, vel errore iudicii, in causarum, & a-
liarum circumstantiarum explicatione, a scopo discesserint; cu-
ius rei exempla, ex iis historiographis, recitat Polybius, qui ipsi
antecefferunt; vel imbecillitate quadam ingeniorum, alienas
magis, quam suas sequuti sententias, vera falsis inuoluerint, &
historiae lumen, veritatem obscurarint.

H *Est vero magna vis, etiam in utramque partem omni tempore,*
cum affectum, a quibuscunque existant eausis, seu a praecocepto
aliquo iudicio; seu ab insita, aut consuetudine contracta propensio-
ne natura; seu a corruptionibus: tum vero & peruulgata, inuete-
rataque, in animis hominum, & rumoribus publicis trita, atque co-
firmata opinio, de quo & dicitur, ὅτι δόξα βιάζεται τὴν ἀ-

λήθειαν, & extant sapientiæ querelæ, atq; cōmones actiones, quibus præcipitur, ne qui sapientiæ laudem quærunt, veritatē, ex imperitiā, ac cæca multitudinis affectib. & opinionib. æstiment, ac iudicent, néve strepitu, applausūque vulgi capi sese sinant, quale est comicum illud, concinnum admodum, & breue.

Αἰσχρὸν κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῶν ψόχῳ.

Turpe est susurro vulgi, honesta metiri. Et Cleanthis Philosophi elegantes versus, in eandem sententiam, celebrat Clemens Alexandrinus:

Μὴ πρὸς δόξαν ὄρα, ἐθέλω σοφὸς αἰψὰ γενέσθαι,
Μυδ' ἐφοβέσθ' πολλῶν ἄκριτον, καὶ ἀναιδέα δόξαν
ὃ γὰρ πολλὸς ἔχει συνετὴν κρίσιν, ὅτε δὲ καίαν;
ἢ τε καλὴν, ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδ' ῥάσι τῷτο κέν εὖροις.

Si quæ sit vera, est studium, sapientia, nosse,
Fluctuet incertis mens non erroribus intus:

Nec clamor ratione carens, expersque pudoris,
Te moueat vulgi, quod non respectus honesti,
Nec iusti, rective regit, mens conscia: namque
Iudicij paucis contingunt munera firma.

Nec rarum fuit omnibus seculis, ut ex historiographis aliquid fidei, ac veritatis historica obliti, adularentur cupiditatibus, vel potentum, metu periculi, aut spe præmiorum; vel multitudinis, & suas commentationes instituerent, & contexerent, aut ad vnius nutum, aut ex iis, quæ promiscuæ plebis sermonibus, ac censuris iactarentur, ac probarentur.

Ex his causis natam dissimilitudinem scriptorum, fateor, vicissim afferre difficultatem non parvam lectoribus, quærentibus in historiis, veras rerum gestarum occasiones, causas, & euentus, & remorari, atque detinere iudicia eorundem.

Verum ex hac difficultate, facile sese explicabit is, qui gradus hominum, in societate generis humani, & singulorum officia, distinxerit: qui ingenia, & mores principum penitus aspexerit, & considerarit, quos nullius eloquentia unquam ita pinxit, aut occultauit, ut agniti non sint. Qui consilia etiam, actionesque eorum, tam bellicas, quàm togatas, quo spectarint ille, ac tetederint, & ex quibus nata sint, atque profecta causis, ac fontibus, non oscitanter inquisierit, ac pensitarit. Qui sophismatum præstigias, fucosque, à iustis, ac rectis consiliis, & à veris causis, prudenter discreuerit prætextus, ac προφάσεις, seu προσηµατα, quæ, non animaduersa, sapientibus etiam imponunt, sicut dicitur:

Πολλάκι τὴν γνώμην ἐξαπατῶσ' ἰδέαι: qui quales fuerint scriptores, quibus fauerint, & adhaeserint: vel potius, quibus, ex obligatione aliqua, sunt assentati, attenderint: denique, qui ad iust-

instarum legū, & ad immotā, nec unquam fallentem normā iudicij diuini, in iis expressam monumentis, quæ, sua voce, Ecclesia, Deū tradidit, & cōmendauit, cū illa retulerit, atque explorarit.

A Henricum quartum, Fridericum secundum, Ludouicū Bauarum, rabiose exagitant scriptores Pontificij: collatis in eos, atq; coaceruatis criminibus tot, & tantis; ut vehendi illis non sufficiat nauis una ἐκατέρωθεν. Veras causas, & sceleratas molitiones Pontificū, prorsus dissimulant. Alij, & inter hos nonnulli ex Italis ipsis, longè aliter, ac verius, easdē historias exponunt. In hac discrepantia, quid vero maximè sit consentaneū ostendit, & declarat collatio reuocata ad fontes. Ex una falsa hypothesis, detexuntur Pontificia omnia, scilicet, Pontificē iure diuino armatū esse utroque gladio, & caput esse, ac Dominū Ecclesiæ, & regnorū mundi. Hac hypothesis, ut sunt δὲ τὰ τῶν τυράννων λήμματα, causa exitu maximū malorū in Europa. Sed impudenter confictā esse, ostendit vox filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, qui Apostolis, quorum sese sectatores falso Pontifices iactant, vestigiis eorum nulla in re insistentes, Apostolus ergo dicit: Reges gentium dominantur vobis, vos autem non sic.

D Nihil habet iuris in regna politica, nullum in Ecclesia principatū politico simiļe, Pontifex Romanus; nisi falsa cōcessionis diuina specie monarchiæ per seditionem, & fraudes, extortum: sed minimè tolerandū. Expressè enim dicit Christus: Sicut misit me Pater, ita mitto ego vos, non ad constituenda, gubernanda, transferenda, aut distribuenda regna mundi: sed ad Ministerium Euangelij, & sacramentorum. Nec obscurum est, quando, & quibus occasionibus, atque initiis, hic principatus primū cœperit, creuerit deinceps paulatim, ex dissidiis, & bellis ciuilibus, quæ inter Imperatores accenderunt Pontifices; confirmatus sic tandē, deiectis, atque oppressis Henricis, è Francorū Orientalium, & Fridericis è Sueuorum gente, cū Episcopos Germania, auulsos ab Imperatorum fide, & obedientia sibi subiecerunt: & Rodolphū Habsburgensem, ad Flaminia, Emiliaque, & eorum, quæ in Hetruria, ac Picena tenent, concessione adegerunt.

E Imperij sunt, non Ecclesiæ Romanæ, regna, quæ Episcopi tenēt. G Et ius gladij usurpāt hi, atq; exercent, nō Pontificis Romani auctoritate, multoque minus diuina sed beneficio, & cōcessionē Imperatorum. Principum nomen, & dignitatem cum opibus, quæ sunt Imperij, constitutione, & consuetudine antiqua, accipiūt ab Imperatore, tanquā iusto, & vero domino: Episcoporum nomē à Pontifice Romano, non ut à iusto domino, nec aliquo ipsius peculiari iure. Prærogatiuam enim in Ecclesia Christi, nullam habet præ aliis, ullo iure; sed sola consuetudine introducta tyrannidis.

Nam ne hunc quidem titulum Episcopi, ante Henricos, à Romana sede petiuerunt. Nec propterea facultates eripio Ecclesie, cui debetur sustentatio à Principibus, mandato diuino, iuxta dictū: Reges erunt nutritores tui, & ex iis quidem debetur, quæ sunt Ecclesie Regna eripio, quæ Christus non contulit, aut comendauit Ecclesie. Eadem in ceteris ratio est. Neque verò hic disputationem instituo: exempli causa hæc commemoro, quæ intellectu, & iudicatu facilia sunt, rectè doctis ex repurgata doctrina luce, de imposturis, & fraudibus Pontificum.

Sed minus aliquantò obscuritatis est, in sequentibus historiis Imperij Romani: habuit enim posterior ætas, quandoque, mediocres scriptores, quos excitauit, & impulit Pontificiū audacia, & impudentia, cum ad vindicandū Imperij decus, & neruos; tum ad elidendam clypeis chartaceis & calamorū telis, vim fulminum Pontificiorū, quæ à ferreis, & aneis armis inuicta, violentiā belli omnē respuebant. Et aliquantò plus, scripta subnixā vi, & auctoritate scriptura sacra, quàm arma, effecisse, res docet.

Externarum gentium historia obscuriores sunt. Commouerunt enim sese, Orientem versus, denuo duæ efferae, & barbarica gentes, in Asia Turci, Tartarorum soboles: in Europa Rossi, gens Heneta: & accessit tertia, eousque, nomine, utrique parti terra, Asia, Europæque, incognita, Tartarica scilicet, Scytharum, veteri cognomine, recentibus Græcis nobilitata. Hæc dispersa per vastas, & immensas solitudines Orientis, ea parte, qua regnum Cathayna latè extenditur, vsque ad Sinarum regionem, & finum Persicum, vagatur, & viuit ferarum ritu, sine legibus, sine urbibus, magna ex parte sine religione certa, supellectile uniuersa carris composita, quos subinde transfert, sedibus mutatis, unde ἀμαζόνες hos veteres Græci vocarunt.

Ante Tartarorum irruptionem, dominabantur fere in Asia anteriore Turci, domitis Saracenis, quorū leges, ex instituto Mahometis, in religione, sectari cœperant: in Europa Rossi, à quibus Rasciorum propago defluxit. Sed utrosque Tartari, exundantis fluminis, aut tempestuosæ procellæ impetu, è septentrione effusi, oppresserunt. Hic impetus cum remisisset utrique sese, repulsis Tartaris, paulatim rursus erexerunt, eo successu, ut amplissimū Imperium armis acquisiuerint Turci, conflictati cū imbecillibus Asia gentibus, & longius à feritate Tartarica diffusi. Potèriam minimè contemnendam coegerunt Rossi, quāquam assidue à tergo incumbentium Tartarorum armis sæpe retenti, atque impediti. Moschos se Rossi nominant; quæ vox originem gentis descendisse ostendit, à Mesech, filio Iaphet, & significat Hebræis ex-tendentem, scilicet, arcum, hoc est sagittarium, seu iaculatorem, Moschis

Moschis cognatam esse gentem Mossinæcorum, vicinia habitationis testatur; & nomen, & historia Argonautica, quæ Mossinæcos collocās ad Colchidem, vbi Moschos Stephanus reponit, sauitiam, feritatem, turpitudinem eorum describit.

- A** De his duabus gentibus Turcica, & Rossica cogitās, sape recordor illius versus Psalmi, qui est graduum primus: Hei mihi quod exul sum, in Mesech, & habito in tabernaculis Kedar. Nā pingi imaginem Ecclesiæ horum temporum, existimo, quæ obiecta acerrimis, & acerbissimis hostibus Turcis, & Moscouitis, summe periclitatur. Kedar haud dubie Arabes significat, ortos à filio Ismaëlis, quos in religione sequuntur Turci. Verè nunc Ecclesiæ exulat inter Mesech, & Kedar. Rabiem Moscouiticam Liouonj experiuntur, & Lituani. Turcicam Græci, & nostri vicini Vngari. Vtinam neutra procedat longius: utinam Principes orbis Christiani, magnitudinē periculorum, quæ ab his gētibus impēdent, considerantes, anteuertere, atque amoliri ea, maturè coniunctis armis, conarētur. Sed fit in his periculis, quod dicitur τὸ οὐκ εἶναι πίεζει, τὸ δ' ἀλλότριον ἐμέλει. Vereor ergo, ne sequatur pœna, quæ exprimāt nobis, etiā has ipsas psalmi querelas.
- B** Sed ad institutum reuertor. De his ergo gētibus, obscuriores extant narrationes, ex quibus elicere studui, quæ indicauī vero maximè cōgrua esse, atque conformia. Perduxi autem epitomen ad Maximiliani Imperatoris exitū, ex hac vita, & initia certaminum in Ecclesiā, quibus causam præbuit impudentia plus quàm Tersitica sycophantarū, qui venales circumtulernnt indulgētias, venditatas papulo, tanta mendaciorum improbitate, & scurrilitate, ut præcones Pontificij, è suggestibus, assidue vociferando, affirmare nō sint veriti, ad tinnitum proiecti in arcam aris, confestim damnatorum animas exolutas compedibus, rectā, è purgatorij flammis, euolare in cœlum. Talium mendaciorum impudentiam, & vanitatem cum taxaret Lutherus, certamina exarserunt, quæ inclinationem primò, mox ruinam regno Pontificio attulerunt.
- C** Cetera, quæ post hæc initia, sequuta sunt, in Ecclesiā, & reliquam omnem Imperij historiam percurrā deinceps, ea breuitate, quæ chronico conuenit, sed historica, & religiosa fide, iis causis commemoratis, quas, & didici esse verissimas, ex viris, optimis, & fide dignissimis, qui rebus ipsis interfuerint, tanquā pars, eaque non minima, & nonnullas ipse cognoui coram, & prudentibus satisfacturas esse confido.
- D** Adiecit nuper, ad Nacleri chronologiā, paralipomena, monachus quidā Coloniēsis, qui Surrianū se nominat, scurrā se vocauerit rectius. Nam utrum rē seriā agat, an scurratur, non

satis appareret: tam impudenter res manifestè veras, calumniatur, ac depravat. Sed à monacho quid expectemus aliud? Nam istius deplorati, profligatique generis hominum, plus quàm caninam impudentiam, & audaciam, plus quàm diabolicam, iam multis seculis orbis Christianus ita detestatur; ut & Pontifices ipsos, florente adhuc Romana Hierarchiæ statu, de ea coercenda, consilia querere, oportuerit; & Papa Pius, qui, ante Pontificatum fuit Aeneas Syluius, rabiem diabolicam, monastica mitiorem esse, non dubitavit pronunciare, hoc disticho:

Non audet Stygius Pluto, tentare, quod audent

Effrenis monachus, planaue fraudis anus.

Quare laetetur, & pinguescat ille maledicentia sua; cuius, quem habuerit magistrum in suo latibulo, res ipsa indicat, & laetetur eo usque, donec in eas redigatur angustias, quas immutabilis iustitiæ diuinæ ordo, blasphemis hostibus Filij Dei decernit.

Utque repertori, nocuit, pugnacis iambi,

Sic sit, in exitium lingua proterua, tuum.

Qui versus poëta veteris, Archilochum maledicum poëtam notat, de quo Pindarus ait: εἶδον ἐκὰς ἐὼν τὰ πολλὰ ἐν ἀμυχᾷ, Ἰοσέρον Ἀρχιλόχον βαρυλόγους ἐχθεσι παλαιόμενον. Sed in lōgē maiorem ἀμυχᾷ conicietur ij, qui blasphema cōiicia iacere in Filium Dei, non desinunt, toties commonefacti, confutati, reuicti.

Doctrina nostrarum Ecclesiarum irrefragabili authoritate, perspicuitate, quanta nullius est doctrinae, certitudine immota, verbi cœlestis, ipsa sese, & instauratores suos, ac propagatores tuetur, atque defendit; & viri boni restingunt calumnias, meritis, & innocentia sua; ut qui aquam in ignem spargunt, ut apud Pindarum dicitur. Sed si qui sunt, ex aduersariis, quos scurrilis leuitas, & impudens vanitas, istius monstri delectat; ij, si pertinaciter odisse, & hostiliter persequi doctrinam nostrarum Ecclesiarum perrexerint, quam esse vocem Filij Dei, in tam clara luce, declarata veritatis, dubitare amplius non possunt: ij ergo intuentes in excidium gentis Iudaicae, Deum, in hac vita etiam, gloriam filij sui, publicis cladibus vindicaturum esse, cogitent; & si pœnas distulerit, eterna tamen supplicia, pertinacibus hostibus Filij Dei, constituta, ipsis atrociora fore, & grauiora, sciant.

Ad Tuam verò Celsitudinem, Illustrissime Princeps, sacri Romani Imperij Elector, & Archimarschalle, Saxoniae Dux, Domine clementissime, hanc partem chronicorum mitto, sub Augusto nomine tuo publicatam, ut cum ocij aliquid contigerit, à publicarum rerum cura, & administratione, quam & propter dignitatem, atque eminentiam muneris publici, in Imperio, & propter existimationem, ac celebritatem nomini, virtutum famam excitatam,

excitatam, & propter singularem erga Ecclesiam, ac rempubli-
 cam affectionem, tot monumentis illustrem, atque conspicuam,
 Celsit. Tua experitur, & sustinet difficiliorem: ut per ocium
 ergo, in hac epitome, velut in succincta, ac breui tabella, uno
A quasi intuitu, complectatur formam Imperij veteris, qua in-
 de usque à Friderico secundo, fuit eadem. Et ut commonefa-
 cta Celsitudo tua, breuibz his indicationibus, reuocet in me-
 moriam exempla gubernationis publicæ, consiliorum, rerum pa-
 ce, belloque gestarum, cum ab aliis, tum verò à maioribus Celsi-
B tudinis Tua: qui ita cum Imperatoribus sese coniunxerunt, ut o-
 nerum, & periculorum molem interdum multò maximā, trans-
 lātā in sese, pene soli fortissimè, & sumptuosissimè, pro incolumi-
 reipublica statu, & Imperij dignitate, sustinuerint. Denique, ut
 occasio sit Celsitud. Tuæ, de causis consiliorum, mutationum, & euē-
C tuum, qui acciderunt, & prolixiores historias consulendi, & cum
 viris sapientibus, in Senatu tuo, differendi, hoc tēpore periculosissi-
 mo, quo fatale ruinā minitari videntur, passim regna Europæ,
 præsertim, cum nulla re, perinde delectari, Celsitud. Tuam, intel-
 ligam, quā repetitione veterū historiā, & patriæ præsertim,
D qua in re sapiētissimè iudicat Celsit. Tua. Nā cum homines om-
 nia iudicent, aut regulis quas scholæ tradunt, & doctrina philo-
 sophorum aut exēplis, quæ suppeditat historia, regula sine exēplis,
 minus subeunt animos hominum, minusque afficiunt, aut permo-
 uent, & prodest, quocunque tempore, exempla similium casuum,
 & consiliorum in gubernatione, cōsiderando ex aliis discere, nobis,
E quod ex usu fiet. Nā secundū poetam: Felix, quem faciunt alie-
 na pericula cantum. Ut ergo Celsit. Tua, clemētissimo animo &
 hoc munus accipiat, & me cōplectatur, ea, quæ par est, ac decet,
 animi subiectione, rogo. Cūq; ante oculos, & in cōspectu sit, quā-
F tum intersit Ecclesiæ, apud exteras gentes: quæ fontes repugnata
 doctrinæ, in academiis Celsit. Tuæ discūt, indeq; latè propagāt, ac
 disseminant: quantū reip. intersit, Celsit. Tuā incolumi valetudi-
 ne, & statu, diutissimè florere: Deum aternū, Patrē Domini, &
 Saluatoris nostri, Iesu Christi, toto pectore oro, ut Celsit. Tuā pro-
G tegat, seruet, ac tueatur, ut frui pietatis tuæ fructu, protectionis o-
 pe, beneficentiæ subsidio, diu feliciter possint hæ regiones, & Eccle-
 siæ extera, quæ una voce nobiscū, & profitetur, doctrinā Filij Dei,
 & Deum in agnitione, & fiducia huius unici Mediatoris Iesu
 Christi, rectè agnoscunt, & inuocant. Benè & feliciter valeas
H Celsit. Tua. Data V Viteberga, pridie Calēd. Nouēb. anno. M. D.
 LXV. Hoc die, ante annos octo, & quadraginta Lutherus V Vi-
 teberga, propositis thematibus, ad valuas templi, quod arci cōti-
 guum est, cæpit oppugnare indulgentias Pontificū Romanorū,

Et restituere doctrinam puriorem, quam, ut conseruet Deus, et semper sibi, inter nos, colligat Ecclesiam, celebraturam ipsum, in tota aeternitate, ardentibus votis precor.

Celsitud. Tuæ

subiectissimus

CASPAR PEVCERVS D.

AD LECTOREM.

SI historia, quarum epitomem, in hac editione, complexus sum, minus videtur esse intricata, praesertim quo proprius ad tempora nostra accedunt: idque sit beneficio nonnullorum scriptorum, quibus plurimum, ob fidem, et diligentiam debet posteritas: tamen hac mihi scribenti, saepe usu venit, ut cum gemitu, et dolore, requirerem promptam, expeditamque memoriam, et exquisitissimum, atque exactissimum iudicium soceri mei Philippi Melanchthonis. Saepe colloquia desiderarem, ac censuras aliorum etiam, quibus historia orbis terrarum exploratio est, atque perspectior. Sunt tamen ex his aliqui, quorum, quamquam absentium, fidelis opera, et liberalis multarum rerum communicatio, plurimum me adiuvit. Inter hos à Philippo, proxime colloco Georgium Sigismundum Seldium Augustanum I.V. doctorem, duorum Imperatorum, Caroli V. et Ferdinandi fratrum, procancelarium; et Hubertum Languetum Burgundum. Nam Philippo Melanchthoni, cuius diuino ingenio, et insuperabili industria, ac dexteritate, excitatus, in his regionibus, et in amore, atque admiratione, praecipue adductum est historiarum studium, qui usum lectionis historicae in communi vita in Ecclesia, et republic. in maximarum controuersiarum diiudicatione, unus ante alios, et monstrauit, et illustrauit: si primas tribuam, nemo me reprehenderit.

Georgio Sigismundo Seldio, meo praconio opus non est. Eum iuuenem adhuc excellentia ingenij, prudentia pro aetate maior, doctrinae varia, et solida admirabilis copia, ornamenta virtutum, eloquentiae eximia facultas, peritia linguarum plurimarum, et omnis antiquitatis, et historiarum, primum commendauit, Carolo quinto Imperatori, ut in honore apud eum, ac precio esset, et ad gubernationis amplissimae, atque occupatissimae summa, ac difficilissima

lima negotia adhiberetur. Ad hac, cum accessissent et as grandior, usus rerum, atque exercitatio, maturitas exculti, perpolitique iudicij, documenta industria, solertia, sapientia, iustitia, moderationis, integritatis, constantia fidei, candoris, humanitatis; in eam venit, apud Imperatorem Ferdinandum, opinionem, & admirationem, ut de Seldij consilio, atque sententia, ille in Imperio susceperit, atque administrarit pleraque ex iis, quibus Germania, post difficillima, & longa bella, ex perturbatissimo rerum statu, reddita est, atque restituta salutaris tranquillitas.

Hac me reticere, aut dissimulanter praeferre, non fuit memoria virtutum illius viri, cui quantum debeo, tantum persolvere nullis gratitudinis officiis possum. Sed tamen qualicumque iustificacione affectionis erga illum mea parentare virtuti fidei, & merito erga rempublicam mortui, gratitudo me coegit. Plura conare addere, prohibet acerbitas doloris renouari, recordatione tristissimi casus, quo nup ille miserrime periit. Reip si quid mea vota valent, opto. precorque, ita ut floreat, huius viri ne operam, & consilia desideat.

A Philippo itaq; & Seldio, & Langueto me praecipue, ac plurimum adiutum esse, in hac parte chronici, profiteor, & glorior. Vestigia mei magistri, & soceri Philippi ita, ubi licuit, consecrari studui, ut non sententias tantum, sed & verba eius retinuerim. Nam, si idem coner aliter exponere, quam ab ipso recitatum reperiam, nimis arroganter fecero. A Seldio accepi diligentissime conquisitas, & concinne admodum descriptas, ac liberalissime mecum communicatas plurimarum familiarum origines, seriem, mutationes, adiunctaque iudicia de singularium mutationum causis, & occasionibus, gravissima, quibus translationes provinciarum, & dignitatum facta sunt. Has, cum una me cum amici intuentur, admirantur, & diligentiam pene superstitiosam, hominum occupatissimi, & impensam insuper curam, atque operam, in descriptionem, ac distributionem, tanto studio elaboratum, ab ipso authore, ut ad elegantiam, etiam nihil addi posse videatur.

De rebus externis, me prolixè docuit Languetus, & quantum recentioribus scriptoribus singulis tribuendum sit, accuratè monuit. Iudicium huius viri maximi facio, propter dexteritatem, rectitudinem, & plurimum rerum usum. Non enim cognoui habentem quæquam, cui cum historiis veteribus, omnibus, ac recentibus, ipsa regna Europa, seculo nostro notiora sint. Horum iudicia, & sententias, cum iis authoribus coniuxi, quos habere potui. Cæcidit lectorem confido, has meas operas, in partem optimam accepturum esse; idque ut faciat, reuerenter oro. Bene, ac feliciter vale, lector candidissime.

ULTIMA PARS

CHRONICI CA-

rionis.

IMPERIVM OCCIDENTIS.

IMPERIVM Occidentis, Pontificū Romanorum artibus, & ambitione, potissimum conuulsum esse, atq; dilaceratū, nemini dubium esse potest; nisi aut historias ignoranti, aut affectio-
 ni, quā iudicio, plus tribuenti. His bella ciuilia accensa sunt, quibus fracta maiestas, & potētia Imperij, eō re-
 daeta est, vt & regibus exteris cōperit despectui esse, & contra contumaces, domi fuerit inualida. Regibus gratū
 fuit eripi alieno Imperio, atque in libertatē collocari. Idcirco libenter assenserunt edictis Pōtificū, falsa authori-
 tatis diuinæ, & religionis specie, exasperatis. Sed accidit
 eis, quod ait Plato, vt fumum seruitutis fugientes, in ignē
 feruum inciderint. Duriozem enim multō, sub iugo Pōti-
 ficio, seruitutem perpeffi sunt, quā pertulerant antea, cū
 Imperatoribus amicitia potius, atque fœderibus deuincti
 essent, quā obligati, ad aliquas seruilis obediētiae leges,
 ac cōditiones. Nam postquam, Imperatoribus euerfis, sese
 Pontifices constituissent iudices *de vniuersis* omniū or-
 bis Christiani controuersiarum; & potestatem sibi arro-
 gassent, de Monarchis quiduis statuendi, pronūciandiq;
 suo arbitrio, & libitu: factum est, vt nulli regum, authori-
 tatem Pontificiam detrectare, vlla in parte, licuerit; nisi a-
 nathematis Pontificij fulminibus sese obiiicere vellet. Ne-
 que est vllum, inter orbis Christiani regna, quod tyranni-
 dem hanc non sit expertum. Imō, non satis fuit Pontifici-
 bus, vt imperarent Monarchis, sed regna fecerūt Ecclesiae
 feuda: quæ, quibus vellent, authoritate Apostolica, distri-
 buerent, atque cōferrēt, sicut de Imperio Romano, de re-
 gnis, Siculo, & Anglico, notum est. Gallicum enim acrius
 paulō, dignitatem suam, atque libertatem tutatum est.
 Domi quid effectum sit, ostendūt *epitaphia*, & rudera Im-
 perij

perij in Germania, & Italia, defectionibus, ac direptionibus mutilatis; de quibus tantum adhuc relictum esse, mirum videri poterat, si cogitetur, quibus artibus, atque insidiis, Pontifices, & Episcopi, quæ fuerunt publici iuris, atque Imperij, quæ singulorum attentarint, & occuparint: quibus occasionibus, & modis, ex ruinis Imperij, & familiarum veterum, creuerint recentes aliquæ: denique, quanto studio, nonnulli ex Imperatoribus, post Fridericum secundum, posthabitis rebus publicis, extulerint, atque amplificarint suos, opibus, dignitatibus, immunitatibus.

Sed hæc ipsa ruderata, diuina bonitate, conseruata sunt, atque defensa mirabiliter, sapientia, virtute, & industria grauiissimi Senatus Septemviri in Imperio: qui, quibus vel initiis, vel authoribus, & quando cœperit, etsi certò non constat, nomen tamè inclaruisse, & inualuisse authoritatem, atque potentiam, à Friderico secundo, ex historiarum annotatis, non est obscurum, ut videatur hic Senatus, post longos intestinorum bellorum conflictus, constitutus, & hac potestate armatus esse, ac circumseptus, singulari Dei impulsu, ad nutantes tunc, & prope collapsas reliquias Occidentis instaurandas, ac fulciendas: cum quidè, profligata, ac proiecta Imperatorum authoritate, & Germania tota in infinitum distracta, furiosis Pontificum molitionibus, nunquam videretur, firma aliqua concordia, coalitura esse.

Non existimemus temerè, aut casu, extitisse hunc tam concinnè, geometrica proportionem, distributum, & ad Imperij stabilitatem, accommodatum, summi Senatus in orbe Christiano, & totius Imperij ordinem: cuius nixu hucusque Romana potentia constitit: sed authorè Deum, grati agnoscamus, ac celebremus, ordinem ipsum, tanquam Dei opus, veneremur, ac tueamur. Est enim verissimè, ordo in Imperiis, opus Dei, & à Deo sustentatur inter collisiones, & confusiones varias, quæ incidunt, & non oriuntur à Deo, sed à furoribus Diabolorum, & hominum. Et adest Deus generi humano, ordinem tuenti, seu beneficis, ac vigilans Pastor; nec finit deleri totum genus humanum, sed reprimit grassantes Diabolos; & turbulètos homines, ut si videres pastorem, in florido prato, gregem ouium custodire, ne dilabatur, aut euagetur temerè, & canibus incitatis arcere, atque abigere lupos, ne, irumpentes, rapiant, ac dilanient oues aliquas, ut maior pars gregis maneat incolumis, & tuto pastu pinguescat.

Cum autem in picturis, apud Danielelem, quæ distinguat

etiam virtutem, & fortunam singulorum Imperiorum, significatum sit vtrumque, & in hac senecta mundi, plus fore confusionum, quam fuit antea; & tamen, donec genus humanum est, regna aliqua Deum seruaturum esse, quæ, quo propior erit finis mundi, eò languidiora erunt: inter-
 ea verò, maximam fore potentiam barbaricæ cuiusdam gentis, quæ nominatur, in vaticiniis cœlestib. Gog, & Magog: non moueamur, aut potētia gentis Turcicæ, quæ, manifestis testimoniis, ante multa secula, à Deo reiecta, & dā nata est, aut successibus Scythicarum gentiū, quæ & olim, & nunc recens se commouerunt, ac Germaniæ minitantur, vt dubitemus de promissionibus, ac prædictionibus traditis, voce Filij Dei, sed certò statuamus, dignitatē Imperij non esse, in illa Barbarica tyrānide, quæ blasphemias euomit in Filium Dei, ac honestas politias delet, sed
 ibi esse, vbi veræ religionis doctrina sonat, & colitur, vbi leges diuinæ, & ex his extructæ aliæ leges honestæ, regnāt, vbi exercentur, & vigent legitima iudicia, & rectè faciētib. præmia, sceleratis pœnæ sunt propositæ: denique vbi honesti cœtus hominum, iustis armis protegūtur: etsi potētia minor esse videtur, quā Turcica est, si modò potentia censenda est, barbarica vastitas, ac solitudo sine luce doctrinæ, sine legibus, sine iudiciis, sine ordine vitæ, in iis orbis terræ partibus, in quibus floruerunt artes, Ecclesiæ, & alia ornamenta, qualem, in Asia, cernimus effectam esse, armis Turcicis.

Etsi igitur, post Sueuos, Monarchia, in Occidēte, minus virium habuit, & roboris: tamen dignitatem Imperij retinuit, cum laude virtutis, ac sapientiæ, quarum rerum memoria, ac celebritate, non vicinos tantum, sed potētiores etiā Christiani nominis hostes, procul terruit, ac repressit, & quidem hoc posteriore seculo; & decus, atque ornamentum, & præsidium, vinculum, ac neruus eius, fuit præcipuus, Senatus septem Electorū, cuius ea est potestas, & authoritas, vt eligat, ac creet Romanum Imperatorem; & si is fiat Tyrānus, aut hostis Ecclesiæ, vel legū, & libertatis in republica; eripiat ei Imperium. Res verò ad Imperij maiestatem, & incolumitatem pertinentes, ita cū Imperatore administrat, ac moderatur, vt non fiant decreta à solo Imperatore, sine approbatione pluriū ex hoc Senatu; qui & *προβλεύματα* condit, de quibus deinde cæteri principes deliberant, cum quibus, re ab vtrisque pēsitata, sit cōmunis suffragatio; sicut Athenis, Senatus faciebat *προβλεύματα*

Ελευμα, de quo postea, in cōcione, deliberabatur. Ita Monarchia Occidentis, tēperata est, & fuit honestissima aristocratia, in qua vnus rerum potitur, qui statuit, & sancit pleraque, de consilio, & sententia Septemuirum, quorum inter se est æqualitas arithmetica. Tātūm hoc munus habet proprium Moguntinus, vt cæteros conuocet, & sentētias roget. Ipse verò interrogatur à Saxone. Huic Senatui, si, vel absit, vel periclitetur, vel interierit Imperator, summa rerum, & vniuersi consilij publici cura incumbit, cuius vigilantia, sagacitate, & industria, quoties à Germania pericula maxima sint depulsa, domi forisque, repetitæ docent historiæ, vt quando, ad urbem Vratisslauiam, tres reges, Vngaricus, Boëmicus, & Polonicus, cū validis exercitibus confederant, dimicaturi inter sese, de Silesiæ principatu, cum periculo vicinorum.

Eorundem, cum Imperatore electo, arctissima coniunctio, & cōsensus, inter semetipsos, ænei muri instar, muniuit pacem publicā. Tantum enim profuit Imperio, vt inde vsque à confirmata eorum potestate, & authoritate, tranquillior fuerit Germania, & minus habuerit bellorū externorū, & ciuiliū. Etenim gentis potentissimæ, & bellicosissimæ robur, si cōiuncta esset, & concors, quantū posset, meminerant exteri. Domesticos in officio continuit, metus coniunctionis supremi ordinis, & partis potioris, ac melioris cum Imperatore; quæ tantum valuit, vt, si qui, etiam ex hoc supremo Senatu, temerè, vel Imperatori, vel collegis aduersati, arma ceperunt, citò à cæteris oppressi sint. Nec Pontificibus ea fuit relicta occasio, ad turbandā, distractione principum, Germaniam, qua sola didicerant, gentem alioquin bello inuictam, frangi posse, sicut apes, fumo facto, dissipantur; quæ alioquin exturbari alucolis nequeunt.

Ita Septem Electorū Senatus, non tantūm Germaniam, assiduis ciuilibus bellis, grauiter quassatam, ac fluctuātem, restituit in tranquillū: sed, quòd, vnā cum Imperatore, est, & fuit, religionis Christianæ, legum, iudiciorum, disciplinæ; custos vigilantissimus, & defensor acerrimus: inter sese ordines omnes, sic copulauit, atque coagmentauit, vt interrumpi, aut dissolui, hæc tam cōcinna Imperij harmonia, hætenus, nullis domi seditiosis motibus, nullo foris violētiæ impetu, potuerit. Nam & Imperatores, intra metas, legibus circūdatas, coërcuit; & cæteros Principes copulatos inter se, redegit in ordinem talem, vt legibus, & au-

thoritati Imperatoris, ac superiorū, parere singulos oportuerit, nisi armis compesci, & ad officium cogi, aut vnā cū dignitate, possessionibus vniuersis exui, vellent. Propterea floruit, viguitque Germania, per annos pene quadringentos, opibus, viribus, admiratione sapientiae, & virtutis, iudiciis, legibus, & aliis veris, ac solidis ornamentis, & florebit his porro, Deo adiuuante, quamdiu valuerit authoritas Septemuirum, quorum quidem consilia, & volūtates ita rexit, & flexit Deus, vt multos, orbi Christiano, salutare principes dederint, inter quos sunt, Rodolphus Habsburgensis, post interregni turbas, Henricus septimus, Ludouicus Bauarus, Sigismundus, Maximilianus, Carolus V. etiā viribus, & potentia fuerint dissimiles.

Et si autem fatendum est, non semper similem fuisse felicitatem, aut electionis, aut ipsorum Imperatorum; quorum aliquos ignauos, aliquos etiam perniciosos fuisse patriae, & Italiae, vtrique euentu comperimus; qua in re, deploranda est communis humanarum rerum infirmitas; tamen subinde tribuit Deus aliquos salutare principes, & quanquam euentus interdum, in electione, nō fuit felix, consilia tamen Electorū, spectarunt salutem publicā, de quibus non ex euentu, qui à pluribus aliis causis gubernatur; sed ex iis rationibus, quae deliberationē antecesserunt, ac rexerunt, iudicandum est: quae, si fuerint graues, atque constantes, interque sese consentientes, non labefactet honestatem consiliorum, dissimilitudo euentuum. Neque illa vetera Imperia aurea, & argētea, expertia fuerunt magnarum calamitatum. Vagantur poenae, per genus humanum, & ostēdit Deus exempla iudicij sui, & irae aduersus peccata, in summis, & infimis. Sed, vt peccata, ac scelera, sic poenae regum, conspectiores sunt, & de vtrisque vetus est dictum: τὰ τῶν ἀρχόντων ἀδικήματα, καὶ παθήματα ἴσται πάντες. Interea tamē Deus, sicut inquit: Non faciam furorē irae meae, non prorsus finit deleri mediocres politias; sed, propter Ecclesiam, seruat aliquas reliquias.

Interdum & furiae Pōtificum accenderunt dissidia, inter Septemuiros. Nec ita multi praeterierunt anni, quādo Pōtifex Romanus conatus est hunc neruū Imperij, videlicet ius electionis, insigni astutia, abolere. Nam Episcopū Moguntinum, comitē Isebergiū, cogere voluit Aeneas Siluius, ad sese iuramento obstringendū sedi Romanae, & successoribus, ne vnquam, nisi assentiēte Romano Pōtifice, Moguntinus Electores conuocaret. Qua in re, cū Mogunti-

nus

nus libertatem, & authoritatem Senatus publici Septemuirum defenderet; etsi sensit fulmen pontificium, tamen à Friderico Palatino, vt dicetur, defensus est.

- A** Historias ergo Occidentis, quæ sequuntur Fridericum secundum, à quo ordiemur, & interregnum, referamus ad hanc, ex Monarchia, & Aristocratia, sapientissimè temperatam politicæ formam, in qua, summa rerum est penes Imperatorem, collocatum in supremo ad gubernacula, & armatum autoritate summa diuinitus, sed per Electorū sententias, ac suffragia, cui, ceu *παράστασις*, proximi ad sunt Septemuiro, non vt otiosi spectatores eorum, quæ ab illo geruntur, & fiunt; sed vt consiliorum, laborum, & periculorum socij, quibuscum primò, de rebus Imperij, consultat. Hic proximus est ordo cæterorum principum, qui suum etiam habent Senatum, à supremo illo distinctum, in quo suo loco singuli, atque ordine, de ante deliberatis, sententias dicunt, & ad Imperij dignitatem, ac stabilitatem, atque ad Imperatoris authoritatem ita respiciunt, ac consilia dirigunt, & accommodant voluntates suas vniuersi, vt quæ ex dignitate, & vtilitate publica, constituuntur, cum Imperatore præside, ipsi, velut *πρὸς δημοκρατικὸν ὄψιν* comparati, gnauiter exequantur.
- B**
- C**
- D**

- E** Constituunt autem supremum Senatum, delecti ex ordine facto, tres Episcopi, totidemq; Principes politici, ad quos accessit septimus, Boëmiae rex, ceu honorarius arbiter. Episcopi sunt, Moguntinus, Treuirensis, & Colonienfis. Horum successio consistit in electione, succedente in locum defuncti, illo, qui collegij suffragiis, vel ex ipsorum numero designatur, vel ex aliis familiis deposcitur. Principes sunt, comes Palatinus ad Rhenum, dux Saxoniae, marchio Brandenburgensis. His familiis dignitas Septemuiralis, ea lege, est alligata, vt patre mortuo, aut agnato, illa, cum hæreditate, transeat in filium natu maximum, aut agnatum proximum, ætate cæteros antecellentem; & si hæredes defint, stirpe deficiente, authoritate Imperatoris, & summi Collegij, transferatur in aliam familiam, sicut accidit, cum, sublati è viuis, sine prole, Alberto Saxonum duce, & Voldemaro marchione Brandenburgense, utroque ex Alberti Vrsi posteris. Sigismundus Imperator, Saxoniam Friderico Misniae marchioni, marchiam Friderico burggraui Noribergensi, tradidit; adiuncta dignitate Septemuirali.
- F**
- G**
- M**

Est verò totus Principum ordo conueniente graduum,

atque officiorum distinctione, distributus, ceu in classes duas, quarum vna Ecclesiasticos, Politicos altera complectitur. Consilium huius distinctionis fuisse existimo, vt Ecclesiastici præcipuè res sacras tractando, administrandoque, & Christianæ religionis puritatem tuendo, simulque consulendo: Politici, & consiliis, & armis républicam adiuuarent, & amplificarent. Etsi autè Episcopi in Germania, seu instituto, seu consuetudine veteri, gerunt dignitatem vtramque, imo exercent simul potestatem politicam, vsurpando ius gladij, secus quàm fit in Italia, aut Gallia, tamen, si metas sui officij, nonnulli, ex illis, considerassent, non omissa prorsus cura religionis, vnde doctrinæ sincerioris interitus extitit, totos sese, Pontificum Romanorum exemplo, tum insatiabili auaritia, ad turpem rapacitatem, luxui, & splendori ipsorum suffectura, tum insana ambitione ad omnia imperij negotia; imo ad armorum etiam vsum, & bellandi consuetudinē, conuertissent. Quare, cum horum negligentia, doctrina Christi collapsa esset, ac pene interiisset, amor gloriæ Dei, & æternæ salutis desiderium, ad quam conditi sumus, coëgit pios Principes, postquam edocti essent, atque conuicti, euidentibus testimoniis, de veritate doctrinæ cœlestis, non refragari agnitæ veritati, sed suscipere, ex præscripto purioris doctrinæ, emendationem Ecclesiarum, etiam resistentibus Episcopis, cum iubeantur id facere autoritate diuina.

Fuerunt tamen inter Episcopos olim multi præstantes viri; qui, cum propter sapientiæ opinionem, autoritatem, eloquentiam, doctrinam, & vsum rerum, duces essent publici consilij, cæteris obtemperantibus, reuerentia ordinis, & donorum, quibus eminebant, Imperio sæpe in dubiis rebus, & grauissimis negotiis plurimum profuerunt.

Sed ad Imperij ordinem redeo; in qua tota Comitum, vt vocantur, classis, Principibus; tota Abbatum, Episcopis, ita seu annexa est, seu inserta, vt non singulorum singuli, sed duorum suffragiorum Comites; vnus tantum suffragij Abbates vniuersi ius habeant, atque potestatem, in deliberationibus publicis.

Tertius est in Imperio, Senatus Ciuitatum Imperialium, quarum aliæ aristocraticæ sunt, aliæ democraticæ, nonnullæ oligarchicæ, aliquæ mixtum quiddam habet, ex aristocratia, & democratia, sed *αὐτονομία* fruuntur omnes: quæ tamen, certis legibus circumscripta, pædet ex autoritate Imperatoris. Etsi autè & inter sese, dissimiles sunt immu-

nitati

nitatibus, quòd veteri Romano more, aliq̃ municipiorum, alia sociarum ciuitatum gaudent iure: tamen nec suffragia ferunt, nec dicunt sententias in comitijs, sed ferè, vbi, quæ monenda, aut corrigenda esse censent, exposuerunt
A (Nam quòd ab his viri excellentes sapientia, & edocti rerum vsu adducuntur ad deliberationes, & in consilia adhibentur, magni sunt earum sententiæ) deinceps à decretis, communi consensu, sese non seiungunt. Hunc ordinem, quo nihil potest cogitari concinnius, si quis à Deo profectum esse neget, quouis Cyclope ferior censendus est.

Siue igitur ab Ottone III. hæc forma Imperij instituta est tunc, cum *αὐτοκρατορ* authoritate, ac potestate Imperatoria, Germanis *ἡγεμονία* Imperij attribuit, atque addixit;
C siue posterius, ab aliquo ex successoribus, vel etiã ab ipsis principibus inter sese: cum sit, & fuerit salutaris orbi Christiano, referatur ad regulas: Deus transfert, & stabilit regna. Item: Vt oculus videat, & auris audiat, Deus facit vtrumque. Item: Qui dat salutem regibus. Item: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam. Non enim sola sapientia humana, vel conduntur, vel reguntur politiæ: sed Dei auxilio opus est, qui adest inuocantibus, suggerit consilia, flectit voluntates, vt salutaribus monitis cedant, & obediant; ac præstat euentus, qui prorsus non sunt positi, in sola potestate nostra.
D

Nec parum profuit hæc constitutio, ad retinendam cōiunctionem Italiæ, cum Germania. Etsi enim alij Imperatores aliis potentiùs Italiam tenuerunt, vt Ludouicus Bauiarus, Carolus quartus, Carolus quintus: semper tamen præcipua nobilitas, in maioribus, & insignioribus vrbibus, intestinorum dissidiorum conspectu, externæque, & nouæ tyrannidis metu, & iusti, ac moderati Imperij memoria, atque admiratione per antiquæ nobilitatis, ac præcellentis virtutis Principū Germaniæ, denique spe honorū, opum, ac præmiorum, & memoria iam perceptorum, partes, & authoritatem Imperatorum constanter sectata est, ac tutata, vel cum iactura vitæ, ac fortunarum.
E

Ardebat tum Italia dissensionibus domesticis, detestabili Pontificū ambitione, distracta in duas factiones: Guelphi singulari officio, ac pietate colebant Pontifices, & horum efficta iura propugnabant; quibus populares familiæ, & plebs adhærebant. Et defendebantur vtrique à Gallis, quos non tam religionis, quantumuis specioso nomine,
H

quàm Imperij spe, in suas partes, contra Imperatores, Pontifices pertraxerant; eorumque fiducia, non solum veterum dissidiorum fouebant flammæ, sed noua subinde bella incendebant, in quibus toties deuastata est Italia, non longis interuallis, vt vix vnquam verè sese recollegerit: & eò maiore studio, has dissensiones, Pontifices, domi aluerunt, vt his inuolueretur Germania, quam norant decus, & possessionem Imperij minimè esse neglecturam, cum domi, nouis legibus, arctissimè, inter sese, deuinctæ, potentiam, aliter se languescere, non posse, cernerent.

Germanis contra studebant, & adhærebant Gibellini in nobilioribus familiis, vel veteribus Longobardicis, vel recentibus Germanicis, pro emeritis stipendiis, benignitate Imperatorum, ad præcipua dignitatum fastigia euecti, præfectique prouinciis, non nudis, speciosisque dignitatum nominibus, sed certæ potestatis legibus, & donati insuper prædiis, oppidis, portoriis, aquarumque iuribus. Inde Vicecomitum, qui Mediolanum, tyrannis expulsi; Scaligerorum, qui Veronam: Carrariorum, qui Patauium: Bentiuolorum, qui Bononiam rexerunt, origo est; & plurium aliorum, quos prætereo. Scaligeris ortum dedisse comites in Bauaria, nominis eiusdem, magno consensu traditum est. Habet enim Bauaria multas, antiquissimæ originis, familias nobiles, inter quas primas facillè obtinet, stemma comitum Orteburgensium.

Ex his factionibus, feralia præcipuarum, in florentissimis Italiae urbibus, dissidia emerferunt; vt, odiis implacabilibus, similitates exercerent Vrsini, & Sabellij, in vrbe Roma, cum Columnienlibus, Frangepanibus, & Cæsarinis. Florètiæ, Bondelmōtij, Amidei, Cerchij, Riccij, Medicei, cum Vbertis, Donatis, Albiciis, Stroziiis, Saluiatis, Paziis. Genuæ Flisci, Grimaldi, Fregosij, cum Spinolis, Aduarnis, Doriis. Bononiæ Caneduli, Pepuli, Marefscotti, cum Bentiuolis & Maluëciis. Mediolani Vicecomites, cum Turregianis. Ferrariæ Estenses, cum Saliguerris. Mantuæ Gonzagæ, cum Bonacursiis. Lucæ Interminelli, cum Obiciis, & vniuersim Albi, cum Nigris; qui vtrosque colores distinxerunt.

Gibellini itaque, Cæsari Italiam intranti, præsto erant, nouosque honores, & ampliores opes, perpetuis belli, togæque officiis promerebantur. Hos Pontifices, quibus poterant modis, & artibus, oppugnabant. Mox enim, post Fredericum secundum extinctum, attraxerunt è Gallia, Carolum Andegauensem. Quæ res, Neapolitanum regnum, perpetuis

perpetuis bellis implicuit: post, crudeliter, & malitiose interfectos optimos principes Germanicos, Gallis, Vngaris, Hispanis inter sese dimicantibus: donec, cæteris exclusis, regnum, vario bellorum, & fortunæ euentu, soli Hispani obtinuerunt.

A Et si igitur Italia sæpè, externis armis, tentata est; præsertim Gallicis; nunquam diu tamen tulit alienos dominos; sed, aut defensa mansit in fide, aut superata tandem, illis vicissim excussis, rediit ad ordinariam potestatem, quæ Imperatorum est, vincēte fortuna causâ, & partis melioris, scilicet nobilitatis, contra deteriores, quæ Pontifices sectabatur, exceptis iis, quæ aut Venetorum, nō tam armis, quàm astu intercepta, & alienata; aut Pontificum artibus auulsa, *αὐτονομίαν* amiserunt, ac desierunt esse sui, & publici iuris, sub iugum redacta, & in seruitutem.

C Cætera regna iam olim à societate, & fœderibus Imperij discesserant, cui fuerant antea, certis legibus, aut subiecta, aut addicta. Francis præerat Ludouicus, cognomento Diuus, à religiosa pietate celebris; is, qui susceptis duabus contra Saracenos Ægyptios, & Aphricanos, expeditionibus, religioso quidem incepto, sed exitu aduerso, in priorē Damiatam urbem, quæ est Pelusium, expugnauit; sed fratres, Carolum Andegauensem, atque Alphonsum, cū progressi essent in Ægyptum longius, ab hostibus interceptos, restitutione Damiatæ urbis, redemit: in altera, Carthagine capta, Tunetum obsedit; sed ad eam urbem peste grassante, ipse interiit circiter octauum Cal. Septemb. anno Christi, millesimo, ducentesimo, septuagesimo.

E In Hispania, cæteros Christianorum regulos, claritate nominis, opum, ac potentiæ, anteibat Ferdinandus, pater Alphonsi X, illius, qui, ex restitutis, magno sumtu, disciplinis mathematicis, atque arte medica, tantam est sapientiæ opinionem, ac laudem consequutus, ut ad Imperium sit expetitus.

G Vngariæ regnum administrabat Andreas, Belæ filius, cuius nomen, ex ductis in Syriam, & Ægyptum exercitiis, & ex tristi coniugis interitu, posteritati innotuit. Fuit coniunx Gertrudis nomine, nata patre Bertholdo, ex veteri familia Andessianorum comitum in Bauaria, tūc Dalmatiæ, Histriæ, & Meraniæ duce (pro quo historici non rectè scripserunt Morauia duce) Matre Agnete, non Austriaca, sed Misnica, nata Dedone marchione Misniæ, comite Rochlicense: soror sanctæ Heduuigis, coniugis Hen-

rici Barbatī, Silesiæ ducis, & Agnetis, quæ Philippo auo-
 diui Ludouici, regi Franciæ nupta fuit. Huius Gertrudis
 visendæ gratia, cum frater, post mariti discessum, venisset
 in Vngariam, & ex consuetudine familiari, adamatam cō-
 iugem Bancbani, præcipui gubernatoris, cui regni, & con-
 iugis, ac liberorum curam, rex demandarat, vel consensu,
 vel ope, reginæ stuprasset: Bancbanus contumeliosam in-
 iuriam ulturus, reginam obtruncavit. Ab hac cæde, eum
 rex, è Syria reuersus, publico iudicio absoluit. Hoc exem-
 plum memorabile est, congruens ad illa, in Areopago, ce-
 lebratissima, veteribus, iudicia: quibus, propter similes cæ-
 des, iusto dolore patratas, authores, scilicet, Mars, propter
 Halyrothoi cædem; Cephalus, propter interfectam Pro-
 crin uxorem: Dædalus, ob cædem Tantali: Orestes, quod
 truncaisset matrem Clytemnestram, non quidem à culpa
 omni, & pœna absoluti, sed pulcherrimo grauitatis, ac sa-
 pientiæ antiquæ exemplo, sententia suspensa ad quoddam
 tempus, fuere reiecti, atque exclusi, ab hominum congres-
 su, & consuetudine.

Nomen quod fuerit fratri Gertrudis, non reperio: sed
 Ottonem fuisse credo, cuius filio Ottoni, postea, propter
 stuprum, in arce Nidena trucidato; hæreditatē, quæ fuit
 amplissima, diripuerunt diuersi. Accessione enim Voitlan-
 diæ, Episcopi nostræ Franciæ, & Burggravius Noribergen-
 sis, aucti sunt. Quæ Bauariam attigerunt, huius dux sibi
 vendicauit. Athesinum, & Tyrolensem comitatum, Me-
 nardus Carinthiæ dux: Histriam, Meraniam, & Croatiam,
 Veneti inuaserunt; de quibus, bellum eis mouit Andrea
 filius, Bela, rex Vngariæ. Nata est his parentibus Andrea, &
 Gertrude, diua Elisabet, coniunx Ludouici Landgrauij
 Hassiæ, à pietate celeberrima femina; cui, ad pietatis tam
 acre studium, acerbum matris casum, & matertere Hed-
 uigis exemplum, plurimum profuisse, non dubito.

Res Polonicas moderabatur Lescus, cognomento Albus,
 sed ex iam tum, partim principum agnatorū fatalibus di-
 scordiis, dilaceratæ; partim vicinorum Russorum assiduis
 incursionibus, & Borussorum defectionibus afflictæ, ita
 languebant; ut Pomerania vltior, Suatopolco duce, hoc
 ipso rege obtruncato, sese in libertatem asseruerit, & sui
 iuris esse cœperit: nec multò, post, Teutonici equites, à
 Conrado Masouiæ duce, ad Borussos subiugandos, cōdu-
 cti; Henrico, nobili à Salza, magistro, Borussiam suam fe-
 cerint, atque Imperio coniunxerint, Friderico secundo
 assen-

A assentiente: Silesiam abriperunt Boëmi reliqua Polonia, cum vicina Russia, & Silesiæ parte, sit facta præda nouæ, & feræ genti Tartaricæ. Denique, vt nobilissimū, & antiquissimum pristinorum regum stemma, quod in eam gentem, & nomen regium, & Christianæ religionis professionem primum adduxerat, tandem & regno prorsus exciderit, & magnam reliquæ potentiaë partem amiserit.

B In Anglia, quæ dominos sæpe suos, intercisa stemmatis linea, mutauit, rerum potiebatur Henricus tertius, secundi nepos. Ex huius abnepote Eduardo tertio, qui de Iohanne Gallorum rege, & Caletum capto triumphauit, & ordinem equitum Garteriorum instituit, florētissimis bellica virtute, nataliumque vetustate, viris; solenni sacramēto, ad mutuæ, perpetuæque amicitiaë fœdus, adactis, & C symboli loco, periscelide addita, vt sinistri cruris suram, fibulata fasciola vinctam gestarent: Ex hoc ergo nati filij, & nepotes, diuulsione regiaë stirpis, in familias Eboracensem, & Lācastriam, funestis albæ, rubræque rosæ nominibus, & insignibus distinctas, regnum in contraria disciderunt studia. Nec cessatum est ab odiis mutuis, ac cædibus D donec, Lancastria matre, Henricus septimus natus, ducta Elisabetha, Eduardi quarti, Eboracensis filia, vtramque familiam, commixtione sanguinis, copulauit; cum originem paternam, non ad regiaë stirpem Henrici tertij, sed ad E Calloualadrum, vltimum Britannorum regem, referret. Ne superesset autem, à quo metueret, id dedit operam, vt penitus omnem regiaë stirpem extirparet, ac posteris suis regnū optima pace, nouisque legibus, atque externorum regum amicitia, confirmatum, traderet.

F Censentur autem, veterum Britannorum posterij esse, qui VValij, Germanico nomine, vocantur; & in cōtinente Galliaë Britonātes, quod hi se, inter sese, intelligunt patrio sermone loquentes, cum neutros, vel Angli, vel Scotti, vel Galli percipiant. Neque enim dubium est, Angelos Saxones, ad quos insulaë Imperium peruenit, vt supra diximus, G linguam, habitum, moresque, Germanicos inuexisse, & ex incolarum vicissim sermone, aliqua assumisse, atque ita, ex vtraque lingua corrupta, nouam, quæ etiam à veteri Saxonica discrepat, confecisse.

H Scotia, crebra, ex cædibus intestinis, interregna habuit, donec, post atroces, & tragicos multorum tyrannorum interitus, regnū mutās, ad Stuardam domū, Danicę originis, deuenit. Cum enim, per annos mille, septingētos, & am-

plus, reges numerent, ex veris annalibus, centum, & quinque, ex his quinquaginta, aut in bellis cecidisse, aut insidiis procerum, crudeliter interemtos esse, reperimus.

Regna arctoa, suos singula tunc habebant reges, quæ interdum vni paruerunt, sicut nunc Danico, coniunctum est Noruegicum. Danicum administrabat VVoldemarus secundus, cuius posteritas id tenuit, vsque ad Ericum Pomeraniæ ducem, & Christophorum Bauarum; à quo peruenit ad duces Holsatiæ; ortos ex veteri stirpe comitum Oldenburgerisum. A

Suetiæ regnum, Suecos comprehendit, & Gottos, gentes amplissimas, & antiquissimas, præterque hos, multos alios populos, longo, latoque tractu versus Boream, & solem orientem, vsque ad Russorum fines, aduersus quos, continenter bella gesserunt. B

E Noruegia prodisse censentur Normanni, qui Franciæ partem obtinuerunt, & sæpe Britannos, hostilibus incursionibus, mari, infestarunt. C

Boëmia nuper regia dignitate amplificata, parebat VVécelao regi; à quo, frater Ottocarus, non multò post, regnum accepit. Talis ferè fuit status rerum in Occidente, cum Imperij Romani administratio tradita est adolescenti Friderico secundo, quem exceperunt magna certamina, sed consequuta sunt grauiora adeò, vt ne Imperatorem quidem vllum admiserit discordia Principum, quæ, vnde extiterit, historiæ docent. Nunc & de Ecclesiâ pauca addam. D

DE ECCLESIA.

Pontifices Romani, vt dictum est, iam olim, sua auctoritate, non diuino mādato; & suis, non cœlestibus legibus, condiderant, non Ecclesiam catholicā, & orthodoxam Christo, sed Hierarchiam sibimetipsis, similem politiis, descripto ex Diaconis vrbis Romæ, & vicinis Episcopis, collegio purpuratorum, in quod Nicolaus secundus, à populo Romano, ius omne, atque potestatem eligendi Pontificem trāstulerat, distributis ordine, in singula regna orbis Christiani, Episcopis; ceu ducibus, in prouincias, qui auctoritate simili armati, & potentia politicis pari, aut maiore etiam instructi essent; denique comparato satellitio innumerabilium Monachorū, velut exercitu. Hanc Hierarchiam finxerūt esse Ecclesiam, cuius auctoritatē, cum falso E

falso, & violenter huc detortis, sacrarum literarum, & probatorum scriptorum testimoniis, quæ dignitatē Ecclesiæ Filij Dei amplificant, exaggerarent, tantum incusserunt terrorem orbi Christiano, vt ad mentionem nominis Ecclesiæ, velut ad caput Gorgonis, etiam summi Monarchæ obstupuerint, attonitis similes. Neque Ecclesiam tantum, sed & catholicam prædicarunt; hoc nomine indicantes, non cætum dispersum in totum orbem terrarum; & de doctrina, atque inuocatione Dei consentientem, qualis est cætus, catholica Ecclesia Christi; sed hanc, ad sedem Romanam alligatam Hierarchiam, quæ complexa esset omnia regna orbis Christiani.

Vna tamen appellatione, quanquam obscure, monuerunt, quid interesset inter Romanam Ecclesiam, & cætum seruientem Christo, quod Ecclesiam Romanam non Ecclesiam Filij Dei appellarunt, quo solo, attentis, satis demonstrarunt, sui regni fundamenta, à fundamentis, quæ iecit Christus, quibus ipse, Spiritu sancto, per vocem Euangelij, & ministerium sacramentorum, superstruit Ecclesiam, diuersa esse.

Extant fundamēta Ecclesiæ Christi, certis, explicatis, indubitatis, & immotis patefactionibus, declarata diuinitus per ipsum Filium Dei *αἰών*, in scriptis Prophetiis, & Apostolicis, quæ nituntur vera agnitione essentia, ac voluntatis diuinæ, vera Dei inuocatione, & vera erga Deum obedientia, in agnitione, & fiducia Mediatoris Iesu Christi, qui est verus Deus, & verus homo. Et ostendunt regnum Christi spirituale esse, atque æternum, non politicum: nec constitui, aut regi vi, sapientia humana; sed inchoari prædicatione Euangelij, in credentibus, & obedientibus voci doctrinæ.

Extant & Romanæ Hierarchiæ fundamenta, sancita decretis Pontificum, & colorata intricatissimis, ac perplexissimis disputationibus scolasticorum; interque sese dissidentibus, vbique. Hæc, si conferantur ad fundamenta Ecclesiæ Christi, vel ad ipsam speciem Ecclesiæ, quæ sæpe describitur, satis apparet, niti Romanam Ecclesiam opinionibus nouis, & erroneis, abusibus, idololatriis, ritibus, humana authoritatē confectis, & cum opinione cultus, ac necessitate, receptis.

Fateri scholasticos oportet, vbi multum sese cruciarūt, alia esse analogia fidei, & scripturis; etiā si metu suppliciorum verius, quam reuerentia sedis Romanæ, probāt con-

traria; eaque, cum refragari veritati diuinæ nequeant, solo titulo Ecclesiæ excusant; quasi aut possint esse Ecclesiæ, qui sunt ex professo hostes veræ doctrinæ; aut etiam veræ Ecclesiæ permissum sit, vel condere articulos fidei, vel statuere aliquid, præceptis diuinis aduersum. Expressè Paulus A testatur: Fundamentum aliud ponere neminem posse, nisi quod est positum. Item: Si quis aliud Euangelium prædicauerit, anathema sit.

Sed, quæ fuit Ecclesiæ, si Romana non fuit? Cum quærimus Ecclesiæ sequentium temporum, vbi; & qualis fuerit, non intueamur, vt sæpe iam monui, in hunc cœtum Pontificum, Cardinalium, Episcoporum, collocatum in regno ordinariæ successionis, fascinatū erroribus, atque idolatriis, & cõtaminatum libidinibus, ac parricidiis, quibus & defensa sunt, & nunc stabiliuntur idola, etsi, sacrosæcto C Ecclesiæ nomine, turpiter hi sunt abusi: sed in hoc cœtu vera, & viua membra Ecclesiæ Christi fuisse, credamus, illos, qui Deum rectè agnouerunt, & inuocarunt, cumque dolore, ac gemitu, ad Deum, pro maiore, ac clariore luce, suspirarunt; & toto pectore detestati sunt idola, quorum D multos fuisse, nõ est dubium, etiam inter Episcopos ipsos, & Monachos, etsi habuerunt errores aliquos, sicut Ecclesiæ aliàs plus, aliàs minus lucis habet.

Tota Germania opposuit sese impiæ prohibitioni coniugij, quæ decreta à Gregorio VII. promulgata à Moguntino, tantas, cum proponeretur, in confesso, turbas dedit, vt pene fuerit Moguntinus, rogator pontificiæ legis, interfectus. Grauitèr contradixit Episcoporum accusationibus, & postulatis: Otto Bauariæ dux, in Synodo Milfordiana, quæ fuit congregata contra Fridericum I. & vehementiùs multò, aliquantò post, inuectus est in scelera Pontificum Episcopus Tullensis, qui fuit præpositus Tubingensis, in Synodo Vvirczburgensi, imperante Rodolpho, cum Honorius I. V. misisset in Germaniam Episcopum Tusculanum, ad ferendas Imperatori leges iniquissimas. Sed hi ad G tyrannidem tantum, & scelera Pontificum, ac flagitia respexerunt. Plures, ex priuatis, refutarunt idolomanias, & errores, de quibus supra dixi.

Sunt in manibus scripta scholasticorum, qui in vno Magistro sententiarum, velut canone, & norma fidei, explicando occupati, ne terram amittant, cœlo bellum inferunt; præferentes, sententiis diuinis, Romana decreta, & testimonia sacra, sicubi possunt, ad decreta Pontificum, non è diuer-

ē diuerso, hæc ad illa inflectentes. Ex vna enim hac hypo-
 thesi, detexunt vniuersa: Nullum dogma recipiendū esse,
 inter articulos fidei: nisi sit, aut expresse fundatū in scri-
 ptis Prophetiis, & Apostolicis, aut approbatum ab Eccle-
 sia; quo nomine Romanam intelligunt. Altera pars dis-
 iunctiua, manifestè falsa est, addita eo fine; vt confirmet
 errores, & idola Romanæ Ecclesiæ, ipsorum etiam cōfes-
 sione. Etsi enim Ecclesiæ commendata sunt iudicia de
 dogmatibus, & delictis externis: tamē alligata est, ad nor-
 mam certam, scilicet, ad Euangelium patefactum; vt hoc
 sonet, & pronunciet incidentibus controuersis, quod vox
 Euangelij proponit. Nec propterea cōcessum est Ecclesiæ,
 aut fingere interpretationes falsas, quæ valeant, propter
 auctoritatem ordinis, aut addere dogmata, & numina, si-
 cut omni tempore tyranni Pontifices, κακοζήλῳ iudicio-
 rum politicorum, fecerunt.

Hoc, cum animaduertissent recentiores aliqui, Occam,
 Gerson, & alij; offensi Thomæ, & Scoti paradoxis, vehe-
 menter sese torserunt, vt mediam quandam viam inter
 veritatem cœlestem, & Romana commenta, ingredien-
 tes, neutrobi impingerent. Sed non instituo hic disputa-
 tionem: tantum moneo, vt à conspectu Monarchiæ Pon-
 tificiæ, & ordinariæ successionis, oculi animique abdu-
 cantur ad inquisitionem, & considerationem veræ Eccle-
 siæ, quæ non his, sed suis, ac propriis notis cognoscitur;
 vt professione veræ doctrinæ, vero vsu sacramentorum,
 & obedientia erga ministerium, ubicunque locorum sit.
 Deinde, vt consideretur, quantam exercuerint Pontifi-
 ces tyrannidem, prætextu auctoritatis Ecclesiasticæ, quam
 sceleratè hac, & turpiter sint abusi promiscuè, aduersus
 quoscunque, & maximè quidem aduersus summos ordi-
 nes.

Pontificum enim, in Ecclesia Romana, studium om-
 ne occupatum fuit, hoc sequenti seculo, pertexendis iis
 bellis, quibus de sua tyrannide decertarunt cum Impera-
 toribus, inde vsque ab Imperio Henrici quarti, in annum
 ducentesiumum. Deinde exigendis pecuniis ad poten-
 tiam, luxum, splendorem aulæ Romanæ, & condendis, at-
 que extollendis legibus, quibus hæc vniuersa, velut vin-
 cta, fundarentur, ac solidarentur. Quare Gregorius no-
 nus, quod nomen fatale orbi Christiano fuit, in Roma-
 na Hierarchia, inde vsque à Gregorio Magno, supersti-
 tionum architecto: Nonus ergo, vt Fridericum secun-

dum, cuius reformidabat potentiam, ac præsentiam, astu-
 ce ex Italia pelleret, procul extrusum in Asiam, ad bellum
 difficile, ac periculosum, renouare, & exequi decretum
 consilij Lateranensis, de bello sacro, atque ad id geren-
 dum, cum anathematis comminatione Imperatorem im-
 pellere cœpit; quo vix in Cyprum delato, ipse in appeti-
 tam dudum mox Apuliam, inuolauit, à qua deinceps, cum
 ex Asia reuersum, armis nō posset, fulmine anathematis,
 noua Synodi, in Laterano, sententia, fabrefacto, atq; eliso,
 arcere conatus est, vt dicitur. Idem decretalium cōstitu-
 tionibus, quas opera cuiusdam Raimundi Barchinonensis
 congeffit, Hierarchiam Romanam, ceu Adamantinis vin-
 culis, ne, vt existimabat, vnquam conuelli, aut labefactari
 posset, circūdedit, atque adstrinxit circiter annum mille-
 simum, ducentesimum, tricesimum tertium.

Sequutus Innocentius quartus, contra eundem Frideri-
 cum, Lugduni Synodum cōegit, in qua, reuocatum sub
 incudem, anathematis fulmen, quod in Laterano rudius
 formatum erat, tricipite cuspide exacuit; concitatis Hispa-
 nis, Gallis & Anglis. Germanos enim, multò ante, odio sui
 Imperatoris compleuerat. Formula extat in sexto decret.
 De sententia, & re iudicata. Idem, vt insignia certa, Sena-
 tum cardinalium, à reliquo ordine Ecclesiastico, distin-
 guerent, hos purpureis galeris ornatos, in albis equis emi-
 nere, ac conspici; & quia Mariæ virginis cultus quæstuo-
 sissimus esset, natalitia quoque illius, solenni festiuitate,
 celebrari voluit.

Non longo intervallo post, Gregorius X. instituta ibi-
 dem Synodo, vt accessione Græciæ, Romanam potentiam
 augeret, acciuit Micaëlem Palæologum Byzantinum, qui
 facile paruit, non tam adductus religione, quàm spe auxi-
 liorum, quibus fore sibi opus, ad retinendum Imperium,
 patricidio partum, intelligebat. In ea Synodo, vt dissidiis,
 inter Latinas, & Græcas Ecclesias, dirēptis, Græcæ subiice-
 rentur Pontifici, de processione Spiritus sancti disputatum
 est. Sed decretum repudiarunt Episcopi in Græcia cæteri,
 tanta vehemētia, vt nō, qui cōsensissent, à societate Eccle-
 siarum suarum exclusis, denegarint officia, & honorem
 sepulturæ. Actum verò præcipue est, de bello sacro, cuius
 persequendi prætextu, Pontifex, ab ordine sacro, decimas
 vniuersorū reddituum, in annos quinque, exegit: Impera-
 tori Rodolpho Exarchatum Rauennatensem, qui Romā-
 diola est, & pene quicquid Imperatoribus reliquum fuit,

extorsit.

A Hæc Rodolphi concessio, etsi tunc aliquantulum placavit Pontifices, bella tamen nondum ita sopiuit, ne recrescerent. Nam quàm primùm in Italiam ingressi essent Henricus Lucelburgensis, & Ludouicus Bauarus, furor Pontificum in hos, nihilo mitius sese, quàm in priores commouit, & effudit. Nec contenti fuerunt Italix Imperio, sed occasiones etiam quæsiuerunt, quibus & Francico regno compedes, ac vincula iniicerent, & summi Senatus septemuirorum authoritatem, & potestatem, in Germania, infringere.

C Francia regnum tentauit Bonifacius octauus, imperata pecunia ad bellum sacrum: quam, cùm pèdere recusaret Philippus rex, Pontifex furore percitus, regnum illi abrogatum, sedi Romanæ asserere, tonare, fulminarèque, & subditis, ne excommunicato parerent, præcipere, atque Albertum Austriæ ducem, qui recens Imperium obtinuerat, in eundem incitare cœpit, ut cum Francis Germani, nouo bello, committerentur. Et sperabat se, alienatis à Philippo subditorum animis, intèrque sese distractis, effecturum in Gallia, quòd maiores perfecerant in Germania. Sed fraudulètas machinationes rex, præoccupatis, atque obfirmatis suorum animis, anteuertit, ac pessundedit, ipsùmque authorem, opera Sarræ Columnij, exulis, & Longarecij equitis Franci, Anagninæ comprehensum, in carcere necauit: exemplo vindictæ in Pontificem maximum, nouo, sed iustissimo. Hoc enim cupiditas Pontificum si fuit restincta, ut Galliam appetere desierint.

F Parentatum Bonifacio ferunt hoc epitaphio: INTRAUIT, UT VULPES: REGNAUIT, UT LUPVS: MORTVVS EST, UT CANIS. Deiecto enim per fraudem Cœlestino quinto, irrepsit in Pontificatum, in quo exercuit, quicquid cogitari potest, sceleratæ crudelitatis. Idem sextum decretalium librum corrasit, & Synodi Lugdunensis sententia, ratum fecit.

Qui antecessit eum, Honorius quartus, non contentus decimis, quas Gregorius imperarat, quartas annuorum reddituum flagitauit.

H Sequutus eundem, Clemens quintus, sese pinxit in suis Clementinis; etsi reuocasse eas, & combussisse, scribitur. Idem, cùm iam antea plena essent tèpla Missis theatricis, que impio, & profano ritu, cōtra institutionem Cœnæ Dominicæ, mercede celebrabantur, & applicabantur pro vi-

uis, & mortuis, & dominaretur vbiq̃ue ἀρτολατρεία, ita ṽt fierent concursus, & dirigeretur adoratio ad panem, post consecrationem, eleuatum, repositum, atque conclusum; quem, à commentitia oblatione, hostiam nominant, & aleretur, ad ædiculam, ignis perennis; vt olim in templo Delphico, tanquam ad peculiare numen. Ne quid ergo deesset ad perfecti idoli rationem, insuper indictas, anno millesimo, ducentesimo, sexagesimo quarto, ab Urbano quarto, instinctu Thomæ Aquinatis, πανσῦρεis, & destinatas festiuitates, pompas, circumgestationes, Synodi Viēnensis auctoritate, sanciuit. De eodem enim, iam pridem aliquid statutum erat, ab Innocētio tertio, in Synodo Lugdunensi, in qua & pro Magistro sententiarum, cōtra rectiorem sententiam abbatis Ioachimi, de essentia diuina generante Filium, falsò pronunciatum est. Decreti formula extat in principio decret. titulo, de summa Trinitate, & fide Catholica.

Sæpe mihi cogitanti de Turcica tyrannide, deque tantis successibus blasphemix, & obscenæ gentis, venit in mentem horum temporum, atque huius idoli; cuius, vt totius regni Pontificij neruus est, commentum de pane abiiciente naturam, ad pronunciationem verborum καὶ μετασίαν. Sic enim nouo nomine rem nouam, & veteri Ecclesiæ inauditam, architectis illis appellare libuit.

Decretum hoc factum est, in magna Europæ perturbatione, anno millesimo, trecentesimo, decimo quinto. Eo ipso tempore, vires rursus acquirere, & cōfirmari in Asia cœpit gens Turcica, Ottomannicæ familiæ ducibus, quæ armis Tartaricis repressa aliquandiu, sese continuerat. Ac propemodum initia monent, hanc Turcicam rabiem, & crudelitatem, pœnam esse multiplicium delictorum, quæ decretum illud peperit, quod neruus est impij quæstus quem attulerunt Missæ theatriæ, & opulentix, ac luxus sacerdotum.

Præcedebat reges Persicos, equus gerens paruam aram, in qua, inter modicos cineres, refulgebat flammula facti ignis, quem Orismada nominabant. Hunc ceu numen colebant, & adorabant Persæ. Vt igitur rex videretur angustior, & vnà cum præsentī numine adoraretur, quod illi genti ṽsitatum erat, cum hac pompa prodibat in publicum. Ita nunc Pontifices Romanos antecedit equus gerens panem consecratum. Hoc Symbolo agnosci, conspici, ac coli volunt, in pompis publicorum spectaculorum,

tanquam terrena numina. Neque, exemplo regum Persi-
corum, admittunt vlllos: nisi qui geniculatione supplici,
ad genua deuoluti, pedes deosculantur. Introductam à
Pontificibus idolomaniam, superstitiosa amentia, ample-
xæ gentes cæteræ orbis Christiani, cultum consecrati pa-
nis eò vsque adauxerunt, vt in Ecclesia pene solus regna-
rit, & in templis, sese idolum hoc, operosè, ac sumtuosè,
extructis pyramidibus, inclusum, supra reliqua idola, su-
perbissimè extulerit, atque ostentatit.

Hic ipse Clemens quintus, discessu suo ex vrbe, & trans-
latione sedis in Galliam, vbi per annos septuaginta quin-
que hæsit, causam præbuit dissidiis de electione Pontifi-
cum; qua, cum, vno tempore, quandoque duo, interdum
tres, diuersis in locis, & discrepantibus suffragiis, electi, de
Pontificatu, vi, & fraude cõtenderint, prorsus furiali am-
bitione, & plusquam Cyclopica feritate: tantas dederunt
in orbe Christiano turbas, vt nò modo Italia, his dissidio-
rũ impulsibus, velut terræ motu assiduo, agitata, intèrque
sese collisa, tremuerit, quasi iamiam ruitura: sed & Impe-
ratoribus, ac regibus cæteris, occupatis cura componen-
dorum dissidiorum, vires Occidentis consumptæ sint, Tur-
cicæ inualuerint.

Pisana Synodus, duobus Pontificibus solio deiectis, desi-
gnauit tertium, Constantiensis, quæ Boëmos martyres e-
xussit, & laicis calicis vsum in Cœna Dominica ademit,
tribus deturbatis, quartum dedit.

Sequuta Basiliensis, cum Pontificem sententiæ Synodì
subiecisset, fecit inclinationem aliquam tyrannidis Pon-
tificiæ: quo animaduerso, Eugenius Ferrariam, inde Flo-
rentiam Synodum reuocauit, neglectis iis, qui Basileæ
conuenerant.

Florentina itaque, magna contentione, id egit, vt Græcis
persuaderet, inter cætera, aniles fabellas de purgatorio,
& vt Romanum Pontificem agnoscerent esse *οικουμενόν*.
Assenserunt, qui adfuerunt, Iohannes Palæologus Impe-
rator, Constantinopol. Patriarcha, & aliquot Græci Epi-
scopi, atque inter cæteros, Bessarion: dogma tamen de ad-
iectione naturæ panis, cuius tunc etiam fuit flagitata ap-
probatio, prorsus repudiarunt. Ab his, domum reuersus
Marcus Ephesi Episcopus, cum multis aliis aduersatus, rem
deduxit eò, vt concessa, & approbata cogerentur retra-
ctare, & irrita declarare. Fuit enim, ante hæc tempora, in
Græcis Ecclesiis, plus eruditæ, & solidæ doctrinæ, quàm in

Romanis. Et posterius etiam, ipsa Græca Ecclesia, etsi suis, iisque multiplicibus est erroribus contaminata, plus tamen puritatis retinuit, quàm Romana; quàmquam in tristem seruitutem, & tetram barbariem Turcicam cōiecta, quod quidem factum est, mox post reditum Imperatoris, Byzantio à Mahomete expugnato. Nec paucos, ex illis ipsis erroribus, quibus obnoxia est, contraxit contagio quodam vicinitatis, per Monachos à Romana.

Denique deuentum erat eò, vt Pontifex proclamaretur dominus regnorum mundi, & pronunciaretur, necessarium esse ad salutem, credere, quòd oporteat omnes homines Pontifici Romano subiici. Si quis verò negaret, is declararetur hæreticus; quod accidit Petro de Vineis, Friderico imperante; & propemodù eodem modo, Marsilio Ficino, VVilhelmo Occam, & aliis, Ludouico Bauaro imperante. Deinde, vt disputaretur etiam de authoritate Synodi, & Pontificis, vtrius maior sit, & an Pontificis inferior esse debeat authoritas, quàm Synodorum, quem conueniat esse *ἀντιπροσβυβόν*, καὶ ἀντιτίτλον, quòd propter locum, & munus, quod gereret, errare non posset.

Extant hæc in decretalibus, Epistolis Gregorij, in sexto Bonifacij, in Clementinis, & extrauagantibus. De harum questionum posteriore, tulit sententiam Synodus Basiliensis, & Pontificem censuræ Synodi subiecit, quod decretum cum ratum fecerit Nicolaus quintus, secuti alij, rursus id labefactarunt. De altera, miror Pontifices encomium τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως affectasse, quod nouerunt tribui Diabolo, hosti filij Dei, & Ecclesiæ, ab ipso Filio Dei. Si consultò id factum est, ingenuitatem laudo, quod vsurpare titulum non erubuerint, illius, cuius gesserunt vices. Si incogitantia, stoliditatem accuso, quod cum religioso prætextu, & simulatæ humilitatis affectione, pleraque velare studuerint, hac in parte, ambitionem suam, quod non texerint, aut pinxerint callidiùs.

Eadem Basiliensis Synodus, designato contra Eugenium quartum, nouo Pontifice, Fœlice quinto, ex Allobrogum stirpe, nouum schisma commouit, quod tandem sopiuit Fridericus tertius. Sed de his suo loco.

Hæc, etsi natura ab hoc genere scriptorum abhorreo, commemorare me tamē, sicut gesta sunt, fides historica, cogit, quæ fierent illustriora, si ex doctrina sacra, & pontificia adderetur integra antithesis regni Christi, & Hierarchiæ Romanæ, quæ quidem ostēderet, iustas nos habuisse causas

causas discedendi à Pontificibus. Non enim, vt nonnulli putant, tantum corruptos mores sacerdotum, & Pontificum flagitia reprehendimus, quorum emendationem, sci-
A mus, intelligentes omnes, etiam inter ipsos, serio deside-
 rare, & flagitare; sed titulum eis Ecclesie Christi detra-
 himus, eò quòd discesserunt à fundamento Christi, & A-
 postolorum, & verè iudicamus religionem Romanam es-
 se abominationem desolationis, de qua vaticinatus est
B Filius Dei, id est, idolum, quod effecit vastationem vni-
 uersalem in Ecclesia.

Consistit autem in quatuor maximis erroribus, quorum
 primus est; quia delet doctrinam de lege, & iustitia fidei,
 & præcipit dubitationem; de quo fonte scaturit totum
 chaos errorum pontificiorum, & idololatriæ. Secundus est,
C quia merita, & cultus filij Dei proprios, transfert in ado-
 rationem, oblationem, & applicationem panis consecrati,
 pro viuis, & mortuis, ex opere operato, in Missa theatra-
 & extra Missam, cum beneficia filij Dei applicet sibi v-
D nusquisque, non nisi fide propria. Tertiò, quia inuocatio-
 nem soli Deo præstandam, Ethnico more, dirigit ad ho-
 mines mortuos. Quartò, quia ritus humana autoritate
 institutos, vt vota monastica, & similes innumeros, cum
 opinione meriti, cultus, ac necessitatis, anteposit præce-
 ptis, ac requisitis lege diuina operibus, voce diuina exptes-
E se docente: Frustra Deum coli mandatis hominum.

Hos errores, ne nunc quidem pingere, ac defendere, i-
 mò & patricidiis stabilire desinunt; quanquam clarissima
 luce veritatis reuicti, atque condemnati. Non enim propter
 ordinariam successionem, aut propter conseruatos libros
F Propheticos, & Apostolicos, Pontifices, & Episcopi nunc
 magis sunt Ecclesia, quam fuerunt propter easdè causas,
 sacerdotes impij, in populo Israëlítico, Prophetarum, Chri-
 sti, & Apostolorum seculo, cum doctrinam, his compre-
 hensam, aboleuissent. Nò potest enim esse Ecclesia in illo
G cœtu, qui retinet, & pertinaciter defendit idola, & erro-
 res contrarios fundamento. Vtinam verò, ad huius partis
 tractationem, Deus seruasset sanctissimæ memoriæ, Phi-
 lippum Melāchtonem, socerum, & patrem meum, quem
 posteritas, in hac historiæ parte, sæpe est desideratura.
H Etsi enim eruditè de his, multa disputauit, & scripsit alibi,
 quæ grata posteritas celebrabit; tamè, in hoc argumèto hi-
 storico, temporum, & rerum occasione, singula fuisset demò-
 straturus euidentius, & illustraturus, quæ fortassis multis bo-

nis viris, eam, quam adhuc, de Romana Hierarchia, circūferunt: persuasionem, moti pulchritudine ordinis, ac disciplinæ, exemissent.

Fatemur nihil pulchrius, nihil dulcius esse harmonia ordinis, & *εὐλαξία*, nihil cōtra deformius, ac perniciosius cōfusionibus, & *ἀταξία*. Et, quod Plato de œconomia ait: *τάξις καὶ κόσμος τυχεῖσα οἰκία χρήσι ἀν εἶν: ἀταξίας δὲ μοχθηρὰ*. Id multò magis de Ecclesia, & republica, verum esse agnoscimus, & experimur. Et vt tyrannidem in Ecclesia, sic *ἀναρχίαν*, & disciplinæ laxationem execramur, cū vtraque aboleat iudicia, ne refutari errores possint. Sed quare causa horum malorum, in doctrinam cōfertur, aut in eos, qui impias, & tyrannicas leges Pontificum excusserunt, cū ab ipsis Pontificibus, & Episcopis extiterit, qui conseruare, & tueri hūc ordinem potuissent, si rectè morientibus obsequuti, pro erroribus, & idolomania, puritatem doctrinæ, & cultuum restituisent. Solēt mutationes omnibus rebus humanis accidere, quæ caueri, humanis consiliis, non possunt. In talibus bene agi nobiscum putemus, si sapientia, & moderatione mitigari possunt, cūque non contingit *ὁ ἐξ ἐρίας πλεῖς*, vt dicitur, decebat sapientes, non iracundia, odiis, pertinaciā, augere reipublicæ difficultates: sed tentare *δ' αὐτερον πλεῖν*, & sua æquitate, lenire incommoda, & sanare rempub. Vidimus quantam ruinam, etiam bonarum rerum, traxerit hæc mutatio: sed cū fuerit Ecclesiæ opus emendatione, cūque aliqua ex parte mutatio incidisset, cur non dederunt operam, vt saluti omnium gentium consuleretur, cū id fuerit officij ipsorum. Hærent igitur hæc mala, quæ ex inutatione nata sunt, non nostra culpa, sed scelere illorum, qui lucē veritatis ferre nequeunt. In his prolixior esse, hoc in loco, desino, & accedo ad Friderici secundi historiam.

FRIDERICVS SECVNDVS.

Pontificibus ad eam tyrannidem, quam multiplicibus sceleribus; multo sanguine, & quod tertius est, horribili, & nullis vnquam cruciatibus expiando abusu, nominis diuini, prætextūque, in orbem Christianum obtinuerant, nihil deerat, præter integrum, & confirmatum Imperium Italiæ, de quo, cum Imperatoribus fraude simul, & armis, non suis, sed alienis contendebāt, iam longo tempore. In hanc vnā itaque curam, totis viribus, incumbe-

cumbebant, vt omnem Italiam veterem, quam ad Calabros, Apulos, & Brutios, mari circumfusam, ad Picenum, vbi Romandiola est, amnis Rubico claudebat, ac determinabat à Gallia Cisalpina, versus Alpes, quo iure, quæ ueniuria, adicerent Imperio urbis Romæ, de quo iam Imperatores excluserant, atque ita, veterum Romanorum exemplo, Italiam omnem complexi, cæteris gentibus iam ante præceptis, obseruatisque, commentitiæ religionis, reducti sub iugum, atque obstrictis, deinceps, quas uellent leges, ferrent; & has, qui vel recusarent, vel violarent, iis infligerent pœnas. De Gallia Cisalpina verò, id est, de Logobardia, committerent inter se Germanos, Gallos, & Venetos, donec continuitate bellorum fatigatis, & fractis vniuersis, hac quoque, sine armis, potirentur.

Hæc pontificum cupiditas vna fuit, & verissima, ac proxima causa eorum omnium malorum, quibus cum Italia, huc vsque conflictata, dedit pœnas, partim idololatriæ, partim Epicuræ securitatis, *καὶ ἀθεοφορίας*, ac libidinum; etsi alij alias *ποποφάσεις*, καὶ σχήματα, ad grauandos Imperatores, & decipiendos imperitos, quorum animos Ecclesiæ nomen tenuit fascinosos, prætenderunt. Hæc enim, & feralibus compleuit discordiis Italiam, diuulsam in exitiales factiones, & bella accendit funestissima, impulsis ad defectiones urbibus Italiæ, & armatis, attractis, atque exasperatis gentibus externis. Nam, quod moliebantur, nunquam sese perfecturos, nec diu, quam adepti erant auctoritatem, se conseruatuos esse, norant, nisi prohiberent, quantis possent conatibus, ne Imperatores in Italia crescerent, ac confirmarentur. Porro, cōceptam ex inani cupiditate, aduersus hos, rabiem, nullus vnquam calamitatum, quæ bella adferunt, sensus, cōspectusque; nulla effusi sanguinis copia, restinguere potuit, ac lenire. Non enim deduci res ad pacificationes, & componi bella permiserunt prius, quam cōcupita, vel omnia, vel aliqua extorsissent. Neque, vt nunc faciunt Pontifices, id operam dederunt, vt proferrent, & efferrent suos ditatos opibus publicis, sed vt hoc regnum stabilirent, & amplificarent.

Horum consiliorum, & conatuum testes sunt historiae, hætenus recitatae, & quæ sequuntur. Otto Brunsvicensis ingressus in Italiam cum exercitu, hanc asserebat Imperio, occupato, ex vna parte, agro Piceno; Umbris, & Samnitibus, vbi Exarchatus, seu Romandiola, marchia Anconitana, & aliquot aliarum ditiones sunt, ad Apenninum

ex altera parte, Hetruria; quæ iam olim appetiuerant, atque inuaserant Pontifices. Hinc progressus, Apuliam etiã, & Calabriam Imperij prouincias, quas sæpe auellere, ab Imperio, & Ecclesiæ, vt vocant, subiicere tentarant, repe-
 tebat, vt iura Imperij defenderet, non vt Fridericum ex-
 euteret, quem prætextum callidè Pontifices, sed falsò, ad
 suas molitiones pingendas, excogitarunt. Cum ergo pene
 tota Italia, deditione spontanea, in fidem accepta, vide-
 retur Pontificum potentiam in angustum esse coacturus;
 Innocētius tertius id metuens, quod repellere victorem,
 tam subitò, armis non posset, telum anathematis, in quo
 vno, dum tenuit animos superstitio, salus ipsis omnis re-
 posita fuit, more maiorum, arripuit. Huius impetu, cum es-
 set, ob insitam animis superstitionem, formidabile, cito
 eum, non tantum tota prostrigauit Italia, sed prorsus euer-
 tit, ac prostrauit. Principibus Germanicis incitatis per Mo-
 guntinum, qui præcipuus in Germania administer tyran-
 nidis pontificiæ, & decretorum iniustorum exequutor
 fuit, vt reiecto Otrone, accerferent ad Imperium Frideri-
 cum Barbarossam, ex Henrico filio nepotem, cui puero,
 ante Philippum, & Ottonem, Imperium desponderant, &
 confirmarant.

Fridericus ergo euocatus ad Imperium ex Sicilia, quan-
 quam repugnantibus vxore, & Siculi regni proceribus, as-
 sensit, tamen, & legatos, qui missi erant, vt adducerent i-
 psum, secutus, per Tridentinam vallem, & Rheticas alpes,
 peruenit in Germaniam, anno Christi, millesimo, ducen-
 tesimo, decimotertio. Ibi à suis exceptus, & iustis copiis
 instructus, mox recepto Brisaco, Haganoa expugnata, &
 Ottone procul in Saxoniam pulso, omnem ad Rhenum
 Germaniam, magna celeritate occupauit, cumque ad A-
 quisgranum coronatus esset, quo minus metueret, muni-
 uit sese fœdere, & societate vicini regis Franciæ, Philip-
 pi.

Etsi autem Otto, paulò post, reparatis viribus, Belgicum
 aggressus est, & Aquisgranum obsidione cinxit, tamen
 Francieis armis depulsus, & ad extremas redactus angu-
 stias, abiecta spe Imperij, reliquum vitæ trāsegit priuatus.
 Fridericus reliquias belli, non magno negotio confecit, &
 extinxit; Henrico Brabantia duce, ad faciendam deditionem,
 adacto, quibus postularet victor conditionibus, Bel-
 gicòque, & Lotharingia ad Imperium reductis, & rece-
 ptis Colonia, & Aquisgrano; vbi denuò eum coronari

Pontifex

Pontifex voluit, & obligari iuramento, vt quàm primùm, pacasset Germaniam, viribus, quantas comparare posset, traiceret in Asiam, ad recuperandam terram sanctam: in quibus omnibus, aliud nihil spectatum fuisse, consilia docent, & exitus: nisi vt Imperatori, ptoeul extra Italiam relegato: & ex vno bello, ac discrimine in aliud coniecto, districtoque, ac detento externis armis, Pontifex domi, hæreditatem protinus eriperet; & facultatem adimeret, quodocunque rediret, in solo Italico consistendi. Quam ob causam, mox initio, ad capeßedum Imperium in Germaniam profecturo, **denegarat** renunciationem, iam ante factæ electionis, atque approbatæ; blanda, atque infidiosa elusione, ne, ad confirmatas in Italia vires, accederet publicæ, & ordinariæ authoritatis suffragium. Sed tamen, vt videretur bellum sacrum seriò expetere, & vrgeret, congregata Synodo Laterana, de hoc bello præcipue, & tractauit, & decretum fecit: quod cum promulgatum esset, concitata, & coacta est magna, sed imbellis multitudo, quæ symbolo crucis, religiosam militiam professæ, ad iter in Asiam sese accinxit.

Interea Innocentius Pontifex, etsi donatione comitatus Fundani, in regno Neapolitano, delinitus, se declaraturum Fridericum Imperatorem, annuerat: tamen potestatem Imperatoris omnem, paulatim in se transferre, & exercere cæperat, per omnem Italiam; vt non obscure præ se ferret, quid haberet in animo; sed, dum proficiscitur ad componenda bella, inter Pisanos, & Genuenses, quibus inuoluta erat tota Lōgobardia, Perusij, morbo victus, expirauit. Promissum Innocentij, tandem successor Honorius, anno millesimo, ducentesimo, vicesimo, die vicesima secunda Nouembris, exequutus est. Ad hanc declarationem, rediit Fridericus in Italiam, rebus patriæ pacatis. Ibi, cum incitatione, & persuasum Pōtificis, procures aliquot Thufci, & Apuli, sociis Episcopis, deserta, ac prodita fide erga Imperatorē, inuaderent, quæ & Imperij erant, & hæreditaria Friderici, atq; ex his quædā occuparēt, alia deprædarentur, & exurerēt, irritatus perfidiosa iniuria suorum, ad arma venit, prosperæque debellatis hostibus, Episcopos sacro ordine motos, deiecit: piscopatibus, aliis in locū surrogatis, suo consilio. Repetebant enim Imperatores antiqua iura, de quibus certauerat Henricus quartus. Cæteros, qui elapsi, confugerant ad Pontificem, seditionis autho-

rem, exutos dignitate, & bonis, condemnauit ad perpetua exilia. Hos, cum restitui in integrum Pontifex postulasset, Imperator verò generosa, & graui oratione, recusasset, magno, & irato animo inuectus in ambitionē, superbiam, furta, rapinas, fraudes, & machinationes Pontificum, cuius orationis capita extant, exarsit contentio in horribilia odia mutua, quæ tandem in exitialia sese bella effuderunt. A

Ab his motibus extitit ἀφορμή, & ἀπρόφαστος prima, earum molitionum, quibus Fridericum, & posteritatem eius, vt auum, & Henricum quartum, Pontifices oppugnarunt, & exagitarunt immanem in modum, initio concitata, ad seditiosas defectiones, & commota tota Italia; deinde cum vinceret fortuna Imperatoris, allectis, spe regni Neapolitani Gallis Andegauenſibus, à quibus posteritas Friderici deleta est. Sed verum αἴτιον, vt dixi, fuit, insana cupiditas Imperij, & odium, ac metus potentis vicini. B

Quòd ergo Imperator iuste puniuiſſet seditiosos, quod ad eas res inouendas incitaret Honorius, astute imitatus eos, qui anguillas piscaturi, aquas cæno turbant, id ergo meruit Imperator, vt hostis Ecclesiæ declararetur, & anathemate feriretur, quo exciti in Sicilia Saraceni, concurrerunt ad arma, Imperium regis excommunicati abiecturi. Relicta ergo Italia, traiecit in Siciliam, ac seditione repressa, cum coniugi Constantiæ, ex Arragonia stirpe, quæ tertio Calend. Iunij, anno millesimo, ducentesimo, vicesimo secundo, in viuis esse desierat, iusta persoluisset, inde mox in Germaniam sese recepit, vbi conuocatis VVurceburgum Principibus, molitionum pontificiarum metu, de horum consensu. Henricum filium, natu maximum, consortem Imperij fecit; sed hunc postea, ob affectatum, se absente, Imperium, Pontificum impulsu, & sollicitas vrbes Longobardicas ad defectionem, de sententia procerum Germanicorum, perpetuis carceribus addixit, cum liberis geminis, apud Marturanum Calabriae oppidum. C

Diffidia hæc inter Imperatorem, & Pontificem, Iohānes de Bregna, rex Hierosolymitanus, leniuit aliquantulum, non sustulit; exaggerata Pontifici periculorū in Asia magnitudine, post expugnatam, magna difficultate, Damiatam, & res, ambitione legati Pontificij, adductas in summum discrimen, in quo, nisi Suldano restituta Damia- D
fuisse, periisset exercitus, obrutus aquis Nili, arte tumefactis. His periculis emolliuit, ac flexit nonnihil Pontificem; E
F
G
H

- cem, vt, de ambitiosa pertinacia, cederet aliquid, reipublicæ caussa. Despondit verò & Friderico Iolem filiam, additò dotis loco, regno Hierosolymitano, obligatòque hac sponsione genero, vt mox à nuptiis, dux belli sacri proficisceretur ad urbem recuperandam, ac vindicandum, contra Saracenos, regnum. Quod se facturum Imperator cùm recepisset, filium Héricum in Germaniam ablegauit, vt indicto conuentu, de consilio patris, ad Principes, frequenti Senatu, referret, & horum opera, atque auxilio, necessaria ad expeditionem compararet, conscriptis, atque armatis copiis, ducibusque delectis, quorum præcipuus fuit Ludouicus Turingiæ Landgrauius, maritus S. Elisabethæ. Id factum est, anno Christi, millesimo, ducentesimo, vicesimo quinto.
- A** Ipse etiam, ne quid negligeret eorum, quæ ad Publici status firmitatem, & incolumitatem facerent, se absente, principes Germaniæ Cremonam euocauit, ad deliberationem de Imperio, cùm relinquere tutò Italiã non posset. Quod, cùm suspectum haberet Pontifex commota Longobardia, congressum impediuit. Ea res institutæ expeditioni moram Pontifici nouam, sed hoc consilio quæsitam attulit, ad Imperatorem exagitandum, quam, Honorio extincto, non neglexit successor Gregorius IX. Hic nullo odij erga Imperatorem, nullo machinationis genere inferior maioribus, præter adiumenta vesanæ ambitionis, & nefandæ malitiæ, nomen etiam ad Pontificatum attulit fatale Ecclesiæ, & Imperio Romano: à Gregoriis enim, quinto excepto, illata sunt præcipua & Ecclesiæ Christi, & Imperio detrimenta, inde vsque à Gregorio Magno. Grauitè ferebat Gregorius, Imperatorem perpetuò hærrere in Italia, intentum in omnes ipsius technas, & artificia; cùmque sciret eum, per Henricum filium, magna cura promouere, in Germania, apparatus bellicos, tamen de industria morasnectere, quærereque dilationes, & effugia criminabatur.
- B** Postquam autem conuenisset, Brundusij, magna multitudo sacrorum militum, ex diuersis gentibus, sed ex Germania maxima, duce Ludouico Landgrauio Turingiæ, & Imperator primò detentus inualetudine affecti corporis, ex aëris inclementia, quæ & Landgrauium, cum multis aliis, absumsit: deinde inter Peloponnesi, & Cretæ angustias, contraria vi ventorum, repulsus, aliquandiu Brundusij substitisset: ibi demum in Imperatorem detonare mi-

nis, dirisque Pontifex, & crimina periurij, adulterij, scuitia in vxorem confingere, proditaque, ac perditę Damiatę culpam conferre, proque his anathema denunciare, pœnas exigere, ad arma conclamare cœpit; accito in Romandiolam, Exarchi titulo, socero Imperatoris, Iohanne Bregna, & comitibus Thuscia, ac Longobardia vrbibus iussis arma expedire.

Imperator, crimina obiecta coram diluturus, Principes Rauennam euocauit, sed conuentu impedito tumultibus Longobardicis, cū scripto mendacia refutasset, & classem refecisset, satisfactorum promisso, soluit Brundusio tertio Idus Augusti, anno millesimo, ducentesimo, vicesimo octauo, premissis, cum maxima copiarum parte, Reinoldo Bauaro equitum magistro, & Italia gubernatione commissa Reinoldo duci Spoletano. Quod verò nec salutato Pontifice, nec expiata offensa, abiisset, demum Pontifex, dolore contemti anathematis, in eum exarsit furorem, vt in Syria exercitibus Christianis præceperit, ne Imperatorem sequerentur, & protinus, illo vix digresso, fœdarum harpyarum more, in appetitas dudum regni Neapolitani terras, inuolarit; & reliquam Italiam tumultibus compleuerit.

Imperator, secunda nauigatione, per insidias templariorum, delatus Ptolemaidem, & ab exercitu, nihil immutato, Pontificis calumniis, exceptus cupidissime, inducias pepigit cum Suldano, in annos decem, optimis, & honestissimis conditionibus, recepta, ex transactione, sine cæde, Hierosolyma, captiuis omnibus, sine pracio impetratis, & regni possessione occupata. Cūque refectionis oppidis Nazareth, & Ioppe, militeque, & comineatu instructis, cætera regni constituisset, & probè contra hostes obfirmasset, rediit in Italiam, dissimulatis iniuriis, quas pertulisset absens. Ab hoc tempore, qui Sicilia regnum possederunt, Hierosolymitani regni nomen, & insignia simul usurparunt.

Sed, ne sic quidem, placato vti Pontifice potuit, nec qui sese interposuerunt, Germaniæ Episcopi, & Principes, Leopoldus Austria, Otto Merania, Bernhardus Carinthiæ duces, integri anni sollicita tractatione, ac pene supplici deprecatione, in iustissima causa, vincere pertinacem superbiam potuerunt. Cessit tamen ille tandem, centum viginti millibus vnciarum auri, quibus diras Imperator redemit, seque anathemate exoluit, rem conficientibus

fibus Hermāno ordinis Teutonici magistro, & Archiepiscopo Messanēsi, anno millesimo, ducentesimo, tricesimo.

A Hæc cum recitent scriptores Italici, non vetentur tamen, tantis sceleribus, impudenter patrocinari. Sed in factis fuit, ut qui, ceu ἀλάστορες, regnum Filij Dei, comentitia, & impia religione perturbant, in genere humano, cultusque, ac honores illi debitos protulerant, atque conspurcant, blasphema mendacia parricidiis cumulant, & domesticis cœdibus, deuastarent orbem Christianum, atque immanibus seditionibus, domi implicitos principes optimos, ac felicissimos, nec vlla re veteribus heroibus inferiores, auerterent à bellis necessariis. Denique, ut in calamitatibus publicis, & tristissima ruina regnorum, acerbæ, & diabolica ἐπιχαιρεκαλία, insultarent iacentibus, ut, ad has occasiones, augeretur potentia hostium Filij Dei, Diabolorum, & blasphemarum gentium, in perniciem orbis Christiani, quem oportuit luere pœnas tam inueteratæ idololatriæ.

D Sed non fuit diuturna hæc Imperatoris cum Pontifice reconciliatio, quæ vix annum octauum attigit, quando Imperatore, post repressas, in Sicilia, seditiones, profecto in Germaniam, ad vindicandam contumaciam FridERICI Austriaci, Leopoldi filij, qui propter stupra, & alia flagitia, accitus ad causam dicendam, auctoritatem Imperatoris petulanter aliquoties detrectarat, Pontifex rediit ad suas artes, & odia. Petiuerat Imperator, per Manfredum, ex concubina natum, à principibus, ut post Hærici filij mortem, qui in carcere obierat, relictis, ex Margareta Austriaca, filiis Friderico, & Henrico, regem Romanum crearent alterum filium Conradum. Id, cum à principibus promissum, animaduertisset duci, & conuelli, fraude Pontificum, coram idem, post res Austriacas confectas, efflagitauit, & obtinuit, rarioribus Principum suffragiis Ratisbonæ, frequentioribus Spiræ. Circiter annum Christi, millesimum ducentessimum, tricesimum sextum.

G Pontifex se delusum intelligens, ad alia decurrit consilia. Repetebāt Fridericus, & Conradus à Pōtifice, quæ in utroque regno Siculo, & Neapolitano, per vim iniuste rapta, eò usque cōtrapacta & cōuēta, possederat: Pōtifex, ut sese muniret factionibus cōtrariis, rursus edicebat Imperatori, ut à cōfœderatis ciuitatibus Lōgobardiæ, quæ inter se, & cum Pōtifice, defectionis authore, improbo perniciosæ libertatis studio, in Imperatorem conspirarāt, abstineret.

Id cum Imperator, se non posse facere, ostenderet, nisi à con-
spiratione facta, in suam, & Imperij perniciem, desiste-
rent, ac redirent ad fidem; Pōtifex, quid euenturum esset,
prospiciens, tertio, totis viribus, in commune bellum in-
cubuit.

Cœpit id anno Christi, millesimo, ducentesimo, tricesi-
mo octauo, & in eum desit finem, vt præcipuis, ac pluri-
mis vrbibus Italię horribiliter afflictis, deuastatis, & ener-
uatis, penè *πανολέθριαν* attulerit. Diuisę sunt vrbes studiis,
vt dixi, alijs Gibelinorum nomine, à stirpis Sueuicę origi-
ne, Imperatorem dominum iactantibus, alijs contrariam
Pontificum factionem, Guelphorum titulo, profitentibus,
& vtrisque inter se armis, odiisque, tanto feruore, decer-
tantibus, vt virtutis, glorięque loco ducerent, si ad osten-
dendum insigne factionis studium, maximè sæuirent in
alteros. Hęc funestarum factionum noua nomina, in hoc
bello primùm audiit Italia; incendio ex Hetruria, in reli-
quam Italiam omnem celeriter disperso, studioque acer-
rimo partium aucto, atque confirmato, in tantum, vt non
prius deflagrarit, quàm Lutheri scriptis, Pontificia maie-
stas labefacta sit, & inclinata.

Tot atrocibus ergo iniuriis, laceffitus Imperator, cum
aut pereundum sibi, aut seditiosam con-
spirationem Italia, cuius erat caput Pontifex, reprimendam esse videret,
ex dolore iusto, diuque dissimulato, ac presso, in iram in-
gentem tandem excanduit; vt sunt in heroicis naturis
iracundię tarda initio, ac lentę, sed acres, & vehementes,
si nimium prouocata, vero sese impetu cōmouerint. Ma-
gna autem, & inopinata celeritate, cōtractis vniuersis co-
piis terrestribus, atque Imperio maris commendato En-
cio filio, quem Sardinia regem, & nauarchum declaraue-
rat; Italiā ingressus, infesta, aduersaque omnia oppressit,
euertit, disiecit, obtriuuit pene citiùs, quàm aduolare sit a-
nimaduersus. Vrbes Longobardię, Æmilię, Hetrurię Vin-
brię plerasque partim deditio-
ne spontanea cepit, enixè
rem adiuuantibus proceribus nobilitatis Italicę, peculiari
erga imperatorem affectione, & studio, odioque superbę
tyrannidis Pontificum, partim vi expugnauit, ac direptio-
nibus, & incendiis deformauit.

Hęc, tragicis insectationibus, optimi principis, impuden-
ter vituperant assentatores pontificum. At, cur iidem non
suorum perfidiosas defectiones, seditiosas conspiratio-
nes iniuste rapta, & illata arma: cur non impietatis, & sce-
lera-

leratorum consiliorum architectum, discordiarum facē, funesti, ac miseri interitus florentissimarum rerumpub. verissimum authorem Pontificem accusant? Cui volupē fuit spectare conflagrationes, & ruinas tot urbium: tot
A hominum lanienas. Ignauia esset, & vecordia in principe detestanda, si ad tam atroces iniurias, & nefandas conspirationes conuiuendo, pateretur conuelli, euertique Imperium, cum defensio, & conseruatio sit ei demandata, & imposita diuinitus.

B Successibus Imperatoris, territus Pontifex, desperatione, supplicationes passim indixit: & exercitū de cruce signatis comparauit: cumque, ne his quidem se defensoribus, tutum fore cerneret, instituta Synodo in Laterano, rediit ad vsitatum ex anathemate præsidium, idque in eum ter-

C tiō excussit, accitis ad approbationem decreti, cardinalibus, plectis que in belli societate Venetis, quos memoria victoriarum de Friderico Barbarossa, ingentibus spebus incendebat. Edidit & scripta referta, atque coaceruata, tanta impudenter effictorum criminum congerie, vt

D multos ex cardinalibus ipsis, virulentam malignitatem Pontificis oportuerit execrari, præsertim cum Petrus de Vineis, vir doctissimus, & ingeniosissimus, grauissimis argumentis, vanitatem obiectorum criminum, demonstrasset, ac redarguisset, & fulmen anathematis, tanquam fatuum,

E elisisset: atque insuper, post & acceptas tot iniurias, supplex reconciliationem petiuisset.

Imperator, terra marique, interclusis itineribus, ne ex cardinalibus, qui procul aberant, accedere vllus posset,

F prohibuit; & per Encium nothum, in mari plurimos, qui ex vrbe Veneta, & Gallia aduenerant, classe circumuētos, interceptit, quorum aliquos, suo merito, suppliciis affecit, aliquos carceribus inclusit, plerosque multauit priuatione beneficiorum. Quin & ad urbem ipsam accessit, atque exercitum cruce signatorum, pene cōcidit, sed vrbi tamē

G pepercit. Exhaustus pecunia, militib. stipēdia, numismate coriaceo, dissoluit, quod paulò post argenteo redemit.

Interea Gregorio mortuo, & successore Cælestino, itidem paucis diebus, post electionem, extincto, decretus est Pontifex Innocentius quartus. Hic, ante pontificatum, nō
H alienus à causa Imperatoris, mox naturam, & ingenium, cum dignitate, mutauit.

Κίνησις γὰρ, καὶ μεταβολὴ τῆς φύσεως, ἢ τύχη.

Institutam enim à Gregorio, aduersus Imperatorem, te-

lam seditiosarum molitionum, tam præclare pertexuit, & absoluit, ut quæri opus non sit, quo illum impietatis, crudelitatis, fraudis, perfidiæ genere, sed quo semetipsum superarit.

Imperator recens Faventiam, quæ Pontifici fauerat, fame expugnatam, diripuerat; & Bononia grauitè afflicta, exercitum Parmæ admouerat. Tota ergo propemodum Italia exclusus Pontifex, traiecit in Galliam, & perbella usus *σκηπτοφία* iustitiæ, Lugduni, concilio coacto, diem dixit Imperatori, anno millesimo, ducentesimo, tricesimo quinto, ut non nisi auditus, Synodi sententia, sed se iudice tamen, condemnaretur. Quod ergo ad diem dictum, non è vestigio comparuisset Imperator; sed, missis legatis, tempus definiri commodius petiuisset, Pontifex iterum falsis criminibus summè aggrauato, non solum sacris interdixit, sed ut Imperium etiam abrogaretur, perfecit, frustra illo suam innocentiam, contra fraudes, & mendacia Pontificum, demonstrante; opera Petri de Vineis, & aliorum plurium. Tradiderunt enim Principes Imperiū Henrico Landgrauio Turingiæ; qui ad Vlmam, telo confossus, occubuit, & post eū, V Vilhelmo Hollandiæ comiti. Inde secuta sunt dissidia Principum, tam atrocia, ut contra leges, & iura vetera, acciti sint principes exteris; & cum hos etiam vel accipere Imperium, metus prohiberet; vel pars aduersa non admitteret, Occidens, bellorum, ac dissidiorum fluctibus, sine gubernatore certo, aliquandiu, ceu naui procellis ventorum, sine nauclero, sit iactatus.

Constituerat Imperator venire Lugdunum, & iam ad Taurinates vsque accesserat; sed cum de furiosi Innocentij, atque implacabilibus molitionibus, deque clādestina, ac perfidiosa Sansseuerinatum Principum, ac nonnullorum aliorū, ex Pontificis instinctu, in necem suam cōspiratione; & de crudeli cæde ab exulibus Parmensibus Guelphis, in Gibellinos ipsi addictos, patrata, atque vrbe recepta, cognouisset; mutato consilio, rediit in Italiam, atque accersitis ex Apulia, & Calabria recētibus copiis, sexaginta millium, Parmam obsidione cinxit, noua vrbe foris circumuallatam, quam Victoriam vocauit, nouoque numismate celebrauit, in honorē Victoris martyris; cui, si vrbe potiretur, templum vouerat. Habuit tunc secum Imperator, filios tres, Henricum iuniorem, quem, ad Synodum accessurus, proregem Italiæ creatat, Fridericum nothum filium, Antiochiæ principem, cui Thusciam gubernandam dedec,

dederat, & Encium Sardinia regem, quem fecerat legatum generalem. Sed obsidio pene in alterius anni producta finem, eum habuit exitum, ut incuria, & securitate nimia obsidetur, Victoria ciuitas, ab obsessis incensa, exercitus fœdè dissipatus, thesauri Imperatoris direpti sint.

A Hæc clades, etsi grauis fuit, tamen non ita languefecit Imperatorem, ut se Pontifici subiiceret, sed reparatis copiis, ipse ex vna parte, obsessos ad deditiōem compulit, ex altera parte, duce Encio filio, oppugnauit Bononiam. **B** Umbria enim, & tota fere Hetruria Imperatoris sequebantur partes, Florentinis exceptis; apud quos tamen, tantum valuit authoritas Imperatoris, ut sponte Guelphos eiecerint, sed Imperatorem intra urbem non admiserunt. Encius filius à Bononiensibus prælio superatus, venit **C** viuis in hostium manus, apud quos in vinculis mortuus est, post captiuitatem annorum viginti duorum, ut monumentum, quod adhuc Bononia extat, testatur, positum anno, millesimo, ducentesimo, septuagesimo secundo, secunda Iduum Martij.

D Tandem, cum se non ab amicis tantum, quorum fere voluntates cum fortuna mutantur, sed ab ipsa etiam fortuna destitui videret, quæ hætenus ei fauerat, & intelligeret, vitæ insidias strui, per veneficia, multis modis, reuerti statuit in Siciliam. In eo itinere ardentissima febre, ex propinato veneno correptus, vitam finiit in arce quadam **E** Apuliae Florentina. Sunt qui affirmant, Manfredum nothum, ex Lombarda pellice filium, cum medicorum diligentia, vis veneni retusa aliquantulum, ac debilitata, spem de conualescentia præbuisset, iniecto in os puluino, eum suffocasse.

F Decessit autem die decimatertia Decembris, anno à nato Christo, ex Maria virgine, millesimo, ducentesimo, quinquagesimo; à mundi initio, quinquies millesimo, ducentesimo, duodecimo; ætatis anno, quinquagesimo quarto, Imperij tricesimo tertio, id est, post abrogatum ei, impulsu **G** Innocentij Pontificis, Imperium, anno quinto. Cadauer Panormum transtulit Archiepiscopus Panormitanus, & sepulchro ibidem porphyretico condidit; etsi id aliquid Manfredum, suspicionis à se amouendæ causa, fecisse referunt. Sepulchro versus inscripti sunt hi:

H *Si probitas sensus, virtutum gratia, census
Nobilitate orti, possent obistere morti,
Non foret extinctus, Fridericus, qui iacet intus.*

Hic fuit exitus Friderici secūdi principis, summis illis omnium temporum heroibus annumerandi; qui cū virtute, & gloria bellica, excellentem, in omni doctrinarum genere, eruditionem coniunxerunt. Verē

Ἀμφοτέρων, Σεράρων μὲν ἐνναλίσις Θεοῖο,

Καὶ μικρῶν ἐρατῶν δ' ὅσον ἐπὶ ἀμείνους: Inter Germanicos verò pene postremis qui, quod de Maiestate Imperij Romani reliquum fuit, armis, contra Pontifices, fortiter defenderunt, ita ut cū eo maiestatis antiquæ reliquias, quæ ille fuerunt, et si fuerunt exiguæ, simul cōcidisse, ac sepultas esse, existimem. Māsit enim, post eum, distracta in factiones Italia, aliis Imperatori, aliis Pontifici adherentibus, donec Venetorum, & Mediolanensium potētia creuit. Et attracti Hispani, ac Galli, oppressis Italīs, contenderunt inter sese, de regno Neapolitano, & Lōgobardię principatu.

Ingenio tanto fuit, ut præter patrias linguas, Germanicam, & Italicam, didicerit exactissimè plurimas alias, Latinam, Græcam, Saracenīcam, Francicam, & in singulis philosophiæ partibus, non tantum rudimenta prima degustauerit, sed fontes ipsos introspexerit, atque exhausserit. Condidit Academiam Neapoli, & ante constitutas alibi, exornauit, atque amplificauit. Auxit etiam ornāmēta, iura, immunitates, & dignitates ordinis scholastici, latis de his, ac sancitis legibus publicis, quæ beneficia docti grata mente agnoscant.

Multa verò ex Græco, & Saracenico traduci in Latinam linguam curauit, quæ restitutionem verā, ac purioris philosophiæ adiuuarent, ex Aristotele, Ptolemæo, Galeno, Auicenna, & aliis, ita ut, vel vnus Friderici secundi beneficio, physica, medica, & mathematica studia, in Occidente, reuixerint, quæ inde vsque ab irruptionibus Gothicis, & Vandalicis, neglecta, iacuerant.

Multa sapienter in Imperio constituit, cū de vñibus feudorum, tum alia, quæ vñdecim capitibus distincta, ac codici Iustiniani sunt inserta.

Viros doctos in honore, ac precio habuit, deque eorum consiliis, atque sententiis instituit, administravit, & in cōtrouersis, pronunciauit, in tempore pacis, pleraque.

Animo fuit magno, atque excelso, inque periculis intrepido, in vtraque fortuna constans, & moderatus, acer in præliis, ac prouidus; manu pariter, & cōsilio promptus, munificus, à crudelitate alienissimus. Cū enim non desinerent pontificij, & vi manifesta, & fraude, atq; insidiis, vitam

vitam eius, ac iugulum petere, repressit tamen indignationem, & vindictæ cupiditatem, quantum potuit victor & pœnas deuictis mitigauit.

Bertinacia tamen aduersationum, atque insidiarum plena interioris, ac domesticæ vitæ cōsuetudo, tandem fractum cum, vehemēter exacerbauit, cū Imperio exutus, ne inter suos quidem reperiret, quibus fideret, & in animo sæpe irritato, grauitérque sauciato, metus defectionis suorum, ac nouarum cōspirationū, redderet suspecta omnia, ætate etiam propensionem ad suspiciones argente, quæ quidem, vt est *ὑπόνοια δ' ἐνὸν κακόν*, eò vsque inualuerūt, vt ne quidem coniunctissimis, atque fidissimis pepercerit. Nam Petrum de Vineis, patria Capuanum, iuris peritissimum, qui Imperatoris causam vnus omnium fidelissimè, ac diligētissimè, summo suo cum discrimine, egerat, quod epistolæ ostendunt, quæ extant, hunc ergo calumniosè adductum in suspensionem, de structis ipsi insidiis, coniecit in carcerem, oculis captum; in quo ille tādē, seu desperatione, seu impatientia iniuriæ, seu supplicij atrocioris metu, capite parieti illiso, sibi metipsi mortem consciiuit: Adeo stabile nihil est, & firmum in rebus humanis, in quibus vetè *παλαία εὐδεία χάρις, ἀμνόμενες δ' ἐβροτοί*.

Etsi autē, vt nulla virtus humana, quātumuis sit magna, & heroica, perpetua est, nec labe caret, quæ & cōspectior, & reipsa sepē maior est, in illustribus viris, quā in priuatis, sic, nō inficior, suis Fridericū fuisse obnoxium vitiis, à quibus non remoueo causam aliquam calamitatum, in quas incidit; tamen, qui morienti adfuerunt, talibus eum veræ, seriæque pœnitentiæ, & inuocationis argumētis, vitam finisse tradiderunt, vt nō dubitent affirmare, quod sit electum vas misericordiæ: his enim vtuntur verbis.

Vxores habuit plures, etsi de numero inter se scriptores dissentiant. Alij enim tres ei uxores; sex alij tribuunt. Prima fuit Constantia Arragoniæ regina, ex qua natus est Henricus senior, dux Sueuiæ, rex Romanorum. Altera fuit Iole filia regis Hierosolymitani, Iohannis de Bregna, quæ dotis loco titulū regis Hierosolymitani Siculis, & Neapolitanis regibus attulit. Ex hac natus est Conradus Sueuiæ dux, rex Romanorum, post Henricū, cui pater, testamēto, destinauit regna Siculum, & Neapolitanum. Tertia, secundum aliquos, fuit Agnes, filia Ottonis, ducis Meraniæ, & Istriæ marchionis, quam repudiatam ab Imperatore, duxit Ulricus Carinthiæ dux. Quarta, Rutina, filia Ottonis, co-

mitis Bauarici, in VVolffershausen. Quinta, Isabella filia Ludouici Bauarici, cæsi in Kelheim. Harum trium multi non meminerunt. Sed prioribus duabus, addunt vltimã, Mechtilden; quam nonnulli Isabellam nominant, filiam Iohannis, Angliæ regis. Ex hac natum ferunt Henticũ Iuniorẽ, cui pater testamento Siciliam decreuerat, si peruenisset ad iustam ætatem. Genuit & filias complures, & inter has, Margaretam, quæ Alberto Landgrauiõ Turingiæ peperit filios duos, Fridericum auo ὁμόνυμον; cuius fuit à matre admorsa gena, & Ticemannum Lipsiæ sepultum. B Item Constantiam, coniugem Ludouici, Lādgrauij Hassiæ. Habuit præter legitimos liberos, & alios nothos filios. Ex Blanca marchionissa Montisferrati, Manfredum Tarenti principem, qui patrem, puluino strāgulasse traditur, quod testamento eum à regno Neapolitano excluderat, Enciũ C Sardinia regem, quem Bononienses ferreæ, & cancellatæ caueæ inclusum, necarunt, & Fridericũ Antiochiæ principem.

Tanta autẽ fuit odij, in Põtificibus, erga Friderici posteritatem rabies, vt non prius placari potuerit, quàm vniuersam, radicitus, immani crudelitate, excidissent: quod, eum per se, suosq; nequirẽt efficere, attraxerũt Hispanos, & Gallos, quorum opera, cùm Sueuos extirpassent, odia mox conuerterunt, & effuderũt rursus in hos, suæ sequitiæ ministros, adeo, vt permissu diuino, potentiam hanc nacti videantur, qua vterentur, ad perturbādas res Imperij, domi forisq; & gentes Europæas latrociniis, ac bellis assiduis affligendas. Nam, vt præcedens, ita tota sequens historia, euidenter testatur, verẽ fuisse Põtices ἀλάστορας Ecclesiæ, & Imperij, & flagellũ Dei, vt de Attila vetustas prodidit. F Nunc ad rerum omnium perturbationes, quæ, post abrogatum Friderico Imperium, euenerunt; quæq; mortem eius consequuta sunt, & ad interregnum venio.

DE STATV IMPERII, POST FRIDERICVM secundum, de interregno, & de Friderici posteritate.

Obtinuerat Fridericus à Senatu Imperij, in Germania: vt primogenitus filius Hêricus, cunctis suffragiis, decerneretur rex Romanõrum: quāquam, per ætatem, nondũ esset idoneus ad Imperium, quod vix annum excesserat decimum. Iudicabat enim ex re fore, & dignitate Imperij

Imperij, si successorem haberet certū, se externis, procul à patria, bellis implicito, ac distento. Huic Henrico despōdit Austriæ ducis, Leopoldi Gloriosi, filiam Margaretam, quæ ei, post nuptias, quas adolescens admodum, Noribergæ celebrauit, peperit gemellos, Fridericum, & Hêricum. Sed cū, incitatione Pontificum, & promissis Longobardorum, in spem Imperij plectus, paternos amicos, & socios hostiliter oppugnare cœpisset: pater eum ad se, in Apuliam, inuitatum, comprehendit, atque in carcerem cōdidit. In eo, miserabiliter, octauo ab electione anno, mortuus est, superstitibus gemellis, quorum alterum Conradus, alterum Manfredus nothus, veneno sustulit, tāquam æmulos regnorum Siculi, & Neapolitani. Pater, hunc Hêricum postea, sæpè, cum multis lachrymis, requisuisse dicitur. Vidua eius, nupsit Ottocaro, regis Boëmiae filio, propter eas nuptias, cū paulò post esset extincta stirps antiqua ducum Austriæ. Ottocarus coniugis hereditatem, iuris quodam titulo, sibi vendicans, armata manu, Austriam inuasit, vt suo loco dicetur.

Post Henrici mortem, Fridericus Principum animos cōcilauit filio Contrado, & vt in fratris locum sufficeretur, perfecit, quod nisi, se, in Italia, bello pontificio occupato, domi haberet ceu custodem fidum, & attentum publicæ tranquillitatis, & fidei, atque officij Principum erga Imperatorem, euenturum videbat, vt artibus pontificum scinderentur in diuersum animi Germanorum, & auerterentur à studio, & obedientia erga ipsum. Etsi autem sapienter cogitatum hoc erat, & institutum prouidè, vicit tamē astutia Pontificum, religionis autoritate fulta, atque armata, quæ rem, Innocentio actore, deduxit eò, vt patri, & filio pariter de Imperio deiectis, oppositus sit Henricus, Turingiæ Landgrauius, Ludouici frater, cui S. Elisabetha nupta fuit. Id factum est, anno Christi, millesimo, ducentesimo, quinquagesimo quinto.

Conradus electionem, vt impediret, cū exercitu accessit ad urbem Francofurtum, Bauaricis auxiliis adiutus. Nam, vt se muniret affinitate potētis Principis, Bauari filiam in uxorem duxerat, sed repulsus, ac profligatus ab Henrico, quem maxima pars Principum sequebatur, fugit Ratisbonam, vbi aliquantò post, nocta, à coniuratis quibusdam, quos Episcopus Ratisbonensis subornarat, oppressus; cū ceteri comprehensi, & trucidati essent, ipse sub scamno delitescens, diuina protectione, hostes fefellit, & euasit.

Sed quos Sueuos offendisset, collata in eos culpa, infelicis, ad Francofortum, prælii, nec reuerti domum fuit ausus, nec in Germania tentare quidquam potuit, nullis nisi Ba-
 uaricis, auxiliis subnixus. Quòd ergo patrem decessisse, cõ-
 perisset, in Italiam protinus abiit, occupaturus regna Sicu-
 lum, & Neapolitanum. Interea Henricus, æmulo pulso,
 progressus, dum Vlmam, Conrado adhuc adhærētem, ob-
 sidione cingit, sagitta lethaliter ictus, occubuit eodem an-
 no, quo Imperium accepit. A

Conradus reuersus in Italiam, anno millesimo, ducen-
 tesimo, quinquagesimo primo; vrbes, quæ, à morte patris,
 ad Pontificem Innocentium descuerant, recepit, auxilio
 Tancredi, à quo persuasus, Imperium vi quod sit, stabilius
 esse eo, quod beneuolentia adiungitur, Neapolin, octauo
 mense, vi expugnatam, solo æquauit; pulsa inde tota no-
 bilitate; Capuam direptam nudauit muris, & propugnacu-
 lis, Aquinū incendiis deuastauit. His scruitia exemplis, se
 Imperium confirmasse ratus, quod nomen Augusti cupe-
 ret in familia retinere, rediit in Germaniam. Ibi, cum
 aduersa sibi, atque infesta ostendisset omnia, cõmendato
 Bauariæ principi, spe successionis, Cunradino filio, repe-
 tiit Italiam; vt regna istinc recuperata, heredi cõseruaret.
 Id agentem, Manfredus veneno peremit, qui cum iisdem
 regnis multò ante inhiasset, patre sublato, absentem im-
 puberem Cūradinum, facile à successionē excludi, ac pro-
 hiberi posse, confidebat. D

Decessit Conradus cõsumptus vi veneni, & fluxione dys-
 senterica, quā, erosīs intestinis, pharmacū irritarat, anno
 millesimo, ducentesimo, quinquagesimo tertio, decimo
 sexto ab electione; anno quarto, à patris morte; cum ipse
 mense quinto ante, adductus Siculi regni cupiditate, ope-
 ra cuiusdam transfugæ Saraceni, clam iugulasset Henricū
 iuniorem, seu fratrem, seu ex Henrico fratre, nepotem,
 generosi, & excelsi animi, atque ad omnia summa natum
 iuuenem; & paulò post, quidam Bertholdus marchio, al-
 terum etiam Henrici filium, Fridericum, conuiuio exce-
 ptum, infecto pisce amouisset, in Manfredi gratiam, ne
 cogeretur soluere pecuniam, quam anus illi testamento,
 ad occupandam Austriam, legarat. E

Reliqui erant de posteris Friderici, Cunradinus hæres
 legitimus, natus patre Conrado, ex Elisabetha Bauarica,
 quæ, marito mortuo, Menhardo comiti Goriciæ nupsit:
 Conradus cognomento Caputus, princeps Antiochiæ, ne-
 pos F

pos Friderici, ex notho filio Fridericos & Manfredus no-
 thus. Cunradinus aberat in Germania, huic sese Manfredus
 hæreditatem paternam, tutorio nomine, administraturū
 simulans, donec adoleuisset, Neapolin occupat, & Inno-
 centio quarto eadem regna armis, ac bello pontificatui
 asserturo, subiectionis promisso, persuadet, vt, positis ar-
 mis, assentiat; sed nō diu latuit dolus. Subornatis enim,
 qui Cunradinū, in Germania, veneno tollerent; cū, cēde
 nōdum patrata, mortem illius diulgasset, & literis com-
 mentitiis demonstrasset, regna, iure successionis, sibi ven-
 dicans, coactis ingentibus copiis, suis, & Saracenicis, præfi-
 dia pontificia, ad Foggia Apulix urbem, ex improviso op-
 primit, quæque in Italia, regno Neapolitano coniuncta,
 Pontifices auulserant, recipit, regio nomine, ex acclama-
 tionibus populi, usurpato, circiter annum millesimū, du-
 centesimum, quinquagesimum quintum. Mox etiam Si-
 ciliam adiungit, rebus, quæ ad defectionem spectabant,
 cōpositis, & vt se, contra Pontificū potentiam, muniret a-
 micorū præsidio, affinitatem iunxit cum Iacobo Arrago-
 nū rege, filia Constantia desponsa filio eius Petro, maxi-
 mo natu. Inde bellum exarsit funestum, & exitiale stirpi
 Sueuicæ. Nam Urbanus IV. qui Alexandro successerat, edi-
 to in Manfredum anathemate, attraxit Carolum Andega-
 uensem, Ludouici Galliarum regis fratrem, qui cum Manfre-
 do acie congressus, victoriam, illo cæso, cum regno vtro-
 que obtinuit. Profuit Carolo, ad victoriam, plurimū, cō-
 siliū, & opera Iohannis Rata, comitis Casertæ, qui, obla-
 tum coniugi, à Manfredo, adulterium, vlturus, ex castris
 Neapolitanis ad Gallos trāsfigerat. Ita sceleratè, sed astu-
 tē acquisita parricidiis regna, Manfredus, cum vita, amisit.
 Dimicatum est sexta die Februarij, anno millesimo, du-
 centesimo, sexagesimo quinto, in agro Beneuentano.
 Interea adoleuerat Cunradinus. Huic adducenti exer-
 citum insignem ex Germanis, ad repetēda à Carolo, auita
 regna, socio expeditionis Friderico, Austriæ duce, coniū-
 gunt sese, in itinere, Pisani, Senenses, & Genuenses. Acce-
 dentem ad urbem, honorificētissimè, cum Romana nobi-
 litate, excepit Henricus Castellæ regis filius, Senator vrbis
 Romæ. Accedunt ad eum & Conradus, Antiochiæ prin-
 ceps, frater, & Alfonsi Arragonum regis fratres. Conradus
 communicato consilio cum Cunradino, Siciliam adiit, &
 Saracenicis auxiliis, recepit vniuersa; Panormo, Messana
 & Syracusis exceptis. Cunradinus, Nucetia deditione po-
 titus,

titus mouet in Carolum; cui occurrens in Marfis, & conficiens acie, die vicesima secunda Augusti, anno millesimo, ducentesimo, sexagesimo octauo, vincitur, & capitur, cum Friderico Austriaco.

His ad se adductis, Carolus victor, non contentus gloria A
victoriae (quod magni, & generosi fuisset animi) superbe
insuper, atque contumeliose illudit. Mox etiā immani, &
flagitiosae scuitiae Pontificis Clementis quarti, qui, de ca-
ptiuis interrogatus, respondit: Vita Cunradini, mors Caro-
li: Mors Cunradini, vita Caroli. Huic ergo morem gerens,
& ministrum se praebens, vtrique, nouo, ac regio nomine B
indigno, crudelitatis, in orbe Christiano, exemplo; securi
vitam eripit; frustra Flandriae comite monente, genero-
sum victorem, decere moderationem, & clemētiam. Sed
vicit vox cruenta Pontificis, nec animus incensus, & ardēs C
regnandi libidine, post degustatas semel, prospero succe-
ssu, humanas carnes, rabie lupina efferatus, continere sese,
& ferre æmulum poterat, ἔτιως ἀμικτός ἐστὶ, καὶ θυμὸς αὐτοῦ
τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις. Imo, ne vitam, infami supplicio, e-
ripuisset sat esset, mortuo etiam insultatum est, epitaphio D
acerbo; quod tumulo inscriptum legitur:

*Asturis ungue Leo pullum rapiens Aquilinum,
Hic deplumauit, acephalumque dedit.*

Sic tandem, supplicio Cunradini, generosissimi adole- E
scentis, & innocentis, vetustissima, & nobilissima stirps da-
cum Sueviae, Imperioque, & rebus domi, forisque, pace, &
bello sapienter, & fortiter gestis, clarissima, artibus Pon-
tificum deleta est, cum imperasset annos centum, quin-
decim, regna Siculum, & Neapolitanum, tenuisset annos, F
septuaginta sex.

Defecerat paulò ante, familia veterum Austriae ducum, G
quorum, à comitibus Bambergensibus, originem deduxi-
mus, in Friderico Bellicoso, fratre Margarethæ, quæ Hen-
rico, filio Friderici Imperatoris, gemellos ediderat. Nam
qui, cum Cunradino, capite truncatus est, Austriae ducis
nomine, matre quidem Gertrude Austriaca, propter quā,
si vixisset, adiisset hæreditatem illarum terrarum, sed pa-
tre Hermanno, marchione Badensi, natus fuit. Supererat,
ex sanguine Sueuico, solus Conradus Antiochenus: sed &
hunc, Carolus, classe persequutus, in Siciliam, per Guido- H
nem comitem Montisfortis, cum viuum cepisset, defe-
ctione Siculorum proditum, atque desertum, suspendio,
oculis tamen prius erutis, affecit.

Vice-

Vicerunt fata Italiae, quam, cum bellis lacerari, ac vastari assidue, oporteret; ut dixi, una perire etiam necesse erat eos, qui inuoluebantur, quibuscunque implicarentur artibus, vel occasionibus; ut, cum in magno incendio, aut naufragio, multi una pereunt innocentes. Ideo nec Caroli diuturna fuit felicitas. Nam, quod Siculis natura inquietis, & seditiosis, Gallorum superbia, crudelitas, libido grauis esset; procures regni, duce Iohanne Prochyta, insulae Prochytae domino, viro callidissimo, quem cura contaminata, à Gallis, pudicitiae uxoris, & creptarum facultatum, exercebat, consiliis communicatis cum Nicolao quarto Pontifice, qui Carolo infensus erat, Iohanne Palaeologo Byzantino Imperatore, qui Francos nuper rursus Byzantio eiecerat, & Petro Arragonensi rege, Manfredi genero. Cum his ergo re communicata, conueniunt inter se, de excutiendo Imperio Gallorum, eadeque delendis praesidiis, & regno in Arragonios transferendo. Classem rex vterque, pecuniam etiam Byzantinus suppeditat. Res agitata totum biennium, sed instructa callidissime, atque occultata fuit mirifice, usque ad eum diem, quo Galli uniuersi, per totam Siciliam, passim, vno quasi momento, oppressi, & obtruncati, sauitiae iniustae, & procacis libidinis poenas dederunt, paucis exceptis, quos Spirlinga arx munitissima protexit, ac seruauit.

Fuit is dies tertius Calend. Aprilis, anno millesimo, ducentesimo, octogesimo secundo, Gallis ater, & funestus admodum; quorum, intra duarum horarum spacium, supra octo millia ceciderunt, sauitia gentis Siculae, nec grauidis sui generis, ac sanguinis, neque exectis, ex utero materno; infantibus, parcente; quos extractos, saxis allidere, voluptas fuit; ne quid Galliei sanguinis superesset. Caede confecta, Petrus Arragonius, qui ad Hipponé Aphricae, armata classe, euentum Siculae conspirationis praestolabatur, accersitus, insulam, deditione procerum, occupat.

Ad hunc modum excidit Sicilia Carolus; de qua, etsi deinceps, & litem nouo Regi, Pontifice disceptatore, & bellum mouit; & quarto anno, ab occupatione, Petrus decessit: defensam tamen Arragonij, retinuerunt; donec infelici, & calamitosa Caroli posteritate extincta, iidem inuitati, à Iohanna vidua, post longa bella, regnum Neapolitanum etiam obtinuerunt, Gallis à successione exclusis. Possessionem illorum regnorum, Ferdinandus Arragonius, decedens sine herede masculo, reliquit Carolo quinto Imperatori, nepo-

ti ex filia.

Sed ad Germaniam reuertor, in qua, cum ad Vlmā occubuiſſet Henricus, Turingiæ Landgrauius, Principes Electores, nihil remittentibus Pontificum odiis, erga Fridericum, detulerunt summam rerum ad VVilhelmum Hollandiæ comitem, anno Chriſti, milleſimo, ducentēſimo, quadrageſimo ſeptimo. Traditum huic eſt Imperium ſolenni ritu, & inauguratione, anno ſequentē, Aquisgrani, Cal. Nouembris, poſtquam eam urbem adegiffet ad dedicationem, quæ huc uſque in fide, & obedientia, erga Fridericum, perſtiterat, adiutus ab Ottone Brunſuicenſe præpotente, illo tempore, principe, & opulento; quem ſibi, ducta illius filia, adiunxerat.

Eundem, quarto ab electione anno, non prius tamen, quàm de morte Friderici fama percrebuiſſet, tradunt, ab Innocentio Pontifice, renunciatum eſſe Imperatorē Lugduni: ſed vix, uſque ad annum quinquageſimum quintū, rerum potitus, dum in Friſios, res nouas molientes, cum exercitu proficiſcitur, à diſpoſitis inſidiis circumuentus, & haſtis confoſſus eſt, circiter Calendas Februarias, nullis inſignibus rebus, publicè geſtis. Nam cum, de finibus, bello contendit cum vicinis Flandris, & Friſios petiit, rem egit priuatam. Patrem Florentem quartum habuit, è ſtirpe comitum Hollandiæ: quibus ex Aquitania productis, Carolus Caluus etiam Belgici partem attribuerat. Ex coniuge Eliſabetha, Florentem filium reliquit, in cuius filiis ſtirps antiqua defecit, ſuccedentibus Hannoniæ comitibus, uſque ad Ludouicum Bauarum.

Nulla admodum fuit eius authoritas, ut dubitem, an ſit Imperatoribus annumerandus, neque eā ſuſcepit Imperij curam, quam debuit. Ideo, cum aucta, diſſidiis domeſticis, ordinum inter ſe, & bellis inteſtinis, licentia ſclerū omnium, ac flagitiorum, videretur allatura eſſe exitium patriæ, niſi compelleretur, Principes ad Rhenū, coacti, querere remedia his malis: priuatis odiis poſitis, initoque fridere inter ſeſe, & cum potentioribus urbibus, atque comparato præſidio, publicæ paci, pluribus in locis accuratè eauerunt: quæ principum prouidentia, & vigilantia, concuſſam, ac languēfactam, affiduitate bellorum, Germaniā, & motibus nouis obiectam, ex nonnullarum familiarum interitu, quarum regiones, poſſeſſorē carebant, ac rectore, utcunq; tunc egreſſus, ac ſulciuit, ne penitus euerteretur, etſi hæc coniunctio non fuit diuturna.

Proſuit

Profuit verò exemplū posteritati. Similibus enim consiliis, deinceps etiam sæpe, malis publicis, obuiam itum, & multorum audaciam, ac molitiones repressas esse, constat. Neque aliter seruari res communes possunt, publicis periculis augescētibus. Nec magno principe dignius est quicquam, quàm priuatarum iniuriarum obliuisci, vt publicæ propulsentur, quibus dignitas, & authoritas Imperij, & ordinum, à domesticis, vel externis conuellitur. Audacia enim, impunitate confirmata, velut contagio, serpit, & quouis veneno citius prehēdit, & occupat hominum animos; vbi, si radices egerit, excindi, nisi ferro, non potest; id verò perfici, nisi cum periculo, & difficultate magna nequit.

Vvilhelmo cæso, rursus in partes discessit Germania, principibus dissidentibus de successore, & aliis alios deposcentibus, aut recusantibus, odio, vel fauore. Nonnulli enim, veteribus innixi legibus, alicui ex Germanis Imperium commendandū; alij exteros consuerūt accersendos esse, contra leges, nouo quidem exemplo, sed argumento necessaria & potētia, ad turbatas, orbe Christiano, res sedandas, & fluctuantem odiis, ac bellis, Italiam pacandam.

Longi fuerunt hi deliberationum conflictus, sed vicit sententia illorum, qui peregrinos expetebant; cūque & de his discordarent suffragia, alij enim ad Richardū Cornubiæ comitem, Iohannis Anglorum regis filium; alij ad Alphonsum Castellæ regem, Hispanum, suffragia inflectebant: & visus est vterque, non tantum magna contentione, ambire Imperium; sed multò id auro, velut licitare, tanquam empturus: propterea diuersis sententiis, adeptus est nomen Augusti vterque, eodem anno, qui fuit annus Christi, millesimus, ducentessimus, quinquagesimus septimus, sed conditione dispari. Richardus enim præsens, mox Imperium à Moguntino, Colonienſe, & Palatino, quorum suffragia emerat, accepit. In eo sese confirmaturus, vi potius, quàm beneuolentia, dissoluto fœdere principum, ac perturbata pace publica, hostiliter, atque crudeliter persequutus eos, qui à cæteris, in electione, dissenserant; direptionibus, atque incendiis, magna damna dedit. Sed vt violentum nullum est diuturnum, ita citò exhaustus pecunia, quam largitionibus immoderatis, in emptionem suffragiorum profuderat, ac tandem a suis etiam spretus, ac derelictus, desperatione, rediit in Angliam, ad Henricum fratrem, bella cum subditis gerentem, vbi in obsidione oppidi cuiusdam, telo traiectus, oppetiit.

Alphonfus aberat. Ad hunc, Gallia regis consensu, Biturigibus, euentum consulationum Germanicarum expectantem, legatos misit factio aduersa, qui in Germaniam illum adducerent: sed dum cunctatur, philosophica quadam, seu moderatione, seu potius timiditate; reformidans discordias, quibus flagrabant Germania, & Italia, Imperium foris, regnum domi amittit, deiectus de spe consequendi Imperium, nouis Principum consiliis, paterno regno domi exutus à filio Sanctio.

Hæc illustria exempla, vt multa alia, euentu ostendunt, nec felicia esse Imperia, quæ appetuntur, aut rapiuntur sine mandato Dei, & sine vocatione legitima, nec vllas ad Imperia vocationes, ortas ab odiis, & ambitione Pontificum, legitimas esse. Non fuit enim, aut gubernatio illorum salutaris, aut stabile Imperium, aut florens, & diuturna posteritas, quos artes Pontificum euexerunt, siue corruptis, aut impeditis deliberationibus legitimis, siue depulsis veris hæredibus.

Reuersus Hispalim Alphonfus, mœrore contabuit; beatus, si & regno splendido, & amplissima laude illustratarum disciplinarum mathematicarum, ac doctrinæ medicæ, de qua cum Friderico Imperatore certauit; magna pecuniæ vi, in instaurationem earum artium, insumpta: si ergo illa laude contentus, non affectasset Imperium alienum, irrita, & perniciofa sibi cupiditate. Debet huic tamen grata posteritas, quantum, ante restitutos Græcos codices, in hac postrema mundi senectâ, habuit Occidens, de mathesi ac præcipuè de anni ratione, & syderum motibus. Has artes enim ferè extinctas, reuocauit in lucem, conductis, & instructis, magno sumtu, artificibus, cum videret rem tantam perfici non posse, nisi & multi coniungerent operas, & à Republica sumtibus iuuarentur. Scribunt eum, in barbaricas interpretationes, quæ tunc editæ sunt, & in constructionem canonum, qui Alphonsi nomine celebrantur, & vsurpantur, quadraginta millia aureorum contulisse.

Et si itaque neuter externorum principum, præter inane nomen Imperij, obtinuit quidquam: tamen, quod odia, ex recenti dissentione, recrudiissent, alter illorum etiâ, violento conatu, vix restitute aliquantulum paci publicæ graue vulnus inflixisset, multum vbiq; turbarum extitit, & confusionum, quas, ex familiarum quarundâ interitu, nata inter principes certamina, de iure successionis, in desertas regiones, vehementer auxerunt. Consuetudine antiqua, feuda

feuda masculina, hæredibus masculis, deficientibus, redibant ad Imperatorem; qui, re deliberata, tribuebat ea, quibus videbatur; sed fere, aut præclare meritis, aut iis qui necessitudine aliqua, defunctos attingerent. Interdum his suos præferebant, vt ostêdunt exempla ducatuû Sueuiæ, Bauariæ, Saxonię. Interdum à subditis, defunctorum generi accersebatur, vel affines, si tamen consensus accessisset, & approbatio authoritatis publicæ. Hæc res cum sæpe certamina peperisset periculosa, vt præciderentur, Fridericus

A Imperator, paulo ante, iura feudorum describi legibus, & referri inter decreta Imperatorû, codici inserta, curauit. Interciderant autem, hoc ipso tempore, tres potentissimæ, ac peruenstæ familiæ ducum Sueuiæ, & Austriæ, & Lādgrauiorum Turingiæ. Has terras, & hæc inter ordines Imperij loca, atque axiomata, appetebant multi, & alij alio iuris prætextu asseriebant, & occupare tentabant vi, & armis, sed authoritate priuata, cum Imperatorem nullum Germania agnosceret.

Austriæ hæreditatem, mortuo Friderico bellicoso, qui

D decima quinta die Iunij, anno millesimo, ducentesimo, quadragesimo sexto decessit, aditurus fuisset Fridericorum alter, vel Friderici Imperatoris nepos, vel Hermannii Badensis filius, Cunradini socius, si vixissent. Præmatura his morte sublatis, inferiorem Austriam Vngari, superiorem Bauari inuaserunt. Subditi cædium, & rapinarum tædio capti decreuerunt accersere ad ducatum Austriæ, vel Henricum marchionem Misnię, maritum Constantiæ, quę soror erat vltimi Friderici, vel si, principatum recusaret ille, alterutrum ex filiis duobus, Theodoricum, vel Albertum. Missi sunt legati adductum nouum principem. Id,

E quum animaduertisset VVenceslaus, Boëmiae rex, Ottocari filio despondit Margaretam viduam, quæ Henrico Imperatoris Friderici filio gemellos pepererat. Ex hoc conjugio Ottocarus nactus iuris prætextum; mox tertius

F in Austriam irrupit, contra Vngaros, & Bauaros, intercluso Misnensibus omni ad eam accessu.

Etsi autem Ottocarus, post longa bella vix tandem Vngaris, magno prælio deuictis, quæ illi occuparant, eripuit non retinuit tamen acquisita, paulò post à Rodolpho Imperatore inde rursus eiectus, decreto Senatus Imperij, propter insolentem contumaciam, & inita contra Imperium fœdera cum Vngaris. In quo bello, cum ille tandem occubisset, Rodolphus Austriam bello captam, tradidit filio

H

Alberto, anno Christi millesimo, ducentesimo, octogesimo secundo. Hanc posteritas eius possedit, huc usque euecta ad summa maximarum opum, ac dignitatum fastigia, excellentia sapientiae, fortitudine, & splendore rerum gestarum, auctaque accessionibus regnorum, & ditionibus amplissimarum gentium, ac perenni cumulata gloria. A

Comitatus prouincialis Turingiae quando, & quibus coeperit occasionibus, & à quo sit constitutus, quive stirpi originem dederit, quæ in viuis esse desit, cum Henrico Landgrauio; qui ad Vlmam, ex ictu teli concidit, & cum B Conrado frater illius, atque horum ex Ludouico Sæcto, & matre Elisabetha, nepote Hermanno, quem annum ingressum decimum octauum, magno cum plâctu subditorum, improba anus veneno sustulit. Vnde caussa funestorum bellorum extitit, vt de hac etiam anu verus sit versus: C

Γραῦς ἀνασκήρτησασα φολὴν κονίοντον ἐξέρπει.

De his ergo supra dictum est,

Turingos, non dubito, eandem esse cum Thyrigetis gentem; qui, Romanis tēporibus, ad Istrū, & Tyram fluuiū sederunt, vnde nomen est. Partem illorū, sociis Herulis, qui D Rugiani sunt, Odoacro duce, in Italiam descendisse, ac sedes ibi fixisse, post Attilam: partem verò in occidentem, & septentrionem profectos esse, constat, iisdem Herulis sociis, vt de Gottis accepimus, regnōque excitato, in his, ad Salam fluuium, vallibus Herciniae, cum Frācis bella gessisse, donec Ermēfrido rege illorum deuicto, à Theodorico Franco, circiter annum quingētesimum, vicesimum quartum, venerunt in potestatem Francorum. E

Sed cum Franci, ab his, bellum in Saxones transtulissent qui proximi erant, sæpe deinceps, cum fortuna, mutarunt F animos, in bellis nunc hos nunc illos sequuti, donec constituto Imperio occidentis, Imperatores, prouincias inter principes diuiserūt, initio vt præfecturas, deinde attributa etiam proprietate, sub conditione, & iure feudorum, in præmia, & compensationem laborum, quos, pro salute publica, subiissent. Tunc ergo partē Turingiæ cōsecutus est G à Conrado primo, agnatus illius Ludouicus. Nepotem eius Lotharius Saxo, dignitate, & opibus amplificatum, creauit comitem prouincialē. Huius posteritas desit in his, quos dixi, circiter annum milesimum, ducentesimum, quadragēsimum septimum. H

Ab horum morte, de iure successionis, contendebant Henricus marchio Misniae, & Henricus Iohannis, Brabantiae

A
 B
 C
 tix ducis filius. Vterque matrem allegabat; ille Iuttam, so-
 rorem trium Principum, quos recensui; hic Sophiam fi-
 liam tertij fratris Ludouici sancti, & Elisabethæ. Vterque
 nitebatur studiis, fauore, & auxiliis subditorum, sed diuer-
 forum. Coniunctæ tunc adhuc erant Turingia, & Hassia.
 Henrico marchioni ergo adhærebāt vicini Turingi, Isen-
 nacum vsque; Brabantinum fouebāt Hessi. A disceptatio-
 ne, ad arma deuētum, & varia fortuna dimicatum est ali-
 quoties; Alberto Brunsvicensium duce, Brabantinum ad-
 iuuante. Hunc cū, anno belli nono, Rodolphus Varila,
 Turingiæ Pincerna, vir acer, & strenuus, cuius, in eo bello,
 fides, & virtus fuit præcipua, subito oppressum, cepisset,
 bellum solutum est, Alberto sese, cessione octo arcium,
 ad VVerram redimente; quæ Brabantino adiectæ fuerūt,
 vt contentus Hassia, vsque ad definitos limites, abstineret
 ab Isennaco, & Thuringia vniuersa.

D
 E
 Transactionem hanc, cū ratam haberet deinceps Im-
 perator Rodolphus, Principes, amicitia initia à fœderibus,
 viciniae iura, arctioribus etiam, maioris necessitudinis, vin-
 culis sanxerunt; vt qui priores decessissent, alteros hære-
 des suarum ditionum relinquerēt. De nobilitate antiqui
 stemmatis marchionum Misniæ, è quibus Henricus pro-
 diit, supra monui. In Henrico ipso, tanta fuit excellentia
 virtutis, ac sapientiæ; tanta animi magnitudo, vt cogno-
 mentum Illustris, ob res gestas, κατ' ἐξοχήν, & Munifici, ob
 liberalitatem, meruerit; & apud Fridericū Imperatorem
 plurimū valuerit gratia, & autoritate.

F
 G
 Brabantiae ducum origo est à comitibus Louaniæ, qui
 antiquitus simul Lotharingiam tenuerunt. Sed ab his, de-
 uoluta est Lotharingia, in comites Bilioneos, inter quos
 claruit Godefridus Hierosolymitanus. Ex his, orta est
 stirps ducum Lotharingiæ, & regum Portugalliæ. Land-
 grauios Hassiæ, propagarunt duces Brabantiae, ex Loua-
 niensi origine. Auus Henrici, primus ducis nomen vsur-
 pauit. Ab hoc Henrico, Sophiæ filio, tanquam stemmatis
 authore, recensetur aliqua series.

H
 Iuliaci principibus, nostro tempore, quorum potentia
 ducatus tres insignes complexa est, originem dedit anti-
 quum stemma comitum de Altena, seu Marca, conditore
 Adolpho, temporibus Henrici Aucupis. Hi deinceps po-
 titi comitatu Cliuensi, prosapia veterū comitum extincta,
 promotique in ducum ordinem, coniugiis reliqua acqui-
 suerunt, Iuliaci ducibus morte absumentis.

Ampli, & opulenti ducatus Sueuiæ partem magnam, cū dignitatis, ac tituli iure, post miserabile Cunradini supplicium, Rudolphus vendicauit suis, vñtata potentum cupiditate: ἡ πλεονεξία γὰρ σύμφυτόν ἐστι νόσημα πάσαις ταῖς δυναστείαις, secundum Plutarchum. Reliqua cesserūt vicinis, consensu Imperatoris, vt ducibus Deccēsis, ex stemmate ducum Zaringiæ, comitibus VVirtebergenſibus, ac nonnullis aliis, quorum aliqui iura sanguinis, aliqui alias causas prætexuerunt. Insignia tamen, cum parte non cōtemnenda, obtigerunt Henrico Dapifero VValpurgensi, cuius fidei, Cunradinus, iam securi feriendus, annulum commiserat. Facilior in his concedendis, & benignior eò fuit Rodolphus, vt offensuram multorū animos, immodicæ cupiditatis suspiciōē, specie aliqua munificentia dilueret; quæ, si traxisset ad se, suosque, vniuersa, vebemēter grauatura illum, ab humili sorte, ad summa celeriter sublatum, prosperrimo afflatu blandē, prouidentia diuina, aridentis, atque indulgentis fortunæ; vel oppressura etiam fuisset.

Quòd ergo beneuolentia principū, sibi præcipuè opus fore, intelligeret, cū viribus destitueretur, multos beneficiis, beneficentia vsus non inopportuna, ex alieno, non nullos affinitatibus sibi adiunxit.

Finem, circiter hæc tempora, suū habuit, gens Andechſia, deriuata à Ratholdo, Arnolphi Imperatoris filio. Hæc tenuit, in Germania, planiciem in Vindeliciſ, subditā Alpibus, & agri Norici magnam partem, porrectā in Nariscos veteres, per montes Sudetes, qua hi Boēmiam à Turingia determinant; Voilandia ea nomen habet, quod à præfectis Imperatorum, vt opinor, quemadmodum olim Romanorū præfecturæ, sit administrata, non ex propriis, αὐτονομίαν enim præfecturæ non habuerūt, sed communibus legibus. Præter hæc, & Bauariæ eam oram possedit, quæ Noricos limites attingit: intra Alpes verò, vallem Oeni superiorem, & huic finitimos Athesinos, & Tyrolēses. Et ad Dalmatiam, atque Croatiam, ducatum Meraniæ, cū vicina Istria. Vnde dignitatem ducum Meraniæ, & marchionum Istriæ, quæ limes fuit Imperij vtriusque, Orientalis, & Occidentalis, postremis seculis, acquisiuit.

Antiqua, & præpotens gens, sanguine quidem, Francica, patria verò Bauarica, vt quæ, à morte Arnolphi, primas in Bauaria sedes habuit. Vltimum ex ea gente, Ottonem nomine, tradunt interfectum esse, in arce Plassemburgensi,

pro-

propter violatam pudicitiam coniugis cuiusdam viri nobilis, cuius nomen fuit Hagerus, anno Christi, millesimo, ducentesimo, duodequingagesimo. Eo sublato, opes vniuersas diripuerunt vicini. Istriam inuaserunt Veneti. De ducatu Meraniæ, bello decertarunt iidem, cum Bela Pannoniæ rege. Bauari subditi Alpibus, & Bauariæ limitibus inclusa. Menardus Goriciæ comes, quæ ad Athesin, & Oenum adiacent, occuparunt.

Quæ in agro Norico, ad Nariscos veteres pertinuerunt, ea inter se sunt partiti Episcopi Bambergensis, & Virceburgensis, comes Turingiæ, ad ostium Orilæ, cui filia Ottonis nupta fuit, & Fridericus comes in Zollern, cuius filius Albertus deinceps ea etiam, quæ comiti ad ostium Orilæ obuenerant, ex diuisione, ducta eius vidua in vxorē, prioribus adiecit.

Fridericus comes in Zollern, obtinuit à Rodolpho munus, & dignitatem Burggrauiorum Noribergensium; & ut hæc deinceps, iure hæreditario, transfret in posteros, impetrauit. Anteq̃ Fridericum enim, designabantur Burggrauij, iudicio, & arbitrio Imperatorum.

Munus eorum erat, ut essent ceu custodes pacis publicæ, constituerent, & gubernarent iudicia publica, & omnem vniuersim exercerent potestatem politicam, loco Imperatorum, & eorundem authoritate, in certis, ac destinatis terris, & regionibus, quæ attributa erant Ecclesiæ, & Episcopis concessione, & beneficio Imperatorum. Episcopis enim, quibus sola rerum sacrarum administratio, & Ecclesiasticæ disciplinæ procuratio incumberebat, quæ verbo peragitur, & his commendata est diuinitus, aut occupari sollicitudine curandarum, & conficiendarum opum, aut versari, & conspici in foro, aut ius gladij vsurpare, nefas erat.

Hinc diuersorum, & plurium Burggrauiorū extitit origo, quibus hoc nomen inditum est, quod, ceu ex ordinaria sede, quæ Imperatoris arx erat, ius dicerent. Misnēsem huic oræ Germaniæ, seu Henricus Auceps, seu Otto primus, imposuit, cum conditus est Episcopatus, & à Sorabis hæc terræ receptæ, paruerunt Imperio.

Magdeburgensem constituit Otto primus, ut præesset iudiciis publicis, & gubernationi publicæ, loco Imperatoris, in his terris, & in hoc Episcopatu, ac cæteris huic coniunctis. Primus hoc munus gessisse traditur, ordinatione Ottonis, Gero marchio Lufaciæ, cuius memoriam conser-

uat monumentum Cœnobij Gerenrodensis. Hūc sequuti, memorantur hoc ordine aliqui; Hermannus, dux Saxonix, Lotharius comes de VValdek, Fridericus Lotharij filius, Conradus eiusdem nepos, Manfredus Conradi veterinus frater. Hoc, in prœlio Henrici quinti, ad Vvelphonis A filuulam cæso, dignitatem consecutus est Dittericus comes Phocensis, cuius filiam cum duxisset Vdo, marchio Bradeburgensis, occupato Burggraviatu, successorē reliquit Henricum filiū. Eo fato functo, Lotharius Saxo, idem munus commendauit Burchardo, è familia dominorum de B Querfort, à quibus est origo comitum Mansfeldensium. Post hūc, reperiuntur, in ea dignitate fuisse constituti, domini de Schrapela, à quibus, authoritate Rodolphi Imperatoris, translata est in duces Saxonix Electores.

Vetera Burggrauiorum iura, multis in locis, paulatim C fregerunt Episcopi, cum impatientia alieni Imperij, potestatem politicæ gubernationis rapuerunt, vsq; occasionibus superstitionis, qua fascinata tenebantur mentes omnium ordinum.

Postea Episcoporum exemplo, idem fecerūt alij, donec D attenuatis publicis Imperij viribus, opibus, & possessionibus, parem comitibus Palatinis, & Burggrauis, in suis ditionibus, singuli principes, & Episcopi, consensu Imperatorum, potestatem vsurpare cœperunt; quæ tamē *ἀνωτέρας* non est, sed vni subiecta est iudicio publico, quod, E simili Amphictyonum consessui, in Græcia, nunc celebratur, & exercetur destinato in loco, omni tēpore, cum ante annos non ita multos, sequeretur curiam Imperatorū, & certis tantum pateret anni temporibus.

Et si enim, cōstitutione Caroli quarti, Principum Electo- F rum iudicia sunt *ἀνωτέρας*, à quibus prouocatio nō cōceditur, eò quod æquales censentur, authoritate, & potestate, præfectis prætorij, cæteris tamen hanc eripuit, consuetudine longi temporis, introductus cōtrarius vsus, vno G excepto Electore Saxonix, qui, quod in vestigia successit præfecti prætorij, antiquum muneris huius ius, & lege Carolina renouatum, conseruauit, & præscriptione confirmauit, ne scilicet liceret à iudicio, & sententia ipsius, subditis discedere.

Ne verò cuiquam deesset copia iuris, data opera est ab H Electoribus Saxonix, vt forma iudiciorum publicorum, in his terris, congrueret cum veteribus legibus, & à sententia horum, concederetur prouocatio, cum ad necessarias, atque

atque iteratas etiam, si sit opus, recognitiones, declarationesque negotiorum, tum ad principis ipsius iudicium, ac definitionem, quæ tertia, & vltima est: vltra quam, ne leges Imperatorum quidem, aliam permittunt. Quod ergo iustissima esset, & legibus maximè consentanea hæc iudiciorum forma, non approbata tantum ab Imperatore Ferdinando nuper, sed & stabilita fuit, atque munita auctoritate publica, ne tentare subditis prouocationem ad aliena iudicialiæat. Burggrauis antiquiores sunt Pfaltzgrauis, quos Latine Palatii, seu Palatinos comites, & Marggrauis, quos limitum præsides, & marchiones nominamus. Hos officia ita distinxisse ratiocinor.

Marchiones, seu præsides limitanei, assidue ad Imperij limites excubabant in armis, cumque finium curam agerent, quos & munire præsidio perpetuo, & proferre, non contrahere, maioribus curæ erat, simul populis, quos armis defendebant aduersus vicinos hostes, iura dabant.

Comites Palatini, ius dicebant bello partis, pacatisque prouinciis, vel Romano veteri more, vel Francorum constitutione: Burggrauis, iis terris fere, quæ, donatione Imperatorum, accesserant Ecclesiæ. Quos enim Grauios, veteri Germanico nomine, vocamus, olim iudices fuisse, armatos publica auctoritate, & potestate, ab Imperatoribus, non est dubium. Nec, ut conicio, fuerant Burggrauis, ante Saxonum Imperium. Antiquata sunt autem hæc iudicia, cum Episcoporum, & Principum potentia creuit, Imperatorum decreuit, labefactata scilicet Pontificum, & Episcoporum conspiratione, & Imperij direptione, ac redacta sunt ad vnum summum iudicium, de quo dixi.

Nunc ad Burggrauis Noribergenses reuertor. Legebantur hi, ex iis seu comitibus, seu nobilibus, qui in agro Norico circum urbem, vel in ipsa habitabant vrbe, quæ, post deuastationem, in bello Henricorum factam, utcumque sese recollegerat. Multæ enim illustres, & nobiles familiæ, post instaurationem in ea vrbe, perpeffarum cladum memoria, & impendentium metu, cum perpetuis bellisciui-libus arderet Germania, confederant. Multæ cum Imperatoribus immigrarant, qui crebro ibi, & multum esse, consueuerant.

Sed Burggrauiorum non ita frequenter meminerunt historia, ante Fridericum Barbarossam. Sub Rodolpho, celebratur Henricus Burggrauis, sine mentione tamè stëmatis. Huius filia, nupta fuit Adolpho, comiti Nassaensi, cu

ius maiores, sua, in vrbe Norica, domicilia habuerunt, & extra urbem tenuerunt Suabachium, Cadelsburgum, & nonnulla alia oppida. Huic ergo nupta, peperit Adolphum Nassaensem Imperatorem.

Post Henricum, & Rodolphus munus Burggrauij comēdauit Friderico comiti in Zollern, qui Henrico, in præfectura, & possessione ditionis, successit, auctus recēti hæreditate, ex ducum Meraniæ facultatibus, ac ditionibus. Antiquissimis hic, & clarissimis in Sueuia maioribus ortus, Guelphis scilicet, posteritatem condidit, quæ familiā ditionibus amplissimis locupletatam, claritate nominis etiā, & virtutis, ac rerum gestarum magnitudine, extulit ad fastigium septemuiratus, Sigismundo imperante.

Originem familiæ alij aliam faciunt. Aliqui Romanam esse statuunt, & authorem celebrant Petrum Columnam præpotentem, sed incertæ originis, in vrbe Roma ciuem; qui, imperante Henrico quinto, impulsu Ricardi comitis Campani, aduersatus electioni Pascalis secundi, occupauit Cauas, agri Prænestini oppidum, quod pōtificiæ ditionis erat, cū belli socij, Ptolemæus Sublaquensis, Albani; Stephanus Corsus, Basilicā Sanct. Pauli inuasisset. Huic, vt referunt, cū Pascalis, receptis Cauis, vicissim Colūnam, & Zagarollam, paternæ hereditatis castella, abstulisset; etsi deprecanti culpam ignouit, erepta tamen, non restituit: quorum recuperādorū gratia, quod noua subinde bella moliretur, Pontifex tota illum Italia expulit, vnā cū alijs familijs. Ex ea fuga, Petrum perhibent ad Henricum quintum, in Germaniam, sese recepisse, atque impetratis oppidis aliquot, & portorijs in Sueuia, arcem extruxisse, quā, à castello patrio, nominari Zagarollam, quæ sit deinceps, exigua deprauatione, vocata Zollern. Columnios verò, qui nunc, inter Romanos, clari habentur, nomen quidem à Columna, castello, quod obtinuerūt, similiter adeptos, sed ex alia recentiore, nō hac vetere familia, prouenisse: qui, si authorem generis iactitāt, Ottonem quendā magnum militem, ante annos quingētos, vt Volaterranus annotauit, antecessit hæc posterior stirps, priorem, annis centum. Hæc inter se non congruunt.

Etsi autem coniectura de Zagarolla castello, concinna est, tamen cū nullis nitatur alijs certioribus historiarum argumentis, minimè illam amplector.

Me gentis insignia, & aliæ veritati historicæ propiores coniecturæ, mouent, vt penè indubitato credam, descendere

dere familiam, vera propagatione, ex antiquissimorum Guelphorum stirpe, quos origine quidem Bauaros, Ludouico tamen, Lotharii filio, imperante, obtinuisse primas in Sueuia sedes, diximus: propterea quod is Ethiconis Guelphi filiam uxorem habuit. Et solos hos, ex vetustissima, ac nobilissima Guelphorū mascula stirpe, reliquos esse, sentio. Facile autem assentior illis, qui è conuerso, ex his Columnios Romanos deducunt, cum certissimum sit, plurimas nobiles familias in Italiam, bellorū occasione, & gubernationis causa, ab Imperatoribus tractas, atque collocatas esse. Et fortasse, ex hac ipsa veteri stirpe Guelphorum, fuit Petrus Columna, & simili occasione donatus possessionibus in Italia. & iure ciuitatis, ab Imperatore nomen, cum fortuna, & euentu, mutauit; ac, quod adhereret Henrico, contra Pontificem, pulsus, rediit ad auitas sedes, condita arce, illi, quam in Italia tenuerat, *ὀχυρόμας*.

Desierat tunc etiam in viuis esse stemma ducum Zaringie, Bertholdo ultimo vita functo, qui exemptus est rebus humanis eo anno, quo Rodolphum Imperatorem in lucem editum esse, memorant; scilicet anno millesimo, ducentesimo, decimo octauo. Huius in Brisgoia possessiones, Friburgi, & Neuburgi comites, ceu hereditatem, matrimonij iure debitam ipsis, inter se diuiserunt, cum patre Bertholdo apud Burgundos exulante, eo enim, pulsus à Friderico, profugerat, hi filios eius Burchardum, & Adrianū veneno sustulisset. Vetustatis familiæ supra meminimus.

Origo fuit à comitibus Brisgoiæ, inter quos Bertholdus, quem tertium numerant, obtinuit ab Henrico tertio, & nuptias filiæ, & dotis loco, ducatum Sueuiæ, post obitum Ottonis, cognominati de Schvveinfurt. Sed patre mortuo, filius Henricus quartus, sororē Rodolpho comiti Reinfel densi tradidit, cum ducatu, facta Bertholdo spe, de Carinthianorū, seu Carinthiæ ducatu; de quo, cum etiam excidisset pene toto, quod eum Imperator cuidam suo agnato attribuit, dignitatem tamen, & nomen ducis retinuit, atque vsurpauit, atque ab arce Zaringen, quam in Brisgoia exædificauit, dux Zaringiæ vocatus est, quod nomen, à Charitinis veteribus, factum dicerem, nisi veriore originem, propinqua vallis Zeringen, ostenderet.

Tot confusiones, & mutationes tam insignes, ac multæ, ut præteream obscuriores, inciderunt simul in interregni tempus, cum alioquin, ob funestas dissidiorum furias, pene nullus esset vsquam angulus tranquillus. Causæ in con-

specu sunt, consideranti historias, quas, vt nihil dicam de fatalibus causis, & de peccatis singulorum, refero in contemptum necessariae authoritatis Imperatorum, à Principibus, in gratiam Pontificum, petulanter proiectæ, atque conculcatæ. Hinc licentia creuit, quæ grata est impatientibus legum, ac disciplinæ. Certum est autem, Deum adesse iustis Imperiis, & legitimo Magistratui, & seditiosos tandem deleri, iusto Dei iudicio, vel laniena mutua, vel bellis legitimis, sicut accidit hostibus Henrici quarti.

Interregni tempus, qui Guilielmum Hollandum excludunt, Imperatorem numero, nouendecim: qui admittunt, septemdecim annis definiunt.

DE REGIBVS HISPANICIS.

DE Arrogonia, seu Tarraconense stirpe, cuius supra meminimus, in historia Sicula, quam origine Gotticam esse, tradunt, res sic se habet. Mauri attracti à Iuliano Cantabrie comite, cuius filius Rodericus, Gottorū rex, stuprū obtulerat, Muza, Miramolini regis duce, omnē Hispaniā, Cantabris, & Asturibus exceptis, subegerunt: anno Christi septingentesimo, septimo decimo. Duces Maurorum, regionem inter se partiti, plurimos procrearunt regulos. Sed Gottorum reliquiae (Nam circiter septingenta millia hominum, in eo bello, caesa scribuntur) reliquiae ergo horū intra Asturum, Cantabrie, & Galliciae scopulos compulsi, ægrè sese conseruarunt; donec Alphonsus, Petri Cantabrigi ducis filius, quem primum nominant, è gente Gottica, nonnullas regni Nauarrae, & Lusitaniae vrbes, eiecto Maurorum praesidio, recepit, seq; paulatim confirmauit. Quod Arriana, & Saracenica deliria extirpauit, cognomētū meruit Catholici. Cōdidit hic primum, à receptis aliquot terris, stirpē regum Cantabrie, Castellae, & Legionis, quibus ad recuperandas Hispanias, aditū deinceps patefecerunt, arma Francica; quæ, continentibus aliquot annorū bellis, magnos exercitus Maurorum deleuerunt. Hac stirpe, cū Varamundo tertio, extincta, circiter annum millesimum, vicesimum quintum, regna occuparunt Arragonij.

Arragonij suæ stirpis cōditorem iactitāt Ennicum Gottum; qui, circiter annum Christi, noningentesimū duodecimum, ex Pyrenæis montibus, Mauros in Tarraconensem Hispaniam, & Celtiberiam reuersos, multis præliis profligauit, ac depulit. At nepos Ennici, Sancius maior, cum filio Ferdi-

Ferdinandoq, potitus regno Legionis, & Castellæ, Mauro inde vniuersos expulit, ac regna filiis, & nepotibus partitus, Ferdinando Legionis, & Castellæ regna, quæ, propter coniugem ei debebantur, Garciz Nauarræ, Sancio nepoti,

A Arragoniæ regnum attribuit.

Ab his, tres distinctæ prodierūt familiæ, regnum Castellæ, Arragoniæ, & Nauarræ, quarum illum, nulla mascula sobole relictâ, clausit Alphonsus sextus, qui Vrracam filiâ despondit Reimundo Berengario, Tolosæ comiti: Tyresiam alteram, Henrico Lotharingiæ comiti, addita, dotis loco, Galliciæ parte, quæ hodie Portugallia est. A Raimundo Tolosano postremam stirpem regum Castellæ, per Alphonsum filium; ab Henrico, regum Lusitaniæ propagatâ esse accepimus. Henricus is nepos fuit, ex Guilielmo fratre, Godefridi Bilionei, regis Hierosolymitani.

Arragoniam stirpem finiit Reimiris, frater Alphonsi septimi, è monasterio ad regnum euocatus. Filiæ Petronellæ nuptiis potitus Reimundus Berengarius, Barchinonæ comes, filium Alphonsum ex ea sustulit, qui regnum Arragoniæ adeptus, in ea quoque nouam regum stirpem condidit. Ar nepos Alphonsi, Petrus, Siciliæ regnum Arragonico coniunxit, illo armis, propter Constantiâ coniugem, Manfredi filiam, vendicato. Garciz non longa fuit posteritas in Regno Nauarræ: quare illud crebrò mutatis fortunæ vicibus, nunc Hispanos, nunc Gallos dominos accepit.

Barchinonensium posteritas, Arragonias opes possedit, & rexit, ad Martinum vltimum vsque; quo è viuis sublato, anno Christi, millesimo, quadringentesimo nono, ius regni vendicauit Ferdinandus, Iohannis primi, Castellæ regis filius, propter matrem Leonoram, Petri Arragonij filiam. Ita regno vtroque, sub Castellæ reges redactio, hæc rursus familia scissa est in Arragonios, & Castellanos, Ferdinandi posteritate Arragonij: Henrici fratris sobole, alterius Castellæ regni ius, titulūque vsurpante.

Ex Arragoniis tandem, Ferdinandus quintus potitus nuptiis Elisabethæ, filiæ Iohannis secundi; quæ, post mortem Henrici fratris, hæres erat regni Castellani, rursus opes Castellanas, cum Arragoniis cōiunxit. Idem, patre adhuc viuo, è solo Arragonio in vxoris suæ dotale regnum transfessus, & Lusitanos, regnum inuadentes, aliquot præliis superatos, expulit, & tandem Maurorum, in Bethica, Imperium opulentum, ac florens, quod Granatense vocant, cōtinuis decem annis oppugnatum, euerit; pulsus Saracenis,

qui, id annos septingentos, octoginta tenuerunt. Ita vniuersæ Hispaniarum vires, Lusitanicis exceptis, sub Ferdinandum Arragonium, sed è stirpe Castellana, redactæ, cū filiæ Iohannæ nuptiis, tandem transierunt ad Philippum Austriacum, Maximiliani filium, Caroli quinti, & Ferdinandi Imperatorum, patrem; à quo, cū regnum Carolus excepisset, Siculum, & Neapolitanum regna, quæ maiores è stirpe vtraque Hispaniæ, sæpe coniugiis copulata, etiam vi, & armis, aduersus Andegauenses, defenderant, nobili victoria contra Gallos conseruauit, vt suo loco indicabitur.

Stirps Lotharingica Lusitaniæ regnum adhuc tenet.

Fuerunt in vtraque familia Castellana, & Arragonia, aliquot reges, & discipline militaris, ac victoriarum gloria, & sapientiæ, iustitiæ, ac doctrinæ laude celebres. Sed cæteris notiores sunt Alphōsus, Castellæ, & Legionis rex, & Ferdinandus quintus: illum restitutæ, atque ornatae discipline mathematicæ, atque oblatum Imperium: hunc excisa Maurorū regna, & recuperatæ Hispaniæ nobilitarunt.

DE IMPERIO ORIENTIS.

Captam a Francis urbem Constantinopolin, sequuta reliquiarum, in Imperio Orientali, tristis dilaceratio, hæc dissidia accendit, quæ pepererunt postremam, & summam, ad fatalem ruinam, inclinationem, patefacto multiplici aditu Turcis, ad Europam, velut per rimas fissæ, diuulsæque in partes Græciæ, & iisdem, si aditus ignorarent, precio conductis, atque adductis.

Pro Imperatore se gerebat Balduinus Flandriæ comes, qui tenebat urbē. Hinc promotis castris versus occasum, & Thraciæ urbibus partim vi expugnatis, partim in dedicationem acceptis, Adrianopolim obsidione cinxit.

Ex parte altera Bonifacius, marchio Montisferrati, potius Thessalonica, in sinu Thermaico, Pthiotidē, & Achaiā celeriter percurrit, atque subegit: tentata etiam, improuisa irruptione, Peloponneso: obtinuitque, vt Thessalonica, & vicinarum regionum rex declararetur.

Theodorus Lascaris, Alexij Imperatoris gener, in Asiam euaserat, coacta mediocri manu militū, Niceam occupauit. Vbi salutatus Imperator, contra Balduinum, fuisset è vestigio, in Europam traiecturus, aduersus Constantinopolin, nisi, id conantem, remorati fuissent Turci, quos deinceps magis impulit, & confirmauit socer eius Alexius, genero

nero inuidens Imperium, quod defendere ipse nequie-
rat. Hic, dum ad Achaia, & Peloponnesum oberrat, te-
merè, bis à Bonifacio marchione captus, ac spoliatus, vbi
generum salutatum esse Imperatorem cognouisset, se cō-
tulit ad Turcos, sed scelerata consilia euentum sortita
sunt infelicem. Turcis enim à Lascare superatis, gener, ca-
ptum eum, vita donauit.

Alexius Comnenus contractis opibus, quātas potuit, re-
lictāque Europa, nouum Imperium Trapezunti condidit,
complexus Cappadociam, & Colchidem. Ab hoc origo est
Imperatorum Trapezuntinorum, quibus, vt dicetur, ade-
mit regnum, Mahometes secundus, stirpe excisa.

Thessaliam inuasit Michaël Angelus, à quo, cū principa-
tum accepisset frater Theodorus, vir acer, & ad res nouas
moliendas exercitatus, atque instructus, ac magni Impe-
rij percupidus, Macedoniā etiam, cū Metropoli ipsa Thes-
salonica, & quæcūque, regio nomine, marchio Montisfer-
rati tenuerat, qui tunc aberat, subegit. Succedēs marchio-
ni, in nomen regium, petiuit inaugurationem à Bulgaro-
rū Episcopo. Nec contentus Macedonia, in Thraciam etiā,
& Bulgariam, populabundus erupit, vbi, vt ferè omnis ni-
mia cupiditas, non nisi, vel insigni aliqua clade, vel tragi-
co exitu, abrumpitur: ita Bulgarorū princeps, Scythicis au-
xiliis, Theodoro debellato, captōque, & ludibriis affecto,
immoderatam cupiditatem definiuit, & coërcuit excita-
te. Reliquit Theodorus successorem, Micaëlem Angelum,
nothū, fratris filium, qui Thessaliam, & Aetoliam retinuit,
Imperatoris beneficio, Despotæ, non regis nomine.

Sed aliquantò post, dilacerationes secutæ sunt maiores.
Nam & Thessalia, abiecto Imperio Angelorum, Palæolo-
gis cessit, Micaële Palæologo dominatum occupante; &
Achaia, Attica, Peloponnesus, Aetolia, Acarnania, arque E-
pirus peculiare acquisuerunt despotas; quos, vario bello-
rum, & seditionum euentu, sæpe mutarunt, præsertim in
Attica, Achaia, Peloponneso, quibus regionibus nunc Gre-
ci, mox Siculi, aut Itali, & ex Italis, aliās Neapolitani, aliās
Veneti, aliās Genuenses, aut Pisani, aut Florentini impera-
runt, prout cuique belli fortuna fauit. Sed nullorum diu-
turnum fuit Imperium.

Suis verò paruerūt despotis, vel regibus, Bulgari, Rascij,
& Seruij, qui nunc amici, aut cōfœderati, mox hostes Im-
peratoribus Constantinopolitanis, assiduis incursionibus,
Thraciam, & Macedoniam deuastarūt. Nec scio an Impe-

hij nomen confusiones hæ mereantur, vel an digladiationes ipsas inter se, diuersarum gentium, latrocinia potius vocem, quàm bella. Certè belli nec caussa iusta fuit, nec scelere caruerunt artes fraudulentæ, quibus certatum est. Non enim restitutio Imperij, & defensio, sed dilaceratio A quæ sita est: species ipsa verò latrocinij, & seditionibus similior, quàm bello fuit.

Pinxit utcūque laceram Byzantinæ Monarchiæ formam, quæ his initiis à Francorum dominatu, ex distractionibus pene infinitis, nata, paulatim magis, magisque degenerauit, donec, sub armis Turcicis, prorsus concidit. B

IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI, ex Francis.

C

Nunc ad Francos reuertor, à quibus Constantinopolis capta est, anno millesimo, ducentesimo primo. Eodem anno, hærenti ad Hadrianopolin Balduino Flādrici comiti, bellum intulerunt Bulgari, comparato ingenti exercitu, ex suis hominibus, & vicinis Scythijs, quos nunc Tartaros vocamus. Cum his, nouus Imperator, ad planitiem Orestiadis, infeliciter congressus, cæsusque, vitam, & victoriam amisit. Imperium suscepit Henticus frater, quem Bulgari, reuersi à direptione Macedoniæ, & à Grecis obsessis, in auxilium acciti, adegerunt ad obsidionem, pace facta, soluendam. Imperator itaque, ducta Bulgari principis filia, reduxit exercitum Constantinopolin, & urbem muniuit, relictoque ibi præsidio, Thessaliam, quæ Bonifacius marchio tenebat, adiit. Inde, cum illum regem creasset, reuersus Constantinopolin, decessit anno Imperij vndecimo, desponsata Iolanta filia Petro Antisiodorensi, propter quam ille Imperium, quasi iure hæreditario, adiit. Coronari à Pontifice Romano cum vellet, Romam profectus est. D

Interea Theodorus Lascares, qui Niceæ se Imperatorem fecerat, Epirum occuparat, & Dyrrachium, inde reditum ad urbem Imperatori interclusurus. Imperator, tètata frustra urbis oppugnatione, cum se obsidionem soluturum promississet, si, sub fide publica, discessum impetrasset tutum, Theodoro annuente, in nemorosa Thessaliæ loca delatus, incidit in insidias, & interceptus est. Theodorus, ad se adductum, per calumniam condemnauit, & toto biennio in tetro, squalidoque carcere fatigatum, ac pene enectum, tandem E

dem obtincauit.

A Pro eo, vidua Imperium administravit, vsque ad reditum ex Gallia filij Roberti, seu, vt alij putant, nepotis ex fratre. Hic, cum mari accessus non pateret ad urbem, iter per Pannoniam, & Mysiam intendit, longo circuitu. Imperium adeptus, Venetorum amicitiam tam impensè coluit, vt Pretorem eorum. Martinum Micaëlem in partem administrationis, & Imperij societatem admiserit.

B Sed non diu fuit superstes, morbo extinctus in Achaia, cum Roma, quò inaugurationis causa, profectus erat, domum reuerteretur.

C Filio Balduino, per ætatem, minimè idoneo ad Imperium, & Lascarinis, ac Comnenis, ex utroque Imperio Byzantino, ac Trapezuntino, instructis, intentisque ad omnes occasiones urbis recuperandæ, Veneti intelligentes periculum, vt alteros opprimerent, cum alteris societatem, & amicitiam iungendam esse, censuerunt. Suaserunt ergo, vt impuberi Imperatori daretur vxor Alexij Comneni filia, & has sese nuptias cōfecturos, receperūt. Sed proceres Francici metuentes mutationem gubernationis, ab affinitate Græca, repudiato hoc consilio, suggestu Pontificis Gregorij, adiunxerunt ei Iohannē Brennum, regem Hierosolymitanum, conciliatis inter Imperatorem, & Martham eius filiam, nuptiis, cuius sororem Iolen, idem rex, Imperatori Occidentis, Friderico secundo desponderat. Et si itaque Brennio viuo, Balduinus sustinuit hostes, tamen mox, illo sublato, tanti, ex omni parte, hostium exercitus ingruerunt, vt cum exhaustis thesauris omnibus, nulla amplius suppeteret, alendæ classi Venetæ, pecunia, coactus sit in Italiam traiecere, auxilia quæsitum. Vbi primùm omnium Fridericum, Parmam obsidione urgentem, deinde Pontificem conuenit. Quanquam autem nihil impetrauit subsidij, tamē comperta morte Theodori Lascaris, recepit animum, ac Constantinopolin rediit, sperans se hostes Ponto, ex Colchidæ aduectos, quibus ad Hellespontum angustias obstruxerat, repressurum, vel eò vsque detenturum, donec defatigatis, pacem extorqueret. Sed à Micaële Palæologo, vehementis animi viro, reiectus, atque intra urbem conclusus est, vbi, capta proditione urbe, periisset, nisi sese inde noctu, rara cum supellectile, clam proripuisset ad Euryum: inde in Eubœam delatus, quam Veneti tenebant, profugit in Italiam.

H Ad hunc modum, Constantinopolis amissa à Balduino

secundo, sexagesimo, ex quo à primo Balduino fuit occupata, anno, rediit ad Græcos, Imperium capeffente Micaële Palæologo, hac occasione.

IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI, ex Lascarinis.

Theodorus Lascars, quem Niceæ diximus esse renūciatū Imperatorem contra Fracos, ex Irene, filia Alexij Comneni, procreat filiam Irenen, quam nuptā dedit Iohanni Ducæ. Hic, socero post decimum octauum annum mortuo, pro illo Imperium gerens, filium suscepit cognomento Theodorum Lascarem iuniorem. Defuncta verò Irene, appetens nouarum affinitatum, spe auxiliorū, ambiuit nuptias Annæ, sororis Manfredi, regis Sicilia, quibus etiam potitus est. Pacauit Thessaliam, pace facta, cum Micaële Angelo notho, & nepte Maria, Theodori iunioris filia, data in uxorem Nicephoro, Micaëli filio.

Defuncto ei, anno ætatis sexagesimo, Imperij tricesimo, tertio, successit Theodorus Lascars iunior, cui Helena Asanis Bulgari filia, peperit Iohannem filiū, & quatuor filias. Harum duæ, patre viuo, elocatae sunt: vna Maria Nicephoro Thessalo: altera Theodora, Cōstantino tertio Bulgaro. Cura filij Iohannis, & Imperij administratio, patris voluntate, & consensu procerum, commendata est Micaëli Palæologo, nato ex Andronico Palæologo patre, & Irene Alexij Angeli filia, viro vehementi, ac pugnaci, sed fidei incertæ, ac dubiæ, vt qui ad Turcos antea transierat, cum in suspicionem affectati Imperij venisset, nec deinceps etiam, cum receptus esset in gratiā, dissimularat, quod aliquid moliretur. Ideò, vt placato eo, Theodorus vteretur, dignitate despota eum ornauit, & tutelā filij præfecit.

Hic Micaël aditum ad Imperium sibi patefecit, victoria despota Ætolicæ, & Epiri, cui suppetias ferebāt generi duo, rex Sicilia, Manfredus, & V Vilhelmus Achaia, ac Peloponnesi princeps. Post hanc victoriam, Imperator appellatus est, prodere perfidiam, & æmulos Imperij tollere, cœpit. Iohanni legitimo successorī, annū egresso decimum, oculos eruit. De duabus reliquis Theodori filiabus. Theodoram Belicurto, Irenē Vigintimilio Genuensi, mercatori vtrique, nubere coëgit. Achaia, & Peloponnesi principem, bello captum, in vinculis annum integrum habuit, donec se redemit tribus Peloponnesi vrbibus, Monembasia, quæ Epi-

Epidaurus est veterum, Maine, sita ad Leuctra, quæ fuit olim Tenarium Promontorium, & Sparta. His urbibus Constantium, vterinum fratrem, præfecit, quem, è Cæsare, Sebastocratorem crearat.

- A** Urbem cepit, illo absente, Alexius Cæsar Strategoplutus, qui noctu, per cuniculos antiquos, cū quinquaginta stipatoribus, in urbem ab incolis intromissus, & clamore horribili edito, & iniecto multis in locis igne, terrorem subito excitauit tantum, vt vrbs hostibus plena putaretur. Ciui-
B bus metu se intra domos continentibus, mox portis effractis, aditum aperuit reliquis, qui ad urbem excubabant. Absuit tunc maxima pars copiarum Balduini, ad Daphnium Ponti Euxini oppidum, quæ vbi comperissent sui Imperatoris fugam, nauibus conscensis, illum sequuta, obsidionem reliquerunt.

- C** Hic Imperij Francorum in Oriene finis fuit, quod, cū esset tot modis laceratum, & tot obiectum, ex omni parte, hostibus externis, Turcis in Asia, Bulgaris, Seruiis, & Rasciis in Europa, retinere eis in tam inbecilli potentia, difficile fuit. Nam & in solo peregrino, vt aduenæ, Græcis inuisi erant, & à suis non subleuabantur necessariis, vel pecuniæ, vel copiarum subsidiiis, quod fieri, in tanta perturbatione Græciæ, non potuit, etiam si locorum disiunctio non obstitisset. Et si autē, de consilio occupati Imperij nō disputo, tamen ex perturbatione, quæ inde exitit, viri-
D bus Turcicis, plurimum accessisse, & nouam quasi formā Imperij emeruisse, quæ genti exitialis fuit, certum est.

- E** Amissum est Imperium Orientis, circiter annum Christi, millesimum, ducentessimum, quinquagesimum nonum, sexagesimo propemodum, ex quo occupatum fuit anno.

- P** Priusquam autem his reliquam, utrorumque Imperatorum, seriem attexam, de Tartaris pauca inseram, qui Turcos, vt supra dixi, in Asia oppresserunt, & circa hæc tempora, in Europa etiam, agminibus pene innumeris, Lituaniam, Poloniam, Silesiam ceteriorem, & Vngariam horribiliter peruastrant.

DE SCYTHIS, TARTARIS.

- H** Innotuit, his annis, Asiae anteriori atq; Europæ, feritas, & potentia Tartarorum, quos ex Oriēte, & Septentrione, agminibus densissimis, locustarū instar, effusos esse, constat. Fuit, ante hæc tempora, nomen ignotum. Antiquius

Moglos vocatos fuisse, tradunt, cui affine est nomen Mogolenorum, apud Ptolemæum ad Tapuros mōtes, quibus affine est Tatarorum nomen. Sic enim à vicinis potius, quàm Tartari nominantur, etsi alij à flumine, alij à multitudine vocem profectam esse autumant. Sunt apud Plinium & Tochari, Bactrianis vicini, à quibus etiam non ita alienum est nomen Tartarorum. Græci, gentes illas vniuersas, quæ supra Caucasum, intra & extra Imaum montem, habitant, vsque ad oceanum Indicum, Scythas promiscuè vocarunt, & ἀμαζόνες, inde, quòd pro domibus eis sunt carri, centonibus, coriisque contexti; pro vrbibus, verò, & oppidis, immensa castra, non fossis, aut aggeribus, sed infinita sagittariorum equitum multitudine, vallata.

De his proditum legimus, quod indorum dominatu excusso, ac gentibus vicinis omnibus edomitis, & subiugatis, Cathaynae amplissimum regnū, magnæ Tartariæ nomine, celebre cōdiderint. Hoc regnum per vastissimas, & latissimas Orientis solitudines, ad oceanū vtrumque, Orientalem, & meridionalem ex parte vna, ex altera ad Taniam, & Persidis, ad Turcorum regnū extensum, vtramque Scythiam, & multas alias terras, vt Sericam, Ariam, Sinarum regionem, ad quam Lusitani accedunt, complectitur. Ad Boream enim, qua assurgit, nullis circumscriptum est limitibus.

Principem totius gentis Magnum Canem nominant, quæ vox illis, patria lingua, Imperatorem significat. Regia sedes, Gambaleschia ciuitas est, cuius ambitus, duodeviginti millia passuum habere perhibetur.

Primum ex ea gente Imperatorem, qui regnum acquisiuit, & legibus constituit, atque iudiciis, nominant Changium Canem. Eius ætas incidit in annum Christi millesimum, ducentesimum secundum. Ferus, ante hunc, genti cultus, sine moribus, sine lege, sine ciuili cōsuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis, de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Changio cæterorū principum origo est. Propagauit enim Imperium incredibili celeritate, a Synarum regione, & Oceano, vsque ad Caspium mare.

Successit Changio, Hocotius Can, inter duodecim filios natu maximus. Hic aspernatus solitudines Orientis, concepit ingenti animo Imperiū Asiæ, & Europæ. Aggressurus igitur Asiam, cuius superiores regiones, intra Taurū montem, tenebant Turci, ilis exceptis, quæ ad Taurum Armeniis

filiis suberant: ad Colchidē verò, & Caucāsum, Iberis, Albanisq; veteribus, id est, Gregorianis, & Mengrelliis libe-
 ris populis, comprehendebantur. Asiam ergo aggressurus,
 mille lectos equites præmisit, ad explorandos gentium ri-
 tus, moresque, & aditus pertentandos: qui, vbi per Alba-
 norum, Iberorūque numerosas conualles, ad Derbentī
 oppidi angustias venissent, quæ ferreis portis, & lapideis,
 antiqui operis, propugnaculis præcluduntur, Dyriodoro
 amne subterfluente, mox propugnacula, montibus im-
 posita, ad arcendas transitu feras gentes septentrionis, primo
 impetu capiunt, pèrque effractas portas egressi, velut in
 alterum orbem, primo ad Arsengam, in Cappadocia, Tur-
 corum oppidum, delati sunt; vbi, cū instrui magnam
 vim hominum, ad bellum, cognouissent, reuerſi suo Im-
 peratori, quæ explorassent, renunciant.

Hocotius in spes elatus ingentes, prouincias tribus filiis
 animo destinatas, armis etiam subigendas distribuit. Ia-
 chinum recta ad occidentē, Battum ad septentrionē, Ca-
 gadanū ad meridiem, cum exercitibus dimittit: ipse, quæ
 ad orientem supererāt, adoritur. Cagadanus in desertas
 Æthiopum terras delatus, amisso exercitu, rediit ad Iachi-
 num fratrem, re infecta. Nam, Hocotius interea decesse-
 rat. Iachinus Ariæ, Drangianæque, & Arachosiz terras, ad
 regnum Turquestan, ac Persidis oram, occupauit. Ex iis lo-
 cis, velut arce belli, continentibus præliis, Turcos laceſsi-
 uit, donec tandem, Batto duce, Gouiatę Turcorū regi, re-
 gnum ademit, illo ingenti prælio prorsus conciso, anno
 millesimo ducentesimo, quadragesimo quarto, totaque
 ad Pontum gente, redacta sub iugum.

Battus frater Iachini, se in Comaniam conuertit, quæ gē-
 tes supra Cappadoces, ad Pontum, & Mæotidem paludē,
 vltra, citràque Rha, seu Bulgā, cursus rapiditate, & multi-
 tudine aquarum, post Nilum, & Istrū, fluuiorum amplissi-
 mum; & ad Tanain vsque comprehendebat. Ibi incolis
 Hunnis, Circassis, Poluciis, seu Gottis (hos enim Polucios,
 Sarmatæ nominant, qui à veteribus Gottis reliqui, totam
 illam planitiem, supra Mæotidē, vsque ad Tauricā Cher-
 sonesum, & Dromon Achillis, tenuerunt) sub peculiarib.
 regibus, quos in Taurica tandem oppressit Mahometes:
 his ergo domitis, circa annum millesimum, ducentesi-
 mum, vicesimum octauum, bipartito agmine, progressus
 in vicinos Rosſos, & Iazygas, atq; iisdem assiduis, maximè-
 que infestis irruptionibus, contusis, & attritis, partem vnā

copiarum, ipse duxit ad Istrum, alteram misit in Poloniã, ardentem tunc bellis intestinis, ex contentionibus de regno, post Lesci albi mortem, Duce Peta, circiter annum, millesimum, ducentesium, quadagesimum primum.

Battus ultra Istrum, ex parte vna, Cadano duce, Bulgariam, Rasciam, Seruiam: ex altera, propriis auspiciis, Vngariam toto triennio depopulatus, cæsis aliquot Vngarorum exercitibus, vsque ad Austriæ limites penetrauit. Sed magnitudine, & robore obiecti ab Austriacis exercitus, detectus, dum per interpositum flumen perumpere ad hostes annititur, vorticosi gurgitis rapiditate absorptus, interiisse, traditur à nonnullis, negant id alij.

Peta, post repulso, ac dissipato, aliquot secundis præliis, Polonorum exercitus, liberè regnum illud cædibus, atque incendiis peruagatus, Cracouia flammis deleta, ad limites Silesiæ excurrit; ac superato ratibus, ad Ratiboriam, Viadro, quanta potuit celeritate contendit ad gentis metropolin Vratislauiam; quàm, cum incolæ, Tartarorum aduentu animaduerso, & defensione desperata, rebûsque omnibus in arcem comportatis, exussissent, hostis, arcem obsidione cinxit, sed frustra.

Quod ergo interea duces Silesiæ, agnati, sanguinis, & originis Polonicæ, quorum caput erat Henricus pius, Barbati, & S. Heduigis filius, iustas armare copias, ad Legnesiũ urbem, intellexisset, deductis eò præproperè copiis, prælium commisit; in quo, quanquam diu, ancipiti Marte, depugnatum esset, tandem tamen Silesij, multitudine hostium superati, ac fatiscientes continuitate, ac pertinacia prælij, cesserunt. Cecidit in eo prælio Henricus dux, cuius deinde cadauer, inter cæsorũ corpora, repertum, & ex sexto pedis digito, agnitum est, cum caput à Tartaris esset abscissum.

Dimicatum est quinto Idus Aprilis, anno millesimo, ducentesimo, quadagesimo secundo, ad locum vno milliari distitum à Legnesio; qui prælij memoriam, nomine, huc vsque conseruauit, VValstat. Tartari, vt de numero cæsorũ, gloriari possent, cadaueribus auriculas absciderunt, traduntque, nouem modios, his impletos fuisse. Fracti tamen, atque attenuati, cruenta victoria, quod viribus differrent, non procedere fuerunt ausi; sed reditu Morauiam versus instituto, cum sese VVécesslaus Boëmorum rex, metu in castris contineret, hanc quoque, paulò amplius, quàm menstruo spacio, totam depredati, septimis ab Olmunto castris

castris, ad Batti exercitum, commorantem adhuc in Vngaria, sese receperunt. Inde onusti amplissimis spoliis, regiones ad Tanaim, & paludes Mæotidis, patriæ primæ propiores, repetiuerunt.

A Ita & fortitudine, & clade Silesiorum, reliqua Germania defensa, vt olim Græcia, à trecentis Lacedæmoniis, in bello Xerxis, immanitatem gentis Tartaricæ non est experta.

Fuit omnino hæc Tartarorum, in Europam, irruptio, tēpestati similis; quæ, vi procellarum, obuia quæq; petrupit, ac prostrauit. Antecessit anno millesimo, ducentesimo, vndecimo, cometes, qui Maio mense, totos dies octodecim arsit, & flammam terribilem sparsit. Ideò prorsus fatalem fuisse iudico. Puniri enim Deus, ab externa gente, *ὑβρίν*, & insolentiam earum gentium voluit, quas domi, nec legum authoritas, nec pietas erga patriam, nec cognati sanguinis vinculum, coërcere poterat, aut continere, vt sibiipsis, & patriæ parcerent.

Tertium Tartarorum Imperatorem, in regno Cathaynz nominant Magium Canem: hic, persuasu regis Armeniorum, ab idolis patriis, ad fidem se contulit Christianam, **D** coniunctum se fore ille cœtui, qui vocatur Ecclesia Christi, professus, ac testatus baptismo, circiter annum, vt refert Hatto Armenius, millesimum, ducentesimum, quinquagesimum tertium. Addixisse se, illum, religioni Christianæ, tradunt, his legibus, atque conditionibus; quòd, **E** repudiatis omnibus religionibus aliis, huic vni adhærere, nec tolerare alias, suo sub Imperio: quòd pacem, & amicitiam inter vtramque gentem, firmam, ac perpetuā: quòd bello subactos à Tartaris Christianos, retinere *αὐτονομίαν*, **F** & immunitatem, ab oneribus exactionum: quòd destruere Saracenorum potentiam, & Hierosolymam vindicare in libertatem: quòd, quæ erepta sint Armeniis, priore bello, restituere velit.

Idem & recepit, & præstitit defensionem Christianis, in **G** Asia, aduersus Saracenos, misso in Asiam, cū ingenti exercitu, fratre Hyelono, qui coniugem adeptus Christianam, huius impulsu, cū in Persia Saracenos oppressisset, Babylonem, quæ nunc Baldacum est, capta, templa Saracenorum destruxit: Christianorū cōtra, diruta ante, instaurauit, vel polluta repurgauit. Ex Persia bellum in Mesopotamiam transtulit, vbi capta vrbe Edessa, quæ Rhages olim vocata, **H** nunc Orpha dicitur, mox transit in Syriam, expugnatōque Alepo, Sultano illius loci, Melechniafer, regnum ad-

mit. Mox eidem, circiter annum Christi, millesimum, ducentesium, sexagesimum, Antiochiam eripuit. Inter huc Alepi Sultanum, & Ægyptium, assidua, de Imperio Syriae, contentio fuit, & flammis odiorum, ceu pabulum, subdiderunt dissidia discrepantis sectae. Iam tunc verò Sultanus vterque, Hierosolymitano regno euerso, & reliquiis nostrorum Argonautarum deletis, vniuersa propemodum, quae illi possederant, recuperarat.

Hyelonem ad urbem Hierosolymam, viribus omnibus, contendentem, ex medio victoriarum cursu, retraxit fama, de Magij fratris interitu. Ad summum enim inter Tartaros Imperium aspirabat. Sed Cobelus frater absentem anteuerterat, studio, atque fauore subditorum, euectus; seque iam in solio regio confirmarat. Accessit & aliud impedimentum, quod Batti filius, Barchinus, à tergo urgebat, nouo bello, partas ab Hyelone prouincias; cui, nisi maturè occurrisset, ea parte regni excidisset.

Ad hunc modum distractus bellis diuersis, Syriacarum rerum curam, & administrationem commendauit vni ex praefectis, Virboco homini crudeli, & à Christiana fide alieno: qui, cum Sydone vi capta, hostiliter in Christianos statuisset, nactus occasionem Ægypti Sultanus Melechmaes, qui Turquemenio successerat, primo, ex seruili conditione, ad regnum euecto, illi celeriter occurrit, iam molienti obsidionem Hierosolymae, trucidatoque duce, & reliquis foeda fuga disiectis, Tartaros tota Syria expulit.

Coeptum, his initiis, bellum, successor Bendocader pertexuit, Antiochia recepta, tentatisque, subita impressione, Armeniis, & Turcis, qui Tartaris seruebant. Sed Absagadux feliciter arma Ægyptia, ab vtrisque depulit, oppidis Turcicis, quae ad Saracenos defecerant, excisis. Idem reuersus ad bellum Syriacum, praemisit in Syriam Mandomagorem fratrem Armeniacis subsidiis auctum, qui congressum secum Melechsaitem Sultanum, difficili praelio, repressit. Sed nondum confecto bello, cum animo esset imbecilliore, imperfecta contentus victoria, reduxit exercitum. Instetit cedenti Sultanus, quanquam victus, redintegris viribus. In hunc moturus Absaga, Sultani consilio, veneno tollitur, circiter annum, millesimum, ducentesium, octogesimum secundum.

Principatum, illo sublato, obtinuit Tanogadorus, infensus, & inuisus Christianis. Eo, ob impietatem, iugulato, Argonius, summa rerum positus, annos quatuor, in fratrem Regatum

A Regatum regnum transtulit, cui subditi, cum, ob ignauia, chorda arcus, guttur elisissent, accersuerunt Battum Christianis charum, ob curam, & amorem religionis, exosum Saracenis, qui numero, & potentia, propter duorum superiorum regum studia, plurimum creuerant, circiter millesimum, ducentesium, nonagesimum annum.

B Contra Battum ergo, accitus à Saracenis Casanus, Argoni filius, quod adherere putaretur Mahometico dogmati, illo, vel deserto, vel interempto à Saracenis, regnum obtinuit. Hic mox abiecta, quam simularat, Mahometis lege, Christi nomen, & doctrinam amplexus, & professus, bellum Syriacum instaurauit: deuietoque, pugna memorabili, Sultano Melechmaser, anno millesimo, trecenesimo, decimo, & Damascum initio deditioe adeptus, mox Syriam recepit vniuersam. Fugientem inde Sultatum Molaines dux, eum Armenio rege, persequutus est, usque ad deserta Aegypti: hinc reuertentem, ad obsidionem Hierosolymæ, reuocauit in Syriam defectio Capeçi, cui Casanus, in Persiam regressus, gubernationem Syriæ, commendarat. **C** **D** Et si autem Casanus non multo post, bis redintegrauit bellum, totis viribus, semel duce Cotalussa, iterum se duce: tamen vtraque expeditio cessit infelicitè: priorem enim, subita de ipsius morbo fama, irritam reddidit: posteriore, exercitum inopia aquarum, grauiter afflixit.

E Nec ita multo post decessit, designato successore Carbagado filio, qui, cum instinctu Mahometanorum, repudiata Christianorum religione, totum se ad Mahometismum conuertisset, pertraxit, suo exemplo, ad defectionem complures. Cæteros ita pressit, & fragit, ut non multo post, Christiani nominis professio, apud Tartaros, prorsus ceciderit, & exoleuerit. Cum ea simul concidit regnum Tartarorum in Asia. Syriam enim Aegypti retinuerunt. In reliqua Asia, ad Pontum usque, Turcorum potentia, paulatim, in veterem fortunam restitui, cæpta, Ottomannorum auspiciis, ac virtute, Tartaricam elisit. **G** A tergo in Persiam inuolarunt Parthi, qui, aliquantò ante, authore Gempsa, magno Parthorum Sultano, iugum Saracenorum, à ceruicibus suis, depulerat, nouo, & libero regno inchoato. In Europa vero, qui suas receperant vires Rossi, reiectis Tartaris, ultra Borysthenem, à parte vna: ex altera, ultra Tanaim etiam, & Rha fluuium, hæc flumina limites, inter vtramque gentem, constituerunt: de quibus, cum iisdem, continentibus præliis, huc usque decedunt.

Ex horum Tartarorum reliquiis, diuersæ, sed amplæ, ac præpotentes prodierunt Tartarorum gentes, quæ sedibus vagæ, sed bello illustres, Asiæ, Europæque, non rarò, inde usque à prima irruptione, terrorem intulerunt.

Diuiduntur in Hordas, quæ vox, ipsorum lingua, significat, consentientis in vnum populi multitudinem, seu cōgregationem, ad effigiem ciuitatis. Hæ à Iaxarte amne, ad Bolgam, vltraque id flumen, ad Tanaim, & Mæotidē, hinc inde dispersæ, sedibus incertis, per immensas solitudines, usque ad Imaum montem, euagantur.

Hordis singulis sui præsumt Principes, quibus aut consensus populi, aut genus, aut fortuna belli Imperium tradit. Harum constat numerum esse infinitum. Omnem enim, ab his limitibus, regionem complent, usque ad Cathaynam, celeberrimam, in extremo ad Orientem Oceano, ciuitatem, quæ regno Cathayno nomen dedit, cui præest Magnus Can, quem supremum regem, cæteri agnoscunt, ac venerantur. In eo regno successit Cobilla Can, quem quinto loco supra recensuimus. Circa hæc tempora imperauit Sextus Tangorius Can: hunc sequuti sunt, longo ordine, alij, de quibus, cum absint longius, minus explorata sciuntur.

Qui Rossis proximi sunt, ad Europæ limites, Persis verò, & Turcis in Asia, mercaturæ commercio, & frequentibus irruptionibus, magis nobis innotuerunt. In Europa enim, Tauricam Chersonesum, quæ barbaris Cazaria dicitur, tenent Præcopitæ, quorum principis filiam Selimus Turca duxit in uxorem, qua natus est Solimannus. Occuparunt hæc, duce Mingaresio, qui octoginta millibus equitum victor, oram Mæotidis, usque ad Borysthenē, depopulatus, ibi tandem consedit, & quò tutius in Europa consisteret, aduersus Sarmatarum, Roxolanorumque impetum, in Isthmo, à Mæotide in Pontum, fossam perduxit, atque perpetuo aggere communiuit. Id angustum terræ spaciū, antiqui Dromon Achillis vocarunt.

Poloni his infensi maximè. Vicinam Rossiam enim illis subiectam, ac cognomento russæ distinctam à Moscis, cuius caput est Ciouia, supra Borysthenen, finitimamque Podoliam, depopulationibus crebris infestant.

Cum Turcis, vt religione, ita cæteris rebus mirificè consentiunt, qui in eadem Taurica, Capham Ligurum coloniam, quæ Theodosia antiquitus appellata est, & plura alia in vicino Mæotidis paludis, & Ponti littore, Gottis ad-

adempta, tenent.

A Qui vetò intra Tanaim, & Bolgam latos possident in Asia campos, qua sese radices Iberorum, & Albanorū montium, in vastam planitiem, versus Boream exporrigunt, hi Basilio Moscorum regi, vel certis legibus subiecti, vel deuincti fœderibus, nonnunquam, de illius iudicio, principem sibi præficiunt. Inter hos, Cremij intestinis seditionibus fracti, amiserunt opes, cum belli gloria, qua antecelluerunt.

B Trās Bolgam, Moscis proximi sunt Casanij, Casani Principis sui nomine superbientes; qui, apud Tartaros, talem de se opinionem reliquit, vt memoria ipsius, hoc nomen, multi deinceps, etiam inter Persas, ambitiosè vsurparint. Hi Moscis familiares, commerciis, amicitiam eorum religiosè colunt.

C Ultra Casanios, ad Boream sunt Sciabani, armentorum pariter, & hominum multitudine, potentes.

D Post hos sunt Nogai, celebriores reliquis opum, & bellicæ laudis gloria. Reguntur non vnus Imperio sed reipub. more, à Senatu delecto ex senioribus, qui prudentia, & virtute eminent.

E Ab his, ad meridiem, versus Hyrcanum mare, deflectit Horda Zagataiorum, seu Zauolliensiu, quæ nobilissima est, ac potētissima: cæteris enim originem dedit, seque in Sogdianos, Aracosios, Bactrianos, & Hyrcanos extendit. Metropolin horum Samarcandam urbem amplam, & populosam interlabitur mediam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis; qui, ad centum milliaria, inde in mare Caspium deuoluitur. Edidit hæc vrbs Tamberlanem Scytham, qui Baiazeten Turcum, ad Stellam montem, memorabili Pōpeij Magni victoria, & Mithridatis calamitate, celebrem, ingenti prælio superatum, cepit, & per omnem Asiam à se deuictam, terribili maximi exercitus impetu, ferrea inclusum cauea, in triumpho pompa, circumduxit.

G Reliquæ remotiores Tartarorum Hordæ, à Magno Cano Imperia accipiunt.

H Hæc de Scythis Tartaris, hoc in loco, vt commemorarem, series rerum, & occasio mutationū, quæ in Asia Turcis Imperiū reddiderunt, exegit. Etsi autem dubitari scio, socij ne, an hostes fuerint; qui, Christianis decertantibus cum Ægyptiis, de regno Hierosolymitano, in Syriā penetrarunt, Armeniorum persuasu, & ductu, Hyelone, & Absaga præcipuis ducibus: assentior tamē Hattoni Armenio,

affirmati, explorata sese, compertaque, & visa etiam, scribere. Is primos Tartarorum ab idololatriis, ad Christianismum transiisse, posteriores religionem cum fortuna mutasse, sacrisque Christianis reiectis, ad Mahometis furores descivisse tradit.

Sunt autem ab anno millesimo, ducentesimo, vicesimo secundo, quo Asiam anteriorem, & Europam primū Tartaricę gentis nomē audiisse, & immanitatem sensisse, perhibent, vsque ad annum millesimum, trecentesium, quinquagesimum, quo à Turcis, & Parthis, eadem exclusa, Asia imperare desuit, anni centum viginti octo.

Fato euenire mutationes, quę efficiunt vastationes in Imperiis, seditionibus, aut bellis ciuilibus, vel externis, præsertim si plures simul in eundem quasi articulum temporis, locis diuersis, incidant, non est dubium. Antecedunt has mutationes, fere in animis principum amentia, & cupiditatum immodicarum implacabiles furia, quibus impelluntur authores, vt moueant, vel irritent nō necessaria bella. Suntque errores consiliorum, & furores stolidarum cupiditatum, simul primæ, & proximę peccatorum, in magnis principibus, pœnæ, & causæ ruinæ, atque interitus:

Iratu enim ad pœnam Deus si quos trahit,

Auferre mentem talibus primum solet,

Caliginemque offundit, ut ruant suas

Furenter in clades, sibi quas noxiis

Accersierunt ultro consilii malis. Et in Lucani versibus dicitur:

Hoc placet, o superi, cum vobis vertere cuncta

Propositum, nostris erroribus addere crimen.

Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma.

Cæcitas enim aberrantia parit consilia, turbata ratiocinatione. Cupiditates feruntur extra metas, nec parcunt cōiunctissimis etiam. Hinc odia, & distractiones: ex his bella, vel domestica, vel post præconsumtas domi vires, externa, quibus implicitos opprimunt, aut clades insignes, aut ruinæ perpetuæ. Tales cum videret mutationes pars maxima orbis terrarum, diuersissimis in locis, hoc ipso tempore, quo interregni fluctibus quassata est Germania, fatales omnino, & occultas præcessisse causas, necesse est. Sed tamen, pene vbiq̃ue, initia extiterunt à dissidiis domesticis, quorum occasiones, cum in Germanicis, Italicis, & Asiaticis mutationibus, præcipuè ostenderim, pauca interferam etiam de Polonicis.

Polonia

Polonia, vt supra dictum est, regnum esse cepit, imperante Ottone tertio, qui primus, circiter annum Christi millesimum, axioma regium tribuit Boleslao duci, quæ à Piaſto ſtirpis conditore ſextum, & hoc nomine primum numerant. Huius abnepos Boleslaus cognomēto Criuouſtus, cum ſoboli numeroſæ regnum, in plures diſcerptum partes, diuiſiſſet, cauſſam præbuit feralibus diſſidiis, quæ in bella inteſtina eruperunt, quibus, inter ſeſe, poſteritas conflictata, ſupra ducentos annos, non tantum ad exhauſtam, atque attritā cædibus aſſiduis, ac direptionibus patriam, aditum patefecit externis hoſtibus, vt Tartaris, & Lituanis, ſed & ſemetipſam tandem è regni ſaſtigio deieſtam, euertit, & auulſione Sileſiæ, ac Pomeraniæ vltioris, quæ Poloniæ coherebat, mutilatas regni vires plurimum accidit. Natu maximus filiorum Ladislaus, non conſeſſurus fratribus, quæ pater ſingulis teſtamento deſtinat, bellum conſlauit, in quo victus ipſe, & pulſus regnum amiſit. Huic reducto, Fridericus Barbaroſſa Sileſiam impe trauit, cum regnum obtinere non poſſet, in quo cæteri iā ita conſederant, vt excuſi facile nequirent. Regnarūt autem illi ordine omnes ad Caſimirum natu minimum vſque, cuius liberis, mox ab obitu patris, cæterorum fratrum poſteritas bellum de regno mouit: id, eo euentu geſtum eſt, vt creberrimè regnum reges, prouinciæ regni dominos, ſummo ſuo cum diſpendio, mutarint. Caſimiro vltimo, ex natu minimi poſteritate, ſine maſcula ſobole extincto, procetes regni aduocarunt peregrinum, regem Ladislaum ex Pannonia, agnatis excluſis.

Hæc res cauſſam dedit, vt principes Sileſiæ, orti à Ladislaao, vt dixi, dolore repulſæ, & contentus ſui, à Polonis diſcederent, ſed & hi, cum numero plures, opibus verò diſpares, nec libertatem, ferre, nec iura neceſſitudinis colere ſcirent, & inuidentiā eò vſque proucherēt, vt ne ab inſidiis quidem mutuis, ac cædibus abſtinerent, vt fit, vbi multi dominantur, mox ſeſe, ex certa, & tuta libertate, in ſeruitutem copiecerunt, priore duriorē, conditione infelicitè mutata. Inuitati enim, & conuerſi, his diſſidiorū domeſticorum occaſionibus, ad concupitam iam dudum & petitam ſæpe Sileſiam, Boëmici reges, Iohannes, pater, Henrico ſeptimo Imperatore, natus, vir aſtutus, & Carolus filius, auētis, inter diſſidentes principes, odiis, non magno negotio perfecerunt, vt aliqui ſpōte, aliqui expugnati minis, vel precio, plurimi blandis capti pollicitationibus, li-

bera colla obuio iugo subdiderint.

Hoc intestinarum discordiarum fructu, redacta sub iugum Silesia, paruit deinceps regibus Boëmiae. Ex ruina principum, creuit authoritate, opibus, & potentia, metropolis gentis, VVratislauia, consensu Caroli quarti, & auxilio, qui rectè iudicabat, exemplo regni Gallici, gubernationis neruos, belli, & pacis tempore, apud ciuitates esse, si floreat legibus, iudiciis, libertate, authoritate, & opibus. Quare augendas eas, non opprimendas censebat.

Nomen gentis, vel veterem appellationem Quadorum interpretatur, vel collectitiam multitudinem significat, nomine à conuenis facto, quos Sbigneus nothus, Casimiri primi filius, accitus contra fratres, à Polonis exulibus, adduxit in Silesiam, ex diuersis gëtibus Germaniæ cōtractos.

Polonia verò cessit externo regi Pannoniæ, cuius filiam Hedwigam, quòd masculam rex sobolem non suscepisset cùm Poloni hæredem regni decreuissent, bellis domesticis finis est impositus, sed noua, inter æmulos procos, accensa sunt certamina. Nuptias enim reginæ, propter regnum, ambierunt magno studio, Sigismūdus Caroli quarti filius, tunc marchio Brandenburgensis, & VVilhelmus Austriacus, sed Poloni, neutro admissio, accersuerunt è Lituania Jagellonem, Gedimini illius nepotem, qui nuper magnum ducatum Lituaniæ occuparat, atque huic, postquam sacro baptismo ablutus, idololatriæ Ethniciæ renun-
ciaffet, die decima quarta Februarij, anno millesimo, trecentesimo, octogesimo sexto, reginam desponderunt. Hoc nuptiarum frædus, diuturna inter vtramque gentem, Polonicam, & Lituanicam, bella diremit; & Poloniæ adau-
ctæ accessione Lituanæ, ac finitimæ Russiæ, iacturam auulsæ Silesiæ, compensauit: denique, vt introductus Christianæ religionis cultus, atque professio, inueteratæ superstitionis deliria, ex ea gente exterminaret, perfecit. Hoc Jagellone nata posteritas, regnum Poloniæ tenuit, ad Sigismundum Augustum vsque.

Pomeraniæ nomen latè patet, in eo tractu, qui, à limitibus marchiæ Brandenburgicæ, secundum littus maris Sueuici, in septentrionem, ad sinum Codanum vsque, porrigitur, vbi Vistula in mare Henetum illabitur. Notissimus memoria antiquissimæ, & amplissimæ gentis Sueuicæ, & fluminum insignium aliquot, quæ huc vsque vetusta nomina conseruarunt, vt Viadri, Sueui, VVarra, à quo Phara-
dena gens.

Eam, à suis gubernatam fuisse ducibus, qui è gente Heneta prodierunt, inde vsque ab eo tempore, quo, in illis terris, Heneti, seu pulsus, seu sponte progressus, versus oceanum, colonis veteribus, confederunt: quod circiter annum

A Christi, sexcentesium, accidit: non dubiis historiarum testimoniis constat. Sed vetustiorum ducum res gestæ, & nomina obscuriora sunt. Gryphones tamè vocitatos esse, ab insignibus, quæ vsurparunt, magno consensu traditur.

B Ex hac gente Gryphonum, natus Suantiborus, princeps, magnitudine rerum præclare gestarum, aduersus Danos, & Polonos, memoriam maiorum plurimum illustravit, ac posteritatem hanc, quæ nunc rerum potitur, nusquam intercisa stemmatis linea, propagauit, claram bellis maximis, ac difficillimis, & pene continentibus, quibus illa cum præpotentibus, ac circumfusus vndique vicinis Polonis, Danis, ac deinceps equitibus Marianis, in Borussia, & marchionibus Brandenburgicis, conflictata, sese tamen conseruauit.

D Gedanum, quod & nomen ostendit, hi principes arcem belli fecerunt, contra Danos, opportuno, & ad defensionem regionis, & ad nauigationes, situm, loco.

E Suantibori liberi, paternas possessiones partiti, distinctionem citerioris, & vltioris Pomeraniæ, primi fecerunt, & sciderunt gentem in familias duas. Bertislaus enim, & Ratiborius citeriorem sortiti Pomeraniam, Germaniæ finitimam, cui Sedinorum ditio fuit coniuncta, vbi Stetinum est, caput gentis, & antiquissima familiæ sedes, hi ergo procrearunt stirpem, quæ nostra tempora attigit. Vltior deuenit ad Suantopolcum, & Bugislaum.

F Bertislao nati sunt Bugislaus, & Casimirus. Hi amplexi libertatem, leges, immunitates, iura, mores, ritus, & linguam vicinæ gentis Germanicæ, se conuerterunt à Polonis, ad Imperium Romanum, ab Imperatore Friderico barbarossa asciti in ordinem, & Senatum principum Imperij, & summa aucti dignitate, quæ ducum est, in castris ad Lubecam, ob præstitam fidelem, contra Danos, operam.

G Reliqui vltiores, ob viciniam, consuetudinem, & commercia Polonorum, nunquam prorsus discesserunt ab eorum societate, etsi bella non nunquam vtrisque interceserunt, orta ex contentione de finibus, vsque ad eas mutationes, de quibus dixi, in quibus Suantopolcus princeps acer, ac præpotens, auctus opibus, & aliquot, de Danis, victoriis, elatus, cū recuperasset, quæ maiores ami-

serant, vniuersa, repudiata societate Polonorum, sese in libertatem vindicauit. Huius stirpe in Mestouino filio extincta, qui Gedani decessit octauo Calend. Ianuarij, anno millesimo, ducentesimo, nonagesimo quinto, Primisslaus Poloniæ dux, heres institutus à Mestouino, odio agnatorum; inter quos, cum sese ad Imperia diuersa maiores consulissent, hæc deinceps disunctio linguæ, morum, ac studiorum adaucta, nunquam passa fuit veram beneuolentiam coalescere. Primisslaus ergo, pretextu iuris, agnatis exclusis, ditionem occupauit. Ita auulsa à Pomerania vltior pars, quæ Vistulæ adiacet, Polonos dominos accepit: sed aliquantò post Mariani in Borussia equites, inde tra-

Actum, qui circa Gedannum est, cum vrbe ipsa, decerpserunt.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

Rodolphus Habsburgensis.

A Nni sunt ducenti, à Pōtificatu Gregorij septimi, scilicet, ab anno Christi, millesimo, septuagesimo tertio, vsque ad Imperium Rodolphi Habsburgensis, quibus, cum Pontifices, bello assiduo, oppugnarint, & exagitarint Imperatores Occidentis, Italia bellis, ac seditionibus, ac mutua ciuium inter se laniena, quieta nunquam fuit: Germania, per interualla, admodum exigua, vix tantum respirauit interdum, vt iacturam præcipuorum ordinum, & familiarium, quæ bellis absumptæ inserierant, vt eunque refecerit, & expleuerit, delectis atque surrogatis successoribus alijs, ne forma Imperij tota, cum interitu familiarium, penes quas potentia fuerat, & dignitas præcipua, simul collaberetur.

Sed difficultatem maximam habuit postremus huius temporis actus, propter anarchiã, in qua, cum Imperatore certo careret Germania, licentiam vsurpare omnium, quæ vellent, & rapere, quæ cuperent, atque in desolatas, interitui principum terras, inuolare, grassarique, qui vellent, iam impune audebant. Auxit hæc res, difficultatem deliberationum, de idoneo Imperatore, qui rebus publicis, hoc lacero, & perturbato statu, præficeretur quem non tantum sapientiam, sed vires, potentiam, & authoritatem adferre ad Imperium oportebat, si sanare vulnera dissidiorum, atque odiorum, restitutione firmæ, ac stabilis pacis, deberet.

In his ergo calamitatibus, & mutationibus Imperij Occidentalis, cum, de multis maximis rebus, commonefactiones

res proponantur, præcipuè tamen considerandum hoc est, Imperia non solis consiliis, aut viribus humanis, *trahi*ri, aut restitui, sed Dei opera esse, & excitari diuinitus, cum opus est, sapientes, magnanimos, concordēs, & felices principes, atque adiuuari, & instrui, cū per sese viribus imbecilles, & mole negotiorum, ac periculorum, iudicio humano, videntur esse impares. Regi etiam diuinitus consilia publicarum deliberationum, cū quærentur idonei gubernatores, & flecti animos deliberantium, ad ea, quæ sunt salutaria *καὶ συμφέρουσιν*.

Quod ergo in maxima, & confusissima anarchia inter regni, Italia flagrante intestinis dissidiis, ac seditionibus, Germania ex veteribus odiis, & motibus nouis, dubio flatu, fluctuante, cunctis rebus vbique ad tristē ruinam spectantibus, quod tunc ergo, pene cunctis cæterorum suffragiis, gubernacula Imperij commissa sunt vni Rodolpho, multis aliis præteritis, id gubernatum esse à Deo, non dubitemus, qui & principum animos impulit, ac flexit, vt hunc præferrent, & ipsum Rodolphum, quanquam plerisque aliis inferiorem opibus, viribus, authoritate, tamen quadam animi magnitudine incitatum, cōfirmavit, ne onus difficilissimæ, & periculossimæ gubernationis, recusaret. Gessit enim res salutare orbi Christiano, ac præcipuè patriæ, etsi, vt nulla humana sapientia non errat, aut impingit alicubi, sua quoque habuit, errata.

Affectauit tunc Imperium ambizioso pariter, ac miti-
ci conatu Ottocarus Boëmus, empto Ottonis Brandeburgi suffragio, & nonnullis, inter reliquos, etiam ordinēs, pecunia expugnatis. Et disputatum etiam fuit, in Senatu
Septemviri, de nonnullis aliis, quocum aliquos opum
splendor, aliquos fama rerum præclarè gestarum, aliquos
sapientiæ opinio, & respectus authoritatis commendauit.

Sed Rodolphi fatum vicit. Hunc Calendis Octobris, anno millesimo, ducentesimo, septuagesimo tertio, Franco-
forti solenniter electum, euocarunt ad Imperium, ex ca-
stris ad Basilæam, vbi aduersus Episcopum eius loci, & Psiracos, principes factionis, Episcopo addictæ, inter ciues, bellum gerebat, reducturus Stelliferos, vrbe pullos, pro-
pterea quod ipsi fauissent. Annum tunc egit ætatis, quin-
quagesimum quintum. Natura enim tradunt, anno mille-
simo, ducentesimo, decimo octauo Calendis Maij.

Credo ad Imperium adipiscendum, non parum illi profuisse, & iudiciū de eo Friderici Imperatoris, & spectatā

aliquot externis Friderici, & suis domesticis bellis, inter-
regni tempore, sapientiam, magnanimitatem, fortitudi-
nem, felicitatem, ac moderationem. Nam accedenti ad
Fridericum, confessum omnem ordinum militariū, quan-
quam adolescenti, honoris causa, assurrexisse, prodiderūt: **A**
& vicinos comites Sueuiæ, atque Alsatia, in interregni li-
centia spe immunitatis ferocientes, ac nihil non in aliena
bona audentes, ac molientes, cū tumultuariis irruptio-
nibus, tum apparatibus iustis, feliciter represserat, atque **B**
compescuerat, auxiliis Tigurinorum, Basiliensium, & Ar-
gentinensium, à quibus singulis, propter opinionem exer-
citata, in re bellica, virtutis, quam in sacra militia, & bellis
Italicis Friderici, de se concitarat, mercede, ad defensio-
nem armis præstandam, conductus erat.

Collocatus in Imperium, inauguratione solenni, totus **C**
in hanc curam incubuit, vt latrociniis, seditionibus tu-
multibus, bellis, quibus ardebat Germania, vbique loco-
rum, sublatis, patriæ pacem redderet, ac tranquillitatem.
Huic conatui cū aliæ obstabāt difficultates, tū verò hæc
in primis, quod de hæreditatibus earum regionū, quarum **D**
domini interciderant, bello inter se contenderent, vicini,
alio alias sibi vendicāte, & armis deferente, arbitrio priua-
to, sine authoritate, & consensu Senatusconsulti publici.

Ottocarus Boëmus Austriam occuparat, & partem fini-
timam Bauariæ, huius principi Henrico, concesserat, ex **E**
pacto, ac fœdere.

Sueuia discerpebatur à diuersis: Ducatum Zaringiæ in
Brisgoia, quem, imperante Henrico I V. cœpisse diximus,
inuaferunt comites Friburgenses, in Brisgoia, & Neubur-
genses. A reliqua Sueuia, quæ ad Vindelicos, Alsatos, &
Charitinos vergit, cæteros fere iam excluferant, marchio **F**
Badensis ex vna, comes VVirtebergensis, tanquam poten-
tior, ex altera parte.

De Turingia, & Hassia, dimicarunt Henricus, marchio
Misnia, & Brabantia dux, vt dixi. Ille verò Turingiam, hic
Hassiam iam tenebat. Et potentiorum exempla imitaban- **G**
tur tenuiores, ac simili audacia, quæ iuris publici erāt, quæ-
que transferri in alios, nisi Senatusconsulti sententia, non
poterant, inuadebant, ac sua faciebant.

Et si itaque, si de priuatorum bonis, tantū certatū fuif-
set, sopire dissidia, veterū exemplorum decretis, licuisset, **H**
vt pacem præstaret, ac colerent, *ἐχόντες αὐτὰς*, tamē cū
ad Imperium pertinerent, cuius & potestātē, & vires re-
stitui,

stitui, postquam essent labefactatae, non attenuari magis, atque diminui, oportebat, si conseruatum id, non prorsus enervatum vellēt; rectē censuit Rodolphus, oportere, ante omnia, possessores, de occupatis, priuata potestate, & cedere, & cognitionem; atque sententiam permittere Imperatori, ac Senatui principum, vt quicquid hi constituisserent, id ratum haberetur: qua in re, etsi sua fortasse etiam spectauit, atque considerauit commoda, tamen ē dignitate, ac maiestate Imperij, & ad restitutionem, concordiae publicae, per necessarium id fuit.

Anno Itaque, ab electione proximo, comitia indixit, conuocatis Principibus Noribergam. Eō cū ceteri frequentes conuenissent, non accesserunt Boëmus, & Bauarus, vterque contemptu Imperatoris infirmi, ac pauperis, quo Boëmus, non ita multo ante, magistro Curiae, in aula sua, mercede, fuerat vsus. Detrectarunt auctoritatem noui Imperatoris, Badensis etiam, & VVirtebergensis, cum pluribus aliis, simili de causa, fcedere inito, vt contra Imperatorem occupata tueantur.

Rodolphus ne vim prius, quā omnia moderata, & tuto consilio, experiretur, quanquam contumeliis affectus, tamē per legatos insuper repetiuit ab Ottocato Austriam, ab aliis alia. Hæc iusta postulata, cū illi superbē, & contumaciter recusarent, arma attripuit. Sed quod suæ sibi tenuitatis conscius esset, iā ante, ex amicitiiis, & affinitatibus, tantum præsidij, ac virium comparauerat, quantum ad retinendum Imperium, & elidendos conatus hostiles reliquorum, satis esse putaret. Affinitatibus enim sibi deuinxerat tres Imperij Septemuiros, Ludouicum Palatinum Rheni, Albertum Saxoniae ducem, & Ottonem Brandenburgicum marchionem; elocatis filiabus, & dotis loco aliqua terrarum vicinarum parte attributa. Beneficiis verò cū alios, tum verò imprimis Henricum Misniae marchionem, qui opibus antecellebat, ex vbertate venarum metallicarum, & Fridericum comitem à Zollern, sorore natum, quorum illi concessit Turingiam, & confirmauit donationem Friderici Imperatoris, qui, dotis loco, filiae elocatae Alberto, Henrici filio, adiecerat veterem Imperij comitatum, Alteburgum. Huic promissum Conradi, de Burggrauiatu Noribergensi, renouauit, quem, paulò post Henrico Burggrauiō mortuo, circiter annum millesimū, ducentesimū, octogesimū nonum, possedit.

Horum ergo coniunctione, & auxiliis fretus, quod se sciret legitimè ad Imperium vocatum esse, cum lenitate nihil proficeret: ad tertia enim comitia contumaces, frustra citarat, arma sumpsit, primum in marchionem Badensem, & huic confœderatos in Sueuia, Alsatia & vicinis aliquot terris. Hos non magno negotio dissipatos, & contusos, coëgit supplices pacem petere, relictis quæ occupant.

Inde in Austriam bellum transtulit, aduersus Ottocarium, qui in annum iam secundum, & vicesimum Austria potiebatur, nec tantum Imperium Rodolphi detrectabat, sed & legatos violarat, nonnullis ad portas suspensis. Hoc bellum, eo exitu finitum est, ut cum primo anno, Henrico Bauaro deuicto, Austriam omnem, Rodolphus in deditio- nem accepisset, Vienna excepta, quam obsedit; & amicitiam cum vicino rege Vngaro iunxisset Ottocarus, inter- cessione amicorum, in gratiam repositus, impetravit feuda regni Boemici, & Morauia, si ab Austria abstineret, & filio VVenceslao nuptias filia à Rodolpho.

His pactis, atque conuentis, cum non staret Ottocarus, sed aliquantò post, instinctu, ut fertur, coniugis, de Austria bellum redintegraret, Rodolphus, acie victum, interfecit, septimo Calendas Septembris, anno millesimo, ducentesimo, septuagesimo octauo; filio tamè VVenceslao regnum Boemiae reliquit, data ei in uxorem filia Iutta, quam antea, ex pacto, ei desponderat. Hoc bello confecto, principibus assentiētibus, ducatum Austriæ Alberto filio, Sueuiam Rodolpho tradidit, circiter annum millesimum, ducentesium, octogesimum secundum, Augustæ, castigatis prius nonnullis comitibus Sueuiæ, inter quos fuit VVirtebergen- sis, qui, de suo iure disceptantes armis, ciuitates nonnullas, in belli societatem, pellexerant, ut vexarent reliquas. Burgundiam ad defectionem inclinatam, ac nutantem, confirmavit: Heluetios Allobrogum duci subditos, compescuit, & à latrociniis, passim Germaniam repurgauit, supplicio affectis ducibus latronum, atque authoribus, & latebris eorū, ac receptaculis excisis, in vtraque Germania, eiteriore, & vltiore.

Ad VVerzlarum in Cattis, cepit, & cremauit quen- dam, qui se mentitus Fridericum, ducem Sueuiæ, illum, quem, cum Cunradino, capite truncatum diximus, Rhe- nanas aliquot vrbes concitauerat in Imperatorem, solli- citas ad defectionem, seque, horum auxilio, ad repeten- dam Sueuiam, accinxerat.

Hinc

Hinc ultra Herciniam progressus, instituto cōuentu Erphordix in Turingia, supra septuaginta munitas arces, latrociniis infames, diruit, ac deleuit, supplicio sumto de nouem, & viginti latronibus, quos in Ilmena ceperat.

A Alberto Henrici filio, Landgrauio Turingix, marchioni Misnix, & filiis Friderico, & Ticemanno, natis ex filia Friderici Imperatoris, pacem mandauit; inter quos offensio extiterat, quæ in bellum exarserat, quod pater, à filiis legitimis, alienare Turingiam conaretur, de cuius belli causis, & occasionibus plura post.

B Italiam ingressus non est, etsi sunt, qui affirmant, quod Iosannæ Gregorium decimum, Romam repetentem, cōuenerit, nixi testimonio veterum versuum:

Bis sexcenti, septuaginta, trësque steterè

Anni, Iosanna dum rex, & papa fuere.

C Sed vicaria opera Legati, utcūque in officio retinuit ciuitates, quæ erant in fide Imperatoris: quarum opera, cum elusisset, & discussisset molitiones Nicolai Pontificis, qui à Gregorio decimo, quartus, agnatos suos Italiæ reges creare conabatur, multa illis iura, quæ Imperij erant, & immunitates multas vendidit; cum, ut præstitam ab illis fidem remuneraretur, tum ut arctius easdem sibi deuinciret, & subleuaret etiam, ea pecunia, inopiam, qua laborabat. Pōtifici, crescens illius potentia, cœpit esse suspecta; idcirco, quò maturè eam retunderet, renouauit decretum de recuperanda armis terra sancta, quæ tunc in eo erat discrimine, ut triennio post, vniuersa in potestatem Aegyptiorum venerit.

D Addidit edictum, de Italiæ defensione, quæ maritimis destituta præfidiis, victoribus hostibus pateret. Item de pellēdis ex Sicilia, & regno Neapolitano, Gallis, & Hispanis; & nisi bellum maturaret, se, minitatus est, confirmandi sui, ac tuendi Italiæ causa, occupaturum Hetruriam, & Exarchatum, seu Romandiolam in Piceno, Flamminia, & Emilia. Simul etiam nouas indixit, ordini sacro, pensiones, impetrata quarta annorum reddituum parte, de quibus, Pōtificis Honorij, quarti, qui Gregorio successerat, postulatis, Tulensis Episcopus Legato pontificio, Episcopo Tusculano, præsentem Imperatorem, in Synodo VVurceburgensi, anno Christi, millesimo, ducentesimo, octogesimo septimo, in eam sententiam respondit: ut, cum scelera, fraudes, insidias, tyrannidem, auaritiam, superbiam, & scuitiā aulæ Romanæ tragica, sed verissima oratione exag-

gerasset, & simul ostendisset, Germaniam deinceps, Pōtī-
fices, in sui perniciem, nō esse armaturam; Rodolphus ta-
men, vt se Italiæ committeret, persuaderi nō potuit. Soli-
tum illum ferunt, ad mentionem itineris Italici, recitare
illos Horatij, ex apologo Æsopico, desumptos versus:

-- sed me vestigia terrent,

Omnia te vorsum spectantia, nulla retrorsum.

Vt placaret autem Pontificem, & publicæ, priuatæque
confuleret tranquillitati, Exarchatu cessit, quod, in eo, iure
reprehenditur, etsi interdum oportet καὶ τὸ δουλεύειν τοῖς
δοκούντας ἀρχεῖν. Nam, ex eo tempore, plus Pontifices, &
potentiores vrbes, & qui tyrannidem in vrbibus liberis
inuaserunt Principes, quàm Imperatores, in Italia, potue-
runt; præsertim cū intempestivæ libertatis abusu, in li-
beris ciuitatib. Gibellinæ, & Guelficæ factiones, immani-
bus odiis, & conatibus, se mutuò exagitarent, atque confi-
cerent, ad eum modum, vt ciuitates Hetruscæ pene ad va-
stitatem, & solitudinem sint redactæ, præter Florētiam, &
Luccam, quarum illa, ex ruinis cæterarum, sese ditauit,
hæc se ægrè conseruauit. Longobardicæ, tædio seditionū,
ac cædium, & libidinosæ atque impotentis dominationis
eorum, qui, aduersariis eiectis, principatum consecuti erāt,
quales fuerunt Scaligeri Veronæ, Malatestæ Arimini, Car-
rarij Paduæ: vt ergo hæ tandem Venetis sese, spōte, subii-
cerent, aut à Mediolanensibus opprimerentur. Dimicabāt
enim, de principatu, eo tēpore, Mediolani, Vicecomites,
& Turriani, cū eam urbē, quam à Friderico Barbarossa
deletam esse diximus, instaurasset, vt ferunt, Galuianus,
Ottonis illius nepos, qui, Godetrigo Biliōneo, comes expe-
ditionis Asiaticæ, præliis ad Niceam, & Orōtem interfuit.
Vbi, cū confosso, hosti detraxisset galeam ornatā auri-
ta vipera, quæ sese, complicatis spiris, minaciter, à cono-
cassidis erigebat, & puerum vsque ad passas manus, absor-
ptum, deuorabat, hoc virtutis monumentum, posteris in-
signe gentilitium esse voluit. Ab hoc authore series Vi-
cecomitum recensetur.

Ferrariam Atestini, seu Estenses tenebant, vetustissimæ
stirpis marchiones, sic ab Ateste, antiquissimo Venetiæ
oppido, nominati, qui ex Longobardorum veterum natī
sanguine, illustri, & numerosa serie, tādē, Azone patre,
ex Clementia, VVelphi Bauarici filia, cōdiderūt duas cla-
rissimas, in Germania, ducum Brunsvicensium, ac Lune-
burgensium, ex VVelpho, Azonis filio, qui Bauariam, vt su-
pra

pra dixi, obtinuit: in Italia, ducum Ferrariæ, ex Azone, quæ Albertum etiam nominant.

A Gonzagarum nomen tum nōdum inclaruerat. Hi enim, ab interfecto Passarino Maptuano, qui in Ludouici Bauari Imperium incidit, vix ducentos annos, suæ gubernationis, numerant.

B Alpibus Italiæ, & Galliæ interiectis, dominabantur, versus Italiam, marchiones Montisferrati, orti ab Alramo Saxone, qui VVitechindi, comitis in Ringelheim, filius, Theodorici nepos, VValberti pronepos fuit. VValbertum autem nepotem fuisse constat VVitechindi, quo cum bella gessit Carolus Magnus. Versus Galliā, in antiqua Allobrogum sede, duces Sabaudia, procreati ex Bertholdo, prædicti VValberti, ex filio Amadeo, nepote. Nomen Sabaudia nouum est, tractum vel à Sauona oppido, inter Genuam, & Niceam, vel à Sabatis Alpinis populis.

C Hæc, cum de Longobardia, Romandiola, ac Hertruria statu, interiecerim, obiter (Reliqua enim Italia tenebatur à Pontificibus, & horum beneficio, à Gallis) nunc ad Rodolphum reuertor, in quo, præter neglectiōem Italiæ, culpatur etiam *αλεονεξία*, cum propter vendita ciuitatibus Italicis, Imperij iura, tum quod, exemplo Leonis Æscopici, cum prædam, id est, prouincias Germaniæ, hæredibus orbatas, partiretur, opimiores, & potiores sibi vendicarit: sed est secundum Plutarchū, *αλεονεξία κοινὸν, καὶ σύμφορον κακὸν*, pene omnibus magnis, ac potētibus dominis, quam difficulter, aut vastum mare, aut celsa iuga montium, aut immensæ solitudines, aut qui Europam, & Asiam disteminant, limites, coërcent, atque definiunt. Imo, ne quidē vlla fœderum religio, aut sanguinis iura. Hanc, qui, in magna potentia, ita frenant, ac moderantur, vt nec pietatem erga Deum, aut patriam, nec cognati sanguinis iura, nec iustitiæ leges violent, ij, si sua comparent commoda, ex commodis reipublicæ, & aliorum, non incommodis, ac detrimentis, venia dari potest, præsertim si ita de patria mereantur, vt magnitudo beneficiorum; nullis compensari humanis officiis possit. Qualia fuerunt Rodolphi merita, cuius sapientia, virtus, & felicitas, prope restinctis bellis ciuilibus, ac sublatiis odiis, effecit, vt rediret Germania ad sese, in statum, ex longa perturbatione, tranquilliorē, ac firmiorem reposita, in quo huc vsque constitit, ac floruit, paucis admodum sui partibus immutata. Nā ea Imperij forma, quam deinceps Carolus quartus comprehen-

dit, ac muniuit legibus publicis, in bulla aurea, vt vocatur, non à Carolo, sed magna ex parte à Friderico secundo, & ab hoc Rodolpho, prius fuit introducta.

Exitus eius talis fuit: Cùm ætas ingrauesceret, peractis Erphordia comitiis, cœpit agere cum principibus, vt filium Albertum crearent successorem. Ea de causâ Francofortum profectus, cum se frustra anniti, animaduertente, ægritudine correptus, Spiram deferri voluit: sed priusquam urbem attigisset, superatus magnitudine morbi, decessit, in oppido Germersheim, sito ad ripam Rheni, decimo octauo Cal. Augusti.

Anno Christi, millesimo, ducentesimo, nonagesimo primo.

Anno mundi, quinquies millesimo, ducentesimo, quinquagesimo tertio.

Anno Imperij, decimo nono, sepultus Spiræ, prope Philippum Sueuum.

Vetustatem stirpis Habsburgicæ, qui ambitiosè à Romanis Perleonibus repetere contédunt, originem prorsus fabulis inuoluunt. Relinquo suas etiam coniecturas excusandas iis, qui stemma altius ordiuntur, à veterum Austria regum sanguine, nusquam interrupta sobolis serie, etsi hæc verò magis videntur consentaneæ, eò quòd certum sit, ea loca, è quibus comites Habsburgenses prodierunt, Francici sanguinis principes possedisse, prosapia Burgundia regum extincta.

Ergo recentioribus, & illustrioribus, vti, quæ ab omnibus recepta sunt, atque probata, contentus, à Guntrano ordior Adelburgensi comite, circiter annum, noningentesimum, quinquagesimum, cuius nepos, Rapoto, arcem Habsburgensem, in agro Tigurino, primus extruxit, vnde nomine mutato, pro Aldenburgensibus, Habsburgenses dici posterius cœperunt.

Sextus ab hoc Rapotone, Albertus pater Rodolphi Imperatoris, comitatui Habsburgensi, comitatum prouincialem Alsatiæ coniunxit, vel potius Rodolphus ipse, ante Imperium. Cùm autem, Henrico comite prouinciali ultimo, anno Christi, millesimo, ducentesimo, tricesimo secundo, vita functo, absque hærede, exorta esset contentio de successione, inter Albertum comitem Hohebergensem ad Nicrum, Ludouicum comitem Ottingensem, in Rhetia Sueuorum, & Albertum Habsburgensem. Hohebergensis, de suo iure cedens, filiam Rodolpho, Alberti filio, addita

donis

dotis loco, sua parte, despondit. Ottingensis suam vendidit Episcopo Argentinensi. Ita superiore Alsatia, Habsburgenses; inferiore, Episcopi Argentinenses potiti, nomē comitum prouincialium Alsatiæ vsurparunt vtrique. Sed Rodolphus deinceps, longè maioribus accessionibus, & ornamentis, familiæ decus extulit, in quam primus summum orbis Christiani axioma adduxit, amplissimo Imperio ducatum Austriæ, Sueuiæ, & Stiria, locupletatam, ut sustinere onus, ac molem tantæ dignitatis posset.

Coniugem habuit Annam, comitem, ut dixi, Hohebergensem, ex qua nati filij, Albertus Austriæ dux, Rodolphus Sueuiæ dux, cui, ex filia Ottocari Boëmi, natus Ioannes Sueuiæ dux, parrieda Alberti patru. Hermannus comes prouincialis Alsatiæ, qui ante confectas, cum filia regis Angliæ, nuptias, fracta glacie, in Rheno periit, prope Schaffhusum, anno ætatis decimo octauo, XIIII. Cal. Ianuarij, anno millesimo, ducentesimo, octogesimo octauo, Fridericus, Hartmannus, vel ut alij, Rodolphus, Carolus, decesserunt impuberes.

Filiæ Rodolpho natæ sunt septem: harum Iutta, VVenceslao Boëmo, Ottocari filio: Clementia, Carolo Neapolitano, & Pannoniæ regi: Mechtildis, Ludouico Palatino Rheni: Agnes, Alberto Saxoniæ duci, quæ VVitebergæ sepulta est in cœnobio Franciscanorum; Heduuigis, Ottoni Brandenburgico marchioni: Catharina, Ottoni Bauariæ duci, qui aliquandiu regnum Vngariæ tenuit, collocatæ fuerunt. Septima Euphemia vitam cœlibem egit in monasterio. Duxit Rodolphus senex, vxorem alteram, Agnetem Burguudiacam, sed sobolem ex ea nullam sustulit.

Hoc Imperatore, Christiani amiserunt reliquias regni Hierosolymitani, in Palestina, Phœnicia, & Syria. Suldanes enim Ægypti, paulò ante expugnarat Tripolim, Sidonem, Berythum, Tyrum, & aliquot alia oppida. Restabat Christianis, sola arx belli, Ptolemais. De huius Imperio, dū inter se intempestiuè, Patriarcha Hierosolymitanus, reges Cyprius, & Siculus, milites familiæ tēpli, hospitales, Teutonici certant, opprimuntur obsidione in ipsa vrbe, quam, cum duos menses sustinuissent, quòd defendi urbem vix posse, censerent, ad Dromonem portum, clam nauibus conscensis, aufugerunt. Desertam urbem, Suldanus Melech Sapherates, quæ vox, regem illustrem significat, funditus deleuit, anno à victoria Godefridi Biloni, centesimo, nonagesimo sexto. Ita ignauia, perfidia, & dissidiis po-

sterorum, perditum est, quod virtute, concordia, fide, ac difficillimis laboribus maiorum acquisitum fuit, ac cōstitutum. Sola autem in Asia, Armenia minor, quæ olim Cilicia dicta fuit, retinuit professionem Christianæ religionis. Reliqua ad Mahometicas blasphemias rediit, ceu canis ad vomitum. A

Videtur omnino, in hoc seculum incidisse, articulus fatalium mutationum. Nulla enim fere regna orbis terrarum fuerunt, sine ingentibus motibus; etsi in euentus hi alibi mitiores, ac placidiores, alibi tristiores desierunt. Sunt mutationes insignes perpessa & hæc duo regna: Vngaricum, & Bohemicum: Vngaria vix ab exagitationibus Tartarorum respirarat, cum agnata posteritate beati Stephani, quæ regno præfuerat, continuos annos trecentos, triginta duos: Cùm ergo hac extincta, in Andrea tertio, qui nepos fuit Andreæ, patris S. Elisabetis; Vngari diuisi in factiones, exteros reges, & plures simul, accersuerunt. Alij ad Carolum Neapolitanum regē, qui, sanguine materno, veteres reges attingebat: alij ad VVenceslaum Boëmum: alij ad Ottonem Bauariæ ducem se contulerūt. Inter hos, vario eueni, certatum est, admiscantibus etiam sese Austriacis. Sed Neapolitanus regnum possedit, quod, post filium, deuenit ad alienos. Nec deinceps, è gente Vngarica, quisquam ad regnum peruenit, præter Matthiam Hunniadem. B
C
D
E

Boëmis, vltimus, ex ea gente, VVenceslaus septimus, Otocari nepos, imperabat: quo obtruncato, Austriaci, & Carinthij, de regni possessione, contendebant. Sed exclusis vtrisque, regnum Henricus Lucelburgensis, filio Iohanni acquisiuit, cuius posteritate, cum Sigismundo Imperatore consumpta: Boëmia, ex diuersis gentibus, reges accepit, crebris mutationibus, nullo ex suis ad fastigium admissio, præter Georgium Boiebracium, donec rediit ad Austriacos. F

Nec ita multò post, circiter annum, millesimum, trecentum, octogesimum septimum, similem mutationem subiit Dania, cū Margareta VVoldemari regis vidua, orbata Olao filio, ducatum Schlesuicensem, in Cimbrica Chersoneso, attribuit Gerhardo Holsatiæ principi, cuius maiores, ex nobili stirpe, ad dignitatē comitum, Lotharij Imperatoris beneficio, ascenderant. Colonias verò Danorum in Liuania, quarum metropolis est Reualia, concessit militibus sacris familiæ Teutonicæ, ea tamen conditione, G
H

ut, his beneficiis, obligati essent regno Danico. Denique in filij locum adoptauit Ericum Pomeraniæ ducem. Sed ducatum Schlesuicensem, cum Holsatia, attulit filia

- A** Oldeburgensem, cuius filius Christianus, ducta vidua Christophori regis Daniæ, orti è ducibus Bauariæ, & comitibus Palatinis ad Rhenum, qui Erico successit, regnum consequutus est. Ita deuolutum est regnum Daniæ, ad comites Oldeburgenses, circiter annum Christi, millesimum, quadringentesimum, octauum; Christiano, cum Dania, reliqua duo regna septentrionis, coniungente. Ex huius posteritate natus est Christianus secundus, in quo dubito

Iustitia ne prius mirer, belline laborem.

- C** Reddidit enim pacem Daniæ, sopitis, atque sepultis bellis, reddidit lucem veræ doctrinæ, restituit Ecclesias, & iustissimè, in summa tranquillitate, regnum administravit. Hæc de mutationibus horum regnorum, obiter, ut in hoc loco insererem, mutationum exempla, & periodi memuerunt.

D ADOLPHVS NASSAVIENSIS.

- P** Ost mortē Rodolphi, deliberatio, de successore, instituta fuit Francofurti, Cal. Maij, anno millesimo, ducētesimo, nonagesimo secundo. In ea Moguntinus, Gerhardus ab Eppenstein, vir, ut de Tyribazo, & Sphodria, Plutarchus scribit, *ἔδ' ἄλλως σιάσιμος ὦν τὸ ἦθος, ἀλλ' ἀνέμαλος, καὶ ἀπαράφορος, κοῦφος δ' ἰ τὴν γυναικὴν, καὶ κενὸν ἐλπίδων, καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτης, καὶ ἀλεονεξίας μεσός.* Hic ergo, cum Collegiis, fraude, ademptum ius suffragandi, in sese omne transtulisset, vno Ludouico Palatino aduersante, qui inclinabat ad Albertum Austriacum; præter omnium spem, & opinionem, Imperatorem renunciavit cognatum suum, Adolphum, genere comitem Nassauensem, ob nobilitatem quidē generis, & editum bellicæ virtutis, sub Rodolpho, specimen non indignū Imperio; sed ad cætera imparē prorsus, quod, alio nullo consilio, factum esse, docuit euentus; nisi, ut Moguntini, & cæterorum è sacro ordine Collegarum, consiliis, res Imperij, administrarentur. Totus enim ex Episcopis Adolphus pependit; ita ut ne hisceret quidem, nisi ad illorum oscitationes. Odium, ex incitatione horum, in Palatinum, tam hostile concepit, ut hic, dum in viuis esset, uti placato illo nunquam potuerit. Mortuo

patre, liberos in gratiam recepit, & vni ex illis Rodolpho, filiam in vxorem, firmandæ amicitiaë caussa, dedit: cumq; Austriacum, propter potentiam, metueret, vt affinitatis necessitudine, se hoc liberaret metu, filiam illius, filio in vxorem petiuit: sed excidit vxore filius, passus repulsam. **A** Hac aucta odia, quæ prius æmulatio regni accenderat, & contrariis studiis, atque conatibus, deinceps magis, magisque exasperata, tandem in apertum sese bellum effuderunt, in quo Adolphus, vt dicitur, cecidit.

Præter hoc bellum, etsi Eduardo Anglico regi, locauit **B** operam mercenariam, contra Franciæ regē, stipendio cærum aureorum milliū, quæ, ex egestate profecta, abiectio, de existimatione illius detraxit plurimū; secuta est enim manifesta ab eo Principum alienatio: promissa tamē præstare non potuit, aduersationibus impeditus multiplici- **C** bus. Quare pecunia illa vsus, ad emptionem Turingiæ, bellū, quod in Francia gerendū erat, conuertit in Turingiam, vt spoliaret, legitima hæreditate, filios astorgi patris, fraude iniuste excussos, cum nihil restaret alibi, quo fortunas suas, per se tenues, augeret. Causas, & illius belli, & occasio- **D** nes, cum à plerisq; nō recte referantur, paucis repetam.

Albertus comes prouincialis Turingiæ, Henrici optimi patris degener filius; cum ex Margareta Friderici secundi filia, suscepisset filios duos, Fridericum, ac Ticemannum, generosissimæ indolis adolescentes, sprete coniuge nobilissima, exarsit amore pellicis, tanto, vt etiam vitæ coniugis insidias struxerit, de quibus illa, certissimis indicibus edocta, vt cederet furoribus, & sceleri mariti, & vitæ con- **E** suleret, hortantibus amicis prudentibus, ac fidelibus, consilium cepit de fuga. Ostenditur adhuc locus, in arce Isen- **F** naci, vbi non est magna altitudo, à scopulo extra arcem, ad fenestram, ex qua domina, cum quinque comitibus, demissa fuit.

Nocte cum migratura esset, priusquā à filiis discederet, assidens ad lectulos, & calamitatem suam deplorans, cum **G** consiliarius senex, & matronæ eam comitaturæ, hortaretur, vt propetaret, tandem valedictura filiis, à quibus auel- lebatur inuita, quod eorū pericula sciret, non fore leuiora suis, Fridericum natu maiorem, lachrymis, & eiulatu materni doloris magnitudinem ostēdens, osculis crebris cō- **H** plexa, postremo, mirabili animi motu, genam eius mordicus præhendit, ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps, quoad vixit, retinuit, & cognomentum inde admorsū cō-
secutus

secutus est, Mater Francofortum euasit, vbi commorata in monasterio virginum, ne procul à filiis abesset, cum vitā egisset in luctu, & precatione, post paucos annos mortua est. Mariti licentiam, fuga coniugis, auxit.

A Sed exaudiuit Deus preces afflictissimæ matris, & filios verè orphanos protexit, quod, aliquantò post matris furgam, Alberti frater, Ditericus, marchio Mysorum, iustus, & sapiens princeps, ad aulam suam vocauit, cum ne spectatores esset flagitiorum patris, tum, vt periculo, in quo versabantur, eximerentur. Cumque eos, paterno animo, ad agnitionem, & inuocationem Dei, & ad virtutem institueret, Fridericum etiam, Tyronem, secum in castra, & in aciem eduxit, vbi præclara, in re bellica, fecit tyrocinia, commissis præliis cum Anhaltino.

B Filium autem hic marchio habebat vnicum, quem adulescētem amisit. Io mortuo, quia nolebat fratrem succedere, metuens, ne pelleret filios; cum iam videret eum his anteferre nothum, ex pellice natum: & quia mores eius oderat, testamentū condidit, in quo fratris filios adoptauit, & hæredes regionis Mysorū instituit, cumq; delectis præcipuis viris, ex tota regione, testamentum, & honestas consilij sui causas, exposuisset; ac petuisset horū heredum defensionem; hi laudata principis pietate, promittunt, se non alium dominum recepturos esse.

D Mortuo Diterico, cum in possessionem Mysiæ, hæredes successissent, ac iustitia, moderatione, grauitate, beneuolentiam erga se subditorum augerent, pater, se præteritū, grauiter ferens, postulat tradi sibi regionem, & iuris prætextu pugnat, quia ipse sit fratri proximus heres, nec causam esse iustam, cur hæreditas sibi sit erepta. Respondent ordines omnes regionis, communi consensu, se probasse antea pietatem Diterici, ac testamenti causas, nec recepturos esse alium dominum, his desertis, quos, suæ fidei commendatos susceperint defendendos.

E Albertum fata trahebant ad pœnam. Ideò iratus, mouet bellum, anno à natali Christi, millesimo, ducentesimo octogesimo primo. Gēs Mysorum petit ab Imperatore Rodolpho, ne sinat opprimi adolescentes principes, & simul armis reprimit Albertum, Sed initia non fuerunt lata adolescenti Friderico, quanquam iustam causam tuenti. Et docere eum, in hoc tyrocinio, Deus voluit, ne humanis viribus confideret, sed disceret victorias Dei beneficia esse, & ab eo petendas esse. Captum pater carceri in-

clusit, & vinctū retinuit toto anno, vnde postea diuinitus liberatus est, cum, odio tyrāni, custodes aliqui, affecti misericordia, adolescentis consilia fugæ, adiuuissent.

Et si autem Rodolphus Erphordia, pacem imperauit vtrisque: tamen hoc mortuo, pater ad arma rediit, quæ consentaneum est, cupiditate vberriamæ regionis Myforum, & venarum metallicarum, hanc occasionem occupandæ regionis, non voluisse negligere. Adolphum itaque, Rodolphi successorem, cum aliis artibus pertraxit in belli societatem, tum ditionis, Turingiæ venditione, ne vnquam recipere eam filij possent.

Attracto itaque in Turingiam, & Myforum regionē, Adolpho, bellum atrocius motum est. Coniunxit se enim cū Adolpho Imperatore, & Albertus marchio Brandeburgensis, spe obtinendæ Lusatiæ inferioris. Belli huius moles quanta fuerit, inde æstimari potest, quod eodē tempore, cum diuersis exercitibus, præliari fratres oportuit, quod iis in locis, vbi summa est vbertas, vastationes magnæ factæ sunt, cum hostiles exercitus, amplius annis duodecim, in Mysia sint vagati, fuerintque variæ vices victoriæ. Adolphus enim sexennio, deinde Albertus Austriacus etiam sexennio Imperio præfuit. Nec multò ante Alberti Austriaci mortē, exercitus Imperatoris prorsus ex Mysia, & Turingia pulsi sunt, cum Deus tandem restituit his terris tranquillitatē, & ostendit se defensorem esse iustæ causæ.

Marchio Brandeburgensis, obsidione cinxit urbem Lusatiæ inferioris Luccam. Inde depulit eum Ticemannus, cæsis hostium tribus millibus. Interea alibi Fridericus novas copias collegit, aduersus Imperatorem Adolphum. Sed marchio Brandeburgensis, accepta clade, acciuit in auxilium Eberhardum Anhaltinum, qui arcem Iuliam obsedit, vnde reiecit eum Fridericus, tempestiuè monitus à vicino Electore Saxonie, Alberto, qui, etsi abstinebat à bello, tamen causæ Friderici erat æquior.

Postea sæpe dimicatum est, varia fortuna, cum Adolphi exercitu, qui Bornam occuparat, & tenebat oppida Aldeburgum, Cygneam, & Chemnicium, quæ tunc erant Imperij. Reliquerat enim Adolphus in Mysia exercitum Sueuicum, cui fratris filium, Philippum Nassaensem præfecerat, huic inchoatam Fribergæ obsidionem commendauit, ad quam rediit ipse, continuatam integro anno, & mensibus quatuor. Et si autem vrbs nec vi expugnari, nec fame cogi potuit ad deditionem faciendam; tamen prodicione tan-

tandem capta est. Comprehēsos in arce, quadraginta principum nobilitatis viros, securi percussit, sperans ceteros, supplicij atrocitate territos, sponte deditionem facturos esse, præsertim cum teneret urbem, quæ, velut arx regionis, opibus affluebat, ex ubertate venarum metallicarum.

A Sed sæuitiam in causa iniusta, & fiducia successuum, stolidè ferocientem insolentiam, prope comitatur Adrastia. Quod enim odio esset Adolphus, & contemneretur ab omnibus, Moguntinus, impulsio ad capessendum Imperium Alberto Austriaco, eadem illum leuitate oppressit, exutum Imperio, qua antea euexerat: *πρόφασις* erat proxima, quod moto domi iniusto bello, sui emolumentum causa, negligeret laborantes ab externo hoste Flandros, quos incitatos in vicinos Francos, ad repetendum armis regnum Arelatense, & nonnulla alia, iniusto, & necessario bello destitueret.

C Alberto igitur ut occurrat, redit ad Rhenum, atque ex Alsatia descendenti, instructus Rodolphi Palatini generi, & Ottonis Bauariæ ducis auxiliis, fit obuius ad Spiram, ubi ad sextum Nonas Iulij, anno millesimo, ducentesimo, nonagesimo octauo, in acie dimicans, interficitur. Manu Alberti confossum esse aiunt, cum deiectus equo, à terra sese crexisset. Sepulchrum eius Spiræ cernitur, prope Alberti monumentum.

D Interea, in Mysorum regione, dux belli relictus Philippus Nassaënsis, capitur Bornæ, ac demissus ea conditione, ut cedat oppidis, quæ occupauerat: non facit promissa, sed cum audiuisset Imperio potitum esse Albertum Austriacum, bello, & principum suffragiis, huic promittit se oppida omnia traditurum esse, quæ tenebat.

E Austriacus, etsi Friderico spem fecerat pacis, tamen quia videbat Mysorum regionem, opportunam esse, gerenti bellum cum Boëmis, fefellit Fridericum, & venit in has regiones cum exercitu, collecto ex Sueuis, Bauaris, & Boëmis, ut satis appareret, afferre eum cupiditatem, & spem occupandæ Mysiæ, & Turingiæ. Narrant etiam Fridericum Aldeburgum vocatum esse, simulatione colloquij: ubi, cum in conuiuium ab Imperatore accersitus esset, irrupit miles, qui scripto gladio petebat Fridericum. Sed inter satellites ciuis Fribergensis, obiectu sui corporis, ictum excepit, ut Fridericus subducere sese, & fugere posset. Quamquam autem Austriacus sese purgabat, tamen suspicio erat, Sicarium ab eo subornatum esse.

Quòd ergo spes nulla pacis esset, & ingès exercitus Imperatoris Austriaci, oppidum Luccam, situm non procul ab vrbe Citta, oppugnaret; fratres, coniunctis copiis, accedunt ad eandem urbem, & trucidata magna hostiù multitudine, victores oppidum ingrediuntur. Inde hodie, in Mysorum regione, prouerbiù fertur, de clade alicuius superbi. Accidit eis, quod Sueuis ad Luccam.

Post eā victoriā, magna inclinatio facta est. Oppida Myfiz, pulsas inde praxidiis, recepta sunt. Sed mox alia secuta est calamitas. Ticemānus etiam, fraude vulneratus, Lipsiæ, in templo, cum nocturnis sacris feriarum Natalitiarū, ingeresset, biduo post expirauit. Ac fuit opinio, Sicariū summisum esse, à Philippo Nassaënsi. Ita existimasse Fridericum, non multò post intellectum est, qui, cū in acie cōspexisset Philippum, ingenti percitus ira, milites incitauit, ac dixit, se, Deo iuuante, pœnas sumtutum de perfido ductore Nassaënsi, à quo frater ipsius interfectus esset. Et adiunxit Deus iustos conatus. Nam in eo prælio, manu Friderici, Nassaënsis trucidatus est, sūntque deletæ hostium reliquæ.

Non ita multò post, Albertus Austriacus Imperator, non procul à Rheno, in vicinia oppidi Reinfeld, à fratris filio Iohanne, occisus est, vt postea dicetur.

Extinctis itaq; duobus Imperatoribus, & deletis exercitibus, atque eorum ducibus, liberata iam Mysorum regione, Fridericus exercitum ducit in Turingiam, vbi multorum animis, belli diuturnitate, & fortunæ aduersitate, fractis, cū manifestè viderent diuinitus protectum, adiutum, & seruatum esse Fridericum, Albertus pater, qui se causam, facemque tam funesti, & exitialis belli, esse cognoscebat, & perficere, quæ in filios, vesano impetu, conceperat, non posse cernebat, intra urbem Erphordiam sese abscondidit, reliquum vitæ ibi transacturus.

Sed ne nūc quidē furie quiescere eum sinebant. Quamquam enim pleræque vrbes, & familiæ nobiles, libenter iusti, ac fœlicis principis imperium, acciperent. Erphordiensibus tamē, quibus, coactus egestate, multas possessiones partim vendidit, partim oppignorauit, atque comiti Vinariensi, atque aliis quibusdā factiosis hominibus incitator fuit, vt Friderico aduersarētur. Sed & hos, breui tempore, compescuit, patre intra Erphordiam concluso, & recuperata Turingia vniuersa, ita, vt toto illo bello, nihil amiserit, præter Lusatiam inferiorem, quā Boëmi, exciti ab

Alberto

Alberto Austriaco occuparet. De hac, Boëmos, in tam dubio, & perturbato rerum suarum statu, non irritandos esse, censuit, cum Cygneā, Chemnicium, & Isennacum, Imperij oppida, in compensationem belli sumtuum, retineret.

- A** Extant adhuc, in Lusatia inferiore, monumenta marchionum Mysia, cœnobium duo, quorum alterum Dobrilincha, ad Elstrum nigrum, conditum est, à Diterico marchione, illo qui, ut supra commemorauimus, militauit Friderico Barbarossæ, circiter annum Christi, millesimum, centesimum, nonagesimum. Alterum Cella noua, non procul à ripa Viadti, ab Henrico, Friderici huius auo.

- B** Vix debellatum erat, cum exercitibus Imperatorum, quando in nouas, Fridericus, calamitates incidit. Iam florentem enim, & nihil hostile metuentem, cepit marchio **C** VVoldemarum. Nec satis constat, qua de causâ, quibusve factum id sit occasionibus. Sed *λότρα* poposcit marchio, oppida aliquot, de quibus cum literas adferret ad nobilitatem Misnicam, negant nobiles, se literis credituros esse, ac iubent, certo die, ipsum principem adduci, in locum **D** certum, ubi coram eius voluntatem cognoscant. Interea ita se parant, ut cum adduceretur dominus, eum hostibus eriperent. Hoc consilio Misnica nobilitas, & principem feliciter liberauit, & vicissim VVoldemarum comprehensum abduxit in arcem Aldenburgensem, cui accidit, quod dicitur: *ταῖς αὐταῖς τέχναις τις ἀλάσεται, αἷσπερ ὑπὸ ῥῆεν*. Acciderunt hæc, anno millesimo, trecentesimo, tertio decimo.

- E** Vixit autem ad annum millesimum, trecentesimum, vicesimum sextum usque; post mortem, sepultus Isennaci, princeps iustus, verax, beneficus, castus, fortis, felix, cuius monumento, quod ex loco sepulture, in arcem Gottanensem **F** translatum est, versus hi inscripti sunt:

*Ecce Fridericus cultor virtutū, amicus
Pacis, conditur hic, stirps imperialis, & illic
Fulgeat iste pius marchio Landgrauus.*

- G** Ticemanno versus Epitaphios scripsit Dantes Florentinus, illius seculi non infelix poëta, qui in Academiae Lipsicæ templo, parieti affixi leguntur.

- H** De Friderico, adolescente adhuc quæ fuerit spes, & opinio, etiam exterarum gentium, propter memoriam aui Friderici Imperatoris, ostendit hoc, quod Hetruscæ, & Longobardicæ ciuitates, Suenica stirpe deleta, hunc expetiuerunt gubernatorem, ac dominum, turbatissimo

Italię statu, missa ad Imperatorem Rodolphum, & patrem Friderici, Albertum, legatione solenni, anno millesimo, ducentesimo, octogesimo primo.

Albertus pater violator coniugij, crudelis in vxorem, & filios, qui sibi, & patrię exitium furenter attraxit, iudicij A diuini pœnas sustinuit acerbis, in egestate extrema, & contemptu summo tandem mortuus Erphordia, anno millesimo, trecentesimo, decimo quinto, ibidemque sepultus in æde beatę virginis.

Habuerunt exitus tragicos & duo Imperatores, quos auaritia impulsit, vt iniusta arma adiuuarent, & induerent. Non enim, vt initio Rodolphus, consultum voluerunt hæredibus, & publicę paci, sed, vt occasione auxiliorum, sublatis è medio hæredibus veris, ipsi regionibus his potirentur. Ita iuris vmbra, & vt Plato nominant, *σκηνοποιίαν* C iustitię prætendentes, Archilochi tamen vulpeculam, secum traxerunt. Contra, Friderici defensio, & conseruatio, in causâ iusta, aduersus tantam potentiam, & tam multiplices insidias, tam longo tempore, argumento est eum Deo curę fuisse.

De Adolpho hoc adiiciunt, quod similiter pœnas, exitu tragico, dederint belli in Imperatorem legitimè electum, moti, quotquot vel socij fuerunt fœderis, vel confederatis auxilia tulerunt, memorabili exemplo vindictę diuinę, expetentis pœnas pro magistratu ab iis, qui magistratum violant. E

Gentē Nassaënsē, in bellis Italicis, Henricorum seculo, rebus pro Imperio fortiter gestis, inclaruisse; & vt ea donaretur ditione, in qua nunc latè imperitat, in plures disseminata familias, vt pleręq; ad Rhenum familię comitum, certum est, sed ab exiguis initiis, eò potentia progressa est, vt nō tantum inter vicinos comites, ultra, citraque Abnobios montes, qui Cattos, ab Angriuariis, & VVestualis diuidūt, principem sit consecuta locum, sed etiam ad fastigium ducum conscenderit, & ditioni augustę, G multas alias ampliores adiecerit.

Ex hac gente natus est Otto comes, qui, ducta in vxorem Adelheide, filia vltimi comitis Geldrię ex stirpe comitum de Ponte, quibus præfecturam Geldrię concesserat Carolus Caluus, consensu Henrici quarti, comitatum Geldrię H obtinuit, circiter annum Christi, millesimum, septuagesimum nonum Ottonis posteritas Geldriam possedit, annos ducentos, quadraginta duos; finita Eduardi vltimi morte; cuius

etiam patrem Reinaldum, Ludouicus Bauarus, amplificatum dignitate, ducem Geldriae fecit: hoc enim extincto, sine sobole mascula, anno millesimo, trecentesimo vicesimo primo, de Geldria contenderunt V Vilhelmus Iuliacensis, & Iohannes Cluensis, sed vicit Iuliacensis: quam cum neuter fratrum, duo enim erant, haeredem reliquisset, inuasit, & obtinuit Arnoldus comes Egmondanus, natus ex filia sororis, allegato iure successionis, propter auia Iohannam. Huius posteritas Geldriam tenuit, usque ad Carolum Geldrensem. Auxerunt opes familiae, accessionibus nouis, Henricus Viennae comes, atque huius filius Renatus, Aurgiorum princeps, Philiberto Chalonio, Aurgiae principe, & viuis, absque prole, sublato.

Adolphi maiores, in agro Norico, possessiones, in vrbe ipsa sedes habuisse suas, monumenta familiae, quae supersunt, & annotata historiarum, testantur. Ipse sub Rodolpho, ut dixi, ordines duxit. Pater Adolphus, apud eundem, egit praefectum praetorii, qui nunc est iudex camerae. Et quanquam, cum esset Imperator, Noricis quasdam, ad Rhedum, adiecit, ubi cum consentaneum est, aliquas ante etiam retinuisse, ex iis, quae genti communes erant: Noricas tamen posteritas retinuit, eò usque, donec Burggrauij vniuersas, partim emtionibus, partim dotalitiis pactis traduxerunt ad se. Extat in coenobio S. Catharinae Noribergae tumultus Emiconis comitis Nassaënsis, qui decessit anno, millesimo, trecentesimo quadragesimo secundo. Annum cædis Adolphi ostendit hoc rude distichon:

Anno milleno trecentis bis minus annis,

In Iulio mense, rex Adolphus cadit ense.

Fuit autem annus à condito mundo, quinquies millesimus, ducentismus, sexagesimus.

ALBERTVS AVSTRIACVS.

Albertum nimia regni, opumque alienarum cupiditas, quam à natura incitatum acuebat memoria successuum patris, in causis tamè, & occasionibus dissimilibus, & praeter hanc, potentiae fiducia, contemtiq; Adolphi enerue, atque imbecellum Imperium; hæc ergo, ad iniusta eum arma impulerunt, quam, mox à victoria, secuta est mutatio fortunæ; ut quanquam nec prudentiae, neque excelsi animi, neq; industriæ careret praesidio, & esset alioquin etià princeps iustus, alienus à seuitia, non tenax offensionum, nec in vindictam princeps, castus, verax, osor simulationum; tamè infelix esset in gubernatione, nec adipisce

setur iniuste cōcupita, nec diu lætaretur rapto principatu.

Imperium, quod, solēni festiuitate, tradi sibi à Septem-
uiris vniuersis, vno consensu, voluit; adiit, eodem, quo A-
dolphus cecidit, mense, scilicet octauo Cal. Augusti, in
tanto hominum concursu, vt ab infusa multitudine, Saxo-
niæ dux sit oppressus.

Prima comitia, antiquo more, celebrauit Noribergæ, vbi
coniugis intercessione, rediit in gratiam cum Ottone, Ba-
uarorum duce, qui auunculum illius, comitem de Hairla
interfecerat: sed nec stabilis, nec diuturna fuit hæc recon-
ciliatio. Nam Otto non ita multò post, euocatus ad re-
gnum Vngariæ, impetum fecit in Styriam, armata manu
in Vngariam descensurus. Id prohibere Albertus conaba-
tur, sed Otto, præter regium nomen, consequutus est ni-
hil. Captus enim ab Vngaris, & relegatus est ad Roslos, vbi
à vicinis Borussis Germanis agnitus, seruatusq; admirabili
prouidenciæ, ac protectionis diuinæ exēplo, ope horum,
tandem rediit ad suos. At ne sic castigatū quidem calami-
tatibus, quiescere sciuit turbulentæ φιλαρχίας vefanus im-
petus: ἀμικλον γὰρ τὴν καὶ θρησκείαν τῆς παλαιότητος ὑπόθεσιν.
Recruduerunt itaque inter Austriacos, & Bauaros, bella.

Albertus, etsi Italiam ingressus non est, gubernandam
tamen patris, & Adophi exemplo, Vicariis ducibus com-
mendauit. Sed à Bonifacio octauo solennem renuncia-
tionem petiuit, quā ille, furens ambitione, insano, stolidò-
que fastu, gladio femur accinctus, & corona redimitus ca-
put, ac se Imperatorem simul, ac Pontificem, barbarica ia-
ctantia professus, initio denegauit, mox conuersa volun-
tate, sponte obtulit, odio Philippi Pulchri, regis Franciæ.

Causa odij fuit, quòd cū Bonifacius iugum tyrannidis
Pontificiæ, regno Francico imponere, conaretur, vt serui-
tutem seruiret luxui, ambitioni, cupiditatibus, tyrannidi
aulæ Romanæ obsequuturam, vt ad imperata reges, quo-
ties liberet, pontificibus præsto essent armis, & pecuniis,
vt res regni moderaretur, & constitueret, de Pontificum
sententia; vt reges Franci acciperent, quos illi darent, aut
designarent, repellerent contrà, quos illi reiicerent, ac re-
pudiarent. Rex, ne id posset perficere, maturo cōsilio pro-
hibuit. Propterea regem execratus, Imperatorē Albertum
contrà, quem antea diris deuouerat, amplexus, hūc, ea po-
testate, quam illi Apostolicam falsò iactitant, donatū in-
signibus, & titulo regum Franciæ, ad regnum bello adse-
rendum incitauit, confidens fore, vt inter se, hac occasio-
ne

ne, Franci, & Germani colliderentur, & vires Frāciæ, iam
 antea lōgo bello Anglico, & Flandrico, cuius in Adolpho
 etiam mentio facta est, præconsumptæ, prorsus euerteren-
 tur, præsertim cū recens Frāci, ad Tornacū, magna stra-
 ge victi, florē militiæ suæ amisissent. Interiisse enim scri-
 buntur, in eo bello, vt hoc obiter moneam, supra trecen-
 ta millia lectissimorum in Gallia virorum: durauit, vt an-
 notatum reperio, annos vndecim, finitum est, clade Flan-
 dorum, quorum, ad fanum Odomari, quindecim millia,
 ad Ariam octingenti, ad Tornacum, quingenti cæsi fue-
 runt, anno millesimo, trecentesimo quarto.

Sed rex Philippus, contempsit irritos, stolidæ, & ambitio-
 sæ leuitatis conatus, iunctaque cum Alberto affinitate,
 cuius filio Rodolpho, Blancam filiam collocauit, non tan-
 tum elisit molitiones Bonifacij, sed & ipsum mox, vt su-
 pra dixi, præclarè est vltus, per Longaretium, & Sartam
 Columnium.

Bella Albertus foris nulla, domi plura gessit, ac duode-
 cies acie conflixisse traditur, non pari tamen fortuna, nec
 causas bellorum semper iustas habuit. Quandoque enim
 non tam pacem publicam, quàm alienas opes, ad ditā-
 dos suos quæsiuit. Theobaldum Phyreтарum comitem, in-
 ter initia, & Moguntinum insidiosè res nouas molientē,
 compescuit. Tentauit Vngariæ, & Boëmiæ regna. Illo ex-
 cidit, hoc filio Rodolpho obtinuit, cū VVenceslaus se-
 ptimus, per seditionem, in Mōrauiā esset trucidatus. Ro-
 dolpho mox rursus, in primo quasi limine regni, fraude, in
 cubili obtruncato, cū regnum arripuisset Henricus Ca-
 rinthiæ dux, gener VVécesslai sexti, excluso Friderico Al-
 berti filio, cui pater corrogatis procerum suffragiis, regnū
 destinarat, nouum bellum extitit, quod cœptum tamen,
 non confectum est.

Quæ verò illi fuerunt bella cum Ottone Bauaro, quem
 Conradus Salisburgensis Episcopus adiunxit, de accessu ad
 regnum Vngariæ, ea interrupta quandōque induciis, sed
 sopita nunquam, vtrique magna damna dederūt. Pugna-
 tum tradunt inter hos, non armis tantū, sed & venenis,
 nouo, & inaudito, ac Germanico nomine indigno ausu, &
 exemplo. Alberto enim venenum propinatum esse con-
 stat, artibus, vt ferunt, Episcopi Salisburgensis, cuius etiam
 partem aliquam, medicorum industria, expulit vomitu,
 quanquam difficili conatu, reliquæ tamen ita eum affli-
 xerunt, vt & vires languescerint, & alterū oculum cor-

ruperint, & fæda macie, palloréque, corpus deformarint.

In Turingia amisit exercitus cæsos ad Luccam oppidū, prope Pegas, vincente iusta caussa marchionum Misniæ, quibus Albertus factus ex amico, ac defensore, hostis, cōtra ius, & fidem datam, bellum fecerat, victus cupiditate opulētē, ac cultē regionis Mysorum, & ad Boëmia regnū cum acquirendum, tūm retinendum, opportunæ. Ad hāc cladem vindicandam, & repetendam à Carinthio Boëmiam, dum bellum vtroque in loco reparat, interficitur non procul à Rheno, inter Rissum, Arulāmque amnes, cōsilio, & opera Baronum quorundam, à fratris filio Iohanne, cui, tanquam prodigo, administrationem Sūeuiæ ademerat. Initium cædis fecit Iohannes dux, sica in iugulum Imperatoris adacta; sequuti cæteri, caput dissecuerūt medium, & confoderunt pectus. Hunc exitum habuit Albertus, Calendis Maij,

Anno Christi, millesimo, trecentesimo, octauo.

Anno mundi, quinquies millesimo, ducentesimo, septuagesimo, Imperij decimo.

Referatur exēplum, ad regulam iustitiæ diuinæ, de pœna talionis: *ἐστὶ τὰ ὅτι ἂν ἐρεξῇς δ' ἐκὶ τοῦ πληγῶν το.* Qui gladiū acceperit, gladio peribit. Itē, non esse mouenda ciuilia bella, rapiendæ dominationis caussa, sine ordine legum: & Deum velle, vt legitimos magistratus veneremur, simus custodes pacis, non inflati appetamus gradus sublimiores, sine vocatione, sed amemus humilia. Nec impellamur ad iniustos conatus, cupiditate dominationis, aut rei alienæ: *μέλα γὰρ ἐφ' ὅδ' ἔστιν εἰς πολυτελείαν ἢ αὐταρκεῖα.*

Sed & parricidæ profugi, sua tulerent præmia, diuinitus retracti, ad pœnas. Iohannem ducem, post exilium difficile, atque ærumnosum, parricidij culpam, vſitato illius seculi errore, vita monastica expiaturum; Héricus Imperator, habitu Heremitarum, ceu quodam reatus signo, quod gestaret circūdatum, ad perpetuos carceres, in Pisano heremitarum cœnobio, condemnauit. Reliquos patrata cædis conscientia, aut in solitudines extrusit, in quibus vitā exegerunt pene ferarum ritu, inter magnas calamitates, aut ad supplicia exquisita adegit.

Sobolem Albertus reliquit numerosam, ex coniuge vnica Elisabetha, filia Menhardi comitis Tyrolensis, & Goriciæ, ac ducis Carinthiæ, sorore vterina Cunradini, quæ patrem cum fecit liberorum viginti, & vnus, quorum vndecim ad ætatem iustam peruenerunt.

Rodol-

Rodolphus *αποτολευης*, cognomento Mitis, ex neutra coniuge, nec Gallica Blanca, nec Boëmica Callisia, liberos sustulit, interfectus, ut dixi, in cubili, cum in regnum Boëmiae vix esset ingressus.

A Fridericus cognomento Pulcher, qui cum Ludouico Bauaro, de Imperio certauit.

Leopoldus, cognomento Gloria militum, cui natae sunt filiae duae, ex coniuge Sabauda.

Henricus cognomento Placidus.

B Albertus cognomento Sapiens, qui diu, post patris obitum, praefuit gubernationi, & ducta in uxorem filia Vdalrici vltimi comitis Phyreтарum, comitatum Austriae coniunxit. Reliquit hic filios tres, quartus enim ante patrem decessit. Horum natu maximus Rodolphus, primus omnium

C Exarchum Austriae se nominauit, & condidit gymnasium Viennense. Ad huc coniunx, dotis loco, attulit comitatum Tyrolensem. Albertus tertius amans, & cupidus doctrinae Astronomicae, auxit studia, & reditus Academiae. Quartus Leopoldus, cognomento Militiae decus, occubuit in praelio, trucidatus ab Heluetiis, ad oppidum Sempach, relictis ex Mediolanensi coniuge, quatuor liberis. De his, & Alberti filiabus, consulantur historiae, quae extant.

D Maritum coniunx, extructo monasterio, in loco partidij, quod Konigsfeld, id est campus regius nominatur, splendido cohonestauit monumento; sed inde, anno sequente, exuuiam Spiram traductam, & prope patrem conditam sunt, i v. Calend. Septemb. ut ostendit inscriptio tumuli. Eadem, fontes salis, prope Gmundum, reperisse, & coquendi rationem ostendisse, scribitur; mulier magni, & perspicacis ingenij.

E Imperante Alberto, familia sacrorum militum templi Hierosolymitani, quos templarios nominant, callidissime structa, & mirifico astu occultata conspiratione, Clementis quinti Pontificis, & Philippi Pulchri Franciae regis, tota passim Gallia, vno quasi momento, deleta est; cuius simile Pythagoreis, in magna Graecia, accidisse, legimus. Causa, ex suis coniecturis, alii alias referunt: prophanitatem religionis aliqui, Ethnicae simulacra humana pelle induta, & victimis humanis culta: alij libidines, alij proditioes, & foedera cum hostibus Christiani nominis inita.

H De his, suum cuique iudicium petmitto.

Sed de religionibus, quae eis tribuuntur, conficta esse puto, ut sauitiae exemplum, specie honestiore, ad vulgus ex

Cusaretur; cōiecturis de libidinibus, & proditiōibus, facile assentior. Præcipuam tamen ratiocinor fuisse causam deletionis, magnitudinem potentia, & opum, quæ monarchis orbis Christiani, & formidabilis, & intolerabilis erat. Germania in suos mitior fuit. Non enim illos statim, ad Pontificum iussa, trucidauit; sed, cū cæde Gallicorum comperta, prouocarent ad demonstrationem suæ innocentia, quod factum scribitur Moguntia, Cal. Iulij, anno millesimo, trecentesimo, vndecimo, auditis illis, nomen tantum, & leges familiae mutauit, personis, & redditibus distributis in alias sacrorum ordinum familias.

De templariorum memoria extirpanda in perpetuum, simulque de recuperatione terræ sanctæ, actum est in concilio Viennensi, quod indixit Clemens quintus, ante Pontificatum, Episcopus Burdegalensis, is, qui post longā contentionē cardinalium, intercedente rege Francorum, electus in Pontificem, transtulit sedem Pōtificiam, in Galliā, relicta Italia, & vrbe Roma, quæ priorum Pontificum scelerata fraude, in factiones, & contraria studia, hostilibus animis distracta, iis cōcutiebatur seditionibus, cōtra quas ne quidem ipsos Pontifices amplius, multis antea formidabile telum anathematis, tueri poterat, exitu perniciosorum consiliorum, iustissimè redundante in authores: sicut dicitur veteri versu:

Τεύχων αἷς ἐτέρω τὴ, ἐὼ κακὸν ἡπάατε τεύχει. Item:

Οἱ αὐτὰ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλω κακὰ τεύχων.

Quare, cū mederi excitatis à sese malis, & quos extinctos cupiebant, opprimere nō possent, periculis sese astutè subtraxerunt. Nec dubito, migrationis in Galliam fuisse præcipuam causam, quod huic tempestati seditionum, pene immedicabili, cedendum esse viderent, nisi vellent impetu fluctuum, cum rebus suis vniuersis, obrui, atque demergi.

Clemens ergo, excitis ad sese purpuratis, Pontificatum Lugduni inijt, festiuitatem publicam cohonestatibus tribus regibus, Franco, Anglo, & Tarraconensi, in tanta celebritate, & frequentia nobilitatis, ac promiscuæ plebis, rei nouitate allecæ, vt dum se Pontifex sublimem, in equo, ambitioso, purpuratorum comitatu, tota vrbe, inter tres reges, conspiciendum, circūfert, ipse interfusæ multitudinis impetu, equo deturbatus, excussa capite tyara, gemmā maximi precij amiserit, simulque cum regibus, ad ruinam muri, vetustate, & pondere superstantium, procumbētis, de

de vita sit periclitatus: Iohannes, Britannix dux, oppressus interierit: procures nonnulli spectantis, vrgentisque turbæ trepidatione, euerſi ſint, atque obtriti.

- Præbuit hoſpitiũ Gallia, curiæ Romanæ, annos circiter
A ſeptuaginta, Auenioni, quam Pontificibus ſedē mercatus eſt Clemens Sextus. Pōtifices abſentes procul vrbe, extra periculi ſortem, per cardinales tres legatos, res Italianas ita procurarunt, & adminiſtrarunt, vt nō modò non ſtuduerint efficere, & firmare, inter factioſos ordines, cōcordiã,
B quam ſe tamen maximoperè expetere, & cuius ſe gratis accire Imperatores, inſidioſè præ ſe ferebant, ſed exacerbatis odiis mutuis, inter Gibellinos, & Guelphos, intentatum reliquerunt nihil, quod vel grauaret, ac deprimeret Imperatores, hiſque addictos Gibellinos: qui, cūm aberāt
C Imperatores, ſpoliati honoribus, dignitatibus, fortunis, & telis ſacris proſtigati, extorres agebantur: vel quod impediret, ne conciliaretur, & ſolidaretur concordia aliqua, de ſententia, & voluntate Imperatorum, ſalua eorum, & integra maiestate, quam, quod officeret ambitioni, & obſtaret cupiditati ipſorum, ferre non poterant.

- Sed vicit tandem cauſa, & fortuna iuſti, ac legitimi magiſtratus. Inſani conatus adulterinæ, & per ambitionem ſcelera, ac fraudes raptæ potentiæ Pontificis eruperunt in neruũ. Itali enim pertæſi cædium, pertæſi molitionum pontificiarum, vt reduceretur curia Pontificia ad ſedem priſtinam, Italum Pontificem crearunt. Galli contra hūc, alium, è ſua gente. Hinc diſſidia nata, ac deinceps aliis cauſis, & occaſionibus adaucta, orbem Chriſtianum inuolutum pernicioſiſſimis motibus, auerterunt à neceſſariis bellis contra Turcos. Hi enim interea Imperium propagarunt, & confirmarunt. Sed & ipſorum Pontificum authoritas, atque potentia, hiſ paulatim languefacta, ac fracta, ſicut omnis magna potentia, ſeſe ſuis conatibus, & viribus eò redegit, vt tandem pene conciderit, qua de re
G infra dicam.

HENRICVS SEPTIMVS.

- H** GALLOS ex trãſlatione ſedis, non exiguam ſpem, de Imperio cōcepiffe, Philippi Pulchri, & fratris Caroli Valeſij conſilia oſtendunt. Quòd enim in ſua poteſtate haberent eum, qui ius ſibi arrogaret, tradendi Imperium cui vellet, quin per eundē id recuperaret, nihil im-

pediturum, sibi persuadebant. Quare, cum à eade Alberti, esset dilata electio successionib. Carolus Valeſius, de ſententia fratris, exercitum comparat, vt vel inuito Pōtifice, Imperium extorqueret, Pontifex, etſi à ſuo rege non eſſet alienus, tamen quia mutationem hanc proſpiciebat fore exitioſam Italiae, & Hierarchiae Romanae, fieri eam nolebat. Et vt Gallorū conatus anteuertēret, clam de his monuit principes Germaniae, cohortatus eoſdem, ad electionem ſolennem maturandam. A

Ita, cum Septemviri conueniſſent Francofurti, cōiunctis ſuffragiis, elegerunt Henricum, comitem Lucelburgēſem Calend. Nouembris, ſeptimo, ab interitu Alberti, menſe, de commēdatione Balduini, Archiepiſcopi Treuironum, qui in fratre Henrico, non opes, quae exiguae erant, ſed alia ad iuſtam, & ſalutarem gubernationē, magis neceſſaria praſidia, atque ornamenta veriora praedicabat, generoſitatem naturae, ingenij praſtantiam, excelsi animi magnitudinem, moderationem in omni vita, iuſtitiam, peritiam rei bellicae, vigorem aetatis, & corporis robur, ac firmitatem ad tolerandos militiae labores. B C D

Tali verò gubernatore opus erat, non tam Germaniae, quanquam recentibus bellis ciuilibus miſerè laceratae, quàm Italiae, quae, pene totos annos ſexaginta, Imperatorē nullum viderat, ſuoque aſſiduè reſpergebatur ſanguine, & caedibus, ac direptionibus exhausta, redactaque ſub tyrānos, iam ſeruitutem, pro libertate, quam intempeſtiuè affectarat, ſeruiebat duram, ac triſtem. Pleraque enim Hetruſcae, & Longobardicae vrbes, quae pertaeſe moderati, ac iuſti Imperij Germanorum, vt ranae Aſopice, redemerant iura Imperij à Rodolpho, multa pecunia, vt prorſus liberae eſſent; aut laborabant ſeditionibus immaniſſimis, ac crebro mutatis dominis, nunc hos, nunc illos ſequebantur victores, aut iam oppreſſae, parebant certis tyrānis, Mediolani, Haſtae, Vercellis, Nouarie, Ticini, Landi Pompeie, Cremonae, Placentiae, tyrannidem exercebant Guelphi, Gibellini nominis hoſtes. Veronam, Paduam, Mantuā, tenebant Gibellini. Guelphis coniunctus erat Robertus Apuliae rex, qui, pro Pontifice, turbabat ciuitates Hetruſcas. E F G

Quòd ergo fidem, & auxilium Imperatoris Italia ſupplex imploraret, Pontifex, Henrico renunciationem ſolēnem requirenti, per legatos, eatenus eam condixit, quatenus ſe promitteret intra biennium Italiam pacaturum, quae deſideraret praſentiam ipſius. Aſſenſit Imperator, & ne

ne qua femina bellorum, aut dissidiorum domi relinqueret, in Italiam discedēs, totum se ad res Germanicas componendas conuertit.

A Comitem VVirtebergensem, opum fiducia, insolentiū noua bella constantem, armis prosequutus, ita attriuit, vt pereundum illi fuerit, nisi clementia victoris fuisset seruatus.

B Friderico Austriaco, Alberti filio, pro quo subditi expe-
tebāt dominum ipsum Imperatorem, huic ergo non ademit, sed reliquit, & confirmauit possessionem Austriae, ea tamen conditione, vt cederet iure regni Boëmici.

C Quod ille cū annuisset, Imperator, consensu procerū, eiecto Henrico Carinthio, regnum cum Elisabetha, filia VVenceslai senioris, nepte Rodolphi Imperatoris, despondit Iohanni filio. Hoc modo Boëmia sub Lucelburgenses redacta est.

D Fridericus in Austriam reuersus, de seditiosis supplicium sumit, & Imperatori profecturo in Italiam, fratrem Leopoldum adiunxit. Sustulit Imperator & Misnica bella, his legibus, vt Fridericus Turingiae, & Misnia possessione integra contentus, relinqueret Lusatiam inferiorem Boëmis, qui in belli societatem acciti, iam ante eam abripuerant. Ita vtriusque Lusatiae accessione, eodem tempore, creuit regnum Boëmiae, & Misnia difficili, ac diuturno bello liberata, sese ad quietem, & pacis opera recepit.

E Pacata Germania, Imperator, ad Italicas seditiones sedandas, sese conuertit, ad quam rem, cū exercitu instructo sibi fore opus, intelligeret, dū cogit copias, iusta persoluit Imperatoribus Alberto, & Adolpho, cadauere vtriusque Spiram translato, & honorificè condito, prope Rodolphum; Alberto quidem, in monumento coniugis Friderici Imperatoris, Adolpho in vicino filiae eiusdem. Dehinc per Allobroges, exercitum duxit in Italiam. In itinere primū delatus ad Taurinates, & Astenses, vtrisque in deditiōnem acceptis, veteri more, praesides vicarios imposuit. Exemplum imitatae vrbes Longobardicae ceterae, quarum aliae à Guelphis, à Gibellinis aliae tenebantur, similiter missis oratoribus, se in fidem, & clientelam Imperatoris contulerunt.

H Mediolani dominabantur Turtiani, principes Guelphorum, summotis Vicecomitibus, qui factionis contrariae caput erant. Tunc verò principatum tenebat Guido Turtianus, gentis Princeps, sed ciuibus, propter superbiam, exo-

sus. Ad Imperatorem supplex confugerat Matthæus Vicecomes, exul. Inter utrosque, Imperator, priusquam ad Mediolanum accederet, transegit, his legibus, ut utrique, & reducti, suo beneficio, Vicecomites, & Turriani deinceps in patria, antiquæ libertati restituta, æquo iure viuerent, paternis bonis contenti. Sed cum ingredienti Mediolanum Imperatori, Matthæus dextrum latus cingeret, Guido, quod ad sinistram hære iuberetur, offensus, ac desperans de principatu, metuensque deiectiones suorum, ad turbulenta se consilia conuertit, concitatoque, postquam Henricus coronatus esset, acri tumultu, in discrimen non medioere, Imperatorem adduxit, sed recidit periculum in authorem. Cum enim Germani, duce Leopoldo Austriaco, fora, & compita, cohortibus, & turmis impleuissent, & Matthæus Vicecomes, cum equitum globo, discurrens, veteres clientes ad arma vocasset, plebs arma in Turrianos, nihil tale timentes, versa, momento temporis, eorum domos expugnatas diripuit. Ita tumultu populi, Turrianis vrbe pulsus, Imperator summæ rerum præfecit Matthæum Vicecomitem, & ex his insidiis, Guelphos suspectos habere, ac Gibellinos aperte complecti, & fouere cepit.

Adhæserunt Turrianis Cremonenses, Placentini, Parmenses, Papienses, & Brixianenses; hi, re cognita, protinus cum ipsos vicarios præfides, quos paulò ante receperant, tum Gibellini nominis studiosos, multa cæde, expulerunt. Sed Imperator obsidionibus fatigatos, ac fractos, coëgit deditione facta, pœnas luere, quas ille statuisset. Cremonenses ergo, alligatis collo laqueis, supplices facti, culpam & pœnam, grandi mulcta, redemerunt. Brixianos ad defectionem impulerat Theobaldus Brussatus, quæ Cæsar magnis beneficiis affecerat; hunc inter cadauera, pro semimortuo, repertum, equis discerpfit: & quanquam cæde fratris grauitè irritatus esset, tamē victus intercessione legatorum Pontificis, Brixianos, cum veniam suppliciter roga-
rent, recepit in gratiam, sed mulctatos magna pecunia, & demolitione murorum, ac portarum vrbis.

Cum autem frequentibus literis eorum, qui Cæsariani nominis studiosi erant, in Hetruriam euocaretur, ut, hac occasione, facilius Romam perueniret, Genuam profectus, classe Genuensium deduci Pisas voluit. Exercitum terra præmisit. Longobardiæ curam, & administrationem commisit Vverno, comiti de Hohenberg, qui reuersos ad arma Guelphos, multis victoriis contudit.

Crescebant, in Hetruria, vires Florentinorū, quibus cum conspirarat Robertus Apulix dux, Gibellino nomini infensissimus. Idem Romę Vrūnos instruebat, & adiuuabat, contra Columnios, qui pro Cæsare stabant.

A Quòd ergo, quantum Guelphis fidendum foret, nosset, Ludouicum Allobrogum ducem præmisit, qui tumultus sedaret. Totos enim menses tres, quotidianis præliis, in vrbe, inter has familias decertatum erat, vt sanguine cæ-
B forum plateæ fluxerint; tunc etiam, cum Cæsar inueheretur. Vrfinis arcere aditu Imperatorem: Columniis eundē in vrbe introducere curæ erat. Columniis Sabelli: Vrfinis Grappelli adhærebant. Sed succubuerunt Vrfini: cūque Cæsare introducto, protraheretur solennis renunciatio, cardinalium astutia; Stephanus Columnius, ne differretur amplius, terrore iniecto, perfecit.

C Ita Henricus, Calend. Augusti declaratus est Imperator, anno millesimo, trecentesimo, duodecimo. Urbem tunc, gubernabant, vicario Imperatoris nomine, duo præsides, velut olim consules, qui à Romano Senatu creabantur, &
D annum magistratum gerebant. Sed non multum poterat hic magistratus, in seditiosa vrbe, quæ, præpotentum ciuium factionibus, diuisa erat in partes. Quare non diu ibi commoratus Imperator, cum Tyburi cum Friderico Siculo fœdus fecisset, per Sabinorum, Vmbriorum, & Perusino-
E rum fines, Aretium se contulit. Inde occupatis Arni castellis, Florentinos obsidere cœpit, quos Lucenses, Senenses, Bonouenses, & Ferrarienses, & Robertus rex instruxerant. Oppugnationem vrbis non tentauit. Nam deuastatis ipsorum, & sociorum agris, penuria comineatum, ad spontaneam deditionem venturos, sperabat. Nec fefellisset eum opinio, si vixisset. Nullam enim Florentini, nisi in Roberto Apulo, spem defensionis habebant; qui tamen detentus bello Siculo, nec subsidio venire obsessis, nec auxiliares copias mittere poterat.

F Hac tamen de causa, Robertum etiam citauit, ad dicendam causam; cūque comparere recusasset, tanquam contumacem, per sententiam, Apulo, & Campano regnis priuauit. Sed hanc sententiam postea rescidit Clemens V. vt habetur in Clemētinis: De sententia, & re iudicata. C.
G Pastoralis. Qua verò leuitate id fecerit Pōtifex, & qua impudentia, alia regna Christiani orbis, similiter Hierarchie Romanæ subiiciat, formula decreti ostendit. Henricus, etsi terra Florentinos, & eorum socios: mari classe Ligusti-

ca, & Sicula Robertum grauitè afflixit, tamè morte præreptus, nec finem obsidionis Florentiæ vidit, nec exequi in Robertum, quod sancitum erat, potuit. Interiit, dum properat aduersus Robertum, inuitantibus eum Neapolitanis, certo deditiois promisso, nefariè necatus veneno, per infectum panem sacrum, Beneconuenti, à Bernhardino monacho, è familia fratrum prædicatorum, qui ad hoc à Florentinis erat conductus.

Anno, millesimo, trecentesimo, tertio decimo: nono Cal. Septembris, id est, die Bartholomæi Apostoli.

Anno mundi, quinquies millesimo, ducentesimo, septuagesimo quinto, Imperij sexto.

Cadaueris inde Pisas delati, monumentum, ex hac inscriptione agnoscitur: Hoc in sarcophago Henrici, olim Lu-eelburgensis comitis, & post septimi huius nominis Romanorum Imperatoris, ossa continentur, quæ secundo, post eius fatum, anno videlicet M.CCC.XV: Die verò Calendarum Sextilis, Pisas translata, summo cum honore, ac funere hoc in fano, ad hunc usque diem, collocata permansere.

Mors eius Florentinis, Guelphis, & Roberto lætitiā, Gibellinis luctum attulit: sed hos, Deo iusto iudice, ac vindice, fortuna sui Imperatoris, adeo, ne quidem post illius fata, deseruit, ut sese vires Gibellinæ, victoriis assiduīs, v-bique plurimum confirmarent. Tribus enim præliis Florentini à Pisanis victi sunt, quāquam auxiliis Neapolitanis instructi essent. Ad Campum Aldinum semel, iterum ad Arbiam flumen, nouissimè ad montem Catinum, in quo prælio cecidit frater Roberti regis, Iohannes.

Hoc successu Gibellinorum offensi Cardinales Legati, & rex Robertus, in eam curam animos intulerunt, ut comminuta rursus Imperatorum auctoritate, quam Henricus restituerat quidem, sed nondum confirmarat, Guelphos tot aduersis præliis profligatos, contra Gibellinos erigeret. Itaque in Hetruria, veteris belli reliquias, persequi decreuerunt, & nouum mouerunt Matthæo Vice-comiti, qui Guelphos, & ipsum Robertum, multis affecerat cladibus, & recens Pisanos, constanti erga Imperatores fide, atque officio iuuerat.

Matthæum Bertrandus Vasco Cardinalis, Legatus Pontificis, cum vim hostilem nil effecturam experiretur, fulmine pontificio aggressus, tanquam impietatis reum, æternis cruciatibus deuouit: quas execrationes, etsi sequuta est aliqua inclinatio animorum, perripit tamen virtus, & felici-

A felicitas filiorum Matthæi, qui plerasque Longobardicæ vrbes repurgatas à Guelphis, suæ ditionis fecerant, vt ad Imperium Longobardicæ viderentur aspirare. Quare & nouas coniurationes Pontificis, Roberti Neapolitani, qui Guelphorum patrociniū suscepit, & Florentinorum, facile contempsit, ac sustinuit, & Germanicas copias, quas illi, Hærico Austriaco duce, conduxerant pecunia: Gallicas, quas Philippus Valesius attrahebat, terrore auertit: Filiis etiam, patre mortuo, multis, vario euentu, præliis commissis, sed ad extremum victores, egregiè sese tutari sunt.

B Henrici septimi stirpem, ab Hugone, naturali filio Lotharij, qui patre Lothario Imperatore natus est, multi deriuant, vt supra monui. Alij aliam originem faciunt. Tam cita, & tam indigna morte peremptum esse, tam præstantem Imperatorem, & tanta successuum, ac victoriarum prosperitate, ad summa contendētem, dolendum est. Prudentiæ enim, virtutis bellicæ, & felicitatis etiam tantum attulit, quantum ad rem tantam perficiendam, & ad explicandam seditionibus Italiam, atque in tranquillum restituendam satis fuisset, si vita suppe ditasset, & si ambizioso factiosæ gentis, quæ non veram libertatem, sed licentiam barbaricam captabat, iusta, moderata, tuta, & salutaria imperia non respuisset: sed quietem Italiæ, fata inuiderunt, & Deo visum fuit hoc modo, & his cladibus assiduus, punire scelera Pontificum, & multiplicia peccata nobilitatis, ac plebis, Epicuream prophanitatem, libidines, partidia mutua, vt fatali quadam cæcitate consiliorum, & peruicaci obstinacia odiorum, in suas ipsi furenter clades irruentes, nec ex de mutua satiarentur, nec vastitate mouerentur, quæ efficiebatur, velut à stirpe excisis præcipuæ nobilitatis familiis: vt hoc interitu posteritatis suæ, his immanium cædium, & deuastationum spectaculis, non afficerentur.

C Ex Margareta, Henrici ducis Brabantini filia, Iohannem Bohemiæ regem, & filias tres reliquit. Coniunx maritum secuta Romam, cum inde Genuam reuersa esset, diem suū obiit, sepulta ibidem apud minores. Filiarum natu maximam Beatricem, Carolo Vngariæ regi: alteram Mariam, Carolo Pulchro Franciæ regi: tertiam, Rodolpho Palatino ad Rhenum collocauit.

H Iohannes, à morte patris, contractis copiis nouis, quibus Italicas suppleret, ciuitates, quæ in fide perstiterant, in suâ quoque fidem receptas, defendit. Bohemiæ regnum adie-

Et magna parte Silesiæ, & Lusatia utraq; valde dilatavit. Silesia enim à pluribus gubernabatur principibus, originis quidem, & gentis eiusdem, sed inter se dissidentibus; qui repudiatis fœderibus, ac legibus Polonorum, in eum sese statum nuper collocarant, ut Boëmis, & Polonis interie- A
cti, medij, neutris essent addicti, & cum neutris amicitiam colerent firmam, sed sua gauderent libertate: qua cum nescirent uti, Boëmi ante distractos, domesticis dissidiis, mirabili astutia, amplius diuulserunt, ut singulos non ma- B
gno negotio subiugarint, Carolo filio, quod reliquum fe-
cerat pater, conficiente.

Ἀπορμήν, & ἀποφασίην ad eos conatus, præbuerūt quedam pacta vetera, inter Boëmicos reges, & Silesiæ duces, & tri- buta, quæ veteri obligatione, à Polonis Imperio soluta, Fridericus Imperator nuper attribuerat Boëmis.

Inferior Lusatia, bello Misnico accesserat. Superior pa- C
ruerat eò usq; marchionibus Brandeburgensibus, è veteri stirpe Ascania, quorum ultimus VVoldemarus, in bello Danico, contra ὁμολογῶν regem, ut Saxonum annales refe- runt, fato functus, sobolem masculam nullam, sed longi, D
ac difficilis belli semina reliquit. Cuius belli periculis im-
plicata Lusatia etiam, quanquam remotior, quòd à nemi-
ne defenderetur, & marchia, alternante belli fortuna, nunc Bauaros, mox alios, ceu fortiretur ex victoria præsi-
des, repetentibus eam veteribus dominis, Boëmis sese E
tradidit: Henticus quartus enim olim marchionibus Mis-
niæ ademptam, quod Saxones iuuiscent, Boëmis conces-
ferat. Ottocarus Boëmus confisus, se opera marchionis
Brandenburgici Imperium consequuturum, ante electio-
nem Rodolphi, hac suffragium sibi illius, velut mercede F
compararat. Iohannes Lucelburgensis, orbatam antiqui
stemmatis principibus, ceu postliminio, ad regnum redu-
xit. Occubuit autem hic rex in illo bello Fracico, cæsus ad
Creñiacum, ab Eduardo Anglo, decimo Cal. Septemb. an-
no Christi, millesimo, trecentesimo, quadragesimo sexto, G
in quo prælio ceciderunt circiter triginta Gallorum mil-
lia, & iuxta Iohannem regem, Carolus Valesius, Philippi
frater, cum multis aliis regni proceribus.

Vrsinos, cōsensu plurimorum, è gente Ascania, quæ la-
tè in Germania imperavit, & distinctas duas Septemviro- H
rum in Saxonia, ac marchia Brandeburgensi, familias ge-
nuit, Columnios, ex comitibus Zollerensibus prodiisse, &
agnatione attingere eos, qui nunc tenent marchiam Brā-
debur-

debutgenssem, antea annotaui. Nunc addam Imperatores Orientis.

A IMPERATORES ORIENTIS.

MICHAEL PALÆOLOGVS.

R Vdera Imperij Orientis percurram paucis, propter res Turcicas. Fuit hoc diuulsum, vt dixi, in duo regna Europæum, & Asiaticum ad Colchidem, & Pontum inter Scythas, Tartaros, & Turcas. Hoc condiderunt Comneni, occupato Trapezunto, post captam à Francis Constantinopolin. Series regum hæc fuit: Alexius Comnenus: dissipatis viribus Orientis, irruptione Francica, cum alij alias Imperij prouincias, bello adfererent, inuasit Colchidem, & vicinos aliquot tractus. Huius, ex filio Alexio, nepos Iohannes, cognomento Lazes, duxit in vxorem Eudociam filiam Michaëlis Palæologi, vt Asiaticum rursus, Europæo affinitatibus copularetur. Ex hoc nati filij duo, quorum natu maximus Alexius, patre sublato, regnum obtinuit. Cum iuniore Eudocia mater rediit Constantinopolin, spe regni Europæi. Alexio Basilus, qui in Andronici iunioris Palæologi tempus incidit: huic rursus Alexius successit, cui filius Iohannes, regni causa, bellum intulit.

Hic Iohannes filiam Despinam, Assimbeio Vsumcassani regi Persico, in vxorem dedit; & consentaneum est hæc nuptias illum filia quæsiuisse, hunc expetiuisse, vt ex cognatione, mutua præsidia compararent, aduersus impendentem vim Mahometis; qui, deleto Græcorum Imperio in orientem vires extenderat: sed nihil profuit Trapezuntinis hæc affinitas. Cum enim Mahometes Vsumcassanem ad Tabendâ, quæ Toccotâ hodie dicitur, in Anferinis campis profligasset, facile postea Dauidem; qui, Iohanne extincto, regnum rapuerat, excluso quadrimo illius filio, oppressit, Trapezuntique, & totius Ponti, atque Colchidis Imperio, in prouinciam redacto, Dauidem cum filiis, inter quos natu minor erat Georgius, coniugē item, & ex fratre nepotem Alexium Comnenum, Constantinopolin perductos, in carcere necauit, filiam Dauidis, inter concubinas, apprimē dilexit.

Europæum regnum, in plures discerptum partes, tenebatur à diuersis. Suos enim, è gente Heneta, Seruij habebant despotas, in veterum Triballorum sede: suos Bulgari, in terra Mysorum: Thessaliam, Epirum, & Ætoliâ possidebant Angeli. Peloponnesum, Eubœam, Atticam, Bœotiam, Achaïam infestabant, incursionibus assiduis Siculi, & Itali. Summa rerum tamen erat penes Micaëlem Palæologum, qui quibus artibus, Lascarina stirpi regnum ademerit, supra monui. Recepit is Constantinopolin, eiecit Francis. Bellum gessit cum Micaëlo Angelo, Epiri, & Ætolia despota, sed infelicitè. Quare, cum in Imperio parricidiis acquisito, nec satis confirmato, nemini tutò fideret, pacem cum Micaëlo, quanquam ignominiosam, fecit, data consobrina sua, filio eius Nicephoro in vxorem. Sed non diuturna fuit hæc pax.

Genuensibus, quorum auxilio Imperium consequutus erat, & Venetos depulerat, tradidit Peram urbem, ultra sinum, è regione Byzantijs, in eodem littore Europæo sitam, quam Galatam hodie vocant. Recepit Eubœam, & aliquot Ægæi maris insulas, Lemnum, Chium, & alias, sed non retinuit.

Hoc tempore, tradunt, in Græcia cometem conspectum esse; qui, cum exarsisset circa solstitium æstiuû, sole cancrum peragrante, fulsit ad æquinoctium autumnale usque, & tandem, sub tauri sidere, euahuit. Nec multò post, sol obscuratus, tantas terris tenebras offudit, ut stellæ interdiu effulserint. Hæc præuia nouarum calamitatum signa, cum mox sequutæ sint Turcicæ eruptiones, ac progressiones, non contemnamus prodigia, aut ostenta, quæ diuinitus proponuntur. Etenim hoc Imperatore, Turci in Asia, qui à Scythijs Tartaris circumuerti, ac domiti, aliquandiu quieuerant, receptis animis, ac viribus, reuersi ad latrocinandi consuetudinem, reliquias Imperij Græci, in Asia, vehementer cōminuerunt; sed sparsim tamen, ac particulatim, latrocinijis veriùs, quàm iustis præliis, sumentibus sibi audaciam, grassandi etiam priuatis, donec potentiores terras subactas, in satrapias partiti, omnem Asiam, à mari Pontico, & Galatia, usque ad mare Lycium, & Carium, & flumen Eurymedontem, suæ ditionis fecerunt.

Erat Micaëli Epirotæ potentia insignis. Thessalie enim omni, Epiro, & Ætolia, cum regionibus vicinis, imperabat. Huius nothum filium Iohannem, effreni, & vafro ingenio iuuenem, cui pater moriturus, Pelasgos, Phiotas, Thessalos,

los, Ionios & Ozolas intra Olympū, & Parnassum montes, attribuerat (reliquam enim Epirum, inter legitimos filios, distribuerat) hunc ergo laceſſentem Byzantios, & rapinis infeſtantem Macedoniam, ac Thraciam, bello perſecutus tollere tamen non potuit, quòd Iohannes niteretur ſubſidiis Italorum, qui Eubœam, Atticam, & Bœotiam ſubegerant.

Carolus Neapolitanus, pro genere Balduino, bellum totis viribus parantem, inhibuit, concitatis in eum Friderico, Siculo rege, & Põtifce Romano, cui ſpem fecerat, de cõponendis controuerſiis, quæ Græcas Eccleſias à Romana diuulſerant, deque illis Romanæ ſubiiciendis. Huius rei cauſa, vocatus à Pontifice Lugdunum, ne, ſe abſente, Græcia eſſet, ſine Imperatore, filium Andronicum designauit ſucceſſorem, data ei in vxorem Anna Pãnonia. Sed quòd latas, à Pontifice Romano, leges concordie, in detrimẽtum Eccleſiarum Græcarum accepiſſet, ſine ſuorum aſſenſu, tantam & Imperio perturbationem, & ſibi conſlauit inuidiã, apud ſuos, vt honor ſepulture, mortuo ſit denegatus.

Extat, de hac re ſententia Grégorij decimi promulgata in concilio Lugdunenſi, ſexto de decretalium, cap. vnico: Fidei, ac deuota profeſſione fatemur, &c.

Deceſſit annos natus quinquaginta octo, vir ambitionis inexhauſtæ, & quæ ambitionis comes eſt, fidei incertæ, ſed conſilij expediti, & circunſpecti, quo ſeſe, ſuõsque in turbato, & lacero Imperio, magis, quàm virtute conſeruauit. Filios reliquit Andronicum ſucceſſorem, & Conſtãtinum Porphyrogenitum, quem ignauus, & ſtolidus frater, ob falſam ſuſpicionem quæſiti regni, in carcerem incluſit, bellatorem acrem, & induſtrium, vt qui, in Lydia, Turcos, aliquot ſecundis præliis, fortiter repreſſos, detinuerat, ne proferre limites Imperij poſſent.

ANDRONICVS PALÆOLOGVS.

Periodis regnorum circumactis, cùm ad finem illa tendunt, ruinam proximè antecedunt, vt Appiani verbis vtat, ὅς τις ἀκοσμος, καὶ νόμων, καὶ δικῆς ἀίσχρᾳ καὶ ἀφρόνῳσι, & diſcordiæ; quæ, ſi quid reliquum eſt, id labefactant. Nec fere, niſi fatalibus diſcordiis, magna Imperia euertuntur: cumque momenta mutationum inſtant, inſigni petulantia accelerantur pœnæ, vt ſignificatum eſt, tribus vocibus, apud Danielelem, quibus Baldaſeri regi denunciatur inge-

itus, & regni dilaceratio.

Sic, cum domesticis bellis, & seditionibus eneruata, atque in cōtentum adducta essent vites Constantinopolitanae, initio commoti, sua sponte, deinceps etiam inuitati, & acciti ex Asia Turci, ex Europa Hispani, & Itali, iique diuersi, & inter se dissidentes, Veneti, Pisani, Genuenses, Florentini, vno quasi impetu, in reliquias miserè dilacerandas, incubuerunt: donec Turci, oppressis per partes, Palæologis, Seruis, Bulgaris: Hispanis verò, & Italis exclusis, Græciam omnem edomuerunt.

Accelerarunt interitum Græcis, Italorum conatus, & irruptiones, qui, quod stulta emulatione veterum ciuitatum Græciæ, quæ ex deuictis, ac prostratis Persis, acquisita Imperia, in Asiam vsque propagarant; quòd ergo, harum exemplo, & Imperium Græciæ, & victorias contra Turcos, Persicis similes, ingentibus animis, & ausis somniarent, ac quærerent, quanquam multum dissimiles illis veteribus Græcis, sapientia, virtute, opibus; tandem, rebus desperatis, fractam incursionibus, ac direptionibus, nudatamque præfidiis Gratiâ, Turcis obiecerunt.

Incidit autem huius Andronici Imperium, in ea tempora, quibus, restituta Tarcorum potentia, progressu continuo in omnem sese Asiam anteriorem, incredibilibus successibus, extendit; cum partas armis prouincias, septem principes, vt dicitur, inter se diuiserunt, quos vniuersos, paulò post, Ottomannidæ oppresserunt: horum enim sese potentia, supra reliquos, mirificis incrementis, extulit.

Andronicus aduersus Turcos, primo conduxit Alanos, quos seu Massagetæ, seu potius Getarum veterum reliquias esse, & fuisse in Taurica Chersoneso, & toto illo littore Ponti Euxini Boreo, ad Iberos vsque, patrius sermo, qui Gotticus est, ostendit. His oppressis, Scythæ Tartari tristem seruitutem imposuerant, cuius illi impatientes, magno numero se cōtulerunt ad Andronicum: vt permissu illius, obtinerent nouas sedes. Andronicus ergo, sumptu, armisque instructos, duxit in Asiam aduersus Turcos: quibus cum, in Magnesia, infelicitè acie congressi, ac repulsi sunt, quotquot ex his fortuna belli seruauit, ij, inuito Imperatore, receperunt sese in Europam, atque in oram Græciæ littoralis, è regione Lesbi, confederunt.

Vigebat tunc etiam bellum Siculum, quod, de regno Siciliae, gesserunt inter se Tarraconenses reges, ex Hispania, & Andegauenses Franci, qui Neapolin tenebant. Durauit id

id bellum annos pene vinginti, à millesimo, ducétesimo, octogesimo secundo, vsque ad millesimum, trecétesimum secundum; quo demum pax, inter vtrumque regem, facta, ac sancita est. Tarraconensi classi præfuit Rogerius Lauria, **A** fortis, & felix Imperator, quem Græcæ historiæ Rōzerium nominant, atque è Catalanis, qui è Cattorum, & Alanorū gentibus orti, in veterum Iberorum sede, ad fluium Iberum, hodie pars sunt regni Tarraconensis, seu Arragonici, vt vulgò nominant: inde ergo auxilia, classe, Siculo regi adduxisse tradunt. Hūc cū classe Hispanica, cōtra Turcos, **B** attraxit Andronicus; cūque Rogerius collegā Piringerium Tenzam, ad societatem belli inuitasset, Andronicus, vt, arētiore fide, vtrumque sibi deuinceret, Rogeriū Cæsarem, tradita ei nepte sua, in vxorem; alterum Peringerium, **C** Magnum ducem creauit.

Profecti hi in Asiam, aliquot secundis præliis, contrinuerunt Turcos, & Philadelphum obsidione liberarunt. Sed cū stipendia eis non soluerentur, iusto tempore, mutata **D** fide, pro hostibus sese gerere, ac prouincias Græcorum depopulari cœperunt. In eo tumultu, Rogerius, à Gregorio Alano, cuius filium interfecerat, per insidias, trucidatus est. Paulò post, collega, à Genuensibus captus, Imperium maris, cum vita, amisit.

Reliquias Catalanorū, Andronicus, vt deleret, coacto ex **E** Thracibus, & Macedonibus exercitu, victus est, fugatusque. Catalani adiunctis sibi fœdere, & societate Turcis, cū Macedoniam peruassent, in aditu Thessaliæ, Turcis rursus dimissis, soli Thessaliā omnem populabundi percurrerunt; & in Bœotiam, atque Atticam delati, Athenis, **F** & Thebis expugnatis, atque Athenarum principe cæso, ibi conqueuerunt.

Thessalorum tunc res, & opes infirmæ erant, ob immaturam principis Iohannis ætatem, & diuturno morbo pene cōfectam valetudinem. Nec diu, his motibus, superstes **G** fuit. Hæredē, quòd ex Irene, notha Andronici Imperatoris filia, cum qua tres annos vixerat, nullum reliquit; principatus Angelorum in Thessalia, Epiro, & Ætolia finē suum habuit. Pars eius principatus rediit ad Imperatorem, partem **H** Catalani, è Bœotia abripuerunt; partem procures, inter quos præcipui nominis extitit, Thomas, è Ducarum familia, qui Epiri, & Ætolia se principem appellauit.

Turcorū aliqui, Melecho duce, abierunt ad Seruiæ principem, quem sua lingua Cralem, id est, regem nominant,

amplexi Christiana sacra. Reliqui, Halelo duce, pacē, certis conditionibus adepti, ab Andronico, vt Christopolitana angustias traicere tutò, atque ad Hellepótū reuerti licerēt, & vt Romana classe, perducerentur in Asiam, ad suos, cum omnibus manubiis, iter versus Chersonesum intenderunt. Sed Imperatore fidem non seruante, dimicare coacti, à Bulgaricis, & Genuensibus auxiliis, in Chersoneso trucidati sunt. Quæ perfidia, & sauitia, Turcos in Asia vehementer irritauit.

Andronicus ad magnam ætatem peruenit. Annum enim attigit septuagesimum. Extremam senectutem difficilem habuit, exagitatus dissidiis filiorum, & nonnullis in ipsum conpirationibus, ac molitionibus. Filios genuit, ex prima coniuge Pannonia, Micaëlum Imperatorem, & Constantinum despotam: ex altera Irene, filia marchionis Montisferrati, filiam Simonidem, quæ missa est nuptum Seruix regi.

Filios genuit Iohannem, Theodorum, & Demetrium, quos, cum ambitiosa, & factiosa mater, Micaëlo anxie anteferre conaretur, vt αὐτοκρατορὲς, καὶ αὐτονόμος, & sui iuris essent, nec agnoscerent superiorem, & potestate pari, imperarent: vel, si deiici Imperio Micaël primogenitus nequiret, vt saltem ad consortium, & societate Imperij admitterentur, hac pertinacia assiduorum flagitationum, & exostulationum, alienauit à se mariti animum; à quo cum acciperetur durius, metu sauitiæ, secessit Thessaloniceam: sed, ne ibi quidē, experiri, quas potuit, vias, & rationes destitit, quibus filios extolleret, conatu tamen irrito. Excessit è viuis, marito adhuc superstite, Theodoro filio, petiuit in vxorem, filiam ducis Athenarū, qui tūc, adhuc Imperio coniunctus, gerebat munus, & dignitatem magni ducis; & hortatrix illi fuit, vt pulso Thessalorum principe, genero principatum illum armis adfereret: sed repulsam tulit. Quare coniugem aliam ei delegit Genuæ, è Spinularum familia; & vt marchio Montisferrati diceretur, impetrauit. Iohanni despondit filiam Nicephori, præfecti Camiclij, magni nominis, apud Andronicum, viri. Is quarto à coniugio anno, orbus liberis, decessit. Primogenitus Andronici, Micaël, cōsors Imperij, cum patre, procreauit, ex Maria Armeniaca, filios duos, Andronicum iuniorem, & Manuelem despotam, qui Byzantij à custodibus vrbis, noctu, dum fratrem Andronicum dissolutius, & luxuriosius viuente, inquit, lethaliter sauciatus, interiit, magno cum dolore

dolore aui. filias reliquit Annam, & Theodoram, quarum illam primū Thomæ, Epiri, & Ætolie principi, post Thomæ comiti Cephaleniz, prioris consobrino, & interfectori, nupsit. Theodoram duxit Suëdoslaus Bulgarorū princeps, Cōstantinus, alter Andronici filius, libidinibus sese fœdè contaminauit. Micaël, morte matrem præcessit. In Andronicum nepotem, auus indulgentissimus fuit. Quapropter ille licentia efferatus, auxiliis Genuensium, per seditionem Imperium inuasit, occupata Thracia, & vrbe Constantinopoli. Cum Micaëlo Bulgaro, illo, qui, post obitū Suendoslai, Bulgaris imperauit; cum eo ergo, cōtra Seruiæ regem, fœdus fecit. Eiusdem auxiliis auum, qui in regno Constantinum despotam anteferte, Venetorum ope, conabatur, coëgit ab incepto desistere; & repudiata Venetorū societate, Ligurum amicitiam amplecti. Multos annos, bellum varium, & anceps cum auo gessit: sæpe enim inter eos, reconciliata pax, intercessione amicorū, & dissoluta rursus fuit; donec iunior seniore, ætatis vitio cæcutientem, in monasterium compulit, in quo vitam exegit, Imperator ignauus, & infelix.

Propter hæc dissidia domestica, cū negligerentur res Asiaticæ, Turci plerasque vrbes Bithyniæ ceperunt. Prusiam expugnatam, Ottomannus pater, & princeps familiæ, caput, ac metropolin suæ gētis, bellique, contra Europæos, arcem constituit. Frequentissima autem, & terribilia maxime deliquia solis, & lunæ, in hoc tempus incurrerunt; crebris etiam terra quassata est motibus: quæ prodigia nō futuras, aut procul imminentes calamitates, præsagierunt, sed iam præsentēs, præ foribus, ipsis oculis demonstrarunt.

F ANDRONICVS IUNIOR.

Andronicus iunior proditionū ope, ac parricidij scelere, in Imperium irrepsit, auo insidiosè circūuento, & oppresso. Annū egit tricesimum sextum, quando auus, fato functus, soli gubernationē reliquit. Eo viuo, Micaëlem Bulgarorum despotam, sibi, cōtra auum, adiunxerat, collocata ei, in matrimonium, sorore: quam cū ille in thorum adduxisset, priore coniuge, Seruiæ regis sorore, adhuc superstite, rex ira percitus, bello vindicandā, polluti thori contumeliam, ratus, acie victum, & multis fauciatum vulneribus, principatu exiit; Alexandro consobrino, illi surrogato. Ita leuitas, & petulantia, semina dissidiorum

auxit, Sed cum Alexander, post victoriam, auxiliis Serui-
nis, longius progressus, limites Constantinopolitanos e-
tiam peruastasset; Micaël vlturus iniurias, Bulgariam cum
exercitu intrauit, vbi ab Alexandro conclusus, in eas de-
uenit angustias, vt fame illi, cum exercitu vniuerso, per-
eundum fuerit, nisi Alexander, misertus illius, rem ad pa-
cificationes, deduci fuisset passus. In hoc bello Cantacu-
zeni virtus enituit.

Imperator, adiunctis sibi Turcis, Mitylenæos, & Phocen-
ses oppugnauit; cumque Iohannes, comes Ætolorum, &
Acarnanum; qui, fratre Thoma obtruncato, principatum
inuaserat, violenta morte interiisset; relicta vidua, & im-
puberibus liberis, Imperator, recuperandæ Thessaliæ ma-
gis, quàm arcendis, aditu Europæ, Turcis, intentus, hos in
derelicta Asia confirmare sese, & proferre Imperium,
permisit, ad Hellespontum vsque. Orchanes enim interea,
Niceam, & Nicomediam, pertinaci obsidione, fatigatas,
fame tandem domuit.

Sed & Imperator, prima expeditione, nihil profecit in
Thessalia, anteuertere eum Thoma, comitis Cephaleniæ
filio, qui annum tum agebat quartum decimum: altera,
totam subegit, accepto in deditiõnem principe. Decessit
annos natus quadraginta quinque, imperauit viginti, re-
lictis ex Anna coniuge Alemanna, Iohanne, & Manuele,
filiis, quorum curam, cum impuberes essent, commenda-
uit Iohanni Cantacuzeno.

IOANNES PALÆOLOGVS, ET

Ioannes Cantacuzenus.

ANdronicus moriens, filios, ac regnum commisit fidei
Cantacuzeni, quorum Iohannes natus maior, tunc an-
num egit duodecimū. Cantacuzenum Apaucus qui-
dā, propter vafriem, & astū, Imperatori charus, eiecit in
exilium, obsequutus ambitioni patriarchæ: huius iniuriæ,
& contumeliæ vlciscendæ causa, quinquennali bello, vi-
duam matrem, & Iohannem filium exersuit.

Byzantio proditiõne potitus, crudeliter nihil in quen-
quā statuit; sed Imperatoriam potestatem, ac dignitatem
vsurpauit, non excluso tamen consorte Iohanne; cui, vt
inter vtrumque firmior coalesceret beneuolentia, filiam
matrimonio coniunxit. Sed vt regna socium ferre ne-
queunt: ita citò dissiliit malè facta, inter vtrumque, con-
cordia

cordia, Gener exosus potentiam socii, profugit in Tenedon, adducturus noua auxilia, ad socerum exturbandum. Impetrauit tandem, vt à Fráncisco Catalusio Genuense viro, in re nauali exercitatissimo, in regnum restitueretur, pro quo officio, Lesbum insulam ei tradidit possidendam, quam posteri, ad Mahometen secundum vsque, rexerunt. Socer, absente genero, cum Venetis, Catalanis, & Siculo rege, fœdus iniit, contra Genuenses. Bellum acre motum est, in quo primùm nauali prælio, inter Constantinopolin, & Chalcedonem, quæ Scutaria hodie est, commissio: Genuenses vicerunt, consilio Pagani Auriz, classis præfecti. Altero anno, Genuenses, & ad Corsicam, à Nicolao Pisanò Veneto, victi, vnâ & quadraginta triremes amiserunt, quæ, cum epibatis, submersæ perierunt.

Post hanc cladem, cum Genuenses se, suâque Archiepiscopo Mediolanensi permisissent, Auria, reparata classe, Pisanum Venetum, ad Peloponnesum superatum, captumque, cum millibus quinque Genuam in carcerem perduxit.

Cantacuzenus Palæologo reduci cessit, & Imperio abdicato, sese in monasterium abdidit. Andronicum filium natu maiorem, Imperatorem creauit: Manueële minorem, despota insignibus, ac dignitate ornatum, præfecit Spartæ in Laconica, quam hodie Mizothram vocant. Filiam, multò ante, tradiderat in vxorem Orchani Turco, vt amicis Tuscis vteretur, cum se Græcis infensum esse sciret, & quod in Imperium sese ingessisset.

Andronicus à Palæologo, tanquàm æmulus, regno pulsus, confugit in Rhodum; vbi cum frustra implorasset fidem, & opem magni magistri Rhodiorum, reuersus ad fratrem in Peloponnesum, cum eo, reliquum vitæ, consumsit priuatus. Iohannes regno potitus, Italiam adiit, comparaturus auxilia, sed contumeliosè acceptus, ac tractatus, cum rediisset Byzantium, & vrgeretur insuper bellis Bulgaricis, & Seruianis, ita amicitiam iniit, ac fœdus cum Amurathe, vt se, & regnum in fidem illius traderet, promisso tributo, quod constituerat, & Theodorum natum minimū filium, obsidem dederit, qui castra sequeretur.

Hæc initia fuerunt seruitutis tristissimæ, quæ Constantinopolitanis Imperatoribus, præter inane nomē, aliud reliquit nihil. Deinceps, ita in Turcorum fuerunt potestate, vt militare cogerentur per se, & filios, cōtra quos illi vellet, & ad imperata præsto esse; quotiescunque vocarentur, nec capessere, aut vsurpare Imperium auderent, nisi

potestatem precario à Turcis obtinuissent, nisi vim hostilem experiri vellent.

Iohannes Imperium, dum absuit, Andronico primogenito commendavit. Thessalonicę Emanuelē præfecit. Andronico accusato, de crimine læsæ maiestatis, quod, cum Amurathis filio, in eadem illius conspiraret, visum ademit, feruido aceto in oculos infuso. Theodorū Baiazetes, extinctis Cantacuzenis, imposuit Pelopōneso. Sed ne quidē in hac calamitate, à factiosis, & perfidis cōsiliis, ac molitionibus abstinuerunt. Andronicus enim, quanquam cecutiens, ad Baiazetem profectus, per hunc, patri regnū eripuit, & illum insuper, cum Emanuele fratre, in tetrum carcerem inclusit, vnde, tertio anno, Emanuel elapsus, fratrem rursus, Baiazetis consensu, exturbavit, ac cum Iohanne filio, vinctum in curiam misit.

EMANUEL PALÆOLOGVS.

Emanuel, fratre iisdem artibus excusso, quibus patrem ille summouerat, regnum obtinuit à Baiazete, his conditionibus, vt tres myriades aureorum nummorum, annuatim pēderet; Philadelphiam, cuius obsidio, & oppugnatione aliquoties frustra tentata erat, traderet: iureiurando fidē Baiazeti suam obstringeret, obsides daret, & auxiliares copias Turcicis: vbiq̃ue bellum gerēdum esset, adiungeret. Sed non fuit infidi tyranni diuturna, erga Emanuele, beneuolentia; & animum, vt in tyrannis omnibus, calumniis patentem, atque ad suspiciones pronum, & iam ante rumusculis quibusdam nōnihil alienatū, magis incēdebat Iohannes, Andronici filius, odio patrui. Itaque Byzantium obsedit Baiazetes, cūque vi capere non posset, fame exhaurire cōstituit, quod perfecisset, nisi improuisa irruptione, Tāberlanis Scythæ, fuisset abstractus.

Emanuel suscepturus nauigationem in Italiā, ad corrogandam, in belli sumtus, pecuniam, & impellendos reges occidentis, vt coniunctis viribus in Turcos mouerent, Iohannem Andronici filium, qui Baiazetis gratia exciderat, quod colludere cum Emanuele putaretur, reconciliatis volūtatibus, regno, se absente, præfecit. Theodorus frater, in ea trepidatione, quam obtulit Græcis Byzantina obsidio, Argos urbem, & Nauplium Venetis: Spartam Rhodiis vendidit: sed hæc ad Palæologos rediit: Argos deleuerunt Turci.

Filios

Filios Emanuel, ex coniuge Turcica, vidua regis Trapezuntini, suscepit septem: Iohanni regnum destinavit, cōciliatis ei nuptiis filia Marchionis Montisferrati: Andronico Thessalonicam attribuit, quam ille, seu odio fratris Iohannis, seu ex desperatione, vendidit Venetis, & in Peloponnesum profectus, fratrum beneficio, Mantinā possedit. Incidit in elephantiasin; & Theodorum filium cōmendavit Theodoro Porphyrogenito fratri, spe successio-
A nis in Peloponneso, cum liberis Theodorus careret. Tertium Emanuēlis filium, alij Emanuēlem, alij Micaēlū nominant, de hoc certi nihil traditur.
B

Quartus Theodorus Porphyrogenitus, ex principatu Peloponnesi innotuit, quo non contentus, Amurathe arbitro, fratri Iohanni, conatu plane furiali, de Imperio iam deplorato, litem intendit. Duxit in vxorem filiam Reinerij principis Corinthi, Thebarum, & Athenarum.
C

Hic Reinerius Florentiæ, è familia Acciaiolorum oriū-
 dus, Atticam, Bœotiam, & Corinthū Catalanis, id est, Hispanis ademit, tunc, cū Pontificis Romani impulsu, Itali ad Græciæ direptionem, ceu ad prædam egressi, alij alias partes adorti essent, ac depopulati. Genuēsenses enim Achaiā, & partem maximam Elydis, Pylum item, & Messaniam: Veneti insulas, & reliquam littoralem Peloponnesum, abripuerunt, in qua sunt Methone, Naupliū, Naupactus, Pylum, Corone, Crysseum: Genuensibus verò Eubœam extorserunt: Hispani Phocidem, & alicuius partis Atticæ, Bœotia, Thessalia, & Peloponnesi dominium conseru-
D runt. Mediterranea Peloponnesi, Palæologi retinuerunt. Neapolitani, duce Carolo, è familia Beneuētana, Tochio-
 rum, Acarnaniæ, & Ætolia partem, & Cephaleniam, Zacinthum, atque Echinades insulas inuaserunt, quas postea
E interceperunt Veneti. Nec in his occasionibus sibi defuerunt Bulgarorum, & Sueuorum procures, in Epiro, Macedonia, Ætolia, & Thessalia, ne quid ad fatalem ruinam, & interitum Græciæ, vlla in parte deesset. Sed nulli diu his
F Imperiis gauisi sunt, vt dicetur.

Reinerius iuncta cum Liguribus affinitate, qui Eubœam tenebant, Philippi Auriæ filiam, duxit in vxorem. Ex hac filias suscepit, quarum vnā, Theodoro Palæologo, alteram Carolo Acarnano, despōdit. Habuit & filium nothū,
H Antonium, cui Bœotiam tradidit, cum vrbe Thebana. Corinthum Theodoro genero, dotis loco, concessit. Athenarum urbem Venetis reliquit, quā paulò post, Antonius fi-
 D d. iij.

lius bello ab illis recepit; hic duxit in vxorem priuati ciuis Thebani viduam, & filiam adoptiuam, elocauit Galeoto Malatestæ, Ariminensi, Æginæ domino. Antonio mortuo, vidua, ab Amurathe impetrauit, pecunia, vt principatum relinqueret Nerio Acciaio, quem, ob cognationem, cum Antonio fratre, maritus euocarat, è Florétia, in spem successionis.

Nerio mortuo, Mahometes rursus viduæ, cum paruulo filio supplici, possessionem principatus, pecunia vendidit. Hæc postea exarsit amore Veneti mercatoris, qui filius erat Petri Palinerij, præsidis Nauplij, & domi vxorem habebat, cum hoc pacta est, si diuortium faciat cum vxore, se ipsi nupturæ esse, & collocaturam eum in principatu: Venetus incensus cupiditate, coniugem domi veneno sustulit, & viduam duxit. Sed cum scuitiam exerceret in viros nobiles, Athenienses pertæsi tyrannidis, accusarunt eum apud Mahometem. Cumque ad hunc profectus esset, vt pecunia, & culpam, & pœnam redimeret, Mahometes eum interfici iussit. Ita primum ipse scelerum pœnas dedit.

Postea, cum Mahometes, parui hæredis cognato Antonio, principatum attribuisset, is mulierem, quæ propter libidinem, specie coniugij, urbem in Venetum mercatorem transtulerat, carceri inclusam Megaris necauit. Ita & mulier diuinitus punita est. Hæres, matre orbatus, cum sibi quoque, à cognato eripi principatum videret, accusat eum apud Mahometum, de nece matris.

Mahometus igitur videns, non esse finem parricidiorum, in ea familia, mandat præsidi Thessaliæ, vt Athenas occupet. Ita in Mahometi potestatem Athenæ redactæ sunt, vbi postea, propter ciuium seditiones, arcem, & magnam partem vrbis, victor deleuit. Nunc tantum reliquæ sunt, casæ piscatorum, & colluies peregrinorum hominum, qui ex barbaris gentibus, casu eò confluunt. Hic est vrbis finis quæ, & exempla virtutum egregia habuit, & domicilium fuit doctrinarum, & res honestas, ac magnas, sapienter, & fortiter gessit, contra Persas, & in Imperio moderatior fuit Spartanis, ac Thebanis. Suntque duo milia annorum, à Solone, vsque ad hunc Mahometum, euerforem Athenarum.

Theodorus, instaurato, ex quadratis lapidibus, hexamili muro, in Isthmo, duo maria, Ionium, & Ægeum, ad sinum: duos Corinthiacum, ac Megaricum, coniunxit, atque ex ea parte, Turcis aditum, terra, ad Peloponnesum inclusit.

Deme-

Demetrius, quintus Emanuelis filius, aduersus Albanos, vindicauit Peloponnesum, auxiliis Turcicis, pro quo beneficio, quindecim millia aureorum nummorum, tributum loco, Turcis annuatim soluit. Tandem dedit sese, &

A Spartam Mahometi.

Thomas, sextus filius Emanuelis, capta Constantinopoli, & Peloponneso amissa, Romam venit, adductis secum duobus filiis, & totidem filiabus: filiorum alter Andreas, ibi ducta vulgari meretrice, in uxorem; vitam turpem, & infamem egit, alter Emanuel, ad victorem Mahometem reuersus, in carcere vitam finiit. Filiarum Helena, nupsit Lazaro Sueuiae regi: Zoë Iohanni Rossorum principi, quae peperit Helenam, coniugem Alexandri, regis Polonorum.

B Constantinus septimus, post Iohannem fratrem, regnauit.

IOHANNES PALAEOLOGVS.

Huius nullae commemorantur res gestae, nec conari quicquam potuit, circumseptus undique atque conclusus ab hostibus, & omni exutus potentia. Inuitatus ab Eugenio Pontifice, venit in Italiam, cum celebraret Concilium Florentinum. Inde reuersus domum non diu superuixit.

CONSTANTINVS PALAEOLOGVS vltimus.

E

Constantinus ante Imperium, saepe fortiter, cum Turcis confligit, in Peloponneso, & Thessalia. Sed cum Amurathes Heracleam expugnasset, animo fractus, & pene in desperationem actus, ad conditiones pacis, quas victor tulisset, supplex sese obtulit: hexameli murum, qui erat Peloponnesi propugnaculum, illius iussu, deiecit hunc, tumultuario opere, restituerunt Veneti, sed Mahometes rursus destruxit.

F Hoc Imperatore expugnata, & capta est, à Mahomete, Constantinopolis, post obsidionem dierum quatuor, & quinquaginta, quarto Cal. Iunij, id est, die Maij vicesimo nono, anno Christi, millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo tertio.

G Obsidionem, tradunt, inchoatam esse, Nonis Aprilis, & intra moenia, praeter urbanam multitudinem, tantum fuisse sex millia Graecorum militum, & auxiliariorum Venetorum, & Genuensium tria millia. Contra, Mahometes addu-

xerat quadringenta millia hominum, quæ multitudo maximè collecta fuit ex vicinis gentibus, quæ adhuc nominabantur Christianæ, ex Græcia, Illyrico, Vallachia, Dardanis, seu Rascis, Triballis, seu Seruiis, Bulgaris, seu Mysis. Turci pauci fuerunt, Europæis fuere admixti Asiatici, ex A Bithynia, Galatia, Lydia, & Cilicia. Sic nobiscum bella gerunt Turcici tyranni, vt gentes cognatas nobis, nobiscum dimicare cogant.

Oppugnationem Mahometes, terra, marique est aggressus. Terra copias ita distribuit; vt; tribus in locis, muros B concusserit, ac disiecerit; & per ruinas tētarit irruptiones. Virtus in defensoribus egregia fuit, quorum dux, Iohannes Iustinianus Genuensis, multū vsus cōsilio, & opera viri fortis, atque industria, qui nominatur, in historiis, Iohannes Grandis Alemānus, fortiter impetus irrūpentium hostium sustinuit, atque elisit. Sed, quod copix exiguæ essēt, C & tribus in locis, ad ruinas deiecti muri, atque insuper, ad portum, assidua prælia, multos milites quotidie absumerent; diu, contra tantam multitudinem, sufficere non potuerunt; præsertim cū vtrunque cuniculi acti essent; et D in his, conatus fossorum Turcicorum, fuerunt irriti.

Adduxerat tyrānus Turcicus, ex diuersis littoribus, maris Egei, & Euxini, ducenta, & quinquaginta nauigia, vt portum Byzantinum obsideret, & littora nauibus, tanquam ponte iungeret. His, in portu, oppositæ fuerunt septem Genuensium, tres Cretensium, & aliquot ex Chio E naues. Fuit & portus ipse, catena ferrea clausus, ne perirumpere, & penetrare in eum classis Turcica posset. Eruperūt, & propugnatores per occasionem, ac cum Turcis fortiter præliati, classē eorum, iniecto igne, ad eum modum F corruerunt, vt aliquot diebus sine vsu fuerit. Tandem tamen Turci effracto, qui obseratus erat catenis, ceu repagulis, aditu, intra portum peruaferunt. Ibi, cū terra marique quassatis, ac prostratis muris, tyrannus spem expugnandæ vrbs concepisset, irruptiones ex portu, & aliis locis, totis viribus tentatæ sunt. G

Stetit spectator tyrānus in vicino colle, cohortatus suos, vt fortiter muros conscenderent, & vociferatus horribili vlulatu, sicubi repelli eos, aut interfici vidit, minitatus etiā cedentibus. Nam & cohortes, quas, velut triarias, apud se H retinuerat, summisit, quæ cedentes iugularent.

In hoc prælij feruore, etsi spes victoriæ animū, & robur defensoribus addidit, præsertim, vbi casorum multitudi- ne.

ne, exercitus Turcicos animaduenterent nonnihil turbari, tamen rursus conuersa est praelij fortuna, Iustiniano Genuensi vulnerato; qui etsi obtestaretur eum Imperator Palæologus ne fugeret, ex sua turri, cum vulnus non esset lethale, tamen deseruit stationem, nullo alio in eam speculam collocato, fractus animo potius, quam vulnere. Fugam ducis sequuti milites, speculam nudarunt. Hoc animaduerso, Turci, magno agmine, in ea loca infusi, urbem occuparunt.

B Iustinianus in vicinam Peram euasit, vnde postea, in vicinum Chium nauigans, seu vulnere, seu mœrore animi, extinctus est. Imperator Palæologus, cum multis aliis, quibus spes vitæ in fuga erat, si ex vrbe effugisset, in ipsa porta, vel trucidatus, vel collisione multitudinis, conculcatus est. Nam in porta octingenta cadauera reperta sunt.

C Victores Turci grassati per urbem, & obuios quosque, & abditos in ædibus senes, matronas, virgines, puberes, & impubes crudelissimè trucidarunt. Raptæ sunt matronæ nobiles, & virgines ad stupra: quæ sita est præda in omnium ædibus, & templis, quam Mahometes, si vrbs caperetur, militibus tribuerat. In templis, picturæ Christi contumeliis affectæ, & omnia in vrbe, toto triduo, scelera commissa sunt, quæ gens barbarica, impia, libidinosa, obscœna, auara, & crudelis, in capta vrbe regia, opulenta, & ornatissima, audere potuit.

D Post triduum, Mahometes urbem ingressus, tumultus sedauit, & inquisitos procures aliquot, qui adhuc reliqui erant, disseccari iussit. Narrant & in conuiujs Turcicis, honestas matronas, & virgines, etiam ex regia familia, post alias contumelias, per ludum in frustra concisas esse.

E Talem, cum urbium omnium regina, in toto genere humano, experta sit scæuitiam, obscœnissimorum, & crudelissimorum latronum; exemplo moueamur, vt cogitemus de pœnis, quæ aliis gentibus, & urbibus impendent, ac metuentes iudicium Dei, exscitemus nos, ad veram Dei inuocationem, ac petamus assidujs gemitibus, vt Deus, propter Filium, & seruet inter nos Ecclesiam, & mitiget pœnas. Nec tantum pœnæ exemplum intueamur: sed & de antegressis principis, ac gentis Græcæ peccatis, cogitemus, & petulantiam vsurpatam in lacerando regno, discordijs, ac bellis ciuilibus, consideremus: & moti exitu tristissimo, viuamus modestius; foueamus, ac tueamur concordiam, nec diffidentia, ambitione, cupiditate vindictæ, aut pleo-

nexia, turbemus tranquillitatem communem, ne diuulsis nobis, & laniena mutua, vel præconsumtis, vel attritis, accidat, quod euenit genti Græcæ.

Sunt autem à Xerxis fuga, vsque ad L. Septiminium Seuerum, qui Byzantium triennio obsessum, tandem fame expugnauit, atque euertit, anni sexcenti, septuaginta quatuor, quibus annis floruit vrbs. A

Constantinus Magnus, circiter annum, postquam deuastata fuit à Seuero, centesimum sextum, eam restituit, & ornauit: inde, vsque ad hoc excidium, sunt anni mille, centum viginti vnus. Interea, etsi domesticis, & externis bellis interdum quassata est, & principes habuit dissimiles, mansit tamen, & arx Imperij Orientis, & præcipua doctrinarum sedes, & hospitium Ecclesiæ, sed alias magis, alias minus puræ. Nunc, deletis Ecclesiis, bibliothecis, & studiis doctrinarum, sublati ordinum gradibus, Senatu, & magistratibus, & extinctis, vel oppressis nobilibus familiis, arx est blasphemix Mahometicæ, & stabulum Turcicorum latronum, qui doctrinas, honestam disciplinam, leges, coniugiorum fœdus, castitatis decus, furenter contemnunt, & nulla ciuilia ornamenta magnificiunt. Tantum ardent infinita cupiditate, dominationis, quam tamen nihil aliud intelligunt, nisi facere vastitatem in genere humano. B

Accidit vrbi idem, quod, oraculi versu, Macedonibus significatum fuit, vt Constantini nomen vrbi fatale, & Constantinus imperans ἀγαθὸν, καὶ τῆμα esset. Ambitum vrbis esse tradunt centum, & vndecim stadiorum, id est, milliarum Germanicorum trium, & dimidij. C

DE REBUS TURCICIS. D

Quibus initiis, occasionibus, & successibus, & quo tempore Turci primum, in Asia, vires acquisuerint, ac regnum constituerint, & quomodo, cum vni subiecti essent vniuersi, tanquam regi, ceteri proceres tamē, huic, principatu, per eadem, abrogato, & copiis, quasi per turmas diuisis, amplissimas regiones inter se diuiserint, & quod Tartari rursus, hos oppressos, inque angustum coactos, grauitè affligerint: supra ostendi. Quanquam autem hæc procella irruptiones Tartaricæ, remorata fuit nonnihil, ac retardauit progressus Turcicos, à tergo, apud eos, qui ab Europa longius ad Persidē, & Caucasos montes habitant, anteriores tamē, & Hellesponto viciniore, nullis vnquam E

vnquam occasionibus, imbelles Asiæ populos, infestare, & Constantinopolitanas vires, iam languidas antea, magis magisque carpere, ac defatigare, destiterunt.

A Tandem, Tartarici turbinis impetu, sua sponte exoluto, qui opes suas, illos conferre in vnum, atque cōsentire cōgerat, cū fuissent antea, ex potentiæ æmulatione, discordes: tunc ergo ita vires pristinas, animosque pristinos receperunt, vt non tantum prouincias priores, felicissimo, ac celerrimo progressu, recuperarint; sed plures Byzātinis Imperatoribus ademptas, acquisiuerint, & vniuersas, ceu in Terrarchias diuiserint, quibus singuli, potestate regia, imperarent.

C Caramanno Alismeio obuenerūt pleraque mediterranea Phrygiæ, ad Philadelphiam vsque, & Antiochiā, quæ Meandro adiacet. Hinc quicquid ad Smyrnam vsque, & interiorem Ioniam orā pertinet, cessit Sarchani: Magnesiā, Prienen, & Ephesum, Sason occupauit. Quidquid verò à Lydia, & Ætolia ad Mysiam vsque, & Hellespontū porrigitur, id Calames sibi, & filio Ceraso, vendicauit. Quæ circa Olympum sunt, & Bithyniam omnē, Ottomānus obtinuit. Reliquam à Sangorio flumine regionem, ad Paphlagoniam vsque, Amuriadæ inter se sunt partiti.

E Hæc partitio incidit in tempus interregni, & paucis annis antecessit Imperium Rodolphi in Occidente, circiter annum Christi, millesimum, ducentesium, octogesimū. Sed cū inter sese dissiderent procures, deque regnorū, ac prouinciarum finibus, impunè bello cōtenderent. (negligebatur enim Asia; Europa occupata bellis domesticis: vtrobique in Italia, & Græcia) cæteris oppressis, extulerūt, & confirmarunt sese quatuor præcipuæ familiæ, Assimbei, Candelori, Caramanni, Ottomanni.

G Candelori Sinopem regionem, circa Pontum; Caramanni Ciliciam cū obtinuissent, diu Ottomānicis armis restiterunt. Vtraque tamen familia, Mahometis Ottomāni, victrici dextra, regnis pulsa, confugit ad opes Assimbeis qui Cappadocum terras, & minorem Armeniam possidebat. Ex Assimbeis, natus est Vsumcaissanes, qui interfecto Malaonchre, oriundo apud Parthos, ex stirpe Gempse magni Parthorum sultani, cuius, in Oriēte, latum Imperiū ad Bactrianos, & Aracosios vsque, sese extendebat; hoc ergo interfecto, regnum Persicum, vi, fraudēque adeptus, Ottomannis hostis formidabilis, & grauis extitit.

Causa dissidiorum, inter gentes cognatas, originis mo-

rum, & linguæ eiusdem, fuit non tantum æmulatio potestatis, sed etiam diuersitas impiæ, ac blasphemæ religionis. Et si enim Mahomete colerent vniuersi, opiniones tamē, ac ritus Ottomanni sequebantur, quos Halis Mahometis interpretes, ac socius, scribendo, docendoque, posteris tradiderat. Reliqui Homaris placita, atque decreta præferabant, à quibus illa, magna ex parte, diuersa erant. A

Eò usque autem processit hæc odiorum acerbitas, inter ipsos, iusto in blasphemos hostes Dei iudicio, ut bellorum, & cædium mutuarum finem, non fecerint, nisi postquam veterum Turcorum reliquæ, radicitus extirpatæ essent. Paucos enim origine, & sanguine Turcos superesse dubium non est, nec fortuna tanti Imperij, nisi asciti è Christianis hominibus, traductique ad Mohometismum, militis robore, & viribus constat. Quapropter etiam vsus patrij sermonis pene exoleuit, & regnat Heneta lingua. Patrius sermo, non nisi proceribus, qui è Turcorum familiis supersunt, in vsu est. B

Et si autem diu, inter se, hæc familiæ certarint odiis, & armis; tyrannidem tamen, vna tandem Ottomannidarum familia, obtinuit, cæteris vel deletis, vel oppressis. Hæc ab exiguis orsa initiis, incredibili successuum celeritate, creuit in immensum, & suo quodam fato, & quia Deus ad puniendam omnium gentium peccata, tam latè grassari suam gentem voluit, sicut in Prophetis, multis seculis ante, predictum fuit, tale futurum esse regnum Gog, & Magog. Sed occasiones inuasionum, & victoriarum tantarum causæ, extiterunt à discordiis, sceleribus, perfidia, ignauia, auaritia, leuitate, diffidentia omnium ordinum, orbis Christiani, summorum, & inferiorum. Nam ex defectionibus etiam Christianorum spontaneis, plurimum potentiæ Turcicæ accessit; quod subinde aliqui licentiæ militaris cupidi, & moti successibus, ab Ecclesia, ad sectæ Mahometicæ societatem descuerunt: & quia licentia, per sese, hominibus grata est, & quia, quò se fortuna inclinat, eò fit, & voluntatum inclinatio, & omnibus ætatibus prophani, aut securi, quorum ingens est multitudo, in Ecclesia, iudicant de religionibus, ex Imperiorum successibus. Etenim non solum propter opinionum, sed euentuum etiam, & fortunæ dissimilitudinem, in genere humano, quæsiuerunt, & quæsiuerunt multi, sit ne aliqua Dei Ecclesia, distincta à cæteris gentibus, & quæ, & ubi sit; præsertim cum & olim maxima pars generis humani, quando floruerunt, ordine, quatuor C

tuor Monarchiæ, ignara fuerit eius doctrinæ, quæ Ecclesiæ propria est, & nunc Mahometica barbaries complectatur præcipuam potentiam orbis terrarum. Quomodo autem consentaneum est, pauculos, & miseros, & crebris præliis fractos, Deo curæ esse? Illos verò florentes fortuna, victoriis, Imperiis, à Deo abiectos esse, cum quidem fateri necesse sit, Imperia diuinitus constitui?

Quamquam igitur potentia Turcorum est, & fuit, annis amplius ducētis, maior, quàm ullius Monarchæ orbis terrarum, non tamen existimemus, dignitatem Turcici tyranni maiorem esse; quia dignitas Imperij non est in illa Barbarica tyrannide; sed apud eas gentes, in quibus sonat vox doctrinæ cœlestis, & colūtur aliæ disciplinæ, necessariae Ecclesiæ, & communi vitæ: vbi leges diuinæ, & ex his extructæ aliæ honestæ leges, vigēt, & regnant: vbi iudicia legitima exercentur, & virtuti habetur honos, ac tribuuntur præmia: scelera, voce diuina, prohibita, & pœnis publicis iudicij diuini vindicata, puniuntur; vbi locus est honestis congressibus hominum, & honestæ familiæ conseruantur, ac iustis armis proteguntur.

Hæc apud Turcos hostes Ecclesiæ Filij Dei, & iustorum Imperiorum, non fiunt; quia doctrinas, cœtus docentium, ac discipulorum, honestam disciplinam, leges societatis humanæ vincula, politias ad pietatis, & humanitatis cultum accommodatas, iudicia legitima, fœdera cōiugiorum, nobiles familias dissipāt, ac delēt. Quid enim fuit aliud Turcicum Imperium hætenus, quàm aspera, crudelis, & perpetua militia, occupata in efficienda passim vastitate, delendis legibus, vrbibus, regnis, ac politiis benè constitutis, durissimo seruitutis iugo, ceruicibus captiuorum imponēdo, proferendis in infinitū limitibus dominationis, cuius adamantina vincula sunt, & fuerunt, *ἐκ εὐνοίας, καὶ ἀποθνήσκουσιν, καὶ χάρις ἐγγενομένη ὑπὸ ἀρετῆς, καὶ δικαιοσύνης, ut in iustis, & moderatis Imperiis; ἀλλὰ φόβος, καὶ βία, καὶ νεῶν πολλῶν, καὶ βαρβάρων μυρίαὶ ἀνδρὸς φυλακὴ.* Quare, etiamsi potētia est magna; tamen, cum nihil habeat simile illis antiquis Monarchiis; quæ, deletis tyrannis, leges, & iustitiam restituerunt; & iniusta onera sunt moderatæ; vix meretur Imperij nomen, præsertim cum & voce diuina, ante multa secula, tyrannis illa sit damnata, quæ testimonia Deus extare voluit, ne pij, moti potentia, & successibus, deficerent à Filio Dei.

Non ergo quæramus Imperium in illa barbarie, sed

grati agnoscamus ingens Dei beneficium, quod Imperij Romani rudera, nobis conseruauit, & assiduis gemitibus, ac votis petamus, ne sinat Deus Ecclesias deleri, & fieri talem barbariem, ac vastitatem, qualis est in magna parte generis humani, ac præsertim quàm latè Mahometica tyrannis dominatur. A

Hæc, de gente Turcica, postquam præfatus sum, nunc de singulis tyrannis pauca adiiciam, ex prolixis & cõfusis historiis decerpta, quæ tamen, legentibus historias ipsas, laborem lectionis aliquantulum leuatura esse, confido, certè vt multi cognoscant, reipublicæ interesse iudico. B

Optarim & principes ipsos, cum in inquirendis historiis Turcicis diligentiores, tum in defensione patriæ coniunctiores, & actiores esse; ac, si magis nossent eam gètem, & formam Imperij ipsorum, & exempla sæuitiæ, & militiæ genus, & præliandi consuetudinem, magnitudo rerû, excitaret generosos animos, ad maiorem curam defendendæ patriam, Ecclesiam, leges, familias nobiles, honestas politias, disciplinam, doctrinas. Quanquam enim, per se, bella etiam iustissima, ac mitissima, quid sunt aliud, quàm tragica, & tristes pœnæ, quæ nō in singulos, sed vniuersos, in familias totas, magnas, & paruas, respublicas, leges, iudicia, horribiliter grassatur? *Ἄρως γὰρ τύραννος, Νόμος δ' ἐλευθερία.* tamen Turcica lōgè sunt tristiora, quibus infinita, & perpetua efficitur vastitas in omnibus rebus. Et qualis sit gubernatio Turcica, nomen, & euentus ostendunt. Turca enim vastatorem significat; & res ostendit, partem terræ, quæ vrbes habuit plenas artium, Ecclesiarum, & aliorum ornamentorum, ita vastatam esse à Turcis, vt nunc barbarica solitudo sit, sine luce doctrinæ, sine legibus, sine iudiciis, sine ordine vitæ. C
D
E
F

OTTOMANNVS.

INter nobiliores Scythici sanguinis familias, & vetustatis dignitate pares, quæ religionis similitudine, & fœderibus sese, aduersus finitimos, suæ gétis, & alienos, coniunxerunt, celebrantur Eurenēsij seu Ebrenes; Thuracambi, seu Turacani; Michalogli, Malcocij, & Ogucij. Ex Oguciis, Orthogules pater, & Ottomānus huius filius, audacibus conatibus, & armis pene inuictis, tātum gloriæ, authoritatis, & potentiæ, præ omnibus aliis, consequuti sunt, vt cæteris citra inuidiam, & contentionem, principatu sedentibus, G
H

tibus, soli deinceps imperarint.

A Traditur adhuc, harum familiarū posteritas, apud Turcos reliqua esse, & in honore haberi: sed non admitti neque ad purpuratorum dignitatem, neque ad potestatem magistri; equitum ne scilicet, immodica virium freti potentia, ad Imperium aspirent. Opulentiores tamen esse existimantur cæteris, & prærogatiuis peculiaribus ornantur. Reditus magnos ex re pecuaria, fundis, & perpetuis
B stipendiis, percipiunt. Nam his a gros possidere cōceditur, cum reliquis, ex Christiano sanguine, oriūdis, siue militiæ adscriptis, serui sint; siue incolæ, liberi, nō liceat alios habere fundos, quàm quos à principe, agrorum domino, ad annum vectigal, impetrarunt.

C Peculiariter autem Michalogli, in militia, voluntariis equitibus præficiuntur, quos Acanzes sua lingua vocant, id est, antecursores, & plerunque centum millium equitum numerum implent. Reliquis commendantur præfecturæ: cumque ex Asiaticis, digniores, Imperatorum filiis destinantur; sicut Amasiæ, in Cappadocia, Iconij, in Lycaonia; Magnesiæ, in Ionia: ex Europæis, Peloponnesiaca, quæ Morea dicitur, Turacanis: Bosnensis, in Illyrico, Malcociis; E-brenibus Samandrica, in Triballis attribuitur.

E Primus autem Ottomannus, & regiam dignitatem, & Ottomannorum cognomentum, in familia Oguciorum, adduxit, quod ipse nomen sortitus esse creditur, à tenui Galatiæ oppido, Ottomanzicum hodie vocatur; & à Prussia Bithyniæ metropoli, versus Trapezuntum, distat sex dierum itinere.

F Sedem hic habuisse traditur, iuxta Mysiam, in vico Iteç, distante octo milliariis à Ponto, quem vicum Soguta, patrio nomine, vocant. Inde profectus, cum Imperium Asiæ, ingenti spiritu, sibi despondisset, plurima munita loca Ponti, in deditionem accepit.

G Sed cæteras victorias illustrarunt, edomitæ clarissimæ vrbes Asiæ, Natolia, & Ancyra in Phrygia; Sinope in Galatia, celebris ortu, ac sepultura Mithridatis; & Sebastia Cappadociæ, quæ hodie Siua est. His successibus, terrorem ingentem, & cognatæ gētis principib. & Græcis intulit: Prusiam, ab hoc etiā, Bithyniæ metropolin, & Asiatici Imperij caput, ad Olympum montem, fame expugnatam esse, aliqui referunt, quod Orchani filio, & alij tribuunt.

H Græci tunc Natoliam vocabant, voce corrupta, ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, quicquid in Asia, Græco Imperio subiectū ver-

gebat in ortum : in Europa , circumiectam Constantino-
poli Thraciam, appellabant Romaniam, inde, quòd Con-
stantinopolis Νέα ῥωμὴ, instituto fundatoris, seu potius in-
stauratoris, diceretur.

Natoliam, ante Ottomannum, versus Pontum, & Cappa- **A**
dociam , à prouinciis Turcicis , dirimebat Sangarius flu-
uius: versus inferiorem Asiam, Phrygia, Lycia, & Meander
fluius. Sed limites hos citò superauit Ottomannus, Nato-
liæ tamen , & Romanix appellationes , Turci etiam reti-
nuerunt, debellata iam Asia, & Thracia: **B**

Initia tyrannidis Ottomannicæ , collocantur in annum
Christi, millesimum, trecentesium. Ottomannū ipsum,
cū bellis assiduīs, per annos octo, & viginti, potētiam au-
xisset, ac stabiliuisset, anno Christi, millesimo, trecentesi-
mo, vicesimo septimo, fato functum tradūt, cū non ita **C**
multò ante, octo millia Turcorum, in Europam, transmis-
so ad Chersonesum Hellesponto, hostilibus animis, irru-
pissent, ducibus Meleco, & Hali; qui, vt dixi, initio Catala-
nis coniuncti; deinceps , cū sese præda opima ditassent,
ab iisdem rursus discesserunt, & diuisi inter se quoque, **D**
lij ad Triballos sese contulerunt, alij impetrata facultate
redeundi in Asiam, Chersonesum occuparunt: sed à Græ-
cis inde rursus expulsi sunt.

Filios reliquit tres, quorum minimus natus Orchanes, oc-
cupatis militum animis, regnum obtinuit , cæsis reliquis **E**
duobus, qui inter se quoque discordes erant.

ORCHANES.

DE tyrannide impatiente consortis, Plutarchus inquit, **F**
quòd sicut geometrix αἰτήματα postulāt : sic tyrānis
sit cōcessum αἴτημα, ἀναλρεῖν τὰς αἰδελφούς, ὑπὲρ αἰσφα-
λείας. De ingeniis, & natura tyrannorū, idem inquit; quòd
animam habeant conflata ἔξ ἀσφαλείας, καὶ αἰμότητος. De
affectione eorundem, erga Respublicas, Demosthenes ait: **G**
ὅτι τύραννος ἀπάσας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ, καὶ νόμοις ἐναντίος. Harum
regularum exempla, in sequentibus historiis Turcicis, cō-
sideremus ; cūque bonorum, & salutarium principum
omnis vita priuata, & publica, congruere debeat ad decal-
ogū , quia νόμος ἐμφυχός ὁ ἀρχὼν; in his tyrannis Turcicis, **H**
cū non congruat , quomodo, à decalogo , in infinitum
discrepet, expendamus.

Nec propterea boni, prudentes, iusti, moderati, magna-
nimī

nimi, fortes prædicentur, si quid præstiterunt, his virtutibus, aliqua specie, simile. Bonus enim, sapiens, & iustus princeps is est, qui studium habet rectè, & iustè faciendi, & ut plurimum rectè, & iustè facit; etiâsi quandoq; labitur, & impingit, humana imbecillitate. Tales illi non fuerunt; sed è conuerso, astuti, subdoli, iniusti, ad immanitatè usque sæui, audaces, *παρὰ νόμον δυνάται*, parricidæ, hostes legum ac disciplinæ honestæ. Discernantur itaque hæc, in tyrannis illis, hyperbolica vitia, à veris virtutibus. Nunc ad Orchanem accedo.

Filiorum Ottomanni natus minimus, tyrannidem, cæsis fratribus, adeptus est. Hic, acumine, & ferocia expediti ingenij, elati animi fastu, calliditate, & promptitudine consiliorum, & victoriarum cursu, patri nulla in re inferior, liberalitate illum, & comitate superauit, qua, & militum animos sibi mirificè deuinxit, & ingentem multitudinem hominum cupidorum licentiæ militaris, ad se pellexit. Mysia enim, Lydia, Lycaonia, Phrygia, & Caria subactis, limites noui regni, ad Hellespontum usque, & Euxini littora propagauit. Prusiam, vetustam sedem regum Bithyniæ; Nicæam item, & Nicomediâ expugnauit; Andronicis, auo, & nepote primùm; deinde & Cantacuzeno, & Palæologo, in Europa, ciuili, inter se, bello implicitis: sed Cantacuzeno plus fauit. Huius eum filiâ, pro vxore habuisse, & auxilia ei, contra Palæologum, & Triballos, ducè Solimâno filio, misisse, Græcæ historiæ memorant. Alij filiam Caramanni Turci, qui Ciliciæ imperabat, nuptam illi fuisse tradunt, cui, ob potentiæ æmulationem, bellum mouenti, bonam regni partem ademit, filio insuper in acie iugulato.

De interitu Orchanis, dissimiles narrantur opiniones. Alij in oppugnatione Prusiæ, sagitta ictum, cum spiculum humeri ossibus infixum, sine vitæ discrimine, reuelli nequiuisset; ex febre inde oborta, & sanie mortifera interiisse, perhibet: alij in conflictu, cum Tartaris, occubuisse, amissa exercitus bona parte, tradunt, cum rebus Turcicis præfuisset annos duos, & viginti: anno Christi, millesimo, trecentesimo, quadragesimo nono.

AMVRATHES PRIMVS.

Græci scriptores, Orchani duos tribuunt filios, Solimannum, & Amurathen: quæque nostri, ab Amurathe gesta, memorant; horum pleraque illi, Solimâno.

ascribunt, qui Amurathē, in Imperio, antecessit; & cum in Europa vitam finiisset, sepeliri in Chersoneso Isthmo voluit, prope filium, quem in hac expeditione amiserat, & ibidem terræ mandauerat.

In Amurathem referunt domestica bella, cum suæ gentis principibus, & præcipuè cum Caramanno Cilice, post oppressas molitiones filij Sauis, qui in patrem cōspirarat, cum Palæologi filio. Sed quomodocunq; sese res habeat, id, quod referam, accidisse, & Amurathem, in Europa bellum gerentem, obtruncatum esse, constat. A
B

Natæ inter Imperatorē Palæologum, & proceres Græciæ, discordiæ, quæ in bellum ciuile exarserunt, coëgerunt Palæologum, cum viribus, esset impar iis, qui subnixi opibus, & auxiliis Bulgaricis, rebellarant, fœdere, & amicitia iuncta cum Turcico tyranno, siue is Solimannus fuerit, siue Amurathes, auxilia, iure fœderis, postulare. Huius belli societas, occasionem præbuit Turcis, traiciendi in Europam, ipsi Græciæ, & multis vicinis terris exitialem. Inde enim initium extitit, & ruiuæ Imperij Constantinopolitani, & nostrorum vulnerum. C

Factiosos Græciæ principes, instruebat Marcus Craiouicius, Despota Mysiæ inferioris, quæ Bulgaria est. Amurathes duodecim millia delectorum Turcorū, in Græciam, summa voluntate traiecit, vt qui iam dudum occasiones captarat, experiundi vires Græcas, & rationē belli explorandi: his, Palæologus maturè repressit audaces, & seditiosos conatus Marci, ac cæterorum. Bello confecto, remissis septē millibus in Asiam, facile impetrauit, vt reliquos apud se, præsidij causa, retineret. Nec ita multo post, seu Solimannus, seu Amurathes, captus, ex suorum commedatione, vbertate, atque amœnitate, soli, & summis inuitatus occasionibus, obtinendæ regionis opulentæ, cum sexaginta millibus Turcorum, transiit in Europam, tanquam socius vel inuiti Cæsaris, ad reliquias belli persequendas, & pœnas expetendas ab iis, qui à Palæologo defecissent. Is traiciendi prætextus fuit. D
E
F
G

Traduxerunt copias, duæ Ligurum onerariæ naues, accepto, in singula militum capita, aureo nummo, anno Christi, millesimo, trecentesimo, sexagesimo tertio.

Hæ copię, mox Callipolin, in Chersoneso, & aliquot vicina Hellepontii oppida, vi expugnarunt, moxque, viribus confirmatis, & aditu ad Hellepontū præmunito, naues etiam construxerunt, quibus & supplementa exerci- H

tui

qui, & res necessarias alias, ex Asia in Græciam, transportarent, quoties opus esset. Arce belli constituta, mox, assiduâ excursionibus, Thraciam peruagatæ, Philippopolin occuparunt; & quæ supra Hebrum est, Adrianopolin, ex
A ruinis Orestiadis instauratam; frustra Palæologo, initum cum infido hoste, fœdus, & res perditas, deplorante. Inde conuersæ in Marcum Bulgariæ, & Lazarum Seruiæ, in My-
B sia superiore, & Triballorum regione, despotas, & aliquot Albanæ in Dalmatia, & Epiro procures, qui vires coniun-
 xerant: hos, quanquam victoris, ac successu hostium, consternatos, aperto tamen Marte, congregi ausos, fuderunt, ac deleuerunt. Lazarus, eo prælio captus, vitam in carcere
 finiit, cuius indignam necem, seruus, natione Triballus,
C eius olim cliens, vindicare ingenti animo ausus, quanquã se sciret certam mortem adire, Amurathen tamen, pugione transfodit.

Præfuit Amurathes rebus Turcicis, annis viginti tribus. Perit anno Christi, millesimo, trecentesimo, septuagesimo secundo. Vir nequaquam, maiorum exemplo, vel ani-
D mo ferox, vel manu promptus; sed bello, & pace simulator egregius: qui, *εἰς μὲν τὸ ἀποτρεῖν, καὶ δευτέρως τὸ ἐνὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὡς τὸ ἐνὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως*, vt de Mario dicitur: religionem iurisiurandi, & fœderum, circumscribebat, & metiebatur ex occa-
E sionibus proferendi Imperij; nusquam, si qua sese obtulisset augendæ potentiaë opportunitas, firma fide, aut incolumi iuramento. Filios reliquit Iaccupum, quem Solimannum nostri nominant, & Baiazeten. Tertium Saucen, propter structas, regni causâ, insidias, excæcauit.
F Nunc ad Imperatores Occidentis redeo.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

G **LYDOVICVS BAVARVS, CUI**
 fuit oppositus, aliquorum suffragiis, Fredericus Austriacus, Alberti filius.

H **P**ost Henrici septimi mortem, Occidens, in mensem decimum quartum vsque, interregnum habuit. Pro-
 rogata enim fuit consultatio, de successore, in annum quartum decimum, supra millesimum, trecentesimũ. Mo-

raz causam attulit, duorum principū, Ludouici Bauari, & Friderici Austriaci, æmula, de Imperio, concertatio inter sese; utroque, magno conatu, in id incumbente; ut, priusquam ad solennem deliberationem ventum esset, traderet in suas partes, principes Electores; & alterum suffragiorum multitudine superatum, repelleret. Ex hoc ambitu, cum Electores & præoccupatos attulissent animos, & sese disiunxissent sententiis, bellum ciuile ortum est.

Anno itaque millesimo, trecentesimo, quarto decimo, ardente cometa, & minitante venturas clades, mense Octobri, Moguntinus, Treuir, frater Henrici septimi, Iohannes Bohemiarum rex, & VVoldemarus marchio Brandeburgensis, elegerunt Ludouicum Bauariæ ducem. Cæteri, Coloniensis Henricus de Virnburg, Rodolphus Palatinus ad Rhenum, Ludouici frater, & Rodolphus dux Saxoniarum, opposuerunt Fridericum Austriacum. Vicisse Bauarum, suffragio Boëmici regis, qui Friderico infensus erat, suspicio est. Nam Rodolphus Palatinus, consobrinum fratri prætulit. Erant enim Ludouicus, & Rodolphus Palatinus nati ex amita Friderici Austriaci. Huius suffragationis, etsi, quas habuerit causas, ignoro; tamē quam ægrè eā tulerit Ludouicus, pœna ostendit; quia, intra biennium, post electionem, patria eum expulit. Rodolphus pulsus, fugit in Angliam, ubi exul, post aliquot annos, mortuus est. Coniunx eius, Mechtilda, filia Adolphi Imperatoris, cum filiis, in Austria comorata est; ubi, cum in exilio mortua esset, Ludouicus, aliquantō post, fratris filios reuocauit ad se, eisque Heidelbergam; & in agro Norico, Ambergam, cum aliquot vicinis opidulis, reddidit. Ita, quod vñitatum est, in ciuilibus discordiis, initium belli fuit expulsio fratris.

Rodolphum Saxoniarum ducem, propter cognationem, & præstantissimi aui, Rodolphi Imperatoris, memoriam, Fridericum prætulisse, consentaneum est, cum esset consobrinus illius, natus ex Hagne amita.

VVoldemari marchionis suffragium, quod absens ille, per literas, tribuerat Friderico, legatum Nicolaum Boonium, dolo corrupisse, referunt.

Sed, ut res habeat, vicisse, suffragiorum numero, Ludouicum constat; qui, mox post electionem, coronatus est, vñitato in loco Aquisgrani. Fridericus comitatu minore, Bonnæ, coronam accepit, à Coloniense. Neutro itaque cedente, statim in partes duas discessit Germania. Vrbes Belgicarum, & cæterarum, vsque ad Argentoratū, adiunxerunt sese Ludou-

Ludouico, & vicini principes; inter quos, virtute, & auctoritate antecelluit Fridericus, Burggrauius Noribergensis. Helueticæ, quæ tunc Imperio parebant, & Rheticæ, diuisæ erant. Nonnullæ Ludouico adhæserunt, odio Austriacorum principum: quos & vicinos, & amicos expertæ erant graues nimis. Contra has duxit exercitum Leopoldus, frater Friderici. Cæteræ Fridericum receperunt, & inter Suenicas, Vima. Vterque etiam, externis auxiliis, sese confirmauit. Fridericus acciuit Vngaros: Ludouicus Iohannem regem Boëmorum, virum industrium, & bellicosum; qui hunc, odio Austriaci magis, adiuuit, quam aduersarium Vngari.

Durauit discordia in annos octo, quibus variae vices inciderunt. Dimicatum est quinques, iustis præliis; sed ex interuallis, & induciæ factæ, ac têtatæ sunt pacificationes; cum honesti omnes dolerent, & principes cognatos sitire sanguinem cognatum, & cæteros pollui innumerabilibus parricidiis. Pacificatio his conditionibus instituta fuit; vt, veteri more, Collegæ essent, pari auctoritate; & vterque nomen haberet Imperatoris, & omnia edicta, omnes literæ ederetur cū approbatione, & inscriptione vtriusque, sicut M. Antoninus, & L. Verus Collegæ fuerunt; & deinde Valentinianus, & Valens; & mox Gratianus, & Theodosius, & multi alij. Hoc æquissimum consilium, apparet à bonis, sapiētibus, & doctis viris ortum esse; qui auertere dilacerationes patriæ, & mutuas ciuium lanienas, studuerunt.

Sed furia pontificia omnia pia consilia impedierunt. Pontifex Iohannes vicefimus secundus, cōtendit se iudicem esse huius controuersie: vt Luna à Sole lumen accipit, ita ordinatam esse hominum gubernationem, vt à summo Sacerdote Imperator auctoritatem accipiat. Velle Deum caput esse summum, in terris, Petri successorem; cui dictum est: Tibi dabo claues regni cælorum. Item pascere oues meas. Hæc cum pontificij oratores, in regum, & principum consiliis, Periclea eloquentia, impudenter detonerent, vtrique tamen assentando, & honorem, atque dignitatem à Pontifice parem vtrique deferendo, alebāt dissidia, & acuebant odia.

Abiit biennium, post electionem, sine dimicatione. Cessit enim Ludouicus Leopoldo Austriaco, ad Spirā occurrēti, cum instructo exercitu, quod ad pugnam imparatior esset. Cedentem verò persequutus hostis, Bauariæ, incendiis, & direptionibus, magnas clades intulit.

Sed anno, millesimo, trecētesimo, sexto decimo. Fridericus.

ricus magnum exercitum, ad oppidum Sueuiæ, Esslingam, adducit; quæ, vt alia vrbes, infra Vlmam, Ludouico studebat. Accedit eò & Ludouicus, instructus copiis vicinorum principum, & auxiliis Boëmicis. Ibi cum vtrique ad Nec-
 carum accedunt aquatum, prælium, subita occasione, cō-
 mittitur; in quo, multis nobilibus viris, vtrinque partim
 captis, partim interfectis, æquo Marte discessum est. Hic
 conflictus dolorem sapientibus auxit, qui Cadmeam vi-
 ctoriam metuebant, si sapius dimicaretur; & duces con-
 stantiores ad præliandum fecit. Itaque Esslinga obsidione
 liberata, nullum magnum prælium, quadriennio, factum
 est.

Sed anno, millesimo, trecentesimo, & vicesimo, Frideri-
 cus Austriacus maiorem exercitum, ad Argentorati vici-
 niam, adducit; vbi dissensio erat, inter Episcopum, &
 ciues. Episcopus Austriaco se adiunxerat: ciues Ludouico
 fauebant; qui, ne suis deesset, ducit & ipse exercitum, ad
 loca vicina castris hostium; vbi, quia duces vtrinque no-
 lebant haurire cognatum sanguinem, neutra pars ad di-
 micandum properabat. In his, quasi induciis, colloquun-
 tur etiam multi inter se, ex parte vtraque, de pace, & de
 coniugiis deliberant. Sed Ludouicus alienus à cruenta vi-
 ctoria, & mutua ciuium laniena; nec tutum existimans,
 temerè summam rei, vnus diei prælio committere; et si
 prouocaretur, confirmatis suorum animis, Argentorato
 exercitum abducit, per saltum Haganoënses, & ciuita-
 tes ad Rhenum munit præfidiis. Ita rursus biénium abiit,
 sine maiore prælio.

Tandem, anno millesimo, trecentesimo, vicesimo ter-
 tio, Austriacus decem millibus Vngarorum: viginti milli-
 bus Austriacorum, Bauariam inuadit; vbi, cum castris lo-
 cati ad oppida Muldorff, & Ottingam, peregrinæ gentes
 agros deuastarent, oppida, & pagos diriperent, & exure-
 rent, turbam imbellem, & inermem trucidarent; hone-
 stas mulieres, ac virgines raperent: & bellum non iam cū
 ciuibus, nec procul à patria, sed cum Vngaris esset, vasta-
 tionem facientibus in media patria: Bauarus non cuncta-
 tur, vt antea, sed quantū potest, properat, cōtrahit auxilia
 vicina, armat suos. Accedunt ad eum Iohannes rex Boë-
 miæ, Fridericus burggrauis Noribergensis, & Henricus
 comes Hennebergensis, cum magnis equitum copiis, ex
 vicina Francia, & ora Rhenana collectis.

Austriacus expectabat fratrem Leopoldum, adducen-
 tem

tem Rhetos, & Sueuos. Quare animaduersa, Ludouicus magis festinabat, non eò tantum, quia maius periculũ futurũ erat, si cũ Vngaris Rhetos, & Sueuos Leopoldus, rei militaris peritus, coniunxisset; sed etiam, quia adhuc securi, & populationibus, in terra vberè, occupati, ac hostem contemnentes, facilius opprimi poterant. *πολλαχῶς γὰρ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βιάς διαπραττέται τα δέοντα.*

Cum ergo venisset in conspectum hostium Ludouicus, nec cederet Austriacus, confusus Vngarico robore; oppo-
 nit Ludouicus Hungaricis legionibus, Boëmicas; & equiti-
 bus Vngaricis, Fridericum Burggrauum, & Hennebergiũ,
 cum Francicis, & Rhenanis equitibus. Magna cedes vtrin-
 que facta est, donec Vngari pulsi, & dissipati sunt. Postea
 equites Austriaci aliquantisper defenderunt Fridericum;
 sed, eo capto, reliqua multitudo equitum, & peditum di-
 lapsa est. Fratres duo principes Austriaci, Fridericus Impe-
 rator, & Henricus capti sunt. Fridericus sese dedidisse di-
 citur Burggrauio Noribergensi, adductus ad eum, per virũ
 nobilem, è comitatu Burggrauij, cùm & labore prælij de-
 fatigatus, & ex equo deiectus, fuga dispersis turmis suorũ
 equitum, frustra prælium instauraret. Leopoldus, audita
 fama cladis, magno cũ dolore, & suas copias, & reliquias,
 quæ ad eum confluxerunt, in loca tuta reduxit. Prælium
 factum est anno millesimo, trecētesimo, vicesimo tertio,
 anno octauo, post electionem vtriusque, die penultima
 Septembris, quæ castis Angelis sacra est. Quo die, annis
 quinquaginta ante, Rodolphus auus Imperium iniit. Hen-
 ricus dux Austriæ, Iohanni regi Boëmiæ traditur.

Fridericus triennio in custodia retentus est, in arce vi-
 cina oppido celebri ad Nabum fluuium, Naburg. Dimis-
 sam tandem ferunt, his conditionibus; vt liceret ei nomē
 Imperatoris, quoad viueret, sed non ius, & potestatem v-
 surpare. Decessit philtro extinctus, anno millesimo, tre-
 centesimo, tricesimo, decima tertia Ianuarij. Henricus fra-
 ter captiuitate sese exemit, restitutione aliquot oppido-
 rum, & arcium, in Morauia quæ, hoc bello, Austriaci, Boë-
 nis ademerant.

Leopoldus, etsi nec hostilem animũ deposuit, nec quie-
 uit: compesci tamen facilè potuit; eò quòd maior pars
 Germaniæ, post victoriam, ad Ludouicum sese inflexit:
 qui, bello confecto, id egit, vt moderatè vteretur victoria,
 & pacata Germania, confirmaret erga se beneuolentiam
 eorum, qui eum adiuerant; ceteros, qui aduersati fuerant

ut venia donatos, reciperet in gratiam. Sanciuit *de iurisdictione* omnium iniuriarum, & edicta de pace proposuit.

Sed furia pontificia, mox à capto Friderico, Ecclesias horribiliter distraxerunt. Ea calamitas maiorem dolorem & Ludouico, & omnibus viris honestis, attulit, quàm antea Principum bellum. Conscientia enim, pontificia authoritatis specie, in dubitationem coniciebantur. Facit decretum Iohannes viceſimus ſecundus, qui antea vtrùm que Imperatorem, ſimulato ſtudio, coluerat; in quo, Ludouico præcipit, ut deponat dignitatem. Nam victoris potentiam augeri minimè illi conducebat. Id verò niſi faceret, & ipſum, & omnes ei obtemperantes, eiicit ex Eccleſia. Incitat Fridericum Auſtriacum, ut, rupta pace, cum exercitu veniat in Italiam.

Initiò obiecit Pontifex Ludouico, hæc duo crimina: Primum, quòd Galeacio Mediolanenſi opẽ tulerit, contra pontificios; miſſo in ſubſidium equitatu forti, & ſplendido, cuius virtute ille Guelphos, tota pene Longobardia eiecit; Secundum, quòd nondum confirmatus à Pontifice, auſus ſit facere officia Imperatoris. Reſpondit initiò moderatè Ludouicus, ſe in electione iuraſſe, defenſorem ſe fore iuſtitia. Ideò Galeacium, in cauſſa iuſta, à ſe deſenſum eſſe. Deinde, eodem iuramento, ſe obligari, ut electus faciat officia Imperatoris. Ideò enim fieri electionem, ut certus ſit deſenſor iuſtitia, & cuſtos pacis, in omnibus regionibus: quarum deſenſio Imperatori commendata eſt, & cogi, mandato diuino, quamlibet poteſtatẽ, ſuo loco facere ea, quæ ſunt ſui officij. Nec poteſtatem gerendi gladij dari à Pontifice, ſed à Deo, iuxta dictum: Reges gentium dominantur, vos non ſic. Ideo affirmat, ſe nec poſſe, nec velle Imperium à Deo datũ, deponere; donec Deus eum in hac militia ſeruire velit. Hæc reſponſio, ſi Pontifici non ſatisfaceret, prouocare ſe ad legitimam Synodum.

Hac reſponſione edita, creuit contentio, his tãtis diſputationibus motis: Vnde ſint Imperia: & quæ ſit authoritas Episcoporum: quæ ſit vis confirmationis Pontificia. Pontifex impudenter ſcribebat, Petro datam eſſe ſummam authoritatem: non ſolũ in miniſterio Euangelij, ſed etiam in politica gubernatione. Quare nemo poſſit eſſe Imperator, niſi confirmatus à Romano Pontifice.

De hac quæſtione, multa ſcripta, vtrinque, non ſolũ priuatorum hominum; qui, aut illuſtrare veritatem, bono conſilio, ſtudebant; aut Pontifici aſſentiebantur; ſed etiam

Impe-

Imperatoris, & Pontificis edebantur. Pontifex Ludovicū atrocissimè damnat, ac nominat hæreticum, sententia cōdemnationis publicata Auenioni, octauo Idus Octobris, anno millesimo, trecentesimo, vicesimo tertio.

A Refutat sententiam Pontificis, & cōuellit authoritatem, Ludouicus, grauissimis argumentis, & rationibus.

Extant scripta pro Imperatore Marsilij, Patauini, Dantis Alligerij, Florentini poëtæ; V Vilhelmi Occam Angli, è familia Franciscanorum; cuius fuit ea diligentia, vt quan-

B quam Græcæ linguæ ignarus fuerit, tamen sumserit à doctis Græca testimonia. Recitat enim ad verbum sententiam Chrysostomi, quæ rectè discernit regiam potestatem, & ministerium Euangelij, quod ait: Ministerium esse munus docendi doctrinam à Deo traditam, sine armis, nec

C esse potestatem cuiquam dandi, aut eripiendi Imperia, aut condendi leges, de politica gubernatione. Rectè dicit ad Pontificem, vt dixit è conuerso ad Constantium Imperatorem, in Synodo, Leontius Lydorum Episcopus: *ἐταπαδίσαντες ταχθεὶς, ἐτέροις ἐπιχειρεῖς.*

D Hoc dissidium durauit annos quatuor, & viginti, post Austriacum captum. Tam longo tempore, acciderunt, & crebræ voluntatum mutationes, & cum alibi pōtificia authoritas anteferretur Imperatori, alibi defenderetur Imperator, dubitatio moderatos homines duriter cruciauit: & accedebant seditiones, & latrocinia, quæ minus compe-
E sci poterāt, cum authoritas Imperatoris labefactata esset. Inter hos tumultus, tamen vtcunque, & Imperij fastigiū Ludouicus retinuit, & pacem in Germania defendit.

Leopoldus Austriacus, cum passim excitaret tumultus, nec tamen Ludouico par esset, tandem, mota mente, Argentorati extinctus est. Ita Deus acerrimos hostes Ludouici, singularibus exemplis, repressit.

Quarto igitur anno, post victoriam, Ludouicus in Italiā proficiscitur. Creuerat in Italia, ab Henrici Imperio, potentia Gibellinæ factionis: cuius caput erant Vicecomites Mediolanenses fratres quinque, Galeacius, Iohānes, Marcus, Luchinus, & Stephanus, Matthæi Magni filij: è quibus, Galeacius recēs & Placentiam, Alberto Scoto, vetere patris proditore, armis eiecto, captoque suæ ditionis fecerat; & Iacobo Caualcaboue, Cremonensium tyranno, ad
H Bardum vicum, acie profligato, trucidatōque; Cremonam ferro, famēque subegerat. Marcus, aduersus Robertum regem Neapolitanum, rem gerebat, Luchinus magistrum e-

quitum Roberti regis, ad Tenari pontem, commisso prælio interfecerat.

His de causis, Pontifex, Robertus rex, & Florétini, qui à Castrutio Galeaciorum amico, exagitabantur; renouatis inter se fœderibus, vt accisas in Hetruria, Guelphorum vires; & nunc, in Cisalpina Gallia, latè profligatas instaurarent; noua compararunt præsidia, è Narbonensi prouincia, Burgundis, Allobrogibus, atque Heluetiis. Quin & ipsum Fridericum Austriacum, vt dixi, permouerunt ad belli societatem; à quo præmissus frater Henricus, iam Brixiam vsque peruenerat. Sed Fridericus, proceribus Austriæ momentibus, ne violaret fidem datam Ludouico; mox eum reuocauit. Ex Gallia verò Philippum Valesium, qui postea rex fuit, euocarunt. Coëgerunt & suas, quantas potuerunt, copias. Contra tantos coniurantium hostium exercitus, cum sibi opus fore præsidio maiore, Vicecomites cernerent, Ludouico persuaferant, multis precibus, vt acceleraret iter in Italiam.

Summa rerum Mediolani erat penes Galeacium, vt natu maximum. Hunc, cum ferre dominum non posset frater Marcus, obuiam progressus Imperatori, Veronam vsque, Galeacium atrociter, apud eum calumniatur; quasi Mediolani, sublata libertate, & propinquis, amicisque veteribus planè contemptis, impotenter, ac superbè solus regnaret. Imperator, dilata cognitione causæ, ac disceptatione inter fratres, Marcum, ceu ducem, Comū sequutus, inde, per Modoëciam, Mediolanum peruenit. Vbi Galeacii consilio, qui ab eo Comi discesserat, splendore regio exceptus, & Calendis demum Iuniis, in templo diui Ambrosij, ferreo diademate coronatus est, tradente insignia Guidone Tarlato Aretinorum antistite, qui in Italia Gibellinarum partium principem agebat.

Intererat & Canis Scaliger, qui mille equites Galeatos, & delectorum peditum aliquot cohortes, ad ornandum Cæsaris comitatum, adduxerat. Huius, & Marci, de quo dixi, fratris Galeacii, accusationibus, & quod pollicerentur Mediolanenses, se, quantam oporteret pecuniam, ad persoluenda stipendia militibus, præbituros; si rempub. in libertatem restitueret; denique, quòd captis Galeacii tabellariis, literæ repertæ essent, cõcepti cum Pontifice fœderis, indices. His causis ergo Imperator incensus, Galeacium, cum Luchino, Iohánéque fratribus, & Actio filio, ac Guidone Tarlato, Modoëciæ, duræ custodiæ, tradidit, creatisque

A
 B
 C
 D
 E
 F
 G
 H
 tisque viris viginti quatuor, è singulis tribubus, regendæ reipub. & Guiljelmo Monfortio, cum delecta Germanorum manu, rerum summæ, publicoque consilio, ac tutelæ urbis præposito; discessit in Hetruriam: vbi cum pacem passim in vrbibus restituisset; & Castrutium, ob strenuè propugnatas partes Gibellinas, Pistorensium, Lucensium & Lunensium ducem creasset, Romam profectus; primò Cardinalium, & Episcoporum cœtui; dehinc Senatui, in quo confessus fuit virorum præstantium, ex familiis Colum-niensi, & Sabella, exposuit iniurias, quibus affectus erat à Iohanne vicesimo secundo.

Nec prius coronari voluit, quàm intellexisset, eos pro-bare & causam suam, & voluntatem erga remp. seque o-stendebat iudicium illis permittere, quos iudicaret tan-quam Synodum esse, quia eruditione, virtute, & sapientia excellerent, & ipsorum sententias se piè secuturum esse. Affirmabat, se constanter amplecti, doctrinam catholicæ Ecclesiæ Dei, & se maximè semper optasse, & optare communem concordiam.

Ad hæc, & Ecclesiasticum collegium, & Senatus respō-derunt, se quoque iudicare, Iohannum vicesimum secun-dum non rectè fecisse; quòd sine Synodo, & sine legitima cognitione, in re tâta, & decreta fecerit, & ea sit exequu-tus fulmine anathematis; cùmque scirent eum alienum esse à falsis opinionibus, velle se, cum ipso, cōiunctos esse.

Docti etiam addiderunt, manifestè falsum esse, Petro traditam esse summam potestatem politicam. Nec Caro-lum, propter authoritatem pontificiam, dici Imperatorè voluisse: sed quia iam Italiam, Germaniam, & Galliam te-nebat, re ipsa Occidentis Imperium eum tenuisse. Et titu-lum tamen non voluisse admittere, nisi transactione facta cum iis, qui eò vsque titulum gesserant. Deus Imperia sta-bilit, & transfert, vt scriptum est. Nec translatio illa man-data est Petro. Denique etiam si pontificiam confirmatio-nem accedere velint Pontifices, tamen debeant habere iustas causas, si hanc denegent.

Hac tota cōtrouersia sapièter disputata, fiunt Senatuscō-sulta, & ab Ecclesiastico collegio, & à Senatu, vt coronetur Ludouicus, & Margareta eius cōiunx, quæ Phrygiæ, & Hol-lædiæ domina fuit. Ita, die septimo decimo Ianuarij, anni, millesimi, trecentissimi, vicesimi octauo, facta est coronatio, ritu solèni in Vaticano, tradente diadema Stephano Colú-nio, qui & Princeps, & Cardinalis erat, excellens virtute.

Postea Romæ creauit Pontificem, Petrum Coruarium natum in agro Rheatino. Hunc è cœnobio Franciscanæ familiæ eduçtū, pontificiæque tiara exornatū, Nicolaum quartum appellauit, contra desertorem sedis Romanæ, & turpiter profugum Iohannem vicesimum secundum: qui A conscius sibi, iniustæ, ac sceleratæ tyrannidis, relicta vrbe, Auenionem secesserat.

Hic rursus disputatum est: An ad Imperatorem ius pertineat adimendi dignitatem Pōtifici, & alium cōstituen- B di, & quo ordine hoc fieri debeat. Sicut Otto primus, Pōtifici, cognita caussa, in Synodo, dignitatem ademit. Nec dubium est Ecclesiam debere adimere munus docendi, falsa defendenti; idque ordine faciendum est, caussa co- C gnita.

Sed Ludouicum præstiterat fuisse contētum, iudiciis sapientum, de iis, quæ ante egerat, præsertim cū nouum Pōtificem nō esset defensus. Miser ille Nicolaus, mox à discessu Ludouici, Auenionem missus, in carcere vitam finit. Sed animi irritati contumeliis, difficulter frenate i- D ram, & vindictæ cupiditatem possunt, præsertim donec fortuna est indulgentior.

Nec deinceps Ludouicus vel in Italia, vel in Germania aliquid memoria dignum gessit, vtrobique impeditus aduersis, & insidiosis molitionibus Pontificum, quorum in- E stinētū, plurimi ab eo deficiebant. In Italia, vt se muniret firmiore fide, & studio Gibellinorum, quem, in carcerem detrusis Vicecomitibus, offenderat Castrutium, accumu- latis honoribus, Senatorem vrbis, Comitem Lateranum, & Cæsareæ aquilæ vexilliferum creauit. Vicecomitibus F carcere eduçtis, & ad se accersitis Pisa, Castrutio intercedente, concessit, vt patriæ præsides Vicarij essent, & appella- rentur, pro quo beneficio, pecuniam illi promiserunt, ad summam quindecim myriadum.

Sed cū Italorum studiis mutatis, sui exercitus viribus, Saxonum, Cattorūmq; defectione, accisis belli sumtibus G exhaustis, & Roma recepta à copiis Roberti Neapolitani, quem, si cursum indulgentis fortunæ secutus, processisset, facile inter initia oppressisset: Cū ergo fidum nihil, tu- tūmve, vlla in parte, experiretur, magisque insidias frau- H dulentas, & venena, quàm virtutem inimicorum, aut vim manifestam metuere cogeretur, rediit in Germaniam; & conuocatis Frācofortum principibus, cū repetiuiisset ea- dem, quæ apud Purpuratorum collegium, & Senatū Ro- manum

manum testatus erat, contra Pontificum tyrannidem, de sua, in Christiana religione, sinceritate, & fide erga remp. confirmavit eos, ne, propter iniustas calumnias Pontificum, discederent à fide, & obedientia.

A Ibidem Reinoldum Geldriae, Vvilhelmum Iuliaci comites, illum ducem, hunc marchionem Imperij creauit, anno millesimo, trecentesimo vicesimo nono.

B Et si autem summè conatus est placare rabiem Pontificum; & qui Iohanni successit, Benedictus vndecimus, voluit videri equior esse Ludouico, propter noua quædã, & tumultus atroces paritura postulata regis Francici, qui se Vicarium Italiae volebat constitui, Pontificia auctoritate: tamen, cur nõ posset eum eximere vinculis anathematis, prohiberi se, simulauit, regum Galliae, & Neapolitani aduersationibus.

C Fuit itaque, postremis annis, infelix multis modis, & nominibus. Turbabatur enim, & distrahebatur animo, exagitationibus Pontificum. Animi ægritudo, ad consilia eum ducebat aberrantia. Errores in consiliis, vt fit, mutabant fortunam. Infelicitè implicuit se discordiæ duorum regum, Philippi Valesij, & Eduardi Angli; quorum ille, tribus regibus fratribus Ludouico, Philippo, & Carolo extinctis, sine masculino hærede, quorum patruelis erat, regnum Franciæ inuaserat, lege Salica: Hic contrà, ad se pertinere contendebat, propter matrem Isabellam.

D Ex hac discordia, longũ, difficile, & atrox bellum natum est, in quo, rex vterque, Imperatorẽ studuit in suas partes pertrahere. Sed Anglus prior occuparat animum Imperatoris, & vt Imperij vicarius declararetur, iniretũque fœdus inter vtrumque, ad bellum, communibus sumtibus,

E contra Francum gerẽdum, confecit: qui & opera Ludouici marchionis Brãdeburgici, vsus, longè, latèque, igne, ferroque, omnia mox, sub initium belli, depopulatus, magnũ terrorem Franco incussit. Quare Francus, cùm se vi nihil profecturum esse, animaduerteter; rem dolo aggressus, vt

F erat vafro vir ingenio, & ad fallendum egregiè composito; nec vsquam fide certa, aut firmo iuramento, per expugnatam, amplissimis promissis, coniugem Imperatoris, immutauit eum, & ab Anglo alienatũ, traduxit ad se, quæ mutatio, Ludouico exitiosa fuit. Desertus enim ab Anglo, quem, nulla iusta de causa, prior ipse deseruerat: à Franco fraudulenter deceptus, in difficultates incidit maximas. Francus enim, et si iureiurando confirmarat, se perfe-

Eturum, vt reconciliaretur Pontifici; tamen id deinceps ita egit, vt quanquam valde vrgeret, non dissimularet tamen, se nihil minus velle. Accidit tamen vtrique regi, aliquantò post, hoc, quod dici solet: *χεραία ἀλώσῃ καὶ μόγις ἀλίσκονται, ἀλλ' ὅμως ἀλίσκονται*. Et dedit imprimis pœnas per fidię Frācus, qui decimo anno belli, septimo Calēdas Septēbris, anni millesimi, trecentesimi, quadregesimi sexti, magno prælio, ad Cressiacum, ab Anglo victus, florē nobilitatis Gallicę amisit. Desiderati perhibentur, ex omni numero, circiter triginta millia. Cecidit & Iohannes Bohemix rex, Franci, in hoc bello, socius; qui, quanquam cæcutiret, pugnare tamen in hostem voluit, frustra prohibentibus cæteris.

Eduardus, ad expugnandum Caletum, cum exercitu victore, profectus, vndecimo obsidionis mense, tertio nonas Augusti, in deditione cepit. Post hanc cladem, etsi Gallia, vnus anni inducias, ab Anglis impetrauit, quæ Philippo Valesio prorogata sunt; tamen renouatum est bellū, paulò post, à Iohanne illius filio. Hunc verò Eduardus VVallię princeps, dux belli, in Aquitaniam, à patre missus, in Pietonibus, prælio superatum, cepit, cum filio Philippo, decimo tertio Calendas Octobris, anni millesimi, trecentesimi, quinquagesimi sexti, cæsis circiter sex millibus Gallorum.

Ita Deus, illustribus exemplis pœnarum, non in patre solo, sed & filio, & nepote, ostendit, nūquam manere inulta periuria: *Ἀνδρὲς δ' εὐόρκε γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων*. Quarto demum à captiuitate anno, cum Eduardus denuò populabundus, per Remorum fines, ad ipsam Parisiorū urbem vsque, peruassisset; videreturque tota Gallia positurus esse, pax, inter reges, prope Carnutum oppidū, facta est, his conditionibus; vt Aquitaniam Angli tenerēt, & rex Iohānes, tricies centenīs coronatorum millibus redimeretur. Hęc, datis obsidibus, sancita, rex dimissus, rediit in Franciam.

Sed ad Ludouicum reuertor, cui Valesius, eo etiam multum nocuit, quod ab eo, Iohannem regem Bohemix, abstraxit, qui fuerat ante *παραστάτης*, ipsius, in omnib. bellis. Nam, ante bellum Anglicum, sua, & Gallica pecunia instructus, cum exercitu valido descendit in Italiam, nondum quidem Ludouico plane hostis, sed non tam fidus tamen, vt antea.

Expeditionis prætexus fuit, vt compesceret tumultus, quos, excedēs Italia, Ludouicus reliquerat maiores, quàm inuene-

inuenerat,ruentibus in sese mutuò,& de principatu summo contendentibus Longobardiæ tyrannis,quibus,in potentioribus ciuitatibus,suas vices Imperator demandaerat. Magna autem celeritate Brixiam, Cremonâ,Papiam,
A Parmam, Regium, & Mutinam, superatoque Apennino, Lucam occupauit; copiis Florentinis, quæ, Beltramone Baucio duce,Lucam obsidebant,longè summotis.

Hoc successu Iohannis,territi Gibellini pariter,& Guelphi,cùm insuper fama accessisset,Philippum Valesiũ,cum Pontifice,occultè conspirasse;vt,Boëmo duce,cunctas Italiae vrbes subigerent, & partirentur inter se;quanquã inimici essent,tamen fœdus fecerunt, vt Actius Vicecomes, Mastinus Scaliger, Passarinus Mantuanus, Obitius Ferrariensis,cum populo Florentino,coniunctis viribus,bellum gererent. Hac conspiratione, Boëmus cùm infelicitè,ad Ferrariam,præliatus esset, ex magna parte Italiae reiectus, Parmam,Regium,& Mutinam retinuit,earumque custodiam,Carolo filio commendauit.

Reuersus in Germaniam,pro hoste Ludouici,se manifestè gessit,eò quòd Ludouicus,in ducatu Carinthiæ,prætulèrat Austriacos,filio ipsius Iohanni, cui eundem adferebat,propter coniugem, Henrici Carinthis filiam. Hac re grauitèr offensus, quibus potuit occasionibus, oppugnauit,& impediuit Ludouicum. Sed nec ipse inultam hanc tulit fidei,& voluntatis mutationem. In acie enim,vt diximus,non ita multò post,interfectus est ab Anglis.

Pingit hæc historia,affectus regum,& pœnas,quæ sequuntur. Ludunt hi fœderibus, vt pueri astragalis; & pacis, ac belli; induciarum, ac fœderum leges, & iura metiuntur
F suis commodis:hoc iustum,hoc sanctum eis, quod ad augendam potentiam vtile. Sequuntur ergo pœna, quæ in totis gentibus vastitatem efficiunt.

Benedicto Pontifice mortuo, Clemès sextus,non multò clementior,erga Ludouicum,Iohanne,renouauit decreta Iohannis vicesimi secundi;quæ Ludouicus,confusus fœdere Fráncico,& in spem optimam erectus, grauissimis argumentis refutata,Francoforti,in cōfessu Principum, declarat irrita,anno millesimo,trecentesimo,tricesimo octauo. Orationis formula extat.Sed Clemens impellere,& vrgere non destitit Principes Imperij, vt de aliò Imperatore deligēdo, consilium caperent; donec id perfecit.Idē sacris interdixit Moguntino,Henrico de Virnbergo;quòd adhereret Ludouico. Cūq; nō permissurus esse videre-

tur, vt, eo viuo, de alio deliberationes institueretur, Episcopatu eum deiecit, surrogato, in eius locum, Gerlaco comite Nassaense. Sed Henricus nec fulmini Pontificio, nec designato successori cessit. Edixit & cæteris ordinibus Pontifex, vt qui fauissent Ludouico, eo relicto, expiatioque delicto, se conferrent ad successorem. Multa, & alia passim in Italia, & Gallia tyrannicè imperauit, atque constituit Imperatoriis decretis contraria.

Disiunxit se ergo, à Ludouico, & Treuirensis Elector, qui antea, velut pectus eius, fuerat, & omnium consiliorum gubernator. Idem deinde incitator est, & adiutor Carolo Boëmico, in petitione Imperij. Tales amicorum inconstantiæ, etsi in quotidiana vita vñtate sunt, vt Plato inquit, ζῶον φύσιν εὐμετάβολον ὁ φίλος; tamē, in dissensionibus ciuilibus, multò crebriores, & grauiorē accidunt voluntatū mutationes, & alienationes. Non tantum deferuntur amici, sed etiam, ex coniunctissimis, fiunt hostes crudelissimi, vt dicitur, τὸ λίαν φιλεῖν, τὸ λίαν μισεῖν, αὐτὶν γίνεσθαι πολλὰ κακὰ.

Talibus temporibus, sit nobis in conspectu Epicharmi dictum: -- Νῆφε, καὶ μέμνησι ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα φρενῶν Nec fiduciā amicorum, aut fœderum, res non necessarias moueamus; nec deserti ab amicis, frangamus animis, in causis iustis, & necessariis; sed à Deo petamus, & expectemus auxilium; ac necessaria, & iusta, ordine, & legitimè faciamus, iuxta dictū: Quod iustum est, iustè persequaris.

Nec Ludouico, in hac mutatione, grauius quidquam accidit, defectione à se Treuirensis Episcopi, & Saxonix ducis; de quibus, vt crederet eos, hostili erga se animo esse, persuaderi diu non potuit.

Etsi autem, viuo Ludouico, & elegerunt, & coronarunt, Electores quidam, Carolum, marchionem tunc Morauix Iohannis Bohemici regis filium; tamē authoritas eius adhuc tanta fuit, & ciuitatum beneuolentia, erga eum, tāta, vt Carolus nihil nec auderet, nec posset. Aquenses, ad solennem inaugurationem, cum Electorū comitatu, aduenientem Carolum, in urbem non intromiserunt: quare Bonnæ coronatus est à Coloniense, quem, multa pecunia corruptum fuisse, fama fuit.

Manferunt in fide erga veterem Imperatorē & Sueuicæ, Helueticæ, ac Rhenanæ ciuitates. Cūmq; ex Principibus, Spirā cōuocatis, quæsiuisset, an probarent Caroli electionē; nemo repertus est, qui à Ludouico vellet sese se-
iunge-

iungere.

Mortuus est, anno proximo, post electionem Caroli,
quinto Idus Octobris,

Anno Christi, millesimo, trecentesimo, quadragésimo
septimo:

A Anno mundi, quinquies millesimo, trecentesimo nono;
equi saltu excussus in terram, inter venandum; seu deie-
ctus potius, corporis conuulsione, ex propinati veneni ve-
hementia; quod, cum frustra vomitu reiicere tentasset, a-
B gitatione, vel expellere, vel discutere voluit. Propinatum
id illi à vidua Alberti Austriaci ferunt, qua cum familia-
rius consueuerat.

Imperio annos triginta tres, inter maximas aduersatio-
nes, & crudelissimas exagitationes Pontificum, ita præfuit,
C vt in gubernatione iustus, & suorum defensor nequaquã
lentus fuerit; &, quod mirũ est, in viro magnanimo, cum
tantis contumeliis irritaretur, nemini tamẽ vnquam bel-
lum intulit; sed inferentes, armis depulit.

De nobilitate, & vetustate stirpis Bauaricæ, supra dixi;
D quæ à Saxonibus in Bauaria oppressa, atque in angustum
reducta, tandem Sueuis imperantibus, vires recepit. A pri-
mo Friderico enim Bauariam, ab altero Palatinum ad
Rhenum consecuti sunt, cum Otto, Ludouici Imperatoris
auus, duxisset in vxorem, Agnetem, filiam Henrici Pala-
E tini, qui frater erat Ottonis quarti Saxonis.

Pater Ludouicus plures habuit coniuges, sed ex tertia
Mechtilde, Rodolphi Imperatoris filia, nati sunt Rodol-
phus Palatinus ad Rhenum, & Ludouicus Imperator, qui
fratrem ditione expulit, ob negatum in electione suffra-
F gium, vt dixi: sed filios restituit. Rodolphus Palatinam,
Ludouicus Bauaricam familiã propagauit. Nati sunt enim
Ludouico, ex Beatrice Polonica, filij, Ludouicus, Stephanus
cognomẽto Fibulatus: ex Margareta, VVilhelmi tertij co-
mitis Hollandiæ filia, VVilhelmus, Albertus, Ludouicus,
G cognomento Romanus, quod Romæ in lucem editus est,
matre coronata, & Otto.

Inter hos, auctam accessionibus nouarum ditionum hæ-
reditatem, ex interitu familiarum aliquot, in hunc mo-
dum distribuit. Ludouico natu maximo, marchiam Bran-
H deburgensem attribuit; cui deinceps, à cõiuge, & comita-
tus Tyrolensis accessit: quem ille, cum adeptus esset, mar-
chiam Ludouico Romano cessit, à quo tandem, in Otto-
nem deuoluta est. Stephanum Bauariæ, VVilhelmum Hol-

landiæ, Albertum parti Bauariæ imposuit.

De marchia Brádeburgensi, sic res habet: Vltimus marchionum, è stirpe Alberti Vrsi, fuit VVoldemarus; cuius, in Adolpho, mentio facta est. Hic, cum sine sobole esset, subditis certos dominos constituit, agnatos suos, è veteri stirpe Ascania; Principes Anhaltinos, in quorū illi verba iurunt, ea conditione; vt, se mortuo, hos agnoscerent, ac reciperent dominos. Redierat autem, fatali quadam lege, familia tota, ad vnum hunc VVoldemarum, in qua, nō multò ante, decem & nouem, eiusdē nominis, & stirpis, marchiones simul vixerant. Sed, cum approbatio, & consensus authoritatis publicæ, non accessisset; quàm primū fama, de VVoldemari interitu, percrebuit, Ludouicus marchiam Imperio vendicauit, & in ea filium natu maximum Ludouicum collocauit.

Intercidit, eodem tempore, prosapia ducum Carinthiæ, cui fuit cōiunctus comitatus Tyrolensis: Ludouicus ergo, Carinthiam Austriacis adiecit, excluso Iohanne Henrico Morauia marchione, Boëmici regis filio. Hæc, vt ostendi, non minima offensionis causa extitit, quæ illis intercessit. Et si autem controuersia cōposita fuit, nōnullorum Principum authoritate, vt Tyrolensem comitatum retineret Bohemus, dotis loco: duxerat enim Henrici Carinthij filiam Margaretam: non ita multò post tamen, recrudit, cum, Margareta pertesa mariti, eo repudiato, tãquã minime ad coniugium idoneo, in thalamum, & comitatū adduxit Ludouicum marchionem, Imperatoris filium. Ex hoc Ludouico, cum genuisset Menhardum, vtroque præmatura morte sublato, mulier procax, & libidinosa, tertio nupsit, Rodolpho Austriaco, Alberti secundi filio, simulque Bauaris ereptum comitatum, transtulit ad Austriacos.

Sed ad marchiam reuertor, in qua, Ludouico implicito bellis Pomeranicis, & Megapolésibus, tertium sese hostē intulit, quidam VVoldemari defuncti nomen, personam, habitūque, & mores mentitus; quem finxisse ferūt, minime VVoldemarum fato functum esse; sed, religiosa peregrinatione confecta, rediisse incolumem. Hic quanquā nomine VVoldemari, sit falso VVoldemarus creditus, vt opinio habet vñtata, magno tamen populi applausu, exceptus, adiutusque opibus, & auxiliis, vicinorum ducum Saxonie, & Anhaltinorum, bellis difficilibus Bauaros exercuit, totos annos nouem.

Ludouicus pertæsus bellorum, marchiam fratri Ludouico Ro-

co Romano reliquit, contentus agro Tyrolensi. Romanus renouauit bella Pomeranica, de principatu Stetinensi, quæ, cum prior Ludouicus aliquoties infelicitè pugnasset, pater diremerat, limitibus inter Pomeraniam, & marchiam

- A** constitutis; ea conditione, vt Pomerani veteri locò, & dignitate, inter Imperij principes, feuda ab Imperatore solo acciperent, & suis terris liberè imperarent: sed si stirps defecisset, hæreditatem illarum terrarum adirent marchiones Brandeburgenses. Citò autem destitit, superatus
- B** acie à Pomeranis, auxilio VVoldemari regis Daniæ, cuius filium, supra diximus, clausisse vetus, & indigenum regis stemma. Idem, falsò creditum VVoldemarum, exutum armis, & ditione vniuersa, pepulit in exilium.

- Incitabatur autem, & adiuuabatur hic VVoldemarus, à
- C** Carolo quarto, odio Ludouici Bauari, quod is fratri ipsius, Iohanni Henrico, coniugem, cum dote, id est comitatu Tyrolensi, ademisset. Etsi autè præ se ferebat Carolus, successionem deberi Anhaltinæ familiæ, quam iniustè Bauari exclusissent: ita tamen oppugnabat Bauaros, & fouebat
- D** Anhaltinos, vt si illos eiecisset, hos non esset admissurus. Quare, etsi publicis literis, & VVoldemarum armabat, & Anhaltinis ius successionis confirmabat, & opem contra Bauaros ferebat: id tamen agebat, vt summotis vtrisque, marchiam coniungeret Silesiæ, quam, similibus artibus,
- E** Boëmiæ copularat: Idque partim astu, partim vi perfecit paulò post, cum Ottonem Bauarum generum, qui in Romani fratris Imperium, illo defuncto, successerat, coëgit, accepta ditione exigua, in confinia Boëmiæ, ac Bauariæ, & pecunia non magna, cedere Marchia, & omni iuri renunciare. Ita exciderunt Marchia Brandeburgensi vtrique; Bauari extrusi iisdem technis, quibus hæredes próximos Anhaltinos ipsi depulerant. Anhaltini, quorum erat imbecillis potentia, simulatis promissis decepti.

- Carolus marchiam testamento destinauit Sigismundo filio, qui eam oppignorauit Iodoco, & Procopio marchionibus Morauiae patrue libus: hi vicissim VVilhelmo Landgrauio Turingiæ, à quo iterum redemit eam Sigismundus. Ab hoc, quibus conditionibus, & occasionibus peruenerit ad Burggrauios Noribergenses, suo loco dicetur.

- H** E cæteris Ludouici filiis, VVilhelmus, auo materno, & auunculis è vita sublati, cum masculus hæres nullus esset superstes, præter vnum Iohannem, quem pater, sacris iniunctum, Episcopatum Leodiensè præfecit VVilhelmus ergo

Hollandiã obtinuit, patre feudum tradẽte, circiter annuum millesimum, trecentesimum, quadragesimum tertium. Sed neque, hac hæreditate, posteritas diu gauisa est. Nam & VVilhelmus, erga matrẽ impius, bellum ciuile accedit, ex quo, Hollandia in factiones distracta, longo tempore A
seditionibus est cõflictata, & cùm, ex impio filio, Deus sobolem nullam superstitem esse voluisset, Albertus frater, ius successionis, testamento patris, excepit; sed, cum filiis huins, posteritate extincta, Hollandiæ, Seelandiæ, Hannoniæ, & Phrysiæ terras occuparunt Iohannes, ex stirpe Gallica, Burgundiæ, & VVenceslaus, ex patre Iohanne rege Boëmiæ, Lucelburgi, & Brabantia dukes, qui Alberti filias duxerunt in vxores. In his mutationum vicibus, considerentur exempla regularum: *παλεονεκτῆς ἀσπας ἀδελφος*, & de bonis male acquisitis, non gaudet tertius hæres.

Sextus, inter Ludouici filios, Stephanus, cæteris superstes, auitas terras possedit, & stirpẽ propagauit. Ex hoc enim, longa posterorum serie, procreati sunt, qui nunc sunt in viuis, Bauariæ dukes. Trãsegit, à morte patris, cum Rodolphi Palatini patrui filiis, soluta certa pecunia, in compensationem detrimentorum, quæ, bello ciuili, à fratre, pater D
Rodolphus acceperat; quæ, cùm minimè precium iacturæ adæquaret, deinceps etiam Palatini, à Bauaris, satisfactionem vberiore exegerunt; cuius denegatio non fuit nulla causa belli Bauarici, quod, aliquot seculis post, inter agnatos familiæ vtriusque, extitit. Ad nepotes Stephani, cū E
Hêrici, patrui ipsius, magni, soboles intercedisset, in Bauaria inferiore, tandem dominium Bauarię vniuersæ rediit.

Cœpit, hoc tempore, Nemesis diuina vlcisci parricidia Cunradini Sueui, in Caroli Andegauensis posteritate, parricidiis mutuis, & totius stirpis excidio; iuxta regulam talionis: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Carolo enim secundo, primi filio, qui regnum Cunradino eripuit, ex Maria Pannonia, Stephani regis filia, nati erāt filij plures, & inter ceteros, Carolus cognomẽto Martellus; Robertus G
rex, qui, pro Põtifice, contra Imperatores Henricum septimum, & Ludouicum, propugnauit; Ludouicus Dyrrachij; & Philippus Tarenti Principes. Carolum Martellum Vngari accersuerunt ad regnum; veterum regum mascula stirpe, morte deleta. Huic, ex Carolo Roberto, nepotes H
nati, Andreas, & Ludouicus Vngarorum rex: Philippo Tarentino, natus est Ludouicus Tarentinus: Ludouico Dyrrachiano, Carolus Dyrrachij Princeps.

Robertus

Robertus rex, cum filium Carolum, in ipso ætatis flore, amississet; ne regnum ad externos perueniret, Iohannā nepotem, ex Carolo filio, iungit Andreæ nepoti fratris, ex Vngaria euocato, atque huic ius successionis impetrat. Hic cum vxori procaci, & libidinose parum gratus esset, impulsu eius, à coniuratis oppressus, ac strangulatus est, anno millesimo, trecentesimo, quadagesimo quarto. Iohanna parricidium incestis nuptiis cumulans, matrimonio sibi copulat Ludouicum Tarétinum, Philippi filium, quo cum antea consueuerat. Andreæ frater igitur, Ludouicus Vngariæ rex, magni atque excelsi animi vir; bellicosus, ac fortunatus; quibus de causis, ad regnum Poloniæ etiam fuit expetitus; hic ergo ulturus iniustam eadem fratris, & perfidiam flagitiosæ mulieris, magno cum exercitu in Apuliam ingressus, regno Neapolitano, non magno negotio, Ludouicum, cum incesta coniuge, & parricida expulit. Sed paulò post, eo domum reuerso; Ludouicus, concessa Pontifici Auinione, impetrat reditum in Apuliam, & auxilia, contra præsidia, quæ Vngarus reliquerat; vbi, cum recepisset amissa, moritur.

Iohanna, Ludouico mortuo, nupsit Iacobo Arragonio, Calabriae duci; & mox, hoc repudiato, Ottoni Brúnsuicensi. Sed cum, ne hoc quidem defensore, se tutam fore cerneret; ut expleret odium, quod in agnatos eõceperat, & manibus primi mariti parentaret, multa cæde; adoptat Ludouicū Andegauensem, fratrem Caroli quinti regis Franciæ, filium regis Iohannis. Inde noui belli materia extitit. Nam Vrbanus sextus Pontifex, offensus importuna leuitate flagitiosæ mulieris, reuocat Ludouicum è Pannonia ad regnum. Hic ætatem prætexens, armat Carolum, Ludouici Dyrrachiani filium, maritum Margarethæ, sororis Iohannæ; qui cum exercitu Italiam celeriter ingressus, Andegauensem anteuerit, & Ottonē Brunsuicēsem acie victum, capit, atque in carcerem coniicit. Iohannam sponte sese dedentem, iniecto super os puluino, suffocat. Etsi autem triennio post, Otto, è carcere elapsus, Neapolin recepit, tamen citò mortuus est. Ludouicus Andegauensis minimè negligendum ratus, tam opulentum regnum, incitate Clemente septimo, qui patronum quærebat contra Vrbanum sextum, adductis triginta millibus hominum, Carolum, assiduo totius biennij bello, fatigat, Tarentum, & Barēsem ciuitatem occupat; & fuisset regno potiturus, inclinātibus sese ad ipsam subditorum animis, si vixisset. Sed duce, ex

Potu fontis medicati, improuisa morte intercepto, exercitus dilapsus, Carolo regnum concessit, sine cæde.

Carolus, hoc modo, Neapolitano regno potitus, nō multo post, reuocatur in Vngariam, contra Sigismundum, vbi, dolo reginæ viduæ, obtuncatur; relictis ex Margareta cōiuge, liberis Ladislao, & Iohāna. Ladislaus, Romana Ecclesia, Pontificum schismate, lacerata, urbem Romam secundo, vel, vt alij referunt, tertio capit, & populatur ditionem Ecclesiæ, longè latèque. Contra hunc euocant Ludouicum Andegauensem, prioris filium, Alexander quintus, & Florentini. A Et si autem vincitur Ladislaus vno prælio, ab Andegauensi; tamen, mox resumptis viribus, bellum redintegrat, tanto cum terrore hostium, vt Andegauensis bellum defereret. Florentini, de pace facienda, vel iniquissimis conditionibus, deliberarēt. In eo belli apparatu, Ladislaus, B cū iterum Romam teneret, moritur, veneno necatus, anno tertio decimo, supra millesimum, quadringentesimum: Iohanna sorore, damnatæ libidinis fœmina, regni habenas excipiente. Nupserat hæc primò, Geldrici duci, deinde Iacobo comiti de Marca. Ex neutro marito grauida C facta, metuit, ne regno spoliatur à Pōtifice, & Andegauensibus. Idcirco adoptat Alphonsum, Ferdinandi regis Aragoniæ filium, laudatissimum Principem: qui, cū licētius pleraque, in regno, administraret, procax, & imperiosa mulier, pertæsa adoptionis, eo, ceu ob ingratitude exheredato, D regnum promittit Ludouico Andegauensi, primi Ludouici nepoti, qui alioquin vetera iura aui, & patris repetebat, ac prætendebat. Inde bellum exortum est, in quo, fortuna varia, certatum est, inter Alphonsum, & Iohannā coniunctam cum Andegauensi, vsque ad annum tricesimum quartam, supra millesimum, quadringentesimum, E Et si autem, pene toto Neapolitano regno, Alphonsus, inter initia, excidit; tamen ad extremū victor, possessionem regni transmisit ad Ferdinādum filium nothum. Ludouicus Andegauensis enim, cōsensu Iohannæ, hæredem instituit F fratrem Renatum, Lotharingiæ ducem, qui nuper ducta in uxorem Isabellā, Lotharingici ducis filia, ditione ea familiam Andegauensem locupletarat. Sed hic, mortua Iohanna, regnum retinere non potuit. Sequutus est Iohannes filius; qui, patre viuo, cū exercitu iusto, regnum inuasit, sed ad Troiam, magno prælio victus, recessit. Pater Renatus, ius suum, in fratris Caroli filium trāstulit, qui solus, G ex Andegauensi stirpe, reliquus cū esset, id vicissim Ludouici H

Ludouico vndecimo, Franciæ regi, testamento confirmauit. Ludouici filio, Carolo octauo, hoc ius persequente, recruduerunt bella inter Arragonios, & Gallos, vt suo loco dicetur.

A Ad hunc modum pœnæ publicæ, iusto Dei iudicio, grafantur in familiis, propter scelera, vbi illa creuerunt; donec totas deleant, & extirpent. In has tragædias, quæ sunt exempla pœnarum, cōgruentium ad comminationes annexas Decalogo, intuentes, petamus nos regi à Filio Dei, & defendi aduersus Diabolorum furores, à quibus hæc scelera oriuntur.

B Nec impunè tulit parricidium agnatæ Carolus, etsi iustas eius causas habuit. Vix enim quadriennio post, euocatus ad regnum Vngariæ, dolo viduæ Ludouici patruī, interceptus est, relictis liberis Ladislao, & Iohanna, quorū fata non multò fuerunt aut meliora, aut lætiora, quàm maiorum. Sed & factorum illis, vt sceleratorum consiliorum, & perfidiosarum molitionum fabri, atque architecti fuerunt. Pontifices Romani, quorum alij hos, illos alij inflammant, & fouerūt, vt consumtis vtrisque, ius regni Neapolitani, & possessionem ipsi retinerent.

C Suis verò ipsa quoque vrbs Roma concussa est motibus, assidue dimicantibus inter sese, Columniis, & Ursinis. Sed & aliud quiddam accidit risu magis, quàm admiratione dignum. Cū enim abessent Pōtifices, & horum artificio, Imperatores excluderentur, extitit quidam Nicolaus inter ciues Romanos, publicus scriba Senatus, vir magnæ apud populum authoritatis; qui fauore, & applausu stultæ plebis dementatus; & in stolidissimas spes instaurandæ veteris Monarchiæ elatus; cū se, commutato nomine, Augustum, & glorioso titulo, Seuerum, & Clementem, libertatis, pacis, iustitiæque Tribunū, ac sacræ Romanæ reipub. vindicem illustrem professus, armis occupasset Capitoliū, perfecit, vt non tantū ciues Romani, sed ferè præcipuè tunc Italię principes, successibus eius capti; causas cognoscentem, & ius dicentem cognoscerēt: seque illi, vel subiicerent, vel adiungerent. Huius amens, & vesana audacia eò vsque processit, vt & Pontificem reuocaret in urbem, intra præfinitum tempus, intra quod, si non reuertisset, futurum, vt pontificatu priuaretur; & Ludouico, atque Carolo, cæterisque Germaniæ principibus, ac præcipuè Electoribus diem diceret, quo, si non cōparerent, se aduersus eos, tanquam contumaces, acturum esse. Magnas omnino

turbas dedit. Sed stolido, velana temeritatis impetu, suscepta consilia, in eum defierunt finem, ut altero ille anno, a factione pontificia, vrbe, totaque Italia pulsus sit; quod factum est anno Christi, millesimo, trecentesimo, quadagesimo octauo. Contulit se, ex fuga, ad Catolum; Ludouico iam mortuo, qui victum misit ad Pontificem Auenionem.

Incidit in hæc etiã tempora, memorabilis illa, & multorum celebrata monumentis, pestilentia, cuius tanta vis fuit, ac sæuitia, ut quinquennij spatium, in Europa tertiã hominum partem absumpserit; præcesserunt eam crebra, tetraque, ac terris maximè infesta, luminum deliquia. In ipsum pestilentiaẽ tẽpus, incurrit congressus trium planetarum superiorum, Saturni, Martis, & Iouis, sub dodecatemorio Aquarij; ut consentaneum sit, fuisse, antegressis eclipsibus, orbẽ elementarem, ceu præparatum malignitati pestilenti, quã deinceps, infausta contrarij luminis cõmixtio effudit, atque impressit. Causa in Iudæos collata est, quos, veneno fontes passim infecisse, suspicio fuit.

Sed ut ut sese res habeat, minimè aspernor has, in natura, obuias causas, quæ sunt velut indices, ac nunciẽ iræ diuinæ, & velut ministræ, atque executrices iudicij, ac sententiæ diuinæ, aduersus peccata generis humani. Similis cœli constitutio, circiter annum millesimũ, centesimum, vicesimum, Henrico quarto imperante, illam peperit lue, quæ tertiam hominum partem extinxisse perhibetur. Coierunt enim, sub Virginis dodecatemorio iisdem planetis, cum antecessissent defectus crebri luminum.

DE HELVETICIS MOTIBVS.

A Ciuilibus discordiis, quas cõmemorauimus, extitit ἀσυνία, & occasio nouorum motuũ; & hos, sequitur mutationis, apud Heluetios, quos Suitenses, & Suiceros, vno nomine, vocamus, ab vrbe Suitensi, quæ primæ confœderationis caput fuit. Sed causæ antecesserunt, & coinciderũt, aliæ, inclementiora scilicet, & iniustiora imperia illorũ, qui, pro Imperatoribus, ea loca administrant; & ὕβρις nobilitatis. ἡ μὲν καὶ Μάγνητας ἀπώλεσε, καὶ Κολοφῶνα. Exitus verò is fuit, qui olim, in veteri Græcia, eum ciuitates, regulis, qui superbè & tyrannicè imperarēt, vel eiectis, vel oppressis, vel in ordinem redactis, passim in Attica, Achaia, & Peloponneso, sese in libertatem vendicant. Regia enim potestate, vel abrogata prorsus, ut Athenis

thenis, Thebis, & alibi; vel ad eum modum accisa, ac circumscripta, vt solo nomine agnosceretur, vt Spartæ summam potestatem vel in populum, vel in optimates, vel in vtrosque transtulerunt.

A Fuit autem dissimilis conditio ciuitatum Helueticarum, ante confœderationem. Suitenses, Vri, reliquæ Tauriscorum; Syluani, seu Vnterualdenses, etsi monasticarum familiarum Abbatibus, certis pactiõibus, subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes, præfectos accipiebant ab Imperio, quos Voitos appellamus, fortasse Græco nomine, quasi *Βοιτῶς*, prorsus vt olim præfecturæ Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his tertiis Burggrauiorum. Penes illos enim summa iudiciorum publicorum, & vitæ, necisque potestas erat. Formâ gubernationis reliquam mansisse, ex antiqua Romanorum monarchia, coniiicio; in qua præfecturæ suis non viuebant legibus, neque, ex suorum numero, creabant magistratus, sed hos à Senatu, aut Monarchis accipiebāt, & annuatim mutabāt.

D Tigurum, Solodurum, Basilea, Schaffhusium inter municipia Imperij, & liberas ciuitates numerabantur, etsi Schaffhusium paulò ante, cesserat Austriacis, concessione Ludouici, cui eam urbem, cū aliis tribus, Reinfeldo, Neoburgo, & Brisaco, bello ciuili, Leopoldus Austriacus extorserat.

E Berna, & Friburgum in Nuicthonibus, coloniæ erant, conditæ, & deductæ à Bertholdo vltimo Zaringiæ duce. Sed, illo mortuo, Berna Imperatorem: Friburgum comites Kiburgios dominos sortita erat, à quibus deinceps vendita vrbs Rodolpho Imperatori, paruit Austriacis. Cæteras vrbes, vel Austriaci iam suis terris adiecerant, vt Tugium, **F** Lucernam, Glarissam, vbi illi, iam dudum, magnum principatum, animis conceperant, auita vt regna extollerent rursus, atque amplificarent: vel potentes familiæ monachorum, vel comites vicini tenebant.

G Nobilitas vel sui iuris erat, vel suberat Austriacis, aut comitibus, quorum non contemnendus numerus, in ea vicinia, dominabatur.

Initium confœderationis fecerunt, Vri, Syluani, Suitenses, in horum oppido; quo factum, vt consuetudine, **H** men Suitensium, confœderatis omnibus sit tributum. Occasio, vt dixi, à bellis ciuilibus extitit Ludouici Bauari, & Friderici Austriaci. In his enim, cū cæteræ adhærerent Austriaco, quem tota sequebatur nobilitas, hæ tres solæ

adfuerunt Bauaro, odio magis vicinæ nobilitatis, & metu potentia Principum Austriæ, quæ genti, natura horridior, & ad libertatem aspiranti, videbatur fore intolerabilis, quam fide, & studio erga Imperatorem.

Cum autem tentatæ multipliciter, & exagitatæ grauiter, **A** non vellent relinquere Bauarum, & Leopoldo Austriaco prosperè deuicto, Bauaricis rebus, ea in parte, plurimum commodassent, Bauarus, remunerationis loco, αὐτονομίαν **B** eis concessit, cumulatam immunitatibus plurimis, & potestatem fecit, sese perpetuo fœdere, πρὸς συμμαχίαν, καὶ **C** ἐπὶ συμμαχίαν defensionis causa, coniungendi. Exemplo inuitatæ paulò post, vrbes reliquæ, cum irritare eas, ac placeſcere potentes vicini, non desinerent, idē fecerunt; & inita cum prioribus, atque inter sese societate, eaq: arctissimis fœderum legibus deuincta, potentiam confecerunt vicinis **C** facilè parem, quæ victoriis, & sociorum accessione, adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem euasit.

Commemorantur duo insignia, exempla ὕψους, vnum **D** de Præfecto Suitensi, alterum de Vnterualdensi. Suitensis, collocato ad scopum honesti, eo in loco, cuius filio, & supra caput pueri imposito pomo, coëgit patrem ad pomū, seu metam iaculari; vt, si pomum non collimasset, transfigeret filium. Sed & patrem, cum, insigni ausu, rem tantam feliciter peregisset, illæso filio, insuper victum secū **E** abduxit; in quo itinere, excussis compedibus, tyrannum trucidauit. Vnterualdensis, adulterio per vim, & cōtume- liam oblato coniugi cuiusdam eius oppidi ciuis, causam coniurationi præbuit. Ita ἀφορμὴ mutationis proxima pro- uenit à pœna tyrannidis, & libidinum.

Et si autem & excessit medicina modum, & defensionis **F** metas egressa est, vt fere fit, cum nixu, conatūque in congrarium ferociore, atque insolentiore, fatales pœnas acceleramus, atque exasperamus, acrius irritatis animis. Et vix vnquam victoriæ, in bellis ciuilibus, præsertim inferiorū de superioribus, si belli causa sit ab iniustitia superiorū, modum seruant: tamen & causæ, & exempla mutatio- num considerentur, & iustitia, honestate, clementia, moderatione fulciri, ac retineri Imperia cogitetur. Odit enim Deus nimis vehementes impetus: odere ciues; gra- **H** tior est moderatio, secundum Euripidem. Hæc de initiis monuisse satis sit. Cætera sese dabunt in singulorum Imperatorum mentione.

CARQ.

CAROLVS QVARTVS, CONTRA

quem fuerunt electi

*Eduardus rex Anglia:**Fridericus marchio Misnia:**A Gunterus comes Suanarceburgensis.*

C Arolo quarto, Iohannis regis Boemix filio, nepoti Henrici septimi, supra diximus, traditum esse Imperium suffragiis Moguntini, Treuiri, Coloniensis, Boemi, & Saxonis, anno Christi, millesimo, trecentesimo, quadragesimo sexto, cum id ademissent iidem, Ludouico Bauaro, Põtificij anathematis execratione oppresso, incitante Clemente sexto. Sed nec cessit Imperio Bauarus, dum vixit, nec capeßere id, illo viuo, Carolus fuit ausus; etsi, vt Bonnæ coronaretur perfecit.

C Ludouico mortuo, maiores ortæ sunt dissensiones. Maior enim Electorũ numerus, repudiato Carolo, vt qui, per fraudem, esset intrusus, iniusto Ludouici odio, priorem electionem declarauit irritam, in qua multa alia etiã desiderabant. Quare, vbi conuenissent Francofurti anno Christi, millesimo, trecentesimo, quadragesimo octauo, Moguntinus, Palatinus, Saxo, & Brandenburgensis, qui Bauati filius erat, decretum fecerunt, de aduocando Eduardo Anglo. Hic, recens victoriarum de Francis partarum fama, orbem terrarum compleuerat, & in sui admiratione commouerat. Sed Anglus, cum sapienter iudicaret, non fore consultum rebus suis, si distractas regni vires, pariter in periculosissimum bellum, cum Francis, & difficillimam Imperij gubernationem impederet; quod, ea distractione, debilitato, euenturum prospiciebat, vt istinc à Francis superatus, regno; hic à principibus Germaniæ desertus, Imperio excuteretur, contentus honorifica, de se, Principum opinione, dignitatem non accepit.

Renouata itaq; deliberatione, consenserunt iidem principes in Fridericum marchionem Misniæ, virum acrem, & bello strenuum, qui vnus tunc, inter omnes, excellebat, prudentiæ, grauitatis, belli, & opum gloria, & videbatur al laturus esse ad Imperium omnia necessaria, belli, ac pacis tempore, præsidia à sese, & à rebus, atque fortunis suis. Sed & hic, præter omnium spem, atque opinionem, spreuit Imperium, magno animo, quod priorem Caroli electionem, cum noua perturbatione Germaniæ, plus satis, his proximis bellis, afflictæ, non irritam faciendam, nec patriæ saluti, ac tranquillitati, ambitionem priuatam anteferendam esse.

cenferet; etſi videretur facile, contra Carolum, ſummam rerum obtinere potuiſſe.

Carolus, qui ardens ambitione, corruptionibus, & fraudibus magis, quàm virtute pugnabat, idcirco honorario eum munere affecit. decem millium marcarum argenti. A

Sed tamen, ne ita quidem admiſſus eſt. Etſi enim, cum exercitu, aliquam Germaniæ partem peruagatus, paucas aliquot ad Rhenum, & Danubiũ, atque in Sueuia, & Heluetia ciuitates, in deditiõem accepit, ſub pactiõibus certis; & Bauaris Ludouici filiis, damna dedit, incendiis, ac dirptionibus; receptus eſt etiam à Noribergenſibus, & Ratiſbonenſibus: tamen nuſquam certò, tutòque conſiſtere, nec confirmare ſeſe potuit, prohibitus conſenſu, atque coniunctiõne potiſſimæ partis Electorum, Principum, ac ciuitatum B

Interea Electores ſuſtulerunt ad Imperium Gunterum, natum è familia comitum Suuarceburgenſium, in Turingia. Factum eſt id anno Chriſti, milleſimo, trecentefimo, quadageſimo nono, ſecunda die Februarij. Suffragatas huic ferunt, ad Imperium, adipiſcendum, res ſub Ludouico fortiter geſtas, & amicitiam Moguntini; etſi prius aſſentiri Electioni noluit, quàm, publico decreto, teſtatũ feciſſent Principes, collocari ſe in ſedem Imperatore vacuam. Accessit autem ad urbem Francofurtum, inſtructus exercitu, & caſtris ad urbem poſitis, æmulũ præſtolatus eſt, vt litem bello decerneret. Carolus, etſi eodem ſuas copias adduxit, vim belli tamen experiri, & fortunam viri ſtrenui, ac bellicoſi, qui nitebatur ſtudiis, & auxiliis ſummorum ordinum, irritare, denique vires vniuerſas, in vnius diei prælium impendere, non fuit auſus. C

Quòd ergo vi, & armis, ſe nihil effecturum eſſe, cerne- ret; ad alias ſeſe conuertit artes. Tranſegit, cum Ludouici Bauari filiis, quibuſcunque conditionibus; etſi his pactis non ſtetit: ductaque in vxorem Rodolphi Palatini filia, diſiũxit Electores, & Bauariæ domus auxilia æmulo ſu- traxit. Sed cùm ne ſic quidem eum exarmaret; ſu- bornauit medicum pecunia corruptum; qui leuiter ægro- tanti, venenum propinauit; cuius, etſi partem magnã vomitu reiecit, cùm medicũ authorẽ, ex præguſtato phar- maco, quod eũ facere coëgerat, paulò poſt collabi, atque exanimari cõſpexiſſet, reliquiis tamẽ, ita eneruatus fuit, ac debilitatus, vt ad res gerendas euaserit prorsus inhabilis. D

Deſperata itaq; vita Guntheri, interpoſuerunt ſeſe Ro-
dol- E

dolphus Palatinus, & marchio Brandeburgēsis; quos, arte,
 à Gunthero Carolus auulserat, rēque eò deduxerunt, vt
 Carolus, pro Imperio, Gunteri hæredibus, numeraret vi-
 ginti duo millia marcarum argenti, in compensationem
 A impensarum, additis duobus in Turingia oppidis, & Fran-
 cofordiensibus redderet emporij, ac publici mercatus ius,
 quod transtulerat Mogūtiam. Ita sexto, ab electione, mē-
 se, Gunthero indignè perempto; ac regio apparatu, regiō-
 que monumento sepulto Frācoforti, in æde diui Bartho-
 lomæi, Carolus Imperio multis largitionibus, & pecunia
 B multa solus tandem est potitus, anno millesimo, trecen-
 tesimo, quinquagesimo: hic nonnulli, altiùs ordientes Im-
 perium eius, à prima, contra Bauarum designatione, ad-
 dunt quadriennium præcedens.

C Adolescēs in Gallia educatus est, apud Carolum regem
 Francorum, vbi moribus Gallicis imbutus, deinceps mul-
 tis in rebus, leges, institutaque, & cōsuetudines regni Gal-
 lici, præsertim in extollendis, & augendis ciuitatibus, qua-
 rum opes, & robur didicerat esse opes, & robur regni, in-
 de in Germaniam transtulit. Et quod addictior esset Gal-
 D lico nomini, ex prima cōsuetudine, deinceps regibus iura
 regni Arelatensis, alienata ab Imperio, concessit, in maxi-
 mum detrimentum Imperij. Qua de re grauitè, & iure-
 culpatur. Prima etiam militiæ tyrocinia in Gallia fecit, sed
 quam primū ætas cœpisset esse militaris, missus est à pa-
 E tre Iohanne, in Italiam, ad præsidia, quæ occupatis vrbibus
 imposuerat, vbi fortiter plerasque tutatus est.

A morte patris, cū esset *πλεονεκτικώτατος*, adeptus oc-
 casiones, ex diffidiis principum Silesiæ, patris exemplo, to-
 F tus in eam curam incubuit, vt principibus illis vel precio,
 vel bello, vel persuasu domitis, accessione Silesiæ omnis,
 & huic cohærentis Lusatia, Bohēmiam amplificaret; & vt
 acquisita confirmaret, Ciuitates, donatas immunitatibus
 plurimis, armauit contra principes; ne hi vires vnquam
 G recipere, & moliri defectiones, mutatis volūtatib. possent.

Erectus deinde in spem Imperij, animum etiam ad vici-
 nas Imperij prouincias, marchiam Brandeburgensem, Ba-
 uariam, & Voithlādiam appulit. Marchiam, vt supra osten-
 di, Bauaris tandem extorsit. In cæteris hoc effeci, vel em-
 H tionibus, vel pactis dotalitiis, vt quanquam non obtinue-
 rit totas, de singulis tamen decerpserit, quæ Boēmiam
 attingunt, vt vel subdita essent, vel feudorum legibus, re-
 gno Boēmia obstricta.

Multa multis, & ante confirmatum Imperium, & deinceps gratificatus est, vt obsequentioribus, & facilioribus vteretur in rem suam. Iohanni, & Alberto Henetorum principibus, ad littus Balticum, ornatis noua dignitate, tribuit locum inter Duces Imperij, anno millesimo, trecentesimo, quadagesimo nono. In vrbe Norica, seditionibus exagitata, reducto Senatu, qui furoribus insanæ plebis cesserat, tribuum iura sustulit, & aboleuit, atque potestatem omnem in Senatum transtulit. Auxit, & ornauit eam urbem plurimum, vel propter viciniam regni Boëmici, vel propter fidem ipsi præstitam, initio gubernationis. A

Italiam inuitatus crebris multorum literis, inter quas extant Francisci Petrarchæ, ad vindicandam vrbis Romanæ libertatem, & sopienda bella, quibus tota passim flagrabat, adiit anno Christi, millesimo, trecentesimo, quinquagesimo quarto: vbi similiter pleraque indulgendo, & largiendo principibus, multa ab Imperio, venditionibus, alienauit. B

Rebus Longobardieis constitutis, cum Mediolani ferrea corona insignitus esset, Romam venit. Ibi, postquam esset consequutus, vt solenni coronatione declararetur Impetator, hac peracta, non diu moratus in vrbe, rediit in Hetruriam. Preproperi reditus causas fuisse, aiunt, & promissum factum, ante coronationem, cardinalibus, Innocentij sexti mandato, quo, se, recipit, mox vrbe cessurum, non turbata, aut impedita possessione tyrannidis, quâ illi, tenebât: & metum inquietæ plebis, longis seditionibus efferatæ. Florentiæ exulâtes Gibellinos restituit. Mediolani Vicecomites Galeacium, & Barnabam in Cisalpina Gallia, & Liguria Imperij vicarios instituit; sed absque dignitate ducali. Galeacius, cum & delectaretur liberalioribus literis, & coleret, ac præmiis cumularet viros disciplinarum omnium, & nobiliorum artium studiis insignes, ex hisque præcipue Franciscum Petrarcham; hortatu huius, bibliothecam condidit, cum, paulo ante, munere, beneficioque Caroli, Ticini celebre gymnasium instituisset; vbi deinceps, a filio Iohanne Galeacio, conducti liberalibus stipendiis, docuerunt aliquot præstantes viri, qui monumenta ingenij posteris reliquerunt; in iure, Baldus, & Raphaëles duo: in medicina, Marsilius à sancta Sophia: in literis Græcis, Emanuel Chrysoloras Byzantinus. C

Reuersus in Germaniam Carolus, conuētum egit Principum celeberrimum, & frequētissimum, in vrbe Metensi, in D

A si, in quo, re sapienter, & multum deliberata, ac disputata,
 cum principis ordinibus Imperij, de contractis in vnum,
 atque digestis in ordinem institutis, ac moribus antiquis,
 & recentibus, ad Imperij decus, ac maiestatem, & singulo-
 rum pertinentibus, condidit legem Carolinam, Aureæ bul-
 læ nomine notam, ac celebrem, comprehendentem leges,
 ritusque seruandos, in electione Imperatoris; ac consulē-
 tem, atque cauentem potestati, authoritati, ac dignitati
 B ordinum omnium, suo singulis loco, pro ratione circun-
 stantiarū. Quod operum eius præcipuum est, ac laudatif-
 simum. Fuit enim hætenus pacis publicæ neruus firmis-
 simus. Hac lege nixa, erexit sese vicissim, vtcumque, atque
 communiuit maiestas Imperij: hæc amputauit contentio-
 num, ac dissensionum occasiones, in electione; quarum
 C fructum, cum ipse expertus esset, consentaneum est, vo-
 luisse eum, hac cōstitutione, illas amoliri, & auertere: hæc
 singulis, ceu metas suas, circumdedit; & inter sese Impera-
 torem, & principes, ad eum modum deuinxit, vt in reipu-
 blicæ, patriæ, Imperatoris, vicinorum detrimentum, aut
 D perniciem nemini mouere, molirive quicquam, impune
 liceret. Promulgatam hanc, & sancitam esse deinceps fe-
 runt, Noribergæ. De tempore, consentiunt omnes; qui
 fuit annus millesimus, trecentesimus, quinquagesimus
 sextus, alter à reditu ex Italia.

E In eodē Principum congressu, VVilhelmum marchio-
 nem Iuliaci, prouexit in ordinem ducum, & VVéceslaum
 fratrem, Lucelburgi comitem, pro duce se gerere iussit.
 Hic VVenceslaus deinceps, cum Iohanna Alberti Bauari
 F filia, adeptus est Brabātiam. Dimisso conuentu, Vrbānum
 V. Pontificem, Auinioni conuenit.

G Reliquum tempus, iis rebus gerendis tribuit, quas in Si-
 lesia, Lusatia, & Marchia cōfecisse eum, memorauimus; &
 regno Boëmico dilatando foris, domi exornando colle-
 giis canonicorum, & monachorum, institutione Acade-
 miæ Pragensis, ædificationibus, munitiōibus.

H Ottoni Bauaro, cui filiam desponderat, Marchiam ade-
 mit; circiter annū Christi, millesimum, trecentesimū, se-
 ptuagesimū tertium, quod sine mascula esset sobole. An-
 no ab occupatione tertio, condidit in Marchia arcem, &
 templum, ad ostium Angre, seu Tanagre fluminis, qua sci-
 licet in Albim effunditur. Praga, ordinatione ipsius, doce-
 re cœpit, circiter annum Christi, millesimum, trecentesi-
 mum, sexagesimum primum.

Italici scriptores, secundo reuersum esse in Italiam, cum liberis, & coniuge, ac sedasse motus Hetruscos, perhibet, partim armis, partim iure, opera Bartoli Saxoferrati, celeberrimi iurisperiti; quem in honore, & precio habuit, anno Christi millesimo, trecentesimo, sexagesimo sexto. Nostri, A
profectionis illius, non meminerunt: sed id egisse eum, postremis annis, omni conatu referunt, ut ad Imperium VVenceslaum filium extolleret: cumque multum annixus esset, laborantibus etiam, pro eo, Pontifice Romano, & Cardinalibus: vix aegre tandem suffragia elicuisse; sed B
non nisi Principum animis, multo expugnatis auro, quod de vectigalibus publicis diuenditis, atque ita redditibus Imperij vniuersis exhaustis, atque profusis in largitiones ambitiosissimas, confecit. Accidit hoc, anno millesimo, trecentesimo, septuagesimo sexto. C

Eodem anno, VVenceslao coronato, desponsata est Iohanna, filia Alberti, ducis Bauarie, comitis Hollædiæ, Hannoniæ, & Seelandiæ, &c. & à nouo rege, nouam consequutus est dignitatem, comes Bergenfis, dux Imperij saluatus, quanquam à Carolo, beneficium profectum iudico. D

Carolus voti compos factus, lætus de posteritate, quā in amplissimum regnum, & summum Christiani orbis fastigium collocarat, anno sequente, Pragæ vitam finiit, sexto Calend. Aprilis.

Anno Christi, millesimo, trecentesimo, septuagesimo octauo. E

Anno mundi, quinquies millesimo, trecentesimo, quadragesimo.

Imperij, vicesimo octauo, numeratis annis ab obitu Guntheri. F

Dignus fuerat laude, si regnorum Boëmiae, & Franciæ, quàm Imperij amantior; si rei priuatæ, quàm publicæ, sueque posteritatis, quàm maiestatis Imperij amplificandæ, conseruandæque studiosior; si pecuniæ, quàm recti, iustique fuisset audior: & nisi maluisset ex diminutis potius passim, in Germania, & Italia, dignitatibus, & opibus Imperij, alienatione regnorum, & publicorum vectigalium, venditione immunitatum, concessione libertatum: nisi ergo ex his diminutis, & labefactatis potius, quàm adauctis, ac stabilibus, maluisset perniciofa magis reip. quàm suis vtilia, & H
vita comparare præsidia, ad diuturnitatem, ac firmitatem: si denique, florente repub. suis etiam bene futurum, cogitasset. Quare sequutum & hoc est, ut non tantum in Imperio

perio plurimis ornamentis, ac praesidiis spoliato, sui non diu dominarentur, sed posteritas infortunata esset, & tandem intercideret.

A Gratia tamen debetur constitutioni Carolinae, cui accepta ferantur plurima emolumenta, quae inde ad rempub. redierunt, necesse est. Excelluit ingenio, & doctrina, & multarum linguarum peritia; consuetudine doctorum delectatus est plurimum. In scholam Pragensem, quam recens fundarat, aliquando ingressus, cum doctos audiuisset disputantes in horas quatuor, idque purpurati molestè ferrent, ac cenae tempus adesse dicerent: Mihi, inquit, tempus est minimè; Nam cena haec mea est.

B Vxores habuit plures: Primam Blancam, Valesiae comitem, filiam Caroli Valesij, sororem Philippi Valesij, qui post in Francia regnavit. Hanc Carolus rex Francorum, vix septennè, ei despondit, versanti in aula. Ea mortua, nuptias contraxit cum filia Rodolphi iunioris, Palatini ad Rhenum, quam Annam alij, alij Agnetem vocat. Sed coniugium fuit infaecundum, ac sterile. Haec maritum secuta est **C** Romam, & ibidem coronata. Post huius mortem, transiit ad tertias nuptias, copulata sibi, spe occupandae Silesiae, Anna filia Bulconis ducis Suidnicensis, quae ad eum, dotis loco, Silesiae partem, conterminam montibus Boëmicis, attulit. Ex hac natus est VVenceſlaus. Postremam, tertia defuncta, conjugem sibi despondit Elisabethen filiam Bugislai ducis Sterinensium, consobrinam Ludouici regis Vngariae, neptem Casimiri regis Poloniae, qua cum celebrauit splendidissimas, & magnificentissimas nuptias Cracouiae, cohonestantibus, publicos, ac solennes ritus, regibus Poloniae Casimiro, Vngariae Ludouico, Daniae VVoldemaro, Cypri Petro. Anno millesimo, trecentesimo, sexagesimo tertio. Haec peperit ei Sigismundum.

D Inter filios, haereditatem, in hunc modum, est partitus. VVenceſlao regnum Boëmiae, Sigismundo quinquenni puero, marchiam Brandeburgensem, Iohanni natu minimo, Gorlicium Lusatie attribuit, adiunctis aliquot vicinis oppidis. Sigismundo, mater confecit nuptias Elisabethae, filiae Ludouici regis Vngariae, impetrato in dotem regno, consensu utriusque regis, patris Caroli, & Ludouici, ne inferior **E** esset opibus, & potentia VVenceſlao.

F Filiae Caroli recensentur plures, sed sine discrimine, ut non certò constet, quae quibus sint natae matribus. Catharina collocata fuit Rodolpho quarto, Austriaco: Elisabeth

Alberto tertio Austriaco, fratri Rodolphi: Margareta Ludouico Vngariæ, & Poloniæ regi: Elisabetha altera, Iohāni Galeacio Mediolanensi: Margareta altera, Iohāni Burggraui Noribergensi: Anna, Ottoni Bauaro, marchioni Brandeburgensi: Helena, regi Angliæ.

In Geldria nominabatur, hoc seculo, Reinaldus comes, è profapia Nassaënsi, vt dixi, cui, Ludouici Bauari beneficio, contigit gradus dignitatis superior, inter principes, vt pro comite, ducib. affideret, & æquaretur honoribus. Sed posteritas mascula, ex eo, nō diu fuit superstes. Defecit enim in filio Eduardo, cuius sororem, Reinaldi filiam, Mariam, cū duxisset in vxorē V Vilhelmus, Iuliaci comes, & dotallium nomine, traxisset Geldriam ad sese; litem ei mouit Cliuensis. Sed præcessit Iuliacensis possessione, & iure, & quia cum ipso, & fratre Reinaldo, stirps interiit, noua mox contentio de Geldria, & Iuliaco exorta est, inter Arnoldum Egmondanum, & V Vilhelmum ducem Bergensem, atque huius filium Gerardum. Bergensis, agnationis vinculo, attingebat fratres Iuliacenses V Vilhelmum, & Reinaldū. Aui enim Gerardus, & Adolphus, copulatos à maioribus Iuliaci, & Montis comitatus, primi rursus diuiserant, vt ille Iuliaci, hic Montis comes esset, & diceretur. Egmondani auia, eorundem soror erat. In hac contentione, vicit V Vilhelmus Montensis, seu Bergensis, potitus vtraque terra. Sed Gerardo filio, deinceps Geldriam rursus eripuit Egmondanus, cui cū esset Gerardus impar, cessit ius suū Carolo duci Burgundiæ. Hæc concessio attulit Burgundo aditum ad Geldriam, cum quodam iuris prætextu, quo vsus est Carolus V Imperator, Egmondana stirpe, in Carolo duce Geldriæ, extincta, qui fuit Arnoldi nepos.

Cliuia, paulò post hæc tempora, peruenit ad comites de Marca, ex per antiquo sanguine comitum de Altena, & de Monte; quos in dignitate, & regione primus collocauit Henricus Auceps. Conditorē stirpis celebrat Adolphum, qui filios habuit Eberhardū Montis, Adolphū Marce comitem. Sed Eberhardo in monasteriū ingresso, Adolphus comitatus iterum coniunxit. Eosdem diuulsit rursus diuisio nepotum, Eberhardo Marce, Engelberto Montis comitatum sortito. Engelberti stirps, in abnepote desit, cuius soror, nupta comiti Iuliaceusi, dotis loco, in eam familiam adduxit comitatum Montis, seu Bergensem. Eberhardus alter frater, propagauit familiā, de qua, qui hodie supersunt, terras Iuliacensem, Cliuensem, Bergensem ducum

um titulo & dignitate, coniunctim possident, & gubernant, quod ita accidit.

Coniunctos Iuliaci, & Montis comitatus, diuiserunt rursus abnepotes illius, qui primus coniugio eos copularat, **A** scilicet Gerardus, & Adolphus fratres, vt ille Iuliaci, hic Montis comes esset. Gerardi nepotes VVilhelmus, & Reinaldus, quos Geldria etiā potitos diximus, mutato statu, in superiorum traducti ordinem, Ludouici Bauari auctoritate, **B** pro comitibus marchiones, & mox deinceps, Caroli quarti sentētia, pro marchionibus, duces Imperij esse cœperunt. Contigit idem beneficium VVilhelmo, & Adolpho, fratribus Bergensibus, Adolphi nepotibus, à Carolo, vel, vt alij volunt, à VVencefflao, vt fierent duces Imperij. Fratre Adolpho, & patruelibus extinctis, rediit hæreditas **C** omnis ad vnum Gerardum, de quo dixi, cui litem intēdit Egmondanus. Huius Gerardi, ex filio VVilhelmo, neptis Maria, deinceps, cū stirps masculina nulla superesset, hæreditatem eandem attulit, dotis loco, ad Iohannem Cliuix ducem, è comitibus Marcæ, patrem VVilhelmi, qui **D** adhuc est in viuis.

Nunc ad Cliuix ducatum reuertor. Is numerat, longa serie, vetustissimos eiusdem familiæ maiores, inde vsq; à Francicis temporibus. Postremi ex ea stirpe, Theodoricus, Iohannes, & Otto, inciderunt in hæc Caroli quarti tempora. Extinctis illis, absque hæredibus masculis, contenderunt inter se, de comitatu Cliuensi, tres familiæ, propter **E** matres, & coniuges: inter quas, fuit & familia comitum Marcæ. In ea, comitatū ambierūt fratres duo, Adolphi filij, ex Eberhardo stirpis conditore, Engelbertus, & Adolphus, qui erat euocatus ad Episcopatum Coloniēsem: sed **F** prouinciales, & fratri Engelberto, & cæterarum familiarum cognatis proceribus, prætulerunt Adolphū, Imperatore consentiente. Ita comitatus Cliuix, primò sub comites de Marca redactus, mox, annitente Imperatore Sigismundo, conditionem etiam mutauit, comite nouo, in locum exaltato eminentiorem, inter principes. **G**

Burgundia, Brabantia, Lucelburgum, & Hollandia in hunc deuenerunt statum.

Burgundiam tenebat Philippus audax, frater Caroli V. **H** regis Franciæ, donatus ea à fratre, cū antea esset dux Turonum, vt ea occasione conciliaret ei nuptias Margarete Flandricæ: peruenerat autem ad Iohannem, Philippi patrem, morte Ottonis ducis Burgundiæ: Flandriam Ludo-

uicus comes vltimus: Brabantiam, & Lucelburgum VVen-
cesslaus, Caroli quarti Imperatoris frater: Hollandiam, ac
vicina loca, Albertus, Ludouici Bauari filius.

De Brabantia contendebant VVencesslaus Lucelburgen-
sis, & Ludouicus comes Flādriz; quod vterque esset gener **A**
Iohannis tertij Brabantini. Etsi autem adiuuabatur à fra-
tre Carolo VVencesslaus, vicit tamen Ludouicus, & reti-
nuit Brabantiam; VVencesslaus, cum vita, ducatum amisit.
Huius Ludouici filia Margareta, deinceps ad Philippū au-
dacem attulit Flandriam, Artesiam, comitatum Burgun- **B**
diæ, Niuerniam, Rethelinum, Salinas, Mechliniam.

Philippo audaci, nati filij Iohannes, Antonius, Philippus.
Iohanni, ex partitione, obuenerunt Burgundia, Flādriz, &
Attrebates: Antonio Brabantia, & Lucelburgum: Philippo
Niuernia, & Rethelinum; Antonio prima vxor erat Iohā- **C**
na, filia vnica, & hæres Valeriani Lucelburgensis. Ex hac
nati ei filij duo, Iohānes dux Brabātiæ, & Lucelburgi, fun-
dator Academiæ Louaniensis, & Philippus comes S. Pauli, &
Ligniaci. Altera eidem vxor erat Elisabeth, filia Iohannis
ducis Gorlicensis, fratris Imperatorum VVencesslai, & Si- **D**
gismundi, propter quam fœminam, iidem Imperatores re-
liquerunt, & cōfirmarunt ei possessionem ducatus Lucel-
burgensis, ea conditione, vt Antonius, & eius liberi eum
possiderent. Ita sub Burgundos redactæ sunt Brabantia, &
Lucelburgum, vbi olim, tempore Francorum, fuit ducatus **E**
ad Mosellam.

Inter filias Philippi audacis, Margareta nupta VVilhelmo
Hollādiæ, Hannoniæque comiti, Alberti filio, peperit ei v-
nicam filiam Iacobam; quæ nuptui data Iohanni Aquita- **F**
niæ principi, Caroli sexti Franci filio, & post huius fata, Iohanni Brabantino, Antonij filio, cum nullo partu mater
fieret, aditum patefecit propinquis suis, Iohanni Burgun-
do, marito Margarete, filiz Alberti Bauari, quæ VVilhel-
mi patris soror erat, atque huius filio Philippo bono, ad
Hollandiam, Seelandiam, Hannoniam & Frisiam. Hæc **G**
monuisse hoc loco sufficiat.

VVENCESSLAUS CAROLI quarti Filius.

B Oëmorum annales, VVencesslaum natū esse, memo-
rant, quarto Calend. Octobris, anno millesimo, tre-
centesimo, sexagesimo primo, Noribergæ. Ea enim **H**
vrbe

vrbe delectatum ferunt Carolum patrem, quod monu-
 menta ostendunt, inter quæ præcipuum est, vrbs ipsa, à
 Carolo restituta, in tranquillum, ex seditionibus longis,
 quibus pene funditus fuit perdita. Mater doloribus partus
 extincta est. Ipsum & cum baptizaretur, aquam baptismi,
 & cum bimus iam cingeretur diademate regio, aram cœ-
 no suo conspurcasse; & dum aqua adhibenda baptismo
 calefit, Pastoralem domum, ad D. Sebal dum, exarsisse, fa-
 ma est: quod sapientes ita sunt interpretati, futurum eum
 stolidum, ignaum, voluptuarium, sordidum, luxuriosum,
 Imperio dedecori, & exitio. Notici annales, tempus nata-
 litium, ad diem decimam septimam Martij, referunt.

Anno millesimo, trecentesimo, septuagesimo sexto, bi-
 nio scilicet, ante obitum patris, annos natus quindecim,
 successionem in Imperio obtinuit, cunctis, sed cœmptis
 multo precio, imo pene extortis, non liberis suffragiis. Ad-
 fuerunt electioni Ludouicus præsul Moguntinus, è stirpe
 marchionum Misniæ, Fridericus Colonienfis; Cuno Tre-
 uirensis, Rupertus Palatinus ad Rhenum, Venceslaus dux
 Saxonie, & Sigismundi fratris, marchionis Brandeburgi-
 ci, legati. Sexto ab electione die, coronato ei Aquisgrani,
 desponsata est Iohanna, filia Alberti ducis Bauariæ, comi-
 tis Hollandiæ, Hannoniæ, Seelandiæ, quæ, sexto anno post
 nuptias, interiit, consumpta dolore, propter mariti flagitio-
 sos, ac perditos mores.

Nihil fuit in eo hominis simile, præter speciem, quan-
 quam & ea fuerit distorta, atque deformis; Therfiti, quàm
 principi similior. Ingenio fuit hebeti, ac sordido, nulla-
 rum rerum, nisi voluptatum, intelligente: animo non à re-
 pub. tantum, sed pene ab omni honestate alieno; at timi-
 do, & ad immanitatem vsque, sæuo, ac truculento: *πᾶν γὰρ
 δ' εἰλὸν ποικίλον, καὶ ἴσοφρον*. Corpore ignauo, neque ad vllam
 aliam rem, quàm ad obscœnas, ac turpes crapularum, hel-
 luationum, & libidinum voluptates, si modò his voluptas
 inest, idoneo.

Administrationem, & curam regni paterni, & Imperij,
 tanquam ad se non pertineret, ita neglexit, ut cum latro-
 ciniis infesta redderentur itinera, & grassatoribus imple-
 retur Boëmia, passim verò, in ciuitatibus, seditiones exori-
 rentur, insurgente aduersus magistratum, insana plebe, ipse
 tamen aliud ageret nihil, nisi volutaret se, porcorum ritu, in
 cœno vitæ flagitiosissime, qua, cum necesse esset incurrere in
 odia, ac reprehensionem, & afferre contectum, addebat tur-

pitudini crudelitatem; vt metū iniiceret iis, quos ipse me-
 tuebat, & amoliretur insidias, quas strui sibi initio suspi-
 cabatur, deinde re ipsa experiebatur. Nec satis illi erat sup-
 plicio affecisse, quos metuebat; sed sua manu, vel ad mē-
 sam, iugulabat multos, quasi per ludum, & iocum, præsi-
 dium ratus principi firmitus, barbarorum stipatorū agmē,
 quam beneuolētiam ciuium. Cūque numerofo se mu-
 niret satellitio, ex Germanis, Boëmisque, hos ipsos tamen
 sæpe mutabat; quod nemini satis fideret, insidiarum me-
 tu, quas effugere tamen non potuit. Captus enim à suis, &
 in tetro carcere, totos mēses quatuor, custoditus, vix mul-
 tis regum, ac principū intercessionibus impetrauit, vt se-
 mel ei, ad squallorem, & sordes corporis abluendas, bal-
 ueum ingredi concederetur; ex quo Ambubaia opera,
 ceu refrigerandi corporis causa, ad vicinam ripam flumi-
 nis, quod Pragam interlabitur, traductus ex composito,
 conscensa cymba, Ambubaia remigante, euasit.

Sed rediit ad ingenium, & memoria carceris, ac vindi-
 ctæ cupiditate, magis exasperatus, sæuiit in subditos atro-
 cius quàm antea, nactus etiam idoneos scuitiæ ministros.
 Hac tandem irritati subditi, accersuerunt Sigismundum
 fratrem, qui recens, extruso æmulo, Carolo Neapolitano, se-
 se in regno Vngariæ, armis, & suppliciis aliquot infidorum
 procerum, confirmarat; ad quam rem, cū sumtus defuif-
 sent, oppignorarat marchiam Brandeburgensem, patrueli-
 bus Iodoco, & Procopio, Morauic marchionibus. Sigismū-
 dus ergo præproperè ingressus Boëmiā, regno occupa-
 to, fratrem abduxit, & custodiendum dedit Alberto Au-
 striaco: quod, cū indignè ferrent Iohānes frater, & Pro-
 copius patruelis, comparatis copiis, ad illum liberandum,
 irruerunt in Boëmiā, sed illo frustra quæsito, cū tra-
 ductum esse Viennam, cognouissent, retrocesserunt.

Euasit tamen VVenceslaus, adiutus opera, & consilio pi-
 scatoris cuiusdam, & reuersus Pragā, mendici habitu, ar-
 cēque recepta, mox regnum etiam recuperauit. Arcem
 tali stratagemate obtinuit. Mendici specie, in arcem præ-
 sidio firmatam, irrepsit, mōxque custodibus consilio pate-
 facto, ope eorum, præfectum oppressit, & eundem coëgit,
 literis anulo suo obsignatis, præcipuos vrbis, ac regni
 proceres euocare in arcem, tanquam ad communem de-
 liberationem, hos deprehensos, crudelibus suppliciis in-
 teremit.

Recepto regno, vt dilueret conflata inuidiam, affini-
 tate

ate noua, & res dubias stabiliret, duxit in vxorem Sophiam, filiam Iohannis ducis Bauariæ. Sed nihilo factus aut melior, aut mitior, aut excitatior, quod vsus eius in gubernatione nullus esset, Electores, communi consensu, Imperium ei abrogarunt, anno vicesimo secundo, post Caroli patris obitum. Reliquum ætatis exegit in regno suo, iis moribus, quibus consueuerat.

Peruenit ad annum ætatis quinquagesimum septimum. Interiit, correptus apoplexia, ex consternatione, & excarescentia; cum præsenti nunciatum esset, populum Pragensem, obtruncato, per seditionem, Senatu, ad arcem etiam accurrere; & prægustator, se illius rei non ignarum esse, ostendisset.

Iohannem Galeacium Vicecomitem Mediolanensem, nouo honoris titulo cohonestauit, & primum Mediolani ducem, sceptro, pileoque, eius dignitatis insignibus, per legatos transmissis, appellauit; vrbe, ditioneque, grædi pecunia vendita, in Imperij fraudem ac detrimentum, additæque potestate, vt in hæredes transferre posset; cum, ante Iohannem, vicarios præfides tantum egissent, maiores eius, beneficio Imperatorum, quibus eam dignitatem, & administrationem tribuere, quibus vellent, liberum erat.

Incommoda neglecti Imperij sensit Germania, multis in locis turbata, & quassata bellis ciuilibus. Vrbes Helueticas enim duces Austriaci; Sueuicas VVirtebergenses, & vicini comites, hostiliter exagitabant; conatus hi principum, & comitum, necessitatem attulerunt vrbibus, ad faciendum, defensionis suæ causam, inter sese fœdus. Helueticæ octo: Sueuicæ plures sese coniunxerunt.

Contra Helueticas, Leopoldo tertio Austriaco, opem ferebant multi comites illorum locorum, vrbibus infens; multi ex ordine equestri, quibus non expediebat ciuitates nimis esse potentes, aut opulentas, aut libertate nimia frui. Allegabat verò Leopoldus, quædam vetera iura domus Austriacæ, quæ integra, & inuiolata restitui, atque seruari sibi, in illis ciuitatibus, postulabat; & paulò ante, Carolus quartus, componere controuersias tentarat, sed laborarat frustra.

Proxima belli æpoχη inde extitit, quod Leopoldus comitem kiburgi armarat, & adiuuerat contra ciuitates, Leopoldus, contemptu hostium, audaciùs, & incautiùs in prælium irruens, magna strage victus, ad Sempachium cecidit, anno millesimo, trecentesimo, octogesimo sexto, no-

na die Iulij. Hæc victoria, Heluetiis & animos, & opes auxit: hostes fregit, qui & fortunæ, & ferociæ ciuitatum cedentes, paulatim demittere sese, ad æqualia iura, ac coire cum eis, cœperunt.

Sueuicæ ciuitates, cum VVirtembergensi conflixerunt, ad Reuelingam urbem, anno millesimo, trecentesimo, septuagesimo septimo, proximo scilicet ante Caroli quinti mortem, eo euentu, vt victoria cesserit ciuitatibus, & ceciderint in exercitu hostili, comites tres: ex ordine equestri septuaginta duo, inter quos fuerunt aliquot Barones. Etsi autem, altero à conflictu anno, bellum transactione sopitum fuit; tamen neque concordia esse diuturna potuit: *καὶ γὰρ δυνατόν λέοντα καὶ πρόβατα ἑμὴ ποιῆσαι τὴν ἐμπύλιν*, cum vtriusque vtrobique omnia, quæ fierent, & acciderent, suspecta essent & ex odio proficisci, opprimendi alterius causa, censerentur.

Recruduit itaque bellum, VVenestao Imperij curam negligente. Sueuicæ ciuitates, in societatem belli, traduxerant Rhénanas: VVirtembergenses, Bauaros. Multum vtriusque datum, acceptumque damni est, donec tandem, congressis vtrisque, ad Villam oppidum, victoria rediit ad VVirtembergenses, sed exuenta admodum. Desiderari sunt enim, in exercitu eius, quatuor comites; & ex ordine equestri, sexaginta; præter gregarios milites, quorum magnus numerus interit.

Inuentum, hoc seculo, tradunt, in generis humani perniciem, illud ferale bellicorum tormentorum genus, quod bombardas, à sonitu, vocamus, Monacho ministro, & fabro, Diabolo architecto; vt cum labasceret paulatim auctoritas insanæ superstitionis; quæ, his authoribus, fascinatæ hominum mentes, præcipitarat in exitium æternū: succederet, iisdem authoribus, aliud mali genus, quod in corpora sæuiret; sed in mutuam perniciem, horribili furore hominum instructum, atque depositum.

DE ECCLESIA.

Incidit, in VVenestai Imperium, annus millesimus, quadringentesimus, quo, instituto Romanorum Pontificū, vt quouis centesimo, pro ludis secularibus Ethnicis, qui, Romæ, erant monumentum annorum, ab vrbe condita, celebratus est annus Iubilæus, κακοζήτεια Iubilæi Iudaici, cuius finis erat politicus. Non enim hoc finē institutus erat,

vt observatio existimaretur esse cultus Dei; sed proderat ad docendos homines, de mundi temporibus. Singulati enim consilio, distinxit Deus tempora, ordinavit dies, menses, annos, & multa mensium, & annorum discrimina; quia
A vult intelligi discrimen inter æternitatem, & huius mundi tempora. Vult sciri hunc mundum, liberrimo consilio, conditum esse; nec semper fuisse. Vult in Ecclesia notam esse seriem annorum, vt sciamus, quo ordine, quibus modis se patefecerit, & promissiones, ac legem ediderit, &
B quando venturus fuerit Messias, vt fieret victima, & quæ sit vltima ætas generationis humanæ, postquam Filius Dei, in Ecclesia resuscitata, triumphabit.

At observatio anni quinquagesimi, quem Iubilæum vocabant, valde illustris fuit; quia, ad colligendos annos, & centenarios, commodior numeratio est, per quinquagesimum, & ad memoriam firmior, quàm aliarum partem centenarii.

Doctrinæ causa itaque instituta erat, & addita erant beneficia politica, vtilia ad conseruationem illius honestæ politiæ, quibus cauebatur, ne, ex nidulis suis, prorsus e-
D iicerentur homines honesti, quod, in qualibet politiæ, ad familiatum conseruationem, vtile est. Nec solum pauperibus consuluit Deus, restitutionem fundorum, sed etiam restrinxit mutationes, & venditiones. Non poterant fundos prorsus transferre, homines prodigi. Erant igitur pauciores emtores. Nec multi dabant mutuò, cum fœnus accipere à ciuibus, non liceret.

Hanc Iudaici Iubilæi observationem imitati Pontifices, similem introduxerunt in Ecclesiam, non alicui politico
E vsui seruientem, sed accommodatum superstitioni, & auaritiæ sedis Romanæ. Finxerunt enim indulgentias, vt vocant, quæ sunt relaxationes pœnarum canonicarum. Has se, professi sunt, vberrimas largiri, ac distribuere in Iubilæo. In hoc commento, cum multa essent terra mendacia, & imposturæ manifestæ, præbita causa est, vt alio
G tempore, aliis viris bonis, & sincere pietatis amantibus; ita, ea ætate, eruditioribus in Academia Pragensi, quæ Caroli quarti consilio, & authoritate, velut colonia, ex Parisiensi, deducta, florebat omni doctrinarum genere, & eruditorem frequentia: his ergo causa præbita est, de manifesta indulgentiarum vanitate, disputandi.

Sed antecessit cæteros, doctrinæ, ac pietatis fama, & nominis claritate Iohannes Hus Boëmus. Hic à doctrinæ, in

genij, & eloquentiæ adiuuentis, cæteris instructior, acerrimè oppugnare eas, atque conuellere cœpit; ostendens, vnicam esse remissionem peccatorum, quæ accipiatur ministerio vocis Euangelij, & fide, quocunque tempore: & assidue Iubilum esse, in conscientijs piorum, luctantium cum paucibus; qui, fiducia Filij Dei, vincunt pauciores, & læti inuocant Deum, sperant, & expectant auxiliū, & integram liberationem, ac restitutionem naturæ humanæ, in statum pristinum innocentiae perfectæ; quæ erit in vita æterna, in illa cœlesti patria, à qua, in hac vita, exulamus: Inchoari tantum Iubileum nostrum in hac vita, & futurum integrum, in æterna consuetudine, cum Filio Dei, vbi prorsus liberi erimus à peccato, à morte, & omnibus miserijs.

Pœnas canonicas verò, nec remissionem culpæ mereri, nec pœnarum æternarum, nec purgatorij, nec aliarum calamitatum, quibus Deus homines, in hac vita, punit. Fuisse initio, in Ecclesia, spectacula quædā, quibus recipiebantur polluti manifestis sceleribus: sed hæc spectacula nil pertinuisse ad remissionem peccatorum, coram Deo: sed fuisse instituta exēpli causa, ac deinceps, superstitione, creuisse statim, in veteri Ecclesia; ita, vt deinceps, cum onus fieret immodicum, oportuerit excogitari relaxationes, quas vocarunt indulgentias. At indulgēcias præsentis, prorsus esse imposturas, siquidem relaxationes sunt rituum, alioquin extinctorum. Nam & satisfactiones fuisse superstitiosas, atque improbandas, & paulatim, per sese, tēpore, cōsenuisse.

Ab his initijs, Hussus paulatim progressus, in tyrannidē pontificiam, velut caput causæ, inuehi cœpit; detracto, sedi Romanæ, titulo Ecclesiæ. Reprehendit auaritiam, luxum, superbiam sacerdotum: reiecit vota, impurum cœlibatum, superstitiones, commenta, omnemque rationem vitæ monachorum, & quicquid fuit, in ritibus ecclesiasticis, impium, atque à norma, & analogia fidei, dissonum, ac discrepans; vt mutilationem Cœnæ Dominicæ; cultum, & inuocationem sanctorum; adorationem imaginum, & statuarum; consecrationes magicas olei, salis, aquæ, & rerū similium; enumerationem omnium delictorum, in confessione priuata; satisfactiones, extremam vnctionem, Missarum celebrationem, & Missas, ac psalmodias, pro animabus defunctorum, &c. ac plura alia.

His concionibus Hussi, commotus populus, flagitare cœpit emendationem Ecclesiarum, quam cum rex ignauus

nec

nec vellet, nec posset prestare, suscepta illa fuit à priuatis: sed, vt sit, non eo, quo conueniebat, modo, & ordine. Ad arma enim tandem deuentum est. Etsi autem euentum, Hussus, prestare non potuit; tamen piè, & rectè fecit, quòd
A demonstrata impudentia, & vanitate imposturarum pontificiarum, studuit, populum liberatum, à tyrannide superstitionum, reuocare ad fontes sacros, & normam fidei veriore, ac saniore, traditam in scriptis Propheticis, & Apostolicis. Nec, quòd motus maiores sequuti sunt, culpa
B Hussi factum est, sed illorum scelere, & malitia, qui cursum renascentis doctrinæ purioris, vi, & armis impedire sunt conati.

Initium disputationum harum fecerat, paulò ante, VVicleffus in Anglia, circiter annum millesimum, trecentessimum, septuagesimum secundum; cuius exemplo, Hussus inuitatus, fontibus accuratius inquisitis, & consulta antiquitate sinceriore, ita se cõfirmavit aduersus tyrannidem supersticiosam pontificũ, & superstitionem rabiosam monachorum, vt quidquid ab his produceretur, id omne, auctoritate testimoniorum cœlestium, protinus configeret.
D

Dissipata est, his certaminibus, Academia Pragēsis, quam & aliæ accesserunt contentiones, natæ ex æmulatione, inter Germanos, & Boëmos. Carolus enim, Germanos honoribus, dignitatibus, immunitatibus, iure, & numero suffragiorũ, prætulera Boëmis. Ea res odia peperit, & dissidia, vt hospites exagitarentur ab æmulis indigenis. Sed in certationibus, de religione, Hussus causa pariter, & patrociniò causæ, studio itè, fauoreq; & applausu populi, Germani, qui pro Pontifice propugnabāt, longè erant inferiores. Idcirco cesserunt, seque, magnis agminibus, cõtulerunt
F aliqui Erphordiam, aliqui Lipsiam. Nam hæ duæ Academiae, ex ruina Pragēsis, prodierunt. De Hussu infra plura.

Pontifices Romani verò, vsurpatā, multis seculis, in Imperatores rabiem, tandē in semetipsos, & viscera sua, conuerterunt, cum dissidentes consiliis, & voluntatibus, putati, plures Pontifices designarent; qui, quòd armis nequirent, execrationum telis sese, inter se mutuo, sunt persequuti, concitatis simul regibus orbis Christiani, & mutuo odio inflammatis. Cardinales Italici, vt reductis in urbem Pontificibus, amissum Imperium recuperarent, & incendia seditionum assiduarum restinguerent, ad gubernacula collocarunt Urbanum sextum; sed ea conditione vt maneret in vrbe: Gallici, ne, de possessa, annos septua-

ginta, dignitate, penèque in potestatem suam redacta, in discrimen venirent; huic Clementem septimum opposuerunt. Urbano adhæserunt Italia, Germania, & Pannonia: Clementi Gallia, Hispania, & Britannia.

Certatum inter hos est variè, sed diris præcipuè, & execrationibus, redituū interceptione, seque in eos, qui aduersis partibus studuissent. Clemens, eò usque truculentie processit, vt ne legatis quidem Imperatorum, & principum pepercerit, qui missi erant, vt hortarentur eum ad concordiam. Quosdam enim carceribus, quosdam, equuleo excruciatos, necauit. Non cessit Clementi æmulus Urbanus, natura immitis, asper, & turbulentus: qui, periculo maximo Romæ creptus, cum saluus Genuam euasisset, quinque Cardinales, Nuceria captos, insui in Culeos, & demergi in mare, iussit.

Urbano extincto, datus successor Bonifacius nonus: Clementi, Benedictus tertius decimus. Hi, & qui vtrumque sequuti sunt, suo loco, nihilo mitiores, exercuerunt, inter se, inimicitias; donec & cardinales, congregato concilio Pisano, duobus, Gregorio duodecimo Italo, & Benedicto Gallo, pontificatum ademerunt, creato tertio, Alexandro quinto, cui citò mortuo, suffectus est Iohannes vicesimus tertius; vt, pro vno, tres essent, & magnitudo malorum, quæ, ex his contentionibus, redundarunt in orbem Christianum, cogeret Sigismundum Imperatorem quærere, & adhibere remedia, vt dicitur.

Hæc scilicet cura exercuit Pontifices, his postremis temporibus. Sed & Bonifacius nonus, primus onus annatarū, vt vocant, ordinibus ecclesiasticis imposuit, scilicet, vt qui beneficium ecclesiasticum consequeretur, dimidium annui prouentus penderet fisco Romano. Sunt tamen, qui institutum hoc, Iohanni vicesimo secundo tribuunt. Onus ipsum, etsi, præter Anglos, recepere omnes: Germania tamen non nisi in ea beneficia admisit, quæ immediatè pendent, & conferuntur à Pontificibus.

Sed aucupium fuit astutè cogitatum, ad emungendas, & exugendas orbis Christiani prouincias, & opes comparandas, quæ luxui, & splendori aulae Romanæ, quæ bellis ciuilibus accendendis, ac trahendis sufficerent. In eam enim curam solam intenta fuit, ac defixa omnis Pontificū solertia, atque industria. Etsi autem Synodi crebræ coactæ sunt, nunc Cardinalium, mox Pōtificum factionibus: nulla tamen, in his, de doctrinæ repurgatione, de emendatione

ne iniustarum legum, & viciosorum morum, de instauratione disciplinae collapsae, fuerunt institutae deliberationes, quas homines pii, ubique locorum, gemitibus, & votis assiduis, desiderarunt: sed tantum de ambitione, opibus, & certaminibus inter se Pontificum.

IODOCVS BARBATVS, MARCHIO

Brandeburgi, & Moraviae.

Iodoco, nulla res commendatione attulit, ad Imperium, quam familia. Natus enim fuit, patre Iohanne Henrico, Caroli quarti fratre. Electum hunc ferunt fuisse, VVenceslao abdicato, non cunctis suffragiis. Palatinus enim, & Saxo accedere recusarunt: sed à solis Episcopis, & Sigismundo patruelis, qui, per legatum Burggrauium Noribergensem, suffragium tulit. Coronatus non est, neque edidit aliquid memorabile, toto vitae tempore; nisi quod Procopio, fratri minori, hereditatem eripuit; ad quam armis repetendam, cum auxilio Sigismundi, & Alberti Austriaci, Procopius rediisset, frater, illis, veneno, in discrimen vitae coniectis, sese hoc modo, ex difficili bello, explicuit. Albertum enim, vis veneni iustulit: Sigismundum ita afflixit, ut abscedere, re infecta, sit coactus.

Eundem, cum mox ab electione, VVenceslaum Boemiae regem, patruelem, visitatum venisset, abduxit rex in penitentiorem adium partem, atque in hunc modum allocutus est: **E**rsi scio, non esse è dignitate mea, quod Electores Imperij, me regno abdicarunt: solatio tamen est, quod familia nostra hoc decus non excidit. Ego te libens, volensque **F** successorum mihi datum, accipio. Cumque Iodocus, his verbis territus, ad regis genua procubuisset; ac sibi nihil imputandum diceret, quod earum rerum omnium ignarus esset: Pone metum, inquit. Nam neque Imperium inuitus depono; neque, si retinere illud cupiam, iura sanguinis violare, ausim. Bono itaque animo esto, Imperiumque, tibi demandatum, suscipe: mihi mea satis est Boemia. Viribus, armis, opibus regni mei, tanquam tuis, ut libet, utere: latumque, & donatum nepotem à se dimisit. At ille sex tantum menses superuixit, Brunnae in Moravia, regio titulo, sub insignibus Imperij, conditus.

RVPERTVS BAVARIAE DVX,

comes Palatinus ad Rhenum, Imperij elector.

Ignauia VVenceflai, cauffa extitit, magnorum malorū, domi, forisq̃: auxit enim licentiā, in vtrifque, Germanis, & Italis. Sed motibus fuit obnoxia maioribus, & pericula pertulit grauiora Italia, iam longo tempore, ditis feditionibus, & cruentis ciuilibus bellis, exagitata. A

Iohannem Galeacium Vicecomitem Mediolanensem VVenceflaus Imperator, vt dixi, nouo honoris titulo honestatum, ornatūq̃ scepro, & pileo, eius dignitatis insignibus, appellarat ducem Mediolani. Erat is vir ambitionis inexpleta, & seuus; vt qui Barnabam patruelem, cū filiis, in carcere, faselis veneno oblitis, necarat; & cū opes possideret formidandas, subnixus fiducia aspirantis fortunæ, non obscure regnum totius Italiæ affectabat. Scaligeris enim Veronam, atque Vincentiam ademerat; Carriensibus Patauium; Francisco seniore, in Modoëtianum carcerem coniecto. Præterea Taruifium, Feltrium, Bellunum, montanāq̃ oppida, cum Tridento, in potestatem redegerat. Cæteris formidinē iniecerat tantam, vt Perusini, & Assisates ad eum à Pontifice deficerent. Senenses, tædio incertæ libertatis, ad eius authoritatē, sequuti finitimos Pisanos, se contulerant; odio tamen magis, & metu Florentinorum, quàm studio erga ipsum. Nec Lucenses Imperium eius abnuerant. Quare Florentini, qui antea consiliis auxiliis Pontificum, & Iohannæ reginæ Neapolitanæ, Barnabam patrum, vario belli euentu, oppugnarāt: hi ergo perculsi metu, non obscure, contra potētem hostem, bellum, quacunque poterant, concitabant; Romæ & seditiones ingrauescebant, & nata, inter Cardinales, schismata, ex dissidiis, de Pontificum electione, gliscebant. B

Quod ergo Imperatorem non bello tantū acrem, sed & cōsilio promptum, & circumspectum, ac prouidum, vtraque prouincia requireret; & de VVécessao, desidia, luxu, & voluptatibus obtorpescēte, spes reliqua nulla esset: Principes Electores, rebus laborantibus succurrendum rati; quod necessitas id exigeret, Francoforti, mēse Maio, anni millesimi, quadringentesimi, deliberato consilio, rebus communibus præfecerunt Fridericum ducem Brunsvicensē, natū Magno Iuniore, & Catharina, filia VVolde- C

mar marchionis Brandeburgensis, postremi ex stirpe As- D

ania, principem bellicosum, & prudētem. Sed Mogunti- E

nus F

nus præsul, ex concepto quodam, erga illum, odio, cæteris aduersatus, ne arma, occupandi Imperij causa, expedire posset, in reditu à comitiis, eum ad Frislariam, insidiosè, ac perfidiosè circumuentum, & oppressum; per comitem

A VValdecensem, interemit, die quinta Iunij.

Fuerunt, in Friderici comitatu, Rodolphus dux Saxoniz, & Sigismūsus Princeps Anhaltinus, qui, pro se ipsis, & Imperatore, acriter pugnarunt. Sed Rodolphus captus est. Sigismūsus, aliquot inuasoribus, sua manu, iugulatis, euasit.

B Hoc atrox, & partitidiale scelus Moguntini, & in præsentia magnas concitauit turbas, quæ, necessarios Principum Electorum congressus, atque consultationes, aliquandiu remorata sunt: & renouauit, in irritatis animis, memoriam veterum molitionum; quæ ex hoc loco, authoribus Episcopis, structæ, in detrimentum, atque perniciem patriæ, subinde aliquid pepererunt mali; perfecitque, vt multa, in præsulem Moguntinum, dira, sed iusta iacerentur conuitia, multa inferrentur, subditis illius, damna, ab Henrico, Friderici fratre, & retexerentur, serie quadam, pene sopita vetustate crimina maiorum. Natum tunc ferunt, ac diuulgatum *απορρητόν* illud: Moguntia ab antiquo nequam, his occasionebus. Repertum enim tradūt, ad limen Basilicæ cathedralis, lapidē, cum hac inscriptione. Verte, & inuenies. Hunc lapidem, noctu, à quibusdam inuersum, mane, spectantibus, altera parte, illud Moguntiz encomion, exhibuisse. Sed antiquius multò esse, docent repetita monumenta historiarum.

F Feruentibus his motibus, Principes Electores rursus congressi Bopardiæ, summam rerum detulerunt ad collegam ipsorum, Rupertum, Bauariæ ducem, & Electorem Palatinum ad Rhenū; vitum ingenio acrem, corpore paruum, sed ingentem animo; Maiestatis Imperij, ac rerum publicarum perquàm amantem, ac studiosum; opinione iustitiæ, & integritatis celebrem, bello exercitatum: hunc Aquisgranum deductum, inaugurationis causa, cū Aquenses, prætextu iuramenti, quo adhuc VVenceslao obstricti videri volebant, non intromisissent in urbem; Coloniēsis, reductum Coloniā, ibi diademate regio cinxit. Sed, de Aquensibus, Imperator pœnas sumpsit, & Germaniam pacauit.

H Moguntini insidias, & molitiones effugere non potuit. Cū enim ad expeditionem Italicam, permissu Bonifacij noni, exigeret à sacerdotibus decimas, Moguntinus, ne

quid impetraret, efficit; & socios expeditionis, Leopoldū Austriacū, atque Coloniensem, ab eo auulsi. Non destitit tamē, ab instituta expeditione, quòd Florentinorū, & Pō-
 tificis literis assiduè sollicitaretur, & vrgeretur; quibus, au-
 gescentem in dies, Iohannis Galeacij Mediolanensis po-
 tentiā, maturè retundi expediebat: sed cū huius copiis,
 quibus præfuit Facinius Canis, infeliceiter congressus, in a-
 gro Brixiano, ad lacum Benacum, clade accepta non leui,
 retrocessit.

Galeacius, cuius aliæ copię paulo ante excitos, à Floren-
 tinis, in auxilium, Gallos, ad Alexandriā superarant, inter-
 fecto eorum duce: Is ergo, cū, ex his victoriis, euasisset
 formidabilis toti Italiæ, vehementer, successibus tātis, cō-
 territæ, nemine obsistente, celeri progressu, in hostibus,
 omnes iniurias, ab illis perpeffas, vindicauit: Franciscū Gō-
 zagam Mantuæ obsessum, deriuatis Pado, atq; Athesi flu-
 minibus, urbēque pene summersa, pacis conditiones ac-
 cipere coëgit. Idem, decertantibus inter se, Antonio Scali-
 gero, & Francisco Carrariense, adiuuit Carrariensem, &
 Scaligero acie superato, Veronam, ac Vincentiam eripuit,
 pauloque post, & Carrarium, capto Patauio, in potestātē
 suam redactum, detruxit in carcerem Modoëtianū. Iuxta
 Bononiam, ad Gasaletium, Pontificis, Florentinorum, &
 Bononiensū magno exercitu profligato, mox, ab ea victo-
 ria, Bononia, pro qua, per annos quinquaginta, fere fuerat
 dimicatū, potitus est, obtruncato Iohanne Bentiuolo; qui,
 in ea vrbe, tyrānidem exercuerat; etsi alij hunc, ab exuli-
 bus, in frustra concisum esse, perhibent. Inde, victricib. co-
 piis, Apenninum transgressus, terrorem magnum Floren-
 tinis intulit. In eo itinere, febre correptus, interiit, tertia
 die Septembris, anno millesimo, quadringentesimo, secū-
 do; relictis filiis, Iohanne Maria, & Philippo, qui vltimi, ex
 stirpe Vicecomitum, duces Mediolani fuerunt; & Valēti-
 na filia, quam nuptui dederat Ludouico, Aurelianorum
 Principi, Caroli quinti, regis Franciæ, filio: quo coniugio,
 Asta colonia, dotis nomine, Valentina sequuta est: Ad li-
 beros verò, hæreditatis titulo, Mediolanensis iura transie-
 runt, quam, vbi fratres Valentinae, sint legitima prole, de-
 cessissent, cū armis Franci repeterent, diuturnum, & a-
 trox bellum exortum est, de quo suo loco dicetur.

Sed filij, & ingeniis, & fato, atque fortuna, fuerunt patri
 dissimiles; & luerunt pœnas parricidiorum, quæ immitis,
 sæuus, & asoplos pater patrarat. Mox enim, ab obitu patris,
 recru-

fecruderūt, funestissimo, ac summè lugubri tumultu, latrocinia inter Gibellinos, & Guelphos Mediolani; vt cædibus, incendiisq̃ue, ingens efficeretur vastitas; cognatis, atque affinibus, feritate beluina, vis afferretur vltima; & pro

A virtute haberetur rabies, atque immanitas summa.

Hæc dum Mediolani fiunt, interea reliqua etiam potētia omnis, alibi, multipliciter dilacerata; eadem prope celeritate defiliit, qua cōflata fuit, atque coacta. Præfecti, atque duces Galeacij, subnixi validis præfidiis, passim earū

B urbium dominatus arripuerunt, quibus præerant. Pandolphus Malatesta, Brixiam, & Bergomum: Gambrinius Fundulius, Cremam: Facinius Canis, Papiam, atque Alexandriam: Iohannes Vineatus, Laudem Pompeiam: Benzones, Cremonam: Arcelli, Placentiam: Ottobonus tertius, Parmam: Franchinus Rusca, Comum: Brusatus, & Tormelli, Vercellas, & Nouariam occuparunt.

D Bononiam Pontifex Romanus, ex ea direptione, obtinuit, itémque Assisium, & Perusiam, Vinbriæ vrbes. Pisas, Florentini, magna pecunia, emerunt, à Gabriele, notho filio Iohannis Galeacij; ac vi domitas, in sua potestate retinuerunt. Senenses, obtruncato Corregio præfecto, in libertatem sese vendicarunt, cruentis admodum seditionibus obnoxiam. Nec defuerunt suis rebus Veneti, in his occasionibus, qui tunc Imperium ad forum Iulij, & Istriam usque extenderunt.

F Erat Nouellus Carrarius, Francisci filius, qui, patre capto, effugerat in Bauariam: hic recuperato, ope Venetorum, Patauio, mox immemor accepti beneficii, horum etiam sollicitare Imperium cœpit; & incensus cupiditate potēticiæ maioris, cū V Vilhelmo Scaligerum, ad repetendam Veronam, impulisset; ea recepta, hominem familiarissimum, quem consilio, & armis hætenus adiuuerat, veneno sustulit; & vt, concupito Veronæ Imperio, securè potiretur, filios eius etiam, Antonium, ac Brunonem, prodicione, in suam potestatem redactos, necari curauit.

G Nec Verona contentus, Vincentiam etiam appetiuit, ac tentauit. Hæc exosa Carrariorum tyrannidem, in fidem se, ac patrocinium Venetorum contulit. Ita Veneti adepti quæsitam diu occasionem, aduersus Carrarium; suscepta Vincentinorum defensione, hostem, aperto bello, fatigatum, tādémque, intra mœnia Patauij conclusum, obsidione ad deditionem adegerunt. Nouellus pater, cum filiis duobus, Francisco, cui tertio cognomen fuit, & V Vilhel-

mo, venit in potestatem Venetorum, à quibus strangulati sunt. Reliqui duo, Vbertinus, & Marsilius, ante urbem deditam, fuga dilapsi, in Hetruriam abierant, ubi interierunt. Ex ea victoria, cessere Venetis, Verona, Vincentia, Colonia, Feltrium, Bellunum, Patauium.

Ad hunc modum, potētia Mediolanensis, quæ pene omnem, cis Latium, Italiam erat complexa, discerpta est, Iohanne Maria, inusitate immanitatis tyranno: & paternæ, & suæ sæuitiæ pœnas luente; quæ tamē in ipsius caput etiam redundarunt. Quod enim non vltatis suppliciis contentus esset, sed nouo, tyrannicæ rabiei, exemplo, dānatos, aut sibi inuisos, voracissimis canibus laniandos, obiceret; eoque tam atroci spectaculo delectaretur, & in deliciis haberet huius suæ sæuitiæ ministros; qui ad eam carnificinā, & prægrandes molossos, humanis carnibus alerent, & in iisdem cum aduenisset supplicij tempus, rabiem, longa fame, acuerent; à coniuratis, in templo diui Gothardi, duobus vulneribus confectus, dissecta vsque ad oculos fronte, & dextro crute, ad suram, detruncato, non ingratum ciuibus, quibus summè exosus erat, spectaculum præbuit.

Et si verò deinceps, successor Philippus, & fraternam eadem, & Tyrannos probè vltus, recepit Borgonium, & Brixiam, Malatesta pulso: Laudē Pompeiam, Iohanne Vineato capto, & in furcam suspenso: Placētiam, Arcellis necatis, aut in exilium actis: Comum, Franchino Rusca eiecto, certa præmij conditione: Cremonam, Gabrino Fundulio capto: Facinio Cane, in gratiam recepto, vt communibus viribus, in amissa recuperanda, incumberet: remotiora tamen, desperatione, neglexit. Ita Hetruria, Vmbria, Æmylia, & Piceno excidit.

De Fundulio referunt, quod cum Mediolani, in medio foro, iam securi feriendum, Cucullati hortarentur ad pœnitendum, contortis in eos minacibus oculis, responderit, vt desinant sibi molesti esse. Nam, tātum abesse, vt se horum, quorum causa nunc plectatur, pœniteat, vt maximè etiam doleat, quod Papam simul, & Imperatorem, ad immortalis atrocissimi facinoris famam, è media turri, non præcipitarit: intelligens Iohannem vicesimum tertium, & Sigismundum Imperatorem, quibus hospitio exceptis, in summa celeberrimæ turris corona, peramicenī prospectus causa, conuiuium instruxerat.

Nunc ad Rupertum redeo, qui reiectus ex agro Brixiano, moxque à Venetis reuocatus Patauium, quod se explora-

ploratis diligenter, atque consideratis rebus Italicis, his, in tanta perfidia eorum, quos defendere, contra Galeacium, debebat, parum opis allaturū esse cerneret, rediit in Germaniam, ac reliquum ætatis, in hac constituenda, atque exornāda cōsumpsit, sinēs Italos inter se digladiari, quibus mox sese denuō admiscuerunt aliæ gentes, quæ discordes inter se ciues deuorant. Nam certantibus inter sese Pōtificibus, factionibus diuersis, Italicis, & Gallicis, Ladislaus rex Neapolitanus, qui videri volebat fauere Gregorio duodecimo, Romam, incertis studiis, & dubiis voluntatibus fluctuantem, oppressit; & plura alia Pontificis oppida; minitatus & Florentinis. Hunc contra, pro sede Romana, cum Florētinis, & Senensibus, se cōiunxit Ludouicus Andegauensis, excitus literis Pontificis, sed ea conditione, si de regno Neapolitano, ei spes certa fieret; quam consequutus, urbem Alexandro quinto recepit, & Ladislaum depulit. Sed rediit ad arma Ladislaus, & Pontificiis, atque auxiliaribus Gallorum copiis, repressis, ac dissipatis, Romā iterum cepit, multam ciuium stragem edidit, muros diruit, molem Adriani, quæ est Castellū S. Angeli, vi expugnauit, plurima, ditionis pontificiæ, oppida subegit, quæ retinuit ad mortem vsque.

Moriens, sorori Iohannæ regnum, subditis perniciose bella reliquit. Iohanna enim, quæ maritum, Iacobum Borbonium, Marchiæ comitem, repudiarat; vt contra Pontificem, & Andegauenses, amicos compararet potentes, adoptauit Alphonsum, Arragonium regem; à quo, cū sibi videretur contumelia affici, mutauit voluntatem, illoque similiter repudiato, accersiuit natu maximum Ludouici Andegauensis filium, patri ὁμόνυμον; cui mortuo, surrogauit Rhenatum fratrem. Inde inter Arragonios, & Andegauenses, funestissima bella enata sunt, Pōtificibus aliis Arragonios, aliis Andegauenses fouentibus, & adiuuantibus. Euenit ergo, quod dicitur Græco versu, *γραυὴ ἀνάσκει τῆς αἰῶνος πόλιν κοινὸν ἐγείρει*. His, iusto Dei iudicio, bellis exagitata est Italia, pene ad Carolum quintum vsque; etsi interuenerunt alia plura, quæ à ducibus Mediolanensibus, & Venetis extiterunt.

Rupertus Imperator Imperio præclare, & laudabiliter gesto, domi tranquillam mortem obiit.

Anno Imperij, decimo.

Anno Christi, millesimo, quadringentesimo, decimo.

Anno mundi, quinquies millesimo, trecentesimo, sc.

Hh. iij.

viſtorie, quam, de Dacis deuictis, retulit Traianus. Ad eam urbem improſperè tentatam, hærentibus exercitiſus, ſuperuenit Baiazetes, attrahēs ſexaginta equitum millia, ſequæ, ad tertium Cal. Octobris, noſtris in conſpectũ dedit.

Pugnatum eſt anno milleſimo, trecenteſimo, nonageſimo quinto, ſumma noſtrorum temeritate. Gallorũque præſertim, qui primis agminis decus depoſcētes, cūm retineri non poſſent, quin vel inuitis, & fruſtra retentantiſus ducibus, in primos hoſtium antecurſores, impetũ facerent, anrequam Germanorum phalanges, & Hungari, Boëmique equites appropinquarent, à Baiazete, lunata acie, circumuenti, partim cæſi, partim capti ſunt.

Hoc infelici Gallorum caſu, tertiti cæteri, diffugerunt, trepidatione tanta, vt Sigismundus, exutus caſtris, & omnibus ſpoliatus ornamentis, vix euaserit ex hoſtium manibus; Iohannes, cum paucis ducibus, viuus in poteſtatem hoſtium deuenerit, cui proiecto ad pedes, & ſalutem ſuppliciter deprecanti, reſpondit Baiazetes: ſe vitam ei libèter conceſſurum, ob id, quod iuuenis, & regio ſanguine editus eſſet: ſed reliquos captiuos, ad vnum omnes, præter quinque procereſ, carceris comiteſ, in conſpectu ipſius, trucidauit.

Sigismundus, parua nauicula, Byzantium delatus, incidit in claſſem Venetam, qua reductus in Italiam, cūm inde ſeſe in regnum recepiſſet, reperit animoſ ſuorum, clade Nicopolitana, non conſternatoſ tantũ vehementeſ, ſed & alienatoſ à ſe: quæ reſ, nouaſ illi difficultateſ obiecit, quaſ tamen explicauit celeriteſ.

Hæc infelicia belli iuſti, ac neceſſarij auſpicia, oſtenderunt, qualis reliqua eiſ militia eſſet futura. Non fuerunt enim, iterati conatoſ, proſperioſeſ prioribuſ. Eſſi enim deuictuſ, captuſque à Tamberlane Scythæ, Baiazeteſ, ſummaſ artulit occaſioneſ, ad reſ bene, felicitérque gerēdaſ, aduerſuſ attritaſ, ac lacerataſ Turcarum, in Europa, vires, & ad gentem barbaram, nominique Chriſtiano infeſtiſſimam, radicituſ, excindendam; & Sigismundus, ne occaſionibuſ, prope cælo demiffiſ, deſuiſſe, ſua aliqua ignauia, videtur, permonuit Vngaroſ, ac Boëmooſ, ne, ſtudio tuēde religioniſ, ac libertatiſ, pia, ac neceſſaria arma induere recuſarent: tamen, quod Celebino, Baiazetiſ filio, qui è prælio elapſuſ, tranſmiſſo ad Seſtum, & Abydum, Hellesponto, opera nautarum, pecunia corruptorum, in Europam, cum aliquibuſ fractarum copiarum reliquiis, euaserat; iſſque

vtrunque

utcumque reſectis, iam diu Triballos, Bulgaros, & Macedonas affixerat: huic ergo, cum ſerius occuriſſet, non clementiore fortuna, cum eo, quam antea, cum patre, dimicauit ad Colubacium, Seruianorum oppidum, Triballis vicinum, A iuxta Samandriam, non procul à Danubij ripis.

Non mouerunt tamen hi aduerſi caſus, Principes Electores, quò minus, cum Ruperto Imperatori ſucceſſorem quaererent, Sigismundum, præcæteris omnibus, expeteret. Imperium quamptimum iniſſet, curam omnem, cogitationemque intendit, in eos tumultus ſedandos, quibus orbem B Chriſtianum perturbabat, & iam, aliquot annos, magno cum discrimine reipub. concuſſerat, ſchiſma Eccleſiæ Romanæ: ſcilicet, ut his ſopitis, pacemque reſtituta, cõiungeret, aduerſus communes hoſtes Turcas, totius orbis Chriſtiani vires.

C Tres enim, eo tempore, Pontifices, inter ſe digladiabantur, mutuis condemnationibus, & execrationibus, & diuerſarum gentium ſtudijs. Petrus de Luna, Benedicti deſimi tertij: Angelus Carrarius Venetus, Gregorij duodecimi: Baldaſar Coſſa, Iohannis viceſimi tertij cognomentis D infames. Dimicabant autem, non de gloria Filij Dei, aut emendatione corruptæ doctrinæ, ac deprauatorum morum: ſed de principatu, Magnoque nouorum, ut inquit Lucanus, prouentu ſclerum, quaerunt vter imperet vrbi. Iohannes Bononiæ, Gregorius Arimini, Benedictus Auenioni agebat, E

Hæc mala, cum Synodo rectius, quam armis, tolli poſſe cerneret, percurſis Italia, Hiſpania, Gallia, & Anglia inexpectata celeritate, & admirabili laborum difficillimorum toleratia, perfecit, ut regum conſenſu, cogeretur Synodus F Conſtantiensis, quæ omnium orbis Chriſtiani Principum vel præſentia, vel legatis, è Byzantio etiam ipſo, ac Trapezunte frequentata, non tam illo diuerſiſſimarum gentium concuſſu, quam martyrio conſtantiffimo duorum martyrum Boëmorum, ut dicetur, celebris euafit.

G In ea Synodo Adolphum ſecundum Cliuiæ, & Amadeum Sabaudia comites, inſignitos ornamentiſ nouis, ac donatos iuribus amplioribus, traduxit in ordinem ſublimiorem ducum Imperij.

H Marchiam Brandenburgensem, quam nuper redemerat à Vilhelmo Turingiæ Landgrauio, cui eam patruelis Iodocus, Morauia marchio, oppignorarat, cum ad Imperium aspiraret; illam ergo, cum dignitate Septemviriſ, vendidit Friderico Burggrauio Noribergeni, ſpectata prae-

dentia, magnanimitatis, fidei, & authoritatis principi, de-
que Imperatore, & repub. præclarè merito, quadringentis
millibus aureorum, tali conditione, vt si nasceretur ipsi
filius, huic liceret eam, soluto precio, repetere; quanquam
in hac venditione, non tam precium spectatum est, quàm
remuneratio virtutis, ac meritorum Friderici, qui, pro Si-
gismundo, contra Vngaros, & Boëmos, & sapienter pluri-
ma consuluerat, & magna pericula fortiter adierat. A

Fridericus, ex Synodo Constantiensi, profectus ad mar-
chiam, in fidem suam accipiendam, iuramentóq; obstrin-
gendam, cum interea decessisset Albertus, Septemuir Sa-
xoniæ, postremus ex Bernhardi posteritate, qui ducis Sa-
xoniæ munus, ac dignitatem primus, apud Fridericū Bar-
barossam, virtute promeruit. Quòd ergo ille decessisset, si-
mul ditionem ducum Saxoniæ Electorum, cuius est caput
Vviteberga, occupauit, impositóque præsidio muniuit, vt
esset, & maneret in fide, ac patrocinio Imperatoris, qui
negabat successionē Alberti patrueli, Erico Lauenburgensi,
propter quædam, in ipsum, contumaciter admissa delicta. B

Eam ditionem, cum dignitate Septemuirali, Sigismun-
dus transtulit in Fridericum, cognomento strenuum, mar-
chionem Misniæ, excellentem, inter cæteros, prudentia,
virtute, & potentia principem, pro nauata hætenus, ac de-
inceps etiam præstanda opera, in bellis Boemicis, proque
sumtibus, quos impenderat; sed ea conditione, vt de iis,
quæ in occupandam, Imperatoris nomine, regionem, in-
sumsisset, Fridericus marchio, huic satisfaceret. Æstimatū
id tradunt, viginti octo millibus marcarum argenti. C

Hic est Fridericus, qui anno millesimo, quadringētesimo, nono, in profesto Martini, ex ruina scholæ Pragensis,
condidit Academiam Lipsensem. D

His rebus confectis, Synodóque dissoluta, Sigismundus
rediturus erat sponte, ad bellū Turcicū, vt, duplici clade,
inustam Christiano nomini labem, elueret, & à limitibus
Vngaricis, hostem longius summoueret. Nulla enim, de
hoc bello, in Synodo, metio facta erat, pōtificiis, vsitata ra-
bie, intentis magis in restringenda vi, & armis, initia in-
cendiij Boëmici, quam arcendum, aut reprimendum tan-
tum hostem. Sed & ingrauescētibus in dies magis, magis-
que motibus Boëmicis, & furiis Pontificis, retractus ex iti-
nere, atque ab instituto depulsus, ex Austria deflexit in
Morauiam, atque hac in fide confirmata, perrexerit in Sile-
siā. Ibi, cum in ipsa regionis Metropoli, Vratislavia, suppli-
cium E

ciū sumisset de seditiosis ciuibus, qui, Senatu è turri præ-
 cipitato, rapuerant dominatum totum; sese composuit, &
 contulit ad bellum Boëmicum, accitis subsidiis Saxonis,
 ac Marchicis. Urgebatur enim à Pōtificiis, quorum partes
A laborabant, inualefcente potentia illorū, qui Hussio addi-
 cti, & huius iniusto supplicio inflāmati, omnes sacrificu-
 lorum, ac monachorum ordines, horūque patronos, ac
 defensores, hostiliter persequiebantur; comprehensos ra-
 ptabant ad supplicia, fugientes pellebant in exilia, mona-
B steria exurebant, è templis, & statuas eiiciebant, & idolo-
 latrias exturbabant, quas reprehenderat Hussus.

Etsi autem aliquoties, inter se, iusta acie, vtriq; conflixe-
 runt, vicerunt tamen Hussitæ, Cisca duce. Imperator ergo,
 ad reprimendos eos, ingressus in Boëmiā, Pragā, caput
C gentis, inuasit, & obrinuit, anno millesimo, quadringētesī-
 mo, vicesimo, solitōq; more, regio redimitus diademate,
 atque inunctus in Boëmiæ regem, copias, quas attraxerat,
 immisit in Boëmicas, à quibus cū illæ fortiter repulsæ
 essent, ac dissipatæ, Sigismundus, aduersitate fortunæ ter-
D ritus, secessit in Morāuiā, ad bellum redintegrandum.

Interea Martinus quintus Pontifex, per Cardinalē Vin-
 toniensem Anglum, totam in Bohemos incenderat, & cō-
 citarat Germaniam, confectūque fuit, vt tripartito exer-
 citu peteretur Bohemia; quorum vnum, ex Saxonibus cō-
 flatum, ducebat Saxoniae Elector: alterum, ex Frāconibus,
E marchio Brandenburgensis: tertium, ex Rhenanis, Bauarīs,
 & Sueuis, Archiepiscopus Treuirensis Otto.

Ab his, etsi intra saltum Bohemicum sese coniunxerūt,
 tamen nihilo prosperiūs res gesta est, quā antea. Copiæ
 enim, inopinato quodam, seu Panico terrore, perculsæ, dif-
 fugerunt, nondum viso hoste. Non remisit tamen quid-
 quam, de cruentis consiliis, Pontifex; etsi, his reluctari fa-
 ta, experiretur; sed misso Iuliano Cæsarino Cardinale,
 rursus coëgit ingentem exercitum, priore ornatorem, &
G instructiorem, qui, simili pauore, ex improviso, ante con-
 gressum cum hoste, dissipatus est.

Quinquies tentatam tunc esse Bohemiā, & toties eos,
 qui contra Hussitas arma tulerunt, exutos esse castris, at-
 que omnibus impedimentis, citra prælium, tradunt, vt du-
 bium non sit, pro pio grege, amplexo sinceram doctrinam
H Filij Dei, pugnasse sanctos Angelos, qui hostes conterritos,
 palantēque, ac trepidātes, sola consternatione animorū,
 tota exegerunt Boëmia. Etsi autem, in aliquot annos, hoc

bellum pertractū est, quibus, Pontifices Romani, nihil moliri, mouerēque destiterant, quod faceret ad extinguendā hanc, Ecclesiæ Romanæ, fatalem faciem, repurgatę doctrinæ sacrę; tamen conatus hi eruperunt in neruum.

Secuta est Synodus Basiliensis. Ea durāte, Imperator Italianam adiit, attractus magnificis pollicitationibus Philippi Mariæ Vicecomitis Mediolanensis, quem terra, mariq; Veneti, & Florentini coniunctim oppugnabant, & recens, conspiratione earum ciuitatum, Bergamo etiam, ac Brixia, dominatūque Genuæ exciderat.

Venit Mediolanum, anno Christi, millesimo, quadringentesimo tricesimo primo, deductus à Nicolao Piccinio, qui copiarum Philippi ductor erat; acceptaque, sexto Calend. Ianuarij, corona ferrea, Parmam profectus, reliquum hyemis ibi transegit. Inde primo vere, per Hetruriam, Romanam delatus, vndecimo Calend. Iunij, ipso die Pentecostes, ab Eugenio quarto Pontifice, est coronatus. Nec diu inter infidos amicos, in vrbe, insidiatum plena, moratus, reditum, per agrum Picenum, instituit; vbi, ex itinere, Ferrariam, & Mantuam diuertit, ac Iohannē Franciscū Gonzagum, Mantuę dominū, marchionem creauit. His confectis, Basileam, inde in Vngariam rediit, vbi vtrique principi Saxoniz, & Brandenburgensi, insignia, ornamenta, ac iura Septemuiratus, solenni, & publico ritu, tradidit.

Ex Vngaria Boëmiā repetiuit, quæ aliquantō quietior erat; Boëmis, sententia Synodi Basiliensis, nonnihil placatis, ac dominum suum desiderantibus. Ibi, cū, sanatis vtriusque vulneribus publicis, impetrasset à proceribus, vt Alberto Austriaco genero, egregio principi, & plerosque sui temporis præclarissimis generosæ indolis dotibus, antecellenti, successionem in regno, se mortuo, promitterent, Znoimam Morauiz urbem, ad filiam deferri voluit, seu vt in sinu, & osculis, atque complexibus filiz, quam in pensę dilexit, moreretur, quę ibi hærebat; seu quòd diffideret genti Bohemicæ.

In ea vrbe, tandem extremo virium defectu, ceu exolutus, vitam finiit: cætera magnus, & illustris, sed iniusta in viros innocentes, & sanctos sæuitia, quam adiuit, belloque, & coniugio infelix. Decessit autem quinta Iduum Decembris.

Anno Christi, millesimo, quadringentesimo, tricesimo septimo.

Anno mundi, quinquies millesimo, trecentesimo, nonagesimo

gesimo nono.

Imperij, vicesimo.

Regni Vngarici, quinquagesimo primo.

Regni Boëmici, decimo septimo. *Ætatis septuagesimo septimo.*

A Cadauer, regio apparatu, Varadinum transportatum, & ibi honorificè sepultum est.

Conferri ipse cum veteribus Carolis, & Ottonibus posset, indolis præstàtia, pietate, sapientia, magnitudine animi, **B** industria, dexteritate in consiliis, patientia laborum, si optimè cogitatis consiliis, prouidè que susceptis, & laudatissimis conatibus, respondisset fortuna; nec iustis, ac necessariis armis, cōtra Turcas, successus fata negassent. Nec rediit ad bellum Turcicum, cū impeditus domesticis bellis, accensis rabie Pontificum; tū absterritus, vt opinor, memoria geminæ cladis, vt quāquam truces, & barbaros hostes persequi, atque vlcisci maximè cuperet, non auderet tamen fortunam periclitari tertio, bis graui cum detrimento, rerum suarum, & publicarum, elusus. Nā, vt fere successus prosperi, inter initia, augent animum; sic contrā aduersi casus eundem sauciant, ac conterrent, vt rem eandem timidius deinceps aggrediatur, & vrgeat segnius.

Præterea in corpore ætate, & morbis eneruato, per sese languesciebat vigor animi; & à Synodo Constātiensi, multo magis fortunam belli, aduersari sibi, experiebatur, vt **E** ne suos quidem, tot, tantisque amicorum auxiliis, compescere posset; cogereturque, pro iniuste, & nefarie, permissu suo, exustis martyribus sanctis, Deo innocentia vindice, perpeti acerbis contumelias, & vim atrocem suorum.

F Futurum itaque prospiciebat, vt quem spreuissent, ac repulissent sui, is multo magis despectui esset, tā feroci, & superbo, ac præpotenti victori; & vt multo magis, si quid in hunc moliretur, fortuna, eum infesta persequeretur.

Ingenio fuit excellenti, & animo magno, ac heroico: delectatus est lectione historiarū; iussit sibi, ex Græco, in Latinam conuerti Arriani historiam, per Petrum Paulū Vergerium, antequam Bartholomæi Facij translatio haberetur. Semper in ore habuit hæc dicta: Nescit imperare, qui nescit dissimulare; non oportere se omnia, pro suo iure, agere, significans. Item assensatorē se odisse, tanquā pestē; quod cū quidam, ex astantibus, aliquādo redarguisset, & Imperatorem assensatorum nutu regi, ostēdisset, subiecit **G** Imperator: Ita fit in aulis, vt quos oderimus maximè, & vā-

tare cupimus, iis maximè parere cogamur; *πράττει γὰρ τὰ
πρῶτα ὁ νόλαξ, ὁ σὺκοφάντης τὰ δεύτερα*: sed cum à quodā,
supra modum, laudaretur in faciem, & Diis prædicaretur
similis; illi colaphum iniecit; dicentique, Cur me cedis?
respondit, Cur me mordes?

De gubernatione, solitus est dicere: Mirum esse, cum
omnes recusent exercere artes, quas non didicerint, Im-
perare nemo recuset, quæ sit ars omniū difficillima. Bea-
tos verò in terris fore reges, si exclusis à gubernatione fa-
stuosus, mansuetudinis, grauitatisque cultores, in curiam
asciscerēt; denique regno aptissimos tales esse, qui nec se-
cundis rebus extollerentur, neque aduersis deiicerentur.
Cum accusarent, apud eum, Purpurati, maledicentiā Ger-
manicæ multitudinis, quæ suo principi passim obloque-
retur, subridens, respondit: An vobis graue videtur, illos
male loqui, cum nos male agamus? Percontanti cuidam,
cur, apud liberas ciuitates, peculatus crimen adeò sit fre-
quens, respondit: Quòd nudi honores ciuibus commen-
dantur, populus autem ad lucrum inhiat.

Prima ætate, vehemētior fuit, in & vindicādo asperior. D
Sed hanc asperitatem paulatim ætas leniit, & vsus rerum.
Ideò cuidam exostulanti cū eo, quòd, victis hostibus, nō
solum vitam, & opes relinqueret; sed eos etiā inter ami-
eos reciperet, atq; extolleret: Tibi inquit, videtur vtile ini-
micum occidere, quia à mortuo periculi nihil. At ego ini-
micum occido, dum parco; & amicum facio, dum extollo.

Constat & munificum fuisse, pene ad profusionem vs-
que. Exempla enim munificentiae eius commemorantur a-
liquot illustria, festiuis condita iocis, in quibus lucet inge-
nij acumen pariter, & festiuitas. Cum, quodam tēpore, il-
lo flumen transeunte, equus, quo vehēbatur, vrinam mit-
teret, prope equitans vnus ex aulicis ministris, probatæ
fidei homo, & qui diu seruierat; Equus, inquit, domini si-
milis est. Imperator has voces audiens, causam quærit.
Respondit minister; Equum proicere vrinam in locum
antea abundantem aquis. Sic Imperatorem effundere be-
neficientiam in eos, qui affluant opibus, negligere cæteros
qui egeant. Intelligens Imperator, se festinè accusari, quòd
ministri bene meriti, rationem habuerit nullam, respon-
det: Voluntatem benefaciendi ipsi, nunquā sibi defuisse;
sed ita fieri plerunque, vt fructus beneficentiæ publicæ re-
gum, ac principum, redeat non tam ad eos, quibus ex me-
rito, quàm quibus, ex destinato fato quodam, debeat. id-
que

que se illi declaraturum reipsa, Non ita multò post, ocium
 nactus, duas pixides, magnitudine pares, implet, vnam au-
 ro, alteram plumbo, vt & pōdere fierent æquales; has mi-
 nistro proponit, & vt eligat, Vtram vellet, iubet. Minister
 A plumbeam arripit. Viso plūbo, inquit Imperator : Agno-
 scis ergo, mihi non voluntatem, sed tibi fortunam defuif-
 se: sapienter monens, bona, non sola, vel dexteritate iudi-
 cij, vel diligentia humana, acquiri; sed & distribui, atque
 conferri diuinitus, & ad ea consequenda, & percipienda
 B homines flecti etiam, ducique diuinitus; & à Deo, tāquam
 authore præcipuo, peti, atque expectari debere. Neque id
 tantum in his fugacibus, atque caducis fortunæ bonis, sed
 multò magis in aliis maioribus, locū habere, & vsu veni-
 re. Sapiētiam humanam enim, nihilo certius eligere, quod
 C sit optimū, quàm si forte aliquid ducatur; vt preclarè apud
 Xenophotem dicitur : ἢ γε ἀνθρώπων ἐν σοφίᾳ ἔδ' ἐν μάλλον οἶ-
 δε τὸ ἀριστον αἰρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρόμενος, ὅτι λάχοι τὸ τότε
 σπράττοι.

Coniuges, Sigismundus, habuit duas; prima fuit Maria,
 D Ludouici Vngarici filia, quam amisit primo à nuptiis an-
 no: altera Barbara, Hermannii, comitis Ciliæ filia, profliga-
 tissimæ pudicitia, & lasciuia procacissimæ mulier. Ex ea v-
 nicam genuit filiam Elisabethen, hæredem regni, quam
 despondit Alberto Austriaco. Coniugem, propter conspi-
 E rationes cum proceribus Boëmicis, de regno inuadendo,
 deque secundis nuptiis, factas, condemnauit ad perpetuos
 carceres; sed, à mariti morte, dimissa, Gretij in Boëmia, in
 vita turpi, & foedis libidinibus infami, consenuit extincta
 tandem lue pestilenti.

F De familiis marchionū Misniæ, & Burggrauiorū Nori-
 bergensium, quas ad Septemuiralem dignitatē, quæ, post
 Imperatorem, summa est, Sigismundus extulit, supradixi.

Ex Friderici marchionis Brandeburgensis vita, cum alia
 referuntur memoratu digna, tum hoc in primis, quod, cū,
 G testamentum conditurus, aduocasset ad se filios quatuor,
 Iohannem, Fridericum, Albertum, & Fridericū alterum,
 natu maximum Iohannem, in hunc ferme modum, allo-
 cutus sit: Primus ego dignitatem Septemviralem acquisi-
 ui, cum essem Sigismundo Imperatori admodum familia-
 H ris. Nunc, cum ex hac vita euocer, curæ mihi est, ne decus
 tantum, in familia nostra, vilescat: tibi, vt video, quietis,
 & tranquillitatis vnicum studiū est; in munere Septem-
 virali, præter sollicitudines, & labores assiduos, nihil inue-
 nies

nies. Eam ob causam, si tua voluntate possum, munus hoc, testamento concedam Friderico, qui tibi ætate proximus est, & te excitatior: atque ad labores firmior esse videtur. Cui Iohannes: Existimaui, ante hoc tempus, cariorem tibi multò Fridericum, quàm me, esse; cùm illi sæpius blâdire; neque id non ægrè ferre potui. Nunc sententiam mutò; & te, Pater, amo, coloque; qui mihi ocium, illi negotium, suprema voluntate, dimittis. Exemplum illustre, in patre Friderico, non affectus patèrni, sed sapientiæ, consulentiis rebus publicis, ac priuatis: in filio Iohane modestiæ, & obedientiæ, cedentis iudicio patris, de successione, citra morositatem, aut recusationem. Huius simile est in historia Daudis, & Darij Histaspis.

DE SYNODIS, CONSTANTIENSI, & BASILIENSI.

Synodum Constantiensem, multò labore coëgit Sigismundus, præcipuè propter certamina, inter se, trium Põtificum; quibus inuoluebatur orbis Christianus. Sed perfecit tamen, vt ibidem, sub fide publica, sisterent sese, Iohannes Hus, & Hyeronimus Pragensis, qui vocati erant ad reddendam rationem fidei, & suæ doctrinæ, quam profiteri cœperant, Romanæ Ecclesiæ contrariam. Sed, quæ sit in illos instituta, susceptaque inquisitio, quomodo refutata sint eorù dogmata, quo ordine accusati ipsi, & condemnati sint, historia actorum, quæ extat, ostendit; & quæ hi dogmata, quos errores, & abusus Ecclesiæ Romanæ præcipuè taxerint, ac reiecerint, firmis, atque euidentibus doctrinæ sacræ testimoniis, supra commemorauimus.

Rectè fecit Sigismundus, quòd dissidium inter Põtifices, non armis, nec violentis modis; sed disceptatione legitima, tollere studuit; & quòd controuersias motas, ad Synodi indicium, deduci voluit, vt consuleretur toti orbi terrarum.

Sed rursus, non rectè fecit, quod non id dedit operam, vt prius accisa, vel potius sublata prorsus Pontificum tyrannide, iudicia Ecclesiæ, ad exemplum cæterarum Synodorum, quas, sua auctoritate, moderati sunt Imperatores, emendarentur, vt moderatione Ecclesiæ conueniente, cognitio & diiudicatio institueretur controuersiarum, ex ea norma, quam tradunt literæ sacræ, & fieret emendatio viciosorum morum, ac rituum; qui in Ecclesia hærebāt, nec alligare-

A alligaretur quisquam ad decreta Canonum, authoritatem Ecclesiæ Romanæ, commenta Monachorum, viciosę consuetudinis antiquitatem, vt concederetur piis, & doctis, libertas dicendi sententias, nec hi protinus opprimeretur, causa nondum legitime cognita, atque explicata.

B Addidit ad hunc errorem alia atrociora, cum homines innocentes, velut in manus tradidit hostibus immanissimis, idololatria, & parricidiis pollutis, ad certum supplicium, cum se ministrum sæuitiæ Pontificum, & Sacerdotum præbuit; cum ciuile bellum accedit, cum delere Ecclesias pias, trucidare Christi mēbra, & pios Euāgelij ministros, extinguere literarum studia, barbariem, & vastitatem in patria, efficere conatus est.

C Etsi autem magnis excelluit Sigismundus virtutibus, tamen in hoc genere ingentia eius peccata dissimulari non debent. Detestabatur ipse vesanam Pontificum ambitionem, & Sacerdotum luxum, sed cur non id agebat, vt harum rerum nerui inciderentur, qui patefacti iam, ac demonstrati erant doctrina Hussi?

D Occasio Synodi inde extitit, quod Cardinales in Pisana Synodo, anno millesimo, quadringentesimo, nono, abrogatum Gregorio, & Benedicto pontificatum, commendatæ Iohanni vicesimo tertio. Sed cū authoritas Cardinalium contemneretur, Sigismundus alia via schisma tollendum, quod iam annos triginta octo flagrarat, & factiosos Pontifices ad abdicandū sese hoc Magistratu maiore auctoritate cogendos esse censuit. Ita sententia Synodi pontificatus ademptus est omnibus. Causas, id est, scelera, & flagitia, quæ spurcissimis istis, ac sæuissimis beluis obiecta, & exprobrata fuerunt, non libet commemorare.

F Successor decretus est Otto Columnius, ex Columniorum familia, qui se Martinum quintum nominauit.

G Quantum ad errorum in doctrina, abusum, & disciplinæ emendationem attinet, constitutū in hac Synodo nihil est, etsi non defuerunt monitores, & instigatores boni viri, & pii, qui sæuitiam iniustam in innocentes, & pertinaciam obstinatam in errorum defensione, vehementer improbarunt, & emendationem seriò flagitarunt.

H Petrum de Aliaco Cardinalem constat multa grauius monuisse, de corruptissimis moribus Pontificū, curiæ Romanæ, omnium ordinum in Ecclesia Romana, de abusu magnitudine in festis, & cultu sanctorū, in præcationibus, ieiuniis, discrimine ciborū, & similium traditionū

humanarum, de tyrannide, superstitione, & multitudine Monachorum.

Constat & Gersonem Cancellarium Parisiensem Synodo articulos septuaginta quinque obtulisse, quibus emendatione sit opus. Sed nec auditi tales sunt, nec quaesita sunt remedia, quibus sanarentur vulnera Ecclesiae, & consuleretur conscienciis fascinatīs superstitione, & laqueo traditionum humanarum nimium irretitis.

Condemnavit haec Synodus dogmata Iohannis VViclef-
 & Angli, digesta in capita quadraginta quinque: condem-
 navit ad rogam, & duos Martyres Boëmos, viros sancti-
 monia vitae, & doctrina fidei Christianae analogae ante-
 cellentes, violata fide publica, qua ab Imperatore prae-
 muniti accesserant.

Causae condemnationis his ferè capitibus duobus con-
 tinentur, ut articuli ostendunt, quod Pontifici, Cardinali-
 bus, Episcopis, & toti colluviei Sacrificulorum ac Mona-
 chorum detraxerint Ecclesiae titulum, & auctoritatē, quod
 derogarint iisdem potestatem omnem, quam sibi in Ec-
 clesia Christi arrogarunt, praetextu auctoritatis divinae, in a-
 bolendis, mutandis, condendis articulis fidei, ritibus, cere-
 moniis, legibus Ecclesiasticis, quod ademerint iisdē om-
 nem politicam potestatem, opes, splendorem, potentiam
 Monarchis parem. Deinde quod reddendum populo cen-
 suerint Sacramentum integrum ex instituto Christi, quod
 commentū transubstantiationis repudiarint, quod non-
 nulla alia requisierint congrua Prophetis, & Apostolicis
 scriptis, & testimoniis Catholicae Ecclesiae Christi purioris,
 ac salutaria piis conscienciis, sed dissona decretis, & legi-
 bus Romanae curiae, & huic adversa, ac perniciofa.

Utrumque & Iohannem Hussum, & Hieronymum Pra-
 gensensem postquam Synodus pronunciaffet Haereticum,
 Hussum visitato ipsis ritu exutum dignitate sacerdotali,
 tradidit exurendum Magistratui civili. Hussus eductus ad
 locum supplicij, gestans mitram chartaceam, Episcopali
 similem, in qua tres fuerunt depicti Cacodæmones cum
 hac inscriptione: Iste est Haesiarcha, subinde inter eun-
 dem has voces repetiuit: Iesu Christe Fili Dei viui, qui
 passus es pro nobis, miserere mei. Tandem rogo impositus,
 euincēte flamma, cum hac ipsa inuocatione, spiritum
 emisit. Factum id est octavo Idus Iulij. Anno millesimo,
 quadringentesimo, quintodecimo.

Fertur ante mortem ceu praesagiens vaticinio Spiritu se-
 quutu-

quanturam inclinationem regni Pontificij, dixisse, nasciturum esse ex suis cineribus olorem, quem non ita exusturi sint, sicut anserem torrerent. Significat autem Boëmica lingua Hussus anserem.

- A** Sunt & hæ ex eo auditæ voces: Post annos centum vos Deo & mihi respondebitis, quæ verba Boëmi in ambitu monetæ cuiusdam, signatæ imagine Hussi, expresserunt. Vaticiniij fidem comprobauit euentus. Intercesserūt enim inter finem Synodi Constantiensis & initia disputationū Martini Lutheri, anni cētum. Crematus est deinceps similiter Hieronymus Pragensis quinta Iduum Septembris.

- Renouatum est in hac Synodo & decretum de altera tantum parte Cœnæ Dominicæ Laicis cōmunicāda, horribili furore & audacia, & constitutum inter alia est, vt anno ab huius exitu quinto alia, & septimo deinceps iterum, in posterum verò decimo quouis anno post prioris exitum, Synodus indiceretur, quæ constitutio præcipua & vtilissima fuisset, si Synodi quæsiuissent repurgationem doctrinæ. Ex hac constitutione Papiensis Synodus conuocata, & inde propter pestem Senas fuit translata. Hanc cū dissoluisset Martinus quintus, metu Alphōsi regis Arragonum, qui odio Martini, Petrum Lunēsem pontificatu Cōstantiæ abdicatum, restituere conabatur, Basileam futuræ post septennium Synodo designauit, & Iulianum Cardinalem misit in Germaniam, vt bellum Boëmicum promoueret, & Synodum cogeret, atque gubernaret.

- Sequuta est itaque Basiliensis Synodus, anno millesimo, quadringentesimo, tricesimo, primo. Iniit die septima Septembris. Fuerūt eò inuitati etiam, & admissi Boëmi, adhibiti, ad deliberationes de controuersis dogmatibus, viri eruditi. Certatū est acerrimè de authoritate, ac potestate Pontificia, tandemque decretum, Synodi authoritatē maiorem esse, quàm Pontificum: posse Synodorum iudiciis Pontifices à gubernaculis remoueri: tribuēda esse suffragia non solis Episcopis, sed etiam cæteris doctis, & piis, de quo articulo, cū esset magna contentione disputatum, vicit tamen hæc sententia propter locum in actis Apostolicis, vbi memorantur adhibiti in diiudicanda controuersia de Circumcisione, non soli Apostoli, sed etiam cæteri Seniores.

Hos articulos etsi leuiiores erant, tamen quòd Eugenius quartus Martini successor videret labefacturos esse Pōtificum potentiam, & memor præcepti veteris: Μὴ παραποιῶν

τὸ ἀπαρὲς μικρὸν, existimaret nulla in re quamvis leui, exē-
plum violandę authoritatis Pontificiæ concedēdum esse,
Synodos enim paulatim plus libertatis sibi sumturas esse,
præcepit Synodum transferri Bononiam. Quòd, cū gra-
uiter ferrent Sigismundus Imperator, & cæteri, qui cōue-
nerant, citarētque Eugenium Basileam, & si non compa-
reret, minitarētur ei diras, atque execrationes, abdicatio-
nēque à Pontificatu, territus Eugenius confirmauit acta
Synodi. Sed mox adeptus occasionem nouam, ex aduentu
in Italiam Iohannis Palęologi, Byzantini Imperatoris, qui
venerat petita auxilia, contra Turcas, rediit ad prius
consilium, promulgato edicto de Synodo, Ferrariam tra-
ducenda, vnde mox Florentiam transiit.

Et si autem, dum in viuis esset Sigismundus, acriter resti-
terunt Patres Synodi Basiliensis, his conatibus Eugenij, &
Græcos, si de consensu Ecclesiarum deliberari quid atque
constitui vellent, Basileam vt accederent, hortati sunt, vi-
cerunt tamen artificia Eugenij, Sigismundo mortuo, qui
cum authoritate non posset, armis Synodū dissipauit. Nā
cū esset sitiētissimus humani sanguinis, incitauit Delphi-
num Gallię, qui postea fuit rex Ludouicus vndecimus, vt
ingentibus in Germaniam copiis adductis, Basilea eos, qui
conuenerant, pelleret. Hæ, cū inauditam crudelitatem
in Alsatia exercuissent, Basileam petiuerunt, ibi exiguæ
Heluetiorum copię fortiter totum exercitum Gallicum
reprefferunt, etsi ipsæ occubuerunt propemodum, vt tre-
centi Lacedæmonij ad Thermopylas.

Et si fuit autem virtute Heluetiorum liberata terrore
Gallico Basilea, tamen in his tumultibus paulatim dilapsi
sunt regum legati, qui conuenerant. Interea in Florētino
cōgressu, Eugenius persuasit Græcis, vt sentētiam Romanę
Ecclesię, de processione Spiritus sancti, amplecterentur, vt
recepturos se in suas Ecclesias vsum panis azymi promit-
terent, vt fabellis de purgatorio, vt commento de Ponti-
ficia potestate, assentirentur, quod factum est anno Chri-
sti millesimo, quadringensimo, tricesimo nono.

Sed quæ Imperator, & Patriarcha coram approbarant, &
amplexi erant, ea cæteræ Ecclesiæ Græcæ domi repudia-
runt, ac refutarunt tanta vehementia, vt quotquot cōsen-
sissent, iis negarent officia Christianæ Sepulturæ, figmen-
tum tamen de transsubstantiatione reiecerunt. Nec mul-
to post, vt dictū supra est, & repetetur deinceps, vi expu-
gnata Constantinopolis, venit in potestatem Turcarum.

Synodus

- Synodus vero Basiliensis se disturbari, & loco moueri passa non est, sed authoritate sua vsa, contra Eugenium sententiam tulit, qua illum Pontificatu deiecit, surrogato in eius locum Amadeo, Sabaudia duce, qui se Fœlicem quintum nominauit. Inde nouum extitit schisma, quod morte Eugenij diremtum, ac sopitum est, cedente Pōtificatu sponte sua Fœlice quinto. Etsi autem, vt hic neruus, tyrannidis Pontificiæ, Synodi authoritatē confirmaretur, Eugenius furenter contendit, scilicet vt quemadmodum
- B** Stratocles Athenis decretum fecerat de Demetrio: *πᾶν ὅτι ἂν ὁ βασιλεὺς Δημήτριος κελεύσῃ, τὸτο καὶ πρὸς θεὸν ὅσιον καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιον*: Sic quicquid statuissent Pontifices, id similiter pium erga Deum, & iustum esset, erga homines: tamen Synodus Basiliensis non assensit.
- C** Quod ergo vtraque Synodo, Constantiensi, & Basiliensi, Pontifices de authoritate sua plurimum decerptum esse, atque diminutum sentirent, postea arte cauerunt, ne vlla amplius ita coiret, vt libertas esset piis dicendæ sententiæ. Sed reprimi veritas tyrānicis, imo Diabolicis artib. & consiliis diutius non potuit, quibus cum colluctata illa sequentibus annis ad Lutherum vsq;, tandem tamen, Christo duce, Luthero Ministro perripit, & Pontificum tyrannidem telo anathematis exarmatam, ac vehementer enervatā prostrauit, asserta ac restituta Filio Dei, Domingo
- E** nostro Iesu Christo, sua gloria, doctrinæ partibus omnibus repurgatis, & illustratis, iugo traditionum humanarū detracto de ceruicibus hominum, atque proiecto. Quod vero Synodos in Germania, vt sibi maxime infestas Pōtifices amplius celebrari noluerint, præsagium fuisse sentio
- F** euentuum, qui sequuti sunt, vt tandem à Germanis tyrānis hæc conuelleretur, atque euerteretur.

ALBERTVS AVSTRIACVS.

- G** **P**ost fata Sigismūdi, Albertus Austriacus gener, cū Imperio Romano simul duo potentissima regna, Vagari- cum, & Boëmicum anno vno obtinuit, qui fuit annus Christi millesimus, quadringētesimus, tricesimus octauus.
- H** Boëmicum non sine armis possedit. Nōnulli enim ex proceribus addicti Thaboritis, quod oppidum extruxerat, & muniterat Cisca, vltor, & vindex necis Hussi, attraxerant in spem regni Polonos, quibus Imperator opposuit Albertū.

marchionem Brandenburgensem. Hic Polonos, aliquot leuibus, ac tumultuariis præliis, fatigatos, coëgit, pace facta, regni limitibus excedere.

Sed altero mox anno, Imperator dissenteria correptus, ex peponum esu nimis assiduo, interiit in Vngaria, non A procul à Strigonio, cui vrbi confluens Istri, & Grani coactis in vocem vnā dictionibus geminis, nomen dedit.

Decessit sexto Calend. Nouembris, anno millesimo, quadringentesimo, tricesimo nono, relicta Elisabetha, quæ Sigismundi filia erat, coniuge grauida, & ex ea duabus filiabus, Anna, quæ deinceps V Vilhelmo duci Saxonie copulata est, & Elisabetha, quæ data est in matrimonium Casimiro Poloniae regi. B

Ex hoc præmaturo regis obitu, nouarum distractionum semina, & ceu belli noui materia exarsit. Non quiescebant enim Turcæ, priores bello lacessiti à Sigismundo, & infelici, irritoque huius conatu, animati, atque in spem potiundæ Vngariæ erecti. Albertus, vt clades priores vlcisceretur, & depelleret hostes Vngariæ imminentes, arma parauit. Sed in ipso apparatu è viuīs excessit. C D

Quod ergo Vngaria esset sine rege, Amurathes, qui aufer Georgio Seruie Despotæ Principatum, & liberos eripuerat, protinus ex vicina Seruia in Vngariam incursiones crebras, atque incolis maximè funestas, fecit. Pannonenses diffidentes rebus suis, vt vires augerent societate Polonorum, consilium iniuerunt de nuptiis Ladislai Polonice reginæ grauidæ conciliandis, quanquam de partu quid futurum erat, esset incertum. E

Regina etsi initio à nuptiis non abhorruit, argumentis necessitatis persuasa, tamē ubi filiū enixa esset Ladislaum, nuptias prorsus recusauit, cupiens filio regnū auitum conseruare. Ea res in bellum erupit graue admodum, ac perniciosum, cū ex proceribus nonnulli, qui res ad Ladislaum inflexerant, hunc deposcerent, & ad vindicandam repulsæ contumeliam incitarent: nonnulli reginæ, & regis posthumis partes tuerentur. Ingressus in Vngariam Ladislaus, studio, fauorēque procerum citò ob vrgentem belli Turcici necessitatem, bonam regni partem occupauit. Nec rebus suis defuit regina vidua, amissa recuperando, & astu atque infidiis Ladislaum oppugnando. G H

His inter se conflictantibus, Amurathes celerrimè copias vniuersas per Mysos, Triballōsque Belgrado admouit, quæ Taururi nomine veterib. celebrata, & ad Saui, Danubii- que

que confluentem opportunissimo loco, & natura, atque arte munitissimo posita, regni propugnaculum erat. Præcipua apud Ladislaū valebant authoritate, Iohannes Hunniades, & Georgius Seruix Despota exul. Horum alterum **A** Hunniadem, Ladislaus Transsylvaniæ, quæ veterum Dacorum sedes fuit, præfecit, ut se intestino bello distento, arceret ex ea parte Turcos: alterum Georgium ad limites contra Belgradum collocavit, cum præsidis, ad prohibendas ibidem Turcarum excursions, ac populationes.

B Magnitudinē periculi cum intellexissent cæteri Europæ Principes, id dederunt operam, ut dissidia inter reginam viduam, & Ladislaum componerentur. Res ita transacta est, ut regina ambas filias certis conditionibus desponderet fratribus duobus, Casimiro, & Ladislaō.

C Interea Hunniades multos Turcorum exercitus deleverat, & Seruix partem, ac Muldauiam totam receperat. Aduersus hunc Amurathes ingentes copias coegerat. Sed Hunniadi subsidio venit Ladislaus, qui sui Achatidis consilio progressus superatis, profligatisque Turcicis copiis aliquoties, citò maximam partem Seruix, & Bulgarię victribus armis percurrit.

D Hunniades, eo bello vno die quinquies cum Turcis aperto Marte congressus, quinque victoriis partis, ut colophonem prioribus adderet splendidissimum, sub noctem **E** Anatoliæ Bassam, Amurathis affinem ingenti ausu temere, & improuidè Hunniadis fortunæ sese obicientem, ita contriuit, ut triginta Turcorum millia ad internecionem eeciderint. Ad huius cladis famam, etsi trepidare Amurathes cæpit, tamen ne timiditate, & sese, & maiorum audacia acquisitum Imperium destituisse diceretur, nouis ex **F** Asia copiis accitis, factoque supplemento, Carambeium Bassam Phrygiæ, virum impigrum, & manu, consilioque promptum, in quo spem omnem positam habebat, denuo instruxit. Hunc, in Hæmi montis vallibus nimio vindictæ **G** desiderio, incautius irruentem, Ladislaus, Hunniadis prouidentia, ita excepit, ut inexpectata celeritate obrutum, ac circumdatum ceperit, copiis illius vniuersis partim iugulatis, partim disiectis.

H Ea restantum fertur Amurathi incussisse terrorem, ut de morte, sibi ipsi ex desperatione consciscēda, consilium habuerit. Sed præsentia, ac magnitudine animi, expeditisque consiliis Halibæi Bassæ, hominis astuti, & vafri, quem Carabeio successorem destinarat, rursus confirmatus, eo-

dem monitore, aliam iniuit belli gerendi rationem, vť
præclusis, obseptisque ad Rodopen mōtem angustis, elu-
deret cunctando, circumducendoque Fabij Maximi, con-
tra Hannibalem stratagemate artes, & conatus Hūniadis.
Ladislaus, ea re animaduersa, cum bellum videretur futu-
rū longius, ac difficilius, propter angustias infidarum val-
lium, contentus aliquot victoriarum gloria, exercitum,
quanquam aduersante, & reclamante Hunniade, reduxit
triumphabundus Belgradum, ostentans inter prædas ho-
stibus ereptas, captiuum Carambeium.

Harum cladum fama exciuit Caramānum, Cilicię Prin-
cipem, vt Pontum, & Bithyniam, Turcorum in Asia pro-
uincias inuaderet. Amurathes igitur, cū accisas tot præ-
liis copias, vtrique bello non suffecturas esse cerneret, sed
Europęum hostem, atque exercitum magis, quam Asiaticū
reformidaret, legatos misit ad Ladislaum, petitem pacem,
iis conditionibus, quibus vellet victor. Ladislaus non diffi-
culty assensit, tulitque condiciones, vt Amurathes tota
cederet Seruia, deductis præfidiis ex iis arcibus, & oppidis,
quæ adhuc tenebat, redderet Georgio Despotæ liberos,
redderet fortunas, & abstineret ab iniuriis in posterum,
nō repeteret Moldauiam, nec amissam Bulgarie partem.
Ibi cum Amurathes solam sibi Bulgariam relinqui pete-
ret integram, annuente Ladislao, pax conclusa est in an-
nos decem, & iureiurando sancita.

Sed pacis leges, cū vix Amurathes ex Europa in Asiam
traiecisset, violauit Ladislaus, iuuenis, alacer & ferox, in-
certæque belli gloriæ, quam securæ pacis auidior, & ex A-
murathis absentia, blanditiisque arridentis, atque ad ge-
nium ipsius alludentis fortunæ prioris, in non dubias re-
cuperandi Imperij Byzantini spes illectus. Rupit autē for-
dera, persuasus ex Eugenij instinctu, Iuliani Cardinalis in-
sanis, & exitialibus consiliis, qui Pontifici licere iuramen-
ta, præsertim hostibus Christiani nominis præstita, reli-
giosa authoritate rescindere, contēdebat, & spem regi fa-
ciebat futurū, vt Pontificis Philippi, Burgundiæ ducis, &
Venetorum classis ad Hellepontum Amurathi suppetias
suis laturo, reditum ex Asia in Europam intereluderet. Se-
gedino egressus Ladislaus, cum vniuersis copiis, & VVala-
chiam, Bulgariamque omnem magna celeritate emēsus,
ad Varnam, Bulgariæ oppidum, quæ antiquitus Dionysio-
polis vocata est, substitit, morbo detentus.

Amurathes vbi rem competit, mox omisso Caraman-
no,

no, quantis potuit itineribus ad Hellespontum reuersus, Asiaticas copias transmisit in Europam, qua fretum arctissimum est ad Calliopolin, classe Italica, seu flagitiosa timiditate, seu scelerata perfidia, ociosè spectante. Corruptos enim fuisse speculatores, tradunt nonnulli, qui timiditati gentis patrocinantur. Transportarunt autem copias Genuensium naues, quibus de singulis capitibus, singulos aureos nummos solutos esse perhibent, scilicet, vt quadà quasi euentuum conspiratione in hoc etiam tam acerbo, ac funesto casu palàm fieret, quæ sit, & fuerit Satellit Pontificij in periculis Christianæ reipub., & quidem Pontificum arte commotis, atque accersitis, constantia, magnanimitas, ac fortitudo, & quæ Ligurum fides.

Amurathes, cum Asiaticas copias inter Europæas non procul ab Isthmo Chersonesi Thracici distribuisset, promotis inde castris, versus Adrianopolin, incredibili celeritate, die septimo contra Ladislaum, adhuc ad Varnam hærentem, & nihil tale opinantem, castra posuit. Deuentum est ad pugnam, ad quam eductæ sunt acies vtrinque quarto Iduum Nouembris. Christianâ struxit Hunniades, munito, deliberatòque consilio, vt latus vnum ad paludem quandam, alterum ad currus, valli instar, aut muri coniectatos, tergum exercitus ad montes conuerteret.

Certatum est totos dies, noctesque tres, diu fortuna anticipi, sed tanto animorum ardore vtrinque, tantòq; impetu, vt cæforum sanguine campi stagnarint. Victoria tandem ad Christianos inclinare visa est, ob primos Turcorum ordines disturbatos, atque in fugam dilapsos, confusèque palantes, & Imperatorem ipsum trepidatè, ac desperabundo similem. Cum Antistites, quos in templis, & in scholis, quàm in acie conspici satius fuerat, ac decen-
tius, ex statione sua hostem fugientem inconsulto prosequuti, aditu ad nudatos ordines patefacto, victoriam, & vitam regis, totiùsque exercitus, ac regni Pannonici, imò Europæ salutem hostibus prodiderunt. Mox enim ab ea parte in legiones Christianas, immissi Turcorum sagittarij, ordines ruptos dissiparunt, & urgente occasionem Amurathe, reliquum exercitum, magna ex parte circumfussis legionibus suis, vndique concluderunt.

Rex iuuenis cum pugnâdo ad prætorianos vsque penetrasset: ex equo, lethaliter sauciato prolapsus, multis vulnibus confossus est. Antistites in turpi fuga, turpi interitu, pœnas dederunt perfidiæ, stolidæq; audaciæ, nimirum cœ-

no in paludibus suffocati. Hunniades vix euasit. Pars copiarum, cui bellifortuna pepercerat, fuga quidem ex hostium manibus erepta est, sed partim paludibus, ac lacubus absorpta, partim fame, frigore, vigiliis enecta in Syluis miserabiliter interiit. Iulianus rumpendi fœderis author, nudus repertus in via, sed multis vulneribus saucius, iudicatus est à suis fuisse iugulatus.

Ita rex iuuenis, Pótificum hortatu, ad fidem fallendam impulsus, & ab iisdem rebus moris desertus, ac proditus, inque ipsa acie Satellitij Pótificij imperita audacia, & turpi fuga, in discrimen extremum adductus, cum exercitus sæpè victoris parte maxima miserabiliter trucidatus, rebus Christianis detrimentum summum, hostibus ad acquirendum, ac stabiliendum Orientis Imperium, opportunitatem summam attulit. Adeo consensu experientiae perpetuae certum est, nulla fuisse vnquam felicia, & salutaria, vel fœdera cum Pontificibus facta, vel bella de horum consilio suscepta, & administrata, præsertim vbi causæ fuerunt, aliqua religionis specie vestitæ, aut cum fuit spectata, & quæsita dignitatis, aut potentie Pontificiæ amplificatio. Dimicatum autem est anno millesimo, quadringentesimo, quadragesimo quarto, in profesto Martini, scilicet, die decima Nouembris.

Erat Iohannes Hunniades natione Semidacus, seu VValachus, Comes Bistriciensis. Ducum omnium, qui cum Turcis arma contulerunt, illo tempore clarissimus, solers, ac sagax in prospiciendis, patiens in expectandis, celer in arripiendis, acer in persequendis rerum occasionibus, atque in ipsis rebus vrgendis pertinax, conficiendis felix, ac fortunatus. Aduersus duos enim audacissimos, ac felicissimos Turcicos tyrannos, Amurathen, & Mahometen, diuina ope Pannoniam defendit: Sitque propterea appellatus fulmineus terror Turcorum. Fuit enim non modò, vt de Achille Homerus inquit, Achiuorum, sed totius reliquæ Europæ murus, cuius vnus virtus, & felicitas tyrannorum impetus repressit, velut obiecta moles, exundans flumen. Nec quisque regum, aut ducum res maiores, & Europæ utiliores aduersus Turcos gessit.

In hoc Varnensi bello, quod non ipsius, sed Iuliani & Episcoporum consiliis regebatur, non fuit ἀμυνόμενος, rege Ladislao non iusta arma capiente. Ideo infelix fuit dimicatio, sed Deus texit eum, vt superesset Vngariæ, ac hostem post victoriam progressurum reprimeret, turbatâsq; regni

regni res, atque rationes constitueret, quod egregiè præstitit. Mahometem enim, Amurathis successorem, à Belgradi obsidione, fortissimè depulit, fuis circiter quadraginta millibus Turcorum, vbi victori continuis præliis duorum dierum vehementer defatigato, conlectoque ex laboribus, & ardore animi in lethalem corporis aegritudinem, & commendanti sese, ac patriam piis votis, Domino nostro Iesu Christo, atque adhortanti filios qui aderant, ad virtutem, Deus concessit exitum placidum, & gloriosum: anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo sexto, quarto Idus Septembris.

Ladissaum, Alberti posthumum, educauit Fridericus Imperator, nec, repositibus Vngaris, eum reddidit, nisi postquam eousque adoleuisset, vt ætas capeffendo regno esset idonea. Regni curam cum suscepisset adolescens, totum se dedit Vlrico Cilix Comiti, suo propinquo, ita vt nisi de ipsius consilio, & voluntate decerneret, & faceret nihil, quæ res ipsi regi inuidiam apud Vngaros conflauit, odia erga Vlricum vetera in proceribus vehementer auxit.

Nam Vlricus cum Hunniade capitales exercuerat inimicitias, offensus sola magnitudine virtutis eius, & gloriæ. His odij causis impulsus, dignitati, & vite eius fuit insidiatus. Nec odij crudelitas in eo placata est, vel meritis tantis, vel interitu Hunniadis, sed erupit aliquanto post in filios.

Vt enim patri Hunniadæ insidias struxerat, ita filios Ladissaum, & Matthiæ calumniis oppressos, conatus est tollere: de quibus, cum Ladissaus venisset expostulaturus, cum Ciliano, orta rixa est, quæ in pugnam exarsit, in qua Cilianus prior feriens à Ladissao repulsus, & confossus est. Et si autem Ladissaus, postquam regi exposuisset facti causas, impetrauit fidem publicam, & rex matri supplici affirmavit se filio ignoscere, & obliuionem facti, atque *ἀμυσίας* sanciuuit, donauit etiam Ladissaum purpurea veste, cui aurum erat intertextum: tamen paulo post rex nouis inflammatus calumniis, fratrem utrumque cepit, & de Ladissao supplicium sumxit, in quo innocentia testimonium Deus, mirando exemplo, tribuit. Productus enim Ladissaus in ea veste, qua donatus erat à rege, manibus vinctis, dum inter vota ad Deum, procumbens in genua, forti animo ceruice erecta, ictum expectat, ter à lictore percussus, atque ex ictu prolapsus in terram, suopre annixu, quâquam ligatus esset, sese rursus à terra attollit, & clara voce Deum innocentia suæ testem inuocat. Quarto demum ictu capite

præfecto, vitam profundit.

Rex cum ex supplicio Hunniadis, crescere odia procerum Vngaricorum didicisset, seque sine periculo diutius ibi non versari posse perspiceret, secessit in Boëmiam, abducto secum Matthia, altero Hunniadis filio, vel ne Pannonij eius liberandi causa, si apud ipsos relinqueretur, tumultus mouerent, vel ut extra Vngarorum oculos de eius supplicio, quem metuere oportebat, consideratiùs, ac liberius statueret. Sed regem, ante latam de capite Matthiæ sententiam, nuptias Pragæ parantem cum sponsa Gallica, Margareta Caroli septimi Francorum regis filia, veneno intra paucas horas sublatum esse tradunt, regnum arripiente Boiebracio, procerum potentissimo vigore animi, clientelis atque opibus.

Hic Boiebracius, Vngaris reposcentibus, Matthiã ad regnum, memoria virtutis, ac felicitatis paternæ, instinctu auunculi Micaëli Zilagi, mox eum reddidit, non solum catenis detractis, sed insuper ad certissimum amicitiae pignus, filia desponsata, ac tradita, additisque regij cultus muneribus, ut eo beneficio Vngaros, & sibi obstringeret, qua re, nihil erat opportunius ipsi ad regnum nouum confirmandum, & Boëmis consociaret.

Ita ex carcere, ad regnum Matthias eductus est, non per seditionem, & ciuilem cruorem, sed singulari consilio Dei, & magno consensu omnium procerum, & ordinum, grata mente recolentium memoriam beneficiorum patris Hunniadis, quam Ladislaus rex, ceu minister odij, & seruitutis alienæ intempestiua crudelitate in altero filio obruerat. Etsi autem singulari clementia, & protectionis diuinæ exemplo, ac Boiebracij iustitia, ac prudentia, quæ laude digna est, ad regnum, Matthias est seruatus, tamen hic non vicissim, quam debuit gratiam, benefactori reddidit, cum se ad arma Boiebracio inferenda Pontificum furiis impelli passus est, etsi, ut non necessaria, nec iusta, sic infelicia illa fuerunt, & reip. Christianæ noxia. De Matthia vero, & Imperio Occidentis, infra plura. Nunc de rebus Turcicis pauca subiiciemus.

DE

H

DE TVRCICIS RE- BVS, QVIBVS MISCEN- tur Scythicæ seu Tartaricæ, Per- ficæ & Ægyptiæ.

BAIAZETES PRIMVS, ET
Tamerlanes Scytha.

QVI BV S occasionibus, initiis & progressibus extule-
rit sese rursus potētia Turcorum in Asia, cum esset
oppressa à Scythis Tartaris, atque inde quomodo
sese in Europam effuderit, supra ostensum est. Erat autem
iam tum valida potentia, in Europa, Turcorum, quando
post Amurathis cædem Baiazetes filius, summam rerum
occupauit, regnum auspicatus à cæde fratris, vt solutus
metu emuli, animo liberiore vrgeret propagationem Im-
perij aduersus Christianos.

D Relicta Prusia, Bithyniæ vrbe, sedem Imperij fixit A-
drianopoli, quæ loco opportuniore est ad magnum Im-
perium, & ad coniugendas cum Asia vires Europæ. Inde
mox cum infesto exercitu profectus in Mysos, Triballos-
que, secundum Istrum ad mare Ponticum extensos, quos
Bulgaros, Seruiosque à nouis colonis nominamus, occur-
rentem Marcum Despotā, cum vniuersa Bulgarorum, &
Seruiorum nobilitate, deleuit, totāque ea ditione subacta,
hinc in extremam Illyrici regionem, quæ pars est regni
Bosniæ, & interiorē Macedoniæ, atque Epiri partem, quæ
Albania est, adeoque ad ipsam Vngariam vsque, terribili-
bus excursionibus populabundus, nemine resistente pene-
trauit, & impune recessit, onustus ingētibus spoliis. Abegit
enim ex his regionibus, innumerabilem captiuorū multi-
tudinē in Thraciam, præter auri, argentique vim, & res
preciosas, circiter annum Christi millesimū, trecētesimū,
septuagesimum sextū. Anno, antè mortem Caroli quarti,
penultimo.

H Nec multo post, peruastrata Thessalia, Traciaque, ad Bo-
sphorum vsque, & deletis Byzantinorum suburbanis, vrbi
castra admouit, cum tanto Græcorum metu, vt Iohannes
Palæologus Imperator, diffusus rebus suis, ad imploranda
Europæa auxilia, in Galliam vsque nauigare, cogeretur.

Galliæ regnum, vt dixi, administrabat tum temporis

Carolus sextus. Is cum periculi magnitudinem intelligeret, Iohannem, Comitem Niuernensem, patruëlem, qui postea Burgundiæ Principatum consequutus est, cum equitatu exquisito in Pannoniam misit, vt Sigismundo regi, in communes hostes arma paranti, iungeretur. Comitatus sunt Iohannem præcipui Germaniæ, & Galliæ Principes, atque ad Sigismundum delati, arrepto itinere, per Seruiam, coniunctisq; copiis post leuiculas aliquot in itinere victorias adeptas, Nicopolin peruenerunt. Eius vrbs opugnatio infeliciter tentata, spacium dedit Baiazeti ad cogendas copias, qui sua celeritate vsus, cum sexaginta equitum millibus, ad tertium Calend. Octobris nostris sese obiecit. Ibi quo euentu pugnatum sit, supra in Sigismundo expõsitum est.

Victor Iohannem cum captiuis quinque (reliquos enim in horum cõspectu omnes, in frustra cõcidi iussit) Prusiam deduci, ibique custodiri præcepit. Sed redemptis ducentorum millium aureorum precio, reditum concessit, pecuniam Iacobo Mytilenarum Principe soluente. Reuersus domum Iohannes in memoriam captiuitatis, familiam militare instituit, certis inter se legibus, & officiis deuinctam, cuius qui socij sunt, pro symbolo gestant torquem aureum concatenatum, non annulis rotundis, sed angulosis nexibus formatis ad eam speciem, que ferramenti est, quo ignis ex silicibus, excutitur. Sed transuerso positu inter se coaptatis, vt figuram crucis S. Andreæ exprimant, silicæque annexa, & subtus aurei velleris effigie dependente, scilicet, quod iis in locis exulasset, in quibus fama doceat, aureum vellus ab Iasone quæsitum, & S. Andreã, Petri fratrem, concionatum esse, & quod ante id bellum ab Astrologo alludente, ad insignia ferri excussorij cum silice, prædictum meminerat, Turcarum fore victorẽ Principem; qui ignẽ in pectore gestaret. Incidit autem hic conflictus in profestum diui Micaëlis, anni millesimi, trecentesimi, nonagesimi quinti. Gallici Scriptores tradunt, ordinem aurei velleris institutum esse à Philippo Bono, Iohannis filio, symbolum verò aurei velleris, ideo ab eo assumtum esse, quod præcipua vectigalia haberet ex lanificio.

Biazetes à victoria, ad obsidionem Constantinopolitanam reuersus, pene non dubia spe expugnandæ vrbs, suburbia omnia, dirutis ædificiis, euastauit. Nec resistere diutius tam feroci, & valido hosti attritæ Græcorum vires potuissent, nisi interpellata obsidione, in Asiam eum procul abstrahere.

abstraxisset Tamerlanes Scythia, cum centum myriadibus equitum, & peditum torrentis instar è Scythia effusus, eodem itinere, quo Hielon, & Asabaga, Christianis, de Hierosolymitano regno, cū Ægyptiis certantibus, centū ferme annis ante aduentum Tamerlanis in Syriam penetrarunt. Hunc Tamerlanem, quem Græci Scriptores, Temyren nominant, tradunt Samarcandæ vrbis, quæ metropolis est Zagataiorum Tartarorum ad Iaxartem amnem, Sogdianæ regionis finitimum, infimæ sortis ciuem fuisse & ex humili loco, belli successibus, ad summū Imperium ascendisse, finitimis Sogdianis, Aracosis, Bactrianis & Hircanis, quos vno nomine omnes hodie, Tartaros Zagataios, nominant, edomitis ac subactis ad Persiam vsque. Nec de origine plura addam.

Bellum cum Baiazete quo euentu gesserit, paucis referā. In aditu Asiæ anterioris, aliquot Armeniæ vrbibus captis, & Sultania Persarū olim regia, quæ veteribus est Tigranocerta, direpta, atq; incensa, dextrosum iter flexit. Euphratēque ad Arsengam superato, in Cappadociam trāsiit. Ibi expugnata Sebastia, quæ hodie Suias appellatur, Orthobulen, Baiazetis filium, cepit, & paulo post interemit. In captiuos sæuitiam exercuit tantam, vt omnem promiscuē multitudinem, quam affirmant pene numerum duodecim myriadam æquasse, equis conculcandam obiecerit. Ibidem moranti, obuiam factus Baiazetes, cum ingentibus copiis castrametatus est ad Stellam montem, Pompei Magni de Mithridate victoria celebrem, cui ab Antitauri radicibus exporrecta planicies ampla subiacet, campis ad acies commodè struendas, ac disponendas vndique latè patentibus, qui Turcarum lingua Cassouasi, id est, anserum campi nominantur, inde, quod id genus volucrum, statis anni temporibus, eò cōueniat, vt totis agminibus in Europam commigret.

Dimicatum est inter hos anno Christi millesimo, trecentesimo, nonagesimo septimo, secūdo post Nicopolitanam cladē anno, eo exitu, vt circiter centum quadraginta millia hominū ceciderint, & Baiazetes, equo plurimis sagittis confixo, captus, atque ad Tamerlanem perductus, miserabile fortunæ ludentis spectaculum toti Asiæ præbuerit. Nam catenis vinctus aureis, inq; cauea ferrea cancellata per Asiā circūductus, & passim ostentatus, victori equū ascendenti dorso subdito scabelli vsum præstitit, exemplo fortassis Saporis, Persarum regis, qui Valerianum

Romanū Imperatorem, similibus iniuriis insolenter exagitatū, ad mortem adegit. Sed & inter conuiuandū acerbissimè insultantem, exprobrantēque venationis studiū barbarico, truculentōque fastu, assiduè audiuit, & coniugem Lazari, Desporæ filiam, quam vnice dilexerat, A pocillatricis loco ad mensam famulātē spectauit. Aiunt Tamerlanem cuidam pro Baiazete deprecanti, & claritatem nominis ex tot præclatis victoriis commemoranti, respondisse, se non regem rebus gestis, aut nobilitate clarum, sed hominem improbum, & nefarium, fratris natu B maioris patricidam punire.

Post victoriam, Tamerlanes Taurum montē transgressus in Mesopotamiam, peruasit, tato illato incolis terrore, vt ad maris Syriaci oram vsque signa protulerit, & Sultani Memphitici copias non procul à Pelusio, per duces suos profligarit, nulla nec in Mesopotamia, nec in Comagena, nec in Syria ciuitate impetum eius sustinēte, Damasco excepto, quam tamen vi tandem cepit. Prætoris vsum ferunt in conspectu vrbiū, primo die candidis, altero rubētibus, tertio atris. Horum colorum cādibus mox D dedentibus sese clementiam, ruber cunctabūdis gladium, ater repugnantibus flammam & cineres denunciauit. Ad Ægyptum, arenosis solitudinibus detentus, victoriis suis finem imposuit, cūque exercitum sæua pestilētia depopularetur, diues spoliis rediit Sarmacandam, vbi fato functus est, anno millesimo, quadregentesimo, secundo. Arsit ante mortem eius ingens, & liuidus Cometa, ille ipse, cuius paulo ante facta est mentio. E

Baiazeti finem miseriarum mors attulit, altero à captiuitate anno, cum bella Turcica administrasset annos viginti sex. Præter ingentem, & expeditam vim consilii, & animi ad res gerendas, commēdatur in eo incredibilis in negociis omnibus celeritas, propter quam Turcica lingua Hildrin, Græca *καίλαρα*, id est, Cæli fulgur, eum cognominarunt, vt Tamerlanem, Temir Cuthlum, quæ vox Tartaris, fortunatum ferrum, significat. G

Ex conflictu cum Baiazete ad Angoriū, quod oppidum ex veteris Ancyra ruderibus superest, filij eius aliquot euaserūt, de quibus alij alia scripserunt. Plures recēsentur in Græcis historiis. Iesus, qui & Iosua natu maximus, Mul- H sumanes, Moses, Mahometes, quem Cyriscelebem, & Cyrum, & Celebinum nostri vocant, Iesus iunior, Mustaphus, Hali.

Iosua

Iosua, procerum, & copiarum, quæ superfuerunt, consensu, principatum adeptus, à Mulsu mane fratre, quem adiuuerunt Græci, acie victus, quarto, à clade patris, anno, regnum, & vitam perdidit.

- A** Idem Mulsu manes dimicauit, cum altero fratre Mose, quem, Tamerlanes, cum patre captum, dimiserat, & vicit eum, auxiliis Ismaëlis, principis Synopæ, ex vetustis Turcorum familiis. Sed tandem, propter ignauiam, & voluptuariam vitam, Imperio excidit, traditus ab exercitu, fratri
- B** Moyfi, qui eum necauit, circiter annum Christi, millesimum, quadringentesimum, duodecimum.

- Contra Moysen, duxit exercitum Mahometes, adiutus opibus Caramanni è Cilicia. Hic exercitum, infensum Moyfi, propter tyrannidem, & truculentiam, cum ad se pellexisset, deserto illi à suis, captoque guttur chorda arcus elisit, vsitato, genti barbaricæ, supplicio. Idem & Mustaphâ ambientem Imperium, ac Turcos sollicitantem ad defectionem, tandemque desperatione concedentem ad Græcos, his eum dedentibus, non supplicio quidem affecit, sed ad perpetuos condemnauit carceres.
- C**
- D** Iesum minorem, baptismo Christianis sacris initiatum Byzantiæ, paulo post è vita excessisse tradunt. Hæc hoc modo referuntur à Græcis, à quibus, cæterorum narrationes, paululum discrepant. Solus ergo superfuit, seu Mahometes, seu Celebinus.

- E** Casus Baiazetis, & discordiæ præliantium inter se ab illius interitu filiorum, cum attulissent Christianis ad ex-cindendam gentem Turcicam, occasiones summas, & optatissimas, quid fecerint, proh dolor, euentus ostendit.
- F** Sed fatales pœnæ vrserunt orbem Christianum.

CELEBINVS BAI AZETIS filius.

- G** Narrationes Græcorum, de filiis Baiazetis, diuersæ sunt, à nostrorum hominum scriptis. Hi enim duos ei tribuunt, Celebinum & Mustaphâ, hosque ex prælio Tamerlanis, præcipiti fuga, ad Hellespontum delatos, à Byzantinorum Mioparonibus, interceptos esse, memorant: sed
- H** ea forte, vt Mustapha, à Paleologo Imperatore, sit in carcere afferuatus ad mortem usque: Celebinus vel astu suo, vel, quod verisimilius est, Græcorum nautarum auaritia, adiutus, quod fato vocaretur ad Imperium, feliciter euaserit

Hadrianopolin, vbi veteranis, qui in Europa supererāt, vñ
dique ex præsidiis deductis, receptisque, qui è Scytharum
manibus elapsi, in Europam traiecerant ad Sestū, & Aby-
dum, quæ loca, castellis vtrique littori impositis, præsidio
firmissimo à Turcis tenebātur, cito copias cōtraxerit tan- A
tas, vt tumultuario progressu, inualidas vicinorum Bulga-
rorum, Seruiorū & Macedonum vires, facile represserit.

De nomine, etiam hoc, nostri monent, Celebinum hūc,
Mahometen, Lustrico die, appellatum: in quo cum Græcis
consentiunt, alterū nomen inde tulisse, quòd impuberes B
regum, procerumque filios, Turci, Celebinos, sua lingua,
vocitent. Sed & nomina apud nostros variant. Cyrum e-
nim, & Celebinum, & Cyricelibem eum appellant.

Græcis, Celebini nomen, ignotum est. Mahometen illi
memorant, qui post mortem patris, Præsiæ, apud priuatum C
quēdam hominem, latuerit, & datis occasiōibus, ad Alu-
rium Caramannum, Ciliciæ principem, confugerit, atque
huius, & aliorum Asiæ, atque Europæ principum ope, fra-
tribus regnum eripuerit.

De rebus, ab hoc, in Asia gestis, nostri nihil commemo- D
rant, vt de Europæis, nihil Græci, excepto bello Veneto,
quod de ea regione motū fuit, quæ spectat mare Ionium.
Hi enim tradunt, Mahometen, amicitia iuncta, cum Eman-
uele Byzantio, bellum in Asiam transtulisse, aduersus Is-
maëlem, Synopæ principem, qui Moysen fratrem instruxe- E
rat, & huic, bello fracto, ademisse prouentus annuos, quos
ex venis metallicis illorum locorum, habuit vberrimos.
De Veneto bello, narrant, Mahometen deuictū esse à Pe-
tro Lauretano Veneto apud Callipolin, & classe munitissi-
ma spoliatum esse, cum multa Turcorum clade, Emanue- F
lem Palæologum vero, interea Isthmum, vt olim Pelopō-
nelij, Xerxis tēpore, fecerant, ne pateret ea parte irruptio-
nis Turcorum, muro cinxisse, quem hexamilum nomi-
narūt, eo, quod in iis angustiis, quæ Agæū mare, Ionium-
que disterminent, inter sinus duos Corinthiacum, & Me- G
garicum, in sex milliarium spacium, fuerit porrectus, ac
Peloponnesum totam (hodie Moream vocant) ita inclu-
ferit, vt eam velut insulam effecerit. Perfossionem enim
Isthmi, antea, à Demetrio rege, Iulio Cæsare, Nerone, &
Herode Attico, aliquoties frustra cœptam, tentare de- H
nuo, irritō conatu, noluit.

Nosti, eum, perhibent, ignauia, & cūctatione principum
Europæ, dissidiisque inter se Græcorum, ac vicinorum cō-
firma-

firmatū, Bulgaros, Seruios ac Macedones diu vexasse, vique ad Sigismundi, regis Vngariæ, aduentum. Nondum enim ad Imperium peruenerat. Hunc enim, quod arripie-

A dam censeret occasionē, quam Scytharū victoria ad nomen Ottomannicū nō ex Europa solum; sed & Asia vniuersa pellendum, delendūque aperuerat, & vt cladem Nicopolitanam vlcisceretur, excitis studio tuendæ, propagandæque religionis, Vngaris, & Boëmis, valida magis, quā

B felicia arma in Celebinum suscepisse, certò constat. Concurrisse eos infestis armis, ad Columbacium, Seruianorū oppidum, iuxta Samandriam, nō procul à ripis Istri, supra dixi. In ea pugna, quam anno Christi, millesimo, quadringentesimo nono, proximo scilicet ante Sigismundi Imperium anno, commissam esse retuli. Christiana acies, equitatu impar, sed peditatu, qui in medio constitutus erat, superior, iniquissima ratione cum barbaris congressa, cecidit, peditatu omni, post equites Hūgaros, & Boëmos loco depulso, circumfusi equitatus Turcici sagittis confixo.

Græci huic Mahometi tribuunt annos duodecim, quibus, si iungantur reliqui, à captiuitate Baiazetis, quibus inter sese filij decertarunt, efficiuntur anni septemdecim, quos vsitatè, nostræ historiæ, Celebino, ascribunt, sed de numero annorum, valde dissentiunt plerique Scriptores.

E MAHOMETES PRIMVS.

Quæ post captū Baiazeten, de rebus Turcicis, memoriæ prodita sunt, cōfusissimè narratur. Græci enim, vt nullius Celebini meminerunt, sic plures, vt monui, recensent Baiazetis filios, qui inter se, euentu belli vario, de successione in Imperio, certarunt eousque, donec ad vnum Mahometen summa rerum fuit redacta.

Nostri, & de Baiazetis filiis, & de successione inter se eorūdem, dissident: alij tribuunt Baiazeti, filios duos, Orchanem cognomento Calepinū, seu Calepinum, & Mahometen, qui, fratre intra biennium obtruncato, regnū occupauit, & huius Mahometis filium faciunt Amurathen secundum. Alij plures Baiazeti ascribunt filios; sed etiam ratione, & commemoratione diuersa. Alij rursus duos tantum, vt dixi, Celebinū & Mustapham, & vicissim Celebino filios tribuunt, Orchanem, & Mahometen primum, de quibus hoc commendarūt posteritati, Orchanem adhuc parvulum, auxilio ducum quorundam Imperium assumere

annitentem à Mose patruo interfectum esse. Sed Mosen, raptò principatu, non diu potitum, rursus pœnas dedisse parricidij Mahometi Orchanis fratri. Apud Græcos Orchanis mentio nulla est.

In hac tanta varietate, & discrepantia opinionum, mihi **A** rectius videtur sequi Græcos, & Mahometem hunc, quem primum aliqui statuunt, facere filiū Baiazetis, siue idē sit, qui Celebinus, siue alius, qui, cæteris fratribus sublati, ad vnum Mustapham vsque, solus dominatu potitus est.

VValachos asperrimo bello attriuit, & profectus in A- **B** siam cū recepit loca, à Tamerlane, occupata, tū verò plurimos Turcicę nationis principes in Galacia, Pōto, Capadocia, Cilicia, partim pulsos funditus extirpauit, partim compescuit. Sedem Imperij habuit Adrianopoli, quę Thraciæ caput est, & confligit cum Sigismundo in campis **C** Columbacenis. Nam ad Mahometē, quā Celebinum, hæc verius congruere, non Græcæ historiæ tantum, sed ipsa tempora ostendunt.

Mortuum tradunt, anno Christi, millesimo, quadringentesimo, decimo nono, cum rebus Turcicis præfuisset, annos quatuordecim, qui numerus, ab annotatis, tantum differt biennio. Cæteri, qui annos decem, & septem tribuunt Mahometi, eam sequuntur rationem, quam proxime, in Celebino, explicauī. Quæ vero antecesserunt, huius Mahometis Imperium, dimicationes, inter se, intestinæ, filiorum Baiazetis, quas supra recitaui, de his rectius, perspicuis Græcorum, quā confusis, ac dissonis nostrorū narrationibus, credimus. Etsi autē vtilius fuerat, & commodius, seriem à Græcis traditam ponere, in qua minus est obscuritatis, aut perplexitatis, tamē vsitatum, nostris Scri- **F** ptoribus, ordinem, seruare, & rationem diuersitatis ostendere, volui.

AMVRATHES SECVNDVS.

FRanciscus Philelphus, Amurathē secūdum Celebino, Laonicus Chalcondyles Mahomete patre natum, refert. Hic, cū primū adiisset Imperiū, in eam se curam totum contulit, vt clade aui, belloque intestino filiorum inclinati, sed audaci conatu, successuque patris erecti, iterum ac nonnihil confirmati, Imperij fines longē, lateque proferret, & Christianos regulos, assiduis bellis vrgendo, inde summoueret, penitusque deleteret. **H**

Id

Id eius consilium cum animaduertissent Byzantini, quibus cum Mahometes pacē coluerat, Mustaphā patrum eius, ē custodia dimissum (Asseruabatur enim is tū in Lēno non admodum arcta à Græcis custodia, in quorū manus inciderat, elapsus ē carcere fratris) dimissum illum ergo, quantis potuerunt auxiliis, instruxerunt contra Amurathen, cum quo parum prosperē cōgressus, deferentibus Turcis, qui ad eum ab Amurathe transierunt, deuenit uiuus in potestatem hostis, cui moti belli pœnas exoluit, supplicio gutturis chorda ex arcu elisa fracti, tertio, à moto bello, anno.

Aduersitate fortunæ, territi Græci, supplices pacem petierunt, qua non impetrata, accersuerunt Mustapham, Amurathis fratrem, annum agentem tertium decimum, & tunc apud Caramannum Cilicem exulantem, sub cura Alibæi Bassæ, cui filium impuberem, Mahometes moriens, commendarat. Hic, armatus à Græcis, Niceam Bithyniæ urbem cepit. Sed in ea oppressus ab Amurathe, proditione sui curatoris, simili, quo alter Mustapha, supplicio, vitam perdidit.

Sublatis, ad hunc modum, Imperij æmulis, Amurathes, vim belli omnem, conuertit in Græcos, à quibus incitatos, & adiutos esse æmulos suos, norat, & peragrata Thracia, acceptisque in deditionem urbibus, quæ Byzantino Imperatori reliquæ erant, mox Thessalonicam, quæ nunc in fide, & potestate Venetorū erat, urbem antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate loci, religione, artibus, & studiis, opibus, situs opportunitate, terra, mariq; ad sinū Thermacium, in extrema Macedoniæ ora, frequentia populi, ciuium dignitate, insignem maximè, vi expugnatam, & captā, penitus diripuit, moxque inde Tomaro, & Pindo montibus transcensis, continuo victoriæ cursu, Phocidem cum Attica, Bœotiam, Ætoliā, Acarnaniā, & omnē, citra Peloponnesum, regione, usque ad sinum Corinthiacum, incredibili celeritate, perdomuit.

In Epiro & ea parte Macedoniæ, quæ ad Adriaticum vergit Albanæ nomine hodie celebris, eo tēpore regnabat Iohānes Castriotus. Hic, ut vim belli Turcici, quam se non posse sustinere prospiciebat, eluderet, his legibus ab Amurathe pacem impetrauit, ut cederet Croia oppido non ignobili, & obsides daret filios tres, Constantinum, Reposium & Georgium, inter quos Georgius cum indole regia animi, & forma corporis emineret, neque obscura

summi futuri ducis indicia, vultu, gestuque corporis præberet, tantam apud Amurathen iniit gratiam, vt eum in aula regia liberaliter educari, instruique literis, & morib. Turcicis, ad Mahometanæ legis disciplinam curauerit, & propter ingenij præstantis, atque expediti consilij vigorem, qui in certaminibus ludicris conspiciebatur, miramque vim corporis proceri, atq; robusti, quo superabat cunctos æquales, Scanderbeium, id est, Alexādrum Magnum cognominari, & propemodum ante ætatē militarem in Asiam, aduersus Caramannum Cilicem, miserit, quo bello cum aliis rebus fortiter gestis, tum deuictis, atque prostratis duobus, ex hostili exercitu, prouocatoribus singulari certamine, vno Scythæ pedestri, altero Persæ equestri, eam cōsequutus est celebritatē, vt deinceps, bellica laude, & singulari Amurathis gratia, facilē cæteros vicerit.

Hac frater deinceps, mortuo patre, petiuit sibi ditionē, paterni Imperi concedi. Petitioni, etsi annueret Amurathes, tamen, cum rem astute duceret, Georgius, se ludificari sentiens, dedit operam, vt perfidum hostem, falleret vicissim, cumque insigni calliditate, solertiaque, in Epirū euasisset, & per adulterinas literas, Croiam; spontanea ditione, reliquos Epiri, & Macedoniæ populos, recepisset, coactis copiis non magnis, sed summa voluntate, militantibus, fines sui Imperij, ita tutatus est, vt per multos annos Amurathis, & Mahometis, pene inuictos exercitus, profligarit. Sed ad Amurathen redeo. Hic Epiro his conditionibus, quibus dixi, in suam potestatem redacta, Illyride deinceps, Albania, & Bosna peruastatis partim, partim subactis in Bulgaros mouit, Vvalachos, & Seruios, spe occupandæ Pannoniæ.

Georgium despotam Seruiæ in superiorum Mysorum & Triballorum veterum sede pacem suppliciter rogantem, & filiæ nuptias vltro promittentē, cum his potitus esset, mox, rupta pace, bello adortus, regno expulit, ademptis eis vrbibus Scopia, Nouomonte, Sophia, captisque duobus eius filiis, quos barbara crudelitate admota pupillæ candenti ænea pelui, oculorum vsu priuauit. Georgius in Vngariam profugit ad Albertum Austriacum, qui exercitum oppositurus, in ipso belli apparatu, vt dixi, dysenteria extinctus est.

Seruiæ potitus, cum Vngaria, euocato Ladislao Polono, post Alberti mortem, arderet intestinis discordiis, tentauit oppugnationem Belgradi, sed infeliciter. Multis enim

suorum

suorum amissis, cum insuper exercitus laboraret fame, & minitaretur defectionem, recipere sese coactus est, re infecta.

A Interea Iohannes Hunniades duos Bassas Amurathis, quorū alter vicina Belgrado loco depopulabatur, ac deua
stabat, alter assiduas maximeq; incolis funestas incurfio-
nes faciebat in ipsam Transsilvaniā, multis prēliis deuictos
fudit, fugauit, cecidit. Seruix bonam partē recepit, Molda-
uiam totā. Hoc Hunniadis successu, irritatus Amurathes,
B bellū Pāronicū totis viribus vrgerē cōcepit, ac persequi. Id
quo euentu gestū sit, supra in Alberti Austriaci, & cladis
Varnensis historia cōmemorauī. Hoc bello primum ini-
quiore fortuna vsus, pacis leges à Ladislao accepit, Geor-
gio Seruix despota restituto, & in Caramannū arma mo-
uit. Inde reuocatus in Europam noua, Ladislai regis expe-
ditione, qui, violatis decennialibus induciis, impulsu Iulia-
C ni Cardinalis absente Amurathe, prouincias Europæas in-
uaserat, castra ad Varnam posuit, cōmissoq; prēlio & re-
ge trucidato, exercitu fuso, detrimētum rebus Christianis
summum attulit. Tempus pugnx supra annotauī. Dimica-
D tū est enim anno millesimo, quadringentesimo quarto,
pridie eius diei, qui Diui Martini memoria celebris est.

Tantæ victoriæ prosperitate elatus, vt Græcos vlciscere-
tur, à quibus accitum animatumque esse Ladislaum co-
E gnorat, recta Peloponnesum petiit, effractoque ad sinum
Corinthiacum hexamili muro, Constantinopolitani Im-
peratoris fratrem, qui ea loca tutabatur, cum omni Græ-
corum exercitu repentina clade obruit. Murum refecit
Constantinus Palæologus Imperator, sed mox iterum
F mandato Amurathis diruit. Secundo dirutum instaura-
runt Veneti, vt dicitur.

Muro expugnato, Amurathes ingressus in Peloponne-
sum agmine bipartito, (vnum enim ipse, alterum Tura-
chanes Thessaliæ præfectus duxit) captis, direptisque ali-
G quot oppidis, vt Sicyone, quæ Basilica hodie dicitur, &
Patris in Achaia, reliquam bellum deprecantem tributa-
riam fecit, & exercitum reduxit in hyberna.

Anno sequenti bellum Epiroticum ccepisse Græci re-
ferunt, quod à Georgio Castrioto Scanderbeio, Amurathis
alumno, gestum est, qui cum insigni astu regnum paternū
H Amurathi abstulisset, in hoc defendendo occupatus, se-
ptem Ottomannici nominis experientissimos rei bellicæ
duces è purpuratorum Bassarum ordine, missos cum in-

structissimis, & exercitatissimis veteranorum militum copiis ad se opprimendum, acie deuicit, castris exiit, & tota Epiro depulit, tandemque Amurathen ipsum cum ingentibus copiis, & mirifico tormentorum bellicorum apparatu, tentantem oppugnationem Croiaë vrbs, detrimentis maximis affectum coëgit obsidionem soluere. A

Post hunc infelicem conatū, aiunt Amurathen ex voto, quod in prælio Varnensi fecerat, si vinceret, fastidita Imperij proferendi cura, ac religione simulata, ita se regno abdicasse, vt gubernaculis rerum Hali purpurato Mahometis filij nutritio commendatis, ipse sese in nemorosum Bithyniæ specum, cum paucis Sacerdotibus, ad rerum cœlestium contemplationem abdiderit. B

Sed cito eum è vita solitaria ad arma, & certamina noua retraxerunt Hunniades, & Scanderbeius, quorum ille vt damna clade Varnensi Christiano orbi, & regno Vngariæ illata vindicaret, maiores, quàm antea armarat copias ex Vngaris, Boëmis & Germanis: Hic digressum ab obsidione prosequutus, Macedoniam omnem subegerat, & suos Bosnensibus, Rasciis, Illyricis despotas reddiderat, eiectionis præfidiis Turcicis, quæ Illyricum & Istriam ad Euganeos vsq; depopulata erant magna cum trepidatione Venetorum. C
D

Etsi autem Hunniadis consilia, perfidus vicinus Georgius Despota Seruiæ beneficiorum perceptorum, præstitaque ab Vngaris defensionis immemor, hosti prodidit, quo factum, vt bis ille infeliciter pugnarit cum Amurathe, seruatus est tamen diuinitus, vt ex duorum Turcorum manibus, cum non agnosceretur, sese eriperet, altero iugulato, altero in fugam coniecto, & cum ab eodem Georgio interceptus esset, reposcentibus Vngaris redderetur. Quæ res causam nouo bello aduersus Georgium præbuit, in quo Hunniades, gratitudinis ostendendæ causâ, pene oppressum iam acriter tutatus, Turcicos exercitus fortiter profligauit, & procul à Seruia depulit. E
F

Hanc Græci postremam Amurathis expeditioe fuisse memorât. Incidit autē in annū Christi, circiter millesimū, quadringentesimū octauū. Alij reuersū affirmât, ad bellū Epiroticum, opem flagitantibus Purpuratis pro recuperata Macedonia, quâ pene totam Scanderbeius subiugarat. In ea expeditione, etsi Epirū omnē sæua populatione ad Adriâ vsq; grauitè afflixit, nullum tamen insigne oppidū cepit, sed cum itineribus ab Epirotis interclusis, in reditu dimicare coactus, iacturam, viriū suarum, insignē fecisset, iam G
H

senex

senex ab hoc infelici, & irrito incœpto, vsque adeò acerbum ex metu, & animi dolore morbum concepit, vt, è castris, Hadrianopolin relatus, paucissimis diebus, deliranti, vefanoque similis, vitā reliquerit, cum quartum, & tricesimum regnasset annū, vitæ verò septuagesimum quintū, compleuisset, ac Mahometem filium, regni heredem, constituisset, ea lege, si perpetuus *ἡ ἀσπονδος* Christiani nominis hostis foret. Græci, apoplexia extinctum, scribunt. Interitus eius refertur, in annum Christi millesimum, quadringentesimum, quadragesimum nonum.

B Primus is autem, ex Ottomannis, ordinem militum Prætorianorum exemplo, phalangis Macedonicæ, instituit, quorum opera, incumbentem hostium equitatum, reprimeret, & audentius, oppidorum oppugnationes, aggrediretur. Hoc militum genus, vt in Ægypto Mamalucorum, Christianis parentibus ereptum, delectumque, cum iudicio, & accuratè exploratum, iisdem sacrorum legibus imbuitur, & in iisdem exercetur belli artibus, quibus Turcos, à prima statim pueritia, erudiri, mos est. Ianizaros Amurathes, id est, vt vocabulum interpretantur nonnulli, nouæ gentis milites, appellabat, educatōsque in aula, & ascitos in cohortem prætoriam, perpetuos corporis sui custodes, stipatorēsque, efficiebat. His pro galea erat, peculiare capitis tegumentum, quod Exarcolam vocant, colore album, ex coacta crassiore lana, densatum adeò, vt gladiis sit impenetrabile. A tergo, latior cauda demissa, ceruices muniebat, à fronte, ornabatur aureo, vel argenteo cono, qui cristas sustineret. Sagittis, hastis, & paruis securibus regerebant. Sed, ætate nostra, hastis, arcubusque abiectis, imitatione nostrorum, sclopetis vtuntur. Fuerūt ab initio, in ea phalange, non plus, quàm octo millia, sed eam post successores, animaduersa vi, atque industria peditum, duplicato fere, adauxerunt.

C Hæc tristissima, omnium seruitutum, seruitus est, quam sub Turcis, Christiani perferūt. Quid enim potest piis mētibus accidere acerbius, quàm spectare, vt liberi, iā per baptismū, Christo inserti, & ad æternam, cum Deo, cōsuetudinem, sanguine filij Dei redempti, rursus ab eo auellantur, & imbuti, blasphemio Mahometis dogmate, fiant ex professo truces, & immanes hostes Christi, & Ecclesiæ, & cum cœlo bellum gerant, atque in æternum pereant? Denique, vt nostrorum, & ex nobis natorum manibus, hostes nostri, nos iugulent, nostra euertant, ac deleant? Hæc

animorum seruitus, longè maius malum est, morte ipsa, quod si multi intelligerent, maiore impetu ferrentur, & incumberent, in bella Turcica.

Filios, reliquit Amurathes, tres, Mahometen, ex Despotæ Seruix filia, annum agentem vicesimum; alterum, Turfinem; tertium Calepinum, natum ex Filia Sponderbei, nobilis, in Penderatia, satrapæ. Turfinem, agentem mensem decimum octauum, Moses Bassa, iubente, & immotis oculis, atrocitatem facinoris inspectante Mahomete, multa vi aquæ obrutum, suffocauit. Hanc immanitatem, cum pueri mater, horribili vlulatu, planctûque detestata, tyrannum præsentem, diris deuouisset extremis, tyrannus, placaturus nouercam, mox in ultionem parricidij, ei authorem deposcenti, ad supplicium, in manus vinctum tradidit, huic ipsa, tyranno astante, cor cultro transfixit, & rimata, in dissecto cadauere, epas, id inde extractum, canibus laniandum obiecit. Talibus auspiciis, & spectaculis, Turcici tyranni, Imperia iniuerunt.

Tertium filium Calepinum, sextum mensem agentem, commendarat Amurathes, Halibassæ, magni, apud eum, nominis purpurato, è cuius consiliis, totus pependit. Ab hoc, proditum puerum, Mahometes strangulauit. Sunt, qui affirmant, pro Amurathis filio, supposititium alium tyranno oblatum: genuinum verò Calepinum, Byzantium translatum, postque urbem captam, subtractum, & Venetias priuatum, deinde Romam, Calixti Pontificis mandato, fuisse deductum, inde, cum, percepto dogmate Christiano, nomen Christianum, baptismo esset professus, in Germaniam, ad Fredericum Imperatorem venisse, & apud eum, honorificè habitum, reliquum ætatis, in Austria transegisse.

Reddidit, & Halibassæ gratiam, Mahometes; nam, non multò post, confectis criminibus, atrociter accusatum, tamquam cum Christianis collusisset, post exquisitos cruciatus corporis, strangulauit. Inhiansse thesauris creditur, quos Halibassa, immensos cumularat. Fuit enim in Mahomete, auaritia inexplebilis.

MAHOMETES SECVNDVS.

Mahometes secundus, maiorum exemplo, administrationem rerum, à parricidiis auspicatus, cum Imperium orbis terrarum, ingenti animo, & ausu, sibi despondisset, ac destinasset, adeò intetatum, vlla ex parte reli-

reliquit nihil, vt insignibus barbaricæ feritatis, ac sæuitiæ exemplis, & prodigiosis, immanis audaciæ, successibus, cunctos, ante se, Ottomannici sanguinis principes, longè vicerit. A matre, Despotæ Seruiæ filia, ad Christiana præcepta,

- A** & mores, cum esset, à teneris, assuefactus. mox horum oblitus, ita se, ad Mahometis sacra, contulit, vt, neutri religioni addictus, prorsus *ἄθεος* ageret, nec, nisi vnum, bonæ fortunæ numen, agnosceret, ac coleret, irrideret sollicitas cogitationes hominum, de prouidentia, credentium, Deo curæ esse, res humanas. Disciplinam militatem, & re bellicam omnem, ita veteri Græcorum lege, ad præmia, & pœnas reuocauit, vt plurima emendarit, in bellica ratione maiorum, addiderit multa, excogitarit artificia noua, conficiendæ, vbi opus esset, pecuniæ, & locupletandi æuarij, nouisque, omnis generis armorum, apparatus.

C Primus Ottomannorum naualibus institutis, cum Venetis, de Imperio, decertauit.

- Primum bellicorum operum eius, & terribile maximè, fuit Constantinopolis, terra, marique expugnata, & cæso
D Constantino Palæologo, vt supra, in huius mentione exposui, antiquissimum Orientis Imperium euersum. Capta est autem vrbs, quarto Calendas Iulij, anno quinquagesimo tertio, supra millesimum, quadringentesimum, die obsidionis, quinquagesima quarta.

- E** Exinde, oppugnationē Belgradi tentauit, tertio post captam Constantinopolin anno; sed infeliciter. In ea enim, cum Hunniadem, neutiquam viribus parem, sed incredibili ardore, & alacritate suorum, urbem propugnantem, continuis, & maximè cruentis, duorum dierum, præliis,
F exercuisset, successu tamen, & fortuna, quàm, ad Byzantiū dispari, accepto in pectore, sub leua pupilla, vulnere, exanimis cecidit, ac pro exanimi exacie, à suis elatus, castrisque, ab hostibus, exutus, amissis circiter quadraginta milibus hominum, & machinis bellicis, fuga vitam conseruauit. Ad huius insperatę stragis, & fugæ tam turpis, atque
G ignominiosæ, recordationem, vbi rediisset ad se, tanta cum indignatione, infremuisse dicitur, vt de morte sibi consciscenda, cogitarit.

- Obsidionem, Belgradi Idibus Iunij, anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo sexto, inchoatam, & in diem quadagesimum sextum, productam, octauo Idus Augusti, exercitu fuga dissipato, ipse quoque fugiens, perinuitus soluit. Nec diu post hanc victoriam, superstes

fuit Hunniades, vt dixi.

Post hanc cladem, omissis terrestribus bellis, classe inuasurus erat, maris Ægei insulas. Sed, ab hoc eum consilio, & conatu, auertit Vsumcassanes, ex Assimbeia Turcica stirpe, Cappadocia, Armenia, & vicinarum aliquot regionum, dominus, qui nuper, interempto, seu Malaonchre, seu, vt alij volunt, Demiro, Persarum rege, ex vetusta stirpe Gempsa, magni, apud Parthos Sultani regnum abstulerat. Eo enim successu, ferox, legatos misit, ad Mahometen, afferentes dona amplissima, deprecata, è thesauris Persicis, ad ostendanda victoriae præmia, qui flagitarent, vt abstineret Trapezunte, & Cappadocia, quas sibi regiones, dotalitio nomine, vendicarat, propter coniugem Despinam, Dauidis Comneni filiam. Nuper enim, Amasia præfectus, facta in Cappadociam irruptione, Trapezuntem terruerat.

Barbarus, impatienter ferens, & leges sibi ferri, & quasi insultari, in calamitate recenti, ab inferiore domino, & offensus, noui regis, felicitate, & gloria, belli apparatus omnem, terra, marique in Asiam, nulla mora interposita, transtulit, præmissaque parte classis, in Pontum, & Synopen, versus Trapezuntem, ipse cum exercitu, terra sequutus, incredibili celeritate, Asia ceu peruolitata, opinione omnium citius, contra Vsumcassanem castra fixit. Vbi Vsumcassanes, bino, & utroque acerrimo conflictu, semel ad Euphratem pugnante, Amurathe Bassa, Græco homine, olim Imperatoris Constantinopolitani consanguineo, qui in eo prælio occubuit, iterum, Mahomete ipso præliante, pro castris, Turcicas vires vehementer attriuit, sed dum tertio, summi certaminis fortunam, periclitatur ad Arsengam, multitudine tormentorum, obrutus, infelici exitu, superiores victorias corrupit. Nam cum exercitus Persicus, insolito fragore, displosarum bombardarum, atque violentia impetus, turbatus, non consisteret, recipere sese Vsumcassanes coactus est, amisso filio Zeimalde, qui globo traiectus, occidit.

Hanc cessionem, Mahometes, pro victoria confessione, interpretamus mox Synopen, provinciae caput, omnemque Paphlagoniam subegit. Inde Trapezuntem, regiam sedem, terra, marique infestissime oppugnatam, cepit, potitus, & thesauris regis, & ipso rege Dauide, filiisque duobus, & Calo Iohanne patruele, quos præmissos Byzantium ad triumphum, deinceps crudelissime interemit, excisa cum his, tota Comnenorum stirpe, circiter annum Christi millesimum, quadringentesimum, quinquagesimum nonum. Regna illa, cum rede-

redegisset in formā prouinciæ, Pyrameto Catamāno, eodem victoriæ cursu, debellato, Ciliciā ademit. Inde reuersus Byzantiū, classe Lemnū, & Lesbū, insulas cepit. Mytilene vrbe, prope deleta, & tota insulanorū multitudine

A abducta, velut in aliam coloniam. Nicolaum Catalusium, Lesbi principem Genuensem, immaniter trucidauit.

Terra adortus Draculam, VValachorum principem, & ab hoc improviso, non magna manu militum, & pari prope

B modum equitum numero, circumuentus in castris, atque conclusus, in tantum venit discrimen, vt pereundū fuerit exercitui, nisi maturo consilio, & ingenti ausu, exitu patefacto, perrupisset Mahometes Bassa, quē Christianis parētibus natū, Triballo patre, & Constantinopolitana matre,

C sed secum, à pueritia educatum, summæ rei, propter industriam præfecerat, post interemtum Halibassam. Magnā tamen partem exercitus, amisit. Eo resecto, adauctoque supplementis, superiorem Mysiam, & Illyricum, aggressus, Stephanum, Bosnæ regem, Iaiza vrbe, totoque regno, expulit, & occidit, circiter annum Christi, millesimum, qua-

D dringentesimum, sexagesimum tertium. Sed Bosnense regnum, cū vrbe paulo post Matthias Coruinus, Vngariæ regnum, adeptus, fuso, fugatoque ingenti exercitu, qui venerat populatum, Sirmienses agros, & multa alia in vicina Croatia, ac Dalmatia, prius à Turcis occupata, recepit, Mahometemque reuersum, ad alteram Iaizæ obsidionem, castris, atque impedimentis omnibus exutum, expulit.

Ante expeditionem Asiaticam, Pelopōnesum ingressus, sustulerat principatum Palæologorum, dissidentibus inter se fratribus, Thoma, & Demetrio Palæologis, quorum alter, Demetrius transierat ad hostem, collocata ei filia, in

E vxorem, alter, Thomas, rebus perditis, fugerat Romam.

Interea Veneti, qui possessa ante, in Peloponneso, hætenus retinuerant, magno sumtu, & labore restituerant hexamili murum ad Isthmū Corinthiacū, præbentibus materiā, ad accelerandū opus, veteris structuræ saxi. Mahometes, ea re cognita, facta improvisa irruptione, in Peloponnesum, cum octoginta millibus hominum, deuastatis initio agris Coronæis, ac Methoneis, Venetos, magna strage, concidit, deinde, reliqua Peloponneso in deditionem

H accepta, murum, ex usu victoriæ, totum demolitus est.

Nec multo post, Venetos è Lesbō insula, expulit, cæsis quinque millibus armatorū. Recupetarant enim illi, Lesbū, cū Lemno ademit iisdem, & Eubœam insulam, quam Ni

gropontē vocāt, ponte, admirabili apparatu supra Eurypū constructo, expugnatāque Chalcide, tricesimo obsidionis die, fœda Christianorum strage, ob præfecti classis Venetę inertiam, & timiditatem, qui, quanquam prosperè flātibus ventis, non tamē fuit ausus pontem, triremibus inuadere. **A**
Horribiliter, in ea vrbe, sequitum est, edicēte tyrāno, ne vllus, qui annum vicesimum attigisset, seruaretur. Irritatum enim, clade suorum, fuisse constat, cū supra quadraginta millia hominum, diuersis circa muros præliis, amisisset.

Nondum tamen tot, tantæque res confectæ, insanæ eius **B**
cupiditati, atq; audaciæ satisfecerūt. Maiora concepit animo. Immissos enim in Dalmatiam, Homarē, & Malcociū duces, quorū ille, patre Genuēse natus, ardebat Veneti nominis, ingēti odio, ad Euganeos vsq;, infesta populatione, penetrare iussit, quæ irruptio, Venetis, graue vulnus inflixit, cæso, ad Soncium amnem, Hieronymo Nouello, comite, & primo exercitus duce. Immanium illarum cædium, ac deuastationum clades, sensere tunc & Styriæ, atque Carinthiæ gentes, barbaris finitimæ.

Ipse verò Mahometes, finitis induciis, quas cū Scanderbeio pepigerat, ad oppugnationē Croiæ, & Scodre, vrbiū in Albania rediit, ac vtranq; tandem, longa fatigatā obsidione, & multis exhaustam cladibus, perdomuit, Scodram dedentibus Venetis, quo tempore, Solymanus Bassa, Caphā, Bosphorani regni caput, in ipsa Taurica Chersoneso **E**
Genuensium coloniam, quæ antiquirūs, Theodosia fuit, occupauit, & Tartaros Præcopitas, qui eam regionem, oppressis Gothis, obsederant, Mahometi tributarios fecit.

Gotticæ gentis verò, & originis, postremos principes fratres, qui soli reliqui, eousque in arce Măcupio, sese cōseruarāt, redactos in suam potestatem, securi percussit. **F**
Gentis reliquias, hinc inde per Tauricam, vsq; ad Circassos dispersas, tandem Baiazetes subiugauit, circiter annū, octogesimum quartum, supra millesimum, quadringentesimū.

Scanderbeius, patria eiectus, & in Italiam, vbi paulò ante **G**
Ferdinandū, Neapolitanū regē, contra Andegauenses fortiter defenderat, Pontificū literis accitus, cum immodicæ cupiditati, & audaciæ gentis barbaricæ, nisi consentientis totius Europæ viribus, resisti nō posse, ostēdisset, deinceps nihil, pristina sua virtute, & laude dignum gessit. Sed, cū **H**
Lyssi esset, ad Dryllum annē, ac de bellicis rebus, cū præfecto Veneto, cōsultaret, febre correptus, nō ita multò post ē viuis excessit, anno ætatis suæ, sexagesimo tertio, anno

Christi

Christi, sexagesimo septimo, supra millesimū, quadringētesimum. Moriēs, Iohannem, impuberem filium, cōmendauit senatui Veneto. Hoc fine, vitam exegit Scāderbeius, ingentis animi, ac roboris vir, cui pugnam ingrediēti, è labris, æstuantis animi vehementia, fissis, sanguinē erupisse, aiūt. Narrāt etiā, nunquā eū pugna detrectasse, nunquam terga vertisse, nunquā vulneratum esse, nisi leui sagitta in pede, nec hostibus plus, quā, sena equitum, terna peditū millia opposuisse, & sua manu, supra duo hominū millia barbarorū præsertim, iugulasse, tāto ictuū impetu, vt multos, per mediū dissecuerit transuersim, ad vmbilicū vsq̃.

Mahometes, liberatus metu Hunniadis, & Scāderbeij, & post sublatos vicinos, Pelopōnesi, Mysiæ & Illyrici regulos, totius orbis imperio inhians, pacē fecit cū Venetis, his legibus, si Scodiam, Tenarū, Laconicę promontoriū, & Lemnum dederent illi, & annua pēsiōe, octo aureorū milliū, mercatoribus Venetis nauigationem Ponticam, aperirēt.

Ab hac pace mox, vno, eodēmq; tēpore, tres expeditiones suscepit. Mesithen, purpuratum ē gēte Palæologa, misit ad oppugnandam Rhodum, cum valida classe. Acomatē Bassam, cui, ab exciso anteriore dente, Gendico cognomen fuit, iussit traicere in Italiam, ad occupandum, cum vrbe Roma, Imperium Occidentis: ipse transiit in Asiam. Harū expeditionum, is fuit euentus, vt Mesithes, post multas, & cruentas, sed irritas Rhodi oppugnationes, classem reduxerit, cum dedecore summo, & detrimento, Acomathes, ab Aulone, in Salentinos transuectus, Hydruntum expugnarit, terrorēque Italię tantum inuexerit, vt Pontifex, rerum aliarum omnium oblitus, sed sui memor, fugam, ex vrbe, adornarit. Mahometes, in Asiatica profectio-
ne, apud Nicomediam, repentino coli dolore correptus, extremū vitæ diem, tridui cruciatu, festinata morte, clauferit: anno ætatis, quinquagesimo tertio, regni, tricesimo secundo, anno Christi octogesimo primo, supra millesimum, quadringentesimum, magno Reipub. Christianæ commodo. Nam præsidia Turcica, quę tenebant Hydruntum, ab Italis, ope Matthæi Cōruini obsessa, vbi mortem sui principis cognouissent, non expectato reditu Acomatis, qui viginti quinque millia Turcorum adducebat, inchoatum victoriæ cursum persequuturus: illa ergo patata, cum obsidentibus, de vrbis deditiōe, & sua incolūmitate, Hydruntum reliquerunt. Ita tunc Italia liberata est, hoc dis crimine.

His barbarorum immanibus grassationibus, Musæ à Græcia pulsæ abierunt, in exilium, quæsitū nouas sedes, in Italia, & Gallia, deducuntibus eas, multis præstantibus viris, quorum opera, cura, labore, studio, restitutæ ex Græcis fontibus disciplinæ, reuixerunt, quæ inde vsque, à prima Italia, sub Gottis facta deuastatione, eo vsque iacuerant, sepultæ profunda barbarie.

Primus Græcarum literarum studia, in Italia, excitauit Emanuel Chrisolora, socer Francisci Philelphi, Tolentinatis, qui à Iohanne Palæologo, sub Baiazete primo, missus in Europam, ut reges ad eundo, pereunti Græciæ, maturam opem imploraret, perfunctus munere mandato, in Italia substitit, ac Venetiis primū, deinde Florentiæ, Romæque, ac demum Ticini docuit. Extant Grammatica præcepta, ab eo scripta. Interiit in Germania, Constantiensis Synodi tempore.

Succedere huic proximè, Georgius Trapezontius, auitam patriam cognomine potius, quam suam professus, originem enim paternam, è Pontica, celebri vrbe duxit, ipse in Creta Genitus, & Theodorus Gaza, Thessalonicæ honesto natus loco, impetūque Amurathis, patria eiectus. Inter hos, æmulatio fuit. Sed Trapezuntiū Gaza, acumine ingenij, dexteritate iudicij, & linguæ vtriusque peritia, superauit. Aristotelis enim, de animalibus, & Theophrasti, de plantis, libros ita latinos fecit, ut dum ad Græcarum compositionum exemplum, horridioris linguæ vocabula, ceu emollita prius, inter se aptè, concinnèque iungit, & vim Græcarum vocum, nouis latinis accommodatè effingit, atque exprimit, audaci quidē, sed felici admodum translatione, facultatem latinæ linguæ, non mediocriter locupletauit.

Gazæ amicus, & sodalis fuit, Iohannes Argyropilus Byzantius qui à Cosmo Medice Petro filio, & Laurentio nepoti, præceptor datus, primum Florentiæ, deinde Romæ, Græcos authores enarrauit.

Iohannes Capnio, hunc Romæ, Thucydiden interpretantem audiuit, de quo, suo cū Argyropilo congressu, Capnio solitus est, hanc recitare historiam: Cū in auditoriū venisset, ante lectionem, more legati, cū mediocri comitatu, & assiderent ibi multi nobiles homines senes Cardinales etiam aliqui, salutat Argyropilum reuerenter, deplorat exilium Græcorum, & narrat se cupidum esse, doctrinæ ipsius. Argyropilus interrogat cujas sit, & an Græcam linguam intelligat. Hic narrat se Germanum esse, & Græcæ

Græcæ linguæ nō omninō rudem. Iubet igitur Argyropy-
lus, eum legere partem Thucydidæ cōcionis, & reddere
sententiam. Legit Capnio clara voce, & addit interpreta-
tionem; cūque & sonus pronunciationis non esset a-
greſtis, & sententia rectè, & bonis verbis reddita esset, a-
nimaduertit Argyropilus, non admodum tyronem esse, in
lingua Græca; & gemens exclamat: Græcia nostro exilio
transuolauit Alpes. Didicerat autem Capnio Græcæ lin-
guæ rudimenta, primū in Gallia, præceptore Hermony-
mo Spartiata, Græco; qui secūsus à Gregorio Typhernate,
in ea regione literas Græcas, velut à morte, resuscitauit.
Venerat enim, non multō ante, Lutetiam, Gregorius Ty-
phernas, è schola Emanuelis Chrysoloræ; & suo cōsilio ad
rectorem accedens, operam Academiæ obtulit, in docen-
da Græca lingua, ac *διδασκων* decerni sibi postulauit, iux-
ta decretum, quod extat in iure pontificio. Rector, etsi
miratus est hominis peregrini audaciam, tamen ad consi-
lium retulit. Ibi laudata est voluntas Typhernatis, & de-
cretum stipendium, vt Græcè doceret. Ita tunc Græca lin-
gua, post multa secula, Lutetiam reducta est.

Post Argyropilum, studia Græcæ linguæ, in Florentina
schola, gubernauit Demetrius Chalcondyles, Atticus ho-
mo: sed inde pugnaci, & sēua ambitione Politiani, eiectus,
Mediolanum se contulit. Fuere, præter hos, & alij exules
Græci, in Italia, homines docti, vt Marcus Musurus Cretē-
sis, & qui nobilitate natalium, ac generis splendore, cun-
ctos superauit, Iohannes Lascares, è Lascarina Imperatoria
stirpe ortus; quo, Laurētius Medices Florentinus, legato v-
sus ad Baiazeren secundum, impetrauit, vt liceret ei tutō,
abditas Græciæ bibliothecas perscrutari, & conquirere in
omnibus artibus, atque disciplinis, de Ecclesiæ doctrina, &
historiis scripta volumina, inq; Italiam transferre, de qui-
bus collecta præcipuè, atq; instructa est Bibliotheca Medi-
ceorū Florentiæ. His initiis, renatæ sunt literæ Græcæ, in I-
talia; quæ mox cū auidissimè expeterētur, & certatim, a-
certimo studio, colerētur, prosperrimo successu latè spar-
sæ, & magnam lucem artibus omnibus, & ad repurgatio-
nem doctrinæ Ecclesiasticæ, sordibus monastici cœni ob-
rutæ, in momenti plurimū attulerūt; de quo beneficio, gra-
tiæ debentur sempiternæ, æterno, misericordi, & propitio
Deo, Patri Domini nostri Iesu Christi, & Iesu Christo Fi-
lio, qui est lumen de lumine, veram lucem rebus tribuēs,
& Spiritui sancto dispensatori donorum, inter quæ est &

donum linguarum, atque interpretationum.

BAIAZETES SECVNDVS.

MAhometi scribuntur fuisse filij tres, quorū maximus A
natu Mustapha, qui cōtra Vsumcassanē, sub paternis
signis, egregium militiæ specimē ediderat, pulso Io-
sepho Persico duce, regis Caramannæ fautore: hic ergo
Iconij decessit, ante patrem, confectus libidinibus, & vo-
lupratibus. Reliqui ergo erant duo, Baiazetes, & Gemes: & B
qui Zizimus nominatur, & ex Baiazete nepotes sex, Sciaē-
sciacus, Mahometes, Alemsciacus, Achomates, Corchutus,
& Selymus. Ex Geme vnus, cuius nomen non reperio.
Aberāt Byzantio filij, cū Mahometes interit, in iis pro-
uinciis, quibus, concessione patris, præerant. Baiazetes in C
Cappadocia, cuius regia sedes est Amasia: Gemes in Lycao-
nia, cuius caput est Iconium. Cū autem dissentirent in-
ter se purpurati, & prætoriani, de successore; & dissensio
exarsisset in conflictum, ac cades mutuas; prætoriani mili-
tes Baiazeten absentem proclamauerunt Imperatorem, rem D
procurantibus, ac conficientibus, Cherseogle, Græcia Bel-
lerbeio, & Aga præfecto prætorianorum, qui Baiazetis
generi erant.

Nonnulli equestris militiæ principes, qui in vrbe erant, E
vt tumultus præsentis sedarentur, Corchutum adolescē-
tem Baiazetis filium Imperatorem salutarunt, attollenti-
bus eum Isaaco, & Mesithe purpuratis, arcibusq; traditis,
atque thesauris, auito in solio constituerunt; vt ipsi, tutela
nomine, cuncta Imperij negocia, ex arbitrio administra-
rent. His se adiunxit Achomates Bassa, qui nuper Hydrū- F
tum expugnarat. Nec Baiazetes pater, è Cappadocia, festi-
natissimis itineribus reuersus; quanquam, se iniuste frau-
datum Imperij iure, quereretur, quicquam precibus, vel
lachrymis impetrasset, nisi & adolescens filius sponte ces-
sisset, & ipse, purpuratorū malignitate, alienatas à se, rur- G
sus, atque concitatas prætorianorum voluntates, multa
largitione, placasset.

Etsi autem Gemes, ex Lycaonia propiore prouincia, non H
minore celeritate, aduolarat in Bythyniam, tamē, Baiaze-
te eum anteuertente, Byzantio exclusus est. Quare de spe
Imperij deiectus, incitantibus eum amicis, fratri, de Impe-
rio, bellū mouit; in quo, ab Ægypti Sultano Caithbeio, &
Caramanno adiutus, sed tribus præliis superatus, ductu A-
cho-

chomatis Bassæ, desperatione confugit ad Magnū Rhodī magistrum, relicta apud Carras matre, & geminis tenellæ ætatis liberis, masculo, & femellâ; quos Baiazetes necauit.

A Gemem multis deposcentibus, Romano Pontifice Inno-
centio quarto, Ludouico vndecimo Galliarum rege, &
præcipuè Matthia Vngariæ rege, in certam spem victoriæ,
contra Baiazeten, milites Rhodij Romano Pontifici cu-
stodiendū miserunt, vbi in Vaticano asseruatus, & Carolo,
B octauo Franco, per urbem, ad obsidionem Neapolitanam,
cum exercitu, proficiscenti, ab Alexandro Sexto, cum Va-
létino Borgia filio, obses datus, Terracine, in itinere, inte-
riit, veneno, per Alexandrum Pontificem, necatus; ne quā
Carolus, apud Baiazeten, gratiam iniret, fratre dedito. Sed
Baiazetes mox, etiā Achomati Bassæ, ex Albania oriūdo,
C per quem Imperium, aduersus fratrem defensum, conser-
uarat, gratiam laqueo reddidit, cū, quòd, fiducia magna-
rum opum, insolenter ferocientem, cognouisset, mutata
voluntate, summam rerum rursus inflectere ad Gemem
fratrem, tūm vt thesauris eius potiretur; quod factum est,
D magno cum emolumento, Christiani nominis; cui Acho-
mathes erat infensissimus.

Intestino bello, hoc modo, Baiazetes liberatus; etsi natu-
ra ab armorū strepitu abhorruit, trāquillitatis amans, stu-
diorum causa, quibus apprimè fertur fuisse deditus, quam
E belli amantior; tamen vt tueretur maiestatem acquisitæ
potentiæ, & more maiorū, proxima in Christianos arma
dixit, & tertio anno sui principatus, VValachiam sube-
git, arcibus duabus Lithostomo, ad Istri ostium sito, &
Moncastro, ad Borysthenem flumen, expugnatis.

F Exinde bellum in Asiā, infelici auspicio, trāstulit, pœnas
sumturus de Caithbeio Sultano Ægypti, qui Gemem fra-
trem, hospicio exceptum, sumptu, com meatūque, & mili-
te adiuuerat. Pyrametum enim Caramannum, Ciliciæ Ty-
G rannum, nuper præfides Turcici penitus sustulerant, om-
ni ea regione, quam ille reliquerat, in prouinciæ formam
redacta. Huic bello præfecit purpuratos duos, Calibeum,
& Cherseoglen generum.

Caithbeius natione Circassus, conditione seruus, à prima
pueritia institutus his moribus, atq; artibus, quib. Mama-
H luci equites certatim incumbebāt; &, beneficio Mahome-
tanæ legis, liber factus, suffragiis, & cōmendatione rerum
prosperè gestarum, ad Sultani dignitatem conscenderat.
Legebātur enim Mamaluci è venalitia seruorum ordinæ

maximè verò Circassiorum, qui Pontum Euxinum, ea parte, incolunt, qua à Colchis, & Iberis ad Bosphorum, contra Tauricā Chersonesum, extenditur, & Christianæ religionis professione, ritibusque, cum Moschis, & Roxolanis, ac vicinis Græcis, cōsentiūt. Ex his creabantur Sultani, procerum suffragiis, quod cœptū est fieri, deleta Saladini posteritate, vt supra ostendimus. Oportuit autem Mamalucos omnes Christianis parentibus editos, & baptizatos, ac religione Christiana imbutos esse; & hanc, si in ordinem Mamaluchorum cooptari vellent, execrari prius, atque abicere.

Caithbeius ergo, hoc tempore, summæ rerum præerat, in Ægypto, cūctis suffragiis declaratus Sultanus, propter opinionem virtutis, quod Arabum latrocinia, validis armis, vindicanda, & Persæ, qui irruptiones crebras faciebant in Comagenam, & Syriam, transitu Euphratis, deterrendi, & Ottomannorum arma, qui, ex Cilicia, ad Issicum finem, veteres transgredi fines, & aliena tentare auderent, reprimenda esse, viderentur.

Tria hic magna bella, ingēti animo, suscepit, & pari fortuna, cōfecit. Arabes enim, suo mote, fuga in vastas, & horridas solitudines sese abripientes; iustis tamē cladibus, ad eum modum acciderit, vt omnes eorum reguli, hisque permixti Mauri, & Ægyptij, qui regiones inter Nilū, & dextrum latus maris rubri incolunt, accipere Imperium Sultani Memphitici, & tributa pendere, cogerentur.

Persas, duobus tumultuariis præliis, fusos ultra Euphratē, in Mesopotamiā reiecit. Turcos in Cilicia, semel ad Adenam, iterum ad Tarsum, consilio duorum Italarum Mamalucorum, fortiter profligauit, captis, ac Memphin perductis ducibus Mesithe Palæologo, & Cherseogle, qui Chersechij reguli in Illyrico, ad Nigrum montem, filius, transierat ad Turcos, propter iniuriam à patre acceptam. Nam adamatam ei sponsam, è stirpe despota Seruiæ, & iam in thalamum ducēdam, impotenti animo, eripuerat. Hac iniuria commotus, contulerat se ad Baiazeten, & abiurata fide Christiana, pròq; Stephani, Acomatis, & Cherseoglis nomine suscepto, nuptias filia Baiazetis obtinuerat.

Tharsensi clade, vix vllam maiorem, Turci, pertulisse, putantur. Nam cū centum millia in aciem educta sint, vix tertiam partem, à prælio, superfuisset, memorant.

Abstinit ab Asia deinceps Baiazetes, ad motus Persæcos vsque

vsque; & ad Europa bella reuersus, Dyrrachio, prope Velonam, expugnato, Illyriorum, Pannoniorum, & Croatorum coniunctas copias, atque in apertis campis Liburniæ, quæ Croatia est, cõgredi ausas, magno prælio, per Cadum

A Bassam, non procul à Sauo, cecidit, circiter annum nonagesimum tertium, supra millesimum, quadringentesimum. Vnde Venetis bellum intulit, quod Iohannem Castriotum Scanderbeij filium, & Iohannē Ceruouichinū suscepissent defendendos, quorum ille, prælio, in Croatia prosperè, commisso, cum præsidario Baiazetis milite, arma Turcica, finibus suis expulerat, his repetitis, quæ eripuerat Mahometes, Baiazeten iis, quibus voluerat, cõditionibus, pacem facere, coëgerat. Et quod Baiazeti hospitium, suæ classi, in littore Cyprio, petenti, tempore expeditionis Syriacæ, id denegassent. Causas bello has prætexuit. Sed incitatum fuisse, contra Venetos, à Ludouico Sfortia, parricidalibus consiliis, certum est. Initium huius belli, collocatur in annū, nonagesimū octauum, supra millesimū, quadringentesimum. Principio belli, Schêdero Bassa duce, factæ excursions funestæ, & improuisæ, vltra Tiliauentū, & Lisontium flumina, in Euganeos, & agrum Taruisinū, vsque, ad Venetos, pene ad desperationē, adegerunt. Mox etiam Deuches, classis præfectus ad Iadran vsque Dalmatiæ urbem, accessit, cūque, abducta inde magna captiuorum multitudine, Venetæ classi, imparibus viribus, & conditione iniquiore, occurrisset, ad Protum, inter Spordas insulas, circa Peloponnesum, Grimannus Venetus tamen, cum semel in fugam actus, exiisset, tunc cum, seu timiditate, seu imperitia, aliquoties labi passus, summas occasiones, pene exploratæ victoriæ, amisit. Euitato periculo,

F ille ad sinum Corinthiacum profectus, Naupactum oppidum, nunc Lepātum, in Ætolio sinu, cepit, cū paulò antè, & Dyrrachium, in Epiro, eis ademisset.

G Biennio pòst, qui fuit annus Christi, quingentesimus, supra millesimum, Baiazetes cum centum quinquaginta armatorū millibus, ab Isthmo, Peloponnesum ingressus, trinis castris, circa Methonem, positus, post varia certamina, vtrinque depugnata, tandem intra urbem irrupit, cum fortè infelici, & miserabili casu Methonæi, conspectis quinque triremibus Venetis, quæ arma, milites, & comineatum obsessis, adferebant, ut appulso exciperet, ad mare, desertis stationibus, descendissent. Captiui ad vnum omnes, supra mille numero, longis nexi restibus, productique ad præto-

rium, & in conspectu Tyrāni, barbarica immanitate, contra vſitatum, omnibus gentibus, ius supplicum, trucidati sunt, iis exceptis, è patricia gente, quos Cherseogles gener Baiazetis, exorato socero, supplicio eripuit, inter quos fuit Andreas Gritti. Coronei, exemplo Methoneorum, territi, itémq; Pilus, olim Nestoris sedes, hodie Nauarrinum huic Iunco portui impositum, sese, in potestatem hostis, dederunt. Crisseum vltra Acritem, hodie caput Galli appellatum, Cherseogles tormentis expugnauit, Nauplium, in Argolico sinu, Halibassa frustra ex itinere tentauit.

His rebus gestis, etsi Baiazetes Byzantiū victor rediit, tamen, cum Hispaniæ, Galliæque reges Venetis opē ferrent. Benedictus Pisaurius præfectus classis Venetæ. Cōsalui magni Hispani cōsilio, & virtute, Cephaleniā inter Zacynthum, & Ambracium sinum, in Ionio mari situm, gemino portu, & agri vbertate, Venetis opportunam, recepit. Leucadem, Nericūmque vi expugnauit, cæso, in statione, vniuerso præsidio Turcico. Sed classis Gallica, ad Lesbum insulam tentata, Mitylenarum oppugnatione, non pari fortuna, ita accessit, vt disiecta tempestate, post pericula multa, & naufragia, vix tandem ad Tarentum, euaserit.

Hoc casu, & nouorum apparatusum fama, assiduāque suorum, de interruptis commerciis, querela, Venetis consternatis, Andrea Gritto, qui apud Baiazetē captiuus erat, intercedente, pax impetrata est, ea conditione, vt recepta Cephalenia, Venetæ ditionis esset, vt ante Turcicum Imperium fuerat. Leucas, Nericusque, Turcis redderentur. Eò facilius autem pax impetrata est, quod in Perside Hismaël Sophus, paterna origine è stirpe Malaonchore, materna è progenie Vsumcassanis, regem sese, Iacuppo, Vsumcassanis filio, perfidia libidinosa coniugis, obtruncato, effecerat, occasione, innouata, in Mahometana secta, religionis, quæ tanto cum applausu, & studio credulæ multitudinis suscepta est, vt clientes eius, sectatorésque concursu gentiū, ardoréque propagandæ religionis, incredibili in Cappadociam, ipsamque Lycaoniam, felicibus armis, penetrarint, nepotésque duos Baiazetis Orchanen, ac Mahometen, & binos Bassas, Caragium Bellerbeium Asiæ, & Halim, geminósque exercitus, duob. ducib. oppressis, occisione deleuerint, pene citius, quàm magnitudo periculi Baiazeti innotuerit.

Hismaël Sophus genitus fertur, Haidare, cui Harduelli cognomē fuit, regulo Persico, & Martha filia Vsumcassanis regis

regis, qui primus ex Affimbeis Turcis, Malaonchre rege Persico obtruncato, regnum illarum regionum acquisiuit. Pater Harduelles, Mahometanæ sectæ legibus reuocatis, ad præscripta, & placita Halis interpretis, ac socij Mahometis, à quibus, qui Gomarem sectantur, dissentiant, simulatæque peculiarivitæ, supra comuniū hominum conditionem, sanctimonia, tantā sui concitauit admirationē, in animis hominū, vt quotidie ingens auditorū numerus agminatim, ad eū visendi, audiendique studio conflueret, & dogmata, quæ proponebat, audivissimè arriperet, obseruaretque rigidissimè, veteribus ritibus repudiatis. Quæ res, eū Vsumcassani, in nondū satis confirmato imperio, non posset, nō suspecta esse, præsertim eū qui, sub specie religionis, & sacrorum coirent, excitatis factionibus, nō obscure molirentur novos motus, & appareret, vi Harduellē opprimi nō posse, vir astutus, & subdolus, ad aliud decurrit consiliū, vt sibi in generum eū adscisceret.

Ex hoc coniugio, Hismaël natus est: sed Iacuppus Vsumcassanis filius, patre mortuo, affinitatis vinculo parum fidens, sicariis submissis, Harduellen interfecit, sectatoribūque, aut cæsis, aut pulsis, se, vt falsò existimauit, & metu, & periculo liberauit. In eo tumultu, Hismaël adhuc puer, euitata, fato quodam, auunculi læuitia, confugit in Hircaniam, ad Pyrchalim amicū paternum, qui supra Caspium mare, paucis oppidis imperabat.

Vnus ex discipulis Harduellis, ceteris præstātor, nomine Techeles, qui postea à peculiari, distinctoque ab Homaris affectis capitis regimento, Cuselbas, id est, rubrum caput, cognominatus est, similiter declinato periculo, superatōque Euphrate, in minorem Armeniam euasit.

Hi duo, & Vsumcassanis posteritatē euerterunt, & Turcos, magnis cladibus, affectos, ne in Europa progredi, & inchoatum victoriarum cursum, persequi possent, remorati sunt. Hismaël enim in vestigia patris, non minore, quā ille cum admiratione, ingressus, atque ex applausu hominum, magnam spem ingentis Imperij adeptus, auunculo Iacuppo, veneficæ vxoris dolo, è viuis sublato, ad paternos agros, & modicum illud Imperium, quod matris dotale erat, repetendum, animum adiecit, armatisque sectatoribus suis, & à Pyrchale regulo, auxiliis assumtis, breuifama magis, ac beneuolentia hominū, apud quos memoria patris non erat extincta, quā viribus, paternam ditionē recepit, ad auctis, ex concursu hominum, copiis, Summa

chiam urbem, in finibus Medię, adortus, vi captā, diripuit.

Ex hoc successu, incensus cupiditate, & spe regni Persici, mox cum exercitu perrexerit ad Taurisium, olim Teruam, Persarum in maiore Armenia, numeroque hominum, & opibus totius Orientis celeberrimam, tunc verò flagrantem odio, Aluantis Iacuppi filij, qui paulò antè Moratchamum fratrem, prelio victū, Armenia, Persiāque pepulerat, & primores ciuium, qui Moratchamo adhæserant, infestis armis persequutus, urbem funeribus, & luctu publico, impleuerat. Ea vrbe, Aluante inde aufugiente, sine vi, ciuiū deditio, & vniuersis thesauris regiis potitus, deinde magna celeritate Aluanti iustas copias instruenti, ad Niphates montes, qui Armeniam, ab Assyria, disterminant, occurrit. Vbi Aluantes, acie victus, cecidit.

Ad huius victorię famam, plerisque finitimis populis, per legatos offerentibus, sese ad deditiōem, duxit exercitum ad vrbes potentiores: sed Scyra, quę antiquis Cyropolis est: Sapha, quę existimatur fuisse Susa: Sultania quę, quam arbitrantur fuisse Tigranocertam, in fidem, sine mora, & recusatione, acceptis, constitutisque, per singulas vrbes, suę sectę magistratibus, in Mesopotamiā profectus est, vt Moratchamum, alterū Iacuppi filium, arma adhuc, exercitūque tenentem, possessione Babylonię depelleret. Moratchamus, fama aduētus eius, & victoriarum percussus, nec copiis suis satis fidens, nec, vllius se vrbis mœnibus satis munitum fore, credens, collecta suppellectile, cum vxore, & liberis in Arabiam profugit.

At Hismaël bonam, magnāque Orientis partē, victribus armis, peruagatus, ab Assyria, in Mediam transiit, vrbes, castellāque aliquot, in Zagro monte, quę Aluātis præfidiis tenebantur, expugnauit, regressusque in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vltiorem Caspij maris orā, accolunt, bellum intulit, quod eę gentes, tributarię Persarum, iam in annum quartum tributa non persoluissent, nec solitas legationes, in tāta præsertim victoria, misissent. Hęc gesta sunt, circiter annum Christi, nonagesimum nonum, supra millesimum, quadringentesimum.

Interea Téchelles concionando, vaticināque respondēdo, pellectis Cappadocibus, in sectā, bellicę societatem, exercituque Persarum, auxiliis, firmato, è Tasica vrbe, quę ad Antitauri radices sita est, protinus è finibus Cappadocię in Lycaoniam irruit. Regionē agri vbertate, hominum frequentia celebrem, & agrum populatus cum esset, exercitū

Iconio admouit. Inde eum depulsuri Orchanes, & Mahometes, nepotes Baiazetis, ex Alemfciaco, & Sciaensciaco filiis qui illis regionibus imperabant, ab hoste fusi, fugatique sunt.

- A** Techelles, non tentata oppugnatione, atque itinere, per mediam Asię minoris latitudinem, directo accessit ad Ancyram, quam hodie Angorium, vocant, præteruectus trepidantem metu, ac congressum tergiuersantem Corcutum Baiazetis filium. Inde per Galatiam effusus, in Bithyniam, non longe à Sangario flumine, obuiam habuit Caragium Bassam, Asiatici equitatus magistrum, quem Bellerbeium nominant, hunc magno prælio superatum, atque in fugam coniectum, festinatoque aduolatu, obrutum, ac circumfessum, conclusit intra Cutheiam urbem, ad Orminium montem, in veteri Caucorum sede, quę vrbs, totius Asię minoris vmbilicus, ac magistri equitum Anatolię sedes est, vt in Europa, Sophia vrbs Misıa magistri equitum Europæorum.

- Vrbe expugnata, prætorioque, Caragium, cum vxore, viduum cepit, atque ad Prusiam Bithyniæ caput, animum adiecit. Sed ab eo conatu auertit eum Baiazetes, nouis copiis obiectis, per Halibassam, natione Macedonę, cõditione Eunuchũ, cui se Techelles, Sangario flumine superato, transuersis itineribus, rectà inter Cutheiam, & Ancyram, quintis castris Galatiæ planiciem emēsus, obuium ex insperato tulit: & vt vel remoraretur, vel à persequendo eũ deterreret, Caragium Bellerbeium, quem vinctum secum trahebat, media via sequentibus, spectandum palo infixit.

- Hoc spectaculo incensus Halibassa, cū magnis itineribus antecedentem, toto exercitu consequi non posset, cū octo millibus equitũ, citatissimo cursu, assequutus, ad Oligam montē, non procul ab Ancyra, perturbatis primis ordinibus, Techellis prælij initiũ fecit, in quo, ipso, ad extremum cæso, copiæ pene iā victrices, mutata fortuna belli, cum interitu ducis, dissipatæ sunt. Techelles, ductis, trans Halim, copiis, ad Tasciam urbem, in rubra demum saxa, sese recepit, non procul à Calenxo monte, è quo Marfias amnis, poetarum carminibus insignis profluens, mediam urbem Maras, Aladoli regis, quę Selymus sustulit, regiam, & à corrupta fluminis voce sic denominatam interfuit.

In locum Halibassæ, summissus Iunus Bassa Epirota, acceptis, ab Achomate Baiazetis filio, copiis, Techellem tandem, tota minore Asia, expulit. Ita admirabili iustitię, præ-

uidentiaque diuinæ exemplo, ac testimonio, gentes blasphemæ in Filium Dei, horribili rabie impieratis, ac blasphemiarum suarum, pœnas à sese inuicem, mutuis cædibus, ac deuastationibus, sumserunt.

Huius belli periculis Baiazetes consternatus, cum se alioquin, & ob pedum dolorem, & senectam, ad tantæ militiæ munia obeunda, inualidum esse sentiret, & prodigia horribilium terræmotuum, repentinæque, & atrocis pestilentie, maiores calamitates portenderent, de successore deligendo, cum purpuratis, deliberare cœpit, quæ res, materiam, & occasionem bellis intestinis, præbuit. Supererant Baiazeti filij tres, Sciansciaco, Mahomete, & Alemsciaco, iam ante morbo absumptis, scilicet Achomates, Corchutus, & Selymus. Nepotes plures, Mahometes ex Sciansciaco, Orchanes ex Alemsciaco, Zilebus ex Mahomete, & præter hos, alij adhuc duo tenelli. Ex Achomate, Amurates, & Aladinus. Pater Baiazetes, propensiore animo, ferebatur ad Achomaten, qui in Amasiæ, & Cappadociæ præfecturis voluptatibus potius, quàm bellis, operam dabat, & à patre vocatus, venerat Chalcedonem usque, contra Byzantium, in altero littore Hellesponti Asiatico sita, hodie Scutarium vocatam. Ab hoc, & altero Corcutho, qui in Magnesia littore, Rhodio vicinus, studiis vacabat, aliens animos habebant prætoriani, & purpurati omnes, præter Cherseoglen.

Purpuratorum præcipui erant Mustaphas, in oppido Seres, apud Amphipolin, sacerdote Græco genitus, Bostanges hortorum præfectus, ex Ducagina familia apud Aetolos, & Ajax Bassa prætorij præfectus, hi Selymo magis fauebant, qui, & eorum perfidiosa incitatione, patrè bello adortus auxilio Tartari Præcopitæ, cuius filiam iam antea, inuito, Baiazete, vxorem duxerat, sed prætorianis fortiter præliantibus, ad Chiurlum oppidum medio, inter Byzantium, ac Adrianopolin, itinere, acie victus, rursus tamē, purpuratorum intercessione, reconciliatus, & demum, vel inuito patre, Imperator proclamatus, cum in verba eius milites iurassent, parricidiorum initium fecit in patre. Nā regno eiectum, mox etiam per Hammonem, Iudæum medicum, veneno è viuis sustulit, cum ætatis annum sexagesimum sextum compleuisset, præfuisset rebus Turcicis, annos triginta duos. Mortuus est in itinere, dū ex vrbe secedit, petiturus Dimotocum, Thraciæ vicum, hortorū amœnitate, & cœli temperie, exilio, ac præsentī fortunæ opportunum.

Fuit

Fuit Baiazetes, & corpore, & animo languidior, ne uti-
quam par maioribus, aut fortunatae audaciae successibus,
aut laborum bellicorum tolerantia, siue à natura id ha-
buit, siue à studiis philosophicis. Nam sophisticis Auer-
rois, in philosophia, argutiis, admodum deditum fuisse,
perhibent. Nec vicit toties, sua aliqua peculiari felicitate,
sed ut in omni magno Imperio, mole potentia, obuia, ad-
uersaque omnia proterentis, profligantis, atque obruentis,
roboreque, numero, vigore, & impetu militis exercitati,
nec vnquam quiescentis, ut ociari, & quiescere, tanti ex-
ercitus non possunt.

SELYMVS, BAIAZETIS FILIVS.

Selymus immanitate, sauitia, & praeferoctis, effrenisque
audaciae impetu, Mahometen auum superasse videtur.
Insitam ingenio ditam rabiem, & cede paterna exaspe-
ratam (nam, ex humana carne gustata, homines lupinam
naturam induere, inquit Plato; & res ostendit, multo que
magis, si hauriatur cognatus sanguis; è quo, in corde na-
scuntur Erinnyes vltices parricidiorum) rabiem ergo in-
genij, consuetudine Ottomannica, mox etiam in fratres,
horumque filios, exprompsit, necatis quinque egregie in-
dolis adolescentibus, fratrum, qui iam decesserant, filiis;
fratribus ipsis Achomate, & Corchuto strangulatis, quorum
illum acie victum, in potestatem suam redegit, ad Elatam
flumen, ex Orminio monte, recta decurrentem in Pon-
tum: hunc, nihil metuentem, sed studiis in Magnesia sese
oblectantem; & cum, per indices, de insidiis edoctus esset,
ad littus fugientem, ut in Rhodum traiceret, sex impro-
uiso subornatis satellitibus, comprehendi curauerat. Mu-
stapham Bassam, cuius subnixu ad Imperium conscende-
rat, quod videretur ad Achomatem inclinare, metu imma-
nitatis Selymi, hunc ergo strangulatum prius, deinceps
canibus dilaniandum obiecit.

Restabant Achomatis filij, Amurathes, & Aladinus; hi de
fortuna patris, & praelij euentu edocti, consilium de fuga
inierunt tale, ut Amurathes, cum equitibus Persicis, trans-
misso Euphrate, confugeret ad Hismaelem Sophum: Ala-
dinus, superato in Cilicia Amano monte, conferret se ad
Camsonem Gaurium, Aegypti Sultanum. Inde nouorum
bellorum causa Selymo conflata, liberauit orbem Christi-
num, summo, quod à Selymo impendebat, discrimine.

Nam meditantem in Christianos expeditionem, totis viribus, sed dubium adhuc, atque incertum animo, Rhodum ne, Pannoniam -ve, aut ipsam protinus Italiam, discordiis intestinis labantem, affectamque multis bellorum incommodis, & aegrè sese sustententem, terra, marique aggrediretur, hæc causa ab Europa auertit. A

Amurathes instructus Persicis auxiliis, in Cappadociam irrupit, Hismaëlo paulatim insequente, fuissetque tota positurus, deficientibus passim populis; nisi eum Chédemus Bassa, quem Asia præsidio Selymus reliquerat, ad Sebastiam Cappadociae, quæ hodie Siuas est, magnis copiis obiectis, repressisset, ac detinuisset. Id cum Selymus comperisset, transit in Asiam, & maxima celeritate usus, tricesimis castris, peruenit ad Arsengam, quam aliqui Comanā Ponticæ fuisse coniiciunt. Inde regressum Cappadocia Hismaële, eum insequi statuisset, inuitatis frustra, ad belli societatem, spe magnorum præmiorum, regulis Aladulorum, & Armeniorum; quos à tergo metuebat, & itineribus exploratis, intra Armeniam minorem, & Aladuli fines, iuxtaque decurrentem Euphraten, continuis itineribus, progressus ad Periardem montem usque, duorum fluminum Euphratis, & Araxis fontibus inclytum; tandemque ad irriguos aquas Araxis Calderanos cæpos, maioris Armeniæ, Periardis subiectos, penetrauit. Vbi in coniunctas Amurathis Turci, & Vstaogli ducis Persici copias incidit; ad quas, cognitio aduentu Selymi, cum Hismaël accessisset, prælium exortum inter Turcos, & Persas, cruentum admodum, incertaque victoria diremtum est, Hismaëli (propter vulnus, sclopeti ictu, in sublimem humerum inflictum) secessu ex acie, quem reliquus exercitus Persicus, qui fuerat initio non maior, quam triginta millia equitum, sequutus, victoriam, hac cessione, Selymo reliquit; sed ea cruenta admodum fuit. Nam de centum, & quinquaginta armatorum millibus, quos in aciem eduxerat Selymus, supra triginta millia hominum, interque hos, Cassembassam, Europæi equitatus præfectum, cum flore, & robore exercitus, amisit. Pugnatum est, septimo Calend. Septembris, eius anni, qui fuit, à nato Christo Salvatore, millesimus, quingentesimus, quartus decimus, in campis Calderanis, ad Choim, quam Artaxata urbem fuisse autumant, à Domitio Corbulone, sub Imperio Neronis, deletam. B

Selymus post victoriam, Taurisiam, regiam Persarum, quæ, Ptolemæo, Terua est, profectus, cum eam, deditione D
cuius

ciuium, occupasset, ac diripisset; decimo die ab vrbe, moxque ex tota maiore Armenia, exercitum in Cappadociam reduxit; territus fama reuertentis Hismaëli Sophi, cum validis equitum turmis, collectis ex Iberis, Albanisque, qui Gregoriani, & Mengrellij hodie vocantur; atque, in Cappadocia, copias ad Trapezuntem, & Amasiam, in hyberna distribuit.

- B** Anno, qui proximè insequutus est, nimirum quinto decimo, supra millesimum, quingentesimum, Selymus, quod Hismaëlum Sophum, domesticis seditionibus implicitum, aduersus Hyrcanos, Bactrianosq;, & vltiores Caspij maris accolas, profectum esse, didicerat; etsi vites Persicas vehementer cupiebat deprimere, tamen nihil prius, in Armenia maiore, tentandum sibi existimauit, quàm Aladolum regem, à quo multiplicibus erat iniuriis laceffitus, priore in Hismaëlum expeditione, tota ditione pelleret. Is montanis gentibus imperabat, quæ in Tauro, & Anti-tauro sedes habent, montibus à Scordiscis iugis, & Cappadociæ finibus, perpetuo, velut catenæ cuiusdam, nexu, co-
- D** hæsuque ad Amanum vsque, & vltimos Ciliciæ colles, extensis. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armeniis, veteribusque minoris Asiæ colonis, qui, propter assiduas bellorum iniurias, & Scytharum irruptiones, vrbibus relictis, in ea loca, vt pote natura munitiora, aduersus subitas ineurSIONES, refugerant.

- Fines regni Aladoli terminabant, cum Sultano Ægyptio, Alepum: cum Hismaëlo Sopho, Armenia minor: cum Turcis, Orpha, olim Edessa, mirabili fonte oris lepram sanante, & tumulo Balduini, fratris Godefridi Bilionei, celebris:
- F** Aladolum ergo cum Selymus tollere decreuisset, prius Ciamassum, in vltiore Euphratis ripa positum, supra eum locum, quo Melas amnis, Græcorum carminibus celebris, in Euphraten euoluitur; oppidum accessuris ad Armeniam opportunum, expugnauit. De hinc, reclusis angustiis faucium, præsidisq; deiectis, per Sinam bassam; intra ipsos montes, cum Aladolo confligit, eo euentu, vt Aladolitæ scopetarum procella conterriti, profligatique, notis tramitibus, in proximas siluas diffugerint. Aladolus, transfugio Saxouanoglis consanguinei sui exarmatus, indicióque indigenarum, è nemoroso antro, in quod sese, desperatione, abdiderat, extractus, atq; ad Selymum viuis sit perductus, cui Selymus caput præcidit, idque prius per Asiam, ad ostentationem victoriæ, circumgestatum, deinceps Senatui

Veneto transmitti iussit. Filius Aladoli natu maior, ex in-
sequentium manibus elapsus, Ægyptum petiuit.

Hoc bello cōfecto, Selymus, cū regnū Aladoli in tres
prefecturas diuississet, cōtulit se Iconium, in Lycaoniā, in-
de in Europam rediit, limites sui regni, ea parte, defensu- A
rus, aduersus Pannonios, quos cognouerat imminere Sa-
mandriæ, quæ, ad Istri ripas, propugnaculum erat Misæ,
Thraciæque. Sed citò repressis Vngaris, incursione dupli-
ci, in Croatia, Iunobassa, ad Cetinum vsque, per Illyricum B
excurrente, & in propinquis Seruiæ limitibus, totos in no-
uos, multoque prioribus maiores, belli apparatus incu-
buit, quorum fama, ita vicinos reges perculit, vt Maximi-
lianus Cæsar, Ladislaus Pannonum, & Sigismundus Polo-
norum reges, celeberrimo conuentu habito, in defensio-
nem Christiani nominis, communibus armis suscipien- C
dam, coniurarint. Sed ab his, postquā deinceps nihil mo-
ueri intellexisset, rediit in Lycaoniam, ad veteres exer-
citus, & reliquias belli Perfici, cui sese ita deuouerat, vt
cessaturus prius non esset, nisi Hismaëlo euerso.

Præmisit tamen legatos, ad Sultanum Ægyptium, qui ro- D
garent, vt hoc bello quiesceret. Nam hunc, magnis copiis,
tota Ægypto, & Iudæa eductis, in Syriam, ad Orontē am-
nem vsq;, accessisse, & palam profiteri, se rebus Persicis
non defuturum, didicerat: & impellebatur Sultanus assi- E
duis lachrymis, precibusque exulum, ac supplicum regū,
Aladini, filij Achomatis, & natu maximi filij Aladoli, qui
reduci se, in auita, & paterna regna, petebant.

Præerat in Ægypto summæ rerum Campson Gaurius, e-
uectus ad hoc fastigiū, cōsensu Mamalucorū, post varios
tumultus, ac cedes, quas Caithbei, & Dultibę vxoris Arabi F
cæ intempestiua consilia, de transferēdo in filium regno,
contra leges, excitarant. Sultanos enim, post extinctā Sa-
ladini posteritatem, Mamalucorum instituto, vt supra di-
xi, non obseruata successione liberorum, sed cōmunibus G
suffragiis equitum, creare mos erat. Hac lege vt abrogata,
nouum conderetur decretum, quod regnum filiis trade-
bat, ad nutū ambitiosæ, & imperiosæ mulieris, Caithbeius
perfecit. Sed mortuo Caithbeio, etsi Mahometes filius, fu-
nestissimè inter se, de principatu, cōtendentibus Achbar- H
dino, & Campsonia, qui summos magistratus gerebant,
Imperium, ea occasione, vsurpauit, tamen biennio post,
Mamalucis grauitè ferentibus iniuriam interruptæ, ere-
ptæque prærogatiuæ, inter epulas, à Circasso obtruncatus
est,

est, Circassum Grapalutus Damasci, Syriaeque praeses, hunc Tomumbeius, Tomumbeium amici Grapalati vicissim contrucidarunt. Nec cruentae controuersiae videbatur exitus alius futurus, nisi interitus ordinis, cadentibus in conflictibus pene cotidianis, exercitatis in re bellica viris. Quare caedum pertaesi Mamaluci summam rerum detulerunt ad Campsonem Gaurium, moti fama, & opinione innoxiae probitatis, atque a superbia omni, & crudelitae alienae.

B Hic Campson, cum memoria partae de Turcis, ad Tarsum, victoriae, & repressi Vsumcaellanis, ferocior, atque audacior, belli inter Hismaelum, & Selymum se disceptatorem, arbitrumque deligi cuperet, & ad petita, postulatamque Selymi minaciùs responderet, non se positurum arma, nisi a prouinciis Hismaeli abstineat, & filio Aladoli regnum restituat; Selymus, insolentiam hanc retundendam esse, ratus, omisso Persa, vim belli omnem, praeter spem, & opinionem Campsonis, magna celeritate, superatis Tauri iugis, transtulit in Comagenam, castris positus ad Singamam, non procul ab Alepo, ubi Campson, ignarus perfidiae Caierbeii, praefecti Alepi, & Comagenae prouinciae, a quo ad conflictum incitabatur, promotis a Damasco castris, Solymo occurrit, & ex templo acie congressus, eo euentu pugnavit, ut Caierbeio, insigni perfidia, Campsonem non modò deserente, sed infestis persequente armis, Mamaluci fusi sint, & Campson ipse armis, multoque abdomine, & ingentis ramicis pondere, grauis, cadente equo, in puluerem excussus, conculcatùsque, interierit.

F Pugnatum est septimo Calend. Septēbris, biennio post conflictum cum Hismaelo, in Calderanis campis, id est, anno sexto decimo, supra millesimum, quingentesimum, In partibus Selymi, tria millia equitum caesa feruntur, Mamaluci periere non amplius mille, interque hos, praefecti duo, Damascenus, & Tripolitanus, sed plures ex seruis eorum, maiorque aliquantò caedes in fuga, quam in praelio, facta est, impetu turbulentissimo, proceribus, post patefactam Caierbeii prodicionem, in fugam, Hieropolin versus, effusis. Hos insequutus, die sequente, Selymus, cum citato itinere, Damascum peruenisse, cognouisset. Hierapolin in fidem recepit, ac Iunū Bassam, cum equitatu expedito, Damascum praemissi. Vnde, cum hostes decessisse, intellexisset, copias omnes eodem adduxit. Damasceni, apertis portis, hostem receperunt. Idem fecerunt Tripolis, Berytus, Sy-

don, Ptolemais, Damascenorum exemplo.

Tam insperato successu, Syria potitus, ne quid belli superesset, persequi reliquias Mamalucorum, constituit; qui Memphim, ex fuga, delati: iam Tomumbeium Circassum in Cāpsonis locum delegerant. Cum autem, propter latrū A
culos Arabes, impeditus, ad Ægyptum, aditus fore, putaretur, Selymus, Sinambasse negotium dedit; vt, his pulsis, iter ad Gazam urbem aperiret. Quo feliciter perfecto, ab aduersa parte, celeriter accurrit Gazelles, magni Caitbeij alumnus, missus in subsidium Gazensibus, à Tomumbeio, B
vir acer, ac pugnax. Exarsit nouum prælium, in quo Gazelles victus, omnibus signis militatibus amissis, vix per solitudines euasit. Cecidere, in hoc prælio, præfectus Alexandrinus, & Orcomas Memphiticus prætor, ac, præter hos, magnus Arabum numerus, & equites mille. Sinambassa C
supra duo millia lectorū equitum, & claros aliquot, virtute bellica, præfectos desiderauit.

Sed Arabes, conflatis nouis copiis, Turcis ad Gazam hærentibus, cæterisque, qui his subsidio veniebant, magnas intulerunt clades, donec Selymus, vniuersis copiis, in Iudæam adductis, sese, cum exercitu, Sinambassæ coniunxit. Inde, post acceptam in deditionem Gazam, cum octauis castris ad urbē Memphin accessisset, & ad sextum ab vrbe lapidem, prope pagum Matharæam, balsami fecunditate memorabilē, egressum ex vrbe Tomumbeium, cū exercitu, excepisset, edoctus prius de consiliis Tomumbei à trās-fugis, ita cum eo dimicauit, vt Tomumbeius, amissis illustribus, præfectis, & flore equitum, vi tormentorum, perturbato, intra urbem se receperit, tanquam ibi, per obseptas, magnis trabibus, regiones vrbis publicas, de Imperio, F
de liberis, de vita decertaturus. Sed Selymus, magno ausu, urbem aggressus, cuncta perrupit, & cum tridui prælio, magnam partem Mamalucorum deleuisset, vt gens tota radicitus excinderetur, reliquos etiam, qui in templa cōfugerāt, seque sub fide dederant, interfici iussit, ipsūque G
Tomumbeium; qui vltra Nilum, reparatis copiis, extremo conatu ad Nili ripam, & pōtem, prælium instaurarāt, inde reiectū, atque in paludibus, in quas, desperatione desilierat, repertum, diūque in quæstione, de thesauris, acerbissimè tortum, ac tandem vili iumento impositum, pèrque H
urbem circumductum, gula laqueo fracta, ad Basuelā Syriæ portam, vnco ferreo supra fornicē suspendit, vt transfūtibus spectaculo, ludibrióque foret, & Ægypti se victorem

rem esse, faterentur.

A Id factum est Idibus Aprilis, anno à nato Christo, septimo decimo, supra millesimum, quingentesimum, postridie Paschæ, cum ad Rhodaniam pugnatum esset, eodem anno, vndecimo Calend. Februarij, die Diui Vicentij, memorie dicato. Ad hunc modum, Selymus, duobus Sultanis sublati, Mamalucorum in Ægypto impotenti, ac superbo regno, postremus, finem attulit; quod illi, ab extincta, in Melechala, posteritate Saladini, annos tenuerant circiter
B ducentos, quadraginta tres.

Rebus in Ægypto, & Syria constitutis, atque administratione Ægypti commendata Caierbeio, in præmium proditionis, ad Alepum : Gazelli, qui in victoriis Selymi fidem, regno Mamalucorum euerso, se contulerat, Syriæ præposito, præter omnium opinionem; abductisque ex omni Ægypto, sed præcipue ex vrbe Memphi, quæ Alcairum est, pluribus, quàm quingentis familiis, quæ opibus, & claritate generis præstabant, magnaque sceminarum, & puerorum multitudinem, ex progenie Mamalucorum, quorum, quot-
D quot superfuerant, ex præliis, eos ad vnum omnes Alexandriæ, in foribus carceris, concidi iusserat; rediit Byzantium triumphabundus, bellum deinceps, in Christianos, atrox moturus.

In eo conatu, vlcere canceroso renum correptus, toto
E corpore, ex longè latèque serpentis vlceris corrosione, fœdè putrescente, morte, scruicia tam beluina, digna; meritis immanis patricidij pœnas persoluit, anno Christi, vicesimo, supra millesimum, quingentesimum, Septembri mense, apud Chiurlum Thraciæ pagum, eo ipso in loco, quo
F Baiazeten patrem, acie circumfusum, antea opprimere, fuerat conatus.

Vixit annos quadraginta sex, regnauit octo. Regnum eius quid fuit aliud, quàm terra, & abominabilis carnificina? tanta quidem; vt, immanitate, scruiffimas feras anteisse, videri possit, belluæ, quam homini similior. Nulli enim ex
G suis pepercit. Patre sublato, tota agnati sanguinis stirpe excisa, à radice, præcipuis belli duobus. ob leuissimas suspiciones, interētis. Mustapha Calogero, Chédemo, Bostange genero, Iunobassa, filiū etiam, veste veneno intus atrocissimo delibuta, extinguere cogitasse, ferunt, ob quædam eius, de patris immanitate, dicta liberiora; sed astutia matris, repudiatum donum, próque Solymanno, cubiculario cuidam datum, ocissimè illi perniciem attulisse. Filium

Solymannum, crudelem animam exhalans, commendauit Pyrrho Bassæ Cilici, seuerè præcipiēs, vt, se mortuo, in Christianos bella verterentur, omiſſis Persis.

In hac laniena Turcica, præcipua exempla spectemus, & ingentis iræ Dei, aduersus peccata totius generis humani & misericordiæ, reprimētis pœnarum atrocitatem, ac parcentis illi multitudini, in qua est Ecclesia Dei. Ruunt in sese mutuò, cæca, diræque libidine imperandi, & vindictæ rabiosa cupiditate, ex leuissimis occasionibus nata, gentes prophanæ, ac blasphemæ, horribilibus cædibus, singulari permissu diuino, incitantibus eas Diabolis, cum, vt ipsæ sese puniant, rabie indomita, vique insuperabili, in semetipsis conflictu mutuo, consumta: tum, vt hac bellorum barbaricorum tempestate, inter ipsos desæuiente, interea halcyonia sint iis in regionibus, in quibus sonat vox doctrinæ, de filio Dei.

Erat autem maximè opus quiete, ac tranquillitate, hoc tempore, renascenti in Germania Ecclesiæ, cum emendatio doctrinæ sacrae, multipliciter corruptæ, ac viciosorum rituum, ex verbo Dei, voce Lutheri, inchoata est. Si tunc enim tenera Ecclesia, impetu externorum armorum, quassata fuisset, aut disiecta, consistere cōfirmariq; aut recipere sese, vix vnquam potuisset. Cumq; deinceps etiam, in Pannoniam, sese hostilis impetus effudit, pœnarum exempla proposita fuisse Germaniæ, non dubitemus propter odium, & contemptum illucescentis doctrinæ, quam multò maxima pars procerum ita auersata est, & abominata, vt cupiuerit extinctam, oblita, & præceptorum, & comminationum, quas, collocatis ad gubernacula denunciat concio Psalmi secundi: Ex nunc reges intelligite: Erudimini, qui iudicatis terram, Osculamini Filium, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius. Beati, qui confidunt in eo.

Respicientes ergo ad tristissima tyrannidis Turcicæ exempla, vtriusque recordemur, iræ, & misericordiæ Dei, & flectamus animos ad agnitionem, & inuocationem filij Dei, cuius contentum grauissimis, & publicis suppliciis, se vlturum cōminatur, & vindicare ostēdit cœlestis, & æternus pater. Cogitemus etiam de communi miseria generis humani, & de Diaboli futurore, qui, odio Dei, & contemptu generis humani, tantis flagitiis, ac sceleribus deformat imagines Dei, & quidē summo loco, in Imperiis, vbi excellere virtus debebat. Vt illa horrenda Diaboli spectacula

cula, vniuersa rerum natura abominetur. Quare Filium Dei oremus, vt opera Diaboli grassantis, cum in toto genere humano, tum verò præcipuè in summis ordinibus, destruat, sicut scriptum est: Filium Dei apparuisse, vt destruat opera Diaboli.

A Cætera, in Turcorum historiis, talia sunt, vt si quem delectant, illum Hircanica tigride feriosem: si non dolore afficiant, Caucaiseis rupibus duriosem esse, oporteat. Nec alia fuit causa, vt in hanc epitomen, hæc, quæ recensui, infererem; nisi, vt considerata aliquo modo, tyrannidis, & latrociniorum species, principibus orbis Christiani, & militibus, pia tandem, & iusta arma induat. Nunc redeo ad Imperatores Occidentis.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

FRIDERICVS TERTIVS.

E T si Hunniades aliquandiu excepit, & auertit impressiones violentiæ Turcicæ, velut opposita moles irruentis fluminis impetum; tamen non casu, nec viribus humanis, vim tantam, & cum adaucta fuit in Christianos, retusam, atque discussam, & cum ab Europa in Asiam sese incitauit, hinc eò depulsam fuisse; sed prouidentia, atq; potentia diuinæ nutu, ductuque, gubernatum, perfectumque id fuisse, consideremus; ac grati agnoscamus, cum, in historiis Friderici, & Maximiliani, sed Friderici præcipuè, intuemur laceram speciem Europe, miserabiliter distractæ, & ciuiliū bellorum, quæ præcipuè accenderunt Pontifices, collisione, pene oppressæ, ac perditæ.

G Italia, multo auro redempta, ab Imperatoribus, licentia, qua vti illa nesciebat, iamdudum in seditiones sese diduxerat exitiosas, ambitiosa gente æqualitatē nusquam admittente, hæ in tyrannidem exierant, paucis dominatum occupantibus; quorum potentia offensi Pōtifices, hos rursus inter se commiserant. Inde nata ciuilia bella, cum iidem sopire non possent, attracti sunt tandem Imperatores, & reges peregrini, qui, ciuib. oppressis, de Italiæ Imperio, inter se certarunt, multo sanguine. Illorum certaminū

is fuit exitus, vt Imperium Italiæ, quanquam Germanicis simul, & Hispanicis armis adsertū esset, atque defensum, aduersus Gallos, titulo tenus tamen relictum Imperatoribus Germanicis, re ipsa cesserit Hispanis.

In Germania, cū maiestatem, & robur Imperij enervasset nimium studium amplificandæ potentiæ priuatæ, in plerisque; nec inualida Imperatorum potentia magnopere formidaretur, similiter domi, nusquam non exarserant bella intestina.

Neq; extra has provincias, pene vllus fuit, in orbe Christiano, angulus immunis ab ingentibus armorum apparatibus, ac collisionibus; vt difficilè non fuerit Turcis, si occasiones oblatas tunc apprehendissent, in Europam vndique flagrantem bellis domesticis, nec satis in res suas intentam, sedem Imperij Orientalis longius promouere, nisi Deus prohibuisset. Quare has historias ita legamus, vt, pro seruata Europa, Deo gratias agamus.

Imperium, post Alberti obitum, tertio Calend. Aprilis, anno quadragesimo, supra millesimum, quadringentesimum, traditum accepimus Friderico tertio Austriaco, principi, suo quodā periculari genio, fatoque, inclyto, atque admirabili; vt pote qui, etsi præclara quadam generosi ingenij indole, prudentiæque matura, ac circūspecta, sese nunquam destitueret, abhorreret tamē à bellis, cū natura, tū ob iniquitatem fortunæ, quam aduersam experiebatur; & eam ob causam, animo esset fractiore, opportunæque, & astuta calliditate fulciret, ac quasi suppleret debilitatē potētiae, atq; alienis armis, sumtibus, & periculis potius, quàm suis, vel res magnas gereret, vel constitutus in discrimine, defenderetur, aut eriperetur. & quos cōpescere authoritate sua nequiret, sibi aduersantes, eos, incitatis aliis, inuolueret, ac distraheret bellis domesticis.

Collocatum in Imperio, statim inter exordia gubernationis, exagitarūt mota ab agnatis bella, de possessione, & administratione Austriæ. Traduxerat enim ad se, à morte Alberti, Ladislaum filium eius, hæredem duorum regnorum Pannoniæ, & Boemiæ, & ducatus Austriæ, cui ipse tutorio nomine præerat. Hunc repetebat Ulricus, Ciliæ comes, auunculus Ladislai magnus. Cū Ciliano se Albertus, Friderici frater, coniunxerat, flagitans paternæ hæreditatis diuisionem.

Sed hoc bellum citò, interponentium sese principum Germaniæ prouidentia, & industria, diremtum est; fratribus

bus reconciliatis, Ciliano, vt arma poneret, iusso.

Motibus Austriacis sedatis, tollendo, ex Ecclesia Romana, schismati, incubuit, quod extiterat de indieta, coactaque, ab Eugenio Pōtifice, Florētina Synodo, cōtra Basiliensem; & designato Basileæ in Pontificem, contra Eugeniū, Amadeo Allobrogum primo duce, qui se Felicem quintum appellauit. Sed tragædiæ ab Eugenio, per Ludouicum Galliæ Delphinum, Caroli septimi regis filium, excitatę ad turbandos, vel opprimendos eos, qui Basileæ, celebrandę Synodi causa coierant, ociosum se spectatorem prębuit, vel quia viribus impar esset, vel, vt potius reor, quod Heluetiorum, qui defensionem Allobrogi, & Synodo, ipsiq; Basiliensibus, tanquam sociis, promiserant, audaciam coherceri, atque indies magis, magisque inualescentes vires retundi, optabat.

Adduxerat Delphinus ornatas, & instructas è Gallia copias, ad Basileam, Eugenij impulsu, Armeniacas nominarunt, non ab Armoricis ciuitatibus, sed à comite Armeniacense, eorum ductore. Est autem comitatus Armeniacensis, in Aquitania. Cum his, quarto à Basilea lapide, quatuor Heluetiorum millia, acie congressa, incredibili ausu, tam fortiter pugnarunt, vt cū, ex his, mille sexcenti, in confertum agmen Gallorum sese intulissent, etsi ad vnū cæsi sint omnes, victores Gallos tamen, interitu suo, tota mox Germania pepulerint, persequētib. scilicet reliquis, ope vicinorum, multa cæde, hostes, & clade suorū, & animositate, ac ferocia eorum, qui ceciderant, perculsos, atq; consternatos. Memorabile hoc est fortitudinis exēplum, simile illius Lacedæmoniorum ad Thermopylas. Pugnatum est septimo Calend. Septembris, anno quadragesimo quarto, supra millesimum, quadringentesimum. Cecidisse in eo conflictu, tradunt, sex millia Gallorum.

Nec aliud egit deinceps Fridericus, in eo bello, quod Albertus marchio, auxiliis magnę partis principū Germaniæ, gessit cum Norica vrbe, sociarum ciuitatum auxiliis nitēte, circiter annum quadragesimum octauum, in quo bello, Albertus, octo pręliis victor, nono victus, post illata, acceptaque damna plurima, pacem cum ciuitatibus fecit.

Depulso Delphino, cū Fridericus perfecisset, vt Felix, abdicato Pōtificatu, cederet Nicolao quinto, Eugenij successori, & Nicolaus vicissim, vt decreta Synodi Basiliensis rata habaret, ac faceret. Romā profectus est, ad solennem renunciationem, comitātib. dū, inter ceteros, Alberto

fratre, & Ladislao iuvene rege. In eo itinere, vt quod inua-
 lidæ potentia, & propter hanc, neglectæ authoritati dee-
 rat, compensaret aliis, ex infito ingenio præfidiis, Itatorū
 animos, affectatione clementia, comitatis, māsuetudinis,
 munificentia in conferendo, cumulādoque dignitates, ac
 titulos, mirificè sibi deuinxit. Sponsam Leonoram, Eduar-
 di, Portugaliæ regis filiam, nauibus aduectam, in Italiā, Se-
 nis excepit, eaque secum Romam deducta, Idibus Martiis
 ibidem, in regem Longobardorum, (Mediolanum enim,
 Philippo Maria Vicecomite extincto, recens in Francisci
 Sfortia potestatem venerat, cui ius successionis concede-
 re recusabat) biduo post, cum noua nupta, in Romanorū
 Imperatorem est coronatus, anno millesimo, quadringē-
 tesimo, quinquagesimo secundo. Inde post cuncta, quæ in
 præsens Imperio, & sibi conducerent, expedita, regrediē-
 ti, Veneti, & Ferrariensis hospitalia officia, apparatu regio,
 magnificè præstiterūt; pro quibus marchione in Ferrariē-
 sem, nomine Borsium, honoribus, & insignib. ducalibus,
 Venetos, amicitia, ac fœdere remuneratus est.

Interea domi tumultus atroces, conspiratione Ciliani, &
 Austriacorum, deposcentium ad gubernationē Ladislaum
 iuuenem, renouati, reuerso multum negotij exhibuerūt,
 vt quanquam seditiosè tumultuantibus, auxilio aliquot
 principum Germaniæ, & Boëmorum, facilè par esset, ta-
 mē Ladislaum dimittere sit coactus, iniquitate aduersan-
 tis fortunæ, intra Neapolin Austriæ, compulsus, obsessusq;
 Frustra tentarunt pacificationes legati Saxoniar principū,
 & Alberti marchionis Brādeburgensis, & acerrimè repu-
 gnante Ciliano, qui tyrannidem, prætextu tutelæ regiæ,
 affectabat. Magnas tunc clades, & detrimenta magna per-
 pessa est Austria, quæ ipsa sibi peperit, vt seditionis, nulla
 iusta de causa, motæ, & exagitati, crudelem in modum,
 Imperatoris sui, pœnas lueret. Sed & suas mox pertulerūt
 pœnas Cilianus, & Ladislaus rex: ille Ladislai Hunniadis
 manu obrūcatus: hic quinto anno post dimissionem, sci-
 licet anno quinquagesimo septimo, pharmaco peremptus
 Pragæ, cuius interitus materiam nouorum bellorū prin-
 cipibus, causam cladum nouarum Austriacæ gēti attulit.

Erant patrueles, nimirum fratribus duobus nati, Fride-
 ricus Imperator cum Alberto fratre, & Sigismūdu Exar-
 chus Austriæ. Ille natus patre Ernesto, hic Friderico se-
 niore.

Hos cūm, pari agnationis gradu, attingeret Ladislaus iu-
 uenis

uenis, Austriæ hæres, relinquebat eam diuidendam patrui libus, pari iure. Sed totam soli sibi vindicabat Imperator. Inde exorta dissensio, conflauit bellum, in quo Alberto coniunctus Sigismundus, Imperatori restitit, usque ad

- A** Alberti mortem, qui anno sexagesimo tertio, vita functus est, cum paulò ante mortem, fratre concluso à ciuibus in arce Viennensi, ipse ciuibus opitulaturus, inde armis, & expeditis consiliis Georgij Boiebracij Boëmi, reiectus esset. Eo amoto, Sigismundus bello finem imposuit, Austria
- B** Imperatori, citra disceptationem, concessa.

Sed ne tunc quidem Imperatori contigit, diuturna pacè frui. Nam cum ex proceribus Pannoniæ aliqui, post Ladislaum, expeterent Imperatorem Fridericum: sed pars maior, annitente Michaëlo Zilagio, præferret suæ gentis

- C** hominem, quanquam nouum, & humili stirpe natum, atque eo tempore captiuum, Matthiam Hunniadem, hoc, postquam regnum esset adeptus, repetente coronam regiam; Friderico constitutionem detestante, qui eam, cum Ladislao acceptam, de manibus Elisabethæ matris, eo
- D** usque apud se retinuerat, rursus ad arma deuentum est, quæ arrepta potius, quàm usurpata, citò posuerunt, intercessionem principum Germaniæ, lite composita, ut coronam, à Friderico, Matthias redimeret, octoginta millibus aureorum nummum.

- E** Interea noui belli semina, in Germania, sparserat Pius Secundus Pontifex, Æneas Silvius, cognomento Piccolomineus, quondam apud Fridericum Imperatorem, magister epistolarum, confusus Imperatoris priuata erga se beneuolentia, & eximio erga sedem Romanam studio. Deiecto enim Mogūtino Episcopo Diterico Isebergio, in locum eius cooptarat Adolphum Nassaënsen.

Causæ depositionis Iseburgij præcipuæ fuerunt, quòd acriter aduersaretur iniustis Pontificum exactionibus, quibus expilabantur prouinciæ, prætextu belli Turcici, &

- G** quòd Pio flagitanti, iuramento se ut obstringeret, quòd successores etiam tenerentur, non se conuocaturum Imperij septemuiros, ad communem aliquam, de nouo Imperatore eligendo, aut de aliis in Imperio rebus constituendis, deliberationem, vel ipsorum Imperatorum, aut
- H** Septemuirum mandato, nisi consiliis prius communicatis cum Pontifice, & huius voluntate explorata, quòd ergo assentiri, & parere recusaret.

Iseburgium, in causa iusta, atque ad stabilitatem Impe-

rij, & publicam concordiam, amoliendâsque pontificiarum
 machinationum occasiones, spectante, defendendum su-
 cepit Fridericus, cognomento Victoriosus, comes Palati-
 nus ad Rhenum, eo tempore, Septemuir Imperij, pro im-
 pubere pupillo Philippo, Ludouici fratris filio, nil veritus
 anathematis pontificij terriculamenta. Huic, sese, ad com-
 munem defensionem, coniunxit Ludouicus Bauarus, co-
 gnomento Diues. Oderat autem vtrumque Imperator, &
 vtrumque castigatum cupiebat; etsi, vt existimo, causam,
 cui patrocinebantur, tacite non improbareret. Cumque ro-
 bur animi, in Friderico, in Bauaro opes pertimesceret, quæ
 à pecunia sciebat esse instructum; impellente Pontifice
 aliquot potentes Germaniæ principes, per se Friderico in-
 fensos, ipse quoque iisdem calcaria occultè subdidit, vt
 non tam Iseburgium, quàm huius defensores peterent.

Consociarunt sese ergo, pro Nassaënsi, Albertus marchio
 Brandenburgensis, Ludouicus Bauarus, cognomento Niger,
 Carolus marchio Badensis, & frater huius Iohannes Epi-
 scopus Metensis, Ulricus comes VVirtebergensis, quem
 anno proximè præcedente, dotem coniugis Margarete
 Sabaudæ, viduæ quondam Ludouici Palatini, à priuigno
 impubere Philippo, armis, nullo iure, repetentem, strenuè
 compescuerat.

Alberto verò Brandenburgico, & Friderico, antiqua ex-
 emulatione virtutis, ac felicitatis, intercesserant odia, quæ
 tamen ita moderabatur, & premebat vterque, vt neuter
 alterius fortunam temere irritaret, aut periclitaretur.

Sed adiuuit Deus honestos, & iustos Friderici conatus,
 in causa meliore, vt quâquam longè inferior esset nume-
 ro militum, & apparatu bellico; tamen hostes, contemptu
 quodam audaciùs irruentes, fortiter exciperet, ac funde-
 ret, captis vna die, quæ fuit prima mensis Iulij, anni sexa-
 gesimi primi, supra millesimum, quadringentesimū, prin-
 cipibus tribus, Badensi, Metensi, & VVirtebergensi, quos redi-
 menses sese, aliquantò post, sub conditione, dimisit, con-
 tentus laude victoriæ. Ferunt Fridericum, in prima cæna,
 alioquin exquisitè apparata, captiuis panem denegasse, & re-
 prehensum propterea, quòd victoria immoderatiùs vti, at-
 que à fortuna pressis, acerbiùs insultare videatur, atq; in-
 interrogatū, cur id faceret, respondisse: Non seruasse hostes
 iura belli, nec pepercisse iis, quæ leges bellorum violare
 prohiberent, vt qui segetes vel temerè conculcatas, cor-
 rupissent, vel incensas exussissent, & molas passim igne de-
 leuissent

leuissent. Iure igitur panem iis subtrahi, qui nec materiam panum, nec his præparandis, atque conficiendis extracta organa, superesse voluissent. Hic Fridericus, pater est stirpis comitum in Lauenstein.

- A** Hoc bello minimè ex sententia gesto, mox inter Imperatorem, & Matthiam Coruinum, aliud exarsit funestius, ex refricatis, noua iniuria, veteribus odiis. Nam Matthias, pontificio diplomate, designato in Boëmorum regem, aduersus Georgium Boiebracium, ob Hussitici dogmatis patrocinium, aulae Romanæ inuisum, Imperator collatione regni, seu feudi, vt vocant, denegabat; eam rem Matthias grauitè ferebat. Sed furiosius incanduit, cum, Georgio facto functo, Boëmici proceres, & Imperator, ipso iterum præterito, amplecterentur Ladislaum, Casimiro Poloniae rege, & Elisabetha, filia Alberti Austriaci, natum, cum quidem Imperator prior ad idem regnum inuitatus, accipere id recusasset, vel diffidiis gentis Boëmicæ territus, vel quod labores fugeret, & pericula, in quæ sese, cum regno, contra tam potentem, & bello acrem æmulum, coniici intelligebat.
- B**
- C**
- D** In hoc bello, & Imperatori Austriam conseruatam, & maiestatem Imperij, quæ, infelicitate Friderici, in discrimen adducta, peneque profligata, nutabat, vindicatam esse constat, virtute Alberti, ducis Saxoniae, Friderici secundi Electoris Saxonie filij, patris Georgij, atque Henrici ducum, aui Mauricij, atque Augusti Electorum, qui, Imperatore pene tota Austria excluso, & iam à patria, in alieni domini potestatem redacta, exulante, comparatis, suo sumtu, egregiis copiis, Matthiam, tanta animi magnitudine, & felicitate, aliquot secundis præliis, contudit, atque è
- E**
- F** maxima Austriae parte depulit, vt fathiscentem belli pòdere, coëgerit iis conditionibus, quas proposuit, pacem facere. Albertum, ex huius belli euentu, Matthias, ita deinceps coluit, vt quanquam odisset, ei soli tamen, inter Christianos principes, encomium magni ducis, & militaris virtutis, ac felicitatis gloriam, tribuere sit solitus. Viennam, in ea transactione, Matthias retinuit, cuius oppugnationem Albertus, diffusus amplitudini urbis, munitionique, & suis viribus, aggredi non fuit ausus.
- G**

- In hac perturbatione patriæ, bello laborantis, Imperator
- H** discedens è Germania, Romam, ex voto, adiit, cum iam Pio Pontifici successisset Paulus secundus, ob spurcissimam libidinem masculam, & artes dæmoniacas, publicè infamis, atque execrabilis, utpote quem tandem, in cōcubitu, à dæ-

mone strangulatum, obtorti colli, terribili specie, mortis genus ostendisse fama est.

Interea nouum in Belgio incendium erupit, excitatum temeritate, & audacia ambitiosi nimis, feruidique, ac precipitis, & immodica bellorum, proferendique Imperij cupiditate nimium deflagrantis iuuenis Caroli Burgundi, cuius immensum animum, angustia eius regionis, quam tamen possidebat amplissimam, minimè capiebat. Erat is natus Philippo bono patre, Iohanne Burgundo auo, illo scilicet, qui ad Neapolin temerè in confertorum Turcorum agmen prouolans, cum equitatu suo, à Turcis circumuentus, & captus est, cuius pater Philippus Audax, concessione patris Iohannis, primus, è regia Capeti stirpe, Burgundia hæreditatem adiit. Ante Philippum enim, post veteres reges exactos, Burgundia, fere suos habuit principes, Imperio subditos; sed ex prosapiis diuersis. Postremi orti à comitibus Chabilonensibus, & Salinarum, principatum à Merania ducibus, coniugio adepti erant, Imperatorum assensu. Eorum stirps, extinctis Ottone, Ruperti filio, atque huius filio, & nepote, Philippis, in viuis esse desit. Nepos enim, ex Margareta Flandrica, sobolem non procrearat. Habebat autem sorores duas Otto, Margaretam, & Iohannam. Margareta nupsit Huttino tunc regi Nauarra, propter matrem, & deinceps Francia regi. Ex hoc coniugio nata Iohanna, regina Nauarra, & collocata Philippo, Eburouicum comiti, peperit Carolum regem Nauarra. Altera Iohanna Philippo Valesio regi in uxorem data, genuit ei Iohannem Francia regem, & Philippum Aurelianensem. Sublato igitur è viuis Philippo, Ottonis nepote, Burgundiam sibi deberi contendit Carolus Eburouix, rex Nauarra, quia descenderet à sorore Ottonis, natu maiore, Iohanna; sed excidit successionem, propter suspicionem incertæ, & ambigæ originis Iohannæ matris, cuius matrem Margaretam, in adulterio correptam, maritus Ludouicus Huttinus, fame necarat. Excluso itaque Carolo, inuasit Burgundiam, desolatam interitu principum, Iohannes rex, atque eam Gallia regno coniunxit, non iure aliquo peculiari regni, sed hæreditario.

Hæc copulatio lites peperit, & bella longa, ac difficilia, quibus certatum est vsque ad Carolum V. Burgundia, ducibus conantibus sese asserere in libertatem, immunè ab omni clientela, atque Imperio regis: Austriacis deinceps repetentibus Burgundiam, tanquam hæreditatem Caroli

Burgun-

Burgundi: Francis prætendentibus iura feudorū, & quantum ad cætera, pacta quædam, à morte Caroli Burgundi, cum Flandris inita. Vi tamen Burgundiam Franci hætenus retinuerunt.

- A** Sed ad Carolum Burgundum reuertor, qui tū aliquandiu, infidi regis Ludouici vndecimi, cui nihil tam familiare erat, quàm ex usu, & commodis suis, sine discrimine, fidem fallere, quibuscunque, sed præcipuè agnatis principibus, quos vt potentes nimis, & factiosos, resque regni, & publicatum deliberationum consilia turbantes, diminutos numero, viribûsque, aut extirpatos cupiebat: huius ergo infidiosas molitiones, cum aliquandiu, & sustinuisset fortiter, & armis fœliciter vindicasset, edito ingēti prælio, ad Allerium montem, regique propemodum debellato, pace extorta, ac fœdere; bellum in Eburones transtulit, Leodiōque ipsorum vrbe, pro Episcopo, cuius causam turbabatur, sociis agnati regis armis, expugnata, ac diruta, rege à fœdere discedēte; cui, placato Carolo, à reliquis Galliarū principibus, minus periculi erat, ipse sese conuertit in Germaniam, inuitatus à Ruperto Bauaro, vt huic, in Coloniensem Episcopum electo, suppetias ferret, contra Hermannum Hassiæ Landgrauium, eandem dignitatem armis quærentem, quod Lotharingo alij tribuunt.

- E** Hæc belli translatio, etsi Gallo grata erat, vt cui nil tam expediebat, quàm vt Carolus, ad cuius nomen expauescebat, committeretur cum hostibus potentioribus; tamē euentu nocuit ipsi, & posteris, quòd occasionem præbuit, vt, mirificis artibus, diu captatum, & vix tandem acquisitum Belgium, à regno Galliarū rursus auelleretur.

- F** Non desinebat autem Ludouicus, in Carolum, petentem Germaniam, quos posset, incitare, fœdere inito cū Friderico Imperatore, & Renato Lotharingiæ duce, exstimulato ad bellum eidem indicendum. Huic Renato mater erat Iolanta, filia Renati Andegauensis, qui, ducta in vxorem
- G** Isabella, filia vltimi Lotharingi ducis, è directâ linea stirpis Bilionæ, exclusis successoribus masculis, comitibus Vallemōtanis, è collateralî linea eiusdem familiæ propagatis, ducatum intulerat in familiam Andegauensem. Sed Iolanta nupta Friderico Vallemontano, reduxit eum ad
- H** veterem stirpem, procreato hoc Renato ex Vallemontano patre. Et offenderat Carolum Fridericus Imperator, qui petenti diadema, & nomen regiū, dignitatemque, & munus Vicarij Præsidis in Imperio, vtrumque denegarat.

Quòd se ergo, hoc bello, cum terrore Germaniæ, feliciter expedito, planè cōsideret, vel extorturum Imperatori priora postulata, vel etiam Imperij fastigium, Friderico deiecto, consequuturum, facilius in Bauaro defendendo fuit. Hæssio adhærebant Colonienses, & confœderatz his aliquot, atque etiam subditę ciuitates. Inter confœderatas, præcipua erat Nouesium, quatuor infra Coloniam milliaribus, præfecturæ, seu aduocatiz nomine, vt vocant, Imperio obnoxia. Ad hanc obsidendam, cū Carolus exercitū adduxisset, Fridericus Imperator maturè ei occurrēdum ratus, imperatis vndique auxiliis, exercitum coëgit circiter octoginta millium hominum, sequentibus Imperatorem ducem, principibus plerisque, quos antecēbant Albertus dux Saxoniz, & Albertus marchio Brandeburgensis. Nam vexillum Imperij Saxoniz erat commendatum. Ad eius vrbs obsidionem explicatis, quodam die, aciebus vtrisque, ac depositis ad statariam pugnam, cū cōflictus eertus expectaretur, & Saxo, qui Friderici aciem instruxerat, moræ impatiens esset, subito conuersis rebus, in vtraque acie, pax proclamata est, quam conciliarunt nonnulli ex Belgico procures, clam perductis, ad colloquium mutuum, Imperatore, & Carolo.

Pax pridie Calend. Iunias, anno septuagesimo, quinto, supra millesimum, quadringentesimum, in eam fuit sententiam sancita, vt Caroli vnica filia, desponderetur Maximiliano Imperatoris filio, cum omnibus Caroli prouinciis, si absque hærede masculo ipse deederet. Ita tunc quidem ab armis discessum est.

A conditionibus pacis, exclusi erant Ludouicus, Franciæ rex, Sigismundus Exarchus Austriæ, patruelis Imperatoris, Renatus Lotharingiæ dux, & Heluetij, qui in Burgūdiam, impulsu Ludouici vndecimi, irruerant prædabundi, duoque oppida ceperant: Sigismundus verò, Carolum irritarat, cū aliis rebus, tum redemptione aliquot prouinciarum vrbiū, quæ illi, aliquantò ante, Heluetico bello distentus, oppignorarat.

Carolus itaque Nouesio promotis castris, Lotharingum adortus, magna parte ditionis eum pepulit. Dehinc in Heluetios, Lotharingi socios, progressus, primò castris ad Gransonem positis, arcēque expugnata, mox fortuna sese vertente, quarto Nonas Aprilis, ab Heluetiis, festinato accessu, obrutus, fœdēq; fusus, ac stratus, & castris exutus, amillis impedimentis, totiusq; exercitus opibus, & sua præciosa

eiosa supellectile, vix ex insequentium manibus sese eripuit.

A Paulò pòst, iterum ad Moratum oppidum, in confinio Allobrogum, decimo Cal. Iulias, acie ab iisdem victus, anno septuagesimo sexto, supra millesimum, quadringentesimum, cum, tertio, Renato amissa recuperante, reduxisset exercitum ad Nanseum, in ipsa obsidione, pridie Epiphaniæ Domini, ab Heluetiis circumuentus, ac trucidatus, interit, cum vixisset annos quadraginta tres, mensem vnum, dies viginti quinque, anno Christi septuagesimo septimo, supra millesimum, quadringentesimum.

B Hunc habuit exitum nimis ferox, & effrenis inexplētæ superbix impetus, in Carolo, qui, hoc suo casu, confirmat regulas: Quod infelicia sint, nō necessaria bella; superbia; & fiducia potētix, mota. Item: Qui amat periculum, peribit in eo. Item: Deposuit potentes de sede. Desertum fuisse ferunt à suis, insigni perfidia Campobassi Neapolitani, qui aliquando à Carolo colapho cæsus, vindictæ occasionem, in id tempus distulerat.

D In hos Caroli Burgundi motus, inciderunt duo cometæ. Horum alter, anno millesimo quadringentesimo, septuagesimo secundo: Idibus Ianuarij, sub Libra, effulsit, & initio lente processit, donec peruenit ad Arcturum. Inde totum propemodum hemisphærium, intra zodiaci, & æquinoctialis polos, percurrit, celeritate tanta, vt vno die quadraginta gradus, magni circuli, & cum velocissimus esset, pene quatuor signa confecerit. Tandem vltimis diebus Februarij, iuxta decimum quartum gradum Arietis, solis raditis, ceu absumentus, euauit.

F Ab huius cometæ conspectu, profectum diæterium est, quo tēpus notatur, quibus sese, in Misnia, venæ metallicæ Schnebergenses aperuerūt, vbertate tanta, vt cunctæ Germaniæ superarint. Nusquam enim vna vena tantū fudit argenti, quantum D. Georgij Schnebergæ. Complectitur autem dictum anni tempus: Ecce cui cometa luxit. Annus tunc agebatur tricesimus secundus Imperij Friderici, quem, qui sint consecuti motus, docent historiæ.

H Alter cometa, anno quinto post conspectus est, cæruleo pallore subniger, quo anno Carolus Burgundus cæsus est. Ex cuius, occubitu, nouum mox bellū enatum est. Maximiliano & urgente nuptias Mariæ Caroli filix, & destinatas doti, ex pacto, prouincias, occupante, Gallis cōtrā Burgundiam, Flandriamque euastantibus, & quibusdam Bel-

gij proceribus, quorum dux, & caput erat Philippus Ranesterius, res ad Gallos trahentibus, qui vehementer his nuptiis aduersabantur, & id agebant, ut irritas redderent. Sed vicit fortuna Maximiliani, qui, quanquam à seditiosis subditis, grauiter exagitatus, semel etiam Brugis obsessus, A pericula non leuia pertulit, tandē tamen octennij totius bello, præcipuas prouincias, soceri Caroli, omnes, industria, victoriis, & sumtibus, vnius præcipuè Alberti ducis Soxoniæ, recepit, Philippo Ranesterio, clientelis, & sociorum auxiliis exuto, qui Belgio relicto, cum ad Gallos se B cōtulisset, creatus classis Gallicæ præfectus, aliquantò post ad Lesbum insulam, infœliciter cum Turcis confligit.

Imperator, Matthia rege extincto, rediit in Austriā tertio ante obitum anno: sed nihil admodum gessit, nisi quòd reliquias vagorum latronum, ex eo exercitu, quem C vocitarunt nigrū, deleuit, multis acie trucidatis, nonnullis ex fuga præcipitatis in obuia flumina, aut necatis laqueo. Partem enim illorum multò maximam, Albertus frater eius, antea sustulerat. Cū autem incommodiùs valeret ex phagedena pedis, Lincij commoratus est, ut plurimū, D vbi tandem melonum intemperatiore vsu postratis, languidi, & imbecillis stomachi vitibus, in diarrhœam incidit, qua absumtus, expirauit, decimo quarto Cal. Septēbris.

Anno Christi, millesimo, quadringentesimo, nonagesimo tertio. E

Anno mundi, quinquies millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo quinto. Ætatis septuagesimo octauo.

Cū imperasset annos quinquaginta tres, menses quatuor, dies quatuor, superatus triennij Imperio ab Augusto, quem triēnij ætate antecessit. Reliquit Maximilianum F filium, & Cūnegundam filiam, quam Sigismūduß patruellis, exulante Imperatore, & eodē inscio, atque inuito, collocauit in vxorem Alberto Bauaro. Idem postea, abdicata gubernatione, ditionem suam Maximiliano concessit, Imperatore excluso.

Verè bellatrix fuit hæc ætas. Acerrimos enim, & præstātissimos, in re bellica, duces produxit, non vno in loco, aut regno, sed pluribus, ac diuersis, toto orbe terrarū, etsi in ipsis monarchis orbis Christiani, Imperatore præsertim, & Ludouico vndecimo, adeoque in ipso Baiazete tyranno Turcico, plus calliditatis fuit, ac versutiæ, quàm fortitudinis bellicæ. H

Germania tres habuit origine nobilissimos, & industria militari

militari, ac bellica laude clarissimos principes, Albertum Saxoniam ducem, Albertum marchionem Brandeburgensem, & Fridericum Victoriosum, comitem Palatinum ad Rhenum.

- A** Albertum Saxonem, nomine, & aspectu, Vngaris, Gallisque, & Belgis, ac Frisiis, terribilem; sagacitate, atque in consiliis promptitudine, ac celeritate admirabilem; fortitudine, atque vehementia, in ipso praeliorum feruore, intolerabilem; moderatione, post victoriam, & clementia, salutarem fuisse, ipsorum hostium confessio ostendit. **C** Contra hos enim populos, pro Imperatore, ut maiestas Imperij maneret incoccussa, atque illabefacta, fortissimè pugnavit. Gallos Belgio exturbavit; idemque, continuo octennij bello, eoque aspero admodum, ac difficili, vix tandè pacavit à factionibus, & seditionibus intestinis. **E** Matthiam regem, in Austria, ad paciscendum de pace, & amplectendas conditiones, quas tulit, adegit. Quibus rebus pro Imperio gestis, meruit, ut, decreto publico, vocaretur; Dextera manus Imperij, & designaretur dux copiarum publicarum. **D** Mortuus est anno quingentesimo, supra millesimum, quo anno, mense Aprili visusest cometes.

- Alberto Brandeburgico tributum est cognomentum Achillis Germanici, à Papa Pio secundo; authoritas, ac celebritas tanta fuit, ut deliberatum sit, de committenda ei summa belli Turcici, præ cæteris. **E** Cum, aduersus eum, omnes superioris Germaniæ ciuitates, ut dixi, iuuare statuissent Noricos, quibus ille bellum indixerat, & comparetetur numerosus exercitus; interroganti cuiquam, cur tanto apparatu adornaretur bellum, aduersus vnum principem, & eum quidem non ditissimum; respondit vnus ex primoribus ciuitatum: Desipis, inquit, in Alberti astutia, & fortitudine, omnium Germaniæ principum vires, opesque continentur. Nec vanum fuit hoc illius augurium. Nam septem & decem principes in partes suas traxit, ciuitatesque, multis attritas incommodis, pacem petere coëgit. **F** Multa fortiter, & manu fecit, cum in medios, confertosque hostes, per ruptis ordinibus, editaque innumera strage, penetrauit, & muros ipse, inter primos, in oppugnationibus oppidorum conscendit, quarum rerum exempla, de eo commemorat **G** Aeneas Siluius, cui fuit familiaris.

Dignum laude est Friderici Victoriosi Palatini trophæum, defensa scilicet, aduersus insidiosas machinationes Pontificum, libertas, & maiestas Imperij.

Vngaricam gentem, hoc seculo, nobilitarunt res gestæ duorum Hūniadum Iohannis patris, & Matthiæ filij. Matthias initio gubernationis suæ, seditioforum agmē, qui duce Telepho Boëmo, in iugis Carphati, latrocinia exercebat, partim regno expulit, partim interfecit: Polonos re-
 A
 preffit: Draculam VValachorum Tyrannum cepit: Halibeiū Bassam, à Mahometo, Turcico Tyrāno immissum in Syrmium, & limites Illyrici, duobus præliis ita attriuit, vt & Mahometes, & Baiazetes filius Mahometis, pacem petiuerint. Exercitu ducto in Bosnam, Iaizam, caput regni,
 B
 Turcis ademit. Longius tum, versus Thraciam, progredi non voluit, intelligens, se vnum, tanti belli molem sustinere non posse, & in fœderatis nihil spei esse. Postea cum, Mahomete mortuo, filiis de regno dissidentibus, discordia domestica occasiones rei præclaræ gerendæ opportu-
 C
 nas obiecisset, tristi eum Europæ fato, à bello Turcico abduxerunt artes Pontificis Romani, qui, regni Boëmici titulo, à Georgio Boiebracio, in ipsum translato, noua bella accendit, inter Matthiam, & Boiebracium, atque Boiebracij successorē Ladislauū Polonū; quibus bellis Mathias infelicitè implicitus, aliquoties à Boiebracij copiis, Hérico eius filio duce, cesus, & profligatus: Morauia tamen, & Silesia spontanea illarū gentium deditione magis, quàm vi, & armis, Vngariæ regno coniunxit. Oderant enim hæ gentes excommunicatum à sede Romana Boiebracium, tan-
 D
 quam hæreseos reum. Lusatia tamen neutra à Boëmo deficiuit, nec vnquam Matthiam dominum agnouit, etsi id minis, & armis quæsitum fuit.

Ladislao in regnum Boëmiae traducto, recrudit bellū, hoc auulsas prouincias repetente. Adduxerunt tunc exercitus ad urbem Vratislauiam tres potentes reges, Casimirus Polonus, Ladislaus Boëmus, Matthias Vngarus, qui, celeritate, reliquos duos anteuertit, vrbe præoccupata, vt totis viribus de Silesiæ, Morauiaque Imperio decertaret. Ibi cum in Boëmia, & vicinis regionibus, exercitus vastitatem passim efficerent, & à rege victore, in alterutram partem
 E
 sese fortuna inclinasset, his terris graue periculum impenderet, contraxerūt exercitum circiter sex millium equitum, ex ea Germaniæ parte, quæ & numero, & robore equitum antecellit, Ernestus dux Saxoniae Elector, & Iohannes marchio Brandenburgensis, Albertis ambobus, Saxone, & Brandenburgico, tunc contra Carolum Burgūdum Imperatori opem ferentibus. Et cum Vngaricas copias, quæ
 F
 à Mat-
 H

A **Matthia rege, Alberto Saxoni infesto, in Lusatia immis-**
sa, ad limites Misnicos vsque, populabunda excurrerant,
repulissent; profecti Vratisslauiam, perfecerunt, vt reges, o-
misso infelici bello, sinerent rem componi, iis conditioni-
bus, quas proposuerunt, quæ, ne contemnerentur, affir-
marut, se adiutores esse suas copias illi, qui assentiretur;
ostendentes, vt olim dicebatur, ἀμα τὰ κηρυκεία δόρυ. Cau-
sa orator, in confessu regum, & principum, fuit marchio
 B **Iohannes, quam, tanta cum grauitate, & vehementia egit,**
vt, præ admiratione, astantes obstupuerint; & iudicatum
fit, quanquam multi adessent ingeniis, vsu, & eloquentia
excellentes; neminem tamen, in eo cœtu, tam splendide
peroraturum fuisse. Ita tunc, virtute Ernesti Saxonis, & e-
 C **loquentia Ioannis marchionis, hæc ora Germaniæ magno**
discrimine liberata, rediit ad tranquillitatem.

Pax, die duodecima Februarij, anni millesimi, quadrin-
 gentesimi, septuagesimi quinti, his conditionibus firmata
 est, vt Ladislao ad Boëmiam, pars Silesiæ, quæ montibus
 Sudetis adiacet, & vtraque Lusatia accederent. Reliquam
 D **Silesiam, & Morauiam possideret Matthias, sed ea lege, vt,**
si absque masculo hærede decederet, rediret ad Ladislaũ:
Si gigneret hæredem, liberum esset Ladislao vel illi relin-
quere prouincias, vel redimere eas, ducentis millibus au-
reorum.

E **Sed præcipuam Matthiæ laudem, apud posteritatem, pe-**
perit cognitio, admiratioque doctrinarum, omnis generis,
singularæque, in his propagandis, studium, & munificetia,
ac reuerentia etga viros eruditione excellentes, de quorũ
monumentis, & commendatione, magis inclaruit apud
 F **posteritatem, quã suo seculo, virtute sua, aut rebus gestis.**
Cum enim & hostes vincere, & virtutẽ liberaliter exor-
nare, regiæ fortunæ munus præcipuum duceret, inuitatis
ad se viris doctis, & inuectis in Pannoniam nobilioribus
studiis, ita gentis ad arma natæ, ingenia ferociora emolli-
 G **uit, vt regnum, ex plumbeo, aureum reddidisse, diceretur.**

Bibliothecam comparauit ingenti sumtu, quanta extra
 Italiam nulla est. Ex hac prolata sunt Polybij, & Diodori
 Siculi fragmenta, quæ primũ prodierunt. Delectatus est
 maximè historiariũ cognitione, quas, ex Græca lingua, mul-
 H **tas in Latinam transfundi, sui vsus causa, curauit. Didicit**
etiam studiosè multa de stellarũ motibus, & effectioni-
bus. Multos viros doctos, præcipuè verò mathematũ peri-
tos, & poetas ad fastigia honorũ amplissimorum euexit

ac, præ cæteris, fauore, venerationeque singulari, complexus est Iohannem Regiomontanum, quem tanti fecit, ut crebro cum, eruditorum colloquiorum causa, & mensæ contubernio adhiberet. Extinctum tradunt Viennæ, apoplexia, anno ætatis quinquagesimo sexto anno Christi, nonagesimo supra millesimum, quadringentesimum, eo festo die, quæ Palmarum memoriæ dicatus est.

Minimè verò contemnenda constantia est, & fortitudo Georgij Boiebrachij, ac filiorum; qui, quanquam expositi essent odiis, & periculis immensis, quæ conflarat eis pontificij anathematis execratio, & armis assidue lacefferentur: non abiecerunt tamen agnitæ viritatis professionem. Ideò protexit, & adiuuit eos Deus; ut, pulsis hostibus, seque, & regnum tutarentur, atque conseruarent. Victorinus filius, obsessum Viennæ Imperatorem, à ciuibus, liberauit. Idem, cum fratre Henrico, feliciter aliquoties Matthiam vicit, & reliquias copiarum, ab vrbe Glogouia, profligatas, ad internecionem cecidit. Imperator, ut virtutem tantam, egregio remuneraretur, & condecoraret præmio, duces eos creauit. Parter Silesiæ partem eis attribuit. Ab Henrico enim defluxit stirps ducum Meunsterbergensium: Boiebrachij maiores, è stirpe comitum Niddanorum, sanguinis Germanici, transierunt in Boëmiam, Friderico secundo imperate.

Epirus Scanderbeium habuit.

In Italia, dissidia eorum, qui de Mediolanensi principatu, iuris prætextu, & armis contendebant, aditum ad eundem patefecerunt Frâncisco Sfortiæ, mercenario militi, nato Cotignolæ, antiquo Togatæ Galliæ oppido, iuxta viam Amyliam, agri Fauentini, ex Attendula familia ignobili, sed honesta. Nā vita functo Philippo, in quo Vicecomitum vetusta progenies, à Matthæo magno ducta, defecit, nemo ex ea stirpe supererat, præter Valentinam, Philippi sororem & Blancan, Philippi, ex Agnate Maina, nobili concubina, natam. Valentinam Iohannes Galeacius pater, Ludouico Aurelianensi, Caroli V. Galliæ regis filio, nuptui dederat, Asta vrbe in dotem concessa, & super addita conditione; ut, si fratribus nouæ nupte, nulla soboles legitima superstes esset, Valentinæ filij, ut legitimi successores, Insutrum principatu potirentur. Sed talibus dotalibus, in hanc sententiam cōfectis, deerat Imperatoris Romani auctoritas, quam deinceps Pontifex Romanus, vsitata impudentia, rapiens, alieni muneris officia suppleuit. Blancam Philip-

Philippus pater, Francisco Sfortiæ collocarat, addita in domum Cremona.

A De iure successionis itaque, cum hæres masculus deesset, multi contendebant. Ad Fridericum Imperatorem reuoluebatur ducatus, legibus Feudorum, quibus insistebat. Huic Carolus Aurelianensis, qui, Ludouico patre, insidiis Iohannis Burgundi, Parisiis interempto, Valentiniæ matris, mox subsecutus, ius, hæreditate exceperat, opponebat sanguinis necessitudinem, propter quam ipsi deberetur ducatus, ex intestato, simulque pacta, & conuenta, pontificia authoritate roborata.

C Alphonfus Arragonius, is, qui Neapolin occupauit, testamento ducatum sibi vendicabat, quoniam Philippus, ut Venetorum conatus, qui tum Mediolano imminebant, eius virtute, eliderentur, primis, ac verioris testamenti tabulis, ipsum hæredem reliquisset. Franciscus Sfortia, hæreditatio iure, coniugis, notæ Philippi filiæ, & testamenti recentioribus tabulis, nitebatur. Mediolanenses verò ad libertatem aspirabant. Hæc contentio in eum desit euentum, ut Fridericus ius suum neglexerit, multitudine hæreditatem contentiosè petentium absteritus, & detentus domesticis bellis. Carolus Aurelianensis, transmissus in Italiam, cum iustis copiis, Reinaldo duce, eoque à Mediolanensibus superato, captusque, principatu exciderit. Alphonfus, cum incerto belli euentu, hæreditatem procul diffitam, & circumfessam vndique à competitoribus, minimè vendicandum censeret, etiam quieuerit. Veneti, qui in omnem opimam prædam, ingluuie, rabieque insatiabili, inuolare consueissent, & Sfortia soli arma expediuerint, ex occasione dissidiorum, eò quòd Mediolanensibus reliquæ ciuitates subesse, atque parere recusarent, & alij alios dominos quærerent.

G Hoc dubio, incertoque statu, Placentini, & Laudenses ultro Venetis sese dediderunt. Papienses, & Derthonenses receperunt Franciscum Sfortiam. Nauarrenses Vercellis proximi, respectarunt ad Allobrogem. Venetis, ex primo successu, pene certa spe, sibi principatum despondentibus conductus est à Mediolanensibus, Sfortia, qui, expugnata Placentia, Laudéque recepta, Venetas vires memorabili prælio, ad Carrauaggium fregit; cumque hi pacti pacem, insidiosè eum, promissis auxiliis, incitarent ad Mediolanense Imperium inuadendum; etsi postea rursus, oëuerfa fide, ab ipso ad Mediolanenses defecerunt; Sfortia tamen

armis, & fame, urbem perdomuit, & receptis oppidis reliquis, principatum sibi subiecit, ac stabilivit.

Deerat sola authoritas Imperatoris, quā, cum multo arde mercanda esset, semel imploratam frustra, exposcere deinceps, & urgere destitit, nō magnoperē veritus vim aliquam ab Imperatore, multis bellis distento. Idem, exēplo patris, fecit Galeacius, qui, prematura morte abreptus, cum tutelam impuberis filij Iohānis Galeacij, fratri Ludouico, cognomento Moro, cōmendasset, in homine ambitione cāco, & furente, ac iam ante, insana Imperij cupiditate, estuante, id desiderium, occasione præbita, adauxit. Nācū Morus, moræ esset impatiens, mox à fratris morte, Iohannem Galeacium, iam ex Isabella Arragonia, patrem Francisci, & Bonæ liberorū; nulla habita ratione sanguinis, tabifico veneno infecit, quo ille paulatim consumtus est, & cum Arragonij, pro Iohanne, arma pararent; euocauit in auxilium, Carolum octauum, Galliar regem; iam ante, totis viribus, meditantē bellum in Arragonios, ad persequēda domus Andegauensis iura. Deniq; vt consensu authoritatis publicæ, etiam sese cōfirmaret, à Maximiliano Cæsare, quatercentum millibus aureorum nūmum, impetrauit, per diploma, ornamenta, ac titulos principatus.

Hoc Mori, ex insana, cācāque ambitione, profectū paricidiale consilium, & facinus, cum ipsi, liberisq; exitiale, tum Italiae toti funestum euasit. Nam postquam Carolus octauus, celeri, & incruēta victoria, Arragonios Neapolitano regno exegisset, & profligatis ad Tarrū Venetis, incolumis in Galliā remeasset, Ludouicus, Caroli Aurelianēsis filius, qui postea duodecimus, hoc nomine in Gallia regnauit, vsurus occasione occupandæ hæreditatis, quam victoria Caroli attulerat, castris regiis, ex Asta vrbe sua, promotis, Nouariam occupauit. Sed progressurum inde, confœderatorum hostium exercitus, repulit, & obsellum, Nouaria abire coëgit.

Rediit ad arma triennio post, cum, Carolo octauo filium non relinquente, regnum obtinuit; initoque cū Venetis fœdere, Ludouicum Morum, ducatu expulit. Cōcitauit Sfortia, in Venetos, Baiazeten Turcicum Tyrannum, & in Italiam vsque pellexit, sed caruit euentu consiliū, quāquam Venetos Baiazetes grauitè afflixit. Gallus tandem Sfortiā, è Germania, Heluetica, Rheticāque auxilia attrahentem, ad Nouariam cepit, deductūque in Galliam, in carcerem inclusit, in quo, anno quinto post, miserrimo interitu

teritu, pœnas expendit, commissi partitidij, & rapti principatus.

A Perductus est in Galliam & Franciscus, Iohannis Galeacij filius, adolescens admodum, ibique legibus cucullatorum initiatus, monasticis in claustris, extra spem Imperij paterni, consenuit.

B Ita Ludouicus duodecimus Insubrum principatum adeptus, cum possessionem, authoritatis publicę cōsensu, corroborandū esse existimaret. Maximiliano, cōcessionis tabulas, intercessione quorundam, auro corruptorum, arte elicuit. Vt Ludouicus, eiusque gener ex Claudia filia, Frāciscus Angolismorum princeps, qui, post eum, regnauit, liberique demum eius posteri, ac successores, beneficiario iure, Mediolani duces essent.

C Sed tabulis inserta erat particula, quæ ostenderet, concessionem, sine alieni iuris præiudicio, factam esse. Hac nixus particula, Iulius Pontifex, vt Gallos, qui iam Ligures, Venetósque terrestri Imperio penitus exuerāt, & ad Italiæ Imperium contendebant, Cisalpina Gallia penitus eieceret, perfecit, vt Helueticis, & Venetis armis, Maximilianus in paternum principatum restitueretur, quem tenuit

D vsque ad Frācisci regis aduentum; qui, capto, ad radices alpium Cocciarum, Prospero Columnio, deuictisque, iuxta Mediolanū Heluetiis, insigni prælio, victor inde Mediolano potitus, Maximilianum intra arcem, acri obsidione coarctatum, ad deditiōem compulit.

E Ex veneficis potionibus mente motum fuisse, constat, in quam perturbationem animi deinceps, in Galliam traductus, cum sæpe, ex recordatione pristinę felicitatis, & aspectu, sensūque orbitatis præsentis, recidisset, post aliquot annos, vaga febre correptus, interiit.

F Restabat Franciscus frater. Hūc Carolus Quintus Imperator, Prospero Columnio, Ferdinando Piscario, Nicolao Salma, & Georgio Fronspergio ducibus, reduxit, Gallis superatis, gemino prælio: vno ad Bicocā, cui Lothergius attetro, cui apud Gallos Amirantes præerat; Heluetiisque vno itidem, ad Sesithem amnem; Francisco verò rege tandem ad Ticinum capto. Sed mox accusatum proditiōis, Piscarius, & Antonius Leua, qui Mediolanum non Sfortię, **G** sed Cæsari partum volebant, grauique obsidione circumuentum in arce Mediolanēsi, fere tota ditione spoliarūt. Et si verò Clemens Pōtifex, Veneti, ipsique Galli, ex hostibus, socij facti, ac defensores, quorum omnium intererat

non augeri in Italia Imperium Caroli, plus nimio, tuendum Sfortiam, coniunctis armis, susceperunt: hanc conspirationem tamen contempsit fortuna Caroli, ita, ut qui frustra conati essent Sfortiam reponere in principatum, mutato consilio, cogerentur precibus impetrare, quod armis nequiuierant. Cæsar enim permotus intercessione eorum, quos diximus, Sfortiæ reuocato Bononiam, sub fide publica, ducatum reddidit, desponsata ei simul Christiæni, regis Daniæ filia, sorore sua genita, ut duplici beneficio Sfortiam obstrictum haberet, atque obnoxium contra Gallos. Sed hæ nuptiæ, licentius delitiis nouæ nuptæ indulgenti, mortem accelerarunt. Decessit tum forte, cum Cæsar, Tuneto capto, Neapolin rediens, inde Romam triumphabundus adiit.

In hoc Francisco, Sfortiana stirpe extincta, rex Franciscus, à Cæsare postulauit, Mediolanensem principatum sibi, & liberis, hæreditario iure, & Maximiliani Imperatoris concessione debitum, reddi. Sed Cæsar, cui opportunam & opulentam ditionem, è manibus dimittere, & Gallos in Italia pati regnare, consultum minimè videbatur, id se facturum negabat, nisi Carolus, Allobrogum dux, nuper, Gallicis armis, ditione sua excussis, restitueretur. Fecerat id Franciscus, quodam iuris prætextu, allegas pacta, quæ natis ex Ludouica Sabauda, Philippi filia (ea erat mater Francisci) successionem, à morte Philippi, promittebāt. Sed verior causa erat, ut eo principe, qui Cæsari fauebat, velut obstaculo intermedio remoto, certiores sibi, expeditionemque aditum, ad Insubrum principatum, aperiret. Fuisse quasitas causas à Cæsare, quibus postulata Francisci eluderentur, & confirmato Hispanorum Imperio, arcerentur in posterum Galli, ab Italia, multi non temerè iudicant. Certè ut tunc, à proposito inuadendæ Longobardiæ, Gallos, duplici bello distractos, auerteret terra, marique Narbonensem prouinciā, & vno simul tempore, è Belgio Morinos, Ambianósque, cum inuasisse, non est obscurum.

Retinuit itaque Mediolanū Carolus, quoad vixit, cumque id possideret titulo iuris publici, quod Imperatoris est, certis pactis deinceps in Philippum filium transtulit. His affecta mutationibus Longobardia, ab interitu stirpis Vicecomitum, calamitatibus suis, non leuiter simul Venetos perculit, & cæteros vicinos, implicatos tamen his malis, sua magis, quàm aliena culpa. Nā dum ampli Imperij auidi, nimis impotenter aliena concupiscunt, & dum formidine

indine quadam, ac diffidētia, nimis curiosè, sollicitèq; factis occurrere nituntur, in fata sese, resque suas præcipitant, vñtato errore sapientiæ humanæ, quæ ad occasiones leuissimas, cupiditates, & spes immensas, suæque opinione
A infallibiles, cōcipit; & se fœderibus accuratè, prouidēque munit, ac horum fiducia, de opprimendis iis, quos crescere nō expedit, consilia cudit; & quibus artibus, efflorescēti aliorum fortunæ, maturè obuiam eundem sit, mirifico contextu consiliorum, struit; quæ deinde leuissimo momento elisa, vel labefactata, in neruum erumpunt.

Et suis etiam exagitata motibus Apulia, ex conflictu inter se, Arragoniorum, ex Hispania; & Andegauensium, & Gallia, regulorum: quod bellum intermissum, quandoq;, & ex interuallis redintegratum, in annum sese extendit
C vicesimum. Occasiones inde extiterunt. Iohanna regina, de qua dictū supra est, Ladislao rege fratre extincto, cum non contenta tertiis nuptiis, impudentissimis amoribus palam indulgeret, à Martino Pontifice, & Ludouico Andegauēse, armis petita est. Sed verior causa fuit, quod Ludouicus, ex spe, à Pōtifice facta, in præmium nauatę, cōtra
D Ladislauum, egregiæ in bello operæ, regnum Neapolitanū sibi destinarat, ac desponderat. Propter hoc bellum, Iohanna in metu cōstituta, Alphōsum Arragonium, qui tum in Corsica, magno apparatu, Bonifacium urbē oppugnabat,
E cum valida, atque expedita viginti rostratarum nauium classe, Neapolin accersuit, cuius virtute, cum Gallorū, & Sfortiæ vim repressisset, Alphonsum in filium adoptauit.

Erat autem Alphonsus natus patre Ferdinando, filio Iohannis regis Castellæ, qui, diffidētibus inter se Arragoniis, de rege, cum plures regnum appeterent, delectorum ordinum suffragiis, cæteris prælatus, Tarraconense regnum, & paulò post, Siculū, rege Martino, ex Arragoniis vltimo, defuncto, obtinuit. Sed Alphonsus, vt antecelluit sapientia cunctos suæ ætatis reges, sic paulò post, impatiens muliebris Imperij, & perosus spurcitiem intemperantis, atque inuerecundæ libidinis, Iohannam, Caracciolo eius amatore, in vincula coniecto, palam armis oppugnauit, ac Neapoli expulit. Idcirco Iohanna eum, tanquam ingrātū, & impium, apud Pōtificem, facilè, promisso subiectionis, ac deditiois, placatum, accusauit; & priore adoptione rescissa, Ludouicum Andegauensem, in Alphonsi locum
H asciuit.

Inde grauissima bella secuta sunt, in quibus, alternante

fortuna, nunc Arragonij, nunc Andegauenses Neapoli periti sunt. Mortuo enim Ludouico, ad Renatum eius fratrem, bellum, eodem iure, translatum est; quod, patre Britannico bello occupato, excepit Iohannes filius, qui cum Ferdinando, Alphonsi notho filio, sed, ex testamento patris, Neapolitani regni hærede, magnis viribus, per aliquot annos, rerum successu parum prospero, decertauit, donec ad Troiam, extremo prælio, profligatus, regnoque, & Ænaria insula, quæ hodie est Iscla, pulsus, cum in Galliam sese nauui recepisset, ex febre oppetit, superstiti adhuc patre Renato, qui mox, & ipse, sine liberis, è vita excedens, Carolum Mainum, ex fratre nepotem, testamento hæredem fecit. Sed cum & hic sobole careret, instituit heredem Ludouicum vndecimum, Galliarum regem, Caroli octauum patrem. Hunc, etsi regni procures sæpe hortati essent, ad repetendam Neapolim, persuadere tamen non potuerunt, ut arma efferret extra regnum prius, quam sublati infensioribus regulis, & agnata stirpe, qui in caput eius conspirant, Carolo filio regnum Galliarum, omni metu, insidiisque omnibus vacuum, traderet.

Alphonso, anno ætatis suæ, sexagesimo quinto, mense Iulio, anni millesimi, quadringentesimi, quinquagesimi octauum, decessit Neapoli. Moriens reliquit Arragonicum, & Siculum regna, fratri Iohanni, tunc regi Nauarræ, pro Blæca vxore: Neapolitanum Ferdinando notho filio, cui Carolus octauus bellum mouit. Sed dum bellum parat Carolus, moritur Ferdinandus, octauo Cal. Februarias, anno millesimo, quadringentesimo, nonagesimo secundo, relictis filiis Alphonso successore, & Friderico, atque ex Alphonso, nepote Ferdinando.

Iohannes Arragonius, Alphonsi frater, Siculum regnum Ferdinando filio, ex secunda coniuge genito tradidit: & eidem sororem Henrici regis Castellæ, matrimonio iunxit. Tandem verò Henrico quarto, vltioris Hispaniæ rege, cum vxore, ab Eduardo rege interfecto, filioque Alphonso præmatura morte surrepto, quod Henrici filia diceretur esse ex adulterio nata, Ferdinandus, propter vxorem, regnum Castellæ occupauit, Henrici filia exclusa. Ita Ferdinandus, cum Siculo, regna vtriusque Hispaniæ vltioris, & citerioris, copulauit, & his mox victricibus armis fortuna fauente, duo alia, Granatense, & Neapolitanum etiam adiecit, atque vniuersa illa in Carolum quintum, ex filia nepotem, transtulit.

Grana-

- Granatense regnum, Mauris pulsus, edomuit Ferdinandus, consilio, & opera Consalvi Magni, cuius, ex Aquilaria Cordubensi familia, origo, maiorum illustrata rebus gestis, de ipsius virtute, hoc bello, magis enituit. Regnarunt
- A** Granatæ, eo tempore, duo inter se dissentientes reges. Vrbs ipsa in Bætica, ex antiquis Illiberis ruinis consurrexit, & quod mali punici, ex maturitate rupto cortice, dehiscētis, formam referat, nomē inuenisse putatur. Bulahaze mortuo, Baudes frater eius, cognomento Alzagal, quæ vox,
- B** punica lingua, virum audacem, & expeditū sonat, traducta in partes suas dimidia regni parte, sese regem constituerat, & Alambra se arce tenuit. Duas enim vrbs arces habuit, in oppositis collib. inter se aduersas, mediāq; valle diremtas, quam explent edificia vrbs. Alter eodē nomine, Bulahazis filius, patre viuo, à possessæ vrbs ditione, Gaudix appellatus, Albazinam arcem incoluit. Vtrique longo bello fatigato, fractoque, cū ex omnibus circum circa oppidis, vrbibusque deiectis, ac trucidatis Maurorū prædiis, spem defensionis vltiorem ademisset, altero
- D** Baudes in fines sese Ferdinandi conferente, hortatu, ductūque Consalvi, altero in Mauritaniā, trajecto mari, profugiente, Ferdinandus regno potitus est, exclusis tota Hispania, vel sub iugum redactis, & ad fidei Christianæ professionem adactis regulis Maurorum, & subditis; unde cognomentū Catholici tulit, post annos fermē septingentos, ex quo Miramolinus rex Maurorum, qui ad montem Atlantem habitant, attractus contra Rodericū Gotthorum regem, vt supra indicaui, Muza duce, Hispaniæ magna parte perdomita, regnum illud condiderat.
- F** Urbem triumphans intrauit quarto Nonas Ianuarias, anno à nato Christo Salvatore, nonagesimo secundo, supra mille quadringentos. Consalius iste meritō inter viros bellicosissimos, non tantū huius seculi, sed multorum aliorum, collocatur. Nam huius virtute, Ferdinandus, non tantū, Maurorum regnis euersis, Hispaniam omnē vno Imperio complexus est, sed mox etiam Neapolin Gallis eripuit.
- Hisce annis, duo fulserunt cometæ. Alter eorum, Iunio mense, anni millesimi, quadringentesimi, quinquagesimi
- H** sexti, in decimo quinto gradu Cancrī, orientem versus exarsit, toto conspectus mense, tanta comæ longitudine, vt huius tractu, amplius quā duo cœli signa, occupātit. Alter, anno sequente, eodē mēse, in vicesimo Piscium gra-

du effulfit, ex eo cometarum genere, quos Nigros vocant. His significatos esse motus, & domesticos, & externos, quibus Europa miserabiliter quassata est; & afflicta, valde consentaneum est. Nam & Mahometes, capta, ante triennium, Constantinopoli, plurimas Græciæ, & Asiæ vrbes subegit. Belgradum, quanquam irritò conatu, oppugnauit. Lemnum, Mytilenem, & totam Eubœam edomuit. Reliquæ Europæ prouinciæ intestinis flagrarunt bellis. In annum sequentem cadit mors Alphonsi, cuius posteritas mox cum Andegauenfibus Gallis, grauissimis, & diuturnis bellis decertauit, pro regno Neapolitano.

Anno decimo quinto post, id est, anno Christi, millesimo, quadringentesimo, septuagesimo secundo, cometa sub Libra eluxit, qui initio tardius processit, donec peruenit ad Arcturum. Inde incitato cursu, per crura Bootæ, medio inter duos zodiaci, & æquinoctialis polos, itinere, tanta celeritate ceu euolauit, vt vno die ad quadraginta gradus magni circuli confecerit.

Incidit in hæc tempora, in annum scilicet, quinquagesimum quartum, supra millesimum, quadringentesimum, defectio Borussorum, à Marianæ familiæ militibus sacris, ad Polonos, quibus tum imperabat Casimirus Iagellonis filius, qui aliquot annos ante, vires Marianorum vehementer debilitarat, crebris victoriis partis. Causam defectioni dedisse memorant, impotentem, crudelem, & contumeliosum dominatum Marianorum: & consentaneum est fuisse conditionem subditorum difficiliorem, ac duriorē, propter assidua bella. Accepit sunt autē Borussi in fidem Polonorum, his conditionibus, vt in societatem ordinum regni adsciscerentur, ad honores, ac magistratus admitterentur, in comitiis, suo loco, sententias dicerent, nec excluderētur à consultatione, & suffragiis, cū rex creādus esset. Cætera suis legibus viuerent, iure quo vellent vterentur, quæ bona quisque, ante mutationem, siue priuatim, siue publicè possedisset, ea deinceps quoque obtineret, relictoria cuncta, & portoria à Marianis instituta, abolerentur, magistratus publici in vrbibus, & præfecturæ artium externis ne mandarentur, mercatoribus liceret tutò passim in Polonia negociari.

At Borussi, ne relinqueretur vlla occasio aut Marianis, repetendæ, aut Polonis, nouis dominis constituendæ tyrannidis, vafro, sed opportuno consilio, mox arces vrbibus impolitas, præsidioque firmatas, hoc cuncto, diruerunt vniuer-

vniversas, priusquam deditione in Polonorum venirent potestatem.

A Ex hac Borussorum defectione, renatū inter Marianos, & Polonos bellum, incolas grauitè afflixit, totos annos duodecim, ad annum scilicet, sexagesimum sextū vsque, supra millesimum, quadringentesimum; quo anno, ad decimum quartum Calendas Nouembris, pax inter Casimirum Poloniae regē, & familiae magistrum Ludouicum Erlingshusium, his legibus, facta est: vt Culmēsis, & Michalouienſis ditiones, ad hanc Marienburgum, Stuma, & Christenburgum arces, atque oppida; Elbinga itidem, Tutonia, & Tochemita, & quæ ad Pomeraniam vergunt, vulgari Pomerellæ nomine, cederēt Polonis. Reliqua retinerēt Mariani, sed ita, si in fide, & clientela manerent Polonorum.

C Fuit is annus, ducētesimus quinquagesimus, ex quo Mariani primū, sub magistro Hermanno Salcēse, à Cūrado Masouio, aduersus rebelles Borussos, acciti, sub cōditione, vt, quæ armis perdomuissent, tenerent; ex quo ergo regionem illam cœperunt subiugare, debellatis partim, atque ab idolorum cultu abductis, partim deletis incolis, nouisque à Germania coloniis, paulatim, ceterorum principum ope, introductis, & regione passim culta, atque exornata ædificiis frequentibus, Germanico ritu, Friderico Imperatore, quicquid de prouincia illa occupassent, tanquam armis Germanicis partum, Imperio asserente, & vt Germaniæ coniunctum esset, sanciente.

F Quòd autem, edomitæ Borussis, Mariani progredierentur, vicinosque Lituanos, & Samogetas infestarent, & Poloni, ægrè ferentes, hanc ipsis prouinciā eripi, laceſcere eosdem non desinerent, mox inter ipsos, & Polonos noua bella exarserunt, quæ Poloni, cū, euocatis ad regnum, ex Lituania, Iagellonibus, accessione trium prouinciarū, suas vires auxissent, validius vrserunt. Certatum est inter eos euentu vario, vsque ad eas, quas dixi, pacificationes: sed G Marianas res, defectio subditorum, euertit. Cū verò & pacificationes, in fraudem Imperij, factæ, iudicarentur, successores, minimè seruandas esse, arbitrati, bella renouarunt, vt dicetur suo loco.

H Circa hæc eadem tempora, Veneti Cyprum insulam adepti sunt, hac occasione; Susceperat rex Cypri Iohannes, ex pellice, Iacobum nothum filium: ex legitima coniuge, filiam Carolotam, cui maritum quæsiuit Ludouicum Sabaudiensem, promissio regno, dotis loco. Post mortem

ergo soceri, Ludouico in Cyprum euocato à subditis, dum cunctatur, regnum præripit Iacobus. Etsi hic autem aduentanti Ludouico cessit, Cypro relictâ tamen, paulò post rediit, instructus Ægyptiis auxiliis, & frustra defensum Ludouicum à Rhodiis, cum coniuge, regno exegit. In eo, ad hunc modum, acquisito, sese vt societate Venetorû muniret, petiit in vxorem Æcatarinâ Marci Cornelij Veneti, filiam, quam Senatus adoptatam in filiam, vt aditum ad Cyprum sibi patefaceret, ei collocauit. Sed non diu, post nuptias, superstes, coniugem grauidam Senatui Veneto commendauit, quæ enixa filium, hoc etiam in ipsis annis nutritionis extincto, regnum Senatui, patria repetita, concessit.

Anno quadregesimo, supra mille, quadringentos, eo ipso scilicet, quo Imperium inijt Fridericus, inuentû est, sagacitate, & solertia Germanorû, artificium Typographicû, excudendi libros, characteribus ex metallo nigri, cinerei, que plumbi, æris, & stibij cõflatis, Moguntia primos codices excudente. Hoc artificium agnoscamus esse donum diuinitûs generi humano communicatum, hoc senescentis mundi, vel potius ætate iam effœti, ac fatiscētis, seculo, vt renascentis in Ecclesia sincerioris doctrinæ, & aliarum necessariarum artium studia, prolatis in lucē, è tenebris, omnis generis codicibus vetustis, instruerentur copiosa supellectile, optimorum scriptorum, quorum fuit auctoritas ἀξιόπιστος, & subleuaretur imbecillitas, & ignauia hominum, fatali languore torpescentium. Vtinam tanto Dei munere grati vteremur, non ad obscurandam, sed illustrandam Dei gloriam, non ad disiungendas, sed copulandas Ecclesias.

Anno septuagesimo septimo, supra mille, quadringētos, Eberhardus comes VVirtebergēsis, quem aliquantò post, ad dignitatem ducalem, euexit Maximilianus, instituit Academiam Tubingensem, conquisitis vndique viris doctis, in doctrina Ecclesiæ, Iure, & aliis artibus. Fuerunt ibi iurisperiti Vranus, qui ex Italia consultus est, Georgius Lamparter, Maximiliano admodum familiaris, Theologi, Gabriel Biel, & VVendelinus, qui cum assiduè legeret libros sacros, & Augustinum, agnouit multa esse absurda in doctrina Thomæ, Scoti, & similium, & satis liberè, doctrinam de gratia, sinceriores scholæ proposuit.

MAXI-

MAXIMILIANVS IMPERATOR.

Maximilianum natum die Martij duodecima, anni quinquagesimi noni, supra millesimum, quadringentesimum, Fridericus pater, cunctis Septemuirū suffragiis, consortem Imperij fecit, anno millesimo, quadringentesimo, octogesimo sexto, die sexta Februarij. Adfuerunt præsentes Electores omnes, sed duorum summa fuit authoritas, Ernesti Saxonis, & Alberti Brandenburgici, qui, in eo conuentu, vitam finit.

Ferunt, eo tempore, Francoforti Iudæum fuisse, qui dixerit, tunc vltimum Imperatorem Germanicum eligi, ac ita latè sparsam esse hanc fabulam, & authoris opinionem fuisse tantam, vt ad principes Electores sit accersitus. Apud hos eadem dixit, sed addidit, successorem Maximiliani, ex eius progenie, latè in Europa dominaturum esse, & secuturas esse multarum rerum mutationes.

Patrem Fridericum senem, cum fieret renunciatio electionis, largiter lachrymas profudisse, tradunt; qua de re varia fuerunt sapientum iudicia. Eundem, Electoribus collaudantibus in filio, cum alias generosissimæ indolis doctes, tum verò & promptam facultatem, atque expeditum vsum latini sermonis, respondisse: Quàm sit facundus, nescio, sed me, cum annum attigisset duodecimum, vererè memini, ne, aut hebetioris ingenij, aut imperitioris linguæ vicio, redderetur ineptus, ad negocia publicæ gubernationis. Serius enim loquutum esse constat.

Sed tardiorẽ vsum vtriusque, excellentia sapientiæ, & facundiæ, cum adoleuisset, abundè compensauit. Tantas in eum natura, tantas diuina benignitas, ex vso reip. dotes effudit, atque congeffit, & tam cumulatè, vt cunctos suæ ætatis, in orbe Christiano, reges, heroici ingenij vigore, solertia, & alacritate, virtutibus primatis, seu domesticis, ac publicis; togatis item, & bellicis, ardenti pietatis studio, tantòque principe digna magnificentia, generosi spiritus, inuictique animi magnitudine, secundis pariter, & aduersis casibus, omnium iudicio, antecelluerit.

Coronatus Aquisgrani, die decimo Aprilis, incidit in maximas rerum perturbationes, commissis inter se, pontificiis facibus, orbis Christiani regibus, cum tristissima Italia clade, & ruina.

Vita eius priuata plena fuit exemplorum, non simulatæ sanctimonix, honestatis, grauitatis, temperantiæ, sobrieta-

tis, castitatis, ut apparuerit haud dubiè fulgere in mente eius, veram agnitionis diuinæ lucem, accensam à Filio Dei, & pectus ardere motibus Spiritus Sancti, ac totū vitæ cursum regi diuinitus. Consuetudo familiarior, vitæ domestica, consumpta illi est, cum viris doctis; quibus cū de doctrina Ecclesiæ, de omnibus philosophiæ partibus, sed de arte medica præcipuè, & mathesi, de historiis omnium temporum suauissimè collocutus, & in ipsis curam lectionis, ac meditationis assiduè acuit & suo exemplo, hortatūque, ac spe præmiorum amplissimorum, cū omnium liberalium artium, tum verò in primis historiarum studia, in Germania, tunc adhuc profunda barbarie obruta, & veræ, solidaque eruditionis fontes ignorāte, vnus excitauit, ita, ut ante eū patriam, vix quisquam, verioribus ornamentis priuatim, aut publicè illustrarit, ac condecorarit. In doctrina medica, maximè fecit Georgium Collimittium Danstetterum. In mathesi hunc, & Vogelinum, quorum vterque audiuerat Regiomontanum; alter Vogelinus etiam Purbachium. Indagatione verò antiquitatis, accurata, penèq; curiosa, causam præbuit Guspiniāno, Nauclero, Cunrado, Peutingerō, Iacobo Manlio, ut integram historiarum seriem contexerēt. Alios, ut Ladislaum Sunthemium, & Stabium impulit, ut vetustatem familiarum Germaniæ, quarum nōrat fuisse antiquitū incorruptam nobilitatem, nullius illegitimæ commixtionis vitio adulteratam, explorarent, ac describerent, in quam rem magnos impendit sumtus.

Exemplo Imperatoris, inuitati, & confirmati principes reliqui, non minore desiderio, & cura, cognitionem historiarū expetiuerūt. Nā & Capnio Philippo Palatino, epitomen historiarum composuit, recitata serie Monarchiarū ex Herodoto, & Xenophonte, & aliis probatis scriptoribus, qui postea res Macedonicas, & Romanas exposuerūt. Et reflorescentium, in Academia Viennensi, literarū celebritate, moti Electores duo, Fridericus Saxo, cognomēto Sapiens, & Ioachimus Brandenburgicus, cum rectè iudicarent, veriora, & maiora, communis vitæ, ornamenta esse literarum, & artium propagationem, leges, disciplinam, in suis, ipsi quoque, ditionibus scholas instituerunt. Fridericus VVitebergæ ad Albim, anno secundo, supra millesimum, quingentesimū, doctoribus omnium honestarū artium accersitis, ex Academia Tubingensi præcipuè, nonnullis etiam ex Lipsensi, sed legibus ad formā Tubingen-

sis scholæ, quæ ceu colonia Bononiensium est, compositis. Ioachimus Frācofurti ad Viadrū, colonia deducta ex Lipsensi, quam, ex Pragenſi natam eſſe, ſupra dixi. Pragenſis ad ideam ſcholæ Pariſiorum accōmodata fuit. Talis priuata vita fuit Maximiliani.

- A** Bella geſſit plurima, & difficillima domi, foriſque; ſed, magna ex parte, neceſſaria, exceptis iis, in quæ, fœderū occasione, fuit pertractus, in quibus, quoties à Pontificibus ſtetit, toties fortunam ſenſit aduerſam. Tyrocinia prima fecit in Belgicis, & Sicambricis bellis, Sicambro duce Adolpho, qui ad Tornacum occubuit, cum Gallis conſpirante. In his bellis, ſulis viginti millibus Gallorum ad Tarbenam, Geldriæque in deditionem accepta, ſequutus authoritatē, conſilia, & fortunā exercitatiſſimi in re bellica, & acerrimi ducis Alberti Saxonis, Belgas factioſè tumultuantes, & insolenter, ac contumaciter Imperium noui principis, Philippo Raueſteno factionum duce, detrectantes, ita præliis aliquot, & obſidionibus, toto octennio, attriuit, cōtuditque; vt aliquot vrbibus vi, fameque expugnatis, cæteræ territæ, vicinarum cladibus, vltro acciperent iugum Imperij, & pacem ſuppliciter poſcerent.

- D** Albertus Saxo, inde arma in Friſiam conuertit, quam, in præmium conſecti belli, & ſumtum compensationem, Maximilianus, procerum Imperij conſenſu, ei attribuerat propriam. Huius, etſi magnam partem ſubegit, tamen interceptus morte, filiis imperfectā victoriam reliquit. Sed eum, oppugnatione Friſiorum, euentum habuit; vt quanquā à Georgio, & Hentico fratribus, ducibus Saxonie, graui bello doniti, magna ex parte, in poteſtatem illorum cōceſſerint, aliquantō poſt tamen, conſpiratione comitum, ac ciuitatum, quæ alieni Imperij iugum nondum ſubie-rant, ad defectionem inuitati, deſerta fide, ruruſ ſeſe in libertatem vendicarint. Saxonibus belli pertæſis, in provincia procul ab ipſorum ditione diſſita, cuius & incerta poſſeſſio, & adminiſtratio ſumtuſior, quàm fructuoſior futura eſſet.

- E** Initia tamen, in motibus Belgicis, Maximiliano parum læta affuſerunt. Brugenſes enim, biennio poſt electionē, captum, arctēque cuſtoditum, & tractatum cōtumelioſè; vt terrore eum aſſiduo inſuper ceu excrucia-rent, atrociorum in vrbe, indignaque ſupplicia ſpectare, aſſidue coëgerunt, barbarico quodam furore, donec totius Imperij auxiliis à patre liberatur.

A morte Matthiæ Pannonis, totum se contulit ad bellū Vngaricum, in quo, nō solū occupatas ab illo vrbes Austriacas, recepit, sed multas alias in ipso regno expugnauit. Fuerunt in eius exercitu duces Saxonie fratres, Fridericus, & Iohannes; qui postea, in bello Veneto, etiam egregiam A ei operam nauarunt, itēque Georgius Bauariæ dux, Rodolphus Anhaltinus princeps, ex Ascania veteri stirpe, & nonnulli alij. Iohānes Saxonie dux, in oppugnatione Albæ regalis, inter primos, mœnia conscendit; & coronam muralem promeruit. Nec magno negotio Maximilianus B tunc totum perdomuisset regnum, præcipuis vrbibus iam ad spontaneam deditionē paratis; nisi, ex pacto, Vladislao Boëmiæ regi, procerum suffragiis expetito, id concedere visum fuisset satius, retento solo iure successionis, vt, deficiente mascula sobole Vladislai, in suos id posteros de- C uolueretur.

Sequuta sunt deinceps bella Italica, funesta admodum, & graua, in quibus inimicam crebrius, quā propitiam fortunam expertus, tandem iis excidit omnibus, quæ occuparat. Primum in Hetruria bellum gessit, à Pontifice, D Ludouico Sfortia, & Venetis accitus, cōtra Gallos, & Florentinos, ad defensionē Pisanae vrbis. Ad eam expeditionem Genuensium classe, in Hetruriam transuectus, cum Liburni portus oppugnationem, aduersa tempestate, frustra, cūque suorum clade, tentasset; fatis aduersis non E reluctandum ratus, copiis, diuerso itinere, in Longobardiam remissis, ipse subsequutus, rediit in Germaniā. Creditur, in hac expeditione, morem gessisse Pontifici, non tam propter Pisanos, quā vt, si bellum feliciter conficisset, vteretur opportunitate accedendi, ex propinquo ad F urbem Romam, petendæ coronationis causa.

Sed maiora fuerunt bella, quæ extiterunt à Carolo octauo alacri, & feruido iuvene, atque ex assentatorum applausu, spebus amplissimis, eximiaque gloriæ inexplebili cupiditate inflammato. Hic, sub Andegauensium, in regno G Neapolitano, iure, totius Italiae Imperium animo complexus, & opportunè contra Arragonios, à Ludouico Sfortia, in auxilium euocatus, ne quid, tantum opus molienti, domi obstaret, quod victoriæ cursum remotaretur, duos sibi infensos vicinos, extorto fœdere, non ad belli socie- H tatem, sed vt quiescerēt, prius placauit, Maximiliano quidem, quem repudio Margarethæ filie, & raptu sponsæ Annæ Britannicæ, graui iniuria affecerat, per Ludouicū Sfortiam

tiam, qui, Britannicis nuptiis defraudato, Blaneam Mariā, Iohannis, Galeacij, sororem, despoderat, & per Heluetiorum legatos, satisfecit. Ferdinandum Hispanū sibi deuinxit, restitutione Perpēniani, ditissimæ vrbis, in ipso Hispaniæ aditu, & agri Ruscinonēsis, quæ Iohannes pater, Celtiberico bello, in summa rei pecuniariæ difficultate constitutus, Ludouico vndecimo oppignorarat.

Carolus itaque, incusso ingenti terrore, toti Italiæ, cum Pisanos, eiectis Florentinis: hos rursus, eiectis Mediceis: & Senenses, pulso Pandulpho Petrutio, in libertatem vendicasse videri vellet, & Pontificem, introducto in urbem exercitu, ad fœdus ineundum, & dedendum sibi Gemē, Biazetis fratrem, cōpulisset: hinc, improuisa celeritate, Neapolin delatus, regibus, fama sui aduentus, perculsis, ac profugientibus Alphonso patre, Ferdinandoque filio, & Friderico patruo, regnum totum, omnium opinione citius, obtinuit. Neapolin cum triumpho ingressus est, Cal. Ianuarij, anno nonagesimo quarto, supra millesimum, quadringentesimum.

Quo tam inopinato successu, consternati Principes orbis Christiani, Pontifex, Maximilianus Cæsar, Senatus Venetus, Ludouicus Sfortia, Ferdinandus Hispanus, icto fœdere, arma contra Gallos vndique coëgerunt. Hac conspiratione principū, retractus Carolus, cum per interclusa, obseptaque à Venetis, & Sfortia (quem Ludouicus Aurelianensis interea bello inuaserat, occupata Nouaria) reuerti se, nisi via ferro aperta, non posse Cerneret, superatis illis ad Tarrum amnem, cruento prælio, ipse in Galliam incolumis euasit.

Et si autem Campanos, Brutios, Apulos, ac Samnites, impositis præsidiis, cōfirmavit, possessio tamen regni nec firma Gallis, nec diuturna fuit. Rediit enim ad arma Ferdinandus, Alphonfi filius, adiutus à Consaluo, quem Ferdinandus Hispanus, ad Siciliæ defensionem, cū valida classe, ablegarat. Sed in ipso victoriarum cursu, biennio post Caroli victoriam, pridie Nonas Octobris, febre concidit, iure regni in Fridericum patruum translato. Contra hūc, & Ludouicum Sfortiam, fœdus percusserunt Alexander Pontifex, Ludouicus duodecimus Galliarum rex, Caroli Aurelianensis filius, qui Carolo nuper, præpropera morte, è vita euocato, successerat: Ferdinandus Hispanus, Veneti, & Florentini, ea conditione, vt Ludouico regi principatus Mediolanensis, quem hæreditario iure sibi arrogabat,

Venetis Cremona caderet. Cæsar Borgia, Alexandri Pontificis filius, nulli hominum, quotquot vixerunt, scelerum immanitate secūsus, in Flaminia, Æmyliāque, & Vmbria occupanda, trucidandāque, aut exterminanda omni antiqua nobilitate, adiuuaretur, quibus sibi cēdibus aditum A
ad Imperiū Cisalpinę Gallię, parare cogitabat. Ferdināsus, & Ludouicus regnum Neapolitanum inter se partirentur, plus valente, in Ferdinando, regni cupidine, quā sanguinis necessitudine, cuius ratione Friderico auxilia debebat, & defensionem.

Initium fœderis à Venetis extitit, Sfortiæ odio. Nā paulo ante Pontifex, Sfortia, & Veneti coniuncti, contra Gallos, & Florētinos, pro Pisanis, ad horum libertatem defendendam, attraxerāt Maximilianum Imperatorem, vt dixi: Sed cū res non successisset, & Veneti Imperio Pisanę vr- C
bis inhiare viderentur; Sfortia ab eorum amicitia discedens, id egit, vt quibus posset modis, conatus Venetorum impediret. Inde implacabile, aduersus Sfortiam, odium conceperunt, quòd in eum, concitatis ad fœdus principibus, quos dixi, effuderunt.

Ex hoc fœdere, Sfortia coniectus in summas difficultates, cū frustra à Maximiliano, Helueticis, Rheticisq; armis laceffito, auxilia expectaret, Baizeetē in Venetos, scelerato consilio, concitauit; cuius ille consilij mox pœnas dedit, cū rediit in Logobardiam, Helueticis copiis, & Burgundico equitatu instructus. Vix recepto enim Mediolano, & Nouaria etiā expugnata, Tramulio Gallorum duci proditus, & ab hoc in Galliam, ad perpetuos carceres, relegatus est, anno Christi, quingentesimo primo, supra millesimum. Ascaniū quoque fratrem, Cardinalem, cuius opera, pleraque feliciter peregerat, in agrum Placentinum fugientem, Veneti exceperunt, & deposcentibus Gallis tradiderunt. Mediolanum verò, non toto vertente anno, ter- D
tiò dominos mutauit.

Restabat Fridericus Arragonius, in regno Neapolitano. G
Hic ignarus fœderis, inter duos reges, Hispanum, & Gal- lum; conditionisque de regno inter ipsos, ex æquo, partiendo, dum frustra opē Consalui implorat, à Gallicis ducibus, qui è Cisalpina Gallia, in Campaniam descenderant, per inducias, ex improviso oppressus, rebus desperatis, cū H
uxore, & liberis, in arcem Ænariæ insulæ traiecit, & cum Mamurcio, atque Obegnio ducibus, dedita Neapoli, pactus, vt liceret sibi in Galliam nauigare, & Ludouici regis cle-
mentiam

mentiam suppliciter coram experiri, id non difficulter impetrauit, quod illi ad certos, & perpetuos carceres, eum proficisci, non ignorarent. Excedens Italia, Ferdinandum filium adolescentem, Tarenti reliquit, ut eam urbem, natura loci munitissimam, præsidio tueretur. Hunc Consalvus, deditioe urbis, in fidem susceptum, Ferdinando flagitanti, in Hispaniam misit, ad eandem, in quam patet inciderat, fortunam.

Post hæc, reges, ut conuenerat, pari æstimatione, regnum inter se diuiserunt. Cōstabat id, veteri partitione, quatuor prouinciis. Harum prima erat Campania, quæ, magna ex parte, terra Laboria dicitur, extenditque sese, à Fundano saltu, ultra Sarnum, & Sylarim Picentinorum extremos amnes, usque ad Laum, Lucaniam à Brutiis diuidentem cuius caput est ipsa regia Neapolis.

Campaniam proximè attingebat Aprutina regio, olim Præcutina. Hæc ab Apenuino, ad orā maris Adriatici, per Samnium porrigitur, cuius caput est noua vrbs Aquila, ex Amiterni, Forconæque ruinis extructa.

Reliquarum duarum è leua, alteram Apuli olim, Salentinique tenuerunt, à Gargano monte, ad Iapygium, extremum Italiæ promontorium, protensum. Alteram Brutij, quæ, non rectè, hodie Calabria dicitur, cū, Calabri ij sunt, qui Apuliam incolunt, circa Brundisium, ad mare superum. Brutij, quorum caput est Cōsentia, sub Calabria nomine, à Silari, usque ad fretum Siculum, incolunt; inclusi, ad Ionium mare, ora magnæ Græciæ, ea Lucaniæ parte simul intercepta, quæ inter Laum, hodie Lainum, & Sylarim flumina, Thyrreni maris littus attingit.

Ex partitione igitur Brutij, & Apuli Hispanis: Campania, cum Aprutina regione, Gallis obuenerant. Intererant duæ exiguæ regiones, appellationibus nouæ, Capitanata, & Basilicata, ab Apulia, & Lucania abscissæ: Capitanatam, duo amnes, Frôto, qui hodie Fortoris est, & Aufidus; Basilicam Hirpinorū, & Lucaniæ fines includunt. De his, cū neutris, in diuisione, attributæ essent, iure primū inter utrosque, mox & armis disceptatum est, eo euentu, ut Galli bello victi, Caieta, quæ illis postrema reliqua māsset, dedita, Neapolitani regni finitibus excesserint.

Cæsar Borgia, cū, immanibus cædibus, florem nobilitatis Italiæ, passim excidisset, Alexandro patre perempto; vi veneni, quod Cardinalibus paratum, pocillatoris errore, ipse, & filius hauserant, mandato Ferdinandi Hispani

comprehensus, atque in Hispaniam nauibus deuectus est, vt in carcere adseruaretur. Vbi, cū, post tertium annum, deceptis custodibus, ē Medinæ arce, funibus se demississet, & ad Iohannem Cantabriæ regem euasisset, hoc, bello, cum Alarino regulo, contendente; in prælio ad A Mendauiam, glande traiectus, occubuit, mortis genere nimis placido, vt pote cuius inaudita scelera, & parricidia, atrociora supplicia promeruerant.

Talem cū habuerint euentum insidiosa, & πλεονεκτη- κα consilia, & infidæ conspirationes; discant pij Principes, non posse retineri Imperia, sine auxilio Dei. Quare B Deo obtemperent, faciant officia necessaria, & à Deo expectent defensionem, sicut scriptum est: Qui dat salutem regibus. Nec faciant societates, & fœdera cum impiis; nec quantant infida præsidia, nec incertissimis, & fallacissimis C hominum voluntatibus nitantur; nec moliantur πλεονεκτηήματα, nec implicent sese non necessariis rebus.

Propter Caroli octauī irruptionem in Italiam, & vt, de bello Turcis inferendo, maturè deliberaretur, Maximilianus, indicto conuentu, V Vormaciam Imperij Principes congregauit, anno nonagesimo octauo, sed irrito conatu. D In eo conuentu, Eberhardum comitem VVirtebergensem, insignibus, & honoribus auctum, solenni, & publica festiuitate, prouexit in ordinem ducum.

Interea eum exercuit, & bellum Helueticum, quod motum anno, supra millesimum, proximo, ante quingentesimum, variòque euentu gestum, supra viginti millia hominum absumpsit, Helueticis partæ libertatis conditiones, & detractas domui Austriacæ prouincias, pertinacissimè E tuentibus; iugūque, quod ceruicibus ipsorum intentabatur, accertimè propulsantibus. De his enim certamen erat præcipuum: Maximiliano contra, elatæ gētis ferociā compescere fatigente; quæ, prosperitate victoriarum, indies magis, magisque tumescens, imperare Monarchis, legibus præscriptis, & belli, pacisque conditiones ferre, decerpere hinc inde, quæ opportuna ipsis essent, atque Imperium, quibus vellent limitibus, circumscribere; pellere, F reducereque principes, quos liberet; auellere sese ab Imperio, & onera cōmunia recusare, non erubescerēt. Belli G πρόφασις erat iusta, & æqua, quod, ex cōuētū Lindaënsi, flagitabat Imperator, vt ad æqualia iura, & onera Imperij redirent, sēque cum Sueuico fœdere coniungerent, quod tunc renouabatur. Octies cū dimicatum esset, maiore Maximilianus

Maximiliani, quàm hostium clade, tandem transactione bellum compositum est Basileæ, decimo Calend. Octobris, anno eodem.

A Inde ad Bauaricum bellum deuentum est, quod vno anno cœptum, & cōfectum est, quarto scilicet, supra millesimum, quingentesimum, Ruperto Palatino, Patrēque eius, Philippo Septemuiro, ex proscriptionis sententia, quam Maximilianus promulgarat, à totius Imperij ordinibus oppugnatis.

B Causa inde extitit: Ruperto filio, Philippus conciliarat nuptias filix Georgij Diuitis, Bauariæ ducis; qui ex pacto, dotis loco, Ruperto genero legauit, præter auri, argentique vim omnem, & supellectilem plane regiam; eam etiam Bauariæ partem, quam ex hæreditate tenebat. Hoc

C testamentum, quod in Imperij leges, & iura feudorū peccaret, & factum esset in fraudem Alberti, Bauariæ ducis; Maximilianus, deprecante Alberto, nō voluit ratum esse.

D Quæsitā est ergo, & impetrata approbatio pontificia. Post Georgij mortem, genero, ex testamento, hæreditatem ad eunte, Alberto eandem, ex legibus, asserente; Maximilianus sese interposuit, & conditiones tulit, vt de Georgij ditione triens vnus, relinqueretur Ruperto, dotis ratione.

E Alter cederet Palatinæ domūi, in compensam eorū, quibus illa sese, & defraudatā à Ludouico Bauaro, & spoliata esse, sæpe fuerat quæstā. Tertia rediret ad Albertum.

F Philippo has cōditiones recusante, & pro tota ditione arma expediente; Maximilianus, edita proscriptionis formula, bellum concitauit, in quo, Palatina ditione multis detrimentis affecta, multis præstantibus viris, aut veneno necatis, inter quos fuere Rupertus Princeps, & coniunx; vel in acie trucidatis, vel supplicio plexis, Palatina familia rerum suarum iacturam fecit grauissimam.

G Semel totis viribus certatum est, per aliquot horas Marte dubio, Ruperto Boëmicis auxiliis confiso, & pertinacissimè pugnam urgente, aciēque, sicubi solueretur, aut fatisceret reficiente. Nec cessit, donec ad eā redactus esset paucitatem, vt consistere non posset. Boëmi ceciderunt circiter bis mille.

H Res tandem ad pacificationes deducta est, intercessionē Friderici Saxonix Electoris, qui, etsi Maximiliano non defuit, plus tamen curæ, & laborum sustinuit in leniēda Maximiliani ita; ita vt, eo utcunque placato, vnicus, in conuentu Coloniēsi, ausus fuerit Palatinum ad Maximilianū

adducere, vt supplex fieret; qua in re, existimatū est, eum nōnihil offendisse animum Imperatoris, quòd hosti ipsius non vehementiùs irasci visus esset; causa tamen consilij fuit honestissima. Nā, quæ sit Electorum necessitudo, considerauit, nec penitus dilacerari voluit vetustissimam cognati, & multis fœderibus ipsi deuincti Electoris, ditionē, ac nobilissimam familiam. Hoc ipsum tamen officium regendi amici, ita moderatus est, ne, de autoritate summi Imperatoris, aliquid derogaretur. Supplicem esse voluit.

Laudanda verò est, & moderatio in victoria, atque clementia Maximiliani, qui supplici pepercit, & nepotibus Philippi, Ruberti filiis, partem controuersæ regionis attribuit, eam, quæ intra Danubium, & Nabum, supra Ratisbonam, limites veteres Palatinæ ditionis attingit.

Anno octauo, supra millesimum, quingentesimum, Venetum bellum cœpit, mirabili voluntatum conuersione, motum à regibus totius Europæ, ad deprimendum fastum insolentiæ, ac frenandam audaciam potentiæ Venetæ, instinctu Iulij Pontificis; qui nuper Iohannem Bentiuolum, senem septuagenarium, Bononia expulerat. Id bellum in hunc finem desit, vt Venetis, quantum satis videbatur, mulctatis, & compilatis, Iulius, voluntate velut venti flatu subito inuersa, aliud inde pro Venetis detexuerit, regibus, sua semper consilia, ad exemplum leuitatis, ac perfidiæ pontificiæ, instituentibus, ac temperantibus, ex vsu suo, & commodo, & sanctitatem, veritatem, pietatem, iustitiam, fidem, ac religionem fœderum, pactorum, constantiam in his seruandis, postponentibus, suæ vtilitati, qua metiuntur, & æstimant dignitatem, non curata mutata fidei labe, quantumuis indigno tanto ordine ausu.

Maximiliani quidem, in hoc fœdere, cōditio eò fuit deterior, & iniquior, quàm reliquorum; quo æqui, iustique ipse, & fidei, pactorumque fuit obseruantior. Nihil enim in eo fucatum, insidiosum; nihil, aut suspicax, nihil captiosum, aut *αλεονεκτικόν*, aut auarum fuit. Natura enim ad veritatem, candorem, iustitiam, & æqualitatē ferebatur, ac fraudulentas simulationes oderat; alienus erat ab iniusta sequitia, & moderationem amabāt, in omnibus rebus, consilia dirigebat, exquisito, grauique iudicio, non ad distractiones voluntatum, non ad inuoluendas res, non ad alendas simultates, & odia, non ad oppressionem, & euersionem aliorum, sed ad concordiam cum salute, & dignitate Imperij coniunctam.

Bien-

Biennio ante, Philippus, Maximiliani filius, Belgarum princeps, in Hispaniā nauigarat, crebris procerum literis euocatus, vt Isabellæ socrus dotale regnum capefferet. In eum, cū Ferdinandus propensiora suorum studia esse perspexisset, quā erga se, detestatus leuitatem perfidiæ, traiecerat Neapolin. Sed Philippus, ex indulgentiore victu, sub noui cæli insueta temperie, sæua febre correptus, citò decessit, anno ætatis vicesimo octauo, relictis ex coniuge, filiis duobus Carolo, & Ferdinando, & filiabus quatuor,

Arserat paulò ante cometes, circiter Idus Septembris, in septentrione, prope plaustrum, tetra, luridâque specie, cauda splendida, ac densa; à qua, cauda pauonis vocabatur, in Corum ventum proiecta. Hunc & Philippo fatalem fuisse, & nouas clades Italiæ portendisse, ex euentu coniectari licet.

Ferdinandus, vbi de generi interitu cognouisset, rebus Neapoli compositis, rediit in Hispaniam, in eo itinere, Ludouicum regem Franciæ, Sauoniæ conuenit, belli Veneti causa, quod tunc agitabatur.

Communis belli proxima causa fuit, quod Veneti, qui, vt ex aliorum ruina, & interitu, tantum Imperium, initio condiderant, ita deinceps ex euentu alienæ fortunæ, occasiones amplificandi res suas, captare, atque arripere consueuerant; tunc etiam immodicam affectantes potentiam; vel potius iam tantam adepti, vt nisi retunderetur, videretur in totam sese Italiam extensura esse, regibus exterminatis. Quod illi ergo, de singulorum regum diuionibus, aliquid decerpserant, id, Iulio Pontifici videbatur, armis communibus, repetendum esse, ea lege; ne ab armis prius decederetur, quā sua singuli recepissent.

Conspirarunt ergo Cæsar Maximilianus, Iulius Pontifex, Ludouicus Gallus, Ferdinandus Hispanus, Alphonsus Ferrariensis. Fœdus Cameraci ictum est. Ad hoc Maximilianus, eò facilius accessit, quia occasionem quærebat vlciscendi illatam sibi, priore bello, à Venetis, Hispanorum, & Gallorum ope, cladem, ad Petram castellum, & ad Cadurium, cū à Carnicis Alpibus, & ad Tridentinas fauces, copiis præmissis, ipse sequi, & Romam, solennis renunciationis causa, proficisci constituisset. Qua de re, priore anno septimo, in conuentu Constantienti, cum Principibus Imperij, deliberarat. Sed Veneti, consilio intellecto, quod profectionis euentū metueret, talem fore, qualis fuerat

expeditionis Gallicæ, paulò ante, iter auxilio confœderatorum, totis viribus intercluserunt, ac prohibuerunt.

In hoc communi bello, præcipuè, apud exercitum Maximiliani, partes fuerunt Rodolphi Principis Anhaltini, ex nobilissima stirpe Ascania, ante hoc bellum, victoriis præclarus in Vngaria, & Geldria partis, inclytis, vt qui Vincen- A
tiam, Veronam, & Patauium recepit; & non procul à Vincentia, à Bartholemæo Liuiano, Venetorum duce, circum-
uentus sit, vt elabi non posse videretur, hoc præmatura, &
nimis puerili ferocia, Venetos ad Ianienam Germanorum B
spectandam, tanquam ad certam, paratamque victoriam, euocante, ita pugnauit, vt Veneto exercitu, prouida irruptione, sed impetu vehementi dissipato, protrito, conciso, in Bachilionem amnem præcepso, cum magna spectato- C
rum parte, victoriâ reportarit gloriosissimam, Nonis Octobris, anni decimi tertij, supra millesimum, quingentesimum. Desiderata sunt, in exercitu Veneto, ad nouem millia.

Sed hoc fidissimo custode, Veronæ, veneno perempto, D
ciuitates, perfidia gentis, rursus amissæ, redierunt ad Venetos.

Ludouicus Galliarum rex, pridie Idus Maias, anno nono, post millesimum, quingentesimum, deuictis, ad Pandinũ vicum, Venetis, captoque Liuiano, Cremonenses, Bergo- E
mates, & Brixianos, in deditiõnem accepit.

Alphonfus Ferrariensis Peninsulam Rodignam, & Ateste, natale solum maiorum suorum, Montagnanam, & Montem Silicem: Iulius, Ariminum, Fauentiam, Ceruam, & Rauennam; Ferdinandus, Venetis pignori datas, ab Ar- F
ragoniis, Apuliæ vrbes, recepit.

His cladibus Veneti affecti, neque difficultates rei nummaria, ærario exhausto, terrestriq; Imperio omni perditto, coniecti maximas, pacem à Iulio Pontifice supplices petiuerunt; qui, cum sibi abundè satisfactum esset, vt Gal- G
los, Germanosque nihil, de sua in Venetos acerbitate, remittentes, Italia exturbaret; concessa Venetis pace; Alphonso Ferrariensi etiam, vt arma poneret, imperauit. Hoc persistente in fide, & amicitia Gallorum, & Gallis vicissim defensionem ei præstantibus, nouum bellum con- H
sertum est, cuius ea fuerunt initia, vt Triuultius Gallorum dux, Bononiâ, reductis Bentiuolis, Pontifici adimeret. Ad huius facti famam, Pontifex in furorem actus, mox rursus, totam pene ad arma coeiuuit Europam, cui brato in Ludouicum

Ludouicum Gallū, anathemate; & assumpto prætextu, Maximilianum Sfortiam in paternum Imperium, vnde non iuste sit pulsus, reduci oportere.

A Gallus contra, contemptis diris pontificiis, vt vicissim omnem Pōtificis auctoritatem, retorto in eum anathemate, infringeret, Concilium Pisis indixit, in quo, in Iulij sceleratas molitiones, recentibus Constantiensis, & Basiliensis Synodi exemplis, inquireretur, & statueretur, annuentibus; primò Florentinis; sed, mox sententia mutata, refragantibus; quo factum, vt pulsi ex vrbe cardinales, cum præsidio Gallico, tumultu plebis; Mediolanum concesserint.

B Pontifici in præsentia opem tulerunt, Veneti, Heluetij & per Aphricanas cohortes, Ferdinādus Hispanus absens, qui & Iohannem Nauarræ regem, Gallicis addictum partibus, interea tota Cantabrisia expulit. **C** A tergo verò Galliam inuasit Henricus Angliæ rex, vt Ludouicum domi detineret.

D Gallicum exercitum, Germanicis Maximiliani copiis firmum, ac validum, duxit Gasto Fosseius, sorore Ludouici in Vasconibus genitus; qui cū Venetas copias, Balæono duce, ad Athesin fudisset, & eodem victoriæ cursu, per arcem, in urbem Brixiam ingressus, præsidio Veneto cæso, urbem recepisset; Rauennam delatus, tota acie, cum Pontificiis copiis, confligit, tanto pugnantium ardore, vt Galli victores, pontificij exercitus partem maximam trucidarint, reliquam, cū res deplorata esset, proiectis armis, sese dedentem, ceperint. **E** Certatum est, anno duodecimo, post millesimum, quingentesimum, tertio Idus Aprilis, die festo Paschæ. Cecidisse in conflictu, de pontificis exercitu, ad sedecim hominum millia referuntur. Occubuit & ipse Fosseius, à globo hostium circumuentus, dum Hispanos incautius persequitur.

F Ad huius prælij famā, Imperator, reductis suis auxiliis à Gallo, initoque fœdere cum Hispano, & Anglo; Gallum domi, nouo bello implicauit, in quo, cū, retractæ ex Italia, Gallorum copię, regrederentur; excitæ à Pontifice, in auxilium, nouæ Heluetiorum cohortes, illas ab Athesi repulsas, intra Ticinum urbem compulerunt, & Venetis copiis auctæ, instructæque tormentis, mox etiam Ticino, & **G** tota cisalpina Gallia, excedere coegerunt.

H Pontifex Bononiam, Bentiuolis denuò eiectis, recepit. Genua se in libertatem vendicauit. Maximilianus Sfortia, in Mediolanensem principatum repositus est. Medicei,

quos Galli Florentia pepulerant, eiectō Soderino, in patriam, paternūque principatum reducti sunt.

Hoc exitu finitum est, confœderatione regum, susceptum, contra Venetos, bellum; memorabile exemplis cupiditatum, & affectuum in regibus, inconstantia, ac mutabilitatis voluntatum humanarum, incertę, dubiaęque fidei fœderum, & tristissimi exitus, non necessariorum bellorum. Confectum id est cum multa clade gentis Italica, quam in hoc bellum inuoluit ambitio, & rabies Iulij Pontificis, iusto Dei iudicio, scilicet, vt hoc, ceu irretita, hateret tristissimis, & tragicis pœnis.

Inuidebant ominō Italiae ocium, & quietem, fatales furores Pontificum, & regum infinitę cupiditates. Nam & Leo decimus, vt proferret Imperium pontificium, ad Padum vsque, Sfortia Placentiam, & Parmam, olim Atestinae ditionis oppida, extorsit, & rursus, mutatis voluntatibus, Ludouicus, atque Ferdinandus reges, occultę pacem pepegerunt, mutuis commodis seruituram; vt neutro alterum impediēte, Hispanus Cantabriae regnum confirmaret, Gallus Mediolanum repeteret. Et ab Henrico Britanno, Gallus, post amissas duas vrbes Belgij, & Iacobum Stuartum, Scotorum regem, belli socium, ab Anglis interfectum, certis conditionibus pacem impetrauit, Maria, Henrici sorore, in vxorem ducta.

Sed fuere, Gallo, secundę nuptia, exitiales. Nam paulo post, decessit Calendis Ianuariis, anno decimo quinto, supra millesimum, quingentesimum. Nec longo intervallo, eum sequutus est Ferdinandus, in Hispania; scilicet decimo septimo, Calend. Februarij, anno millesimo, quingentesimo decimo sexto, clausa Arragoniorum regum stirpe; quę à Berengariis, Barchinonę comitibus, prognata, in Hispania, annos trecentos, septuaginta; in Sicilia, ducentos triginta regnarat. Cometa, multorum dierum incendio, mortem ei portendit.

Successere Ferdinando, Carolus quintus, ex filia nepos: Ludouico, Franciscus, dux Angolismorum, gener; qui gubernationem ab Italico bello auspiciatus, perfractō, vt dixi, captiuitate Prosperi Columnij, per alpes, aditu, Heluetios, Maximilianum Sfortiam acerrimę propugnantes, ingenti, sed cruento, & periculoso bidui praeli debellauit, ad Mediolanum, adiuuantibus Venetis; ita vt de viginti quinque millibus, vix pars dimidia euaserit; Parmamque, ac Placentiam, Pontifici ablatis, ad vetus Insubrum Imperium

rium reduxit, captoque, à deditioe arcis Mediolanensis, & transmissio in Galliam Maximiliano, possessione principatus stabilivit. Pugnatum est anno millesimo, quingentesimo, quinto decimo, Idibus Septembris, & postridie.

- A** Ex hoc successu, Franciscum, maiora animo agitantem, incessit libido inuadendi regni Neapolitani; qua de causa, euocatum Roma Leonem Pontificem, Bononiæ cōuenisse existimatur. Sed id molientem, retraxit ex Italia, Cæsar Maximilianus, impulsis Heluëtiis, iam ante vindictæ cupidis, & Henrico Anglo sollicitato.

B Veneto bello, quod vario euentu, in annum nonum gestum est, à Maximiliano, nullisque interruptum induciis; huic ergo finem attulit pax, inter Carolum, hæredem regnorum Ferdinandi Hispani, ex testamento; & Francis-

- C** cum Gallorum regem. Carolo necessaria magis, quàm honesta, consiliis Caroli Ceurij Belgæ, nutritij, apud Nouiodunum urbem, in finibus Veromandorum, cōfecta, in has condiciones; vt Carolus regnum Nauarræ Iohanni filio, qui inde expulsus erat, restitueret; si id iudicibus, qui

D constituendi essent, videretur ex æquo, & iure. Item centum millia aureorum nummum, quotannis, Gallo, vt penderet, ex regno Neapolitano; ad confirmandum ius, quod in illo regno sibi arrogabat. Cūque ad Venetos etiam, Franciscus, & res Mediolanenses respiceret, Venetis etiam

- E** Veronam reddi, Brixiam enim paulò ante receperant, postulauit, ea lege; vt redemptionis nomine, ducenta millia aureorum nummum, Cæsari, duabus pensionibus, persoluerentur. Non refragatus est his cōditionibus, Maximilianus auus, iam senex; qui bellorum pertæsus, & auxiliis Helueticis diffusus, quib. dimissis, paulò ante ex Italia, sese, nulla re memorabili gesta, receperat; nepotis sui commodis, in præsentia, obstare non volebat, etsi, his cōditionibus, vehementer eum prægruari, non ignoraret.

F Sed non fore aut ratam, aut diuturnam compositionem, facile intelligebat, quòd, Carolo impubere, à nutricio facta esset.

- G** Nec ita multò post, Carolo quinto ad Imperium, suffragiis Electorum expetito; cū Franciscus, per cōmotos suffragatores, idem frustra ambiens, de spe sua decidisset: renouatis, ex repulsæ dolore, veteribus, erga æmulum, competitorē, odiis; nouis excitatis, bellum inter vtrumque, primū apud Belgicas, Eburonum vrbes, exarsit; quod inde in Italiam, Gallias, & Hispanias, sese diduxit, vario e-

uentu, sed ita, vt fortuna Caroli vincente; Neapolitani regni, Mediolanique possessio, de qua præcipuè certatum est, apud Carolum manserit, vt dicetur suo loco.

Anno, ante Venetum bellum, proximo, Carolus Geldrix dux, incitatione, & sumtibus Gallorū, apud quos ab interitu patris, à teneris, ad odium domus Burgundicæ educatus erat, violata iurisiurandi fide, qua se Maximiliano obligarat, Brabantinos magnis detrimentis, & cladibus affecit. Erat Carolus feroci, & superbo ingenio iuuenis, cuius auus Arnoldus, natus Maria filia Iohannis, domini de Arkell, mortuo Reinaldo vltimo Menapiorum, & Sicambrorum, hoc est sulia, & Celdria dūce, è gente Nassouia matris auunculo, Geldria ducatum, in Egmondanam familiam adduxerat. Nec destitit deinceps etiam, sub fide Gallica, Burgundos laceffere, atque insectari. Et moriens hæreditatem reliquit vicinis, ferro asserendam, vt dicetur.

His ipsis annis, commouerunt sese, paulatim, semina motuum popularium, ex Helueticæ libertatis conspectu, deducta. Initia in Spirensi diocesi, circiter annum secundū, supra millesimum, quingentesimum, nata; paulatim serpendo, Sueuiam, multis in locis, & nonnullas Imperij ciuitates corripuerunt. Sed velut scintillas, adhuc obscure inter profundos, atque confertos cineres, incendium latuit, vsque ad annum vicesimum quintum, quo, magno sese impetu, passim per Germaniam, effudit.

Vngariam tamen minus, seditiosæ multitudinis impetu, anno Christi, decimo quarto, supra millesimum, quingentesimum concussit. Selymo enim Turcarum Tyranno implicito bello Persico, Thomas Cardin. lis Strigonienſis, suadet vtendum esse, facultate rei bene gerendæ, contra Turcos, ex Tyranni absentia. Sed quia regi negligēti, & regni administrationem, & curam rei bellicæ; deerāt nerui ad tantum apparatus, consulit, vt congregetur, sub signo crucis, vsitato olim Pontificibus more, exercitus, qui spe veniæ, pro delictis perpetratis, gratis militet. Consilio divulgato, immensa subito, eaque promiscua, ex variis gentibus multitudo cōfluit, quæ nil sollicita de Turcico bello, protinus latrocinari, vicos populari, expugnare villas, vastare agros, nobiles, & sacerdotes capere, atque omni cruciatu interficere incipit. Illius se multitudinis ducem facit quidā Georgius Sechelus, adiuncto sibi fratre Lucaſio. Hic maximum terrorem, exquisitissimis suppliciis, nobilitati,

bilitati, regno ingentia damna infert, donec Lucatii fratris copiis, ad Pestum, à nobili Pannone Bornemisse fufis, ipse etiam dein ceps, ab eodē, difficillimis, & periculosis-
A finis præliis, ad Nagelacum, & Agriam attritus; tandem superuentu Iohānis, Transilvaniae Vaiuodæ, copiis ad occisionem deletis, prope Temesum flumen, in conspectu oppidi Temesuari, viuus, cum fratre, capitur.

Pœnas seditiosi conatus, supplicij genere nouo, barbari-
 cōque, & auditu horrendo, luit. Nudus enim, & catenis

B vinctus, coronaque ferrea cadenti redimitus, equuleo imponitur. Venis incis, sanguis potandus præbetur fratri Lucatio; his clausis, rursus mittuntur in eum viginti ex sociis, tridui inedia, macerati; qui dentibus eum lacerant, & carnes arrosas deuorant. Tandem extractis visceribus, e-

C xenteratur; corpus in frustra cōcisum, ahenisque, & verubus coctum, comedendum militibus apponitur; qui, hoc pastu, satiati, ad vnum omnes, cum Lusatio fratre, immanibus suppliciis, necantur.

Anno millesimo, quingentesimo, decimo quinto. mense Iulio, cōuenerunt. Viennæ tres vicini reges, Imperator Maximilianus; Ladislaus Vngariæ, Boëmiaeque; Sigismundus Poloniæ, reges. Inter hos, sublatis è medio simulacribus omnibus, vetera pacta renouata, & nouis additionibus aucta, nouaque comprobatione, & nuptiis inter libe-

E ros, ne potesque contractis, sancita sunt; vt Maria Maximiliani neptis, Ludouico Vladislai filio; Anna filia Vladislai, alterutri ex nepotibus nuberet, certa cū spe successionis in regno Vngariæ, si absque hærede masculo Ludouicus decederet. Constitutum & hoc est, vt Ladislao rebus hu-

F manis exempto, regni, liberorumque curam agerent Maximilianus, & Sigismundus. Sed Procures regni, dum pactione hac, & testamento regis, seu ambitione, seu auaritia, neglecto; post Vladislai fata, qui, pauld post, è vita excessit, Ludouico filio, annum vix agente decimum: dum

G ergo neutrum tutorem admittunt, neutrum consulunt, neutri fidunt, & inter se, suo arbitrio, ex suis cōmodis, & prouincias, & redditus regni partiuntur; dum impuberis regis curam, & educationem, priuatis commodis, postponunt, diuiso in factiones regno, & fisci regij opibus, in pri-

H uatos vsus conuersis, regnum exarant, & optatam diuque quæsitam, adoriundæ Vngariæ occasionem, Turcis sponte obiciunt. Qui, à Maximiliani morte, de statu regni Pannonici, de conditione regis adolescentis, de difficulta-

tibus tutoris Sigismundi Polonici, distracti triplici bello; Tartarico, Bosnico, & Borussiae, edocti: nihil cunctantes, productis ad limites Vngariae castris, Belgradum regni propugnaculum, vi expugnarant; moxque in regnum ipsum populabundi, penetrant, ut dicetur.

Anno decimo octavo, Maximilianus conuentum egit postremum, & cum quidem, frequentia Principum, celeberrimum, Augustae; in quo de bello Turcico actum est. Selymus enim, Sultanorum regno destructo, magnum, regibus otibus Christiani, terrorem incusserat. Commendauit & nepotem Carolum, Principibus; ut, se mortuo, eius in electione, rationem haberent. Inde profectus Oenipontem, febre correptus est: cumque transferri se Velsam curasset, accedente, ex virium resolutione, alui profluuio; expirauit, pridie Idus Ianuarias, anno decimo nono, supra millesimum, quingentesimum.

Anno mundi, quinquies millesimo, quadringentesimo octogesimo primo.

Anno aetatis, quinquagesimo nono, mense nono, die vicesima prima.

Anno Imperij, tricesimo secundo, mense vndecimo.

Vxores habuit duas, primam Mariam Burgundicam, ex qua suscepit filios tres, Philippum, qui dotalia regna Hispaniae, Siculaeque & Neapolitanum, domui Austriae acquisiuit; Franciscum, & Georgium, in annis pubertatis mortuos; & Margaretam filiam, connubiis infelicem: Carolo octavo etiam, Galliarum regi, desponsatam, & in aula Francica educatam, Sponsus, ubi adoleuisset, repudiavit, rapta, propter ius successionis, Anna, Francisci ultimi, ceterioris Britanniae ducis, vnica filia haerede, quae Maximiliano promissa erat. Post Carolum, Arragoniae principem; & hoc, ante nuptias, mortuo; Philiberto Sabaudio, non meliore fortuna, nupsit.

Alter coniuux Maximiliani, fuit Blanca Maria, Galeacij Mediolanensis filia, Iohannis Galeacij soror, ex qua soboles ei nulla est nata. Anno decimo quarto, supra millesimum, quingentesimum, Poloni, sub rege Sigismundo, Constantino Rosso duce, Moscos, memorabili praelio, deuicerunt, caesis circiter quadringenta millibus hostium, ad Borysthenem, prope oppidum Smolensco, quod Basilius, veteri quodam iure, ad Moscouiticum Imperium pertinere, ratas,

tus, superiore anno, aliquot mensibus, magna pertinacia oppugnatum, ceperat. Contempserat Moscus, Polonorum paucitatem, & ideò permiserat, ut, Borysthene ponte strato, in vltiorem ripam transirent; sed comitata est, ut fit, A superbiam, Adrastia vindex.

DE ECCLESIA.

B **D**E moribus, consiliis, & conatibus Pontificum, in Romana Ecclesia, supra dictum est. Basiliensis Synodus, Eugenio pontificatu moto, & condemnato, suffecit Amadeum Sabaudia ducem, indito ei nomine Felicis quinti. Eugenius enim Synodum Basilea, Bononiam, inde Ferrariam, tandem Florentiam reuocarat, prætexēs veris causis (quia libertatem Concilij metuebat) Græcorū aduentum, qui, ut auxilia impetrarēt aduersus Turcos, prolixè ad Synodi decreta acceptāda, sese obtulerant. Et si autem tunc Græci sententiam Ecclesiæ Romanæ, de processione Spiritus sancti, de vsu panis non fermētati, in cœnæ Dominicæ administratione, de purgatorio, de primatu Pontificis Romani, approbarunt: tamen cū, Iosepho Patriarcha Constantinopolitano mortuo, Romanus Pōtifex creaturus esset alium, Græci id non admiserūt, nec ut dixi, commentum *περί μεταστάσεως* approbarunt, & aliquantō post, vix reuerso domum Imperatore, Constantinopolis à Turcis expugnata est.

Eugenius subiectus anathemati, decreto Basiliensis Synodi, ut sese muniret nouo præsidio, creatis cardinalibus octodecim, & incitato Carolo quinto, atque huius filio, F Delphino Franco, aduersus Basilienses patres; spem, de Synodo in Laterano celebranda, fecit; non seriò, sed, ut cōceptas à regibus inanes spes, & molitiones, eorūdem cogendi Concilij causa, susceptas, eluderet. Eo vita functo, G Fridericus perfecit, ut cedēte Felice quinto, successor Nicolaus quintus, retineret Pontificatum, ea cōditione, si acta Synodi Basiliensis rata faceret; in quo constitutū erat, ut Pontifex authoritati Synodorum subiectus esset; & eisdem pareret, & decimo quouis anno, nouæ Synodi celebrarentur, in quibus facultas daretur, liberas dicendi sententias, etiam viris intelligentibus, & doctis. Huius decreti H sentētia tamen, quæ promulgata est, anno quadragesimo nono, supra millesimum, quadringentesimum, apud successores, ponderis, & authoritatis nihil habuit. Fuerunt &

alia constituta, quæ in Synodorum libro referuntur, & potestatem Pontificum, in sacris beneficiis conferendis, causisq; eorum cognoscendis, ac controuersis diiudicandis, moderantur, ac restringunt. Vniuersa ea, Pragmaticam sanctionem vocarunt Galli, à Carolo septimo, consensu procerum, receptam, probatamq; & Lutetia, Nonis Iulij, anno tricesimo nono, supra millesimum, quadringentesimum, publicatam; constanter retinuerunt, magno cum regni, & salutis, ac tranquillitatis publicæ, commodo.

Qui secuti sunt Nicolaum, Alexander Sextus, & Iulius Secundus, grauissimis bellis Italiam obruerunt, sicut dictum est, attractis, & commissis, inter sese, regibus Europæ. Idcirco, cum Maximiliani consensu, Ludouicus duodecimus, indiceret Pisnam Synodum, ad Calendas Septembris, anni vndecimi, supra millesimum, quingentesimum, contra Iulium; & Pisam exturbatam, transferret Mediolanum, Iulius, ne quid pateretur, de pontificia authoritate, decedere, proscriptis Cardinalibus, qui assenserat, & eiecto, per ceteros reges, Gallo, ex Italia, consilium coëgit, in ædem Lateranensem, Romæ, quod Leo deinceps absoluit.

Sed, vt toties monui, non doctrinæ, non morum, & disciplinæ emendatio, non legum pontificiarum laxatio, qua sita est, quæ nerui fuerunt abominandæ impietatis, sed idololatriæ, errorum, abusu, superstitionis, & tyrannidis pontificiæ confirmatio.

Feruebat tunc, inter monachos, duarum familiarum Franciscanæ, & Dominicanæ certamen, de ortu beatæ virginis Mariæ, culinæ ditandæ vtile admodum. Illis, sine peccato conceptam esse; his, contrarium adferentibus: magno partium studio res acta est. Franciscanorum plausibilis erat sententia, & vulgo grata, cuius animos, ex persuasione superstitionis inueteratæ, cultus beatæ virginis penitus obfederat: idcirco facile vincebat. Ex Dominicanis, qui astipulatores reperiebant rariores, nonnulli, vt fidem suo dogmati facerent, cum non valeret authoritas testimoniorum, ad subsidia præstigiæ decurrerunt; cuius rei exemplum commemoratur, de Bernatibus: vbi in statuam beatæ virginis, ad hunc vsum artificiosè instructam, monachi abdentes sese, & statuæ gestus mirificos affingentes; gemere illam, lamentari, quiritari, profundere lachrymas, responsa sciscitantibus dare, populo persuaserunt. Fraude patefacta, authores cremati fuerunt, pridie Calend. Iulij, anno nono, supra millesimum, quingentesimum. Huius similia

millia multa à monastico genere, Diabolo impulsore, excogitata fuisse, & vsurpata, ad mentes hominum, captas antea vanæ superstitionis laqueis, & terriculamentis, ac-
tius irretiendas, minimè dubium est.

- A** Quare, dum ad huc modum, Pontifices, & horum satelli-
tes, circumductum, atque delusum orbem Christianum,
exagitant; Deus tādē misertus generis humani, tam den-
sis oppressi tenebris, titulo Ecclesiæ, ceu fascino, tam mise-
re dementati, inque tam profundis superstitionis inuolu-
B cris detenti, ineffabili bonitate, excitauit, & magnitudine,
ac firmitate animi, diuina prorsus, atque admirabili, robo-
rauit M. Lutherum, è monastico genere, familiæ Augusti-
pianæ, magno, & acri ingenio præditum, ac multa instru-
ctum eruditione virum; sed humili, honestissimo tamen
C natū loco, & nulla suffultum authoritate publica, in nulla
cōstitutum regni Pontificij dignitate, nullis denique mu-
nitū præfidiis; qui insolubilem hæctenus, imo formidabi-
lem, omnibus Christiani orbis regibus, nodum Gordium
pontificiæ Hierarchiæ vno verbi diuini ictu, validissimè
D incidit, & sustulit; frustra fremētibus, & bella, vastationes,
exilia, supplicia, incendia, frustra minitantibus, cum Pon-
tifice, regibus orbis Christiani, qui religionem, tot seculo-
rum, conuelli, cum perturbatione, ac distractione to-
tius Europæ, nolebant.

- E** Circumacta erat periodus tertia, cōpletis, inde vsque à
tyrānidis, in Ecclesia, Pontificum initio, annis quingentis.
Vertebatur centesimus annus, inde vsque ab exitu Synodi
Constantiensis, quem, fatalem mutationem allaturā esse
Romanę Hierarchiæ, prædixerat Hussus, quā, nulla sæuitia,
F incēdiis nullis, essent prohibitori: ἀπορρητὴ extitit, cum à ra-
pacitate, & auaritia pontificiorum; qui cū nouo subinde
imposturarum genere, facultates miserorum hominum
deprædarentur; præda potiti, fœtorē post se relinquebant
in Ecclesia, cōscientiis perniciosum, harpyarū instar; tum
G verò ab impudentissima indulgentiarum cōmento, quod
ad extorquendas pecunias, iam olim excogitatum erat.

- Eo igitur anno, qui fuit septimus decimus, supra millesi-
mum, quingentesimum, Lutherus primū oppugnare cœ-
pit forum indulgentiarum, & ex Ecclesia Filij Dei, huius
H ipsius domini nostri Iesu Christi exemplo, eiicere emen-
tes, & vendentes; euersis mensis, scabellisque, id est, idolo-
rum altaribus destructis, & subselliis hypocritarum, orna-
tu magnifico, in templis, sese ostentantium, disturbatis.

Templaque, & manu facta, & condita diuinitus, id est, corda hominum repurgata, à superstitione, & erroribus, Deo vindicare cœpit, vt fieret domicilia precum, id est, sancta templa, Deum rectè agnoscētia, & inuocātia, in agnitione, & fiducia filij Iesu Christi, Saluatoris, ac Mediatoris nostri, vt in his habitaret, & regnaret, non idolum vastans pontificium, sed tota Trinitas, Pater Filius & Spiritus sanctus, secundum promissionem.

Disputatio proposita est in foribus templi, quod arci VVittebergenſi contiguum est, pridie Cal. Nouembris tali occasione, & initio.

Circumferiebantur, titulo Alberti, Archiepiscopi Magdeburgēſis, venales indulgentiæ, in his regionibus, à Tecelio dominicano, sycophanta impudentissimo. Huius impiis, & nefariis concionibus irritatus Lutherus, studio pietatis ardens, edidit propositiones de indulgentiis, quæ, in primo. Tomo monumentorum ipsius, extant. Hic Tecelius nihil sui dissimilis, ac sperans etiam, se gratiam, apud Romanum Pontificem, initurum esse, suum Senatum conuocat, monachos aliquot, & theologos, sophistica sua vtcunque leuiter tinctos. Hos componere aliquid iubet aduersus Lutherū. Ipse interea, ne esset καὶ φωνὰ ἀπὸ πάντων, non iam conciones, sed fulmina in Lutherum torquet, vociferatur vbiq; hunc hereticum igne perdendum esse. Propositiones etiam, & concionem de indulgentiis Lutheri, coniicit in flammam. Hi furores Tecelij, & eius satellitum, necessitatem imposuerunt Luthero, de rebus iisdem copiosius differendi, & veritatem tuendi.

Hæc initia fuerunt huius controuersie, quæ inclinationem fecit regni pontificij. Sed Lutherus tunc nihil adhuc suspicans, aut somnians de futura mutatione rituum, ne quidem ipsas indulgentias prorsus abiicit, moderationem tantum flagitauit. Quare falsò eum calumniantur, qui à plausibili causa exorsum dicunt, vt postea mutaret remp. & vel sibi, vel aliis potentiā quæreret. Ac tantum abest, vt ab aulicis subornatus, aut incitatus sit, sicut scripsit dux Brunſuicensis, vt doluerit etiam illustrissimus princeps, dux Saxonie, Fridericus Elector Imperij, moueri certamina, longè prospiciens, quanquam exordium esset, de re plausibili, tamē paulatim latius vagaturam esse hanc flammam. Nec ipsi, cum & sapientia excelleret, & iam senex, vsu cognouisset omnia gubernationum pericula præcepta, de vitandis mutationibus, ignota erant.

Sed

Sed vir sapiēs, & vera pietate Deum colēs, nec tantum prophana iudicia sequens, quæ tenera initia omnia mutationum, celerrimè opprimunt, sed etiam normam vocis diuinæ in consilium adhibens, quæ iubet audire Euangelium, intelligebat, omnibus priuatis, & publicis periculis, anteferendam esse gloriam Dei. Sciebat horrendam, & insanabilem blasphemiam esse, agnitæ veritati aduersari. Idcirco cum studiosè legeret Lutheri scripta, & accurratè pensitaret testimonia, quibus niterentur, deleri non voluit, quæ iudicauit vera esse. Et confirmabatur diuinitus. Quare nullis minis, ac terroribus frangi potuit, etsi & Maximilianus, & Carolus Imperatores, & Romani Pontifices minaciter edicerent ei, ne locum docendi Luthero concederet.

Nec tamen sibi ipsi tantum sumebat, vt solus de doctrina iudicaret, sed multorum senum, & eruditorum, & quidem principum iudicia sciscitatus est; interque alios doctos, Erasmus Roterodamum, in eo conuentu, quem in vrbe Agrippina Colonia egit Carolus quintus, post coronationem. Erasmus ergo ad se accersitum, amanter allocutus est; postquam controuersie motus sint, malle se, vt sibi terra dehiscat potius, quàm velit falsis opinionibus assentiri, ac fauere. Sed si Lutherus rectè taxet errores, & veros monstret doctrinæ fontes, se, etiamsi videat quantum sibi, & suis sit periculi, nō tamen aduersaturum veritati. Nec se suum, de re tanta, iudicium sequi, sed eruditorum, ac peritorum sententias inquirere. Et cum his simul Erasmus obtestatus est, suum liberrimè iudicium, vt de tota re diceret. Erasmus, ab ironia exorsus, duo magna esse Lutheri peccata dixit, quod ventres Monachorum, & coronam Papæ attigisset. Postea pertexuit suam sententiam, & dixit Lutherum iustè taxare errores, & eorum emendationem Ecclesiæ necessariam esse. Addidit etiam, summam doctrinæ Lutheri, veram esse, sed lenitatem se in eo desiderare. In eandem sententiam scripsit, ad Fridericum Electorem, & Laurentius Episcopus VVurceburgensis; qui se, multorum eruditorum iudicia explorasse, affirmavit.

Constat & hoc, Lutherum literis, apud Leonem Pontificem, & Albertum Archiepiscopum Magdeburgensem, Germaniæ primatem, de impudentia, & rabie impostorum, venditantium indulgentias, questum, sua themata censuræ, ac iudicio Ecclesiæ Romanæ, ac semetipsum subiecisse, & in conuentu Maximiliani postremo Augustano, Tho-

mæ Caietano Cardinali, promissurum fuisse silentium, si aduersariis similiter silentium imponeretur. Qua ex re, perspicuū est, Lutherum tunc quidem non decreuisse ad alia progredi certamina, sed fuisse cupidum tranquillitatis. Sed rebus semel motis, paulatim ad alias materias pertractum esse, vndique laceffentibus eum scriptoribus indoctis. A

Secutæ sunt igitur disputationes, de discrimine legum diuinarum, & humanarum, de tetra prophanatione cœnæ Domini, in venditione, & applicatione eius pro alijs. Hic explicanda tota sacrificij ratio fuit, & ostendendus vsus sacramentorum. Cumque iam audirent homines pij, in monasterijs, fugienda esse idola, discedere ex impia seruitute cœperunt. Ita monasteria deserta sunt. B

Addidit igitur Lutherus, ad explicationem doctrinæ de pœnitentia, de remissione peccatorū, de fide, de indulgentijs, deinde & has materias, discrimen legum diuinarum, & humanarum, & doctrinā de vsu cœnæ Dominicæ, & aliorum sacramentorum, de votis. In his certaminibus Deus Luthero adiunxit *παράστατον, & σύνεργον*, ac laborum tantorum socium Philippum Melanthonem, qui controuersias omnes, mira vi ingenij, & dextérité planè diuina, ex intricatissimis scholasticæ doctrinæ labyrinthis, ad planissimam, & explicatissimam methodum reuocatis, disputationibus, & scriptis illustrauit, atque defendit. Accesserūt ad hos duos deinceps plures alij, in his regionibus Iohannes Bugéhagius Pomeranus; Caspar Cruciger, Iustus Jonas, Iustus Menius, Iohannes Æspinus, & alibi alij, qui, cum Luthero, communis causæ defensionem, ac propagationem repurgatæ doctrinæ, Ecclesiæ renascentis, magno conatu, suiceperunt. C
D
E
F

Disputationem, de Romani Pontificis potestate, mouit Eccius, magis vt accenderet Pontificis, & regnum odia, aduersus Lutherum, quàm quòd causæ vehementer confideret. G

His initijs, cœpta emendatio doctrinæ Ecclesiasticæ, & rituum, & paulatim magis, magisque illustrata, ingentem regni Pontificij ruinam, primū in Germania, deinde apud vicinas gentes, traxit, de qua ordine dicemus in sequentibus. H

In hac mutatione, præcipuè consilium Dei omnipotentis consideremus, qui Ecclesiam non autoritate, potentia, aut sapientia humana, sed ex ore infantium, ac lactentium

tium, ministerio verbi sui, quod est potentia Dei, ad salutem, omni credenti colligit, condit, ac regit. Nec armis, aut præfidiis regum, sed vmbaculo alarum suarum, protegit, seruat, ac tuetur vt plantet cælos.

A Beneficium restitutę lucis diuinę, reuerenter agnoscamus, & gratias agamus, quod eiici monasticę doctrinę venena, ex Euangelicis fontibus, voluit. Nec cogitemus minus miraculum fuisse, aut Ecclesię, à pontificia tyrannide, assertionē, protectionēque aduersus immania odia, minas, & vim regum, totius Europę, quàm fuit populi Israelitici liberatio, ex seruitute Ægyptia: Aut restitutionem doctrinę purioris, ex tanta caligine humanarum opinionum, & superstitione tam inueterata, quàm fuit traductio populi per mare rubrum, & per vastas solitudines deserti, in terram patribus sanctis promissam, etsi illa magis incurrunt iu oculos.

Semper etiam coniunctis, atque ardentibus votis, & gemitibus petamus, vt confirmet Deus hoc, quod operatus est in nobis, propter templum sanctum suum. Te ergo, **D** ue vere Deus, æterne pater Domini nostri Iesu Christi, oro toto pectore, vt propter gloriam tuam, & filij tui domini nostri Iesu Christi, semper tibi, inter nos quoque, Ecclesiam æternam colligas, voce Euangelij, & nostra pectora Spiritu sancto tuo regas, vt te verè inuocemus, & officia tibi placentia præstemus: concedas & hospitia tranquilla Ecclesię tuę, & pios principes, qui fouent Ecclesias, & studia doctrinę, atque artium honestarum, Ecclesię necessaria, propagari curant, serues, ac defendas, per, & propter æternum Filium tuum, dominum nostrum Iesum Christum, **F** *μεσίτην ὑμῶν, καὶ ἰκέτην*, qui tecum viuit, & regnat in infinita secula, Amen.

G Τέλος Θεῶς δέξα.

Pp.

INDEX RERVM, ET VERBORVM MEMORABI- lium, omnium Chronicorum, Philippi, & Peuceri partium.

Prior numerus paginam, secundus lineam denotat.

A		
	Bdō, & Abesan iudices populi Israel	55.13
	46.12.14	
	Abia filius Roboam, rex Iuda.	51.41
	Abidiramus rex Saracenicus.	384.16
	Abimelech ex Gedeone tyrannus.	45.33
	Abraham qua serie natus ex Sem 40. eius aduētus in Palaestinam 28. 1.35.32. sepultus in Hebron.	21.35
	Abfaga dux, Sultani consilio, veneno tollitur.	732.39
	Academia Francofordiana, ad Viadrum.	935.2
	Academia Louanienfis fundator. 830.18	
	Academia Pragensis instituta à Carolo Quarto 825.35. velut colonia deducta, ex Parisiensi 835.37. dissipatur. 837.21	
	Academia Tubingēsis, 932.35	
	Academia VVittebergēsis instituta.	934.40
	Accia.	199.21
	Accius Balbus.	ibi.20
	Accursius quo tempore vixerit.	593.40
	Acesius Nouatianorum Episcopus.	275.9
	Achaicum bellum.	172.15
	Achas rex Iuda.	55.13
	Achilles, eiusq. interitus.	63.42
	Acomathes bassa, expugnat Hydruntum 887.27. 891.20. laqueo suspensus. ibid.16	
	Acomathes Baiazetis filius, strangulatur.	899.24
	Adā, & Eua ubi cōditi	27.29
	Adami templum tabulae lapideae.	17.15
	Adaulphus rex Gotticus.	308.13
	Adeldagus Episcopus Hāburgensis.	509.13
	Adelheda uxor Theodorici Veronensis.	335.15
	Adelgisus filius Desiderij.	360.36
	Admetus Themistocle recipit	90.32
	Adoaldus V. rex Longobardorum	356.41
	Adolphus comes Schaumburgius.	598.10
	Adolphus Nassaēsis Caesar. 751.21. gesta ib. 40. ab Alberto Austriaco cōfoditur 755.17	
	Adrianopolis Traciae caput. 876.14. Olim Odrissa 267.23	
	Adria oppidum Picenū 225.15	
	Adrianus Imperator ibid. 14. Eius ingenij, & eruditio. 227.1. gesta 225.22. mors 227.15	
	Adrianus Episcopus Romanus.	360.25
	Adrianus Comnenus imperator	

I N D E X .

Cæsar 546.7
Adulteria ab ethnicis punita.
 79.24
Ægyptij reges, ante Alexadrū
 41.20. *Post eundem* 143.26
Ægyptij regni trāslatio à Ca-
liphis, ad Sultanos. 601.6
Ægyptius seditiosus. 213.5
Ægyptus luit pœnas blasphem-
ia. 604.39. *punitur ob ido-*
la. 44.30. *In formam prouin-*
cia redigitur 146.10. 606.6.
quādiu illam tenuerint Ma-
maluchi. 604.25
Ælius Verus. 228.5
Ælia edificata ex ruinis Ie-
rosolymæ, concessu Ælij A-
driani. 226.28
Æneas Syluius. 911.25
Ætius 310. 41. *eius interitus*
 312.7
Ætius Eunuchus Irenes. 389.31
Agamemnonis interitus. 64.7
Agar, vnde Agar vrbs. 372.17
Agésilauis vincit Tissaphernem
 103.10. *Eius modestia* 104.2.
 106.31
Agilolphus, rex Lōgobardorū.
 340.33
Abumar, tertius rex Sarace-
nicus. 373.13
Aix sibi ipsi mortem conciscit.
 64.1
Aiax Bassa præfectus prætorij
Turcici tyranni. 898.19
Aladinus Acomathus filius.
 899.35.
Aladulus rex 897. 38. 901.13.
quibus gētibus imperarit ib.
 16. *capite truncatur* 901.42
Aladolite. 901.37
Alani propagati, à Massagetis
 416.16
Alanos, & Alemanos esse eos-

dem. 260.7.419.3
Alaricus rex Gothicus. 303.23.
 307.32. *capit Romam.* ib.40
Albani populus Media. 416.12
Albertus pater Rodolphi Im-
peratoris. 748.34
Albertus comes prouincialis
Thuringia. 751.23. *Adolphū*
Nassaensē Imper. trahit ad
belli societatem. 758.12. *mo-*
ritur. ibid.4
Albertus marchio Brandebur-
gensis. 754.14. *dictus Achil-*
les Germanicus. 919.23
Albertus Friderici frater, con-
iungit se cū Ciliano. 908.39
Albertus Austriacus adit Imp.
 760.2. *gesta, ib.* 7. & *in seq. in-*
terficitur 762.10. *soboles.* ib.39
Alberti duci Saxonie, aui Ele-
ctoris, Augusti, virtus, & ge-
sta 913.23. 914.14. 919.5. *dex-*
tra manus Imperij nomina-
tus. ibid.18. *moritur.* ib.19.
Albertus, comes Bambergensis.
 467.6
Albertus Vrsus, comes Ascania.
 529.24. 580.13. *adoptatus à*
Bribislao. 598.22. *ab eo tres*
in Germania amplissima fami-
lie. 599.2
Albertus Moguntinus Episco-
pus, fax seditionis, aduersus
Imp. Henricū quintū 584.30
Albertus Archiep. cōditor urbis
Rigenfis, in Liuania, 646.3
Albinus præses Iudææ. 214.6
Albis flu. ortus. 201.11. 202.34
Alboinus primus rex Lōgobar-
dorum. 355.33
Albion Saxonie princeps, post
VVidechindum 441.14
Alcaturum, quondam Memphis
 602.11.

I N D E X.

- Alcibiades* suator belli Sicu-
 li. 93. 28. reuocatur Athenas.
 96. 30. vincit Lacedaemo-
 nios, ibid. 43. rediit Athen.
 ib. 28. Traciam populatur.
 97. 43. interitus. 98. 17
Alcimi summi sacerdotis pra-
 fidia. 148. 33.
Alcoranum. 374. 14
Alcuinus praeceptor Caroli
 Magni. 436. 22
Aldeburgenses comites nunc
 Habsburgenses. 513. 32
Alemanni, & Franci, a Va-
 lerio Probo casti. 419. 36
Alemanni. 259. 40
Alexander Pherus, tyrannus.
 107. 15. trucidatur. ibid. 25
Alexandri Magni origo pa-
 terna 114. 10. materna 121. 1.
 Initium regni 120. 23. gesta 122.
 6. & in seq. interitus 129. 9
Alexander Seuerus 241. 33. ge-
 nealogia 240. 38. mors 243. 2
Alexander Episcopus Ieroso-
 lymitanus. 246. 5
Alexander Imperator. 489. 34
Alexander Pontifex concitat
 Italiam in Barbarossam, ex-
 communicatum 637. 26. fu-
 git Venetias. 638. 3. Autor
 ritus, quo Veneti mare sibi
 quotannis despondet, ibid. 13.
 pedem collo supplicis Impera-
 toris imponit 16. 43
Alexander V. 816. 10
Alexius Comnenus Imperator.
 549. 1
Alexius Comnenus 11. 617. 35.
 res gesta 549. 14. mors ibid. 35.
 eius perfidia 614. 43. a tutore
 strangulatur 617. 618
Alexius Angelus Imperator
 ignatus 620. 38
Alexius iunior, Isaaci filius,
 recuperat Imperium 511.
 30. excutitur Imperio strangu-
 latur 622. 4
Alexius Ducas, Murzuphilus
 occupat Imperium ibid. 3
Alexius Caesar Strategoplotus
 727. 5
Alna quid significet. 19. 27
Almarus primus marchio
 Montisferrati. 503. 43
Almericus rex Ierosolymorum.
 Calypham Aegyptium laces-
 sit bello. 600. 35
Alpes, sunt Europa montium
 parens. 401. 13
Alphonsi regis Hispanici sym-
 bolum. 385. 6
Alphonsus Petri Cantabrigi
 ducis filius, primus conditor
 stirpis regum Cantabriae, Ca-
 stella. & Legionis 720. 28
Alphonsus sapiens Castella
 rex deposcitur ad Imperium
 527. 13. Imperium cum vita
 amittit. 710. 7. 20
Alphonsus Arragonius, testa-
 mento ducatum Mediolanen-
 sem sibi vendicat. 723. 12.
 Neapoli decedit 928. 21
Alphonsus Ferrariensis persistit
 in amicitia Gallorum 944. 37
Aluantes Iacuppi filius 896. 6.
 ab Ismaele vincitur ibid. 14
Alybes, pop. 23. 22
Alybe nomen urbis. 23. 27
Amadeus Sabaudiae dux sur-
 rogatus in locum Eugenij, no-
 minat se Felicem V. 861. 4
Amalosuntha filia Theodori-
 ci Veronensis 335. 20
Amantius Eunuchus. 345. 8
Amasias rex Iudae. 54. 9
Amasis strangulat Orpheam re-
 gem

INDEX.

gem Egypti 43.17
 Ambragatius dux Maximi.
 294.25
 Ambrones. 175.36
 Ambrosius Episcopus Medio-
 lanensis 294.3. 297.33. 330.
 20.502.25
 Americus Lusignaus rex Cy-
 pri. 612.42
 Amelberga. 335.18
 Amelfreda soror Theodorici
 Veronensis. ibid.17
 Amisia flu. 203.1
 Αμυνσία Roma sancita .187.6
 Amon rex Iuda. 56.35
 Amorrhæus rex Saracenicus.
 384.28
 Amphissa Locrorum 119.8
 Amphictyonū iudiciū 116.25.
 Amraphael rex Sēnaar 31.40
 Amurathes primus 795.39.
 res gesta 796.5. & seq. à
 seruo transfoditur 797.18. fi-
 lij eius ibid.26
 Amurathes Achomatus filius
 ad Hispanaelem Sophū con-
 fugit 899.39 instructus Persi-
 cis auxiliis in Cappadociā ir-
 rumpit. 900.7. repressus à
 Chendemo Bassa ibid.10
 Amurathes secundus 876.34.
 res gesta ibid.36. mors 88.5.
 filij 882.4.
 Amiras I I. rex Saracenicus
 373.10.
 Ananias summus sacerdos
 213.43 216.35
 Ananus stāmus sacerdos ib.37
 Anastasius Dicorus Impera-
 tor 34.16. interitus 344.37
 Anastasius I I. qui & Arte-
 mius 382.29
 Anatolius patriarcha Constā-
 tinop. 330.32

Anaxarchus phisicus Epicu-
 reus 128.34
 Anaxilaus 91.15
 Andechsiagens 714.24
 Andreas Vngaria rex. 562.39
 Andreas Gritti capitur à Ta-
 iazete 894.5
 Andronicus Palaeologus 726.
 25.775.35. res gesta 776.28.
 filij 778.8
 Andronicus iunior 779.33. ge-
 sta ibidem.35. mors. 780.23
 Andronicus Comnenus Impe-
 rator 618.6. gesta ibid.10
 Andronicus filius Cantacuze-
 ni, cōfugit in Rhodum 781.27
 Andronicus filius Ioannis Pa-
 laeologi, patrem cum fratre
 Emanuelē in carcerem in-
 cludit 782.14
 Angelorum principatus in
 Theffalia finit 777.37
 Angli 201.34. Britanniam
 occupant 409.31
 Angriuarū 201.33. eorum se-
 des ad Albim 407.13. ducatu-
 tum illorum Colonienfis ra-
 pit 640.12
 Anhaltinorum principū stirps
 640.50
 Anna regis Francorum filia
 nupta Andronico 618.9
 Annibal delet Saguntum 160.
 39. eius victoria contra Ro-
 manos 161.29. victus à Mar-
 cello 162.7. à Scipione ibid.
 39. interitus 163.35
 Annianus Episcopus Aurelia-
 nensis 321.41
 Annibalianus Dalmatū pa-
 ter 266.20
 Annorum mūdi series. 10.20
 Antenor dux Henetorū 63.40
 Antemius tutor Theodosii 11

I N D E X.

- 209.16
Anthemius gener *Martiani*
 331.31
Antigonus rex 133.42. bella &
 virtus 134.5. interitus 135.1
Antigonus II. εὐεργέτης 135.16
Antiochus Soter rex *Syriae*
 136.25
Antiochus Theos. ib. 28
Antiochus Hierax 137.4. inter-
 ritus 138.16
Anthiochus Magnus, V. rex
Syriae ibid. 35. victus à Ro-
 manis 139.5. interitus ibid. 9.
Antiochi Epiphanis petulantia
 140.3. crudelitas in Iudaeos
 141.20. interitus 142.35
Antiochus Eupator 142.34
Antiochus Sudetes 143.2
Antiochus Gryphus ibid. 15
Antiochus Cyzicenus ibid.
Antiochia difficulter recupe-
 rata 607.27. Reblata in sa-
 cri literis dicta 608.15
Antipater victus ab Athe-
 niensib. 131.1. eorundē victor ib.
 9. necat *Demosthenem* 131.32
Antonij, *Lepidi*, & *Octavij* cō-
 iunctio 187.31. interitus 188.14
Antonia filia *Antonij*, uxor
Drusi 210.25
Antoninus pius Imp. 227.22
Antoninus Bassianus. 238.16
Antonius Leua, & *Piscarius*
Franciscum *Sfortiam* tota di-
 tione spoliant 925.39
Anysis rex *Aegyptius* 43.1
 Ἀνός αἶμος quid significet 113.
 38
Apronianus Roman. prae-
 fectus 271.6
Aprutina regio 939.16
Aprios rex *Aegypti*. *Ieremiam*
 interficit 43.15
Aquila urbs, caput *Aprutinae*
 regionis 939.18
Arabes Turcis magis inferunt
 clades 904.18
Arā, quo *Syrii* orti sunt 19.41
Aratus Sycionius 159.1. Vene-
 no necatur 160.10
Arbaces Medus 32.12
Arbela eversa à *Salmanassa-*
re ibid. 43
Arbogastus 294.38. 295.3
Arcades inquieti, & rapaces
 108.28. 109.5
Arcadius Imperator 303.13.
 genealogia 305.10
Archelaus dux *Mithridatis*
 173.17
Archelaus rex, eiusque interi-
 tus. 114.27
Archelaus rex *Iudaeae*. 200.22
Archidamus vincit *Arcades*
 109.9
Ardaburius. dux *Theodosii*
Imperatoris 310.6. 331.1
Ardericus rex *Gepidarum*
 322.15
Arduenna ducatus. 429.32
Arduinus ab *Henrico* sancto
 superatur 536.4
Argoneus ransfert regnum
 in fratrem *Regatum*. 732.43
Argonautica expeditio 63.3
Argo figura navis. ibid. 2
Argonautarum nostrorum ex-
 peditio. 605.28
Aribertus IX. rex *Longobar-*
dorum 357.10
Ariualdus VI. rex *Longobar-*
dorum ibid. 3
Ariobindas dux *Theodosii* 310.5
Arionistus dux *Gallorum* 157.34
Aristagoras, eiusque interitus
 83.35
Aristides 91.1
Aristio

I N D E X.

- Aristio tyrannus.* 173.15
Aristobul. rex Iudaicus 152.32
Aristocratia, status optimus in rebus publicis. 181.1
Aristocratia in populo Israel. 45.15
Aristona, seu Esther coniunx Darij. 85.6
Arius, & eius dogma 273.11
reuocatur ab exilio 277.6.
interitus ibid.17
Armenia minor sola retinet possessionem Christiana religionis 750.4
Armenij nostris Argonautis opem ferunt in Asia. 631.33
Arelatensis regni titulum Germani Imperatores usurpant 558.22
Argelia Ptolomaei 410.20
Argentina capta à Philippo Imperatore. 648.38
Arnoldi Moguntini bellū, cum Hermanno Palatino 635.25
Arnoldus comes Egmundanus Geldriam inuadit 759.6
Arnolph. Imperator 463.5.
res gestae ib.27. & seq. Venero perit 465.8
Arphacsad, à quo Chaldei 19.36
Arragonij, pro Ioanne Galeacio, arma parant. 924.16
Arsaces Parthorū rex. 136.41
Arsames rex Persicus. 118.12
Artabazanis modestia. 86.1
Artabanus patruus Xerxis. 85.41.86.19.
Artabastus. 383.16
Artaxerxes Longimanus. 91.12
Artaxerxes Mnemon. 94.27
Artemas haret. 273.9
Artemius Imperat. 382.29
Artificium typographicum quan diuuentum 932.16
Αρτολατρείας initium. 498.13
Asa rex Iuda pius, & felix. 51.43
Asarhaddon rex Assyriae 33.24
Asbadus vir Gepida, Totilam interficit. 341.11
Ascalon capta à Balduino, Fulconis filio. 611.26
Ascanes, quid significet 291.40
Ascania terra. 24.39
Ascania comitū stirps. 633.30
Ascrapatria Hesiodi. 65.40
Asdbrubal frater Annibalis. interficitur. 162.11. dux Carthaginensium. 169.6
Aspasalem tertius Turcorum princeps. 547.15. ducit cōtra Diogenem. ibid.18
Aspasia cōcubina Cyri. 95.19.
Asperes dux Theodosii. 310.6. 311.1.
Asphaltites lacus. 36.43
Asprandus XV. rex Longobardorum. 358.15
Assimbai. 789.36
Assuerus maritus Esther. 84.40
Assur, à quo Assyrii orti. 19.29
Assyriorū Monarchiae finis. 35.10
Assyriorum, & Chaldaeorum regum catalogus. 31.25
Astulphus XIX. rex Longobardorum. 359.34
Atalaricus rex ex Amalofuntha. 335.31
Ateſtini, seu Estenses. 746.36
Archalia mulier tyrānica. 53.39
Athanasius agitur in exilium. 278.1.280.40. venit in odiū 276.31. curriculum. 282.13
Athenae cōbustae à Mardonio 86.34. captae a Lysandro 98.35. à Sylla. 73.17
Athnienses bis victi à Lysan-

I N D E X.

Afro 98.2
Athenio philosophus. 173.14
Athesis fluvius. 177.43
Athimus rex Saracenicus.
 384.21
Atossa regina, quae & Vasti
dicta est. 85.8
Atlas montium in Africa pa-
rens. 401.14
Atlas & eius doctrina. 65.3
Attalus rex Bithyniae. 138.33
Attila rex Hunnorum. 311.16.
vincitur ad Tolosam, ibid. 24
Auares adiuncti Hunnis. 323.29
Augustus Imperator, cur Cae-
sar dictus 299.17. *initium Im-*
perij eius 198.35. *felicitas, &*
successus 199. 10. *genealogia*
ib. 20
Augusta Rhetorum 279.2. *oc-*
cupatur à Guelpho 578.33
Augustinus 314.42. *mors* 315.17
Augustulus Imperator Itali-
cus. 332.9
Auinio à Saracenis capta. 384.
 21
Auiones Borussorum pars. 411.30
Auit⁹ Imperator Italiae. 331.23
Aureus Vespasiani. 216.16
Aurelianensis ciuitas diuinitus
defensa, contra Attilam. 321.41
Aurelianus Imperator. 251.30.
res gestae 252.1. *interficatur.* *ib.*
 40
Ausonia unde dicta 112.20
Austria ex marchia, facta du-
catus 560.30
Austriacorum principum stirps.
ibid. 28
Autharus III. rex Longobar-
dorum 355.33
Azo doctor iuris, discipulus Ir-
nerij 593.36
Azorus capta à Psammiticho

43.7

B

Abyle supplicium. 246.5
B *Babylon, & Ninive diuer-*
sa urbes, condita à Semi-
ramide 31.30. *capta à Cyro* 72
 41.
Dario 82.31. *Alexandro* 128.7
Babylonica turris. 29.39
Bagoas Ochū eiusq³ filium inter-
ficat. 118.15. *extinguatur.* *ib.* 18
Baiazetes primus 869. 6. *oc-*
cupat regnum *ib.* 15. *ipsius im-*
perij sedes Adrianopolis *ib.* 20
res gestae *ib.* 22. *eius filij* 872.
 39. *mors* *ibid.* 29
Baiazetes II. 890. 3. *à militi-*
bus pratorianis Imperator ap-
pellatus 890. 20. *res gestae.*
 890. 30. & *sequentibus, ve-*
neno tollitur. 891.12. *filij eius,*
atque nepotes 898.12
Balduinus frater Godefridi Bi-
lionei 608.24. *succedit fratri*
in regno Ierosolymitano *ib.* 30
Balduinus Fulconis filius, Af-
calonem capit 611.26
Balduinus de Burgo, Balduini
regis consobrinus 608.23
Balduinus Marchionis Mon-
tisferrati filius, rex Ierosolymi-
tanus 611.39
Balduinus Flandriae comes,
ducit cum aliis principibus in
Asiam, 621. 6. *inuaditur ab*
 621. 6. *inuaditur ab Alexio*
Duca 622. 5. *fit Imperator*
Orientis *ibid.* 25. 722.27.
Balduinus II. 725.43
Baldus Iurisconsultus. 593.41
Balsaar blasphemus 34.40
Bambergensis comitatus 534.37
Barbariae situs, & amplitudo
in quatuor regna olim diui-
nisa.

INDEX.

- nisa.* 551.13
Barchinus Batti filius. 733.7
Bardas Sclerus dux Ioannis Cimisca Imperatoris. 540.3
Barnabas cū filiis in carcere necatus. 840.14
Basilides heret. 221.13
Basilici seditio. 333.7
Basianus Imperator. 238.15.
mors 219.12
Basilea. 279.37. à terrore Gallorum liberata. 860.26
Basilicata regio. 939.33
Basilius Moschorum rex. 735.5
Basilius Macedo, Imperator 488.7
Basilius Porphyrogenitus Imperator 540.17. eius crudelitas *ib.* 41
Bastarna, quasi VVestarnen 402.21
Battus filius Hocotij Goniata, Turcorum regi regnum adimit. 729.26. interitus. 730.11
Bauarorum appellatio unde 444.24
Bauariam aliquandiu tenuit Caroli Magni posteritas. *ib.* 26. *Baudeles cognomēto Alzagal, frater Bulahazis* 929.9
Belchiarochus Turcorū sultanus. 607.13
Beda. 569.33
Bela Ungaria regina. 575.6
Belgicum ad Galliam aliquādo pertinuit 414.30
Belge pacem à Maximiliano petunt. 935.21
Belgradū regni propugnaculū, à Turcis expugnatum 950.3.
Bema pop. sub Luna sylua 414.2
Bellizarius 271.8 336.30. res gesta 342.1. *virtus* 337.22.
Fortuna 342.18
Bellerophon. 185.4
Bellum sacrū. 110.27.216.14
Bencochab, dux Iudaeorū 226.5.155.29
Bencozba hostis Christianorum *ibid.* 30.225.34. profligatus Christianis recuperat *Anthiochiam* 515.10
Bendocader Sultanus Aegyptius, 732.20
Benedictus abbas. 339.5.342.6
Benedictus Pontifex, Hambur- gi moritur exul 511.37
Benedictus XIII. 838.17
Benedictus Pisaurus recipit Cephaleniū 894.13. expugnat *Leucadē Noricumque.* *ib.* 27
Ben Merodach 33.31
Berēgarius I. solus potitur Italia 497.5
Berengarius II. accipit Imperium 497.15
Berenice interfecta à priuigno 136.33
Berna, & Friburgum colonia deducta à Bertholdo ultimo Zaringia duce. 819.25
Bernardus Anhaltinus Saxo- nici ducatus dignitatē acci- pit 529.35.633.22. 640.4. ab eo prognati duces Saxonie qui *VVittebergā tenuerūt* 640.25
S. Bernardus 590.10. profi- scitur Romam cum Lothario Imperatore. 591.37
Bernhardini monachi 653.7
Bertarius XI. rex Longobar- dorum. 357.24
Bertholdus Zaringia dux 573. cedit Philippo Imperiū. 648.10. moritur 719.17
Bertislai filij Imperat. Fridere- co Barbarossa asciti in ordi-

- nē principū Imperij. 739.30
 Bertrādus Vasco fulmine pō-
 tificio, aggreditur Matthæū
 Vicecomitem 770.39
 Beritus oppugnatur. 348.43. in-
 stauratur à nostris. 645.8
 Bessus discerpitur iussu Alexā-
 dri Magni, duabus inflexis
 arboribus. 126.19.251.42
 Bethorō triēnio obsessum. 226.1
 Betica occupatur à Vandalis
 421.19
 Bibliotheca instructa à Traia-
 no. 223.24
 Bibliotheca Antiochena, con-
 flagrat. 290.25
 Bibliotheca Medicorum Flo-
 rentiæ. 889.33
 Bichlingensium comitum origo.
 580.4
 Berra fluvius. 384.31
 Bithynia adēpta Seleuco. 138.25
 Byzantium occupatum ab Al-
 cibiade. 97.6. obsessum trien-
 nium à Seuero 234.43. dire-
 ptum, & incensum 622.13
 Bochoris rex Egypti 41.32
 Boemia 201.6. tributaria Im-
 perio. 501.30. Sudetis mōtibus
 cingitur 499.40. irritata in-
 iusto supplicio Hussi 846.42.
 redigitur sub Lucelburgenses
 767.14
 Boemi inuitantur, & admit-
 tuntur ad Synodum Basiliē-
 sem. 859.29
 Boemici procures amplectūtur
 Ladislaum Polonum. 913.13
 Boemundus Syriam, ex An-
 tiochia administrat. 608.14
 Boetius, eiusque scripta, 334.
 29.335.2
 Boij. 328.16. Zechi, patria lin-
 gua appellati 499.42. extru-
 xerunt Bononiā 404.10. au-
 stralem Germania partem-
 Boiemiam tenebant. 431.37
 Boiebratius Vngarię, & Boie-
 mia regnum arripit 868.13.
 reddit Ungaris Matthiam
 Hunniadis filium ibid.15
 Boleslaus Polonus populabūdus
 ad Misniā penetrat 502.18
 Boleslaus Boemia dux arma
 expedit in Ottonem primum
 505.27
 Boleslaus salatur rex Polo-
 nia, ab Ottone III. 532.41. ab
 eo orti duces Silesiæ ibid.42
 Boleslaus Chriouostus rex Po-
 lonia. 737.5
 Bolga, vel Rha fluvius. 380.35
 Bōbarda quādo inuēta. 834.26
 Bonifacius Africa præses. 308
 38.510.39
 Bonifacius, à Frisiis occisus.
 511.4
 Bonifacij III. cōtentio cū pa-
 triarcha Constantinopolitano
 de titulo õixpexix. 568.22
 Bonifacius Marchio Mōtifer-
 rati, & alij principes resti-
 tuunt Alexium Isaaci filium
 621.17
 Bonifacius, aliq, principes du-
 cunt in Asiā contra Turcos.
 622.30. constituitur rex Thes-
 salia. ibid.32
 Bonifacius VIII. regnū Phi-
 lippo regi abrogat 683.13.
 eius epitaphium. ibid.28
 Bonifacius IX. 838.16. annatas
 ecclesiasticis imponit. 838.28
 Bonosus Imperator. 260.28
 Boos auus Davidis. 46.13
 Borussorum regio. 425.20
 Borussia habet colonos V vala-
 chorū 620.9. à Mariane fa-
 milia

milia militibus, ad Polonos deficiunt 930.20. *in fidem Polonorum recipiuntur.* ib.28
Bosnensium regnum, à Bosino conditum 482.13
Bosini debellati a Constantino monomacho Imper. 544.10.
bellum inferunt Alexio Cōneno 549.26
Bostāges Purpuratus. 898.18
Brabantia nomē factum à provincia per depravationem 429.28. *à quibus olim sit habitata* 430.24. *duces prognati Godefrido comite Lona-*
nij 599.10. *status* 829.38. *re-*
ducta sub Burgundos 830.1.
Brandeburgū Henetorum arx expugnata ab Hērico Aucu-
pe 500.26
Brenni duo diversis temporibus 137.24.174.10
Brenni exercitus incendit templum Delphicum. 289.31
Brete urbs. 405.30
Bribislai progenies, duces Megalburgenses 509.37
Britannorum veterum posteri 677.30
Bructeri pop. 201.17.407.16
Bruniconis, & filij sepulchrum 501.6
Bruno Pontifex. 506.34
Brusuicensium duces unde orti 557.43
Brūdufinorum deditio. 182.16
Bruti, & Cassij cōspiratio. 186
36. interitus. 187.37
Brutij pop. 939.22
Budas frater Attila. 321.31
Buda, idē cū Germanico Badē, ob vicinas termas. 445.40
Bugutarum sedes. 411.5.
Bulahaſes 929.9

Bulgari irrumpunt in Imperiū Orientis 380.19.39. *fiūt Christiani* 487.8. *bellū Balduino comiti inferūt* 724.19. *Cōstātinopolin obsident, & Adriā-*
nopolin diripiunt 490.18
Bulgaria 380.41
Bulgarus doctōr iuris. 593.35
Bura, & Helice absorpta ter-
terræ motu 103.5
Burdegala, capta à Saracenis. 384.5.
Burggrauij Noribergēses. 717.30
Burggrauiorum origo. 715.31
Burgundi 201.39. *pulsi quarūt nouas sedes* 420.31. *succedūt Heduis, & Sequani.* 431.8
Burgundia discerpta in tres partes. 558.28
Burgūdia status, 829.39. postre-
mi principes cōiugio princi-
pum adipiscuntur. 599.20
Busiridis crudelitas. 41.33

C

C *Abades rex Persarum.* 343.42
Cadmæa Thebarum arx 105.27
Cadmus. 62.25
Calenaus mons. 897.36
Cæsar Borgia. 938.2. *mers.* 940.6
Caganus rex Hunnorum. 357.21
Caianus dux Gottorum. 303.31
Cain, eiūsque pœna, & posteri-
tas 16.17
Cainas hostis Theodosij II. 318.21
Caitbeius Aegypti Sultanus 604.13, *unde oriundus* 891.38. *res gestæ* 892.11
Caij Iul. Cæs. interitus. 186.40
Caius Caligula. 110.15
Caius Fuscus trucidatus. 219.13
Calames. 789.19

I N D E X.

<i>Calabri pop.</i>	939.23	31.886.26	
<i>Calba oppositus.</i>	410.22	<i>Capitanata regio.</i>	939.33
<i>Calepinus filius Amuratis strā gulatur à Mahomete.</i>	882.34	<i>Capnionis epitome hist.</i>	934.30
<i>Calipha summus princeps Sa- racenorum</i>	492.31	<i>Carbona vallis.</i>	384.31
<i>Calipha Egyptius nostrorum Argonautarum amicitia pe- tit.</i>	607.25	<i>Carbo consul Romanus inter- ficitur.</i>	179.26
<i>Calixtum pontificē creat Fri- dericus Barbarossa.</i>	638.1	<i>Carbugadi apostasia.</i>	733.26
<i>Callias tyrannus.</i>	118.36	<i>Caramānus Alismeius.</i>	789.13
<i>Callimachus.</i>	1436.42	<i>Caragius Bellerbeius bassa, A- siatici equitatus magister à Terbelle palo affixus</i>	897.10
<i>Callinicus exarchus.</i>	356.19	<i>Cardinalium Senatus institu- tus</i>	532.20
<i>Callinicus patriarcha.</i>	382.5	<i>Carinus Imper.</i>	262.4
<i>Callipolis.</i>	796.40	<i>Carolata filia Ioannis regis Cy- pri.</i>	931.42
<i>Callisthenes philosophus in ca- uea circumductus.</i>	128.18	<i>Carolus Martellus dux Bra- bantiorū 383.23. res gesta, ib. sepultura & epitaphiū</i>	386.16
<i>Calogeri monachi sectatores Basilij</i>	653.30	<i>Carolus Magnus, rex Frācicus. 360. 26. Imperator declara- tur 435. 29. iuste consecutus Imperiū 435. 17. eius genus, institutio, literarum scientia, academiæ, & collegia ab eo fundata 436.20. gesta bellica 360. 25. 448.2. & deinceps. uxores & filij 448.449, mors.</i>	450.11.
<i>Caoiannes Imperator orien- tis, & eius gesta.</i>	614.9	<i>Carolus Caluus Imp.</i>	458.15
<i>Calucones pop.</i>	410.18	<i>Carolus Crassus Imp.</i>	461.1
<i>Calybes pop.</i>	23.20	<i>Carolus VI. Francorum rex.</i>	870.1
<i>Cambyses rex Persarum 69.15. 205. 24. prohibet Iudeorum reditum ex captiuitate 73. 20. crudelitas 80. 15. Iustum factum ib. 38. Aegyptum ad- dit regno Persico ib. 10. inte- ritus.</i>	ibid.30	<i>Carolus Octauus, Frācorū rex. 936.31. gesta ibid. 36.924.35</i>	
<i>Campania prouincia prima, regni Neapolitani.</i>	939.11	<i>Carol. Marchio Morauia, coro- natur cōtra Ludonicū 810.32</i>	
<i>Candelori.</i>	789.30	<i>Carolus IIII. Imper. 821.1. res gesta 822.1. & sequent.</i>	
<i>Canis Scaliger.</i>	804.33	<i>Carolus V. Imperator, & eius res gesta 925. 32. eius origo materna.</i>	432.29
<i>Canonis Græci verba agitan- tur disputationibus.</i>	617.6	<i>Carolus Eburonix, rex Nauarre suc -</i>	
<i>Canum veterum, legūque pontificiarum dissimilitudo.</i>	629.6		
<i>Cantacuzonus, res gesta 780. 32.</i>	ibid.		
<i>Capha antiquitus Theodosia, regni Bosphorani caput.</i>	613.		

- Successione Burgundia excidit.* 914.31
Carolus Mainus instituit heredem Ludouicum undecimum Gallia regem. 928.12
Carolus Ludouici Dyrrachiani filius, & eius gesta. 815.37
Carolus Martellus, Stephani regis filius, ab Ungaris ad regnum accersitus. 814.35
Carolus Burgundus, filius Philippi. 514.6. *res gesta.* 915.5. & inde ab Heluetiis trucidatur. 917.8
Caroli Andegauensis res gesta. 705.24. 706. 707. 708
Carmaniā Turci inuadunt. 492.3.
Carmelitas monachos Asia euomuit in Europam. 653.25
Carpocrates, heretic. 221.7
Carra expugnata. 608.28
Carthago deleta à Saracenis. 330. 15. à Scipione. 551. 7. capta à Genserico. 330. instaurata ab Augusto. 551.8
Casani pop. 735.10
Casani Argoni filius. 733.7
Caspia porta. 388.30. *Caspium mare.* 380.38
Cassandrea, opp. 251.19
Cassander, eiusque tyrannis. 133.3. *Phthiriasi moritur.* ibid.6
Cassella, Cattenelembogen. 219.29
Cassius Malehum interficit, in gratiam Herodis. 190.2. *eius interitus.* 187.38
Cassius dux L. Veri. 229.9
Cassubiorū nomen, & regio. 426.3
Castellæ regum propagatio. 720.34
Castellanorum regio. 421.23
Catalani pop. 777.6
Cathari haret. 247.33
Catonis consilium, de delenda Carthagine. 168.10. *interitus* 186.2
Catti, nunc Hefsi. 406.14
Cattuarij pars Heforum. 407.20
Caucasus mons. 401.13
Cauci, vel Cayci. 201.25
Cauci maiores, & minores. 407.31
Celebinus, Balaæti filius. 875.29
Celta, pop. 111.9. 174.5. *quo nomine nominati Galli, & Germani.* 404.7. *inuadunt Italiam.* 137.15. 176.30
Cepio victus necatur. 177.24
Cepheus, seu Cheops rex Aegypti. 42.35
Cephrim rex Aegypti. ib.38
Cercassia regio. 602.29
Cercassi pop. ibid. 43. regnum Aegypti adipiscuntur. 425.8
Cerintus. 221.2. *refutatus à Iohāne.* 225.5. *eius blasphemia.* 4.35. *Interitus.* 54
Cetes rex Aegypti. 42.25
Cethim à quo Macedones. 22.39
Chalchis à Mahomete expugnata. 885.2
Chaldaei. 30. 29. *eorum, & Assyriorum regum catalogus.* 31.25
Chalybes, pop. 23.22
Chamani pop. Os naburgenses, & Monasterienses. 407.18
Cham posteritas. 20.1
Cangius Canis I. Imperator gentis Tartaricae. 728.31
Chanaan. 21.25
Charitini pop. 202.25
Charra, opp. 35.39
Chendemus Bassa. 900.8
Cherseogles Bassa. 894.3
Chersonesus Cymbrica. 174.43
eius habitatores. 407.33
Cherusci, Hercinia pop. 200.42
Chænix. 207.9
Christus Iesus, verus Deus, & re-

I N D E X.

<i>us homo, nascitur ex virgine.</i>	<i>tinguitur.</i>	562.7
154. 25. 199. 39. baptizatur.	<i>Clemens Episcopus Rauennas,</i>	
204. 21. Patitur.	<i>Pontifex.</i>	578.23
<i>Christiani reliquias regni Ieroso-</i>	<i>Clemens V. 683. 39. transfert sedē</i>	
<i>lymitani amittunt.</i>	<i>pontificiam, ex Italia. in Galliā</i>	
<i>Christianorum persecutio I. sub</i>	<i>764. 18. init pontificatum Lu-</i>	
<i>Nerone.</i>	<i>gduni.</i>	764.33
<i>II. sub Domitiano.</i>	<i>Clemens V I. Moguntino interdi-</i>	
<i>III. sub Traiano.</i>	<i>cit.</i>	809.42
<i>III. sub Diocletiano.</i>	<i>Clemens V II. truceulentus.</i>	838.7
<i>Christianus II. rex Dania.</i>	<i>Cleombroti regis, eiusque exerci-</i>	
<i>Chrysostomus eiicitur in exilium.</i>	<i>tus interitus.</i>	105.37
313. 24. eius eloquentia. 313. 1. de	<i>Clepses I I. rex Longobardorum</i>	
<i>scriptis eius censura. ibid. 41. o-</i>		555.7
<i>bitus.</i>	<i>Cliti interitus.</i>	128.16
<i>Chus pater Aethiopum.</i>	<i>Cluiae comitatus peruenit ad co-</i>	
<i>Ciceronis interitus.</i>	<i>mites de Marca.</i>	828.30
<i>Ciliani mors.</i>	<i>Clodius Albinus.</i>	234.8
<i>Cimmerij pop.</i>	<i>Cobelus.</i>	732.12
<i>Cimon.</i>	<i>Cælibes esse iubentur Siculi dia-</i>	
<i>Cinna crudelitas. 178. 41. interi-</i>	<i>coni, à Gregor. Magno.</i>	567.13
<i>tus.</i>	<i>Cæribatus mandatur Sacerdoti-</i>	
<i>Ciouia caput Russia.</i>	<i>bus.</i>	583.27
<i>Circassus obtruncatur.</i>	<i>Colchis utitur lingua Germanica.</i>	
<i>Circumcisio quādo instituta. 35. 25</i>		417.10
<i>Caricius episc. Rom.</i>	<i>Collegia ecclesiarum ad quem u-</i>	
<i>Cisca dux Hussitarum. 851. 13. vl-</i>	<i>sum sint fundata.</i>	590.34
<i>ciscitur necem Hussi.</i>	<i>Colonia Agrippina. 219. 51. 202.</i>	
<i>Cyclades.</i>	<i>20. 250. 10. de ditione capitur, à</i>	
<i>Cypru, à Guidone Lusignano pos-</i>	<i>Philippo.</i>	649.3
<i>sess. 611. 40. in Venetorum</i>	<i>Coloniensis episc. Rupertū diade-</i>	
<i>potestatem quādo venerit. 612.</i>	<i>mate regio cingit.</i>	841.8
37	<i>Colossus Solis in Rhodo.</i>	380.2
<i>Claudij cum socio consule coniun-</i>	<i>Comani regnū Aegyptium occu-</i>	
<i>ctio, contra Asdrubalem. 152.</i>	<i>pant.</i>	601.29.33
17	<i>Cometa diuersi, diuersis tempori-</i>	
<i>Claudius Imper. 251. 3. necatur ve-</i>	<i>bus visi. 93. 19. 166. 40. 290.</i>	
<i>neno.</i>	<i>24. 303. 32. 546. 26. 581. 7. 584.</i>	
<i>Clearchus interficitur.</i>	<i>22. 846. 37. 872. 26. 774. 21.</i>	
<i>Clemens Episcopus Romanus. 220.</i>	<i>917. 19</i>	
17	<i>Commodus Imperator.</i>	231.26
<i>Clemens Episcopus Alexandrinus</i>	<i>Comneni Trapezuntinum Imper-</i>	
<i>220. 18</i>	<i>rium condiderunt.</i>	773.10
<i>Clemens I I. Pontifex, veneno ex-</i>	<i>Conan</i>	

I N D E X.

- Conon Atheniensis.* 104.15. interi-
 tus. 105.13
Conradus Salicus Imperator. 554.
 20. res gesta. 556.4. & seq. mors.
 559.5
Conradus patruelis Salici, ambit
Imperium. 556.10
Conradus marchio Misnensis. 580.
 26. Potitur Boemia. 598.9
Conradus Marchio Montisferra-
ti. 612.20. 613.10
Conradus III. Imperator. 629.17.
 gesta. 629.31. 611.19. & seq.
Consalius Magnus. 929.2
Constans filius Constantini M. Im-
perator. 278.37
Constans filius Constantini iunio-
ris Imperator. 379.24
Constantini urbs. 269.29
Constantinopolis, à Constantino M.
restituta. 788.8. à Francu ca-
 pta. 724.16. à Balduino. 11. a-
 missa redit ad Græcos. 725.43.
 capitur à Mahomete. 11. 787
 9. eius ambitus. 788.28
Constantinus Magnus Imperator.
 266.1. qua gesserit ante Impe-
 rium. 264.5. post adeptum Im-
 perium. 263.18. & inde. mors.
 277.25
Constantinus II. filius Constanti-
ni Magni. 278.21
Constantinus minor filius Hera-
clij. 379.2
Constantinus Leonis filius Imp.
 490.3
Constantinus Imper. frater Por-
phyrogeniti. 541.11
Constantinus Monomachus Imp.
 543.27
Constantinus Ducas Imp. 546.10
Constantinus Palæologus ultimus.
 785.24. in porta trucidatus.
 787.14
Constantinus Barbatas, seu pogo-
natus. 387.14
Constantinus Diogenes. 541.23
Constantinus, filius Constantini
M. Imperat. 278.39
Constantinus χλῆρος 262.32
Constantius Caesar, collega Hono-
rij. 308.34
Coponius, Iudææ rector. 200.27
Corchutus Baiazetis filius. 890.13
Corinthus deleta à Mumio. 172.
 34
Cornelia leges. 180.12
Coruorum nidus, locus in finibus
Ciliciæ. 615.32
Cosroes rex Persarum. 366.15
Cothus Sultanus Aegyptius.
 603.25
Crassus violat tēplum Ierosoly-
mitanum. 189.21. interficitur.
 138.24
Crateri obitus. 134.9
Cremij. 735.7
Cremona deleta ab Exarcho. 362.
 36
Crenide, quæ & Philippi post di-
cta fuerunt. 116.5
Crispus, filius Constantini Ma-
gni. 277.35
Critias tyrannus interficit The-
ramenem. 102.35. trucidatur.
 102.4
Croata in Liburnia confident.
 548.17
Cræso in rogam imposito, parcie
Cyrus. 72.11
Cunegunda. 535.1
Conibertus. XII. Rex Longobar-
dorum. 357.30
Conradinus filius Conradi. 704.
 25
Conradinus vincitur à Carolo
Andegauensi. 706.1
Conradus sufficitur in locum fra-
 Qq. ij

INDEX

- tria Henrici.* 703. 20. gesta. *ibid.*
 35. & seq. veneno perit. 704. 27
Conradus Caputka. 704. 43
Couradus Peutinger. 934. 20
Cuspinianus. *ibid.* 20
Cutheia urbs Asiae minoris. 893.
 13
Cymbri. 22. 10. eorum autor.
 403. 7
Cymbricum bellum. 173. 39
Cyprianus ubi sit interfectus.
 247. 19
Cyrene, urbs fontis. 21. 9
Cyrenaica regio. 21. 13
Cyriachus Patriarcha. 358. 21
Cyrillus Episcopus Alexand.
 317. 41
Cyrillus una cum uxore lapida-
tus ab Atheniensibus. 88. 1
Cyrus, Primus Rex Persarum.
 69. 14. 70. 17. 205. 23. *Res gesta.*
 71. 31. & in sequent. *Mors* 73.
 25
Cyzicum occupatur à Saracenis.
 380. 22
- D
- D** *Aria regio.* 219. 1
Daci pop. 219. 18. 415. 1. ab
Adriano, & Antonino
Pio repressi. 418. 28
Dagobertus rex Francorum. 357.
 22
Dagrissa secundus Princeps Tur-
cicus. 495. 5
Dai, pop. nunc Dani. 175. 12
Dados opp. nunc Philippi. 116. 11
Daios pop. 26. 43
Dalmatius. 266. 32
Dalmatae iugum Imperij Græci
excitant. 486. 8
Damasceni apertis portis Tur-
eam recipiunt. 904. 1
Damascus Syriae metropolis. 19.
 43
- Damasus Episcopus Romanus*
 301. 39
Dani ab Henrico Anceps casi.
 403. 30
Dania accipit religionem Chri-
stianam. 569. 10. eius mutatio.
 750. 7
Danicorum regum discordiam
sedat Barbarossa. 635. 4
Daniel Propheta praeses in Susis.
 71. 15. servatur inter leones. 75.
 17. concio, & prophetia de
Messia venturo. 76. 22. *vaticini-*
um, de monarchis, vaticinium
de regno Saraceno. 373. 41
Dantiscum, oppid. 413. 8
Dantes Florētinus Poëta. 757. 36
Danubij fontes. 408. 33
Darius I l l l. Rex Persarum. 81.
 11. *res gesta.* 82. 22. & seq.
Darius filius Histaspis maritus
Esther. 70. 9
Darius Notus. 94. 1
Darius ultimus victus ab Ale-
xandro. 121. 26. interfectus à
Besso. 129. 14
David. 49. 57
Dasius mensis. 129. 7
Debora & Barac. 45. 32
Decebalus, eiusque virtus. 218. 43.
interitus. 223. 40
Decemviri Romæ creantur. 93.
 40
Decius Imperator. 245. 41. *inte-*
ritus. 246. 19
Decretorum liber attemperatus
Pontificia tyrannidi. 594. 22
Demetrius Chalcondiles. 889.
 21
Demades orator. 120. 1. eius di-
ctum, de exercitu Alexandri
Magni. 129. 26. *interitus.* 132.
 23
Demetrius cum Antigono patre

I N D E X.

<i>rex nominatur.</i> 134.25. <i>interitus.</i> 136.15	<i>Domitius Nero , pater Neronis.</i> 215.30
<i>Demetrius I I.</i> 135.20	<i>Domitianus Imperator.</i> 218.39.
<i>Democratia.</i> 180.29	<i>eius crudelitas in Christianos.</i> 219.31
<i>Demophilus Arianus.</i> 300.18	<i>Dorismundus rex Gotticus.</i> 311.30
<i>Demosthenes à Senatu Areopagético condemnatur.</i> 131.42. <i>absolvitur.</i> 122.6. <i>eius consilium de defendenda patria.</i> 3.13. <i>interitus.</i> 131.36	<i>Dothaim.</i> 85.20
<i>Desiderius X X. Longobardorum rex</i> 360.20. <i>concitat Episcopos, & Principes in Imperatorem.</i> 574.6	<i>Dotrula Suevus unus ex triginta ducibus.</i> 362.13
<i>Deushes praefectus classis.</i> 893.24. <i>capit Neupactum.</i> 893.32	<i>Draconis leges.</i> 79.16
<i>Deutsch suburbanum Coloniense.</i> 175.25	<i>Dracula V Valachorum princeps.</i> 885.7
<i>Diadumenus filius Macrini.</i> 239.29	<i>Dromon Achillis.</i> 734.35
<i>Didius Iulianus.</i> 233.37	<i>Drusus , Germanici pater.</i> 210.29. <i>mors.</i> <i>ibid.</i>
<i>Didymus Alexandrinus.</i> 289.2	<i>Drusiana restituitur vita.</i> 223.8
<i>Diaei ducis interitus.</i> 172.36	<i>Druida.</i> 243.6
<i>Diluvium uniuersale.</i> 18.6	<i>E</i>
<i>Dincio filius Attilae.</i> 324.10	<i>E Ber, à quo Ebraei.</i> 19.37
<i>Diocletianus Imperator.</i> 262.13. <i>crudelitas in Christianos.</i> 263.18. <i>Mors.</i> 264.10	<i>Ebraei quandiu fuerint in Aegypto.</i> 40.4
<i>Diomedis socij conuersi in aues.</i> 64.6	<i>Eberhardus dux Franconiae.</i> 505.19
<i>Dionysius Siculus.</i> 108.40	<i>Eberhardus Anhaltinus.</i> 754.32
<i>Dionysius Arcopageticus.</i> 207.20	<i>Eberhardus comes V Virtebergen- sis, instituit academiam Tubingen- sem.</i> 932.33
<i>Dionysius Alexandrinus.</i> 247.10	<i>Ebion laterat doctrinam , de filio Dei.</i> 4.35.221.2.273.6
<i>Dionysius Alba Episcopus.</i> 284.38	<i>Eburones pop.</i> 420.41
<i>Dionysia opp.</i> 329.1	<i>Ecclesia alligata ad Euangelium.</i> 681.10. <i>discernenda ab Ethnicis.</i> 7.11.66.24. <i>in quibusdam errare possit.</i> 627.36. <i>à Turcica vastatione defensa.</i> 550.3. <i>semper mansura</i> <i>ibid.</i> 17. <i>mutata in regnum politicum.</i> 565.13. <i>iudicia eius politici dissimilia.</i> 297.10. <i>illam quærentes, quid intueri debeant.</i> 685.42
<i>Dioscorus Episcopus Alexandrinus.</i> 318.36	<i>Ecclesia Græca purior, quàm Ro- mana.</i> <i>ibid.</i>
<i>Ditericus marchio Mysorum.</i> 757.7. <i>pater marchionum Misniae.</i> 503.34	<i>Ecclesia Christi, & Romana discrimen.</i> 626.1. <i>utriusque summa</i> <i>Qq. iij.</i>
<i>Ditbertus dux Bauaricus.</i> 358.9	
<i>Ditmarsh, pop.</i> 201.55	

INDEX.

<i>lamenta.</i>	679.21	<i>mus Græcarum literarum stu-</i>	
<i>Ecclesiastica potestas.</i>	474.26	<i>dia in Italia excitat.</i>	888.8
<i>Echardus marchio Saxoniæ.</i>	572.	<i>Encius filius nothus Friderici Im-</i>	
24		<i>peratoris.</i>	697. 29. captus ab
<i>Edeffa urbs.</i>	608.10	<i>host. in vinculis moritur.</i>	699.
<i>Eduardus I I I. Anglorum rex,</i>		14	
<i>Caletum capit.</i>	677.12. 808.14.	<i>Engelbertus, & Adolphus fratres.</i>	
<i>recusat dignitatem Imperato-</i>		829.29	
<i>riam.</i>	821.26	<i>Engern.</i>	201.34
<i>Eduardus Walliæ Princeps.</i>		<i>Ennicus Gottus conditor stirpi</i>	
808.19		<i>Arragoniæ.</i>	720.39
<i>Egmondanus eripit Gerardo Gel-</i>		<i>Epaminondas.</i>	109. 1. liberat Pe-
<i>driam.</i>	828.25	<i>lopidam.</i>	107.17. ducit exerci-
<i>Egilolphus Longobardorum rex.</i>		<i>tum in Laconicam.</i>	107.41. exi-
356.4		<i>tus.</i>	110.7
<i>Ehud dux populi Israel.</i>	45.29	<i>Epaphi certamen cum Phaëthon-</i>	
<i>Elam stirps Persarum, unde Ela-</i>		<i>te.</i>	21.6
<i>mitæ.</i>	19.21	<i>Epactæ dies.</i>	79.27
<i>Electores quando primum insti-</i>		<i>Ephialtes, & Othus capiunt Mar-</i>	
<i>tuti, & quibus de causis.</i>	530.	<i>tem.</i>	111.35
23. & seq. & 527. 5. cen παρ-		<i>Ephori.</i>	89.31
<i>σάται adsunt Imperatoribus.</i>		<i>Epiroticum bellum.</i>	879.38
675. 10. eorum munus in absen-		<i>Epiphanius Patriarcha.</i>	345.38
<i>tia Imperatoris.</i>	569. ἀντιέ-	<i>Episcopi politica potestas, voce di-</i>	
<i>δυνα sunt illorum iudicia.</i>	716	<i>uina, denegata.</i>	525.1
25		<i>Erechtheus Atheniēsis.</i>	62.22. eius
<i>Eleutherius Exarchus VII.</i>	363.9	<i>filia sunt victima pro patria.</i>	
<i>Eli summus sacerdos.</i>	46.19	123.17	
<i>Elias tempore Iosaphat.</i>	52.13. ubi	<i>Eremitæ, in Gallia, nati autore</i>	
<i>natus.</i>	52. 18. dictum eius de du-	<i>V Vilhelmo, Aquitaniæ duce.</i>	
<i>ratione mundi.</i>	7.5. viuis tran-	653.28	
<i>slatus in calum.</i>	17.38. gubernat-	<i>Ernestus Sueviæ dux.</i>	535.26. Vi-
<i>tio.</i>	52.24. 52.33	<i>trico rebellis interficitur.</i>	556.
<i>Elisei patria.</i>	52.23. gubernatio.	28	
52.35		<i>Esaias.</i>	54.29. & inde.
<i>d. Elisabeth.</i>	676.30	<i>Esdras mittitur Ierosolymam.</i>	91.
<i>Elisij pop. nunc Silesij.</i>	202.39	30	
<i>Ellac filius Attilæ.</i>	322.16	<i>Essæi.</i>	150.43
<i>Elpidius Medicus.</i>	334.38	<i>Esther coniunx Darij, filij Hista-</i>	
<i>Elpis Suldanus.</i>	603.41	<i>spis.</i>	84.39
<i>Emanuel Palæologus.</i>	782. 16.	<i>Esthones in Liuonia.</i>	413. 40.645.
<i>Isthmum muro Hexameli cin-</i>		43	
<i>git.</i>	874.34. eius filij.	<i>Ethnicorum doctrina qualis fue-</i>	
783.1		<i>rit.</i>	66.2
<i>Emanuel Chrysoloras.</i>	824.41. Pri		Eua-

Enagoras Rex Cypri. 113.13
Eucherius, cum patre Stilicone, in-
terfectus. 307.39
Eudo VV est gottus. 384.4
Eugenius, Valentiniiani scriba.
 254.30.296.25
Eugenius IIII. præcipit Syno-
dum Basiliensem transferri
Bononiam.860.4.citatur Ba-
fileam, ibid.5. mortuo Sigis-
mundo, armis Synodum Basi-
liensem dissipat. ibid.20
Euilmerodach liberat Ieconiam.
 34.29
Eumonijs, heret. 301.36
Euphemius Patriarcha. 343.30
Eurychus ultimus Exarchorum.
 364.38
Europæum regnum, in plures par-
tes discerptum. 774.1
Eurotas fluuius. 107.43
Eusebius Nicomediensis. 281.13
Eutaricus gener Theodorici Ve-
ronensis. 335.28
Eutropius. 266.9
Eutropius Eunuchus. 304.13
Eutyches, heret. 326.9
Eutychijs Patriarcha. 365.18
Exarchatus in Italia. 353.13
Exarchorum Catalogus. 362.5
Ezechias rex Iuda. 55.25

F

F **Abianus Episcopus Roma-**
nus. 245.17
Fabius contando reprimis
Hannibalem. 162.7
Fausta coniunx Constantini Ma-
gni. 266.24.277.38
Ferdinandus pater Alphonsi. X.
 675.30
Ferdinandus V. 721.35
Ferdinandus Piscarius. 925.33
Ferdinandus Alphonsi notus fi-
lius, heres regni Neapolitani.

928.5. moritur. *ibid.* 27
Ferdinandus filius Iohannis Ar-
ragonij.928.38.gesta. ibid.38.&
inde.
Fesa sedes regni Mauritanici.
 551.23
Feroaldus unus ex triginta Ty-
ranni Longobardicis. 355.22
Finni à quibus Finnonia, & Fin-
landia. 414.20
Flaminius vincit Philippum.164.
 34
Flandria nomen habet à Vanda-
lis. 421.14. qui populi eam te-
nuerint. 430.32
Favianus Episcopus Constantino-
politani. 318.37
Flavius Claudius Cæsar. 251.3
Florentini tribus prælijs à Pisa-
nis victi.770.25. emunt Pisas,
à Gabriele Galeacij filio notis.
 843.19
Florus Iudæa rector. 216.21
Florus Poeta. 227.4
Fælix V. sua sponte cedit Pontifi-
catu. 861.5
Fons Solis in Cyrenaica. 21.18
Francofordia ad Menum. 202.
 16. Francia. *ibid.* 33
Francorum prima mentio. 248.
 37.419.10. eorum virtus. 263.
 8.280. 3. Treuiros occupant.
 306.6. Imperium omnium præ-
 mi tenuerunt Occidentale 399.
 10. in Italiã attracti. 400.36.
 ad Tornacum florem militia
 amittunt. 761.4
Francici regni in Gallia initium.
 420. 39. eius translatio à stirpe
 Carolina. 464.14. Francici re-
 ges à VVitechindo. 460.5.
Franciscus Petrarcha. 824.34
Franciscus Gonzaga à Sigismun-
do Imp. fr. marchio. 852. 20

I N D E X.

- Franciscus Sfortia.* 923.1. gesta. 923.16. & in seq.
Franciscus rex Francorum, & eius gesta. 945.32. 946.14. 946.26
Friberga obsessa, proditione capitur. 754.41
Fridegernus dux Gottricus. 292.37
Fridericus in Hohenstauffen dux Suevia. 529.24
Fridericus Elector Saxonia ornatus sepulchrum Ottonis III. 533.30
Friderico de Vadimont prognati duces Lotharingia. 599.15
Fridericus Conradi III. filius perit peste. 632.41
Fridericus Barbarossa Imperator. 634.1. gesta. 634.12. & inde, moritur cum lauisset in flumine. 642.20. sepultus Tyri. 643.29. eius virtutes 642.31. uxores & liberi. 643.39
Fridericus II. vocatus ex Sicilia ad Imperium. 688.36. 690.23. res gesta. 690.29. & in seq. ex propinato veneno moritur. 699.24. uxores, & liberi. 701.33
Fridericus III. 907.21. res gesta. 908.33. & sequent. mors. 933.10
Fridericus Austria dux. 705.36
Fridericus Austriacus Bonna coronatur. 798.40. res gesta. 799.1. & sequent. philtro extinctus. 801.33
Fridericus marchio Misnia spernit Imperium. 821.39
Fridericus dux Brunsvicensis insidiosè interimitur. 840.40
Fridericus Strenuus conditor Academia Lipsensis. 350.30
Fridericus Arragonius. 938.35. res gesta. ibid.36
Friderici Victoriosi Palatini gesta. 912.36. pater comitum in Lauenstein. 913.4
Fridericus cum ad morsam genatur. 754.40. à patre capitur, & carceri includitur. 754.2. res gesta. 754.27. & deinceps.
Frisij pop. 201.31. vendicant se in libertatem. 935.35
Fulco comes Andegauensis, rex Hierosolymitanus. 611.12
Fumi venditor. 242.6
- G
- Abaa.* 21.36
G *Gabreta Sylua.* 229.17. 412.33
Gabrinus Fundulius. 844.31
Galaad Ituraea Frachonitis. 46.5. 154.39
Γαλατίας, ἢ Ἰλλυρος, Polyphemi filij fabulosi. 111.22
Galata, & Celta iidem, VVal-len, VVelsche. 137.12. 402.13.
Galata. 374.22
Galeacius prematura morte abripitur. 924.7. bibliothecam condit. 824.35
Gallorum nomen unde. 26.95. per universam Siciliam obtruncantur. 707.21
Gallus frater Iuliani. 266.20
Gallienus Imperator. 248.23
Gallicia regnum à Suevis conditum. 421.18
Gallia quandiu praeuerit sedem Romanae curiae. 765.4
Gampson Gaurius Sultanus Aegypti. 902.32. gesta. 903.10. interit. ibid.28
Gambaleschia regia sedes Tartarorum. 728.28
Ganges indiae fluvius. 21.43
Gan-

I N D E X.

- Gangra oppidum.* 286. 20. 301. 922. 9
Gangrensis Synodus. 301. 23
Garcias. 321. 23
Garibaldus rex Bauaricus. 355. 39
Gazelles Magni Caithbei alumnus. 904. 9. à Sinambassa vincitur. 904. 12
Gedanum arx belli principum Pomerania. 739. 19
Gedeon iudex populi Israel. 45. 36. eius posteritas deleta. 45. 40
Gehenna locus Palaestina. 56. 21
Gelasius pontificatu amotus, per Henricum Quintum. 585. 28
Geldrenses, Montenses, & pars Frisiorum, olim Sicambri. 430. 15
Gemes filius Mahometis. 890. 10. gesta. 890. 38. veneno necatur. 891. 12
Genfericus rex Vandalorum in Aphrica. 305. 23. 310. 43. Ariannus. 311. 11. capit urbem Romam. & diripit. 312. 22
Gentium, & linguarum diuifio. 29. 40
Genuensium potentia. 613. 15. Venetus Imperio maris exutis. 21
Georgius Episc. Alex. 281. 16. 282. 25
Georgius dominus interioris Ille-ria. 540. 33
Georgius Maniaces cupit esse Imperator. 543. 37. recuperat precipuas Sicilia ciuitates. 552. 21
Georgius Ioan. Castrioti filius. 877. 42. ab Amurathe Scaderbeius nominatus. 878. 3. gesta. ibid. 10. & in sequen.
Georgius Seruie Despota. 879. 13. 880. 23. res gesta. 878. 31
Georgius Boiobraeus, & filij. 922. 9
Georgius Fronspergius. 925. 34
Georgius Sechelius seditiosus, viuus cum fratre capitur. 948. 42
Georgius Trapezuntinus, & Theodorus Gaza emuli. 887. 20
Germani Γερμανοι. 26. 43. 176. 5. quasi Heermener. 403. 12
Germania veteris limites. 200. 42. 400. 37. & populi. 401. 13. 403. 1. limites imperante Carolo M. 428. 26
Germania bello inuicta. 669. 30. floruit quandiu valuit Senatus Septem virum. 670. 8. intestinis bellis à Pontificibus excitatus, se confecit. 574. 8
Germanicus. 210. 25
Germanicus patricius. 366. 26
Germanus Patriarcha. 387. 9
Gepida pop. nunc Sepusii. 323. 26
Gerardus Vvilhelmi Bergensis filius. 828. 18
Gero comes Stadenfis, marchio Lusatia. 502. 10
Gerson Cancellarius Parisiensis. 858. 3
Geth, & Gethæ. 26. 18. Teutonice locuti lingua. ibid. 20
Geta qui & Guthones. 201. 3
Geta filius Seueri Imperatoris à fratre Bassiano in sinu matris confoditur. 235. 31. 238. 21
Gibellinorum origo, dissidium cum Vuelphis, migratio in Italiam, studium erga Imperatores. 556. 33. à paribus Caesaris stant. 701. 8
Gibellina stirpis Imperat. 557. 2
Gibellina factio. 803. 35
Glycerius Imperator Italicus. 332. 3
Godeberius Longobardus. 357. 13
Godefridus Bilioneus. 62. 42. dux

I N D E X.

Argonautarum nostrorum in
Asiam. 1606. 5. res gesta. 577. 35.
562. 30. 563. 16. 598. 30. 605. 27.
& inde mors. 608. 20
Gog, & Magog. 22. 18
Gomer, à quo orti Cimmerij.
22. 9
Gomorrha deleta. 36. 30
Gordianus I. pater & I I. filius
oppressi à Capelliano duce. 243.
41
Gordianus III. Imper. 244. 23
Gothia. 26. 23
Gottorum origo, & potentia. 306.
30
Gottij, Pellucij à Sarmatis nomi-
nati. 729. 35
Gothini, pop. 202. 4. vincuntur à
Claudio. 251. 20. capta Roma
discedunt in Galliam, & in-
de in Hispaniam. 421. 33. à Sa-
racenis compulsi in angustias
Pyrenæorum. ibid.
Granata vrbs unde nomen sortita
929. 5. duo reges inter se dissen-
tientes ibi regnant. ibid. 5
Granatense regnum, à Saracenis
constitutum. 551. 11
Gratianus Imper. 293. 8. occiditur
294. 20
Gratianus dux Theodosij. 310. 5
Græci orti à Lapetho, & Ione. 22.
30. 62. 5
Græce Monarchia initium. 125.
33. Græcorum vastato Imperio
libri in Italiam transportati.
538. 19
Græca lingua Lutetiam reducta.
889. 14
Grapalatus Damasci Syrieque
præses à Tomumbeio trucidatus.
903. 1
Georgius Neccasariensis. 257. 20
Gregorius Nazianzenus. 284. 15

Gregorius primus, Episcopus Ro-
manus. 356. 17. 361. 34. auxit su-
perstitiones. 567. 7
Gregorius III. Romanus Episco-
pus. 364. 35. 386. 30
Gregorium Phocas cimmeriorum
appellat. 568. 4
Gregorius V I I. vetat Episcopos
ab Imperatore petere Episcopa-
tus. 576. 13. interdicit sacerdoti-
bus coniugio. 282. 28
Gregorius I X. contra Fridericum
ad arma proclamat. 681. 43. e-
xercitum comparat de cruce si-
gnatu. 697. 11
Gregorius X. 682. 28. extorquet
Imperatori Rodolpho Exarcha-
tum Rauennatense. 682. 41
Gregorius Tyfernas. 889. 10
Grimmannus Venetus. 893. 28
Grimoaldus X. Longobard. rex.
357. 22

Guido Lusignans ingerit se in re-
gnum Hierosolymitanum. 611.
42. tenet Cyprum. 612. 33
Guido Turrianus Guelphorum
princeps. 767. 42. tumultum ex-
citatur aduersus Henricum. 768.
10
Guilielmus Monfortius. 805. 2
Gundamundus I I I. rex Vandalor-
um. 329. 15
Guntherus Ligur poeta. 643. 11
Guntherus comes Schwabiarum
gensis ad Imperium exchitur.
822. 15. veneno tollitur. 35
Gutones, pop. 201. 43

H

Hæresis, & schisma in quo
differunt. 744. 10
Hadrianus Pontifex de-
nunciat Friderico Barbarossa
suum esse tribuere Imperium
636. 18. eius mors nō vulgaris.

INDEX.

637.3		motu.	103.6
Hagerus.	715.2	Heliogabalus Imperator.	241.11
Halus Mahometi interpres.	790.	Hellas ab Hello.	62.10
4.895.4		Hellus.	23.1
Halibassa purpuratus.	882.20	Helvetij.202.29. Gallos tota Ger-	
Halibassa.897.28. Trebellem ad		mania pellunt.	909.25
Olygam, montem assequitur.		Heluetiarum ciuitatum fœdus,	
ibi.30.ceditur.	ib.32	contra principes, & comites.	
Hamam.	84.42	833.28. earum conditio ante fœ-	
Hamburgo, & nomen est Gam-		dus.	833.23
briuium.	403.39	Heluetica pugna ad Basileam.	
Hammonis templum, in Cyrenai-		87.29	
ca.	21.22	Heneti. 176.34. 202.36. 400.20	
Hannonia pars Gallie Belgica.		Heneta lingua vsus in aula Tur-	
430.42		cica.	499.29
Haram qua & Charra.	35.38	Henoc viuus in cœlum translatus.	
Harduelles pater Hismaelis So-		17.30	
phi.895.3. à Iacuppo V sumcaj-		Henricus Saxo.	8.24
sanis filio interfectus.	ibi.21	Henricus Bambergensis.	10.2
Harminius dux Cheruscorum.200.		Henricus Auceps. 323.42. accipit	
41.203.4. eius potentia. ibid.26.		Imperium. 499.6. Boemiam tri-	
mors.	ibid.24	butariam facit Imperio. 501.30.	
Harpagus, & Cyrus vastant Io-		filij & filia. 504.6. eius posteri-	
niam.	71.40	tas concidit.	580.11
Harpagus Gazophilax, Alexan-		Henricus Hazelo pro Imperatore	
dri Magni, fugit Athenas. 131.		segerit.	515.15
132.43		Henricus Anhaltinorum princi-	
Hassia auulsa à Francia. 529.20.		pum progenitor.	640.26
eius Laudgrauij propagati à		Henricus Leo Henrici Superbi fi-	
Godefrido Louanij comite, 599.		lius. 529.29. gesta. 630.24. 632.	
16		42. 637.32	
Hatto Moguntinus Episc. 466.40		Henricus Rixosus supplex fratri	
Hatto Armenius, historicus. 735.		Otoni.	507.6
43		Henricus Sanctus Imperator. 533.	
Hazor regia Cananaeorum. 45.33		40. gesta. 534.10. & in seq. Vir-	
Hebdomades annorum Danielis.		tutes. 536.42. mors.	563.32
8.25.204.28. LXX. quot annos		Henricus Niger Imperator. 560.	
faciant.	76.33	37. gesta. 561.3. & deinceps.	
Hebron opp. locus sepulture A-		mors. 563.32. Vxores & liberi.	
brahami.	21.32	564.6	
Helena Britannica, coniunx Con-		Henricus IIII. cognominatus	
stan.M.	266.15	Senior, adiit Imperium puer	
Helias Episc. Armenia. 343.32		septennis, 564.12. Puer fraude	
Helise, & Bura absorpta terra-		abripitur in Saxoniam. 571.23.	

I N D E X.

- Res gesta.* 573. 25. Excommunicatur. 577. 8. moritur Leodij, spoliatus Imperio à filio, 581. 29
- Henricus V. filius Henrici IIII. 583. 6. *gesta.* 583. 35. moritur. Traiecti. 587. 14. soboles. 16. 19
- Henricus VI. Imperator. 644. 11. *Res gesta.* *ibid.* 27. Extinctus veneno in Sicilia. 645. 13
- Henricus Superbus Henrici filius 597. 32. ambiens Imperium, paritur repulsam. 629. 36. proscriptus à Conrado, moritur mœstia. 630. 8
- Henrico Henrici Luneburgensis filio prognati reges Portugallia. 598. 42. 599. 4
- Henricus Campaniæ comes. 612. 28
- Henricus Barbarossa filius. 553. 38. *ib.* 38. proclamatur rex Sicilia, & Neapolis. 554. 9
- Henricum march. Austria reprimat Henricus Sanctus. 534. 16
- Henricus VII. Imperator. 765. 37. *Res gesta.* 767. 4. & deinceps, moritur veneno per infectum panem sacrum, Soboles. 771. 6
- Henricus Landgravius Thuringia, ad Vlmam telo confossus occumbit. 698. 20
- Henricus primogenitus Friderici decernitur rex Romanorū 702. 41. paternos amicos hostiliter oppugnat. 703. 8. In carcere moritur. 703. 10
- Henricus marchio Misnia. 712. 43
- Henricus Iohannis Brabātia ducis filius. *ibid.* 713
- Henricus Dapifer VValpurgensis. 714. 10
- Henricus post mortē fratris Balduini Imperium suscipit. 724. 23. decedit. *ibid.* 30
- Henricus frater Friderici Austriaci captus in praelio. 801. 17
- Henricus de Virnbergo nec fulmini Pontificio, nec designato successorē cedit. 810. 4
- Henricus Boëmicæ regis filius. 811. 18
- Heraclius Imp. 371. 12
- Heracelianus pater Heraclij Africae praeses. *ibid.* 3
- Heraclius frater Apfimar. 382. 6
- Heracionas Heraclij filius. 379. 1
- Hercinia sylva. 404. 34
- Hercules interficit Linum præceptorem. 65. 15. furens interficit filios. 128. 1
- Hermannus dux Suevia. 506. 25
- Hermannus dux Saxonia. 513. 1
- Hermannus Lotharingia Princeps, Imperator factus à Saxonibus contra Henricum IIII. 578. 36
- Hermannus Landgravius Thuringia. 648. 41
- Hermannus Knuffloch comes Luncelburgensis. 530. 18
- Hermannus Rodolphi Imp. filius perit in Rheno. 749. 18
- Hermiones pop. 402. 37
- Hermunduri, nunc Misnenses. 201. 9. 230. 2
- Herodes rex Iudæa. 200. 5. 200. 35. posteritas. 153. 33
- Herodes Agrippa phthiriasi moritur. 206. 31
- Herodias. 315. 26
- Heroici viri qui. 70. 30
- Hesiodus. 65. 38. interficitur ab hospitibus. 66. 14
- Hess. pop. olim Catti. 202. 9
- Heth condidit Hebron. 21. 33
- Hetrusca, & Longobardica vrbes redi-

I N D E X.

- redimunt iura Imperij à Ro-*
dolpho. 766.27
Heuila pronepos Sem. 22.1
Heuila qua India. 21.43
Hielon frater Magni Canis. 731.
 36.871.3
Hierarchia Pontificum. 678.33
Hieronymus. 302.20
Hieronymus Pragensis crematur.
 839.11
Hieronymus Nouellus. 886.17
Hieronymus Spartiata. 889.10
Hierosolymam nostri Argonautæ
recipiunt. 607.39
Hierosolymitana expeditio duce
Bilioneo. 605.27
Hierosolymit. regnum destructum
à Saladino. 612.13
Hilarius Doctor. 300.19
Hildericus V. Vandalorum rex
 305.29.329.29
Hildebrandus XV II. Longobar-
dorum rex. 359.18
Hildebrandus Pontifex tentat
amplificare pontificatum, & op-
primere Imperium. 573.43
Hiltenius Isenacensis refutat er-
rores pontificios. 627.28
Hipparchus tyrannus Athenis
interficitur. 83.43
Hippias Pisistrati filius. 83.41
Hippocrates pestem à Thessalia
quomodo depulerit. 93.10
Hippona sedes regni in Africa.
 551.39
Hircanus summus sacerdos. 153.13
Hismael Sophus. 894.42. *Res ge-*
stæ. 895.31. & *insequent.*
Hispania in plura regna diuisa
 442. 27. *eius vires uniuersæ*
transeunt ad Philippum Au-
striacum. 722. 5. *Vandali &*
alia gentes ipsam inuadunt.
 399.41
Hispanici reges. 720.14
Historia mundi continua. 4. 7.
Mosaica longè vetustior Gra-
cæ. 62.19
Historiarum Ethnicarum, & Ec-
clesiæ collatio. 6.5. *longè vetu-*
stior Græcæ. 62.18
Hocotius Canis, successor Changij
Canis. 728.39
Hogornius comes Mansfeldensis,
cadit in prælio. 585.10
Hollandia. 430.18
Holsatiæ ducum stirps. 598.6
Homaris. 790.6
Homerus. 78.15. *eius poëmata col-*
lecta à Solone. 79.30
Homo qualis conditus. 13.22
Homicidæ semper sunt in metu.
 121.37
Honorius Imperator. 306.1. *origo.*
 297.13. 305.8. *mors.* 308.34
Honoricus II. Vandalorum rex.
 328.35
Honoratus Episcopus Mediola-
nenfis. 354.25
Honorius Quartus. 680.34
Honorius successor Innocenti. 691.
 30
Horda Zagatiorum, & Zauol-
liensium. 735.23
Hosius Episcopus Cordubensis.
 284.14
Hugo Capetus magnus comes Pa-
risiorum, regnum Franciæ obti-
net. 497.2. 518.19
Hunnorum dux, ab Henrico San-
cto rex creatur. 446.38
Huniadis res gestæ, 863.4. fulmi-
neus Turcorum terror nomina-
tus. 866.37. *mors.* 867.9
Hyperides orator interficitur. 131.
 29

- I
- I** Abolenus Iurifconsultus. 227.
28
Iacob Patriarcha. 37.25. de-
scendit in Ægyptum. ib.38.11.
moritur. ibid.
Iacobus interficitur ab Herode
Agrippa. 212.1
Iacobus filius Alphai. 213.41
Iacobus filius nothus Ioannis Cy-
pri regis. 931.41. gesta. 931.14.
mors. 932.11
Iacobus Manlius historicus. 934.
22
Iaddus summus sacerdos. 124.12
Iagellones. 931.32
Iair iudex pop. Israel. 46.6
Iamblicus Philosoph. 287.5
Ianiæri instituti. 881.11. eorum
Galea. 881.23
Ianus bifrons. 23.7
Ianna Hircanus. 147.28
Iaphet. 22.7
Iason Phereus interficitur. 107.11
Iason summus sacerdos. 140.26
Iaxartes amnis. 735.27
Iazygæ Transylvani. 223.38
Iberi pop. Asia. 417.7
Iconomachia causa amissionis Oc-
cidentalis Imperij ab Orientali.
450.24
Idolorum cultus causa maxima-
rum calamitatum. 99.3.119.6
123.2
Idololatriæ plurimum creuerunt
sub Henrico quarto. 569.41
Idololatriam aliâque peccata
causam esse mutationis Impe-
riorum. 571.42
Iebuseus. 21.35
Ieconias rex Iuda liberatur ex
carcere. 34.37.146.28
Iephthe mactat filiam. 46.10
Ieremias. 56.41. ab Aprye interfi-
citur. ibid.57
Ierosolyma capta à Nabogdono-
sor. 57.29. à Ptolemao Lagi
147.6. Occupata à Pompeio in
Sabbato. 153.39. ab Herode. 191.
3
Iesus Christus nascitur ex Maria
virgine. 154.26
Iesus minor Baiazetis filius. 877.
21
Iesus summus Sacerdos in reditu
populi Israel. 75.27
Iesus Syrach. 144.43
Ignatius. 220.16. bestiis obiectus.
224.15
Ignis sacer. 28.5
Ignis arte sub aqua factus ad
comburendas naues. 343.40.
380.24
Ildoaldus rex Gottthorum. 338.34
Ιλλυρος καὶ γαλατίας. III.25
Ilingarum sedes. 410.13
Imperator à Pontifice renuntian-
dus, non eligendus. 521.15. à soli
Germanis creatur sine Ponti-
ficum suffragio. 519.39.526.14.
unus cum Electoribus decreta
facit. 668.40
Imperatores Pontificum satellite
571.15. mancipia. 586.39. eorum
authoritas quomodo imminu-
ta apud exteros reges. 666.18.
Impediti per Pontifices à bel-
lis Turcicis. 624.36. sunt custo-
des legis, & religionum. 670.
4
Imperatores Orientis. 773.5. Occi-
dentis. 740.16
Imperatores Græci plerique mon-
stra impurissima. 479.30
Imperium pontificum technis pe-
ne euersum. 569.13
Imperium Orientis diuulsum in
duo regna. 773.10. dilaceratū.
72

I N D E X.

- 722.22. à Saracenis afflictum.
 408.30. translatum ad Fran-
 cos ibid. seruatum inter tot ho-
 stes, & iam malos principes.
 538.13
 Imperium Occidentis à Constan-
 tino M. usque ad Carolum. M.
 sine certa Monarchia. 479.41.
 quomodo diuulsum. 666.12. à
 Saxonib. deuolutum ad Fran-
 cos. 537.11
 Imperiorum translatio pœna ido-
 lolatriæ aliorumque peccato-
 rum. 497.42
 Indulgentia à Pontificibus intro-
 ducta. 835.31
 Inguones quasi Inuener. 401.
 25
 Ino. 62.27
 Innocentius Episc. Rom. 315.25
 Innocentius secundus à Lothario
 restitutus. 591.31
 Innocentij tertij epistola de Impe-
 ratore designando. 254.12
 Innocentius quartus cogit Syno-
 dum Lugduni contra Frideri-
 cum I I. 682.16
 Insuæres vincunt Romani. 157.29
 Ioas rex Iuda interficit Zacha-
 riam. 54.5
 Ioacas rex Iuda abducitur in
 Egyptum. 57.15
 Ioachim rex Iuda interficitur à
 Nabuchodonosore. 16.25
 Iodocus & Procopius Morauie
 marchiones. 813.35
 Iodochus Barbatus marchio Brā-
 deburgensis, & Morauie. 839.7
 Iohannis Baptista interitus. 154.
 35
 Ioannes Ieiunator Patriarcha.
 366.5
 Iohannes Platina X I I. Exar-
 chus. 364.18
 Iohannes dux Iustiniani. 342.10
 Iohannes Episc. Rom. 334.23
 Iohannes Antiochen. 517.42
 Iohannes Chrysostomus. 304.11.
 312.42. Obitus. 314.8
 Iohannes Euangelista relegatur
 in Patmon tempore Domitiani.
 219.38. refutat Cerinthum, &
 Ebionem. 222.5. redit ex Pat-
 mo. 223.6
 Iohannes X I I. ab Ottone cie-
 lus restituitur à Romanis.
 510.34
 Iohannes Cimiscus Nicephori
 Imp. dux. 539.17. trucidat Im-
 peratorem. ibid. 31. fit Impera-
 tor ibid. 40. veneno tabescit.
 540.13
 Iohannes Patriarcha Constanti-
 nop. vult appellari οἰκουμενικὸν.
 568.2
 Iohannes Scotus enarrat librum
 Dionysij de Hierarchia. 569.
 34
 Iohannes de Bregna, dominus Ty-
 ri oppugnat Damiatam Egy-
 pti. 613.3. rex Hierosolymita-
 nus. 692.38. adiungitur Baldui-
 no I I. 725.22
 Iohannes Huss. 627.27
 Iohanna regina Neapolitana.
 815.2
 Iohannes Prochyta. 707.8
 Iohannes Duca. 726.9
 Iohannes filius Henrici Imperato-
 ris. 771.41
 Iohannes Laxus. 773.19. filiam De-
 spinam Asimbeio Usumcassani
 dat in uxorem. ibid. 28
 Iohannes Cantacuzenus. 780.28
 Iohannes Paleologus ibid. 27. ge-
 sta. ibid. 38
 Iohannes Paleologus filius Ema-
 nuclis. 785.16

I N D E X

<i>Iohannes Iustinianus Genuensis.</i>		<i>gundiam.</i>	914.36
786. 13. vulneratus deserit stationem. 787. 3. in Chio insula extinctus.	ibid. 12	<i>Ioan. Regiomontanus.</i>	912. 2
<i>Iohannes Boemia rex cadit ad Cressiacum.</i>	808. 10	<i>Ioannes Renati filius febre extinguitur.</i>	928. 4
<i>Iohannes Renati filius, cum exercitu regnum inuadens, ad Troia victus recedit.</i>	816. 40	<i>Ioannes Arragonius tradit Ferdinando filio regnum Siculum.</i>	929. 31
<i>Iohannes Hus Bohemus oppugnat indulgentias. 835. 43. detrahit sedi Romanæ titulum Ecclesiæ. 836. cum Hieronymo Pragensi sistit se in Synodo Constantiensi. 856. 25. gestans mitram chartaceam ad locum supplicij educitur. 858. 34. eius vaticinium. 859. 1. comburitur. 858. 40</i>		<i>Ioannes rex Cypri.</i>	931. 40
<i>Iohannis VViclesti dogma condemnatum in Synodo Constantiensi.</i>	ibid. 9	<i>Ioannes Saxonia dux.</i>	936. 8
<i>Iohannes Galeacius vir ambitionis inexpleta, & sauius. 840. 10. totius Italiæ regnum solus affectat. ibid. 17. res gestæ. 846. 33. mors. 842. 31 filij. ibid. 32</i>		<i>Iolanta mater Renati ducis Lotharingia.</i>	915. 38
<i>Iohannis Maria filij Galeacij crudelitas.</i>	844. 8	<i>Ionathas frater Iudæ interficitur.</i>	149. 14
<i>Ioannis Philippi audacis filij gesta.</i>	847. 38	<i>Iones à Iuan. 22. 30. 78. 23. deficiunt à Dario.</i>	83. 14
<i>Ioannes comes Niuern. in Pannoniam mittitur. 870. 2. à Baiazete Perusia deducitur. ibid. 17</i>		<i>Ioppen eripiunt nostri Saraceni.</i>	645. 9
<i>Ioannes Castriotus, pacem ab Amurat. impetrat.</i>	877. 38	<i>Ioram rex Iudæ.</i>	53. 18
<i>Ioannes Hunnades, quæ prælia commiserit, cum Amurathe Turcæ.</i>	879. 4	<i>Iosaphat rex Iudæ.</i>	52. 4
<i>Ioannes Argyropilus.</i>	888. 31	<i>Ioseph filius Iacob.</i>	37. 35
<i>Ioannes Capnio.</i>	ibid. 15	<i>Ioseph Arses rex Iudæorum.</i>	
<i>Ioannes Lascars.</i>	889. 26	<i>Iosia rex Iudæ. 56. 38. mors. 57. 5</i>	
<i>Ioannes Burgundus.</i>	914. 9	<i>Iosua succedit Moyse.</i>	45. 6
<i>Ioannes rex Franciæ inuadit Burgundiam.</i>		<i>Iosua filius Baiazetis à fratre Mulsumane victus.</i>	873. 1
		<i>Iouinianus Imperator. 266. 43. 290. 6. mors. 292. 20</i>	
		<i>Irenæus auditor Polycarpi. 231. 17 refragatur Pontifici ferenti nouas leges Ecclesiis.</i>	565. 3
		<i>Irene regina. 389. 25. excæcat filium Constantinum. 390. 12. eiicitur ex Imperio.</i>	ibid.
		<i>Irnerus. 249. 4. Ius Romanum constituit autoritate Lotharij.</i>	593. 13
		<i>Isaacus Comnenus Imp.</i>	545. 37
		<i>Isaacus Angelus Imperator. 619 4. gesta.</i>	ibid. 9
		<i>Isaacus Exarchus octauus. 363. 19</i>	
		<i>Ismaël Synopæ princeps. 874. 27</i>	
		<i>Ister eiusq. ortus.</i>	350. 12
		<i>Isteuones pop. quasi Vvestruones.</i>	401. 4

I N D E X.

Istiaeus cruci affigitur. 84.40
Italiam Vandalis, & alia gentes inuadunt. 400.5. auellere se conatur à Germanico Imperio. 518.36. in duas distracta factio nes. 673.38
Itali accelerant interitum toti Graciae. 776.11
Ituraa. 46.7
Iuda tribus exulat in Chaldaea. 56.23
Iudaeorum duces postreditum ex capt. Babyl. 146.13
Iudaea dilacerata sectis. 149.35
Iudas Hircanus Primus. 146.39
Iudas Maccabeus. 142.8. 148.21. interitus. 149.2
Iudices populi Israel. 45.1
Iudaea in formam prouincia re- daeta. 200.29
Iudaeorum seditiones. 224.22. vi- ti ab Adriano. 226.1
Iudit interfectrix Holofernis. 85. 9
Iugerum quid. 170.9
Iuliacenses. 430.14
Iuliacensium principum ortus. 598.37
Iulia soror Iulij. 199.20
Iulius vincit Pompeium. 183.15. ordinat annum. 186.30. interfi- citur à Cassio, & Bruto. 186. 41
Iulius Vindex. 214.37
Iulius Seuerus. 225.29
Iulianus apostata Imp. 286.34. o- rigo. 266.29. interitus. 288.41
Iulius Nepos. 332.5
Iulius Pontifex concedit Venetis pacem. 944.33
Iunus Bassa Techellen tota mi- nore Asia expellit. 897.41
Iurisconsulti. 349.9
Iustinus Imperator. 345.1

Iustinus II. 353.2
Iustinianus Imperator. 346.1. pa- cis opera. 348.28
Iustinianus I I. Imperat. 381.16

K

K *Arath quid significet.* 205. 18
Keravvoóλoς legionis Ro- mana nomen. 229.34
Kisleu mensis. 142.9
Kittim pop. 114.4

L

L *A abim.* 20.40
Ladislaus filius Boleslai Po- nonorum regis. 737.15
Ladislaus Caroli Dyrrachiani fi- lius rex Neapolitanus Romanos opprimat. 845.9. iterum capit. ib. 19. veneno necatur. 816.16
Ladislaus Poloniae rex. 862. 37. gesta. ibid. 41. confoditur. 865. 42
Ladislaus Alberti Austriaci Pe- sthumus. 867.12. gesta. ibid. 15
Lamia urbs Thessaliae. 131.2
Latus Praefectus praetorio. 233.32
Lamiacum bellum. 130.34
Landfredus dux Alemannorum. 385.41
Landgrauorum Hassiae propa- gatio. 713.38
Latomii Lomanensis mors. 5.28
Lazarus Seruiae Despota captus vitam in carcere finiit. 797.7
Lobusiorum sedes. 426.25
Leges Draconis. 79.20
Lex Agraria. 169.33
Legati Persiae confossi ab Amyn- ta. 83.8
Legatorum violatorum exempla. 162.25.32
Legum collectio. 348.29
Leo Imperator. 330.27
Leo I I. Zenonis filius. 333.1

R r. j.

INDEX

- Leo Tertius Isaurus*. 383. 4. εἰκονό-
 μαχος appellatus. 386. 22
Leo III I. Copronymi fil. 389. 6
Leo Armenius Imperat. 485. 26
Leo Philosophus Imper. 489. 1
Leo Tornutius. 543. 41
Leo IX. in Synodo cedit Mogun-
tino. 562. 26
Leodienses populi olim Eburones,
& Tungri. 429. 37
Leontius Iustiniani I I. dux. 381.
 30
Leopoldus fulmen Vngaricae gen-
tus. 561. 14
Leopoldus Austriacus. 803. 29.
 801. 38
Leonides pater Origenis. 236. 23
Leontius Praefectus Rom. 271. 3
Lescus Albus, Poloniae rex obtrun-
catur. 676. 34
Iex Salica. 559. 29
Libanius Rhetor. 287. 1
Libri sacri, & alij per exules
Græcos in Italiā translati. 538.
 31
Ligyæ ex Tarso venerunt in Gal-
liam. III. 39
Lucinius Caesar. 265. 9. interitus.
 267. 35
Linus praeceptor Herculis. 52. 10
Lippia fluvius. 203. 1
Lituaniam habere colonos VVa-
lachorum. 620. 8
Lituania Moschia Borysthene di-
stincti. 427. 30
Liuania, & quando conuersa ad
Christianismum. 645. 30. eius
 situs, & natura. 646. 10. à vi-
 cinis regibus discerpi impune.
 612. 18
Liunionenses à Lemoniis esse. 413.
 27
Liuianus Venetorum dux. 944. 23
Lygiorum regio. 413. 1
- λόγος Filius Dei.* 39. II. 11. 11
Lollianus dux Rom. interficitur.
 250. 37
Longimanus Darius. 505. 28
Longinus Exarchus. 362. 7
Longobardorum sedes. 201. 13. 353.
 31. 410. 40. progressiones. 354. 1
Longobardorum regum series in
Italia. 354. 22. & seq.
Longobardicae urbes conferunt se
in fidem Henrici Imperatoris.
 767. 36
Longobardos imperio subdit Bar-
barossa. 636. 12
Longobardi à Narse in Italiam
accersiti contra Gotos. 423. 12
Lot. 36. 26
Lotharius Imperator. 453. 28 ge-
 sta. ibid. 34
Lotharius Saxo Imperator. 588.
 1. res gesta. ib. 12. & seq.
Lotharia Caesarea. 597. 2
Lotharingia nomen. 429. 18. eius
 ad Arduennam tractum ven-
 dit Godefridus. 598. 29. post Go-
 defridum accipit Hēricus Lim-
 burgensis. ibid. 39
Lotharingia traditur Comitibus
Louani. 599. 7. ducum genus à
 Friderico comite de Vadimont.
 599. 14
Lubecam occupatam à Danis re-
cuperat Barbarossa. 635. 3
Lucatius frater Georgij Sechelij.
 941. 43. eius copiae ad pestum
 fusa. 949. 2
Luca oppidum Lusatie inferioris
à Marchione Brandeb. obside-
tur. 754. 27
Lucius Verus. 228. 1
Lucius Praeses Rom. 306. 9
Lucretia vi compressa à Tarqui-
nio Superbo. 75. 35
Lucullus adimit Syriam Tigra-
 ni

INDEX.

- ni. 143.20
Lucumon rapit coniugem tutoris. 797.36. *res gesta.* 790.38. &
 112.31 *deinceps.* *Veneno extinguitur.*
Lycidas lapidibus obrutus ab A- 811.9. *conjuges, & liberi.* 16.26
then. 88.12
Lucalburgenses Comites unde or-
ti. 456.16
Lydi ab Aegyptiis orti. 112.23
Luderus dux Gotticus. 346.23
Lydi seculares. 245.12
Ludouici Andegauensis res gesta.
 816.10.845.30.927.18
Ludouicus Pius. 451.10. *Sauus in*
fratris filium. 451.22. *Inuisus*
Episcopus. 452.25. *in monaste-*
rium à filio detrusus moritur
Moguntiae. 453.21
Ludouicus I. Imp. 457.5. *felici-*
ter configit cum Saracenis. *ibid.*
 23. *ab Adelgisio circumuenitur.*
ib. 32. *moritur.* *ibid.* 38. *Virtutes.*
ibid. 40
Ludouicus Baldus Imperator.
 460.19
Ludouicus III. Imperator. 466.
 35. *gesta.* 467.29. *mors.* 468.4
Ludouicus affinis Conradi Salici.
 560.5
Ludouicus Barbatufit Landgra-
uius Turingiae. 597.11
Ludolphus Marchio Saxonia.
 573.5
Ludolphus Ottonis I. filius bel-
lum infert patri. 508.2. *coher-*
cito Berengario moritur. 510.
 1
Ludouicus Galliae rex. 601.38.
fert opem Balduino regi Hie-
rosolymitano. 611.10. *capitur*
in Aegypto. 601.40. *interit pe-*
ste. 675.27
Ludouicus Landgrauus Turin-
giae praecipuus dux belli sacri.
 693.12
Ludouicus Bauarus Imperator.
 797.36. *res gesta.* 790.38. &
deinceps. *Veneno extinguitur.*
 811.9. *conjuges, & liberi.* 16.26
Ludouicus Romanus renouat bel-
la Pomeranica. 813.1
Ludouicus rex Vngariae, Ludou-
cum Tarentinum regno Neapo-
litano expellit. 815.10. *decedit.*
 847.10
Ludouicus Bauarus, cognomento
Diues. 912.7
Ludouicus rex Galliae XI. 915.
 29
Ludouicus XII. Galliae rex, In-
subrum principatum adipi-
scitur. 925.7. *vincit Venetos.*
 944.23. *Nouariam occupat, &*
Ludouicum Morum ducatu
expellit. 924.30. *Pisis indicit*
Concilium. 945.6. *moritur.*
 946.25
Ludouici Mori res gesta. 924.9
Ludouicus Sabaudiensis, maritus
Carolae filiae Iohan. regis Cypri.
 932.42. *à subditis ad regnum e-*
uocatur. *ibid.* 1
Ludouicus Sfortia, & eius gesta.
 936.21
Lusatij pop. 202.39
Lusatia superior, Bohemis se tra-
dit. 772.16
Lusitania regum propagatio.
 720.30
Lutbertus haeres regni Longobar-
dorum capitur. 358.5
Lutbrandus decimus sextus Lon-
gobardorum rex. *ibid.* 18
Lutherus excitatus diuinitus.
 953.12. *oppugnat forum indul-*
gentiarum. 953.39
Luticiorum sedes. 426.42
Lysander constituit ὀλεσάρχαια. 1.
 31. *vincit Athenienses.* 97.34.
 R. ij.

I N D E X.

8.3. capit Athenas. ibid.7. in
pugna interficitur. 103.38
Lysimachus interit in pralio.135.
42

M

M Accabai, & eorum gesta.
148.7. & inde.
Macedones orti à Cetim.

114.3

Macedonia origo. 322.30

Macedonicorum regum paterna
origo. 114.2

Macedonica bella. 164.1

Macedonius hereticus. 301.36

Macedonius Patriarcha. 343.33

Macrinus Imperator. 239.24

Madai filius Iaphet. 22.72

Magdalum. 34.1

Magdeburgensium Burggrauior-
um series. 715.39

Mageddo. 33.38

Magister sententiarum. 680.40

Magni Saxonia ducis filia quibus
nupta. 589.1

Magnus Canis totius gentis Tar-
tarica Princeps. 728.26

Magius Canis tertius Tartarorum
Imperator, Christianus, 731.19.

& inde.

Magog. 22.18

Mahometus Arabs fit rex in vi-
cinia Damasci. 372.14. eius do-
gma ortum ex blasphemia A-
riana. 604.34

Mahometica secta, & regnum.
372.4

Mahometica potentia irruens in
Orientale Imperium. 309.30

Mahometes primus. 875.25. gesta.
873.12. 874.25. 876.10. mors.
ibid.19

Mahometes II. 882.37. res gesta.
883.15. & seq. moritur apud
Nicomediam. 887.3

Mahometes Bassa. 885.12. summa
rerum à Mahomete II. prae-
fitur. ib.15

Mahometes Caithbey filius inter
epulas à Circasso obtruncatur.
902.42

Maioricus. 329.1

Maioranus Imperator Italicus.
331.26

Malchus occiditur ab Herode.
154.4

Malea promontorium. 380.27

Mamaluchi, qui, & nominis ra-
tio. 603.5. quanto tempore A-
gyptium regnum tenuerint. 604.
24. è quorum ordine eligantur.
691.1. à Selymo fusi. 903.25

Mammæa. 240.35. 241.35

Manaimus Iudeorum dux. 216.34

Manasses abducitur in Babylo-
nem. 56.22. agens pœnitentiam
remittitur in suum regnum. 56.
25

Manes. 253.9. interficitur à rege
Persico necatum filium ipsius. 5.
8. 254.30

Manichæorum deliria. 230. 38.
253.37

Manfredus filius Friderici no-
thus, patrem puluina strangulat.
703.12. gesta. 705.1

Mansfeldensium Comitum origo.
716.11

Mantina vrbs Arcadia. 107.
27

Manuel dux Nicephori Imper.
539.20

Manuel Comnenus Imp. 616.3. res
gesta. ibid.12. & in seq.

Manuel despota à custodibus vr-
bis lethaliter sauciatus, interit.
778.40

Maozim. 141.43

Maozim, id est, adoratio panis,
qua-

I N D E X.

- quando cœperit. 570.6
*Marcellus interficit Viridomaru-
rum.* 158.7
Marchiones. 717.13
Marchia. 201.24
Marcellus Iurisc. 227.28
Marcomanni. 20.17.229.12
Marcus Episcopus Elianus. 226.28
Marcus Antoninus Philosophus. 227.38
*Marcus Euangelista, Alexandrie
primum docuit.* 604.29
Marcus Episcopus Ephesus. 635.40
*Marcus Craionicius Despota My-
sia inferioris.* 796.21
Marcus Musurus Cretenfis. 889.24
Mardases filius Cosrois. 371.30
Mardonius comburit Athenas. 86. victus interficitur. 88.19
*Margaretha Philippi Audacis
filia nupta Vuitelmo Hollan-
die Hannonieque Comiti.* 829.42
Marianorum militum origo. 609.38
Marianus dux Athanasi. 343.38
Maria virginis obitus. 211.43
Marius vincit Cymbros. 178.5.
ambitione stulta movet civile
bellum. 178.8. moritur. 179.32
Marcoun, metropolis regni in
Mauritania Tingitana. 551.17
*Marfi vocabulum Germanicum
quid significet.* 403.16
Marsius amnis. 897.37
*Marfilius à sancta Sophia Medi-
cus.* 824.40
Martianus. 320.11
Marcion. 221.13
Martinus Episcopus Turonensis
302.25
Martinus Lutherus, d: ninitus
excitatus in instaurationem do-
ctrinae. 953.12
Martinus Pontifex, totam in Boë-
mos concitat Germaniam. 851.
21. dissolvit synodum Papiensem.
859.21
Masgades, dux Saracenicus. 383.39
Massinissa. 163.9
Massagetae. 73.11. vincunt Cyrum.
73.27
Massylia conditur. 727.4. Ionum
colonia. 111.32. capta à Iulio.
182.26
Matthias filius Hunniadis, iusti-
tia ac prudentia Boiebracy, ad
regnum servatur. 868.15. res ge-
sta. ibid. 31. 911.16. 919.15. & se-
quent. comparat Bibliothecam.
921. 36. Vienna apoplexia ex-
tinctus. 922.5
*Matthias Corvinus Vngariae re-
gnopotitur.* 913. 6. gesta. ib. 12
Matthaci populi qui sint. 406.3
Mathildis Anglorum regis filia,
nubit Henrico V. 585.1
Mauritania finis terræ. 21.5
*Mauricius Chartularius, Præse-
tus urbis Romæ.* 363.26
Mauricius Imperator. 366.1. in-
teritus familie eiusdem. 368.25
Maxentius. 263.41. interficitur.
264.10
Maximilianus Imperator. 933.1.
eius vita priuata. ibid. 12. res
gesta. 935. 6. & in sequentib.
mors. 950.15. Vxores & liberi
ibid. 21
Maximianus Augustus. 262.24
Maximinus Imperator. 243.16
R r. iij.

INDEX.

<i>ei</i> us cum filio interitus. 244.6	<i>Mesuthes.</i> 887.25
<i>Maximinus</i> <i>Cæsar.</i> 262.31. <i>Phthi</i> <i>riasi</i> perit. 265.16	<i>Methodius</i> <i>Episcopus</i> <i>Lycia.</i> 313. 33
<i>Maximinus</i> <i>Trenirorum</i> <i>Episco-</i> <i>pus.</i> 281.4	<i>Methonaorum</i> <i>caedes.</i> 893.39
<i>Maximus</i> <i>Præfectus</i> <i>urbis.</i> 311. 40	<i>Micael</i> <i>Curopolates</i> <i>Imperator.</i> 485.14
<i>Maximus</i> <i>Byzantinus.</i> 287.5	<i>Micael</i> <i>Theophili</i> <i>filius</i> <i>Impera-</i> <i>tor.</i> 486.39
<i>Maximus</i> <i>Præses</i> <i>Gallia.</i> 292.19 294.17	<i>Micael</i> <i>Balbus</i> <i>Amorraeus</i> <i>Impe-</i> <i>rator.</i> 485.38
<i>Maſa,</i> & <i>Maſim.</i> 141.43	<i>Micael</i> <i>Paphlago</i> <i>Imperator.</i> 542.21
<i>Maſabes</i> <i>Præfectus</i> <i>Ægypti.</i> 125.10	<i>Michael</i> <i>Calaphates</i> <i>Imperator,</i> <i>oculus</i> <i>privatur.</i> 542.39
<i>Mecellus</i> <i>Consul.</i> 268.41	<i>Micael</i> <i>Stratioticus</i> <i>Imperator.</i> 545.11
<i>Medi</i> <i>unde</i> <i>orti.</i> 22.27	<i>Micael</i> <i>Parapinacius</i> <i>Impera-</i> <i>tor.</i> 548.1. <i>fit</i> <i>Monachus.</i> <i>ib.</i> 29
<i>Medius</i> <i>Theſſalus</i> <i>vocat</i> <i>ad</i> <i>con-</i> <i>uiuium</i> <i>Alexandrum</i> <i>Ma-</i> <i>gnum.</i> 128.43	<i>Micael</i> <i>Taronites</i> <i>παραντεπτε-</i> <i>Caſoc.</i> 549.9
<i>Mediomatricum</i> <i>ſedes.</i> 405.9	<i>Micael</i> <i>Angelus,</i> <i>Theſſalia</i> <i>Prin-</i> <i>ceps.</i> 723.13
<i>Mediolanum</i> <i>à</i> <i>quibus</i> <i>condi-</i> <i>tum.</i> 112.38. <i>captum</i> <i>à</i> <i>Marcel-</i> <i>lo.</i> 158.14. <i>à</i> <i>Conrado</i> <i>Salico.</i> 558.36. <i>deletur</i> <i>à</i> <i>Gottis.</i> 338.15. <i>direptum,</i> <i>funditus</i> <i>excinditur.</i> 637.15	<i>Micael</i> <i>Angelus</i> <i>nōthus.</i> <i>ib.</i> 27
<i>Mediolanenses.</i> 636.9	<i>Micael</i> <i>Palæologus.</i> 773.7. <i>ge-</i> <i>ſta.</i> <i>ib.</i> 24. & <i>in</i> <i>ſequent.</i> <i>mors.</i> 775.24
<i>Melchisedech</i> <i>rex</i> <i>Salem.</i> 36.22	<i>Micael</i> <i>Zilagius.</i> 911.14
<i>Melechmanes</i> <i>Ægypti</i> <i>Sultanus.</i> 732.16	<i>Micael</i> <i>Bulgarorum</i> <i>Deſſota.</i> 779.10
<i>Melechſala</i> <i>Sultan.</i> 601.21	<i>Michalogli</i> <i>pop.</i> <i>Scytharū.</i> 793.14
<i>Melechſait</i> <i>Sultanus.</i> 603.39	<i>Micipſæ</i> <i>oratio</i> <i>apud</i> <i>Saluſtium.</i> 235.36
<i>Melechſeraph</i> <i>Sultanus.</i> 604.3	<i>Meletius</i> <i>Hæretic.</i> 248.18. 275.6
<i>Meleclas</i> <i>I V.</i> <i>Princeps</i> <i>Turcicus.</i> 495.19	<i>Miltiadis</i> <i>conſilio,</i> <i>vincuntur</i> <i>Per-</i> <i>ſæ.</i> 84.9
<i>Meliſſetius</i> <i>appellatur</i> <i>Cæſar.</i> 549.9	<i>Miluius</i> <i>pons.</i> 264.42
<i>Melite</i> <i>iſula.</i> 229.25	<i>Minerva</i> <i>coniunx</i> <i>Conſtant.</i> <i>M.</i> 266.25
<i>Memphis,</i> <i>hodie</i> <i>Alcairū.</i> 125.32	<i>Miris</i> <i>rex</i> <i>Ægypt.</i> 42.5
<i>Meni</i> <i>fluuii,</i> <i>nomen</i> <i>exprimit</i> <i>nu-</i> <i>merum</i> <i>dierum</i> <i>anni.</i> 406.30	<i>Miramolinus</i> <i>rex</i> <i>Maurorum.</i> 929.25
<i>Merania</i> <i>ducatus.</i> 675.40	<i>Misnenses.</i> 201.9
<i>Merodach</i> <i>Monarcha</i> <i>Chaldaus.</i> 33.36	<i>Mizraim.</i> 20.30
<i>Meroueus</i> <i>rex</i> <i>Francicus.</i> 311.20	<i>Misnia</i> <i>marchiones</i> <i>ex</i> <i>Diterico</i> <i>erit</i>

I N D E X.

orti. 503.36
Missa. 498.35
*Missa theatrica recepta in Græ-
cas Ecclesias.* 617.4
Mithridaticum bellum. 173.3
*Mysia inferior olim, nunc Bulga-
ria.* 619.31
*Mysia superior, nunc Bosna, &
Seruia.* *ibid.* 33
Mysi, & Geta eadem lingua vsi.
420.15
Mnaseas dux Phocensium. 117.20
Mnestheus bestius obiect. 252.41
Moises moritur. 45.3
Moises Cretensis. 319.14
*Monachatus quando, & quib. de
causis institutus.* 566.24.653.
35
*Monachi Pontificum satellites.
conscientiarum carnifices.* 655.
37. *alunt superstitionem.* 477.
32. *inuexerunt errores in Eccle-
siam.* 627.17. *eorum noua ali-
quot ἑρῆμύμεια nascuntur.* 653.
51
*Monachorum mendicantium im-
postura.* 591.6
*Monarchæ vocati ad agnitionem
Dei.* 8.20.34.18
Monarchia quid. 8.2. *ad quem fi-
nem sint constitutæ* 30.25. *eorum
enumeratio.* 8.25. *illarum series
cur prædicta.* 7.41
Monasteria arces regni pontificij.
587.25. *eorum opes quomodo cre-
uerint.* 570.21
Monotheletæ. 381.4
Moratchamus Iacuppi filius. 895.
19
*Morani, populi olim Marcoman-
ni.* 229.18
Mosci à Polonis deuicti. 950.37
Mosella Obrinea Ptolemao. 405.
38

Moses Bassa. 882.8
Mosoch, Moschouia, &c. 24.4
*Muhauias 1111. rex Saraceni-
cus.* 373.15
*Muleassem Carolus V. restituit in
regnum.* 551.33
*Mulsumanes, Baiazetis filius, ne-
catur.* 873.15
Mustapha filius Baiazetis. 876.8.
perimitur. *ib.* 19
Mustapha, Amurathis frater.
877.13.12.98. *capit Niceam.* *ib.*
17. *proditione sui curatoris op-
pressus interficitur.* *ib.* 18
*Mustapha, filius Mahometis, de-
cedit.* 890.9
Mustapha Purpuratus. 898.16
Mutius Scauola. 170.39
Muza, dux Miramolini regis.
720.20
Myzerinus, rex Aegyptius. 42.
40

N

N *Abogdonosor primus.* 33.34.
*Magnus deleta Ierosoly-
ma abducit Iudeos in Ba-
byloniam.* 34.4. *conuertitur.* 58.
21
Nabonassar. 33.6
Naharualli, quasi Nortuulen.
413.30
Narisci Voilandii sunt. 230.34
*Narses dux, quæ bella gesserit in
Italia.* 340.32
*Nastor Præfectus Parapinacij
Imperatoris.* 548.22
Nathan filius Davidis. 53.31
Natolia, regio Asiae minoris. 793.
35
*Natura humana in Christo testi-
monia.* 326.24
Nauclerus Historiographus. 934.
27
Nauium artificiosa incensio. 343.39
 R r. iij.

I N D E X.

- Naxianzenus.* 284.15
Nebo, quid significet. 33.9
Necos vincit Iosiam regem Iuda, in Mageddo. 33.36.43.10
Necos vincitur à Nabogodonosor.
Nehemia. 43.12.57.19
Nemetes sunt Epirenses. 202.25
 405.19
Nephtali, tribus Israël, abducitur.
 32.35
Nero Imperator. 213.19. eius genealogia. 215.28. interitus. *ibid.*
 20
Nerua Cocceius Imperator. 222.
 34
Nestorius, eiusque dogma. 316.27.
 326.10. mors. 318.3
Nicea capitur à nostris Argonautis. 607.16. expugnatur ab Orchane Turco. 785.21
Nicephorus Imperator. 484.16
Nicephorus Phocas Imperator.
 539.4
Nicephorus Potoniates. 548.32. detruditur in monasterium. *ibid.*
 41
Nicephorus Briennius adducit Turcos in Europam. 548.24
Nicetas Græcus scriptor celebrat Barbarossam. 1643.15
Nicolaus 11. transfert à populo Romano, omne ius eligendi Pontificum. 678.35
Nicolaus Catalufius Lesbi Princeps, à Mahomete trucidatus.
 885.6
Nicolaus Salma. 925.53
Nicomedia expugnata ab Orchane. 795.21
Nicopolis conditur. 223.42
Nimrod primus, Imperia constituit. 20.8. Venator coram Domino. 20.22
Ninus condidit Niniven. 30.26
Niniue, & Babylon diuersæ urbes. 19.35
Ninias filius Nini, & Semiramidis. 31.33
Noë quandiu in arca. 18.9
Nogai Tartari. 735.18
Nômadæ. 26.7.175.41
Noriberga ab Henrico V. funditus eversa. 583.40. instaurata à Conrado Sueuo. 587.22
Noricum. 176.15
Norici, olim extra Germaniam.
 414.27
Normannia nomen, à noua gente inuectum. 431.18.517.5
Normanni ab Henrico S. collocati in Apulia & Calabria. 536.20
Normānorum origo. 678.16. Græci Apuliam, & Calabriam eripiunt. 544.28. vincunt Alexium Comnenum. 549.21
Nonatus Heret. 247.27
Novellus Cartarius cum filiis duobus à Venetis strangulatur.
 844.1
Nuitones iidem, qui Githi.
 411.25
Numa rex Romanorum. 68.15
Numātia urbis excidium. 169.18
Numitor rex Albanus. 66.35
Numerianus. 261.35

O

Ocam. 314.42
Ochusias rex Iuda. 53.24
Ochus capit Sidonem. 113.9.44.16. recuperat Ægyptum. 113.17. interficit Euagarum regem. 113.12. interficitur à Bagoa. 118.17. eius seuitia in Ecclesiam. 113.18
Octavius Augustus vincit Antonium in Epeiro. 188.6. eius origo, & genealogia. 199.26
Odillo

I N D E X,

- Odisso, dux Bauaricus.* 385.43
Odoacer Rugianus. 332.10. *Romam capit.* 332.23. *interfectus à Theodorico.* *ibid.* 33
Oedipus absorbetur terra hiatu. 63.10
Olympias una quod annos comprehendat. 55.3
Olympias mater Alexandri Magni. 133.9
Olympius Exarchus. 364.1
Onomarchus, dux Phocensium cruci affixus. 116.41
Onias summus Sacerdos. 140.20
Optares, Theodatum interficit. 337.5
Orchanes. 794.28. *patri nulla in re inferior.* 795.12. *quousque limites noui regni prolatauerit.* *ibid.* 20
Orestes dux Constantini Imp. 541.28
Orestes magister militum interfectus. 332.7
Origenes. 235.26. *ἐξάπλων.* *ibid.* 32. *doctrina.* 237.4
Orimasda Persarum. 684.37. *ignis sacer.* 28.6
Orimasda rex Persicus. 366.14. *Vincitur à Saracenis.* 373.16
Orion auditor Atlantis. 65.5
Orpha ciuitas, olim Rages dicta. 608.11
Orpheus auditor Lini. 65.24
Orus rex Egyptius. 41.28
Osiris rex Egyptius. 41.25
Ostgotti pop. 331.7. *à Zenone in Italiam missi.* 442.8
Othoniel dux Israel. 45.28
Ottonis, Vitellij, & Galbae bella ciuilia. 216.5
Otto Magnus Imperator. 504.39. *res gesta.* 505.5. *& in sequent. eius posteritas.* 496.43
Otto I I. Imperator. 514.39. *gesta.* 515.1. *mors.* 517.18. *liberi.* *ib.* 28
Otto I I I. cognomento Puer. 514.38. *gesta.* 518.33. *& inde.* 533.21. *etius vxor adultera uina crematur.* 533.36
Otto I I I I. Imperator. 651.6. *gesta.* *ibid.* 11. *moritur dysenteria.* 653.30
Otto Bauarus, dux conspiracy in Henricum Quartum. 575.32
Otto Alberti Vrsi filius. 633.22
Otto, Barbarossa filius, captus à Venetis. 638.11
Otto Bambergensis Episcopus, Pomeranos docet Christianismum. 587.30
Ottonis, Comitis Ascania, virtus. 584.14
Otto de Schuuelnsfurt, dux Sueviae. 562.22
Otto dux terrarum ad Visargin, & Bauaria. 572.38
Ottonis V uitelbachij propago, Palatini & duces Bauariae. 564.16. *accipit Bauariam, & Palatinatum.* 529.34. *dolo interficit Imp. Philippum.* 650.3
Otto, frater Gertrudis, ob stuprum trucidatur. 676.22
Otto Bauariae dux, Episcoporum contradicit postulatis. 680.29
Otto Brunswicensis. 689.39. *ab Innocentio I I I. telo anathematis tota profligatur Italia.* 690.11
Otto Comes ex gente Nassaense. 758.37
Otto Bauarorum dux, ab Vngaris capitur. 760.8
Otto Columnius. 857.31
Ottocarus, armata manu, Auriā inuadit. 703.16. 711.34. &

INDEX.

- Redolpho Imperatore eiicitur.* 711. 37. *occumbit in bello. ibid.* 43
Ottomanni seu Ottomannida soli dominationem obtinent. 790. 20
Ottomannus. 792. 33. *primus regiam dignitatem in Ogutiorum familiam adducit.* 793. 24. *unde dictus. ibid.* 24. *regni ipsius sedes. ibid.* 30. *quas regiones deuicerit. ibid.* 34. *mors.* 794. 15. *filij.* *ibid.* 23
Otus, & Ephialtes capiunt Martem. *III.* 35
Ouo expellit Petrum, Vngaria regem, regno. 560. 28
Ozias, qui, & Azarias rex Iuda. 54. 23
- P
- P** *Acatianus consul.* 268. 41
Pacis constantia leges à Frederico Barbarossa latae. 641. 27.
Palamedes ab Ulysse opprimitur. 64. 2
Palatini nominis ratio. 405. 43
Palatini Comites. 717. 18
Palatinatus Bauariae adiectus. 640. 20
Pandectarum libri. 349. 6
Pannoniae regnum. 234. 5. *à Got- tis, & Hunis inuaditur.* 400. 8
Pannonia superior. 445. 10. *inferior.* *ibid.* 4
Pantenus. 232. 10
Paphlagones. 25. 28
Paphlagonia. 324. 22
Paphnutius. 275. 23
Papinianus Iurisconsultus. 238. 37
Paradisus. 15. 38
Parlamentum in Gallia. 387. 23
Parmenio interficitur ab Alexandro Magno. 128. 24
Parthi repressi. 229. 10
Paschalis incitat Episcopos, & Principes in Imperatorem. 574. 7
Paschatis celebratio instituta. 275. 14
Patauium exustum. 356. 23
Paulus docet Philippos. 116. 6. *eius conuersio, & peregrinatio.* 206. 17. *anni.* 208. *interfectus à Nerone.* 207. 2. 210. 1. *scripta.* 208. 16
Paulus Samosatenus. 253. 10. 256. 2.
Paulus Patriarcha Constantinopolitanus. 281. 15
Paulinus Episcopus Treuirensis. 284. 38
Paulus Exarchus. 364. 34
Paulus I. I. ob spurcissimam libidinem infamis. 913. 41. *à diabolo in concubitu strangulatus.* 914. 1
Pausanias Byzantijs virginem raptam, & stupratam interficit. 89. 19. *interitus.* *ibid.* 31
Pedes ferrei, & lutei in Danielis prophetia. 9. 1
Pelagius Monachus. 314. 22
Peloponnesiacum bellum. 92. 14. 99. 35.
Pericles. 92. 35. 93. 26
Persae potiuntur monarchia. 35. 4
Perseus occidit Gorgonas. 62. 23
Perseus rex Macedoniae. 166. 6. *Romae moritur.* 167. 7
Persicorum regum catalogus. 69. 13
Persarum Monarchia translata ad Gracos. 126. 34
Persicum Regnum, à Saracenis oppressum, redit ad Parthos. 494. 24. 733. 37
Pertinax Imperator. 233. 23
Pescennius Niger. 234. 7. *mors.* 234

I N D E X.

- 234.40
Petri, & Pauli congressus. 206.25
Petrus Ungaria rex expulsus re-
stituitur. 560.25. *excacatur.* 661
 29
Petrus de Vineis. 697.21. *o culis*
captus à Friderico, conicitur in
carcerem. 701.13
Petrus nepos Alphonfi, coniungit
Arragonico regnum Sicilia.
 721.21
Petrus de Aliaco, Cardinalis.
 857.39
Peucinatorum sedes. 402.19
Phallæcus dux Phocensium fulmi-
nis ictu perit. 117.35. 118.5
Phaillus dux Phocensium. 117.13
Pharao nomen commune regum
Aegyptiacorum. 42.23
Pharasmundus idem, qui &
VVaramundus. 416.20
Pharodeni qui, & Suardones.
 409.22
Philippicus Bardanes Imperator.
 382.19
Philippicus dux Mauricij. 366.10
Philippus Macedo. 114.39. *facit*
finem belli sacri. 117.35. *nomi-*
natur rex Græcorum contra
Persas. 120.4. *exitus.* *ibid.* 10
Philip. ultimus moritur. 167. 7
Philippus Arabs Impera. 245.1
Philippus Imperator. 646.39. *ex-*
communicatur. 648.16. *Argē-*
tinam capit. *ibid.* 38. *dolo in-*
terficitur. 650.3. *virtutes.* *ibid.*
 24. *filia.* *ibid.* 38
Pilippus Maximiliani filius, in
Hispaniam nauigat. 943.1. *se-*
ua correptus febre decedit. *ib.* 7
Philippus Melanehton παπα-
ς δατνης, & σύνεργος Lutheri. 956.
 20
Philippus audax primus è regia
stirpe Burgundia hereditatem
adit. 829.39. *filij.* 850.12
Philippus rex Francia, Anagnæ
in carcere necat Bonifacium.
VIII. 683.26
Philippus Rauenstenius. 935.17
Philippus Nassaensis Bernæ ca-
pitur. 755.26. *manu Friderici*
trucidatur. 756.28
Philippus Valesius. 914.27. *gesta.*
 807.21. & *inde.*
Philippus Palatinus cum filio
Ruperto. 941.10
Philomelus dux Phocensium. 116.
 28
Phlegya, pop. 289.35
Philonis tabula, continens seriem
annorum mundi. 10.20
Phocas Imp. 369.27. *à Gregorio*
laudatur. 370.24. *interitus.* *ib.*
 18. *Romanum pontificem decer-*
nit οὐκ ἐμπειροῦ. 568.25
Phoea urbs. 72.2
Phocas Barda victus à Porphy-
rogenito. 540.31
Phoenix conspecta. 210.6
Photinus Presbyter Smyrnensis,
Hæret. 283.13
Phul Belochus. 32.24. 54.15
Phul Assar. 32.31
Phut, & Phututh. 20.42
Picardia quos populos comple-
ctatur. 451.4
Pipinus Caroli Martelli pater.
 270.23. *repellit Astulphum*
Longobardorum regem. 360.4
Pipinus fit Fræcorum rex. 387.24
Pirata responsio ad Alexandrū
Magnum. 127.25
Pirnigerius Teuxa, & Rogerius
interimuntur. 777.12
Pyramethus Caramannus de-
bellatur à Mahomete. 885.1
Pisander interficitur. 104.21

I N D E X.

- Pisani potentes facti, spoliis belli nostrorum, in Syria opprimuntur à Venetis.* 61.43
Pius secundus noua semina belli in Germania spargit. 911.24
Plautianus aulicus. 236.6
Plutarchus. 223.30
Podolorum regio. 619.28
Polycarpus. 220.26. Romæ refutat Marcionem. 230.30. supplicio afficitur. 231.12
Polonia, quando cœperit esse regnum. 737.1. ad aucta accessione Lituania. 738.30
Poloni. 499.38
Pomerani unde nomen sortiti. 426.3. olim Sueui. 201.42. eorum Apostolus. 587.30
Pomerania. 738.30. asserit se in libertatem. 676.39
Pompeius occupat Ierosolymā in Sabbatho. 152.40. ingreditur in Sanctum Sanctorum. 185.1. interficitur. 184.9. eius filij interfecti diuersis in locis. 185.9
Pontifex noua bella accendit. 920.18. contendit se iudicem esse controuersia, inter Ludouic. & Frider. Austriacum. 799.27. denegat Friderico renuntiationem electionis ante facta. 591.11. eiectum Imperatorem renunciet non eligat. 521.17
Pontifices sibi Imperatores subiiciunt. 523.30. non contenti Imperio Italia. 683.7. affectant. encomium ἀρχοντος τῶ νομοῦ. 686.27. constituunt sese Iudices ἀντιπρὸς πάντων omnium controuersiarum. 666.25. usurpatam in Imperatorem rabiem, in semetipsos conuertunt. 837.33
Pontificum potentia unde creue-
rit. 475.22. 555.16. 567.35. 586.19. illorum non est occupare, vel dare Imperia. 437.25. eorum impulsu moliti aliquid, semper fuerunt infelices. 548.21. ambitio illorum patefacta doctrina Husi. 857.19
Pontificatum tres simul ambiūt. 561.42
Pontificius iubilans. 835.28. Pontificia Monarchia inuita. 567.38
Popilius legatus Rom. 141.3
Popilius Macrinus. 239.23
Porus rex Indorum. 127.3
Posthumus Gallie Præses. 248.36
Portugalia regum origo. 599.4
Præcopita, pop. 734.28
Φραγκοχρόσιον, locus ad Belgradum. 615.17
Præmislaus fit Poloniae dux. 740.3
Principes salutares tribuuntur diuinitus. 670.19
Procopius occiditur. 292.33
Procopius marchio. 839.20
Prophetia Henoch. 16.37
Prusia, Bithynia caput. 897.19
Psammeticus rex Egypti. 43.7
Psammius rex Egypti. 43.14
Pelli Arithmetica. 548.10
Ptolemæus Philadelphus curat verti Biblia. 144.3. Bibliothecā instruxit. 143.41
Ptolemæus Euergetes. 144.25
Ptolemæus κέραννος interficitur à Galatis. 136.4
Ptolemæis arx Christianorum. 729.34. à Sultano Melech Sapherate funditus deleta. 749.41
Ptolemæus Lagi filius. 143.29
Punicum bellum, 1. 156.26. 11.

I N D E X.

160.32. I I I.
Pyrrhus bellum infert Romanis,
 156.5
Pythagora doctrina obscura. 78.
 40
Pythagorici deleti. 87.43

Q

Q *Vadi pop.* 229.32.292.4.
partem Silesia, Polonia-
que olim tenuerunt. 413.1
Quarta Monarchia initiū. 198.8
Quinquagenarij milites. 263.5
Quintilius Varus. 200.21

R

R *Achisus X V I I I. Longo-*
bard. rex. 352.24
Rachisus dux Foro Iulien-
sis. 358.37.
Radagisus dux Gotticus. 308.1
Radoaldus V I I I. Longobard.
rex. 357.10
Ratisbona expugnata. 508.15
Ravenna obsessa. 332.31
Rauraci. 279.36. sunt Basilienses.
 405.7
Reges quare Pontificum decretis,
& edictis tam libenter assense-
rint. 666.17. *ludunt fœderibus,*
ut pueri astragalis, 809. 28.
commissi cum Imperatoribus
Pontificum machinationibus.
 624.24.
Reginbertus X I I I. Longobardo-
rum rex. 357.40
Regna Christianorum qua sint.
 666.35.
Regulus crudeli supplicio necatus.
 156.33
Reimerus. 783.17
Reinoldus Geldria Comes, dux
creatus. 807.5
Religio Romana abominatio de-
solationis. 687.7
Renatus Lotharingia dux.

Rhea syluia. 66.35
Rheti pop. 176.23
Rhetij pop. 202.28
Rhetia, regio. Das Rieff. 199.34
Rhodij, sunt coloni Dorienfij. 23.3
Richardus Anglia rex. 527.14
Richardus Cornubia Comes. 709.
 23. *telo traiectus obit.* *ib.* 43
Rigensis urbs in Liuania. 413.19.
à quo condita. 640.4
Rinoldus Comes Bamberg. 534.35
Riphat. 25.17
Riphai montes. *ibid.* 28
Robeam filius Salomonis. 51.23
Robertus Guiscardus, Norman-
orum dux. 553.7
Robertus, frater Ludouici regis
Gallia. 601.40
Robertus Comes Fladria. 606.19
Robertus Apulia dux. 769.2
Robertus rex Caroli filius. 815.1
Rodericus Gottorum rex. 720.19
Rodolphus Burgundia rex. 497.
 14
Rodolpho mittitur corona à Pon-
tifice. 577.10. *gesta.* *ibid.* 23
Rodolphus Imp. nominatus con-
tra Henricum I I I I. *ib.* 9
Rodolphus Varila. 713.11
Rodolphus Imp. tradit Austriam
filio Alberto. 711.43. 712.1
Rodolphus Comes Reinsfeldensis.
 719.32
Rodolphus Habsburgensis electus,
vocatur ad Imperium. 740.16
 741.33. *res gesta.* 742. & *inde.*
 712.1. *exitus.* 748. 4. *coniunx,*
 & *liberi.* 749.1
Rodolphus, primogenitus Alberti
filius, occis. in cubili. 763.3
Rodolphus nepos Alberti. *ib.* 14
Rodolphus dux Saxonia. 798.31
Rogerius Lauria. 777. 5. *truci-*
datnr. *ibid.* 20

- Rogèrius Normannorum dux po-*
titus Sicilia, Apulia, & Ca-
labria, nomen regium usurpat.
 553.16. gesta. ib. & 592. 3. 616.
 22
- Rolandus siti extinguitur, in præ-*
lio contra Saracenos. 442.41
- Rollo Normannia dux.* 552.40
- Romanus iunior Imper.* 491.5
- Romanus Argyrus Imp.* 541.38
- Romanus Diogenes Imp.* 547.5.
excacatur. ibid.41
- Roma condita.* 66. 30. gubernata
à regibus. ib. 43. capta ab Al-
merico. 312.34. à Geneserico. ib.
 31. ab Odoacro. 332. 23. obsessa à
Vitige. 337. 17. destructa à To-
tila. 339.35. à Totila rursus ca-
pta. 340.50
- Roma noua Constantinopolis.* 269.
 25
- Romana Monarchia.* 198.7. dila-
ceranda. 8.43. Romanorum re-
gum nomina. 68.14
- Romani Pontificii potentia.* 5.32
- Romani Imperij reliquia diuini-*
tus conseruata. 666.10
- Romani caesi in Germania.* 203.
 3
- Romanus I I I. Exarchus.* 362.19
- Romulus.* 68.14
- Rotheris V I I. rex Longobardo-*
rum. 757.6
- Rossi, Roxani. & Roxolani, pro-*
pago Henetorum. 425.12
- Roxolani victi à Barda Sclero.*
 540.4. vincuntur à Constanti-
tino Monomacho. 544.7
- Ruffinus Arcadij Imper. tutor.*
 303.18
- Rugia insula.* 413.17
- Rupertus progenitor Gallicorum*
regum. 503.26
- Rupertus Bauaria dux, Comes*
Palatinus Imperat. 840.1. ge-
sta. 841.40. & inde mors. 845.
 40. vxores, & liberi. 846.
 11.
- Russi irruunt in Imperium Gra-*
cum. 488. 1. conuertuntur ad
fidem Christianam. ibid.30
- Ruticly, qui & Reudigeni.* 409.
 25.
- S
- S** *Aba, Sabai.* 20.6.
- S** *Sabacus Sefac rex.* 871.43
- Sabaudia Duces ab Immundo*
propagati. 504.6
- Sabaudia nomen nouum.* 747.15
- Saca, & Saxones.* 176.11.291.22
- Sacerdotibus prohibetur coniu-*
gium. 583. 1. eorum tyrannis
perniciosa, & Ecclesia, & Reip.
 623.17
- Saga, & Segen unde.* 27
- Sali, Salingi.* 250.5
- Salica lex.* 559.27
- Salicus cognomen Imper. Conradi*
ibid. 24.
- Salman.* 32.42
- Salmanassar, obsidet Samariam.*
 32.40
- Salomon rex Iuda.* 50.30
- Salomon Vngarici regis filius.*
 564.9
- Samaria regni duratio.* 61. 1. de-
structio. 149.30
- Samandria propugnaculū My-*
sie, Thraciaeque. 902.7
- Samarcanda metropolis Zaga-*
taicorum Tartarorum. 735.27
- Samosatenus.* 253.10.256.27
- Samson dux populi Israel.* 46.15
- Samogethorum appellatio, unde.*
 425.28
- Samuel Prophet a.* 46.27
- Sancius rex Arragonia.* 721.4
- Sanctorum veneratio quando, &*
quo-

I N D E X.

quomodo orta.	566.2	Scythici sanguinis familia nobi-
liores.	792.35
Sangarius fluvius.	794.6	Scythica gentis tuguria.	22.21
Sanhedrin, quid fuerit in politica
Iudaorum.	191.19	Sclavi. 424. 36. fere extirpati.
632.43	
Sapha.	896.18	Sebastia, hodie Suias.	871.25
Sapores Persarum rex	871.43	Seleucus rex Syria interficitur.
136.3	
Sarracho, electo Calypha, Aegy-
ptum obtinet	601.2	Seleucus Gallinicus, interficit Be-
renicen nouercam. ib. 36. equo
lapsus perit.	138.17
Sardanapalus.	32.3	Selymus Baiazetis filius. 899. 12.
gesta. ibid. 20. & in sequent.
ulcere canceroso correptus, cru-
delem efflat animam.	905.24
Sarmata, Sauromata.	25.20	Sem posteritas. 19. 15. spectator di-
luuij, & incendiij, Sodomorum.
37.10	
Saul eligitur in regem. 46. 27. cru-
delis, & tyrannus.	47.11	Semiramis condit mœnia Baby-
lonis.	31.30
Saxones.	291.22. 416.5	Senenses in libertatem sese ven-
dicant.	843.21
Saraceni unde dicti. 372. 28. eo-
rum potentia, & regna.	493.
6. 480. 30. 550. 37	Sennaar, id est, Babylon.	31.39
Saracenici regni forma. 373. 1. le-
ges.	374.21	Sennacherib.	33.13
Saxonia ducum stirps, defecit in
Magno	652.41	Septimius interficit Pompeium.
183.32	
Scanderbeius, filius Castriota,
878. 8. res gesta. ibid. 8. & inde.
895. 31		Septuaginta interpretes. 144. 10.
Senones.	409.42
Scedasa filia, stuprata, & inter-
fecta à Spartanis nobilibus.
106. 1. 2.		Serbonides lacus Asphaltites,
138.1	
Scholarum facultates translatae ad
luxum sacrificulorum. 550. 42		Sergius Monachus.	374.14
Scipionis res gesta. 162. 163. mors.
163. 40.		Sergius Patriarcha.	371.7
Scipio Asiaticus, vincit Antio-
chum Magnum	165.35	Sergius Galba.	215.4
Scipio Nasica suadet, non deleri
Carthaginem.	168.12	Serua, regio.	26.14
Scipio Emilianus, delet Nu-
mantiam. 169. 20. interitus.
171. 30		Seruius Tullus, rex Romanorum.
68.23	
Scodra urbs.	886.22	Seruilius Capius, victus à Cymbris.
177.26	
Scopas dux Aegyptius.	139.23	Sesax, rex Aegyptius.	43.2
Scyra antiquitus Cyropolis dicta
899. 17		Sesostris, rex Aegypti. 42. 10. 367.
11	
Scythae in Sarmatarum, & He-
netorum loca succedunt.	418
14. 727. 38	Sethon, rex Aegypti.	43.4
		Seuerus Imperator. 234. 15. mors.
235. 32. eius seuitia in Chri-	

I N D E X.

<i>stianos.</i>	236.22	<i>qua loca incoluerint.</i>	425.48
<i>Seuerianus.</i>	313.19	<i>Sorben, & Zorbek ad Salam.</i>	26.
<i>Seuerinus, Episcopus Romanus.</i>			15
363.22		<i>Sesigenes Mathematicus.</i>	186.29
<i>Sicambri, pop.</i>	22.17	<i>Sparta sine mœnibus.</i>	108.5
<i>Siculum bellum.</i>	776.41	<i>Spirenses.</i>	202.24
<i>Sidon, conditor Sidonis.</i>	21.30	<i>Spira, unde dicta.</i>	405.19
<i>Sigebertus rex Francicus.</i>	355.27	<i>Spoletum capitur, à Lutbrando.</i>	
<i>Sigismundus Caroli IIII. filius,</i>		358.33	
<i>Imperator. 847.4. quæ gesserit</i>		<i>Stephanus Pontifex Romanus.</i>	
<i>ante Imperium. 813.35. & in-</i>		364.42.359.38	
<i>de, post adeptum Imperiũ. 849.</i>		<i>Stephanus Sacellarius sycophan-</i>	
<i>9. & deinceps usque ad. 855.</i>		<i>ta.</i>	381.28
<i>moritur apud Znoimam Mo-</i>		<i>Stephanus primus, Christianus,</i>	
<i>rauiæ. 852.30. eius virtutes. 853.</i>		<i>Vngariæ rex.</i>	535.15
<i>8. ingenium. ibid. 34. munificen-</i>		<i>Stephanus sextus, Ludouici filius.</i>	
<i>tia. 854.27. coniugis. 855.19. fi-</i>		814.16	
<i>lia unica Elizabetha. ibid.</i>		<i>Stillico dux. 296. 31. 303.17. cum</i>	
23		<i>filio interficitur.</i>	307.39
<i>Sigismundi Exarchi res gestæ. 911.</i>		<i>Stiria marchia.</i>	446.21
<i>4. & in seq.</i>		<i>Suantopultus.</i>	739.41
<i>Silesii pop.</i>	202.35.428.9	<i>Suantiborus Princeps Pomera-</i>	
<i>Silesia 738.3. Principes unde orti,</i>		<i>nia.</i>	739.9
737.28.532		<i>Sudeti montes.</i>	229.15.412.11
<i>Siloh.</i>	39.23	<i>Sueuia.</i>	408.32
<i>Simeon, filius Cleopæ, 220.14.</i>		<i>Sueui. 201.42.355.28. 408.14.</i>	
<i>mors.</i>	224.10	<i>ib.29.33. eorũ migratio. 409.2</i>	
<i>Simon Maccabæus. 149.16. inter-</i>		<i>Sueuus fluuius, hodie Sprea. 407.</i>	
<i>ficitur. ibid.24</i>		35	
<i>Simon Magus.</i>	212.35	<i>Suiones, nunc Suedi, & Sueci,</i>	
<i>Siroes Cosroe filius, rex Persarum.</i>		414.5.	
371.31		<i>Suecia regnum, quid comprehen-</i>	
<i>Sisamnes Præses, ob iudicium in-</i>		<i>dat</i>	678.11
<i>iustum. punitur. 80.40</i>		<i>Suitenses, seu Suiceri.</i>	818.34
<i>Smaragdus Exarchus V. 362. 33</i>		<i>Sultania, Persarum regia. 871.16</i>	
<i>Sociale bellum.</i>	178.6	<i>Sulpitianus Præfectus urbis. 233.</i>	
<i>Sodoma, & Gomorrhæ pœna. 36.</i>		41	
40		<i>Supplicandi ritus singularis. 90.</i>	
<i>Selon.</i>	79.1	39	
<i>Solymanus, Selymi filius. 906.1.</i>		<i>Sulpitius Gallus. 166.35. vincit</i>	
<i>Constantinop. capit. 787.9</i>		<i>Archelaum.</i>	173.24
<i>Solymanus Bassa. 886.25</i>		<i>Sylla dictator. 179.41. mors. 181.3</i>	
<i>Sophia, urbs Mysiæ. 897.6</i>		<i>Syllanus Consul interficitur. 174</i>	
<i>Sorabi pop. 26. 12. 502.7. 424.23.</i>		34	

Sylla

I N D E X.

Syllanum bellum. 173.17
Syluerius, Pontifex Romanus. 338.5

Synodi veteres, quales fuerint. 565.27. ab Episcopis celebrata, non consultis Pontificibus. 569.11. earum conuocatio penes Imperatores 566.12.

Syphax, à Scipione victus. 162.40

Syriacorum regum catalogus. 155.38

Syrmium. 122.20

Syrmius rex Getarum. *ibid.*

T

T **Acianus** damnauit coniugium. 4.40

Tacitus Imperator. 259.8

Tamerlanes Tartarus, siue Scythæ, & eius exercitus. 95.21.

735.30. **Temyris**, à Græcis nominatus. 872.35. res gestæ. 871.

1. & inde moritur. 873.10

Tanogadurus Can, Tartarorum rex. 734.20

Tarentinum bellum. 156.16

Tarquinius Priscus. 68.22

Tarquinius Superbus. *ibid.* 27

Tartaria magna. 728.4. 734.1

Tartari. 727.38. 615.6. 730.36. in hordas diuisi. 734.5. eorum regnum in Asia, cum religione Christiana concidit. 733.27

Tasica, vrbs ad Antitauri radices. 895.40

Tassilo, rex Bauariæ. 388.14. bellum infert Carolo M. 443.35

Taulerus reprehendit errores Pontificios. 627.26

Taxiles, rex Indorum. 126.37

Tecellius circumfert venales indulgentias. 954.14

Techelles discipulus Harduellis. 895.27. res gestæ. *ibid.* 31

Teias, rex Gotticus. 341.25

Teneteri. 407.7

Templariorum ordo, in Palestina institutus. 609.11. sub Alberto funditus deletur. 763.32

Teudsch, oppidum ad Coloniā. 250.10

Teutones. 175.14. *ibid.* 21

Teutoburgū in Vestphalia. *ib.* 23

Teutonicorū ordo, cæpit in Palastina. 609.12

Teutonoari circa Rostochium, & Vvismariam. 410.25

Teutones, vbi nunc episcopus Hauelburgensis. *ibid.* 27

Teutonici equites, ad subiugandos Borussos educti. 666.40

Thaboritæ, vel Hussitæ. 861.41

Thales Milesius. 78.31

Tarsum, patria Pauli. 22.37

Thebæ deletæ ab Alexandro M. 122.25. instaurantur. *ibid.*

Telephus Boëmus seditiosus. 920.4

Themistocles fit supplex Admeto. 90.35

Theobaldus Brussatus. 768.30

Theocritus scriptor Eidylliorū. 144.30

Theocritianus. 345.8

Theodatus, rex Gotticus. 336.20

Theodoretus. 302.20

Theodoricus Veronensis. 335.36

Theodorus Calliopa Exarchus. 363.40

Theodorus marchio Misnia. 622.13

Theodorus, docet Liuonienses Christianismum. 645.42

Theodora regina. 544.38

Theodorus Lascares. 722.36

Theodorus frater Michaelis Angeli. 723.14

Theodorus Lascares iunior. 726

S f. j.

INDEX.

<i>Theodorus frater Emanuelis</i>	<i>Ticemannus.</i>	756.31
<i>Palaeologi.</i>	<i>Ticinenſis academia, fundata.</i>	
<i>Theodorus Gaza.</i>	824.36	
<i>Theodoſia olim, hodie Capha</i>	<i>Tiglatphilaffar.</i>	32.33
886.26	<i>Tigranes, rex Armeniae.</i>	143.19
<i>Theodomir, pater Theodorici</i>	<i>Tigurum, Solodurum, Baſilae,</i>	
<i>Veronenſis.</i>	<i>Schaffuſium, municipia Im-</i>	
<i>Theodoſius Imperator.</i>	<i>perij.</i>	819.20
295.1. e-	<i>Timoclea, matrona Thebana,</i>	
ius pœnitentia.	<i>ducem Alexãdri Magni dat</i>	
297.24	<i>præcipitem in puteum.</i>	123.3
<i>Theodoſius I L. Imperator.</i>	<i>Tiras filius Iaphet.</i>	24.23
309.	<i>Tiras fluuius, quem & Niſtrũ</i>	
7. obitus.	<i>vocant.</i>	ibid.25
310.12	<i>Tiribaſus interficitur.</i>	95.33
<i>Theodoſius filius Mauricij.</i>	<i>Tiſſaphornis exitus.</i>	103.13
368.	<i>Titus, diſcipulus Pauli.</i>	220.21
35.	<i>Titus Veſpaſianus Imperator.</i>	
<i>Theodoſius, frater Conſtantis.</i>	218.7. <i>φιλανθρωπία, & virtus,</i>	
379.27	<i>ibid.</i>	15
<i>Theodoſius ſycophanta, Mona-</i>	<i>Toloſanum aurum</i>	177.33
<i>chus.</i>	<i>Tomumbeius Sultanus ſuſpen-</i>	
381.24	<i>ditur ad portam Memphiti-</i>	
<i>Theodoſius Adramitenus.</i>	<i>cam.</i>	904.36
382.	<i>Totila rex Gothicus.</i>	337.12. res
36	<i>geſtæ.</i>	339.2
<i>Theodotus, præceptor Ptolemæi</i>	<i>Toletum expugnatur à Sarace-</i>	
<i>regis, ſuſpenſus à Bruto.</i>	<i>nis.</i>	551.12
184.	<i>Τραχωνίτις, quæ & Galaad,</i>	
38	<i>& Ituræa dicitur.</i>	46.8.154.
<i>Theophilus, Balbi filius, Impe-</i>	37	
<i>rator.</i>	<i>Traianus Imperator</i>	223.19. res
486.13	<i>geſtæ, ib. 36. exitus.</i>	225.2
<i>Theramenes à collega tollitur.</i>	<i>Transſyluani, olim Iazygæ.</i>	223
109.28	38	
<i>Theſſalonica expugnatur.</i>	<i>Transſylvania, veterum Daco-</i>	
877.	<i>rum ſedes.</i>	863.5
25	<i>Tremefnum, metropolis regni in</i>	
<i>Thola, iudex populi Iſrael.</i>	<i>Mauritania Caſariëſi.</i>	551.27
46.4	<i>Treuiri, pop.</i>	202.23
<i>Thraſibulus vincit xxx. tyran-</i>	<i>Tribonianus Iuriſconſul.</i>	349.19
<i>nos.</i>	<i>Triboci pop.</i>	405.17
100.25. interſectus.	<i>Triumuiratus Antonij, Octauij</i>	
105.2	<i>Auguſti, & Lepidi.</i>	187.30
<i>Thraces orti à Tiras.</i>		
24.18		
<i>Thubal.</i>		
23.37		
<i>Thymo, marchio Miſnëſis.</i>		
502.		
4.529.25		
<i>Thurinus Verconius.</i>		
242.5		
<i>Tiberius Gracchus interficitur.</i>		
171.10		
<i>Tiberius Imperator.</i>		
199.26.		
204.9		
<i>Tiberius Apſimarus.</i>		
381.40		
<i>Tiberius Conſtantinus.</i>		
365.14		
<i>Tiberiadem Tancredus obtinet.</i>		
608.12		

I N D E X

Troianum bellum. 63.18
Troia urbs Apulia. 536.24
Tuiscon, pater Germanorum.
403.4
Tuiscones pop. 24.32
Tullus Hostilius, rex Romano-
rum. 68.15
Tungri pop. qui & Tencteri.
202.19
Tuiscon, conditor Tuisconū, seu
Germanorum. 403.104
Tunetanus regnum. 551.29
Turcorum nomē, quid significet.
792.27. eorum origo. 491.24.
potentia. 668.21. 493.7. 544.
19. remorata à Tartaris. 494.
8. ab Usumcassane. 884.22. à
Caithbeio Sultano. 604.13. cru-
delitas in urbe Constantino-
politana. 787.16. Principes il-
lorum. 494.41
Turcomannia regnum. 548.16
Turquemenius Sultanus. 603.
21
Turingia. 597.21. Turingia Lād-
grauū unde oriundi. 597.18
Turriani Principes. 767.40. pel-
luntur ex urbe. 768.18
Turris Babylonica. 29.39
Turonum opp. 383.31
Typographicum artificium. 932.16
Tyrigeta, hodie Turingi. 418.2
Tyrrus capitur ab Alexandro M.
114.1. oppugnatur à Baldui-
no. 610.40. arx belli nostrorū
post amissam Ierosolymam.
643.29
Tyrrheni, unde Tyrrhenum
mare. 112.26

V

V Agosus Praeses Persicus.
113.28
Valentinianus I. Impera-
tor. 290.34. res gesta. 291.9.

mors. 292.10
Valens, collega Valentiniani
Imper. 291.1. Arianus. 292.
32. exitus miserabilis. ibid.
42
Valentinianus I I. Imperator.
293.10. res gesta. 294.2. inte-
ritus. 294.53
Valentinianus I I I. Imperator,
310.26. interficitur. 312.12
Valerianus Imperator. 246.38.
Christianos persequitur. 247.
5. à Persico rege capitur, &
vividus excoriatur. ibid.13
Vallia, rex Gothicus, tenet Hi-
spaniam. 308.31. 311.2
Vallamir, rex Gothicorum. 334.30.
324.10
Vādali vincunt Romanos 311.3.
eorum sauitia, & crudelitas.
327.40
Vandalici reges. 328.23
Vandalipop. 402.28. 421.12
Vangiones, hodie Vormaciē-
ses. 202.23. 405.35
Varamundus, qui & Phara-
smundus, rex Francicus. 306.
17
Vorfeffus, dux Getarum. 307.4
Varius Marcellus. 240.36
Vbū pop. 202.22
Vdericus. 297.31
Vdo, Comes Stoluedelēsis, mar-
chio Brandeburgensis. 501.13
Venedicus finis in Borussia.
26.2. 414.20
Venedi pop. ibid.
Venetus Cyprus insula traditur,
612.37. eorum animi, & vi-
res, aucti spoliis belli nostro-
rum. 613.21. certamē cum Ge-
nensibus. 614.3. bello lateffiti
à Manuele. 616.12. eis Creta
attribuitur. 622.34. ab
Sf. ij.

I N D E X.

- Alexandro Pontifice incitati contra Barbarossam.* 637. 24.
pacem à Baiazete impetrant. 894. 25. *à Iulio Pontifice supplices petunt,* 944. 33
Veneta urbs, quando & quibus occasionibus primum condita 324. 17
Venetia, unde dicta. 325. 19
Verona, à quibus cōdita. 112. 41
Veronenses. 635. 13
Vestgotti. 331. 7. 384. 20
Vespasianus. 216. 1. restituit formā Reipublicæ, sub prioribus monstris, collapsæ, ib. 8. insigne, ib. 15. mittitur in Iudeam. ibid. 30
Victorinus Præses. 250. 37
Victor Pontifex, novas leges fert Ecclesiis Orientalibus. 567. 38
Victorinus, filius Georgij Boi-bracij. 922. 15
Vincentia in fidem Veneorum se confert. 843. 38
Videmir Gottus. 334. 3
Videricus rex Hispanicus. 335. 29
Vigilius Episc. Rō. 338. 8. 350. 30
Vinno, primus Magister militum in Liuania, 646. 37
Vindelici. 414. 41
Vita pop. 409. 39
Vituli aurei in Dan, & Bethel. 61. 4
Vitalianus seditiosus, 343. 35
Vitiges IIII. rex Longobardorum 337. 12. *res gestæ ibid.* 14. & inde.
Ulpianus Iurisconsultus 227. 27
Vlpianus Iurisconsultus. 242. 2
Vlpia Bibliotheca, à Traiano Imperatore instructa. 223. 28
Uricus, Cilia Comes 867. 16. *interficitur à Ladislao, Hunniodis filio.* 910. 35
Vlysses, domum reuersus. interficitur. 64. 5
Vngari. 323. 33. *unde dicti ibid.* Hunorū, & Auariū progenies. 425. 7. *in Germaniā irrumpunt* 508. 20. *fidem Christianā amplectuntur.* 535. 15. *pacē redimunt ab Henrico Nigro.* 563. 3
Vngaria, regni titulū usurpat. 533. 2.
Voti qui. 819. 11. *eorū munus.* ib. 13.
Ur, Chaldeorum ignis sacer seu numē, & deus Persicus. 28. 3
Urbanus Pontifex Romanus, instigat Episcopos, & reges, ut aduersentur Imperat. 574. 6
Urbanus II. incitat filiū in patrem Imperatorem. 579. 7
Urbanus VI. quinque Cardinales, Nuceria captos, infuit in culleos, & demergi in mare iussit. 858. 15
Vratislavia, urbs Silesiæ. 427. 43
Vrsus, intersector Maximi 312. 21
Vsipij pop. 202. 30
Vsi gens, Scythica, Graciam depopulantur. 546. 21
Vsipetes pop. 406. 24
Vsumcassanes, rex Persarum, ex Assymbeis natus. 789. 36. *res gestæ.* 884. 9

VV

V *Vallen, quid significet.* III. 28. 137. 14
Vvalachi pop. 620. 4
Vvalbertus, nepos Uvidechindi. 747. 10
Vvalpodius, primus magister Marianorum militum. 610. 3
Melici pop. 426. 37
Vvelphus, Germanica lingua, quid

I N D E X.

quid significet. 557.18.
*V*velphorum ortus. *ibid.* 20. eorum dissidium cum Gibellinis. 556.31. migratio in Italiam, & studium erga Pontifices. *ibid.* 35. posterius. 557.21
*V*velphus, ducum Brunsvicensium pater, *ibid.* 42. Augustam occupat. 578.33
*V*vēceslaus, Boemia rex. 711.31.
*V*enceslaus, Caroli Quarti filius, 830.38. obtinet Imperiū. 831.16 curā regni negligit. *ib.* 37 gesta, *ibid.* 42. ei abrogatur Imperiū 633.6. correptus apoplexia interit. *ib.* 9. species eius, Thersiti similior, quā Principi. 831.28
*V*venceslaus, VII. Boemorum rex obtruncatur. 750.26
*V*uestgotti, Hispaniam tenuerunt. 422.7
*V*vesteruualdia. 406.26
*V*vesterichium, quasi Occidentale regnū ad Lotharingiam. 422.28
*V*visselus Gronigenensis, reprehendit errores pontificios. 627.27
*V*vetzflaria, oppidum in Cattis. 744.38
*V*viclesus Anglus. 837.14
*V*videchindus potens apud Saxones. 440.34. quas ex se genuerit familias Principū. 441.5
*V*idechindi ex stirpe Imp. 496
*V*vilhelmus Ferrabachius, dux Normanorum. 552.26
*V*vilhelmus, Sicilia rex. 618.20
*V*vilhelmus, Hollandia Comes, Imp. hasta confoditur. 708.20
*V*ilhelmus, & Reinaldus Gerardi nepotes. 829.6
*V*Vilhelmus, Iuliaci Comes, marchio Imperij creatus. 807.5. trahit ad se Geldriam dota-

litio nomine. 828.12
*V*ilhelmus, Hollandia Comes. 708.5
*V*vindi qui, & Veneti accolae sinus Venedici. 500.10
*V*vipertus, Comes Croicensis 580.27
*V*virceburgensis Episcopus. occupat patrem Francie. 529.21
*V*vitteberga primum oritur lux repurgata doctrina. 952.41
*V*vittebergenensis tractus, Hollandus, Frandrisque colonis, traditus. 633.14
*V*vittebergenensis academia fundatio à Saxonia Electore. 934.39
*V*voldemarus ultimus marchionum è stirpe Alberti. Vrsi. 812.3.
*V*voldemarus falso creditus. *ib.* 38
*V*voldemarus rex Dania, pellit in exilium *V*voldemarus falso dictum. 813.10
*V*volga, fluvius, à veteribus Rha dictus 481.40

X

X Erxes IIII. rex Pers. 85.25. interficit fratrem, *ib.* 38. eius exercitus. 86.17. interitus. 85.39

Y

Y βρεως insigne exemplum in duobus Praefectis. 820.18. ὑπόνοια δεινὸν κακόν. 701.11.

Z

Z Acharia filij Ioiada interitus. 54.5
 Zacharia cōsolatur Deus. 76.10
 Zachariae pater Io. Baptista interficitur à sacerdotibus. 189.9
 S. f. iij.

INDEX.

- Zacharias Patriarcha Ierosolymitanus.* 371.36
Zacharias Rom. Episcop. 387.24
Zadducai, Iusticiarij. 150.18
Zadocus, primus Turcicorum Principum. 494.4
Zagarolla, arx Italia. 718.23
Zagati Tartari. 871.2
Zaringia ducum propago. 573.8
4. finis stirpis. 719.17
Zedechias, rex Iuda. 58.5
Zedechia, retracto ex fuga, effodiuntur oculi. *ibid.* 25
Zechi pop. hodie Boemi, die Bomen. 428.7
Zeinaldus, filius Vsumcassanis, globo traiectus occumbit. 884.34
Zenobia regina, inuadit Romanas provincias. 252.18. *viua Romam ducta, in triumpho splendidissime ornata, antecedit currum Aureilani, cum filio, & filiabus.* *ibid.* 24
Zenobia, mulier Arabica, Samosateni dogma amplectitur. 256.43
Zeno a filio suo factus Imperator. 333.1. *exitus.* *ibid.* 23
Znoima, vibs Moravia. 852.32
Zoe, filia Constantini. 541.41. *adultera.* 542.12. *imperat cum sorore.* 543.11
Zopyrus, familiaris Darij, praescindit sibi aures, & nares, atque hoc modo Babylonem, dolis capit. 82.25
Zorbek, oppidum ad Salam. 26.16
Zorobabel, dux populi Israel in reditu ex captivitate. 75.25

FINIS.

~~Q. King~~ J. A.
178

63 /
RV-

Carion, Johannes, / Melanchthon, Philipp, / Peucer, Kaspar,

Chronicon

Berna 1601

Chron. 49

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10392799-9

VD17 12:133763G